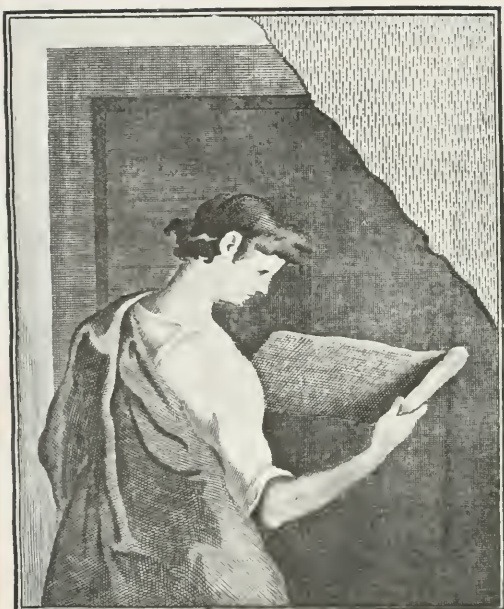

ČASOPIS

VLASTENECKÉHO

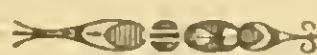
MUZEJNÍHO SPOLKU OLOMUCKÉHO.

REDAKTOR:

VÍTĚZSLAV HOUDEK.

ROČNÍK VII.

obsahující čísla XXV.—XXVIII.

V OLOMOUCI 1890.

Nákladem vlasten. muzejn. spolku olomuckého. — Tiskem nár. knihtiskárny Kramáře a Procházky.

OBSAH:

Články:

Drobné zprávy:

Literatura:

Kronika, sbírky, členstvo a dárci vlasten. muz. spolku v každém čísle.

Illustrace v tomto ročníku kreslili: slč. Madlénka Wanklova, pp. prof. Jadrníček, uč. Stránský, prof. J. Klvaňa, K. V. Adámek, prof. A. Sauer, J. Schadek a V. Houdek.

Vydává se jenom členům spol. muz. a sice zdarma.

ČASOPIS

Expedice na Bělidlech číslo 19. n. v Olomouci.

VLASTEN. SPOLKU MUZEJNÍHO V OLOMOUCI.

Číslo 25. Vydáno v dubnu r. 1890.

Ložiska mamutí v Předmostí.

Napsal Dr. Jindřich Wankel.

Stihla-li svět skutečně všeobecná potopa pro lidské nepravosti, — pak musili před touto potopou hříšní lidé žíti; pak se zajisté též jejich kosti nebo nějaké stopy jejich přítomnosti někde na zemi zachovaly, které nalezeny býti musejí, budeli se pilně hledati. —

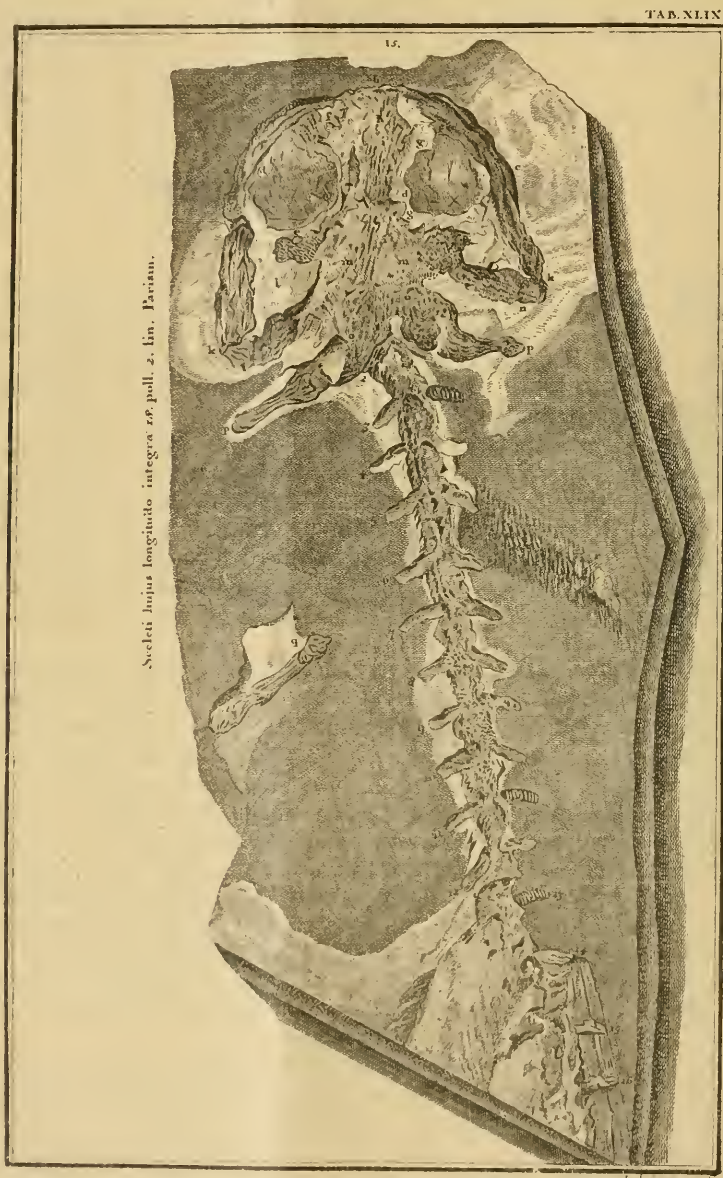
Otázkou touto zabýval se již před třemi stoletími myslící svět a vskutku také domníváno se, že stopy předpotopního člověka nalezeny byly, neboť r. 1577. objeveny byly u Reidenu v kantoně Luzernském ve žlutnici obrovské kosti, jež slavný doktor Felix Platter v Bazileji zkoumal a za kosti obra 5 metrů vysokého prohlásil; tohoto obra dali moudří a opatrní otcové města na věčnou památku jako štítonoše znaku města Luzernu vyobraziti, kterýžto úřad on doposud zastává.

Nález tento nezůstal osamělým, neboť brzy potom našel ještě slavnější chirurg Mazurier u Lyonu velký náhrobek krále Cimbrů Teutoboka, což dokazovala deska na náhrobku tom, na které zřetelným latinským písmem stálo: „Teutobochus rex“. Ve hrobě ležela kostra 25 stop dlouhá, s lebkou 5 stop vysokou. Tímto nálezem vyloučena byla každá pochybnosť; vždyť pak již ve starých knihách bylo psáno, že předpotopní lidé byli neobyčejné velikosti, že kosti těchto lidí z jejich hrobů potopou na povrch vyneseny a odplaveny byly; vždyť pak i Virgil vypravuje, že Achilles byl 12 loket vysoký a že Ajaxova kolenní číška byla tak veliká jako kuchyňská mísa; v jiných knihách zase psáno stojí, že Adam a Eva byli obři, a sám slavný Linneus vyslovil prý se o nich: Jsem toho náhledu, že Adam a Eva byli obři a že lidem z chudoby a jiných příčin z pokolení na pokolení na velikosti ubývalo; tak snad vysvětliti lze též malou postavu Eskymáků. —

Lze tudíž omluviti, že slovutný onen doktor s kostmi mohutného krále Teutoboka svět procestoval a dokonce i při dvorech panovnických vystupoval, aby je zde ukazoval, což nad míru zajímalo a lidi nevěřící přesvědčovalo, tím více, ježto dějepisci tuto bajku potvrzovali vypravujíce, že Teutobokus skutečně zajat a vítězoslavnému průvodu Mariovu obzvláštní okrasou byl, ježto byl tak veliký, že převyšoval hlavou všecky válečné trofeje na dlouhých tyčkách nesené.

Zcela přirozeno jest, že tato velmi zajímavá otázka o obrovských lidech učený i neučený svět v rozčilení udržovala a tak objevily se během posledních století mnohé zprávy a spisy o tomto předmětu pojednávající;

ale za nastalého rozkvětu věd přírodních během posledního století do-
spělo se k tomu poznání, že tyto obrovské kosti nenáležely člověku,
nýbrž velikým ssavcům, kteří před potopou žili a v ní zahynuli. Avšak

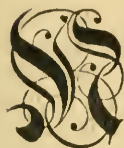
Zkamenělá kostra obrovského mloka nalezená r. 1725. od Scheuchzera u Oeningen.

zbytky hříšného člověka musily přece také někde objeveny býti, a to se
též skutečně poštěstilo, neboť roku 1725. nalezl slavný přírodozpytec

Johannes Jacobus Scheuchzerius kostru člověka ve vápenitém tufu u Oeningen, který náleží horním vrstvám miocenovým; on kostru tuto ve svém r. 1731. vydaném díle „Physica sacra" jakožto svědka velké potopy světa — homo diluvii testis — věrně vyobrazil a dopodrobna popsal, kterýžto vyobrazení zde i s příslušným výkladem Scheuchzerovým podáváme. (Viz stranu 2. a 3.) Toto objevení vzbudilo nemalý rozruch a všecko se hrnulo, aby se na tento div, na tohoto jediného svědka veliké potopy světa podívalo a s truchlivou kostrou tak velikého hříšníka soustrasť pocítilo. Kdo mohl nyní popírati velkou potopu světa? Vyskytl

TAB. XLIX.

DEr Unglücks-Menschen Rest wird gleichfalls ausgegraben,
Wodurch wir mehreren Grund zu der Verschüttung haben.

Un schreiten wir gerades Wegs zu denen Menschen, der eigentlichen Sünd-Fluths-Ursache, deren Sünden unzehlich andere unschuldige Opffer mitbüssen mußten; Indessen ist verwunderlich daß vom Menschlichen Geschlechte so wenig übrig geblieben, also daß ich in meinem sonsten weitläufftigen Cabinet mehr nicht unter diesen Titul setzen können, als 2. gantz versteinte, kohlschwartze, glänzende Rückgrad-Wirbel, welche Fig. 14. zusehen. Zu besonderm Glück aber ist mir A. 1725. aus dem Oeningischen Steinbruch ein Monument zugekommen, welches um so mehr aufmerckungs-würdig, weil es unstritt von der Sünd-Fluth abstammet, gestalten es nicht nur einen Theil, sondern ein halbes Bein-Gerüste vorzeiget, ingleichem nicht nur die obenhin aus- oder eingedruckte Figur ist, woraus die hochfliegende Einbildung einen Menschen bilden könnte, sondern das Wesen der Gebeinen, ja des Fleisches und anderer weichen Theilen selbsten darleget, und das in ordentlicher eines erwachsenen Menschen Bein-Gerüst ähnlichen Art und Ebenmaaß; Kurtz: ein recht seltenes Denckmal jenes verfluchten Menschen-Geschlechts der ersten Welt, dessen drey Ab- oder Eindrücke in verschiedenen Steinen vorhanden; einer allein mit dem Kopf und 6. Halßwirbeln in einem Durchschnitt von dem hintern Theil des Leibes. Zwey andere, welche just aufeinander gelegen, und des Menschen vordern Theil vorstellen, und welchen, als den vollkommnern in verkürtzter Maß auf gegenwärtiger Tafel habe entwerffen lassen, wie Fig. 15. zeuget, und zu erkeñen gibt a b c. den Umcreyß des Stirnbeins d d. die orbitæ oder Augen-Leisen; e. das Loch an der untern Augen-Leise, welches dem grossen Neruen vom fünfften Paar den Durchpaß gibet. f. Uberbleibsel des Gehirns oder harten Hirn-Häutleins; gg. Stücke von denen Augen-Beinen rings um die Augen-Leise. h. Die siebenförmige und schwammichte Beine. i. Die Pflugschaar, welche die Nase in 2. gleiche Theil sondert; kk. das Joch-Bein, l. das vierdte Kinbacken-Bein, so die Backen ausmachet. m. Etwas übriges von der Nasen; n. ein zimlich Stück von denen käuenden Mäußlein. op. op. Ein Durchschnitt vom hintersten Theil des untern Kiefers von oben biß unten; weiters 16. Ruckgrad-Wirbel jede mit ihren Numern 1. 2. 3. ꝛc. bezeichnet, deren jegliche mit ihren Seiten-Fortsätzen versehen, q. der Raben Schnabel des Schulter-Blats, r. die erste mit einer steinern Hault annoch bedeckte Rippe: s. Anzeigen der Leber.

BEtrübtes Bein-Gerüst von einem alten Sünder,
Erweiche Stein und Hertz der neuen Boßheits-Kinder!

Výklad Scheuchzerův ku kostře mloka ve spise „Physica sacra".

se však přece někdo, a sice Geszner, který se nerozpakoval na zachránění eti rozkvétající teprva vědy přírodní veřejně tvrditi, že to pražádná lidská kostra není a že nic člověku podobného na sobě nemá, což pak dodatečně Cuvier potvrdil a ve zkamenělině té kostru obrovského mloka (salamandra) poznal, který ještě podnes v Japonsku žije.

A tak byla víra na strašlivou všeobecnou potopu světa zviklána, tím více, když geologické výzkumy dokazovaly, že všeobecné potopy nikdy nebylo, ovšem ale místní, periodické povodně, způsobené účinky fyzickými a klimatickými, kteréžto povodně ve svých naplaveninách

1*

zbytky tehdejší zvěřeny, jako obrovské býlo- a masožravce, nám zachovaly, jež nyní zhusta v tak zvaném diluviu údolí a jeskyň nalézáme; byli to mamut, nosorožec, medvěd jeskynní, lev jeskynní, hyéna jeskynní, vlk jeskynní a nesčetné množství ssavců. Ačkoliv onino velcí ssavci ponenáhle již dávno vyhynuli, tož se za to z menších ssavců ještě mnozí až do dneška zachovali, anebo byli vytlačeni do pásma s podnebím pro ně příhodnějším, t. j. do pásma arktického.

Když lidé k tomuto poznání ponenáhle byli dospěli, neptali se pak již po svědcích potopy, nýbrž položili si otázku takto: Byl člověk současníkem těchto dávno vyhynulých zvířat, mamuta, nosorožce, medvěda jeskynního, lva jeskynního atd. a jak vypadal? Slavný Cuvier odpověděl na tuto otázku r. 1810. rozhodným *Nikoli* a tuto odpověď tím odůvodňoval, že ještě nikde nebyly nalezeny lidské kosti nebo výrobky zároveň s kostmi oněch vyhynulých zvířat, a stalo-li se tak přece, že byly kosti lidské se zbytky oněch zvířat promíchány buď vodami buď lidskými rukami nebo nějakou náhodou. Ale i tento výrok vzbudil zcela oprávněnou nedůvěru. Někdo připomněl, že již r. 1695. osobní lékař papeže Klementa VIII. Marcati několik uměle přitlučených pazourků prohlásil za zbraně předpotopních lidí, kteří kovu neznali; a že r. 1723. Antoine de Jussier pařížské akademii několik takových přitlučených kamenných výrobků předložil a ku analogii s oněmi nástroji, kterých divocí národové naší země podnes upotřebují, poukázal; vzpomněli si pak i na lidskou kostru, která roku 1701. v Cannstattě zároveň s kostmi mamutími nalezena byla a ze které kosť čelní a pravá kosť temenní se zachovala, kterážto defektní lebka dodatečně od Quatrefagea a Hamya zkoumána a popsána byla. Lebka tato vyznačuje se nad míru vypouklými oblouky obočními, velmi plochým čelem, velikou délkou a značnou tlouštkou stěn lebečních. Také si vzpomněli na kamennou sekeru, kterou Kemp vedle kostí mamutích na blízku Londýna nalezl, a která dosud v britském muzeu uložena jest; rovněž tak připomenuli si lidské kosti, které Esper r. 1874. v jeskyni gailenreuthské u Muggendorfu zároveň s kostmi vyhynulých zvířat nalezl, a konečně i na podobný nález Frerův učiněný u Hoxne v hrabství suffolkském r. 1797.

Výsledky těchto výzkumů minulého století, při nichž ovšem náhoda velkou úlohu hrála, povzbuzeni byvše, obrátili zpytatelé pozornosť svou z počátku výhradně na jeskyně přirozené, předpokládajíce, že, jestliže člověk za tak dávných dob žil, zajisté jeskyní za ochranný příbytek upotřebil a že tedy v nich jak tělesné pozůstatky jeho tak i nezhladitelné stopy jeho přítomnosti zůstaly. A vskutku nebyly výzkumy tyto bez výsledků, třebas nedovedly skepsi úplně umlčeti, ježto při mnohých nálezích se ukázalo, že lidské kosti a výrobky ve mnohých jeskyních teprva nápotomně s kostmi vyhynulých zvířat smíchány byly. Chceme zde jenom několik nálezů z tohoto století uvésti, byť jen abychom ukázali, kolik opatrnosti a rozvahy je k tomu potřebí, utvořiti si pevný, pravdě odpovídající úsudek.

R. 1823. objevil Buckland v jeskyni Pavilandské v Glamorganshiru lidské pozůstatky zároveň s kostmi hyény jeskynní a r. 1825 oznamoval Hamilton Smith, že v jeskyni Figeac (Departement Lol) a Tournal v jeskyni u Bizu (Departement Aude) lidské pozůstatky zároveň s kostmi nosorožce nalezl; o těchto kostech lidských dokázal prý Christol, že

nemohly do oněch jeskyní nápotomně vodami nebo jiným způsobem se dostati. Články o tom nálezu s četnými obrazy uveřejněny byly v pařížských Reliquiae diluvianae, nemohly však přece všech pochybností přemoci, právě tak, jako výzkumy Schmerlingovy v Lutyšských slujích Engis a Engihold z let 1829—1833, kdež kosti lidské zároveň s kostmi vyhynulých zvířat nalezeny byly. Přes jeho opětované prosby, aby odborníci věc tu prozkoumali, nevyhověl nikdo tomuto vyzvání, a když konečně Sir Charles Lyell se k tomu odhodlal a jeskyni navštívil, opustil ji krče rameny. Zdálo se, jakoby se byli lidé báli, předpojatých náhledů se vzdáti. Ostatně možno bylo pozorovati na lidských lebkách přesvědčující známky nižšího plemene, poukazující ku větší příbuznosti se zvířaty než při pokolení dnešním, z čehož souditi se dalo na pradávnou dobu. Sem patří velice vypouklé oblouky oboční ve spojení se silně sploštělým čelem, podoba očních důlků, veliká délka lebky a silně vyvinutá zadní čásť lebky atd. Mnozí shledávali v nich ethiopské, jiní australské, opět jiní eskymácké známky, což se však celkem nepotvrdilo; pozdější zkoumatelé uvedli je však ve spojení s plemenem Cro-Magnon, což se aspoň objevilo důvodným.

Velezajímavému nálezu Jolyovu, který v jeskyni Nabrigasské (Lozére) roku 1835. nalezl lebku jeskynního medvěda, na které prý viděti stopy rány způsobené šipkou kamennou, nebyla z té příčiny věnována bezmála žádná pozornosť, protože poblízku objeveny byly střepiny nádob; kdežto lidské kostry ve vápně uložené na pobřeží ostrova Quadeloupe ohromné vzrušení způsobily, až se konečně dospělo k tomu přesvědčení, že se ono vápno ještě v přítomnosti stále vytvořuje, takže při oněch kostech vysoké stáří předpokládati se nedá. Toto ovšem nebylo způsobilé, zviklati víru v neomylnosť výroku Cuvierova i bylo ovšem pochopitelno, že když Boucher de Perthes roku 1847. v neporušených vrstvách diluvia v údolí Sommy u Amiensu i Abbevillu tisíce uměle přitlučených nástrojů kamenných nalezl, veřejný posměch utržil. Nejenom však, že se jemu jako prý fantastovi a bláznu vysmáli, nýbrž ho dokonce i za podvodníka a šejdíře vykřičeli a podezřívali, že ty kamenné sekery sám fabrikoval; nic mu nepomohlo, že nástroje ony vysoké akademii na prozkoumání předložil, všechny jeho prosby, místo ono od učenců prozkoumati dáti, zůstaly bez výsledku, až konečně opětně Angličan Lyell se uvolil do Abbevillu cestovati a terrén prozkoumati. Výsledek byl tentokráte ten, že pravdivosť výroku Bouchera de Perthes úplně potvrdil a uznal, že kamenné sekyry člověk za pradávných dob vyrobil; přes to však nebyly všechny pochybnosti zaplašeny, neboť vyskytla se i námitka, zda-li snad ty sekery a mlaty na naši zemi s měsíce nespadly; jiní zase věřili, že tyto kamenné sekery jsou výrobkem ohně, nějaká sopka prý je vyvrhla a sice v roztaveném stavu, při pádu pak že přijaly podobu kapek; zase jiní byli toho náhledu, že se křemeny mrazem rozpoltily a podoby nožů a seker přijaly; a na konec proneseno bylo i mínění, že jacísi dělníci tyto sekery shotovili a pak ležeti nechali, a že ony svou vlastní tíhou skrze povolnou hlínu do spodních vrstev klesly.

Všeobecné mínění lidu však, které se často více nebo méně dle učenců řídí, rádo z jedné výstřednosti do druhé padá; po překonané skepsi následovala neobmezená víra a tak se stalo, že když veliké objevy,

které Lartet a Christy v jeskyních Dordogneských učinili, ve známosť vešly, všem pozdějším k tomu se družícím objevům bez podmínky se věřilo; nepřestali na tom, dokazovati, že člověk za času mamuta žil, nýbrž dokazováno též, že byl velikým umělcem a sochařem, neboť nalezeny byly kresby na kostech přeuměle vyryté, ano dokonce i řezby z kostí vystrouhané, svědčící o jeho velikém nadání. Onyno kresby představovaly soby se potýkající, koně, ryby atd.; obzvláštní zmínky však zasluhuje kus slonové kosti s obrazem sibirského mamuta s dlouhou hřivou, o níž Hellwald ve své knize „Der vorgeschichtliche Mensch" na str. 134. toto píše:

„Die Zeichnungen verbannen aber alle Zweifel, der Künstler muss die Thiere, die er abbildete, genau gekannt haben und folglich muss auch das Thier an Ort und Stelle gelebt haben; seine Knochen konnten nicht von weit her in die Höhlen durch die Fluthen hineingeführt worden sein. Diese Zeichnungen lehren uns ferner, dass der Mensch in der That mit den grossen ausgestorbenen Säugethieren der Vorwelt zusammen gelebt hat. — Das auffallendste Stück dieser Art aber ist die Darstellung eines Elefanten, eines wirklichen Mamuth auf einer Elfenbeinplatte, die vom grossen Stosszahn herrührt."[1])

O nalezení této kosti dovídáme se následujících zpráv: Nalezl ji r. 1856. Lartet v jeskyni Madelaine u přítomnosti přírodozpytců Falconera a Verneuila; napřed pozorovali na ní jen směsici čárek a ryh, ale po důkladnějším ohledání (snad i pomocí několika doplňujících čárek) objevil na ní Falconer celou řadu mamutů. Lartet, uznaný to svědomitý zkoumatel, vyslovil se o tomto nálezu následovně: „Cvičené oko slovutného paleontologa, který důkladněji než kdokoli zvířata chobotnatá studoval, poznalo okamžitě hlavu slona, pak upozornil nás na ostatní části těla, obzvláště pak v místech krku na hromádku čar, které představovaly hřívu tak charakteristickou pro mamuta čili slona doby ledové. Známo je, že tato obzvláštní známka, kterou se vysvětluje, proč tato zvířata v severních krajinách se zdržovala, r. 1799. od Adamse, člena Petrohradské akademie, na mrtvole takovéhoto slona při ústí Lény v Sibiři v ledu nalezené, zjištěna býti mohla."

Já jsem tuto kosť viděl ve skromném tehdá ještě oddělení „Dějiny práce" Pařížské výstavy z r. 1867., kdež s ostatními umělými výrobky ve francouzských jeskyních nalezenými vystavena byla. Vyznávám však upřímně, že jsem odešel nenabyv úplného přesvědčení o její pravosti.

Na tom všem však nebylo dosti. Plným právem domníváno se, že tací umělci v kresbě také schopnosti řezbárské míti musili; i hledáno dále a vskutku nalezeny byly též skulptury v jeskyni Logerie-Basse. Nejprve nalezena byla koštěná dýka, jejíž držadlo spracováno bylo v přeuměle uspůsobenou figuru ležícího soba; pak objeven paroh sobí, na jehož jednom konci překrásná rytba byla, ve které Mortillet slona viděl; později pak nalezena byla také soška ze slonoviny vyřezaná, která představuje hubenou dlouhou postavu bezruké ženy.

[1]) T. j. Kresby ty zaplašují však veškery pochybnosti; nemůže býti jinak, nežli že umělec ona zvířata, která vyobrazil, dobře znal a následkem toho musilo zvíře též na místě samém žíti; jeho kosti nemohly vlnami do jeskyně z daleka připlaveny býti. Tyto kresby učí nás dále tomu, že člověk vskutku současně s velikými vyhynulými ssavci pravěkými žil. — Nejnápadnější kus toho způsobu je však obraz slona, opravdivého to mamuta na kuse velkého klu sloního vyrytý.

Tyto a ještě jiné výrobky umělecké tvorby pokládány byly za úplně přesvědčivé o tom, že Francouz doby sobí již tak záhy na neobyčejně vysokém stupni duševního rozvoje stál, takže se jemu jiní národové Evropy v té příčině vyrovnati nemohou, poněvadž nikde jinde nic podobného se neobjevilo; a třebas se někteří pochybovači vyskytli, pokládáno je za kacíře i byli prostě umlčeni. Těmito pochybovači byli však zasloužilí, nepředpojatí učenci, jichžto výroky v učeném světě plného uznání došly. Byli to zejména Lindenschmit, Bonstetten a Bertrand, kteří se o těchto umělých výrobcích vyslovili a z důvodů artistických a psychologických o pravosti jejich pochybovali. Tak vyslovil se Lindenschmit v časopise „Archiv für Anthropologie“ IX. p. 177 v ten smysl, že:

„Alles was zwischen diesen vermeintlichen ersten Versuchen von Darstellungen der Thierwelt und den Leistungen einer um Jahrtausende vorgeschrittenen Bildung liegt, nur den Charakter unbeholfener Barbarei zeigte. — — Dass die meisten Darstellungen aus viel späterer Zeit noch eine wildfantastische, völlig willkürliche Auffassung namentlich der Thierformen kundgeben. — Eine solche gleichmässig überall wahrnehmbare Verwilderung, ein Rückschritt gerade nur in diesem einzigen Punkte, bliebe umso unerklärlicher, als die gesammten übrigen Bildungszustände dieser späteren Zeiten doch eine so unermessliche Überlegenheit zeigen im Vergleiche zu jenen der Troglodyten der Eis- und Rennthierzeit.“[2])

Podobně vyslovuje se též švýcarský antikvár Bonstetten: „Je suis du reste converti depuis long temps à votre manière de voir. Le renne broutant a ésté mon point de départ. Le dessin est d'une si parfaite execution, qu'il dénote la main d'un artiste muni de bons outil en acier. Les succés obtenus par un premier faux ont du nécessairement inspirer l'idée d'en commettre d'autres, soit par cupidité, soit par amour propre .... Jadis on fabriquait des inscriptions romaines fausses, aujourd' hui la mode est venue des os sculptés ou gravés. Tout ça mesemble un affreux humbug.[3])

Tyto dvě autority souhlasně vyslovují se v ten smysl, že se umění u národů současně s ostatní vzdělaností rozvíjelo. Podobně pronesl se také Bertrand. —

Náhle prolétla celým Německem potěšitelná zpráva, že ve Švýcařích v tak zv. Kesslerlochu u Thayingen poblíže Schaafhausenu učitel Merk nalezl ještě krásnější umělé výrobky nežli ve Francii nalezeny byly a sice kresby vyryté na kostech a hnědém uhlí, kresby to, kterými by se umělec naší doby pyšniti mohl; byl to zejména správně kreslený sedící medvěd, charakteristický obraz sedící lišky, krásně provedene

---

[2]) T. j. Že všecko, co mezi těmito domnělými prvními pokusy zobrazování zvířeny a mezi výkony vzdělanosti o celá tisíciletí pokročilé leží, jenom známku neobratného barbarství neslo. — — Že většina zobrazeni z doby mnohem pozdější ještě divoce fantastické, naprosto libovolné pojmutí zvláště forem zvířecích prozrazuje. — Takovéto všude rovnoměrné znatelné zdivočení, tento úpadek právě v tomto jediném pouze směru byl by tím méně vysvětlitelným, ježto všechen ostatní kulturní stav těchto pozdějších dob v poměru ku stavu troglodytů doby ledové a sobí nesmírnou pokročilosť jeví.

[3]) T. j. Ostatně sdílím ode dávna váš náhled. Přiměl mě k tomu pasoucí se sob; obraz je tak dokonale proveden, že prozrazuje ruku umělce ozbrojenou dobrými nástroji ocelovými. Úspěch dosažený první šalbou nezbytně pobádati musil ku dopuštění se klamů dalších, buď z lakoty, buď ze sebelásky ..... Před časy vyráběny byly podvržené nápisy římské, dnes vrhla se moda na kosti vyřezávané nebo ryté. To všechno je ošklivý humbug.

hlavy koňské, geniálně kreslený pasoucí se sob, divoký kůň arabského typu atd. O tomto sobu pravil L. Rütimeyer ve svém pojednání o umělých výrobcích a o zvířeně v Kesslerlochu zastoupené v VIII. svazku časopisu „Archiv für Anthropologie“ pag. 128. toto: „Der Betrachter wird unwillkürlich wieder fragen, wo finden wir heute den Künstler, der mit diesen Paar Linien auf so unbequeme Tafel, wie die niedrige, gewölbte und dabei so rauhe Fläche einer Rennthierstange, Bilder mit so viel Anmuth und Wahrheit hinwirft?“[4])

Ale právě tak jako ve francouzských jeskyních, nalezeny byly i ve Švýcarsku nejenom kresby, nýbrž i řezby, tak hlava tura pižmového z kosti vyřezaná, se známými charakteristickými, dolů zahnutými rohy, jejížto pravosť prof. Oskar Fraas tou okolností dokazoval, že přede dvěma lety, když nález v Kesslerlochu učiněn byl, ještě žádný umělec pověděti nedovedl, jak hlava tura pižmového vypadala.

Tu dostala se zvláštní náhodou panu Lindenschmitovi do rukou malá školní knížečka s četnými obrázky, nazvaná: „Die Thiergärten und Menagerien mit ihren Insassen“ od Leutemanna (Welt der Jugend Nr. 16. V Lipsku. Nákladem Otty Spamera 1868.), ve které jak sedící medvěd s podpisem „Der Schwermuthsbär“, tak i sedící liška s označením „Alle Wege ein Duckmäuser“ zcela věrně vyobrazeny byly, jakoby kresby z Kesslerlochu byly obrazům těmto předložkou bývaly.

To ovšem překvapilo a Lindenschmit psal o tom v IX. svazku časopisu „Archiv für Anthropologie“ pag. 174.: „Sonderbar! ja wunderbar! Wie kann wohl dieser urweltliche Kunstgenosse eine Ahnung gehabt haben von den Darstellungen in der „Welt der Jugend“ und anderseits, wie hat H. Leutemann eine so treffende Reminiscenz urweltlicher Kunstversuche wiedergeben können, welche erst 6 Jahre später als die Publikation seiner Zeichnungen unser Tageslicht erblickt haben? Doch jeder Beschauer wird sich nach dem ersten vergleichenden Blick diese Frage bereits beantwortet haben, da wie so vieles Wunderbare so auch das Räthsel dieser unerklärlichen Erscheinung seine ganz natürliche Lösung findet.“ — A dále na str. 175. praví velmi případně: „Es lässt sich sehr schwer abbrechen in dieser Richtung einer Gedankenfolge, zu welcher die bekanntgegebene muthwillige Täuschung anregen muss, die wohl nur als ballon d'essai zu betrachten ist, was man weiter noch Alles auf den guten Glauben des Publicums wagen darf bei der herrschenden günstigen Conjunctur für Alles Urweltliche. Höhlen giebt es noch viele und ganze Massen von Knochen harren noch der geeigneten Illustration.[5])

---

[4]) T. j. Pozorovatel bude se mimovolně tázati, kde najdeme dnes umělce, který by těmito několika čárkami na tak nepohodlné tabulce, jako mírně klenutá a při tom tak drsná plocha sobího parohu, obrazy tak líbezné a pravdivé vykouzlil?

[5]) T. j. Divno! předivno! Jak mohl tento pravěký umělec míti tušení o obrazech v publikaci „Welt der Jugend“ a zase naopak jak mohl pan Leutemann podati tak případnou reminiscenci pravěkých pokusů uměleckých, které teprva o šest let později než jeho obrázková kniha na světlo denní vyšly? Než každý pozorovatel zodpovídal si zajisté otázku tuto, jakmile kresby ty jenom srovnal, ježto jako mnohé věci zázračné i tato záhada nevysvětlitelného zjevu zcela přirozeným způsobem rozluštiti se dá. — Jest velmi nesnadno zadržeti myšlenkový pochod v tomto směru, jejž oznámená úmyslná šalba vzbuditi musí, kterou snad pokládati dlužno za pouhý ballon d'essai, čeho všeho ještě odvážiti se možno na účet důvěry obecenstva za zavládnuvší příznivé konjunktury pro pravěké objevy. Jeskyní jest ještě mnoho a celé hromady kostí čekají ještě na případné illustrování.

Bylo usnešeno, záležitosť tuto předložiti sjezdu německých anthropologů v Kostnici roku 1877., který jmenoval komisi, jež by na místě samém věc prozkoumala a která též zvláštní řízení o pravosti či nepravosti oněch nálezů zavedla; po mnohých řečech pro i proti vyslechnuti byli svědci a brzy potom vynesen soud v ten smysl, že 1. p. Merk těch věcí nefalšoval, 2. že ony dvě zmíněné kresby falšovány jsou a 3. že však ostatní mohou býti pravé.

Na mne a na některé jiné učinilo jednání toto trapný dojem.

Ony dva prokázané falsifikáty získali Angličané koupí, za jakým účelem, je podnes záhadou. Předpověď Lindenschmitova však měla se ještě roku 1877. vyplniti. Časopis „Quaterly Journal of the Geological Society of August“ téhož roku, kterého v Kostnici rozhodčí soud zasedal, přinesl zprávu o jeskyních Creswellských bohatých na kosti, které od Mella a Davkina prozkoumány byly; ve zprávě této uvádí se, že Mello v jedné z těchto jeskyň, jmenované Robin hood, něžný úlomek žebra nějakého zvířete nalezl, na kterém Tideman a Davkin, očistivše jej, přední část koně seznali; Davkin pak shledal, že kresba tato je s onou z Thayingské jeskyně co do slohu bezmála identická, což ho k tomu úsudku přimělo, že lovci starší doby kamenné, kteří Creswellské jeskyně obývali, téhož plemene byli jako lovci švýcarští a francouzští. Nám lze k tomu jenom zvolati opětně: Jak divno, předivno! Jaká shoda okolností musila tu působiti, aby bylo možno odvážiti se takového úsudku!

Že takovéto objevy, které rázem tolik poučení o předhistorickém člověku a zvláště o jeho duševním rozvoji přinesly, veliký rozruch ve všech vrstvách učeného světa vzbudily a ku snaze, všude něco podobného najíti, podnět zavdaly, nikomu nebude divno; a běda tomu, kdo by se osmělil, o správnosti učení na dogma povýšeného pochybovati! Povede se jemu právě tak jako nepředpojatému Lindenschmitovi, který, třebas své pochybnosti logicky byl odůvodnil, přece za kacíře ve vědě vykřičen byl, a jemuž se i od učených společností urážek dostalo.

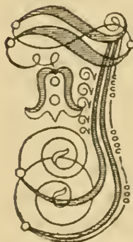
Z uvedených i jiných výzkumů jeskyň soudilo se zajisté ne neprávem, že člověk s oněmi vyhynulými anebo na sever zatlačenými zvířaty, jejichžto zbytky s lidskými kostmi nebo umělými výrobky v neporušených vrstvách jeskynních nalezeny byly, současně žil, tím více, ježto skutečně četné stopy lidskou rukou způsobené to dokazovaly anebo protože kosti nevyvratný důkaz podávaly, že ještě za čerstva spáleny byly, což se týká zvláště oněch velikých tlustokožců mamuta a nosorožce, kteří jenom lidskou rukou neb od dravců do jeskyň zavlečeni, nebo také vodami tam zanešeni býti mohli. A právě tyto důkazy, které se nevyvratnými býti zdají, že člověk současně s mamutem žil, že mamuta živoucího viděl, rozpadají se částečně v nic, uvážíme-li nedávno teprve vyslovené mínění Steenstrupovo o ložisku mamutích kostí v Předmostí, podle zásluhy. Náhled tento vzatý z analogie poměrů v severní Sibiři posud se naskytujících vrcholí v tom, že mrtvoly těchto obrovských před tisíci lety zahynulých zvířat v ledu zamrzlé ležely a později člověkem nalezeny a zužitkovány byly.

I když jsem se rozhodl dáti mínění Steenstrupovu pokud se týče Předmostí úplně za pravdu, tož musím přece pokládati za možno, že člověk s mamutem v jižní Evropě současně žil, ačkoliv přímých důkazů pro toto tvrzení, pokud se týče Moravy, není.

(Pokračování.)

Byliny v poezii a praxi slovenského lidu.

Nasbíral **Matouš Béňa**, učitel v Blatničce.

ak idyllicky a útulně vypadaly druhdy naše horňácké dědinky! Malé chaloupky přilípnuty jako vlašťovčí hnízda jedna ke druhé, opírající se o sebe bílými boky, byly pokryty slamou, v níž bujel rokyt a mech tvořící nádherný, zeleně sametový povlak, z něhož vztyčovaly se karmínové hlavičky výtrusné do jarního vzduchu.

Malá okénka s dubovým obrvím zírala jako dvě usmívavá očka na náves, vlastně do malé zahrádky — tak charakteristické našim vískám. Ty naše pěkné zahrádky! Kolik jasných květů, kolik tajných léků a vůně a rozkoše tajívaly . . !

Nebyla-li zahrádka nádherněji, řezbársky vycifrovanými a zhusta i pomalovanými koly ohražena, — bývala, a to nejčastěji, uměle opletena mlázím vrbovým, léščím a habřím, jak praví píseň:

Před naším je zahrádečka
pěkná, pletená.

Po ohradě vinula se ohnivě kvetoucí fazol — naše maddava, tvořící se šeříkovými keříky husté loubí.

V zahrádce pěstovaly naše dívky výhradně květiny: tam neměl místa prozaický salát, chren, oharky atd., to muselo ustoupiti do zadní, hrubé zahrady. Vonný majoránek s dužnatým maří listem, přemilá bazalenka, jejímž odvarem máčívaly si dívky obličej, aby zkrásněly, boží dřevec, rozmarýnek, hřebíčky, jiřinky, leluja, pivoňky atd. — to býval asi obsah venkovských zahrádek, o něž přední péči mívaly odrostlejší dívky.

Za okny v malovaných květináčích nikdy nescházel rozmarýnek, tento interpret lásky, o němž se dosud říká:

. . . . rozmarýnek v okně,
na výdaj děvčátko v domě.

Pak morská cibule, fuksie, muškát.

Každodenně na večer mihla se v zahrádce dívka s květovanou zástěrkou, hrníček v ruce, aby zalívala své milé květy. Cizinec poznal již po zevnějšku: kde měli mnoho květin, bylo jistě dospělé děvče. „Bude z ní dobrá hospodyně, má moc kvítí pěkného“ — říkali.

Hoši táhli hejnem vesnicí zpívajíce: neboť tehdy se u nás také krásně zpívalo. — Každý zastavil se u zahrádky své galánečky a někdy škádlil jinoch dívku, že se jí do rozmarýnku povalí — jak Sušilova píseň praví.

A co říci o léčivé moci našich zelin? — Každá bába nabírala celé nůše tajných léků a sušila je na zimu. Lékařové byli daleko — lid léčil se sám a na mnoze dobře.

Dnes, bohužel, nedovedou vyhojiti tyto zeliny choroby našeho lidu; zahrádečky spustly, lid nezpívá a vůbec trudno pomysliti, jak schudnul a schátral. —

Již asi před šesti roky počal jsem, znamenaje krásné lidové termíny a lásku, s jakou lid lnul k té neb oné květině, sbírati a značiti, co jsem zaslechl. Výsledky podávám, podotýkaje, že herbář můj je dosti kusým.

Babka blysk (Súchov), blyskavé kvítí; tak souhrnně nazývají orsej, blatouch a některé pryskyřníky.

Babušánek (bałšánek), má-li člověk v sobě, v žaludku opuchłé, pije sa.

Bazałka (bazalenka) v přemnoha lidových písních jako léčivá zelina hojící i duševní hoře opěvána a vzpomínána. Něžnosť, s jakou lid bylinku tuto jmenuje, nejlépe vysvítá z užívaného vůbec deminutiva „bazalenka"; snad ani jednou neřeknou „bazalka". Jak v úvodu vzpomenuto, umývaly se jí dívky, aby zkrásněly. Jiný její účinek:

„Aj kebys ty pijávala
z bazalenky vodku,
šak ty už nebudeš nikdá
iným panáni v predku"

platí o dívce ztrativší vínek. — Bazalka nikde v zahrádce nescházela; užívá se na odebíračky a na sucháry.

Bedrník (Pimp.). Máli děvčica na krivo batoch (uzel trávy na zádech), pokúšajú ju chłapci, že nese samý bedrník; v kerú stranu batoch sa kriví, tam v tu stranu sa vydá (Blatn.).

Blén (Hyoscyamus). Keď bolá zuby, tož sa ním podkuruje, ale ináč je to złé travsko.

Blúd (Melilotus, komonice) děvčata rády sbírajú jako trávu, lebo pěkně voní; varí sa a pije (Blatn.).

Bobovník. Sú-li zapuchłé nohy, máčajú sa v něm.

Boží drevec pije sa od bolení; děvčice to rády dávajú do truhel, aby šaty voněly.

Breštánem (Hédera) sa zas vyparuje máselnica, nesce-li sa stłúkať, a čaradonica to udčłała.

Bukvica (Betonica) je tuze dobrá, kemu hynú plúca; odvar sa pije; také je dobrá od červenej (nemoci) u statku (dobytku). (Blatn., Súchov.)

Cibula (Allium odorum). Tato našská cibula je dobrá, keď je statek zdutý; morská chová sa všady v oknoch a je dobrá na všelijaké nemoce: na sucháry, od pchaní v bokoch, na bolačky.

Černá medunica (Asperifolia), uderíli sa nekdo a neteče mu krév, prikládá sa na otlučeniny.

Černihlávek (Sanguisorba, toten). Hlavičky sa potlučú a dajú vypiť; to je dobré od žírky (průjmu). Celá rostlina sa varí a natírajú sa ňú ruce, bolá-li; potom aj osýpá-li sa člověk, je dobrá zelinka. Kvete na lúkách horních o Jánovi (sv. J. Křtiteli) a tehdá je radosť chodiť a zelinky sbírať. Také sa pije, nemože-li nekerá dostať svého času.

Černohlávka (Prunella). Máli člověk chrasty (boulovité spečeniny na hlavě), umývajú sa odvarem.

Čertovy chłupy (Stipa) ve Velké a v Hr. Vrbce dávajú si chlapci za širáky místo kosírků.

Čistec (Stachys). Bolí-li hlava, umývá sa jím; potom také vytahuje z těla všecky nezdravoty.

Devaterník (Úročník, Anthyllis).

Dobrá mysel (Origanum) trhá sa pred Jánem, lebo enom tehdá má v sobě sílu, jako každá zelina pred Jánem je na neco dobrá a teprvé Ján naleje do zelin jedu; je dobrá proti štípání v hlavě.

Dubové omladí, z toho dostanú krávy červenú, ale také sa tím od červenej pomáhá.

Dudy (Aconitum, voměj).

Dúška (materí dúška, thymus) je pěkná, voňavá zelinka. Děvčata si s ňú tak hrávajú na trávě: jedna uchytí dúšky z jedneho kríčka do každej ruky kúšček a dá druhej hádať: „Na — kerý bude tvůj!“ Ta si pomyslí, kerého by ráda a řekne: „Tento.“ A to je vám špás, že jedna ta dúška velice voní a v druhej ruce nic. Kerá voní, je ten galán milý. — Babka, která mi to vyprávěla, dušila se, že jedna v ruce přestane voněti. (Blatn.) — Odvarem sa máčajú nohy, sú-li opuchlé, nebo bolí-li hlava. Sú-li podsypané slépky a husy, dává sa materí dúška pod ně, aby sa žúžel nedržała. Také sa ňú nakurujú. — O původu vypráví lid podobnou báji jako v Čechách. (Erben, Kytice.)

Fefrment (Mentha) také „větrová zelina“ statkom aj luďom od kašlu sa vaří.

Fijałka je trojí: jedna voňavá (viola odorata), druhá polská (= polní, v. canina) a třetí v zahrádce pěstovaná, plná. Tuto poslední vzpomíná lid nejvíce v písních, dívky ji sázívaly v zahrádkách a dávaly chlapcom za širáky:

Běž šohajku k okénečku,
máš tam modrú fijałečku:
fijałečku, rozmarýn
otočený hedbávím.

Před naším je zahrádečka.
v tej zahrádce fijałečka,
rozmarýn.
Červená, modrá fijałka,
ošidila mne galánka.

Fíky (Ficus), koho bolí v krku.

Galyán pěstuje se schválně v zahradě, lebo má taký červený koréneček a ten je tuze dobrý, dyž drápí (škručí) v bruchu.

Gombalia (Convallaria, konvalinka). Modrá gombalia = zvonek (Campanulla).

Hlístník (Erythrea). „Židiska“ to kupujú a vaří sa to od hlíst.

Hrách vlčí (Lathyrus, hrachor). Vyparujú sa ním hrnce a maslénka, aby było moc smetany a dobre sa stłúkało; je také dobrý statkom od ochvatu. Napije-li sa statek chutně, lebo nažere, dostane ochvat (ochvátí sa).

Hřebíček (Dianthus), pěstovaný v zahrádkách. V písni přirovnává se milenec k hřebíčku:

Janíčku, Janíčku, voňavý hrebíčku,
jak ses ně rozvoňał po celém políčku.

Janíčku, Janíčku, voňavý hrebíčku,
v širém poli stojíš, rozmarýnkem voníš.

Maloval ju Janíček,
červený jak hřebíček.

V našej zahrádečce plné hrebíčky,
zapríhaj šohajku vrané koníčky.

Hubka z trnky (habáň), od žírky, od červenej statkom a od ochvatu Postrúhá sa na chléb a tak sa zí (sní).

Iskérky (Kociánek, Gnaphalium).

Jabuko vlčí (Aristologia) na urezaniny a rány ostrým sa prikłádá.

Jahoda (Fragaria). Umre-li matce díťa, nesmí jesť jahod, lebo by jich ujídała svému díťati v nebi.

Jalovinky (Juniperus) plody; je-li člověk opuchlý, lebo má-li náčisko (nádchu), tož sa tým nakuruje.

Jatelinka (Trifolium); epitheton ornans „drobná". Dá se domysliti, že při kosení jetelinky — práci to podobně sváteční, při níž také oblékají se lepší šaty a jest ve zvyku zpívati jako při kosení luk — povstaly asi četné písně, k nimž předmět a látku zpříma práce sama podávala. Nesčetné jsou téměř písně, v nichž „drobná jatelinka" se vzpomíná:

Zarostła cestička zelenú travěnkú,
zarostła, zarostła drobnú jatelinkú.

Cos urobil, Janko, zlého,
že ťa vedú zvázaného?

Urobił som małú vinku,
pokosił som jatelinku.

Jatelinka drobná nekosená,
už je moja miłá odvedená.

A na osmý (den) jatelinka zrastła,
tam sem si já pávečka napásla.

Já mám kosu nakosenú,
já mám kosu dobrú,

ona kosí, lebo mosí,
jatelinku drobnú.

Pred naším je jatelinka.
drobná zelená. Atd.

Javor; epitheton ornans: zelený, širokolistý; symbol junácké síly a krásy. Často opěvaný v písních.

Široký list malinový,
ešče širší javorový.

Ze dreva robjá sa dobré husélky. — Ráz též zakleła na Turéj matka svoju dceru v javor.

Jurči vajíčka (Archis apiformis, vstavač včelka).

Klokoč (Staphyloea) od ochvatu.

Kmín černý. Sú-li děti nemocné, dobre je dať jim to požváchať od bolení brucha a od vredu.

Kohútky na Súchově (Papaver rhoeas), v Blatničce Slepý mák.

Kokohrtky (Orobus vernis, lecha).

Konopě (Canabis). Kdo výšej o hodoch pri muzice hépá, (t. j. do výšky vyskakuje), tomu narostú delší konopě.

Kopytník (Asarum). Keď ostane neco v žalúdku, pije sa.

Korének černý (Heleborus, čemeřice). Nežere-li statek, lebo má-li červenú, zavrce sa šidélkem do lalocha a strčí sa černý korének.

Koščivál (Symphytum). Je-li ruka zlomená lebo potłučená, potłuče sa a priloží.

Kozičky (Sambucus, bez). Zavařený plod rádi jídají zdejší lidé jmenujíce jej „hural" (z něm. Holler?). Haluzí říká se chábí nebo chebdí (srov. chebz).

Kropáčky (Primula veris); Modré kropáčky (Pulmonaria).

Krvavník (Chelidonium) od červenej u statku.

Kvítí bílé zve se souhrnně kopretina i sedmikrása.

Laskavec (Amaranthus) v lásce všemocný: věští lásku, ukazuje milence, udržuje jej čarovnou mocí atd.

Leluja bílá (Lilium), *leluja modrá* (Iris). První pěstuje se v zahrádce, druhá roste plano na horních lukách. Bílá lilije je symbolem nevinné lásky a krásy. Překrásný veršík lidové písně:

Šohajko, duše má,
leluja voňavá,
dyž já ťa nevidím,
celá som bolavá —

výrazně označuje něžnosť dívčí lásky. Modrou leluju rádi dávají si chlapci za širáky při kosení luk.

Lípový květ od kašle.

Lopún (Lappa). V Blatničce zastavují jím krev z rány a opuchne-li noha nebo ruka, přikládá se na ni. (Podobně: valašský zimozeleň, Daphne.) „Ty łopúne!“ jest nadávkou.

Łotovo koření (Lotus siliqu.) pije sa, keď je v člověkovi zapuchłé.

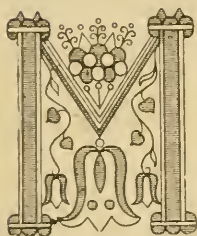
Łubeček (Levisticum) od boleňá aj statkom aj člověku; oblíbený domácí lék, nikde neschází.

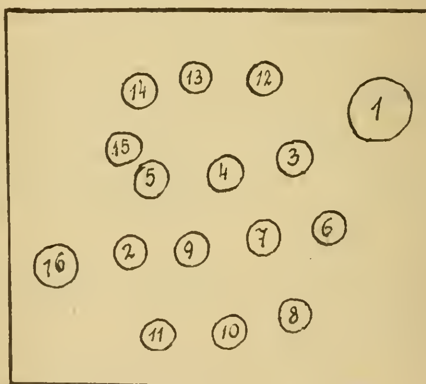
Lulek (Atropa belladona) sbírá sa a sušený sa predává „židiskám“ a ti z teho robjá barvy jakési. (Dokončení.)

Praehistorické nálezy u Kroměříže a Kvasic.

(Od roku 1884—1888.)

Napsal P. **František Přikryl,** kooperator v Soběchlebích.

alebný je pohled na požehnanou rovinu Hanou ze severních svahů hor Maršových, na skupiny vesnic, na Kvasice, Kroměříž, Přerov, Tovačov, Dub i Olomouc. Duch náš nasytiv se přítomností, zalétá zpět do časů dávno zašlých, nám namnoze neznámých a mimoděk vkrádá se otázka na mysl: Zda-li vždy tak bývalo na Hané? — Paprocký ve svém Zrcadle Markrabství Moravského a Volný ve svém místopisu, jakož i zprávy očitých svědků udávají, že údolí od Napajedel až k Olomouci bylo v době nedávné pokryto hustě rybníky a močály, obydlí to nesčíslného množství vodních a bahenních zvířat. Obydlen byl kraj ten za pravěku po výtce na svazích hor, údolí Moravy s obou stran lemujících. Arci kde pluh brázdí úrodnou půdu, tam zmizely téměř veškeré stopy praehistorického života. Jenom lesy zdejší chovají v sobě bohatý archiv domácí archeologie z oněch dob, na něž ni podání, ni památka psaná neupomíná. Soustavné badání vlast. muzea v Olomouci, které jsem já po čtyry za sebou jdoucí léta (1884—88.) částečně pod řízením p. dra. Wankla, z větší části pak samostatně konal, učinilo zde objevy překvapující a pro dějiny vzdělanosti slovanské vzácné.

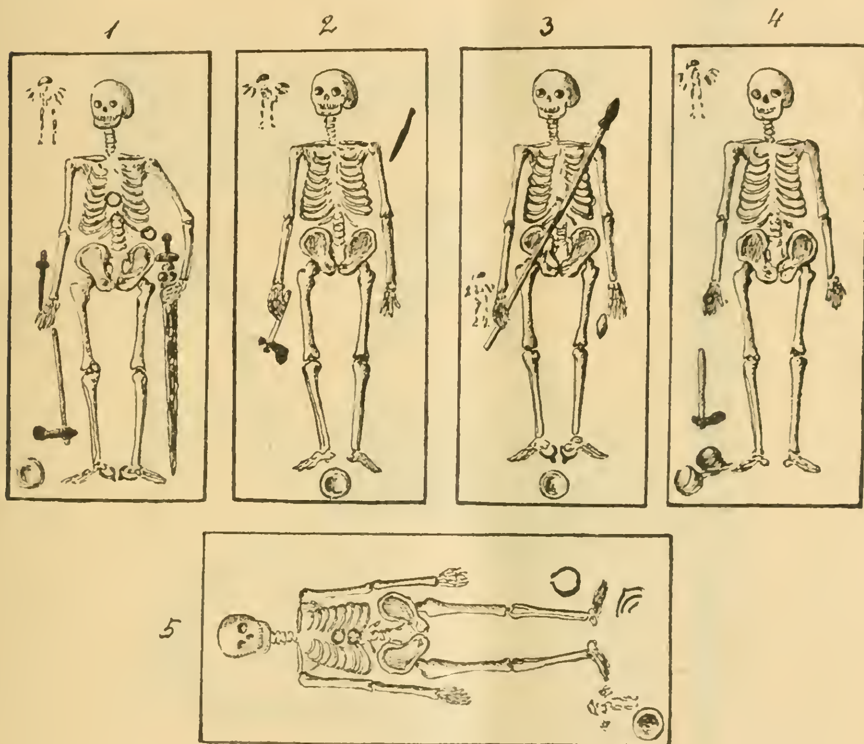
Situační plán mohyl v Oboře u Jarohňovic.

I.

Počátek učiněn v kníž.-arcib. Oboře u Kroměříže v červenci a srpnu r. 1884. (Situační plán na straně této.) Na vážanské aleji objeveno hradisko obtočené polokruhovým valem, k západu spadající do hluboké rokle, v níž je zřídlo chutné vody. Proti svahu na místě snadno

přístupném jsou valy dvojité. Od hradiska vede cesta k Jarohňovicím, při níž voda častěji vyplavila střepy nádob z hlíny tuhovité, ornamentem vlnitým ozdobené.

Blíže Jarohňovic prozkoumáno pohřebiště 17 mohyl. První čtyry prozkoumal p. Dr. Wankel a uveřejnil zprávu o tom v „Mittheilungen der k. k. Central-Commission zur Erforschung der Kunst- und histor. Denkmäler, Wien 1888" str. 243, když byl předběžnou zprávu o nich již podal prof. Havelka v „Časop. muz. spolku olom." 1884, str. 126. Byly to kopečky nasypané z hlíny 18—5 *m.* průměru a 3—1 *m.* výšky. (Průřez mohyly podán byl v tomto časop. roč. 1884. na str. 126.) Pod mohylami

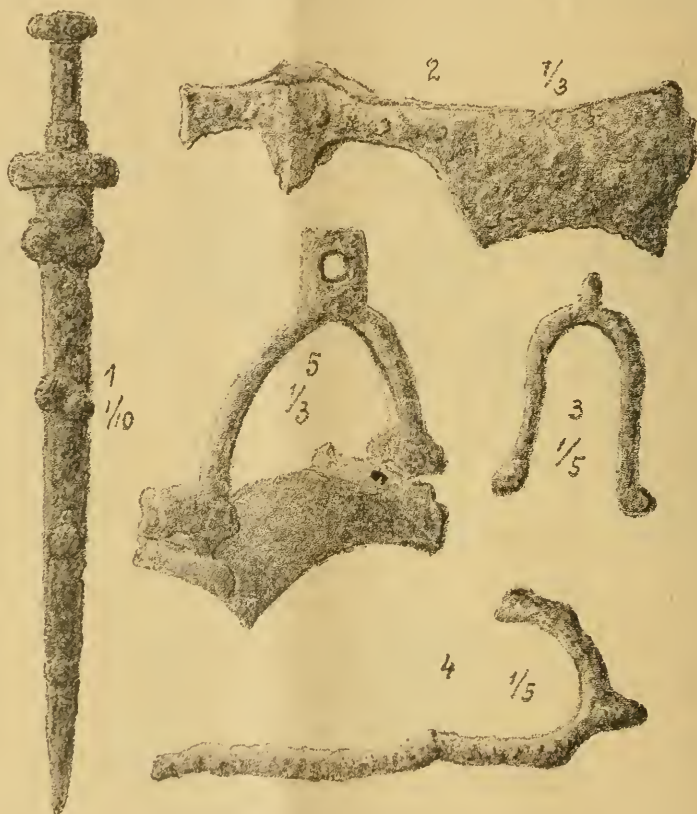

Tab. I. Hroby v Oboře u Jarohňovic.

vyříznuty hroby ve žlutém slínu, 2—3 *m.* hloubky, 2—2·9 *m.* zdélí a zšíří 1—1·85 *m.* Na dně každého hrobu vyryta 7 *cm.* hluboká prohlubeň pro mrtvolu. Poloha všech mrtvol byla od západu k východu, tak že obličej nebožtíkův obrácen k východu slunce. Hrob vyplněn hrudkovitým tmavěšedavým slínem, tu a tam jako vápnem postříkaným, v němž častěji uhlíčky se nacházely. Nad hrobem udupána mohyla vrstvovitě ze žlutého slínu. Celé pohřebiště sklání se k Jarohňovicím, následkem čehož dešťovka na půdě neprostupné stékala. Dvě mohyly neporušené od kořenů a zvířat kryly vzduchovzdorně hroby suché a v nich kostry neporušené až na poslední články rukou a nohou. V ostatních

rozpadly se kostry i zbraně, jsouce více méně porušeny vnikající vláhou. Mohyly seřaděny jsou ve 4 řadách po čtyřech; dvě později objeveny u Drahlova a zůstaly nedotknuty.

Největší mohyla 6 *m.* zvýší kryla hrob 1 *m.* hluboký; na dně ležela deska a pod ní kostra silného muže středního věku s krásnou krátkolebí hlavou. (Tab. I. obr. 1.) Na levé straně ležel 11 *dm.* dlouhý meč železný s dvojím ostřím (tab. II., č. 1. na str. této), na pravé straně dýka železná a pravá ruka držela železnou sekeru na topoře na způsob „francisky" (tab. II., č. 2.). U nohou nalezeny ostruhy (tab. II., č. 3. a 4.).

Tab. II. Železné předměty z hrobů v Oboře a na Tabarkách u Kvasic. Č. 1. meč, č. 2. sekyra, č. 3. a 4. ostruhy, vesměs z Obory u Jarohňovic; č. 5. třemen z Tabarek na Kvasicku.

Vše uloženo ve zvláštní skleněné rakvi v olom. vlasten. muzeu. Druhý p. drem. Wanklem objevený hrob byl prázdný; v 3. a 4. byly rozpadlé kostry.

Odjížděje p. Dr. Wankel do Oděsy, svěřil mně probádati ostatní hroby, kterýžto úkol jsem též provedl. Pod mohylou č. 5. (tab. I., obr. 2. na str. 15.) 1 *m.* vysokou, nalezen hrob 1 *m.* hluboký, 1 *m.* široký a 2 *m.* dlouhý; na dně kostra zachovalá až na poslední články prstů. Při pravém spánku ležela kostra ptačí, nelze určiti, zdali sokolí či kohoutí;

u levého ramene dýka železná; v pravé ruce sekera na topoře dřevěném ve žlutý prach rozpadlém, u nohou popelnička bezuchá, ozdobená vlnitým ornamentem a prázdná.

Mohyla 6. (tab. I., obr. 3.) obsahovala hrob 2·9 *m*. dlouhý, 1·37 *m*. široký a 1·45 *m*. hluboký, v něm byla kostra rozpadlá s rozplesklou lebkou, dolní čelisť ležela na kosti kliční. U pravé ruky kostra ptačí s ohnutými dravčími drápy, u levé pazourek, u nohou železné ostruhy a za nimi popelnička. U levého lýtka kostra nějakého malého zvířátka, snad netopýra. Přes kostru přeloženo kopí s dosti zachovalým hrotem železným.

Tab. III. Nálezy z hrobů v Oboře: č. 1. a), b) bronzové kroužky se závěsnými ozdobami; č. 2. bronzová přeska; č. 3.—5. hliněné nádoby.

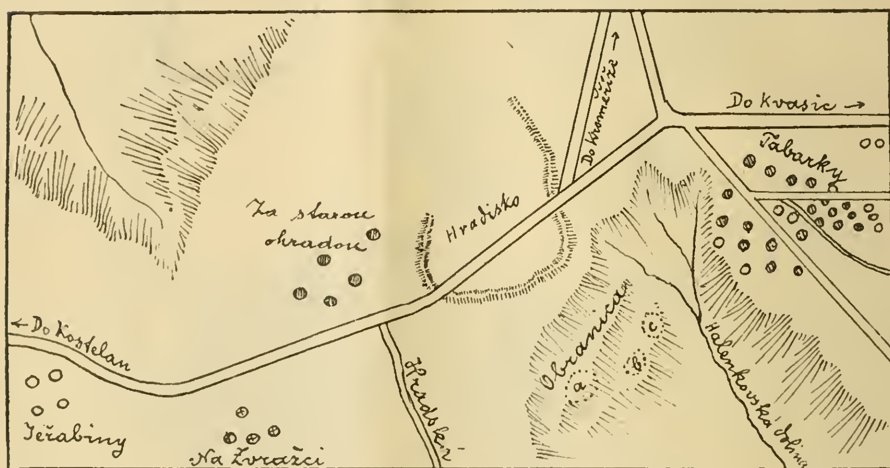
V č. 7. byl hrob 1·55 *m*. hluboký, 1·28 *m*. široký a 2·45 *m*. dlouhý. Na dně kostra zachovalá s krásnou lebkou. Za temenem ležela jehlice železná 9 *cm*. dlouhá s držátkem knoflíkovým zponáhla tlustším; hrot úžil se ku špici. U levé ruky sekera železná, u nohou popelnička rozpadlá a v levo železné hroty šípů.

V mohyle č. 8. (tab. I. obr. 4.) byla rozpadlá kostra; u levého spánku kostra ptačí; na prstu prostředním pravé ruky bronzový prsten dutý, krásné práce, v podobě knoflíčku drženého dvěma hadíma hlavama. Dolní část prstenu rozpadlá v patinu zbarvila článek přiléhající na zeleno. U lýtkové kosti sekera železná. Bokem pravé nohy stály dvě popelničky nestejné velikosti.

Mohyla č. 9. kryla kostru rozpadlou s krásnou lebkou. V levé ruce železná dýka.

Zajímavý nález poskytovala mohyla č. 10. Pod vrchem mohyly 4 *dm.* hluboko nalezena bronzová přeska (tab. III. č. 2.), snad z obuví odtržená a zadupaná do slínu. V zemi hrob 1 *m.* hluboký a tolikéž široký i dlouhý. Na dně pouze lebka s dvěma obratlema krčníma. U dolní čelisti dýka a v levo popelnička. Na východní straně nalezeno koryto vypálené na černo, znenáhla do červeně přecházejíc. V uhlí sem tam zvápenatělé třísky kostí. — Č. 11. krylo hrob 2·4 *m.* hluboký a v něm pouze lebku.

Mohyla č. 12. (tab. I. obr. 5.) nazývá se podnes „Záskok". Na začátku tohoto století, kdy obora vysokým plotem ohražena byla, sloužilo toto místo k tomu, aby vysoká zvěř do obory skákati mohla, ale nikoli ven. Mohyla tato kryla hrob 2 *m.* hluboký. Na dně kostra úplně se-

Situační plán mohyl na Kvasicku; kroužky vyčárkované značí mohyly již prokopané; kroužky s křížkem jsou mohyly kaenotaphické; a), b), c) žaroviště.

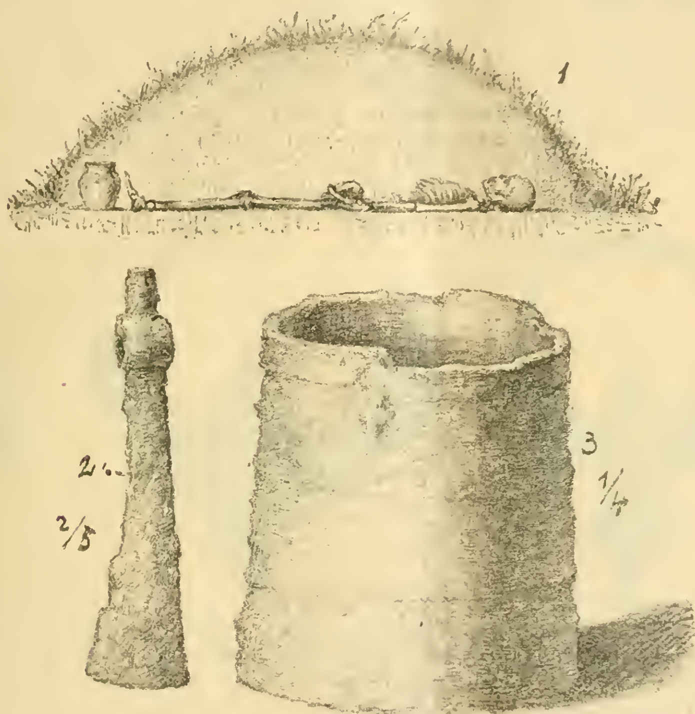
tlelá. Na hrudní kosti dva bronzové kroužky a při nich závěsné ozdoby zvonkovité. (Tab. III. č. 1. a, b). U levé ruky železná dýka, u levé nohy železná obruč a za ní přilba z kůže a železných obručí. Z kůže steřelé zachován kousek na jedné obruči. U pravé nohy kostra ptačí a za ní popelnička. — Č. 13. obsahovalo dvě kostry, mužskou a ženskou asi 3 *dm.* pod povrchem. — Č. 14. a 15. krylo v sobě rozpadlé kostry.

Dr. Wankel klade hroby tyto do století 8. a 9. po nar. Kr., tedy v dobu říše velkomoravské. Nálezy uloženy vesměs v muzeu olomuckém.

II.

Bohatčji jeví se nálezy v lesích panství kvasického půl hodiny od Vrbky. (Viz mapku na str. této.) Asi 2 hodiny od Kroměříže nad kn. arcib. oborou vchází silnice do lesů. Na pokraji v levo stojí hájenka zvaná od pradávna „Na hradské". Cesta sama nazývá se „hradská" a je částečně v silnici upravena. Od hájenky po ¼ hodině zahybá k

západu kolem pravěkého hradiska vinouc se po hřbetě hor mezi údolím halenkovským a dolinou Kudlovskou, až k myslivně zvané „na hradské“ blíž dvoru halenkovského u Spytinova a padá do údolí Uh. hradišťského. Je to zkázka starodávná po hradské či obchodní cestě spojující „hrady“ zemské Olomouc a Velehrad. Vinula se z Olomouce na Dub, Tovačov, Hradisko u Kroměříže k Vážanům mimo nízkého kříže cyrillského stojícího u silnice „na náspech“; u Jarohňovic vcházela do obory a odtud podle Vrbky přes hory směrem naznačeným ku středisku kulturního života Moravy*). Z pravěkého hradiska v revíře vrbeckém zachován polokruhový val 5 *m.* široký a 3 *m.* vysoký. K jihu sklání se hradisko

Tab. IV. Č. 1. průřez mohyl na Tabarkách; č. 2. železná sekyra; č. 3. železná nádoba, obé z Tabarek.

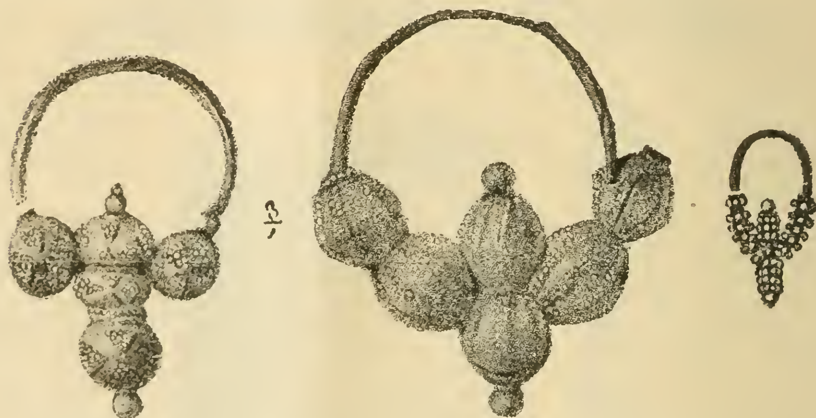
do údolí halenkovského. Na svahu nalezeno troje žaroviště s vrstvou popele 7—13 *dm.* mocnou, promíchanou střepinami nádob pravěkých s ozdobným ornamentem vlnitým. Při nejspodnějším u potoka nalezen kámen pískovcový 5 *dm.* dlouhý a 3 *dm.* vysoký na černo a červeně opálený s rýhou ku připevnění na provaz. Mám jej za jakési závaží. Stráň zove se „Obranica“, pravdojatně od hradiska na hoře ležícího.

Východně od Obranice na protějším svahu je pohřebiště pravěké, zvané Tabarky a čítající 30 mohyl, z nichž 21 je prozkoumáno.

Všem společno jest, až na malé výjimky, že pod každou mohylou 3—8 *m.* širokou a 1—6 *m.* vysokou ležela kostra na udupané zemi,

¹) Časopis muz. sp. olom. 1885. str. 183.

tedy v rovině (tab. IV. č. 1. na str. 19.) v poloze tétéž jako v Oboře; tváří totiž hleděli k východu slunce. Též zbraně byly totožné. V pravé ruce na krátkém topoře železná sekyra (tab. IV. č. 2.) více méně rozpadlá živelními vlivy, v levé ruce dýka; na nohách ostruhy; u nohou v jediném popelnička hliněná s ornamentem vlnitým, v ostatních nádoby železné, 18 *cm.* vysoké a 11 *cm.* široké, uvnitř dřevem vystlané s dřevěným dnem (tab. IV. č. 3.). Tři zachovaly se, povrch jejich ačkoli rzí velmi sešlý ukazuje stopy ozdobné práce. Pod nejvyšší mohylou u přítomnosti pp. Dra. Wankla, Dra. Katholického, inženýra K. Bieťla a vrchnosti kvasické nalezena 2 *m.* pod vrškem lebka i s dolní čelistí a s kostmi ruky. Na místě trupu nalezeno řemení s bronzovými přeskami připevněné hřebíky bronzovými, při tom dvě stupadla (třemeny, Tab. II. č. 5.) na krajích poněkud ohnutá. Za tím ležely kosti dolních končetin od kolena počínaje, při nohách ostruhy. Zevrubnějším ohledáním zjištěno, že trup scházel. Za posledních let pozorováno ve mnohých hrobech na jižní Rusi, že některé části kostry scházejí nebo jsou přeloženy. Zde nalezena jedna

Dvě stříbrné naušnice (v levo; třikrat zvětšené k vůli větší znatelnosti ornamentů) a zlatá naušnice v pravo (v přirozené velikosti) nalezené vesměs na Tabarkách u Kvasic.

kosť stehenní podložená pod kosti lýtkové. Při hlubším kopání nalezen kamenný klín ze serpentinu zasazený do parohu s dřevěným toporem, rozpadlým ovšem v prach. — Od té chvíle po 3 roky dávala vrchnosť dělníky zdarma ku prozkoumání.

Pod jinou mohylou nalezena kostra ženská. U pravého spánku lebky nalezena zlatá náušnice (obr. na str. této) a u dolní čelisti stříbrné rozpadlé zvonky, jež druhdy visely na hrdle. Náušnice sestává ze stejnoramenného kříže mnohonásobně složeného z drobných bombičků na zlatém oblouku. Podobnou prací ozdobeny jsou náušnice nalezené v řeckých osadách černomorských.[2]) Také Jihoslované ozdobují zbraně své knoflíkovým ornamentem, jako handžáry a sečné zbraně. V témže hrobě nalezeny dvě jiné naušnice stříbrné s podobnými ozdobami. (Obraz značně zvětšený na str. této).

---

[2]) Viz časop, muz. sp. olom. 1886. str. 15.

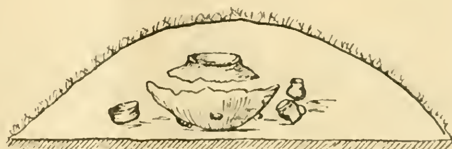
Dr. Wankel klade pohřebiště na Tabarkách do V.—VII. století našeho letopočtu; podle nálezů patří ono slovanským bydlitelům zašlého protějšího hradiska, jehož vznik ztrácí se ve tmě praehistorické a jehož zánik nepřipomíná ni podání ústní, ani zprávy písemné.

K západu hradiska „Obranica" přiléhá les zvaný „za starou ohradou". Nalezeno tam pět mohyl popelnicových, 11—17 *m* v průměru majících, ale dnes již velmi nízkých. Popelnice uloženy byly 3—6 *dm* pod povrchem. Vnikající vláha a kořínky je rozdrobily až na dvě menší nádoby.

V č. 1. nalezena 4 *dm* pod povrchem břichatá popelnice 12 *cm* vysoká a 17 *cm* široká, uprostřed meandrovitým ornamentem zdobená ze světlošedé hlíny. Byla naplněna šedavým popelem s přimíchanými třískami kalcinovaných kostí. Na dně bronzový prsten 35 *mm* v průměru z drátu 5 *mm* tlustého, jehož konce jsou prostě přehnuty přes sebe. Chová se v zámku kvasickém. Popelnice obložena byla pleskatými kameny.

Č. 2. (tab. V. č. 1.) obsahovalo popelnici 7 *dm.* vysokou z černé hlíny, bez ornamentů. Na dně 2 *dm.* vysoká vrstva popele s úlomky kostí, v níž 3 zlomky bronzového šperku. K jednomu boku přiléhala 33 *cm.* vysoká a 18 cm. široká, překlopená nádobka a při druhém stála 13 *cm.* vysoká nádobka podoby úseče kuželovitého bez ornamentů. — V č. 3. bylo několik střepin tuhou natřených v popeli a při tom pazourek.

Tab. V. Průřez dvou mohyl za Starou ohradou na Kvasicku.

V č. 4. (tab. V. č. 2.) nalezena částečně roztlačená popelnice neobyčejné velikosti, 1 *m.* vysoká a 9 *dm.* široká. Na velmi břichaté stěně zevnější 3 *dm.* nade dnem byly tři pupky jakožto držadla. Třetina nádoby naplněna popelem. Urobena z černé hlíny, tuhou natřena, ale bez ornamentů.

V poslední mohyle vykopána popelnice 7 *dm.* vysoká a 5 *dm.* široká z pískovcovitého slínu s grafitovým nátěrem bez ornamentů se 3 pupky pod vypouklými stěnami. Při ní stály po stranách dvě menší nádobky prázdné. Jedna 15 *cm.* vysoká, podoby kužele zkomoleného bez ornamentů, neumělé práce, s dvěma ouškama. Druhá 13 *cm.* vysoká, 12 *cm.* široká, na vypouklé stěně s ornamentem vlnitým, s jedním ouškem, ze světlé hlíny dovedně urobená na kruhu. —

Na trati Jeřabinách u Kostelan 1 *km.* západně „od staré ohrady" jsou 4, a na Zvražci 3 mohyly. Badáním zjištěno, že jsou to prázdné, tak zv. kaenotaphické hroby, zřízené na poctu hrdinům v cizině padlým. Pod nimi nalezena slabá vrstva popele, na tom střepiny nádob.

Asi půl *km.* k Vrbce od Obranice prochází silnice „hradská" pohřebištěm, jehož mohyly kaenotaphickými se zdají býti, jak o jedné zjištěno bylo.

Z nálezů uvedených zjevno, že hradiska u Kroměříže a Kvasic jsou dvě pravěká bydliště slovanská, dvě zašlé zádruhy, jejichž počátek ztrácí se ve tmě pravěku vlasti naší a jejichž zánik padá v dobu úpadku království Moravského.

Úplný seznam zeměpisných jmen bývalého panství Vyzovského.

Podává **Eduard Peck**, učitel v Holešově.

ývalé panství Vyzovské, v kraji Hradišťském, sousedilo na východ s panstvím Brumovským, na jih s panstvím Haluzickým, Světlovským a Luhačovským, na západ s panstvím Zlinským a Klečůvkou, na sever s panstvím Lukovským a Liptálským. Bývalo kdysi mnohem větší. Nasvědčuje tomu mimo jiné zakládací listina kláštera cisterciáků z r. 1261., kde hranice panství dopodrobna se uvádějí. Roku 1848. tvořily panství Vyzovské následující osady: Vyzovice (Vyz.), Bratřejov (Brat.), Jasená (Jas.), Lhocka (Lh.), Lipa, Lutonína (Lut.), Pozděchov (Pozd.), Prlov, Rakova (Rak.), Seninka (Sen.), Ublo, Zadveřice (Zad.) a půl Želechovic (Žel.).

Podávaje níže úplný seznam místních jmen všech těchto osad, připomínám předně, že jsem jména obecně srozumitelná, všude se vyskytující a nijak (ani po stránce jazykové, ani místopisné) nezajímavá, ze seznamu beztak obšírného vypustil; jsou to jména: Bařiny, Bařinka, na Bařinkách (mokrá pole a luka), Břehy (ve Břehách), Díl, Díly, v Díloch, na Dílci, Kus, Lány, Pahrb, Prostřední (pole), Stráň, Stráňka, na Stráňcoch. — Jména do seznamu pojatá snažil jsem se, pokud možno, vysvětliti. Za tou příčinou jsem nejen s lidem se stýkal, ale též staré gruntovní knihy, urbáře a mapy prostudoval. — Proto bylo mi lze udati při jednotlivých jménech, ve kterém roce objevují se v listinách ponejprv. Prameny tyto s nevšední ochotou učinil mi přístupnými *svob. pán Rudolf Stillfried*, pán na Vyzovicích, jemuž tuto srdečně děkuji. Nemalým díkem zavázán jsem i svým milým kollegům na Vyzovsku za vydatnou podporu jejich. Kéž se veškeré vlastenecké učitelstvo tohoto národního, dosud málo hledaného pokladu ujme a tím ku poznání vlasti a národa přispěje!

Amerika, v Americe, pole, Pozd. Říká se tak každému poli, které se těžko zdělává.

Babina, na Babině, pole, Chrast.

Barák, na Baráku, hora, Vyz. *Baráková, v Barákovéj*, seče, Jas.

Baránkov, na Baránkově, pole „v Lomcoch“, Vyz. — R. 1678. jmenuje se v grunt. knize „rolí beránkovská“.

Barborky, v Barborkách, pole, Prlov.

Bastlův kopec, Bastlovec, na Bastlovci, zrovna za Slušovskou ulicí ve Vyzovicích. Roku 1885. objevil jsem na tomto kopci řadové hroby, pouze 2—3 *dm.* pod povrchem. Po silném dešti uvezla se část hlíny, a řada kostí vyčnívala z břehu. Byly to kosti lidské, holenní a lýtkové. V přiměřené vzdálenosti uhodil jsem na lebku. V ústním podání nezachovala se žádná pověsť o tomto místě. V písemných památkách také se nečiní zmínka o nějakém pohřebišti na Bastlově kopci. Pouze na katastrální mapě z r. 1780. vyznačena je na samém vrchu

Boží muka. Je žádoucno, aby odborník prozkoumal hroby, kterými dosud nebylo hnuto.

Bečáčka, na Bečáčce, pole v kopci, koupené kdysi od jistého Bečky, Vyz.

Běhánov, v Běhánově, orná půda a pastviny, Lipa; *Běhánova, na Běhánovoch*, pole v kopci, Zadv. Od osob. jména Běhán.

Bělidla panská ve Štěpi (ulici vyzovské) připomínají se r. 1732. v grunt. knize.

Bělkovské, v Bělkovském, horka, Zadv.

Beneška, v Benešce, lučina v horách, Vyz.; *Benešůvka, v Benešůvce*, místo v Seninském kotáře. Obě tato jména upamatují nás na pověstného loupežníka Beneše, který prý v Benešůvce pohřben jest. V pekle je zvláštní lože *Benešovo* uchystáno pro největší zločince a šibence.

Beňkovská, na Beňkovskéj, role, Vyz. Již r. 1684. připomíná se „štěpnice Beňkovská" (patřící tehdá hospodáři Beňkovi; Beněk=Benedikt.)

Bezednica, na Bezednici, močáry beze dna, Lipa.

Blatná Seninka, r. 1261. pohraniční potok Vyz. panství (Cod. dipl.).

Bližní, na Bližním, pole u Vyzovic.

Bobek, na Bobku, nepatrná, obloučitá vyvýšenina, Sen.

Bobkovská, na Bobkovskéj, pole, Ublo.

Bočánka, v Bočánkoch, rolí v břehu, Vyz. Od osob. jména Bočán.

Boleslávka, na Boleslávce, pole v Janově hoře, Vyz.

Boráňky, na Boráňkoch, paseky, Zadv. Od osob. jména Boráň?

Boří, v Bořú, pole, Sen.

Brabenčí, na Brabenčím, pole, Lut.

Břakovská, na Břakovskéj, pole, Vyz. *U břaka*, pole, Prlov. Na Vyzovsku roste dosud porůznu lesní strom „břak". Ovůcko jeho sluje „břakyňa" a chutná dětem výborně. Bylo snad kdysi „na Břakovskéj" hojně „břaků", které se vykučovaly?

Bránky, na Bránkách, pole, Vyz. *Nad bránú*, pole, Jas.

Brdo, v Brdě, paseka „na vŕše", Jas.

Březí, ve Březú, stráň v Janově hoře, Vyz., pole, Lhocka.

Březiny a Březinky skoro všude, *Klínová březina* v Pozděchově.

Brhlénka, v Brhlénce les i pole, Pozd. Od osob. jména Brhel; taktéž *Brhlovské, na Brhlovském*, pole, Vyz. Už r. 1663. připomíná se v grunt. knize *Brhlovská paseka*.

Břizka, na Břizkoch. V urbáři z r. 1739. *na Březku*, na mapě z r. 1780. *na Břesku, pod břesky* — kopec a břehy na Vyzovsku a Zadveřsku, 410 *m*. nad mořem.

Brňkalka, na Brňkalce, louka, Jas. Od osob. jména Brňkal.

Brňovská, v Brňovskéj, les, Chrast.

Brť, v Brti, paseka, Brat., jalovčí, „taká porostlina", Ublo. V těch místech snad kdysi „brtníci" chovali včely „v brtích", t. j. ve stromových děrách.

Bučkovská, na Bučkovskéj, pole u lesa, Lh.

Bukovina, v Bukovině, paseka, Brat., Pozd.

Cestiny, v Cestinách, chrastí, Jas.

Cigánka, na *Cigánce*, paseka, Lipa; *Cigánky, na Cigánkách*, paseka, Jas.

Cimbál, na Cimbále, rolí, Brat.

Ciplin, v Ciplině, údolí, Sen.

Čabrada, *v Čabradě*, malunké pole „nad Žebráčkem", Vyz.

Čamínek, *v Čamínku*, také *Čamínka*, *v Čamínkoch*, krásné údolí u Vyzovic. R. 1615. jmenuje se v grunt. knize „štěpnice na Čamínku." Čamínková voda je zázračná. Pomáhá od „dětských súchot" a nemocí očních.

Černá zem, *v Černéj zemi*, pole, Sen.; *Černý les*, Jas.

Černičné, *v Černičném*, paseka, pole a chrasť, Brat., Ublo. Adj. to utvořeno od subst. černice = černá zem.

Čertoryje, *v Čertoryjách*, veliký žleb v horách u Vyzovic. „Roste tam búčí a dúbí, až tma." Vyzovjané se v Čertoryjách ukrývali před Kuruci. Čuměli tam často několik týdnů. Soukenníci tam mívali i stativa.

Červenčica, *na Červenčici*, trávník v horách, Vyz.; *Červénka*, *na Červénce*, orná půda, červenavá země, Sen.

Čtvrtka, *na Čtvrtce*, pole, Prlov; *Čtvrtky*, *ve Čtvrtkách*, paseka, Jas. *Čtvrťhranná*, les, Jas.

Debřa, *gebra*. Débř = dolina, údolí. Na Valašsku říkají zmolám a výmolům na stráních „debře, gebry."

Děhetné, *v Děhetném*, v grunt. knize r. 1709. *Diehtné*, v urbáři z r. 1739. *v Diehetných*, na mapě z r. 1780. *v Dehetném* — pole ve Vyzovicích; *Dehetník na Dehetníku*, v urbáři *Dehtinky*, na mapě *Dehetnice* — paseka v Želechovicích. Jmenem tímto patrně označena jsou místa, kde se dehet vyráběl.

Dĺhá, *v Dĺhéj*, dlouhá louka, Brat., Žel.; *Dĺhé*, *na Dĺhém*, *na Dĺhých*, dlouhé rolí, Vyz., Zadv., Ublo.

Dolansko, dolní konec dědiny Ubla.

Dolečka, *v Dolečkoch*, pole v nížině, Vyz.

Doliny a Dolinky na více místech, *Dolina Dašova a Svatošova* na Vyzovsku.

Dominová, *na Dominovéj*, lučina ve vyzovských horách. Patřila kdysi jistému Dominovi. „Šak ešče sú v Vyzovicích Dominé (přezdívka)!"

Drahy, *Dražky* skoro v každém kotáře. Tato místa jsou dosud anebo byla aspoň do nedávna půdou nezdělanou, ladem ležící, kudy se dobytek honil a také popásal. *Drahy Slušovské*, *Krňovské*, *Seninské a Těchlovské* jmenují se v grunt. knize před r. 1640.

Drčava, *na Drčavéj*, pole, Pozd.

Drdol, *na Drdole*, kopec a na něm paseka, Lipa.

Dřevnice, *na Dřevnicách*. Tak říká lid lukám od lipského mostu až po Slušovice; tak jsou tyto louky zaznamenány i na mapě z r. 1780., a řeka těmito lukami od Slušovic se vinoucí sluje „Dřevnice". Kdo tedy má za to, že Dřevnice teče přes Vyzovice, mýlí se. Vyzovicemi teče *Dubovský potok*, do něhož se vlévá za Štěpskou ulicí *Lutonínka*, jinak *Jasenka*. I Volný nesprávně udává tok Dřevnice.

Dřínovka, *na Dřínovce*, pole, Vyz.; *Dřínova*, *na Dřínovoch*, v urbáři z r. 1739. paseka v *Dřínovém* a *na Dřínově*, na mapě z r. 1780. *Dřínoví*, orná půda, Žel. V těchto místech rozkládala se kdysi zajisté chrasť dřínová.

Dúbí, *v Dúbjú*, pole, Pozd.; *Dubina*, *v Dubině*, r. 1739. paseka, Vyz.; *Dubovina*, *v Dubovině*, paseka v Žel., pastvisko v Jas., úlehla ve Vyz.; r. 1739. paseka v *Dubovém*, Zadv.; *Dubovské*, *na Dubovském*,

r. 1658. *na Dubovsku*, údolí, mlýn, pole a louky, Vyz.; *Dúbravy*, *v Dúbravách*, dubová chrasť, Brat.; *Dúbravka*, *v Dúbravce*, chrasť, roste tam „dúbčí", Ublo.

Dvořisko, *na Dvořisku*, stával tam panský dvůr, Sen.

Evjáčkovy, *v Evjáčkových*, roku 1739. paseky, Jas. Od osobního jména Evják.

Fojtství, *na Fojtstvjú*, pole, Pozd.; *Fojťáčky*, *na Fojťáčkách*, polní trať, Ublo.

Forota, *ve Forotě*, pole, Pozd.

Garažíka, *na Garažíce*, skupina domů ve Vyzovicích při „hradské" (silnici) k Brumovu. R. 1662. vzpomíná se v grunt. knize jistý Martin Garažia, soused vyzovský.

Hábovská, *na Hábovskéj*, rolí, Vyz.

Hadince, *v Hadincoch*, paseka, Jas.

Háj, *na Háji*, r. 1739. paseka, Lut.; *Hájisko*, *v Hájisku*, pole, Lh., Brat.

Halašín, *na Halašíně*, pole, Ublo.

Hanzlice, *v Hanzlicích*, už r. 1687. pole, Vyz. Od osob. jména Hanzl = Jan.

Hať, *na Hati*, *Hatě*, *v Haťách*, „pola" při potoku, Zadv.

Havířská, *na Havířskéj*, pole v břehu za obecním hájem, Vyz. Před lety tu hledali havíři uhlí.

Hertinka, *na Hertince*, pole u hor, Vyz.

Hłboké, *v Hłbokém*, *i v Hłbokých*, pole, žleb, Vyz., Brat., Ublo, Lipa; *Hłboká* (cesta), Jas.; *Hłboček*, *v Hłbočku*, orná půda a pastviny. Žel.

Hliník, *v Hliníku*, louky, Jas.; *Hlinka*, *v Hlinkoch*, r. 1697. *v Hliníkoch*, pole, Vyz.; *Hlinska*, *na Hlinskoch*, pole, Lut.

Hložek, *v Hložku*, paseka, Žel.; *Hloží*, *ve Hložú*, pole, Ublo; *Hložiny*, *v Hložinách*, pole, Sen.; *Hložkov*, *na Hložkově*, pole pod horami, Lhocka.

Hnilíky, *na Hnilíkoch*, pole, Prlov.

Hodín, *v Hodíně*, les, Jas.

Hodišova, *na Hodišovách*, velká polní trať, která se už r. 1648. v grunt. knize jmenuje, Vyz. Od osob. jména Hodiš.

Homole, *na Homolách*, pole v kopci, Prlov.

Hony, *v Honoch*, pole, Sen., Pozd., Prlov; *Dĺhé Hona*, pole, Sen., Pozd.; *Zadní Hona v Oblézkoch*, r. 1661. pole, Vyz.; *Zhnilé Hony*, *na Zhnilých* (honoch), dlouhé pole, Pozd., Lipa; *Honce*, r. 1680. „rolí na Slatinsku mezi močáry", Vyz.; *Honečka*, *na Honečkoch*, pole, Jas., Pozd., Ublo.

Hořansko, horní konec dědiny Ubla.

Horekonči, *na Horekončím*, pole, Jas.

Horka, *v Horce*, pole, kdysi tam stávaly velké jedle, Sen.

Horna, *na Hornách*, pole, Ublo.

Hotmanky, *na Hotmankách*, na mapě z r. 1780. *na Hetmance*, pole, Zadv.

Hrabina, *na Hrabině*, r 1648. „sádek trní v Hrabině", nyní pole Vyz.; *Hrabinské v Hrabinském*, hora, Zad.; *Hrabník*, *na Hrabníku*, pole, Pozd.

Hradíšťka, *v Hradíšťkoch*, pole v kopci, nad Dřevnicí, na hranici zadversko-slušovské. Na mapě z r. 1780. *na Hradisku*. Také na Pozděchovsku jsou *Hradíšťka*. Obě tato důležitá místa nejsou dosud prozkoumána.

Hrb, na Hrbě, pole, Brat., Pozd., Prlov, Ublo; *Hrbaté, na Hrbatém,* pole, Vyz., Lh.; *Hřbetovské, na Hřbetovském,* pole, Vyz.

Hromová, na Hromovéj, pole, hrom prý tam zabil naráz dvě děvčata. Sen.

Hrúšové, na Hrúšovém, velká trať polní „nad Garažičkú", Vyz. Píše se tak již r. 1658.

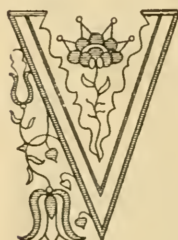
Hudcovské, v Hudcovském, orná půda, Žel. Od substant. hudec.

Humna všude; *Humenisko, na Humenisku,* pole, Brat.

Hůry, na Hůrách, paseky, Pozd., Prlov. (Pokračování.)

Z čeho můžeme souditi, že stojíme na půdě starého Velehradu?

Přednáška **Fr. Myklíka,** učitele na Starém Městě, ve schůzi vlast. muz. spolku olom. dne 14. prosince 1889. v Olomouci.

Velebný cit ovládá srdce každého vlastence při vyslovení slova „Velehrad", a svatá úcta vznímá útroby Slovana, vkročí-li na místa Velehradem jmenovaná. Avšak, když toto duševní vznícení klidnou rozvahou poněkud přitlumíme, tuť proběhne duší myšlénka, přísným tážíc se nás hlasem: „Čím můžete dosvědčiti, že stojíte na půdě zhaslého Velehradu?" Chci ku této, dle soudu snad i Vašeho, dávno odbyté věci přispěti několika slovy.[1])

V listinných zprávách z dob, do kterých vznik i zánik Velehradu klademe, marně pátráme po jméně „Velehrad"; podnes nikdo ho tam nenašel pro praskrovné památky písemné. Teprva 224 let po zaniknutí říše Moravské naskytá se nám ponejprv zapsáno jméno Velehrad v listině z r. 1131., jako jméno statku, příslušného biskupskému kostelu olomuckému.

Kdyby se nám byla zachovala latinská legenda „Život sv. Václava", o niž se opírá kronikář Kosmas, měli bychom jméno to z doby starší; český překlad ze XIV. století jest arciť pramen dosti pozdní pro jméno Velehrad, když praví, že „Bořivoj a sv. Ludmila v tom městě, ježto Velehrad slove, tu ježto moravského arcibiskupství stolec a sláva bieše, v kostele sv. Víta od blaženého biskupa Methodia, oba sv. křest jsta přijala".

Dalimil, který ku kronice své upotřebil i Kosmy samého i oněch pramenů, z nichž Kosmas čerpal, jmenuje nám Velehrad určitě jako sídlo sv. Methoděje a tím arciť též jako hlavní město země, když praví:

„Bořivoj prosi krsta ot Svatopluka Moravského
a ot Methodieie arcibiskupa Velehradského.
Ten arcibiskup Rusín bieše,
mšu svatú slovansky slúžieše;
U Velehradě krsti Čecha prvého." —

---

[1]) Ponechávajíce ct. p. spolupracovníku našemu volné slovo, podotýkáme přece již předem, že se s vývody jeho namnoze nesrovnáváme, a uvedeme námitky své na příslušných místech pod čarou. Red.

Toť jsou ony doklady pro trvání Velehradu jako sídla arcibiskupova, a jelikož toto bývá i bývalo v sídle knížecím, jest to i dokladem, že Velehrad byl sídlem panovníků moravských.

Nejzávažnějším momentem však, že Velehrad vskutku byl a že stál v okolí nynějšího Velehradu, že byl sídlem knížat a stolicí arcibiskupskou chovající kosti sv. Methoděje, jest pevná víra lidu, jejíž kořeny do dávného středověku sáhají a kterou zlehčiti marně by se kdo pokoušel. Novějších dokladů písemných pro pravdivosť Velehradu a jeho polohu nechci bráti v úvahu, jsouť méně důležity. Přehlédněme ještě jednou naše historické prameny, totiž: kroniku Kosmovu a Dalimilovu s legendami, z nichž oni dva čerpali, totiž „Epilog země moravské a české", a „Život neb utrpení sv. Václava" a ku potvrzení ústního podání přiberme zakládací listinu kláštera velehradského a zakládací listinu král. města Uh. Hradiště a pak jednu věc po druhé nepředpojatě posuzujme.

Kosmovi nebude tuším nikdo víry upírati, (třeba by i letopočet chybně udával), aniž bude kdo pochybovati o pravdě slov Dalimilových, a to tím více, jelikož založením kláštera památka na Velehrad se obnovila. Když markhrabě Vladislav založil mezi r. 1190—1201 klášter cisteriácký (adaptovav známou cellu Scti. Joannis), nazval ho Velehradem. Proč? Proč ho nepojmenoval jinak, a odkud vzal asi jméno Velehrad? Buď byla známosť starého Velehradu mezi lidem všeobecná a markhrabě Vladislav použil podání lidu a vtiskl dílu svému jméno žijící v paměti lidu, aneb osada, která dnes St. Město sluje, nesla tehdá jméno Velehradu a Vladislav jednoduše jméno jen přenesl, tak že původní starší osadě se jméno pozměnilo ve Starý Velehrad, nebo St. Město. Jméno „*Starý* Velehrad," kteréž pokládám jen za výmysl, zmizelo a tak zůstalo jen „St. Město." Jmenujeť se v zakládací listině kláštera velehradského z roku 1228. (dle Palackého), datované však rokem 1202. Velegrad civitas primo modo burgus mezi statky klášterními. A roku 1232. jmenuje listina tentýž Velegrad civitas již jménem antiqua civitas, kdyžtě praví o vesnici Kostelanech: cuius termini sunt usque ad vallum antique civitatis. Tyto dvě věty, které utvrzují jaksi pravdu slov Kosmových a Dalimilových, jsou nám nejpodstatnějším svědectvím, že Velehrad stál v okolí Uh. Hradiště, ne-li na jeho samém místě. Nechci se ani zmiňovati, kolik učených sporů vzbudily věty tyto, z nichž V. Brandl, H. Jireček a Palacký dotvrzují, že zde stál Velehrad, až konečně i B. Dudík k víře té přistoupil.

Ve slovech „usque ad vallum antique civitatis" vidí mnozí zbytky hradeb velehradských, a ne-li to, tedy alespoň val vůkol nynějšího St. Města, jakožto zbytku starého Velehradu Svatoplukova. Poněvadž pak také i některá pojmenování tratí polních mají zdánlivou souvislosť se zašlým Velehradem, jak to důst. p. P. Vychodil pěkně ve své přednášce[2]) uvedl, (tot. Crhův důl, králova studánka, králův stůl dolní a horní hrádek, les Rákoš, kaple Cyrilka a jméno Velehrad sam . tož nezbytně kloní se víra naše k tomu tvrzení, že slavný Velehrad stával na těchto místech a korunou důkazu toho jest, že Uh. Hradiště založeno jest na troskách hradu Svatoplukova, na starém hradišti, jehož jméno i zdědilo. Pravíť naši historikové, že krajina vůkol Uh. Hradiště byla velmi vý-

²) Při kočovní schůzi vlasten. muz. sp. olom. na Velehradě dne 11. srpna 1889, o níž podána zpráva na str. 126.—128. roč. VI. toh. časop.

hodná pro zakládaní slovanských osad, jsouc vodou chráněna a lesem i tučnými pastvinami obmyšlena, ostrov pak hradišťský jako stvořen pro onu „nevýslovnou tvrz Rostislavovu.“ Ano i námitku některých odpůrců, že krajina hradišťská jest bařinatá pro sídlo knížat moravských, odmítá Jireček slovy, že i Přibinův hrad založen byl na blatech a zašel též beze stop jako Velehrad.

Tak bychom dospěli skutečně k tomu cíli, že máme městiště Velehradu, že pravda tato jest nade vše utvrzena a dokázána a že nelze o ní pochybovati.

Ale kdyby se nás tak někdo malověrný otázal: jaké věci viditelné a jaké památky archeologické tvrzení vaše dosvědčují? — myslím, že těžko by nám bylo odpovídati. A nejen to, ale i naše důkazy písemné nejsou takovými, aby veškery pochybnosti vyloučily.

Podivno je zajisté, že v listinách současných nikde a nikdo nejmenuje Velehradu ani jako sídlo knížecí, ani jako hlavní hrad země, ani jako stolici arcibiskupa, ani jako pohřebiště sv. Methoděje. Annalista německý jmenuje nám Dovinu neb Děvín jako tvrz za (nad) Dunajem vystavenou a opevněnou snad Rostislavem. Praví totiž mnich fuldský k r. *864*. „Hludovicus rex mense Augusto ultra Danubium cum manu valida profectus, Rasticen in quadam civitate, quae lingua gentis illius Dowina, id est puella dicitur, obsedit.“ A i podruhé, když Ludvík svěřil vedení vojsk na Rostislava synu Karlovi, r. *869*. jmenuje týž letopisec jeden hrad, však nikoliv jménem, nýbrž jen vlastnostmi jeho mluvě jako o věci všeobecně známé, jakoby o Děvině, nikoliv o Velehradě, pravě: Carolus dum cum exercitu sibi commisso in illam ineffabilem Rastici munitionem et omnibus antiquissimis dissimilem venisset, Dei auxilio fretus, omnia moenia regionis illius cremavit incendio.“

Toť jediná zvěsť z oněch dob o hradech neb městách moravských; o Velehradě však ani zmínky. Hledáme jej všichni a vidíme jej všichni v obsahu těchto dvou chudých vět, ale kdo to dovede dokázati jasně jest-li tato quaedam civitas, Dowina dicta Velehradem neb illa ineffabilis Rastici munitio? Či jest illa ineffabilis munitio táž dříve uvedená Dowina? Mnozí ji skutečně za Dowinu mají; já však myslím, že jsou to dvě věci úplně různé. Ale ať jest jakkoliv, jména Velehrad přece nemáme, tím méně jeho polohy, jakož i kde Dowina ležela, jen hádáme a hádáme se. Pravdě nejpodobnější jest dle Jirečka náhled B. Dudíka, že Děvín mohl státi někde u Mušova, na cestě, kterou nepřítel Němec do našich vlastí chodíval, že byl tedy strážným hradem pomezným.

Velehrad pak kladou i Palacký i Brandl i Jireček i Dudík do Uh. Hradiště a to hlavně proto, že se zde jeho jméno udrželo. Myslím však, že kdo sobě všímá dobře každé hroudy, kdo zná a pozoruje bedlivě naši krajinu kolem Hradiště a stopuje její změnu jen za čas svého života, kdo pravdivosť nebo pravděpodobnosť vetché staré listiny, často nespolehlivé, chce vystihnouti ne u svého psacího stolku sedě, nýbrž na místě samém jistoty hledá, — ten tuším k jinému dospěje úsudku. Já aspoň dospěl jsem toho konce, že Uh. Hradiště nestojí na hradišti sídla Rostislavova; neboť lučnaté břehy Moravy nebyly za dávných dob osadami oživovány. Osady stály na okraji výšin až po dnes oraných a to na samém lemu, kde pole přechází v lučiny někde svahem hrázi podobným, výšky 4—15

m., a jen výminkou stáhl se některý konec osady do roviny až do dneška travou zarostlé. Na rovině od Húštěnovic až po Veselí neshledal jsem ani nejmenší stopy po osadách, kromě Burešínu mezi Uh. Ostrohem a Polešovicemi, a to jest tábořištěm moravských Táboritů; tedy z doby mnohem pozdější. Za to však jsem se přesvědčil že kotlina Moravy bývala mnohem vodnatější, jak svědčí ložiska rašeliny: Morava tékala více prostředkem svého údolí dělíc se v četná ramena a tvoříc mnohé ostrovy. Stopy těchto řečišť jsou viditelny na lukách nad i pod Uh. Hradištěm až za Veselí. V lese u Hradiště jmenují se kusy toho pradávného řečiště „Černé“ a táhnou se až do lesa Novoveského. Od Nedakonic tekla Morava k Písku a zde naproti Polešovicím usadili se na jednom z mnoha ostrovů Táborité. Ostrov ten nebyl na hlavním rameni Moravy, neboť to teklo východně, blízko Uh. Ostroha a řečiště viděti podnes ve způsobě pandravského jezera. Na hatích mezi Veselím a Pískem jest až doposud stará Morava. Jak mění Morava tok svůj, viděti na Přívlači nad Uh. Ostrohem: Do let dvacátých tekla ramenem nyní téměř suchým a také nazvaným stará Morava, od něhož se dělilo raménko „Přívlač“ na levo a nad Ostrohem se scházela obě. Po letech dvacátých se provalila Morava Přívlačí a staré řečiště pomalu se zanáší. Koryto či lépe řečeno údolí řeky bylo u břehů nejnižší a proto nejmokřejší; nyní jest u břehů výše naplaveno, a dále od břehů jest rovina nižší, o čemž svědčí zátopa skoro každého jara. Hladina řeky Moravy byla právě tak měnivá a nejistá jako nyní, zaplavujíc krajinu v mokré roky na 3 m. vysoko, nechávajíc ji tučnou pastvinou za let suchých, bahnem a močálem plným ryb po většinu věků. Osady mohly býti jen po kraj močařiny, dále ne. Proč? Proto že u samé Moravy mohly býti osady jen nákolní, aby nebyly kolikrát za rok zaplaveny, a nákolné stavby neslušely našim rolnickým předkům. Představte si jen naši slovanskou osadu na kolech. Ubohý hospodář, který musí sklízeti svou polní úrodu a sháněti svůj dobytek do nákolí po mostkách, lavkách a člunech. Nákolí není pro rolníky a Slované byli a jsou rolníci.[3]) A pak se stavívala nákolí na stálých vodách, s hladinou co nejméně kolísavou[4]) a toho v naší krajině nebylo; ba za sucha stála by osada opravdu na suchu. Hrad Rostislavův tedy, kdyby byl býval zde, kde jest Uh. Hradiště, byl by musil býti jen stavbou nákolnou. Za sucha by však byl hrad takový až příliš přístupný a dobytný a to býti nesměl a nebyl.

Byl tedy snad okopán příkopy a ohražen náspy se sruby a palisádami. Ano, třeba, ale v Hradišti ne, neboť pak by ho zase topila voda; když ne tekoucí, tedy spodní, a to by si knížata moravská sotva byla dala líbiti. Žádná osada nemohla bez nákolí u Moravy trvati, tím méně tam mohlo státi sídlo knížecí. A dejme tomu, že opravdu byl ten hrad knížecí na Hradišti a sledujme jeho zaniknutí. Byl tušim dřevěný jako všechny hrady, které Karel spálil, a byl zajisté od Maďarů též ohněm sežžen. Přes to však musily by se na místě tom najíti nějaké stopy jeho.

---

[3]) Jestliže nákolníci nebyli rolníky, odkud se pak vzalo ve všech nákolích, zejmena alpských to množství obilí? A nezabývali-li se chovem dobytka, kde se v nákolí vzalo to množství kostí skotu a jiných domácích zvířat? (Srovnej o tom v roč. II. toh. časop. str. 12.: J. Havelka, Vlasť naše za pravěku slovanského.) Red.

[4]) Ani v Olomouci neměla řeka Morava zajisté vždy stejnou výšku, a přece tu objeveny stavby nákolní. Red.

Těch stop se však v Uh. Hradišti nenalezlo, pokud já vím, ani při stavbě domů, ani při kopání studní, ani při vyhazování sklepů. Ani střípka, ani kaménka, ani kouska kovu, ba ani té černé prsti, která zůstává po věky na osadištích, nenaleznete v Uh. Hradišti. Proč se tam ničeho nenachází? Proto, že tam nikdo ničeho ani neuložil, ani nezapomněl, ani neztratil,[5]) neboť tam snad nikdo nikdy v dobách velkomoravských nebydlel. Řekne někdo, že Morava vše odplavila. To však popírám. Půda hradu zašlého musela býti nezbytně vyšší než půda okolní, tak že sotva bývala úplně zatopena při veliké vodě, proto nemohlo býti spáleniště odplaveno. Dále nebylo spustlé hradiště rovné jako stůl, nýbrž hrbolaté od množství hlíny nebo mazu z obydlí sesutých a nižiny mezi těmi hromádkami ssutin by Morava bahnem úplně vyrovnala, jak to činí až po dnes a tak by jen poznenáhla půda hradiska se zvyšovala nad své okolí. My však nemáme takového zvýšení půdy v Uh. Hradišti.

A kdo může ručiti za to, že Morava za dob Rostislavových tekla kolem nynějšího Hradiště a že již tehdá tvořila ostrov? Jako nyní není zde ostrova, tak mohlo býti i za dob Svatoplukových; neboť řeka lízajíc ustavičně břehy své tvoří ostrovy nové a staré spojuje s pevninou, na jednom místě bere a nanáší na druhé, jak se o tom každý může svýma očima přesvědčiti. Proto mohla míti krajina hradišťská za dávných dob jinou tvářnosť, nemajíc ostrova pro hrad Rostislavův. Tato tichá práce podkopnická řeky Moravy byla mi pomůckou při pátrání po předvěkých osadách na jejích březích. Jak jsem se zmínil, nenašel jsem jich, leda že bych čítal chatrče rybárské s kaplí sv. Jiří na ostrově hradišťském za osadu na troskách oné nevýslovné tvrze zbudované.[6]) Zbytky takové tvrze by však zajisté nebyly ušly oněm znalcům vyslaným od krále Otakara II., aby vyhledali příhodné místo ku založení hraženého města, jak v zakládací listině stojí. Či myslíte, že by oni výteční mužové byli opomněli vytknouti okolnosť tak závažnou, nezmiňujíce ani slovem starého zašlého opevnění, na němž nové zbudováno býti mělo? Já nemyslím. Kdyby ostrov byl slul hradištěm, nebo jím býval, byli by ho zajisté ti páni komisaři tím jménem uvedli, aby ho vyznačili a rozeznali od ostatních ostrovů, které řeka v té krajině tvořila. Proč toho neučinili? Proč vytkli ostrov ten jen znakem „in qua sita est capella Scti. Georgii“? Proto že jiného znaku nebo jména neměl; až byla zbudována munitio, obdržel ostrov jméno „hradiště“, což jest totožné nebo jeho překlad. Za účelem svým pojmenováno hradiště „uherským“, jakž dává listina zakládací každému nevymýšlivému člověku na rozum. Stojíť v ní takto: „Hinc est, quod ad petitionem venerabilium virorum, Hartlibi Abbatis et Conventus Monasterii Weligradensis, Cysterciensis Ordinis, in quorum hereditate contra terminos Ungarorum munitionem unam seu Oppidum pro necessitate ac conseruatione terre nostre preparari et edificari iussimus.“ Káže tedy Otokar, aby bylo vzděláno a vystavěno opevnění, hradiště.

[5]) Nebylo by na hořejší otázku případnější odpovědí: „poněvadž tam dosud nikdo nehledal a žádný archeolog soustavně nekopal“? Red.

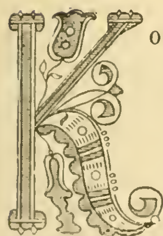
[6]) Pan přednašeč zde úplně opomněl uvážiti otázku, pro koho že tedy ta capella scti. Georgii, o které zakládací listina Uh. Hradiště mluví, vystavěna byla na ostrově, na kterém dle tvrzení p. autorova nikdo nikdy před založením Uh. Hradiště (r. 1257.) nebydlel? (Srovnej ostatně toh. časop. roč. IV. str. 108.–9.: V. Houdek, O staroslovanských hradech.) Red.

A káže preparari et edificari, což znamená něco vyvésti, čeho zde ještě nebylo. Kdyby se mělo vybudovati nové hradisko na hradisku starém, nekázal by snad král munitionem reconstrui ac renovari?[7]) Dále stojí v listině: „videlicet quod ad insulam, in qua sita est Capella Sancti Georgii, que pre ceteris in illo districtu ad construendam munitionem. omnium .... iudicio aptior videbatur, ... homines nostri debeant se transferre. ...“ Kdyby onen ostrov byl místem té nevýslovné tvrze. byli by ho ti mužové před 600 lety snáze než my poznali a při důkladnosti jejich očekávali bychom, že úsudek svůj o výhodnosti ostrova ku tvrzi utvrdí poukázaním na okolnosť, že již jednou tvrz tam stávala. I byl by snad král v nařízení svém se vyslovil asi v ten rozum: „ad insulam, que ad construendam munitionem aptior videbatur, — in qua etiam vestigia cuiusdam antique munitionis conspiciuntur,“ nebo: „ad insulam, que hradiště, id est locus munitionis vel munitio nuncupatur, debeant se transferre“. aneb třeba: „ad insulam, cuius nomen „hradiště“ quandam antiquam munitionem significat, homines“ etc. Něčeho takového nemáme v listině zakládací. A jak pak, není munitio = hradiště? Vždyť neznamená slovo to pouze místo, kde hrad s t á v a l, místo, které opevněno b ý v a l o, nýbrž předně místo, které ohraženo j e s t,[8]) zkrátka hradiště jest tolik co m u n i t i o, a toto hradiště bylo zřízeno teprv Otokarem II. na ochranu pozemků kláštera velehradského proti vpádům Uhrův. kteří od Uh. Brodu i od Skalice jdouce na plen tudy přes Moravu broditi se museli. Jinde by hradiště ani nevyhovovalo své úloze, chrániti cesty ku klášteru na Velehradě. Tak tedy nemáme ani písemných důkazů, že Velehrad stál na místě Uh. Hradiště, ani nálezů archeologických a skutečnosť, jak jsem ji vylíčil, mluví proti naší víře v polohu Velehradu v místech dnešního Uh. Hradiště.

(Dokončení.)

Anthropologický sjezd ve Vídni roku 1889.

(Ostatek.)

Končíme zprávu o anthropologickém sjezdu vídeňském výtahem z přednášky prof. dra. J. N. W o l d ř i c h a „O p a l e o l i t i c k é d o b ě s t ř e d n í E v r o p y a j e j í c h v z t a z í c h k d o b ě n e o l i t i c k é“.

Pan přednašeč podav v úvodě své řeči dosavádní výsledky geologického a paleontologického zkoumání, pokračoval takto:

„Na základě toho rozeznávám pro periodu od doby ledové až na konec diluvia střední Evropy následujících čtvero zvěřen: Zvěřenu l e d n í průběhem a na sklonku diluvia glacialního (ledového), po této následovala na neplodných, ledu zproštěných plochách zvěřena

[7]) Že výrazy jako „praeparare. aedificare“ v listinách středověkých podobně jako též výraz „construere“, bráti sluší cum grano salis ve významu „z n o v a vystavěti, p ř e stavěti, u p r a v i t i. k tomu poukázal již p. J. Štoček ve svém pojednání „Něco o nejstarších dějinách Velehradu“ v tomto časop. roč. V. str. 157. 164. Red.

[8]) Pokud víme, nenazývá lid ani jediné místo, na kterém hrad d o s u d s t o j í, „hradištěm“; jmenujeť tak pouze místa, kde d r u h d y hrad s t á v a l. Red.

stepní (podle Englera následovala po floře glaciální taktéž květena stepová); když pak vzrůst trávy počínaje od břehů řek step zatlačil a na horách vegetace keřů a stromů nastala, rozšířila se zvěřena pastevní sestávající z velikých býložravců (mamuta, nosorožce, skota, koně atd.) a když konečně vegetace lesní do nižin postoupila, následovala pravá diluviální fauna lesní (s jelenem, prasetem, velkými a prostředními kočkami atd.). Vyhynutím lva a prostředních koček v lesích naší zeměpisné šířky končí u nás diluvium a následuje alluvium s postdiluviální lesní zvěřenou doby neolitické. Do doby zvěřeny stepové, pastevní a lesní spadá tvoření se žlutnic.

Všech těchto čtvero zvěřen naskytá se nesmíšených, zpravidla nalezáme však podle lokálních okolností zvěřeny smíšené, tak na př. zbytky zvěřeny lední, která okraj ustupujících ledovců obývala, a zvěřeny stepní, která již na nižších místech žila (Sudslavice vrstva I., Čertova díra); nebo zbytky zvěřeny stepní a pastevní anebo časté zbytky fauny pastevní a lesní (Sudslavice vrstva II.).

Z doby předledové nejsou u nás dosud ani zbytky zvířat ani stopy lidské přítomnosti známy. Době ledové náležejí asi některé starší výrobky z Býčí skály a z jeskyní štramberských. Z poledové, čisté doby stepní nejsou mně žádné lidské zbytky ani výrobky známy. Za to naskytují se na mnohých nalezištích doby pastevní četné, bez odporu od člověka rozbité zbytky kostí ve velikém množství. Nalezáme tu ony zvláštní špičaté, často vruby opatřené třísky a úlomky kostí, které nejenom náhodou při rozbíjení kostí povstávají, nýbrž zúmyslné přitloukání kostí prozrazují a jež zajisté za první původní nástroje koštěné (škrabadla, vrtadla atd.) považovati sluší, obzvláště, ježto některé z nich na hranách otřeny jsou, což prozrazuje, že jich člověk často upotřeboval. Stanice diluviálního člověka množí se čím dále ku konci doby pastevní, zvláště pak na počátku doby lesní. Sem patří Sudslavice vrstva II., vynikající přitloukanými výrobky kamennými, množstvím přitloukaných úlomků koštěných se stopami zpracování a upotřebení, a zbytky lidských lebek. K tomuto nálezišti druží se nálezy v prachovských skalách u Jičína, při Ústí, v jeskyních štramberských (mladší zbytky) atd.

Značně vyšší stupeň vývoje vykazuje naleziště předmostecké na Moravě z počátku diluviální doby lesní, kdež diluviální zvěřena lesní již převládá. Vedle kamenných, dokonale přitloukaných nástrojů naskytují se zde již přihlazené nebo zvláštním způsobem přibroušené výrobky koštěné, koštěné jehly a různé předměty ze klů mamutích a z kostí sobích. Nalezly se tu valným počtem zcela tytéž přitloukané úlomky kostí, kterých člověk na místech shora uvedených ve stavu zcela prvotním, neupraveném a nehlazeném upotřeboval. Přirozené otření koštěných, prostě přitlučených výrobků způsobené upotřebováním jich vnuklo asi člověku myšlénku, tento postup úmyslným přihlazením a přibroušením zrychliti.

K tomuto nalezišti bezprostředně druží se jeskyně Hartenštejnská a Gudenusova v Dolním Rakousku z diluviální doby lesní, tedy ze sklonku diluvia. Člověk, který v této jeskyni žil, stál na ještě vyšším stupni vývoje, než-li člověk z Předmostí; jeho přitloukané nástroje kamenné jsou dokonalejší a rozmanitější, mezi nimi jsou pazourkové nebozezy a brusy, rovněž tak výrobky z parohů sobích a z kostí, mezi těmito jemné

jehly s ouškem a jakési žezlo z parohu sobího děrou opatřené, toho způsobu, jako ještě za neolitické doby z parohů jeleních robeny byly.

Jest-li že již některé výrobky této diluviální stanice ku pozdější neolitické době poukazují, tož zdá se, že přechod z doby paleolitické do neolitické badáním Osowského v jeskyních poblíž Krakova nade vši pochybnosť prokázán jest. Ossowski rozeznává v těchto jeskyních po třech vrstvách *a*, *b*, *c*, z nichž vrstva *a* je nejmladší. V jeskyni mašické u Ojcova nalezl v nejnižší vrstvě *c* zbytky těchto zvířat: elephas primigenius, rhinoceros tichorhinus, equus, hyena spelaea, ursus spelaeus, ursus arctos, bos priscus, bos primigenius, cervus alces, cervus elaphus, rangifer tarandus (velmi četně), antilope saiga, vulpes vulgaris foss., mustela foina, lepus timidus, galus; při tom velké množství přitloukaných nástrojů kamenných, mezi nimi nože a škrabadla dokonalé formy, pak nástroje koštěné jako šídla, klínky atd., namnoze vrytými nebo vypouklými čárkami ornamentované. Zbytky z této vrstvy pocházející druží se bezprostředně ku nálezům jeskyně Hartenštejnské a Gudenusovy a já je kladu docela na sklonek epochy diluviální nebo lépe do doby přechodní z diluvia k alluviu. Mimo soba, jehožto zbytky tak jsou uloženy, že tím současná existence jeho s člověkem je dokázána, nenaskytla se zde ještě žádná domácí zvířata. Výše položená vrstva *b* této jeskyně neobsahovala již žádných zbytků sobích, za to však zbytky zvířat domácích (skot, pes, koza, ovce, prase, slepice) a zvířat postdiluviální fauny lesní (vlk, liška, jelen, srn, divoký kanec atd.) vedle nožů pazourkových, provrtaných výrobků koštěných a přibroušených jednoduchých nástrojů kamenných, tedy zbytků z doby neolitické.

Převeliký to zajisté rozdíl zbytků ve dvou po sobě následujících vrstvách téže jeskyně. Tento rozdíl vyrovnán je však prozkoumáním obsahu jeskyně na Milašovce u Krakova úplně. V nejspodnější vrstvě *c* nalezl tu Ossowski: elephas primigenius, rhinoceros tichorhinus, ursus spelaeus, equus, bos, cervus alces, cervus elaphus, canis, vulpes vulgaris foss., ale žádnou stopu lidské přítomnosti. Tato vrstva je tedy asi stejného stáří s vrstvou *c* jeskyně mašické. Jeskyně tato nebyla však tehdy, když se usazovala vrstva ta, od člověka obývána. V následující na to vrstvě *b* vyskytly se tam: zbytky postdiluviální fauny lesní (jako ve vrstvě *b* jeskyně mašické), větší množství zbytků sobích a několik zbytků z bos taurus; jenom přitloukané nástroje kamenné, několik primitivních střepin z nádob, množství výrobků koštěných, které z části ještě na prosté formy doby diluviální upomínají, povětšině však přihlazeny nebo přibroušeny jsou, a konečně ony známé přiřezané výrobky a kusy ozdobné, které tolik hluku způsobily.

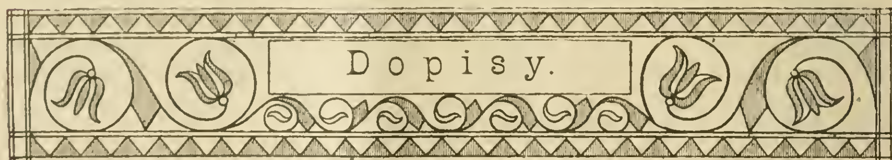
Tato alluviální vrstva *b* řadí se tedy se svými zbytky přirozeně ku vrstvě *c* jeskyně mašické a je starší nežli vrstva *b* této posledně uvedené jeskyně; naskytuje se zde ještě v době alluviální sob, třebas řídčeji a vedle něho již skot domácí a primitivní střepiny z nádob; výrobky koštěné jsou na vysokém stupni dokonalosti, při čemž užíváno jenom přitloukaných nástrojů pazourkových.

V době, když tato vrstva *b* v jeskyni na Milašovce se usazovala, nemohla jeskyně mašická obydlena býti, neboť obsah vrstvy *b* v této jeskyni svrchu uvedený je mladší a řadí se přirozeně ku zbytkům vrstvy *b* jeskyně na Milašovce, sob mizí, skot domácí naskytá se častěji, k tomu

se druží ovce, koza i prase, pak přibroušené prosté nástroje kamenné a provrtané výrobky koštěné. Jsme tu v typické neolitické době, k níž stupně přechodní jsme našli již v jeskyni Gudenusově, zvláště pak ve spodní vrstvě *c* jeskyně mašické.

Nejenom zvěřeny přecházejí tu jedna ve druhou přirozeně beze skoku, nýbrž i přirozený vývoj ve zpracování a upotřebení výrobků kamenných a koštěných zdá se tu býti jasně prokázán. Člověk neolitický přece zajisté kdysi a kdesi se naučil své výrobky kamenné a koštěné hotoviti, — on je zcela jednoduše převzal od člověka paleolitického, který je ze samých začátků prostě přitloukaných úlomků kamenných a koštěných průběhem diluvia ponenáhle zdokonaloval. Užívaje přitloukaných nástrojů kamenných a koštěných (třísek, hrotů atd.) shledal člověk, že se výrobky koštěné otírají, hladí, a tím že se ku svému účelu stávají příhodnějšími; i přihlazoval a přibrušoval je pak úmyslně a teprva když v tom si byl značnou dovednosť zjednal a velké zkušenosti nashromáždil, napadlo mu v době, když už několik zvířat si byl zkrotil, také výrobky kamenné přibrušovati. Tímto stadiem počíná bez jakéhokoli skoku ve vývoji doba neolitická, ve kteréž opět tři časové stupně rozeznávám: stupeň prostých přibroušených nástrojů kamenných; stupeň přibroušených a provrtaných nástrojů kamenných; a stupeň přibroušených a vykrojených nástrojů kamenných."

Ku přednášce této poznamenal p. prof. Kar. Jar. Maška, že v Předmostí nenalezen ani jediný výrobek koštěný, který by na nějakém bruse byl přibroušen býval, nýbrž že všecky kusy, které on viděl, pazourkem přihlazeny, nebo přistrouhány a oškrabány byly. Za to však že podařilo se jemu v nejposlednější době z nedotknuté diluviální vrstvy v Předmostí vyzvednouti některé nástroje kamenné, jichžto povrch nepochybně uměle přibroušen jest. Máme tedy z Předmostí ne sice broušené nástroje koštěné, ale za to kromě velmi četných přitloukaných též jednotlivé broušené nástroje kamenné, což jest první nález broušených výrobků kamenných z vlastní doby diluviální. — K poznámce této odpověděl p. prof. Dr. Woldřich, že mezi broušením a hlazením ovšem přesného rozdílu činiti nelze.

Z Uher. Hradiště. (O krojích na Uh. Brodsku.) Za pobytu svého prázdninového v Bojkovicích, jenž jak uvedeno na str. 117. ročníku 1889. toh. časop., za hlavní účel měl prozkoumávání tamějších vyvřelých hornin, všímal jsem si, jak obyčejně při vycházkách různých, i kroje lidového. Přibližímtě k němu s úctou nemalou jako ku hlavnímu nosiči všech těch důkazů vkusu i píle i dovednosti lidu našeho, jichž si svět váží jako výšivek, já pak se stanoviska kresličova jako našich rázovitých a to ušlechtilých ornamentů. Také ovšem i proto, že ty důkazy opravdové neporušenosti lidu našeho příští doba zajisté brzy setře.

Při vycházkách krojových měl jsem tentokrát přemilou společnosť v osobě p. prof. Kouly z čes. polytechniky pražské, který v Bojkovicích meškal skorem takže k vůli kroji lidovému. Jen že on přihlížel k němu více se stanoviska všeobecné malebnosti. Provedl tu celou řadu zajímavých a ovšem i co do podrobností věrných skiz i pěkných obrazů, s nimiž se Pražané zajisté na některé z příštích výstav setkají a částečně již (o vánoční výstavě Umělecké besedy) setkali. Pomocí jeho fotografického aparátu obohacena společná naše, již před lety založená mapa krojů moravských a uherských asi 40 pěknými obrázky.

Mé pátrání týkalo se však nejen kroje nynějšího, nýbrž na mnohých místech i zašlého kroje lidového. V této poslední příčině byly to na prvém místě Bojkovice samy s přifařenými osadami Bzovou a Krhovou. Již jinde jsem upozornil na to, že — ovšem až na nepatrné, ale vždy odůvodněné výjimky — vždy celá farnosť mívala stejný kroj a že farnosti nutno prohlížeti tak, jak byly v prvé polovici minulého století upraveny. Z té příčiny bylo nutno připojiti k Bojkovicím i Komnu, která k nim do roku 1779. byla přifařena, a Pytín, jenž patřil sem do roku 1784.

Celý okrslek tuto vyjmenovaný dnes již kroje svého nemá — „pokabátil“ se rovněž jako Slavičínsko. Odložení kroje v zákoutí tom jinak novotám nepřístupném, příčinu má v chudobě kraje, kteráž od počátku století tohoto nutila obyvatelstvo choditi po Moravě i Čechách se semínky; z kraje tohoto pocházejí též „miškáři“, chodící po Rakousku, Německu, ano i Rusku. Zejména Německo, kde se lidé nejvíce starému kroji zdejšímu posmívali, přimělo krajany zdejší obléci se v tmavo-modrou, tehdy všeobecně modní šerku a v sukno modré a obojímu zůstali většinou do dnes věrni, chodíce v poloměstském kroji modrém.

Pamětníků starého kroje našel jsem však všude několik, v Komně pak, odkudž méně do světa se chodilo, dokonce i staříky a stařeny, dosud kroj svůj bývalý nosící. Bojkovice podle různých zpráv měly svůj odchylný kroj maloměstský. Celkem pak i ve farnosti této zjistiti se dalo, že tu všude ženy lidový šat déle zachovaly než mužští, jak to také při společenském postavení ženy je přirozeno. Žena, zůstávajíc doma, nemá nikdy tolik příležitosti ani příčin, domácího šatu svého se zbavovati. Vše, co ve zbytcích na Bojkovsku jsem prohlížel, nasvědčuje tomu, že tu nošen kroj valašský i ornamentem význačný i svojí úpravou.

Jakkoli pátrání po zbytcích kroje Bojkovského bylo dosti zajímavo, přece nejvíce lákal pozornosť mou kroj farnosti Staro-Hrozénkovské (St. Hrozénkov, Žídková, Výškovec a Vápenice). O kroji tom, jenž patří k nejstarožitnějším moravským, není-li vůbec nejstarobylejším, podal jsem stručnou zprávičku již v letoší „Zlaté Praze“, při fotografii prof. Kouly „Žídkovjané“. Kroj ten nemá s moravskými kroji sousedními ničeho a s uherskými jen dosti málo společného. Mimochodem podotýkám také, že při vyjížďce na Žídkovou zfotografovali jsme i zdejší věhlasnou „bohyni“ a pak i to, že lid zdejší sice velice mnoho zpívá, ale málo a jednotvárně tančí. Jestliže tedy byly někde oděny „královničky“ do kroje Hrozénkovského, nesmíme se ještě domýšleti, že „královničky“ jsou v kraji zdejším známým tancem.

Rozumí se samo sebou, že nebylo opomenuto stopovati kroj ve farnosti Nezdenické (Zahorovice a Nezdenice) nyní bezkrojové, že prohlížen kroj slovenských již Šumic, blízký kroji Brodskému a zápisky činěny i fotografie získány z kraje Uh. Brodského (Havřice, Těšov, Prakšice, Pašovice, Maršov, Polychno, Újezd, Rudice).

Dne 25. srpna učinili jsme za sprostředkování p. MUDra. V. Valtra z Uh. Brodu výpravu velice podařenou do odloučené dědinky Kaňovic na Luhačovsku. Tu jest kroj Luhačovska a Pozlovicka nejlépe ještě zachován. Uvítala nás tu také zajímavá „staromodní“ hudba s cymbálem a několik dědáčků i mužů a starších tetiček předvedlo nám za řinčivého zvuku muziky velice čiperně celou řadu starobylých tanců (vrtěná, rajdák, křížová, třáslavica, točená, rasovská atd.). Sestaviv pozorování svá zdejší s výsledky svých dřívějších vycházek a doplniv je opětnou vycházkou na Luhačovsko, došel jsem toho přesvědčení, že kroj zdejší i dle ornamentu i dle povahy jest valašským. Zda dialektologové budou volni říditi se, určujíce hranice mezi Valachy a Slováky, tímto kriteriem, nevím. Ono jest však určitějším než nářečí. Kroj zdejší má také tu zvláštnosť, že rozšířen v několika a to velkých farnostech, totiž v Ořechovské (mimo Pašovice), Luhačovské, Pozlovické, Hornolhotské a Provodovské. Po různu patří k němu Zlámanec (far. Březolupská), Přečkovice (Rudická) a Petrůvky (Slavičínská).

Asi čtyry dni před vycházkou tou navštívil jsem Bánovskou farnosť (Bánov, Suchá Loza a Bystřice), která zase má svůj zvláštní kroj. Bystřice byla druhdy krojem dosti blízka Komně. To asi od té doby, kdy ještě patřil Bánov k faře Brodské a Bystřičané blíže měli kostel Bojkovský.

O prázdninách loňských doplnil jsem také dřívější své vědomosti o nynějším i starém kroji Nivnickém, k němuž přiznává se Nivnice, Korytná, Horněmčí, Slavkov a Dolněmčí. Boršice Hlucké jsou jemu mužským oděvem (mimo halenu) dosti podobny.

Také do okrsku již čistě valašského a kroj svůj více méně zachovavšího (Štítná, Bílnice; Val. Klobúcko) jsem učinil jednu vyjížďku, ovšem pouze předběžnou. —

Veškery záznamy mé o krojích jsou za nynějších poměrů, kdy jich souborně uveřejniti nelze, důležitosti jen muzeální. Proto, mimo nepatrné úryvky z nich v listech obrázkových, budou svého času v celém svém rozsahu s příslušnými vyobrazeními a fotografiemi jako rukopis uloženy do archivu muzea olomuckého.

Snad bude mi dopřáno pro lidskou paměť popsati podrobně alespoň moravsko-slovenské kroje, jichž počítám ke dvaceti a z nichž většinou neschází mně nic více, leda příslušné fotografie. Ty však se časem doplní. Rozumí se samo sebou, že v popis zahrnut bude nejen kroj nynější, mužský a ženský, nýbrž i starý, pokud jej bylo lze vystopovati, dále oblek a úprava svatební a křestní, malby na domech, jsou-li jaké (obrovnávky), kraslice a ráz ornamentu na vyšívání, po případě i na jiných věcech lidovým způsobem rázovitě ozdobených.

Josef Klvaňa.

Z Oslavan. (Řidší zjevy ze třídy ptactva. Z pozorování r. 1889. v okolí Oslavanském podává *V. Čapek.*)

1. *Orel říční* (*Pandion haliaëtus*). Táhne pořídku skrz. Dne 9. dubna viděn byl jeden u Ivančic, 1. září postřelen jiný v revíře Budkovském.

2. *Ořešník* (*Nucifraga caryocatactes*). Po hromadném tahu podzimním v roku 1885. a 87. byl tah těchto severních hostí roku 1888. mnohem slabší; letos zvěděl jsem jen o třech jedincích. První střelen již dne 31. srpna u Pohořelic, dále pozorováno po jednom kuse dne 13. a 26. září na Budkovsku a Zbejšovsku.

3. *Datel prostřední* (*Picus medius*). Dne 22. března střelena samice u Oslavan v revíře „u rybníčka". Je to třetí kus, jenž s jistotou v mém obvodu pozorovacím konstatován byl. Dne 17. listopadu pak střelil jsem krásného samečka v borovém lese u Oslavan.

4. *Králíček ohnivý* (*Regulus ignicapillus*). Pozorovány dva ojedinělé kusy; první střelen 1. dubna v zahradě v Ivančicích, druhý viděn 28. srpna v parku Oslavanském.

5. *Rákosník obecný* (*Acrocephalus arundinacea*). Skupina rákosníků, ač na Moravě sedm druhů zjištěno, jest u nás posud velmi málo známa. Není divu. Jsou to ptáci málo nápadní a velmi skrytě žijící. Mně podařilo se letos čtyry druhy pozorovati. — Rákosník obecný byl ode mne letos poprvé postižen; ve křovinách podél řek pozoroval jsem v tahu jarním (od 8. do 13. května) 5 kusů, v tahu podzimním (3. a 23. září) 2 kusy.

6. *Rákosník velký* (*Acrocephalus turdoides*). Dne 2. května střelil jsem při Oslavě samečka, a dne 21. t. m. z večera zkoušel druhý sameček tamtéž svůj nápadný skřehotavý zpěv. Táhne jen zřídka skrz.

7. *Rákosník zelený* (*Locustella naevia*). Tohoto velmi řídkého ptáka střelil jsem dne 29. srpna při řece Oslavě; byl to starý sameček v šatě podzimním. Jest na Moravě jen velmi málo sbírek, jež se mohou tímto druhem honositi. *Rákosníka menšího* (*Calamoherpe phragmitis*) pozoroval jsem častěji v obojím tahu v houštinách podél vod.

8. *Pěnice slavíková* (*Sylvia hortensis*). V okolí mém druh tento nikde nehnízdí, pouze na tahu podzimním (v září) jsem ji letos poprvé několikráte pozoroval.

9. *Křivka bělokřídlá* (*Loxia bifasciata*). Křivky pozorovány letos ve všech zemích okolních ve velkém počtu; vedle *křivky obecné* (*L. curvirostra*) objevila se tu a tam jako vzácnosť z dalekého severu Evropy též křivka bělokřídlá, znatelná po dvou bílých páscích ve křídle. V okolí mém pozorovány houfce křivek od polovice června daleko do podzimu. Křivky bělokřídlé viděny poprvé v okolí (v Ivančicích) v malé rodince dne 18. října, a do 4. listopadu uloveno tamtéž pět kusův. Objevovaly se stále na týchže místech, živíce se po zahradách a hřbitovech semením chvojek (Thuja) a slunečnic. Neobyčejná jejich krotkosť a důvěřivosť byly důkazem, jak málo znaly nebezpečí od člověka jim hrozící. Kusy střelené tvoří vzácnou kořisť ornithologickou a nacházejí se ve sbírce p. W. Zieglera v Ivančicích. Je to předně sameček v normálním šatě červeném, jiný ve velmi podivném a strakatém šatě přechodním, pak tři samičky v jednoduchém oděvu zelenavě šedém.

10. *Volavka červená* (*Ardea purpurea*). Dne 3. srpna pozorovány čtyry kusy u Rosic, jedna z nich, mladý exemplář, střelena, druhá poraněna. Druhé dvě viděny byly následujícího dne na Jihlavce u Ivančic. Druh tento pozorován zde za mého šestiletého pobytu poprvé.

11. *Vodouš šedý* (*Totanus glottis*). I tento bahňák, ač nepochybně častěji v tahu se zastaví, byl ode mne letos poprvé konstatován. V době od 15. srpna do 8. září napadeny byly čtyry ojedinělé kusy na řece Oslavě a Jihlavce; dva z nich střeleny.

12. *Vodouš tmavý* (*Totanus fuscus*). Rod vodoušů (Totanus) zastoupen jest na četných a rozsáhlých rybnících v okolí Náměště u Osl. několika druhy. Tak hnízdí tu v počtu ovšem nevelkém *vodouš rudonohý* (*T. calidris*) a snad i *vodouš bahenní* (*T. glareola*); v tahu objevuje se *vodouš kropenatý* (*T. ochropus*) dosti četně a vedle něho jako řídký zjev i *vodouš tmavý* (*T. fuscus*). Letos pozoroval jsem tři kusy tohoto druhu dne 22. dubna na „Novém rybníce" poblíž stanice Studenecké.

13. *Polák velký* (*Fuligula ferina*) a *kaholka* (*F. marila*). Z rodu kachen hnízdí na zmíněných rybnících tyto druhy: *a*) kachna divoká (Anas boschas), *b*) čirka modrá (A. querquedula), *c*) čirka obecná (A. crecca), všechny v počtu značném; *d*) lžičák (Spatula clypeata) asi ve pěti párech a *e*) kopřivka (Anas strepera) po tři roky v jediném páru. — Z rodu *Fuligula* pozoroval jsem teprv letos v tahu jarním dva druhy nahoře jmenované dne 22. dubna. Polák velký byl tu ve dvou houfcích, kaholka pouze ve třech kusech, krásný káčer se dvěma samičkama.

14. *Hohol* (*Clangula glancion*). Krásná tato severní kachna objevuje se u nás pořídku v tahu. V polovici března potloukal se pěkný sameček sám a sám po tři dni při ústí řeky Oslavky.

15. *Roháči* (rod *Podiceps*). Z rodu tohoto hnízdí na rybnících u Náměště *a*) roh. velký (P. cristatus) asi ve 3 párech, *b*) roh. rudokrký (P. rubricollis) asi v 8 párech a *c*) potápka malá (P. minor) v počtu nevelikém; v době jarní pozoroval jsem tamtéž, ač velmi pořídku, též jednotlivé nebo zpářené kusy roháče severního (P. arcticus) a roh. černokrkého (P. nigricollis), tak že zde všech pět druhů zastoupeno.

Drobné zprávy.

Naše staromoravské iniciálky, kterými jsme v tomto čísle započali ozdobovati úvodní články, provedeny jsou podle originálů namalovaných v překrásném a našim čtenářům dobře známém kancionálu boršickém. Iniciálky Pomykalovy oceněny byly již po stránce umělecké obšírně v článku „Kancyonál boršický," zejm. v č. 24. tohoto časop. V dalších číslech tohoto ročníku přineseme postupně i ostatní písmenky této abecedy iniciál, kterou tak dovedně pro reprodukci nakreslila slečna Madlénka Wanklova. Podobně jsou i záhlaví proužky rubrik „Dopisy, Drobné zprávy a Literatura" tohoto časop. vzaty z kancionálu Pomykalova. To vše má býti jen ukázkou, jak typografie československá — bude-li čerpati motývy své z přebojného pramene našich staromoravských kancionálů — může vymaniti se ze

vkusu cizího a ozdobovati naše knihy též našimi ornamenty. Není-liž to smutné, že typografie naše podnes lpí na ornamentice cizí, když té v době největšího úpadku našeho národa, v předešlém století, venkovští písmáci v zákoutí slovenských hor psané knihy své tak nádherně ornamenty vpravdě národními ozdobovati dovedli. Nebylť to snad jen jednotlivec, nebyl to pouze Pomykal, kterýž by byl bez následovníků jako meteor zanikl. Od toho dne, kdy jsme r. 1888 objevili kancionál boršický, tento neznámý potud skvost prostonárodního malířského umění moravského, nasbíralo se již na deset takových psaných a malovaných kancionálů na Horné zemi mor.-slovenské, tak že dnes mluviti možno o zvláštní, samostatné škole malířské, která v předešlém století v té krajince kvetla a jejíž některé výtvory originálostí svou budí dnes opravdovou senzaci u estetikův a historikův umění i německých, jak jsme se o tom přesvědčili, předloživše některé z těchto památek vídeňským odborníkům. Časopis náš přinese postupně řadu článků, v nichž vzácné tyto památky staromoravského umění malířského, doposud neznámého, po zásluze oceněny a ukázkami ornamentů jejich illustrovány budou. *V. H.*

Zaniklé osady býv. panství brumovského na mor. Slovensku. Ona část východní Moravy, již zabíralo rozsáhlé panství brumovské, byla za stara zvláštním krajištěm. Bouřemi válečnými XV. stol. a to nejvíce nájezdy katolických pánů proti nekatolickému Bočkovi z Kunštátu a později válkami uherského krále Matyáše s Jiřím Poděbradským utrpělo krajiště takových škod, že když na počátku 16. stol. z rukou zeměpanských přešlo v držení Jana Lomnického z Meziříče, načítalo se v něm 10 zaniklých osad, totiž: 1. Kuchavice někdy osada u Štítné, nyní panský dvůr Kochavec. — 2. Kolelek, někdy ves u Vlachovic, nyní trať „Kolelek“ a „Kolelečko“ — 3. Lomna, někdy osada u Lidečka, nyní trať „Lomensko.“ — 4. Petrovice nebo Petrova Lhota, někdy osada blíž Bilnice, nyní panský dvůr Petrovsko. — 5. Rybník, někdy osada u Vlachovic, nyní trať Rybensko — 6. Újezdec, někdy osada s kostelem u Vysokého Pole, nyní trať Újezdečko. — 7. Vlář, někdy osada u Bilnice, nyní panský hostinec téhož jména. — 8. Žubrnov, někdy ves u Francovy Lhoty, nyní polní trať Zubravky a potok zubrnovský. — Kromě právě uvedených osad zanikly dle topografie Volného na býv. panství brumovském ještě osady Milonov a Miřín, jichž někdejší stanoviště nebylo mi lze posud zjistiti. Dle ústního podání konečně zaniklo na trati „Svět“ zvané nedaleko Újezda dávno před válkou tatarskou veliké dřevěné město, dle jedněch Valberg, dle druhých Vilberg nazvané. — Osady, jež na bývalém panství brumovském zanikly a znova osazeny byly, jsou následující: 1. Horní Lideč; osada tato dle ústního podání rozkládala se na návrší „Stráň“ zvaném, tam kde posud jest samota Trčálkova. Příčinou zaniknutí udává se nedostatek vody. — 2. Lipina stávala dle pověsti na návrší Stará Lipina zvaném. — 3. Střelná; osada tato stávala dříve v lysském průsmyku na místě, kde posud několik chat stojí, jež jménem Střelenka se označují a k uherské osadě Lysé náležejí. Neustálé vpády se strany uherské přinutily prý dřívější obyvatelstvo bezpečnější místo k obývání si vyhledati. — 4. Pulčiny rozkládaly se dříve, jak ústní podání vypravuje, v údolí potoka spínského, tam kde posud jest mlýn, hájovna a několik chalup, což Pulčínskem se označuje. Obyvatelstvo po zaniknutí osady zvolilo si obývati vysoký kopec, na němž nepochybně již tehdá část svých polností mělo. — K roku 1580. uvádí se i osada Haluzice jako spoustka. — Seznam zaniklých osad na býv. panství světlovském (č. 20. str. 176.) a uh. brodském (č. 22. str. 84.) doplňuji těmito jmény: Na býv. panství uh. brodském zanikla ještě osada Dolní Drslavice u nynějších Drslavic. Příčinou zaniknutí byly prý časté povodně způsobené řekou Olšavou. Na bývalém panství světlovském zanikla dle ústního podání osada Mrzena u Zahorovic na místě, kde nyní jest polní trať „Mrzenky“ zvaná. — Konečně uvádím zaniklé osady ostatních panství dnešního polit. okresu uh. brodského. Na bývalém panství luhačovském zanikla osada Opatovice s vinohrady u Ludkovic na trati, jíž nyní Opatovsko se říká. Kromě osady této zanikla tu ještě osada Vozná, jejíž někdejší stanoviště nebylo mi lze posud zjistiti. — Na býv. panství divnickém zanikla osada Krátecko u Divnic, kterýmžto jménem nyní panský dvůr s rozsáhlými pozemky se označuje. — Tím vyčerpali jsme seznam zaniklých osad v obvodu dnešního okr. hejtmanství uh.-brodského. K lepšímu znázornění připojujeme k těmto seznamům mapku zaniklých osad v okr. hejtmanství uh.-brodském (na str. 40), na které ovšem najíti mohly umístění pouze ty zaniklé osady, jejichž někdejší stanoviště zjistiti se dalo. Sotva bude druhý okres na Moravě, kde by tak veliké procento osad bylo zaniklo. Nečítaje míst znova osazených, zaniklóť na uh.-Brodsku celkem 35 osad. *J. Kučera*, učitel.

Zaniklé osady v. okr. hejtm. Uh.-brodském.
Dle náčrtku J. Kučery.

Osada zaniklá

Z pamětní knihy Novolhotské. Laskavostí nadučitele v Nových Lhotkách či jak nyní officielně dědina ta sluje, v „Nové Lhotě“ (na Strážnicku), p. Jana Pelikána dostala se nám do rukou zápisní či pamětní kniha obce N. Lhotek. Kniha ta založena byla, jak se zdá, r. 1732. za obecního písaře a rektora novolhotského Pavla Rašky, který v letech 1752—55 napsal a maloval velký kancionál po způsobu kancionálu boršického. (O tomto kancionálu Raškovu přineseme v příštích čís. tohoto časop. obšírnější článek.) Pamětní kniha novolhotská má dnes 187 listů foliových (29 cm. výšky, 18 cm. šířky) a je vázána v kožených deskách již velmi porouchaných; tytulní list schází. Kniha obsahuje množství zápisků nejenom pro lokální dějiny, ale i pro dějiny kulturní naší vlasti za minulého století zajímavých. Takovéto zápisní knihy obecní jsou vůbec veleceným pramenem pro kulturní dějiny našich dědin a městeček. Společenský a právní život lidu jeví se čtenáři v těch knihách jako v zrcadle. Škoda, že jako mnohý chvalitebný zvyk i vedení takových pamětních knih obecních přestalo. — Největší část pamětní knihy novolhotské vyplňují zápisy o narovnání či smíření rozvaděných sousedů před právem obecním. Ukázkou podáváme zde aspoň dva takové zápisy charakteristické jak pro všeobecné tehdy názory pověrečné, tak pro tehdejší způsob rozsuzování. Ve výpiskách těchto neměníme ničeho ani na způsobu psaní, aby z toho se poznalo, jakým pravopisem tehdy na Horné zemi mor.-slovenské se psalo:

„22. Mage v r. 1759. Strhl se weliky hrich skrze gisti Pričzini, mezy Nassim Sausedem Pawlem Mikeskú a pozůstalu Wdowu po nebosst. Janowi Malarowi; tak žie ona Wd.(owa) strhnucze swe bile ssati z hlawy a uderila s nima wisse gmenowaneho Pawla Mikesku, myslicze Stim uder(en)im, aby on Pawel Mikeska skrze takowe uderenj niekdy na ohavnu Smrť prigiti musel. Proczess gestli bi se nieczo takoweho S nim Pawlem Mikeskú przitrefilo, tak ona wdowa bi pred prawem Pridržena a podle praweyho uznanj Potrestána býti má“

Následují podpisy purkmistra, fojta i úřadů, konečně pak podepsal se: Obecnj Pisarž Kasspar Wohlgemuth.

Jiný zápis:

„My Purmistrž Fogt a Úržad dediny Nowich lhotek Znamo cžinime kdebikoliw toho za Potřebý bilo, ze Před nás Prestúpily Nassi Sausedi gmenem Pawel Ssmahag a Ondrass Skotlúw. Ponewadž se stal negaki hrich i také bytka, a tak Oni Poteg bitcze a potom hrichu chtely se bit a stihat geden na druhem, a tak Oni se Podwolily. Pawel Ssmahag gestliby geho Sinowe začzali Poznowu takowú zlost, že on da beze wsseho Súdú 30 fl. Ondrass Skotlúw se podwolil gestli on zaczne ten hrich, tehdi on swúj krk Podstawuge. Dne 22. Octobris Ao. 1731. Purgmistrz Jan Pynkawa. Fogt Ondrass Senik. Vrado(we) Gura Kniža, Gura Hrizlak, Gura Pomagbik. Pisarz Pawel Rasska.“

Obyčejně ukládány po urovnání takových sporů pokuty penčžité z části „na chrám Páně,“ z části „milostivé vrchnosti“, z části „poctivému úřadu“.

Kromě některých zápisků, tvořících jakousi kusou kroniku dědiny N. Lhotek, obsahuje tato kniha též: „Prawa miestska kralowstwi czeskeho w kratkau summu uwedena.“ Zvláště zajímavé pro jurisdikci tehdejší však je trojí přísaha hned na začátku knihy vepsaná. Přísahám těmto předchází „Napomenutí“, které bohužel psáno je inkoustem tak vybledlým, že nedalo se celé přečísti. Začíná slovy: „Syrach w kap. 23. napomina takto: . . .“ Z dalšího „Napomenutí“ mohli jsme přečísti jenom ještě toto: „A kdož by ffalessnie přisahal, tehdy že ho Bůh chce zde na tomto swětě gak na zdrawi, na těle i na dussi y na wssech wěcech trestati. A potom po smrti že dokonce (geho) auczastnikem weczneho kralowstwi neučžini. Protož ty — — slyczicze takowe Napomenuti a Přikazani a rozpomenaucze se, že gsy ty Czlowek hrissny a smrtedlny. Ponewadž tebe . . . takowa přisaha nasleduge, rozpomen se na Pana Boha, na swau milau Manželku, na swe ditky, na Přately a naposledy sam na swau milau dussi. Poněwadž gest dusse klenot na Swete nejdrahssi, abys gi pro negakau sspatnau wecz nezawedl, tebe . . . gesste gednú, podruhe y potreti napominam.“

Byla to zajisté řeč, která i zatvrzelého hříšníka dojati musila. Však působilo-li toto napomenutí na cit toho, kdo přisahati měl, slovy dojemnými, tu zajisté hrozná slova přísahy samé zachvěla duší přisahajícího až do základů. Svolávalať formule přísežná nejhroznější kletby na křivopřísežníka. Některá místa jsou ovšem až tak přepepřená, že by u lidu moderní civilisací více zachyceného snad jiný než zamýšlený účinek měla. Přisahaloť se v N. Lhotkách za minulého století touto trojí formulí:

Přísaha I.

„Ga N. N. Přisaham Panu Bohu w-semohaucymu . . . (obvyklý úvod). Přisahám stranywa kradene wěcy . . . aby mne mily Pan Bůh wssem lidem ku Příkladu hrozně trestati račžil, aby audy me z swych pržihbi wystoupily, aby se pokrčžily, masso

se mne padalo, Mysl a rozum mug blaznostwim aby naplněn byl, Oči me aby oslepli a ussi ohlechli, gazyk mug aby oněměl, misto požehnani abych měl zlorzeczeni, misto lasky a Milosti Boži hrozne odsauzeni a weczne zatraceni aby na mně připadlo a gak se Sodomskym hrissnikum Chore, Datan a Abironowi, genž za žiwa do pekla w(padli?), stalo, nechť se mne též tak stane: Proczež odřikam se towa-(ryšst)wa Swatych Angelůw, odřikam se wssech zasluh Pana Gežisse Krysta, odřikam se spatrowani Twarži Boži a Slawy Kralowstwi Nebeskeho, gestli bych tu wecz kradenú zakrýval aneb tail (?), tak abych do sedmeho dne na Swětě widin nebyl, ale abych z tohoto Swěta z tělem y z Dussi do Pekla ohne neskonczeného, kdež gest strassliwe dablůw sserednych wideni, placž a sskri(peni) zubuw až na wěky wěkuw vwrženy byl. Toho mi dopomahej Buh otecz, Buh syn, Buh Duch Swaty; Blahoslawena Panna Maria a wssiczkni Boži Swati Amen.“ (Dokonč.)

Cizina o Moravě. Pod tímto záhlavím hodláme občas zaznamenávati, které publikace mimorakouské činí zmínku o moravských výzkumech archeologických a přírodovědeckých, při čemž nebudeme se pouštěti do podrobného rozboru celého dotyčného díla.

1. Přírodozpytná akademie Leopoldova-Karlova vydala jakožto čís. 1. svazku 53. svých publikací „Nova acta“ objemné dílo docenta na univerzitě bonnské dr. J. Pohliga (Monografie des Elephas antiquus Falc. mit Beiträgen über Elephas primigenius Blum. und Elephas meridionalis Nesti. Halle 1888), jež tvoří první část úplné monografie o velevzácných nálezech zbytků sloních v travertinách durynských. Každý odborník uvítá zajisté s nemalým potěšením dílo to, neboť nalezne tu veškerou bohatou látku o vyhynulých tvarech slonů v celek zpracovanou, čímž platně doplněny jsou starší práce Nestiho, Falconera, Leith-Adamsa a j. v. Spis ten obsahuje popisnou a srovnávací část anatomickou o zubech a pojednává zejmena obšírně o incisorech čili klech jakož i o stoličkách mléčných i stálých tvaru sloního Elephas antiquus Falconer, srovnávaje četné nálezy z Taubachu ve Výmarech se zuby ostatních slonů třetihorních a diluviálních na základě obsáhlých studií téměř všech muzeí evropských. Z nálezů moravských probírá Pohlig dosti zevrubně mléčné zuby mamutí z jeskyně Šipky u Štramberka a ze žlutnice v Předmostí. Z tohoto nalezistě přináší dokonce neméně než 22 obrazců mléčných stoliček, zejmena vzácných stoliček prvních čili nejpřednějších. Z podaného přehledu veškerých dosavádních nálezů vysvítá, že v Předmostí nalezeno takových stoliček více než na jakémkoli jiném místě v Evropě. Uvedeno je celkem 19 nálezů mamutích stoliček nejpřednějších, z nichž připadá na Anglii 7, na Německo 6 a na Předmostí tolikéž 6, z jiného místa v Rakousku nejsou stoličky takové známy. Dovolujeme si tu podotknouti, že dr. Pohlig toliko menší části nálezů předmosteckých mohl použíti; do dnešního dne rozmnožily se nálezy dotýčné více než dvojnásobně. S podivením však jsme shledali, že Morava a vůbec Rakousko uvádí se ve spise tom jako země k Německu přináležící.

2. V 18. svazku (1889) „Archiv für Anthropologie“ uveřejnil assistent c. k. přírodovědeckébo dvorního muzea ve Vídni dr. M. Hoernes obšírnou stať o badání pravěkém v Rakousku (Die Prähistorie in Österreich). Opíraje se výhradně o německé publikace, podává autor přehled o dosavádní organizaci a zastoupení moderní vědy této v zemích rakouských, o sbírkách ve dvorním muzei, o společnosti anthropologické ve Vídni, předhistorické komisi c. k. akademie věd, o ústřední komisi pro umělecké a historické památky, o zemských muzeích a privátních sbírkách, jakož i předních badatelích a jejich činnosti. Na Moravě uvádí „zemské muzeum“ v Brně, „národní muzeum“ v Olomouci a soukromé sbírky dra. Kříže i zpravodajovu, podotýkaje, že jedna z nejbohatších praehistorických sbírek moravských, totiž sbírka dra. Wankla přešla v majetek dvorního muzea; vypočítává též hlavní moravské zkoumatele. Práce tato obsahuje mnohá zajímavá dáta, úsudky pronešené jsou téměř vesměs správny. Přáli bychom si podobného obšírného přehledu o bohaté látce na Moravě dosud nahromaděné, avšak v rozličných sbírkách roztroušené a proto na mnoze nepoznané neb alespoň náležitě neoceněné.

3. Prof. Schaaffhausen přednášel v jednom z prvních sezení letošich dolnorýnské společnosti v Bonně o starších a novějších nálezech mamutích (Sitzungsberichte der Niederrheinischen Gesellschaft. 1890. p. 61—69.) Věhlasný tento učenec, jenž také s některými moravskými odborníky je ve přátelském styku, přetřásá též otázku, kdy mamut vůbec žil a zdali byl současníkem člověka v Evropě, o kteréžto otázce se vzhledem k záhadným okolnostem v Předmostí již loni rokovalo při kongressu anthropologickém ve Vídni. Z Moravy pojednává Schaaffhausen nálezy z Předmostí, z jeskyň

Poustevny a Kůlny u Sloupa a z okolí brněnského, dokládaje, že zdobené kosti mamutí kromě jeskyň Krakovských nikde v takém množství se nenalezly jako na Moravě. Zmiňuje se o člověčí čelisti šipecké, pronáší opětně úsudek, že nepokládá výklad Virchowa, jakoby čelisť ta jevila známky chorobné zubní retence, za správný, nýbrž že jest nám tu činiti s tvarem obrovským, čehož novým dokladem jest ruská obryně Lyska, jejíž obrovský vývoj počal o půl čtvrtém roce věku jejího.

4. Ve schůzi berlínské anthropologické společnosti dne 18. května 1889 předložil dr. Olshausen koštěné perly a velezajímavé bronzové misky síťované z Nákla, srovnávaje nálezy tyto s jinozemskými. (Zeitschrift für Ethnologie. Sitzungsberichte. 1889. p. 431 a 433). V předcházející schůzi téže společnosti pojednával týž zpravodaj o moravských ornamentovaných vajíčkách velikonočních, předkládaje spis naším muzej. spolkem vydaný „Moravské ornamenty“. (Týž časopis p. 369.) *Maška.*

Dodatky a opravy. (Pozorování ornithologické.) O vánocích r. 1889 za tuhé zimy zastřelen byl v Bilnici u Val. Klobouk „ťuhýk větší“ (Lanius excubitor L.). Dodán mi byl dne 27. prosince ku vycpání. Podávám tuto zprávu veřejnosti vzhledem k tomu, že vážený pan spisovatel článku „Ptactvo moravské“ vyslovuje v čísle 23. časop. vlasten. muz. sp. olom. na str. 110. pochybnosť, že by se pták ten u nás v zimě zdržovati mohl. V žaludku měl různé odpadky kuchyňské. *Adolf Cillich,* učitel.

Úmrtí. Dne 30 ledna t. r. zemřel horlivý člen výboru vlast. muz. spolku olomuckého P. Mořic Kráčmer. Narodil se v Slavětíně r. 1859., za kněze vysvěcen byl r. 1883., působil potom 6 roků jako kooperator při farním chrámu Páně sv. Michala v Olomouci, koncem minulého roku pak stal se expozitou v Pobuči. Zabýval se horlivě dějepisnými studiemi a sepsal vedle různých pojednání v denních listech uveřejněných větší dílo „Dějiny metropolitního chrámu olomuckého“, jehož však pouze první díl vydal. Náš časopis přinesl o něm svého času zprávu. Nebylo mu bohužel dopřáno, krásné toto dílo dokonati. — Česť budiž jeho památce!

Dne 18. ledna t. r. dokonal v tichém ústraní kláštera rajhradského život svůj zemský historiograf moravský Dr. Beda Dudík. Narodil se 29. ledna 1815. v Kojetíně, vstoupil do kláštera rajhradského a stal se po Volném professorem filologie a dějepisu na filosofickém ústavě v Brně. R. 1851. podnikl z uložení zemského výboru cestu do Švédska a rok potom do Říma, by tam prohlížel listiny k moravskému dějepisu se vztahující. R. 1855. jmenován byl historiografem moravským. Nejdůležitější spisy jeho jsou: Mährens allgemeine Geschichte (5 sv.), které za posledních let vydával též v českém zpracování jako „Dějiny Moravy“; Geschichte des Benedictinerstiftes Raigern (2 sv.), Mährens Geschichtsquellen, Forschungen in Schweden, Des Herzogthum Troppau ehemalige Stellung zur Markgrafschaft Mähren, Iter Romanum, Waldstein vor seiner Enthebung, Waldsteins Correspondenz, Statuten des Erzbischof Ernst von Pardubitz, Handschriften der Fürst-Dietrichstein'schen Bibliothek in Nikolsburg, Bibliothek und Archiv im fürsterzbischöfl. Schlosse in Kremsier, Die Preussen in Mähren im J. 1742. a j. V poslední době přispíval též do Časopisu Matice moravské (zejmena: Předkřesťanská pohřebiště na Moravě.). — Budiž mu čestná paměť!

Literatura.

Národní písně moravské v nově nasbírané. Ve sbírku spořádal a vydal Frant. Bartoš. Sešit III. V Brně 1889. Nákladem Matice moravské; V. 8°, str. 577—653 a CLII. — Morava dostala letos vzácný novoroční dar: poslední sešit svých národních písní. (Předběžnou zprávu o dvou prvních sešitech podali jsme v tomto časopise 1888 str. 89. a 1889 str. 87.) Tento III. šeš. obsahuje písně čís. 944.—1017.; jsou to ještě ostatní písně nábožné (944.—984.), tot. velikonoční, k Pánu Ježiši, k Panně Marii; svatební a hodové, za dešť a pohodu, rozjímavé, pohřební a legendy; konečně oddíl XVII.: Doplňky, obsahující čís. 984.—1017. Ostatek sešitu vyplňuje předmluva, začátky písní, vysvětlení některých slov dialektických, opravy

textu a nápěvů a konečně „Několik slov o lidových písních moravských“ od jich sběratele; těchto „několik slov“ však zabírá 152 stran a má tyto kapitoly: I. Účasť jednotlivých kmenů moravských v národní produkci básnické. II. Kdy a kde se zpívávalo. III. Věcný obsah písní; jejich rozdělení v druhy. IV. Ethický obsah. V. Kulturní obsah. VI. Formální stránka. VII. Hudební stránka. (Napsal Lev Janáček.) VIII. Skladatelé. IX. Úpadek zpěvu lidového. — Měli bychom nyní již přistoupiti ku vlastnímu posudku o tomto díle. Než — péro se tomu vzpírá: o spisech takové důležitosti a důkladnosti — nepíše se kritika. Je možno, ano jinak ani býti nemůže, nežli že jako každé lidské dílo ani toto není naprosto bezvadným — ale tu jistotu a to přesvědčení máme, že není u nás nikoho, kdo by dílo to byl vydal dokonaleji a kdo by k tomu byl spůsobilejším jako řed. Bartoš, jenž jsa předním filologem resp. dialektologem moravským, je zároveň hlavním pěstitelem moravského folkloru a jemuž se i hudebního vzdělání v dostatečné míře nenedostává. A tak ustupuje chladná kritika při tomto nyní šťastně dovršeném díle upřímnému obdivu a pocitu srdečné radosti, že velká, národu i vlasti naší ku svrchované cti sloužící práce vykonána jest. Na zásluze o to participuje nemalou měrou ovšem básník a skladatel hudební sám, tot. náš moravský lid, zejména ony větve jeho, kde národní píseň dosud kvete. J e m u platí obdiv náš nemenší: z j e h o ducha vytryskly tyto skvosty poezie i hudby, jejichž kráse pokoří se všichni, kdo pro pravou krásu smysl mají, i ti, kdo z příčin národních na lid ten jako na „inferiorní plemeno“ s patra hledí. Učinil tak na př. nedávno německý spisovatel Emil Franzos v Neue Freie Presse, mluvě o kráse písní maloruských v samých superlativech. — Sbírka Bartošova dokazuje, že i tento obor lidového umění moravského tak jako různé stránky prostonárodního umění výtvarného dosud na Moravě kvete; arci půda jeho vlivem moderní civilizace úží se co den. Ale zvláště moravské Slovensko je dosud v tomto oboru produktivním. A to ještě nejsou snad všechny písně, p. ředitelem nasbírané, v tomto svazku otištěny; jak z předmluvy vidno, zůstal jich velký počet v rukopise a jenom ty, které pod přísným soudem sběratelovým obstály, dány byly do tisku. Nad míru cenné je pojednání p. řed. Bartoše o lidových písních moravských, ku sbírce přidané. Co tu nového světla padá na duševní dílnu našeho lidu! (Viz zvl. kap. „Skladatelé“.) Poprvé též seznamuje nás toto pojednání se společenskými zábavami lidu slovenského, jeho národní hudbou (vyobrazeny i popsány tu též horňácké gajdy), o jejíž studium p. prof. Lev Janáček si zde velikých zásluh získal. A tak správně a dopodrobna také ještě nikdo neprobral věcný, ethický a kulturní obsah našich nár. písní jako p. řed. Bartoš v tomto spise. Jen jedna věc trochu na jednom místě porušila tento krásný dojem celé knihy. Že sběratel nár. písní moravských oblíbí si zpěvné Slováky i Valachy a Lachy více než pohodlné Hanáky, to arci není divu; ale antipathie proti těmto mohla by snad přece vésti k úsudkům nespravedlivým. Jen jediný příklad: Že by „Hanáku vrána, havran, straka, špaček bylo všecko jedním druhem ptactva — kaváci“ (str. V.), o tom referentu, ač také z Hané pochází, ničeho známo není. Že život Hanáků není ani tak rázovitě národním ani tak poetickým jako jejich východních a jižních sousedů, toho příčinou jsou okolnosti přírodní, hospodárské a jiné, proti nimž by byl marný boj. Však to jen mimochodem. Přejeme si, aby radosť z dokončení této velkolepé sbírky básnických a hudebních skvostů našeho lidu nejevila se jenom ve slovích, ale skutkem — hojným odbytem knihy, kterou vydala Matice Moravská jako členský podíl po tři poslední za sebou jdoucí léta. Příspěvek roční členů přispívajících obnáší 2 zl., krámská cena celé této knihy ustanovena na 8 zl. *V. H.*

Kronyka českomoravská. *Dějiny našeho národa pro náš lid.* Složil **Alois Hlavinka.** V Brně 1890. Nákladem vlastním. Str. 402. Velk. 8°. Cena 1 zl. 60 kr. — Na 400 stránkách osmerkových napsati kronyku českomoravskou, která by vyplnila svoje poslání, je zajisté věcí nesnadnou. Neboť nemá-li se kronyka minouti svého účelu, totiž býti lidu dějepravou národní a zastupovati nejširším vrstvám namnoze celou bibliotéku, pak nesmí se v ní skrbliti místem ani slovy; pak třeba vypravovati dějiny do nejmenších detailů a vypisovati také poměrně obšírně epizody důležitosti podřízenější, které v díle přesně vědeckém snad jen několika málo slovy odbyti se dají. Není také tak snadno trefiti onen tón vypravovatelský, který klestí si cestu k mysli a srdci lidu. Pokud můžeme posouditi, tedy nesnadné úloze té p. autor uspokojivě vyhověl; ostatně ukáže teprva hmotný úspěch této knihy, zdali napsal dílo, které dovede býti lidu našemu tím, čím jemu druhdy bývala kronyka Hájkova a čím Českomoravská kronika Zapova následkem své přílišné objemnosti a spojeného s tím nákladu státi se nemohla. — P. autor netajil se nikterak s tím, že píše dílo tendenční. Na každé téměř stránce poznáme,

že spis ten vyplynul z péra katolického kněze. Kronyka tato psána je tedy pro lid katolický. Dějiny jsou jako kaleidoskop: nepatrný pohyb ruky stačí k tomu, aby oko spatřilo zcela jiný obraz skládající se přece stále z týchže kousků skla. I v historii je zapotřebí jen zaujati jiné stanovisko a tytéž události objeví se nám ve světle zcela jiném. Při tom nemusí se autor dopouštěti ještě nějakého falšování dějin, pravda nemusí porušena býti; záležíť mnoho na tom, zda-li a co dějepisec přejde mlčením, o čem vypráví s větší nebo menší vroucností, kterému ze dvou protivných směrů patří jeho sympathie. Ovšem spisovatel tendenční spíše narazí na úskalí strannosti, nežli čirý vědátor, jenž pronáší výsledky svého zkoumání bez ohledu, ať to komu milé či nemilé. Nejnebezpečnější úskalí v dějinách českomoravských je — jak samozřejmo — doba husitská i s následujícími bouřemi až po válku třicetiletou; doba ta je v této kronyce arci zcela jinak zabarvena, než-li na př. v Palackém. Způsob vyjadřování se zůstal však v celé knize klidný a národního dějepisce důstojný. Bylo by příliš obšírno, uváděti dopodrobna, s kterými názory p. spisovatelovými v příčině jednotlivých událostí a osobností historických se srovnáváme, se kterými pak ne. Výslovně podotknuto budiž jen, že co do nejstarších dějin naší vlasti hlásí se p. autor k zásadám o prvobytnosti Slovanů u nás. Máme-li pak přece aspoň něco vytknouti, jest to ta věc, že velikému Moravanu J. A. Komenskému věnována v kronyce té — jediná věta o půl třetím řádku, význam jeho jakožto největšího reformátora školství všech věků i národů, nikterak nedoceňující; kdežto s osobami jinými důležitosti pro národ náš daleko podřízenější, zabývá se kniha mnohdy až na úkor ostatní stručnosti. — Zváživše přednosti i slabé stránky spisu toho, doznáváme, že kniha ta je katolickému lidu českomoravskému všeho doporučení hodna. Velmi zajisté na prospěch jsou jí pěkné obrázky (jichž je celkem arci jenom 24) kreslené od našich uznaných illustrátorů Viktora Olivy a J. Ferd. Hetteše. Upřímně doznáváme, že se nám obrázky Hettešovy — právě v této knize — více zamlouvají a litujeme, že jemu jedinému nebylo svěřeno illustrování celé kronyky. U Olivy vystupuje příliš v popředí jeho manýra, nebo — chceme-li — umělecká individualita — a tím hodí se jeho obrázky, z nichž nejeden je o sobě pěkný, méně pro k r o n y k u. Nám ostatně při otázce o illustrování kronyk vždy tane na mysli nenahražený u nás dosud vzor zvěčnělého Petra Maixnera. Úprava knihy je vzorná. Cena pak jest opravdu mírná. *V. H.*

Svatý Kliment u Osvětiman. Napsal **Frant. Přikryl.** V Brně 1890. Nákladem spisovatelovým. 8° Str. 86. Cena 40 kr. — Četné dosud mezery moravského místopisu pomalu se vyplňují; jednu z nich vyplnila právě knížečka tuto uvedená. Hora sv. Klimenta u Osvětiman zasluhovala zajisté již dávno zvláštní monografie, byvši za doby velkomoravských střediskem kulturním na Moravě. Škoda jen, že nepřízeň věků zhladila téměř veškeré hmotné památky z doby květu tohoto místa. Spisek není určen pro učence, ale pro široké vrstvy naší vlastenecké intelligence, v přední řadě ovšem pro důst. duchovenstvo naše; psán je populárně, tónem vroucím, svědčícím o nadšení p. autorově a obsahuje též leckteré dosud neznámé zprávy o minulosti tohoto místa a jeho okolí. Též půdorys bývalého kostela sv. Klimenta u Osvětiman je knížečce té přidán. Ježto výtěžek věnován je na vyzkoumání hrobu sv. Methoda a na prozkoumání okolí velehradského, naskytuje se tím každému upřímnému vlastimilu příležitosť, koupením knížečky té přispěti nepatrnou obětí ku prozkoumání oné krajiny na Moravě, která je pro nejdávnější slovanské dějiny naší vlasti nejdůležitější. Budiž tedy knížečka tato všem vlastimilům moravským co nevřeleji doporučena. Objednávky přijímá spisovatel a nakladatel P. Frant. Přikryl, kooperator v Soběchlebích u Lipníka. *V. H.*

Kůlna a Kostelík. Dvě jeskyně v útvaru devonského vápence na Moravě. Bádání a rozjímání o pravěkém a předvěkém člověku. Na základě vlastního zkoumání sepsal **Dr. Martin Kříž.** Sešit II. Str. 129.—257. Brno 1890. Lex. 8°. Nákladem Muzejního spolku brněnského. Poněvadž ani v tomto sešitě spis ten ukončen není, posečkáme s posudkem až do vyjití sešitu třetího, podotýkajíce dnes pouze, že sešit tento jedná o člověku p ř e d v ě k é m. Ukončeny jsou kapitoly: 1. Jméno a roztřídění Indo-Evropanů. 2. Kolébka Indo-Evropanů. 3. Stupeň vzdělanosti jich; kdežto kapitola 4. O keltických Bojích, germanských Markomanech a slovanských Češích a Moravanech dokončena bude teprva v sešitu třetím.

Ze zapomenutého kraje Moravy. Líčí **Florian Koudelka.** (Knihovna učitelská ročník IV.). 8° Stránek 38. — Před samými téměř branami brněnskými skrývá se mezi horami a lesy krajinka málo známá, málo navštěvovaná přes svoji půvabnosť v ohledu přírodozpytném i archeologickém. Je to Hádecké údolí Říčky, vinoucí se od Líšně směrem severovýchodním k Ochozi; otvírají se do něho četné jeskyně, mezi nimiž ovšem první místo zaujímá proslulá Bílá

skála ochozská. Přírodní znamenitosti tohoto údolíčka popisuje knížka tuto uvedená způsobem zábavným, připojujíc též zprávy o vlastních výzkumech p. autorových, jenž tu zejmena objevil a prozkoumal neznámou dosud jeskyni zvanou „Liščí díra". Na účet redakce bibliotéky té více než na spisovatelův přičísti sluší některé jazykové poklesky a hranatosti (pomíjejíce jiných uvádíme pouze na str. 29. „převisící vrstvu" a „povolené balvany".) Přejeme knížečce té hojně čtenářů.

Památky archaeologické a místopisné. Redakcí Dra. J L. Píče vyšel dílu XIV. sešit 10 , 11. a 12. s těmito novými články: M. Kolář, Písmeny v poli pečetí. — Jan Herain, Beneš Lounský, jinak Benedikt Reta z Pistova, královský kameník a jeho rod. — A. Pecenka, Předhistorické památky v Boleslavsku. — J. Hladík, Žárové hroby u Mělníka. Kulturní jámy u Přemyšlení, Čáslavi a u Podbaby. — K. B. Mádl, O nálezu na Bojišti a jiných pracích zlatnických (s tabulkou). — M. Lüssner, Archaeologické nálezy v kostele sv. Jiří na hradě pražském r. 1889 učiněné. — Týž, O některých památkách kostela v Libiši. — J. Šimek, Jak se Kutnohorští chystali vítati krále Ferdinanda I. — Dr. J. L. Píč, Hradiště na Levém Hradci. — Mladoboleslavské kancionály. — Em. Leminger: Stavba hradu pražského za krále Vladislava II. — Dr. Z. Winter: Listy Netolických. — Boh. Štrér: Mohyly luženické na Domažlicku. — Kromě toho pokračování článků starších a četné zprávy a drobnosti. — Roční předplatné pro členy vlast. muz spolku olomuckého obnáší 2 zl.

První výroční zpráva společnosti přátel starožitností českých v Praze za správní rok 1889. Velká 8⁰; stran 50. — Kromě zpráv výboru, které podávají o tom svědectví, jak zdatně si tato mladá společnosť archeologická vede, obsahuje brožurka tato ještě tři vědecká pojednání a sice: Starosta společnosti Rýzner podává stručnou předběžnou zprávu o výzkumných pracích na „Levém Hradci a na Přemyšlení." Připojen k tomu pěkný pohled na Levý Hradec a tři tabulky starožitností levohradeckých. Soudě dle zajímavosti vyobrazených předmětů možno s napjetím hleděti vstříc slíbené obšírnější zprávě o výzkumech na tomto důležitém hradisku staroslovanském. — Jednatel společnosti K. V. Adámek podává dosti obšírnou studii místopisnou „o starodávných cestách krajinou Hlineckou, Chrudimskou a Poličskou." K této pěkné studii poznamenáváme jenom svou pochybnosť o správnosti všeobecně u nás přijatého výkladu místního jména „Střítež" (také „Střítež") od slovesa „střehu"; kloníme se spíše ku výkladu Miklosičovu tohoto jména, jenž je odvozuje od stsl. „čritež" močál (Bildung der slav. Ortsnamen aus Appellativen). Máme za to, že by se nemělo na základě pouhé podobnosti zvuků „Střítež" a „stříci" souditi s apodyktickou jistotou, že všude tam, kde jest osada jmenovaná „Střítež", bylo za pravěku „stanoviště strážníků", nýbrž že by bylo záhodno napřed archeologickým badáním zjistiti, zdali u osad takto jmenovaných nějaké zbytky takových strážnic jsou. Také jméno „Střížov" zdá se nám podezřelým, neboť ve starých listinách českých možno se zhusta dočísti osobního jména „Stříž". P. autorův výraz „cesty tržní" nahradili bychom raději užívaným dosud na Moravě a Slovensku výrazem „cesty hradské". — Josef Smola napsal pojednání „o bývalém kroji národním na Blatensku" v Čechách. Tomuto zajímavému příspěvku etnografickému byl by nějaký pěkně provedený obrázek zajisté na prospěch býval. (Mimochodem podotýkáme, že od slova „len" nezní adjectivum „lenový" ani „lnový", nýbrž „lněný"). V celém pojednání o kroji na Blatensku nečiní se ani zmínky o tom, zdali a kterak byl kroj ten vyšíván, což zjistiti bylo by zajisté zajímavo. — Různé zprávy archeologické a etnologické zakončují tuto pěknou brožurku dokazující, že společnosť přátel starožitností českých v Praze zasluhuje hojného účastenství po veškerém národě českém. *V. H.*

Zprávy anthropologické společnosti vídeňské (Mittheilungen der anthropologischen Gesellschaft in Wien). Třetí sešit XIX. svazku (1889) vydán byl zároveň jakožto slavnostní spis za příležitosti společného sjezdu anthropologické společnosti vídeňské a německé ve Vídni 1889. Z obsahu jeho vyjímáme následující články: Dr. Julius Naue v Mnichově, Stříbrná pochva z Gutensteinu ve velkovévodství badenském (s vyobrazením). — Dr. Ingvald Undset v Christianii, Terramary v Uhrách (se 2 tabulemi a 7 obrázky v textu). — Dr. M. Hoernes, Nálezy z mohyl u Glasince v Bosně (s 30 obrázky). — F. Kanitz podal 2 články: I. Prachistorické nálezy v Srbsku až do r. 1889 (s jednou tabulkou) a II. Starší a novější formy náhrobků v království srbském (s 12 obrázky.) — Sešit 4. tohoto svazku obsahuje pouze odpověď prof. Alex. Makowského na posudek prof. Mašky o jeho spise „Der Löss von Brünn und seine Einschlüsse an diluvialen Thieren und Menschen." — Celý ostatní obsah 4. sešitu vyplňuje podrobná

zpráva o anthropologickém sjezdu vídeňském r. 1889. jakožto 6. číslo zpráv o zasedání anthropologické společnosti. Dvojité číslo 7. a 8. těchto zpráv obsahuje mimo jiné článek od Jindřicha Richlého z Jindřichova Hradce o velikých nádobách tuhových (s 1 tabulí obrázků).

Průvodce po Slovensku. Sestavil **Dr. Fr. Sláma.** V Praze 1889. Str. 108. Cena 1 zl. 20 kr. — Praktická cestopisná literatura česká je dosud velmi chuda. Tak na př. českého Průvodce po Moravě podnes není; po Uherském Slovensku pak měli jsme dosud jen více beletristický cestopis R. Pokorného: Z potulek po Slovensku. Bylo tedy záslužnou i šťastnou myšlénkou sestaviti Průvodce po Slovensku uherském, zemi to vzhledem přemnohým zajímavé, k níž táhnou nás sympathie rodové. Tento Průvodce vyhovuje úplně požadavkům na podobné spisy kladeným, ano on podává ještě více, než bychom na první pohled očekávali: jsa praktickým nezůstává při tom chladným; popisuje kraj i lid, minulosť i přítomnosť; nebylo by však snad na škodu bývalo také upozornění na památky praehistorické, jimiž tato pravlasť Slovanů je zvláště bohata. Obratné, místy i vroucí vypravování p. spisovatelovo, jehožto osvědčené péro známo je ze starších spisů jeho, zejména z jeho „Vlasteneckého putování po Slezsku“, pak podporováno je 19 obrázky, mezi nimiž zvláště povděčni jsme za celkový pohled na Vysoké Tatry. Jednoho obrázku však mezi nimi pohřešujeme, který tu scházeti neměl; je to zámek Oravský, jenž je jednou z nejzajímavějších a nejvýznačnějších partií Slovenska. Ku knížečce přidána též malá železniční mapka; schází na ní však dráha vlárská již déle než před rokem dokončená. Také nomenklatura není tu veskrze správná (S t r a n y místo S t r á n í, Napajedl*e* místo Napajedl*a*). Mnohý snad pohřeší též podrobnou mapku Vysokých Tater. Ostatně však jsme přesvědčeni, že z českomoravských turystů žádný neopomene vzíti ssebou na krásné pobratimské Slovensko tohoto Průvodce.

V. H.

Kronika vlasten. spolku muzej. v Olomouci.

Z činnosti spolkové za poslední doby především uvésti dlužno veřejné přednášky a sice jednu o sobě pořádanou v prosinci m. r. a druhou připojenou k programu valné hromady.

Ve schůzi spolkové dne 14. prosince 1889. v České Besedě v Olomouci přednášel horlivý náš člen p. F r a n t. M y k l í k, učitel ze Starého Města o thematě: „Z čeho můžeme souditi, že stojíme na půdě starého Velehradu.“ Zajímavé a důležité théma toto probral p. přednášející s horlivostí uznání hodnou, svědčící o jeho pilném badání kritickém ve věci té. Četné obecenstvo s účastí sledovalo namnoze nové náhledy p. přednášejícího, vrcholící v tom doznání, že posud neznámo, ani blíže označiti nemůžeme místo, na němž stával starý Velehrad a že jedině úsilovným badáním archeologickým v krajině kolem Uh. Hradiště dopátrati se můžeme jistoty pro Slovanstvo tak důležité. Jakkoli p. přednášející v některých věcech úsudky omylné pronesl a ve své rigorózní kritičnosti poněkud daleko zašel, zasluhuje přece přednáška jeho, kterou ostatně v tomto čísle časop. muz. uveřejňovati počínáme, plné pozornosti; doufáme, že bude ona pobídkou k intenzivnějšímu než dosud archeologickému badání v celém širém okolí velehradském. Prozatím můžeme oznámiti, že se na Velehradě samém — hlavně přičiněním velezasloužilého důst. p. administrátora tamějšího P. J. Vychodila sestoupil kroužek přátel starožitností velehradských, který si obral za účel, podrobiti Velehrad i okolí důkladnému prozkoumání po stránce archeologické. — Po přednášce následovala volná zábava, která dlouho udržela společnosť pohromadě.

Zmíniti se též dlužno o přednášce pořádané Českou Besedou v Olomouci dne 1. března t. r. a to proto, poněvadž přednáška ta spadá v obor našeho spolku. Přednášelať jmenovaného dne choť našeho zasloužilého kustoda p. dra. W a n k l a pí. E l i š k a W a n k l o v á „O P ř e d m o s t í“ a zavděčila se touto přednáškou přečetnému obecenstvu nemálo.

O v a l n é h r o m a d ě dne 16. března t. r. odbývané pak přednášel člen výboru p. J. K r a m á ř o s v é m v ý l e t u d o s e v e r o v ý c h o d n í c h Č e c h a poukázal na zajímavosť krajiny té jak pro přírodozpytce tak i pro archeology. Po této s všeobecným uznáním přijaté přednášce následoval vlastní program valné hromady. Schůzi zahájil za dostatečného počtu členův velezasloužilý náš p. předseda A. hr. d'O r s a y

a odevzdal další řízení místopředsedovi p. dru. J. Hynkovi; jednatel dp. P. J. Vyvlečka přečetl protokol schůze poslední, kterýž schválen a podepsán. Na to přečetl druhý jednatel p. dr. M. Hruban obšírně vypracovanou zprávu jednatelskou, která vzata byla s pochvalou na vědomosť.

Na to podána byla zpráva pokladní, dle níž přijal spolek během r. 1889. celkem 2507 zl. 41 kr. a sice vybráno od členů ročních příspěvků 1220 zl. 99 kr. Za I. sešit „Moravských Ornamentů" 364 zl. 62 kr., na darech 630 zl. 50 kr., úroků z kapitálu 321 zl. 30 kr. Poněvadž pokladniční hotovosť počátkem r. 1889. obnášela 3804 zl. 45 kr. a 100 zl. ve státním úpise, tedy veškerý příjem z r. 1889. činí 6311 zl. 86 kr. a 100 zl. ve státním úpise. Vydáno pak bylo: za časopis 977 zl. 28 kr., za I. sešit „Moravských Ornamentů" 492 zl. 75 kr.„ na rozmnožení muzejních sbírek 77 zl. 50 kr., na různé jiné potřeby 369 zl. 7 kr., tedy celkem 1936 zl. 60 kr., takže začátkem r. 1890 zbývá na hotovosti 4375 zl. 26 kr. a 100 zl. ve státním úpise. Z toho vidno, že jmění spolkové celkem stále vzrůstá. — Na zjednání vlastní budovy muzejní sebráno bylo během r. 1889 celkem 486 zl. 53 kr., což s výsledkem sbírek r. 1888. per 481 zl. 91 kr. činí dohromady 968 zl. 44 kr. mimo slíbených 1000 zl. — Po zprávě revizorů, kterou podal p. řid. K. Sojka, že účty i knihy jakož i doklady k nim i hotovosť pokladní nalezena byla v nejlepším pořadku, udělila valná hromada výboru absolutorium.

Rozpočet na rok 1890. je sestaven takto: a) na časopis, tisk, papír, illustrace a redakční výlohy 1000 zl.; b) na expedici časopisu, korrespondenci spolkovou a potřeby kancelárské 100 zl., c) na badání archeologická, přírodozpytná a na zakupování různých památek pro muzeum 250 zl., d) na nábytek muzejní a adjustování sbírek 200 zl. e) na otop, čistění muz. místností a jiná vydání 100 zl., f) na vydání II. sešitu „Moravských ornamentů" 400 zl. Celkem tedy je rozpočteno vydání roku 1890. na 2050 zl.

Potom vykonány byly volby a sice zvoleni byli tito pánové do výboru: Vys. důst. p. Anatol hr. d'Orsay, sídelní kanovník v Olomouci; veled. p. děkan Rud. Kašpar v Bludově; p. dr. Jindř. Wankel, c. k. konservator; veledůst. p. konsist. rada Ig. Wurm, zemský a říšský poslanec; p. dr. J. Hynek, advokát; p. J. Kramář, majitel knihtiskárny; p. Fr. Tomíček, majitel domu; p. dr. J. Ambros, advokát; p. dr. Frant. Matyáš, nám. c. k. stát. návladn.; p. Otto Wondreys, nám. c. k. stát. návladn.; p. J. Doležal, professor; p. Fr. Polívka, professor; p. L. Jadrníček, učitel kreslení a p. Ed. Bufka. účetní, vesměs v Olomouci; p. Ant. Pecha, učitel v Kožušanech. Za náhradníky zvoleni byli: p. J. L. Černý, gen. zást. banky „Slavie"; p. Em. Gräser a dr. M. Hruban, adv. koncip., vesměs v Olomouci. Za revizory konečně zvoleni byli p. M. Otáhal, účetní; p. Frant. Úlehla, solicitator a p. K. Sojka, řid. arcib. tiskárny, vesměs v Olomouci.

Výbor nově zvolený konstituoval se následovně: předsedou opětně zvolen dosavadní předseda a veliký příznivec spolku vys. důst. p. hr. d'Orsay; místopředsedou opětně p. dr. Hynek; pokladníkem opětně p. Fr. Tomíček, kustody sbírek opětně pp. dr. J. Wankel a děkan Rud. Kašpar; opatrovnictví sbírky mincí svěřeno důst. p. J. Vyvlečkovi; knihovníkem zvolen p. prof. J. Doležal, jednatelství svěřeno p. dru. M. Hrubanovi a redakce časopisu spolkového ponechána dosavadnímu redaktorovi, místodrž. sekr. V. Houdkovi.

Ještě před valnou hromadou zabýval se výbor spolku našeho důležitou otázkou vydání nové vlastivědy moravské jazykem českým psané, a prohlášení výboru ku konci tohoto čísla našeho časop. uveřejněné, je částečným výsledkem úrad těchto. Z prohlášení toho sezná členstvo naše také, že výbor vstoupil ve vyjednávaní s muzejním spolkem brněnským za příčinou společného sestavení a vydání této vlastivědy. O konečných výsledcích tohoto vyjednávaní podána bude svým časem v tomto časopise zpráva.

Spolek náš súčastní se národohospodárské a průmyslové výstavy, t. r. ve Vídni pořádané obesláním této výstavy výšivkami národními a velkonočními vajíčky. Výběr a uspořádaní předmětů těch převzaly ochotně pí. Záčková a pí. Pospíšilová. — Malou výstavu národního vyšívání uspořádal spolek náš dne 13. dubna t. r. v „Ludmile", spolku paní a dívek českých ve Vídni.

Za doby zimní nedalo se pokračovati ve výzkumných pracích archeologických: jakmile však jarní sluníčko zasvitlo, zahájeny práce ty znova. Pí. Vlasta Havelková podnikla kolem velikonocí kopání v Předmostí se značným zdarem, získavši kromě četných kostí mamutích i jiné vzácné starožitnosti. Vel. p. Fr. Přikryl. kaplan soběchlebský, který vloni zahájil své výzkumné práce archeologické na Záhoří, objevil tam letos nedaleko Pavlovic rozsáhlé pohřebiště mohylné, s jehož pro-

zkoumáním za podpory a ve prospěch muz. spolku našeho již započal.

I jinakými pracemi vlastivědnými členové spolku našeho jevili činnost. Zvláštního uznání zasluhuje p. Fr. Heidenreich, účetní v Určicích, jenž poslal přesné kopie půd rysů městečka Určic a vesnic okolních, tot. Seloutek, Alojzova, Dětkovic, Vranovic, Žešova, Křenůvek a Mysliovic s obšírným výkladem. Seznam tratí pitínských zaslal tamější naduč. p. Fr. Mudrák. Prostřednictvím zasloužilého spolupracovníka našeho p. prof. J. Klvaně rozmnožena byla naše sbírka názvů tratí od jeho žáků opětně. Podali pak názvy tratí: novoveských stud. Bochýnek, mirošovských stud. Fr. Gajdušek, uh.-ostrožských stud. Jan Černý, bílovských stud. Rud. Sobek, tečovských stud. Jar. Horáček, pozlovských stud. Chupík, jestřabských u Koryčan stud. Bednařík, kněžpolských stud. V. Krybus; jiný vlastivědecký materiál podali stud. Ant. Polášek o Dolněmčí, stud. Fr. Kohoutek o Zlíně, stud. C. Hybler o Březolupech; stud. Koutný podal podrobné půdorysy dvou gruntů z Vacenovic a St. Břeclavi, stud. Boh. Janča zaslal celý sešit vzorů malůvek ze stavení v Písku na Moravě, stud. C. Mandel poslal dva v barvách a ve skutečné velikosti provedené nákresy starého čepáčku a džbánku z Kuželova. Děkujíce za tento vlastivědecký materiál, nemůžeme, než opětovně vyzvati všechny, komu na brzkém důkladném prozkoumání vlasti naší v oboru národopisném záleží, aby nám příspěvky podobné zasílali. Že tato činnost našeho spolku i v Čechách došla pozornosti, to dokazuje čestná zmínka, kterou loňskému článku našeho časopisu „O způsobu stavby dědin moravských“ věnoval v pražském časopise „Athenaeum“ roč. VII. (1889.) str. 81 p. J. Peisker pojednávaje o Meitzenových „Úvahách o osídlení, způsobu staveb a zemědělství“.

Druhý sešit „Moravských ornamentů“ obsahující věrně reprodukované vzorky výšivek moravských dospívá ku svému ukončení a bude již co nejdříve rozesílán těm členům spolku našeho, kteří za účelem tím obnos 2 zl. zašlou pokladníkovi spolkovému p. Fr. Tomíčkovi (v Olomouci, dolní náměstí č. 24.). Sešit ten obsahuje 6 barvotiskových tabul ve velikém foliovém formátě s barvotiskovou obálkou stejně originelní jako případnou, což vesměs na kámen kreslila slečna Madl. Wanklova. Text k sešitu tomuto napsala pí. Vlasta Havelková. Nepochybujeme, že ctění členové spolku našeho neopomenou použiti této příležitosti, aby zjednali si za cenu tak nepatrnou dílo tak krásné a cenné, které bude okrasou každé knihovny. Co do podrobností odkazujeme ku „Oznámení“ uveřejněnému na konci č. 24. toh. časop.

U vyhledávaní starých ornamentovaných památek rukopisných na Moravě ochotně šli našemu muzejnímu spolku na ruku za poslední doby zvláště p. nadučitel J. Pelikán na Nov. Lhotkách a p. M. Zeman, varhaník ve Velké, jehož prostřednictvím získal spolek náš za skrovný poměrně obnos vzácný kancionál malovaný od Jana Pinkavy v letech 1732—35.

P. prof. Klvaňovi poskytl spolek náš podporu na sbírku fotografií národních krojů moravského Slovenska.

Uspokojením naplní zajisté všechny přátele spolku našeho okolnost, že vys. c. k. ministerstvo vyučování do rozpočtu na rok 1890. poprvé zařadilo položku 300 zl. státní subvence našemu muzeu.

Ve prospěch fondu na zjednání budovy muzejní dáno bylo od předsednictví spolku do oběhu t. zv. „klubko“, kterážto hra záleží v tom, že každý, komu zaslán bude jeden lístek tohoto klubka číslem opatřený, doručí dva takové lístky opatřené číslem o jedno vyšším nežli jeho vlastní, dvěma jiným spolehlivým osobám, podepsav se na tyto lístky a zapamatovav si jména těchto dvou osob. Tímto způsobem rozmotává se „klubko“ v našem případě až do čísla 18. Komu dodán bude lístek č. 18., ten nerozešle lístků dalších, nýbrž vrátí obdržený lístek s příspěvkem 20 kr. doručiteli, t. j. majiteli lístku č. 17., jenž vybrav od obou osob, kterým lístek č. 18. zaslal, po příspěvku 20 kr. zašle jej se svým vlastním příspěvkem 20 kr. (tedy dohrom. 60 kr.) té osobě, od níž svůj vlastní lístek č. 17. obdržel, přilože k tomu jak svůj lístek č. 17. tak i oba jím vydané lístky č. 18. Číslo 16. pošle příspěvky od obou svých čísel sedmnáctých s vlastním příspěvkem a se všemi lístky jemu odevzdanými číslu 15. atd., až se „klubko“ opět u čísla 1. zavine. Lístky možno buď opsati anebo o tištěné požádati v knihtiskárně Kramáře a Procházky a v knihkupectví Prombergrově. Vzhledem k ušlechtilému účelu svému dojde podnik tento zajisté ochotné podpory v nejširších kruzích našeho obecenstva.

Úmrtím ztratil spolek náš za prvního čtvrtletí t. r. zakládajícího člena svého p. Dra. Jana Kozánka, jenž byl obětavým podporovatelem všech podniků vlasteneckých, a horlivého člena výboru dist. p. M. Kráčmera; o valné hromadě věnována zásluhám jich čestná vzpomínka.

Sbírky vlasten. muzejn. spolku v Olomouci došly i v době od 1. prosince 1889. značného obohacení. Pro nával nutné látky jiné však jsme nuceni odložiti zprávu o darech pro sbírky muzejní až do čís. příštího a prosíme velectěné dárce za laskavou omluvu a poshovění.

Členstvo vlasten. muzejn. spolku.

Výkaz XXIV.

Od 1. prosince 1889. až do konce února 1890. přistoupili za členy řádné:

P. Bayer Václ., magister lékarnictví v Olomouci.

P. Coufal Fr., c. k. professor v Olomouci; sl. Čtenářsko-pěvecký spolek „Svatopluk" ve Veselí n. M.; sl. Čtenářský spolek v Jevišovicích.

P. Dřímal Fr., chovanec hosp. školy v Jarohňovicích.

P. Fanta Jos., architekt v Praze.

Sl. c. k. realné vyšší gymnazium v Chrudimi.

P. Halíř Jan, správce školy v Olšanech; p. Holena Karel, správce školy v Kolšově; p. Hübl Ignát, řídící učitel ve Vraňové Lhotě.

P. Javůrek Alois, správce školy ve Svébohově.

P. Kaiser Ferd., nadučitel v Rudě n. M.; p. Kaška Jos., nadučitel v Rovensku; p. Klimeš Jos., učitel ve Hrabové; p. Kopka Jos., řídící učitel v Jedlí, p. Kostelník Jindř., správce školy v Zábřehu; p. Kotrlý Vilém, správce školy v Chromči; p. Krejčí Jos., správce školy v Lukavici; p. Kulhavý Jiří, správce školy v Nemili.

P. JUDr. Lamich, c. k. soudní adjunkt v Olomouci; slč. Letovská Aloisia, učitelka v Bystřici n. Pernšt.; slč. Letovská Kristina, učitelka v Novém Městě.

P. Mikšík Bedřich, mag. lékárnictví v Olomouci.

P. Nakládal Ant., pekař ve Kvasicích; p. Navrátil Alois, lesník ve Vrbce; p. Navrátil Jan, správce školy v Kosově; p. Novotný Fr., nadučitel ve Studynkách.

P. Pospíšil Adolf, nadučitel v Leštíně; p. JUDr. Pšenčík J., adv. koncip. v Olomouci.

P. Roháč Jan, správce školy ve Václavově.

P. Sedláček Jos., nadučitel v Moravičanech; p. F. A. Slavík, professor na české realce v Brně; p. Slouka Isidor, učitel v Hněvkově; Sl. správa školy v Hrabenově; p. Springer Eduard, správce školy v Jestřabí; Srb Josef, spisovatel v Praze; p. Štraka Ant., správce školy v Polejci; p. Šašek Fr. typograf ve Vel. Meziříčí; p. Šincl Jos., nadučitel v Bohuslavicích.

P. Tiefenbach Jos., nadučitel v Dlouhomilově.

Sl. učitelský sbor České dívčí školy v Kroměříži; sl. Učitelský spolek J. A. Komenský ve Val. Kloboucích; p. Urbášek Matěj, sládek v Rosicích.

P. Víta Jan, nadučitel v Třeštíně; p. Vybíral Fr., nadučitel v Kokorách.

P. Zapletal Prokop, účetní v Holešově.

Výkaz darů

poskytnutých vlasten. muzejn. spolku v Olomouci:

Slavný zemský sněm markrabství moravského podporu na rok 1890 . .	200 zl.
Velesl. zemský výbor markrabství moravského podporu na pokračování ve vydávání moravských ornamentů	150 zl.
	350 zl.

VIII. Výkaz darů

poskytnutých vlasten. muz. spolku v Olomouci na zjednání

vlastní muzejní budovy:

P. Beníšek Ig., prof. v Prostějově	zl.	1·—
Dp. P. Lužný Flor., koop. v Kateřinkách	„	1·—
Dp. P. Hoch Fr., farář v Újezdě	„	1·—
Dp. P. Kaštyl Karel, farář ve Veselí n. M.	„	1·—
Dp. P. Loníček Karel, koop. v Hranicích.	„	1·—
P. Racek Fr., obchodník v Kloboukách	„	1.—
P. Schwab Arnošt, lékárník v Tovačově	„	1·—
P. Červinka Fr., nadučitel v Prusinovicích	„	1·—
Dp. P. Ošťádal Fr., katecheta v Litovli	„	1·—
Dp. P. Weinlich Ant., farář ve Vranově	„	—·90
Dp. P. Bébar Jan, koop. v Hanušovicích	„	1·—
Dd. P. Matola Fr., farář v Bílovicích	„	1·—
P. Peck Eduard, učitel v Holešově	„	2·—
Dp. P. Grydil Fr., koop. v Brušperku	„	1·—
Vys. dp. Msgr. Bařinský Alois, kanovník v Kroměříži . . .	„	1·—

Dp. P. Urbášek Fr., farář v Citově . . . . zl. 2·—
Dp. P. Gardavský A., člen řádu piaristů v Praze . . . . . „ 1·—
P. Béňa Mat., učitel v Blatničce „ 1·—
Dárek žáků III. třídy Českého gymnazia v Uh. Hradišti pod heslem: „Dali, co měli, jako ten chudáček“ . . . . . . „ 3·65
Dp. P. Daněk Jan, farář v Hovězí . . . . „ 1·—
Dp. P. Barot Alois, koop. v Sierningu (Hor. Rakousko) . . . „ 1·—
P. dr. Ignát Stavěl, c. k. zdravotní assistent v Prostějově . „ 1·—
P. Vašíček Petr, nadučitel v Dřevohosticích, výtěžek sbírky při sňatku p. Ed. Vondráška se sl. Mařenkou Spurnou v Lipové . . . . „ 5·—
Úrok za rok 1889. z uloženého kapitálu . . . . „ 33·75
Úhrnem . . . zl. 65·30
K tomu obnos v VII. seznamu uvedený . . . . zl. 1945·37
Dohromady . . . zl. 2010·67

Šlechetným dárcům vzdáváme tuto nejvřelejší díky a prosíme o další laskavé příspěvky, jež přijímá p. Fr. Tomíček, t. č. pokladník vlast. muz. spolku v Olomouci, Dolní náměstí č. 24.

Ctěnému členstvu vlast. muzejního spolku olomuckého!

Stále více pociťuje se potřeba nové vlastivědy moravské českým jazykem psané. Vlastenecký muzejní spolek olomucký celou činností svou od samého založení svého k uskutečnění této veliké myšlénky směřuje, jakož také §. 2. stanov jeho mezi prostředky ku dosažení účelu spolkového výslovně uvádí pod lit. *c)* „studie vlastivědné“ a pod lit. *i)* „vydávání děl vědeckých též „z oboru vlastivědy“.

Skutečně nashromáždil muzejní spolek olomucký ve svých sbírkách za krátkou dobu trvání svého hojně pramenů pro budoucí moravskou vlastivědu a v šesti ročnících jeho časopisu je rovněž již značná zásoba materiálu pro tuto budoucí vlastivědu.

K intenzivnějšímu provádění úmyslu toho přistoupil pak vlasten. muzejní spolek olomucký vydav v čísle 13. svého časopisu, tedy již roku 1887. provolání ku členstvu svému s otázkami místopisnými, národopisnými i archeologickými. Odpovědi na otázky tyto dosud došlé, pokud jich nebylo v časopise spolkovém použito, uloženy jsou v archivu redakčním, aby svého času za material vlastivědecký sloužily. Provolání ono bylo první toho druhu projev český na Moravě, takže jako v některých jiných otázkách i v příčině vlastivědy první podnět do veřejnosti z vlasten. muzejního spolku olomuckého vyšel.

Jestliže topografie historická nebyla v muzejním časopise olomuckém dosud pěstována měrou tak rozsáhlou, jako některé jiné vědy, tedy dělo se tak hlavně z toho důvodu, že rozsah časopisu, podle hmotných prostředků spolku muzejního vymezený, na velké články topografické daleko nestačil, a pak také proto, že rozsáhlé články o dějinách jediné osady jednající interes i důležitosť pouze lokální mají a širšího čtenárstva by sotva našly. Za dob založení olomuckého časopisu muzejního byla také důležitosť věd na Moravě nejvíce zanedbaných — totiž archeologie respective anthropologie a numismatiky, národopisu a dějin kulturních moravského lidu, pak přírodopisu moravského — tak naléhavou, že především těmto vědám sloupce olomuckého časopisu otevříti potřebným býti se vidělo; historická topografie a její vědy pomocné (epigrafika, biografika, diplomatika atd.) byly již tehdy vypěstovány měrou tak rozsáhlou, že na ten čas nezdálo se býti potřebno, věnovati jim v nevelikém časopise olomuckého muzea tolik místa jako oněm svrchu uvedeným, pro Moravu tak říkajíc novým vědám. Přes to našel zajisté i přítel historické topografie v každém čísle časopisu tohoto některé — z pravidla arci jen kratší — zprávy ze svého oboru.

Vzhledem ku vzrůstajícímu nyní interesu pro novou vlastivědu moravskou a zvláště vzhledem k tomu, že mezi oběma muzejními spolky moravskými, brněnským a olomuckým zahájeno bylo vyjednávaní ve příčině společného sestavení a vydání vlastivědy moravské, usnesl se výbor vlast. muz. spolku olomuckého v časopise spolkovém pěstovati i historickou topografii intenzivněji než dosud a uveřejňovati zejména důležité, dosud netištěné staré listiny a nápisy a též jiné nové zprávy topografické, ovšem ve formě co nejstručnější a hlavně jenom takové, které i pro kulturní dějiny vlasti naší vůbec zajímavy jsou; delších historických článků čistě místopisných jakož i pouze rodopisných v časopise spolkovém uveřejňovati, brání doposud nedostatek místa. Vždyť i takto ono rozšíření programu našeho časopisu předpokládá značné zvětšení objemu jeho, a výbor doufá, že vlastimilovné obecenstvo moravské účastenstvím a hojnějším přistupováním za členy spolku našeho vynahradí jemu značnou hmotnou oběť, jakou zvětšení objemu časopisu našeho, beztoho neobyčejně laciného vyžadovati bude.

Pozývajíce tudíž všech ctěných členů spolku našeho, aby zasíláním takových příspěvků ku brzkému sebrání materiálu pro budoucí vlastivědu moravskou spolupůsobili, upozorňujeme na „dotazník“, který vkrá·ce členstvu spolku našeho rozeslán bude.

Z výboru vlast. muzejního spolku v Olomouci.

Anatole hrabě d'Orsay, t. č. předseda. *Dr. M. Hruban,* t. č. jednatel.

Vítězslav Houdek, redaktor muz. časopisu.

Listárna. Pro nahodilé nezaviněné překážky opozdilo se poněkud vydání tohoto čísla, pročež prosíme velect. členstvo spolku našeho za laskavou omluvu. Číslo 26. vyjde najisto ještě před koncem června. — Tímto 25. číslem počíná sedmý ročník našeho časopisu. Žádáme tedy uctivě pány členy muzejn. spolku, aby **neopomenuli členský příspěvek na rok 1890.** (obnášející 1 zl.) **zavčas zaslati,** aby v zasílání časopisu nemusila nastati žádná přestávka, ježto se náš časopis posílá jen těm členům, kteří příspěvek svůj za dotyčný rok zapravili. Časopis vlasten. muzejn. spolku v Olomouci vychází koncem každého čtvrtletí, tedy v posledních dnech měsíce března, června, září a prosince. Koho by některé číslo nedošlo, nechť to laskavě ohlásí, a sice nejdéle do 14 dní po uplynutí dotyčného čtvrtletí, expedici časop. vlast. muz. spolku v Olomouci, Bělidla č. 19. — Přihlášky nových členův, členské příspěvky, dary peněžité, jakož i předplatné na Mor. Ornamenty přijímá pokladník spolkový p. Frant. Tomíček, majitel domu a emer. lékárník v Olomouci, Dolní náměstí č. 24. Aby se zabránilo nesprávnostem a omylům, žádáme pp. členy v zájmu jejich vlastním, aby adresy své psali zřetelně, by je udali dopodrobna (jméno křestní, příjmení, charakter, bydliště, při větších městech též ulici a číslo domu, při menších osadách též poslední poštu) a dále, za jakým účelem ten který obnos posílají: zda-li jako členský příspěvek (a sice za který rok) či jako peněžní dar (zejména zda-li je určen fondu na zjednání vlastní budovy) či konečně jako předplatné na Moravské ornamenty. Rovněž tak prosíme, aby nám každá změna adresy našich pp. členů zavčas oznámena byla. Všeliké dary pro sbírky muzejní i dopisy správy muzea se týkající, zasílány buďtež pod adresou: Vlasten. muz. spolek v Olomouci. Dopisy redakce tohoto časopisu se týkající zasílány buďtež redaktoru V. Houdkovi, c. k. místodrž. sekretáři ve Vídni, I. Schillerplatz 4.

Vlasten. muzejní spolek v Olomouci vydal nákladem svým tyto spisy:

Moravské ornamenty (na kraslicích). 8 tabul barvotiskových a 1 kreslená. Na kámen kreslila Madlénka Wanklova. S vysvětlujícím textem od Dra. Jindř. Wankla, Fr. Stránecké a Vlasty Havelkové. Cena pro členy vlast. muz. spolku olom. 1 zl., pro jiné 2 zl.

Návod ku sbírání a zachraňování starožitností. 20 stran s přečetnými obrázky. Cena 10 kr. Spisy tyto objednati lze u pokladníka vlast. muz. spolku olom. p. Frant. Tomíčka v Olomouci, Dolní náměstí čís. 24.

V těchto dnech vyjdou nákladem vlasten. muz. spolku v Olomouci:

Moravské Ornamenty (na výšivkách). Šest tabul barvotiskových ve velkém foliovém formátě v barevné obálce. Na kámen kreslila Madlénka Wanklova. Text napsala Vlasta Havelková. Lithografie a tisk c. k. dvorní a státní knihtiskárny ve Vídni. Cena pro členy vlasten. muz. spolku olom. 2 zl.

Za správnosť obsahu svých vědeckých pojednání odpovídají pp. spisovatelé sami.

Redaktor V. Houdek. — Nákladem vlasten. spolku muz. v Olomouci.
Tiskem nár. knihtiskárny Kramáře a Procházky.

Vydává se jenom členům spol. muz. a sice zdarma.

ČASOPIS

Expedice na Bělidlech číslo 19. n. v Olomouci.

VLASTEN. SPOLKU MUZEJNÍHO V OLOMOUCI.

Číslo 26. Vydáno v červnu r. 1890.

Ložiska mamutí v Předmostí.

Napsal Dr. Jindřich Wankel.

(Pokračování a dokončení.)

námo, že po období terciérním (třetihorním) následovalo období čtvrtihorní, jehož průběhem teplota našeho pásma nad míru klesla, takže střední Evropa ponenáhle ledovci se pokryla a podnebí arktický ráz přijalo, pročež toto období též dobou

Mamut (Elephas primigenius) vykopaný ze zmrzlé země v severní Sibiři (dle fotografie).

ledovou nazýváme. Co tuto změnu podnebí způsobilo a jak dlouho tato doba trvala, není nám ještě známo, tolik však víme, že neměla jednotného rázu, nýbrž že zahrnuty jsou v ní intervally, ve kterých teplota

velkým změnám podlehala, jež na vývoj rostlinstva i živočišstva v krajinách ledu prostých nemálo působily.

Lze také za to míti, že veliké převraty v podnebí evropském nenastaly rázem, nýbrž nenáhlými převraty z teploty větší k menší a naopak, a že občas zavládla i delší období s podnebím stále mírnějším. Občasí tato nazýváme dobami interglaciálními (meziledovými); za těchto mezidob roztály veliké ledovce více nebo méně a vody rozlily se po nížinách, tvoříce jezera nebo valíce se jako bystré řeky krajinou a všecko pohyblivé s sebou strhujíce, aby pak náplavu záležející z rozemletých hornin, žlutnice, jílu a štěrku opětně na různých místech usazovaly. Že do této náplavy také látky organické z říše živočišné a rostlinné se dostaly, rozumí se samo sebou; jsou to zejména lastury konchylií a kosti mnohých druhů zvířat.

Dle kostí těch poznáme sice zvířata, která za doby předcházející žila, o současnosti těchto druhů zvířat však bezpečně souditi nemůžeme, poněvadž je možno, že kosti ne vždy ve svém původním ložisku leží, nýbrž pozdějšími proudy rozmetány, s kostmi zvířat pozdějších smíseny a pak na jiném místě uloženy byly. Proto nelze ještě považovati za důkaz o současnosti člověka se zvířaty vymřelými, naleznou-li se lidské kosti nebo výrobky zároveň s kostmi vyhynulých zvířat v neporušených vrstvách náplavy, ježto mohly také pozdějšími proudy vespolek smíseny býti, nebo je mohli dravci, ano třebas i člověk sám na nynější naleziště jejich zanésti; toto se týká hlavně jeskyň, které od dravců i lidí opětovně navštěvovány bývaly; a třeba se mnozí domnívali, že nalezli důkazy pro současnosť člověka s mamutem, tož se přece později ukázalo, že důkazy ty jsou klamné.

Než pojednou upozornil jistý německý učenec na výrobky zřejmě rukou lidskou vytvořené, pocházející z břidličného uhlí u Dürtenu, Utznachu a Wetzikonu, kteréžto uhlí věrojatně době meziledové náleží a podle učení některých badatelů do nejstarších občasí této formace spadá; byly to zuhelnatělé, zřejmě uměle přihrocené, jakousi korou pokryté dřevěné hole, na nichž tu i tam symetrické zářezy a vruby viděti bylo. Tím, zdálo se, byla otázka o současnosti člověka s mamutem i ostatními vymřelými zvířaty úplně rozluštěna, neboť žil-li člověk za doby, kdy toto uhlí se tvořilo, pak musil žíti i zároveň s oněmi zvířaty. Tento objev byl by se stal dalekosáhlým dogmatem, kdyby nebyl Japetus Steenstrup vyslovil domněnku, zdali to snad nebyli bobři, kteří tyto výrobky vytvořili; odvolával se při tom na analogické hole, jaké podnes ve stavbách bobřích se nacházejí.

Nyní však pátráno bylo tím horlivěji ve všech zemích evropských po jiných důkazech pro stejnodobosť člověka s mamutem; na mnohých místech nalezeny lidské kosti smíseny s kostmi těchto zvířat, i domnívali se mnozí již, že nabyli jistoty o tom, ježto kosti mamutí vykazovaly často nezvratně stopy lidské ruky, což zdálo se býti tím jistější, když se nabylo přesvědčení, že mamutí kosti spracovány byly za čerstva. Kdož mohl nyní ještě o tom pochybovati, že člověk žil současně s mamutem? A kdo se toho přece opovážil, ten utržil si i ve veřejných shromážděních hany.

Také na Moravě nalezeny byly na dvou místech zbytky mamutí, které — zdá se — nevyvratně dokazují současnosť člověka s mamutem,

totiž u Jaroslavic na Dyji, jež objevil hrabě Gundaker Wurmbrand, a u Předmostí na Bečvě, na kterémžto nalezišti jsem já vědecká badání zahájil.

V Jaroslavicích na dolnorakouských hranicích objevil hrabě Wurmbrand ve hliníku na západním svahu pahorku, na němž stojí jaroslavský zámek, ve vzdálenosti několika set sáhů od řeky, pod vrstvou žlutnice 8 sáhů mocnou — kulturní vrstvu s hojnými kousky uhlí, se zbytky diluviálních zvířat a s pazourky od člověka spracovanými; tato vrstva spočívala bezprostředně na písku, který leží na spodních vrstvách miocenových. Kosti mamutí, nosorožčí a koňské byly částečně roztříštěny, jevily patrné seky, vřezy a zřejmé stopy spracování rukou lidskou. Pazourky spracovány byly na nožíky, škrabadla a sekery a měly známé tvary. Hr. Wurmbrand, jenž důležitosť tohoto nálezu dokazuje tou okolností, že jsou tam vtroušeny kousky uhlí, tvrdí na základě povahy těchto odštěpků pazourkových, že tyto naprosto nemohly sem naplaveny býti, nýbrž že tam bylo tábořiště nebo dočasná osada, v níž všecko, co se tam nalezne, za současné pokládati dlužno. Podobný nález, dokazující, že žlutnice za doby mamutí vznikla, učinil prý hr. Wurmbrand také na dvou místech v Dolních Rakousích, tam však nebylo při kostech žádných nástrojů kamenných. Stáří těchto vrstev pokládá hr. Wurmbrand za mnohem větší než Oskar Fraas a domnívá se, že lidi, kteří tam bydleli, považovati sluší za přistěhovalce a za současníky mamuta, nosorožce atd.

Druhé takové místo na Moravě je Předmostí, ležící $^1/_4$ hodiny severovýchodně od Přerova na pravém břehu Bečvy, nedaleko od jejího vtoku do Moravy. Místo ono omývaly druhdy mocné proudy vod, které se na západ a na jih od Přerova v rozsáhlá jezera rozlévaly. Předmostí zaujímá většinou ono místo, kde Bečva z údolí do roviny vystupující veliký otevřený oblouk tvoří; proud vody narážel tam na severní břeh řeky a usazoval na něm všechny předměty, které s sebou unášel; tam se také, když se ledy mohutné tehdy řeky hnuly, nakupovaly ledové kry, tam též musila voda vše, co vlny unášely, ještě dříve, než se do oněch rozsáhlých jezer vylévala, skládati, jak to podnes při mnohých řekách pozorovati možno.

Výsledkem této práce vln je mírné návrší žlutnice za Předmostím směrem severovýchodním dosud se vypínající, jež na všech podrobných mapách Moravy poznamenáno je. Pahrbek ten sklání se mírným svahem k řece a právě v těchto stráních nalezeno bylo ono veliké množství kostí zvířat vymřelých. Návrší toto a hlavně jeho západní strana byla velkým množstvím prachu žlutnicového značně zvýšena; na nejvyšším místě jeho znamenati stopy hradiště, pod nímž směrem ku Předmostí roztroušeny jsou četné hroby z doby laténské a novější doby železné.

Nejbohatším na památky pravěké místem tohoto pahorku je usazenina za statkem p. Chromečka, který před více než 25 lety stráň tu, chtěje zahradu svou rozšířiti, strhnouti dal, při čemž taková síla kostí velikých zvířat na den se dostala, že jich několik set vozů odvézti a rozemlíti dal, aby jimi pak svá pole pohnojil. Mně dostalo se první zprávy o tom r. 1879. od mého přítele plukovního lékaře Dra V. Svobody, načež jsem se na místo odebral a tam delší dobu výkopky činil. Výsledek

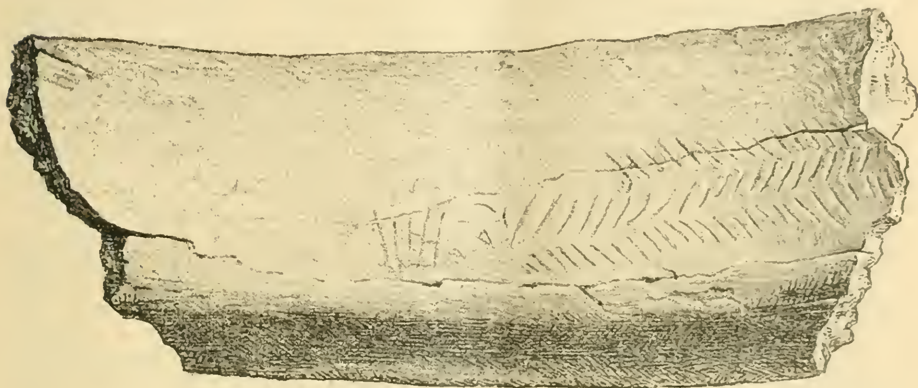
tohoto badání uveřejnil jsem v různých listech denních, pak v časopise Kosmos; též jsem o tom přednášel téhož roku ve schůzi spolku doktorů z Brna i okolí, později pak jsem se o této věci obšírně zmínil též v I. ročníku časop. muz. spolku olom. r. 1884. ve článku „První stopy lidské na Moravě“. Když jsem r. 1883. do Olomouce se přestěhoval a tu společně s prof. Havelkou vlastenecké muzeum založil, pokračoval jsem ve práci své ve Předmostí a snažil jsem se získati muzejnímu spolku olomuckému místo to jakožto morální majetek s výhradným právem bádati v těchto místech, což však přece nezabránilo tomu, že i jiní tohoto naleziště vykořisťovali. Předměty před tím vykopané dostaly se zároveň s celou mou sbírkou do c. k. dvorního muzea ve Vídni.

Nyní sestává hliník ten ze dvou stěn žlutnicových, z nichž jedna k jihovýchodu, druhá k severozápadu tíhne pnouce se do výšky 6—7 metrů. Asi 1—$1^1/_2$ m. pod povrchem prostupuje tyto stěny žlutnicové vodorovná, 20—60 cm. mocná kulturní vrstva, sestávající z popelu, uhlí dřevěného a ze spálených kostí pocházejícího, což promíseno je hlinou a velkým množstvím kostí a odštěpků pazourkových. Několik metrů pod touto vrstvou kulturní prostupuje stěny žlutnicové týmže směrem zase jiná vrstva složená z říčních oblázků, znatelná zvláště v západní stěně žlutnicové a dokazující, že tento hlinitý pahrbek z velké části vodou nanešen byl. (Viz obrázek na str. 92. roč. III. toh. časop.)

Zvířecí kosti, jichž většina jeví stopy lidské ruky, kdežto v některých dokonce třísky z pazourků vězeti zůstaly, náleží ponejvíce mamutu, několik málo nosorožci (?), velmi skrovné zbytky lvu jeskynnímu, rosomáku, malé odrůdě medvěda (nikoliv medvědu jeskynnímu), pak turu pižmovému, losu atd.; za to jsou vlk, liška, kůň i sob a množství malých ssavců velmi četně zastoupeny. Hnátní kosti kopytníků jsou z pravidla po délce rozštípeny, vykazujíce zřejmé stopy sekův anebo jsou konce kloubů úmyslně odseknuty; kosti mamutí byly zhusta úmyslně roztříštěny, některé velké kosti hnátní, na kterých epiphysy (přírostky) namnoze scházely, byly po délce rozpuklé a také, ač velmi zřídka, otlučeny. Mezi těmito kostmi leželo ve vrstvě kulturní mnoho opotřebovaných nástrojů koštěných, urobených ze slonoviny, z kostí mamutích, sobích a losích a též hromadně nástroje kamenné ze hnědošedého více nebo méně bílou patinou pokrytého pazourku, některé pak také z červeného i hnědého křemene železitého (Eisenkiesel), jejž jsem však spracovaný našel v Býčí skále a jeskyni sloupské, jakož i na podobných stanicích mamutích v jižním Rusku na řekách Žule a Udaji, dvou přítocích Dněprových. Tyto kamenné nástroje představují nože, škrabadla, dlátka, pilky, hroty šípův a sekery vedle velkého množství nukleův (pazourkových jader) a odštěpků křesavce. Odštípnuty byly vesměs na místě samém a sice pomocí oblých kamenů, jaké ve vrstvě kulturní velmi četně se nalézají. Stopy lidské činnosti na kostech jeví se většími nebo menšími řezy, vruby, škráby, jež způsobeny byly ostrými noži pazourkovými, nebo zřetelnými seky, způsobenými sekerou; nezřídka také vyskytují se kresby činící dojem ornamentů; tak nalezen byl při poslední výkopce v tomto roce úlomek žebra mamutího, na kterém vyrýsován je symetrický ornament rovnoběžných čar, střídajících se s řadami vrubů příčným směrem běžících. (Vyobrazení na straně 57.)

Zmínky zasluhuje ještě, že kromě několika koprolitů, bezpochyby vlčích, nalezena byla v kulturní vrstvě též polovice dolní čelisti lidské, která se od čelisti dnešního člověka nijak neliší, pak několik třetihorních zkamenělin, a sice uměle provrtaná Natica, několik Dentalin a jedna Rostelaria pes pelecani.

Z uvedeného dá se vysvětliti, že jsem také já toto místo za tábořiště člověka mamutího pokládati musil, jemuž ono po dlouhé doby za bydliště sloužilo a kam on ulovenou kořisť dovlékal, aby ji tam požil a kosti dle potřeby zužitkoval; — zůstalo mně tu ovšem ještě mnoho nevysvětleno, co jsem s touto svou domněnkou v souhlas uvésti nedovedl, jako na př. ta nápadná okolnosť, že kosti velikých tlustokožců často roztříděny pohromadě ležely, jakoby byly připraveny k vývozu; tak bylo tu na př. mnoho klů mamutích na hromadě narovnáno, tam zase několik kostí z pánví, zde množství stoliček zvířat různého věku, onde zase ležela hromada odříznutých kloubů nebo několik hnátů pohromadě atd.

Úlomek ornamentovaného žebra mamutího, nalezený v Předmostí.

I vzniká tu otázka, zdali tu člověk celé stádo těchto obrovských zvířat, jako se to za našich dob v horkých krajinách děje, lapil, pozabíjel a na místě samém zužitkoval? Či zdali svou po různu získanou kořisť ať rozkouskovanou ať v celosti na toto místo ponenáhle dovlekl?

Domněnka první nezdála se mi pravdě podobnou, neboť — nehledě ani k tomu, že místo ono není k takovému účelu příliš příhodné — je mně nevysvětlitelno, kterak by to bylo člověku možno bývalo, těmi nedostatečnými nástroji a zbraněmi, jakými vládl, tolik tak velikých zvířat polapiti, pozabíjeti a rozsekati; také je mně protimyslno za to míti, že by člověk byl bez účelu, z pouhé krvežíznivosti ta zvířata povraždil, neboť divoch nestává se bez důvodu krvežíznivým; takovým stává se jen tehdy, když ho byla tak zvaná kultura pokazila, jako to vidíme při některých národech, kteří za vysoce vzdělané pokládány býti chtějí[1], že z krvežízně bez účelu a chladnokrevně nejen zvířata, nýbrž i lidi vraždí.

[1]) Brehm's Thierleben, 1877, sv. III., odd. I., str. 484.

Přidati se ku domněnce druhé, ještě více jsem se rozpakoval a to z té příčiny, poněvadž dle povahy národů loveckých nedá se dobře mysliti, žeby člověk předhistorický byl ulovenou kořisť, kterou z pravidla na místě samém požívá, daleko krajem nehostinným, močály, vodami a lesy pokrytým vláčel, aby pak přebytek na svém tábořišti nechal shníti. Tyto záhady zůstaly mně nerozluštěny, až mně je stařičký otec vědy předhistorické, pravdymilovný a moudrý učenec Japetus Steenstrup svým dobře odůvodněným, na analogii s trvajícími ještě skutečnostmi založeným názorem vysvětlil. Odvolalť se, jak už zmíněno, na trvající ještě poměry v severní Sibiři, na to, jak Tunguzi, Jakutové a Jurakové v tundrách řek Obu, Jenizeje a Leny bydlící nakládají s mamuty a nosorožci, najdou-li je, jakož se opětovně stalo, zamrzlé v ledu, kterak je z ledu vysekávají, jednak aby získali slonovinu, jednak aby zužitkovali maso, kůži i srsť.

Tento názor Steenstrupův je úplně oprávněn a tím přesvědčivější, že s dosavadními analogickými poměry na dalekém severu se srovnává, i je zcela způsobilým, vírou v současnosť mamuta s člověkem otřásti. Já pak, ač se celkem taktéž k názoru Steenstrupovu přidávám, odchyluju se od něho jenom tím vzhledem, že se nedomnívám, jak Steenstrup činí, žeby mamut již na počátku veliké doby ledové v ledu byl zamrzl; mám spíše za to, že teprva průběhem této doby ledové, dobami meziledovými přerušované, zvířata ona zahynula a zamrzla. Snad dostala se do našeho pásma opětovným, dalekým stěhováním a tu, když nastala příliš krutá zima, zahynula, i byly pak snad mrtvoly jejich zároveň s plovoucími krami ledovými od proudů vodních na svahy pahorků žlutnicových u Předmostí vyvrženy, kdež zamrzly, žlutnicí se pokryly a tak dlouho ve zmrzlé zemi ležely, až náhodou od člověka doby sobí nalezeny a zužitkovány byly.

Že tuto dobu sotva asi tak daleko nazpět posunouti sluší, jak všeobecně za to se mělo, to již Oskar Fraas velmi přesvědčivě tvrdil. Domnívátť se, že ještě asi 1000 let před Kr. žil v severní Evropě člověk doby sobí za času, kdy fyzické i zeměpisné poměry našeho pásma byly asi takové, jako dnes v severní Sibiři, kdež podle Tacita žil ještě skot s parohy jeleními. Snad to byl člověk doby sobí, který jako národ divoký s koštěnými hroty, neznaje kovů, v V. století př. Kr. doprovázel vojsko perské pod Xerxem na Řecko táhnoucí, a o němž Tacitus praví, že ho možno ještě kdesi v Germanii nalézti. —

Budiž mi nyní ještě dovoleno poohlédnouti se na dalekém severu po krajinách, kde druhdy mamut i nosorožec se mnohými jinými dnes již vymřelými i také podnes žijícími zvířaty se zdržoval a pak zahynul, našed ve studeném severu, kde země ještě za našich časů je zmrzlá, svůj hrob, ve kterém nám jeho mrtvola ve stavu více nebo méně čerstvém po tisíce let zachována byla, aby později vodními proudy nebo stržemi na denní světlo vystoupila. Jsou to hlavně roztáhlé pahorkovité roviny, t. zv. tundry řek Obu, Jenizeje a Leny v severní Sibiři, kdež mrtvoly těchto zvířat připlaveny se nacházejí. Víme, že kosti mamuta i nosorožce, těchto domnělých současníků člověka, po všech téměř zemích (vyjímaje Skadinavii?) a sice od Španělska na západě až za Kavkaz na východě, od Apulie a Sicilie až k Maltě a Athénám na jihu, odtud pak až k nejzazšímu severu v tzv. diluviálním nánosu buď porůznu, buď

v celých kostrách se vyskytují. O těchto kostech nalámali si učenci, pokud věda ještě v plénkách byla, dosti hlavy a pronášeli nejdobrodružnější domněnky. Tolik arci poznali, že kosti ty pocházejí ze slonů, a z té okolnosti, že slonové v horkých krajinách žijí, soudili, že teplota našeho dílu světa byla trópickou. Jiní však, kteří tuto teorii za správnou neuznávali, domnívali se, jako chytrý Angličan Ranking, že tyto kosti, které se porůznu po Evropě vyskytují, asi z oněch slonů pocházejí, kteří od Římanů a Kartagiňanů z Afriky sem dopraveni byli. O druhu zvířat nás kosti ty sice poučily, nebyloť zajisté pochybnosti, že pocházejí ze zvířete slonu podobného, ale o jeho zevnější podobě a postavě, o tělesné konstrukci jejich a také o jejich způsobu života dověděli jsme se teprvé z nálezů mrtvol namnoze ještě neporušených. Od nepamětných dob ví sibirský lid o tom, že mamuti se tam nalézají; sibirské pověsti arci dávají zprávu pouze o „mamontu" pod zemí žijícím a zakládají se zajisté jenom na nálezech mrtvol mamutích. Jedna pověsť, kterou Bell[2]) sděluje, mluví arci o žijících, avšak jenom za ranního přísvitu viditelných mamutech; jiná, kterou uvádí Ernam[3]), poukazuje k tomu, že předkové Jukagirů s velikými zvířaty, jimiž zajisté nosorožce a mamuty vyrozumívati sluší, a která prý podobu obrovských ptáků měla, o panství v zemi se potýkali. Lebku nosorožčí vykládali si jako hlavu takového ptáka, rohy jeho pak představovaly jim ptačí drápy. U nejstarších čínských spisovatelův uvedeny jsou pověsti o obrovských zvířatech pod zemí žijících, která jako krtkové chodby si vyhrabují a za noci člověka sužují.

Podnebí sibirské bylo podle Baera i Ruprechta za dřívějších dob teplejší, k tomu poukazují zbytky bujného rostlinstva; kdežto na př. na poloostrově Černoi nos ještě nalézti možno zbytky bříz ztloušti stehna, vyskytuje se tam dnes bříza jenom jakožto křoví několik palců vysoké; domněnku tu podporuje též ta okolnosť, že magnetická deklinace za sto let značně se změnila, což pravdojatně také na klimatické poměry působí, jak to též Schmidt vědecky dokázati se snaží. Z denníku výpravy Schmidtovy seznáváme, že po zimě velmi kruté teprva 7. června ledy se pohnuly a stálejší mírnější počasí nastalo, přerušováno jsouc jen malými mrazíky v noci a střídajíc se s častými vánicemi sněhovými, a teprva 18. a 19. srpna že nastaly dni teplé, kdy teplota často až na 25° R. stoupla; tehdy pokryjí se tundry hojnou a pestrou květenou, celá mračna hmyzu oblétají člověka a všude zavládne život jak v rostlinstvu tak v živočišstvu, země však zůstává až na 1—1½ stopy hluboko zmrzlá a v ní leží po tisíciletí uložené mrtvoly zvířat všeho druhu za předešlých zim zhynulých, až je síla vod z ní na denní světlo vynese; tu přiblíží se září a dostaví se mrazy, řeky počnou valiti ledové kry, bouře zimní hromadí sníh v celé pahorky po tundrách, zvířata stěhují se pomalu k jihu a Tungus i Jurak staví si ze sněhu i ledu svůj zimní palác, jsa při tom obtěžován hladovými vlky a medvědy.

O mamutu a jeho způsobu života za dávno minulých dob dovídáme se z pozorování J. F. Brandta následujícího: Způsob života jejich poznáváme ze způsobu života slonů, kteří jsou jen odrůdou jejich. O společenském pudu mamutů, který také slonům je vlastní, svědčí ta věc,

---

[2]) Travels T. II. p. 148.

[3]) Ern. Reise. Abth. I. B. I. p. 711.

že zbytky mnohých mamutů zhusta na témže místě se vyskytují. Že si mamut liboval po blízku vod jako slon, můžeme souditi z toho, že jeho zbytky, ano i celé mrtvoly na dalekém severu azijském zhusta na březích řek nebo jiných vod nalezeny byly, když vrstva je pokrývající vodou odplavena byla. Břehy řek volil mamut tak jako slon za bydliště své z důvodů snadno vysvětlitelných; poskytovalyť mu nejenom potřebné množství vody k pití i koupání, nýbrž i nejbujnější vegetaci. Tato ostatně řídíc se dle klimatických poměrů nesestávala z rostlin trópických nebo subtrópických, nýbrž z bylin pásma severního nebo mírného. Mamut tak jako sob, tur pižmový, rosomák, vlk, liška polární atd. nebyl — jakož to i jeho srsť dokazuje — zvířetem trópickým a rovněž tak i jeho druh nosorožec srstnatý (Rhinoceros tichorhinus); oba živili se stromy šišečnatými, větvemi jedlovými a často i haluzemi ztloušťí ruky, jichžto stopy jakožto zbytky jídla v žaludcích mrtvol mamutích nalezeny byly.

Že se mamuti směrem k pólu rozšiřovali, to dosvědčuje hlavně ta okolnosť, že se jejich zbytky po celém severu Sibiře, ano i na ostrovech podél severního pobřeží sibirského, kde by dnes nikterak dostatečné potravy nenalezli, velkým počtem vyskytují. Obzvláštní důležitosť pro přírodopis budou míti mrtvoly objevené na dalekém severu, vězící tam v zemi stále zamrzlé (nikoli v ledu) a objevující se nyní na denním světle následkem proudů vodních nebo strží na místech, kde by dnes mamuti již žíti nemohli, jako v oblastech dolního toku Obu, Jenizeje, Leny a jiných veletoků sibirských. Že pak právě neporušené mrtvoly na tak dalekém severu v krajinách nyní na rostlinstvo chudých a pustých se vyskytují, v nichž by zvířata tak veliká jako mamut a nosorožec dnes potřebného množství příhodné pro sebe potravy najíti nemohla, nutno z toho souditi, že podnebí nejzazšího severu sibirského dříve bylo jinakým než dnes, t. j. že připouštělo bujnější vegetaci a zejména větší rozšíření lesů směrem k severu. Žádným způsobem však nemohla teplota tamější dostoupiti ani přibližně té výše, jako u nás dnes; neboť jinak by nebyla mohla půda stále zamrzlou zůstati.

Zamrzlé mrtvoly stojící nebo ležící byly buď — jako ona, kterou Adams pozoroval, — stržemi nebo podemletím odtrženy a proudem jen nedaleko odplaveny. Kostry však, nebo kosti mamutí, nebo také silně poškozené ležící mrtvoly — jako ona, kterou Middendorf nalezl v měkém zemitém obalu — mohly arci z daleka připlaveny býti.

Zdá se, že mamuti bezmála po celé Evropě žili, po přednosti však v severní Azii, a sice zde tak hojně, že kly jejich po více než jedno století důležitým zbožím vývozním pro Evropu byly a ještě jsou. Kdy mamut a jeho soudruh nosorožec na dalekém severu vymřel, nedá se historicky prokázati, neboť ku všem pověstem o nich zavdaly podnět jenom nálezy jejich mrtvol, což snadno dokázati lze; zdá se tedy, že člověk s nimi současně nežil, ač se také nalezly stopy až na dobu kamennou poukazující, jako na př. při kopání základů jednoho domu v Irkutsku, kdež s několika nástroji kamennými a mnohými kostmi různých zvířat též pěkně rýsované předměty ze slonoviny nalezeny byly, zejménaválečky a kroužky; stanoviti však pro ony země dobu kamennou, která by s kamennou dobou středoevropskou současnou byla, bylo by zcela neoprávněno a nedalo by se nikterak uvésti v souhlas s přirozeným rozvojem kulturním.

O nálezech a objevech mrtvol mamutích v pásmě arktickém podáno bylo mnoho zpráv, a bylo by zbytečno o dějinách nálezů těch šíře se rozepisovati. Jak dlouho tomu je, co se lidé o zmrzlých mrtvolách mamutích a nosorožčích dověděli, nevíme; tolik však je jisto, že severoazijští národové již od pradávných dob o tom věděli; vždyť i Číňané již podnikali výpravy na sever, aby získali slonovinu pro ně tak drahocennou, z níž přerozmanité předměty vyřezávali. Pallas, Adams a Middendorff dělí se o zásluhu, že první obrátili pozornosť Evropy k této věci a od té doby, zvláště co petrohradská akademie vypsala ceny za objevy mrtvol mamutích, množily se tyto stále.

R. 1799. objevil jeden Tungus při Leně takovou mrtvolu, jíž pět let později kly upiloval a za 50 rublů prodal. Mrtvolu ohledal pak r. 1806. Adams a třeba byla od psů jakutských i dravců roztrhána a částečně sežrána, udržely se přece kosti ve svých svazech a zachovaly se kusy kůže i s dlouhou srstí na krku, hřbetě a uších; Adams nasbíral těchto chlupů přes 30 liber, zakoupil zase prodané kly, které téměř 9 stop dlouhé byly a poslal všechno do Petrohradu. Čím dále na sever, tím hustěji objevovány kosti mamutí i celé mrtvoly, objeven též ostrov, který výhradně ze klův a kostí mamutích složen jest, i dospělo se k tomu poznání, že Samojedi od nepamětných dob takové mrtvoly vyhledávají, aby si z jejich kostí lžice vysoustruhovali, kůži na řemení pro své psy i soby zpracovali, sádlo na mazání svých lodí a vozů upotřebovali a masem ještě červeným svoje psy krmili.

R. 1841. odkryta byla na březích Tasu, západně od řeky Turuchanu mrtvola mamuta, v jehož žaludku se ještě zbytky potravy zachovaly. R. 1865. dostalo se Baerovi zprávy, že v tundrách řeky Tasu nebo Jenizeje opětně mamut byl nalezen, z něhož veliký kus kůže jemu zároveň zaslán byl. To dalo podnět k výpravě na výzvědy, kterou akademik mag. F. Schmidt říditi měl. On odjel tudíž začátkem února z Petrohradu a dospěl v polovici března do Jenizejska, kde se soustřeďuje všechen obchod se severem. Tam dodán mu byl první kus kůže i s koncem rohu tura pižmového; teprva po dalších šesti nedělích dojel Schmidt na saních od psů a sobů tažených k dolnímu toku Jenizeje, do Dudinského. Tam se dověděl, že sedlák Kaškarev již za předešlého podzimku s několika Juraky k mamutovi se vypravil, ale již úplného zvířete nenašel a taktéž kus kůže odnesl. Schmidt jel tedy tundrami Jenizejskými a oblastí řeky Gydy na místo, kde mamut ležel. Ukázalo se, že jest to původní naleziště a sice v malé roklince při jezeře Kelgato spadající do vrchoviska řeky Gydy. Mrtvola mamutí ležela, částečně jsouc vodou opláknuta a pokryta ještě zbytky kůže, na svahu rokliny v postpliocénovém útvaru, z něhož několik kostí již bylo do rokle spadlo. Ukázalo se, že tam více mrtvol složeno bylo, které z veliké části již zkaženy a vodou odplaveny byly. Vrstvy na nich uložené sestávaly z písku a hlíny s připlavenými zamrzlými zbytky vegetabilními, zejména dříví borového, modřínového a březového. Tento útvar rozšířen je po tundrách a střídá se směrem k moři s vrstvami morskými. Kosti musily, když půda byla horkou vodou opětovně polita, špičatými kladivy vysekány býti; byly celkem dosti čerstvé a ještě masem pokryty; na kůži, která na některých místech volné tkanivo na způsob plsti jevila, možno bylo zřetelně pozorovati pokožku, která na dlouhé srsti visela; tato seskupena byla v šedohnědé,

ohebné chumáče, jimiž, jak se zdálo, celá mrtvola asi pokryta byla. Štětinovité chlupy byly namnoze i přes stopu dlouhé. Z kusů masa, již v pokročilém rozkladě se nacházejícího dalo se souditi, že zvíře to již dlouho na březích jezera ležeti musilo, nežli v půdě zamrzlo. Na to, že by sem bylo od jihu připlaveno bývalo, nedalo se mysliti. V září musila práce pro nastalou zimu zase zastavena býti.

V deltě Leny nalezena byla r. 1884 opětně od Dra. A. Bungea mrtvola mamutí, která ve hlinité stěně 30 stop vysoké při řece Protoce zamrzlá byla. On dověděl se v Sagastiře, že Jakutové o této mrtvole mamutí již 27 let věděli a ji opětovně vykořisťovali; tam dověděl se též o druhé mrtvole, která na říčce Molodě, přítoku to Leny, ležela a kterou r. 1885. ohledal.

Řídčeji než mrtvoly mamutí nalezena byla v Sibiři mrtvá těla nosorožců. Již r. 1772., když Pallas do Jakutska přišel, ukázal jemu místodržitel vých. Sibiře nohy nosorožce, které ještě koží potaženy byly a jež později Brandt ohledal. Toť první zpráva o tomto předpotopním nosorožci, o kterém víme, že za doby diluviální střední a severní Evropu i severní Azii obýval, současníkem mamuta byl a podle zbytků potravy mezi zuby jeho nalezených jehličím smrkovým a čerstvými výhonky se živil.

R. 1877. nalezena byla opětně taková mrtvola v naplaveném břehu řeky Vilny. do Petrohradu však dostala se zpráva o tomto důležitém nálezu teprva o 2 leta později, zároveň s tou novinou, že jenom hlava a jedna noha zachovány jsou, kdežto ostatní tělo vlnami odplaveno bylo, a poněvadž i noha potom se ztratila, poslána byla do Moskvy pouze hlava, která tam na výstavě anthropologické r. 1879. též vystavena byla, kdež jsem ji — meškaje tam tehdy se svou dcerou — též ohledal. Hlava ta byla přes $2^1/_2$ stopy dlouhá, vybíhala v roh, za kterým znamenati bylo stopy druhého rohu a pokryta byla vlnou 5—6 *cm* dlouhou, jako hedbáví jemnou, barvy hnědé, u kořene světlé; částky masité byly čerstvé, zřítelnice i jazyk dosti zachovalé. Osušovali ji bez ustání draslem. Ukázalo se, že tento nosorožec mnohem více nosorožci africkému našich časů nežli jihoazijskému se podobá. Z popisu zeměpisné povahy země, kde tento nosorožec nalezen byl, vysvítá severský ráz oné krajiny. Možno sice, že tamější podnebí, jak z ústupu pomezní čáry lesní směrem k jihu souditi lze, za doby diluviální mírnějším bylo, ale silné mrazy musily se tam zajisté dostavovati, i občasné vánice sněhové, které přeměňovaly sníh — jak též ledovce vznikají — v led, neboť toto je nutnou podmínkou pro zachování takových mrtvol. Také hustý srstnatý kožich oněch diluviálních zvířat zřejmě nasvědčuje tomu, že byla úplně způsobilá, v podnebí tak drsném žíti.

Akademik Schrenck, který o tomto nálezu zprávu podal, vyslovil o tom, jak tato zvířata zamrznouti mohla, tu domněnku, že se za sněhových vánic, které když se přibližovala doba ledová, silnějšími se stávaly, do závějí sněhových dostala, tam se zadusila a zasypána byla. Jestliže taková závěj sněhová zase roztála, pak mrtvola shnila a rozpadla se; pak-li se však nové spousty sněhu později zase nahromadily, tu proměnil se sníh opětovným táním na povrchu a pronikáním vody do hloubky konečně v led, utvořil se ledovec a mrtvola zůstala neporušena a to tím jistěji, čím hloub ve spoustě sněhové vězela a čím mocnější vrstvy hlíny

se později přes led uložily, — jakož vůbec v Sibiři nezřídka takové střídavé uložení vrstev ledových a zemních nalézáme, kteréžto dokonce i vegetací pokryti se mohou. —

Chceme nyní ku konci ještě něco o mamutu samém připojiti, abychom zvíře to dle výzkumův učenců popsali a připojeným vyobrazením (na str. 53.) znázornili. Akademik J. F. Brandt poskytl nám o něm nejspolehlivější zprávy. Sibirský mamut, také mamont, Elephas mamonteus seu primigenius zvaný, je slonu azijskému příbuznější nežli africkému, ačkoli se také od onoho podstatně liší. Zevnějškem svým podobá se slonu, vynikal však svou velikostí, mohutnou, protáhlou přední částí hlavy, silnými, neohrabanými, ne právě krátkými nohami nade všecky žijící druhy; jeho hustá srsť, která ho po celém těle vyjímaje ovšem kly a paznehty pokrývala, jakož i jeho malé uši dodávaly jemu zcela zvláštní, od ostatních odrůd se různící podobu Dle tvaru lebky měla hlava, která byla širší a do zadu zároveň poněkud se snižovala, horní čelisť mnohem delší a po stranách více stlačenou nežli u žijících odrůd sloních. Čelo bylo mezi očima širší, v zadní části své tak jako témě více vtlačené nežli u slona azijského. Oči, na kterých ještě možno bylo rozeznati duhovku, byly tak malé jako u slonů žijících. Víčka oční s brvami podobala se víčkám slonů. Uši měly celkem tvar takový jako u slona azijského, byly však mnohem menší, užší a kratší, a vyznačovaly se tím, že byly zcela chlupaté, na horním okraji však, kde byly chlupy delší, měly jakési krátké chvosty a při tom stály blíž očí nežli u slona azijského. Chobot byl sice přiměřeně ku výšce přední části těla dlouhý, byl však zajisté neméně silný jako u slona azijského, ačkoli svým užším a více trojhranným kořenem od tohoto se liší. Kly převyšovaly velikostí zuby žijících druhů, stály svými kořeny více při sobě a vystupujíce z alveoly náhle se rozcházely, ohýbaly se pak nahoru a svými konci na zevnějšek a do zadu poněkud směrem k ramenům, takže měly skoro podobu závitnice, a liší se tudíž od klů sloních nejen velikostí, nýbrž i podobou a směrem svým. Také zuby třenovní liší se větším počtem svých lamell a užšími okraji skloviny zubní od stoliček slona azijského.

Svaz i sval týlní byly velmi silně vyvinuty, majíce nésti ohromnou, velikými kly obtěžkanou hlavu. Břicho viselo až ke kolenám, ocas sahal až ku spodní třetině zadních noh a zdá se, že končil jakýmsi chvostem jako u slona azijského; přední nohy jsou širší nežli zadní a zdá se, že měly poněkud tlustší a širší prsty se širokými kopyty; prsty jsou tak těsně spolu srostly, že konečné články jejich pranic nevyčnívají, tak že se nohy mamutí koňským podobají. Chlupatý kožich, který celé tělo tu hustěji tam řídčeji pokrýval, sestával částečně z dlouhých, často i přes stopu majících nebo kučeravých, do chomáčů seskupených chlupů na způsob hrubé vlny, mezi nimiž po různu stály štětiny; nejdelší chlupy rostly na spodku krku, břicha i okončin. Nějaké hřívy, jak ji proslulá kresba na tabulce ze slonoviny, z jeskyně Madelaine u Perigordu ve Francii pocházející ukazuje, nebylo; kreslič čerpal tedy zajisté onen obraz ze své fantazie. Kostra mamuta vyobrazena je v tomto časop. roč. II., str. 47.

* * *

Znázorniv takto našim čtenářům mamuta, jak před tisíci let v našich krajinách žil, jednak popisem ze skutečnosti vzatým od zasloužilého

učence Brandta, jednak podobiznou dle přírody zhotovenou, končím tento článek, vyslovuje své přesvědčení v ten smysl, že

1. člověk s mamutem současně na Moravě nežil, a

2. že normální polovice spodní čelisti lidské, která v Předmostí mezi kostmi mamutími nalezena byla, co do času od čelisti v jeskyni šipecké nalezené znamenitě se odchyluje, že tudíž uznávám za nutno vrátiti se ku svému původnímu názoru a dáti za pravdu Schaaffhausenovi jakožto zastanci transformace.

* * *

Žil-li však člověk současně s ostatními vymřelými zvířaty? Tuto otázku, která s otázkou mamuta se týkající stále spojována byla, dlužno na příště od oné děliti, neboť odpověď na onu není odpovědí na tuto. Člověk nebyl sice současníkem mamuta na Moravě, mohl však žíti stejnou dobou s medvědem jeskynním a tak tomu též bylo; o čemž podám důkazy později.

Ptactvo moravské.

Píše děkan **Rudolf Kašpar** v Bludově.

(Pokračování.)

Saxicola.

Saxicola oenanthe, *Boje. Motacilla oenanthe*, *Linné. Bělořit obecný, kamenář. Steinschmätzer*, *graurückiger Steinschmätzer.* — Déka 16 cm. Sameček je nahoře světle popelavě šedý, samička poněkud červenavá, mládě hnědě a šedě skvrnité, vespod bílé; přes oči proužek, perutě, ocas a nohy černé. V letě nalezá se všude v krajinách kamenitých a to i v nejvyšších horách.

* *Saxicola rubetra*, *Bchst. Bramborníček hnědý*, *polní raška. Braunkehliger Wiesenschmätzer.* — Nahoře světle rezavě hnědý, vespod bílý s černými čárkami, přes oko bílá páska, vrchní část prsou a hrdlo rezavě červené, na křídlech bílá skvrna. Žije na lukách a travnatých březích řek, na podzim na zelniskách.

Saxicola rubicola, *Bechst. Pratincola rubicola*, *Linné. Bramborníček černohlavý. Schwarzkehliger Steinschmätzer.* — Nahoře a na hrdle černý s bílou skvrnou na křídlech, po stranách krku a na kostřeci na spodní straně rezavě červený. Žije na slunných stráních ve křoviskách.

Curruca.

Curruca nisoria, *Brehm. Sylvia nisoria*, *Bechst. Pěnice vlašská. Sperbergrasmücke.* — Délka 18 cm. Nahoře popelavě šedá, čelo a zadek s bělavými okraji per, vespod bělavá, tmavošedě žíhaná; duhovka sytě žlutá. Přilétá k nám v květnu, zdržuje se v hustých křovinách a velmi pěkně zpívá.

* *Curruca cinerea, Brehm. Sylvia cinerea*, *Linné. Pěnice popelavá. Gem. graue Grasmücke.* — Je nejčetnější z našich pěnic, viděti ji v zahradách a v plotech od dubna do září; hnízdí tu dvakrát.

* *Curruca hortensis, Brehm. Sylvia hortensis, Linné. Pěnice slavíčková. Gartengrasmücke.* — Nahoře olivově šedá, vespod špinavě bílá, křídla i ocas tmavo šedohnědá. Není tak četná jako předešlá v zahradách, houštinách a na listnatých stromech.

* *Curruca atricapilla, Brehm. Sylvia atricapilla, Linné. Černohlávek. Schwarzplattel.* — Je šedý, starý sameček má černé, samička a mládě hnědé témě, je dobrý zpěvák, žije na způsob předešlých a zdržuje se tamtéž.

* *Curruca garulla, Brehm. Sylvia dumetorum, Linné. Pěnice podkřovní. Die geschwätzige Grasmücke.* — Podobá se velice pěnici popelavé, jenom barva je poněkud tmavší.

* *Curruca orphea, Brehm. Sylvia orphea, Linné. Pěnice mistrovská. Sängergrasmücke.* — Podobá se černohlávku, jen že tmavošedé témě táhne se hluboko do týla. Je z pěnic nejlepším zpěvákem, přilétá k nám z jihu zřídka, bydlí na nivách břehů Moravy a Dyje, v horách se nevyskytuje.

Phylopneuste.

Pěnice barvy více nebo méně žlutavé, nad okem světlý proužek.

Phylopneuste sibillatrix, Boje. Budníček štěbetavý. Sýkavka. Grüner Laubsänger. — * *Phylopneuste fitis, Brehm. Sylvia fitis, Bechst. Budníček větší. Fitislaubvogel.* — *Phylopneuste rufa, Brehm. Budníček menší. Tannenlaubvogel, Weidensänger.* —

* *Hypolais alticeps, Brehm. Sylvia polyglotta, Vieill. Sedmihlásek, posměváček. Spottvogel.* — Přilétá v květnu do našich zahrad, jež svým neunavným zpěvem oživuje; nápodobí též hlas mnohých jiných ptáků.

Calamoherpe.

Calamoherpe turdoides, Boje. Sylvia turdoides, Meyer. Rákosník velký. Schilddrossel. Rohrspatz. — Je 20 cm. dlouhý, tedy největší z pěnic, nahoře žlutavě rezo-šedý, přes oko má žlutavě bílý proužek, spodní část těla je špinavě bílá. Zdržuje se u rybníků a na březích řek rákosím porostlých. Hnízdo staví si tím způsobem, že 6 až 7 rákosových stébel uzlem dohromady sváže a mezi nimi pak vystaví si z rákosových listů svoje až 60 cm dlouhé hnízdo. Velmi četně zdržoval se na chropinském rybníku, kdež za každoročních honů na racky i přes nejkrutší střelbu svým obtížným křikem: „svrbí, svrbí, škrab, škrab, škrab“ uši ohlušoval; proto je též oprávněno německé pořekadlo: „Er schreit, schimpft wie ein Rohrspatz.“

Calamoherpe arundinacea, Brehm. Rákosník obecný. Rohrgrasmücke, Schilfsänger. — Délka 14 cm., svrchní část těla žlutavě rezošedá, spodní část světlejší, přes ocas červenavě žlutá páska.

Calamoherpe palustris, Boje. Rákosník bahní, Sumpfrohrsänger. Schilfspottvogel — Délka 15 cm., svrchní část těla olivově zelená, spodní žlutavě bílá. Je dobrý zpěvák. Oba posledně uvedené nalézti možno ve vrbinách na březích řek a rybníků.

Caricicola.

Caricicola phragmitis, Brehm. Sylvia phragmitis, Bechst. Rákosník menší. Schilfrohrsänger. — Délka 14 cm., hlava a svrchní část těla

olivově šedá, obé s černohnědými skvrnami, spodní část těla žlutavě bílá. Obývá místa porostlá rákosím a třtinou.

Caricicola cariceti, *Brehm. Motacilla agnatica*, *Linné. Sylvia salicaria Bechst. Rákosník vodní. Binsensänger.* — Délka 13 cm., podobá se předešlému, uprostřed hlavy má podélný, bělavý proužek. Na Moravě vyskytuje se jenom na svém tahu.

Troglodytes.

* *Troglodytes parvulus*, *Koch. Stříž*, *plotníček*, *střízlík*, *oříšek. Zaun-*, *Schneekönig* — Je 9 cm. dlouhý, všeobecně známý. Je ptákem stálým a vyskytuje se v létě všude při lesních potocích, v zimě na plotech zahradních a na staveních. Za kruté zimy umí si najíti teplejší skrýše, které vždy jen na krátký čas opouští, aby si svou skrovnou potravu, hmyz, pavouky atd. hledal, načež se vždy rychle do nich vrací. Kdo ho chce polapiti, nalíčí naň tam, kde on poletuje, skřínku s červem, třeba však dáti pozor na to, aby nezůstal příliš dlouho ve skřínce polapen, ježto pak by snadno za krátký čas nalezen býti mohl zmrzlý. Necháme-li ho po světnici volně lítati, obeznámí se velmi brzy a stane se v pokoji milým druhem, jenž obveseluje svým pěkným, dosti silným zpěvem.

Accentor.

* *Accentor modularis*, *Koch. Pěnice modrá. Heckenbraunelle.* — Délka 16 cm., hlava, krk a prsa břidlicově modrá, plášť rezavý s černohnědými podélnými skvrnami, vespod šedobílý s bílou páskou přes křídla. Na svém tahu zdržuje se po čtrnáct dní v našich zahradách a na všech plotech. Na léto táhne do našich jehličnatých lesů, kde začátkem června hnízdí.

Parus.

Všeobecně známí ptáci, kteří společensky žijí, hmyzem a semením se živí, v dutinách hnízdí a velmi mnoho vajec snášejí. V zimě zhubí velké množství zárodků hmyzových a jsou velmi užiteční.

* *Parus major*, *Linné. Sýkora obecná*, *koňadra. Grosse Kohlmeise.* — Nahoře olivově zelená, témě, hrdlo a pruh na břiše černý, líce bílé, spodní část těla žlutá; v zahradách a lesích velmi hojná.

Parus ater, *Linné. Uhelníček. Kleine Kohlmeise*, *Tannenmeise.* — Nahoře tmavěji, vespod světleji šedý, ostatně je bílá a černá barva tak rozdělena jako při předešlé; vyskytuje se častěji v lesích jehličnatých nežli v zahradách.

Parus coeruleus, *Linné. Sýkora modrá. Blaumeise.* — Témě a zadní strana krku krásně modrá, čelo a líce bílé, křídla i ocas světle modrý, vespod pak je žlutá; velmi hojná v lesích a zahradách.

Parus palustris, *Linné. Parus atricapillus*, *Gmel. Sýkora černohlavá č. lužní. Sumpf-*, *Trauermeise.* — Hlava, týlo a hrdlo zcela černé, líce a spánky bílé, horní část těla hnědošedá, vespod špinavě bílá. Je vzácnější v zahradách, častější na březích řek s hojným stromovím; nehnízdí v dutinách, nýbrž na haluzích stromů.

Parus cristatus, *Linné. Parukářka*, *biskup. Haubenmeise.* — Svým dlouhým chocholem liší se ode všech ostatních sýkor; žije v lesích jehličnatých.

Parus caudatus, *Linné*. *Mlynařík*, *babuška*. *Schwanzmeise*, *Müllermeise*, *Pfannenstiel*. — Je nejmenší z našich sýkor, i s dlouhým ocasem svým však nejdelší, totiž 16 cm.; je hojná v lesích listnatých, v zimě pak v našich ovocných zahradách.

Parus biarmicus, *Linné*. *Mystacinus arundinaceus*. *Brm*. *Sýkora vousatá*. *Bartmeise*. — Je 17 cm. dlouhá, na hlavě popelavě modrá, na zádech a vprostřed ocasu skořicově hnědá, vespod bledě červená, sameček má černý, samička bílý vous. U nás možno ji v rákosnatých krajinách, avšak velmi zřídka nalézti.

* *Regulus aureocapillus*, *Meyer*. *Sylvia regulus*. *Auct* *Zlatohlávek obecný*. *Goldhähnchen*. — Je 9 cm. dlouhý, nahoře jako čížek zelený, uprostřed hlavy šafránově žlutý, vespod špinavě bílý.

Regulus ignicapillus, *Brehm* *Králíček* (*zlatohlávek*) *ohnivý*. — Je právě tak zbarven jako předešlý, jenom tmavěji. Žlutý pruh na hlavě rozdělen je ouzkým ohnivě červeným proužkem.

Oba žijí ve větších společnostech v našich jehličnatých lesích a navštěvují na podzim a v zimě zhusta naše zahrady.

Columba.

Columba palumbus, *Linné* *C. torquata*, *Brehm*. *Holub hřivnáč*. *Ringeltaube*. — 43 cm. dlouhý, modrošedý, krk má barvu měňavou ze zelena do nachova s bílou páskou krční v podobě půlměsíce po stranách krku, na křídlech bílá skvrna podélná, na břiše je bílý.

Columba oenas, *Briss*. *Holub doupňák*. *Holztaube*. — 38 cm. dlouhý, předešlému podobný, bez bílého pásku na krku.

Oba tito holubi přilétají k nám v březnu, hnízdí v květnu a odlétají v říjnu; žijí v lesích listnatých i jehličnatých.

Columba livia, *Briss*. *Holub skalní* — Tento jižní holub se na Moravě ještě neukázal; považují ho za praotce našich domácích holubů.

Columba turtur, *Linné*. *Peristera turtur*, *Brehm*. *Hrdlička divoká*. *Turteltaube*. — 25 cm. dlouhá. Hlava a šíje jako mák modrá, pláštík rezavý s černými skvrnami, hrdlo a prsa mírně nachová, sameček má po stranách krku střídavě černé a bílé příčné proužky, přilétá v dubnu a odlétá v září.

Columba risoria, *Linné*. *Hrdlička domácí*. *Lachtaube*. — Chová se u nás krotká v zahradách; častěji naskytuje se také čistě bílá.

Tetrao.

* *Tetrao urogallus*, *Linné*, *Tetřev hlušec*. *Auerhahn*. — Sameček je 90, samička 63 cm. dlouhá. Sameček je nahoře černavý, na plášti černohnědý, na ramenou kaštanově hnědý, na prsou ocelově zelený, na břiše černý, popelavě šedě čeřený, zaokrouhlený ocas je černý. Samička je nahoře černě, hnědě, rezavožlutě a bělavě skvrnitá, vespod rezavě žlutočervená. Bydlí u nás ve výše položených jehličnatých lesích Karpat a Sudet, živí se semením ostružin a borůvek, v zimě ožírají špičky jehličnatých stromů.

* *Tetrao tetrix*, *Linné*. *Tetřívek*. *Birkhahn*, *Schildhahn*. — Délka 55 cm. Sameček je leskle modročerný, skvrna na ramenou, pásky na křídlech a krycí péra řitní jsou bílá, ocas má podobu lyrovitou. Samička

podobá se barvou velmi samičce tetřeva hlušce. Živí se tak jako předešlý a zdržuje se tamtéž.

Tetrao medius, *Meyer*. *Tetřívek prostřední*. *Rackelhahn*. — O tomto ptáku, o němž ještě není zjištěno, je-li samostatným druhem či jen míšencem mezi tetřevem a tetřívkem, napsal p. prof. Talský v Nov. Jičíně velmi zajímavý článek v časopise „Mittheilungen des mähr. Jagd- und Vogelschutzvereines", ročník III., čís. 7., str. 114., když 30. října 1884 v nejsevernějším cípu Moravy v knížecím lichtenštejnském revíru Františkově u Nov. Losína domněle tetřívek prostřední uloven byl. Nemohu zde článku toho obšírně opakovati, ale jenom o jedné věci musím se zmíniti, že totiž popsaný tam tetřívek prostřední měl ocas na způsob srpu vykrojený, kdežto na vyobrazeních tetřívka prostředního, která jsem dosud viděl, měl tento vždycky ocas rovný, právě tak jako tetřívek, který z hukvaldského panství již vycpán pro kníž. arcibisk. seminář chlapecký zaslán byl a dosud se tam chová, úplně rovný ocas má, a kterého z té příčiny za tetřívka prostředního pokládám. Tetřívek prostřední vyskytuje se jenom tam, kde tetřev hlušec pospolu s tetřívkem se zdržují.

* *Tetrao bonasia*, *Linné*. *Jeřábek*. *Haselhuhn*. — 34 cm. dlouhý, všude rezožlutě, černě a bíle skvrnitý, péra ocasní šedá, černě čeřená s černou páskou po krajích. Sameček má černé hrdlo. Zdržuje se ve vyšších krajinách moravských, ve smíšených lesích, živí se z jara lískovými pupeny, v létě všelijakými bobulemi lesními.

Phasianus.

* *Phasianus colchicus*, *Linné*. *Bažant obecný*. *Gem. kolchischer Fasan*. — Byl prý již za pradávných dob od řeky Phasis v Kolchidě na Kavkaze do Evropy přivežen, kdež za dřívějších dob pouze v bažantnicích odchováván byl, nyní však na Moravě úplně zdomácněl a ve mnohých hájích a listnatých lesích pahorkatých krajin namnoze velmi početně se vyskytuje jako na př. u Kroměříže, kde za podzimních honů každoročně 1200—1400 bažantů střeleno bývalo. — Že se také s domácími slepicemi plemení, dokazuje následující případ: Se zacharskou myslivnou u Kroměříže sousedí bezprostředně dlouhá remíza, v níž mnoho bažantů chováno bylo; slepice polesného zdržovaly se v létě více v této remíze, nežli na dvoře; jedna z nich vyseděla kuřátka, na kterých z počátku nic zvláštního pozorovati nebylo; teprva když trochu povyrostly, ukázalo se při jednom zcela neobyčejné zbarvení i útvar těla a ono dospělo ve zcela zvláštní slepici; byla to zpola slepice domácí, zpola bažantice, s barvou a kresbou této, jenom mnohem tmavější, s dlouhým ohonem bažantím a na místě slepičího hřebínku měla velmi nízkou, masitou, sotva znatelnou oblinu a kolem každého oka velkou červenou holou skvrnu. Tato slepice byla v zámeckém parku kroměřížském v ohradě ze sítí zároveň se zlatými a stříbrnými bažanty dvě léta chována; co se s ní později stalo, není mně známo; nemýlím-li se, nalézá se ve sbírce kníž. arcibisk. chlap. semináře v Kroměříži*).

** Bažant zlatý, stříbrný a diamantový chovají a plemení se u nás v libosadech (v Lednici, Kroměříži a j.). (Pokračování.)

*) Ve sbírkách česk. gymnazia Kroměřížského nachází se také bastard *bažanta* a *tetřívka*, chycený v bažantnici Kvasické.

Slovanské pohřebiště kosterné v Horních Dunajovicích u Znojma.

Píše Jaroslav Palliardi.

řináct kilometrů severovýchodně od Znojma rozkládá se starobylý městys Horní Dunajovice. — Řehoř Wolný uvádí ve své topografii markrabství moravského, že ve XIV. století v tehdejší ještě vesnici Horních Dunajovicích stávala tvrz se dvorem a připomíná k roku 1353. jako nejstarší známé držitele sourozence Jana, Václava a Kateřinu z Horních Dunajovic. — Ačkoli písemných zpráv o starožitné osadě této ze starší doby není, dokazují četné památky předvěké ze země dobyté, že Horní Dunajovice a nejbližší okolí jejich od pradávna obydleny byly.

Východní část osady tvoří mírné návrší, pod nímž se na straně východní dunajovický potok vine. Když na návrší tomto z jara r. 1889. základy ku nové budově školní kopány byly, přišli dělníci na pohřebiště kosterné, kteréž jsem předmětem výzkumů svých učinil. Nežli přikročím ku vypsání výsledku vlastních prací výzkumných, dovolím si pojednati o nálezech, kteréž při kopání základů k nové budově školní náhodou byly učiněny.[1])

Pokud jsem zjistiti mohl, bylo na staveništi objeveno třináct hrobů kosterných ve hloubce 65—200 cm. a sice jeden hrob 65 cm., tři po 80 cm., pět po 100 cm., dva po 120 cm. a jeden 200 cm. hluboko pod povrchem.

Ve dvou hrobech nalezeno za hlavami koster po jednom bezuchém hrnci, z nichž se jeden ve sbírce mé nalézá. (Tab. I. obr. 1. na str. 72.) Hrnec tento je 295[2]) vysoký, má na dně průměr 88, při okraji 125 a tloušťka stěn jeho obnáší 6. — Zhotoven je na kruhu hrnčířském z písčité hlíny poněkud slídou stříknuté a je dosti dobře vypálen. — Okrasy jeho sestávají na břiše ze mnohonásobné vlnice, na hrdle pak ze dvou pasů složených ze šikmých tečkovaných řádků a byly patrně vyvedeny pomocí nějakého nástroje zubatého. Na zevnější straně dna nalézá se poněkud stranou vypouklý stejnoramenný kříž se širokými, krátkými rameny. (Tab I., obr. 2.)

Při dvou jiných kostrách nalezeny u lebek malé hákové kroužky. Jeden z hrobů těchto byl vykopán ve hloubce 1 metru v základech zadní části budovy, a obsahoval dle zachované dosud lebky kostru osoby věkem pokročilé. Zelená barva měděnkou prosáklé kosti lícní naznačuje místo, kde oba v hrobě tomto nalezené kroužky hákovité přiléhaly. Kroužky tyto jsou eliptické, sestávají z drátu stříbrného, 2 tlustého, na jednom konci na plocho rozklepaného a do ∾ zakrouceného. Průměry[3]) jejich obnášejí 16—17. (Tab. I., obr. 3.)

[1]) Slav představenstvu městysu Horních Dunajovic, váženému příteli svému p. Rud. Kuchynkovi, soukromníku v Horních Dunajovicích a p. staviteli Prokešovi z Jevišovic vzdávám tímto vřelé díky za přátelskou ochotu, s kterouž výzkumné práce mé stále podporovali.

[2]) Všechny rozměry předmětů udány jsou v milimetrech.

[3]) Rozuměti sluší vždy průměr zevnější.

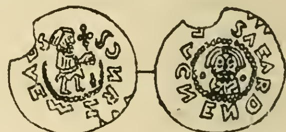
Při druhé kostře, jejížto hloubku vyšetřiti jsem nemohl, nalezen pouze jediný kroužek takový s průměrem 18, který zhotoven je ze stříbrného drátu 4 silného.

K uvedeným 13 hrobům druží se dvě kostry bez milodarů, p. Rud. Kuchynkou vykopané, pak další dvě kostry, kteréž vykopati dal p. konservator Sterz. Dle zprávy jeho ve Zprávách ústřední komise ve Vídni uveřejněné[4]), ležely obě kostry tyto ve hloubce asi 70 cm. na zádech s hlavami poněkud na pravou stranu nakloněnými a nechovaly žádných milodarů. —

Kromě toho byly na staveništi při kopání základů nalezeny ještě následující předměty: železná obloučnatá rukojeť se zbytky kování od dřevěného vědérka pocházející, železná sekyra[5]) zvláštního tvaru 205 dlouhá, s ostřím 63 širokým a se stopami ztrouchnivělé násady dřevěné v násadním otvoru zachovalými (tab. I., obr. 4.), pak plochý silně opotřebovaný brousek, na němž pozorovati mnoho rezavých skvrn.

Konečně dlužno připomenouti, že při mnohých kostrách shledány kusy ztrouchnivělého dřeva dubového, kteréžto patrně od rakví pochází.

Předeslav stručnou zprávu o nálezech, které před zahájením soustavného kopání na staveništi nové budovy školní v Hor. Dunajovicích učiněny byly, podám nyní výsledek mých vlastních dosavadních prací výzkumných na nalezišti onom. Za účelem zevrubnějšího prozkoumání pohřebiště dal jsem do hloubky 2 metrů úplně prokopati na levé straně nové budovy školní za zdí nádvorní plochu 48 □m., při čemž vykopány hroby čís. I.—VI., VIII. a IX., pak opětně na pravé straně budovy plochu 20 □m., kdež objeven hrob čís. VII. Hroby zde vykopané neležely v pravidelných řadách a nelze je protož označiti obvyklým pojmenováním hrobů řadových. Obsah jejich popisuji následovně:

Denár nalezený v Hor. Dunajovicích.

Hrob I.

Ve hloubce 80 cm. pod povrchem ležela hlavou na západ a nohami k východu kostra dospělého člověka na zádech natažená s tváří k pravému rameni a tudíž na jih obrácenou. Levé rámě bylo podél těla nataženo, pravice spočívala na prsou. Milodarů nebylo při ní žádných.

Hrob II.

60 cm. pod povrchem nalezena ztrouchnivělá kostra dítěte pěti až šestiletého, na zádech natažená a hlavou k severozápadu položená. Obě ruce její spočívaly vedle trupu, tvář byla k levému rameni nakloněna a směřovala tudíž ku straně půlnoční. — Kostra tato byla ozdobena nákrčníkem sestávajícím ze čtyr 15—17 dlouhých šestihranných korálů kazivcových barvy bílé a fialové, ze zlomku podobného korálku

[4]) Mittheilungen der Centralcommission atd. Bd. XV. Hft. 3. Notiz 171. —

[5]) Zcela podobné sekyry nalezeny: v kosterných hrobech u Tlumačova na Mor. (viz „Kunsthist. Atlas der k. k. Centralcommission in Wien“ Bd. I. Tab. XCVI. 12), v kosterných hrobech ve Starém Šaldorfě u Znojma a v mohylách v „Oboře“ u Jaroměřic na Kroměřížsku.

opětně přibroušeného, pak z 18 dílem kuželovitých, dílem válcovitých, 6—9 dlouhých perliček ze skla zelenomodrého, kteréžto vápenným povlakem zcela pokryty byly. (Tab. I., obr. 5.)

U hlavy nalezeno šest menších kroužků hákových (tab. I., obr. 6.) s průměrem 22—26, zhotovených z mosazného drátu 2 tlustého a větší kroužek hákový s průměrem 34, který rovněž z mosazného drátu 2 silného zhotoven jest. (Tab. I., obr. 7.) Větší kroužek tento byl háčkem dolů obrácen a spočíval pod levým uchem na saňkách, kteréž vniknutím měděnky do kosti zelenou barvu obdržely. — Oněch šest menších kroužků nalézalo se po třech vedle sebe s háčky dolů obrácenými na obou stranách lebky na kostech temenních nade švy šupinovými (Tab. II., obr. 2. na str. 74.) Při dlani levé ruky shledán drobný kroužek mosazný ze šroubovitého drátu zhotovený, jehož průměr pouze 17 obnáší. (Tab. I., obr. 8.)

Hrob III.

V téže poloze jako v hrobě předešlém vykopána ve hloubce 100 cm. kostra dospělé ženy s lebkou mesocephalní, jejížto index 75·2 obnáší. Pod pravým i pod levým uchem nalézal se hákový kroužek háčkem nahoru obrácený. Oba tyto kroužky jsou shotoveny z měděného stříbrem platovaného drátu 5 tlustého a vykazují průměry 36 a 37. (Tab. I., obr. 9. a tab. II., obr. 5.) Na prvním článku prostředního prstu levé ruky, kterýž měděnkou na zeleno zbarven jest, byly navlečeny dva měděné, stříbrnou mázdrou potažené otevřené prsteny. — Jeden z nich sestává z hladkého, uprostřed 3 silného a na obou koncích přihroceného otevřeného kroužku, jehožto průměr 23 obnáší. (Tab. I., obr. 10.) Druhý prsten s průměrem 23 sestává z proužku 5 širokého (tab I., obr. 11. a) a opatřeného na straně zevnější nápisem, jak na tab. I. pod čís. 11. b) vyobrazen jest. P. Kl. Čermák v Čáslavi, jemuž jsem prsten tento na ukázku zaslal, domnívá se, že jest legenda na prstenu podle kříže již obsahu náboženského a že obsahuje pouhé iniciály. Týž upozornil mě na písmeno ѪI, kteréž se ruskému *ja* velmi podobá.

Kostra v hrobě tomto pohřbená byla obklíčena kousky ztrouchnivělého dřeva dubového, kteréžto bezpochyby od rakve pocházejí.

Hrob IV.

115 cm. pod povrchem objevena kostra dospělého člověka v téže poloze jako kostra v hrobě II. nalezená, měla však ústa do kořán otevřena. Lebka její vykazuje index 86·6 a je tudíž hyperbrachycephalní.

Při dlani pravé ruky její byl stříbrný denár (viz vyobraz. na str. 70.) shodující se s neurčeným dosud denárem ze známého nálezu Rakvického, pocházejícího z první polovice XII. stol. našeho letopočtu.[6]) *Na líci* jeho je v perlovitém oblouku vztýčená postava mužská k levé straně obrácená, která v ruce bakulatý křížek drží. Opis S D H R = M Ǝ A V S jest nesrozumitelný. — *Rub* nese v perlovitém kruhu mužské poprsí mezi dvěma tečkami s opisem + S A E A (?) R D H Ǝ H Ɑ A V. — P. Klim. Čermák, jemuž za přečtení opisu děkuji, projevil domněnku, že by opis na rubu (Hendricus dux?) snad svědčiti mohl Jindřichu synu Vladislava I.

[6]) Památky archaeologické a místopisné díl XIII. Tab. XIV. obr. 33.

Tab. I. Starožitnosti nalezené v Hor. Dunajovicích.

Hrob V.

70 cm. hluboko nalézala se kostra dítěte v poloze, jakouž jsme při popisu hrobu II. vylíčili. — Lebka z hrobu tohoto pocházející vykazuje index 86·9 a jest tudíž hyperbrachycephalní. —

Při obratlech šíjových sebráno třináct menších podlouhlých a nepravidelně kulatých perliček skleněných, nyní na celém povrchu vápenatou korou potažených, jimiž druhdy hrdlo mrtvoly bylo ozdobeno. Dále nalezeno též sedm drobných hákových kroužků z mosazného drátu 2 silného urobených, jejichžto průměr 15—17 obnáší. (Tab I., obr. 12.) Za oběma otvory sluchovými ležely na polo přes sebe tři tyto kroužky šikmo seřaděné s háčky dolů obrácenými a zůstavily na kuželovitých částech obou kostí skráňových, pak na dolní části pravé kosti temenní veliké zelené skvrny. (Tab. II., obr. 1.) Sedmý prsten byl nalezen na prsou kostry.

Hrob VI.

V téže poloze jako v hrobě II. objevena zde ve hloubce 85 cm. kostra dospělé osoby, kteráž na hrudi zetlelé zbytky kostry malého dítěte v objetí držela. Lebka její jest mesocephalní s indexem 76·7. Na prsou dětské kostry ležel mezi klíčkami stočený kroužek hákový z mosazného drátu 2 silného urobený. Průměr jeho obnáší 19. Okolo koster shledáno mnoho kousků ztrouchnivělého dřeva, pocházejícího z dubové rakve, jejížto pětihranné čelo v zemi dobře znatelno bylo, po dotknutí ale zcela se rozpadlo.

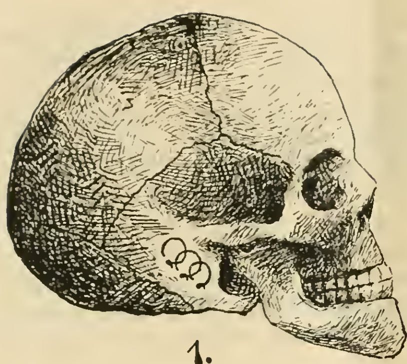
Hrob VII.

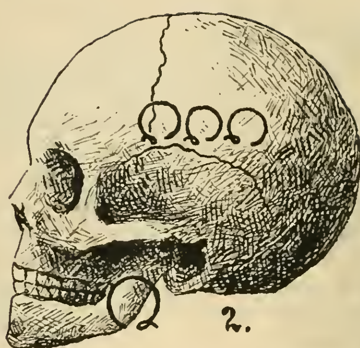
Ve hrobě tomto objevena ve hloubce 100 cm. kostra ve stejné poloze jako kostra v hrobě II. Lebka, jejížto délka nyní 188·5 mm. obnáší, jest po obou stranách rozmáčknuta, pročež původní šířka její vyšetřena býti nemohla.

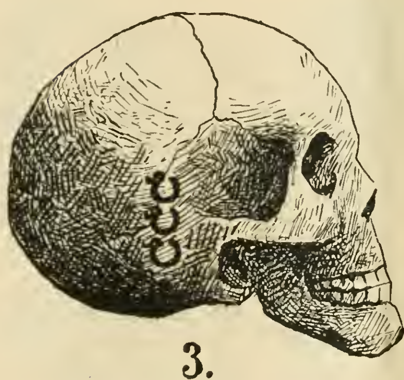
Okolo obratlů šíjových sebráno devět korálků velikosti bohatého hrachu, z nichž šest z karneolu a tři z bezbarvého křištálu jsou vybroušeny. Na pravé i na levé kosti spánkové nalézaly se nad kuželovitými výstupky kostí těchto kolmo seřaděné kroužky hákové s háčky nahoru obrácenými a sice tři za pravým a dva za levým otvorem sluchovým. (Tab. II., obr. 3.) Kroužky tyto měří v průměru 18—19 a jsou urobeny z drátu měděného, stříbrnou mázdrou potaženého, 4—5 tlustého. (Tab. I., obr. 13.)

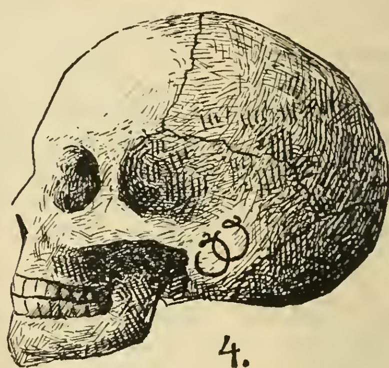
Hrob VIII.

Pod dvěma neotesanými kameny, z nichž každý asi 5 kilogrammů vážil, nalezena ve hloubce 100 cm. na levé tváři ležící a obličejem na sever obrácená lebka dospělého člověka, jehožto ostatní kosti ve hrobě scházely. Jelikož zde hlína patrně zkypřena byla, domnívám se, že ostatní kosti někdy náhodou odkopány byly a že pouze lebka v původní poloze zůstala. Lebka ve hrobě tomto vykopaná vykazuje index 78·1 a jest tudíž mesocephalní. Na kuželovitých částech obou kostí spánkových nalezeny při lebce hákové kroužky a sice dva za levým a jeden za pravým otvorem sluchovým. (Tab. II., obr. 4.) Kroužky tyto byly esovitými závitky dolů obráceny, sestávají z mosazného drátu 4 tlustého a vykazují průměr 22—24. (Tab. I., obr. 14.)

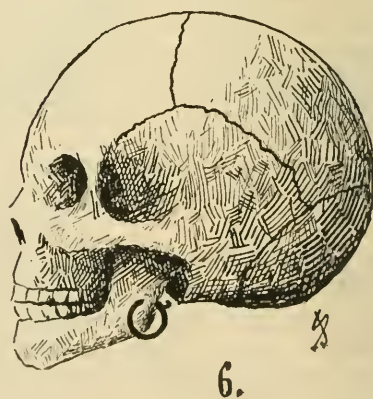

Tab. II. Lebky z hrobů hornodunajovických. (Vyobrazeny jsou zde pouze za tím účelem, aby byla znázorněna poloha kroužků spánkových; tvarů lebek vykopaných nepodávají.)

Hrob IX.

120 cm. pod povrchem vykopána kostra dospělého člověka ve stejné poloze jako kostra v hrobě II, pouze s tím rozdílem, že levice na hrudi spočívala. Lebka její jest mesocephalní s indexem 77. — Pod levým otvorem sluchovým nalézal se jediný kroužek hákový, háčkem nahoru obrácený, po němž na saňkách znatelná stopa pozůstala. Kroužek tento má v průměru 26 a je zhotoven z drátu měděného, stříbrnou mázdrou potaženého, jehožto tlouštka 5 obnáší.

Okolo kostry shledáno mnoho kousků dřeva ze setlelé rakve, která zde na obou stranách neotesanými, asi 4—5 kilogrammů těžkými kameny byla podepřena.

Z uvedeného popisu kosterných hrobů Horno-Dunajovických jsme seznali, že mnohé kostry na pohřebišti tomto vykopané byly ozdobeny význačnými kroužky esovitými čili hákovými. Podobné kroužky hákové vyskytují se často v zemích, kde Slované dosud bydlí nebo kde druhdy usazeni byli, jako na západní Rusi, v království Polském, v Uhrách, v Dol. Rakousích, v Čechách, na Moravě,[7]) na Slezsku, v Meklenbursku, Pomořanech, západním Prusku, Durynkách, Míšensku, Sasku, Braniborech, Poznaňsku,[8]) nebyly však dosud nalezeny v zemích, kde Slované aspoň za mladších dob, kdy kroužky tyto hlavně v užívání byly, nebydleli. — Z důvodu toho považují je Sophus Müller, Lissauer a jiní badatelé, kteří jim pozor věnovali, za milodary výhradně slovanské[9]) a přisuzují podle nich hroby, v nichž se vyskytují, národům slovanským. — Nejčastěji bývají kroužky tyto nalézány ve hrobech kosterných z doby, kdy křesťanství ve Slovanech vznikalo, neschází však také v některých hrobech žárových. Za příklad uvádíme popelnaté hrůbky u Netolic v Čechách[10]) p. drem. J. Woldřichem prozkoumané, které asi ze stol. IX. po Kristu pocházejí a vedle kroužků esovitých rozmanité střepiny z nádob vlnicemi ozdobených obsahovaly, pak mnohem starší hroby popelnicové od Polešovic na Moravě[11]) v nichž nalezeny byly nádoby t. zv. typu lužického, kterýž na rozsáhlých pohřebištích středo-evropejských a také na mnohých hradištích staršího rázu obyčejně zastoupen bývá.

Kroužky tyto byly hotoveny ze zlata, stříbra, cínu, olova, mědě, stříbrnou nebo zlatou mázdrou potažené[12]) a vykazují velmi rozmanitou velikosť majíce v průměru 12—70 millimetrů.

O způsobu, kterak se předkové naši kroužky oněmi zdobili, poučují nás velmi názorně svrchu popsané hroby H. Dunajovické, při jejichžto prokopávaní na původní polohu kroužků bedlivě přihlíženo

---

[7]) Moravská naleziště jsou: Hradiště „Réna" u Ivančic, hroby kosterné za kostelem ve Vedrovicích, hroby kosterné u Choliny, u Rybešovic, u Bořitova, v Hor. Dunajovicích a hrad Znojemský.

[8]) Památky arch. XI. 140 a XII. 426.

[9]) Kohn und Mehlis: Materialien zur Vorgeschichte des Menschen im östl. Europa II. 242.

[10]) Pam. arch. XII. seš. 4.

[11]) Dr. Wankel: Beitrag zur Geschichte der Slaven in Europa, str. 49.

[12]) Postříbřování a pozlacování toto dělo se bezpochyby namáčením kroužků do roztaveného zlata nebo stříbra.

bylo. Z popisů jednotlivých hrobů těchto jsme seznali, že až na dvě snad nahodilé výminky, všechny ostatní kroužky ležely na lebkách a sice třikrát pod zevnějším otvorem ušním na saňkách, jednou po třech ve vodorovných řadách na obou kostech temenních nade švy šupinovými, jednou (podle zelené barvy kosti) na kosti lícní, v ostatních případech pak vždy za ušima na kostech skráňových šikmo nebo kolmo seřaděné. Dle toho používáno kroužků těchto na způsob náušnic ku ozdobě jednoho neb obou uší, při čemž ovšem zamlčeti nelze, že některé ze silného drátu zhotovené kroužky pro přílišnou tloušťku drátu bezpochyby uchem protahovány nebyly, nýbrž buď uvázány buď přiskřípnuty jsouce na uchu visely. Častěji bývaly však kroužky hákové připevňovány na tkanice neb na řemínky, kteréž na způsob čelenek aneb okolo skrání ovazovány byly. Tomu nasvědčuje též kroužek esovitý ve Vysokém Újezdě u Neveklova v Čechách nalezený, na němž dosud lpí kousek řemínku.[13])

Pokud se dotýče oněch hrubších kroužků esovitých, jejichžto průměr až 8 cm. obnáší, dlužno připustiti, že kroužky takové také jako náramky na rukou nošeny býti mohly a také asi takto někdy upotřebeny byly. Že však také těchto hrubších kroužků někdy ku okrášlení hlavy používáno bylo, lze se domnívati na základě nálezů, které p. Knies na kosterném pohřebišti u Bořitova na Moravě učinil.

Na pohřebišti tomto nalezeno totiž ve dvou hrobech po šesti větších kroužcích esovitých, které na způsob článků řetězu do sebe zavěšeny byly a podle zeleně zbarvených částí lebek v týchže hrobech nalezených za okrasu hlavy sloužiti mohly.[14]) Vedle kroužků hákových, o nichž jsme právě poněkud obšírněji pojednali, jest pro určení stáří pohřebiště našeho veledůležitým stříbrný denár ve hrobě IV. nalezený. Denár tento shoduje se úplně s neurčeným dosud denárem nalezeným ve známém pokladu rakvickém, jehožto zakopání znalec mincí československých p. prof. Jos. Smolík do prvních let panování vévody Soběslava I. (1125–1140) a tudíž do první polovice století XII. po Kr. klade.[15])

Ačkoli ve hrobě IV., v němž denár dotyčný při kostře byl nalezen, ani kroužků esovitých, ani jiných milodarů nebylo, domnívám se, že hrob tento k ostatním hrobům pohřebiště našeho přináleží, poněvadž kostra v něm pohřbená v téže poloze s hlavou na stranu nachýlenou ležela jako kostry v ostatních hrobech téhož pohřebiště, které nahoře zevrubně popsány byly.

Uvážíme-li pak že tento způsob ukládaní mrtvol do hrobu ve všech dosud prozkoumaných hrobech pohřebiště Horno-Dunajovického shledán byl a že také na jiných pohřebištích jako na př. u Bořitova na Moravě,[16]) pak u Slaboszewa v Poznaňsku vykopány byly kostry esovitými kroužky ozdobené, jejichžto hlava rovněž na stranu nakloněna byla, uznáme zajisté, že tato poloha koster pouze nahodilou není, nýbrž že se bez pochyby zakládá na nějakém starobylém obyčeji a že tudíž příslušnosť hrobu IV. k ostatnímu pohřebišti s důvodem tvrditi můžeme.

[13]) Kunsthist. Atlas der k. k. Centralcommission in Wien B. I. Tab. XCIX. Fig. 1., pak Památky arch. XII. seš. 1. str. 26.

[14]) Dle sdělení p. J. Kniese, učitele v Blansku, nepodařilo se bohužel přesně zjistiti původní polohu oněch kroužků z pohřebiště Bořitovského pocházejících.

[15]) Pam. arch. XIII. seš. 7. a 8.

[16]) Dle sdělení p. prof. K. J. Mašky.

Z ostatních milodarů vynikají zejména prsten nápisem opatřený, ve hrobě III. nalezený, šestihranné korály kazivcové z hrobu II, pak stříbrem platované kroužky esovité, kteréž vesměs mladšímu rázu pohřebiště nasvědčují. — Podobné korály kazivcové byly nalezeny spolu s bronzovými kroužky hákovými a se stříbrným denárem vévody Vratislava II. (1061—1092) v kosterném hrobě na pohřebišti u Otomik v Čechách,[17]) stříbrem platované kroužky esovité známe pak opět ze řadových hrobů u Sušice v Čechách z druhé polovice století XI. pocházejících, kdež při jedné kostře bez kroužků esovitých také denár vévody Vratislava II. byl objeven.[18])

Dle toho lze pohřebiště Horno-Dunajovické položiti do první polovice stol. XII., čímž ovšem vyloučeno není, že některé hroby téhož pohřebiště ještě mladšími, jiné pak zase poněkud staršími býti mohou. Většímu stáří některých hrobů mohla by zvláště nasvědčovati okolnosť, že ve dvou hrobech při kopání základů k budově školní objevených za hlavami koster nalezeny byly nádoby, což starobylý obyčej pohanský připomíná, ačkoli i zde na paměti míti sluší, že předkové naši dlouho po svém obrácení na víru křesťanskou starobylých obyčejů pohanských zachovávali a že na př. ve století XII. po způsobu staropohanském na oltáře za oběť kladeno obilí, víno, kadidlo, olej[19]) atd., pročež i obyčej, dávati nádoby s potravinami do hrobů, snadno ještě ve stol. XII. zachováván býti mohl.

Byliny v poezii a praxi slovenského lidu.

Nasbíral **Matouš Béňa**, učitel v Blatničce.

(Dokončení.)

Majoránek (Origanum) vedle rozmarýnku a bazalenky nejmilejší zelinka našemu lidu pro svou libou vůni a chuť zvláště oblíbená. Dívky vážú si z voňavých kvítek v nedělu do kostela kytice:

Išla do kostela,
majoránkem voněla.

Sadila som majoráník,
on mně nesešeł,
zkázała som pre milého,
on mně nedošeł.

Májorán, majorán,
veť ťa já vytrhám;
na co's mi v zahrádce,
keď frajara nemám?

Klenová, Klenová,
kebys moja była,
dala bych tě vyťať,
majoránkem vysjať.

Maří list. Dosud pěstují jej všude, protože je voňavý a oblíben na bolačky.

Marunka (Calamintha) pije sa od boleňá.

Masnútka (masná zelina, Chenopodium, všedobr) je dobrá, keď sa kráva poseká a poreže; též kravám od červenej. Dívky užívají ji též za prognostikon lásky: žmolí ji v cípu rukávce a dle toho, vypustí-li růžovou nebo bílou vodku, soudí na lásku galána.

---

[17]) [18]) Pam. arch. díl XII. seš. 1.
[19]) B. Dudík: Dějiny Moravy IV. 284.

Materi dúška (viz dúška) na ochvácené statky také.

Mléč (žabí mléč, Euphorbia, také pryšč), keď je statek zežabený, sa dává. Ten zežabený statek naráz sa dá po pasuňku jako čért létať, bací sebú na zem, bije sebú, lebo mosí měť v sobě velikú bolesť. Od tohoto zežabení dává sa také žabí škarúpka potłučená (škeble říční).

Močarinka (orsej, Ranunculus ficaria).

Navrátíček (Botrichium). Nechá-li šohaj děvčicu, ať mu enom pri tancu podhodí do koła navrátíček; mosí si ju vzať. Též od červenej u statku.

Netojka (Alyssum); bílá netojka statkom od ochvatu.

Netresk (Sempervivum) vaří sa, keď bolí hlava a odvarem sa máčá; chrání stavení od hromu a božího dopuščeňa.

Oman (Inula) sází sa v zahradách, lebo nénie nic naď něj lepšího, má-li statek zatvrdlé, odvaří sa a dává sa píť se sladkú smetanú a statky sa hned pročisťá a odleví sa jim.

Orechový list je dobrý na opuchliny.

Orešina (Lathyrus), též vlčí hrach.

Ej orešinko orešná,
že si frajarko falešná.

Otrava (Solanum dulcamara, lilek sladkohořký).

Oves (Avena) sa upraží a priloží, keď bolí člověka bruch.

Pagáčky (také fika. Malva — fructus), plody slezové od píchání v boku.

Pahnostky (Calendula), jméno od nažek podoby drápkovité. Bolá-li oči a na ochvat statků.

Paprúď, paprúťka, papraď (Filix). Má sa jeho semeno sbírati v noci o Jánovi a tým sa odemknú všecky zemské poklady.

Páterčí (Malva, sliz). Koláčky aj listí, dyž sú statky ochvácené; ale najvěc luďom pri žalúdkových nemocách. Odvar sa pije, lebo sa priloží zelina na žalúdek.

Pažitka (Allium) od červenej u statku.

Petržlié (Petrsilium) má-li statek rezáka (při močení), pije sa; aj u člověka je v tem pádě dobré.

Pcháč strakatý (Silybum, Ostropestřec) pěstuje se jako oman schválně, pro léčivou moc, v zahradách.

Pivoňka (též pivoňková růžička, Poeonia), dnes oblíbená květina lidu pro divokou červeň květu; list i květ pomáhá od červené. V Blatničce pijí květ usušený a pak uvařený od nátchy.

Plcška (pampeliška. Leontodon) rády travnice trhají statkom.

Plúcník (Pulmonaria) protivá kašlu, opuchlinám, ale najlepší, hynú-li luďom aj statkom plúca. Nekerý tento plúcník má na lístkoch také bílé pluzgýrky a ty prám ukazují, jak plúca uhýňajú (t. j. že právě takové mozoly jsou na plících).

Podběl, podbílé (Tussilago) trhajú z jara a natírajú si jím oči, aby byly bystré; nebo má prý v sobě vtaženú všecku první sílu země (Vrbky). Přísloví: Kde roste podbílé, nedarí sa obilé.

Polajka (Mentha pulegium) neroste u nás, ale v Rakúsoch za Rohatcem. Je dobrá, má-li žena pohnutú matku, tož sa vaří a pije.

Chodila po hájku,
trhała polajku,
aby si dostała
šohaja ze zámku.

Polýnek (Artemisia) pije sa, bolí-li žaludek.

Práchno z vrby. Nakurujú sa ním koně, keď chrchlú (kašlají).

Prestup (Bryonia, podsed) má velikú léčivú moc, ale enom má-li podobu dítací hłavy. Na opuchlé údy, hlavně ruce a nohy.

Prýšč (žabí mléč, Euphorbia) od červenej dobytku.

Psí jazyk (Plantago lanceolata) užívá se tak jako vlčí jabuko. Volské ucho — plant. major.

Psí víno (Solanum, lilek) od ochvatu statkom.

Puškvorec (Althea). Korének sa požváchá a je dobrý od hlíst. Také sa varívá (Srovn. hlístník.)

Randlíčky (Delphinium, stračka) zvaná tak dle formy svých květů; také se zve stracenúška.

Repíček (Agrimonia) v lékařství zhusta užívaný; také sa fajčí a nakuruje sa ním.

Řmění (Galium) je túze nedotklivá věc; na špás sa říkává: „Daj si řmění, zhojí sa ti bolení.“ On si dá a má potom ranu ešče větší.

Rojovník, rojová matka (Melissa, meduňka). Něžná mysl našeho lidu zasazuje rojovník do včelínů, „že to včeličky rády čujú“. Je dobrý na všelijaké bolačky. Při zpěvních dostihách, pořádaných druhdy o muzikách, nájmě mezi chlapci a děvčaty, škádlívala tato chlapce veršem:

Pěkný červený rojovník —
jeden mládenec za troník.

Rozchodníček (Sedum), když je ruka złomená łebo potłučená, utluče sa a priloží.

Rozmarýnek, nejoblíbenější lidová bylina, řekl bych téměř posvátná. O rozmarýnku a jeho užití v poezii prostonárodní dala by se napsati obšírná studie, nerci-li několik jen řádek. Rozmarýnek děvče pečlivě pěstí v zahrádečce nebo za okny jej zalévá, prosí nebe o déšť, s ním rozmlouvá, jej zapřisahá, aby bujně kvetl, aby se děvče mohlo brzy vdáti. Uschne-li, jistě děvče umře, nebo se alespoň nevdá. Podaruje-li milého hocha snítkou z vlastního vypěstěného keře, je to hotové a výmluvné vyznání lásky. Uschne-li ale potom rozmarýnek, považuje se to za výstražné znamení shůry a párek se nejčastěji rozejde. Rozmarýnkem zdobí se nevěsta při svatbě a ženichovi podává vlastní rukou uvité „pérečko“ na znamení lásky; umře-li panna nebo mládenec, věnčí se jím jeho mrtvola.

Pred naším je zahrádečka,
v té zahrádce fialečka,
rozmarýn zelený
a on pěkně voní.

Dočkaj dívča, co ti povím,
došel sem k vám pre rozmarýn;
pre rozmarýn, pre pérečko
potěšit to tvé srdečko.

Běž, šohajku, k okénečku,
máš tam modrú fijałečku,
fijałečku, rozmarýn,
otočený hedbávím.

Leží Janko zabitý,
rozmarýnkem přikrytý.

Janíčku, Janíčku,
voňavý hrebíčku,
v šírém polu stojíš,
rozmarýnkem voníš.

Já ti za širáček pérko dám,
červenú růžičku,
rozmarýnek zelený,
priď, synečku milený.

(Bartošovy písně podávají dokladů více.)

Ruka panny Marie, pět prstů panny Marie (kořen zvonku Campanula) má pět prstů, vaří se do nápoja vymným statkom a vyparujú sa ním łátky na mléko.

Ruta (Asplenium?). Odvar sa pije, bolí-li bruch.

Šalfija (také babí bruch, Salvia), keď bolí v krku, sa varí a odvarem sa vyplakuje. (Blatn.)

Ščáv (Rumex) a zaječí zelé (Oxalis) jídajú chlapčiska na paši a žváchajú.

Ščubérek (čubr, Satureja) chová sa v zahradách a dává sa statkom od ochvatu.

Sedm krása (též bílé kvítí, Bellis) od vlčice (vlčí mhly) a na vredy; sparí sa a prikłádá.

Semenec, odbírá-li sa neco.

Šípky sa jeďá, ostane-li vłas v žałúdku.

Smetaník je dvojí: kozí a kravský (Tragopogon, kozíbrada); varí sa a dává do łátek, aby bylo moc smetany. Též sa dává statkom od ochvatu.

Soplánka (Anemone, sasanka).

Španhel (Syringa, bez modrý). List je dobrý na odebíračky a na nohy, bolá-li.

Spúšč. Má-li kráva zatvrdłé vymeno a nesce-li dojiť, natre sa vymeno spúščem a mléko tak hneď fičí.

Stěriny, otěrky ze sušeného sena, parí sa něma, je-li zachłazený; míšajú sa z téj príčiny s otrubama.

Svatojánský chléb (Ceratonia), keď bolí bruch a od hlíst.

Telací pysk = pečárka.

Tolyta (Enziana, hořec). Při muzikách škádlí děvčata chlapce:

Červená modrá tolyta,
tri sta mládenců za dvě sta. (Viz také Rojovník.)

Turánek (Erigeron) varí sa od ochvatu a dává do nápoja. Také ho fajčá, dyž nemajú na tabák.

Turkyňa (Zea, kukuřice). Červený klásek turkyňový je dobrý od červenej u statku (Blatn.)

Uročník (Bupleurum, prorostlík), přemocná zelinka proti čaradonicám, keré ureknú statky lebo ludi; ureknuté sa jím okúrí a čaradonica pozbude všeckej moci; preto také roste enom na skalách.

Verunka (Veronica, rozrazil) mosí sa trhať po západu słunca lebo ináč nic nepłatí (t. j. nemá moci). Užívá sa jí od ochvatu u statku a má-li díťa suchú nemoc, tož sa v odvaru kúpe.

Vlčí ocas (Echium, hadinec). Blatn.

Vňatka (koňská vňatka), všeckého kvíťa matka Podkurují sa ňú jako jalovinkama.

Vredový koréneк děťom od vredu a statkom od červenej.

Záružì, žarúžek (Ranunculus, pryskyřník); v Blatničce zvou tak vůbec Ranunculaceae.

Zelé: a) *Královo zelé*. Je to také pcháčisko, ale dobré uvarené od boleňá luďom aj statkom.

b) *Zaječí zelé* (Oxalis) dobré pasákům na kútky (viz Šťáv). Jí sa dyž je luďom na nic; statkom od kašlu.

Zelina: a) *Strapatá zelina* od bolaček ostrými nástroji způsobených.

b) *Červíčková zelina*, keď sa odebírá a vyháňajú sa ňú červi.

c) *Smradlavá zelina*, dyž sa porúbe a poreže nekdo.

d) *Ochvatná zelina* (Linaria, květel) od ochvatu; je dvojí: žlutá a červená.

Žežulena nebo *Kukulina* (Cuscuta, hubilen).

Žihlava (Urtica) je dvojí: *mrtvá* (Lamium) a *prlivá* žihlava (Urtica). Hnijú-li plúca, tož sa jejím odvarem zmladijú, bolení brucha hned pomine, keď sa uvarí a ze dvě łužičky sa odvaru vypije. Pak mi pravila jedna babička žertem: Je-li chłapisko nasłopčené (opilé), patrí sa baciť ním nahatým do hustej žihlavy a hneď vytrízbí.

Zimozeleň (Vinca, brčál). *Valašský zimozeleň* (Daphne, lýkovec) vaří sa v mléce a prikłádá na nohu, je-li opuchłá. (Srov. lopún.) V Blatničce také zastavují jeho listím krev.

Zvonečky (Digitalis, náprstník).

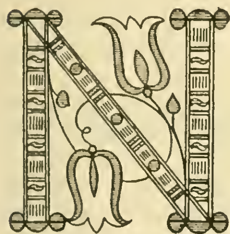
* * *

Touto neúplnou statí o bylinách léčivých není daleko přírodní názor slovenského lidu dočerpán. Slováček všímá si ptactva a jeho zpěvu, přibásňuje jednotlivým druhům různé vlastnosti a zvyky, rozumí jeho řečem a tlumočí jeho pudy; ale jest i mineralogem, petrografem, ba pozoruje dokonce i hvězdy, zná některé jmenovati a řídí se dle Orionu časem.

Z čeho můžeme souditi, že stojíme na půdě starého Velehradu?

Přednáška **Fr. Myklíka,** učitele na Starém Městě, ve schůzi vlast. muz. spolku olom. dne 14. prosince 1889. v Olomouci.

(Dokončení).

uže, kam se máme obrátiti? Pravdať, do St. Města, které slulo Velehradem před uvedením cisterciáků do okolí a před založením Uh. Hradiště. Ta věta z listiny velehradské, která praví „cuius termini sunt usque ad vallum antiquae civitatis“, jasně připisuje Starému Městu val; kdož by neviděl v tomto valu zbytky opravdového Velehradu? Onen val Antiquae civitatis však není nikterak ta hráz na mlýnském potoku ve St. Městě, jenž se jmenuje „na valách“; to ať nikoho nemate. Tento nynější staroměstský val není náspem, to jest jen skrojek kraje hřbetu, odříznutý od celku mlýnským příkopem. O tom jsem se přesvědčil před 2 lety sám a letos (1889.) o prázdninách p. dr. M. Kříž též, když dal ten val na několika místech důkladně prozkoumati. To je celina nedotknutá rukou lidskou.

Stál-li opravdu nějaký val poblíž St. Města na počátku XIII. stol., dlužno ho hledati v poli dosti daleko od St. Města u Kostelan; neboť jest přirozeno, že pozemky rybárské vísky Kostelan nemohou se prostírati až po humna villaë forensis. Kde by pak byly pozemky staroměstské? Kostelany jsou až podnes vískou a ne bohatou: kdyby jejich pole kostelanské bylo sáhalo až po St. Město, byli-by bývali Kostelaňané zemany a ne rybáři. V poli, při hranicích staroměstsko-kostelanských bychom se nyní marně pídili po onom valu; ba těžko uvěřiti, že by na takové rovině byl stával val. Kterým směrem by byl táhl? co by byl

chránil? Velehrad arci, který by se musil rozkládati severně od tohoto valu. Mnoho jsem se nachodil po těch polích okolo St. Města, od Kostelan po Zlechov, Velehrad, Modru k Hústěnovicím; kde jaký žleb, hrb, hráz jsem obešel, ale znamení po osadách předvěkých jsem doposud v těch místech až na malé výminky ještě nenašel. Při tom mi přišlo na mysl, nemá-li se slovu vallum podložiti jiný význam než naše „val", totiž hranici nebo mez, která značí hranici a někde opravdovou hráz tvoří: totiž jdou-li pole úvratěmi do ní. Pisatel listiny, málo tuším venkova zkušený, který z města jsa, Antiquam civitatem za město považoval, nevida je totiž, přisoudil mu podobu města hraženého mysle snad, že násep může za hranici města proti venkovu považovati. Též i druhá domněnka, že stával hrad knížat moravských na St. Městě, pozbývá opory, když nemáme pro ni nijakých důkazů a dokladů viditelných. Alespoň do dneška jich nemáme.

Zbývá nám ještě nynější Velehrad klášter se svým okolím. Jsouť to závažná jména „horní hrádek, dolní hrádek, králův stůl, králova studánka, Crhův důl a Cyrilka."

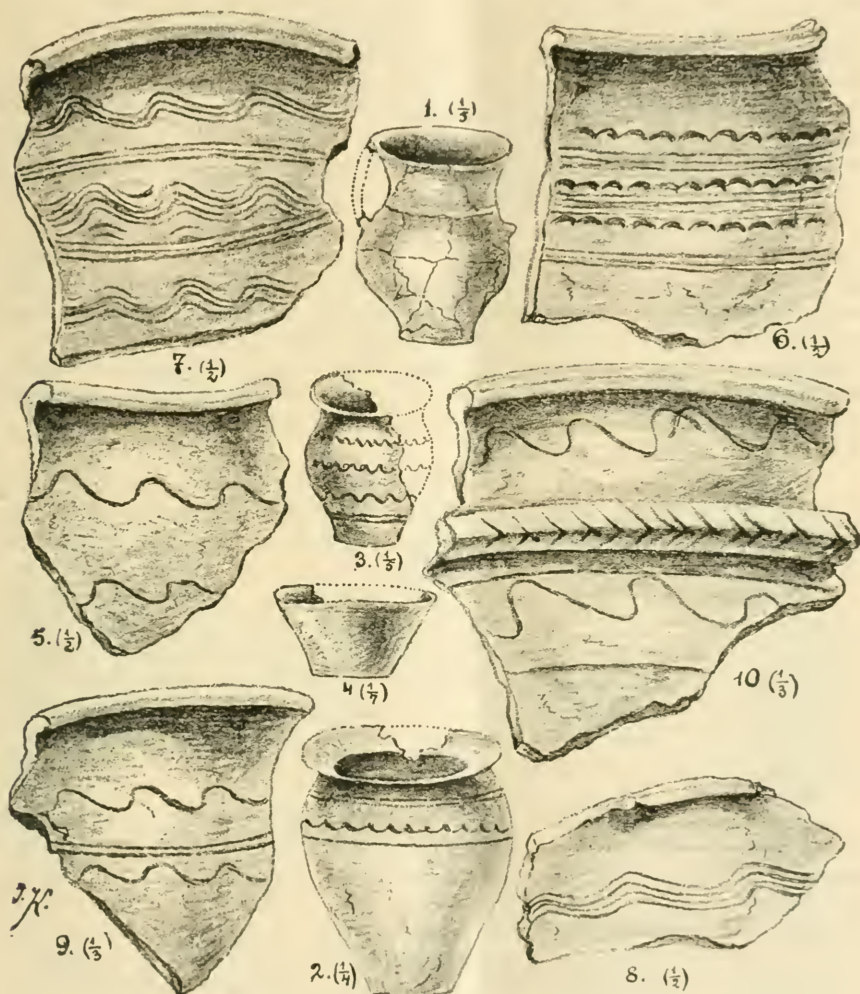
Nechci souditi ukvapeně o obou hrádcích, mám ale v pochybnosti jejich archeologickou důležitosť; neboť na dolním hrádku jsem nezpozoroval ani nejmenší známky, že by na něm kdy člověk býval usazen, a na horním hrádku nedalo se zjistiti, odkud asi střepy, kamení ano i pálená mazanice pochází, proto že na něm stojí hřbitov, jsou ustaveny staré sklepy a Pánbůh ví jaké stavby tam stály za všech dob klášterních. Pod tímto horním hrádkem vykopal pan Klem ve své zahradě hromadu pálené hlíny a tvrdí, že se táhne takový pruh velmi daleko po svahu toho návrší. Kusy té mazanice, které já jsem viděl, byly míchány se slámou a bylo na nich znáti, že jsou namazovány. Proto není radno míti za to, že máme na Velehradě pálený val, dokud není rozsáhlosť té páleniny zjištěna. Není to asi než zbytek z našich primitivních cihelen, jak jich máme na Hané též dosti. (Omaže se stoh cihel a uvnitř se topí, aniž k tomu třeba pece.) Odkud asi vysvětlíme jméno hrádku? Od letohrádků, které na těch pahorcích mohly stávati a časem zašly jako jiná stavení stojící o samotě.

Králův stůl má jméno své od své neobyčejnosti. Jmenujeť lid vždy něco velikého a podivného „královským"[9]) a takový kámen jistě jest divným a nemůže státi pro obyčejného smrtelníka, ten musí sloužiti královi — Cyrilka nevím jak jest stará, ale mladší bude než klášter sám, protož jméno její není vážným svědkem, jakož i ten Crhův důl. Sv. Cyrill byl u nás Konstantinem a jméno Cyrill sotva se po jeho smrti rychle u nás rozšiřovalo, když u nás nezemřel. Co pak mám říci o znetvořeném jménu Crha? O tom raději pomlčím. Takové pověsti jako o Crhově dolu jsou nového rázu, a nejsou spolehlivé. Tak nespolehlivé jsou i bajky, že u valů staroměstských byla brána na Velehrad, proto že tam vylámali mnoho kamene (na bývalých haltéřích) a pod hrázou že se vykopávají mohutné cihly pálené z Děvína (dle mého

[9]) Kdyby lid něco neobyčejného a podivného vždy „královským" jmenovati měl, — tuť by Morava na věci neobyčejné a podivné byla asi velmi chuda. Abychom nezacházeli daleko od věci, — jest přece na Moravě dosti podivných balvanů a kamenů — ale „královským" nazývá lid moravský jenom ten jediný kámen u Velehradu. A není-liž nápadno, že právě na Velehradě máme ještě také královskou studánku a královskou kapli? Red.

náhledu a zkušenosti ze starého splavu). Arciť zasluhují tyto pověsti bez výmluvy našeho povšimnutí, ale i důkladného zkoumání.

Ejhle, všechno se nám rozplývá, čím chceme zjistiti polohu Velehradu![10]) Co tedy počíti? Máme snad věřiti, že když nikde nenalezáme uvedeno jméno sídla knížat moravských, když ani legenda panonská ani

Tab. I. Starožitnosti nalezené na „Špitálkách“ u St. Města.

bulharská nám neudávají, kde byl ten veliký moravský chrám, ten sbo-

---

[10]) Jakkoli dosavadní vývody p. autorovy pro kritičnosť svou a protože zakládají se na bezprostředním zkoumání půdy za starovelebradskou pokládané, jsou pozoruhodny, nemohli jsme se přece tajiti se svými protidůvody. A třebas námitky naše nejsou způsobilými dokázati pozitivně, že starý Velehrad v místech ať St. Města, ať Uh. Hradiště, ať dnešního Velehradu stál, tož máme přece za to, že jest jimi negativní důkaz p. autorův oslaben. Red.

rový chrám, v němž odpočívá sv. Methoděj, že toho Velehradu ani nebylo? Či máme si mysliti, žeby z této nevýslovné pevnosti, žeby z tohoto prvního hradu celé země, z této největší, nejupravenější obce, z tohoto města nejvýstavnějšího, nejdůležitějšího, v němž chrámy byly zděné, jehož jméno samo ohromnosť hlásá, máme mysliti, že po tomto Velehradě ani tolik prachu nezůstalo, abychom jej za velehradský uznali, a to ještě na místě, o kterém s jistotou tvrdíme, že na něm skutečně Velehrad stával? Myslíte, že by ty tisíce našich předků po celou dobu Velehradu tak pohromadě žijících byli zmizeli jako duchové nevytisknuvše šlepějí svých v půdu, po které kráčeli, již krví svou rosili, za niž život položili? To přece nelze si mysliti! Což tedy činiti? Snadná i těžká odpověď na otázku tu: Hledati, hledati, hledati; zkoumati, zkoumati a zkoumati, uvažovati a neunáhlovati se s úsudkem.

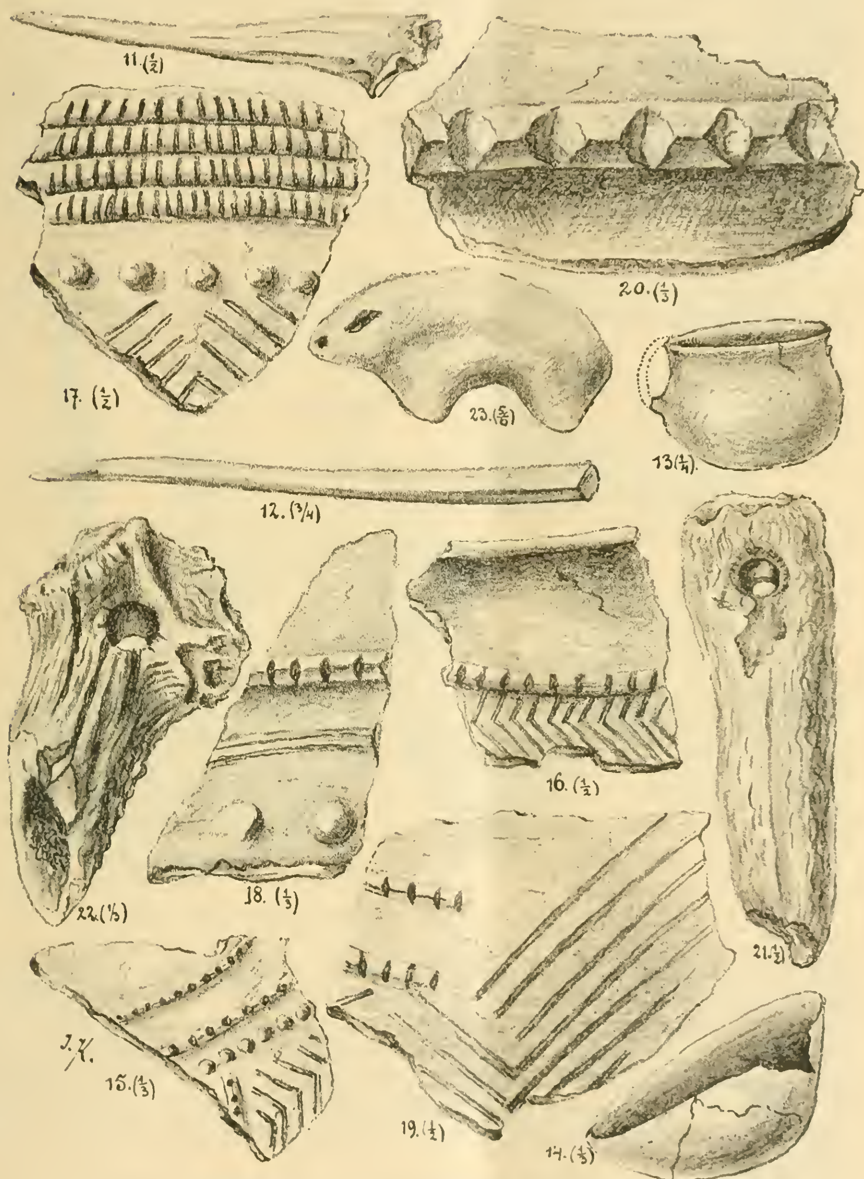
Nestačí-li historie sama, aby nám dokázala polohu starého Velehradu, má zajisté mocnou pomocnici, archeologii. Vede-li nás historie až do krajiny, na níž kdysi slavný Velehrad rozkládal mohutné hradby své, vede nás archeologie pečlivě po ulicích Velehradu ukazujíc nám vetché a málo již znatelné stopy praotců našich, kteréž poznávati a kterých šetřiti povinnosť káže každému, kdož pracovati chce na národa roli dědičné. Pramálo stalo se posud pro náš Velehrad, ano tak málo, že snadno by se člověk svésti dal k upírání Velehradu, kdyby na nálezy z jeho okolí odvolávati se měl.

Ten nedostatek předvěkých nálezů z okolí Velehradu pobádal mne, abych alespoň jedním přispěl kaménkem k novému zbudování sídla Rostislavova. Seč jsem, pátral jsem po osadách předvěkých a nepátral jsem bez výsledku.

Na jihozápad od St. Města, as 1000 kroků od silnice, podemílá řeka Morava kraj polí, nazvaných „Špitálky“, oklikou „Čertův kout“ přezvanou. Tento „čertův kout“ je břeh, přes 15 m. vysoký, z něhož občas čnívají kosti, střepy ano i některá lebka se zde najde pod černou vrstvou hlíny. Černá místa jsou nepravidelně podél kraje roztroušena a nenajdeš jich, leda když náhodou se odkope vrchní vrstva ornice, nebo když voda na jaře kraj svahu nebo hráze odplaví. Toho podařilo se mně dočkati.

Jdeť přes ty Špitálky mimo samého Čertova koutu trať místní dráhy a ta se vloni trochu na šířeji prokopávala, tak že některá žároviště, jichž jsem poznal a poznamenal dělníkům asi šest, úplně na povrch se dostala. Naděje na hojnou žeň se však nevyplnila. Byltě při práci velký spěch, tak že nebylo lze s pozorem kopati, možné nálezy přivlastnil si napřed již inženýr Röhrer v Uh. Brodě bydlící, a naše úřady, prošeny panem drem. Wanklem, aby mne podporovali při zachovávaní možných nálezů, neučinily ničeho. K tomu pak snad ani nebylo čeho zachrániti; neboť, ačkoliv ona žároviště byla plna střepů a kostí hovězích i koňských, nenalezeno ani jediné nádoby celé, nenalezeno pranijakých nástrojů ani zbraní ani šperků. Jediný džbáneček rukou lepený podařilo se mi sestaviti, a ten bez ucha (tab. I., č. 1. na str. 83.), jeden hrneček na kruhu robený s jedním vlnitým ornamentem (tab. I., č. 2.) a u nohou jedné kostry nalezeno půl hrnéčka s trojnásobnou čárou vlnitou (tab. I. č. 3.). Pravím u jedné kostry! V těch žárovištích bylo totiž nalezeno několik koster as 8 dm. pod povrchem, velmi nestejně zachovaných. Jedna

kostra, kterou jsem sám vykopal, byla velmi dobře zachována, jakož i některé jiné, z nichž jsem jen části uzřel, kdežto z některých zbývaly jen části lebek. Kostry ležely na zádech, hlavu poněkud na levou stranu obrá-

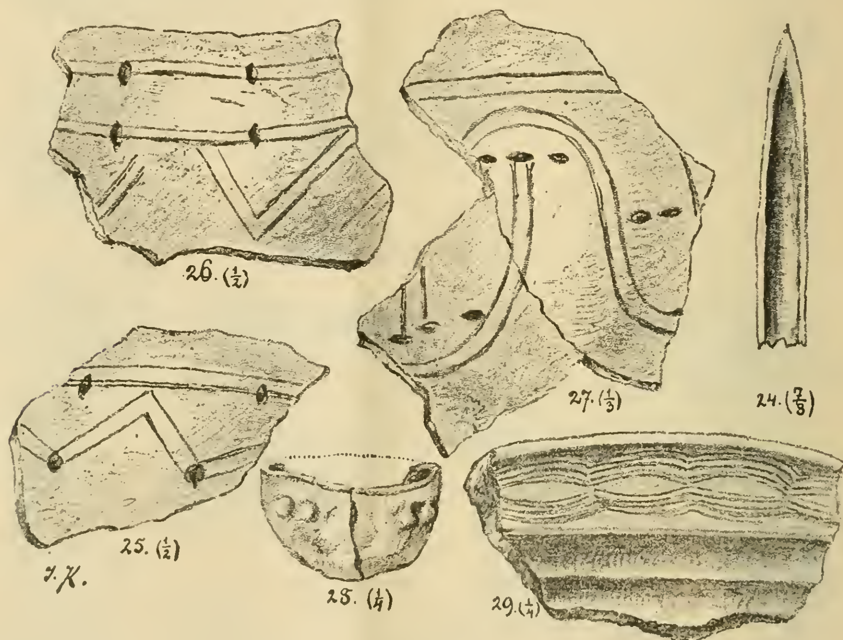

Tab. II. Starožitnosti nalezené mezi St. Městem a Kostelany.

cenu, nohama k východu a beze všech přídavků. Ač veliké bylo množství střepů (tab. I. č. 4—10), nepodařilo se mi ani dva kusy k sobě nalézti; některé pak patrně z jedné nádoby pocházející ležely až na šest metrů

od sebe rozmetány. Mám za to, že kostry snad později byly tam zahrabány, že jsou tedy mladší než-li žároviště, kteráž pro vlnitý ornament bych Velehradu velkomoravskému přisoudil. Nalezen též jeden slídový žernov, jako jest jich několik v našem muzeu. Byly to nálezy praskrovničké, ale přece je považuju za počátek stop po Velehradě, ač budou-li naleziště míti alespoň nějakou souvislosť. A myslím, že se neklamu, očekávám-li ji: neboť se mi podařilo nalézti na břehu Moravy u hranic Kostelansko-Staroměstských též místo předvěkých osad, když, poznav, že val staroměstský není oním valem z listiny kláštera Velehradského, hledal jsem ho u hranic Kostelanských.

Řeka Morava, odplavujíc břeh, ukázala mi čtyry, tuším čtverhranné jámy, 4 m. široké a 2—2·5 m. hluboké, naplněné černou prstí, pro-

Tab. III. Starožitnosti nalezené na „Dol. Rákoši" u Velehradu.

míšenou převelikým množstvím pěkně ozdobených střepů a jiných odpadků koštěných. Prokopávaje místa tato nalezl jsem několik zlomků parohu jeleního, buď přibroušených na ostro nebo na tlustším konci provrtaných, kus parohu v sekeru přibroušený, několik koštěných šidel, malý bezuchý džbáneček, uraženou mísečku, jakési zvířátko prasátku neb medvídku podobné a několik přeslénků. (Tab. II. na str. 85.) Považuji místo toto za velmi důležité, za druhou známku či stopu po Velehradě.

Avšak i na samém Velehradě nalezli jsme stopy předvěkých osad a to na úbočí pahorku nazvaném „Dolní Rákoš". Pan Klem na Velehradě upozornil mě na temná místa na onom Rákoši, a když jsme některá trochu překopali, poznal jsem po množství mazanice, uhlí a

střepů, že jsou to zbytky proutěných chat snad ohněm kdysi zničených. Na některých střepinách viděti krásné ozdoby. (Tab. III. č. 25.—27. na str. 86.) Pak jsem tam našel polovičku maličké misečky (tab. III. č. 28.) snad dětské hračky, se čtyřmi pupíčky a ulomený koštěný hrot šípový. (Tab. III., č. 24.)

Ještě na jednom místě, které mi týž pan Klem ukázal, nalezeno veliké množství tuhových tlustých střepů (tab. III. č. 29.) podobných těm, jež inženýr p. Biefel v Olomouci při opravě dómského kostela byl nalezl. Poněvadž ale, když jsem místo to sám překopal, nalezl jsem střepy ty na jediné hromadě pod kořeny březového stonku a to asi ze pěti nádob, vedle nich zase hromadu čistých sazí nebo koptu a pod ním pěkný popel, v okolí pak takového místa se neobjevilo, ač se mnoho stonků tam vyrývalo, neodvažuju se o stáří tohoto nálezu souditi.

Jest to ovšem maličko z míst, kam klademe Velehrad. Ale je to aspoň důkazem, že půda velehradská předvěké starožitnosti skutečně skrývá. Kdyby se hledalo úsilovněji a s přiměřeným nákladem, dospělo by se zajisté k výsledkům potěšitelným.[11])

Úplný seznam zeměpisných jmen bývalého panství Vyzovského.

Podává **Eduard Peck**, učitel v Holešově.

(Pokračování.)

Chladné, ve Chladném, pole, Ublo.

Chlapečice, v Chlapečicách, lučina v horách, Vyz.

Chlášťov, na Chlášťově, hora nad Bratřejovem, 754 *m*. nadmořské výšky. Staří lidé vyslovují „Chlášťov“, od mladší generace slyšíme a v opisech novějších čteme „Klášťov“. Stával prý tam za dávna klášter. O Chlášťovu kolují mezi lidem zajímavé pověsti, které časem uveřejním.

Chmelnica, na Chmelnici, orná půda, Žel.; *Stará Chmelnica*, rolí, Vyz., r. 1693. se jmenuje sádek trní *pod Chmelincem*; *Chmelov*, rolí, Jas.

Chrámečné, na Chrámečném, pole. hospoda a mlýn za Lhocky. Užitky z pole bere vyzovská fára.

Chrasť, v Chrasti „lecikde“.

Chrastešůrka, na Chrastešůrce, pole, Vyz.

Chrastešora, na Chrastešorách, ještě na konci minulého století panský dvůr, nyní už samostatná obec.

Chudačka, na Chudačce, rolí, Ublo. Od subst. chudák.

Ihlové, na Ihlovém, pole, Pozd.

Imrovské, na Imrovském, malé pole „na Slatinském“, nejspíš od osobního jména Emerich, Imrich, Imra, Vyz.

Jakošova, na Jakošovoch, r. 1780. *na Jakošově*, dolina, Zadv.

---

[11]) Musíme p. pisateli býti povděčni za jeho účinný popud ku pozitivní archeologické práci v krajině té. On zajisté učinil dobrý začátek. K tomu pak přidati sluší, že i důst. p. administrátor velehradský P. Vychodil má sbírku starožitností, hlavně střepin s vlnitým ornamentem, na Velehradě nalezených, o nichž podána bude zpráva budoucně. Red.

Jalovčí, v Jalovčú, pole, Jas., Žel., Prlov; *Jalovčín, v Jalovčíně*, pole, Lh.; *Jalovčiny, v Jalovčinách*, pole, Jas.

Jama, v Jamě, pole, Vyz., Jas., Pozd., Sen.; *Jamy, v Jamách*, pole, Brat., Lh., Prlov; r. 1739. *Jama Románova, J. Horákovská, J. Mařákovská*, Lipa; *J. Buťova*, Prlov; *J. Janotova*, Ublo; Janota byl pověstný „zbóník“. Střílel prý odtud do zámku na Chlášťově a také prý ho rozbil. *J. Elšova*, Žel., od osob. jm. Elšů; *Jamy vlčí*, Rak.; *J. rudové*, Vyz. O těchto vypravuje se taková pověsť: Jeden chasník z Vyzovic šel do světa na zkušenou. Přišel až do Prahy. V Praze sešel se v hospodě s neznámým pánem. Ptá se ho pán: „Odkuď jste, člověče?“ „Z Moravy!“ zněla odpověď. „A z kterého kraje?“ „Z Hradišťského!“ „A z které osady?“ „Z Vyzovic!“ „Hm, z Vyzovic! Znám Vyzovice. Také tam chodívám a přinesu si odtud pokaždé živobytí na celý rok.“ „A jak to?“ „Ve vašich horách,“ pokračoval pán, „říkáte jednomu místu Malinová stráň, a ta má v sobě hojnosť zlaté rudy. Té si nakopu tak s nošku, a je mi hej! Chcete-li, přesvědčím Vás o tom třeba hned. Nemusíme ani jíti pěšky, zajedeme si po vodě až tam.“ Chasník neměl chuti; bál se. Když po nějakém čase vrátil se do svého domova, vykládal, jakých zkušeností nabyl v cizině, zejména v Praze. Řeči, kterou měl s neznámým pánem, uvěřili mnozí tím spíše, poněvadž hospodář z čísla 143., staříček dosud žijícího měšťana Frant. Pravdy, tvrdil, že skutečně u nich jeden Čech „nocúvá“ a cosi těžkého v ranci, kterým žádný z domácích ani hnouti nedovede, odnáší. Také prý dal kousek toho chlapcovi, aby si utřel na posýpátko dokládaje, že ani pan rechtor nemá takového. I nastal všeobecný shon po zlaté rudě. Nejen z Vyzovic a okolí, nýbrž až z Uher přicházeli kopat zlaté rudy. Jistý člověk z Uherské Březové prokopal tu značné své jmění. Skalní rozsedliny a díry hluboko do země vedoucí, jichž si dříve nikdo nevšímal, staly se najednou pověstnými. Někteří odvážlivci vnikli prý na 40 až 60 sáhů hluboko do země, místy po břichu se plazíce, místy po sťatých dubcích, ostrévkách a provazích se spouštějíce. Na samém dně hučel potok, přes který se nikdo neodvážil. A ruda byla až za potokem! Tak se obliskovala! Ostatně dna málo kdo dostoupl. Obešla každého hrůza, a byl rád, že vyvázl po prázdnu. A přece jednomu člověku z Vyzovic přálo štěstí! Byl to jistý Zhlavec, jenž sloužil u žida Strassmanna a pálíval salajku. Ten člověk opatřil si kdesi „zemský klúč“ (říkání a zaklínání po způsobu Krištofky) a chodil každého večera s prázdným měchem do hor a skoro ráno s plným měchem rudy z hor. Potkal-li ho kdo a ptal-li se, co nese, říkal, že trochu hlíny. Všeteční lidé jej nepozorovaně následovali a viděli, že se Zhlavec nespouštěl do „Jam rudových,“ nýbrž říkal pouze „zemský klúč“, a země se mu sama otevřela. Ale Zhlavec byl přece jen hloupý člověk; on nechodil na rudu pro sebe, nýbrž pro žida Strassmanna. Tento zbohatl, kdežto onen ostal chudobným jak býval.

Janova hora nad Vyzovicemi, *v Janověj hoře*, staří psali správně *v Janově hoře*. Na samém vrchu stojí zbytky panského dvora, jenž slul *Prokopovský*. Dal jej stavěti Prokop svob. pán z Gollen, pán na Vyzovicích a Senince.

Jařabí na mapě z r. 1780., Sen.

Járek, v Járku, pole, Brat.

Jatky, v Jatkách, pole, Zadv.

Javorčí, v Javorčú, lesní trať, Brat.; *Javorné, v Javorném*, chrastí, Ublo; *Javorník, na Javorníku*, pole v kopci, Pozd. *U javorů* (už jich tam dávno není), pole, Ublo, Pozd.

Jedlovina, v Jedlovině, horka jedlová, Brat., Sen.

Jeřábkovská, na Jeřábkovskéj, pole, Pozd. Od osob. jm. Jeřábek.

Ježička, v Ježíčkoch, pole u hor, r. 1739. paseka *v Ježové hoře*, Vyz ; *Ježová, na Ježovéj*, pole, Sen. Od osob. jm. Jež, srov. Ježek.

Jozefka, v Jozefce, lučina v horách, Vyz.

Juhasovská, pole, Vyz. Od osob. jm. Juhas. U tatranských horalů slují tak zbojníci.

Kabáty, na Kabátoch, pole, Lipa.

Kalvária, na Kalvárii, místo v Janově hoře. Stávala tam kaple, k níž vedla od kostela křížová cesta.

Kamenec, na Kamenci, pole u potoka, Vyz., Brat.; *Kamenné, v Kamenných*, orná půda a lesy, Žel.; *Kamenitá, v Kamenitéj*, hora, Vyz.; *Kamenité, na Kamenitém*, pole, Ublo.

Kancelář, na Kanceláři, malé pole v Čamínku. Jak byl „mapíruňk" (1780), seděli tam páni za stoly.

Kavková, na Kavkovéj, lučina v horách, Vyz.; *Kavkovy cesty* ve vyzovských horách. Tam straší. Kavka z Řičan, kdysi pán vyzovský, jezdí tam v ohnivém kočáře. Nemá pokoje po smrti, že byl zlým pánem a utiskovatelem poddaných.

Keřka, v Keřkoch, pole, Jas.

Klášterská ulice, ve Vyzovicích. Od r. 1781. stojí tam klášter milosrdných bratří. Však ulice slula už dříve *Klášterskou*, obdrževši jméno své od velkého a bohatého kláštera cisterciákův, který tu stával a v nepokojných dobách husitských za své vzal. *Klášterské, na Klášterském*, veliké pole na Bratřejovsku, které dle pověsti patřilo klášteru na Klášťově, v pravdě však náleželo shora jmenovanému klášteru ve Vyzovicích.

Klenic, u Klenica, pole Jas. *U spleteného klenica*, místo v hoře, Zadv. — Klenic = klen, strom.

Klešné, v Klešňách, pole, Lut., Jas.; stávaly tam bezpochyby stromy, které se klešněly (osekávaly) ovcím a kozám na „letinu" (= krmivo v čas bídy).

Klínek, na Klínku, pole jako klínek z vdolka, Vyz., Brat., Ublo; r. 1780. *Klínec*, pole, Jas.; *Klínky, na Klínkách*, hora, Zadv. orná půda, Žel.

Klučky, r. 1780. pole, Jas. Od „klučiti" les.

Kněžská, na Kněžskéj, orná půda, Žel.; *Kněžské, na Kněžském*, pole, Pozd.

Kolářka, na Kolářkoch, pole pod horou, Lh. Dle majitele koláře.

Kolděna, na Kolděně, louka, Jas. Od osob. jm. Kolda.

Koliba, v Kolibě, paseka, Sen. *U Koliby*, pole, Lipa. Pastýřské obydlí na salaši.

Končiny, v Končinách, pole, paseky a pastviny od osad vzdálené, na konci kotárů, pod horami, Jas., Brat., Pozd., Ublo, Lipa; r. 1739. paseka *v Končinském*, Zadv.

Kopanica, v Kopanici, pole a paseky, Vyz., Lut., Brat., Lipa. Slovo toto připomíná původní zdělání půdy kopáním. *Kopanice, v Kopanicách*, chalupy a zahrady po obou březích želechovského potoka ve Vyzovicích.

Kopec a Kopečky všude; *Furiovský kopec* ve Vyzovicích nad Krňáčky, kde má pole jistý občan, jemuž také přezdívají *Furiovských z Furiova.* Měli prý kdysi jeho předkové svou hlavu oproti pánům.

Kopisko, v Kopisku, místo v horách, kde pálívali uhlí v kopách, Brat.

Koráb, na Korábě, pole, mající svah ze dvou stran, Pozd.; *Korábková, na Korábkovej*, hora, Vyz.

Koryto, v Korytě, pole, Brat.

Kosmatá, v Kosmatéj, hora, Vyz.

Košáry a Košařiska, paseky, Jas., Lh., Brat., Prlov. Košár = místo, proutěným plotem ohražené.

Kotek, v Kotku, les, Brat.

Kotel, v Kotle, pole, Sen.

Kothánka, v Kothánce, pole, Vyz. Od osob. jm. Kothan.

Kotrbov, na mapě z r. 1780. pole na hranici Brumovské, Pozd. Od osob. jm. Kotrba.

Kotrčky, v Kotrčkách, pole pod lesem, Zadv. Od osob. jm. Kotrč.

Kozáčka, v Kozáčkoch, hora, Lipa. Od osob. jm. Kozák.

Kozí hřbet, r. 1780., Sen.

Kozinec horní a dolní, pole v kopci, Pozd.

Kozlovy, na Kozlovoch, pastvisko, Sen. Od osob. jm. Kozel.

Koželužka na Koželužkoch, pole, Vyz. Asi dle majitele koželuha.

Kráčiny, v Kráčinách, orná půda, Lipa, Pozd.

Králka, na Králce, pole u hor, Vyz.

Krasenice, v Krasenicách, paseka, Brat.; *Krásné, na Krásném*, r. 1739. *v Krásném poli*, Vyz.

Krášovské, v Krášovských, pole, Vyz.

Krčmica, v Krčmici, pole pod horami, Vyz.

Krchov, na Krchově, pole, Brat.

Křenka, na Křence, orná půda, Lipa.

Kříb, na Křībě, pole, Vyz., Brat., Ublo; *Křība, Křiby, na Křiboch*, paseky, Zadv., Brat., Prlov; *Křibí, na Křibiú*, dolina, Zadv.

Křídlo na Křídle, hora, Vyz.

Kříže, na Křížoch, pole na křížných cestách, Vyz.

Krňáčka, na Krňáčkoch, Krňovská ulice, Vyz., nejspíš od rodového jména *Krňa*, které se čte ještě kolem r. 1600. ve starých rejstrech gruntovních.

Křtěnca horní a dolní, r. 1780. pole, Žel.

Kubáň, na Kubáni, pole, Sen.

Kučovanica, v Kučovanici, r. 1739. paseka, Brat. Kučovati = káceti les.

Kút, na Kútě, louky i pole, Rak., Zadv., Brat., Prlov; *Kútek*, Lipa; *Kútík*, Pozd.; *Kúty, na Kútoch*, Žel., Lipa; *Holé Kúta*, pastviny, Jas.; *Kútka, v Kútkoch*, pole, Vyz.

Kvíčelica, na Kvíčelici, pole, Vyz. R. 1646. vzpomíná se v grunt. knize „dům Kvíčalovský.“

Laz, *Lázek*, *Láze a Lázky* všude; *Trubirožků lázek*, Brat.
Léchy, *na Léchách*, paseky, Pozd.
Léščky, *na Léščkách*, rolí, Ublo.
Léskové, *na Léskovém*, pole, Ublo; *Léskovina*, *v Leskovině*, pole, Pozd.
Lhocko, *na Lhocku*, pole, Zadv., Brat.; *Lhotky*, *na Lhotkách*, paseky, Jas.
Lipí, *v Lipí*, seč, Žel.; *Lipka*, *na Lipce*, *Lipsko*, *v Lipsku*, paseky, Lipa; *Lipůvky*, r. 1780. pole, Lut.
Lipovský potok vzpomíná se r. 1261. na hranici panství Vyzovského (Codex diplom.).
Lomec, *v Lomcoch*, už r. 1633. pole, Vyz.
Loze, *na Lozách*, polní trať, Brat. *Luhy*, *Lúky*, *Lúčky a Lučiny* všudy; *Lúčné*, *v Lúčném*, Brat.
Lůžko, pole, Jas.
Lůžkovská, *v Lůžkovskéj*, rolí v Hodišovách, Vyz. Původně asi slula tato trať „Hlúškovská". Aspoň r. 1651. patřila Jiříku Hlúškovi.
Lysá, *na Lyséj*, kopec, paseka, Žel., Prlov. (Pokračování.)

Drobné zprávy.

Z pamětní knihy Novolhotské. (Dokončení.) Přísaha II.

„Ga N. Pržisaham Panu Bohu atd. . . . tak gakož gsem w Domněni, že bych to a to pokrasti měl, anebo wedel, načzež tauto pržisahu čžinim, gestliže Falessně a neprawě Pržisaham, aby mi Pan Bůh žadneho zdrawi, ani zniku ani Požehnani nedal, mug jazyk at mne ihned tu na tom mistě Čžert wytrhno, hněw Boži at wssudy za mnau kraczi, kdekoliw se obrátim w domě, na czestach i na wodach. At mne take y hned tim oknem čžert wyneso a wezme a do wěčzne propasti z tělem i z dussi at mne vwrže, abych y hned oněměl než se z toho mista pohnu, gestliže bych to wzal a nebo o tom wědel. At gako na Sodomu a Gomorhu Syra a smola prssela, w tom ohni žadam sobě na wěky horžeti a trápiti se, a déle na Swětě genom osm dni, a at moge Ruka y hned tu vpadne, a pomsty te, gestliže křiwě přzisaham, abych neušel, abych twarzi welebnosti Božske se zbawil a ta moge falessna vsta at se krwi zalegi. K tomu mně dopomaheg . . ." (jako přísaha I.)

Přísaha III. (obeczni.)

„Ga N. Pržisaham Panu Bohu atd., ze czo se dotyčze toho meho promluweni, že sem przed timto człowěkem takowau rzecz promluwil, že by (to a to) byl, ga toho že gsem nemluwil, ani o tom dokoncze newim. Gestliže bych ga tauto Pržisahu falessně wykonawal, aby mne Pan Buh na tele i na dussi hrozně trestal, abych do Roka žiw nebyl, nibrž aby mne hrúza Strach a lekani wždycky nasledowalo, po smrti pak meg abych twařzi Boži na wěky wěkúw newidél, Nibrž se sám od . . . (?) bych se z dably na wěky wěkúw trapil a muczil." (Konec jako při přísaze I. a II.)

V. H.

Pamětní kniha boskovská. Ve knihovně vlasten. muz. spolku v Olomouci uložena jest rukopisná kniha formátu foliového, nesoucí nápis „Pamietni Kniha . . . ." Ostatek nápisu schází, neboť desky i několik prvních listů je velice poškozeno. Z obsahu knihy však vysvítá, že je to pamětní kniha města Boskovic; darovala ji muzeu našemu pí. Vlasta Havelková z pozůstalosti zakladatele muz. spolku olom. prof. J. Havelky. Má 133 listů a zdá se, že se z ní nic neztratilo. Založena byla bezpochyby kolem r. 1760 a psána je téměř veskrze od Dominika Kučery, rodáka boskovského. R. 1765. začal totiž do ní Dom. Kučera psáti svoje vlastní zá-

znamy o současných událostech boskovských, před tím však opsal jakési zápisy starší, které od r. 1703. do r. 1755 byl zaznamenal bývalý rychtář boskovský Antonín Pardovský jinak Pardubský. Originál těchto zápisků Ant. Pardovského není nám známý. Ostatně začíná tato pamětní kniha již rokem 1086. obsahujíc záznamy ne pouze Boskovic se týkající a patrně z tištěných kronik vypsané. Tak zaznamenáno tu také na př., že roku 1367. povstal „nový kroj v šactvu", mezi jiným ohyzdné střevíce a u nich špice jako čapí nosy; pak se vypravuje známá historka, kterak r. 1373. nějakému purkrabímu jmenem Albrechtovi z Slavětína na zámku Košťálově hrom ty obě špice urazil a nohám jeho nic neuškodil.

Teprva od r. 1672. začínají zápisy jíti rychleji po sobě, týkají se místních událostí boskovských a udávají do podrobna dátum, takže lze z toho souditi, že jsou to již zápisy událostí současných. R. 1703. jmenuje se poprvé jako zapisovatel zmíněný Antonín Pardovský, ač je možno, že již dříve paměti své zapisovati počal. Zápisy jdou pak souvisle až do roku 1820 (tohoto roku jmenuje sebe Dominik Kučera naposledy), zaujímajíce prvních 93 listů. Na dvou následujících listech je zapsána německy pověsť o brněnském „draku" s vyobrazením tohoto krokodila na řetěze visícího. Na dalších 19 listech je vypsán „Weytach s Pržedchucze Morawopisu", tot. „O počátku Králův Moravských", pak „O Markrabství Moravském" a „Náboženství". Pak jsou různé menší zápisy, jako: Povinnosť při městě Boskovicích, co musí dle transakcí z roku 1693 milostivé vrchnosti ročně roboty a ouroků dávati; inventář městských boskovských privilejí; seznam měšťanů, sedláků, řemeslníků a podsedníků v Boskovicích z r. 1656. s udáním, kolik každý na vojsko platiti má, rozvržení kontribuce na rok 1678. a pod. Mezitím porůznu jednotlivé listy a stránky obsahují opět záznamy událostí boskovských, hlavně z let dvacátých našeho století, též opisy listin a pod.

Nejvýznačnějšími rysy zápisů Ant. Pardovského je odpor proti vrchnostenskému utlačování a pak — antisemitismus, pro nějž v Boskovicích ovšem byla půda, neboť tam dle zápisu z r. 1801. bylo již tehdy židů „400 familií" a roku 1715 za doby moru umřelo v Boskovicích vedle 136 křesťanů — 892 židů!

Již r. 1685. dal krajský hejtman Jan Sak dne 7. srpna 120 osob v Boskovicích „do put zakuti"; příčinou toho byla jakási blíže neoznačená neshoda mezi měšťany a vrchností „strany žatí kop." Den na to pak dal je odvézti na Špilberk, kde zůstali do 28. října. Mezi nimi byl i zapisovatel těchto událostí. — K roku 1703. zaznamenal Pardovský: „Dně 25. Juni potloukl Karel Byn purgrabí cechmistry selsky, že nechtěli vozit sena ode Lhoty, a rychtáři Ondřejovi Kučerovi, že jich k tomu neměl, nadal šelem, huncvutů, sviňáků a divně." Když pak tento Karel Byn, boskovský hejtman, umřel, zaznamenal o něm Pardovský: „Ten nám měšťanům dělal velikou křivdu, ten dal stavět tu hospodu mezi židami na Bardoně." Ano ještě r. 1729. ne dobrým ho vzpomíná, napsav: „Item toho 1729. dně 6. Maje začali vybírat krumfešty na Loukovým a Jiříka Krále domech k stavení residencí — — ty místa byly sousedsky, mocí je Karel Byn vzal, když byl hejtmanem, nepřítel náš." Týž hejtman Byn vzal r. 1705. měšťanům též „louku Špitálku mocí k panské ruce", až jim r. 1715. zase vrácena byla. O tuto Špitálku a shora zmíněnou hospodu byl krátce před tím, tot. 3. ledna 1715. „ouřad citirované před knížete pána" a kladeno jim za vinu, „že bychme měli navádět uličany proti knížeti pánu o tu hospodu mezi židami. Dně 4. dto. chtěl nám dávat 200 renských a ty dva lány z pivováru že vezme na seb°, abychme proti tej hospodě nebyli, ale my sme nechtěli na to svolit." Ještě deset let později, r. 1725 dne 14. července dostal se Pardovský i s celým ouřadem do „zámeckého areštu pro kontribuční rešt, který byl vykázanej knížeti Pánu."

Drastickým způsobem však ulevoval Pardovský zlosti své na židy boskovské. Již r. 1683. zaznamenáno, že „dne 13. Augusti zbil Fridricha Pekaře ouřadník náš boskovský . . . (?) majíce na něj důmění, když jej rychtář židovský před ním obelhal na právě, a tak pro jednoho šelmu žida jej nevážně zbil, že měl všechny záda černy a ta vina se potom na jiným shledala." Jinde čteme: „Roku 1702. prodal Václav Fijala ve svým domě kus místa na vystavení židovského domku a zle udělal." Některé jiné výroky jeho o židech rozpakujeme se tato — pro jejich ostrosť — reprodukovati. Stůjž zde ještě aspoň kusý záznam z r. 1739. o vítání nového pána, hraběte Dietrichštejna: „Židi jej též v rynku vítali s podnebím a z jejich ceremonijami, Jakub Donat držel konvici pozlacenou s vínem a pil l . . . židovská, až mu po bradě teklo; vinšovali mu, aby měl zdraví 248 let a živ byl 365 a za zdraví aby zas byl živ 100 let, a po 100 letech aby byl zase tak mladý jak je věil . . ." — Některé jiné všeobecně zajímavé věci z této pamětní knihy podáme příště. V. H.

Archiv městečka Bojkovic*) obsahuje podle lonského prohlížení mého následující zajímavé knihy psané:

1. Záznamy úřední rozmanitého druhu od r 1550.—1556. (v malém 4°)
2. Kniha smluv svatebních městečka Bojkovic, založená r. 1635. (První uvedená smlouva má letopočet 1623.). Smlouvy vepsané jdou do r. 1688. Jedna jest vepsána z r. 1715, po jedné z roku 1803, 1806., 1813, 1830.
3. „Reystra Purkrechtní městečka Bojkovic“ z r. 1636.—1667.
4. Kniha kontribuční a všelijakých pozůstalostí m. Bojkovic z r. 1690.
5. Kniha zápisů m. Bojkovic z r. 1608.
6. Další registra Purkrechtní m. Bojkovic z r. 1775.
7. Kniha účtů rozmanitých ze 17. stol.
8. Kniha pamětí m. Bojkovic (výpovědi svědků, sporných stran, menší pozůstalosti atd.) První zápis z r. 1637.
9. Kniha různých zápisů a kupů z r. 1602. (Obsahuje také smlouvy svatební kol. r. 1620.).
10. „Kniha krevní městečka Bojkovic, do kteréž všelijaké příčiny, vyznání, ortelové právní na některé lidi, jež smrťmi násilnými skrze mistra popravního z světa tohoto svedeny bývají ano také i jinší pokuty pro své zlé činy a skutky podnikati musejí, vpisovány býti mají. Zdržuje v sobě pokuty: čarodějnictva, cizoložstva a smilstva, krádeže všelijaké, včelám škození, přechovávání a ffolkování škůdců lidských, vraždy všelijaké, mordýřství, těch kteří sobě sami hrdlo odjímají, svatokrádců, žhářů a paličů, všelikého zrádcovstva.“

Kniha tato, jejíž první zápis je z r. 1630, jest pro kulturní poměry okolní velice zajímava a zasluhuje důkladného prohlédnutí.

Všechny knihy kromě prvně uvedené jsou ve velkém formátu.

Vedle nich obsahuje archiv několik výsadních listin bývalých pánů Světlovských, Tetoura z Tetova a Serenyiho.

Z knih tištěných zajímá poněkud vydání městských práv Křistanových vytištěné r. 1618. u Samuele A. z Veleslavína v Praze.

J. Kl.

---

*) Bylo by žádoucno, aby jednak k vůli evidenci, jednak k vůli vlastnímu studiu páni příznivci spolku našeho i jeho činnosti, neobtěžovali sobě podobné záznamy věcí archiválních, pokud jim přístupny jsou, nám dodávati. Vzbudí se tím v širších vrstvách úcta ku památkám těm a zamezí se jich ničení, které zejména v století tomto nejen z nevšímavosti, nýbrž někdy i z národního zášti zrovna vandálsky prováděno bylo. Red.

Výsledky botanického zkoumání na Moravě a v rak. Slezsku za rok 1889. Počet nových v území pozorovaných rostlin je tentokráte poněkud větší než leta minulá. Revizí některých tajnosnubných cévnatých dle nové monografie Luerssenovy stanoveny pro území některé nové odrůdy a formy kapradin, přesliček a plavuní: *Kapradě různolisté Blechnum spicant* L. odr. *imbricata* Moore (Kladský Sněžník), *slezinníku červeného Asplenium trichomanes* L. odr. *auriculatum* Milde (Znojmo), *Kapradě laločnaté Aspidium lobatum* Sw. odr. *umbractiata* Kunze (Hrubá Voda, Vsetín, Vermířov, Velká Morávka), odr. *subtripinnatum* Milde (Kněhyně), odr. *auriculata* Herb. Luers. (Kněhyně), *Kapradě samce Aspidium filix mas* Sw. f. *erosa* Döll. (Znojmo), *Kapradě ostnité Aspidium spinulosum* Sw. odr. *elevata* H. Br. (Znojmo), *Kapradě rozšířené Aspidium dilatatum* Sm. odr. *deltoideum* Milde (Kněhyně) a *osladiče obecného Polypodium vulgare* L. odr. *pumilum* Hausm. (Mor. Budějovice). Nově pozorované odrůdy plavuní jsou: *Plavuně pučivé Lycopodium annotinum* L. odr. *pungens* Desf. (Jesenník), *plavuně obecné L. clavatum* L. odr. *pseudoannotinum* Schur. (Třebíč), *plavuně jedlové L. selago* L. f. *recurva* Desf. (Kněhyně) a forma *apressa* Desf. (Koperník). *Přesličky luční Equisetum pratense* Ehrh. ord. *praecox* Milde pozorována u Znojma. Jiné pro Moravu nové druhy zajímavé jsou: *snědek jehlancovitý Ornithogallum pyramidale* Jacq., rostlina jihoevropská u Vídně a v Uhrách zdivočelá, pozorován při Dolní Dyji, *chrpa horní Centaurea montana* L. dosud jen ze Slezska známá (Jevíčko), *Koniklece pravého Pulsatilla vulgaris* Mill odr. *albiflora* (Brno), *dymnivka žlutá Corydalis lutea* DC. (Polavské hory), *mandloň nízká Amygdalus nana* L. (Hustopeč), okoličnatá *Siler trilobum* Scop., již u Vídně dosti hojná (Hustopeč). Vůbec nové jsou ostružiníky: *Rubus villicaulis* Koch odr. *Doubravnicensis* Sabr. (Doubravník), *R. Formáneki* n. sp. hybr. Sabr. (R. oreogeton ⨯ tomentosus, Doubravník), *R. Bayeri* Focke odr. *Drahanensis* Sabr. (Drahany). — Pro rak. Slezsko, zejména pro *Těšínsko* nové jsou: *ostřice bažinná Carex limosa* L., *rdest poloprůsvitavý Potamogeton semipellucidus* Koch et Ziz., nová bříza: *bříza černá Betula obscura* Kotula, kteráž jistě i jinde roste; kůra její dole jest černá, nahoře a na větvích černohnědá až červenohnědá, nikdy není peň bílý jako u břízy bílé. Zajímavá jest řada 10 nových míšenců vrbových a to: *vrby nachové* ⨯ *košařskou Salix purpurea* ⨯ *viminalis* Wim. odr. *Forbyana* Sm. a odr. *angustifolia* Tausch., *vrby popelavé*

× *nachovou S. cinerea* × *purpurea* Wim., odr. *glaucescens* Wim. a odr. *cinerascens* Wim., *jívy* × *košařskou S. caprea* × *viminalis* Wim. *odr. angustifolia, vrby ušaté* × *košařskou S. aurita* × *viminalis* Wim., *jívy* × *lýkovcovitou S. caprea* × *daphnoides* (S. Erdingeri Kern.), vrby *popelavé* × *slezskou S. cinerea* × *silesiaca* Wim., *jívy* × *popelavou S. caprea* × *cinerea* Wim., vrby *popelavé* × *ušatou S. cinerea* × *aurita* Wim. *a jívy* × *ušatou S. caprea* × *aurita* Wim. *Řepky klasnaté Phyteuma spicatum* L. nová odr. *sphaerocephalum* Form. nalezena ve Velké Kotlině v Jeseníku. Pro mnohé již známé rostliny nalezena nová stanoviska. Uvádíme jen nejzajímavější. *Křivatec český Gagea bohemica* Schult. u Znojma, *prha chlumní Arnica montana* L. u Svitavy, dosud jen ze Znojemska známá, *silénka hajní Silene nemoralis* L. při trati z Brna k Tišnovu, *hořec jarní Gentiana verna* L. u Římařova, *nepukalka rzplývající Salvinia natans* All. v Těšínsku na mnohých místech. Nově zjištěn jest pro Slezsko míšenec *jívu* × v. *šedivou Salix caprea incana* × Wim. a *ušaté* × *nachovou S. aurita* × *purpurea* Wim. odr. *glaucescens* Wimm (Těšínsko). Zkoumání botanického súčastnili se jako dříve: Prof. Dr. Formánek, prof. Makovský, prof. Tomaschek, prof. Oborny, prof. Šimböck, odbor. učitelé Czerny, Niessner, Schirel a referent.

Prof. *V. Spitzner.*

Úmrtí. Dne 3. června t. r. zemřel v Krakově nejznamenitější polský ethnograf Oskar Kolberg. Narodil se r. 1814 v Opoczyńsku, a před rokem slavilo Polsko v Krakově okázalým způsobem 50leté jubileum neunavné práce jeho. Veledílem jeho je dvacetisvazkový spis „Lud, jego zwyczaje, sposób życia, mowa" atd.; dílo to dosud není ukončeno; mnoho nastřádané látky pro další svazky zůstalo po Kolbergovi v rukopise, je však z největší části spořádáno, a dle přání zesnulého uvázal se ve vydání látky té slovutný archeolog krakovský prof Kopernicki. Je to dílo monumentální, které tento tichý genius polský vykonal a jakým málokterý národ v Evropě honositi se může. Budiž mu nehynoucí česť a sláva!

Literatura

Vlastivěda Slezská. Dílu II. částʼ 1. *Historická topografie země Opavské.* **A—K.** Napsal **V. Prasek** V Opavě 1890. 8°. Str. 552. — Vlastivěda slezská, kterou si p. řed. Prasek pojistil přední místo mezi historiky slezskými, statně pokračuje. Historická topografie Opavska nabyla mimo nadání takových rozměrů, že nutno bylo rozděliti ji ve dva svazky, z nichž první obsahuje osady v abecedním pořádku od A do K, a druhý obsahovati bude pismeny L—Ž. O hojnosti nového topografického materiálu zde uloženého a o důkladnosti, s jakou tento je spracován, mluviti, bylo by věru zbytečno; jméno p. spisovatelovo má u nás takový zvuk, že veliké dílo jeho, jež si učinil životním úkolem svým, doporučuje se samo. — Z obálky posledního sešitu histor. topografie Opavska dovídáme se též rozvrhu Vlastivědy slezské, dle něhož má toto dílo míti 11 knih a sice: 1. kniha: Podání lidu, bylo již vydáno a je rozebráno. 2. a 3. kniha: Historická topografie země Opavské, 4. kniha: Dějiny kraje Holasovského (opavského) až do r. 1318. — 5. kniha. Historická topografie knížetství Těšínského. 6. kniha: Dějiny knížetství Opavského (krnovského) pod Přemyslovci. 7. kniha: Dějiny knížetstev Opavského a Krnovského od nastoupení Habspurků až do 1742. 8. kniha: Dějiny knížetství Těšínského až do r. 1742. 9. kniha: Dějiny knížetství Nisského až do r. 1742. a historická topografie Frývaldovska. 10. kniha: Dějiny vévodství Slezského od r. 1742. až do 40letého jubilea J. V. císaře Františka Josefa I. 11. kniha: Lid (národopisné a kulturní rozhledy od nejstarších dob až do přítomnosti). Kterým pořádkem tyto knihy vyjdou, zůstaveno okolnostem. Na 15. sešitů historické topografie země Opavské předplácí se poštou 2 zl. 25 kr.

Vzory slovenského národního vyšívání, sesbíral a vydal **P. B. Socháň.** Když počala na Moravě činnosť muzejní zasahovati do oboru národ. vyšívání, tu byl pan Socháň prvním z milého Slovenska, který k nám zavítal, by si značnou tehdá již sbírku nár. vyšívání prohledl. Přišed pak do vlasti své, horlivě jal se sbírati nár. vyšívání slovenské a za krátko měl celou sbírku vzácného starého vyšívání lidového pohromadě. Od té doby

pilně studuje národní vzory a vážíme si ho jako znalce v oboru tom. První sešit Socháňův obsahuje na šesti listech pěkné vzory hodící se znamenitě pro školy i domácnosť. List I., III. a IV. ukazuje vzory křížkovou nebo vrkočovou (Gflechtstich) technikou provedené, vybrané ze starého vyšívání slovenského z hontské stolice. Na listě II. jsou sestaveny vzory plným stehem provedené, dle kreseb slovenských žen od Prešpurku. List V. předvádí vzor ze zástěry slovenské smyčkovým stehem modrou a žlutou přízou provedený, od Trenčína. Na listě VI. je pěkný vzor červenou přízou provedený, vybraný a sestavený dle starého ručníku z Nitry. Odporučujeme ctěnému obecenstvu sešit ten vřele, neboť podpory i uznání zasluhuje plnou měrou. Vzory slovenského vyšívání lze dostati v knihkupectví p. Prombergra v Olomouci za cenu 1 zl. *Vlasta Havelková.*

Druhá zpráva společnosti přátel starožitností českých v Praze. Vydána v květnu 1890. Seš. 8°. Str. 68. Obsah této 2. zprávy je mnohem rozmanitější a hojnější nežli zprávy první, vloni vydané. Jsouť zde tyto články: Dr. Jan N. Woldřich, Zvířena na hradišti Zkamenělém zámku u Hlinska. Klim. Čermák, Výzkum na Hrádku u Čáslavi léta 1887 až 1889. (s vyobr.). Ad. Pecenka, Románské kostely ve Vinci a na Michalovicích (se 2 vyobr.). Kar. V. Adámek, Levý Hradec v 17. a 18. věku. Dr. Čen. Zíbrt, Některé výklady o původu kraslic. Ed. Fiala, Kde stávala pražská mincovna. J. Kropáček a F. Pátek, Obžinky ve Vlachově Březí a v Soběkurách. J. Košťál, Zmek, plivník, prašivec a dýma. Mirosl. Lípa, Z Kutnohorska (některé čáry a pověry.) — Různé zprávy: Středověký sklípek na Hrádku u Čáslavi od Kl. Čermáka. Příspěvky k zvonařství na Boleslavsku od Ad. Pecenky. Mimo to podány přehledné zprávy o všech českých archeologických společnostech a muzeích a také o vlast. muz. spolku olomuckém a muz. spolku brněnském. Pěknou zprávu tuto uspořádala pořadatelská komise sestávající z pp. K. V. Adámka, J. Heraina a Ad. Pecenky.

Výroční zpráva muzejního spolku „Včela Čáslavská“, za léta 1888—1890. Str. 39. — Obsah: Výroční zprávy předsedovy za léta 1889. a 1890., seznam členů, rozvaha účetní a sbírky spolkové. — Články: Dr. J. Teige, Počátkové rodopisu okolí čáslavského doby nejstarší až do r. 1346. — F. A. Slavík, Co znamená jméno Čáslav? — Kl. Čermák, Pečeti a pečetidla kr. m. Čáslavě (se 3 obr.). I tato zpráva podává svědectví o stálém rozkvětu tohoto nejstaršího z venkovských spolků archeologických v Čechách, který r. 1889. slavil 25. ročnici trvání svého.

Kronika vlasten. spolku muzej. v Olomouci.

Z činnosti spolkové za dobu nejnovější na místě prvém uvésti sluší zásadné dohodnutí se spolku našeho s muzejním spolkem v Brně, týkající se společného vydávání vlastivědy moravské, psané jazykem českým.

Z provolání v posledním čísle tohoto časopisu uveřejněného seznali zajisté naši členové, že nyní, když pěstování věd na Moravě dříve nepoměrně zanedbávaných, totiž archeologie resp. anthropologie a kulturních dějin lidu moravského, jakož i moravského přírodopisu stalo se hlavně intencí a podporou spolku našeho rozšířenějším a opravdovějším, hodlá muzejní spolek náš intenzivněji pěstovati také historickou topografii moravskou i všeliké jiné obory vlastivědné, aby konečně splnění došlo všeobecné přání po brzkém vydání citelně postrádané vlastivědy moravské, vyhovující všem požadavkům doby přítomné. Dílo takové vyžaduje však mnoho a vytrvalé práce a vydání jeho pak velikých peněžitých prostředkův, takže nemožno jednotlivci něco podobného podniknouti. Proto zajisté bude upřímně vítáno dohodnutí se našeho muzejního spolku se spolkem brněnským. Při osobním vyjednávání s výborem muz. spolku v Brně, zastupoval výbor našeho spolku redaktor časopisu muzejního p. místodrž. sekretář V. Houdek.

Přestávám prozatím na tomto, ponechávaje sobě sdělení podrobného obsahu vzájemného dohodnutí jakož i prospektu vlastivědy na příště a poukazuji dnes prozatím na „Dotazník“ ve příčině „vlastivědy moravské“, který vydán jsa od obou muzejních spolků moravských v těchto dnech bude rozeslán. Je svrchovaně žádoucno, aby všichni členové spolku našeho nám byli podporou v záležitosti pro Moravu tak důležité!

Dále jest mně sděliti zprávu pro spolek náš vysoce čestnou i radostnou, že totiž k četným vyznamenáním a uznáním naší činnosti přidružilo se vyznamenání nové. Na výstavě hospodářsko-průmyslové ve Vídni vystavena byla, jak ct. členům našim z kroniky předešlého čísla

známo, vlast. muzejním spolkem naším a sice v oddělení pro lidový a domácí průmysl rakouský, sbírka národního vyšívání a „Moravských ornamentův“ muzejním spolkem již vydaných, jakož i sešitu II. k vydání uchystaného. Sbírka tato vzbudila ve výstavě všeobecný obdiv. Při zahájení této výstavy zastupoval spolek náš člen výboru kons. rada vdp. P. I. Wurm, jemuž dostalo se té obzvláštní cti, že Jeho Veličenstvo Císař Pán vyslovil oproti němu Svůj obdiv, platící krásným sbírkám lidového našeho umění, jakož i nejvyšší Své uznání za sbírání a reprodukování těchto skvostův lidových muzejním spolkem. Když pak udělovány ceny, dostalo se spolku našemu jednoho ze 7 pro celé Rakousko-Uhersko určených čestných diplomův jako nejvyšší ceny udělované vystavovatelům v tomto oddělení. Dovedné kreslířce ornamentiky spolkem vydávané, slečně Madlence Wanklové dostalo se pak výborem výstavním písemného uznání za krásnou její práci. Doufejme, že nové toto vyznamenání spolku našeho uvede v řady naše i ty kruhy, které ku snahám našeho spolku posud vlažně se chovaly a chovají.

Stejně potěšitelnou je zpráva o vzácném daru našeho horlivého člena a spolupracovníka pana učitele E. Pecka v Holešově, který část své neúnavnou pílí nashromážděné sbírky starožitností a lidového průmyslu daroval našemu muzeu, slíbiv později darovati i ostatek. Před odevzdáním sbírky té uspořádal p. Peck o letnicích t. r. v Holešově výstavu svých sbírek starožitností a výšivek ve prospěch jubilejního fondu učitelského. Výstava tato, při níž spolek náš zastoupen byl pí. Vlastou Havelkovou, těšila se hojné návštěvě a její hmotný i mravný výsledek jest nad očekávání utěšený.

Činnosť pana Pecka zasluhuje největšího uznání a zvláštní díky ještě buďtež jemu za vzácný dar věnovaný našemu muzeu zde vysloveny. Jak veliký dar tento je a jak vzácné věci obsahuje, o tom svědčí seznam této darované sbírky, umístěný ve zprávě o sbírkách muzejních v tomto čísle časopisu tohoto.

Mimo to dostalo se ještě sbírkám výšivek našeho muzea obsáhlého a velmi cenného daru od paní Marie Pastrnkové, choti profesora ve Vídni, totiž celé kollekce výšivek z Lanštorfa u Podivína, kterýžto dar muzeu našemu tím vítanějším byl, ježto vyšívání lanštorfské, ač svým odchylným rázem zvláštní ornamentální okres tvoří, v našem muzeu doposud zastoupeno nebylo. Nemůžeme za té příležitosti neopakovati, jak důležito je, aby staré výšivky z celé Moravy pokud možno v muzeu našem ukládány byly; jeť toho nevyhnutelně zapotřebí, aby všechny okrsky ornamentální na jednom místě v zemi úplně zastoupeny byly, má-li s úspěchem provedeno býti studium srovnávací. Přísluší tudíž velectěné dárkyni náš upřímný dík.

Za indirektní zásluhu může si spolek náš počítati též výstavu národního vyšívání v Kojetíně, pí. M. Skládalovou, chotí advokáta v Kojetíně uspořádanou. Výstava tato mající za účel šíření smyslu pro krásnou a vzácnou naši ornamentiku, byla velmi bohata na krásné výšivky národní a návštěva její byla nad míru hojná. Spolek náš výstavy této se súčastnil sbírkou vlastních výšivek, které těšily se zasloužené pozornosti. Pořadatelka této výstavy zasluhuje všeho uznání jakož i díkův výboru muzejního spolku našeho, které tímto jí za výbor vysloviti se osměluji. Výstavy podobné vydávají nejlepší svědectví, že símě spolkem naším zaseté nepadlo na skálu, ale do půdy úrodné a zdárně se ujalo na prospěch celého národu.

Sbírky muzejní, které kromě uvedených již souborných darů doznaly hojného rozšíření, jak z výkazův seznati lze, jsou vždy v neděli a ve svátek obecenstvu přístupny; návštěva vždy velmi hojná svědčí o rostoucím zájmu širšího obecenstva pro náš spolek. Zejmena pak uvádím hromadnou návštěvu pp. bohoslovcův II. ročníku, z nichž tak mnozí vynikají zdárnou činností ve prospěch našeho spolku.

Druhý sešit „Moravských Ornamentův“ jest ukončen a bude brzy expedován. Upozorňuji poznovu všechny členy na toto nové dílo naše, jehož provedením i skvostnou úpravou každý zajisté bude překvapen.

Z Velehradu došla našeho spolku zpráva, že tamní čtenářský spolek zřídil ve svém lůně „archeologický odbor“ pro sbírání a zachovávání starých památek velehradských. Předsedou odboru jest zároveň předseda spolku horlivý náš člen P. J. Vychodil, místopředsedou pak ředitel statku velehradského p. Trnka a jednatelem nadučitel p. Joklík. Jak viděti, je správa v rukou nejlepších. Zároveň usnešeno, že sbírky tohoto odboru archeologického připadnou, kdyby poměry sbírce neutěšené vznikaly, ihned všechny našemu muzeu. Zpráva tato vzata výborem našeho spolku s uspokojením na vědomosť. Velehrad toho skutečně zasluhuje, aby co nejdříve byl důkladně prozkoumán a probádán a by výsledky takového bádání byly nám zachovány.

Ve výboru samém změnilo se mnoho za poslední doby. Předně s politováním nutno zaznamenati vystoupení dvou horlivých členů výboru a sice p. Ed. Bufky, bývalého jednatele a p. Fr. Tomíčka, velečinného našeho pokladníka, kteří oba opustili Olomouc na dobro, odstěhovavše se za svým povoláním. S panem Bufkou rozloučil se výbor náš písemně, kdežto s panem Tomíčkem ve schůzi výborové ústy pana místopředsedy dra. Hynka. Buďtež na tomto místě ještě jednou vysloveny díky výboru oběma pánům za horlivé jejich působení ve prospěch našeho ústavu. Za p. Bufku povolán do výboru náhradník p. E. Gläser (a ne, jak omylem v posledním čísle vytištěno, Gräser) a za p Tomíčka bude povolán p. J. L. Černý. Pokladnictví svěřeno prozatím až do odvolání p. Jos. Kramáři v Olomouci (Národní knihtiskárna Kramáře a Procházky) Bělidla čís. 19.

Ku slavnostnímu banketu na počest jmenování pp. archiváře Brandla a řiditele Bartoše členy české akademie, zaslán výborem do Brna blahopřejný projev.

Pro archiv materiálu ethnografického a vůbec vlastivědného zaslal pan prof. J. Klvaňa různé topografické zprávy o Ždánicích s výkresy náhrobků a kamenických ozdob od stud. Brydy a pak celou serii kreseb vzorků vyšívacích, olůvkem od vyšívačky z Hrušek u Břeclavi provedených a stud. Hřebačkou jemu odevzdaných. Vel. p. J. Vyhlídal, kooperator v Dobromělicích pak zaslal svoje drobné práce topografické o Dobromělicích, Hradčanech u Prostějova, Kobeřicích a Pitíně.

Dr. Mořic Hruban, t. č. jednatel.

Sbírky vlasten. muzejn. spolku

obohaceny byly za dobu od 1. prosince 1889. do polovice června 1890. předně velikým darem p. Ed. Pecka, učitele v Holešově, který z bohatých sbírek svých daroval muzeu našemu první serii předmětů, jejichž seznam dárcem sestavený, ponechán tuto v celosti; jsou to:

Bratrský kancionál s notami z r. 1618; bratrský kancionál s notami z r. ? (tytulní list schází); rukopisný kancionál z r. 1681. s malbami a iniciálkami, jejž psal a maloval jistý Václav Šworc ve Zlíně; žalmy Davidovy, vytlačené a dokonané v Starém Městě Pražském na Pergssteyně u Jana Norberta Fickýho, léta 1736; jiná kniha žalmů Davidových z r. ?; Postylla od Jana Kořiska vytištěná v hlavním městě Holomaucy u Josefy Hirnlovy, vdovy, skrz Martina Karleckýho, faktóra, léta Páně 1763; Duchovní Lůžko pro osoby mužské vytištěno v Brně u dědicův Swobodowských za Jana Siedlera, faktora 1778; Geographia Historio-Politica, váz. ve svinské kůži; cechovní artykule řemesla řeznického v městě Uh. Brodě z r. 1711. na pergameně; 98 důležitých listin o Moravě psaných a tištěných od r. 1708. do r. 1849. Jsou to z větší části patenty císaře Karla VI., Marie Terezie, Josefa II. Listiny tyto pocházejí z panského archivu vyzovského, jenž byl asi před dvacíti lety z části prodán vyzovskému kupci, p. Ant. Falbrovi „na škarnicle.“

Krásné sluneční hodiny z r. 1775. „Solarium Joannis Baptistae Ballabeni Cormonensis Archi-Dioecesi Goritiensi Presbyteri“; dřevěné hodiny valašské; 7 dřevěných forem na obrázky ze Štípy; 22 kamenných forem na agnusky, na křížíčky, na monstrance, na bombíky, na spináky, na přezky, na rámečky a na prsténky s dekrétky — ze Štípy.

Bronzová sekyrka nalezená na Ubelském kopci nad Vyzovicemi v trati „Valušná“; kamenný mlat nalezený na hradisku u Rajnochovic; kamenný mlat nalezený v panské zahradě ve Vyzovicích; zlomek kamenného mlatu nalezeného ve školní zahradě roštěnské pod pravěkým hradiskem kosteleckým; krásná kamenná sekyrka z Tučap u Holešova; lidská tvář z hlíny urobená, patrně okrasa větší nádoby, nalezená ještě s dvěma jinými tvářemi a s otatními střepinami téže nádoby na hradisku v Dobroticích. (Druhý exemplár má pan Maška v Novém Jičíně a třetí jest majetkem obecné a měšťanské školy v Holešově. Z těchto tří tváří, ač jsou si podobny, znamenati, že nejsou dle jedné formy dělány); zelený kámen podoby srdčité nalezený vyzovskými cihláři v hliníku u Bzence; 6 celých přeslenů a 2 zlomky. Oba zlomky pocházejí z hradiska u Dobrotic; celé přesleny z nejbližšího okolí téhož hradiska: ze Zelkova a Křébu tučapského; železná struska nalezená v Dobroticích na hradisku. Druhý podobný kus dal jsem p. prof. Maškovi v Novém Jičíně; 2 podkovy nalezené v Rovni u Lukovečka; ostruha nalezená ve vyzovských horách; zámeček železný složený z plátků železných — nalezen na hradě u Rajnochovic; jiné menší zámky z Vyzovic; veliký, as 30 kg. těžký zámek z Klečůvky u Vyzovic se 24 závorami; 7 drobných předmětů ze spodní kulturní vrstvy hradiska dobrotského, mezi nimi bronzový plíšek, pazourkový nožík, železný hrot a 4 kůstky, z nichž jedna zdá se býti zpracovaná na dlátečko; kus sklu podobné hmoty, dle tvaru nějaký

zlomek z nádobky: 2 kusy jeleního parohu, z nichž jeden je zpracován na držadlo nějakého nástroje — z Křébu u Tučap.

Pečeť tkadlcovská z Fryštáka — legenda: + KAKLCZOWSKA P: * M: F:, znak: člunky; stříbrná pečeť hrabat ze Seillern; krásný otisk pečeti cechu mydlářského v Kroměříži z r. 1682; 3 bombíky z valašské župice; veliké postřihačské nožíce z Vyzovic, z pravé anglické ocele; mosazný dvojitý křižík s významnými rytinami; pistula na křemínek; 3 sekáče na zelí, jimiž také stínali o hodech barana; železný svícen valašský vkusného tvaru; vážky na dukát rakouský; nástroj na pouštění žilou; 3 skleněná hladítka; 4 na skle malované obrázky valašské; 3 malovaná vajíčka z Mor. Slovenska; 2 kobzy, hudební nástroje, jimiž provázeli svůj zpěv národních písní. Ještě před padesáti lety byla ve Vyzovicích v každém domě kobza, již si každý sám urobil. Tkánka (diadém) a 3 věnce, jaké nosily družičky i nevěsta, jdouce na sdavky; 2 korale na krk; 4 čepce „dudky", jaké za stara nosily vdané vyzovjanky; čepec z Hané; starožitná kordulka z Vyzovic, asi 150 let stará; kordula s „varhánkami" na svátek — z Vyzovic; hanácká kordulka.

Dřevěný korbelík na pivo; 2 smaltované skleněné láhvice s německými veršíky; 3 veliké cechovní džbány z Vyzovic; svěcenáček majolikový; 21 majolikových džbánů otevřených; 4 majolikové džbány záhrdlité; 10 majolikových kubaní; 1 majoliková nádoba na kávu v podobě konvy; majoliková čutera; 4 majolikové nádoby lékárnické z kláštera vyzovského asi z r. 1780; francouzký džbán z vyzovského zámku také z předešlého století; 2 podlouhlé mísy z Holiče v Uhrách; 4 přikrývky na mísy — majol. holičská; 16 velkých majolikových mis; talíř prolamovaný; 13 talířů majolikových. — Celkem obsahuje skvělý tento dar, jímž muzeum naše tak obohaceno a spolek muzejní k obzvláštním díkům je zavázán, **302** věci.

Mimo to dostalo se sbírkám muzea našeho těchto darů:

Do sbírky výšivek darovala paní Marie Pastrnková, choť prof. dra. Pastrnka ve Vídni velmi cennou kollekci výšivek lanštorfských (od Podivína), celkem 21 kusů, totiž 2 bílé zástěry (fěrtůšky) se vzácným vyšíváním síťkovaným, 4 límce (obojky) na způsob lanžhotských, 2 páry límcův od rukávcí, jeden celý čepec a 2 dýnka z čepců (tzv. kachle), jeden šátek z čepce, 2 šatky na hlavu z předešlého století, a konečně 4 celé kútní plachty a kus vyšívaného pruhu z kútní plachty, vesměs velmi staré, některé dle zprávy dosavadních majitelů i přes 100 let. Pro naše muzeum má tato kollekce obzvláštní důležitosť také proto, že ve sbírkách našich vyšívání lanštorfské, od lanžhotského poněkud svým rázem odchylné, dosud zastoupeno nebylo. — Vys. dp. prelát hr. An. d'Orsay v Olomouci dar. 8 kusů starého vyšívání pařížského. Vdp. rada Ig. Wurm v Olomouci dar. lněný ubrus, v němž vetkány jsou národní vzorky, z Náměště u Olomouce, přes 50 let starý. Dp. Dom. Škaruda, expos. na Mírově, dar. staré vyšívání kostelní.

Mince darovali: p. Jan Rozsypal, učitel při měšt. škol. v Uh. Brodě, malou sbírku stříb. i měděných mincí; p. Knotek, bohosl. v Olomouci, pamětní minci z obrazem sv. Jiří; stud. Ladislav a Zdeněk Černý v Olom., 16 mincí stříb., 3 měděné a 2 pamětné penízky; různé mince darovali stud. L. Rot, Očenášek, Ant. Vychodil a Václ. Tomášek v Olom.; mimo to několik starších mincí od nejmenovaného.

P. Ed. Fiala, chalupník s Ratajích, dar. kus kamenného kladiva a jiný kamenný nástroj, nalezený v poli u Rataj; p. J. Pavelka, hosp. příruční v Letovicích, daroval několik úlomků z popelnic, celou sbírku vyřezávaných ornamentů vozových a staré vyřezávané formy na tisknutí s nár. vzorky; sl. obec chomútovská dar. kachel nalezený v poli na tzv. „Závrtku", zároveň s rozličnými novějšími střepy pod starým dubem; věci ty uchránili starosta p. Fr. Hampl a učitel p. Jos. Dvořák; neznámý dárce dar. poprsí papeže Lva XIII.; p A. Lantner, obchodník hudebními nástroji v Olom., dar. obraz pracovaný z vlasů; p. Krug, lékárník ve Vídni, dar. dva vycpané dravé ptáky; pěkné kraslice darovali p. Kl. Humplík, bohosl. v Olomouci a p. Jan Joklík, naduč. na Velehradě.

Knihovně darovali: p. Rud. Henniger svob. pán z Eberku, c. k. prof. v Olomouci: Die k. k. österr. Armee im Laufe zweier Jahrhunderte (39 vyobrazení rakouského vojska); p. Vraštil z Chomoutova: Modlitební knížku psanou r. 1808; stud. Rychlý Al. v Olomouci: Allegoria čili Staročeská země od Flor. Hameršmida, faráře Teynského; stud. Škroníček Frant. v Olomouci: Cesty po Evrópě z r. 1767 (německy); p. Los Rich., lékař v Dolanech, Evangelium vytištěné v Olomouci léta Páně 1557 u Jana Günthera.

Ctěným dárcům vzdává výbor srdečné díky.

Členstvo vlasten. muzejn. spolku.

Výkaz XXV.

Od 1. března do 31. května 1890 přistoupili:

za členy zakládající:

P. Kasalovský Josef, inženýr v Praze, sl. banka „Slavia" v Praze.

za členy řádné:

P. Balajka Jos., bohosl. v Olomouci; p. Bartoněk Vavřinec, naduč. itel v Hnojicích; p. Bednář Ant., bohosl. v Olomouci.

Dp. P. Tomáš Coufal, farář ve Veltrusích; sl. Čtenářský spolek „Kaplíř" v Kolči; sl. Čtenářský spolek ve Zdounkách.

P. Démal Jos., posluchač práv v Praze; p. Dočkal Jan, bohosl. v Olomouci; p. Dudík Frant., bohosl. v Olomouci; p. Dušek Bedřich, bohosl. v Olomouci.

P. Hladký Bohuš, bohosl. v Olomouci; p. Hradil Josef, řídicí učitel v Klimkovicích; p. Hradil Leop., přednosta stanice v Radvanicích; dp. P. Hrdlička Rudolf, I. kaplan v Hulíně; p. Hrušovský Štěpán, pravotár v Novém Městě v Uhřích.

Dp. Janák Ignát, kaplan v Hulíně; p. Janásek Ant., učitel v Lipníku.

P. Kaláb Petr, bohosl. v Olomouci; p Kapoun Emil, bohosl. v Olomouci; p. Karlík Jos., bohosl. v Olomouci; P. Kašpárek Alois, duchovní professor ve Rjece; P. Korec Jan, praefekt kn. arcibisk. semináře v Kroměříži.

P. Lantner Bohuslav, obchodník s hudebními nástroji v Olomouci; p. Lepařík Frant., bohosl. v Olomouci; p. Lipka Frant., mag. pharm. v Hoře Kutné; p. Lužný Augustin, bohosl. v Olomouci; p. Lužný Jan, kontr. assistent v Bedihošti.

P. dr. Mantuani Josef, ve Vídni; p. Maršálek Mikuláš, bohosl. v Olomouci; sl. c. k. přírodovědecké dvorní muzeum ve Vídni.

P. Nietsch Josef, vrchní báňský inženýr v Olomouci.

P. Odstrčil Aug., bohosl. v Olomouci; p. JUDr. Odstrčil Čeněk, advok. koncipient v Olomouci.

P. Pacholík Karel, říd. učitel v Klenovicích; p. Paul Jos., měšťan a obchodník v Hulíně; p. Pelíšek Josef, učitel v Drahanovicích; p Polášek Frant., správce školy v Orlově; p. Přecechtěl Ant., učitel v Lukově.

P. Rosík Jan, učitel v Újezdě.

P. Skyva Ant., bohosl. v Olomouci; sl. Stikarova Flora v Rosicích; p. Schmidt Václav, úředník cukrovaru ve Zvoleňovsi.

P. Zavadil Ant., bohosl. v Mariboru.

VIII. Výkaz darů

poskytnutých vlasten. muz. spolku v Olomouci na zjednání

vlastní muzejní budovy:

Dp. P. Mura Frant., farář v Ostré Lhotě	zl.	1·—
Dp P. Kobliha Jan, farář v Loučce.	„	3.—
Sl. Muzejní spolek v Pardubicích	„	1.—
P. Kanenýř Bedřich, c. k. soudní adjunkt v Kroměříži . . .	„	1·—
Slavná správa rolnické záložny v Dubanech	„	5.—
Slavná správa rolnické záložny v Blatci	„	5.—
P. Albert Čáp, c. k. hutní správce v Příbrami	„	5.—
Slavná Ústřední rolnická záložna v Olomouci	„	100· –
Slavná občanská záložna v Tršicích	„	5.—
Slavná rolnická záložna v Tišnově.	„	10·—
Slavná občanská záložna v Přerově	„	20.—
Slavná rolnická záložna ve Chvalkovicích	„	6· –
Slavná občanská záložna v Želechovicích	„	1· –
Slavná rolnická záložna v Dubanech	„	5· –
Slavná rolnická záložna v Křelově	„	5·—
Slavná rolnická záložna v Žeravicích	„	2·—
Dp. P. Prokop Dvorský, em. rektor a professor v Mor. Třebové	„	1·—
P. Stejskal Frant., měšťan v Olomouci	„	1·—
Pí. Lucie Bakešová dárky za kreslení národních vzorků od královniček z Drnovic, Lisic, Ořechova, pak od sl. Matlové z Drnovic, od rodiny Francové z Rysic.	„	12·64
Úhrnem . . .	zl.	188·64
K tomu obnos v VIII. seznamu uvedený	zl.	2010.67
Dohromady . . .	zl.	2199.31

Šlechetným dárcům vzdáváme tuto nejvřelejší díky a prosíme za další laskavé příspěvky, jež přijímá prozatím až do odvolání pan Josef Kramář v Olomouci (Národní knihtiskárna Kramáře a Procházky), Bělidla čís. 19.

Listárna. Časopis vlast. muzej. spolku v Olomouci vychází koncem každého čtvrtletí, tedy v posledních dnech měsíce března, června, září a prosince. Koho by některé číslo nedošlo, nechť to laskavě ohlásí, a sice nejdéle do 14 dní po uplynutí dotyčného čtvrtletí, expedici časop. vlast. muz. spolku v Olomouci, Bělidla č. 19. — Přihlášky nových členův, členské příspěvky, dary peněžité, jakož i předplatné na Mor. Ornamenty přijímá prozatím až do odvolání Národní knihtiskárna Kramáře a Procházky v Olomouci, Bělidla čís. 19. Aby se zabránilo nesprávnostem a omylům, žádáme pp. členy v zájmu jejich vlastním, aby adresy své psali zřetelně, by je udali dopodrobna (jméno křestní, příjmení, charakter, bydliště, při větších městech též ulici a číslo domu, při menších osadách též poslední poštu) a dále, za jakým účelem ten který obnos posílají: zda-li jako členský příspěvek (a sice za který rok) či jako peněžní dar (zejména zda-li je určen fondu na zjednání vlastní budovy) či konečně jako předplatné na Moravské ornamenty. Rovněž tak prosíme, aby nám každá změna adresy našich pp. členů zavčas oznámena byla. Všeliké dary pro sbírky muzejní i dopisy správy muzea se týkající, zasílány buďtež pod adresou: Vlasten. muz. spolek v Olomouci. Dopisy redakce tohoto časopisu se týkající zasílány buďtež redaktoru V. Houdkovi, c. k. místodrž. sekretáři ve Vídni, I. Schillerplatz 4.

Vlasten. muzejní spolek v Olomouci vydal nákladem svým tyto spisy:

Moravské ornamenty (na kraslicích). 8 tabul barvotiskových a 1 kreslená. Na kámen kreslila Madlénka Wanklova. S vysvětlujícím textem od Dra. Jindř. Wankla, Fr. Stránecké a Vlasty Havelkové. Cena pro členy vlast. muz. spolku olom. 1 zl., pro jiné 2 zl.

Návod ku sbírání a zachraňování starožitností. 20 stran s přečetnými obrázky. Cena 10 kr. Spisy tyto objednati lze prozatím až do odvolání v Národní knihtiskárně Kramáře a Procházky v Olomouci, Bělidla čís. 19.

V těchto dnech vyjdou nákladem vlasten. muz. spolku v Olomouci:

Moravské Ornamenty (na výšivkách). Šest tabul barvotiskových ve velkém foliovém formátě v barevné obálce. Na kámen kreslila Madlénka Wanklova. Text napsala Vlasta Havelková. Lithografie a tisk c. k. dvorní a státní knihtiskárny ve Vídni. Cena pro členy vlasten. muz. spolku olom. 2 zl.

Oznámení.

Oněm odběratelům, kteří se přihlásili, i těm, kdož se již předplatili na Moravské ornamenty, svazek II., oznamujeme, že tyto v nejkratší době vydány budou.

Oznámení.

P. T. pány členy našeho vlasteneckého muzejního spolku žádáme, aby příspěvky a vůbec veškeré na pokladnu téhož spolku znějící dopisy prozatím až do odvolání Národní knih- a kamenotiskárně Kramáře a Procházky v Olomouci zasílati ráčili.

Za správnosť obsahu svých vědeckých pojednání odpovídají pp. spisovatelé sami.

Redaktor V. Houdek. — Nákladem vlasten. spolku muz. v Olomouci.
Tiskem nár. knihtiskárny Kramáře a Procházky.

Vydává se jenom členům spol. muz. a sice zdarma.

ČASOPIS

Expedice na Bělidlech číslo 19. n. v Olomouci.

VLASTEN. SPOLKU MUZEJNÍHO V OLOMOUCI.

Číslo 27. Vydáno v září r. 1890.

Předhistorická naleziště okolí Krumlovského na Moravě.

Píše Jan N. Woldřich.

Všeobecné poznámky.

různých nálezích, které učiněny byly na pohřebišti nedaleko kníž. Liechtenštejnského cukrovaru východně od Mor. Krumlova se prostírajícím, dostaly se na veřejnosť zprávy sobě tak odporující, že to přimělo antropologickou společnosť vídeňskou k tomu, mne tam vyslati naleziště to prozkoumat. Odebral jsem se koncem října r. 1889. na místo, když byl vlastník, Jeho Jasnosť kníže Liechtenstein povolení k tomu blahosklonně udělil. Hospodárský rada p. Jan Piskáček, jakož i správce cukrovaru p. A. Vorlíček, přijali mě co nejlaskavěji a tento mě osobně při ohledání mém ochotně podporoval. Oběma vzdávám srdečný dík.

Staroslovanské město Mor. Krumlov, vynikající památkami stavitelskými, mezi nimiž je obzvláště zajímavým polovypuklý kříž s českým nápisem ve zdi novějšího hostince „u kříže", vystavěno je na zátočině řeky Jaroměřice, přítoku to Jihlavky; poloha místa onoho sama vyzývala k usazení se tam. Za mé přítomnosti stržen byl v Krumlově starý jeden dům, při čemž nalezena byla středověká rozbitá nádobka hliněná, jejíž zevnějšek je poset neobyčejně drsnými, téměř špičatými hrbolky. Nálezy předhistorické, tak zejmena zvonkovitá ozdobená miska bronzová, jsou z Krumlova již dávno známy. Také okolí města je bohato nálezišti předhistorickými, z nichž jsem sám měl příležitosť zjistiti ona, o kterých v následujících řádcích zmínka se děje.

Rozsáhlé pohřebiště prostíralo se v ohradě dnešního cukrovaru; při zakládání tohoto byla zajisté velká část pohřebiště prokopána; nálezy při tom jistě učiněné roztrousily se do různých rukou. Od té doby kopali zde hlavně: prof. Makovský z Brna a staniční přednosta Janoš, nyní v Praze; poněvadž diluvialní hlína tohoto místa k účelům továrním se odkopává, nasbíral také dřívější ředitel továrny p. Vinc. Bachler, nyní cukrovarník v Hrušovanech, mnoho nalezených předmětů, z nichž důležité kusy dosud má uschovány, kdežto jiných mnoho rozdal.

Když jsem toto místo byl probádal a stáří naleziště zjistil, zajel jsem do Lesonic, odkud jsem se odebral do Brna, prohlédnout si tam předměty uložené ve přírodovědeckém muzeu technické školy. Tím byla moje

úloha, na niž náklad vedla antropologická společnosť vídeňská, provevedena. Na zpáteční cestě zajel jsem z Olbramovic na hradiště Leskounské, o němž první zprávu na veřejnosť podal p. Dr. Wankel, a kdež mně dělníci nabídli kamenné a koštěné nástroje ku koupi Obádal jsem tam nejvnitřnější kamenný násep. jejž právě dva dělníci, kteří tu poklady hledali, na jednom místě až do základů byli rozkopali, a také prostranství uvnitř tohoto náspu mnohonásobně již rozryté, kdež jsem sám některé věci nalezl. Vrátiv se do Vídně, zakročil jsem, aby toto důležité místo pro vědu zachováno bylo. Dělníci oni psali mně však brzy potom, že mají vrchol toho kopce od vlastníka, obce to olbramovské, najatý a nabízeli mně koš plný nalezených předmětů ku koupi, načež průběhem zimy ještě tři bedny nalezených věcí mně poslali. Polovici těchto nálezů postoupil jsem c. k. dvor. muzeu. Prohlížejíce předposlední zásilku, pozastavili jsme se, totiž kustos c. k. dvorního muzea vídeňského p. Jos. Szombathy, assistent téhož muzea p. Dr. Mořic Hoernes a já nad několika kamennými kladivy tmavé barvy a nad nástroji koštěnými, které se nám zdály býti falšovány, přes to, že byly velmi zdařile padělány. Když pak jsem takové předměty v poslední zásilce vedle kusů nepochybně pravých opětně nalezl, nabyl jsem přesvědčení, že tu byly pravé nálezy fakticky padělány, a zamítl jsem v březnu další zásilky, neudav pro to důvodu.

Jakmile říšská rada odročena byla a já z Vídně vzdáliti se mohl, zajel jsem na vlastní útraty napřed do Brna vykonat přehlídku ve všech tamějších muzeích, totiž v muzeu Františkovu, v průmysl. muzeu. v muzeu techniky a muzejního spolku. V zemském muzeu není z Leskounu mnoho věcí; několik masivních hliněných misek zdálo se mně podezřelými; také myslím, že dobrá polovice předmětů, které muzejní spolek brněnský v květnu t. r. z Leskounu koupil, je padělána; zejmena černá provrtaná kladiva kamenná a tři hliněné nádoby. Navštíviv pak ještě některé cihelny v okolí Brna, abych se ve příčině známého sporu mezi prof. Makovským a prof. Maškou na místě samém osobně orientoval, odebral jsem se do Olbramovic a navštívil nejprve p. faráře ve Vedrovicích, jemuž jsem své pochybnosti sdělil a který mně potvrdil, že v Zábrdovicích se věci dle nálezů předhistorických padělané vyrábějí, při čemž mně sám ukázal padělané předměty vedle pravých v jeho sbírce uložené. Zatím přišel hoch, nabízeje ku koupi kuželovitá, podél provrtaná závaží z jemné hlíny zhotovená; odmítl jsem ho, podotknuv, že hraček které si on sám zhotovil, nekupuju. Nedávaje ostatně dělníkům zábrdovským podezření své znáti, najal jsem je, aby na Leskouně sami pro mě kopali, při čemž jsem nejvnitřnější val a několik ještě neporušených míst zevně valu toho prozkoumal. Nalezl jem tam sice dosti koštěných a pazourkových nástrojů, hliněných přeslenů, střepin z nádob a kostí zvířecích, ale ne tak hojně, jako objeveny byly na prostranství uvnitř náspu. Večer vyznal mně mezi čtyrma očima mladý jeden dělník, že ve třech domech v Zábrdovicích provádějí nedospělé děti padělání tmavě zbarvených kamenných kladiv, k nimž pro materiál si chodí do jistého kamenného lomu u Krumlova, pak nástrojů koštěných z nalezených kostí, za poslední doby také nádob hliněných a jak se domnívá, také výrobků bronzových z mědi do octa vložené. Tři velmi zdařile padělané nástroje koštěné jsem koupil, falzi-

fikátů bronzových však jsem neuviděl žádných. S touto výrobou padělků počali začátkem února t. r.

Není pochybnosti, že se tam předhistorické předměty padělají a falzifikáty vyrábějí, a to velmi dovedně. Poněvadž pak nálezy leskounské ještě vyčerpány nejsou, třebas hlavní naleziště na vrcholu již prozkoumáno bylo, a ježto v okolí na předhistorická naleziště bohatém zajisté ještě mnoho zkoumati se bude, považuju za svou povinnosť na tuto věc upozorniti a k opatrnosti napomenouti. —

Přecházeje nyní k podrobnější rozpravě o nalezištích mnou ohledaných, připomínám ještě, že z doby paleolitické (starší doby kamenné) v cihelně osady Rokytna, půl hodiny od Krumlova vzdálené, mamutí kel nalezen byl.

I. Naleziště u cukrovaru poblíž Krumlova.

Na pravém břehu řeky Jaroměřice sklání se mezi touto řekou a potokem Rakšickým mocný svah nánosu hliněného mírně k jihu směrem k velmi širokému dnu doliny malého potoka Rakšického. Tam stojí rozsáhlý cukrovar a za ním směrem k východu je veliké plotem ohražené prostranství, záležející ze žlutnice, která ponenáhle byla odkopána, při čemž uhodilo se na hroby a jiné nálezy. Když jsem já na místo přijel, bylo naleziště z většiny již odkopáno a vykořistěno; bylo prý tam přes 100 hrobů, což se mi zdá velmi k pravdě podobným. Jenom bezprostředně za továrnou stála ještě část žlutnice neporušena, potom úzký pruh podél severního a východního plotu a v severovýchodním koutě prostranství; tento kout vzbudil ihned mou naději.

Pod vrstvou prsti poměrně slabou, následuje černá, nadmíru prsťnatá vrstva se střepinami a úlomky kostí zvířecích, pod ní pak je uložena žlutnice; tato je směrem jihozápadním velmi mocná, vyklinuje se směrem severovýchodním a leží zde na hrubých valounech. Ve žlutnicové stěně bezprostředně za továrnou se zdvihající, shledal jsem odkopány dvě tmavě zbarvené jámy, které mně poznačeny byly jako hroby, jimiž se ostatně neosvědčily. Zde zahájil jsem svá zkoumání a dal jsem také podél severního plotu a v severovýchodním koutě kopati, celkem na šesti místech.

V severovýchodním koutě narazil jsem po několika hodinách na hrob popelnicový s několika odštěpky pazourkovými, potom na hrob kosterný s četnými nádobami, několika odštěpky pazourkovými a jedním klepadlem; jeden odštěpek pazourkový, podobný hrotu šipky, vězel v polootevřeném poněkud švu šípovém lebky. Dále narazil jsem na druhý hrob kosterný, který obsahoval jenom okončiny v původní poloze, vedle nich pak ležely nádoby, starší i novější střepiny a odštěpky pazourkové. Podél severního plotu nalezl jsem tři tmavé jámy částečně ve žlutnici, částečně ve štěrku. Tyto jakož i jámy uprostřed toho prostranství obsahovaly popelnatou hlínu, pazourkové nožíky a odštěpky. Klepadla (drtidla), nástroje koštěné, hliněná závaží, kusy hliněné omítky, střepiny z nádob, a sice starší dole a místy novější nahoře; pak kosti zvířecí a odpadky kuchyňské s lasturami. Ve žlutnici uprostřed prostranství,

zdánlivě neporušené nalezl jsem roztroušeno až do hloubky 1·5 m. několik střepin, odštěpky pazourkové a jeden nástroj koštěný; také bylo tu možno stopovati chodbu žlutnicí vyplněnou, která se šikmo do hloubky skláněla, ale žádných nálezů neposkytla.

Na základě tohoto ohledání jakož i předmětů ve sbírkách brněnské techniky a p. V. Bachlera ve Hrušovanech uložených dospěl jsem k následujícímu výsledku:

Rozsáhlé pohřebiště u cukrovaru mor. krumlovského bylo původně velmi rozsáhlou osadou neolitickou (z mladší doby kamenné), z níž pocházejí dosavadní zbytky jam tehdy za obydlí sloužívších, jakož i některé jámy odpadkové se zbytky kuchyňskými. Tato osada trvala současně s osadou na Leskouně, asi 2 hodiny k jihu vzdáleném; poloha její byla ze tří stran vodou chráněna. Obyvatelé osadu tuto opustili; chýže nad jamami, obklíčené dřívím, ploty neb slamou bezpochyby shořely. Později za doby kovové zvoleno místo ono za pohřebiště. Při pohřbívání přihodilo se asi, že jednotlivé hroby docela nebo částečně do neolitické jámy vyhloubeny byly, a že i jinak zbytky z doby neolitické (střepiny, odštěpky pazourkové atd.) v nejhořejší vrstvě roztroušené do hrobů se dostaly. Takto vysvětluje se pestrý obsah jednotlivých hrobů.

Nalezené předměty těchto dvou velikých period daly se při vykopání celkem snadno roztříditi; jenom stran několika neozdobených střepin nebylo to možno, poněvadž i za doby kovové upotřebováno bylo nádob hliněných, tuhou nenatřených. Promluvím nyní o nálezích samých postupně dle jejich stáří.

1. Osada doby neolitické u cukrovaru poblíž Krumlova.

Zbytky jam bydlecích byly většině 70—80 cm. hluboké, slabě nálevkovité, na dně 2—2·5 m. široké; jedna taková jáma menších rozměrův, u severního plotu vyhloubená, osvědčila se býti jamou odpadkovou. Jámy vyplněny byly popelnatou zemí a poskytovaly jen sporé nálezy. V jamách jakož i na povrchu jich a vedle nich roztroušeny nalezeny byly následující předměty:

Jáma I. byla již z většího dílu odkopána; nalezl jsem tam jenom několik nevelikých hrubých střepů; v ní nebo vedle ní nalezl p. A. Vorlíček růži parohu velmi silného jelena (Cervus elaphus L.), již c. k. dvor. muzeu daroval.

Jáma II. Tlusté (1·1 cm.) střepiny z hrubé, pískovité hlíny, uvnitř černé, zevně červenavě žluté, a pocházející z velikých nádob. Hliněné závaží tkalcovské tvaru elipsoidického, na jedné straně ploché, uprostřed nepravidelnou děrou provrtané, slabě pálené. Větší průměr má 14·7, menší 9 cm. Pak metatarsus (kosť záprstní) z ovce (ovis aries L.?)

Jáma III. Výrobky kamenné: nožík pazourkový šedé barvy (obr. 1.*), dva úlomky pazourkové, úlomek břidlicový, kulaté klepadlo

*) Vyobrazení předmětů v tomto článku popsaných podána budou při další části článku tohoto v čísle příštím.

z rohovce; eliptické klepadlo z polovice valounku křemenného; úlomek drtidla z břidlice amfibolové. Výrobky koštěné: dýka z ulny skotu, 18·5 cm. dlouhé (obr. 2.); šídlo ze hnátní kosti ovčí (?); hrot z parohu jeleního, přiostřený s tulejem 12 cm. dlouhý (obr. 3.); úlomek zpracovaného parohu jeleního a jiný parohu srnčího (vidláka); připálený úlomek parohu jeleního, ostrý, nezpracovaný úlomek koštěný. Výrobky hliněné: úlomek hliněného závaží tkalcovského tvaru jehlancovitého; dva přesleny tvaru dvojjehlancovitého, jedna polovice vyšší než druhá, pálené; větší průměr má 3·6 a 4·1 cm., menší 3·1 a a 2·5 cm. (obr. 5.); dva kusy obmítky s otiskem plochého měkkého dřeva, slabě pálené. Odpadky jídel: úlomky kostí skotu a ovce a dvě malé lastury. Kosti: Ulna a metacarpus z prasete bahenního (Sus palustris Rütim.), spodní čelisť ovce, kus dolní čelisti kozy (?), úlomky kostí skotu krátkorohého (?) (Bos brachyceros Rütim.), pak konec lýtkové kosti člověčí velmi silného vzrůstu. Úlomky nádob: z břichatého hrnce z hrubé hlíny urobeného, slabě páleného, uvnitř šedého, zevně červenožlutě natřeného, se vtlačenými trojhrannými důlky pod krkem, 18·4 cm. vysokého. Kusy okraje kolmého a málo ven vyhrnutého, tlusté, částečně se šikmými brázdami na horním okraji, částečně s pupíky pod okrajem anebo s důlky prstem vtlačenými do vyvýšeného pásu dokola nádoby (obr. 6.), nebo konečně s uchama vodorovně postavenýma; z hlíny hrubým pískem promíchané, místy černé, více nebo méně pálené. Úlomky dna s okrajem jednoduchým nebo trochu ven vyhrnutým. — Střepiny na povrchu nalezené, době kovové náležející, popsány budou později.

Jáma IV. Nástroje kamenné: kulatá klepadla z rohovce, drtidla z valounu křemenného, tabulka z břidlice slídovité a závalek železitého slínu. Výrobky koštěné: plochý, na obou koncích přiříznutý nástroj ze žebra hovězího (obr. 7.). Výrobky hliněné: horní polovice velmi velikého jehlancovitého, slabě páleného závaží hliněného s děrou; úlomek knoflíka napříč provrtaného, snad ze hliněné lžice. Kosti z prasete bahenního, ovce, skotu krátkorohého, skotu, jelena a zajíce. Zbytky jídel: ze skotu a ovce a lastury malé perleťovky říční. Úlomky nádob: kusy okraje jako v jámě III., mimo to ještě z nádob otočených vyvýšeným páskem šňůrovitým a opatřených hrbolkem na břiše. Úlomky dvou mis s tenkými stěnami, z jemnější hlíny tmavé a pálené.

Jáma V. Nástroje kamenné: dva nožíky pazourkové, dvě pazourková jádra a několik odpadků z pazourku a rohovce; úlomek dlátka nebo kamenné sekery z břidlice amfibolové, úlomek brousku (obr. 8.), ploché klepadlo z valounku a úlomek jiného drtidla. Úlomky nádob: červenožluté střepiny s kulatými a podlouhlými pupíky postranními, některé s čárkami nepravidelně vrytými (obr. 9.); úlomek hrnce se stojatým okrajem a vyvýšeným pasem s důlky prstem vtlačenými; velké i menší kusy dna, více nebo méně pálené. Všecky tyto formy naskytují se také v Hadersdorfu v Dol. Rakousích (dle výkopek Spöttlových). Pak jeden kus obmítky. V nejhořejší vrstvě také této jámy, jakož i v jejím okolí naskytlo se v černé půdě množství střepin novějších, o kterých se později zmíním.

Jáma VI. Nástroje kamenné: nožíčky a odpadky z pazourku, malé ploché dlátko, pálená tabulka břidlicová, větší drtidlo z rohovce a úlomek hadcový. Výrobky hliněné: válcovité, podél provrtané závaží, dosti dobře vypálené, 14·5 cm. dlouhé, 9 cm. široké. Zbytky kostí ze skotu plemene pravěkého (?) (Bos plemeno primigenius). Úlomky nádob: kusy okraje a dna jako v jámě III. a IV.; vodorovné, provrtané nebo kulaté i podlouhlé pupíky pod okrajem a na břiše (jako v Hadersdorfu) vesměs se stěnami tlustými, světlošedými nebo žlutavě červenými, více nebo méně pálené; jediný střípek z malé nádobky s pupíčkem má stěny tenké.

Jáma VII. měla menší rozměry, nebyla tak hluboká jako ostatní a obsahovala velké množství lastur malého druhu říční perleťovky (Unio), mezi nimi pak ležely jiné zbytky jídel, nejvíce kosti ovčí a kus čelisti z bobra; ježto lastury asi za pokrm sloužily, je to patrně jáma pro kuchyňské odpadky.

Ve sbírce brněnské techniky uloženy jsou kroužky (náramky) z lastur vyřezané, které asi odtud pocházejí. Ve sbírce p. V. Bachlera je krásné, velmi dlouhé dlátko kamenné z amfibolitu a džbánkovitý hrneček nápadný svou vrytou ornamentikou, jejž také asi sem zařaditi sluší. Hrneček ten má malé rovné dno, je nepříliš břichatý a pod okrajem trochu súžený; od okraje až ke dnu vryty jsou rovnoběžné čárky, mezi nimiž trojí vzorek skupenin vrytých bodů v desíti polích se střídá. (Obr. 10)

Podobně ozdoben je celý povrch džbánkovitého hrnečka ze Šlapanic u Brna, jejž kustos brn. zemsk. muzea p. M. Trapp ve „Zprávách c. k. ústř. komise pro zachování památek ve Vídni“ v roč. 1867. popisuje; jenom že tam vzorky sestávají z přímek, z vlnic a pak z krátkých kolmic. Tato nádobka připisuje se době bronzové. Bylo by sice dosti možno, že i náš hrneček krumlovský z doby bronzové pochází a s hroby popelnicovými, jež později popíšu, souvisí; mně se to však nezdá pravdě podobným.

Zvěřena osady neolitické: skot krátkorohý (Bos brachyceros Rütim.) větší druh hovězího dobytka (Bos taurus L.), velký druh skotu plemene pravěkého (Bos plemeno primigenius) (?), ovce, koza (?), jelen, srnec, prase bahenní (Sus palustris Rütim.), zajíc, bobr a mušle (Unio).

Důležitým zdá se mi tu okolnosť opětovně zjistiti, že v jedné jámě bydlecí též této neolitické osady, jak jsem to již opětovně při takových osadách v Čechách zjistil, kosti z lidské kostry nalezeny byly. (Odkazuju v té příčině na svůj článek ve „Zprávách antrop. spol. ve Vídni“ 1886.: Beiträge zur Urgeschichte Böhmens, III. díl).

(Dokončení.)

Květena okolí Misteckého.

Píše Fr. Gogela, kooperátor a katecheta v Místku.

V severovýchodní Moravě kdo navštíví okolí Mistecké, mile bývá dojat půvabem této krajiny. Údolím k severu znenáhla se otvírajícím žene tu rychlá Ostravice zelenavé své proudy k Odře a množství průmyslových závodův označuje tok její od Frýdlantu až za Mor. Ostravu. V nepřílišné dáli zvedá se z roviny mohutné horstvo příkrými svahy a stráněmi, jež hlubokými rozryty jsou roklinami; studánek, pramenův a potůčků zde hojně, říček odevšad spěchajících a své proudy s vlnami Ostravice sdružujících. Hustá křoviště, olšiny a vrbiny lemují břehy jejich.

Však tato rozmanitosť krajiny v okolí Misteckém má také důvod v tom, že tu v nedaleké od sebe vzdálenosti několik rozličných útvarů se naskytuje.

Město Místek stojí v naplavené rovině. Důkaz tohoto náplavu poskytuje hojný říčný štěrk oněch rolí v Misteckém okolí, které se nazývají „kamenec". „Kamenec" tento pokrývá útvar eocénový, jehož vrstvy zde z Moravy přes Frýdek do Slezska zasahují. Město Frýdek ve Slezsku, s Místkem poněkud na severovýchod sousedící, nestojí však již na rovině, nýbrž rozkládá se na malebných, částečně strmých a hlubokými roklemi rozrytých pahorcích. Příkrosť těchto strání Frýdeckých zdá se tomu nasvědčovati, že v jádru jejich alespoň částečně se ukrývá vyvřelý tešenit, který ve blízkém okolí vystupuje a jehož úlomky pod svahem zámku Frýdeckého lze i nalézti; od Frýdku na východ rozkládá se opět zmíněný již útvar eocénový. Na jihovýchod a jih, ve vzdálenosti asi půldruhé míle, kupí se malebné pohoří moravsko-slezských velikánů útvaru křídového: Travné (1197 *m*), Lysá (1320 *m*), Smrk (1334 *m*), Kněhyně (1251 *m*), Ondřejník (960 *m*), blíže pak Metylovský Čupek a skupeniny tak zv. Palkovských a Chlebovských hůrek, jejichž posledním u Místka výběžkem jest Misteckým výletníkům dobře známý, lesnatý a půvabný kopeček Štandl, plný krajinek útulných se studánkami a potůčky. Temeno Štandle bylo asi v dávných dobách, jak ještě jakési zbytky náspů o tom svědčí, opevněno a poskytuje přerozkošný pohled na sousedící města Místek a Frýdek a jejich okolní osady, jakož i na celé údolí a poříčí Ostravice přes Paskov až po Vitkovské a Mor.-Ostravské ustavičné kotouče dýmu. Krajina na západ a severozápad přináleží eocénu a neobsahuje štěrku jako náplav Ostravice a proto jí zde říkají „na hlinkách". Jako v útvaru křídovém, nejinak i ve třetihorním eocénu vložen jest místem jurský vápenec, z něhož se pálí vápno; vápenec tento naskytuje se v okolí Palkovic, Chlebovic, Rychaltic, Staříče (na Kamenné), a na straně slezské u Sedlišť a Skalice. Zde onde se vyskytující dosti hluboká jezírka osamělá, četné prameny a studánky zdají se tomu nasvědčovati, že vrstvám hlíny podložen jest mastný, nepropustný slín.

Prudké řeky Ostravice a Olešná, měníce velmi často tok svůj, zanechaly na svém poříčí na některých místech bařiny, na některých prohlubně, které naplněny jsou stojatými vodami. Poříčí Olešné oplývá rozkošnými a úrodnými lučinami.

Nedá-li se upříti, že obyčejně každý útvar označen jest některými zvláštními rostlinami, pak je na snadě, že také okolí Mistecké některou floristickou zvláštnosť poskytuje. A tak jest tomu skutečně; neboť ač jinak květena Misteckého okolí pro studené ponebí nepříliš bohatou býti se zdá, přece místem poskytuje alespoň některou zajímavější rostlinu. Některé totiž rostliny s hor sestupují až sem, kdežto v lesích, křovištích a na lukách trvale se usadily a zase z rostlin milujících teplejší ponebí některé jakoby potulkou až sem zabloudily, oko pozorovatele tím mileji překvapujíce.

Prohlédnuvše sobě takto stručně rozlohu Misteckého okolí, vizme, čeho nám v ohledu floristickém poskytuje.

I. oddělení.*)

Sporophyta.

1. Třída. Cryptogamae vasculares Br.

Řád Polypodiaceae R. Br.

1. *Polypodium vulgare L.* (Osladič obecný.) Ve Štandli nedaleko temena nehojně. — 2. *Phegopteris Dryopteris Fée.* (Osladič doubravní.) Ve Štandli a v lesích Palkovských a Chlebovských místem dosti hojný. — 3. *Phegopteris polypodioides Fée.* (Osladič bukovinný.) Na týchže místech jako předešlý. — 4. *Pteris aquilina L.* (Hasivka orličí.) Na východním svahu Štandle na pokraji lesa. — 5. *Blechnum Spicant With.* (Kapraď různolistý.) Velmi porůznu ve Štandli a na hůrkách Palkovských nedaleko salaše. — 6. *Asplenium Trichomanes L.* (Slezinník červený.) Na temeni Štandle nehojně; hojný na kamenitých místech lesů Palkovských a Chlebovských. — 7. *Asplenium Ruta muraria L.* (Slezinník routička.) Na hřbitovní zdi v Palkovicích, Stařiči a Metylovicích. — 8. *Athyrium Filix femina Roth.* (Paprátka samičí.) V lesích a křovištích všude obecná. — 9. *Aspidium lobatum Sw.* (Kapraď laločnatý.) V roklině horské nad Chlebovicemi při potoku nehojný. — 10. *Aspidium aculeatum Sw.* (Kapraď bodlavý.) S předešlým porůznu. — 11. *Aspidium spinulosum Sw.* (Kapraď ostnitý), genuinum Röp. Ve stinných vlhčinách pod Štandlem. — 12. *Aspidium Filix mas Sw.* (Kapraď samec), genuinum Milde, crenatum Milde. Ve Štandli a všech okolních lesích a houštinách hojný. — 13. *Aspidium montanum Asch.* (Kapraď horní.) Horský tento kapraď roste na různých místech v okolí; ve křovištích v okolí Štandle, při mlýnské strouze tekoucí do Stařiče, ano i ve vrbině u Sviadnova. — 14. *Cystopteris fragilis Bernh.* (Puchýřník křehký.) V horské roklině u potoka nad Chlebovicemi na kamenech a trouchnu.

Řád Equisetaceae D. C.

15. *Equisetum arvense L.* (Přeslička polní.) Na rolích všude obecná. — 16. *Equisetum maximum Lamk.* (Přeslička obrovská.) Na pramenité půdě svahu pod Frýdeckým zámkem; breve Milde; na jedné louce mezi Štandlem a Zelinkovicemi pouze několik rostlin, hojněji na pramenitém svahu mezi Frýdkem a Leskovcem. — 17. *Equisetum silvaticum L.*

*) Poněvadž česká „Květena Moravy a rak. Slezska“ od Dra. Edv. Formánka dosud celá ještě nevyšla, vzato jest rozdělení a postup dle díla: Flora von Mähren und österr. Schlesien von Ad. Oborny. Názvy české jsou dle Dra. Lad. Čelakovského.

(Přeslička lesní.) V lesích, na lesních paloucích i na rolích hlinitých obecná. — 18. *Equisetum limosum L.* (Přeslička mokřadní), Linneanum Döll; verticillatum Döll; v mokřadech při Ostravici a Olešné. — 19. *Equisetum palustre L.* (Přeslička bahenní.) Na mokrých lukách a písčinách hojná.

Řád Lycopodiaceae Rich.

20. *Lycopodium clavatum L.* (Plavuň obecná.) Ve Štandli a v lesích Palkovských a Chlebovských.

II. oddělení.

Spermophyta.

I. Skupina. 2. Třída. Gymnospermae.

Řád Coniferae Juss.

21. *Taxus baccata L.* (Tis červený.) Ve školní zahradě Mistecké. — 22. *Juniperus communis L.* (Jalovec obecný.) Na hůrkách Palkovských a Chlebovských, i v zahradách zhusta se pěstuje. — 23. *Juniperus Sabina L.* (Jalovec chvojka.). Zde onde v zahradách. — 24. *Thuja orientalis L.* (Zerav východní.) — 25. *Thuja occidentalis L.* (Zerav západní). Oba v zahradách. — 26. *Pinus silvestris L.* (Borovice lesní). 27. *Pinus Strobus L.* (Borovice Vejmutovka). V sadech pěstovaná, v hojnějším počtu v lese „Hájku“ u Frýdku. — 28. *Larix decidua Mill.* (Jedle modřín.) V lese na Štandli a jinde v okolí. -- 29. *Picea excelsa Lk.* (Smrk.) V lesích. — 30. *Abies alba Mill.* (Jedle.) Jako předešlý.

II. Skupina. Angiospermae. 3. Třída. Monocotyledoneae.

Řád Lemnaceae Lnk.

31. *Lemna minor L.* (Okřehek menší). Ve stojatých a zvolna tekoucích vodách hojný.

Řád Najadeae A. Rich.

32. *Potamogeton pusillus L.* (Rdest maličký). V tůních při Ostravici i Olešné hojný. — 33. *Potamogeton crispus L.* (Rdest kadeřavý.) V tůních při Ostravici; ve mlýnské strouze u Paskova hojný. — 34. *Potamogeton natans L.* (Rdest vzplývavý). Ve vodách stojatých v celém okolí.

Řád Aroideae Juss.

35. *Acorus Calamus L.* (Šišvorec obecný). V bařinaté zahradě v Hodoňovicích. — 36. *Arum maculatum L.* (Aron skvrnatý). Na zámeckém vrchu u Frýdku, velmi hojný v oboře Hukvaldské.

Řád Typhaceae Juss.

37. *Typha latifolia L.* (Orobinec širolistý). V tůních ve vrbině u Sviadnova, u Malých Kunčic. — 38. *Typha angustifolia L.* (Orobinec úzkolistý). U Malých Kunčic s předešlým. — 39. *Sparganium ramosum Huds.* (Zevar větevnatý). V tůních a bařinách obecný. — 40. *Sparganium simplex Huds.* (Zevar jednoduchý). Jako předešlý, však vzácnější.

Řád Gramineae Juss.

41. *Zea Mays L.* (Kukuřice, turecká pšenice). Velmi porůznu se pěstuje. — 42. *Panicum sanguinale L.* (Rosička krvavá). Na půdách

zahradních. — 43. *Panicum Crus galli L.* (Kuří noha, ježatka). S předešlou. — 44. *Setaria viridis Beauv.* (Bér zelený). Na rolích a v zahradách. — 45. *Milium effusum L.* (Pšenićko rozkladité). V háji Lipinském u Frýdku, v houštinách při mlýnské strouze u Staříče. — 46. *Agrostis vulgaris Wilh.* (Psineček rozkladitý). Na místech travnatých všude obecný. — 47. *Agrostis alba L.* (Psineček stažený). U mezí, lesů, na lukách hojný. — 48. *Agrostis canina L.* (Psineček obecný.) Na vlhčinách lesních a lukách zvláště mezi Malými Kunčicemi a Palkovicemi. 49. *Agrostis Spica venti L.* (Chundelka). Na půdách písčitých a kamenitých. — 50. *Calamagrostis epigea Roth.* (Třtina křovištní.) V mýtinách a křovištích na Štandli velmi obecná. — 51. *Calamagrostis lanceolata Roth* (Třtina kopinatá.) Na kamenité mokřadě v křovišti pod Starým Městem, i jinde v poříčí Ostravice ve křovištích. — 52. *Alopecurus pratensis L.* (Psárka luční). Na lukách obecná. — 53. *Alopecurus geniculatus L.* (Psárka kolénkatá). Na mokrých lukách, u příkopů. — 54. *Alopecurus fulvus Sm.* (Psárka plavá). Jako předešlá. — 55. *Phleum pratense L.* (Bojínek luční). Na lukách a mezích obený. — 56. *Phleum Boehmeri Wib.* (Bojínek Boehmerův). Na Kamenné u Staříče na vápenné půdě. — 57. *Phalaris arundinacea L.* (Lesknice rákosovitá). U břehů vod všude hojná; picta L v zahradách. 58. *Phalaris canariensis L.* (Lesknice kanárská). Velmi zřídka se pěstuje. — 59. *Anthoxanthum odoratum L.* (Tomka vonná). Na lukách a místech travnatých všude obecná. 60. *Holcus lanatus L.* (Medynek vlnatý.) Na lukách a místech travnatých hojný. — 61. *Holcus mollis L* (Medynek měkký.) Na mezích, v obilí, zvláště „na drahách“ u Místka. — 62. *Arrhenatherum elatius Mert. & K.* (Ovsík obecný). Na lukách a místech travnatých obecný. 63. *Avena sativa L.* (Oves setý). Na rolích. — 64. *Avena fatua L.* (Oves hluchý.) Mezi obilím pouze porůznu se objevuje. — 65. *Aira caespitosa L.* (Metlice trsnatá). Na travnatých vlhčinách obecná. — 66. *Aira flexuosa L.* (Metlice křivolaká). V lesích na hůrkách Palkovských a Chlebovských; na železničním náspu u St. Města. — 67. *Trisetum flavescens P. B.* (Ovsík žlutavý.) Na lukách obecný. — 68. *Danthonia decumbens DC.* (Trojzubec vystoupavý). V lese na Štandli a na jiných místech lesnatých hojný. — 69. *Melica nutans L.* (Strdivka nící). V lesích a křovištích hojná. — 70. *Phragmites communis Trin.* (Rákos obecný.) Na bařinách i na vlhkých rolích. — 71. *Cynosurus cristatus L.* (Poháňka hřebenitá). Na mezích a travnatých úklonech obecná. — 72. *Dactylis glomerata L.* (Siha laločnatá). Na lukách a travnatých místech hojná. — 73. *Poa annua L.* (Lipnice jará). Na obdělané i neobdělaná půdě obecná. — 74. *Poa nemoralis L* (Lipnice hajní). V lesích a křovištích obecná, rigidula Gaud. na Štandli. — 75. *Poa palustris L.* (Lipnice úrodná). Na vlhčinách při Ostravici a Olešné. — 76. *Poa compressa L.* (Lipnice smačknutá). Na kamenitém nábřeží Ostravice, u cest hojná. — 77. *Poa pratensis L.* (Lipnice luční). Na lukách a travnatých místech obecná. — 78. *Poa trivialis L.* (Lipnice obecná). Na lukách a ve křovištích. — 79. *Briza media L.* (Třeslice obecná). Na lukách a travnatých úklonech dosti hojná. — 80. *Molinia coerulea Mnch.* (Bezkolenec modrý). Na vlhčích lukách; arundinacea Schrk. na Štandli na vlhčinách lesních.

(Pokračování.)

Česká chalupa.

Napsal Kar. V. Adámek.

Tab. I.

Kdož by neznal těch tichých chaloupek venkovských. jak se na stráni nebo v údolí při potoce kupí, rozhledajíce se ze zeleně stromové okénky svými vesele po kraji na nivy vlnící se zlatou úrodou! Znáte jich stářím nahrbené a mechem zarůstající doškové střechy. Věru mnohý z vás často a věrně rád zalétá v myšlénkách svých v onu dobu, kdy pod krovem takové chaloupky obdivoval se staré, ptactvem a věnci květinovými pestře pomalované truhle babiččině aneb za soumraku při vesele praskajícím ohni naslouchával pozorně pohádkám o spanilých princeznách a zakletých zámcích.

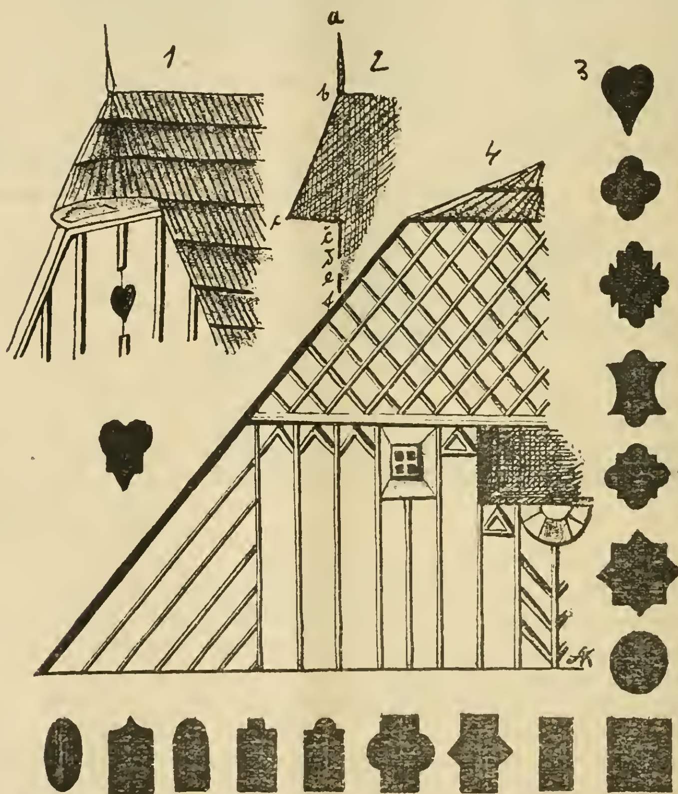
Jako v jiných oborech činnosti lidské, tak i v těchto výtvorech stavitelství prostonárodního jeví se zvláštní samostatnosť a rázovitosť slohová odlišující je zřejmě od venkovských domů jiných národů.

V městech památek prostonárodního stavitelství málo kde nalezneš. Tu i tam snad setkáš se s nimi jako s oázou na poušti. Za to po dědinách zvláště v pohorských končinách a v krajích ruchem světovým méně tknutých hojně jich dosud, však stále jich ubývá, neboť neuplyne roku. aby si některou z nich nevyžádal hlodavý zub času za oběť. Počasí, nestálosť a snadná proměnlivosť materiálu, z něhož jsou budovány prostonárodní památky stavitelské, neméně též platný nyní řád stavební bojují proti nim. S každou chatou ovšem klesá v hrob zapomenutí kus rázovitosti našich dědin beze vší náhrady. Baráky a chalupy zděné, namnoze nevkusné, beze vší rázovitosti a původnosti slohové, nenahradí nikdy útulných přívětivých chaloupek.

* * *

Na nízké zděné podezdívce sroubena je z trámů *česká chalupa*,[1]) po obou stranách vymazaná a vybílená, posléze pak korunovaná střechou s lomenicí, jíž největší píle při stavbě bývala věnována. Bylať lomenice zkušebným kamenem, na němž objevovala se zručnosť, dovednosť a vkus stavitelský. Skládala se z kukly, záklopy, dvou okřídlí a vlastní lomenice s malými okénky.

Kuklou (tab. II. č. 1. a 2. na str. této) nazývá se obyčejně kuželovitá stříška nad záklopní deskou pravidelně vodorovně, řídčeji kolmo zasazenou; okřídlí pak slují boky střechy před lomenici čnící. Bývají omalovány někdy věru velice řemeslně, jakož i záklopy, kteréž nerozpakujeme se

Tab. II. č. 1. střecha; č. 2. *de* okénko, *ab* makovice, *bc* kukla, *cč* záklopa, *čf* lomenice; 3. okénka v lomenici; č. 4. lomenice studnická.

nazvati křestními listy našich chalup. Proč, sezná a uzná každý, kdož přečte několik těch záklopních nápisů, jež ukázkou podáváme. Tak na čís. 5. ve Svatém Mikuláši u Rváčova shledáme: „1800. Pochválen Buď

[1]) Na levém nákresu tab. I. str. 111.) znázorněn je ráz dřevěné české chalupy, jaký nejčastěji se v českomoravském pohoří naskytá (Studnice, Vortová, Rváčov, Blatno, Hamry, Sv. Mikuláš v okr. hlineckém). Pravý nákres znázorňuje hájovnu v Plaňanech u Hlinska, nákres třetí (dolejší) zděné chalupy na Medkových Kopcích. — Nejobvyklejší způsob stavby stodol v tomto pohoří je podán obrázkem IV. z Blatna u Hlinska na str. 115.

Ježíš Kristus. Žehnej Pán Bůh tomu domu; vystavěl jsem nevím komu. Z nákladu Ondřeje Lyczka.“ Ve Rváčově na výměnkářském stavení statku Krejčího čteme: „Pochválen Buď Ježíš Krystus. Toto stavení jest vyzdviženo nákladem Jana Krejčího dne 5. (juni) 1793 Roku.“ Že pak druhá část téhož stavení jest mladší, svědčí její záklopa svým nápisem: „Anno 1810. dne 18. Juni Francz Kregczi.“ Světáckým nápisem chlubí se č. 6. ve Všeradově: „Toto stavení jest vyzdviženo. Pijme s pomocí Boží! 1800.“ V Blatnu u Chmelíků mají: „Pochválen Pán Ježíš Krystus. Tento grunt jest vyzdvižen z nákladu Jana Homoláče měsíce 22. června roku 1805., toho roku korec žita za . . .“ Na Ratajích (č. 374., patřící ke Hlinsku) vyslovil stavitel přání: „Pochv. B. J. K. Žehnej toho domu Pán Bůh. Stavěli jsme, ne(vědouce) komu. Kdo v něm bude přebývati, rač mu Pán Bůh štěstí a zdraví dáti,“ načež dokládá: „Léta Páně 1782 Juni 22 vy(stavě)no.“ Z četných záklop města Hlinska uveďme na př. z č. 433: „1797. P. B. J. K. Tento domek jest vyzdvižen z nákladu Františka Sokola dne 26. (srp.)“. Z téhož roku jest na př. nápis (č. 425.) budovatele Jos. Moučky. Na „baronii“ loni zbourané býval nápis: „P. B. P. J. K. Tento domek jest vyzdvižen z nákladu Joz. Prokopa l. P. 1786 dne 26. května“; atd.

Dovídáme se z nápisův záklopních o jménech dřívějších obyvatelů, mnohdy i o řemesle jich, též o letech založení, o jméně stavitelově (ve Vitanově nápis: „Tento dům jest zřízený z nákladu Tom. Cacha skrz poctivého tesařského mistra Joh. Kauby z městečka Žumberku, dne 13. července r. 1820. P. P. J. až na věky Amen“). Na oné zase dočteš se šprýmu leckterého, jinde vystřídá jej zbožná průpověď neb žádosť, by stavba chráněna byla před spiknutím lidí a ohněm. Vedle toho mnohdy setkáš se se vzpomínkou historickou. Čte se na č. 6. v Millesimově: „P. b. J. K. Požehnej Pán Bůh tomu domu, vystavěl jsem nevím komu, kdo v něm bude přebývat, pán Bůh mu rač požehnat, z nákladu France Nováka Jakub Pekař. Ta chalupa se stavěla, když s Francouzem vojna byla. L. P. 1794.“ Jinde zase přiučíš se čemusi z místní historie. Na kovárně chlumské uvidíš na záklopě: „P. B. J. K. Nákladem počestné obce Chlumu dne 8. Octobris Roku 1785.“ Týž rok, dle farní knihy hlinecké, četl se na lomenici hamerské školy dávno již zbořené. O chalupě pod kostelíkem sv. Mikuláše u Rváčova zvíš ze záklopního nápisu, že byla r. 1783. „z povolení nejmilostivější vrchnosti a všech pánů oficírů i také z povolení vysoce učeného dvojctihodného P. faláře v zádušním místě“ vystavena.

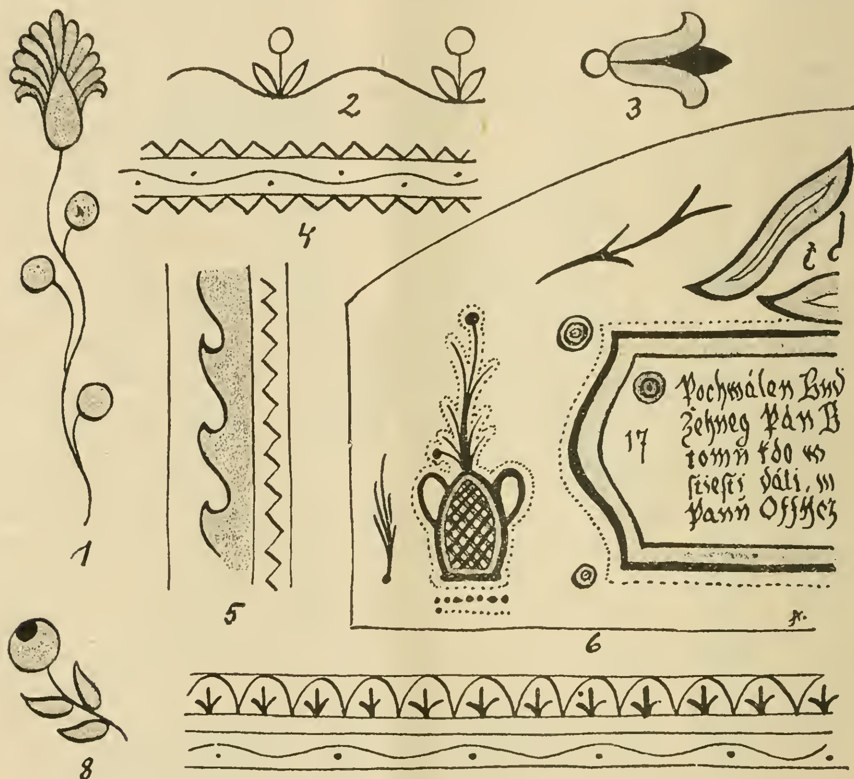
Tím přestaneme, ač bychom ještě kolik set nápisů záklopních ze své sbírky v okresu hlineckém mohli uvésti. Tuším, že již z toho, což uvedeno, dostatečně se poznává význam, který nápisy takové mají pro historii místní, jsouce pro svou ves takořka archivem malým, zejména zpráv o stáří chalup, dřívějších držitelích aneb aspoň o zakladateli a staviteli a j.

Neméně i pro národoslovce jsou záklopy zajímavy. Setkávámeť se v ozdobách na záklopách namalovaných s mnohými motivy, jež častokráte na prostonárodních výšivkách spatřujeme. Bývá totiž nápis záklopní[2]) obklopen spletí malovaných větvic nebo rámcem, po jehož

[2]) Pěknou obrubou nápisu záklopního značí se též č. 84. v Hamrech. Nápis čísla tohoto zní: „Tato chalopka gest zwižena z nakladu Jana a Waczlawa Girmoka leta Páně 1798. dne 4. Juni.“

obou stranách bývají rudkou, druhdy též žlutě, modře, zeleně neb černě narýsovány karhánky s kvítím (tab. III. č. 3., 6., 8. na str. této) a různé jiné okrasy, jako zase na jiných záklopách rámování neshledáváme, nýbrž obyčejně symbol vševědoucnosti, podobu andělskou držící nápis, druhdy i monstranci. A kdož by pak vypočetl množství různých hvězd, měsíčků a kruhů, jež více méně ušlechtile a dovedně jsou spodobeny.

Tolikéž i okřídlí bývají všelijak pomalována. (Tab. III. 1., 2., 4., 5.) Nejčastějším základem jich výzdoby jest vlnice různě kombinovaná a spletitá s tvary listovými. Též to se přihází, že při dolejším okraji

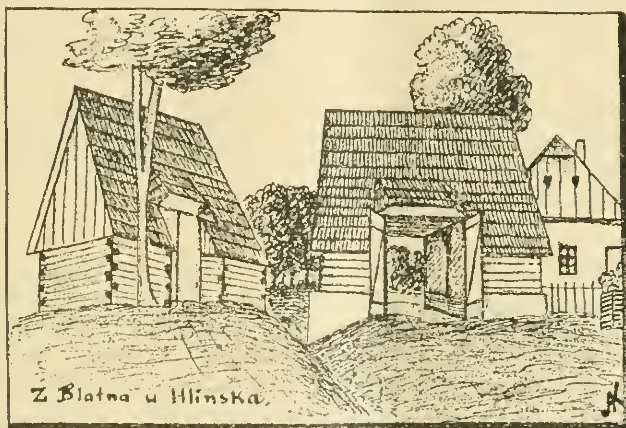

Tab. III. č. 1., 2., 4., 5. výzdoba okřídlí, č. 3., 6., 8. výzdoba záklopy; č. 7. výzdoba lišt.

okřídlového prkna spatřuje se nádobka úhledná, z níž rovný trs květinový vyrůstá rozkládaje na obě strany své větvice. Vzorek jablíčkový nalezáme (na č. 25.) ve Vitanově, jinaké vzory lze viděti u sv. Mikuláše za Rváčovem, v Ovčíně u Hamrů, v Blatně, Koutech, Plaňanech a jinde. Zejména též na některá okřídlí ratajská a studnická zde upozorňuji.

Lomenice vlastní bývá rozmanitým sestavením latí okrášlována. Kdežto v některých případech prostě kolmo jsou přibity, jinde zase všelijak sklonmo ku prostřední kolmé lati, hned také souběžně s okřídlím aneb vesměs vodorovně přibita, dělíce celou plochu lomenice ve dvé lichoběžců. V hořejším lichoběžci z latí přiměřeně nalíčených napodobívají

vycházející slunce (tak ve Vitanově, Studnicích; tab. II. č. 4.). Latě nebývají z pravidla natírány. Výjimky se vyskytují v Blatnu, Hamřích a j., druhdy i pole mezi latěmi bývají barvena rudě nebo červeně a zeleně. Jinde zase (jako v Chlumě) pomalována jest lomenice různými větvicemi, neb srdci (tak na č. 31. v Blatnu, kdež i letopočet 1792 na lomenici načrtán). Nejpestřeji dekorovanou lomenici seznal jsem při č. 31. ve Vitanově. Lomeniční lichoběžec tamní rozdělen jest kolmými latěmi na 12 polí, v jichž dolní okraj vkreslena obruba trojúhelníková. Na prvém poli načrtán kruh, na druhém srdce, na jehož okraji přimalována dvojice holubí, ostatní pole vyplněna rozmanitými bylinami vyrůstajícími z kotlíků třínohých anebo z karhánků. Zde zmínky zasluhuje též lomenice č. 23. ve Studnicích. (Viz tab. II. č. 4.) Ozdobena je veskrz latěmi tmavězelenými nebo rudými. Uprostřed ní zavěšena kolmo nápisová deska, pod níž z latí sestavena dovedně květina rudá. Okrajové ozdoby v hořejších částech lomenice vyskytují se zejména při chalupách vortovských.

Obr. IV. Stodola v Blatně u Hlinska.

Nelze si též nepovšimnouti lomeničních okének. (Tab. II. č. 3.) Bývá někdy jenom jedno, však zřídka kdy, neboť pravidelně každá lomenice oživena jest aspoň dvěma okénky, po případě čtyrmi. Tvar okének těch jakož i velikosť, rozměry a poloha různy jsou i jeví se v příčině té rozmanitosť a bohatosť tvarů velmi značná. Hned viděti dvé srdcovitých výřezů (Rváčov), jindy zas kruhovité nebo vejčité, elipsovité. Nejčastěji vídáme čtvercový výřez, na jehož stranách vyříznuto po půlkruhu. Rovněž není vzácností tvar dvou přes sebe položených čtverců, trojúhelníků a kruhových výřezů.

Roubení chalup bývá vymazáno a obíleno. Někdy však pobito prkny kolmo kladenými, jež bývají urovnána latěmi spojovanými v hořejších koncích kruhovitě vyřezanými prkny. Na některých chalupách vídáme nad latěmi přibity trojúhelníkové výřezy (Čertovina), hrotem dolů obrácené.

Tolikéž okna velmi rozmanitá jsou jednak svým útvarem a rozměry, jednak umístěním a nátěrem. Býváť druhdy kolikerobarevné.

Nejpestřejší viděli jsme v Plaňanech, kdež použito barvy zelené, červené, žluté a černé; nápadným bývá, že okna komor a přístěnků bývají menší než okna světniční.

Stavíme-li se pak ve světnici, shledáme se ve mnohých chalupách s malovanými truhlami, často velmi ctihodného stáří. Někde uvidíme též skříň omalovanou, jako na př. v hamřickém mlýnci viděli jsme na svých potulkách údolím Chrudimčiným skříň velmi pěknou a starodávní. Čtrnácte bledší barvou natřených polí ozdobeno tu různými pestrými kyticemi, na nichž ve prostředních 2 polích přimalováno po dvou rudých ptácích. Méně ozdobné skříně viděli jsme též v Hamřích. Tu i jinde, jako v Koutech, Srném, Jasném poli a j. celá řada různou dovedností a umělostí malovaných truhel se k nim druží, rovněž i vyřezávané stolice, spižírny, trnožové stoly dubové a schránky pro talíře (mísníky) pod stropním trámem umístěné.

Z chalupy zastavíme se na dvorku obyčejně neohraženém. Stodola na druhé jeho straně postavená opět nás přivábí zvýšeným svým vjezdem s vysokými vraty, však s nízkými dvěma přístodůlky (viz obr. IV. na str. 115.), podivíme se snad důmyslnému sestrojení plotu zahradního z vodorovně položených klad šindelovou stříškou pokrytých, k němuž přistaveny úly, zahlédneme neb onde dřevěné malé budky, v nichž se uchovává mléko (haltýře), tam zase primitivní holubníky pod střechou a jiné. Dvířkama postranníma buď na petlici nebo zámkem dřevěným uzavíranýma vyjdeme pak na náves, kol níž se kupí chalupy a statky, abychom pokračovali ve své prohlídce.

* * *

Žel však, že tento příznivý dojem, jejž v mysli pozorovatele zůstavuje prostá stavba českých chalup, kalen je vzpomínkou, že stavby, jež dnes vidíme, jsou pouhými zbytky a že i tyto trosky obyčejně z XVIII., řídčeji ze XVII. věku pochodící, různými vlivy za své berou.

Tu potřeba je zajisté naléhavá — mají-li budoucí věkové poznati svérázný a starodávní stavitelský sloh prostonárodní vůbec a výstavnosť české chalupy zvláště, aby tyto zbytky a trosky aspoň u věrném nákresu byly zachovány a v zevrubném popisu popsány. Neuplyne věru již mnoho desítiletí do té doby, kdy dřevěné chalupy starodávní úplně vytlačeny budou stavbami novými mnohdy velmi nevkusnými.

Ptactvo moravské.

Píše děkan **Rudolf Kašpar** v Bludově.

(Pokračování.)

Perdix.

* *Perdix cinerea, Lath. Tetrao perdix, Linné. Koroptev. Repphuhn.* — Je známa po celé zemi jako stálý pták. Vlast. muzeum naše má sněhobílou koroptev s červenýma očima, která u Židlochovic střelena byla, kde prý bylo celé hejno čistě bílých koroptví; druhý stejný exemplář, jejž jsem z okolí Těšína obdržel, chován jest ve sbírce kníž. arcib. chlap. semináře v Kroměříži.

Perdix montana, Auct. Koroptev horní. Bergrepphuhn. — Zdržuje se více v hornatých krajinách, peří má mnohem tmavěji hnědé než obecná koroptev, obzvláště na prsou, na spodních částech a na ramenou a je též menší nežli obyčejná koroptev.

Perdix minor, Brm. Koroptev menší. Das kleine Feldhuhn. — Je téměř zcela šedá. Obě posledně uvedené jsou asi jenom odrůdy koroptve obecné.

Perdix coturnix, Briss. Tetrao coturnix, Linné. Křepelka. Wachtel. — Je známa.

Na tomto místě třeba učiniti zmínku o azijském stepokuru, který zvláště za posledních dvou let u nás pozorován byl. Ze vlastní zkušenosti nemohu o tom nic určitého říci, ježto jsem ještě žádného neviděl a zprávy novinárské nic určitějšího o tom nepraví, takže je pochybno, zdali je to stepokur kirgizský (*Syrrhaptes paradoxus, Pal., Fausthuhn*), který též 15. května 1863. u Sokolnic střelen byl a ve sbírce hraběte Mitrovského na zámku Pernštýně se chová (charakteristickou známkou jeho jest, že má nohy až ku drápům opeřeny), či zdali to je *Pterocles arenarius Tem.* nebo *Pterocles setarius Tem.*, vlastní stepokurové, nemající opeřených noh.

Otis.

Otis tarda, Linné. Drop veliký. Der grosse Trappe. — Délka 1—1¼ m., hlava a krk barvy popelavé, hřbet rezožlutý, na husto černo a hnědo páskovaný, dolní část bělavá. V Uhrách tento druh dropů žije hojněji, ale na Moravu málo kdy zalétá, jako na př. na Znojemsko, kdež dropové velcí již byli zastřeleni. V druhé polovici měsíce února r. 1886. přiletěl na polnosti obce Kurovic drop veliký. Na ptáka toho, jehož nikdo neznal, který však neobyčejnou velikostí svou byl nápadným, loveno bylo po tři dni horlivě, však beze všeho výsledku, poněvadž nenechal nikoho k sobě přijíti na dostřel, ba ani na saních nebylo lze, dostati se k němu blíže, než asi na 200 kroků. Jednu chvíli velmi těžko a váhavě se zvedl a nízko se drže přeletěl na sousední pole záhlenická a dále na rozsáhlá luka při oboře zámecké. Když pak i tam byl vyplašen, vrátil se letmo na polnosti kurovské, po třech dnech pak zmizel docela. — Dle zpráv časopiseckých byl z jara r. 1887. u Vejšovic drop veliký zastřelen a pro vejšovskou školu vycpán; — zasloužil lepší osud.

Otis tetrax, Linné. Drop malý. Der kleine Trappe, Zwergtrappe. — Délka 48 cm., hlava jeho na lících je temnošedá, krk černý s bílou páskou, jež po obou stranách od týla až pod vole sahá. Všecko ostatní peří je známé barvy dropí. Samička na celém těle má světlou dropí barvu. Sameček zvláště tím se vyznamenává, že chmýří (prachové) na dolejším brku všech pérek jest velmi krásně karminové, což teprv viděti, když se peří rozčepýří. Nohy jsou tříprsté.

I drop malý v Uhrách vyskytuje se hojněji a na Moravu velmi zřídka zalétá. Když jsem v říjnu r. 1858. zajíce lovil na trávnických polích blíže Kroměříže, podařilo se mi zastřeliti krásného samečka. Pták ten vyletěl daleko ode mne a ze vzdálenosti asi 100 kroků na zdařbůh střelil jsem dvakráte za ním. Domníval jsem se, že to kachna nějaká. Postřelený drop letěl ještě dále než 200 kroků, načež k zemi padl. Honec jeden odeslán byl, aby ptáka uloveného přinesl. Když pak lov se ukončil a honec ptáka k zajícům uloveným přiložil, byl opeřenec již

tak oškubán, že na vycpání více se nehodil. Za to však honec dotčený za kloboukem měl celé příhršlí per a podobněž jeho kolegové.

Roku následujícího jistý hajný na pastvisku blíže lesa mlýnského u Kroměříže taktéž starého samečka zastřelil, oškubal a snědl. O dvou novějších případech u Kněžpole a Kroměříže p. prof. Klvaňa zprávu podal v čís. V. str. 43. časop. muz. sp. ol. A kdyby takto každé objevení se dropa malého na Moravě hned na veřejnosti se ohlásilo, snad by druh těchto opeřenců u nás nečítal se ani ku vzácnostem.

Oedicnemus crepitans, *Brehm*. *Dytík*. *Schreiender Dickfuss*, *Triel*. — Dytík je zdélí 42 cm., nahoře zbarvený na způsob skřivana, dole bílý a hnědě čárkovaný. Okraje křídel a konečky ocasní jsou načernalé, po křídlech na příč táhnou se dva bělavé, temno vroubené pruhy. Vysoké, silné nohy jsou tříprsté a barvy žluté. Pták ten žije v jižní Evropě, v Aziji a v Africe. Na Moravě je hostem velmi vzácným. Nejraději zdržuje se na stepích, na rozsáhlých pastviskách poblíž vody, kdež červy, hmyz, malé obojživelníky a j. sbírá.

Jen jednou viděl jsem dytíka živého, když jsem r. 1883. koncem května mezi Bludovem a Postřelmovem po silnici jel. Stál v mělké kalužině, travou a sítím zarostlé, u samé cesty a neodletěl ani tehdy, když jsme se asi na 15 kroků přiblížili. Nemaje jiné zbraně po ruce, z kapesního revolveru dvakrát střelil jsem po něm, jednou když ještě v mokřině stál, jednou, když již do vzduchu se vznášel. Jak se očekávati dalo, minuly se obě rány s cílem, já pak bych byl málem odvahu svou draze zaplatil. Neboť dvojím výstřelem koně naše se zplašili a stálo to mnoho námahy, než se zase upokojili.

Charadrius.

Charadrius auratus, *Brehm*. *Ch. pluvialis*, *Linné*. *Kulík obecný*. *Goldregenpfeifer*. — Je 26—29 cm. dlouhý, nahoře černavý se žlutými kapkovitými skvrnami, vespod bíle a hnědě čárkovaný; v létě je u samečka spodní část černá. Na podzimním tahu viděti ho často ve velikých hejnech na osení a na polích; živí se hmyzem a bobulemi.

Charadrius morinellus, *Linné*. *Endromias morinellus*, *Brehm*. *Kulík hnědý*. *Morinell-Regenpfeifer*. — Délka 20 cm. Dle roční doby a dle stáří bývá velmi různě zbarven. Ptáka toho viděti lze u nás na jeho podzimním tahu velice zřídka; obývá nejvyšší krajiny moravských Jeseníků.

* *Charadrius minor*, *Linné*. *Aegialitis minor*, *Brehm*. *Kulík říční*. *Kleiner Regenpfeifer*. — Délka 16 cm. Zobák černý, nohy mají barvu masovou, nahoře je šedý jako myš, vespod bílý, na čele má bílé a černé příční pásky a širokou bílou pásku na krku. Přilétá v dubnu, zdržuje se na písčinách našich řek, hnízdí začátkem června a odlétá v září.

Charadrius hiaticula, *Linné*. *Aegialitis hiaticula*, *Brehm*. *Kulík písečný*. *Halsband-Regenpfeifer*. — Délka 18 cm. Zadní část zobáku a nohy žluté; svrchní část těla šedá jako hlína, vespod bílý. Černé pásky jsou takové jako u kulíka říčního. Zdržuje se na písečných březích řek a je vzácný.

Tringa.

Tringa varia, *Linné*. *Squatorella varia*, *Brehm*. *Kulík bledý*. *Kibitzregenpfeifer*. — Je poněkud větší a bledších barev než kulík obecný; u nás je vzácný; (jeden exemplár je ve sbírkách česk. gymnazia uh. hradištského.)

* *Tringa vanellus*, *Linné*. *Vanellus cristatus*, *Meyer*. *Čejka*. *Gemeiner Kibitz*. — Délka 34 cm. Horní část těla tmavozelená s leskem modře a purpurově měňavým, hlava, přední strana krku a vole černé, prsa, břicho a kostřec bílé, v týle dlouhý, pernatý chochol. Přilétá v březnu na naše pole a luka, hnízdí v květnu a odletuje v říjnu. Je velmi plachá a opatrná; blížíme-li se jí s honicím psem, vrhá se na tohoto jako dravý pták a lze ji pak snadno zastřeliti.

Haematopus.

* *Haematopus ostrealegus*, *Linné*. *Ústřičník obecný*. *Austernfischer*. — Délka 42—45 cm. Hlava, předek krku a polovice ocasu ptáka toho jsou krásně černy, ostatní peří čistě bílé. Zobák 8 cm. dlouhý i tříprsté nohy jsou červeny. — Dne 19. března r. 1862. za příčinou slavných jmenin byl jsem pozván na Hradisku u Kroměříže. Když jsme již seděli u stola, přiběhl muž jeden se zprávou, že na pastvisku poblíž vesnice, za humny, pták pobíhá neobyčejně veliký. Morava tenkráte byla se velice rozvodnila, a celá krajina mezi Hradiskem a chropiňským lesem, tak zvanou Spálenou, byla pod vodou. Na tuto zprávu pospíchal jsem s puškou vypůjčenou na řečené pastvisko a již po 10 minutách k ostatní společnosti zase jsem se vrátil s ústřičníkem ukořistěným. Je to krásný starý sameček, který, mnou byv vycpán, jako vzácnosť nemalá sbírku našeho muzea zdobí. Když jsem ptáka ku vycpání připravoval a jej vykuchával, našel jsem v žaludku jeho jenom veliké žížaly. Ústřice ovšem nikdo na Moravě nemohl mu předložiti.

Ardea.

Ardea grus, *Linné*. *Grus cinerea*, *Bechst*. *Zorav obecný*. *Der graue Kranich*. — Tohoto 140 cm. vysokého tažného ptáka pozorovati lze na Moravě jen velmi zřídka, an vysoko ve vzduchu našimi krajinami táhne.

Ardea ciconia, *Linné*. *Ciconia alba*, *Brehm*. *Čáp bílý*. *Weisser Storch*. — Tento 110 cm. dlouhý všeobecně známý tažný pták přilétá v březnu a dubnu na Moravu, kdež také porůznu některé párky hnízdí. Poněvadž požírá jenom škodnou, myši, krtky, žáby a ještěrky, patří k užitečným ptákům.

Ardea nigra, *Linné*. *Ciconia nigra*, *Brehm*. *Čáp černý*. *Der schwarze Storch*. — 98 cm. dlouhý, černohnědý, se značným kovovým leskem, jenom prsa, břicho a stehna bílá. Zobák a nohy starých jsou červeny, mladých zeleny. Tento pták je na Moravě vzácný. Porůznu přilétá někdy s bílými čápy, jimž se ostatně i co do způsobu života rovná. Na velkotýnecká pastviska dostavoval se porůznu téměř každoročně; jakkoli jsem si dal všemožnou práci, nemohl jsem přece žádného uloviti, poněvadž nepřipustili nikoho na dostřel.

Ardea cinerea, *Linné*. *Volavka popelavá*. *Gemeiner grauer Fischreiher*. — Jest jako čáp veliká, nahoře popelavě šedá, hlava černá, vespod bílá s černými podélnými skvrnami, v týle mají starší volavky čtyry svislá, úzká, až 25 cm. dlouhá, tmavá péra. Bývá u nás od dubna do září; na Moravě teď zřídka hnízdí. — Volavku popelavou, kterou naše muzeum chová, ulovil jsem r. 1842. o prázdninách u Bludova. Na jedné louce u Moravy spatřil jsem dvě volavky seděti; jak se však k nim dostati? Položil jsem se na zem a lezl jsem, ve vysoké trávě jsa ukryt,

k nim; čím dále byla však tráva nižší, takže volavky již krky natahovaly a mě zpozorovaly. Blíže nemohl jsem se již připlížiti a byl jsem přece ještě 140 kroků od nich vzdálen; vyskočil jsem proto rychle a běžel co jsem mohl, k nim. Volavky jaly se prchati, když pak po 15—20 krocích se zdvihly, zastavil jsem se a vystřelil jsem po nich obě hlavně; jeden pták spadl, druhý uletěl, poněvadž jsem z přílišné vzdálenosti střeliti musil. Jiné volavky střelil jsem na číhané u Moravy, kdež na olších nocovávaly.

* *Ardea purpurea, Linné. Volavka červená. Purpurreiher.* — Délka 87 cm. Nahoře jest barvy popelavé a poněkud rezavé; krk a zadní tělo jsou taktéž rezavé; na prsách v podobě štítku jest peří temné, rživě hnědé; dvě tylní péra mají délku 18—19 cm.; prsní péra jsou dlouhá, červená s měděným leskem. Mláďata mají na žlutohnědém hrdle černé a hnědé skvrny, zobák a okolí očí jsou zelenavě žluté, duhovka žlutá, nohy šedohnědé. — Volavka červená, která vlastně v jižní Evropě domovem jest, ještě před 50 lety u nás nikterak nebyla vzácnou. Dobře se pamatuji, že druh tento zároveň s volavkou popelavou v rákosí četných a velikých rybníků někdejších na panství bludovském a zábřežském každoročně se zdržoval. Nyní, co rybnikárství u nás docela zašlo a rákosnaté mokřiny ponejvíce jsou vysušeny, volavka růžová na Moravě dosti vzácnou se stala. Roku 1861. v měsíci květnu dostal jsem jeden exemplár na vycpání, jejž jistý mládenec myslivecký při chropiňském rybníku byl zastřelil. V žaludku ptáka toho byly jenom jikry, nejvíce ze štik a parem. Roku 1859. a 1860 vždy uprostřed července při honbě na kachny na jezerech hojným palachem porostlých, v zámecké oboře po jedné volavce červené jsem zastřelil. Exemplár r. 1859. ulovený jsem vycpal, druhý však na vycpání se nehodil. Také těchto obou volavek žaludky naplněny byly jikrami.

Ardea alba, Linné. Herodias candida, Brehm Volavka bílá. Silberreiher. — 100 cm. dlouhá, zcela bílá, zobák žlutavě zelený, nohy hnědočervené. Tato volavka obývá četně uherské bažiny a zabloudí velmi zřídka na jižní Moravu; já však se nemohu upamatovati, že bych ji byl — ani kolem r. 1840., kdy bylo velmi mnoho rybníků až do krajiny bludovské, na nichž všecko možné ptactvo bahní a vodní zastoupeno bylo — v této krajině byl kdy spatřil.

**Ardea nycticorax, Linné. Bukač noční. Gem. Nachtreiher.* — Délka 53 cm. Sameček má peří krásně bílé, témě, zadek hlavy a týlo docela černé a zadní část zad, křídla i ocas světle popelavé; zobák je černý, nohy šedožluté, oči veliké s duhovkou červenou. Samička je jednotvárně popelavá, jenom na hlavě a na zádech tmavší. Mláďata mají peří temnošedé a po celém těle bílé skvrny jako kapky. Ačkoli pták tento za dřívějších let na našich rybnících dosti hojně se naskytal a také tu pravidelně mláďata měl, přece Alb. Heinrich v seznamu svém ptactva moravsko-slezského o něm zmínky nečiní. Ještě r. 1842. za školních prázdnin v osmi dnech 5 mladých bukačů nočních zastřelil jsem u Bludova při Moravě, v níž oni rybky chytali. Ptáci ti vylíhli se zajisté při sousedním rybníku zádvořickém. Roku 1861. v květnu při zámecké oboře u Kroměříže ulovil jsem velmi krásného, starého samečka, jenž dosud ve sbírce muzejní se chová; při řečené oboře i nyní ještě každoročně viděti bukače nočního.

* *Ardea ralloides, Scopoli. Bukač vlasatý, volavka vlasatá, Rallenreiher.* — I tato volavka ještě před 50 lety častěji naše rybníky navštěvovala. V domově mém říkali jí „malá volavka“ na rozeznání od veliké volavky popelavé, kterou prostě nazývali „volavkou“. Ještě když jsem jakožto osmiletý hošík otce svého za jasných nocí na Nový rybník doprovázel na čekanou, vím se upamatovati, kterak pták tento přes náš člun častěji přeletl. Když jsem otce prosil, aby po něm střelil, odbýval mne slovy: „To je malá volavka, ta nestojí za ránu.“ Na volavku popelavou a červenou ovšem pilně se střílelo, poněvadž tyto druhy za dobu, kdy ryby se trou, výhradně skoro rybím potěrem se živí a takto chov ryb velice poškozují; avšak volavku vlasatou, která toliko žabami, hmyzem a plži se živí a jen tu onde nějakou malou rybku požírá, rodáci moji za méně škodlivou pokládali. — V sousedních Uhrách je volavek vlasatých dosti, avšak na Moravu jižní velmi zřídka a snad vůbec již ani nezalétají. Exemplár, který se nachází v našem muzeu a který mi byl darován, zastřelen jest v krajině na vodu velmi bohaté, severně od Bilska ve Slezsku.

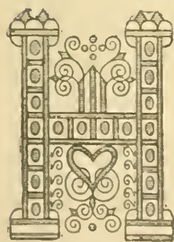
Ardea stellaris, Linné. Botaurus stellaris, Brehm. Bukač veliký. Grosse Rohrdommel. — Délka 24 cm., témě černé, ostatek všude rezožlutý s černými zubatými podélnými skvrnami. Zobák a nohy zelené jako hrách a duhovka žlutá. Tento bukač přilétá k nám v dubnu, bydlí na rákosnatých rybnících a bažinách, hnízdí zde a odlétá v říjnu. V noci prozrazuje se zvukem podobným řevu, živí se rybami a stává se na Moravě čím dále vzácnějším.

Ardea minuta, Linné. Botaurus Minutus, Brehm. Bukač malý, hošek. Kleine R hrdommel. — Délka 36 cm. Sameček má hlavu, záda a perutě černé, ostatně je barvy tak zv. izabelové, zobák a nohy hrachově žlutozelené. Samička je zbarvena jako bukač veliký. Je mnohem častější než předešlý, rovná se tomuto způsobem života a zdržuje se tamtéž.

(Dokončení.)

Čertovy kameny a jiné starožitnosti mor. Slovenska.

Podává J. Kučera, učitel ve Veletinách.

Hojně oplývá východní Morava, zejména ona část, kterou zabírá hejtmanství uh. brodské, památkami pravěkými; mezi nimi zvláštní zajímavosť do sebe mají tzv. „Č e r t o v y k a m e n y.“ Jsou to obrovská, o sobě stojící skaliska z pískovce, jež na blízku pravěkých hradisk, tu na temeni, tam na úbočích a úpatích vrchů se pnou. Ačkoliv již jméno skalisk těchto samo zajímavo jest, a ty příšerné povídačky k nim se vížící tajuplného jim dodávají půvabu, nebylo o nich přece, pokud pisateli známo, dosud nikde pojednáno.

* * *

Č e r t ů v k a m e n u P r o v o d o v a. Skalisko toto vystupuje z příkrého severního úbočí vrchu „Rýsov“ z prostranství rukou lidskou urovnaného, jež má v obvodu asi 200 kroků. Prostranství toto ohraženo jest na straně polední rovným, 2 m. vysokým a 34 kroků dlouhým násypem

z drobného kamení a hlíny. Na ostatních stranách objímá prostranství půlkruhem příkrý, vysoký okop. Země veškerého hradiska jest na 3 dm. hluboko černá, čehož příčinou je veliké množství dubového uhlí, které rozlomeno má lesk kamenného uhlí, což zřejmým svědectvím velikého stáří. Skalisko stojí v jihozápadní části hradiska a má asi 60 kroků v obvodu. Má podobu skoro trojhranného, zkomoleného jehlance, jehož výška asi 6 metrů obnáší. Stěna ku polední straně obrácená spadá k zemi šikmo, ostatní kolmo. Na straně severní je skalisko asi na 2 m. vysoko od spodu do červena vypáleno. Na straně východní přiléhá ku skalisku příkrý násyp, po němž jedině a to dosti obtížně lze dostoupiti vrcholu skaliska. Tento je plocha nerovná, k severu poněkud nakloněná, jejíž největší délka 5 a šířka 2 kroky obnáší. Rovnoběžně s okrajem stěny k polední straně obrácené běží rýha něco málo přes 1 dm. široká, 2 cm. hluboká a 1 m. dlouhá, která jedním koncem v důlek 3 dm. hluboký a rovněž tolik v průměru mající končí, druhým pak koncem ve skalní puklině se ztrácí. Důlek, jejž okolní lid „Čertova pec“ jmenuje, má stěny do červena vypálené. Kromě důlku a rýhy jmenované jsou tu ještě důlky a rýhy jiné, užší a kratší, v nichž okolní lid „Čertovy vidličky“ vidí. Rýhy, důlky a ostatní pukliny naplněny byly zemí černou, valně uhelnatou a popelnatou.

Se skaliska otvírá se rozhled do krajinky plné přírodních krás. Jestiť tu pravý pozemský „ráj“, jak se jedno místo poblízku skutečně nazývá. Z travnatých luhů napřed mírně, potom příkře vystupují lesnaté stráně výšin, z nichž nejvýše zvedají temena svá Hvězda se skrovnými zbytky jakéhosi hradu, Stodoliska, Baba, Brda a zmíněný již Rýsov. Steří potůčkové protékají hlubokými, hustými lesy, tajemnými úvaly, jichž dle podání ústního v nepokojných dobách válečných lidé z daleka vyhledávali, a splývají v jeden potok, jenž pod Čertovým kamenem krajinku zdejší opouští, aby úzkým, malebným údolím dále k jihu se proplétal.

Ústní podání vypravuje, že krajina tato byla jezerem k osadě Prádliskům odtékajícím a pamatuje starou stezku po břehu jezera vedoucí, po níž prý množství lidu z Uher na Moravu a naopak přecházelo. Poněvadž stezka tato přes zlínské lesy, jež v místech těchto „Vidovy“ se nazývají, neznáma a nebezpečna byla, stávalo na břehu jezera porůznu několik chat, jichž obyvatelé cestující po stezce této „provázeli.“ Když pak během času počet chýží v osadu vzrostl, dáno jí jméno „Provodov.“ Tak vypravuje lid o původu osady této. Ještě před několika roky vyskytly se na blízku Pradlisk zbytky jakéhosi mostku, jehož tu nikdo nepamatuje.

Násyp svrchuzmíněný spojen s úbočím násypem druhým 2 kroky širokým a něco delším. Úbočí v místech těchto na délce asi 1 hod. cesty a na šířce asi 10 kroků vyloženo jest kamením, a podobá se, že i okopy po obou stranách opatřeno bylo. Kamenitá tato cesta, jež směrem jižním vede, spadá blíž temene v hluboký příkop, z něhož se okopem asi 60 kroků dlouhým vychází na náhorní rovinu 150 kroků dlouhou a 50 kroků širokou, na všech skoro stranách okopy chráněnou, kdež se říká „Na šancích“. Horský hřbet od šancí dále se táhnoucí skýtá valně zajímavostí. Jsou tu rovinky chráněné okopy a násypy a uprostřed nich zajímavé skupiny pískovcových balvanů při spodu do červena vypálených. Zajímavá partie tato zakončuje se tratí „Troják“

zvanou, kde dle pověsti lidové mnoho pokladů zakopáno, z nichž již množství veliké černokněžníci prý rozdali.

U Trojáku odbočuje jiný hřbet horský napřed k východu, potom k jihu a táhne tímto směrem podél potoka až k osadě Ludkovicům. Ze hřbetu tohoto nejvýše vyčnívá vrch „Oberské" zvaný, jehož úbočí jsou neobyčejně příkrá. Na severním úpatí jeho jsou zbytky násypů a na úbočí jižním dvojnásobný okop. Na nevelkém temeni znamenati kamení pískovcové vypálené do červena. Na jižním úpatí rozkládá se náhorní rovina ohražená násypem z velkého kamení asi 200 kroků dlouhým, 1—2 m. vysokým. Násyp tento končí v trati „Zvaly" zvané u potoka, který přichází od osady Březůvky. I ústní podání tomu nasvědčuje, že „Oberské" v době pradávné obydleno bylo. Vypravuje se totiž, že tu byl dřevěný hrad, jehož obyvatelé byli Obři. V okolí blízkých Pozlovic koluje známá pověsť, že obrova žena z Oberského vzala do zástěry u osady této orajícího sedláka a přinesla jej svému muži. K nynější osadě Pradliskům scházeli obyvatelé z hradu šatstvo právat, odtud má osada prý své jméno.

O Čertovém kameni u Provodova vypravuje si okolní lid, že na něm čert jalovice, ovce, husy, kachny a pod. jídal. Býval prý tu také Dřevěný zámek, v němž se černý kůň zdržoval, jehož řehtání dosud lid slyšeti se domnívá. V nejbližším okolí vykopávají prý se často lidské kostry a nalezeny tu malé zlaté plíšky, které lid za květ zlata měl. Zlata prý v Rýsově taková je hojnosť, že až jinde všecko zlato se vykope, tu kopati se bude, aniž se kdy vyčerpá. Na rovném prostranství na východní straně od Čertova kamene je prohlubeň, kterou lid má za zbytky bezedné studně. Na Čertovém kameni a v jeho okolí vídán prý často černokněžník.

Čertův kámen u Slopného. Skalisko toto stávalo na úbočí vrchu „Klokočí". Mělo prý podobu ohromné krychle, na jejíž horní ploše vyryta byla šlapa velikého muže, několik menších důlků a rýh. Z jednoho důlku voda prý nikdy nevysýchala. Zajímavo jest, že skalisko to v okolí „Svatá šlapa" jmenují. Vzácná památka tato byla před nedávnem na potřebu roztrhána, tak že nyní již jen spodní čásť a několik balvanů místy do červena vypálených z ní ještě se tu nachází. Několik kroků pod skaliskem rozšiřuje se úbočí v rovinu, na níž znamenati umělou nádržku vodní, nyní již úplně zarostlou. Na blízkém vrchu „Okrouhlá" znamenati nepatrné zbytky umělých násypů. Na severozápadním úpatí Okrouhlé rozkládá se trať „Žarovy" zvaná.

Čertovy kameny na „Vysocku." Vysockem nazývá lid onu čásť východní Moravy, již zaujímají kotáry osad Vysokého Pole, Drnovic, Cichova na Brodsku a Újezda na Holešovsku. V krajině této jsou zbytky dvou pravěkých hradů: Hradíšťka u Újezda a Kláštova u Vysokého Pole.

Zbytky hradu prvního (Hradíšťka) spatřiti lze na návrší, jež souvisíc na jedné toliko straně (jižní) s ostatním pohořím, na ostatních stranách pak širokými koryty vyschlých potoků jsouc odděleno, dobře se hodilo za pravěku pro hrad. Okrouhlý, až na nepatrnou čásť na straně západní zachovaný, 140 kroků dlouhý, 5 m. vysoký násyp z hlíny objímá umělou vyvýšeninu zkomolenému kuželu úplně podobnou, 7—8 m. vysokou, jejíž horní plocha má sotva 20 kroků v průměru a 66 kroků v objemu. Střepin starožitného rázu, kterých již na povrchu množství

se nalezá, kopáním tím více se vyskytuje. Mimo to vykopán tu kel kančí neobyčejné velikosti s ulomenou špicí a množství spálených kostí. Uprostřed je země na 1 m. hluboko do červena vypálená, vypáleným kamením valně promíchaná. Dle pověsti bylo na Hradíšťku, jež prý lidé v čepicích nanesli, sídlo správce okolí. Také prý jacísi mniši tu bydleli. Na straně západní, odkud nejsnadnější byl přístup na Hradíšťko, nazývá se polní trať „Ve bránce". Na severozápadním úpatí je rozsáhlá louka „Svět" nazývaná. Tu stávalo dle pověsti veliké dřevěné město, které již dávno před válkou tatarskou ohněm zničeno bylo.

Hradisko „Kláštov" rozkládá se na rozsáhlém temeni vrchu téhož jména a patří mezi největší hradiska vých. Moravy. Tato hora všechny okolní vrchy převyšuje, čímž rozhled bezmála po půl Moravě poskytuje. Úbočí její na všech stranách, vyjma stranu severní, kdež kopec s ostatním pohořím souvisí, v hluboké spadají úvaly, tvoříce takto ostroh ku založení hradu výborně se hodící. Zbytky hradu jeví se v násypu okrouhlém, 800—1000 kroků dlouhém, 1—2 m. vysokém, jenž na všech stranách temeno hradiska objímá. Podél násypu na vnitřní jeho straně táhne se rovina nestejně široká. Největší šířka její na straně jihovýchodní obnáší asi 200 kroků. Od roviny této, v níž jest několik hlubokých jam od lidu okolního za zbytky sklepů a bezedné studně pokládaných, vystupuje k severu terasovitě vlastní část temene tvoříc homoli hustým křovím porostlou s „Čertovým kamenem" na svém vrcholu. Skalisko toto je skoro 4 m. vysoké. Na straně jihovýchodní, kde úbočí Kláštova je neobyčejně příkré, jest val na více než 20 kroků prolomen. Tu nepochybně vcházelo se do hradu cestou po úbočí Kláštova oklikami vedoucí, jež od Vysokého Pole, od Kláštova asi $1^1/_2$ hod. vzdáleného vedla návrším, které je ohromným kamenným násypem přepaženo. Důkladnější probadání všech místností Kláštova je pro hustotu křoví jej pokrývajícího nemožné. Ústní podání o Kláštově vypravuje, že tu býval hrad, dle jiné verse pak klášter a že tu mnoho pokladů je zakopáno. Bylo prý tu často za noci slýchati vrzání vozových kol, se žalostným voláním: „Říme, Říme, stůj ty při mně." Na Čertovém kameni prý sedával a z knihy čítal černokněžník. Na západním úbočí Kláštova je „Kobylí studánka", do níž bílý kůň z hradu na vodu vycházel; také vídány zlaté kačeny, jak studánku obletují a v ní se ponořují.

Severovýchodně od Kláštova zvedá se vrch Svíradov, na jehož jihozápadním úpatí na kotáru drnovském jsou zbytky „Čertového kamene" mající nyní podobu kamenné desky asi 1 □m. veliké. Na kameni tomto odbývaly prý se jakési bohoslužby, avšak kdy a za jaké příležitosti, lid již pověděti neumí. V nejbližším okolí je trať „Božnovy" a při ní „Kněží studánka". Tatáž jména tratí a studánky nalézáme na kotáru cichovském. Asi hodinu cesty od Kláštova na jihozápad je „Suchý vrch", z jehož jižního lesnatého úbočí asi 100 kroků pod vrcholem vystupuje „Čertův kámen". Je to skalisko asi 8 m. vysoké, mající podobu čtyrstěnného hranolu. Přístup na vrch skaliska, kdež prý důlky různé velikosti a rýhy se nalezají, jest velmi nesnadný. Od Suchého Vrchu k západu táhne se rozsáhlá, skoro půl hodiny cesty dlouhá náhorní rovina, kdež jest jáma 15 m. dlouhá, stejně široká a 5 m. hluboká, zvaná „Kolébka". Tu prý v nepokojných dobách válečných matky s nemluvňátky útočiště hledávaly.

Podobné skalisko téhož jména nalézá se na trati „Vyhořelice“ zvané od Suchého vrchu na sever asi 1 hodinu cesty vzdálené. O všech Čertových kamenech na Vysocku jde pověsť jedna, že je sem čerti přinesli a na nich rozličnou zvěř a ptactvo jídali. V rýhách a důlkách vidí lid „Čertovy vidličky“ a jeho dlaň s prsty.

Vysockem za stara vedla stezka, jež byla nepochybně odbočkou stezky vlárské, kterážto u Bůhslavic se oddělovala. O bezpečnosť pravěké této stezky pečovaly dvě hlídky, kteréž na návrších u Vysokého Pole a Cichova měly svá stanoviska. Návrší tato posud jménem „Stráže“ se nazývají. O důležitosti stezky této svědčí okolnosť, že památka její posud v lidu zdejším žije.*) (Dokončení.)

Úplný seznam zeměpisných jmen bývalého panství Vyzovského.

Podává **Eduard Peck,** učitel v Holešově.

(Pokračování.)

Maděrka, v Maděrkách, lesní trať, Brat. Od osob. jm. Maděra.

Machovské, na Machovském, pole, Vyz. Mach = Martin.

Makovnisko, r. 1780. louka, Lipa.

Makytí, v Makytí, rolí, Ublo; r. 1680. *Makytová chrasť na Dubovsku*, Vyz. Makytí = rostlina, keř.

Malé, v Malých (scil. dílech), orná půda, Lipa.

Malenisko, v Malenisku, paseka, Sen. Místo, kde rostou maliny.

Mančina, v Mančině, už r. 1670., louka a žleb při horách, Vyz. Manka = Marie a též Magdalena.

Manství, na Manství, už r. 1612., údolí od Vyzovic k Lutoníně.

Maršova, na Maršovách, pole, Žel.; *Maršovská*, r. 1780. pole, Ublo. Mareš = Marek.

Martaška, na Martaškách, už r. 1739., pole pod horami, Vyz. Od osob. jm. Martaš.

Martinovská, na Martinovskéj, už r. 1711., pole v Janově hoře, Vyz.

Medvědí, v Medvědí, údolí, r. 1723 paseka *v Nedvědí*, Vyz.

Mechnatá, v Mechnatéj, hora nade Lhocky; *Mechnica*, pastvisko, Pozd.; *Mechová*, seč, Žel.; *Mechovnica*, paseka, Sen.

Menšíky (přední, prostřední, zadní), *na Menšíkoch*, panské pole, Vyz.

Metélka, na Metélce, pole, Vyz.

Mezicestí, pole mezi cestami, Lip.

Mezichrástí, pole mezi chrástím, Sen.

Mezisklady, v Meziskladoch, pole, po každé straně sklad, Sen.

Mezivřší, pole mezi vrchy, Vyz.

---

*) Pozoruhodna jsou jména tratí některých na Vysocku. Na Újezdsku jsou: Bánova, Háje, Bojatín, Krúžky, Míší, Sedlišta, Vítovy, Tyky, Verhiny, Lazičné, Doubrava, Vlachové, Vitovca, Kosova, Turčena, Hacník, Tudlovec, Bog (vrch); na Vysoko-Polsku: Bojatín, Mešné, Ohřeblík, Zakunínі, Bojkov, Kněží vrch, Čertoryje, Zírov, Studičné, Háj, Kostelišta, Kruhy, Vačkov, Žižkov, Újezdeček (zaniklá osada), Slopová, Úplzla; na Drnovsku: Obětová (s umělým podlouhlým násypem), Trhové, Laziska; na Cichovsku: Hradíštky (obdělané pole), Bůžkova, Lazy, Krúžky, Božnova, Přítrže (tu se často zjevoval černokněžník) a Úp'zla s Kněží studánkou.

Mezné, *na Mezném*, louka na hranici Lutonsko-Jasenské a pole na hranici Bratřejovsko-Pozdichovské z obou stran.

Mikláska, *na Miklásce*, hora. Vyz. Od osob. jm. Miklas = Mikuláš.

Milenova, *v Milenovoch*, orná půda, Žel.; r. 1261. pohraniční potok panství Vyzovského téhož jména (Codex diplom.).

Mladě, *v Mladách*, les, Žel.; r. 1870. *Mladiny*, Sen.

Mokrošky, *na Mokroškách*. od osob. jm. Mokroš r. 1739 paseka, Žel.

Mořiženka, *v Mořiženkách*, polní trať, Lhocka.

Mostek, *na Mostku*, orná půda a pastviny, Žel.; *Mostiny*, *na Mostinách*, paseky, Lipa; r. 1739. *nad Mostisky*, paseky, Jas., Lipa.

Mozolky, *na Mozolkách*, pole, Zadv.

Múčníky, *v Múčníkoch*, pole, Jas.

Mutišov, *v Mutišově*, žleb, Zadv. Od osob. jm. Mutiš.

Nad Lužinským chodníkem, pole, Pozd. Lužná, osada sousedící s Pozdichovem.

Nad Myškařicú, r. 1739. pole, Rak. Nad polem, jehož majitel se volal Jura Myškářů.

Naddiří, pole v Oblézkoch, Vyz.

Nadedražčí, pole nad Dražkami, Ublo.

Nádevsí, *na Nádevsú*, pole nad vsí, Jas., Lhocka.

Nádhruščí, *na Nádhruščú*, pole nad hruškou, Prlov.

Nadjamí, orná půda, Lipa.

Nadkostelí, pole nad kostelem, Vyz.

Nadlazí, pole nad Lazem, Lipa, Ublo.

Nadluží, pole nad Luhy, Zadv., Lipa.

Nádměstí, pole nad městem, Vyz.

Nadmostí, paseka, Lipa.

Nadvršší, křoviny, Sen.

Napajadla, *v Napajadloch*, louka, napájeli tam panský dobytek, Vyz.

Nekřtěňov, *na Nekřtěňově*, pole, Pozd. Jméno to vykládá tato pověsť: Jedna svobodná dívka z Bratřejova stavši se matkou, zahrabala potají plod svůj v poli. Ale není nic tak tajného, aby se neproneslo. Jednou v noci šel mužský z Bratřejova tím polem na Dvořisko. „Co to?“ Stojí a naslouchá. „Je to pláč dětský? — — Či to sova houká? — — — Mám se vrátiť? — — — Ne, starý voják se neleká!“ Vzpomínka, že byl vojákem, dodala mu kuráže, až hlasitě zvolal: „Co je mi, huběnko?“ Naslouchá a slyší: „Vám není, ale mi je. Moje matka mne zabila, v noci tady pochovala, a já musím se bez křtu trápiť! Nyní je na Dvořisku v hospodě; tančí, ale ne s mým tátou. Jděte tam, vyvolejte ji ven a řekněte, aby mi pomohla. Poznáte ji: má zelenou pentli v lelíku, kordulku s varhánkami, harasku ve střívích a nařísenou modrou kanafasku.“ Přestrašený člověk běžel, kolik mu nohy stačily, vyvolal ženskou z hospody a vyřídil poselství. Ženská se strachem třásla, a vlasy jí na hlavě vstávaly. Šla hned i s mužským na nešťastné místo. Jak se k němu blížila, uslyšela nářek svého dítěte a rvala si vlasy z hlavy. Kostečky vyhrabala, do klína sebrala a pokřtěné v uctivosti na hřbitově pochovala. — Lid říká tomu poli až dosud „na Nekřtěňově“, že tam leželo dítě nekřtěné. —

Nepřejov, *na Nepřejově*, pole, Pozd.

Neratov, *v Neratově*, údolí, Pozd. Od osob. jm. Nerat.

Ňevšová, r. 1261. hraniční potok Vyzovského panství (Codex diplom.).

Nezdobí, v Nezdobjú, pole, na němž roste vždy mnoho „nezdoby“ (plevele), Sen.

Nivy a Nivky jsou jména vzdálených polí pod horami a mezi lesy. Každá osada bývalého panství Vyzovského má jednu, dvě i více Niv a Nivek. Všecky Nivy byly do nedávna lesem, který se vymýtil a půda v pole zdělala. Místy je Niva až za Končinami.

Nová dědina, paseky, Lipa.

Obciny, Obcciny jsou pozemky, které náležejí anebo náležely kdysi obci.

Oblehlé, na Oblehlém, pole, Jas.

Obléska či *Oblézka*? „R. 1669. ..... koupil rolí, kteréž leží v Janově hoře a jenž sluje „v Oblezcích.“ A hned na to téhož roku „v Oblescych“.

Obrázek, na Obrázku, pole v Čamínku, Vyz.

Oborky, Obůrky, na Obůrkách, orná půda a louky, Žel.

Odjate, na Odjatém a Odjatě, na Odjaťách, pole, Jas., Prlov.

Odřené, v Odřeném, paseka, Prlov.

Ohrada a Ohrádka, pole, Jas., Brat., Sen.

Ohřeblo a Ohřeblisko, paseky, Ublo, Lipa.

Okluk, na Okluce, „oklučité“ rolí, Sen., Prlov. *Na lokličkú* pole Chrast.

Olšina, v Olšině, pole na Těchlovách, rostlo tam olšoví, Vyz.

Opařisko, Opařelisko, též *Produch* je mokřina v poli, nejčastěji na louce, kudy prý není radno jíti neb jeti. Taková místa nejsou nijak povrchem svým nápadna. Louka jak louka. Člověk jda ničeho neznamená, až zapadá. Propadly se tam už i koně s vozem.

Oslné, v Oslných, doliny, orná půda, Zadv. Žel. R. 1261. vzpomínají se tři říčky pode jménem *Oslna*, které vyvěrají pod *Tlustou*. Jedna z nich teče Želichovicemi a tvoří hranici Vyzovského panství (Codex diplom.).

Ostrata, potok, jenž se vlévá naproti Slušovicům do Dřevnice. Vzpomíná se již r. 1261 (Codex diplom. tom. III.). Jméno Ostrata rovná se asi jménu Ostrava.

Osyčí, v Osyčú, les, Jas.; *Osykovice, v Osykovicách*, paseka, Prlov.

Padělek, na Padělku, pole, Pozd.; *Padělka, na Padělkoch*, orná půda, paseky, Vyz. Chrast., Rak., Zadv., Žel.

Pagáčka, na Pagáčce, pole, Prlov.

Palések, na Palésku, pole, Brat.; *Palésky, v Paléskách*, paseky, pole a hráze, Pozd., Ublo.

Paličková, na Paličkovéj, les, Jas.; *Paličky, na Paličkách*, rolí, Sen.

Paprádí, v Paprádú, pastviny, Pozd.; *Paprádná, v Paprádnéj*, les, Ublo; r. 1739. paseka *u Paprádnice*, Lipa.

Paračilka, na Paračilce, pole, Vyz. R. 1595. jmenuje se v grunt. knize *Urban Paračil* a r. 1631. syn jeho *Daniel Paračilik*.

Pardubice nebo *Pardubská ulice*, Vyz.

Paseky, Pasíčky, Pasyňky a Pasečiska na každém kotáře. *Markovy Paseky* nade Lhocky; býval tam kdysi pasekář Marek.

Pastýrňa, na Pastýrni a *Pastýřské, na Pastýřském*, pole patřící kdysi obecnímu pastýřovi, Jas., Lipa.

Pavlačka, v Pavlačce, místo v horách, Sen. Shořel prý tu uhlíř Pavlák u kopy (milíře).

Pekla, *v Pekloch*, údolí, Pozd.
Pelestě, *při Pelesťách*, rolí pouze na mapě z r. 1780. Pozd
Peřinka, *na Peřince*, r. 1780. rolí *Peřinovská*, Vyz. Od osob. jm. Peřina.
Pikulka, *na Pikulce*, pole, Pozd. Od osob. jm. Pikula.
Pinkéska, *v Pinkésce*, les, Chrast.
Pirťa, *v Pirti*, *v Pirtiách*, jen v urbáři z r. 1739., paseka, Lipa. Pirťa = pěšinka horská, val. (Bartoš, Dialektologie moravská).
Pivečica, lučina v horách, Vyz.
Plačkov, *nad Plačkovem*, r. 1739. pole, Vyz.
Plaňavy, pole, Pozd.
Ploščiny, rolí, Sen.
Podcestí, pole pod cestou, Žel., Pozd.
Podděďiní, pole pod dědinou, Lhocka.
Podedražčí, pole „pod Dražkami", také *Podedražky*, *v Podedražkách*, Ublo.
Podevsí, pole pod dědinou, Jas.
Podhájí, už r. 1603., pole pod hájem, Vyz.
Podhloží, pole pod hrázou hlohovou, Jas.
Podhodišoví, už r. 1739. paseka „pod Hodišovama", Vyz.
Podhoří, pole pod horami, Vyz., Lh., Brat., Zadv., Žel.
Podhrází, paseka, Vyz.
Podlazí, *na Podlazú*, rolí „pod Lazem", Lut., Pozd., Lipa.
Podlesí, pole pod lesem, Sen.
Podlipí, r. 1739. paseka, Žel.
Podluží, *na Podlužů*, rolí „pod Luhy", Lipa.
Podobléští, pole „pod Oblézky", Vyz.
Podolší, *na Podolšú*, *orná půda*, *Žel.*
Podostří, *na Podostřú*, pole „pod Ostrým vŕchem", Vyz.
Podprlovsko, *na Podprlovsku*, pole a louky pod Prlovem.
Podradějoví, pole „pod Radějovem", Zadv.
Podsítí na Podsítí, orná půda, Žel.
Podskalí na Podskalú, pole pod skalou, Pozd.; *Podskalčí*, Brat.
Podstřešní, též *Podstřešňovi*, pole, Vyz.
Podtěchloví, *na Podtěchloví*, pole „pod Těchlovy", Vyz.
Podvrší, pole pod vrchem, Žel.
Podvřeští, pole „pod Vřesky", Zadv.
Pod výmozkem, pole, Pozd.
Podzárubí, pole „pod zárubami", Pozd.
Pozátlství, dolina „pod Zátłstím", Zadv.
Pohořeliska, pole, Pozd.
Popelky, *na Popelkách*, r. 1739. paseky, Brat.
Poschle, *na Poschlách*, Sen.
Potok škaredý, Brat. *Potůčky*, *na Potůčkoch*, pole a louky, Vyz., Pozd., Brat.
Prašnica, *v Prašnici*, pole Jas.
Předhoří, je místo ve Vyzovicích na úpatí Janovy hory, kde stojí kostel, fára, zámek, hospoda „na Vrátnici" a jiných několik domků.
Prlovčice, r. 1780. pole. Prlov.
Prosniska, *na Prosniskách*, lučina v horách, Vyz.

Prýščica, na Prýščici, lučina v horách; od slovesa „prýštiti se"; dobytek tam zapadá po kolena, Vyz.

Pržnica, v Pržnici, rolí, Ublo. „Je jich tam koliknást".

Předhrbatí, pole „před Hrbatým", Lh.

Přeseky, na Přesekách, r. 1739. *Přesek, na Přescce*, pole pod horami, Zadv.

Přestičkova, r. 1780. pole, Jas.

Příčka, na Příčce, pole, Vyz. (už r. 1706.), Lut., Jas, Brat.; *Příčky, na Příčkách*, orná půda rozdělená na příč, nikoliv po délce, Žel.; *Příčnica, na Příčnici*, paseka, Ublo.

Přídka, na Přídce, Pozd.

Přidělané (pole), Vyz.

Příkaze, v Příkazách, orná půda, Žel.

Pusté, na Pustém, na vrch Pustého, od „pustý grunt", Ublo.

Ráčkov, v Ráčkově, pole nad lázní, Vyz.

Raje, v Rajoch, údolí od Bratřejova k Pozdichovu.

Ráztoka je pramének, pokud teče horským údolím. Jak vyjde z lesa do pole, sluje potok.

Remšovská, na Remšovskéj, rolí v Janově hoře už r. 1682., Vyz. Od osob jm. Remeš.

Řičanská ulice, Řičany ve Vyzovicích. Jmenuje se tak po pánech z Řičan.

Rohozná, v Rohoznéj, pole, Jas.

Roketnica, r. 1261. pohraniční potok Vyzovského panství (Codex diplom.), od „Rokyta".

Roveň, v Rovni, rovné pole, Jas., Brat.; *Rovně, v Rovňách*, Sen. Pozd.; *Rovénka, na Rovénce*, Vyz.

Rovnica, na Rovnici, Ublo.

Rozepřa, v Rozepři, les, Vyz., Brat.

Rozlejka, na Rozlejce, pole, rozlévá se tam voda s cesty, Vyz.

Rubiska, v Rubiskoch, háj, Jas.

Rudovňa, na Rudovni, r. 1780. *na Rudovinách*, pole, Pozd.

Rumpál, nad rumpálem, pole, Vyz.

Rybník, na Rybníce, pole, Lipa; *Rybníky, v Rybníkoch*, louky, Zadv.; *Rybníček, na Rybníčku*, pole a louky v Senince a na čtyřech místech ve Vyzovicích; *Rybnická, v Rybnickéj*, Lipa. Všude znáti ještě hráze bývalého rybníka.

Ryšovská, na Ryšovskéj, pole, Vyz. R. 1702. připomíná se v gr. kn. jistý Václav *Ryša*.

Řepovská (niva), Lut. Též od jména osobního.

Říky, v Říkách, pole u řeky na starém řečišti, Vyz.

Sádek, v Sádku, pole, Jas., Brat.; *Sady, v Sadoch*, pole, býval tam ovocný sad, Sen.

Salaš, na Salaši; Salášek, na Salášku, pole, Pozd.

Seče, v Sečách, pastviny, Jas.

Sedlo, na Sedle, místo v horách od Hrúšového k Želechovu, Vyz.

Sekavka, na Sekavce, pole, Prlov.

Sekyra, na Sekyře, pole, Pozd.

Sekyry, v Sekyrách, už r. 1724. pole, Vyz.

Sirková, v Sirkovéj, pole a louka, prýští tam ze země „sirkovica", Vyz.

Sisák, *na Sisáku*, pole, Sen.

Skalka, *na Skalce*, pole, Jas., Sen., Ublo; r. 1739. paseka v *Dlhéj skalce*, Brat. a *na Skalově*, Lh.

Sklad a *Skládek*, Vyz., Jas., Sen., Prlov.

Slámka, *na Slámkoch*, mladé borčí, Vyz. (už r. 1739.).

Slatina, *na Slatině*, slatinná země, Brat., Pozd., Sen., Žel.; *Slatinské*, *na Slatinském*, údolí, r. 1615. „honce na Slatinsku mezi močáry", Vyz.

Slezové rolí, připomíná se r. 1663., Vyz.

Slivné, *na Slivných*, pole, Zadv.

Slováčka, *na Slováčce*, pole, Lipa; dle majitele Slováka.

Smolina, *na Smolině*, pole mezi lesy, Chrast; r. 1261. hraniční potok Vyzovského panství (Codex diplom).

Snozek, *na Snozku*, pole, Brat.; *Snozky*, *Snozka*, *ve Snozkách*, orná půda, Lut., Lipa.

Sochořica, od osob. jm. Sochor; r. 1739. rolí, Lut.

Sovinec, *na Sovinci*, pole u Chrastešov, Vyz.

Spadalina, *ve Spadalině*, stráň, Ublo.

Spálený vrch.

Srnova, *na Srnovoch*, pole v kopci, Zadv.

Staré, *na Starých*, pole, které se kdysi orávalo, nyní však už je dlouho „úlehlú", že je tam „moc kamení", Lhocka; r. 1739. paseka, Žel.

Stráž, *na Stráži*, návrší, Žel.; *na Strážnéj*, Lut.; *ve Strážném*, Jas.; *na Strážnici*, vrch nad Čamínkem, Vyz.*)

Strčihlava, r. 1739. hora, Lipa.

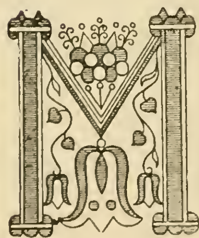
Strúbek, *na Strúbku*, pole, Prlov.

Strž, r. 1728. připomíná se „kousek rolí *ve Strži* pod panskou chmelnicí". Často se tam kus vysokého břehu utrhne a do potoka sveze.

(Dokončení.)

Ku sporu o Velehrad.

Na přednášku p. *Fr. Myklíka* (viz č. 25. a 26. toh. časop.) odpovídá **J. D. Štoček.**

noho již bylo o starém Velehradě psáno a mluveno, a nejeden o českomoravský dějepis zasloužilý muž již o věci té jednal; připomínám zde pouze jména Brandl, Jireček, Dudík, P. Vychodil, P. Kráčmer, Pluskal a m. j. Všichni se shodují v tom, že Velehrad stával asi tam, kde je dnes Uh. Hradiště aneb sousední Staré Město. Náhled tento byl již za minulých století obecným a nikdo o něm nepochyboval, až se vyskytli, nemýlím-li se Dobner a jiní, kteří náhled ten popírali. Než to je asi také to jediné, v čem se shodují. Jakého rozsahu byl Velehrad, kde byl hrad Rostislavův nebo Svatoplukův, kde sborná církev Methodějova, v tom se náhledy nemálo rozcházejí.

---

*) Jak dlouho to asi bude trvati, než budeme míti na Moravě zaznamenány všecky pohraničné „stráže, strážnice, varty" a podobné?

Za nejnovější doby vyskytl se skeptický článek p. Myklíkův, jenž přes to vše, že se značně odchyluje od náhledů ostatních, nejednu pravdu v sobě zahrnuje. Nechci tím říci, že článek ten je správný, tím méně hodlám ho též hájiti, můj úsudek o něm zní: „Vera miscuit falsis“. Chci zde poukázati k několika chybám, jichž se dopustil p. Myklík, jakož i k oněm bodům, v nichž s ním, jak trvám, souhlasiti smíme. Přede vším praví p. Myklík na str. 26. (č. 25. toh. časop.): „V listinných zprávách z dob, do kterých vznik i zánik Velehradu klademe, marně pátráme po jméně „Velehrad“; podnes nikdo ho tam nenašel pro praskrovné památky písemné. Teprva 224 let po zaniknutí říše Moravské naskytá se nám ponejprv zapsáno jmeno Velehrad v listině z r. 1131. —“. Zkusme, zdali p. Myklík tomuto náhledu sám neodporuje? Život sv. Václava latinský, o němž mluví p. Myklík, byl původně sepsán v letech 973—983; z něho čerpal Kosmas a z Kosmy Dalimil; ve XIV. stol. pak byl pořízen český překlad života sv. Václava. Nepochopuji tedy, jak může p. Myklík psáti: „Kdyby se nám byla zachovala latinská legenda „Život sv. Václava“, měli bychom jmeno Velehrad z doby starší.“ P. Myklík měl správně napsati: „měli bychom starší kus pergamenu, na němž stojí napsáno jmeno Velehrad“; neboť tím, že česká legenda ze XIV. stol. je překladem legendy ze stol. X., jakož i tím, že Dalimil čerpal z Kosmy a tento z pramenů ze století starších, zachovalo se nám jmeno Velehrad ne — jak p. Myklík tvrdí — ze stol. XIV., nýbrž ze stol. X. To je právě tak, jako kdyby někdo řekl: Jelikož se nám nezachovaly dějiny Tacitovy z dob Tacita samého, nemáme žádných dějin Tacitových od Tacita; správně se musí říci: Nemáme žádný exemplár dějin Tacitových z dob Tacitových, — ale proto máme přece dějiny Tacitovy! — Posito, žeby tento výklad nebyl připuštěn, podám jiný. V Bočkovu Cod. dipl. I. pag. 113. stojí slova „iuxta Vueligrad“. Zápisek ten pochází „Ex Hildegardi Gradicensis I. quorum opera supersunt Moraviae historicorum (scripsit 1127—47) chronico Ms. sc. XIII. Jelikož se zdá náhled p. Přikrylův (Sv. Kliment u Osvětiman str. 14.) velmi správným, že Hildebrand či Hildegard přeložil pouze staromoravskou kroniku černých mnichů, která sahá do dob Břetislavových, můžeme tvrditi, že se nám jmeno „Velehrad“ diplomatárně zachovalo nejméně z r. 1030., tedy o celých 100 let dříve, než jak tvrdí p. Myklík.

A ještě více důkazů máme, jak diplomatárních tak i archeologických, tak že je velmi divno, jakým právem mohl p Myklík napsati slova na str. 28.: „Ale kdyby se nás tak někdo malověrný otázal: jaké věci viditelné a jaké památky archeologické tvrzení naše dosvědčují? — myslím, že těžko by nám bylo odpovídati. A nejen to, ale i naše důkazy písemné nejsou takovými, aby veškeré pochybnosti vyloučily.“ — Uvedu zde několik takových důkazů druhu obojího, které současně, jak mám za to, svědčí pro náhled p. Houdkův, vyslovený v časopisu vlast. muz. ol. r. IV. str. 62. pozn. 11., jakož i v 1. sešitu ročn. 1890. Mittheilungen der Centralkom. f. Erh. der Kunst u. hist. Denkm. in Wien.

I. P. Myklík uvádí zápisky mnicha fuldského k r. 864. a 869. Dále pak praví: „Či jest illa ineffabilis munitio táž dříve uvedená Dovina? Mnozí ji skutečně za Dovinu mají, (na př. Dudík, Dějiny Moravy, díl I. str. 96. poznámka 1. soudí tak ze slova „illa“), já však myslím, že jsou to dvě věci úplně různé.“ V tom s p. Myklíkem úplně souhlasím,

ne však v tom, že tento Děvín stál u Mušova. Zde se mi zdá býti mnohem správnějším náhled Šafaříkův, jenž praví „ve Starožitnostech" pag 831.: „Město a hrad Děvín blízko Velehradu (nikoli nynější Theben na ústí Moravy výš Prešpurku).... Obě tato města byla snad tak sebe blízká, jako Vyšehrad a Praha." Náhled tento dokládá na str. 801. pozn. 35. uváděje velmi důmyslně Bočkův Cod. dipl. I. pag. 113. „Juxta Vueligrad .... in loco quondam ciuitatis Deuin." Rozebereme-li slova listiny této syntakticky, dojdeme následujícího úspěchu: Brachizlau tradidit ad ecclesiam.... vniuersam dotem, quae olim ecclesie (dativ) b. — extitisse cernitur (nadací, o kterém se ví, že patřilo ku chrámu bl.....) iuxta Vueligrad, in loco quondam ciuitatis Deuin; že toto spojení je správné, že totiž slova „iuxta Vueligrad" petří ku slovu „dotem" a ne ku slovu „ecclesie", dokazují následující slova Hildegardova: „uidelicet duas terras iuxta Vueligrad desertas" t. j. dva kusy pole poblíž Velehradu bez pána, poněvadž kostel asi v tu dobu zašel. — Že právě na spojení takové kladu důraz, má příčinu následující: Spojíme-li (jak P. Přikryl) Brachizlau tradidit ad ecclesiam.... universam dotem, que olim ecclesie b. — (nyní schází predikát, jejž doplňuje P. Přikryl slovem „patřila") — iuxta Vueligrad in loco quondam ciuitatis Deuin extitisse cernitur, musíme interpolovat: Brachizlau tradidit ad ecclesiam.... universam dotem, que olim ecclesiae b. — erat, quae extitisse cernitur iuxta Vueligrad. Spojení takové pak praví, že kostel b. — stál poblíž Velehradu na místě starého Děvína, kdežto první spojení praví, že nadání či fundace kostela b. — je poblíž Velehradu na místě starého Děvína, což jistě nemalý je rozdíl. V dějepisné kritice pak má vždy onen výklad přednosť, jenž nepotřebuje žádné interpolace listiny.

Diskusi tuto jsem proto vsul, jelikož má nemalý význam pro objasnění polohy kostelů královského Velehradu, v němž dle mého náhledu byly kostely dva, ne-li docela tři a sice sv. Víta, sv. Jana Křtitele a snad i sv. Michala. Vzhledem ku článku p Myklíka zůstane si však lhostejným, platí-li výklad ten či onen; vždy zůstane marným nářek p. Myklíkův: „Ale ať je jakkoliv, jména Velehrad přece nemáme (totiž v zápiscích mnicha Fuldského), tím méně jeho polohy, jakož i kde Dovina ležela, jen hádáme." Tu se mi mnohem lépe zamlouvá náhled p. Brandlův, jenž má za to, že „ineffabilis munitio" je latinský překlad slovanského „Vele-hrad". Pro náhled ten svědčí již analogie, ježto mnich Fuldský české „Děvín" vysvětluje; neméně též je pojištěna poloha Děvína a Velehradu, alespoň relativní, z Hildegarda slovy „iuxta Vueligrad in loco quondam ciuitatis Deuin."

Co chce tedy p. Myklík více? Annalistické zápisky nejsou topografií; topografické a geografické údaje oněch dob třeba hledati v listinách dotačních a pod.

II. Přihlédněme ještě trochu blíže k zápisku mnicha Fuldského z r. 869. Tento zní: Carolus dum cum exercitu sibi commisso in illam ineffabilem Rastici munitionem et omnibus antiquissimis dissimilem venisset, Dei auxilio fretus, omnia *moenia regionis illius cremavit* incendio, et abscondita quæque in silvis vel defossa in agris reperiens [překládám: při čemž nalezl a sebral] cum suis diripuit, omnesque sibi congredientes fugere compulit vel interfecit.

(Dudík I. 96.) Zde stojí, že a) Rastislavova munitio byla úplně jiného způsobu, než munitiones — hrady ostatní; lišila se nejen velikostí — to vyjadřuje slovo ineffabilis — nébrž i způsobem založení — to značí slovo dissimilis —; b) že obsahovala celý kraj: regionis illius, jenž asi zásekami, dřevěnými sruby a pod. zatarasen byl; jak by jinak mohl mnich Fuldský psáti: mœnia incendio cremavit? c) že v kraji tom byly lesy a pole: silvæ et agri, neboť k čemu by byl Karel napřed dobýval pevnosti a pak teprva hledal v okolních lesích schované poklady?

Místo to je nejpádnější důkaz písemní pro náhled p. Houdkův, že Velehrad byl celým systémem hradů, spolu hradbami spojených, a proti p. Myklíkovu výkladu o nemožnosti kolových staveb a pod.

Nyní ale nastává otázka, jakého asi rozsahu byl starý Velehrad. Nechci zde bráti ohled na pověsť, že kdysi Polešovice a Kunovice byly sídlem biskupským a náležely k Velehradu, nébrž pokusiti se, určiti některé body, o nichž můžeme na základě listin tvrditi, že patřily ku starému Velehradu.

I. Uveřejnil jsem svého času v časop. vlast. muz. sp. ol. r. 1888. str. 129. poznámku o kostele sv. Víta na Velehradě, jehož existenci Dudík popíral, užívaje k tomu účelu hypotézu sice důmyslnou, ale nemístnou; neznal jsem tenkráte ještě článek Christinův o Velehradě uveřejněný v Komenském II. str. 449 a 481, kdež náhled s mým totožný vysloven jest. Že kostel sv. Víta na Velehradě skutečně stával, lze mimo lidovým podáním dokázati: a) názvem ulice svatovítské ve Starém Městě, b) akty generální vizitace ze dne 24. a 25. července 1682. v registratuře kníž. arc. konsistoře olomucké (F. Wolný Kirchliche Topographie I. Abth. 2. Bd. pag. 203), 3) inventárem kostelíka sepsaným 12. června 1786, 4) smlouvou ze dne 15. září 1789. kterouž náboženský fond kostelík sv. Víta Staroměšťanům prodal za 24 zl. 30 kr. (listiny 3. a 4. jsou majetkem p. Janíka, městského pokladníka v Uh. Hradišti, jenž mi je laskavě k opsání zapůjčil). Kostelík ten stával naproti nynějšímu hřbitovu staroměstskému.

Jelikož, jak známo, již před příchodem svatých věrověstců Cyrilla a Methoděje na Moravě bylo křesťanství, třeba nám nutně souditi, že v hlavním městě, sídle královském stál též chrám. A skutečně stojí v breviáři ku potřebě církve moravské ze stol. XV. v nokturnu I., lekci I. „Tenže Svatopluk král postaral se ku zdaru víry křesťanské, aby sídlo arcibiskupské v chrámě Velehradském, zřízeném dle víry římské, kdež i stolice království jeho byla, ustanoveno bylo.“ Sborník Vel. I. str. 156. Dále pak smíme tvrditi, že kostely zasvěcené sv. Vítu mučeníku jeví se býti stopou kultu latinského v Čechách a na Moravě. — Byl-li tedy chrám sv. Víta metropolitním, pak si snadno vysvětlíme, proč právě v tomto kostele sv. Methoděj křtil krále Bořivoje.

Než, tu mi snadno někdo může namítnouti: „Byl-li chrám sv. Víta metropolitním chrámem sv. Methoděje, čím pak byl kostel Panny Marie, či jak ty tvrdíš, sv. Jana Křtitele, jenž dle tvého náhledu pochází též z dob sv. Methoděje? Legenda panonská v kap. XVIII. praví: „I položiša ji v s'bor'nej c'rkvi.“ Dudík I. str. 184 překládá „i pochovali ho v synodálním chrámě.“ Překlad ten se mi nezdá býti správným. Spíše bych myslil, že s'bor'na c'rkev je kostel klášterní — sbor, klášter černých mnichů. — Dosti možno však je, že sv. Methoděj přeložil metropolitní

sídlo od sv. Víta ke sv. Janu, právě jako v Olomúci přeneseno bylo od sv Petra k sv. Václavu a pak by slova legendy bulharské: „Methoděj leží pak u velikém chrámě moravském“ mohla býti vztažena na kostel sv. Jana. Že není nemožným, aby kostel klášterní a metropolitní totožny byly, toho důkazem je nám klášter sv. Petra v Solnohradě, založený sv. Rupertem, jenž byl zároveň metropolitním chrámem téhož sv. biskupa.

II. A tento klášter sv. Jana Kř., nynější chrám Velehradský, je druhým bodem, jenž náležel ku královskému Velehradu. Na str. 27. posledního čísla časopisu táže se p. Myklík: „Když markrabě Vladislav založil klášter cisterciácký, nazval ho Velehradem. Proč? Proč ho nepojmenoval jinak a odkud vzal asi jméno Velehrad? Buď byla známosť starého Velehradu mezi lidem všeobecná a markrabě Vladislav použil podání lidu a vtiskl dílu svému jméno žijící v paměti lidu, aneb osada, která dnes St. Město sluje, nesla tehdá jméno Velehradu a Vladislav jednoduše jméno jen přenesl.“ Zde p. Myklík pravdu tušil a napověděl, ale nedopověděl. Především třeba upozorniti na to, že to není tak jednoduché, jak se p. Myklíkovi zdá, královským výnosem jméno přenésti. Důkazů máme dnes ještě hojně. Slavné polit. úřady dekretovaly, že se Modrá má jmenovati „Nová ves“ a jmenuje se přec Modrá. Cyrillka se dle slavného usnešení příslušných úřadů jmenovala „kaple Božího Těla“ a má se jmenovati „kaple Zjevení Páně“ a jmenuje se přece Cyrillka. A pak kdyby hned markrabě Vladislav byl dekretoval pro Velehrad jméno toto, pak by to jistě nebyli připustili Cisterciáci, kdyby nebyli musili. Neboť kdykolvěk tito zakládali kláštery, vybrali si jména zvláštní: Clara vallis, Mori mundo, porta cœli, Fons Mariæ a pod. a připustili jen tenkráte jiné jméno, kde toto u lidu pro místo založení zakořeněno bylo. Lid jmenoval tedy již dávno před tím místo ono Velehradem, jelikož patřilo ku starému Velehradu. Když pak kolem kláštera povstala osada Velehrad, povstalo u lidu teprva jméno Staré Město. (Sborník Velehr. roč. II. str. 39.)

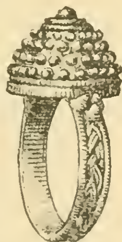
III. Poblíž kostela Velehradského je „Hrádek horní a dolní“. Nazývá-li se některé místo „hrádek“ čili „malý hrad“, dá se předpokládati, že kdesi ještě musí býti velký hrad čili hlavní hrad, jehož je hrádek asi baštou. A kde asi ten byl? Nejblíže máme název „Hradiště“, na němž nalezala se kaple Sti. Georgii; nápadné je (obzvláště přečteme-li časop. olom. muz. roč. IV. str. 108—9.), že na hradě vévody Olomuckého, na místě dnešního chrámu sv. Václava byla kaple sv. Jiří, že na Hradě pražském na Hradčanech byla kaple sv. Jiří, a že na tom místě, kde pravdě podobně stál hrad knížat moravských, stála taktéž kaple sv. Jiří. Jak to vysvětliti, nevím, ale zjevem pozoruhodným je to zajisté.*)

---

*) *Poznámka redakce.* Zahajujeme tímto řadu rozprav o otázce velehradské, pozývajíce všechny, jimž na objasnění nejstaršího a nejslavnějšího období dějepisu moravského záleží, aby hřivnou svou k tomuto cíli přispěli. Ponechajíce volné slovo pp. spolupracovníkům, uveřejníme v rubrice této všeliké sem spadající příspěvky ať delší ať kratší, budou-li opřeny důvody, ať již zakládají se na badání diplomatickém či archeologickém.

Drobné zprávy.

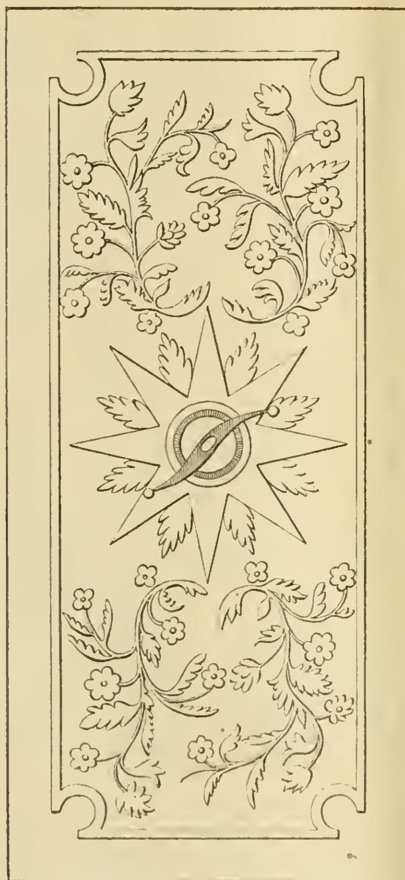
Nové nálezy předmostecké. Osada Předmostí u Přerova nabyla jména takořka evropského tím, že tam objeveno ložisko kostí z předpotopního mamuta a tábořiště pračlověka starší doby kamenné. Mimo to však je Předmostí též důležité místo archeologické z doby kovové. Pohlédneme-li s Hradiska, pole to u Předmostí, jež doposud mohutnými valy obklíčeno jest, zřejmě pozorovati můžeme, že účelem jeho bylo, údolí Bečvy a prastarou osadu vystavenou na místě nynějšího města Přerova před nepřítelem chrániti. Zde se vinula podél řeky Bečvy obchodní cesta, kterouž naši předkové s jinými kmeny slovanskými ve spojení byli. Toto hlavní hradiště obkličovalo kolkolem několik malých stráží, majících ten účel, blížící se nebezpečenství ohněm a kouřem hlavní stráži na hradisku ohlásiti. Taková malá stráže jest též nad zahradou p. Chromečkovou v Předmostí. Je to malý nasypaný pahorek (mohylka), který kruhovitým valem obklíčen jest. Odtud pohodlně přehlednouti možno celé okolí města Přerova a také viděti dobře do polokruhu k ostatním strážím. Dále pod Hradiskem směrem k městu prostírá se rozsáhlé pohřebiště popelnicové typu Halštatského a za zahradou p. Chromečkovou jsou zase hroby kosterné, z nichž vykopány pěkné spěžové zbraně a šperky. Za mé letoší návštěvy v Předmostí objevila jsem v mohutné stěně žlutnice v zahradě páně Chromečkově několik lidských koster, se stěny vyčnívajících. Pod malou mohylkou, která s půle již odkopána je, ležela v hloubce asi půldruhého metru kostra, šikmo hlavou dolů pohřbená, jelikož hlava o mnoho níže než ostatní kosti se nalezala; při levé ruce na prsou položené pak nalezla jsem stříbrný prsten obzvláště jemné práce. (Obraz na str. této.) Prsten opatřen je vypuklinou, jež ozdobena je knoflíčkovou prací, uprostřed pak vsazena je modrá skleněná kulička, jež lehce se dala vyndati a opět vsaditi. Kruh prstenkový tvoří trojčlenný pletenec ze stříbrných pozlacených drátků. Na první pohled vypadal prstének ten jako zralá olšová šištička. Podobný masivnější stříbrný prsten také knoflíčkami ozdobený, vyorán byl nedaleko Bůhslavic na Uh. Brodsku (viz tento časop. roč. VI. str. 120.); velmi krásné náušnice zlaté a stříbrné s touže ozdobou vykopány byly v mohylách Kvasických a chovají se nyní ve sbírkách vlasten. muzea olomuckého (viz tento časop. r. 1890. str. 20.). Tyto předměty svrchu uvedené shodují se úplně s ozdobnými předměty, nalezenými v koloniích řeckých u Černého moře, zejm. v Olbii. Toto ozdobování knoflíčkami jest u Slovanů obzvláště oblíbené a doposud ozdobují Jihoslované stříbrné a zlaté rukověti svých handžárů a nožů drobnými knoflíčky. Však i ve vyšívání slovanském jeví se toto zalíbení v knoflíčkovém ozdobování. Slováci doposud límce své kolem hlavního vzoru, by plátno ukryli, malými knoflíčky vyplňují. Většími knoflíčky (bambrlíčky) vyplňují mezery mezi ornamenty u Polešovic, Nedakonic a jinde. Vyjde-li z dovedných rukou vyšívačky dohotovený límec, kterýž těmito bambrlíčky vyplněn jest, vypadá skutečně jako zlatá práce knoflíčková a emajl, neboť Slovénky tyto knoflíčky vyšívají zlatožlutým hedbávím, hlavní ornament pak barvou modrou a černou. U českých čepců bývá plátno kolem vypouklého ornamentu květinového tisícem knoflíčků hustě pokryto.

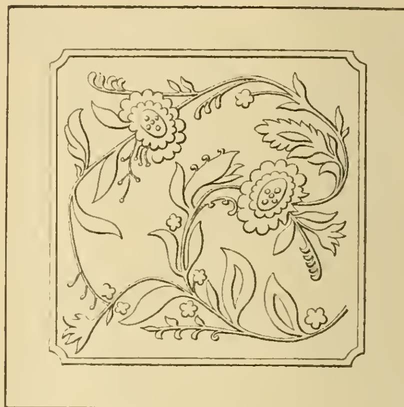
Vlasta Havelková.

Řezby na dveřích v Seničce. Dle slibu daného přinášíme obrazem opětný příspěvek ku poznání ornamentiky lidové, jak pěstována je na dřevořezbách. Na str. 136. zobrazeny jsou tři tabulky tvořící polovici dveří domu č. 8. v Seničce (okr. litovelský), patřícího p. Lakomému; kdežto na str. 137. podáváme dvě tabulky ze dveří domu č. 16. v Seničce. Dnešní naše obrázky nejsou sice tak ornamentálně bohaty, jako ony, jež v čís. 23. toh. časop. (str. 123.) uveřejněny byly, první však pohled na ně přesvědčí nás, že týž vkus lidový je vyrobil, jako dvéře Příkazské. Tabulka čtvercová ze dveří domu čís. 16. dokonce svým horním a dolním pruhem ornamentálním prozrazuje, že

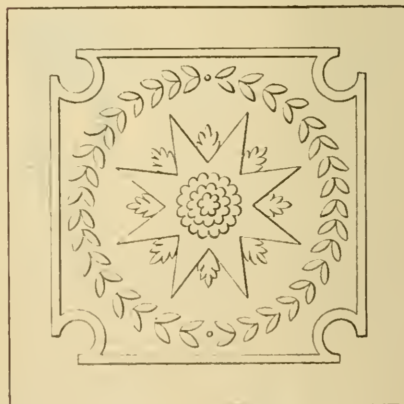
jest jednodušším útvarem bohaté výzdoby, kterou hořejší pole čtvercové na str. 123. čís. 23. podané obsahuje. Estetické požadavky, jež při vyplňování čtvercových a obdélníkových ploch ornamentem se kladou, uspokojil řezbář dveří malosenických úplně, ano rozřešil je místy i zcela zajímavě a samostatně. Tak na př. horní tabulka ze dveří domu čís. 8. na vyšívané vzory hanácké (poněkud jen) upomínajícího pruhu ornamentálního nahoru i dolů táhnou se vinuté větvice ovocem ověšené. Dolní tabulka a prostřední tabule dveří domu č. 8. (str. tato) obsahuje ornam. výzdobu, s níž setkáváme se častěji i na stavbách venkovských, ne malovanou, nýbrž v omítce zdí vyřezávanou. Dům č. 16. v Seničce má

Prostřední tabule

Horní tabulka

Dolní tabulka

Řezba na dveřích domu č. 8. v Seničce.

str. této, kdyby ornament její nebyl neobratností řemeslnou nebo snad tuhostí materiálu zbaven onoho souladu lineárního, kterýž od ornamentu tak rozvinutého požadujeme, byl by zpříma na lidového tvůrce svého - řekneme - duchaplný. Velice zajímavě rozvinut ornament také v pěkné výplni obdélníkové ze dveří domu č. 16., kde z hořejšího a dolejšího masivního a dvojí téměř stejné dvéře s řezbami a zhotovil je asi před 40 lety stolář Bečák z Cakova. Na hořejších tabulkách dveří těch (zde nepodaných) vyřezán je celý kávový servis a květináč s kyticí. Myšlénka ta je ovšem naivní a provedení dosti neumělé, nicméně celkový dojem, jaký dvéře ty dělají, není tím nikterak porušen. Dvéře domu č. 8. v Seničce po-

cházejí dle udání majitele p. Lakomého z r. 1844. Obrázky tyto kreslil pro re-

Řezba na dveřích domu č. 16. v Seničce.

produkci důstp. prof. Alf Sauer v Uh. Hradišti. *J. Kl.*

Z pamětní knihy boskovské. (Viz tohoto časop. čís. 26. str. 91.) Z vlastních zápisů pisatele kroniky té, Dominika Kučery podáváme zajímavou zprávu o volbě purkmistra r. 1802, zajímavou jak pro způsob volby tak pro předcházející ceremonie a zkoušku kandidátů. Zníť takto:

„1802. dně 21. března o vosmi hodinách večir přijel k nám do Boskovic pan krajský komisař Alauzius (patrně Alojz) Hilebrant na místo pana krajskyho, na druhý den o vosmi hodinách ráno byla zpívaná mše svatá a při tom Veni sancte spiritus, to jest: Přijdi duše sv., a po tej mši svatej šlo se do radhauzu, však ale jenom těch 18 mužů, kteří k tomu volení purgmistra ustanoveni byli.

Předně přednesl pan krajský komisař všem těm 18tim mužům, aby věděl jeden každý, že to volení se má stát podle nejvyšší vůle Boha všemohoucího, aby žádný nevotiroval z nejakyho ohledu dle přízně, neb z nejakyho interesací neb dle stavu osoby, nýbrž aby si pomyslil, že ten muž, na kteryho ten ouřad pudmistrovský padne, nemůže dle jednoho každyho vůle dělat, anebo aby si kdo myslil, že to jen nějaká lehká věc jest; ale že vynšuje, aby Bůh dal jednomu každému dobry vnuknutí, abychme takového muže měli, který by byl dobryho svědomí a bohabojnyho života, aby svou duši nezavedl, ale si jí vážil jako nejaký nejdražší poklad, že on sám nechce, abychme v těch roztržitostech, ktery skrze cely tři leta mezi námi trvaly, více byli, a že vynšuje, abychom byli všichni jednoho srdce a jedné mysli, že kde láska panuje, tam Bůh svy požehnání dává.

Za druhé představil tři z těch, kteří se za purgmistra hlásili, totiž Johanesa Prchala, Andresa Bursy, Karla Ošlejška; a učinil na každym otázku; předně na Johanesu Prchalu, tázal se ho, co by dělal, dyby se v městě oheň vyskytl, on dal odpověď, že při takové příležitosti v Boskovicích má jeden každý cech ustanoveny svy povinnosti, že dyby ty věci, ktery k ohňu patří, časně na pohotově nebyly, tak že jest jeho povinnosť, vědět, který cech k tomu ustanovený jest, aby je dle první pokuty trestati mohl.

Podruhý učinil otázku na Andresa Bursy. Tázal se ho, co by dělal, dyby byl purgmistrem, dyby se nejaky křiky nebo půtky v městě staly; on dal odpověď, že by pozoroval, jestliby časně někdo od policaj nepřišel, tak že bude povinen hned poslat, aby se ti oba neb tri vzali a potom je před sebe vzít, a že by musel vyšetřit, kterýmu by měl udělat za Adeş-

wakci (t. j. satisfakci!) a kteryho by měl potrestat. Třetímu, Karlovi Ošlejškovi, dal číst německý spis, však ale těžko četl. Byl při tom taky vrchnostenský Justicier pan Johan Mazal.

Za třetí byl povolán Wohl Ausschuss (!) a přednešeno jim bylo, že kteryho z těch třech by kdo chtěl mít purkmistrem (byly k tomu udělány dvě truhličky, v jedné bylo 9 bílých kuliček a 9 černéch), aby vzal bílou kuličku a kteryho by nechtěl, aby vzal černou kuličku; tak byl jeden každý volaný, jak nahoře podlevá hlasů sou, a vzal v soukromě jednu kuličku a dal ju do tej druhej truhličky, v kterej byla na vrchu díra udělaná; předně se táhlo na Johanesa Prchala, měl 12 bílých kuliček, 5 černéch; podruhy se táhlo na Andresa Bursy, měl 6 bíléch kuliček, 11 černéch, potřetí se táhlo na Karla Ošlejška, měl 17 černéch kuliček. Potem všem se psal protokol, museli se na to všichni podepsat. Dné 31. dto o vosmi hodinách ráno odjel odtud pan komisař.“ *V. H.*

Pověsť o původu vesnice Halenkovic u Napajedel. Halenkovice ležící na pravém břehu Moravy, vyznačují se mnohými zvláštnostmi, kterými se od celého okolí svého liší. Podle půdorysu svého je osada tato pravou kopaničárskou vesnicí, jedinou toho druhu na střední Moravě. Též Halenkovjané sami liší se od okolního lidu některými zvláštnostmi, z nichž nejvýznačnější je ta, že místo *ř* vyslovují *r*; vůbec jak řečí tak typem upomínají na uherské Slováky. O tom, kdy osada tato vznikla, v žádné topografii moravské není zmínky; tolik je jisto, že ji založil pán na Napajedlích, Jan svobodný pán z Rotálu bezpochyby mezi léty 1626—1634 a pojmenoval ji patrně na počesť paní Aliny Bruntalské z Vrbna — Alinkovice (viz o tom Praskovy Paměti městečka Napajedel, str. 70.). V roce 1847. vyprávěla jedna devadesátiletá stařenka mému otci na Halenkovicích následující pověsť o vzniku této vesnice: „Před mnoha lety zdržovali se v horách v těch místech, kde se nyní Halenkovice rozkládají, zbojníci. Tam v kudlovské dolině jest jeskyně, která jim za jejich skrýš sloužila a kterou nazvali Budačina, jak také až podnes sluje. Zcela na blízku vedla za dávna silnice z Uh. Hradiště do Kroměříže, kterou Halenkovjané podnes po způsobu uherských Slováků nazývají „hradskou“. Při této silnici budačinští zbojníci v úkrytu číhávali, přepadali cestující a olupovali je o majetek. Takto řádili po mnoho let a nebylo možno učiniti tomu konec, neboť o skrýši jejich nikdo nevěděl. Avšak všecko do času. Zbojníci měli hospodyni, kterou — neznámo již jak — proti sobě popudili, takže ona celé bandě zbojnické pomstu přisáhala a ji také provedla. Šla do Hradiště k úřadu a nabídla se, že naznačí vojsku chytrým způsobem cestu ku tajné skrýši loupežnické. Koupila v Hradišti hrachu a šla napřed až za Kudlovice, kam za ní přitáhlo vojsko, které z Hradiště všecko vyrukovalo. Od Kudlovic trousila za sebou hrach, tak že vojsko po této dráze nepozorovaně dostalo se až k Budačině, kterou dokola obklopilo. Pozdě zpozorovali to zbojníci a seznavše, že by odpor byl marný, vzdali se na milosť i nemilosť. Tak byli všichni svázáni a do Napajedel k hrdelnímu soudu vydáni. Po krátkém výslechu odsouzeni všichni na smrť provazem. Tu však tehdejší pán napajedelský Jan hrabě z Rotálu promluvil k nim takto: „Jste všeci k smrti odsouzeni, já vám ale chci život darovat pod tou výminkou, jestliže se polepšíte. Dostanete každý v mojich horách, kdekoli si vyvolíte, kus lesa darem. Tam si postavíte chatrče a lesa si vymýtíte tolik, kolik budete moci pole obdělávat, abyste měli chleba dostatek. Tak když budete pracovat a poctivě se živit, budete mít ve mně milostivého pána. Pak-li ale se oddáte svému dřívějšímu pustému životu a budete pokojné lidi přepadavat a loupit, pak vězte, že mám provazů dost a všecky vás nechám pověšat“. — Zbojníci slyšíce tato slova, padli všeci na kolena a přisáhali svatě, že se budou od nynějška poctivou prací živiti. I byli propuštěni na svobodu, vrátili se na ta místa, kde dříve loupili, vystavěli si porůznu chatrče po vrchách a dolinách a tak vznikly Halenkovice“. — Za oněch dob zbojnické „řemeslo“ nemělo v národě našem tak špatnou pověsť, jako za dnů našich; byloť ono výsledkem tehdejšího sociálního řádu, častého utiskování poddaných, jako zase na jihu a na Malé Rusi bylo vyvoláno svéřepou nadvládou Turkův a Tatarů. Tím vysvětlují se někdejší sympathie lidu některých slovanských větví ke zbojníkům, jejichžto jméno: u Jihoslovanů „hajduk“, u Slováků „horský chlapec“, atd., mělo zvuk dokonce velmi dobrý; vždyť zbojník Jánošík na př. podnes je hrdinou písní lidu slovenského v Uhrách. I zbojníci budačínští měli takovéto hrdiny, o nichž připojuju jinou pověsť, zachovavší se částečně také v lidové písni. Byli mezi nimi dva nejsrdnatější a nejšikovnější chlapíci, které si zbojníci proto také za své hejtmany zvolili. Ti se jmenovali Juráš a Ondráš. Obzvláště Ondráš byl nepřemožitelný, nebo jemu neuškodila ani střelná ani sečná rána. Jen jeho vlastním obuchem (= sekera na dlouhém

toporu) ho mohl někdo poranit nebo zabit. Nebylo ale tak snadno toho obucha se zmocnit, nebo ten on vždy při sobě nosil. Jak to již bývá, počal Juraš na Ondráša žárlit, nebo se obával, že by mohl kdysi od nepřemožitelného Ondráša být odstraněn; umínil si tedy tomu předejít a vymyslil si takovouto lesť: Požádal Ondráša, aby mu ukázal, jak on umí svým obuchem šermovat, čemuž Ondráš, netuše lsti, ochotně svolil. Začal ve vzduchu obuchem všelijaké kumštovné pohyby provádět, čemuž se Juráš velice podivoval, a požádal pak Ondráše, aby mu zapůjčil obucha, že to zkusí, jestli by to též dovedl. I k tomu Ondráš svolil a Juráš začal též obuchem šermovat, ale z nenadání praštil Ondráše jeho vlastním obuchem takovou silou do čela, že tento bezduchý na zem klesl. Tu ostatní zbojníci hořekujíce a rozhorleni nad Jurášovým činem, odepřeli mu poslušnosť a rozešli se každý na jinou stranu. Nářek zbojníků podává tato píseň, kterou zpívával kdysi krejčí Svoboda ze Šumic. Poněvadž není v žádné sbírce moravských národních písní, podávám ji zde, ač není úplnou:

Sem, chaso, spíchajte,
pomoci hledajte
našemu hajtmanu,
neb má v čele ránu,
a už zamodralú.
Joj, joj, joj!

Čo ti porobili,
náš hajtmánku milý,
bodaj ho Boh trestal,
a nikdy neprestal,
že ťa tak obelhal!
Joj, joj, joj!

Čo's bol tak omylný,
náš hajtmánku milý,
že sa's dal podvésti,
tak náhle premocti
pro naše neščestí!
Joj, joj, joj!

Kde je tvoja hlava
pekná kaderavá,
kde je tvár prekrásná
jako hvězda jasná, —
ach, jak je neščasná!
Joj, joj, joj!

Kde je karabina,
kde je zbroj ohnivá,
kde sú tvé pistole,
kde sú nože tvoje,
čo's nosil pri sobě?
Joj, joj, joj!

Kde sú tvoje šaty,
kde je retaz zlatý,
kde čakan mistrný,
kterého's byl pilný,
náš hajtmánku milý?
Joj, joj, joj!

Karel Klem.

Zajímavá rostlinná znetvořenina. Jistý rolník zaslal našemu muzeu zajímavou monstrósní formu velmi obecné a známé rostliny, totiž: rmenu rolního (Anthemis arvensis L.) známé ve střední Moravě jménem rmenek neb rmínek, tvar to značně znetvořený a naprosto odchylný odo tvaru typického! Takové a podobné znetvořené tvary, o nichž teratologie botanická pojednává, dosti zřídka se vyskytují. Jsou to jakési tvary pathologické, ačkoliv celá rostlina úplně je zdráva. Popíšeme stručně zmíněný tvar, porovnávajíce jej se tvarem normálním, typickým. Nezřídka bývá lodyha rmene rolního hned od spodiny rozvětvena. Na naší monstrósní formě lodyha i postranní větve srostly v jeden celistvý tvar páskovitý, 2·5 cm. široký, zelený, dosti řídce listy dvakrát zpeřenosečnými pokrytý. Nejsou ale listy normálně vyvinuty, mají sotva ¼ normální délky, úkrojky jejich jsou úzce čárkovité, barvy kalně zelené. Takovéto znetvoření lodyhy povstává fasciací čili srůstem svazčitým a má původ svůj v terminálním pupenu lodyžním nadmíru vyvinutém, tak že pak lodyha roste jen jedním směrem na příč, čímž nabývá podoby pásky široké, na níž listy nemají normální polohy. Po celé šířce na hořejším konci lodyhy narostlé jsou květy, které na normálním tvaru v úborech ojedinělých jsou skupeny. Na našem tvaru srostly všechny úbory v jeden celek. Lůžko má tvar nádoru vlnitě zprohýbaného a na něm narostly jsou květy v terči žluté s korunou trubkovitou a v paprsku bílé s korunou jazykovitou. Květy v terči dobře naznačují směr vlnitě zprohýbaného lůžka, tak že, díváme-li se jen povrchně na celé květenství, vidíme pásku žlutou vlnitě zprohýbanou, vroubenou po obou stranách bílými květy jalovými. Původ toho srůstu květů je jistě ten, že již v zárodku jednotlivé úbory srostly. Takové srůstání květů botanicky sluje synanthie. Zákrovní listeny jsou normální. Mimo to vynikají z paždí listů pod celým květenstvím malinké vedlejší osy květonosné, patrně nejhořejší větevky lodyhy, které snad by se nebyly vyvinuly. Celý neobyčejný tvar rostliny zmíněné vysvětluje se tedy srůstem lodyhy s postranními větevkami a srůstem několika úborů v jeden celek. Proč takové

abnormální srůstání na rostlinách někdy se vyskytuje, těžko udati. *V. Spitzner.*

Úmrtí. Dne 29. června t. r. zemřel na Smíchově u Prahy spisovatel a historik český Frant. Jan Zoubek. Narodil se r. 183?. v Kostelci nad Orlicí a byl od r. 1874. ředitelem měšťanské školy dívčí na Smíchově. Za životní úkol svůj vytkl si badání o životě a spisech našeho velikého rodáka Jana Amosa Komenského; vydal četné spisy Komenského a napsal ku dvoustoleté ročnici úmrtí jeho veliký životopis Komenského. I v jiných oborech dějepisu byl plodným; z četných, ač menších objemem spisů jeho historických zvláštní zmínky zasluhuje jeho práce „O zakládání měst v Čechách v XIII. stol.“ Po delší dobu byl též redaktorem „Památek archeologických a místopisných“.

Česť budiž jeho památce!

Literatura.

Dějiny literatúry slovenskej. Napísal **Jaroslav Vlček.** V Turč. Sv. Martine. 1889. Lex. 8⁰. Stran 280. Cena 2 zl. — Když před devíti lety vyšla v Knihovně československé v Praze J. Vlčkova česky psaná „Literatura na Slovensku“, napsal o ní Hurban-Vajanský do svých Slovenských Pohľadů důkladný posudek, jímž odůvodnil stanovisko Slováků oproti této knize, kteréžto stanovisko při všem uznávání různých předností spisu onoho bylo přece jen z valné části odmítavé. Vajanský nesouhlasil s tytulem „Literatura na Slovensku“, vytýkal knize doktrinářství a přílišnou přísnosť úsudku, hájil ideálný směr Slováků, holdujících hegelianismu, neschvaloval konečně ani, že kniha byla psána česky. Přes to všecko nazval Vlčkovu „Literaturu na Slovensku“ pro Slovensko „udalostí“. Dle toho jsou vydané nyní „Dejiny literatúry slovenskej“ pro Slovensko „udalostí“ dvoj- ano trojnásob. Nejenom že kniha tato psána je nyní slovensky, ale ona vyhovuje nyní všem tehdy od Vajanského vytknutým požadavkům. Přes to zdá se nám výrok autorův na obálce 1. sešitu uvedený, že „starší český spis „Literatura na Slovensku“ má s Dějinami společný leda předmět, všecko ostatní v nich že je nové“, trochu upřílišeným. Rozvržení látky je arci jiné, totiž genetické; autor právem to odůvodňuje souvislostí literatury se skutečným životem národa, kterýžto život podlehá přeměnám; jen že se tím trhá obraz činnosti jednotlivých osob, tak že o každém význačnějším spisovateli nalezáme úryvkovité zprávy na několika místech, v několika kapitolách. Zaujatí tohoto stanoviska mělo pak arci za následek jiné názory na literární zjevy slovenské Připouštíme, že úsudek autorův již následkem pouhé duševní vyspělosti zkušenostmi během jednoho desítiletí získané ve mnohé věci se opravil a zmírnil. Ale — abstrahujeme-li od tohoto individuelního vývoje autorova a od jiného uspořádaní látky — tož všecky tyto změny v názoru autorovu, všecky různosti obou jeho spisů, českého a slovenského, dají se shrnouti v ta slova, že českou „Literaturu na Slovensku“ psal Vlček — Čech pro Čechy, kdežto „Dějiny literatury slovenskej“ psal Vlček — Slovák pro Slováky, — alespoň v přední řadě pro Slováky. Čechové budou i dnes tak mnohý literární zjev slovenský posuzovati tak, jak jej posuzoval Vlček před 10 lety ve sve „Literatuře na Slovensku“, — čímž však nemá býti řečeno, že úsudek ten musí býti správným. Stanovisko české je právě jiné než slovenské, obě větve národa našeho se již příliš rozešly, neboť každá z nich žila dlouho svým vlastním životem duševním. Po slovensku a pro Slováky tedy Vlček jinak psáti nemohl; po česku zas by nebyl mohl psáti všecko tak, jak svoje „Dejiny“ napsal. Možná že by bylo lépe, kdyby Čechové sdíleli názory svého mladšího bratra — Slováků, — ale názory národa jsou výsledkem dlouholetého přirozeného vývoje a nedají se střásti přes noc; s tím nutno počítati. Tolik o principielním stanovisku. — Co se týče provedení, tedy nelze jinak, nežli vzdáti autorovi všechnu chválu. Při vší důkladnosti a zevrubnosti je spis přece jen populárním, a poskytuje poučení formou neobyčejně poutavou. Čtenář odloží knihu vzrušen, ano dojat. Nelze ani jinak; jeť látka nám tak sympatickou a spisovatel ovládaje ji naprosto, dovedl ji podati ve formě záživné. Bratřím Slovákům lze k této „udalosti“ gratulovati, nám pak nezbývá než přáti si, aby i české literatuře dostalo se brzy takového historiografa. *V. H.*

Národní vyšívání lidu moravského, sebráno a vydáno od **Antonie Waltrové** a **Herminy Tiché**, učitelek při c. k. českém ústavu ku vzdělání učitelek v Brně. Seš. IV. *Vzory moravsko-slovenské*. Seš. V. *Vzory hanácké*. Seš. VI. *Vzory valašské*. (Sešit za 30 kr., poštou za 35 kr.) — V čís. 22. tohoto časopisu promluveno na str. 91. o prvních třech sešitech skromného sice na prvý pohled, ale za to věcně tím obsažnějšího podniku obou snaživých učitelek ženského paedagogia Brněnského. Cíl zůstal i u těchto tří sešitů stejným: podati za levný peníz výběr pěkných a typických vzorů etnografické trojice lidu našeho moravského: hanáckých, slovenských a valašských. Uspokojovaly-li první tři sešity skorem docela, viděti při těchto, že slečny vynasnažily se i malé ony výtky, jež proti prvním uvedeny byly, učiniti bezpodstatnými. Proto jsou tři tyto sešitky mnohem lepší prvních. — Sešit čtvrtý obsahuje na prvním listu překrásný vzor ze šátky Lanžhotské a na tytulním listu ke vzoru tomu borduru. Druhý list uvádí počítané vzory z různých míst Slovenska, třetí pak síťkované práce rovněž z různých míst. Zadní strana obálky potištěna jest oněmi rázovitými obojstrannými „formičkami" od Javorníka, jež navykli jsme neprávem nazývati „technikou Holbeinovou." K sešitu přitištěny na vnitřní stranu obálky tak, jako u všech ná ledujících, přiměřené vysvětlivky týkající se i původu vzorů i technického provádění. Zajisté jest obojí velice vhodné, neméně nez rady ve příčině upotřebení vzorů podaných. — Sešit pátý vyobrazuje hanácké vzorce z oplécek, z uvodnic a límců rukávcových. I na obálce je vzorek rukávcový. Výběr podán zase velice pěkný, doplňující sešit druhý. — Sešit šestý, věnovaný vzorům valašským, předvádí na obalce a první tabuli archaistické ony vzory valašské, jež provedeny jsou hlavně plochým stehem; tabule druhá obsahuje velezajímavé počítací vzory a třetí síťkované. Na první pohled činí počítané a síťkované vzory nejmenší dojem. Přece ale, jak vlastníma očima na pražské velikonoční výstavě (prací ve slohu lidovém) jsme se přesvědčili, činí velice krásný dojem. Práce čítané pod dozorem s eček a ve „Vesně" Brněnské pracované, byly na výstavě nejlepšími a nejvkusnějšími. Že na tabulích menší dojem činí, toho příčinou zdá se nám částečná nepřehlednosť vzorů těch, jež černě na černém čtverečkování jsou provedeny. Snad by se náklad tak příliš nezdražil, kdyby vzor pracován byl na jinobarevném síťkování! Toť jediné ještě přání, jež nám zbývá pronésti. Přejeme podniku, který seznámí nás zajisté brzy i se vzory západomoravskými, toho rozšíření, jehož zasluhuje zevní i vnitřní svojí hodnotou. *J. K.*

Die Hausindustrie Oesterreichs. (*Domácí průmysl rakouský.*) Komentár ku oddělení pro domácí průmysl na všeobecné výstavě hospodářské a lesnické ve Vídni 1890. Uspořádal **Vil. Exner**. 174 stran Cena 1 zl. — Ve brožurce této pojednáno je o domácím průmyslu jednotlivých korunních zemí rakouských po různu samostatnými kratšími a delšími statěmi. Kdo měl příležitosť na letošní hospodářské výstavě vídeň ké prohlednouti si pavilon domácího průmyslu, shledal, že se domácí průmysl rakouského obyvatelstva mimoslovanského takořka naprosto ztrácí v lidových výrobcích rakouských národů slovanských. Následkem této skutečnosti ovšem i tento komentár k řečenému oddělení výstavy zabývá se z většiny lidovým průmyslem slovanským. Ze všech přispěvatelů k tomuto spisku nejobšírnější, nejdůkladnější a nejzajímavější zprávu podal hrabě Dzieduszycki o Haliči. Pojednání jeho je velezajímavým příspěvkem ku slovanskému národopisu, založeným na důkladném bezprostředním a vyčerpávajícím studiu předmětu. Archeology zvláště zajímati bude zpráva autorova o tom, že Huculové mosazné ozdoby nákrční a náprsní sestávající hlavně z křížků na šňůru navlečených, dosud sami slévati si dovedou. — I ostatní korunní země rakouské nalezly povolané zpravodaje v domácím průmyslu svého obyvatelstva. Jediná Morava bohužel odbyta zde byla přímo macešsky. Zpracování stati o Moravě svěřeno bylo sekretáři olomucké obchodní komory Mor. Hönigovi, který podal na jediné stránce pouhý výčet domacího průmyslu na Moravě fabričně provozovaného; jakoby domácí průmysl provozovaný jinak nežli fabričně nejmenší zmínky nezasluhoval! Tento odstavec nadepsal pan Hönig — spůsobem nám naprosto nevysvětlitelným — slovy „Severní Morava". Druhý odstavec, psaný od ředitele školy pro dřevařský průmysl ve Val. Meziříčí, Fr. Rosmaěla, nazván oproti tomu „Východní Morava", zabývá se však jediným politickým okresem valašsko-meziřickým. Článek tento — nehledímeli k tomu, že se obmezuje na malý kousek země — je celkem pěkně psán; jen s tím zcela všeobecně a určitě propovědéným výrokem, že prý „valašský průmysl v žádném z četných oborů svých nevykazuje specificky národního rázu", ovšem souhlasiti nemůžeme; vždyť pak jsou některé obory průmyslu, které dosud výhradně a právem název průmyslu „valašského" nesou (poukazujeme jen příkladem ku výrobě nožů

na moravském Valašsku). Kdybychom i připustili, že těmato dvěma statěma zastoupena je severní a východní Morava (což však popíráme), tož musíme se přece ptáti, kde že zůstala Morava ostatní? Což moravští Slováci žádného průmyslu domácího neprovozují? Je snad moravské vyšívání dosud na moravském jihovýchodě jakožto domácí průmysl kvetoucí, tak nepatrné, že ani slovem zmínky nezasluhovalo? Neprojdouli snad blatničtí rohožkáři se svými slaměnými výrobky půl Evropy? Pravý znalec domácího průmyslu nebyl by s vypočítávaním takovýchto mezer v této knížce tak brzy hotov. A jest jenom s podivením, že redakce této brožůrky na pravé znalce domácího průmyslu moravského lidu, jichž přece nyní již na Moravě nemáme nedostatek, se neobrátila.

V. H.

Památky archeaologické a místopisné. Orgán Archaeologického sboru musea král. českého a Historického spolku v Praze. Redaktor dr. Josef L. Píč. Dílu XV. sešit 1. Obsah: Dr. J. L. Píč: O zbroji starých Slovanů (se 3 obr.). — A. Baum (J. Beringer): O českých miniaturách. — Fr. Mareš: Někdejší epitafium Viléma z Rožmberka v Kromlově (s obr.). — Dr. K. Chytil: Mistr Osvald a jeho účastenství při výzdobě chrámu svatovítského. — Jos Šimek: Paměť o moru l. 1568 — V. Diviš Čistecký: Nekropole Ředická na Hořánkách (s. 1 tab.) — Dr. Čiro Truhelka: O nejnovějších výzkumech v Bosně (se 3 tab.). – Ed. Fiala: Nález Olobocký. — Zprávy a drobnosti. Současně vydán byl „Rejstřík osobních a místních jmen i věcí“ obsažených ve XIV. dílu „Památek“ čili v ročnících 1887, 1888 a 1889.

Kronika vlasten. spolku muzej. v Olomouci.

Opět přiblížil se muz. spolek náš o krok ku cíli sobě vytknutému, vydav právě II. sešit „Moravských ornamentů“, obsahující ukázky moravských národních výšivek barvotiskem provedených. Oproti skromnému celkem sešitu prvnímu těchto „Ornamentů“, obsahujícímu mor. kraslice, prezentuje se tento II. sešit, formátu velkého folia, a provedený v c. k. dvor. a stát. tiskárně ve Vídni, arci daleko nádherněji. Spolek náš zavázán je k nemalým díkům ochotě slč. Madlenky Wanklovy, jejíž umění od sešitu I. učinilo netušený pokrok; neméně však patří vděčnosť spolku našeho vdp. kons. radovi a říšsk. poslanci P. Ig. Wurmovi, jehož prostřednictvím získána byla c. k. dvorní a státní tiskárna ve Vídni za podmínek příznivých pro provedení tohoto sešitu. Vzhledem k tomu, že cena sešitu toho pro členy spolku našeho určena byla pouze na 2 zl., cena to poměrně k nádheře díla toho pranepatrná, — lze očekávati, že přihlásí se hojně odběratelů tohoto sešitu „Mor. Ornamentů“ mezi členstvem spolku našeho; umožní tím vydávání dalších sešitů tohoto nákladného díla, jehož 3. sešit, obsahující ornamenty a iniciály ze starých moravských kancionálů se již připravuje.

Pokud se týká projektovaného vydávání moravské vlastivědy, omezila se činnosť spolku našeho po prázdninovou letní dobu, kdy většina členův výboru dlela za svým zotavením mimo domov, na rozesílání dotazníku, o němž již minule zmíněno, hlavně učitelstvu, kněžstvu a studentstvu. Dotazník ten uveřejněn je též v tomto čísle, a dovoluji sobě pp. členy našeho spolku na něj upozorniti a bedlivému přečtení a zodpovědění co nejvřeleji doporučiti.

Co se týče rozdělení práce vlastivědné a zejmena vlastního místopisu čili části zvláštní, tedy oznamujeme, že rozdělily se oba muzejní spolky moravské o práci tu tím způsobem, aby spolek brněnský popsal polovici jihozápadní, spolek olomucký pak polovici severovýchodní; zejmena pak spadá v obor muzej. spolku olomuckého tyto politické okresy: šumberský, rymařovský, zábřežský, šternberský, litovelský, olomucký, prostějovský, přerovský, kroměřížský, hradišťský, uh. brodský, holešovský, hranický, novojický, místecký, val. meziřický a mor. enklavy ve Slezsku. Po těchto okresích rozeslal tedy muz. spolek olomucký onen dotazník a prosí, aby odpovědi na otázky ty z těchto okresů zasílány byly buď podepsanému jednateli do Olomouce (Národní dům) nebo redaktorovi tohoto časop. do Vídně (I. Schillerplatz 4.).

Mimo to upozornil jednatel v olomuckých časopisech zevrubněji na důležitost vlastivědy, a dle ruchu, jaký zavládl hlavně mezi studujícími, z nichž mnozí pilně sbírání látky vlastivědné sobě hledí, lze doufati, že bude-li se tak pracovati na všech stranách, myšlénka naše ku prospěchu a slávě milé vlasti dosti záhy státi se může skutkem. Že studentstvo moravské povšimlo sobě našeho volání a myšlénce veliké vlastivědy věnuje svou

pozornost a věnovati chce též svou práci, o tom svědčí jednání krajinských sjezdů moravských akademiků ve Vyškově a v Olomouci pořádaných, kdež studentstvo se vyslovilo jednomyslně dle sil přispěti k dílu pro Moravu tak nutnému a důležitému. Zajisté, že po slovech přijdou též činy!

Obvyklá výroční kočující schůze tentokráte uspořádána byla v neděli dne 3. srpna 1890 v Náměsti u Olomouce. Schůze tato vydařila se dobře a mohla býti ještě zdařilejší, kdyby náhlý dešť, kterýž velmi rád s muzejním spolkem na schůze se dostavuje, nebyl zmařil společnou vycházku na Hrad náměsťský. Účastníci z Olomouce, jichž jsme načítali téměř 40 osob — počet to zajisté velmi slušný — s výborem spolku v čele uvítáni byli při svém příchodu do Náměstě způsobem nad míru milým a dojemným. Blíže pěkného v románském slohu vystavěného kostela očekávala olomucké hosty družina spanilých dívek náměsťských vesměs v malebný kroj hanácký oděných, s chlebem a solí, vítajíc takto po zvyku starém hosty ve svém domově. Při té příležitosti podána dvěma dívkami kustodce vyšívání muzejního pí. Vlastě Havelkové pěkná kytice. Po tomto prostinkém a přec tak krásném uvítání odebrali se hosté do chrámu Páně, kdež je čekalo nové překvapení; sotva totiž zaujali všichni místa svá, zazněl s kůru mistrně přednesený staročeský chorál „gospodine pomyluj ny“. Nebylo zajisté nikoho mezi přítomnými, kdož by velebou starého tohoto zpěvu slovanského nebyl býval až do té duše unešen a pohnut. Tak se zpívávalo v našich chrámech a bohužel už dávno se nezpívá; — než doufejme, že zase se k tomu vrátíme. — Na to následovalo sv. požehnání, při němž opětně zapěny krásné písně slovanské. Mistrné nacvičení a provedení těchto zpěvů jest hlavní zásluhou p. Fr. Nešpora, nadučitele náměšťského, jemuž buďtež na tomto místě upřímné díky vzdány. Po požehnání odebrali se všichni do místností besední, péčí studenstva a dívek náměšťských vyzdobené, v jejíž vchodu uvítáni byli obecním zastupitelstvem a výborem besedním. Na uvítací slova odpověděl vhodně místopředseda spolku p. dr. Hynek. Při vstupu do sálu obsluhovaly spanilé Hanačky hosty olomucké chutným hanáckým národním pečivem, jímž se všem co nejvíce zavděčily. Sál byl pěkně vyzdoben národními výšivkami, starými obrazy představujícími Náměsť před 100 lety a v průčeli jeho umístěna byla sbírka různých starožitností v Náměsti a okolí nalezených. Schůzi samu zahájil p. dr. Hynek několika případnými slovy a navrhl za čestného předsedu dp. faráře náměšťského P. Fr. Pískoře, jenž udělil slovo rodáku náměšťskému, p. místodrž. sekr. Vít. Houdkovi. Tento delší řečí pojednal o pravěku Náměstě a okolí; poukázal ku vhodnosti volby Náměstě za místo kočovní schůze spolkové, ježto Náměsť vykazuje nejenom památky praehistorické osady, nýbrž má také staroslovanský hrad, což poukazuje k tomu, že byla za oněch dávných dob místem pro celé okolí důležitým; vyložil rozdíl mezi hrady staroslovanskými a pozdějšími středověkými; dokázal, že celé západní Olomucko bylo za slovanského pravěku hustě obydleno, o čemž svědčí předně starobylá forma návesní většiny dědin záp. Olomucka, jež byla výplodem a zevnějším výrazem staroslovanského zřízení zádružního, jehož význam a světlé stránky probral; svědčí o tom dále starobylá jména dědin záp. Olomucka i také hojnosť starožitností praehistorických, po celém záp. Olomucku nacházených. Pak přešel ku výkladu vystavených předmětů starožitných (souborný popis praehistorických nálezů náměšťských podán bude v krátce v tomto časop.) a poukázal k významu studia archeologického pro dějiny zvláště kulturní; zejmena pak na základě vystavených tyglíků a jiných předmětů ze Slatěnic, Náměstě a odjinud, snažil se dokázati, že dávní předkové naši v naší vlasti, tak jako podnes Huculové v Haliči a do nedávna i mor. Valaši, znali umění, slévati z bronzu a jiných kovů různé předměty.

Po přednášce té promluvil ještě vdp. konsist. rada Ig. Wurm nadšenými slovy o významu samostatného umění národního a všeho toho, co v souboru svém tvoří národní individualitu, a přijata byla jeho krásná slova se všeobecnou pochvalou. Předsedající dp. farář Pískoř zakončil pak schůzi poděkováním muzejnímu spolku za uspořádání této schůze a pronesl přání, abychom všichni hleděli seznáváním minulosti vraceti se k tomu dobrému, co jsme ztratili v národním i společenském ohledu a abychom ty zlé a nepěkné věci, které nám přítomnosť podává, odmítali. Na to prohlížena výstava a tím program schůze vyčerpán. —

Představenstvu obce blatecké u Olomouce jednatelem dopsáno, aby hledělo zachovati našemu muzeu různé památky v hliníku obecním při kopání se objevující. Jest naděje, že žádosti této bude vyhověno.

Sbírky muzejní hojnými dary rozmnoženy, těšily se po celou dobu značné návštěvě hlavně výletníkův, používajících doby prázdnin k cestování, a každý, kdož muzeum naše prohlédl, vyslovil se co nejuznaleji a nejpochvalněji o sbír-

kách tam uložených. Při této příležitosti zaznamenávám hromadnou návštěvu akademikův účastnivších se na krajinském sjezdu v Olomouci, dne 30. srpna t. r., kteří téhož dne odpůldne vdp. P. I. Wurmem a pí. Vl. Havelkovou do muzea, kdež jim od jmenovaných vše náležitě vysvětleno bylo, uvedeni byli.

Paní Vlasta Havelková za přispění sl. Kl. Růžičkovy uspořádala poznovu co nejpřehledněji sbírky starožitnin a výšivek, jakož i starožitného toufarového nádobí, jíž hlavně velkým darem p. Peckovým značného obohacení se dostalo.

Dále zaznamenávám, že spolek náš vstoupil ve bližší styk se zemským muzejem v Sarajevě a s antropologickou společností hornolužickou, s nimiž navzájem vyměňuje spolkové publikace.

Z darů spolku našemu za toto čtvrtletí poskytnutých uvádím státní subvenci na r. 1890. per 300 zl., kterou vys. c. k. ministerstvo osvěty vyplatiti dalo.

Činnost badatelská i za těchto prázdnin čile se rozvila. Ve Slaténicích a Slatinkách prokopáno bylo za přítomnosti některých členů výboru a pí. Vl. Havelkové pomocí tamějších a okolních studujících a j. kus pohřebiště s pěkným výsledkem. Prof. J. Klvaňa, jenž s podporou spolku našeho byl s jara t. r. zhotovil celou řadu fotografií krojův a typů slovenských, ztrávil většinu prázdnin na Kravarsku a Valašsku, zkoumaje kraj ten po stránce geologické. Redaktor časopisu muzejního V. Houdek meškal po čas své letošní dovolené na Velehradě, jehož celé okolí prošel, konaje studie archeologické i národopisné, v čemž horlivě ho podporovali dp. administrátor velehradský P. J. Vychodil, pak P. Fr. Přikryl a p. K. Klem, kromě důst. duchovenstva i ostatní inteligence okolní. Archeologický odbor muzejního spolku našeho na Velehradě spořádal za tu dobu též skrovné arci dosud zárodky velehradského muzea, sestávajícího ze střepin praehistorických nádob, několika nástrojů kamenných a železných (všechno na území velehradském nalezeno a uchráněno péčí vdp. P. J. Vychodila, nadučitele velehradského p. J. Joklika a p. K. Klema), jakož i mincí na Velehradě nalezených; (k nimž přispěli zejména pí. Heroldová na Velehradě 33 stříbr. a 19 měď. a p. Kašpar Měkký, hostinský na Velehradě 9 mincemi stříbr. a měď. a 1 agnuskou). Na Záhoří pak pokračoval ve svých archeol. výzkumech P. Fr. Přikryl, zároveň s p. učit. Ed. Peckem.

Konečně dlužno se zmíniti o poctě zemřelému zakladateli muzea našeho prof. Janu Havelkovi, studujícími loštickými prokázané. Uspořádali totiž studující z Loštic, rodiště to Havelkova, dne 17. srpna t. r. „Havelkův večer“ s ušlechtilým programem a věnovali čistý výnos na pořízení pamětní desky na rodný dům Havelkův. Na večeru tom byl zastoupen spolek náš vdp. P. Wurmem a pí. Havelkovou.

Dr. Mořic Hruban, t. č. jednatel.

Sbírky vlasten. muzejn. spolku

rozmnoženy byly od polovice června do konce srpna t. r. následovně:

Starožitnosti darovali: p. Jakub Soušek, c. k. místodrž. konc. prakt. v Zábřeze, zub předpotopního medvěda skalního; p. Rajmund Jarolím z Moravičan (prostřednictvím dp. prof. Ed. Domluvila) „hromový kámen“, jehož kdysi v Moravičanech používáno bylo k léčení dobytka; p. Hynek Tesař, učitel v Charvatech, bronzovou jehlici a popelnici; p. Antonín Pecha, učitel v Kožušanech, misku z pravěkého hrobu a sbírku střepin popelnicových; p. Fabian Lenoch, rolník v Tážalech, částky popelnic; p. Jan Kubíček, učitel v Tovačově, tři popelnice, koštěné hroty a jiné starožitnosti; p. Karel Papica, c. k. soudní adjunkt ve Slavkové, kamennou sekyru z Heršpic; p. Ignát Hübl, řídící učitel ve Vranové Lhotě, kousky popelnic, šíp, nůž a jiné věci železné, část parohu, množství kostí z „Hradiska“ u Vran. Lhoty; p. Ferd. Tauber, učitel v Náměšti u Ol., popelnici s křidýlkou z Biskupství, a přeslen; p. V. Houdek, sbírku starožitností náměšťských a biskupských, totiž: popelnici z Biskupství s neporušeným obsahem (hlína promíšená popelem a kostmi), šest misek, z nichž některé podobny jsou tyglíkům na tavení kovu, z Náměště (od tzv. sv. Jánů), a jiné ornamentované střepiny z nádob pravěkých, pak několik přeslenů; p. Vinc. Soldán, učit. v Bělkovicích, rytířskou ostruhu, nalezenou v lese bělkovickém.

Do sbírky výšivek darovali: Důst. p. Karel Skopalík, farář ve Vlčnově, velmi vkusně vyšívanou plachtu, přes 200 let starou; důst. p. Jos. Fišara, farář v Česk. Bohdíkově, plachetku se starobylým vyšíváním; sleč. Ter. Vrublová v Olomouci, čepec sváteční a svatební z Opavy; sleč. Milada Bažantova dvoje umělé vyšívání z Čech, jež vyšívala paní Anna Hösslová z Ehrenfeldu, choť c. k. polesného v Pardubicích; p. J. Pelíšek, učitel v Drahanovicích, hanácký pás, pěkně vyšívaný; p. Josef Muzikant, rolník v Náměšti u Olomouce, dva hanácké pásy vyšívané, jeden hedbávím, druhý plochými drátky; pí. Barb. Otrubová na Biskupství, úvodnici hanáckou,

Do sbírek etnografických darovali: p. Karel Klem na Velehradě 10 kraslic ze Tvarožné Lhoty; p. Ad. Michálek v Uh. Brodě, dvé kraslice z Blatnice; p. náměstek stát. návl. Otto Wondrejs v Olomouci, fotografii kroje lužického; p F. Polášek, kostelník v Olomouci, starý loket a jinou starou míru.

Přírodniny: p. Frant. Nítek, rolník v Lukavici, železný kyz; p. Frant. Kolek v Hračovicích č. 41., 2 ťuhýky k vycpání; p. Ant. Pecha, učitel v Kožušanech, dvě kuriozity do sbírky botanické.

Numismatická sbírka rozmnožena od 1. ledna do konce srpna 1890 těmito dary: p. Jakub Lolek, řídící učitel ve Zvoli: deset mincí stříbrných, jmenovitě biskupa olomuckého Karla III. lotrynského z r. 1710, cís. Františka 1762, Leopolda 1670 a 1693, Karla VI. 1719, Christiána V. 1680; vp. Alois Michalík, administrator v M. Libavé 8 stříbrn. a 3 měděné mince; zvl. zmínky zasluhuje památní mince 25-tilet. sňatku cís. Františka Jos. s cís. Alžbětou; pak stříbrník arcib. Jeronýma solnobr. 1786; dp. Vinc. Tesař, farář ve Zvoli, stříbrný šesták Karla VI. z r. 1738; p. Adolf Michálek v Uh. Brodě mince nalezené při kopání silnice brodsko-vlčnovské a vyorané na drslavském kotáře zv. Čertoryji, pak bankocetli 5zlatovou; stud. Zapletal Fr. v Olomouci, 13 různých mincí; vdp. kons. rada a posl. Ign. Wurm, římský peníz nalezený v Kvasicích; stud. Theod. Pchálek, 3 stříbrné mince; stud. Frt. Švarc, stříbr. peníz Leopoldův; stud. Vojt. Stejskal, minci tureckou; p. Dr. Ig. Svoboda, c. k. plukovní lékař v Olomouci, stříbrnou minci tureckou „bišlik“; p. Ant Pecha, učitel v Kožušanech, sto různých měď. mincí a 1 stříbr. z r. 1701; p. Hynek Tesař, učitel v Charvátech, sbírku mincí měděných a 1 stříbr.; p. Fr. Nešpor, naducitel v Náměšti: stříbrnou minci Ferdinanda rak. 1562 a dvacetník Max. Josefa z r. 1773, pak stříbr. minci Christiana Sigmunda; vys. důst. p. Anatol hrabě d'Orsay, prelát v Olomouci, 1 minci stříbrnou nalezenou v chrámu sv. Mořice v Olomouci z r. 1680; p. Jos. Vaca, učitel v Hodolanech, sbírku mincí; p. J. Klem na Velehradě, 1 stříb. groš a 3 měděné mince.

Pro knihovnu darovali: Pan Alois Komínek, inspektor statků ve Vídni, daroval 20 knih, totiž: Pozůstatky desk zemských království česk. díl I. úplný a dílu II. sv. 1.; Vymazal, Slovanská poezije; II. sv. Polská a lužicko-srbská poezije, Brandl: Kniha pro každého Moravana; Dalimilova Chronika česká v nejdávn. čtení navrácena od V. Hanky, vyd. J. Orth; K. Amerlinga Orbis pictus čili svět v obrazích; Kniha Tovačovská. vyd. Brandl; Kosina, Hovory Olympské, díl I.; Šembera, Wpád Mongolů do Morawy, W Holomouci 1842; Opiz, Seznam rostlin květeny české; Sloboda, Rostlinnictví; Tomek, Děje země české, W Praze 1852; Prášek, Dějiny mocnářství rakouského, díl I.; Tomek, Sněmy české dle obnoveného zřízení zemského Ferdinanda II.; Wocel, O staročeském dědickém právu; Čelakowského, Smíšené básně, W Praze 1830; Lex Stephani Dušani, edidit Fr. Miklosich, sv. I.; Dějiny wzdělanosti w Ewropě, sepsal Fr. Quizot, přelož. Dr. Jan Palacký; Hanuš, Literatura příslovnictví slovanského a německého; J. Bílý, Stručný dějepis vlasti moravské, V Brně 1851; Hanke v. Hankenstein, Bibliothek der Mährschen Staatskunde, I. sv. Vídeň, 1786. Zvláště tento posledně uvedený spis je darem vzácným, jak obsahem, ježto podává popis Moravy podle panství a též skizu národopisnou obyvatelstva moravského, tak zvláště 13ti mědirytinami, představujícími obyvatele Moravy v tehdejších krojích. S reprodukcemi některých těchto krásných obrázků seznámíme čtenářstvo naše svým časem. — P. Fr. Nešpor, nadučitel v Náměšti, Starý Zákon tištěný v Praze v polovici 17. stol.; pan Jos. Krampol v Olomouci, nábožné modlitby psané r. 1760. v Jesenci; vp. Jarolím Pavlík, novokněz v Olomouci, modlitební knížku psanou, s ozdobami (z pozůstalosti Msg. Jos. Menzla ve Slavoníně); sl. Josefina Procházková v Lipníku, Život Krysta Pána; sl. jednota ku povznešení průmyslu v Čechách, katalogy knihovny své a výroční zprávu z r. 1889; stud. Rudolf Novotný v Olom., General-Zunfts-Artikulen z r. 1739; p. Fr. Aug. Slavík, c. k. professor gymn. na St. Brně, svá díla: Dějiny Domašína, Panství Kutnohorské, Česká církev v Drážďanech, O jednotě bratrské v Čechách jihových; p. Jan Kubíček, učitel v Tovačově, 2 díly Thamova slovníku; vp. Josef Vyvlečka, vikář dómský v Olom., Hartmanus. Uibersicht der gewöhnlichsten altrömischen Münzen. Leipzig 1828; p. V. Houdek tři brožurky obsahu archeologického; p. Fr. Kupka, učitel v Rozstání, Agenda seu rituale Olomucense z r. 1745., Sti Aurelii Augustini opuscula selecta, Vindobonae 1763, Wáclaw a Dorota aneb Obraz pro obecný lid wystawený od Filipa Neděle. W Brně 1812; Program stř. škol v Přerově 1883., Jahresbericht des k. k. Gymnasiums in Olmütz 1864; p. Jan Opletal, stud. z Bělkovic, lékařskou knihu z r. 1580., a pamětní knihu z r. 1552.

Členstvo vlasten. muzejn. spolku.

Výkaz XXVI.

Od 1. června do konce srpna 1890 přistoupili za členy řádné:

P. Ambros Stanislav, revírník v Žutavách; p. Anděl Ant., prof. ve Vídni.

Dp. Fáborský Jan, farář v Pohořelicích; p. Filípek Ludvík, uzenář v Praze.

P. MUDr. Hovůrka Květoslav, lékař ve vojenské nem. v Brně; p. Hrnčíř Fr., učitel v Bobnici.

P. Klimeš Fr., bohoslovec v Brně; p. Klumpar K., mladší učitel, Jikev, Čechy; dp. Kocián Jos., farář v Bořitově; p. JUDr. Křeček V., advokát v Kojetíně.

P. JUDr. Lipčík A., advokát v Přerově.

P. Mašek B., prof. v Praze.

Dp. Páral Ant., farář v Břeclavě; p. Peška J., v Rajhradě, nyní v Australii; dp. Piskoř Fr., farář v Náměšti u Olomouce.

P. Slabýhoudek Al. v Litoměřicích; p. MUDr. Sova J., obvodní lékař v Pačlavicích; pí. Svobodová Fr., choť c. a k. nadporučíka 5. pluku v Miškovci, Uhry.

P. Titlbach Vladislav, prof. v Bělehradě, Srbsko.

P. Vysloužil Ant., pošt. úředník v Praze.

Záložna rolnická v Dřevohosticích.

IX. výkaz darů

poskytnutých vlasten. muz. spolku v Olomouci na zjednání

vlastní muzejní budovy:

Z klubka od sl. Jarmily Procházkové v Olomouci . . .	zl.	12.—
Od pana J. Waňka v Praze .	„	4.—
Občanská záložna v Olomouci	„	40.—
Z klubka od paní Veroniky Appeltové, choti professora v Jičíně, Čechy	„	24.—
Od v. p. P. J. Štočka ve St. Městě	„	1.—
Od dp. děkana Rud. Kašpara v Bludově	„	40.—
Od p. Pešky v Rajhradě, nyní v Australii	„	3.—
Od p. Josefa Wurma, ředitele banky Slavie v Brně . . .	„	5.—
Od občanské záložny v Konici	„	5.—
Od nejmenovaného dárce . .	„	13.17
Úhrnem . . .	zl.	144.17
K tomu obnos v VIII. seznamu uvedený i se slíbeným darem 1000 zl.	zl.	2199.31
Činí celkem . .	zl.	2343.48

Výkaz darů

poskytnutých vlasten. muzejnímu spolku v Olomouci:

Její Exc. paní landhraběnka Fürstenberkova ve Vídni .	zl.	5.10
Paní Kusá v Brně	„	3.—
Subvence vysokého c. k. ministerstva vyuč. na r. 1890 .	„	300.00
Celkem . .	zl.	308.10

Šlechetným dárcům vzdáváme tuto nejvřelejší díky a prosíme o další laskavé příspěvky, jež přijímá Národní knihtiskárna Kramáře a Procházky v Olomouci, Bělidla čís. 19.

Josef Kramář, pokladník.

Dotazník ve příčině vlastivědy moravské.

Vydaly muzejní spolky v Brně a v Olomouci.

1. Jméno osady v nominativu a genitivu: spojuje se lokál jeho s předložkou *v (ve)* či s předložkou *na?*

2. Kde leží osada (na rovině, v dolíku, v údolí, na stráni, výšině, u lesa, u močálu, na břehu nějaké vody a p.?)

Jest nějaká pověsť o založení místa? Co se o tom vypravuje? Což o původu a významu jména osady? Kolik má domův a obyvatel? Jsou o počtu obyvatel staré zprávy?

Stran venkovských osad: Račte okresliti a připojiti půdorys osady podle katastrální mapy u obecního starosty chované; aneb aspoň podati odpovědi na tyto otázky: Jakou podobu má půdorys osady? Tvoří širokou náves (okrouhlou, hranatou, nepravidelnou, uzavřenou či na obou koncích široce otevřenou) či tvoří jedinou ulici, či stojí domy v jediném řádku? Kolik ulic nebo cest vede do návsi, a bylo-li tak od nepamětných dob? Stojí domy těsně vedle sebe či jsou mezi nimi mezery? Stojí do ulice průčelím či štítem? Stojí snad roztroušeny bez ladu a skladu? Kde jsou grunty, kde chalupníci? Vznikla některá část osady v novějších dobách, snad rozdělením panských pozemků? — Jsou před domy zahrádky a jak dávno? Mají domy přede dveřmi výstupky (výklenky) a jak se jim tam říká? (žudry, žebráčky atd.) Z jakého materiálu jsou domy stavěny? jsou zomítány? malovány? vypouklými (štukovými) ozdobami opatřeny? Jsou na dřevěných štítech řezby? Je na některém letopočet z předešlého nebo starších století? Jak jsou starší domy z pravidla rozděleny? Jak jsou rozestaveny budovy hospodářské? Jak je rozestaven nábytek ve světnicích, komoře atd.? Je starobylý, malovaný, vyřezávaný? Je v osadě nějaké staré vyobra-

zení její? Jaký kroj nosí lid nyní? Je v nějaké staré pamětní nebo jiné knize tamější popsán nebo vyobrazen?

(Dle možnosti račte připojiti výkresy všech zajímavých předmětů, starých domů s výstupky, půdorys typického v osadě gruntu, starého nábytku, kroje atd.)

3. Byly v osadě Vaší nalezeny nějaké staré památky, jako na př. mohyly, staré hroby, popelnice, staré peníze, zbraně, nástroje, bronzové nebo železné, předměty koštěné nebo kamenné, nádoby, pečeti, řezby, ozdoby, obrazy, listiny a. j.? Které? Na jakém místě, kde a kdy? Jsou zachovány? Kde jsou nyní?

4. Jest v obci nějaký starý hrad, zámek anebo tvrz? Je zachován neb aspoň jeho zříceniny, valy? (Nalezly se tam nějaké památky?) Kteří páni nebo rytíři vládli na nich? kteří jsou posud v dobré nebo špatné pověsti? Jak se chovali k lidu?

Jaké byly poddanské poměry? Kolik dní robotovali poddaní z 1 lánu v minulých dobách? Kolik platili z 1 lánu vrchnosti úroku, kolik dávali slepic, vajec a jiných povinností? Které práce musili konati vrchnosti? Kolik dali poddaní výkupu z 1 lánu po zrušení roboty?

5. Byl farní kostel aneb ostatní kostely filialní a kaple od r. 1850. přestaveny neb opraveny? Je v nich od toho roku objevena nějaká hrobka, náhrobky se znaky a kterého rodu? (Výkres náhrobkův a opis nápisů je žádoucí) nebo památné obrazy, sochy, staré missály, ornáty a mešní roucha, staré sanctuarium, monstrance a j. památky? Jsou na věži staré a nové zvony? ze kterých let? Jaké mají nápisy? Jsou u kostela a jinde v osadě, u cest, na polích staré a nové kříže, sochy? ze které doby? Jak velké je záduší? Kdy byla fara zřízena? Je tu pamětní kniha farní, od koho a kdy založena? Matriky od kterého roku? Jsou tu jiné staré knihy a rukopisy a které? Kteří kněží nejdéle a nejvíce tu působili?

Kolik je farních osadníkův, které osady? Kolik desátku dával osadník z 1 lánu? Kolik bylo výkupu za něj z lánu?

Byl nebo jest tam literátský kůr, kdy byl založen aneb obnoven? Má staré knihy a jiné památky? Jsou tu jiná bratrstva náboženská? Stala se někdy změna u vyznání lidu? Byli nebo jsou tam vyznavači jiné víry než katolické? Které víry? Jak dlouho tam byli? Měli nebo mají svou modlitebnu či sbor? Jsou po nich nějaké památky? Jsou tu hřbitovy, a ze kterých osad pochovávají na nich?

6. Kdy byla škola založena, rozšířena a od koho? Kolik mívala dětí do školy povinných a kolik jich chodívalo jindy, pokud jsou zápisy? Kdy byla škola vystavena neb obnovena? Od koho? Jaké příjmy míval učitel, podučitel? Kolik bylo za posnopné, koledu a j. výkupu z 1 lánu? Které obce patří ke škole? Bližší zprávy o nich, jako u Vaší, račte laskavě podati. — Jest ve škole pamětní kniha, od koho a kdy založena? Jsou tam staré knihy a rukopisy a které? Je tu školní knihovna, od koho a kdy založena? Kolik má svazků? Kteří učitelé nejdéle a nejvíce tu působili?

7. Jaké má obec jmění, kolik rolí, lesův, rybníkův a j.? Jak se jmenují obecní trati: pole, louky, pastviny, lesy, lada, návrší, kopce, hory, potoky, cesty a j.? Koluje o těchto místech nějaká pověsť v lidu? Má obec zachovány staré listiny, rychtářské právo, pečeti a jiné památky? (Pečeť račte otisknouti a muzejnímu spolku s odpovědí laskavě poslati.)

O městské obci ještě otázky: Kdy byla vystavena radnice? Je v ní archiv? Které jsou v něm staré listiny a knihy? Která měla privilegia? Má obec jiné památky, na př. staré pečeti? (Otisky pečetí, starých a nových račte nám laskavě poslati.) Je tu obecní knihovna? Kdy založena, kolik má svazkův? Je v obci nějaké staré vyobrazení města? Kde, a jak staré?

Měla obec právo soudní? Neříká se tam někde „na spravedlnosti", „vrch šibeniční", „Šiberna" a p.? Jsou v městě zachovány staré brány, bašty, valy, starobylé domy? Které úřady jsou teď v městě? Kteří starostové nejdéle (přes 20 let) úřadovali a nejvíce ku blahu obce působili?

8. Kdy obdržela obec právo tržní? Od kterých panovníků? Které trhy má nyní? Které živnosti se v obci provozují? Kdy utrpěli hospodáři velkou neúrodou, požárem nebo jinou pohromou? Jsou paměti o drahotě neb o láci v některých letech? Které pořádky čili cechy a kdy byly zřízeny? Mají staré listiny, knihy, pečeti a j. zachovány? Ze kterých let? (Otisky starých a nových pečetí cechovních račte nám laskavě poslati.)

Jsou tam umělecké živnosti, jako na př.: stavitelství, řezbářství? Továrny?

9. Je tu záložna, spořitelna a j. úvěrní nebo podporovací ústavy? Jsou tam jiné spolky: vzdělávací, zpěvácké, ochotnící divadelní, spolky zábavné, tělocvičné, hasičské a j.? Kdy byly založeny? Mají některé svou knihovnu?

Jsou tu lázně, nemocnice, chudobinec, a kdy byly založeny?

10. Které rodiny drží nejdéle rodný dům (přes 100, 200 let)? Jak dlouho?

Kteří jsou odtud znamenití rodáci: spisovatelé, umělci, kněží, učitelé a j. v. Jsou tam zachovány nějaké rukopisy a jiné památky po nich?

11. Jsou tu v obvodu obce staré památky nějaké, pustá hradiska předhistorická, místa nazvaná Ohrazenice, Stráž, Strážnice, Varta a pod? hrady, tvrze atd. (jako č. 4.)? . . . Jsou tu zaniklé osady? Kde? — Které samoty, dvory, myslivny, mlýny a j. v.?

Tento dotazník rozeslaly muz. spolky brněnský a olomucký s následujícím přípisem:

P. T.

Muzejní spolky v Brně a v Olomúci pracují společně novou „Vlastivědu moravskou“ jazykem českým, totiž: Brněnský spolek Moravu jihozápadní, Olomucký severovýchodní. Celé dílo bude obsahovati všeobecnou část „Země a lid“ a podrobnou dle okresů, ve které každá obec náležitě bude popsána. Tak veliké dílo vyžaduje arci spojených sil mnohých spolupracovníkův, aby vykonáno bylo s pomocí Boží ke cti milého národu a ku prospěchu naší drahé vlasti, vyhovujíc všem spravedlivým požadavkům vědeckým a praktickým. Zvláště k podrobné části o jednotlivých obcích žádoucí jest, aby nové spolehlivé zprávy o nich byly podány. I dovolujeme si v té příčině zaslati Vašnosti dotazník a prosíme, abyste laskavě zodpověděti ráčil ne-li všechny otázky, tedy aspoň část jich dle možnosti do konce měsíce listopadu r. 1890.

Výbor vlast. muz. spolku v Olomouci.

Listárna. Časopis vlasten. muzejn. spolku v Olomouci vychází koncem každého čtvrtletí, tedy v posledních dnech měsíce března, června, září a prosince. Koho by některé číslo nedošlo, nechť to laskavě ohlásí, a sice nejdéle do 14 dní po uplynutí dotyčného čtvrtletí, expedici časop. vlast muz. spolku v Olomouci, Bělidla č. 19. — Přihlášky nových členův, členské příspěvky, dary peněžité, jakož i obnos za Mor. Ornamenty přijímá prozatím Národní knihtiskárna Kramáře a Procházky v Olomouci, Bělidla č. 19. Aby se zabránilo nesprávnostem a omylům, žádáme pp. členy v zájmu jejich vlastním, aby adresy své psali zřetelně, by je udali dopodrobna (jméno křestní, příjmení, charakter, bydliště, při větších městech též ulici a číslo domu, při menších osadách též poslední poštu) a dále, za jakým účelem ten který obnos posílají: zda-li jako členský příspěvek (a sice za který rok) či jako peněžní dar (zejména zda-li je určen fondu na zjednání vlastní budovy) či konečně za Moravské ornamenty. Rovněž tak prosíme, aby nám každá změna adresy našich pp. členů zavčas oznámena byla. Veškeré dary pro sbírky muzejní i dopisy správy muzea se týkající, zasílány buďtež pod adresou: Vlaston. muz. spolek v Olomouci. Dopisy redakce tohoto časopisu se týkající zasílány buďtež redaktoru V. Houdkovi, c. k. místodrž. sekretáři ve Vídni, I. Schillerplatz 4.

Nákladem vlasten. muz. spolku v Olomouci právě vyšly:

Moravské Ornamenty (na výšivkách). 6 tabul barvotiskových s barevným listem tytulním ve velkém foliovém formátě. Na kámen kreslila Madlénka Wanklova. Text napsala Vlasta Havelkova s úvodem a douškou od V. H. Lithografie a tisk c. k. dvorní a státní knihtiskárny ve Vídni. Cena pro členy vlasten. muz. spolku olom. 2 zl.

Kromě toho vydal vlasten. muz. spolek tyto spisy:

Moravské Ornamenty (na kraslicích.) 8 tabul barvotiskových a 1 kreslená v barevné obálce. Na kámen kreslila Madlénka Wanklova. S vysvětlujícím textem od Dra. Jindř. Wankla, Fr. Stránecké a Vlasty Havelkové. Cena pro členy vlast. muz. sp. olom. 1 zl., pro jiné 2 zl.

Návod ku sbírání a zachraňování starožitností. 20 stran s přečetnými obrázky. Cena 10 kr. Spisy tyto objednati lze v Národní knihtiskárně Kramáře a Procházky v Olomouci, Bělidla čís. 19.

Za správnosť obsahu svých vědeckých pojednání odpovídají pp. spisovatelé sami.

Redaktor V. Houdek. — Nákladem vlasten. spolku muz. v Olomouci.
Tiskem nár. knihtiskárny Kramáře a Procházky.

Vydává se jenom členům spol. muz. a sice zdarma.

ČASOPIS

Expedice na Bělidlech číslo 19. n. v Olomouci.

VLASTEN. SPOLKU MUZEJNÍHO V OLOMOUCI.

Číslo 28. Vydáno v prosinci r. 1890.

Předhistorická naleziště okolí Krumlovského na Moravě.

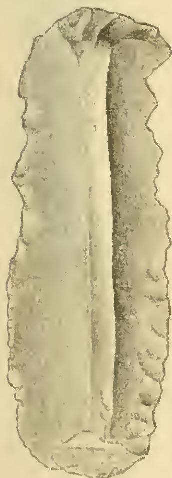
Píše Jan N. Woldřich.

(Dokončení.)

2. Pohřebiště z doby kovové blíž cukrovaru krumlovského.

a) Hroby popelnicové.

Veliká popelnice, na kterou jsem při samém začátku svého kopání sotva 20 cm. pod povrchem narazil, stála kolmo, ale obrácená hrdlem

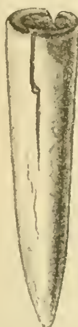
Obr. 1.

Obr. 2.

Obr. 3.

Obr. 4.

Obr. 16.

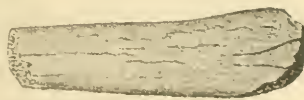
Obr. 5.

Obr. 9.

Obr. 8.

Obr. 7.

Nálezy z neolitické osady u cukrovaru Krumlovského.*)

Obr. 1. pazourkový nůž; 2. koštěná dýka; 3. koštěné šídlo; 4. hrot oštěpu z parohu jeleního; 5. hliněný přeslen; 6. a 9. střepiny; 7. hladidlo ze žebra; 8. brousek. (Viz čís. 27. str. 104. a 105. toh. časop., kdež na str. 105., řád. 3. shora za slovo „ovčí“ připsáno budiž: (obr. 3.); na řád. 4. shora pak místo: „obr. 3.“ má státi: „obr. 4.“)

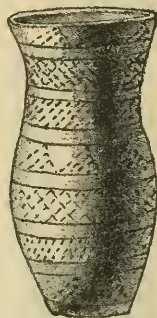
dolů; v hrdle ležel na celině veliký plochý kámen. Dno popelnice nahoru

*) Štočky obrázků tohoto článku — vyjma čís. 12., 16. a 36. — laskavě zapůjčila Antropologická společnost vídeňská.

obrácené jakož i jedna strana její byly porušeny; podařilo se však sestaviti tuto nádobu, kterážto nyní jakožto jedna z největších popelnic sbírky c. k. přírodozpytného dvorního muzea ve Vídni krášlí. Naplněna byla pouze popelnatou hlinou; ježto dno porušeno bylo, mohla vlhkosť do ní vnikati a popel mrtvoly rozpustiti. Popelnice tato je z tmavošedé hlíny pouhou rukou urobená; tuhou natřena není; má malé dno a velký otvor, okraj hrdla je na ven vyhrnut, pod ním běží vyvýšený pás s malým žlábkem uprostřed, čtyřmi masivními mostky přetrženým. Výška 65 cm., průměr dna 20 cm., největší průměr na břiše 63 cm., průměr otvoru 45 cm. (obr. 11. na str. 151).

Přímo vedle této popelnice ležely úlomky mísy tvaru číšovitého (možná že pokličky, křidýlky) se súžujícím se hrdlem, vyhrnutým na ven okrajem a s malými hrbolky na kraji břicha; zhotovena je pouhou rukou a zvenčí natřena tuhou.

Kolem popelnice ležely roztroušeny v zemi úlomky nádob a sice: kusy dna, kusy okrajů s kulatými pupíky a okrajem dovnitř ohnutým, provrtaná ouška; všecko shodovalo se se střepinami z jámy V. a VI., potom kus veliké nádoby s tlustými stěnami, jež zdobí důlky, vtlačením nehtů způsobené a do červena vypálené kusy omítky; všecky tyto předměty jsou z doby neolitické a dostaly se, když hrob byl zasypán, zároveň s hlinou do něho. Dále uvádím zub skotu krátkorohého (Bos brachyceros), přednártní kosť prasete bahenního (Sus palu tris) a žebro se vrubem zaříznutým.

Obr. 10. Nádobka z neolitické osady u cukrovaru krumlovského. (Viz čís. 27. str. 106. toh. čas.)

Takovýchto hrobů popelnice chovajících bylo tu dle výroku bývalého ředitele továrny p. V. Bachlera mnoho; popelnice byly různé velikosti a stály v zemi po většině obráceny dnem vzhůru, byly většinou rozbity a obsahovaly z pravidla jenom zbytky popelu.

S těmito hroby popelnice obsahujícími souvisí bezpochyby dva stejné palstávy, které v tomto pohřebišti nalezeny byly a z nichž jsem jeden, který jest majetkem pana V. Bachlera, ohledal. Jsou to ploché celty souhlasící co do tvaru bezmála úplně s oněmi třemi kusy z Poštorné v Dol. Rakousích, které Szombathy v XIII. sv. Zpráv antropologické společnosti vídeňské pod číslem 22. vyobrazil; s tím toliko rozdílem, že palstáv mnou ohledaný uprostřed tělesa jilce je poněkud širší a tlustší. (Obr. 12. na str. 152). Kam se druhý exemplár poděl, nemohl jsem vyzvěděti.

Jilec je úzký a tlustý, na hřbetě hranatý; ostří je široké a ne příliš ohnuté, laloky zastávající okraje vysedlé běží od týlce až bezmála k ostří. Délka 12·8 cm., šířka při ostří 5·7 cm., uprostřed jilce 2·5 cm., na týlci 3 cm. Tlouštka uprostřed jilce 1·2 cm., nad okrajem 2 cm.

U Poštorné vyskytují se hroby žárové i kosterné a nebylo zjištěno, kterému z obou těchto druhů nalezené tam ploché celty náležejí. Ježto za to mám, že popsané hroby žárové u Mor. Krumlova jsou starší nežli hroby kosterné, o kterých později řeč bude, a poněvadž celty tam nalezené starobylý tvar mají, který náleží pravé době bronzové, jež období halštatskému předchází, domnívám se, že tyto celty pocházejí z hrobů žárových.

b) Hroby kosterní.

Hrob I. Ve vzdálenosti asi půldruhého metru severovýchodně od hrobu žárového narazil jsem na hrob s kostrou ležící v prsťnaté zemi jen 40 cm. hluboko pod povrchem a to částečně na štěrku. Byl to jednoduchý hrob bez jakékoli stavby kamenné; kostra ležela na pravém boku skrčena, tváří obrácená k východu. Byla úplně zachovaná, ale tak zpráchnivělá, že se kosti po dotknutí drobily. Lebka vyzdvižena byla i s hlinou na ní lpící vjednom, rozpadla se však přese všechnu opatrnosť přece. Byl to člověk dospělý, ne starý, veliký, ale ne příliš silný; zachovalý levý vřeten je 23·2 cm. dlouhý; na kosti holenní viděti uprostřed starý lom. U temene lebky stál malý hliněný pohárek, za zády malá miska, v jejíž středu druhý malý pohárek ležel; v předu u nohou byl rozbitý hrnec a úlomek mísy. Mísu za hlavou stojící bylo možno vyzdvihnouti bez porušení; je ze šedožluté hlíny pouhou rukou pěkně urobená, slabě pálená, uvnitř tmavá, pod okrajem trochu súžená a malým ouškem opatřená. Výška 7·4 cm., průměr otvoru 18·2, největší průměr 18·5, průměr dna 7·5 cm. (obr. 13. na str. 153). Pohár v ní uložený je z téže látky pouhou rukou vyroben a ouškem opatřen. Výška 7·2, průměr hrdla 7·2, největší průměr 8·4, průměr dna 4·1 cm. (obr. 14. na str. 153). Koflík u temene hlavy leževí je předešlému velice podoben. Výška 5·7, průměr hrdla 5·7, největší průměr 8, průměr dna 5·1 cm. (obr. 15. na str. 153). Hrníček u nohou leževší je z téže látky jako předchozí nádoby pouhou rukou, dosti primitivně, zhotoven; má jedno ucho a jeho otvor je širší nežli tělo. Výška 11·6, průměr hrdla 12·2, největší průměr 11·8 cm.

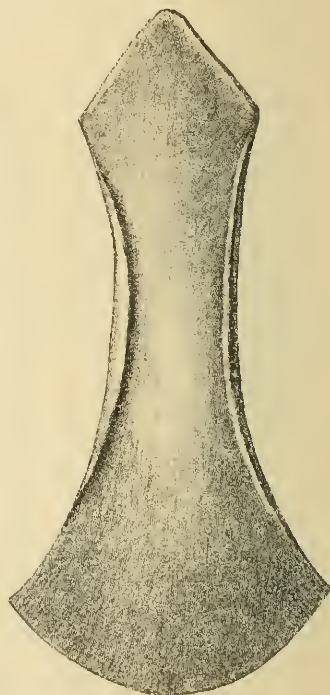

Obr. 11. Popelnice z hrobu žárového od cukrovaru krumlovského.

Z předmětů náležejících době neolitické, které při zasypání hrobů s hlinou do něho se dostaly, nalezeny byly: trojhranný odštěpek pazourku, jehožto hrot náhodou ležel proti částečně otevřenému šípovému stehu lebky poněkud se stran smáčknuté, a který by badateli nezkušenému byl zajisté zavdal podnět ku dalekosáhlým, ale zcela mylným úsudkům; mimo to byly zde: úlomek nádoby s velkým, rovným dnem, kusy okraje s pupíky vzhůru vyčnívajícími a hrubé, uvnitř žlutě natřené kusy stěn osudí.

Hrob II. Dva metry od tohoto místa k východu narazil jsem na širokou, 1·8 m. hlubokou jámu, která byla úplně černou hlinou vyplněna a jenom několik málo střepin přerůzných forem obsahovala. Zrovna vedle ní objevil se hrob s kostrou, který však jenom obě dolní okončiny a pravé předloktí s rukou — kromě zbytků osudí — obsahoval. I tento nález poskytoval by bujné fantazii široký podklad k domněnkám o mrzačení mrtvol; tomu však není tak. Dávno potom, když přestali zde

pohřbívati — zajisté však již před delším časem — vykopána zde byla za nějakým neznámým účelem zmíněná jáma, při čemž uhozeno bylo na lebku a trup kostry ve skrčené poloze ležící; lidé vzali lebku, kosti trupu, levou ruku a pravé rameno a pohřbili to snad na hřbitově; vedle jámy oné zůstaly jenom ještě spodní okončiny a pravé předloktí v neporušeném zbytku hrobu ležeti. Jáma pak zasypána byla opět prsťnatou zemí a obsaženými v ní střepinami. Kostra ležela zajisté tváří obrácena k jihovýchodu a nebyla v jedné řadě s kostrou svrchu zmíněnou. Náleží silnému, velkému člověku; zachovala se sotva trochu lépe než onano. Kosť stehenní jest na jablce trochu porouchána, délka 46 cm.; kosť holenní je silně platyknemická (plochá), délka 38·9; její průměr uprostřed z předu do zadu 3·4, z leva na pravo 1·8 cm.; kosť lýtková je 37 cm. dlouhá, kosť přednártní II. 8 cm., tedy velmi dlouhá; články prstců naproti tomu jsou krátké, ale silné.

Obr. 12. Plochý celt bronzový z pohřebiště žárového od cukrovaru krumlovského.

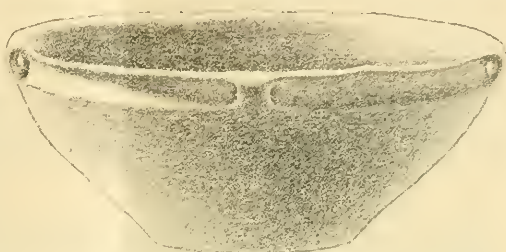
Z nádob vyskytly se tu: rozpadlá, malá, nízká a hodně břichatá popelnice s krkem dovnitř ohnutým a okrajem mírně vyhrnutým, zevně i vnitř černá z tmavohnědé plavené hlíny vyrobená; úlomek hrdla větší nádoby s ven vyhrnutým okrajem, vnitř i zevně tuhou natřené, pouhou rukou z téže látky zhotovené; kusy okrajů malých pohárovitých misek s okrajem dovnitř ohnutým, zevně i vnitř tuhou natřených; jeden kus opatřen pupíkem; úlomek stěny pěkně ozdobené nádoby z plavené žlutošedé hlíny, uvnitř žluté, zvenčí červeně natřené, s tuhovou ozdobou sestávající z klikatých čar na červené půdě; nádoba tato připomíná typ halštatský.

Dal jsem ještě v širším okolí těchto hrobů směrem k východu a severu téměř až ku plotu kopati, aniž při tom co objeveno bylo. Podle střepů a zvířecích kostí na poli severně za plotem porůznu nasbíraných táhla se neolitická osada tímto směrem ještě dále. Takových hrobů s kostrami, jako jsou svrchu popsané, objeveno zde dle výroku pánů V. Bachlera a A. Vorlíčka mnoho; většina koster, ne však všecky, ležela na boku ve skrčené poloze a nalezeny byly při nich vedle malých popelnic též předměty bronzové a železné.

Z kovových předmětů, které jsou majetkem p. V. Bachlera, uvedeny buďtež následující: malá pěkná fibule (spona) bronzová ze skoré doby laténské, velmi podobná oněm, které jsem popsal ze Sulevic v Čechách (Beiträge zur Urgeschichte Böhmens III. část. Mittheilungen der anthropologischen Gesellschaft in Wien, sv. XIX. 1889. tab. I.), jenom štíhlejší: kolečko patky, která k oblouku přiléhá, je ploché a třemi kroužky ozdobené; náramky doby laténské; ploché prsteny, obzvláště pak diadém z tenkého plechu bronzového s podélnými řadami vtlačených bodů

primitivní práce. Diadém tento ovinut jest ještě kolem úlomku dětské lebky; dle zeleného zbarvení kostí lze zjistiti jeho někdejší polohu. Při této kostře ležely také dva malé, spirálně stočené, hladké náramky pro něžné ruce. Ze železa zasluhuje zmínky malý kroužek, jehož tělo je čtverhranné se žlábkem na boku; potom dva pěkné oštěpy se štíhlým tělem, uprostřed něhož žebro ostrou hranou vyčnívající směrem ku hrotu běží. Jeden z nich přenechal mně p. V. Bachler pro mou sbírku. Délka těla jeho obnáší 25 cm, šířka 3·8, délka otvoru týlního 9·2, zevnější průměr 2·4 cm. (obr. 16. na str. 154).

O poloze kostry jedné měl pan správce A. Vorlíček tyto poznámky: poloha natažené kostry od západu k východu, hlava k západu, tvář nahoru obrácená; u levé ruky malá popelnice, u pravé polovina železné jakési přesky; podle nárysu této byla to však bezpochyby železná fibule. Lebku zachránil prý prof. Makovský, přesku p. Waniek v Brně a popelnici p. V. Bachler. Sem patří též ještě množství červeně natřených a tuhou ornamentovaných střepin v museu brněnské techniky, které jeví typus halštatský.

Obr. 13.

Obr. 14.

Obr. 15.

Z hrobu kosterního u cukrovaru krumlovského.
Obr. 13. mísa; 14. a 15. pohárky.

Není zajisté pochybnosti, že nacházejí se zde hroby přechodní doby z periody halštatské do skoré laténské, tedy z VI., V. nebo IV. století před Kristem a sice nikoliv hroby řadové, nýbrž hlavně s kostrami ve skrčené poloze na boku ležícími.

Bronzová naušnice s esovitým zakončením domněle odtud pocházející a ve sbírce brněnské techniky uložená, sotva asi sem patří, nýbrž pochází spíše z jiného mladšího naleziště blíž Mor. Krumlova, na něž je okolí toto tak bohato.

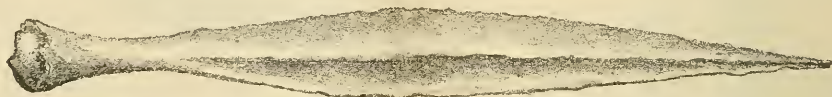
O střepinách hliněných nádob doby kovové, které jsem ve svrchních vrstvách neolitických jam a v jejich okolí nalezl, jakož i o celých, po většině prostředně velikých a malých popelnicích ve sbírce p. V. Bachlera chovaných nedá se veskrze s jistotou tvrditi, zdali náležejí době bronzové, halštatské či laténské, přece však třeba nález jejich zaznamenati.

Při jámě III. Úlomky malých tlustostěnných, vnitř i zevně tmavých misek s okrajem dovnitř zahnutým; kusy kraje velikých nádob s ústím silně ven vyhrnutým, vnitř i zevně jako tuha černých anebo uvnitř tuhou a zevně světležlutavěčerveně natřených; malý klenutý kousek dna; kus boku veliké nádoby s nátěrem tuhovým, ozdobené rovnoběžkami obloukovými a skupinami bodů; úlomek mísy s tenkými stěnami, zevně černé,

uvnitř s nátěrem tuhovým a s ozdobou sestávající hlavně z polí, klikatým směrem kolem nádoby běžících a napříč čárkovaných, částečně ze vtlačených kulatých plošek v koutech klikaté čáry.

Při jámě IV. Úlomky plochých, malých i větších mis s okrajem dovnitř ohnutým; úlomek malého asi 4·5 cm. vysokého hrnečka s krajem ven ohnutým; kus hrdla veliké nádoby s klikatými vruby pod krkem na břiše nádoby (obr. 17. na str. 155); úlomek malé baňaté nádobky s vyhrnutým okrajem a s klikatou ozdobou kolkem vtlačovanou, z krátkých čárek sestávající a okrouhlými ploškami v rozích opatřenou (obr. 18 na str. 155); střepina jiné nádoby, stejně ozdobená; kus okraje ze žlutavěčervené hlíny, dobře pálené, s vyčnívajícím ohnutým koncem. (Ansa?)

Při jámě V. Kus stěny osudí s krkem ven ohnutým, pod krkem nalezá se podkovitý vyvýšený pás (obr. 19. na str. 155); kus kraje s vyčnívajícím, masivními mostky přetrženým žlábkem pod okrajem, ozdoba to stejná jako na veliké, pod č. 11. vyobrazené popelnici; střepiny misek s okrajem dovnitř ohnutým; jedno veliké a jiné malé provrtané ucho; boční kusy hrubými kolmými čarami opatřené; klenutý kus dna; střep pohárku s velkým kulatým uchem, z tmavé jemné hlíny páleného, jehož průměr otvoru je 9 (?) a výška 6 (?) cm. Všechny uvedené střepiny jsou více neb méně tuhou natřeny. Dále kusy dna i stěn veliké ploché pálené nádoby s tlustými stěnami, zevně černé, uvnitř žlutě natřené, na

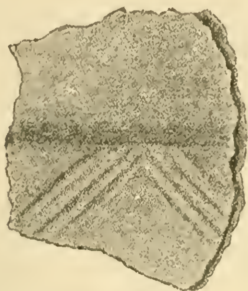
Obr. 16. Železný oštěp z pohřebiště kosterného od cukrovaru krumlovského.

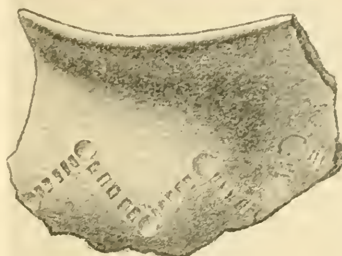
dně nalezá se tuhový kruh s křížem uprostřed, na vnitřní stěně nepravidelné tuhové proužky (obr. 20. na str. 155); kus stěny veliké baňaté nádoby, vnitř i vně žlutě natřené, zevně tuhovými klikatými proužky ozdobené (připomíná halštatský ráz); dutá kuželovitá nožka nádoby tlustostěnné ze žlutavěčervené hlíny, ne příliš pálené.

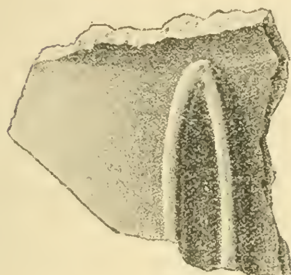
Při jámě VI. Veliké ucho, kusy okrajů se stěnami rovnými a silně ven ohnuté; boční kusy s malými pupíky (obr. 21. na str. 155).

Z nádob chovaných ve sbírce p. V. Bachlera uvedeny buďtež následující: hluboká mísa s jednoduchým okrajem, na boku s dvojitým uchem. Popelnička hodně baňatá s malým dnem a širokým, zpříma vystupujícím hrdlem; na břiše skupiny kolmých čárek, a dva protilehlé provrtané pupíky; nad nimi je okraj krku s obou stran několikrát provrtán; byla tedy těmito pupíky a krajem krku několikanásobná tenká šňůra provlečena, na které se nádoba nosila. Jiná popelnička téže podoby s tím rozdílem, že kraj krku je trochu ven ohnutý a ozdoba na těle že sestává ze čtyr podkovitých vyvýšených pásků (obr. 22. na str. 155). Nízká široká popelnice s dvěma protilehlými vlnitými vyvýšenými pásky na těle, výška 23·6 cm., šířka 13 cm., největší průměr 29·6 cm., průměr otvoru 18 cm. (obr. 23. na str. 155). Popelnička rovnající se tvarem první z obou uvedených, s pupíky pod hrdlem, kolem břicha dokola běžící brázdu s polokruhovitými ozdobami, nad ní na jedné straně uprostřed břicha kulaté ucho.

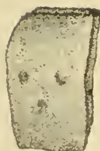
Pan A. V o r l í č e k odevzdal mně konečně výkres ozdobného hliněného kotlíčku, jehož majitel není nyní znám. Nádobka tato je 4 cm. vysoká a 6 5 cm. široká a měla bezpochyby ucho od okraje až ke dnu sahající (obr. 24 na str. 155).

Obr. 17.

Obr. 18.

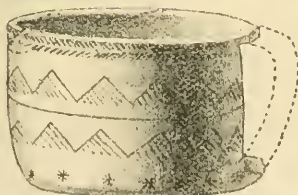

Obr. 19.

Obr. 20.

Obr. 21.

Obr. 22.

Obr. 23.

Obr. 24.

Obr. 17.—24. Nádoby a úlomky z nádob doby kovové z jam při cukrovaru krumlovském.

II. Hradiště na Leskounu.

Hřbet vystupující z pahorkův u Krumlova táhne se na jihovýchod směrem k Olbramovicím a sestává ze tří souvislých, horskými sedly

spojených homolí, z nichž poslední a nejvyšší (386 m.) jménem Leskoun*), také Lesková, známa jest. Státní dráha objíždí na západní straně tuto horu, jejížto vrchol jest ozdoben křížem, směrem ku stanici Olbramovicím, poslední to stanici před Krumlovem, kterážto stanice však od osady Olbramovic jednu hodinu je vzdálena. Na severním svahu je hora zalesněna, na jižním a na vrcholku lysá. Balvany syenitové žuly vyčnívají tu porůznu a sice jak na svazích tak na vrcholu. S tohoto přehlednouti lze směrem jihozápadním širou úrodnou rovinu olbramovickou až k Pálavským horám a na jihovýchod rovinu řeky Moravy. Hora tato vystupuje jako vysoká stráž do této roviny a byla pro svá kdysi mnohem vyšší skaliska na vrcholu velmi příhodna pro pravěkou osadu a později pro ohražené místo.

První zprávy o osadě na Leskouně podal známý neunavný badatel a veterán moravských antropologů pan Dr. J. Wankel r. 1872. pod názvem „Urgeschichtliche Ansiedlung auf dem Misskogel" ve Zprávách antropologické společnosti vídeňské, II. svazek, se zdařilým půdorysem, na kterém náspy celkem velmi dobře nakresleny jsou. Dr. Wankel vypravuje, že ve hromadách kamení na kopci tom roztroušených na povrchu nalézti lze drtidla, žernovy, brusy, kamenná dlátka a střepiny, že ve výmolech spatřiti lze odštěpky křemenné, pazourkové, jaspisové atd., jaké na Manhartské a Vítově Hoře v Dolních Rakousích se vyskytují. Na jednom místě nejhořejšího náspu dal kopati a nalezl: kusy hliněné omítky, střepiny s důlky prstem vtlačenými do vyvýšených pasů, přesleny, kamenný nástroj, jehož jedna strana je mírně klenuta (hladidlo), nožíkům podobné odštěpky pazourkové a jaspisové a kosti zvířecí. V úplném souhlasu s našimi tehdejšími názory o takových osadách, praví na konec Dr. Wankel: „Dobou, ve které tato osada trvala, může býti jenom první doba bronzová."

Náspy, kterými tento kopec je opevněn, jsou velmi rozsáhlé a průběhem dlouhé doby značně rozpadnuté; místy byly zajisté několik metrů vysoké; jsou nasypány z kamení hlinou zemitou pokrytého. Vrchol hory tvoří dnes plocha poněkud nerovná, ze které podnes porůzná skaliska vyčnívají, mezi nimiž prsťnatá černá země velmi nestejné hloubky se prostírá, která vespod značně popelnatou se stává a místy dole v nesmíšenou vrstvu popelu přechází. Celá tato dosti rozsáhlá plocha obklíčena je kolkolem kamenným náspem, druhdy travou porostlým, který jenom na severní straně malé přerušení vykazuje. Na této straně spadá svah srázně dolů, pročež tu není náspů; nejmírnější svah je na straně jihovýchodní; tam nasypán je také napřed krátký druhý val, který pak třetím delším náspem obklíčen jest; tento ztrácí se na severovýchodě, kde se svah stává strmějším a běží na jihozápadní straně až k prvnímu náspu, s kterým se tam spojuje; vedle tohoto místa vedla bezpochyby cesta na homoli. Čtvrtý, nejspodnější násyp počíná na straně jihovýchodní, objímá náspy vnitřní a táhne se k severu až k samému sráznému svahu; na jižní straně je násyp tento přerušen a zdá se, že tam byla opevněná vrata.

---

*) Nejspíše od „líska, léska", vrch lískami zarostlý, podobně jako „lichoun", osamělý vrch u Horšova Týna, od „líchy". Německé jmeno Leskouna „Misskogel" nejspíše znetvořeno ze slovanského „leskoun".

Vnitřní plocha hradiště jakož i nejvnitřnější val byly za poslední doby od dělníků z blízkých Zábrdovic téměř úplně prohrabány. Vedle pověsti ve slovanském obyvatelstvu okolním rozšířené, že za nočního času šediví mužíci, duchové to bývalých pohanských obyvatelů. na tomto kopci se proháněji — upomínka na někdejší osadu tedy ještě zcela nevymizela — věří obyvatelstvo pevně ještě v jinou pověsť, dle které prý je na této hoře hluboká studně, do níž prý pohané zlatou sochu svého boha kromě jiných pokladů ponořili. Hlavně k vůli těmto pokladům rýpali někteří dělníci ze Zábrdovic. nedbajíce ani zákazu v poslední době vydaného, na kopci; při tom našli pro veliké množství vykopaných nástrojů koštěných a kamenných, přeslenů. hliněných závaží. porůzných předmětů bronzových a pod. dosti odběratelů, jako: zemské muzeum a muzejní spolek brněnský, pány Alf. Janoše, bývalého přednostu stanice v Krumlově. učitele Kniesa v Blansku, Dra. Kříže, v posledním roce pak mne a prof. Mašku. Poptávka po těchto předmětech svedla dělníky, jak jsem shora vypravoval, ku nápodobení a fabrikaci nálezů.

Při svém zkoumání shledal jsem následující: Kamenné, hliněné a koštěné výrobky vyskytují se předně v popelu nejspodněji ležícím a ve vrstvě popelité černé země, bezprostředně na něm ležící: střepiny vyšších vrstev černé země mají mladší ráz. Nejvnitřnější násep spočívá na popelité zemi a na popelu; jenom v tomto náspu vyskytlo se poměrně skrovné množství bronzových zbytků. Byla zde tedy osada neolitická, a prohlubiny mezi skalami byly k tomu velmi příhodny. Tato osada zajisté velmi dlouho trvala a byla z části současná s osadou u cukrovaru krumlovského; ona trvala až do nejnovějšího období jejího, t. j. do období kalpolitického či kamenného nejmladšího. Teprva později, za doby kovové byla hora opevněna a kamennými náspy otočena, jako se to na Moravě, v Čechách a bezpochyby i v Dolních Rakousích často stávalo. Zdali pak ještě i za těch časů tato výšina za trvalou osadu sloužila, o tom bych pochyboval; zdá se spíše, že vyhledávána byla jen jako útočiště za nebezpečí válečného, ačkoli se následkem porůzných nálezů upírati nedá, že se zde i pak ještě lidé po delší dobu zdržovali.

Systematicky prohledán Leskoun dosud není. Poněvadž prostory mezi náspem nejvnitřnějším a ostatními ještě neporušeny a po většině černou, arci jen místy střepinami promíšenou a travou porostlou zemí pokryty jsou, dají se další nálezy pravděpodobně očekávati; avšak hlavní naleziště na vrcholu je již úplně proryto a vykořistěno.

1. Neolitická osada na Leskouně.

Výrobky kamenné: Krátké, úzké, delší i kratší nože pazourkové, pilky pazourkové (obr. 25. na str. 159) a rohovcové, rovněž klepadla a drtidla; pak malé šipky pazourkové, malá i dlouhá úzká dlátka, malé i větší kamenné mlaty, provrtané kamenné sekery a kamenná kladiva různé velikosti, ano i tvaru prohnutého (kalpolitického) Zvláště nápadna jsou velká, těžká kladiva kamenná (obr. 26. *a* na str. 159. pohled zpředu, 26 *b* pohled se strany) se zakulaceným hřbetem, které asi jen za mlaty válečné sloužily. Kamenná kladiva tvaru zcela stejného nalezl J. Palliardi u Znojma.[1]) Dále brusy a velké množství hladidel t. j.

---

[1]) Padělaná kladiva kamenná mají zpravidla rovné plochy a hrany, díry jsou povětšině veliké.

kamenných nástrojů různých tvarů, majících plochu buď rovnou nebo klenutou a značně uhlazenou, a upotřebovaných ku hlazení; často je to pouhý valounek, mající značně uhlazenou plochu, kterou se hladilo; již Dr. Wankel mluví o jednom kamenném dlátku, které však na místě ostří má klenutou, hladkou plochu. Zvláštností jsou malé dvojité koule, kterých snad jako závaží bylo používáno. Také úlomky všech tuto uvedených výrobků kamenných jakož i vývrtky četně se vyskytují.

Výrobky koštěné: Hroty koštěné, šidélka (obr. 27. a 28. na str. 159) i šidla (obr. 29.) také děrou opatřená, jakož i menší hroty vyskytují se ve všech velikostech, jako zvláště ze staveb kolových ve Švýcarech a u Lublaně známy jsou, s nimiž co do tvaru souhlasí; pak hroty oštěpů (obr. 30. na str. 159) a silné dýky koštěné (obr. 31. na str. 159), jaké i v Krumlově jsem vykopal; pak provrtané zuby a ohnuté nástroje ze špičáků prasečích; dlátka koštěná jsou velmi četná. Velkým počtem zastoupena jsou hladidla koštěná (škrabadla) v nejrůznějších tvarech (obr. 32. na str. 159); jsou to často jednoduché úlomky kostí hovězích, které na jedné straně ukazují rovnou, plochou nebo klenutou a přihlazenou hranu; tu i tam jsou i větší plochy uhlazeny; já sám jsem několik takových nástrojů vykopal. Tato četná kamenná i koštěná hladidla charakterizují tuto osadu. K čemu asi bylo jich upotřebováno? Že by jimi byly hlazeny bývaly nádoby a kůže, k tomu zdá se nám býti jejich počet příliš velikým. Poněvadž mnohé, nade vši pochybnosť pravé nástroje koštěné na nespracovaném konci svém žádných stop upotřebení nevykazují a hrany tam ještě ostré jsou, jest pravděpodobno, že zde hotoveny byly zásoby takových výrobků. Zmínky zasluhují také vidlicovité a ozubené výrobky koštěné, které se podobají oněm, jež Palliardi na hradišti křepickém nalezl a právem asi za nástroje hrnčírské pokládá, jimiž dělány ozdoby na nádobách.

Výrobky hliněné: Přesleny vyskytují se ve převelikém množství a mají ponejvíce tvar dvojitého kužele, někdy na jedné straně rovnými nebo obloukovitými, vškrabanými paprsky ozdobeného; zřídka jsou ploché nebo tvaru jednoduchého kužele, anebo sestávají dokonce jen ze provrtané střepiny. Největší počet jejich má však jenom malé, někdy dokonce šikmé díry; tyto nemohou býti přesleny; já je pokládám za niťové závaží tkalcovské. Zvláštní podobu mají trochu větší, ploché přesleny s malou dírkou, opatřené na obvodu slepými dírkami (obr. 33. na str. 159), ve kterých bezpochyby dřevěné kolíčky vězely; tyto přesleny souvisí bezpochyby také se tkaním nebo pletením. Větší hliněná závaží, vesměs slabě pálená jsou povětšině kuželovitá (obr. 34. na str. 159) a buď napříč nebo podél provrtána; také formy schodničníku se naskytují; tvary válcovité jsou podél provrtány jako v neolitické osadě krumlovské. Všemi takovými závažími obtěžkávány nikoli rybářské sítě, nýbrž tkalcovské stavy.

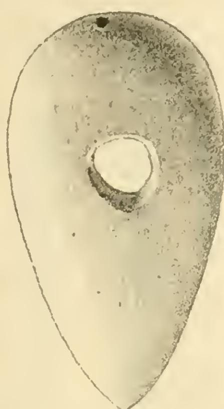
Ze hliněných nádob vyskytují se masivní, malé, ploché talířky (misky) se širokým plochým dnem a nízkým okrajem; zvenčí ozdobeny jsou hustými dolů sbíhajícími žlábky; jsou ze žluté hlíny a slabě páleny; výška 4·2, průměr dna 9·3, největší průměr 15·2, průměr ústí 14 a tloušťka stěn 1·6 cm.

Střepiny z nádob mají většinou tlusté stěny, jsou hrubé a opatřeny na vyvýšených páscích důlky prstem vtlačenými nebo prostými důlky kolem hrdla nebo vřezanými ležícími křížky kolkolem okraje hrdla;

také jsou opatřeny skupinami malých hrbolků, hrubými kolmými čarami, pak kulatými oušky, provrtanými oušky, pupíky — tedy převážně jako v neolitické osadě u Krumlova.

Z té okolnosti, že se tu naskytují kusy slabě pálené omítky s otisky prutův a dřev, třebas ne ve velikém množství, dá se souditi na to, že tu stávaly kdysi chatrče.

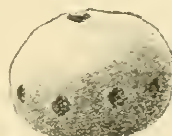

Obr. 25.

Obr. 26. a)

Obr. 26. b)

Obr. 27.

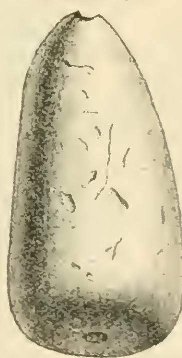

Obr. 28.

Obr. 33.

Obr. 32.

Obr. 31.

Obr. 30.

Obr. 34.

Obr. 29.

Výrobky kamenné, koštěné a hliněné z neolitické osady na Leskouně.

Obr. 25. pilka z pazourku; 26. kamenný mlat a) pohled z předu, b) se strany; 27., 28. koštěná šidla; 29. koštěné šidelko; 30. koštěný hrot oštěpu; 31. koštěná dýka; 32. koštěné hladidlo; 33. hliněný přeslen; 34. hliněné závaží.

Zvěřena: Ze zbytků kostí, které jsem tu nasbíral, mohl jsem zjistiti následující zvířata, spořádaná podle toho, jak často se vyskytují: Bos brachyceros Rütim. skot krátkorohý, Ovis aries L. brav, Sus palustris Rütim. prase bahenní, Bos taurus L. skot prvního větší, Bos

plemeno primigenius skot plemene turového, Equus C. minor Woldř. kůň menší a Canis f. intermedius Woldř. pes středovelký. Ježto čelisti tohoto posledně uvedeného zvířete, psa to ovčáckého, byly roztlučeny, zdá se, že obyvatelé jeho maso požívali.[1])

2. Pozůstatky z doby kovové na Leskouně.

Z doby, od které na zbytcích osady neolitické náspy zřízeny byly, viděl jsem v muzejích brněnských pramálo nálezů; několik zajímavých kusů má důst. pan farář ve Vedrovicích, já a c. k. dvorní muzeum ve Vídni. Zdali a co mají pánové: Janoš, Dr. Kříž, prof. Maška a učitel Knies, nevím, mnoho toho asi nebude; dělníci ujišťují, že dosud velmi málo bronzů, a to bezmála jenom v náspu nalezli.

Předměty bronzové: Ve sbírce pana faráře vedrovického dobře zachovaná, ozdobená dýka, pak šídlo v rukojeti z kosti přednártní ovčí, druhý takový exemplár je ve sbírce mojí (obr. 35. na str. 161). Ve sbírce muzejního spolku brněnského jsou jehly s plochými hlavicemi. Dva závitkovité náramky získal prý p. Knies. Velmi zajímavá je jehlice na háčkování, v c. k. dvor. muzeu vídeňském a ve sbírce mé. Jehlice tato má mírně ohnutý, jemný konec, na druhém je na plocho sklepána a laloky jsou dohromady ohnuty do podlouhlé trubičky, skrze kterou probíhala niť (obr. 36. *a*, *b*, na str. 161). Kromě několika jehlic pracovních trochu jiného tvaru popsal jsem zcela stejnou jehlici z jednoho hromadného nálezu u Plavnic v jižních Čechách. (Beiträge zur Urgeschichte Böhmens, 3. část, I.—IX., obr. 8. a 9. v Mittheil. der Anthrop. Gesellschaft in Wien, sv. XVI. 1886.). Ještě dva jiné, poněkud defektní exempláry z Leskounu chovám ve své sbírce, jeden nalezá se v národním muzeu v Brně. Dále mám: plochý celt s kulatým týlem a zakulaceným ozdobeným ostřím, okraje jilce jsou slabé a vysedlé. Délka 19·2, šířka na jilci 2·2, uprostřed 1·6, při ostří 4·4 cm. (obr. 37. na str. 161); tento celt náleží vlastní době bronzové. Fibuli bronzovou s jednostranným závitkem, jednoduchou ve špici vybíhající patkou, na oblouku ozdobenou křížkem; délka 5·3 cm. (obr. 38. *a*, *b*, na str. 161); z doby halštatské; úlomek tlustého dlátka, dvě šipky (obr. 39. a 40. na str. 161), z nichž druhá je z bronzového plechu vykrojena; pak závitkovou trubici z drátu, fragment závitkového náramku z kulatého, mírně tlustého drátu a úlomek měděného na prst tlustého polokruhu.

Ze střepin nádob sem patřících zasluhují zmínky: úlomek baňaté nádobky s okrajem mírně ohnutým, zvenčí tuhou natřené; střep z malé břichaté nádobky s ozdobou klikatou, sestávající ze vtlačovaných, napříč postavených čárek, v horních rozích s okrouhlými ploškami; souhlasící s exemplárem pod č. 17. na str. 155. z pohřebiště krumlovského vyobrazeným; je zhotovena ze žluté hlíny a není tuhou natřena. Úlomek nádobky s vypouklými, kolmými žebry na obvodu, podobně jako na nádobách, které Dr. Wankel v Býčí skále nalezl. Vzhledem ku plochému celtu, který vedle několika jiných zde nalezených předmětů bronzových pravé době bronzové náleží, a vzhledem k fibuli, která z doby halštatské pochází,

[1]) Od té doby, co rukopis byl sestaven, určil jsem ještě zlomky kostí následujících zvířat: Cervus elaphus L. jelen, Ursus arctos L. medvěd, a Canis optimae matris Jeitt. pes velký (honící).

jest nám tu činiti s dobou přechodní z periody bronzové k halštatské. Uvedené předměty bronzové shodují se — vyjma fibuli — celkem se zmíněným shora hromadným nálezem u Plavnic v jižních Čechách, kdež vedle jehlic pro ruční práce též ploché celty, široký závitek a dlátko nalezeny byly; tento nález nyní dochází do jisté míry objasnění nálezy leskounskými. Nejen že nálezy míst obou jsou současné, ale i týž národ tu i tam sídlel a stejných nástrojů k ruční práci jemné upotřeboval.

Obr. 35.

a) Obr. 36. b)

Obr. 37.

a) Obr. 38. b)

Obr. 39.

Obr. 40.

Bronzové předměty nalezené na Leskouně.

Obr. 35. šídlo s koštěnou rukojetí; 36. a) b) jehlice pracovní; 37. plochý celt; 38. a), b), fibule; 39. a 40. šipky.

Zdá se, že hradiště leskounské nebylo již za doby laténské, za to však v době mnohem pozdější lidem navštěvováno; neboť mám tamodtud velmi primitivní arci, plochou šipku podoby kosočtverce nebo lépe řečeno krátký hrot kopí ze železa s krátkým špičatým jilcem; k tomu se druží kus hliněného síta a střepina nádoby se stěnami velmi hrubými (kotlu?) z hlíny s tuhou smíšené; a takovéto grafitové nádoby pocházejí u nás až i z několikátého století po Kristu.

III. Nález u cihelny blíže cukrovaru Krumlovského.

V cukrovaru shledal jsem lidskou kostru zpříma sestavenou, na jejíž dolních okončinách, které byly zeleným rezem, totiž patinou napuštěny, nalezeny byly bronzové kruhy. Také kosti předloketní byly na dolejším konci zeleně zbarveny. Kruhy ty pocházejí z doby laténské a jsou to kruhy ruční, nikoliv nožní. Patrně byly po vykopání s kruhy nožními zaměněny a tyto se asi ztratily. Kostra určena je pro Brno a sice, jak se mi sdělilo, pro „Německý dům". Nalezena byla při odkopávaní žlutnice v cihelně jižně nedaleko od cukrovaru stojící a patřící — nemýlím-li se — panu Edvardu Hafnerovi v Krumlově. Kostra ležela dva metry hluboko zcela samotná; ohledal jsem toto místo, z něhož již na všechny strany žlutnice byla odkopána, aniž se na druhou kostru narazilo. Bezpochyby učiněny byly před mnohými lety směrem k cihelně, když tato byla zakládána, nálezy, o kterých však dnes nikdo neví.

Několik set kroků od cihelny směrem severním nalezl jsem však na zoraném poli větší počet roztroušených tmavých a poněkud popelnatých míst se sporými střepinami, které zajisté buď hroby nebo neolitickými jamami budou.

IV. Nálezy u Lesonic.

Ves tato leží jižně od Krumlova a hodinu na západ od stanice olbramovické. Pan hospodárský rada J. Piskáček v Krumlově odevzdal mně pro c. k. muzeum vídeňské náramek bronzový malými hrbolky ozdobený (obr. 41. na str. této), který nejspíše z doby laténské pochází a při zakládání cesty nedaleko jmenované dědiny nalezen byl. Odebral jsem se na to místo, nalezl jsem však pouze několik tmavších míst v obdělaném poli; ačkoli jsem tam žádných střepin neznamenal, myslím přece, že na těchto místech jsou hroby a tento náramek že z jednoho takového hrobu pochází.

Obr. 41. Bronzový náramek nalezený u Lesonic.

Dověděv se od pana revírníka Ferd. Tilšera v Lesonicích, že u samé dědiny nalezeno bylo množství bronzových kruhů, pospíšil jsem tam a přišel jsem právě k tomu, když podomní obchodník je kupoval. Byly to ony známé masivní poloobruče, které dříve okovními oblouky nazývány byly, jimiž však býti nemohou; na Moravě i v Čechách i v jiných zemích nalezávají se velkým počtem z pravidla hromadně; já sám jsem takové kruhy již opětovně popisoval a pokládal jsem je za koňský výstroj. Kustos Szombathy považuje je za kruhy nákrční a skutečně nalezeny byly již podobné kruhy na krku koster, ale dosud jenom velmi ojediněle; ježto se naskytují v tak velikém množství, jako na př. na pobřeží řeky Moravy, odkud jich hojnosť chová budapeštské muzeum, musily by, kdyby jenom tomuto účelu byly sloužily, mnohem častěji na kostrách nalezány býti. Mohlyť zajisté také, jsouce jakožto náramky vedle sebe upevněny, tvořiti částky oruží. Já však myslím, že měly různé účely, mimo jiné bezpochyby slíván vzácný kov do této formy k vůli snadnější dopravě. Naleziště leželo zrovna za jedním domem vesnice v poli a neprozrazovaly ho žádné zvláštní známky; ani střepin jsem tam nenalezl.

V. Nález u Dobřinska.

Pan správec A. Vorlíček odevzdal mně nákres hlazené kamenné sekery z dioritu, která nalezena byla v Dobřinsku. hodinu západně od Krumlova. Délka 8 5; šířka v týle 3·4, uprostřed 4·8, při ostří 4·2, tlouštka uprostřed 1 5 cm.

VI. Nálezy u Zábrdovic.

Asi hodinu na západ od Leskounu objeveno bylo dle udání pana revírníka Ferd. Tilšera na jednom poli u Zábrdovic před lety asi dvanáct hrobů s kostrami; u každé kostry leželo prý kamenné dlátko asi 25 cm. dlouhé; také prý se tam našly jiné neprovrtané nástroje kamenné.

Prostonárodní malířská škola moravská.

Napsal V. Houdek.

Kancionál boršický, popsaný v čís. 20., 21., 22. a 24 toh. časop., není jedinou moravsko-slovenskou písemnou a malířskou památkou toho druhu. Od objevení jeho roku 1888. do dneška nalezlo se v těch horských dědinkách moravského Slovenska postupně ještě šest takových kancionálů velikých, kromě téhož asi počtu toho druhu rukopisů menších, vzniklých — až na malé výjimky — vesměs v několika sousedních dědinkách Horné země moravsko-slovenské, totiž: v Boršicích, Súchově, N. Lhotkách, Kněždubě, Lípově a Kuželovém (?), jež leží vesměs na prostoře sotva dvou čtverečních mil; původci jejich jsou po většině rektoři, ornamentika pak je ve všech tatáž a zřejmě možno stopovati, jak mladší pisatelé řídili se dle vzorů svých předchůdců, tak že na základě všech těchto okolností možno plným právem mluviti o zvláštní prostonárodní malířské škole moravsko-slovenské, která kvetla v předešlém století a teprva na sklonku první polovice našeho věku zanikla.

Ponechávajíce si vlastní popis jednotlivých památek těchto pro text ku III. seš. „Moravských Ornamentů“, který přinese na 8 tabulkách barvotiskové ukázky iniciál i jiných ornamentů z těchto rukopisů a začátkem r. 1891. vydán bude, chceme tuto předeslati jenom stručný výčet objevených dosud a širší veřejnosti do té chvíle naprosto neznámých oněch psaných knih.

Kancionál Boršický psaný v letech 1727 až 1733 je sice dosud z kancionálů malířské školy moravsko-slovenské nejstarším, podařilo se nám však nalézti ještě dvě příbuzné památky moravské ze století XVII., totiž: Kancionál nalezený na kůře kostelním v Tištíně u Kojetína, nyní ve Františkově muzeu v Brně chovaný, jehož jedna píseň označena je letopočtem *1647*. Avšak výzdoba kancionálu toho je oproti kancionálům slovenským nadmíru chudá; je tu jen několik větších iniciál. vesměs pouze černých, chudě vyzdobených červenými prostými ornamenty rostlinnými, ponejvíce jen vlnitými větévkami, takže se nedá mysliti, aby tato kniha byla sloužila Pomykalovi za vzor.

Druhou takovou památkou ze stol. XVII. je kancionál sice objemný, ale formátu jen kapesního, psaný od Václava Šworce ve Zlíně r. *1681*: daroval jej nedávno p. učitel Peck v Holešově vlasten. muzeu v Olomouci. Kancionál tento jeví ve výzdobě své zcela jiný ráz, zcela jiného ducha než kancionály slovenské; je to zřejmě kopie tištěné knihy: jak celé obrázky s hojnými figurami tak i iniciálky a ornamentální závěrky jednotlivých písní velmi dovedně pérem okreslené nesou rozhodně a naskrze ráz barokní.

Za takových okolností zůstává tedy z výtvorů moravsko-slovenské malírské školy kancionál Pomykalův přece jen nejstarším. Ale téměř současně s ním vznikly dva jiné kancionály, psané oba v letech *1732—35*, z nichž jeden uměleckou cenou svou, svou originálností i provedením boršickému téměř se vyrovnává, nade všecky ostatní pak daleko vyniká: je to kancionál Jana Pinkavy jinak řečeného Dingy, který se až na několik porůzných listů zachoval úplný. Menší ceny, ač také mnohým vzhledem zajímavý je druhý současný kancionál, bohužel kusý; některé části jeho jsou čirou kopií kancionálu boršického. V části zachované není hlavní původce jeho nikde zaznamenán; pravíme: hlavní původce, poněvadž dosti značný počet dvojstránek jeho zřejmě psán a malován byl rukou jinou, nám odjinud známou, totiž rukou Pavla Rašky, rektora novolhotského, později kněždubského, který v letech 1752—55 napsal a maloval na N. Lhotkách veliký kancionál, po boršickém a Pinkavovu nejpěknější a nejdůležitější to výtvor této malírské školy — ne tak původností forem (neboť Raška je téměř ve všem žákem Pomykalovým) — jako pečlivým a dovedným provedením, v čemž se jemu žádný z jeho soudruhů nevyrovná.

Roku 1765. zhotovil Raška v Kněždubě druhý, ale mnohem menší kancionál, vlastně funebrál, t. j. sbírku písní pohřebních, k nimž připojeno několik jiných různých písní kostelních vyzdobených zcela po způsobu jeho velikého kancionálu z. r. 1752—55.

Před tím, r. 1740. již, napsal rektor lipovský Jiřík Dynga kancionál menšího objemu a též slabší po stránce ornamentální, ale v koncepci celkem samostatnější než kancionály Raškovy. Tento Jiřík Dynga není identický s oním výše řečeným Dingou, jehož pravé jmeno bylo Jan Pinkava; jeví sice kancionály Pinkavův a Jiříka Dyngy jakousi příbuznosť v některých karakteristických tvarech, kterých při ostatních kancionálech neshledáváme, pročež také tyto dva kancionály považujeme za plody zvláštního směru v mezích mor.-slovenské školy malírské. Ale jedna ruka oba tyto kancionály nemalovala, rozdíl v dovednosti kreslírské i malírské je příliš veliký, i písmo je zcela jiné. Jiřík Dynga byl patrně žákem Pinkavovým. Při kancionálu Dyngově je zajímavým pokus falzifikovati dátum jeho vzniku; v letopočtu 1740. jest totiž pokaždé, kdykoli se vyskytuje (třikrát), sedmička přepsána na šestku (1640) a také jméno Dynga jest jednou vyškrabáno a nahraženo jménem Czambal.

Posledním co do času v této řadě uměleckých památek je kancionál psaný v letech *1830—34*. od Jana Šumbery, kostelníka na Súchově; je to po stránce umělecké skutečně poslední stoupenec této malírské školy; kromě nápodobení hlavních výtvorů jejích, kancionálu Pomykalova, Pinkavova, nejvíce pak Raškova, z něhož mnoho okopíroval, prozrazuje namnoze již vliv cizí — slohu barokního.

Na rozpacích jsme, zdali ku památkám této školy malírské počítati máme kancionál, který se nám zachoval bohužel tak kusý, že z něho nemožno dověděti se o původu jeho nic bližšího leda to, že ho r. 1755. daroval chrámu Páně růžeckému (Roučka, Rouštka či Růžďka?) Martin Mužikovský, bývalý rektor pržensky. Vesnice tuto jmenované (Roučka a Pržno) leží dosti daleko od zmíněné shora krajinky, kde všecky ostatní kancionály (od Pomykala až do Šumbery) vznikly; leží totiž na Vsacku. Také ornamentálním rázem svým liší se kancionál růžecký (jak jej, neznajíce ani původce ani místo jeho vzniku, stručně nazývati chceme) ode všech shora uvedených památek moravsko-slovenské školy malírské, takže, soudíce ještě dle některých jiných okolností, kloníme se k tomu, pokládati jej za výtvor valašský.

Některé jiné drobné, částečně jen fragmentárně zachované práce toho druhu pomíjíme mlčením, ježto nevynikají ani cenou uměleckou ani rozsahem.*)

* * *

Dodatkem ku článku o kancionálu boršickém připojujeme jenom ještě stručnou a bohužel kusou zprávu životopisnou, které jsme se zatím o Pomykalovi dopátrali; (děkujeme za ni laskavé ochotě vdp. Fr. Martilíka, faráře hluckého, který nám podal dotyčný výpis z matriky fary hlucké, a p. M. Béně, učitele v Blatničce, jenž poptávaním se vyzvěděl a zaznamenal, co v Boršicích o Pomykalovi dosud vypravují).

Martin Pomykal narodil se kolem roku 1683. v Boršicích u Hluku na čtvrťgruntě čís. 29.; byl prý „velice chytrý a všecko to malování dělal ze své nátury a hlavy; na latinských školách nikde nestudoval; zdvihli ho za rektora proto, že uměl pěkně zpívať, tuze pěknú škriptú písať a sám ze své hlavy malovať.“ Zemřel 25. února r. 1751., stár jsa tedy asi 68 let (v matrikách hluckých, které počínají teprva rokem 1710., je zaznamenán pouze rok a den úmrtní s dodatkem „circiter 68 annorum“ t. j. kolem 68 let). Rektorem kůru kostelního zůstal až do své smrti, neboť v matrice úmrtní je stav jeho označen slovy „ludi magister“.

Toť vše, co o této zajisté zajímavé osobnosti se dověděti nám možno bylo. Je toho velmi poskrovnu, uvážíli se, že — pokud se nenajde nějaká starší památka této malírské školy — zůstává Pomykal jejím nejstarším zástupcem a tedy domnělým zakladatelem. Ale i kdyby se ještě podařilo objeviti nějakou sem spadající památku starší, zůstane jmenu prostého venkovského rektora Pomykala v dějinách výtvarného umění slovanského na Moravě zachováno přece místo velečestné.

---

*) Kancionál Jana Pinkavy, Jiříka Dyngy a funebrál Raškův zaslal nám p. M. Zeman, varhaník ve Velké; kancionál neznámeho pisaře z r. 1732—35 a kancionál Raškův i Šumberův p. M. Béňa, učitel v Blatničce; kancionál růžecký daroval vlasten. muzeu olomuckému p. prof. K. J. Maška v N. Jičíně. Všem jmenovaným pánům, jakož i p. J. Pelikánovi, nadučiteli na N. Lhotkách, který zprostředkoval zapůjčení kancionálu Raškova na delší dobu, vyslovuju srdečne díky.

Ptactvo moravské.

Píše děkan **Rudolf Kašpar** v Bludově.

(Dokončení.)

Platalea.

* *Platalea leucorhodia. Linné. Kolpík obecný. Der weisse Löffelreiher.* — Kterak tento pták vypadá, je každému ornithologu známo. Zdržuje se při dolejším Dunaji, odkud dříve snad někdy Moravu navštěvoval; nyní již u nás se neukáže. Před 40 lety, podle zprávy Ant. Müllera zastřelen prý jeden kolpík na Moravě, ale kde, není udáno. Jeden exemplár chová se ve sbírce muzejní. Byl mi darován a pochází od Bilska ve Slezsku.

Scolopax.

**Ibis falcinellus, Linné. Ibis hnědý. Brauner Nimmersatt, Sichelreiher* — Se zobákem srpovitě zahnutým a 16 *cm* dlouhým jest tento pták 76 - 77 cm. dlouhý. Ozobí a okolí očí jsou holá, temně modrozelená; prsa, břicho, stehna a hořejší krycí péra na křídlech jsou kaštanově hnědá a měnivě se lesknou; záda, letky a ocas jsou hnědá do fialova a bronzova. Ibis hnědý naskytá se při kaspickém a černém moři, ale také v Egyptě, v Uhrách a Polsku žije. Na Moravu zalétá velmi zřídka.
Roku 1854. sameček jeden zastřelen byl u Lešné při řece Bečvě. Poblíž chropinského rybníka pan oborný Hauke zastihl stádo ptáků těch čítající asi 40 kusů. Střelil na ně sice z veliké vzdálenosti, ale přece krásného samečka srazil. Tohoto jsem vycpal a nachází se v naší muzejní sbírce, již nemálo zdobí.

* *Scolopax arquata, Linné. Numenius arquatus, Brehm. Koliha veliká, kulis. Grosser Brachvogel, Gr. Keilhacken.* — Délka 58 cm. Postavou podobá se ibisu, zbarven je jako skřivan. Tento pták přilétá k nám zřídka, zdržuje se na rozsáhlých rovinách, lukách, polích a úhorech, je plachý a nedá se snadno střeliti; táhne-li v noci, slyšeti jeho hlasité volání „kulik“ vysoko ve vzduchu.

* *Scolopax rusticola, Linné. Sluka lesní. Waldschnepfe.* — Délka 32 cm.

Scolopax silvestris, Brehm. Odrůda předešlé.

Scolopax major, Linné. Telmatias brachyptera, Brehm. Sluka střední. Sumpfschnepfe. — Délka 26 cm.

Scolopax gallinago, Linné. Telmatias robusta, Brehm. Sluka otavní. Bekasine, Himmelsziege. — Délka 24 cm.

Scolopax gallinula, Linné. Philolimnos gallinula, Brehm. Kozlík. Moorschnepfe. Kleine Bekasine. — Délka 20 cm.

Sluka je každému známa; uvedené zde druhy liší se od sebe pouze velikostí, barvou se sobě všechny rovnají. — Sluka lesní hnízdí výminkou v našich lesích, sluka střední vůbec ne; kozlík pak hnízdí zpravidla na našich lukách a močálech.

Scolopax limosa, Linné. Limosa islandica, Brehm. Břehouš černoocasý. Pfuhlschnepfe. — Délka 42 cm.

Scolopax laponica, *Linné. Limosa rufa*, *Briss. Břehouš rudý. Rostrothe Uferschnepfe.* — Délka 32 cm.

Oba jsou na způsob sluk zbarveny a u nás velmi vzácny.

Totanus glottis, *Bechst. Scolopax glottis*, *Linné. Glottis chloropus*, *Nilson. Vodouš šedý. Grünfüssiger Wasserläufer.* — Délka 42 cm. Zimní šat světlešedý s bílým okrajem per a černými žíhami osténcovými, dolní část zad a ocas bílý, tento s černými klikatými páskami, vespod čistě bílý, nohy zelené. V létě a u mláďat jsou barvy jinačí. Objevuje se zřídka na našich rybnících a řekách.

Totanus calidris, *Brehm. Scolopax calidris*, *Linné. Vodouš rudonohý. Rothfüssiger Wasserläufer.* — Délka 27 cm. Kořen zobáku rumělkový, nohy červenožluté; zbarven je podobně jako předešlý. Přilétá v dubnu na naše rybníky a řeky.

Totanus silvestris, *Brehm. Tringa glareola*, *Linné. Vodouš bahní. Der getüpfelte Waldstrandläufer.* — Délka 22 cm. Jarní šat nahoře černohnědý s bělavými skvrnami, bílým kostřecem a ocasem, tento černě páskovaný; vespod bílý, černě skvrnitý. Je u nás vzácný.

**Totanus ochropus*, *Temm. Tringa ochropus*, *Linné. Vodouš kropenatý. Der punktirte Bachstrandläufer.* — Délka 23 cm. Horní část těla tmavohnědá, do zelena měňavá, dolní část zad bílá, ocas pruhovaný, krk a břicho bílé s tmavohnědými čárkami, nohy šedohnědé. Viděti ho u nás za doby tahu v dubnu a v září.

Totanus stagnalis, *Bechst. Scolopax stagnalis*, *Linné Vodouš štíhlý. Kleine Pfuhlschnepfe.* — Délka 20 cm. Nahoře zelenohnědý, poněkud měňavý, ostatně je zbarven jako předešlý. V dubnu nalézti ho lze na našich řekách. Hnízdí v červnu a odlétá v září. Povzlétaje křičí „si si si si", po čemž ho snadno poznati lze.

Tringa alpina, *Linné. Pelidna alpina*, *Cuvier. Jespák obecný. Alpenstrandläufer.* —

* *Tringa minuta*, *Cuvier. Jespák malý. Zwergstrandläufer.* — Oba vyskytují se u nás na svém tahu, avšak jen velmi zřídka.

Machetes.

**Machetes pugnax*, *Cuv. Tringa pugnax*, *Linné. Jespák bojovný. Kampfhahn.* — Délka samečka 32, samičky 23 cm. Tento druh jespáků má podobu čejky, jen že zobák jeho jest něco delší. Sameček má na hlavě a na krku pernatý obojek a v obličeji několik holých bradavic. Barvitosť peří je tak různá, že mezi 100 jespáků bojovných sotva dva docela stejní se najdou. Jespáci bojovní zdržují se v bahništích a bahnitých lukách severní Evropy, nejhojněji v Holandsku. Když se stěhují, namanou se tu onde po celé Evropě. Alb. Heinrich vykládá, že jespák bojovný jakožto vzácný pták stěhovavý na bařinách, rybnících a řekách moravských se vyskytuje. Ale přese vše horlivé pozorování nezočil jsem opeřence toho na Moravě nikdy, ani ne za dřívějších časů, na oněch četných a rozsáhlých rybnících bludovských, kdež by přece jespáci všechny podmínky živobytí svého hojnou měrou byli shledali. Jsou arci ve sbírce muzejní 3 krásní samečci v roušc svatebním, ti však nepocházejí z Moravy. Byli prý uloveni při Visle na branici slezsko-polské.

Rallus.

* *Rallus aquaticus, Auct. Chřástel vodní. Wasserralle.* — Délka 28 cm., nahoře olivově hnědý s černými podélnými skvrnami, krk a vole tmavě modrošedé, po stranách bílý s černými příčnými pruhy, zobák dlouhý, mírně zahnutý, nohy šedohnědé s velmi dlouhými prsty.

Rallus minor, Brehm. Chřástel menší. Kleine Wasserralle. — Je zbarven jako předešlý, jenom znatelně menší. — Chřástelé přilétají k nám v dubnu, bydlí a hnízdí v rákosnatých krajinách a opouštějí nás v říjnu.

* *Rallus crex, Linné. Crex pratensis, Bechst. Chřástel polní. Wachtelkönig.* — Délka 25 cm. Zobák a prsty kratší než u chřástela vodního; ostatně je známý.

* *Rallus porzana, Linné. Gallinula porzana, Ortygometra porzana, Lath. Chřástel kropenatý. Punktirtes Rohrhuhn.* — Podobá se chřástelu polnímu, jest jenom menší, tmavěji zbarvený a všude bíle kropenatý. Zdržuje se na mokrých lukách.

* *Rallus pusillus, Palas. Gallinula pymea, Brehm. Chřástel nejmenší. Kleinstes Rohrhuhn.* — Délka 16 cm. Je zbarven jako předešlý bez bílých teček, zdržuje se na mokrých lukách a na rybnících a je vzácný. Exemplár v muzeu chovaný zastřelil jsem u Hostic v okresu zdouneckém.

* *Gallinula chloropus, Auct. Stagnicola minor, Brehm. Slípka vodní. Grünfüssiges Rohrhuhn.* — Délka 34 cm. Zobák na přední části žlutý, vzadu tak jako čelo krvavě červený, nohy zelené, při spodu stehen červené; nahoře je břidlicově černá, vespod bělavě šedá. Od dubna až do října vyskytuje se všude na stojatých, palachem porostlých vodách.

Fulica.

* *Fulica atra, Linné. Lysek, Lyska černá. Das schwarze Wasserhuhn, Blässente.* — Délka 42 cm. Zobák a lysina na čele jsou bílé, peří břidlicově černé, nohy ze stran na široko smáčknuté, kolem dlouhých prstů je blána.

Fulica aterrima, Linné. Rovná se předešlé, má jenom menší blánky na nohách s většími mezerami. Je obecná na rybnících, hnízdí v rákosí a palachu, živí se hmyzem, červy, hlemýždi a vodními rostlinami; opouští nás v říjnu.

Larus.

Mají plovací nohy a zobák zvláštního tvaru.

* *Larus ridibundus, Linné. Chroicocephalus ridibundus, Eyton. Racek chechtavý. Lachmöve.* — Délka 45 cm. Staří mají kaštanově hnědou hlavu, mladí bělošedou; ostatně je známý. Zdržuje se na rákosnatých rybnících, kdež také hnízdí. Často vzdaluje se od svého hnízda na 1—2 míle a vznášeje se nad lukami a polemi sleduje rolníka za pluhem, aby sbíral ponravy, dešťovky a j. Oblíbeným hnízdištěm těchto racků je podnes rybník chropinský (za dřívějších dob také zábřežské rybníky), kde každoročně po dvakráte lovy na racky pořádány byly.

Dne 12. nebo 14. června, když mladí rackové většinou již z hnízd vyvedeni byli, vyjela četná společnosť lovecká z Kroměříže do Chropíně. Již z daleka bylo viděti nad rybníkem kroužiti křičící racky jakoby sněhovou chumelici. Rybník byl z polovice hustým rákosím porostlý, z polovice byla hladina vodní bez rákosí. Když se byla společnosť na 20—25 člunků po dvou střelcích rozdělila, ostatní pak rybničnou hráz obsadili, pohybovalo se toto loďstvo k rákosině, kdež se rozestavilo, v rákosí samém pak stáli honci — a nyní počala za neustávajícího rachotu pušek vražedná porážka, kterou hlavně mláďata postižena byla, poněvadž staří ptáci kolem řady střelců v uctivé výšce kroužili. stále při tom křičíce. O 12 hodinách shromáždila se lovecká společnosť v chropinském zámku k veselému obědu, při kterém mimo jiné nápoje naléváno také zvláštní pivo pšeničné, velmi světlé a dobré, které zvláště pro tento den v Chropíni se vařilo. O 2. hod. pokračovalo se v lovu. při němž 1500—2000 racků uloveno bývalo, kromě těch, kteří ještě v rákosí leželi neb od honců potajmu odstraněni byli. Ulovenými racky podělováni byli hajní, kteří je v Kroměříži na trhu — tehdy po 2 kr. víd. m. — prodávali; po osmi dnech býval druhý hon, s výsledkem bezmála stejným a po dalších osmi dnech nebylo na rybníce ani jediného racka viděti; vyskytovali se pak po různu po celé Moravě. Od té doby, co racek jakožto užitečný pták právem pod ochranu zákona vzat byl, přestaly též chropinské lovy na racky.

Larus (Lestris) parasiticus, Linné. Chaluha obecná. Schmarotzer-Raubmöve.

Larus marinus, Linné. Racek morský. Mantelmöve.

Larus glaucus, Linné. Racek šedý. Eismöve.

Laroides argentatus, L. harengorum, Brehm. Racek stříbřitý, Silbermöve.

Larus tridactylus, Linné. Racek tříprstý. Dreizehige Möve.

Larus capistratus, Temm.

Tito rackové přilétají od břehů moře severního podél Visly a Odry velmi zřídka na sousední Slezsko, ještě řidčeji pak přes rozhraní vod na Moravu, proto postačí snad, je zde pouze uvésti.

Sterna.

Sterna hirundo, Linné. Rybák obecný. Flussseeschwalbe. — Délka 35 cm., nohy a zobák rumělkový, nahoře tmavě šedý do stříbra. vespod světlejší, hlavu a týlo má sametově černé, ocas vidlicovitý, let vlaštovčí. Vyskytuje se na vodách moravských od května do srpna a je vzácný.

Sterna minuta, Linné. Rybák malý. Kleine Seeschwalbe. — Délka 20 cm, zbarven jako předešlý, na Slezsku je častější než na Moravě.

Sterna obscura, Linné. Hydrochelidon nigra. Boje. Rybák černý. Schwarze Seeschwalbe. — Délka 23 cm, hlava. krk a spodní část těla tmavě břidlicově šedá, záda modravě popelavě šedá, zadek a péra řitní bílá, zobák a nohy černé; od května až do srpna hnízdí zhusta na chropinském rybníku i jinde.

Pelecanus.

Na bradě holá, roztažitelná kůže, všechny čtyry prsty jsou plovací blanou srostly.

**Pelecanus carbo*, Linné. *Phalacrocorax carbo*, Brehm. *Kormoran obecný. Kormoran*, *Wasserrabe*. — Délka 87 cm. Pod hrdelní kůžkou barvy oranžové je peří krční bílé, jinde docela černé. Peří na hořejších zádech, na plecích a krycí peří křídelní je temně červenošedé s hranami a ostenkami lesklými i ostře ohraničenými. Ocas má 14 silných pružných per rýdovacích, nohy jsou černé, pravé to nohy pelikání. Kormoran obecný bydlí na morských březích všech zemí, ale též při velikých řekách a rybnících, zejména v Uhrách. Na Moravu zalétá velmi zřídka. Roku 1845: zastřelen byl jeden takový pták u Klobouk na Brněnsku; roku 1863. na podzim v noci měsíčné zastřelil p. A. Fichtner, tehdy nájemce kníž. arcib. mlýna v Kroměříži, v letu kormorana při řece Moravě nedaleko Napajedel a exemplár ten, již vycpaný mně daroval. Chová se dosud ve sbírce muzejní.

Anas; Cygnus; Anser.

* *Cygnus olor*, *Vicill. Labuť velká. Höckerschwan;*

Cygnus musicus, *Bechst. Labuť zpěvná. Singschwan.*

Cygnopsis minor, *Pall. Labuť malá. Der kleine Singschwan.*

* *Anser leucopsis*, *Bechst. Husa bělolícá. Die weisswangige Gans.*

Anser cercopsis.

Anser jubatus. Husa drdolatá. Bývají u nás jen krotké ve velikých sadech chovány.

Anser cinereus, *Meyer. Husa divoká*, *popelavá. Graugans*, *Wildgans.* — Délka 90 cm., barva jako naší šedé husy domácí, celý zobák oranžově červený.

* *Anser segetum*, *Auct. Anser platyurus*, *Brehm. Husa polní. Saatgans.* — 80 cm. dlouhá, ostatek rovná se předešlé, jen zobák je černý, uprostřed červený. Oba druhy přilétají na svém tahu začátkem dubna na Moravu, hnízdí na dalekém severu a vracejí se v říjnu zase nazpět.

Anas moschata, *Linné. Cairina moschata*, *Flemm. Kachna pižmová. Bisamente* (*Türkische Ente*). — Pochází z Ameriky (německé jméno „turecká kachna" je tedy mylné) a chová se u nás krotká mezi drůbeží. Pižmová vůně její prý zapuzuje krysy.

* *Anas boschas*, *Linné. Kachna divoká. Stockente*, *Wilde Ente.* — Délka 55 cm. Od ní pochází naše domácí kachna, která se jí barvou rovná. Je u nás od března do listopadu, stěhuje se na podzim často velikými hejny z rybníka na rybník a porůzné u nás také přezimují.

Anas acuta, *Linné. Dafila acuta. Leaching. Ostralka. Spiessente.* — Délka 70 cm. Poznati ji lze po dlouhém hrotovitém ocase. Vyskytuje se jako tažný pták ne příliš zhusta na našich rybnících, močálech a řekách.

Anas penelope, *Linné. Mareka fistularis*, *Stephens. Hvizdák. Pfeifente.* — Délka 50 cm. Sameček má zobák modrý, napřed černavý, hlavu a krk ryšavé barvy liščí, horní část těla a boky po většině černé,

bíle čeřené, horní část křídel bílou se zeleným zrcadlem, prsa a břicho bílé; v šatě letním je tak jako samička zbarven na kachní způsob. Tato kachna přilétá do našich krajin na svém tahu po různu a dosti zřídka.

* *Anas querquedula*, *Linné. Querquedula crecca. Boje. Čírka obecná. Krickente, Knäckente.* — Délka 35 cm. Sameček má hlavu a krk kaštanově hnědý, horní část těla černě a bíle čeřenou, po stranách hlavy je zelený a bílý proužek, modrozelená křídla mají zrcadlo a bílou skvrnu pod ním. Vole a spodní část těla je rezožlutě a černě čeřená. Samičky mají obyčejnou barvu kachní, jenom tmavější a se zeleným zrcadlem. Kachna tato kromě kachny divoké u nás nejčastější, rovná se jí též způsobem života a zdržuje se tamtéž.

* *Anas clypeata*, *Linné. Rhynchaspis macrorhynchos. Brehm. Lžičák. Löffelente.* — Délka 47 cm. Sameček v šatě svatebním má hlavu a krk leskle tmavozelený, záda tmavohnědá, spodek krku, vole a ramena bílá, vrchní část křídel světle modrošedá se zeleným zrcadlem, prsa a břicho kaštanově hnědé, zobák černý, na špici lžicovitě rozšířený, špička jazyka je široká a má podobu kříže. Není u nás příliš častým; samečka v našem muzeu chovaného zastřelil jsem na chropinském rybníku.

* *Anas ferina*, *Linné. Aythia erythrocephala, Brehm. Polák velký. Rothköpfige Taffelente. Brandente.* — Délka 44 cm. Hlava a krk mají ryšavou barvu liščí, vole, horní a dolní část zad i ocas je černý, ostatně je bílý s něžnými černošedými klikatými čárkami. Vyskytuje se od dubna do října na všech větších vodách moravských.

Anas nyroca, *Linné. Nyroca leucophtalmos, Flemm. Polák malý. Weissäugige Ente.* — Délka 42 cm. Sameček je po celém těle měďově hnědý vyjímaje prsa, břicho a zrcadlo, jež jsou bílá. Přilétá dosti zřídka na Moravu, kdež také hnízdí.

Anas strepera, *Linné. Kopřivka. Mittelente.*

Anas rufina, *Linné. Callichen rufinus*, *Brehm. Kachna zrzohlavá. Kolbente.*

Anas marila, *Linné. Fuligula marila, Steph. Kaholka Bergente.*

Anas fusca, *Linné. Oedemia fusca*, *Brehm. Kachna hnědá. Sammetente.*

Anas nigra, *Linné. Oedemia nigra*, *Flemm. Kachna černá. Trauerente.*

Anas mersa, *Pall. Platypus leucocephalus*, *Brehm. Kachna bělohlavá. Ruderente.*

Anas clangula, *Linné. Hohol. Schellente.*

Anas glacialis, *Linné. Heralda glacialis. Leaching. Kachna lední. Eisente.*

Tyto kachny, které již za let třicátých, kdy na Moravě ještě velmi mnoho rybníků bylo, u nás velmi zřídka se objevovaly, snad se teď zde ani nevyskytnou, vyjímaje hohola, který bývá každoročně u Hradiště Uh. na tahu. I na Slezsku, kam podél Visly a Odry táhnouce dostati se mohou, jsou dnes vzácností.

Mergus.

Ptáci tito mají podobu kachny s tenkým, v obou čelistích na způsob pilky ozubeným zobákem.

**Mergus merganser*, *Linné. Morčák veliký. Der grosse Sägetaucher.* — Délka 74 cm. Leskle černozelené peří na hlavě je vzadu delší. Vrchní

část zad a ramena jsou černá, horní část křídel bílá, spodek těla má červánkový nádech. Samička zbarvena je skromně na způsob kachny, hlava a krk jsou hnědočerveny. — Morčák veliký objevuje se na Moravě zřídka, nejčastěji v zimě na místech, kde řeky nejsou ledem pokryty. Z jara r. 1865. srazil jsem pod velikým mlýnským splavem u Kroměříže dvojitou ranou samečka i samičku v šatě svatebním; oba jsou v našem muzeu.

* *Mergus serator. Linné. Morčák prostřední. Mittlerer Sägetaucher. Meerrachen.* — Délka 56 cm. Zobák červený, pták sám zbarven je jako kachna s hnědou hlavou, krkem i voletem. Vyskytuje se zřídka, také ponejvíce v zimě na našich řekách. R. 1866. začátkem dubna zastřelil jsem tohoto ptáka v parku kroměřížském v tak zv. mrtvém rameni Moravy. Uschován je v našem muzeu. Téhož roku střelil jsem pozdě na podzim na honě druhého morčáka prostředního u moštěnického mlýna, který však jako kořisť lovecká odveden byl.

Mergus albellus. Linné. Morčák malý. Zwergsäger. Nonnensäger. — Jest jenom 40 cm. dlouhý, čímž rozeznává se od obou předešlých. U nás je vzácný.

Colymbus.

Zobák potáplic není ozuben, nýbrž má jenom ostré hrany.

* *Colymbus septemtrionalis, Linné. Potáplice malá. Nordischer Taucher.* — Délka 62 cm. Po vrchu všude černošedá, vespod bílá, lesklá, šedě čeřená. U nás je vzácná. Na jaře r. 1865. střelil jsem v kroměřížském parku na zmíněném již mrtvém rameni Moravy mládě v našem muzeu uschované. Po 8 dnech pak dodán mně byl týž pták, po blízku parku na řece Moravě od jistého hajného zastřelený, který se nachází ve sbírce kníž. arcib. semináře chlapeckého v Kroměříži.

Colymbus arcticus, Linné, a C. glacialis, Linné sotva se již na Moravě vyskytují.

Podiceps.

Ptáci s nohama blanou potaženýma, bez ocasu, nohy sedí na zadku, následkem čehož jsou ptáci ti k chůzi téměř nezpůsobilí.

* *Podiceps cristatus, Linné. Roháč veliký. Gehäubter Steissfuss, Horntaucher.* — Délka 55 cm. Sameček v šatě svatebním má nádherný, na hlavě rozdělený, černohnědý obojek. Nahoře je černošedý s bílým zrcadlem na křídlech, vespod zcela atlasově bílý.

Podiceps subcristatus, Linné. Roháč rudokrký. Der rothhalsige Lappentaucher. — Je 47 cm. dlouhý. Ostatek rovná se předešlému. Oba vyskytují se na rákosnatých rybnících moravských, hnízdí tu a odlétají v říjnu.

Podiceps auritus, Auct. Roháč malý. Ohrensteissfuss. — Délka 34 cm., témě a líce jsou porostly hustým a dlouhým peřím, ostatek je skoro jako předešlý, v mládí a v zimě bez okrasy na hlavě. Není vzácným.

Podiceps minor, Linné. Roháč nejmenší. Zwerglappentaucher. — 26 cm. dlouhý, nahoře hnědošedý, vespod šedobílý, bez okrasy na hlavě a bez zrcadla. Hnízdí u nás v červnu a není vzácný.

Slovanské pohřebiště kosterné v Mikulovicích u Znojma.

Napsal Jaroslav Palliardi ve Znojmě.

Téměř uprostřed městysu Mikulovic v okresu Znojemském stojí na nepatrném návrší farní kostel zasvěcený sv. apoštolům Petru a Pavlu. Kostel tento jest obehnán zídkou, kteráž dle podání sloužila za ohradu hřbitova, jímžto kostel druhdy oblíčen byl. Když letošího roku na jaře při cestě se nalézající část zídky uvedené bourána a část návrší, na němž kostel stojí, skopána byla, objevili dělníci ve hloubce asi 1 m. pod povrchem několik koster lidských, pak šest větších a stejný počet menších kroužků hákových, z nichž některé dle udání při vykopaných kostrách, ostatní pak v prosté zemi ležely.

Kroužky nalezené, kteréž mi vesměs odevzdány byly, jsou většinou eliptické, vykazují největší průměry 28—55*), jsou zhotoveny z kulatého 2, 3 a 3·5 tlustého mosazného a měděného drátu, který vždy na jednom konci na plocho rozklepán a do ∾ zatočen jest. (Obr. 6. *a* na str. 174.). Pouze jediný kroužek hákový, jehožto průměr 30 obnáší, je zhotoven z drátu čtyrhranného, jehožto průřez kosočtverci se podobá. (Obr. 3.). Esovité závitky jsou při třech největších kroužcích souběžně rýhované (obr. 6. b.), při ostatních pak hladké a nalézají se až na jedinou výminku vždy toliko na jednom konci kroužku. Jediný kroužek, jehožto největší průměr 52 obnáší, má takové závitky na obou koncích. (Obr. 4.)

Aby poloha koster a kroužků při kostrách zjištěna byla, dal jsem na vnější straně zídky dělníkem svým kopati, při čemž vykopán jeden hrob neporušený, v němž kostra i kroužky v původní poloze ležely. Ve hloubce 115 cm. pod povrchem ležela zde nohama k východu a temenem na západ obrácená, ztrouchnivělá kostra nedospělého člověka. Kostra tato byla na zádech natažena, měla ruce k tělu přitažené, hlavu pak k levému rameni a tudíž tváří k severu obrácenou. — U hlavy nalezeny tři kroužky a sice:

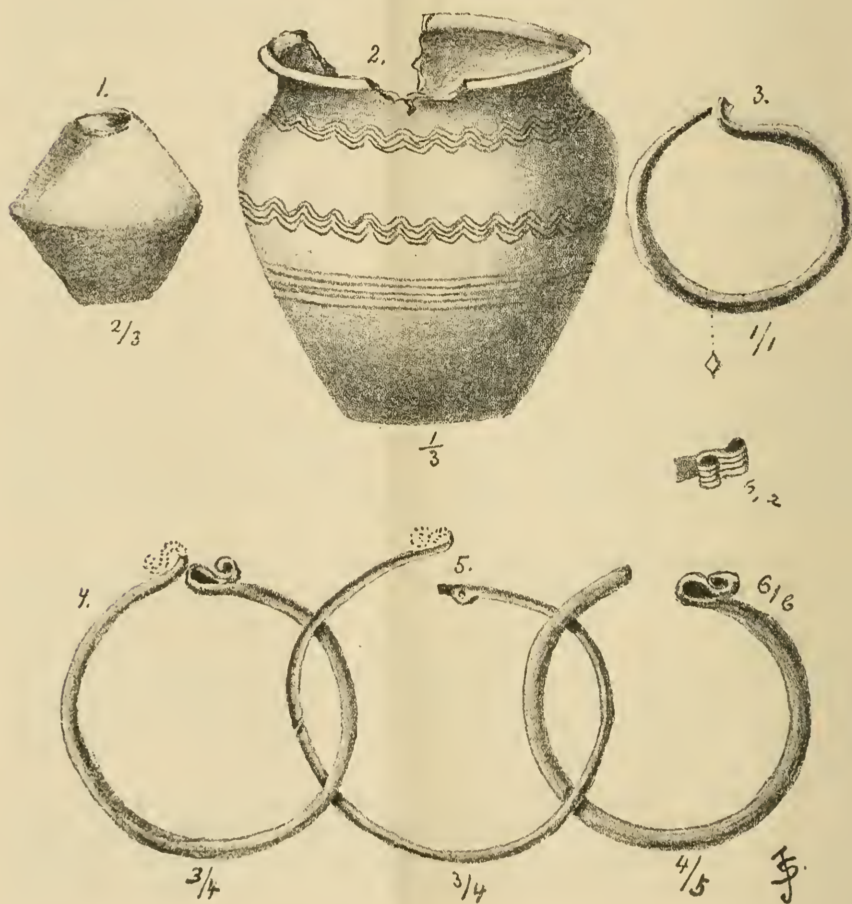
1. Na levé straně pod saňkami při obratlech šíjových, z nichž první (nosič) a druhý (čepovec) na levé přední straně měděnkou pokryty jsou, ležel eliptický kroužek hákový s průměrem 60, zhotovený z kulatého měděného drátu, 3 tlustého, kterýž na jednom konci esovitým závitkem jest opatřen.

2. Pod levým otvorem sluchovým shledán otevřený kroužek s průměrem 55, urobený z kulatého drátu měděného, kterýž původně na jednom konci obyčejným, nyní však ulomeným závitkem opatřen byl, na druhém pak konci na způsob hadí hlavičky s dírkou rozklepán jest. (Obr. 5.).

3. Za pravým uchem, kdež processus mastoideus a okolní partie měděnkou zeleně zbarveny jsou, spočíval třetí, nejmenší kroužek eliptický,

*) Všechny rozměry předmětů jsou udány v millimetrech.

mající v průměru pouze 47. — Kroužek tento jest pouze na jednom konci opatřen obyčejným závitkem esovitým a sestává z drátu mosazného, 2 silného. — Kostra ve hrobě popsaném uložená byla již velmi ztrouchnivělá a nemohla býti ze země dobyta. Lebka, kterou jsem ze mnohých střepin pracně sestavil, je krátkolebá (brachycephalní) a vykazuje největší délku 164 a největší šířku 135, z čehož vypočítán index 82·3. — Stop po nějaké rakvi nebylo shledáno žádných.

Starožitnosti nalezené v kosterném pohřebišti mikulovickém.

Při dalším kopání nalezen ve vzdálenosti 250 cm. od uvedeného hrobu při bývalé zdi hřbitovní ve hloubce 80 cm. porouchaný, bezuchý hrnec hliněný s okrajem vyvaleným (obr. 2.), jehožto výška 127, průměr dna 70, průměr okraje 105 a tlouštka stěn 7—8 obnáší. — Nádoba tato je zhotovena na kruhu hrnčírském z hlíny křemenovitým pískem promíchané, je prostředně vypálena a jeví lom černý, ku straně vnější však červený. Pod vyvaleným okrajem, který s ostatním tělem nádoby tupý

úhel tvoří, vine se kolem nádoby čtyrnásobná vlnice, pak o 14—22 níže stejné pásmo vlnitých čar, načež následuje o 10 níže pásek sestávající z pěti souběžných kruhů pásmových. — 80 cm. dále od popsaného zde hrnce vykopán ve hloubce 80 cm. přeslen z písčité hlíny, mající tvar dvou téměř stejně vysokých kuželů, které ze společné půdice opačným směrem vystupují. Přeslen tento je 33 vysoký a je prostoupen děrou 8 širokou (obr. 1.). — Ve vzdálenosti 80 cm. od přeslenu objeven ještě ve hloubce 80 cm. zlomek podlouhlého brousku z jemného šedohnědého pískovce, na všech stranách hladce obroušený.

Další kopání na pohřebišti mikulovickém musil jsem pohříchu zastaviti, poněvadž důstojný pan farář mikulovický povolení ku prokopávaní místa, na němž se druhdy hřbitov křesťanský nalézal, uděliti nechtěl.

Ku konci budiž mi dovoleno připomenouti, že dělníci při skopávání návrší zaměstnaní nalezli také 97 dlouhý kuželovitý kus nějakého nástroje kamenného, zhotoveného z eklogitu (?) granáty prostoupeného, pak ve vzdálenosti asi 1·5 m. od zídky ve hloubce 2 m. světlohnědé neozdobené střepiny staršího rázu pocházející z větší nádoby z hlíny písčité bez kruhu hrnčířského zhotovené. — Podle střepin nalezených obnášela tloušťka stěn dotyčné nádoby 6—8, tloušťka dna pak 16. — Lom střepin těchto jest ku straně vnější asi do polovice červený, dále pak do vnitř černý a úzkým červeným proužkem ovroubený.

V listině z r. 1350. děje se podle Wolného*) zmínka o kostele Mikulovickém, při němž toho času byl farářem jistý Mikuláš, kanovník olomucký, jehož Wolný na místě uvedeném již k r. 1340. farářem mikulovickým nazývá.

Ze zprávy té jde na jevo, že v Mikulovicích v první polovici století XIV. a bezpochyby již dříve kostel stával, o němž se však starších zpráv nezachovalo. Že kostel tento původem svým době mnohem starší náleží, tomu nasvědčuje nahoře vzpomenutý hřbitov, kterýž se druhdy okolo kostela rozkládal, a podle hrobů s kostrami, hákovými kroužky ozdobenými, stejného stáří je s pohřebištěm Horno-Dunajovickým, o němž v čís. 26. „Časopisu vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci“ bylo zevrubně pojednáno, neboť nejstarší křesťanské hřbitovy byly z pravidla zakládány okolo kostelů.

Že pak pohřebiště Horno Dunajovické a uvedené zde hroby Mikulovické do stejné doby patří, lze souditi z toho, že na obou pohřebištích objeveny byly kostry hákovými kroužky ozdobené a že kostry tyto na obou pohřebištích ve stejné poloze pohřbeny byly, ve kterémžto ohledu hlavně na váhu padá okolnosť, že kostry v Hor. Dunajovicích i v Mikulovicích nalezené měly hlavu na stranu nakloněnou. Že tento způsob ukládaní mrtvol do hrobů nahodilým není, na to poukázal jsem již ve svém svrchu vzpomenutém pojednání o slovanském pohřebišti Horno-Dunajovickém, nálezem pak hrobů Mikulovických dostalo se mínění tomu opětně nového potvrzení.

---

*) Gr. Wolný, Die Markgrafschaft Mähren atd. III. str. 452.

Úplný seznam zeměpisných jmen bývalého panství Vyzovského.

Podává **Eduard Peck**, učitel v Holešově.

(Dokončení.)

Studní a Studének jest na Vyzovsku několik:

1. *Vysocká studénka*, asi dvě hodiny cesty od Vyzovic u osady „Vysoké pole".*) Na tom místě zjevila prý se kdysi Panna Maria jedné kravařce a udělala patou důlek. Z důlku vyprýštil se pramének. Od té chvíle má lid studénku u veliké úctě a věří v zázračnou moc její. Lidé z celého okolí k ní putují. Každou nemoc dětskou nejjistěji vyléčí voda z Vysocké studénky. Je-li chlapec nemocen, putuje k ní otec; je-li dcerka nemocna, putuje k ní matka. Z domu vyjde před slunce východem, nemluví se žádným, pozdravu nedá, aniž komu děkuje, jen stále se modlí; nabere ze studánky vody a zavěsí na blízký strom prádélko z nemocného dítěte, buď košilku nebo čepičku, a kousek vlásků. (Starodávný zvyk z dob pohanských). Doma se dítě v té vodě okoupe, načež jistotně okřeje. Vysocká studénka jest nyní uprostřed kapličky, již před několika lety postavil poustevník *Kolínek*. Ten se narodil ve Vyzovicích r. 1822. Vyučiv se soukenníkem, oženil se a měl se ženou dvé dětí. Však hospodářství mu nesloužilo. Prodal chalupu a zašel s rodinou do světa. Ve světě mu žena umřela a děti prý prodal z nouze komediantům. Svědomí ho hryzlo. I začal chodit po poutích za zpěváka v habitě, růženec, knížky a hůl s křížkem v ruce. Když si pár groší nastřádal, vrátil se do svého domova a postavil sám kolem *Vysocké studánky* dosti slušnou, zděnou kapli. Oltář též sám vyřezal a varhany jaké také zrobil. Na oktáv po Navštívení Panny Marie bývá tam sloužena mše svatá. Poustevník Kolínek vedl prý život přísný a činil pokání tuhé. Spával na holém kamení a umrlčí hlavu měl stále před sebou na stolečku. U lidu byl oblíben. Když byl doma, zanesly ho selky živobytím. Časem mu vstupovalo do hlavy, vydával se za proroka, a tu měl pan farář z Újezda s ním pravý kříž.

2. *Diviženská studénka* v horách nad Trubisky. O „diviženách" koluje na Vyzovsku mnoho pověstí. Kradou prý šestinedělkám děti a podvrhují své. Sám znám jedno takové „podvržéňa".

3. *Slopénská studénka* v horách. Tam se zdržoval drak. Nešťastné místo. Od osady „Slopné".

4. *Ráčková studénka* v Ráčkově nad Zelechovskou lázní. Tam je velice dobrá voda; chodí na ni až z Podhoří. Do hluboké studně na Janově hoře spadla prý jednou kachna a vyplula z „Ráčkovej studénky".

5. a 6. *Valašská studňa* a *Kobylí studňa*, obě na Bratřejovsku.

7. *Chladná studňa* v horách, Vyz.

8. *Studénky, na Studénkách*, pole, Prlov.

Sudín, pole, Pozd.

Súhrada, pahorky a orná půda na hranici panství Zlínského, Žel.

Suchá, v Suchéj, pole „v slunéčku", brzo tam sníh „otajá"; Zadv. *Suché, v Suchém*, lesní trať, Brat.

*) „Byssoka Lhota, que et *Byssokapoli* dicitur" Codex diplom. (1261).

Súkeničná, na Súkeničnéj, pole, Prlov. Dle majitele soukeníka.

Svárov, na Svárově, pole, Sen.

Svatošov, na Svatošově, pole. Sen. Od osob. jm. Svatoš = Svatoslav.

Svěradova, na Svěradovoch, hora, Pozd. Od osob. jm. Svěrad.

Světloviny, na Světlovinách, r. 1739. paseka. Brat.

Svíbovka, na Svíbovce, pole, Chrast, od keřovité rostliny *svíbí* svíboví (lignum corneum).

Sychrov, na Sychrově, pole, Sen.

Sýkorné, v Sýkorném, pole, Brat.: *Sýkorník, v Sýkorníku*, pole, Ublo.

Syrákov, na Syrákově, vrch, Jas.

Šablín, v Šablíně, pole, Sen.

Šibenice, u Šiberic, pole na kopci od Vyzovic k Ublu. Dosud je znáti i místo, kde šibenice stávala.

Široké, pole, Vyz., Sen.

Škrlky, ve Škrlkách, pole, Prlov.

Škutina, ve Škutině, les, Brat.

Šohajky, na Šohajkách, pole, Vyz. Od osob. jm. Šohaj.

Štěp, ve Štěpi, Štěpská ulice, Vyz.

Štěpánky, na Štěpánkách, pastviny, Jas. Dle majitele Štěpána.

Štěpnica, ve Štěpnici, kdysi ovocný sádek v poli, nyní namnoze již pole bez stromů. Takovou štěpnici měl za stara každý hospodář a při ní z pravidla včelín. A nyní? Ovocnictví hyne, a včelaření už dávno přestalo!

Švestkoví, pole. Vyz.

Švrčky, ve Švrčkoch, pole, Brat., Sen.

Tanečnica, na Tanečnici, vrch, Ublo.

Těchlova, na Těchlovách, panský dvůr, Vyz.; *Těchlovské, v Těchlovském*, údolí pod Těchlovy.

Telcova, v Telcovách, paseky, Ublo. Od osob. jm. Telec? (Sr. Telč).

Tesačka, na Tesačce, orná půda, Lipa.

Těšice, v Těšicách, na mapě z r. 1780., Jas.

Těšikov, r. 1261. pohraniční potok (Codex diplom).

Tlustá, v Tlustéj, hora, Zadv.; vzpomíná se už r. 1261. (Codex diplom).

Tmovnica, pole, Jas.

Tomáška, v Tomášce, pole, Vyz. Dle majitele Tomáše.

Tresné, v Tresném, v Tresných, pole, Vyz., Brat., Ublo. V zápise z r. 1598. i 1670. čte se *Trestné.* Od trsť = třtina.

Trhová, v Trhovéj, r. 1739. paseka, Prlov.

Trnava, pohraniční potok Vyzovského panství. Vzpomíná se r. 1261. v „Codex diplom." Potok trním tekoucí.

Trubiska, na Trubiskoch, krásné údolí v Pozdichovských horách. Vyzovští páni mají tam svůj letohrádek.

Trvajka, v Trvajce, horka i rolí, Vyz.; r. 1739. *na Trvajkách.* Nejspíše od osobního jména Trvaja, které se čte často ve starých rejstrech.

Tvrdá, na Tvrdéj, r. 1697. kopanina, Vyz.

Tyk, v tyku, les v Jas., paseka v Brat.; kopec v Uble: *Týček, v Týčku*, Sen.: *Tyky, v Tykoch*, paseky, Zadv., Zel., Lipa; *U tyků*, pole, Prlov. Slovo *tyk* znamená původně strom okleštěný, vějicemi ověšený, pak teprv místo, kde ptáčníci polikali na ptáky (Kott).

U bezedných (jam), Brat.

U hromovéj (hrušky), udeřil do ní hrom. Ublo.
U Chladnéj (studně), Brat.
U Kobylí (studně). lesní trať, Brat.
U Kochaňa, r. 1739. paseka, Žel. Ve starých rejstrech připomíná se jistý Matouš Kochaň.
U Kvočky. místo v hoře, Zadv. Jistý člověk jménem Kvočka, oběsil se v Podobléščí na stromě. Kdosi ho chtěl odvázať, ale když naň cosi zavolalo ňuhňavým hlasem: „Neodvazuj ho, ten už je můj!“ dostal strach a utekl. I přišli z obce a odevzdali milého Kvočku kocúrkovi (rasovi). Ten ho zahrabal, jakž bylo tehda zvykem, na hranici dvou kotárů v horách, a lid říká podnes tomu místu *U Kvočky*.
U kyselky. Pozd.
U liščích dír, místo v horách, Vyz.
U Michalky, pole, Sen. (Druh hrušek).
U Oskoruše, pole, Brat. (Strom).
U Rakovských (polí), Zadv.
U rozkopaného, pole, Vyz.
U střapatéj lípy, místo v hoře, Zadv.
U sv. Antonínka, lučina v horách, Vyz.
U sv. Františka, místo v horách, Vyz.
U Tabačky, pole, Ublo. (Druh hrušek).
U třech buků, pole, Prlov.
U všivavej hrušky v Želechově. Už jí tam dávno není. „Tam sa vandrovní *opěkali*“ (čistili).
Ubice, na Ubicech, (?) pastvina a seče, Žel.
Uháňky, na Uháňkách, hora, Zadv.
Uhliska, na Uhliskoch, místa v horách, kde pálívali uhlí, Vyz., Lipa; *Kyjácové uhlisko*, Brat.
Uhrovské, na Uhrovském, pole nad Řičany, Vyz. Od osobního jména *Uher*. R. 1632. se čte „rolí za humny Uhrovskými.“
Úlehlí, několik.
Uličky, v uličkách, pole, Prlov.
Úplzek, na Úplzku, pole, Jas.
Ústí, v Ústí, louky v těch místech, kde se vlévá Dubovský potok do Dřevnice.
Úvez, na Úvezi. Úvezlisko, země tam sjíždí, „se uvážá“, Vyz., Sen., Brat.
Vadějka, pole, Brat.
Vajová, na Vajovéj, r. 1780. *Vajovská*, les, r. 1739. *Vajovy žlébky*, Vyz. R. 1641. spomíná se v gruntovní knize jistý *Vaja*, jehož potomci žijí dosud ve Vyzovicích pode jménem *Vajík*.
Valcha, nad Valchú, pole, Vyz; *U Valchy*, pole, Zadv.
Válkovská, na Válkovskej, už r. 1739. paseka v Oblézkoch, Vyz.
Valušna, r. 1739 *Valušnica*, kopec „za šibenicama“ z části zdělaný, z části křovím porostlý, Ublo. R. 1886. našla se na Valušnéj pod kořenem staré hrušky bronzová sekyrka (celt). Našlo prý se tam už víc „ledačeho“. Je třeba, aby se na Ubelském kopci, „Valušnici“, pátralo po jiných památkách předhistorických.
Vaňharka, na Vaňharce, pole, Sen. *Vaňharovská*, pole, Vyz. Nejspíš od osobního jména *Vaňhara*. Nejstarší hospoda ve Vyzovicích jmenuje se ode dávna *Vaňharov*.

Vápenka, *na Vápence*, pole, Žel., Jas., Pozd.; *Vápenky ve Vápenkách*, vápenná země, Sen.; *Vápenice*, *na Vápenicách*, pole, Lipa.

Varaška, *na Varašce*, lesní trať, Brat.

Varšůvky, *na Varšůvkách*, vrch, Prlov.

Vartovňa, *na Vartovni*, vrch 647 m. nad hlad. mořskou. Viděti odtud daleko široko. Dle pověsti lidové stávala tam varta, která, když se Kuruci hrnuli z Uherské země, dala znamení výstřelem z děla. Lid pak z celého okolí neměl nic pilnějšího, než spasiti se útěkem. Druhé dělo bylo na „ostrém vŕše," odkud též viděti až do Uher. Obě tyto varty, jakož i všechny ostatní pohraničné stráže a strážnice byly od pradávných dob důležity, sloužíce jednak k tomu, aby se s nich pocestným, zemskými stezkami se ubírajícím, poskytoval průvod,*) jednak aby se odtud v čase nebezpečí dávala výstražná znamení obyvatelstvu.**)

Včelínů a Včelínků bez počtu.

Veliké, *na Velikých*, pole a chrasť, Lipa.

Vesné, *na Vesném*, paseka, Brat.

Věšaté, pole, Jas.

Větrné, *ve Větrném*, pole, Lut.

Vinohrad, *na Vinohradě*, návrší, Jas., Zadv.; *Vinohrádek*, kopec nad Slušovskou ulicí, Vyz. — Na úpatí Vinohrádku objevil jsem tři jámy kotlinové, $1^1/_2$ m. v průměru, metr od sebe, jichž dno a boky tvořila na decimetr silná vrstva spáleného jílu. V jamách bylo na sta ornamentovaných, nestejně tlustých střepů a mnoho uhlí. Jednu nádobu mám odtud skoro celou. Vinohrádek třeba důkladně ohledati.

Vlažná, *na Vlažnéj*, pole, Pozd.

Vlčica, *na Vlčici*, chytali tu vlky do jam, Sen.; *Vlčinka*, *ve Vlčinkoch*, údolí, Vyz.; *Vlčkovy*, *ve Vlčkovoch*, dolina, Zadv.

Vodonč, *na Vodonči*, pole, Sen.

Vojenská, *na Vojenskéj*, rolí, Vyz.

Volkov, *na Volkově*, rolí, už r. 1662., Vyz.

Vŕběnka, *na Vŕběnce*, pole, Vyz.; *Nad bílú vŕbú*, pole, Lipa.

Vrhoňov, *na Vrhoňově*, paseka, Zadv.

Vrchů a Vŕšků mnoho. Zvláštním jménem jsou označeny: *Ostrý vŕch* (Vyz.), *Lipový vŕch* (Vyz.), *Pěkný vŕch* (Chrast.), *Víchů Vŕch* (Lipa), *Vrch díla* (Pozd.), *Vrch hůra* (Ublo).

Vřesky, *na Vřeskoch*, pole, Zadv.

Všemina, r. 1261. jméno potoka („aque que dicitur Pschemina, Codex diplom), podle něhož nazvána pak osada Všemina.

Výminek, *na Výminku*, Pozd., Ublo.

Výmoly, *na Výmolách*, Pozd.

Výpusta, *na Výpustě*, pole, Jas., Lh., Zadv.; dvě *Výpusty* v Pozdichově, jedna „nad dědinú", druhá „pod dědinú"; r. 1762. „obecní výpusta nad příkopou za Hřičanskou ulicí" ve Vyz.

Vývratek, místo v lese, *nad Vývratkem*, lesní trať, Vyz.

Zábraní, pole za branou (bývalou), Sen.

Zábubloví, *za Bublovem*, pole na hranici Vyzovsko-Ubelské. Mezi předložku *za* a jméno *Ublo* vsuto pro zamezení hiatu $v = b$. Toto jméno poukazuje k tomu, že osada *Ublo*, slula původně *Ublov*, jak ve

*) Osada *Provodov* u Vyzovic jest asi téhož původu.

**) Srov. časop. vlasten. muz. spol. olom. roč. II., str. 179. (dopis ze Všeminy.)

starších listinách a dosud v úředních dopisech zhusta se píše; lid však nezná už jiného tvaru než *Ublo* (neutr.).

Zadek, na Zadku, r. 1739. paseka. Lut.; *Zadky, v Zadkoch*, pole, Vyz., Jas., Ublo.

Zádoliní, za Dolinú, pole, Pozd.

Zádraží, pole „za Drahami," Sen., Jas., Ublo; *Zádražčí*, pole „za Dražkami", Pozd.

Zádušitá, v Zádušitéj, r. 1739. paseka. Lipa.

Zadveřáčka, na Zadveřáčce, lučina v horách, Vyz.

Zahájí, pole a louky „za hájem", Vyz.

Záhony, na Záhonoch, pole. Brat.

Záhoří, v Záhoří, paseky, Pozd., Prlov.

Zahrady, orná půda a louky, Lipa.

Záhrbatí, pole „za Hrbatým", Lhocka.

Záhruščí, v Záhruščú, Brat.

Záhumení, pole za humny, všude; *Záhumeníky, v Záhumeníkoch* paseky, Prlov.

Zahůří, paseka „za Hůrami", Pozd.

Zákadubí, pole „za studňú s kadubem, co sa dobytek napájá z toho", Sen.

Zákopčí, pole „za Baslovým kopcem", Vyz.

Zálesí, pole za lesem, Prlov.

Záleší, pole „za Léchami", Pozd.

Zálipí, pole za lipami, Sen.

Zálučí, na Zálučú, pole za loukou, Zadv.

Zálysí, pastviny „za Lysú", Žel.

Zámčisko, vrch proti Chláštovu, Brat.

Zámezničí, louky za mezníkem, Zadv.

Zámostí, louka za mostem, Zadv.

Záodření, v Záodřeňú, pole „za Odřeným", Prlov.

Zápač, v Zápači, Brat., Sen., místo v horách, kde může snadno s vozem vyvrátiti; *Zápačná, v Zápačnéj*, r. 1739. paseka, Jas.

Zápekelné, pole „za Pekly", Pozd.

Zápotočí, pole za potokem, Pozd.

Zápovědě, v Zápovědách, lesní trať, Brat., Žel.

Záruby, v Zárubech, r. 1739. paseky, Pozd.

Zasrálka, na Zasrálce, rolí, Vyz.

Zastrání, pole za strání, Prlov.

Zástudní, Zástudení, pole za studní, Zadv., Pozd.

Zášenčí, pole za šenkem. Prlov.

Zátelcoví, pole „za Telcovy". Ublo.

Zátlstí, hora „za Tlustú", Zadv.

Závratě, v Závraťách, les, Jas., Pozd.

Zavŕboví, pole za vrbami. Sen.

Zavŕší, pole za vrchem, Lut.

Závýmolí, orná půda za výmolem, Žel.

Zbytka, ve Zbytkoch, orná půda, Lipa.

Zelnice, na Zelnicách, pole, Vyz., Jas., Brat.

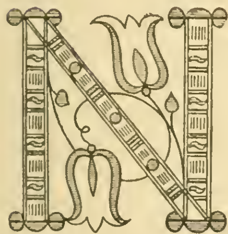
Zhnilé, na Zhnilých, rolí, když je mokro, všecko tam shnije, Brat., Lh.

Zrotálka, velká jáma v Oblézkoch, Vyz.
Zvonařka, na Zvonařce, pole, stávala tam zvonice, Sen.
Žabinec, pole pod lázní, Vyz.
Žďatské, ve Žďatských, pole, Zadv.
Žebráček, krásný lesík pod Těchlovy, Vyz.
Želechov, r. 1643, *Želichov*, údolí, Vyz. (Sr. dědinu Želechovice na Vyzovsku.) Os. jm. Želech. Želich = Želislav.
Žíry, bývalý rybník, nyní louka, Jas.
Živnosti, na Živnosťách, pole, Brat.
Žlebů a Žlebků mnoho. Zvláštními jmény jsou označeny: *Korábkový žleb* (Vyz.), *Čechův žlébek*, už r. 1693. (Vyz.), *Mořiženkový žleb* (Lhocka), *Vavříčků žleb* (Brat.), *Chladný žlébek* (Brat.), *Vagalů žlébek* (Pozd.), *Škaredý žleb* (Prlov.) *Černičný žlébek* (Brat.). Památný je *Seninský žleb*, kde r. 1780. nesčetné davy lidu, přijímajíce podtají v noční době tělo a krev Páně pod obojí, přepadeni byli houfcem ozbrojených katolíků. Toleranční patent učinil konec rozsáhlému vyšetřování. —

Čertovy kameny a jiné starožitnosti mor. Slovenska.

Podává J. **Kučera**, učitel ve Veletinách.

(Dokončení.)

ávrší „Stráže“ u Vysokého Pole jest náhorní rovina, na všecky strany — vyjma stranu severní — dosti s příkra spadající. Na svahu východním je trať „Kruhy“ se skrovnými zbytky násypů z drobného kamení naházených a na svahu západním je trať „Vysocko“ s poutnickým kostelíčkem a s roubenou úhlednou budkou nad studánkou Matky Boží, jejíž vody léčivá moc daleko široko známa jest. Kostelíček vystavěl nedávno poustevník po leta se tu zdržující, z milodarů na základech jakéhosi rozsáhlého stavení, jež kdysi dle jedněch lázněmi, dle druhých klášterem bylo. Kromě v obvyklé poutě lidé od jara do zimy z blízka i z daleka sem přicházejí na vodu pro dítky obzvláště neduhem plicním sklíčené. Přinášejí sem částky oděvu z dítek takových, zavazují v ně vlásky jejich a věší je na planou starou hrušku u studánky stojící. Je to bolná podívaná na staré ty hadry vzduchem se houpající, z nejjemnějších až z nejhrubších látek zrobené, za jedním účelem sem přinesené!

Vedlejší k severu se rozkládající trať sluje „Kamentné“ a za tratí touto dále na sever prostírá se rovina „Dušné“. Z roviny této vystupuje příkrý vrch „Skalice“ a z jeho vrcholu ohromné skalisko „Čertův kámen“. Na vedlejším vrchu „Slopová“ zvaném stával prý hrad ze dřeva; místo jeho označují dnes pouze hromady rumu.

Č e r t ů v k á m e n u B ů h s l a v i c. Skrovné zbytky skaliska tohoto spatřiti lze na návrší zvaném „S u r ý k o p e c“, jež jest západní, poněkud vyvýšenou částí trati zvané „B ů ž k o v y“ u Bůhslavic. Příkrý okop odděluje trať tuto od trati „Chmelíkova“ na straně severní a kamenný, asi 15 kroků dlouhý a 1/2 m. vysoký násyp od trati „Laz“ zvané na straně západní. Pod skaliskem vyvěrá „B í l á s t u d á n k a“. Pověsti o

tomto kameni, v jehož okolí černokněžník často prý se zjevoval, a poklady chudině rozdával, shodují se úplně s pověstmi o jiných Čertových kamenech. Kdežto však o jiných tohoto druhu skaliskách lid mluví s jakousi ostýchavostí, hlasem přitlumeným, dává oproti Čertovu kameni na Surém kopci jakousi rozhořčenosť na jevo, jejíž příčiny nemohl jsem vypátrati.

Na blízkém „Vyšehradě“ byly prý „runy“; co však tímto jménem se označuje, lid více pověděti neumí.

Čertova skála u Lidečka. Severně od jmenované osady, tu kde údolí Senice dvěma proti sobě stojícími vrchy „Ostrou horou“ a „Zámčiskem“ až na její řečiště zúženo jest, vystupuje na úpatí Zámčiska z mírné, táhlé, násypu podobné vyvýšeniny skoro 100 kroků dlouhá, 15 m. vysoká a 2 m. tlustá z mohutných balvanů vybudovaná zeď nazvaná „Čertova skála“. Přepodivné to dílo! Přemítavá mysl člověka kolísá, má-li připsati vybudování jeho tvořivé moci matičky přírody, nebo dítku jejímu — člověku. Avšak všecky okolnosti nutí, domněnku poslední za pravou míti. Že Čertova skála původem svým do šerého pravěku spadá, o tom svědčí ta věc, že násyp okolo zdi místy 3—5 dm. hluboko z černé popelnaté a valně uhlím promíchané země sestává a balvany ve zdi až do výšky 2 m. do červena jsou vypáleny; Ústní podání vypravuje, že zeď stavěl — ale nedostavěl čert, chtěje obrátiti řeku Senici hore Lidečkem, aby dostal Rosinu, dceru bohatého sedláka z Lidečka za ženu. Zakokrhání kohoutovo bylo příčinou, že zeď zůstala nedostavenou. Jiná pověsť vypravuje, že zeď vystavena na obranu v dobách válečných. Podání tato zajisté za základ kus skutečnosti mají, která k tomu okolností, že na svahu Zámčiska od samého skoro úpatí až po témě ohromné lomy pískovcové a v nich ohromné balvany, tu v mohutné hradby urovnané, tam povalené se nacházejí, dochází svého potvrzení. Rovněž i na „Ostré hoře“ znamenati rozsáhlé lomy a zachovalo se podání, že čert odtud skalisko na své dílo nesa, je do „Močálu“ na úpatí této hory se nalezajícího, nyní již vyschlého a vodními rostlinami valně zarostlého, upustil, když kohout zakokrhal. Vedlejší trať nazývá se „Šance“; podlouhlý z hlíny nasypaný násyp na trati této a jméno vedlejšího vrchu „Stráž“ svědčí o důležitosti místa tohoto v dávných dobách.

Ze množství ohromných balvanů, jež za zdí se povalují, lze souditi, že tato prvotně byla o mnoho vyšší. Stály prý na nejvyšším místě dva balvany různé velikosti „Malá a Hrubá hlava“ zvané, které když někdo v den pašijový kolensky obešel, uviděl veškeré poklady celého okolí. Na kterémsi z balvanů byl důlek s rýhami, jemuž lid „Čertův randlík“ říkal a z něhož prý čert pečenou zvěř a ptactvo jídal. Na „Zámčisku“ býval prý zámek, z něhož vedla podzemní chodba na blízké „Račné“, nedalekou to trať polní, kdež dle pověsti lidečské zvony jsou zakopány, jichž znění dosud lid slyšeti se domnívá. Také prý je na Zámčisku mnoho sklepů a jeskyň zlatem naplněných. Na úpatí vrchu tohoto u samé Senice je „Zlatá studánka,“ kterou obletovaly zlaté kačeny, mající zlatý prútek v zobáku. U Čertové skaly často se zjevoval černokněžník a uváděl chudý lid do jeskyň a sklepů, kdež je zlatem podčloval.

Zámčisko u Lidečka spojeno bylo, jak ústní podání vypravuje, koženým mostem se „Zámčiskem“ u Pulčin, které je částí známých „skal pulčínských“ od Lidečka asi 1 hodinu vzdálených na jižním

úbočí vrchu „Hradiska“. Od úpatí „Spinským potokem“ omývaného vystupují k němu po stráni dvě, několik kroků od sebe vzdálené zdi, ježto na způsob schodů z ohromných balvanů jakoby úmyslně jsou nakupeny. Důležitosť místa tohoto za pravěku vysvítá z přehojných bájí o něm v ústech lidu zachovaných. Zejména četné jsou pověsti o černokněžnících, kteří zlatým klíčem sklepy a jeskyně pokladů plné otvírali, rozdávajíce z nich chudému poctivému lidu. Zlatem prý zasypána je tu bezedná studně, a jeskyně a sklepy naplněny jsou poklady a solí. Zlato hlídá a jím vládne kohout, stříbrem kachna, solí husa. Podobná pověsť jde i o hoře „Obětové“ u Pozlovic. Na sv. Jana Křtitele Zámčisko ohněm plápolalo a slunce v pravé poledne do dveří kamenných k pokladům vedoucích svítí.

Klíč od těchto dveří nosí na prostředním prstě bílá paní, často se tu zjevující jako stařenka shrbená, v bílé plachetce zahalená. Kdo klíčů by se chtěl zmocniti, tomu na odpor se postaví divoké svině, které jest mu překonati. Někdy poklady zdejší potí se „zlatým potem“ a stádo ovec tu se pasoucí nestojí za zlato, jež na nožkách svých roznesou. Je tu podzemní jeskyně, z níž v zimě v létě páry vystupují. Jeskyni tuto obýval býk, jejž děva ku studánce do blízké „Býčí jámy“ vodívala. Také bílého koně tu často vídali a to nejvíce za doby, kdy okolní polnosti pluhem se obdělávaly. I znění zvonů bylo tu slýcháno. Ve skále u potoka vyhloubeny jsou dvě prohlubně zvané „Malá a Hrubá koupelnice“. Na protějším vrchu k osadě Pulčiny zvané jest ohromné skalisko zvané „Křížčena“.

Sousední část úbočí nazývá se „Jizby“ a to proto, poněvadž tu skutečně několik podzemních jizeb vyhloubeno jest, jež se jmény „Smrtiště“, „Kravský krchov“, „Zbojnická“ označují. Rozličné starožitnosti, jako železné a měděné střelky, střepiny z velikých hrnců a hojnosť kostí, jež se tu nalezají, nasvědčují, že jeskyně tyto měly za dávných dob obyvatele. Za dob novějších sloužily za skrýše vojenským tlupám uherských Kuruců.

Nad jizbami je vrchol „Hradisko“ zvaný, rozsáhlé lesem porostlé prostranství se množstvím kamení, tu v hromady, tam v násypy urovnaného. Místo toto výškou svou nad okolní vrchy značně vyniká. Vypravuje se, že tu býval hrad, do něhož okolní lid „běhy“ míval. Ještě před několika lety nalezeny „žrny“, na nichž lid sem se utekší obilí rozemílal. V blízké osadě Pulčinách, která na vysokém kopci rozložena jest, říká se jednomu domu „u pánů“; statek ten považuje se za nejpřednější v osadě.*) —

Podobných skalisk, jako jsou popsané tuto Čertovy kameny, za dob dřívějších na východní Moravě více bývalo. Tak se vypravuje v okolí Bánova u Uh. Brodu, že na svahu vrchu „Hrad“ zvaného stávalo ohromné skalisko „Čertův kámen“ zvané, na jehož horní ploše vyryta byla šlapa velkého člověka. Také sousední Slovensko uherské bohato jest na památky tohoto druhu; zpomenuty buďtež Čertův kámen u Trenčína, Sulova, Tisovce a Čertova brázda u Nadaše.

Že v krajině, kterou jsme tuto proputovali, za pohanského pravěku prováděny byly výkony bohoslužebné, o tom nemůže býti pochybnosti. Jsouc od severu vysokým pásmem hor, na jihu pak směsicí výběžků

*) Uvedena buďtež pozoruhodná jména tratí vůkol Pulčin se rozkládajících. Jsou to: Zubravky (zaniklá osada), Holanky, Budínské, Zábudínové, Taralky, Nepřejov, Chotár, Na skřidlách, Mostkové, Pulčinsko, Vésky a Králův vrch.

různých ohražena, tvořila tu menší, tam větší kotliny za pradávna vodou naplněné, kterážto jezera a jezírka se svými travnatými břehy a z nich tu mírně, tam příkře vystupující úbočí lesnatých vrchů dosti poskytovala zjevů, jež na vnímavou mysl dávného předka působíce, naplnila jej myšlénkou, že jest tu blíž mocnostem nadpřirozeným.

Památka velkých ohňů na Čertových kamenech pálívaných až dosud v lidu se zachovala; pasáci dobytek v okolí skalisk těchto pasouce vynášejí na ně dříví, v hranici je urovnávají a zapalují.

I ony četné pověsti o černokněžnících, jež všechny v tom se shodují, že byli to lidé málomluvní, postavy vysoké a vážné, přioděné černým rouchem, často na Čertových kamenech stojíce nebo na pařezu sedíce z knihy čítali, lidi od sužujících je draků osvobozovali, chudý poctivý lid zlatem podělovali, zlomyslníky však na statku krupobitím a bouřemi trestali, berouce od lidu za vděk toliko mlékem od černé krávy a vejcem od černé slépky — i tyto pověsti — zdá se — souvisí s mythickým pravěkem končin těchto.

A což jiného označovala by jména trati „Bůžkovy“, „Božnovy“, „Božnova“ a „Baba“, což jiného znamenají názvy hor „Obětová“ u Pozlovic a Vysokého Pole se zachovanými posud násypy pravěkými jako místa taková, kde modly pohanských bohů stávaly a jim oběti přinášeny byly?

Když pak po obrácení lidu moravského na víru Kristovu dosavadní pohanští bohové stali se v očích nových křesťanů bytostmi zlými — čerty, tu i domnělá sídla jejich, ty podivné balvany neobyčejných forem, na nichž jim kněží pohanští do té doby oběti přinášeli, nazvána kameny čertovými.

Tak vznikly názvy „Čertův kámen“, „Čertova skála“, „Čertova pec“, „Čertův randlík“, „Čertovy vidličky“; takto vysvětliti lze též ony příšerné povídačky ku Čertovým kamenům se vížící, jakož i neobyčejnou ostýchavosť, s jakou ony od lidu vypravovány bývají.

Drobné zprávy.

Žárové hroby u Slatinek. V létě právě minulém stavěna nová cesta u Slatinek pod kopcem Kosířem, při čemž, když odkopávána země na roli, přišlo se na množství popelnicových hrobů. Horliví studující Slatěnští, zejména p. Přecechtěl, jali se ihned kopati a skutečně zachovali značné množství krásných popelnic a bronzových i železných starožitností, kteréžto věci muzejnímu spolku olom. darovali. Na požádání studujících vypravili se kustos našeho muzea p. Dr. Wankel v průvodu několika členů spolku našeho do Slatinek, by místo ohledali. Za jich přítomnosti otevřeny dva hroby blízko sebe položené. Uprostřed hrobu stála na celině větší popelnice přikrytá misou, v ní bylo množství spálených kostí člověčích, popel a kousky bronzu. Kolem bylo pěkně seskupeno několik malých popelniček a mističek, v nichž nalezena bronzová jehlice, šíp a železný hrot. Nádoby jsou typu halštatského, jsou vesměs velmi pěkně ornamentovány a podobají se úplně popelnicím v Tršicích nalezeným. Podrobný popis nalezených starožitností slatinských podán bude v tomto časopise s příslušnými obrázky příště. Nad nalezištěm popelnic vypíná se vrch Malý a Velký Kosíř, jehož vrchol dle vypravování vysokými valy obehnán byl; doposud jich možno rozeznati. Vyprávěl nám pětasedmdesátiletý stařeček, bývalý

starosta Slatinský p. Fr. Jeřábek, který také se přišel na hledání naše podívati, mnoho zajímavého. Vypravoval takto: „Když jsem byl ještě malý chlapec, zde právě na těchto místech byly vysoké valy, na něž jen stěží mohli s koňmi vyjeti. Dále docela pod Kosířem stála mezi těmi vysokými hrázemi vysoká, z kamene vystavěná brána. Touto branou se vyjíždělo na Kosíř. Později arci vody nanosily do brány písku a kamení tolik, že, když jsem byl již hospodářem, musil jsem otýpky s vozu shazeti, bych skrze bránu projeti mohl. Usnesli se tedy někteří majetníci rolí, že bránu sboří a valy skopou. Skutečně stalo se tak; kamení ze brány rozebráno, — ale byla to krásná práce, než jsme bránu zbořili. Stavěna byla jen tak, jak se za starodávna stavívalo, totiž z neotesaných kamenů a mazanice, ale velmi pevně. Při odkopávaní valů přišlo se na množství popelnic a starožitností, ale vše bylo zaházeno a nikdo se o to nestaral. Když jsem — je tomu tak 50 roků — pole zorával, abych divokou cibuli, která se mi velice rozplemenila, náležitě vyhubil, vyoral můj pacholek přes 9 liber mědi (bronzu); byly to pruty, kruhy s točinkami, tak jako náramky, sekerky, pasy a mnoho ještě věcí; můj pacholek prodal to pak za několik zlatých do Prostějova židovi. Já jsem si jednu sekerku nechal, která byla do olom. muzea odevzdána." Na otázku, co mu vyprávěli jeho rodiče o Slatěnicích, odpověděl: „Slatěnice byly kdysi velké město a mnoho se tu zdržovalo lidstva. — Jsou zde též kříže svatocyrillské, a můj dědoušek vyprávěl, že když apoštolové slovanští nesměli kázati v místě, šli za město a počali mluviti; za krátký čas se sběhl kolem nich všechen lid a poslouchal. Na památku, že zde sv. bratří kázali, zasadili pak kříž, který doposud u Slatěnic stojí. Stával kdysi ještě jeden kříž zase na druhém konci, avšak ten prý se ztratil." *Vlasta Havelková.*

Nalez mincí na Kudlově u Zlína. Vykládalo se, že na Kudlově jsou kdesi peníze zakopány. Jedni prý hledali ve Zlébkoch při Hradišťku a měli už kotel na sochoře. V té zjevili se duchové, strážcové zemských pokladů, postavili nahonem šibenici a ptali se: „Kterého napřed? Kterého napřed?" — Po druhé vyšli si jiní v pašije dobývat pokladu. Našli plné troky peněz, však na nich zas ležel obr a ptal se jich: „Co chcete? Co chcete?" Netřeba dokládati, kterak všichni byli rádi, že se dostali po prázdnu domů. — Šťastnější než onino byl občan kudlovský, jménem Orel. Našel peníze nehledaje. Z jara t. r. zakopl motykou na Skalce, a peníze se vyhrnuly. Bylo jich všeho všudy 217 kousků. Teprva po nějakém čase dověděl jsem se o tom nálezu a získal jsem z něho ještě 189 mincí, jež tuto stručně popsati si dovoluji.

Jako nález vyzovský (viz Časopis muz. spol. olom. roč. IV. str. 120.) obsahoval pouze krejcary, obsahuje nález kudlovský pouze groše. Je tu toliko pět větších mincí, z nichž každá odváží osm groší. Ze které doby mince pocházejí, poznáme z následujícího přehledu: 1 z r. 1597., 1 z r. 1602., 1 z r. 1605., 2 z r. 1609., 2 z r. 1612., 5 z r. 1613., 4 z r. 1614., 7 z r. 1615., 20 z r. 1616., 16 z r 1617., 11 z r. 1618., 21 z r. 1619., 62 z r. 1620., 22 z r. 1621. a 15 mincí bez letopočtu. Všecky mince jsou úplně zachovalé; bylať většina sotva rok, dva v oběhu. A jakého jsou původu? Ze všech 189 mincí jest pouze jedna domácí, česká, totiž groš Pavla Sixta Trautsona z Ottersdorfu, hraběte na Falkenštejně a rytíře řádu zlatého rouna, z r 1618. Líc: PAVL · SIXT · TR(3)AVTSON · CO · IN · Rub: FALKENST · AUREI · VEL · ÆQ · 618 · (Paulus Sixtus Trautson, comes in Falkenstein, aurei veli aeques.) Ostatní jsou slezské, polské, německé.

Mezi mincemi slezskými jsou groše Karla knížete Liechtenštejna, vévody opavského, z r. 1616., 1619. a 1620.; Karla knížete minstrberského a olešnického z r. 1614 a 1616.; bratří Jindřicha Václava a Karla Fridricha, knížat minstrberských a olešnických z r. 1620. a 1621.; a Fridricha Viléma, knížete těšínského z r. 1620. a 1621. — Pak je tu 21 mincí Jana Kristiana a Jiřího Rudolfa, knížat lehnických a břežských, z let 1616.—1621.

Všechny polské groše (38) pocházejí od Zikmunda III., jenž panoval od r. 1587 až 1632. Legenda je skoro u všech stejná až na rozdíly různých kolků. Za příklad uvádím jednu. Líc: SIGIS · III · DGR (3) PO : MDL · Rub: III · CRV · REG (zn. minc.) POL · 1617 · Z těchto mincí jest:. 1 z r. 1597., 1 z r. 1612., 3 z r. 1614., 4 z r. 1615., 6 z r. 1616, 7 z r. 1617., 2 z r. 1618, 4 z r. 1619., 5 z r. 1620., 1 z r. 1621., 4 z r. ?.

Mezi mincemi německými jsou mince Ferdinanda arcib. kolínského z r. 1614.; pak těchto měst: Hammelu, Magdeburku, Goslaru, Eimbeku, Schafhausenu; 20 mincí Jana Jiřího, markraběte braniborského, z let 1617. a 1619—1621.; 3 Františka, vévody pomorského z let 1617. a 1618.; po jedné jülišské, kvendlinburské, Brunona hrab. Mansfelda z r. 1613. atd.

Z toho se dá souditi: 1) že poklad zemi svěřen buď koncem r. 1621. nebo na začátku r. 1622. a 2) že majitelem jeho nebyl člověk domácí, na Kudlově neb v okolí usedlý, nýbrž člověk docela cizí, snad nějaký sběh vojenský.

Ed. Peck, učitel v Holešově.

O založení osady Modré u Velehradu. Wolný praví o dědině této pouze, že založena byla kolem r. 1786. Mně vykládala o tom r. 1887. stařenka Rozálie Perničková z Tupes, tehdy 72letá, dnes již nebožka, která se na Modré narodila, takto: „Pamatuji na Modré domků málo, když jsem se dostala do Tupes. Můj otec, Jakob Adamec, šli „ze služby“ z Babic na Modrou a vyměřovali řetázkem „provázky“ prvním osadníkům s Janem Oharkem. Dostali všecko pole zdarma na 30 měřic, jak posud mají familianti. Na poli bylo sem tam „chábí“; bývala prý tam zahrada, která patřila kněžím (klášterníkům velehradským). Než sobě postavili obydlí, vařívali v ovčírně od vojáků napolo rozbořené. Také ze dvora (klášterního) stály ještě celé zdi. Z těch zdí a trámů stavěli sobě domky. Čekalo se, až bude 20 osadníkův. Potom už nedostal žádný zdarma. Když vyměřovali ty provázky, můj tatíček s Oharkem, povídali sobě: „Jak tu novou dědinu budeme jmenovat?“ — Šel tam právě do kopečka jakýsi cizí člověk v modrém kabátě. Sotva ho zblédli, povídají: Jmenujme ji — Modrá!“ — V listině úřadu panského na Velehradě ze dne 12. ledna 1813. stojí o založení Modré takto. „Také osada Modrá povstala teprve po zrušení kláštera za času, co panství patří správě státních statků, roku 1800. a sestává ze 20 založených usedlostí.“ Tehdy založena byla též při farním úřadě velehradském matrika pro Modrou. První křest byl z čís. 1. dne 8. března 1802, první vzdavky z čís. 9. dne 17. ledna 1803., první pohřeb z čís. 22. dne 2. října 1802. — Dle toho asi není r. 1786. jako rok založení Modré správným.

P. *Jan Vychodil.*

Český nápis u Mírova z roku 1601. Dnes je Mírov, jakož i celé panství mírovské vůbec a jeho okolí, zejména v horách, Němci obydleno. Že tomu vždy tak nebylo, vysvítá z přečetných v této krajině českých jmen místních, a také ze jmen osobních, v matrikách se naskytujících. U cesty z Mírova do oddělení revíru „Obora“ zvaného pak stojí kapla, na níž tento nápis do kamene mohelnického vytesaný čísti lze:

Le. Panie 1601. W Pondieli Po Pamatcze Narozeni Panny Marie Gest tato Bozy Muka Ode mne Martina Puhonczího Z Przedmosti Pisarze Duchodniho Na Mirowie Ke Cty a Chwale Pana Boha Postawena.

Na levé straně je haût-relief mučennických nástrojů Páně, na pravé pak viděti dva nože, erb to olom. biskupa a kardinála Františka knížete Dietrichštejna (1599—1636). Tuším, že se neminu s pravdou, tvrdím-li, že tehdá, kdy zmíněná kaple stavěna byla, na Mírově ještě česky se mluvilo.

P. *Dom. Škaruda.*

Literatura

Crania Bohemica (*Lebky české*). I. Theil. Böhmens Schädel aus dem VI.—XII. Jahrhundert. (I. díl. Lebky z Čech ze stol. VI.—XII.) Od **MUDra. Jindřicha Matiegky.** V Praze 1891. Lex. 8⁰. 157 stran se 4 litograf. tabulkami a 5 tabellami. — Zanedbávaná u nás dosud věda o lebkách čili kraniologie, důležitá to část antropologie, t. j. vědy o člověku, našla za nejposlednější doby v Čechách konečně též pěstitele, který hned prvním dílem svým z tohoto oboru, šířeji založeným a o hlubokém a důkladném studiu i mravenčí zrovna píli svědčícím získá si zajisté rázem zvučné pověsti nejen u nás, ale i u našich sousedů. Až dosud byl to z našich antropologů jediný Dr. Wankel, který také kraniologií se obíral intensivněji, jak o tom kromě některých jeho článků svědčí jeho veliká sbírka lebek. Celkem v antropologicko-archeologické literatuře české — mimo jediný článek Dr. Ed. Grégra o několika lebkách z Čech v „Živě“ z let padesátých — přihlíženo bylo dosud k lebkam z hrobů praehistorických jen mimochodem, a nikdy ještě nepopsáno jich souborně větší množství, čehož přece nevyhnutelně zapotřebí, mají-li se ze tvaru lebek dedukovati spolehlivě věty všeobecné. Mimo to požívala kraniologie — i u sousedů našich — trochu pochybné vážnosti mezi učenci, z nichž někteří vůbec popírají, že by na základě měření lebek dospělo se k jakým výsledkům pozitivním. Jednak tedy touto věcí dá se vysvětliti, proč věda tato tak pozdě u nás zjednává si platnosti, jednak pak i tou okolností, že kraniologie je vědou pro úzký kruh odborných učenců z povolání. Z té příčiny ani by nemohl větší česky psaný spis kraniologický počítati na potřebný počet odběratelů, a nedivíme se proto tomu, že p. Dr. *M.* vydal svou knihu německy. Přes to jsme přesvědčeni, že aspoň vše-

obecné části této knihy, zvláště pak obšírný závěrek, obsahující vývody a důsledky z předeslaných popisů lebek, zajímati bude i vrstvy širší. — Nemůže býti ovšem úkolem naším, dílo toto podrobiti v tomto časopise odborné kritice. Chceme pouze seznámiti čtenárstvo naše s výsledky leboslovných studií p. Dra. *M.* v tomto spise uloženými; výsledky ty jsou všeho pozoru hodny. V I. části spisu p. Dra. *M.* o lebkách z Čech popsáno je celkem 110 lebek ze hrobů, které dle starožitností v nich nalezených, pocházejí ze VI. až XII. stol. po Kr., tedy z doby, kdy dle zaručených zpráv dějepisných nebylo v Čechách jiné národnosti kompaktně usedlé, kromě slovanské. Lebky tyto pocházejí ze 16 nalezišť; mezi nimi shledal p. Dr. *M.* 45 lebek krátkých, 42 středních, 18 dlouhých a 5 velmi dlouhých. Toto seznání je velmi důležité. Až dosud totiž učili hlavně němečtí antropologové, že Germáni (tot. Němci) byli původně dolichocefali (dlouholebci), Slované pak brachycefali (krátkolebci); na důkaz toho uvádělo se, že v tzv. germánských hrobech řadových nacházejí se pravidlem dlouholebci, ve hrobech pak za slovanské uznávaných zpravidla krátkolebci; s lebkami středními nevěděli si rady. Tolik je ovšem jisto, že ráz dolichocefalní je v Evropě starší než brachycefalní, neboť lebky evropských národův od pravěku po dnešní den stále více se krát . Tento zjev připisován byl dosud vniknutí Slovanů, odjakživa prý krátkolebých do střední Evropy a smíšením se dlouholebých Germánů s nimi. Zatím nacházíme dle výzkumů p. Dr. *M.* ve hrobech rozhodně slovanských vedle lebek krátkých nejenom velký počet lebek středních, ale i značné procento (21%) lebek dlouhých. Z toho vidno, že Slované nebyli vesměs krátkolebci. Uváží-li se pak, že lebka lidská u národů evropských i teď ještě stále se krátí, tedy i v době od ukončení tzv. stěhování národů po dnešek, nutno pro tento zjev hledati příčinu jinou než vnikání krátkolebců do národů dlouholebých. Dle Dra. *M.* je příčinou tohoto zjevu mimo jiné i postup vzdělanosti, neboť čím více se vyvíjí mozek, tím více se lebka šíří a následkem toho i krátí. Konečný výsledek výzkumů p. Dr. *M.* je tedy ten, že i staří Slované byli původně dlouholebci a teprvé průběhem věků že se lebka u nich nevysvětleným dosud zákonem přírodním krátila; proto i šíření se brachycefalie u Germánů nemusí míti příčinu svou v pozdním přistěhování se Slovanů do střední Evropy a ve smísení se obou národností. A proto také ta věc, že v Čechách nalezáme ve starších hrobech lebky jiného rázu než ve mladších, neodporuje té teorii, že tato země od pravěku týmže národem byla obydlena. Tímto výsledkem výzkumů p. Dra. *M.* zviklána je opět povážlivě teorie o pozdním přistěhování se Slovanů do našich zemí. — Různosť změřených lebek ze slovanských hrobů v Čechách vysvětluje p. Dr. *M.* tím, že i jednotlivé kmeny slovanské byť jinak sobě velmi příbuzné a spolu sousedící, antropologicky od sebe se lišily. Jak známo, obydleno bylo dnešní království české až do X. stol. pravou směsicí malých kmenů slovanských (kolem Prahy seděli vlastní Čechové, na severozáp. od nich Lúčané, od těch na sever plémě Bělina, pak Děčané, jižněji Lutomírici a Pšované, od těch na východ Lemúzi a Charváti; na jihu země pak Netolici a Doudlebi), podobně jako slovanské obyvatelstvo Moravy skládá se podnes z několika kmenů národopisně různých, kteří nejenom řečí a krojem, ale i povahou, zvyky a zajisté i antropologicky od sebe se liší, a není pochybnosti, že by bylo vděčnou úlohou, stanoviti lebečný ráz jednotlivých těchto kmenů, třeba dnes asi již u všech také převládá typus krátkolebý. — Na základě rozmístění rázů prozkoumaných lebek slovanských ze VI. až XII. stol. má pak p. Dr. *M.* za to, že lebky dlouhé, ježto se vyskytují jen v severozáp. Čechách od Stodůlek přes Žalov až k Lovosicům, přičísti sluší asi Lúčanům, kteří by dle toho byli kmenem v Čechách starším nežli Čechové, prvotně jen kolem Prahy usedlí, ve kterémžto území našly se jen lebky střední a krátké. — Z tohoto stručného výtahu je vidno, že je spis p. Dra. *M.* svrchovaně pozoruhodný. Na 4 připojených litografovaných tabulkách vyobrazeny jsou typy lebek ve velmi pěkné a — jak p. spisovatel ujišťuje — i věrné reprodukci. Na 5 velkých tabelách pak sestaveny číselné rozměry lebek změřených. — V části II. mají býti popsány české lebky z doby laténské a halštatské, a konečně v části III. lebky z vlastní doby bronzové. Přáli bychom si, brzy celé toto zajímavé i důkladné dílo před rukama míti. *V. H.*

Příspěvky k anthropologii zemí českých. Podává Dr. Lubor Niederle. *I. Hroby s kostrami z konce doby praehistorické v Čechách.* — V Praze 1891. Lex. 8⁰. Str. 121. — Je to druhý spis, který vyšed současně s posouzeným shora dílem dra. Matiegky, zabývá se ve II. části své českou kraniologií; tato II. část je vůbec první česky psané obšírnější pojednání kraniologické. I. část tohoto spisu věnována výhradně archeologii; zdálo by se proto, že snad tento spis bude přístupnější širším vrstvám čtenárstva, ježto archeologie je vědou

ne pouze odborným učencům vyhraženou. Tomu však při této knize tak není. Niederlovy „Příspěvky“ nejsou psány pro vrstvy širší, nýbrž popředně pro odborné učence. Jestliže přes to věnujeme takovéto knize obšírnější referát v časopise, který má účel, vědu pěstovati populárně, činíme tak hlavně za účelem vlastní obrany. P. dr. *N.* totiž chtěl — jak na konci své knihy v jakési omluvě praví — „kritikou jiných přispěti k pokroku vědy“ a ostří kritiky své obrátil výhradně proti „moravské škole Wanklově.“ Na tuto kritiku nemůžeme zůstati dlužni odpověď; nevede nás k tomu nižádná bojechtivosť; naopak ročníky časopisu našeho dávají — tušíme — toho jasný doklad, že principielně nepěstujeme polemiky. Mlčeti však k takovéto „kritice“, znamenalo by uznávati její pravdu. Jsme proto k této obraně donuceni. — Od kritiky, která „chce pokroku vědy prospěti“, jsme zajisté oprávněni žádati spravedlivosť; p. dr. *N.* však, kdekoli o „moravskou školu Wanklovu“ zavadil, kritizuje ji ven a ven nepříznivě, nemaje pro ni na všech 121 stránkách svého spisu ani jediného slova uznalého. Na spravedlivosť kritiky jeho vrhá tato okolnosť zajisté divné světlo, tím divnější, ježto k takovému stanovisku jeho nebyla s naší strany dána jemu ani nejmenší příčina. — Především upozorňujeme, že název „moravská škola Wanklova“, s kterým se v této knize poprvé setkáváme, není odůvodněným. Mezi spolupracovníky našeho časopisu a vůbec mezi členstvem muz. spolku olomuckého je ovšem valný počet takových, kteří p. dra. Wankla za svého učitele v archeologii vděčně uznávají; béře-li se však tento hlouček pracovníků v archeologii svým směrem, třeba uznati, že první, kdo směr tento na Moravě vytknul, byl nebožtík prof. Havelka. Mimo to však není pochybnosti, že tento směr i mimo Moravu má své stoupence, ano že se jím jednotliví učenci mimo Moravu již dříve řídili, v olom. spolku muzejním pak že toto učení našlo jenom kompaktnějšího zastoupení a určitější tvářnosti. Ostatně nepracuje se u nás na Moravě podle nijakého diktátu, a tento časopis je toho zřejmým dokladem, že redakce jeho liberálně otvírala sloupce jeho každému učení, bylo-li jen opodstatněno dostatečnými důvody. — P. dr. *N.* nám tedy vytýká hlavně toto: „Moravská škola Wanklova hájí vřele kontinuitu Slovanů, ale leckdy i důvody matnými, na příklad souhlasností ornamentů bronců z doby hallštattské s ornamenty moravského národního vyšívání, při čemž se zapomíná, že jisté druhy primitivních ornamentů povstanou na různých místech, ba všude, jednoduše následkem techniky práce řemeslné.“ (Str. 5.) K tomu připojil pod čárou tuto poznámku: „Na př. Vl. Havelková v Čas. Ol. 1885 str. 81., Wankel v Moravských ornamentech (Olomúc 1888) str. 31. Upozorňuji, že i velmi složité ornamenty povstávají na různých místech samostatně. Tak jsem viděl meander, jenž se v Evropě obecně vlivu jižnímu přičítá a dle pí. Havelkové hojně přichází i na moravském vyšívání (Čas. Ol. 1886. str. 79.), i na peruanských nádobách v ethnografickém oddělení musea vídeňského“ atd. — Kdo nezná dobře dotyčných pojednání pí. Havelkové, musí dle těchto citovaných vět p. dra. *N.* za to míti, že pí. Havelková vydává meander za ornament výhradně slovanský a zároveň za důkaz o kontinuitě Slovanův u nás. P. dr. *N.* to sice výslovně nepraví, ale uvedl otázku meandru chytře do takového spojení s onou citovanou větou z textu své knihy, že v každém čtená i vzbudí mínění, jakoby pí. Havelková takového něco skutečně byla napsala. Ona zatím (v článku „Naše vyšívané ornamenty národní jsou původní“, Časop. 1886.) jenom dokazovala, že meander docela přirozeně a samostatně také u nás ve vyšívání se vytvořil a že tedy nemusil býti převzat k nám z ciziny; v podstatě tedy pí Havelková dokazovala již r. 1886. totéž, nač nás nyní p. dr. *N.* po čtyrech letech „upozorňuje“, — totiž že jisté ornamenty povstávají na různých místech samostatně. Naproti tomu pí. Havelková v těch článcích, kde ze souhlasnosti ornamentů mor. lidového vyšívání s ornamenty na bronzech dokazuje kontinuitu Slovanův u nás, — o meandru ani slovem se nezmiňuje. P. dr. *N.* má vůbec zvláštní způsob polemiky. Souhlasnosť těch ornamentů je mu důkazem „matným“, protože prý se při tom zapomíná, že „jisté druhy primitivních ornamentů povstanou na různých místech, ba všude samostatně.“ — Dle toho tedy považuje p. dr. *N.* všecky ornamenty vyobrazené na str. 82. roč. 1885. i na str. 9. roč. 1888. toh. časop. za — primitivní! A přece jsou mezi nimi také ornamenty, které vypadají jako fibule, náramky a jiné celé předměty bronzové! Zdá-li se komu mezi ornamenty tam vyobrazenými ten neb onen primitivním, není s druhé strany pochybnosti, že je tam množství ornamentů složitých, a kdo této skutečnosti mlčením pomíjí, ten objektivně nesoudí. Vždyť pak ta věc, že na starém mor. lidovém vyšívání nalézáme vyšity celé bronzové předměty, je tak nápadnou, že zarazila i německé učence, zvláště dvorního radu Falka (viz tento

časop. 1889 str. 91) tou měrou, že se táže: „Byly tyto starožitné předměty vyšity teprva teď po jejich objevení, či je to tradice pocházející z pravěku, kdy předmětů oněch upotřebováno k denní potřebě?“ (Wiener Abendpost 1890. č. 245.) Rozumí se, že první eventualita je vyloučena, vždyť ony výšivky s těmito ornamenty byly vyšity mnohem dříve, než mnohé bronzové předměty, na něž vyšité ornamenty upomínají, z lůna země na světlo vyneseny byly. — Tato záhada tedy zarazila i učence německé, ale p. dr. N. přechází přes ni k dennímu pořádku; jemu jsou ty ornamenty — primitivními, ačkoli takořka jedním dechem, totiž pod čarou na téže stránce sám prohlašuje již pouhý meandr za „ornament velmi složitý!“ — S klidnou myslí přenecháváme každému soudnému čtenáři rozhodnutí o tom, zdali p. dr. N. důkaz plynoucí ze souhlasnosti těch ornamentů vyvrátil. — Nyní pak dovoleno nám budiž slovo obrany v nejvlastnější věci. P. dr. N. uznal za dobré uděliti „moravské škole Wanklově“ na str. 3. své knihy tuto veřejnou důtku: „Od několika let stalo se ku př. na Moravě ve škole Wanklově zvykem nazývat přímo směšným toho, kdo by pochyboval, že Bojové, Markomani a Quadové byli Slované. Počínání to je nesprávné, nesprávné již proto, že dosud nepřetržité obývání Čech Slovany dokázáno nebylo, nesprávné tím více, že dosavade výklad většiny a to našich nejlepších historiků hájí stanovisko opačné.“ — Poněvadž orgánem t. zv. „moravské školy Wanklovy“ jest tento časopis, tedy týká se ona důtka také popředně tohoto časopisu, resp. redakce jeho; rozumí se, že redaktor nemůže býti činěn zodpovědným za to, co v listě jím redigovaném stálo před tím, než on redakci převzal. I ptáme se: Kde v posledních třech ročnících tohoto časopisu, t. j. od té doby, co redakce jeho je svěřena nynějšímu redaktoru, stojí byť jen jediné slovo, které by onu důtku p. N—ovu oprávňovalo? Pokud tedy ona by se mohla vztahovati na nynější redakci toh. časop., odmítáme ji se vší rozhodností. Nechceme se pak domnívati, že ona slova p. N—ova jsou namířena proti prvnímu redaktoru a zakladateli toh. časop., bohužel záhy zesnulému. Nutilať by nás památka tohoto tichého genia moravského ku rozhodnému protestu proti takovému způsobu mluvení o něm. Ani toho se nechceme domýšleti, že by se tato slova týkala spoluzakladatele našeho muzea, který po prof. Havelkovi nějaký čas redakci toh. časop. vedl; nelze nám mysliti si, že by někdo psal nešetrným způsobem o mužích tak zasloužilých, tak čestné pověsti v učeném světě evropském požívajících a k tomu o mužích ctihodného stáří. A netýká-li se ona lekce o dobrých mravech našeho časopisu, bylo zajisté záhodno, nemluviti tak paušálně o celé jedné škole vědecké. I kdyby ostatně někteří stoupenci našeho směru bojovali proti škole protivné satyrou, tedy je to po našem soudu slušnější zbraň než ony výrazy, jimiž nedávno poctil jeden vynikající keltolog ve svém spise všechny, kdož by se opovážili s ním nesouhlasiti; a ku straně protikeltické hlásí se přece také někteří uznaní učenci. Pro tento způsob boje nemá p. dr. N. žádné důtky pohotové; arci, on toho také výslovně neschvaluje, ale my jenom chceme tolik konstatovati, že p. dr. N. našel taková odsuzující slova jenom pro „mor. školu Wanklovu“, ač její způsob polemiky nikdy nevybočil z mezí slušnosti. K tomu pak přistupuje ještě, že jestliže někdo z této „školy“ užil v boji proti škole druhé — satyry, učinil tak háje větu, že předkové naši byli národem kulturním, tedy jaksi v zájmu národní cti. P. dr. N. ovšem stojí v té příčině na jiném stanovisku. On za to, co kdysi bývalo — nedá nic. Jemu je „bohatost kultury v době praehistorické pro nynější cenu národa — indifferentní“ a zdálo se mu to býti „vždy jen zbytkem romantismu, jenž myslí, že názorům a právům moderním imponuje tím, hlásá-li, jak slavní byli kdysi jeho předkové.“ (Str. 51.) Až dosud jsme myslili, že každý národ si smí na slavné minulosti své — má-li jakou — zakládati; naši učitelé nás tak aspoň vychovali. Což neimponovala na př. ještě v letech dvacátých našeho století starověká kultura starých Řeků celé Evropě tou měrou, že tato pozvedla zbraň za svobodu Novořeků? Úcta ke kultuře cizích národů se mládeži naší vštěpuje a pietu ku vlastním předkům prohlašuje p. dr. N. za — „romantismus“! — A to v době, kdy všichni národové okolní takovou váhu kladou na svou kulturní samostatnosť; kdy na př. Maďaři zuby nehty se brání proti té pravdě historické, že svou kulturu děkovati mají Slovanům. Je toto počínání Maďarů také jenom „zbytkem romantismu?“ Národ český váží dnes kulturně v očích ciziny méně než Maďaři a přece si má dovoliti luxus, nedbati o to, byli-li předkové jeho národem kulturním či barbary. V přítomnosti upírá svět národu českému samostatný ráz kulturní; ale zkoumati, zdali aspoň v dávné minulosti národ neměl něco, co bylo vskutku jeho vlastní kulturní vymožeností, — to je v očích českého učence — zbytkem romantismu! Tu je věru difficile satiram non scribere. —

Tím končíme svou obranu, ku které nás p. dr. *N.* provokoval svou „kritikou,“ která jsouc nám naprosto nepříznivou, vrhla sama na sebe podezření neobjektivnosti. Snad je mu náš směr nepohodlným; my si však dovolujeme tvrditi oprávněnosť tohoto učení. V každé vědě jsou některé otázky sporné, — jak by jich nebylo ve praehistorii? My nechceme pravdu bíti ve tvář, my jenom proti jednomu mínění stavíme druhé a snažíme se toto dokázati. Dokáže-li se nám vědecky a přesvědčivě, že nemáme pravdu, vyvrátí-li se nám všecky naše důvody, nebudeme k tomu hluši. Důvody pro naše učení však dosud vyvráceny nebyly, a zejména p. dr. *N.*, jak jsme ukázali, jich nevyvrátil.

Přistupujíce nyní ku vlastnímu posudku knihy p. *N*—ovy, nechceme jemu spláceti stejným. Rádi uznáváme přednosti jeho studie. Schvalujeme způsob, pojednávati o praehistorii monograficky; menší úlohu lze zajisté probádati důkladněji a všestranněji než úlohu obsáhlou. Skutečně jeví se v knize jeho velká znalosť literatury odborné. Ježto nám pro nedostatek místa nelze stopovati celý jeho pochod myšlénkový, zaznamenáváme zde konečný výsledek jeho studie a ten je na základě studií čistě archeologických (na konci I. části jeho knihy) takový, že po (t. zv.) stěhování národů vznikla v Čechách kultura s charakteristickými rysy po celém území Slovany obydleném se objevujícími, „jež proto pravděpodobně vznikla příchodem Slovanů kol poloviny I. tisíciletí po Kr.“ — Velmi pozoruhodno je však to, co k tomu p. spisovatel ihned sám dodává, totiž že „tento výsledek nedotýká se pranic theorie, dle níž Slované již dříve tu byli usazeni a teprva před naší érou (jakou? křesťanskou?) neslovanskými kmeny buď nadobro zpět zaháni nebo v zemi tak opanováni a potlačeni, že římští historikové, již se přirozeně dovídali jen o tom, kdo v moci byl a na vrchu, o Slovanech nic nevědí.“ P. spisovatel pak výslovně „doznává, že archeologie theorii této neodporuje.“ Béřeme to s uspokojením na vědomí, že i s této strany připouští se možnosť, že Slované bydleli v těchto zemích již před „stěhováním národů“, a podotýkáme k tomu pouze tolik, že za oněch surových válečných dob tam, kde přistěhovalý národ si podrobil lid starousedlý, byl vlastně nosičem kultury lid podmaněný, kdežto národ panující jen válkou, lovem a požitky se zabýval, přenechávaje řemesla, orbu, svou výživu a celou kulturní práci lidu podmaněnému. Dokladů podává historie dosti — až po naše dni. Tato teorie tedy, kterou p. dr. *N.* výslovně připouští, neodporuje tomu učení, které připisuje památky u nás nacházené Slovanům aspoň v míře daleko větší, nežli jsme tomu dosud se strany druhé zvyklí. — Druhá čásť knihy je věnována studiu lebek českých z konce doby praehistorické. — Nemůžeme se zde pouštěti do kritického rozboru této části monografie p. *N*—ovy; zajímavo je však porovnati výsledek kraniologických studií p. *N*—ových s oním u dra. Matiegky, shora uvedeným. Kdežto totiž výsledek onen je aspoň do jisté míry pozitivním, dospěl p. dr. *N.* svými studiemi kraniologickými k pouhé domněnce, která však výslovně doznává, že otázku, zdali u nás kdy bydleli Keltové a Němci, kraniologicky rozřešiti nemůže. P. dr. *N.* totiž dospěl na základě studia českých lebek k té domněnce, že po původním obyvatelstvu doby diluviální následovalo obyvatelstvo jiné, krátkolebé, až opět „po jisté době počali do střední, západní a jižní Evropy vnikati kmenové noví, dlouholebci,“ a to byli Gallové, Germáni a Slované; všichni tito kmenové byli tehdy antropologicky „ne-li ještě totožni, tož aspoň sobě velmi podobni.“ Proto otázku, zdali před Slovany žili v Čechách kmenové galští a němečtí, dle soudu p. dra. *N.* dosud kraniologií řešiti nelze. — Podotkli jsme již s počátku, že kniha p. *N.*—ova není psána pro široké vrstvy čtenárstva toužícího po poučení, nýbrž pro úzký kruh učenců z povolání. P. dr. *N.* je — jak z těchto řádků zajisté již vysvitlo — „realistou“, který dal všemu romantismu v každé podobě výhosť; proto je také jeho sloh suchý, beze vzletu a šperku. Doba květnatého slohu ve vědeckých spisech u nás již minula. Přečtěte si některý odstavec Šafaříkových „Starožitností“ a nazvete Šafaříka básníkem, porovnáte-li jeho veledílo s knihou p. *N*—ovou. Kam se podělo z české vědecké literatury ono horoucí nadšení, které sálá ze Šafaříka! S jakým ohněm hájil tento na př. větu, že Slované od pravěku bydleli v Evropě za Karpatami a že tam nepřišli teprva za dob historických! Dnes ovšem vane chladnější proud v učeném světě našem. — Ale více ještě než touto suchostí a přílišnou střízlivostí slohu, stávají se spisy některých mladších učenců českých širším vrstvám nepřístupnými hledaností jejich slohu; co možno říci mnohem jednodušeji, srozumitelněji, to se tu odívá šatem nadbytečně učeným, čímž se stává sloh na mnoze neprůzračným; laika zarazí zajisté též to úžasné množství cizích slov v jejich spisech; alespoň snad nebylo zapotřebí upotřebiti cizích slov i za takové naše vlastní a pěkné výrazy, které významem svým se slovem cizím úplně se

kryjí. Slovo „interessantní“ arci nabylo u nás občanského práva, ač není ani za mák významnější nežli naše „zajímavý“. Ale proč nahrazovati na př. slovo „náboženský“ novým u nás výrazem „religiosní“ — toho nechápeme. Snad jenom, aby to znělo učeněji. Také to přílišné vystupování osoby spisovatelovy do popředí se nám nezamlouvá. P. spisovatel mluví nám příliš mnoho o sobě, kdežto čtenářstvu asi jde přece jen o výsledky jeho badání. — Velmi nemile působí v knize p. N-ově zkomoleniny našich moravských místních jmen. Čteme tu důsledně: Velká Týnice místo Týnec, Cholín místo Cholina, z Příkazu m. z Příkaz. Naše Židlochovice nazývá p. dr. N. důsledně Selovicemi, — patrně má tuto německou zkomoleninu za původní slovanský tvar? A co je to ta „Malá Tinz“ ve Slezsku? a „Gloggnitz“ v Dol. Rakousích? Kam to povede, budouli naši učenci považovati správné psaní jmen původně slovanských za pouhé pletky, jich nedůstojné? Ostatně uznáváme rádi poměrnou jazykovou dokonalosť spisu, ač p. dr. N. si libuje v některých nezvyklých a málo libozvučných formách, jako na př. „přiřazuji“ (str. 61); „řadím“ by tu snad také bylo stačilo. Také častého nepěkného hromadění souhlásek mohl se p. dr. snadno uvarovati. — Co do věci opravujeme, že v Cholině na Mor. nebyl nalezen žádný zlatý kroužek (str. 29.). P. dr. N. odvolává se při tom na zprávu o „starých hrobech u Choliny“ v tomto časop. 1884. str. 128. Tam však se praví jenom, že nalezeny také zlaté a stříbrné prsteny — vůbec, ne ale v Cholině; tím méně se tam mluví o jediném zlatém kroužku s esovitým zakončením, který by se byl v Cholině nalezl. — Praví - li p. dr. N., že „nám jde jen o to, usadili - li se slovanští Čechové zde v zemi teprva za doby velkého stěhování národů“, podotýkáme k tomu, že nám jde spíše o to, zdali Slované vůbec sem teprva v době t. zv. stěhování národů přišli; vždyť až do X. stol. byli Čechové jenom malým kmenem kolem Prahy usedlým, kromě nich bydlelo v Čechách i na Moravě množství jiných kmenů slovanských, kteří s Čechy dokonce války vedli; nejsme tak zlomyslni, abychom na tuto historickou pravdu chtěli p. dra. N. „upozorňovati“, neboť ani nám nenapadá, podezřívati p. dra. N., že by to nevěděl; ale ve věci tak důležité doporučovala se zajisté největší opatrnosť, které ve spise p. N-ově pohřešujeme na několika místech, kde mohl uvarovati se odporům v myšlenkách i krátce po sobě následujících. Tak čteme na str. 32., že „pojem slovanskosti v archaeologii a anthropologii je theoreticky lehce stanovitelný.“ Čtenář bude nyní zajisté očekávati, že tedy p. dr. tento pojem ihned stanoví. Zatím se nám vykládá v následující větě, že prý „tu jde o to nalézti v té stránce kultury, kterou nám ukazují zachované památky prachistorické a v stránce fysické jisté rysy, náležející specialně lidu, jenž nyní, i v dobách minulých, pokud lze historické zprávy nazpět sledovat, jevil se i jinými znaky, sociálními, s části i citovou stránkou celkem více méně jednotným, a hlavně příbuzným jazykem jasně odlišeným od ostatních skupin lidových Evropu obývajících“. Již tato věta, psaná slohem, do jehož přílišné průzračnosti zajisté stěžovati si nelze, dává tušiti, že ten pojem slovanskosti v archeologii snad přece není tak „lehce stanovitelný“, jak p. dr. N. ve větě předposlední nám namluviti chtěl; vždyť právě o tento „pojem“ točí se náš spor; je o něm již celá literatura a dosud se o to učenci hádají. A skutečně nám oznamuje p. dr. N. na stránce následující (32), že tento dle str. 31. „lehce stanovitelný“ „pojem národnosti české a slovanské se stránky anthropologické — hodlá někdy v budoucnosti — hledat!“ Jinou nesrovnalosť či nedůslednosť shledáváme v následujícím: Na několika místech vyslovuje se p. dr. N. tak, jakoby historie byla již nade vši pochybnosť dokázala, že Slované se přistěhovali do Čech a Moravy teprva kolem polovice I. tisíciletí po Kr. a jenom většina archeologů že hájí „v odporu s výsledky historickými autochthonnost Čechů“ (správně snad i zde: „Slovanů“?); — a zatím čteme zase na str. 17. právě o té době, do které většina historiků našich klade příchod Slovanů do našich zemí, toto: „Konec Ténu (tak nazývá p. dr. N. dobu laténskou) určiti nelze, protože hraničí s dobou úplné tmy jak v historii, tak v archeologii. Co se v Čechách dělo, nevíme. Soudit jen můžeme, že, jako celá střední Evropa, tak i Čechy byly dějištěm bouří, způsobených velkým stěhováním národů. Udrželo se staré obyvatelstvo, či vybynulo úplně pod krvavým nátiskem tisíců, kteří beze vší pochyby razili si také českými lesy a údolími cestu na jih a na západ? Nevíme. Historie poskytuje jen chaos zpráv, vhodný k desaterým, ba často dvacaterým výkladům.“ Důkladněji nemohli bychom ani my vyvrátiti tvrzení, jakoby historie byla dokázala, že se sem Slované přistěhovali teprva po stěhování národů. — P. dr. N. praví také na str. 4., že z vážnějších našich historiků jediný Šembera hájí prvobytnosť Slovanův u nás. Pomíjí tu nezasloužené mlčením Sasinka, který právě po-

kud zůstal na půdě přesné historie, podal o této otázce studie zajisté většího pozoru hodné, než jakého se jim dosud dostalo. — To jsou naše poznámky ku knize p. N-ově. Máme za to, že nám nikdo neupře, kterak jsme se při nich drželi přesně v rámci věcnosti, stavíce pokrok vědy nad stanovisko osobní polemiky a citu. *V. H.*

Příspěvek ku květeně lišejníků moravsko-slezských. Napsal prof. **V. Spitzner.** V Prostějově 1890. 8°. str. 28. Nákladem vlastním. — Zasloužilý a nad jiné horlivý a nadaný tento botanik moravský získal sobě vydáním spisu jmenovaného nevšedních zásluh o květenu moravskou, neboť posud neuveřejněny žádné zprávy o lišejnících naší užší vlasti, tak že každý opravdový přítel květeny uvítá radostně tuto záslužnou a důkladnou práci. Spisovatel podává v soustavné a přehledné řadě zevrubný a jasný popis veškerých až posud drem Kalmusem, prof. z Niesslů a jím samým na Moravě a ve Slezsku nalezených druhů, k popisu každého druhu pak připojena jsou podrobná náleziště. By poznal vegetační poměry řečené třídy, navštívil p. spisovatel Beskydy, po třikráte Jeseník a mnohé jiné kraje Moravy a rak. Slezska a nelze o tom pochybovati, že horlivý tento badatel neopomene též navštíviti vysočinu českomoravskou, která hojného materiálu pro jeho studia přislibuje. Připojený analytický klíč k určování čeledí a rodů cenu celého díla zvyšuje a doporučuje jej do přízně i širších kruhů a dojista že neopomene žádný opravdový přítel domácího rostlinstva s obsahem této cenné a první práce o lišejnících česko-moravských se seznámiti. *Dr. Ed. Formánek.*

Kroj lidový a národní vyšívání na Litomyšlsku. Příspěvek k poznání kultury lidu českého. Podává **Teréza Nováková.** S devíti tabulkami. V Olomouci 1890. Tiskem a nákladem národní knihtiskárny Kramáře a Procházky. 4°. Text 12 str. — O díle tomto, které tyto dni vyjde, podáme příště podrobnější zprávu, zatím na ně jakožto na pozoruhodnou publikaci upozorňujíce

---

Kronika vlasten. spolku muzej. v Olomouci.

Druhý sešit „Moravských Ornamentů“, vyšlý v létě právě minulém, potkal se na všech stranách s nejpříznivějšími posudky. Budiž nám dovoleno citovati zde nejmarkantnější místa z jednotlivých časopiseckých recenzí o tomto díle:

„*Ženské listy*“, vycházející nákladem ženského výrobního spolku českého v Praze a redakcí Elišky Pechové-Krásnohorské, psaly v č. 10. roč. 1890. toto: „Krásné, veliké, umělecky i národně důležité dílo podnikl Muzejní Spolek Olomoucký vydáváním památných, starobylých vzorů vyšívání, kterými lid dle původních svých popudů krasocitných vynalézavě tvoříval ozdoby svého dávného kroje, nyní všude již valně vymírajícího. Na Moravě dlouhověká tradice a symbolika ustálily obrazotvornosti vyšívaček jisté určité směry, tak že se tam vyvinul nejrázovitější sloh ornamentiky, jenž Moravě zjednává prvenství v oboru národního vyšívání po stránce umělecké i historické. Dílo, jehož druhý sešit podán veřejnosti, přináší v provedení nejdokonalejším, které činí čest dovedné kreslířce, a v průvodu výtečného vysvětlujícího textu Vlasty Havelkové překrásný titulní list a šest tabulí bohatě vyplněných vzorky rozmanitými, systematicky seřaděnými; všecky jsou vysoce zajímavy, některé úžasně krásny, tak že i toho, kdo mnoho očekává, překvapují lepou nádherou své zvláštní komposice a činí dojem velice vyvinuté hotovosti slohové, nikoli instinktivní, nahodilé primitivnosti, jakou by snad neznalec předpokládal u ornamentálních výrobků prostého lidu venkovského. Tušíme, že nejen pro naše dámy, ale i pro naše umělce jest tu mnoho velezajímavého materiálu ku studiím a mnoho plodného podnětu k tvoření. Kéž by naše dámy rozuměly, oč více významu má takovýto sešit národních vzorků než celé ročníky vrtošivých Pařížských mod!... Přejeme si upřímně, aby (dílo toto) zdomácnělo ve všech našich kruzích, kdekoli vládne vkus, smysl pro národní památky opravdu cenné a uznání pro záslužnosť takovýchto publikací.“

„*Slovácké noviny*“ přinesly v čísle ze dne 20. září 1890. z péra znalce mor. ornamentiky, p. prof. J. Klvaně obšírný posudek, z něhož vyjímáme:

„Když referováno bylo na těchto místech o I. sešitu Mor. ornamentů, kterýž obsahoval naše moravské kraslice, proneseno bylo přání, aby muzejní spolek Olom. nelekal se stránce tiskové věnovati větší obnosy; tím že obratná práce sl. Vanklové přijde k pravé platnosti a ornament moravský k efektu ještě většímu. Že tomu tak skutečně, viděti na všech sedmi vel-

kých (velké folio) tabulích druhého sešitu ornamentů, na nichž podala nám sl. Vanklova z části lithografií obyčejnou (tit. a tab. 2., 4. a 6.), z části lithografií fotografickou (tab. I., 3 a 5) způsobem tak krásným celou řadu moravských prací vyšívaných, že sešit ten čestně na bok postaviti se může pracím nejskvostnějším toho druhu. Krásné kresby sl. Vanklovy totiž provedeny tentokrát v c. k. dvorské a státní tiskárně, která jim věnovala zasloužennou péči. Celek budí opravdovou senzaci i mezi odborníky svou nádherou a, jsa pečlivě sestaven, i svým výběrem...

Kraj náš Slovácký Hradišťsko-Brodsko-Ostrožský zastoupen zajímavě na tab. III. a V. a sice devíti proužky ze všech našich krojů a čtyřmi „dýnkami" starobylých, nyní více již nenosených čepců, jichž reprodukci v Mor. Orn. každý zajisté uzná za dílo zpříma mistrovské...

K celé této skvostné publikaci, která nejen Olom. muzeu, nýbrž i celému národu může sloužiti ke cti, přidáno jest čtvero listů illustrovaného textu. Text ten mimo úvod a doušku pochází od zasloužilé kustodky výšivek muzea olom., pí. Vlasty Havelkové a pojednává o svérázu, původnosti a starobylosti ornamentů a rovněž i technice našeho lidového vyšívání. Každý odborník milerád přisvědčí pí. Havelkové, že vkus i ornament vyšívání toho jest zcela samostatný a že i všechny motivy lid náš, mající neobyčejně vyvinutý smysl pro přírodu, zcela samostatně sobě vytvořil...

Vůči „Orn. moravským" vykoná zajisté celý národ náš hojným jich kupováním svoji povinnosť. Tak krásného a zároveň laciného díla neposkytuje žádná literatura! Jeť vydáno bez ziskuchtivosti, jen dobré věci k vůli. Vedle všeobecně národněuměleckého zájmu, jenž věcem v Mor. ornamentech pro jich eminentně uměleckou cenu přísluší, podává zajisté muzejní spolek práci tu veřejnosti také z následujících důvodů. Předně, aby různé ony formy ornamentální, s nimiž dobou poslední hlavně v průmyslu textilním pode jménem staroněmeckých, starofrancouzských ano i orientálních vzorů se setkáváme, pokud mají původ svůj v rázovitém vkusu, práci národa našeho, lidu našemu, jako vlastnímu jich tvůrci byly zase přiřknuty a vráceny. Za druhé míní muzejní spolek svými „Mor. ornamenty" poskytnouti těm, kdož o umělecký průmysl se zajímají, hojnosť takových motivů, které by našemu domácímu uměleckému průmyslu vtisknouti mohly, byvše rozumně a důsledně používány, alespoň částečně onen osobitný ráz, který vtiskla více méně individualita každého národu umění jím provozovanému, zvláště však lidové vzory orientalské slohům východním.

A i proto zasluhují „Orn. mor." rozšíření co největšího, neboť splněn-li bude i úkol tento, pak lid náš, který nám vlastně zachoval národnosť, který mluvou svojí spoluzakládal nové naše žití po spánku staletém, který písní svojí založil naši hudbu, stane se i vrozeným vkusem svým také spoluzakladatelem specificky našeho rázu v umění ať již vlastním, jak si je představoval Mánes, ať v průmyslovém, jak si je představujeme my."—

„*Národní listy*" přinesly v č. 276. ze dne 7 září 1890. recenzi z péra slovutné pí. Renáty Tyršové, tohoto znění: „Dílo vzácné hodnoty, bychom tak řekli též representativní, přibylo těchto dnů do řady publikací o národním vyšívání sbírkou šesti listů „Moravských ornamentů" vydaných Olomúckým vlasteneckým spolkem muzejním. Na velkých tabulích — slč. M. Wanklovou na kámen kreslených, tištěných ve vídenské státní tiskárně — předveden tu krásný výběr moravských výšivek, věrně v barvě originálu reprodukovaných. .

Muzejní spolek olomúcký získal si již o zachování a publikování moravského vyšívání národního vzácných zásluh a také nejnovější dílo péčí jeho vydané setká se zajisté též v Čechách s nejživějšími sympatiemi . . ."

Jen v jedné věci nesouhlasí pí. Tyršová s textem, totiž s oním místem „Úvodu", který „zásluhu, že veřejnosť naše napřed na Moravě, později pak i v Čechách, počala pozornosť svou obraceti k lidovým výšivkám", připisuje olomuckému muzejnímu spolku. Proti tomu klade pí. Tyršová důraz na to, že snaha za sbíráním a pak též za šířením národního vyšívání se nesoucí je v Praze původu zcela spontanního a samostatného; prvním veřejným projevem její že stala se výstava součástek národního kroje československého r. 1879. v Praze, jejíž pořadatelem byl prof. (nyní ředitel) A. Studnička. Před tím již po dva roky že sbíralo muzeum Náprstkovo výšivky, že vznikly i jiné soukromé sbírky a na základě tohoto materiálu že vznikla v Praze myšlénka přenésti toto umění lidové do našich škol a domácností.

Kontroverse tato vznikla patrným nedorozuměním, jež asi zavinila přílišná stručnosť oněch slov „Úvodu" našeho. Pravda ovšem, že r. 1879. uspořádána byla v Praze výstava lidových krojů, o niž hlavní zásluhu získal si p. prof.

Studnička. Tato výstava nebyla pisateli onoho Úvodu k textu III. sešitu Ornamentů neznámou, ježto sám tehdy výstavu onu navštívil. Právě proto ví z autopsie, že to byla výstava krojů a celých součástek krojových, ne pak výšivek o sobě; olomucký spolek naproti tomu zakládá si právě na tom, že on první posunul kroj na čas, pro první dobu do pozadí, aby celková malebnosť kroje, který přece není uměním, nezabírala pro sebe pozornosť divákovu na úkor té drobné výzdoby krojů, která tvoří vlastní uměleckou stránku v kroji lidovém, totiž na úkor vyšívání. Při tom pak opětně abstrahoval náš muz. spolek od techniky vyšívání, aby obrátil zřetel veřejnosti výhradně k ornamentice, neboť jenom touto jeví se umění, ostatní je uměl. průmysl. Neupíráme, že p. prof. Studnička již tehdy k umění v kroji také přihlížel, on však stále ještě na mysli měl v přední řadě celý kroj; čtemeť v „Českém kreslíři“ (roč. I. čís. 1. str. 17), časopise to, jejž on krátce potom vydávati se jal, toto: „Nejprvé chystali jsme se vydati samostatné dílo o našich krojích, poskytne-li k tomu výstava nějaký výtěžek.“ Tedy pořád ještě jenom „kroj“. Nemůžeme ovšem posouditi, zdali v tomto zamýšleném díle mělo vlastní umění národní na krojích přijíti k plné platnosti, či zdali by i tam nebylo zatlačeno bývalo celkovou malebností kroje a jeho součástek do pozadí; ale ani k takovému dílu o krojích nedošlo. Praví p. prof. Studnička hned ve větě po onom hořejším citátu následující: „Že však se (výstava ona) netěšila hojnému účastenství pražského obecenstva, nezbylo nám než vyčkati s vydáním takového nákladného díla, až by se naskytla vhodná k tomu příležitosť“. — Slova tato jasně dokazují, že ona výstava nedovedla „obrátiti pozornosť veřejnosti v Čechách“ měrou žádoucí ani na kroj, nerci-li na vyšívání. Nebudiž to řečeno na porok ani p. řed. A. Studničkovi, jehožto dávné snahy o zavedení národního rázu do uměleckého průmyslu jsou všeobecně i nám dobře známy, ani těm prohledavým a zasloužilým kruhům pražským, které již před muzejním spolkem naším sbíraly národní kroj; ale — ptáme se — kde ve veřejnosti české stala se snaha za šířením národního vyšívání se nesoucí před rokem 1885. žádoucí měrou znatelnou? Toho přece upříti nelze, že intenzivní ruch za účelem sbírání a oceňování výšivek lidových nastal teprva po výstavě, kterou v lednu r. 1885. uspořádalo naše olomucké muzeum. Teprva po této výstavě počal onen shon po výšivkách lidových, počaly časopisy naše přinášeti články o výšivkách národních a zobrazovati toto vyšívání (ne již celé kroje), a počaly též samostatné publikace národních vzorů vyšívaných jedna druhou stíhati. Nepochybujeme o správnosti toho ujištění, že v Praze již před tím „vznikla ve středu odborných znatelů uměleckého průmyslu, jakož i umělců, o projevy ducha národního se zajímajících, myšlénka, přenésti samobytné toto umění lidu československého do našich škol a domácností“; ale není nám známo, že by tato myšlénka již tehdy před rokem 1885. intenzivně a všeobecněji byla prováděna bývala, a že by touto myšlénkou jakési národní renesance v našem umění, že by tímto proudem byla česká veřejnosť zachvácena bývala, takjako se to vskutku stalo po roku 1885.

Široká veřejnosť v Čechách zůstávala oproti myšlénce té zajisté dlouho chladna, až přišel onen intenzivní popud z Moravy. Toto doznal nedávno též K. B. Mádl v Nedělních listech „Hlasu Národa“ (ze dne 20. července 1890.) v článku „Slovo o národním vyšívání“, jenž arci zásluhu tu přisuzuje průmyslovému muzeu moravskému v Brně, pravě, že teprva když toto muzeum „ve zvláštním díle předložilo veřejnosti dobrý výběr ve zdařilých reprodukcích, obrátil se její (totiž veřejnosti) zřetel k tomuto národnímu umění intensivněji.“ Jen že průmyslové muzeum brněnské samo obrátilo k tomuto umění zřetel svůj intenzivněji teprve po výstavě našeho muzea v lednu roku 1885. A do širokých vrstev veřejnosti české nákladná a drahá publikace mor. průmyslového muzea také sotva pronikla tak, aby teprva od vydání jejího byl onen ruch zavládl. — Mimo to zásluha vlasten. muz. spolku olom. spočívala nejenom ve sbírání výšivek, jak v Čechách — tušíme — všeobecně se soudí, nýbrž ve vědeckém spracování nár. vzorů vyšitých, se stálým vzhledem k ostatním oborům mor. ornamentiky lidové. Teprva tímto vědeckým zpracováním stanoveny byly ve vyšívání našem lidovém ony elementy, ze kterých samostatná ornamentika lidu našeho se skládá, a odtud teprva počítati se mohlo s lidovými výšivkami našimi jako s momentem kulturním. — Oproti tomu rádi uznáváme, že v Praze samostatně a spontánně počato hned po vzniku ruchu výšivkového, t. j. hned rokem 1885., uváděti vzory vyšívané jako ornament do škol a domácností; že tam tedy vzorů těch využitkováno prakticky hlavně v různých oborech průmyslu uměleckého. K tomuto stadiu praktickému chtěl muz. spolek náš dospěti teprva po vědeckém, teoretickém prostudování ornamentiky

lidové, aby zabráněno bylo možným omylům a přechmatům, jichž se někteří horlivci vskutku neuchránili, což pak mělo za následek zase reakci.

Můžeme ostatně říci, že tento malý domácí spor o prioritu ruchu výšivkového jen ke cti oběma stranám slouží; nepřeli bychom se zajisté o věc, která by oběma stranám byla lhostejnou, které by některá z obou stran nepřikládala velké váhy a zvláštního významu. My pak zajisté uznávajíce rádi velké zásluhy pražských interesovaných kruhův o zdar této myšlénky, nežádáme pro sebe jiného uznání, než jaké nám po právu patří. —

Jako o I. sešitě Mor. Ornamentů, napsal i o tomto druhém vídeňský estetik, dvorní rada Falke v úředním „Wiener Abendpostu“ (č. 245. ze dne 23. října 1890.) posudek velmi příznivý, z něhož podáváme překladem následující:

„Jest tomu jen několik roků, sotva půl desítiletí, co mezi textilními pracemi starého domácího průmyslu vzbudily zcela zvláštní pozornosť výšivky moravských selek ze slovanských dědin svou technickou dokonalostí a rozmanitostí jakož i původností motývů a dojmem skoro klasicky krásným. Sbírány byly tehdy vlasteneckým muzejním spolkem v Olomouci a r. 1886. byly vystaveny ve velikém výběru v rakouském muzeu, kterýžto ústav sám před krátkým časem získal malou sbírku znamenitých vzorů. Nelze jich právě snadno vyhledati, neboť dlouho byvše zanedbávány, nepovšimnuty, jen v drsných dozvucích ještě zpracovávány, musí pravé a krásné originály býti vytahovány z truhel starých lidí.... Nyní vyšla také publikace těchto krásných prací, za niž děkujeme opětně snaze vlasteneckého muzea v Olomouci.... Jest to něco zvláštního s ornamenty těchto moravských výšivek. Jsou z větší části vytvořeny v motývech ne právě četných na základě domácích rostlin, odchýlily se však od přirozených forem, jak autorka textu pomocí obrazů jasně vykládá, stupeň po stupni ve vývoji slohu tak, že se můžeme příti o motývu základním. Tak máme zde motýv, jehož se velmi zhusta používá, plané jablíčko, jež shledáváme jednoduché a ploché, jak přiměřeno vyšívání, ale pak také množství složitě vyvinutých forem, k nimž použito stopky, květu jakož i jaderníku ve vnitřku. V tomto vývoji spočívá zcela rozhodně příspěvek k dějinám vzniku a vytváření se ornamentu, jak jinde snad nikde tak jasně nevystupuje. A jako na jablíčku, ukázán jest podobný vývoj na domácím zvonečku, jehožto nejnádhernější formy bychom snad pokládali za řeckou palmetu. A přece je to jenom obrazný vývoj z prostého domácího motývu. — Jak daleko sahá tento proces do minulosti, nemůžeme říci, ježto sotva udržely se příklady, které jsou přes 200 až 300 let staré. Formy mohly se rychle vedle sebe, ze sebe vyvíjeti, mohou však také, jak se autorka domnívá, nám však jaksi pochybným se zdá, míti vznik svůj se v pradobách slovanských dějin. Nevěříme tomu, že Slované tyto rostlinné ornamenty plodů a květin donesli s sebou do těchto krajin, když se sem přistěhovali. Jinak se to může míti s lineárními a geometrickými ornamenty, které tu nacházíme podobné jako u různých národů starohistorických a prahistorických dob. Míníme na př. meandr a j. v. To není nápadným rovněž tak, jako že některé ornamentální motývy, které shledáváme na starých bronzových nádobách a ozdobách, přešly do vyšívání selek; nápadným však jest, že nejen ornamentů na těchto předmětech, nýbrž samých těchto prastarých předmětů, spon a přesek v různých formách, náramků a nákrčníkův upotřebeno bylo v těchto moravských výšivkách. Zdaž se to stalo teprva nyní, kdy tyto předměty starověku jsou opět hledány a sbírány, či jest to tradice, která se odvozuje z pradoby, kdy oněch předmětů bylo užíváno? Doznáváme, že se nám ještě příčí, tomuto poslednímu věřiti. Vidíme však, že to dílo, jakkoli málo listů obsahuje, povzbuzuje ve mnohém ohledu...“

K těmto slovům dodáváme následující příběh: Jest tomu asi šest let, když ze Slatěnic přinesena byla nalezená tam právě spona bronzová darem do olom. muzea. Současně, ba zrovna v tu samu chvíli dostavil se nynější kaplan penčický vel. p. Grygárek s modro vyšívaným páskem od své matky. Na pásku tom viděti Slatěnskou sponu bronzovou, která asi o třicet let později ze zákrytu podzemního na světlo Boží vynesena byla, než ji matka vel. p. Grygárka vyšila! —

Některé jiné úsudky o tomto sešitě „Mor. ornamentů“ pro nával látky neodkladné přineseme dodatečně v čísle příštím. Zároveň oznamujeme, že III. sešit těchto „Mor. ornamentů“, obsahující ukázky ze staromoravských malovaných kancionálů, již se tiskne a začátkem r. 1891. vyjde. Odkazujeme ostatně v té příčině lask. čtenáře na „Oznámení“ ku konci tohoto čísla.

Utěšený ruch nastal po širé Moravě rozesláním Dotazníku ve příčině mor. vlastivědy, o jejímž společném vydání se oba muzejní spolky, náš a brněnský, dohodly. Lhůta pro zodpovídání dotazníku určena byla prvotně do konce listopadu t. r. Poněvadž však nebylo každému možno, odpovědí těch do této doby se-

staviti, a někteří pp. zasílatelé se tázali, možno-li i po uplynutí této určené lhůty odpovědi ony zaslati, odpovídáme tuto všem, že ovšem možno, prosíme však, aby vybývající odpovědi sestavovány byly bez odkladu a by nám dle možnosti nejdéle do konce února 1891. zaslány byly.

Do 8. prosince, kdy číslo toto uzavíráme, poslali nám odpovědi na dotazník o těchto (abecedně spořádaných) osadách následující pánové [Skratka „(půd.)“ značí, že k odpovědém přiložen půdorys osady dle katastr. mapy okreslený — namnoze velmi pečlivě]: Bánov (půd.) p. uč. Fr. Čechmánek a dp. farář J. Schneider, Bolelouc p. naduč. Al. Vrtěl, Boršice (okr. Uh. Ostroh) dp farář J. Přikryl, Čehovice s tišt. monografií „Památnosti obce Čehovic) dp. far. A. Hanslián, Čelechovice p. naduč. C. Šponer, Dobrochov (půd.) p. uč. J. Zatloukal, Dřevohostice dp. far. F. Věrný, Dřínov (půd) p. naduč. J. Havlík, Hoštice (půd) p. Em. Kočí, medik, Karlovice u Malenovic (půd.) p. uč. C. Tetour, Komna bez podpisu, Kostelec u Holešova (půd.) dp. koop. A. Bezděk, Kralice (okr. Prostějov) p. naduč. M. Šefránek a dp. koop. J. Grussmann Kunkovice p uč. J. Filipec, Lič Horní p. naduč J. Kolář. Litovel p. L. Spurný, Loukov dp. far. Dr. A. Englisch, Měrovice (půd.) p naduč. J. Bouchal a dp. far. Fr. Fučík, Milkov (půd.) p. uč. J. Slavíček, Mysliovice p. naduč. Fr. Poláček, Olšany (okr. Prostějov, velmi obšírně a pečlivě, půd) p. naduč. K. David, Ospilov (půd.) p. naduč. J. Sedláček, Otročkov (půd.) p. uč. J. Slavíček, Počenice (půd.) p. Fr. Derka, práv., Prakšice správa školy, Rozstání dp. far A. Podhradský, Rudslavice (půd.) dp. far. Fr. Přikryl, p. uč. Helsner a p. J. Skopík, Smolina p. uč. Fr Lintner, Stařechovice p. uč. J. Hula, Strabenice (půd., obrázky typických usedlostí, starého nábytku a krojů) p. uč. K. Fentler, Střeň (půd.) p. uč. Fr. Vaněk, Švábenice (půd.) p. Fr. Hrouzek, práv., Tovačov (půd.) p. naduč. J. Loyka, Újezd Dol. (okr. Lipník) stud. V. Kubáč, Vícov (půd.) p. naduč. Kučera, Topolany p uč. J. Lasovský, Vrahovice (půd.) p. naduč. J. Kyselý a p. uč. J. Černý, Vranová (velmi obšírně a pečlivě) p. naduč. J. Hübl, Zdislavice (půd.) stud. Fr. Pěčák, Žerotín (půd.) p. naduč. Fr. Loutocký, Žešov p. uč. A. Wölfel. — Kromě toho poslali různé zprávy topografické: o Královĕ Poli p. J. Škreta, o Slavkově a okolí dp far. n. odp. Květosl. Deutsch, o Kyjově a okolí p. s. adj. K. Tvarůžek; dp. koop Fr. Přikryl poslal otisk svých obšírných „Pamětí Karlovských“ na Rožnovsku, a p. uč. Ed. Peck půdorysy těchto osad: Všetuly, Miškovice, Kurovice, Hlinsko, Vítonice, Střebětice, Chomíž, Zahnašovice, Bořenovice, Dobrotice. — Odpovědi, které nás dojdou později, jakož i odpovědi došlé muz. spolku brněnského, zaznamenáme v čísle příštím.

Ze seznamu zaslaných dosud odpovědí — jakkoli na první ráz potěšitelný účinek dotazníku znamenati lze — vidno přece jen, že popisy největší části moravských osad (pokud leží v okresích, jež muzejní spolek olomucký popsati hodlá) ještě vybývají. Opakujeme tudíž výzev náš, prosíce, aby ti, kdož v přední řadě povoláni jsou, spolupůsobiti k uskutečnění té veliké a krásné myšlénky, vydati vlastivědu Moravy, totiž důst. duchovenstvo a ct. učitelstvo, nenechávali hlas náš nepovšimnutým. Nové vlastivědy moravské je nutně potřebí a naše venkovská intelligence postaví si touto společnou prací nehynoucí pomník vlastenecké horlivosti. Co se týče provedení zaslaných dosud příspěvků, můžeme s potěšením oznámiti, že velká většina je pracována svědomitě; čím obšírnější a podrobnější jsou odpovědi, tím ovšem jsou nám vítanějšími, neboť tím více účelu svému vyhoví. Zejmena budeme též povděčni za věrné opisy zajímavějších listin, pokud ovšem opsání jich nenarazí na úskalí nesnadně čitelné skriptury. — Ku četným odpovědém připojeny též otisky obecních pečetí; v této příčině pronášíme prosbu, aby pečeti otiskovány byly na zvláštní lístek papíru, poněvadž jsou-li otisknuty na odpovědích samých, které mnohokrát do rukou bráti nutno, vosk pečetní snadno oprýská.

Také prosíme, aby přihlíženo bylo k popisu typických statků, k čemuž budiž dle možnosti připojen podrobný půdorys jednoho takového statku, po případě i vyobrazení typických domů. Velmi vítány nám budou malůvky z domů (dle možnosti vodovými barvami provedené) a kresby ozdob štukových na Hané druhdy oblíbených. —

S potěšením upřímným zaznamenáváme též, že spolupracovníci našeho časopisu a dopisující členové našeho muz. spolku pp. prof. J. Klvaňa v Uh. Hradišti a K. J. Maška v N. Jičíně zvoleni byli dopisujícími členy české akademie cís. Františka Josefa pro vědy, slovesnosť a umění v Praze.

Ze vnitřního života spolkového zaznamenáváme, že v říjnu t. r. uspořádal vědecky sbírku numismatickou našeho muzea horlivý člen spolku našeho a znalec mincí, lesní adjunkt p. Ing. Lad. Červinka, pobyv za tou příčinou po 14 dní v Olomouci a získav si takto náš upřímný dík. (Viz zprávu jeho o sbírce numismatické pod záhlavím: Sbírky muzejního spolku.)

V poslední chvíli dovídáme se, že slečně Madlénce Wanklově dostalo se od c. k. ústř. komise pro zachování památek ve Vídni v uznání zásluh jejích o mor. ornamentiku lidovou takového vyznamenání, jaké od řečené komise dosud žádné dámě uděleno nebylo: zvolenať byla slč. Wanklova za korrespondentku této ústř. komise.

Valná hromada vlasten. muzej. spolku olom bude v lednu 189., den určité oznámen bude později v denních listech.

Sbírky vlasten. muzejn. spolku

byly průběhem roku právě minulého znova uspořádány, čehož potřeba ukázala se hlavně následkem velkého přírůstku jich za poslední doby (obzvláště darováním sbírky p. Peckovy). Nyní tedy lze nám též podati přehledný popis našich sbírek muzejních, jímž se ct. členstvu muzejnímu zajisté zavděčíme. Popis ten podávati budeme postupně po částech a počínáme dnes přehledným popisem naší sbírky numismatické, kterou průběhem října t. r. systematicky uspořádal se zvláštní ochotou člen spolku našeho p. In. Lad. Červinka, z jehož péra též následující popis této sbírky i s teoretickým úvodem pochází.

Přehledný popis sbírky numismatické.

Zavedením peněz důmysl lidský získal si o vývoj národohospodářský i státní nemenších zásluh, nežli se stalo vynalezením knihtiskarství. Jsouť peníze, ať tak díme, strojem nejužitečnějším, jimi uspoří se nejvíc práce, nejvíce času; každý národ dle stupně svého vzdělání ovšem vyvolil sobě také různé předměty za peníze, jež by nejlepší mírou u porovnávání hodnoty různých věcí mezi sebou ku výměně určených byly. Tak užíváno koží, plátna, mušlí a j. za peníze, až pak pokrokem vzdělanosti užito kovů, jež se také za prostředníky obchodu nejlépe osvědčily Byly peníze železné, cínové, měděné, bronzové a posléz i stříbrné a zlaté; podoby jich se arci časem měnily; tak považují mnozí učenci kruhy a kroužky, jež samy o sobě nebo v hrobích nalezány bývají, za pradávné peníze; jako peněz užíváno kousků stříbra, zlata, až časem ze prutů a cihel řezány plíšky kulaté a ty opatřeny jsouce známkou své hodnoty přijaté došly obliby největší. Znamenané tyto kousky kovové nemalou důležitosť mají také pro dějiny té které země, rázem svým jsouce svědkem umění a vzdělanosti, hodnotou svou a zrnem zase známkou blahobytu a bohatství. —

Slýchati často o soukromých sbírkách mincí, jež bývají z pouhého sportu více méně nákladně zakládány i rozmnožovány; avšak většina takových „sbírček“ je na velkou škodu vědy té, jíž vlastně maj prospěti. Bylo by tedy velmi žádoucno, aby jednotlivci, kteří jen sbírají, avšak přísnou a kritickou vědu peněžní pěstovati nemíní nebo nemohou, sbírky své buď darovali, nebo za přiměřený obnos veřejným muzejím postoupili. Jen spořádaním velikých sbírek usnadňují se studia vědecká, jen tak lze vědě numismatické, u nás bohužel velmi zanedbané umožniti, aby svůj úkol, jenž bude netušeně dalekosáhlým, provedla. Ve sbírkách soukromých, zkoumatelům nepřístupných, jest mnohdy uložena mince ceny vědecké velmi vysoké, a sběratel, jenž obyčejně sbírá z pouhé manie, nemá o tom ani zdání; kolik mincí způsobem podobným jest pro vědu a naše dějiny ztraceno?!

I jest velmi chváliti lid náš, jenž numismatickou sbírku muzea olomuckého hojně obohacuje; za šest roků uloženo zde k uschování na *3000* kusů mincí z různých zemí a různých dob, namnoze kusů drahocenných. Nadějeme se, že čím dále vědomí o důležitosti veřejných sbírek numismatických pronikne, tím také více sbírky ty budou podporovány a rozmnožovány.

Při pořádaní sbírek peněžních muzea našeho hleděno hlavně k zemím koruny české, nám nejbližším a nejdůležitějším; ostatní mince slovanské, německé, římské a j. seřaděny zvláště.

Doba praehistorická zastoupena zlatými mističkami duhovými ze Svísedlic a Všeminy; přiložený zlatý stočený drát z Charvát považovati lze za nejstarší snad minci. Mínění učenců o národnostním původu mincí těchto se velmi rozcházela, dnes však už bude asi málo těch, kteří si při tom na Kelty vzpomínají.

Nejstarších peněz českých, tzv. denárův z dob Boleslavův sbírka naše ještě nemá, vyloženy však jsou denáry Oldřichovy (1012—37), Břetislava I. (1037—55) a vévodské mince Vratislava II. (1061 - 92); mezi nimi chová se denár moravský z doby jeho panování na Olomucku (1054—61), jenž je vzácným a velmi důležitým pro naše dějiny; čtemeť na rubu: „SC S PETRVS“, jméno nejstaršího patrona celé Moravy. Jakého dosahu a významu je legenda tato, jsouc ve spojení s metropolitním chrámem v Olomouci, témuž svatému zasvěceným, pokusím se dovoditi ve zvláštní rozpravě v tomto časopise. — Konrad I. znojemský (1051—92), a Oto I. Sličný (1054—87) zastoupeni po jedné minci: pozoruhodno, že Oto I. mincí s legendou SPETRVS nerazil, rovněž synové a nástupci jeho Svatopluk (1095 – 1109), od něhož zde čtyry krásné denáry a půldenár se chovají, jakož i Oto II. Černý, zakladatel chrámu svato-václavského v Olomouci, (1107

až 1125) opisují rub svých mincí pouze: „SWENCESLAVS". Důležita a velmi vzácna jest mince Otova s rybičkou (z nálezu rakvického), kteráž neobvyklá kresba za následek vlivu byzantského se pokládá; jestiť v písmenech řeckého ἰχθύς (ryba) ukryto „Ježíš Kristus, boží syn, spasitel." Od Břetislava II. (1092—1100) máme čtyry denáry moravské, jeden český a denár ražený společně s otcem, králem Vratislavem I.; od Bořivoje II. (1100—07, 1118—1120) pak větší počet denárů a půldenárů z nálezu chudenického v Čechách. Vladislav I. (1109—18, 1118—25) zastoupen několika krásnými denáry, Soběslav I. (1125—40) jedním znojemským. Z dob následujících není žádných mincí, až teprve široké nepěkné denáry Přemysla Otakara I. (1197—1230 lze ve 4 obyčejných kolcích spatřiti.

Doba denárů v Čechách a zejména na Moravě je pro dějepis vlastenecký velmi důležita i poučna. Boleslav I. zavedl dle vzorů bezpochyby bavorských minci, jež ražena jsouc zprvu takořka z ryzího stříbra a ryta hned z počátku umělci domácími liší se rozhodně od soudobých i pozdějších nepěkných denárů německých našich sousedů; rytina byla na nejstarších mincích rázná, jasná. přechází teprve na mincích Svatoplukových, Otíkových, Bořivojových v mělčí a umělejší, zejména pak mince Vladislava I. a II. a Soběslava I. a některé ještě z dob Soběslava II. jsou nanejvýš dokonale a umělecky provedené rytinky; některé pak denáry údělných knížat moravských jsou mnohem dokonaleji a uměleji provedeny než soudobé denáry české. Ne tak vždy bývalo se zrnem mincí samých a věru že lépe ještě čísti lze z mincí, těchto němých pomníků české naší minulosti, blahobyt i strádaní a škodu, kterouž na ubohém lidu nesvornosť rodu Přemyslova a vladařivosť jednotlivých členů jeho páchala. Úplný úpadek pozorovati na minci v rázu a mnohem lépe na zrnu denárů samých z dob Fridrichových, Jindřicha Břetislava a Přemysla Otakara I., ba panovník tento povrhnul uměním domácím a po způsobu německém zaváděl u nás minci docela novou, dříve nebývalou, t. zv. brakteaty (bractea = tenounký plech); nepraktická a také zrnem nevynikající mince ta šla po celé století XIII. V naší sbírce zastoupeny brakteaty moravské nejmenší i prostřední, české největší a také jeden solidus (mince obyč. hranatých tvarův a na rubu slabě ražená) lze tu viděti. Teprve Václav II. (1283—1305) donucen jsa všeobecným zmatkem a křivdami, jež špatnou minci jak jednotlivcům tak i státu trpěti bylo, rozhodl se zaraziti minci dobrou a jak sobě tak i blahu veřejnému příznivou. Avšak umění domácí bylo následkem lhostejnosti posledních králů z rodu českého k němu tak kleslo, že uznáno zapotřebí povolati umělce florencké a ti od r. 1300. razili t. zv. groše pražské, 60 na hřivnu téměř ryzího stříbra počítajíce. Odtud počítáno také na kopy, kterýžto způsob až do století XVII. se udržel.

Máme pak ve sbírce zastoupeny pražské groše z doby kralování Václava II., Jana Lucemburského a Karla I. (IV.); rovněž viděti lze t. zv. parvy (= malé pražské), jichž počítáno 12 do groše. Poslední dva panovníci zrno grošů pražských zhoršili, tak počítáno za Karla IV. až 70 kusů na hřivnu. Mnohem hůře dělo se s groši Václava IV. (na groších vždy jen VENCESLAVS ⁝ TERCIVS), jichž obsah už jen 8lotový byl a také jich zevnějšek utrpěl znamenitě. Doba husitská nepřinesla také mincovnictví českému nic lepšího; raženoť času toho velmi mnoho mincí falešných a právem stěžují si stavové na zlořády ty. V mincovně zemské raženo jen halíře se lvem, Sigmundovi pak připisují se vzácne halířky s korunkou. Z moravských halířů husitských máme zastoupeny několikerokolky halíře zemské, jihlavské i znojemské. Jiří Poděbradský zanášel se myšlénkou zavésti opět minci dobrou, avšak zaneprázdněn jsa panskými nepokoji, nedošel k tomu v krátkém čase svého vladaření, ač rytina jeho pražských grošů zase pěkna i úhledna jest. Halířů nevybíjel. Grošů Vladislavových chová sbírka muzejní neméně než 30 variantů. Panovník tento už tak zv. parvů nerazil, nýbrž dle sněmovního usnešení hned už za Jiřího Poděbradského měly se bíti peníze bílé, jichž by do groše 7, každý o dvou halířcích, se počítalo. Bílé penízky máme oboustranné i jednostranně ražené, jakož i halíře. Od Ludvíka I. chovají se bílé peníze jednostranné a takovétéž halíře. Za Ferdinanda I. asi r. 1548. groše pražské zanikly. Hodnota jejich vnitřní klesla až na téměř ¼ své původní ceny z dob Václava II. Rovněž Ferdinandových grošů a halířů i peněz bílých chová sbírka muzejní počet větší, některé pak i s letopočtem. Také jeden měděný groš početní vyložen, jiný je tu z mincovny jáchymovské z doby Rudolfa II., Maximilian II. zastoupen větším počtem bílých grošů, jež zavedeny byly na místě bývalých grošů pražských a počítáno jich 70 na tolar nebo 60 na zlatý rýnský (peníz stříbrný, nikoli dukát). Dvoukrejcar a větší počet jednostranných peněz bílých tolikéž je ve sbírce naší. Od Rudolfa II. a Matyáše máme několik bílých grošů a několik grošů malých

(MALEY GROSS, jediné to peníze s nápisem českým). Stavovské mince z léta 1620. jsou tu rovněž uschovány; 24ník český a 12níky moravské v několika variantech. O nepříznivých poměrech hospodárských za prvé doby panování Ferdinanda II. svědčí mince. Ve sbírce naší uloženo množství t. zv. kipprů (Lange Münze, dlouhá mince, což Ad. Voigt vysvětluje tím, že se „dlouho" počítati musilo kipprových peněz, měl-li vyměněn býti za ně tolar dobrý), a jsou většinou z mincovny olomucké; dále chová se tu několik grošů a krejcarů zrna už dobrého. Ferdinand III., Leopold i Josef I. mnoha groši zastoupeni jsou, Leopold také krejcary, z nichž ony chatrného zrna s opisem „BÖHMISCHE LANDMŸNZ" nápadny jsou. Karel VI. zastoupen 10níkem, dvougrošem (6 kr.) a mnoha groši; také halíř je přiložen. Od Marie Terezie a Jozefa II. je zde několik dvacetníkův a desetníkův jakož i groše; krejcary raženy pak už jenom z mědi, mimo to pak zavedeny t. zv. „grešle", jež veliký centralista Josef II. zvláště pro země české také ve Vídni razil, zrušiv před tím mincovnu pražskou. Za Františka II. mincovna opětně obnovena a mince její známkou C poznačené jsou ve sbírce naší rovněž v několika 20nících, 12nicích a krejcarech. Rovněž Ferdinad I. zastoupen 20níkem a menšími několika penězi. Od Františka Jozefa má sbírka 6krejcary (šestáky).

Rovněž zajímava i početna je sbírečka českomoravských mincí pamětních; tak uvádíme jetony Zajíce z Hazmburku, Hlavsy z Liboslavě společně s Lekešem z Květné, Šultýse z Felsdorfu a j.; také několik grošů Valdštýnových, Trautsohnových a Šlikových.

Z mincí jinoslovanských vynikají denáry a oboly Slovanů polabských z let 990—1020; na nich vesměs lze spatřiti kříž, symbol víry Kristovy, z čehož se vyvoditi dá, že Slované tito tehdy již křesťany byli. Denáry tyto ve známosť nedávno Daneberg uvedl a určil. Důležitý je také matapan srbský Štěpána Uroše I. (1241 – 1272) z Velehradu, o němž tento časop. v čís. 21. podrobněji pojednává. Větším počtem zastoupeny Slezsko, Polsko, Rusko a státy jihoslovanské, zejména mincemi novějšími.

Ze zemí rakouských hojné máme mincí uherských, z nichž denáry sv. Štěpána a Ondřeje jsou význačnějšími. Tyroly, Štyrsko, Krajina i arciknížectví rakouská rovněž hojně jsou zastoupena; máme též několik mincí babenberských jež však bohužel dosud nejsou přesně určeny.

Z německých států, zejména z Pruska, Bavor, Saska, mnoho mincí sebráno; též několik italských, benátských matapanu, mantovských peněz z nouze (Nothmünzen), francouzských císarských i z republiky, anglických a portugalských chová sbírka naše. Ze zámorských uvésti dlužno mince venezuelské, brazilské a ze států severoamerických, pak japonské a čínské mince. Papežských mincí sebráno několik, rovněž biskupů olomuckých (zvláště velká pamětní mince zlatá Dietrichsteinova) i solnohradských; velmi vzácny jsou denáry patriarchův voglejských (slov. „Voglej" = úhel, z toho teprve Aquilea) a j. v.

Římských mincí rovněž je ve sbírce veliký počet, z nichž zmíniti dlužno alespoň denáry z republiky, assy Vitelliovy, Aemilianův, Galbův a j.; z Palestiny je zde šekel pravý a jedno moderní falsum. Přečetná je sbírka peněz papírových a pro nás nejdůležitější tabulka darovaná p. Kramářem s tak zv. papírovými penězi z nouze (Nothzetteln) z let 1849—50. Podklad celé sbírky numismatické, sbírka p. Kramářova, chová se dosud sama o sobě a doplňuje sbírku muzejní velmi čestně.

Dary pro sbírky vlasten. muzej. spolku, pak noví členové a dary peněžné za dobu od 1. září 1890 nuceni jsme pro nával jiné neodkladné látky odložiti do čísla příštího a prosíme za laskavé poshovění.

Oznámení.

Příznivé přijatí, jakého se dostalo prvním dvěma sešitům „Moravských Ornamentů", vydaných vlasten. muz. spolkem olomuckým a obsahujících mor. kraslice a vzory vyšívané, bylo témuž spolku pobídkou vydati v III. sešitě těchto Mor. Ornamentů barvotiskem ukázky onoho svérázného umění písarského a malířského našeho lidu, jaké se jeví ve starých památkách rukopisných, nedávno na Moravě objevených, hlavně kancionálech. Ráz i význam iniciál a ostatních ornamentů těchto rukopisných památek zná čtenářstvo naše ze článku o kancionalu boršickém (č. 20.–24. toh. časop.), kterazto památka rázem vzbudila pozornosť veřejnosti naší. Stran ostatních památek toho druhu odkazujeme na článek „Prostonárodní malířská škola moravská" v tomto čísle našeho časopisu uveřejněný.

Tento III. sešit Mor. Ornamentův obsahovati bude 7 tabul barvotiskových s barevným tytulním listem a ornamentovanou obálkou ve formátě čtvercovém.

Jako tabule sešitů předcházejících kreslila i tabulky III. sešitu s'ečna Madlénka Wanklova; litografii provedla c. k. dvorní a státní tiskárna ve Vídni. Jsou zde ukázky iniciál a ornamentů z kancionálu boršického, Raškova, Šumberova, Pinkavovo a neznámého malíře z let 1732 až 1735. Text od V. Houdka a prof. J. Klvaně opatřen bude hojnými ornamenty a iniciálkami černými v tom způsobu, jako illustrován byl článek o kancionálu boršickém.

Cena tohoto sešitu určena je pro členy vlasten. muz. spolku pouze na 1 zl., pro jiné na 3 zl.

Listárna. Číslem tímto **ukončuje se sedmý ročník (1890.)** našeho časopisu. Žádáme tedy uctivě pány členy muzejního spolku, aby **neopomenuli členský příspěvek na rok 1891.** (obnášející 1 zl.) **zavčas zaslati,** aby v zasílání časopisu nemusila nastati žádná přestávka, ježto se náš časopis posílá jen těm členům, kteří příspěvek svůj za dotyčný rok zapravili. Časopis vlasten. muzejn. spolku v Olomouci vychází koncem každého čtvrtletí, tedy v posledních dnech měsíce března, června, září a prosince. Koho by některé číslo nedošlo, nechť to laskavě ohlásí, a sice nejdéle do 14 dní po uplynutí dotyčného čtvrtletí, expedici časopisu vlast muzejn. spolku v Olomouci, Bělidla č. 19. — Přihlášky nových členův, členské příspěvky, dary peněžité, jakož i obnos za Mor. Ornamenty přijímá prozatím Národní knihtiskárna Kramáře a Procházky v Olomouci, Bělidla č. 19. Aby se zabránilo nesprávnostem a omylům, žádáme pp. členy v zájmu jejich vlastním aby adresy své psali zřetelně, by je udali dopodrobna (jméno křestní, příjmení, charakter, bydliště, při větších městech též ulici a číslo domu, při menších osadách též poslední poštu) a dále, za jakým účelem ten který obnos posílají: zda-li jako členský příspěvek (a sice za který rok) či jako peněžní dar (zejména zda-li je určen fondu na zjednání vlastní budovy) či konečně za Moravské ornamenty. Rovněž tak prosíme, aby nám každá změna adresy našich pp. členů zavčas oznámena byla. Všeliké dary pro sbírky muzejní i dopisy správy muzea se týkající, zasílány buďtež pod adresou: Vlasten. muz. spolek v Olomouci. Dopisy redakce tohoto časopisu se týkající zasílány buďtež místodrž. sekretáři V. Houdkovi ve Vídni, I. Schillerplatz 4.

Nákladem vlasten. muzejního spolku v Olomouci vyšla tato díla:

Moravské Ornamenty. Sešit I. (Mor. kraslice.) 8 tabul barvotiskových a 1 kreslená. Na kámen kreslila Madlénka Wanklova. S vysvětlujícím textem od Dra. Jindř. Wankla, Fr. Stránecké a Vlasty Havelkové. Cena pro členy vlast. muz. sp. olom. 1 zl., pro jiné 2 zl.

Moravské Ornamenty. Seš. II. (Vzory vyšívané.) 6 tabul barvotiskových s barevným listem tytulním ve velkém formátě foliovém. Na kámen kreslila Madlénka Wanklova. Text napsala Vlasta Havelková s úvodem a douškou od *V. H.* Lithografie a tisk c. k. dvorní a státní tiskárny ve Vídni. Cena pro členy vlast. muz. spolku olom. 2 zl., pro jiné 5 zl.

Návod ku sbírání a zachraňování starožitností. 20 stran s přečetnými obrázky. Cena 10 kr.

Začátkem roku 1891. pak vyjde:

Moravské Ornamenty. Seš. III. (Ornamenty moravských kancionálů.) 7 tabul barvotiskových s barevným listem tytulním ve čtvercovém formátě. Na kámen kreslila Madlénka Wanklova. Text napsali V. Houdek a J. Klvaňa. Cena pro členy vlasten. muzejn. spolku olom. 1 zl., pro jiné 3 zl.

Spisy tyto objednati lze v Nár. knihtiskárně Kramáře a Procházky v Olomouci, Bělidla čís. 19.

Za správnosť obsahu svých vědeckých pojednání odpovídají pp. spisovatelé sami.

Redaktor V. Houdek. — Nákladem vlasten. spolku muz. v Olomouci.
Tiskem nár. knihtiskárny Kramáře a Procházky.

ČASOPIS
VLASTENECKÉHO
MUZEJNÍHO SPOLKU OLOMUCKÉHO.

REDAKTOR:

V. HOUDEK.

ROČNÍK VIII.
obsahující čísla XXIX—XXXII.

V OLOMOUCI 1891.
Nákladem vlasten. muzejn. spolku olomuckého. — Tiskem nár. knihtiskárny Kramáře a Procházky.

OBSAH:

Články:

Dopisy:

Drobné zprávy:

Vydává se jenom členům spol. muz. a sice zdarma.

ČASOPIS

Expedice na Bělidlech číslo 19. n. v Olomouci.

VLASTEN. SPOLKU MUZEJNÍHO V OLOMOUCI.

Číslo 29. Vydáno v dubnu r. 1891.

Kopeček Šaratický u Brna.

Dle poznámek Dr. Wankla podává L. B.

Kdo jede drahou železnou z Brna k Vyškovu, dobře může viděti po pravé straně uprostřed rovných polí asi 5 metrů vysoký pahrbek, jenž sluje v lidu „Kopeček“ (obr. na str. této) a zdvihá se severovýchodně od městyse Šaratic, maje 90 metrů v objemu. Hluboký příkop a val jest kolkolem. Pravidelná podoba pahorku přivede zajisté bezmála

Kopeček Šaratický u Brna.

každého, kdo kolem něho jde, k domněnce, že kopeček tento je uměle nasypán od lidí. Pověsť pak vypravuje se o něm v lidu taková: Před dávnou, pradávnou dobou mnoho tisíc lidí — snad vojáků — v helmách svých snesli hlínu na upomínku jakéhosi slavného vítězství.

Jsou však ještě jiné pověsti o tomto kopečku mezi lidem, které jsou zvláště pozoruhodny. Tak dopátral se Dr. Wankel následující pověsti, kterou mu staří lidé tamnější vyprávěli: „Když jednou jakýsi

sedlák na poli u Kopečku oral, přišla pojednou k němu stará žena a prosila, aby jí rozlámané topůrko k motyce spravil. Sedlák odmítl žádosť řka, že to nemůže spraviti, nemaje nástrojů při sobě. Stařenka však vyzvala sedláka, aby sáhl do kapsy, z níž ku svému podivení vytáhl potřebné nástroje; i spravil jí motyku. Děkujíc, poodešla babička a náhle zmizela zraku sedlákovu, aniž poznati mohl, kam se poděla. Za chvílenku však objevila se opět náhle a tajuplně, držíc v ruce teplý, právě upečený pecen chleba, který mu za službu jí prokázanou darem přinesla. Udiveně ptal se sedlák, kde vzala tak náhle čerstvě pečený, ještě teplý chléb? Odvětila babička: „Viz! v tomto kopečku hoří neustále věčný oheň. Mnoho obilí, nesmírné poklady zlata a také již upečené pecny leží nakupené a přichystané pro případ, kdyby Morava v neštěstí upadla a lid její v hladu a porobě snad úpěti měl. Již mnozí pokusili se o to, by pokladů těch se zmocnili, posud se tak nepodařilo nikomu.“ Řkouc tato slova, zmizela, sedláka udiveného zanechavši.“ —

Pahorek u Šaratic, jak jsem výše podotkla, nazývá lid od pradávna „Kopečkem“. Nikdo nepojmenoval ho mohylou, hrobem nebo pohřebištěm a nezachovala se také žádná tradice, žádná pověsť, že by byl býval místem pohřebním.

Jest on pahorkem zbudovaným na památku nějaké důležité události, jako jest na př. tzv. mohyla Koščuškova u Krakova, k jejížto zbudování kameny a hlína z daleka posílána byla z úcty a lásky ke Koščuškovi [1])

I v pověstech posud vypráví se nám o zvyku národním, pahrbky nasypávati a na památku zvyku toho za našich dob házíme mrtvému hroudu hlíny na rakev do hrobu. Uváživ zajímavé ty okolnosti, navrhl Dr. Wankel výboru muz. spolku olomuckého, aby starý ten památník prozkoumán byl. Ochotně povolilo představenstvo obce Šaratické muzejnímu spolku rozkopku Kopečka, o níž pak zaznamenal Dr. Wankel následovné:

„Když rozkopal jsem pahrbek, překvapily mne četné známky ohně, čímž pověsť o věčném ohni odůvodněna; hlína byla na některých místech do červena upálena, a na ní nakupeny byly kameny, mezi nimiž rozbité nádoby, kdysi bílým hebkým popelem naplněné, stály. Popel promíchán byl malinkými bronzovými knoflíčky se čtyřmi špičatými hranolky[2]) 2—4 mm. velkými a s kousky roztavené spěže či bronzu; nalezl jsem ho ve vrstvách větších, stříbrolesklý, jak asbest vypadající. Tuhované střepy, některé okrášlené pruhovanými trojhrany, pocházejí z mis, hrnečků a uchatých džbánovitých nádob, které buď na místě rozbity byly nebo tlakem se rozpadly. V zemi popelem promíchané nacházela se tu a tam kůstka opálená, kalcinovaná, jak se zdá, z malých zvířátek. Kameny byly ve středu „Kopečku“ nakupeny v homoli a některé z nich byly zřejmě obtesány, dva pak měly podobu žernovů. Uprostřed homole ležely čtyry veliké kameny, které nepocházejí z krajiny okolní, totiž: velký balvan křemenného slepence, jak se nachází u Rudic; jiný balvan sestává z ruly, jak se nalezá u Tišnova, třetí je břidličnatý, jakoby ze Sudet a konečně čtvrtý balvan je pískovcový. I tako věc poukazuje k tomu, že tento kopeček je asi pouhým památníkem nějaké důležité události, a že na pomník ten snešeny byly kameny snad z celé Moravy

---

[1]) Takovým památníkem je také mohyla Krakusova a Vandina u Krakova.

[2]) Knoflíčky takovými posud ozdobují Slováci a vůbec Slované torby, pasy a j. věci.

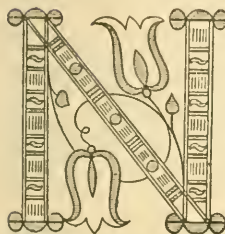
Jedno místo pod kameny do čtverhranu postavenými nebylo dotknuto ohněm. Zde dal Dr. Wankel kopati, domnívaje se spatřiti kýžený hrob, za nedlouho však přišli dělníci na celinu, aniž něco našli.

Větší část kamenné homole zůstala v Kopečku neprozkoumána a tudíž prý není vyloučena možnosť, že někde ještě hrob se nachází.[3]) Výlohy rozkopkou se značně množily a sychravý čas podzimní velely v práci ustati.

Dle nalezených starožitností lze souditi, že kopeček nasypán byl za doby tzv. halštatské. Ježto pak v lidu okolním do dneška udržela se o kopečku tom pověsť, která zkoumáním archeologickým ukázala se opodstatněnou, lze z toho souditi na kontinuitu obyvatelstva od těch dob, kdy kopeček ten byl nasypán.[4])

Z pověr lidu valašského.

Sděluje **Mat. Václavek**, ředitel měšť. škol na Vsetíně.

Nikde na naší Moravěnce nelpí lid na zděděných zvycích a obyčejích tolik jako na Slovensku a na Valašsku. Přese všecku novověkou, vše nivelizující „kulturu“ zachoval si lid tu i tam tolik svéráznosti, že srdce každého přítele lidu radostí poskočí, shledá-li, kterak není posud vše ztraceno, že se přece ještě v něčem toho dobrého, po předcích zděděného nezřekl, ale že to chová jako drahý klenot, kterýž míní odkázati i svým potomkům.

Mimo řeč je to hlavně kroj se svou uměleckou výzdobou, jenž obyvatelům žírných břehů Moraviných a lesnatých strání moravských Bezkyd vtiskuje neporušitelnou pečeť pravého Slováka, skutečného Valacha. Dále jsou to ony krásné písně, hlaholící po vinoplodné půdě slovenské a na pasekách i salaších valašských, pak domácí, rodinné zvyky a obyčeje, jež se po celý rok v příhodné době zachovávají, jsou to konečně i pověry, jež tu i tam ve vší svěžesti ještě bují, podávajíce zároveň nejeden důkaz o stupni vzdělání, na jakémž lid posud stojí.

Avšak pověry, kouzla i čáry byly druhdy a jsou ještě poněkud též mocnou vzpružinou k činům a podnikům, tu smělým a odvážným, tu dobrodružným a nepěkným, neřku-li nemravným. Kulturní historik a etnograf nesmí arci ani těchto výstřelků povahy lidové znevažovati, ale musí s nimi účtovati, chce-li pravou charakteristiku, pravý povahopis toho neb onoho kmene nebo národa podati. Moravský Slovák a Valach mají i v této příčině mnoho společného. Příroda je oběma posud nejen živitelkou, ale i přítelkyní vroucí, k níž se obrací v radosti i žalosti,

[3]) Zajímavé analogon sdělil nám známý archeolog kraňský, kníže Arnošt Windischgraetz, že totiž u Sv. Martina v Kraňsku, půl hodiny od železniční stanice Littai zdviha se naproti zámečku jménem Schwarzenbach, pahorek patrně lidskou rukou nanešený. Dosud nebyl prokopán, poněvadž se okolní lid štítí jej rozkopati. Vypravuje si pak lid o něm pověst, že prý v pahorku je panna se zlatým vozem (snad bronzovým?) a kdyby se tam kopalo, že by oheň ze země vyšlehl. Kníže Windischgraetz dal tam kopati na zkoušku, najav k tomu dělníky cizí, našel však jenom střepiny.

[4]) V roku 1831. pohřbeno na Kopečku 28 na choleru zemřelých, jejichž rakve a kostry zetlelé Dr. Wankel asi 5 stop hluboko pod vrškem pahrbku nalezl.

s ní plesá a truchlí, od ní nadívá se pomoci v různých případnostech života, s ní se i při posledním vzdechu loučí.

Obrali jsme si pro tentokráte úkolem dolíčiti onu neobmezenou důvěru, jižto chová Valach k matičce přírodě, aby mu dopomohla ku bezstarostnějšímu životu — k penězům. Není to ona lačnosť bezměrná, jež našeho obyvatele hor bezkydských pohání k mamonu, není to ona hříšná zásada doby císařské ve starověkém Římě, kterou básník charakterizoval rčením: auri sacra fames (proklatá touha po zlatě) a za kterouž se i nynější moderní materialisté honí, nikoli — Valach je příliš skromný, než aby chtěl zlatem plýtvati a příliš zbožný, než aby takové touze hříšné se poddal: chceť pouze pohodlněji ten život na zemi si upraviti, a jelikož stráně a vrchy jeho mu nerodí tolik, aby mohl druhdy i četnou rodinu vyživiti, domáhá se jen toho, čeho bez hříchu dosíci si troufá, „aby měl pomoc na nějaký čas.“ Hledá-li Valach „poklady“, neštítí se užívati i prostředků církevních a náboženských, jako modliteb, svěcení svíc, aniž mu napadá, že se dopouští svatokrádeže, používaje prostředků těch pouze k tomu, aby zlé mocnosti odpudil z místa, jež mu příroda, věrná družka jeho, jako místo „pomocné“ byla naznačila.

Kde jaký znamenitější vrch na mor. Valašsku, kde jaká značnější skála nebo roklina, nebo i pamětihodnější místo vůbec, všude prostoduchému Valachu kyne poklad, všude zlatá nebo stříbrná ruda. K pokladům těm ukazují cestu buky a jedle, na nichž buď ruka naznačuje ono vytoužené místo, kde kopati má a kde „šachtu“ k rudě nalezne, anebo jsou na týchže stromech hotové nápisy, udávající tomu, kdo čísti dovede, kde by se pokladu dokopal. —

Dostala se mi minulého roku knížka do rukou, psaná r. 1828. jakýmsi T k a l c e m, s níž laskavého čtenáře na potvrzenou hořejších řádků seznámiti hodlám. Knížka tato obsahovala nejprve všechna místa, kdež „rudy“ nebo poklad nějaký nalézti lze, pak popis a ponaučení, kterak pokladů oněch dobyti možno. Že pak názory o pokladech posud mezi lidem jsou stejny, doložím příklady z nedávné minulosti.

I. Kde jsou poklady.

Na příklad:

V Radhošti jest jedna hlína červená jako krev a v ní zlato ryzí z větší polovice, že by ním moravskú i českú zemi zaplatiti mohl co ta hlína v sobě obsahuje, jen že jí těžko najíti, než Valaši s kozami ji nacházejí, nebo sobě nohy obarví.

*

Proti mezříčské šibenici v tom potoku jest rokyta, na ní jsú litery ř e c k é vyryté a od té rokyty na devět šlapějí hledej, najdeš kameň, na němž je klíč veliký vyrytý, pod tým kameněm jest šachta, v ní je zlato čisté a jest prameň jako krokva, při němž jsou i ty železa, čím to dobývati máš, a na tom kameni jest léska zrostlá. Bral (t. j. toho zlata) Buryjan, řemesla tkalcovského z místa Klatov, a ten spis po jeho smrti nalezen jest roku 1585.

*

V Kadném potoku stojí jedla, na ní ruka vyrytá o dvou prstech, ukazuje k potoku, k slunci východu. Z druhé strany stojí buček, na něm vyřezaný kalich povede, dolů je bařina, v té bařině je zlato potočné jako bob aneb hrach a je černý jako smola, a když ho roztlučeš, bude pěkné a čisté zlato.

*

Já kněz Václav velmi nemocen, i nerad bych toho u sebe zanechal, však pro své duše spasení toto oznamuji v pravdě a beze vší darební práce. Kdo ví Hostýn nad Bystřicí, kostel na vrchu, proti oknu za oltářem je lěskové houští: jdi přímo k vratům železným*) a jdi skrze ně, až proti tomu oknu jest buk starý zrostlý s jedlí, hledej, v tom kořeni má být hřebík vbitý; nedaleko odtud právě na dva kroky je šachta velmi bohatá. Já kněz Václav v ní jsem byl, jí jsem užíval a když jsem ji ponejprv počal odkrývati, tak velký strach na mne přišel, že jsem musel utéci, až po třetí jsem toho došel atd.

II. Přípravy ke kopání pokladů.

Vezmi vodu z trojího panství, řásen z devíti prostředkův (?) čistých, z devíti bravenčích kopencův namíšaný a polní letten (?) s kořením, to všechno spolu vař, potom to přeceď a polož fasant (? = fassait = zelený augit?) do toho. Když nyní nějaké místo víš, kde by poklad zakopaný byl a duchové se ukazují, kteří tě zaslepiti chtějí, tehdá vezmi tej připravenej vody a pokrop to místo, tak všichni odstoupiti musejí.

III. Svíčku udělati, s kterou by se poklad v domě najíti mohl.

Vezmi kadidla, sirky (síry), vosku a uvařenej přaze (příze), z toho udělej svíčku a s tou svíčkou obejdi všecky kúty v domě; kde peníze zakopané jsou, tam svíčka zhasne.

IV. Kde leží poklady.

Když se na některém místě času nočního strašidla ukazují, když těm, kteří skrz takové místa jdou, strach a zděšení přichází; podobně když na tom místě žádné rosy nebývá, když se svíčka skrz takové místo nese a tam najednou zhasne; když se oheň, hromada žařivého uhlí, hromádka plesnivého chleba, jakož také kolikrát žaby, hnízda a jiné divné věci ukazují, tehdá jest jistotné znamení a také zkušeno, že tam poklad ukrytý jest.

Naprotiv tomu, kde se nějaký hřmot a tumult, křik atd. slyšeti dává, tam se mohl někdy nějaký člověk zamordovati aneb diabel své zaslepení koná a žáden poklad tam nebyl ani není.

Poklady jsou dvojnásobny. Jedny jsou od našich předků v čas ukrutné vojny v zem zakopané a zaopatřené a potom pro smrť i oheň víc naleznuty nebyly. Tam se může (poklad) přirozeným způsobem vyzdvihnouti a dostati a kolikrát z nenadání nalezen býti, když jenom nejprv jeho ležení se ví.

Druhý ale, který s všelijakými věcmi zastavený a diablem zaklnutý jest, není tak lehko k dostání a také od vysoké vrchnosti takový dobývati zakázáno jest, poněvadž při tom mnoho neštěstí se stává, jak mnoho příkladů o tom máme.

Na virgule není se dobře spoléhati. Tak řečené virgule nám také sice oznamují místo, kde se poklad nějaký nalézati má, poněvadž ale jak nad několika miliony ukazují (tak i nad málem?), tehdá na takové

---

*) Tak se nazývá úzký průlom náspů hostýnských na východní straně. (Srov. tento časop. 1888. str. 4.)

oznámení vždycky se spolehnouti nemůžeme. Někteří vyhledávají poklady skrze Šalomounovo zrcadlo, zemské zrcadlo neb vizygi, křišťál a jiné věci, které také ne vždycky dobře ukazují.*)

V. Kdy a kde pokladů dobývati.

Jak věděti sluší, dva dni v roce jsou, v kterýchžto všecky poklady jsou o-vobozeny, že duchové při nich prý (!) nejsou, totiž: 1. den na sv. Jakuba a 2. den na Nebevzetí Panny Marie. O jiném čase viz níže.

Když nevíš o pokladu a nevíš čím bys poklad našel: vem břilku (kamének) z proudu, co ňú voda hýbe a napiš na ňu tyto slova (místo vynecháno!) — potom ji dej pod hlavu a lehni sobě a vyříkej 5 otčenášů a 5 zdravas Maria: tak přijde k tobě duch a ukáže, kde poklad jest.

Zrcadlo zemské. Dej ve čtvrtek před východem slunce zrcadlo bez prutů (?) a napiš na něm hned i toho člověka (a?) tyto slova:

† Salan † tatr † rahsa † a jdi na křížovou cestu, polož je na ten kříž na jednu kterúkolvěk (cestu?) a napiš na něm zase tato slova: † Salan † tatr † rahsa † Dora † heran † Klára † a pak se zakopá do země a nechá se tam tři dni a potom na čtvrtý den ho můžeš zase vzít. —

VI. Ponaučení, kdy a jak by se měly pruty a virgule k proukázání zemského zboží učiniti a křest jejich.

Spíš než se modlení konať má, když se k tomu místu přijde, říká se předně obecná zpověď: Já bídný hříšník . . . . pak žalm 90., pak ž. 69., pak ž. 50., pak ž. 129.: Z hlubokosti mé . . ., pak evangelium sv. Jana z 1. kap. Pak teprv následující modlení se konat začíná a sice: „Ve Jménu Nejsvětější TROJICE Svatosvaté, Boha Otce, Boha Syna, Boha Ducha Svatého. Amen.

Já nyní ve Jménu Božím přicházím najíti to, což mně vynaleznouti možno a to se silnou vírú a nadějí vrúcí tyto dva a v témž roce vyrostené omlády a jimž rozkazovati chci dle vůle Boží a mocnosti Jeho veliké.“ (Říkej 5 otčenášů, 5 zdrávas a jednú Věřím v Boha; nyní pichni nůž třikrát do země k očištění a pokrop jej tříkrálovú vodú a svěcenú křidú, potři ho a uřež z jednoho stonku dva spolu vyrostené roční léskové omlády, ke kterým prý v suché dni ve středu, v pátek a v sobotu před východem sluncem, spíš než jich uřežeš, až na to místo, kdež jsi nalezl, jsi povinen se chodit modlit. Uřež jich s Pánem Bohem a rozestři bílý šátek neb čistý papír a zase se modli 3 otčenáše a 3 zdrávas Maria a jednú Věřím v Boha.)

Nyní křesť jejich následuje.

„Já vás křtím jménem Jana (lej na ně svěcenú tříkralovú vodu, učiň tři kříže nad nima) na úmysl církve svaté, křesťanské, katolické, apoštolské a všeobecné tím křtem, kterýmž byl Pán a Spasitel náš Kristus Ježíš pokřtěn v řece Jordáně, když ho byl svatý Jan křtil a to ve jménu † Boha Otce † i Syna † i Ducha Sv. Amen.“ A zase Věřím v Boha.

„Já N. N. rozkazuji vám, ne mocí mú, ale mocí božskou skrze Boha živého, skrze Boha mocného, skrze Boha svatého, skrze Boha sil-

---

*) O Šalomounově zrcadle se zde popisu nedočítáme; máme však za to, že je podobné zemskému, o němž dále řeč. Virgule jsou pruty o dvou vidlicích na jednom konci (z lat. virga, virgula, prut). Kde poklad je ukryt, nad tím místem se sklánějí.

ného, skrze Boha všemohoucího a skrze jeho přítomnosť ve velebné svátosti oltářní a skrze to uctění, které se Jemu ve mši svaté děje a díti bude až do dne soudného, v kterémž přijde souditi živých i mrtvých a svět skrze oheň. Já nyní vás za to žádám, kdykoliv vám rozkazovati budu, abyste mi ihned poslušné byly k proukázání toho, nač vás vésti budu, abyste mně ihned znamení učinily a to: poklad v zemi ležící buď zlatej neb stříbrnej, mince neb drahý kameny, neb Lazno (?) neb indich neb zlatú neb stříbrnú rudu aneb kterékoliv jiné věci, které nám potřebné budou, abyste mi tak v pravdě proukázaly beze vší falše a bez překážky a mně i mým kamarádům, to k mé neb naší nevyhnutedlné potřebnosti a bez překážky zlého ducha, v pravdě tak ukázaly, jako Sv. třem králům K, M, B ona hvězda proukázala ten nejdražší poklad v jeslech ležícího Pána a Spasitele Krista Ježíše a ten poklad mně neb spolu mým kamarádům od vás vykázaný aby zůstal tak stát neporušitedlný, jako zůstala hvězda státi nad chlívkem, kde byl pán Ježíš v jeslech položený a jako stál Syn Boží, kterémuž jest jméno Ježíš, v řece Jordáně, když ho Sv. Jan křtil. A jako jest Slovo tělem učiněné, které přebývalo mezi námi, tak vám rozkazuji, abyste mně tento poklad skrze to Slovo Tetragranaton (?) proukázaly a znamení učinily a to ve Jménu Nejsvětější a Nerozdílné Trojice Svatosvaté Boha Otce, Boha Syna, Boha Ducha Svatého. Amen."

Naposledy se říká Tedeum laudamus a skončí se požehnáním sama sebe i těch virgulí. Těm virgulám tyto křticí jména následují: první buď Jan neb Kryštof, druhé Prokop neb Daniel.

VII. O kopání pokladů.

Když měsíce přibývá aneb leží ve znamení býka, kozorožce nebo panny, tehdá kopej na místě známém, kopej beze všech ceremonijí, bez kola neb cyrkle, bez zaklínání, kopej vesele, osvobozený ode zlých myšlení a představování, bez strachu před duchami, nebo by se tobě od tej hodiny divné věci představovaly a předce nic není. — Kopači pokladů mají spolu mluviti, zpívati, ne zarmoucení, ale veseli býti; nebo to zakázano není, ačkoliv ti v tom nezběhlí věří.

Když se dokopává k pokladu a slyší se nějaký hřmot a hrozné věci se viděti dají, tehdá jest znamení, že ten poklad od zemských duchův, Syltův a horských mnichův opatrovaný jest, kteříž ho lidem závidí, lidi mámí a tak zaslepují, že jim poklady v tvrdou nebo měkkú zemskú materii proměňují aneb v jiný způsob obracejí a představují a mnozí od toho odcházejí, což činiti nemají, ale tu přetvařenú materii 3 dni zachovati aneb pořád do ohně vhoditi mají. Nebo peníze zůstanou penězi, ruda zůstane rudú a nemůže v té příležitosti v co jiného proměněno býti. Tu věc vezmi jen m ven, kdyby se ti zdálo cokoliv býti. Ty pak ale předce poklad dostati můžeš. —

My níže znamenaní při kopání pokladů jsme následující věci potřebovali: Nejprve jsme dali mši svatou sloužiti, kopali jsme na kříž, vzali jsme k tomu svěcené věci, t. j. šaty (?), svěcenou svíci, světlo a svatých 3 králů vodu, oleje, oheň a kadidlo a potřebovali jsme magických a nigromantských písem a karakterů (skrze moc sv. Slova zlí i dobří duchové člověka ve všech věcech poslouchati a jemu volni býti musejí), jakož také korunu, ceptrum, pás, prsten, svatých obrazův a nejvíce, když

se vyhledává poklad, jisté věci do lopat a motyk jsme zadělali. svěcené věci na sebe jsme zavěsili, aby nám zlí duchové škoditi nemohli, aby jsme bezpečně svou práci mohli konati.

Máme příkladů, že několik osob nedávního času šťastní v tom byli; zatím také při tom někdy podvod se stává: takže se jedenkaždý na pozoru míti má (!).

Závěrka.

Všechno svrchu oznámené má svůj jistý užitek, když jenom od zběhlého exorcisty, jako jest p. farář Šik v Novém Štětíně, (?) v Mainzu, Páter kapucín Zimerman ve Vilni a p. Mekbach's Kamarády ve Šenkensfeldu a jiní, vykonáno bývá (o čemž víc nežli 100 svědků jest), kteří sobě a mnohým lidem skrze jejich kunšty, které sem náležejí, v jejich nouzi brzy k velikému bohatství pomohli.

Kdo nyní předepsaných regulí poslouchá a následuje a nynějšího času nepeněžitého něco z těch mnoho v zemi mrtvě ležících a zakopaných peněz s pomocí Boží vyzdvihnouti sobě umínil (k čemuž také některé vysoké vrchnosti dovolení dávají, aby svým chudobným poddaným pomocti mohli), a kdo při tom veliký užitek cítí, nezapomínej nejdobrotivějšímu Stvořiteli každodenně děkovati a podle poručení Kristového svému potřebnému bližnímu pomocti, abys dosáhl blahoslavené skonání.

* * *

K těmto výpiskům přidáváme, že jediné na Vsacku následující místa dle pověry lidu poklady chovají, a že ke každému z nich víže se nějaká pověsť anebo holá skutečnosť, že totiž lidé za naší paměti, ano před několika málo lety pokladů na nich dobývali. Jsou to zejména Čup, vrch u samého Vsetína, pak u Vsetína ještě Semetín, údolí a návrší, rovina Ohrada, Valova skala ve Velkém Skalníku, kdež před málo lety dobýváno pokladů napřed ode dvou a pak ode tří lidí, údolí Jasenice, ráztoka u Lázků pod chalupou pohodného, kdež dřímají rytíři u věčném snu na způsob blanických rytířů v Čechách, k nimž kdysi nějaký Pilečka ze Vsetína přišel a rok u nich pobyl okovávaje koně jejich. Poklady konečně jsou v hoře Kobylské a Stříbrníku na Novém Hrozenkově, na Radhošti, na Čeladné a j. v.

Nejpověstnějším na Vsacku však je vrch Klenov na Bystřičkách. Vrch tento vypíná se na tak řečeném „Okluku" potoka Bystřičky a skládá se z mohutné pískovcové skály, v níž během času rušivá moc vody četné sluje, otvory a chodby nadělala. V těchto přirozených klenbách je prý mnoho pokladů nahromaděno. Také prý stával na vrcholu jeho kdysi hrad a posud sluje prostora vrchní u lidu „zámčiskem". Nyní je všechno krásně lesem zarostlo.

Poklady klenovské vábily odedávna okolní lid k sobě a povídá se o nejednom rolníku v okolí jeho, že zámožnosť svou děkuje Klenovu! Kdož by také, vida příklady, nepokusil se o dobytí pokladů klenovských! A dobývají jich lidé i za bílého dne a to beze všech dlouhých ceremonií, neřku-li čar a kouzel. Stačíť k tomu jednoduché prostředky. Poslyšte jeden příběh.

Jednou v létě na večer přišel do Rouštky, nedaleké to dědiny, obstarožný už člověk. Ptal se po hospodě. Lidé mu ji ukázali. V hospodě

se posadil nežádaje ničehož. Po chvilce tázal se hospodského po Klenově. Jde prý z Báňské Bystřice z Uher a chce se pokusiti o vyzdvižení pokladu v Klenově, kterýžto poklad je prý čtyřiadvacátým na Moravě. K tomu však má třeba někoho, kdo by ho doprovodil, že by mu dobře zaplatil. Také potřebuje svíce, jež skládati se musí z loje, svěceného vosku a z petroleje; neboť každé světlo v podzemí prý nehoří. I prosil tedy hospodského, aby mu takové svíce ulil a zítra aby s ním někoho na Klenov poslal. Zítra je prý pátek a k dobývání pokladů příhodný den. Hostinský byl ke všemu ochoten. Sám lil svíce, jen že pro svěcený vosk bylo jíti na faru.

Když neznámý s hostinským se o vše smluvil, dal dobrou noc a odešel na nocleh na fojtství ke Golaňům, kde ho také přijali. Ale opět ničeho nechtěl jísti, nýbrž poprosil gazděny, aby mu uvařila mateří doušky, dobromyslu a řepíku, kteréž zeliny jí sám dal, a vypiv odvar ten, šel spat.

Z rána vypravila se s neznámým celá karavana na Klenov: hospodský, Golaň a žena jeho a ještě jiní dva sousedé, z nichž jeden byl i v Americe. Hospodský vzal na posilněnou i pečeného masa a láhev kořalky. Všichni těšili se na poklady. Neznámý cupal za všemi bos, maje boty přes ramena.

Přišli ke Klenovu. Otvor do jeskyň podzemních je dosti vysoko od země a mimo to malý objemem, tak že sotva jím nějaký o g a r proleze. Ale naši „snaženci“ pokladoví z toho si nic nedělali. Však oni druh druha vyzdvihnou a nějak se prosúkají. Napřed lezl soused Škrabola se světlem, za ním neznámý, pak hospodský. Golaň se ženou a Američanem zůstali u otvoru na stráži, popíjejíce a pojídajíce, co jim cestou zbylo.

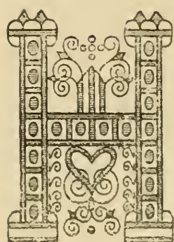
Hned u vchodu tapaje rukama nalezl Škrabola člověčí prý kosť (klíční), kterou ven vyhodil. Rozžali svíce a všichni lezli statečně v před. Lezli dobrou čtvrť hodiny nežli mohli v chodbě povstati a dále se bráti. Než dlouho nekráčeli. Škrabola přišel k jakýmsi schodkům, které hlouběji ku kamennému mostku vedly, ohnul se trochu a v tom světlo zhaslo a marné bylo rozžehování. Svíce nechtěly hořeti. Stojíce takto v rozpacích slyšeli pod sebou divé hučení vody jako od nějakého vodopádu. Rozpaky se proměnily u Škraboly ve strach, kterýž tmou odevšad je obklopující byl zvyšován. I dal se do hrozného křiku. Hostinskému také naskakovala husí kůže. Nezbylo, než obrátiti se. Dlouho sem a tam hmatajíce a narážejíce se o vyčnívající kameny dostali se šťastně k otvoru a na světlo denní. „No, už máte ty poklady?“ ptá se Američan vida Škrabolu soukati se otvorem. — „Už!“ zněla krátce odpověď.

Všeci upachtěni stanuli konečně na zemi. Několika slovy naznačen „strážníkům“ nezdar výpravy. Ti se dali do hrozného smíchu, hospodský však a Škrabola dělali kyselé tváře. Ale na div! Neznámý se nemrzel, nýbrž klidně pravil: „Dnes přece nebyla k tomu příhodná chvíle! Já však přijdu ještě jednou, až se poradím se svým bratrem, který b ý v á v Hradišti (Uherském).“ — To řka přehodil boty přes ramena a v tom jakoby ho země pohltila — zmizel jim s očí. Všichni byli plni úžasu. Když se potom vzpamatovali a podezřelé chování neznámého vůbec uvážili, obešel je takový strach, že h u p k y (cvalem) domů pospíchali.

Od té doby jsou milí sousedé přesvědčeni, že onen neznámý byl čarodějník, a nechce tomu hospodský ani věřiti, že by nebyli někteří lidé čarodějníky. Zdali po druhé s neznámým půjdou na Klenov dobývat pokladů, neumím pověděti.

Lze znamenati pokrok u vývoji lidstva v dobách předhistorických?

Uvažuje konservator Kl. Čermák v Čáslavi.

lavní úlohou zkoumání o pravěku jest stanoviti, zda-li lidstvo pokračovalo a byl-li vývoj jeho stálý a rostoucí. V takém vyšetřování spočívá vlastní užitek z badání o pravěku lidstva. Pokud sbírán hlavně jen materiál a pokud nepodařilo se vystihnouti čelné rázy čili doby kulturní, potud nebylo lze bezpečně mluviti o pokroku.

Dnes, tuším, vycítí již zkušený a v knihách sečtelý badatel jistou nápadnou podobnosť, jisté znaky, jež jen jediné době kulturní jsou vlastní. Promluvil jsem kdys na tomto místě*) o rázech dob předhistorických, a to hlavně na základě badání s rýčem a motykou v ruce, na základě sbírek muzejních prohlednutých po střední Evropě a na základě prací starožitnických této doby. Nepřím se, že budoucí přesné badání mnohé doplní, opraví a rozjasní.

Záhy shledá badatel v útrobách země lopotně pracující, i když již ráz nálezů určil, že jsou jisté přechody, že nález kloní se již k předchozí nebo k následujícím dobám, což přirozeno. Rázy dob stanovili badatelé dělbou umělou, kdežto vývoj lidstva přirozeně bez trhlin se nesl ku předu. Proto zcela správně lze mluviti o pokročilé době neolitické čili mladší době kamenné, když vedle množství kamenných památek též sporé nálezy měděných, bronzových neb i železných předmětů se najdou.

Jinak bylo při živých cestách zemských, jinak v odlehlých krajinách chudých, kde ku výměně a zdokonalení nápodobením nebylo příležitosti.

Často jediný střep poučí znatele více než sto jiných předmětů. Uvedu příklad ze zkušenosti. V cihelně pana J. Horáka v Čáslavi uhodil jsem v popelité jámě na střepy baňatých hrnců s vlnovitou okrasou a okrajem ohnutým bez vrubu pro poklici, jež klademe do starší doby českých hradišť a do rázu velkomoravského. A hle! tamže přimísen byl střep ze známých černě tuhou vyleštěných baněk s jemnými vráskami s hora dolů po vydutosti ke dnu se táhnoucími. Prvým nálezem tímto byl jsem překvapen; ale záhy objeveny misky téhož rázu (La Tènského) a železná sekera klínovitá s dutou hlavicí, která se ještě upevňovala na ohnutou rukojeť jako bronzové kelty a palstávy. (Na starém župním Havraňku u Poděbrad též nalezena sekera železná podobná, ale má ostří motykovitě rozšířené.)

Takými spojovacími články nejstarší památky jednoho rázu s druhým se pojí nebo vyskytnutím jediné památky mladšího rázu ku pokročilejšímu období téhož rázu ukazují.

Zprvu neměl člověk jiné látky na nástroje, než kámen, kosť, zub a paroh. Užívání těchto látek daleko až do nejmladších dob se udrželo. Tak šídlo koštěné vyskytuje se v nálezech nejstarších jako v osadách ze XII. století. Ale zpracování je různé. Kdežto ve starší době kamenné jsou šídla prostě vyštípnutá z trubicovitých kostí anebo vyřezávána pracně kamennými nožíky, objevují se teprve v mladší kamenné

*) Časop. mužejn. spolku olom. č. 24. str. 133.

době také šídla koštěná vybrušovaná hladce, kdy též provrtané sekery vedle obrušovaných byly v obyčeji. Starší, prostě přitlučená sekera vytlačena účelnější přibroušenou, až pak všeobecněji až do časů historických udržely se sekera a kladivo s děrou vyvrtanou. Přitlučené nožíky a šipky pazourkové ještě nalézáme při popelnicích rázu Lužického čili Polabského, pak je železný nožík vytlačil z užívání.

Hmota i způsob spracování bývají tedy nejdůležitějším vodítkem. Železo jako nejmladší ze čtveřice: kámen, měď, bronz, železo, vyskytuje se jistě již v polovině 1. tisíciletí před Kristem (v době halštatske), když bronzu již upotřebováno méně na nástroje, ale obecněji ku šperkům, jak se posud bronzu a mosazi upotřebuje.

Při každé z dotčených látek lze tedy pozorovati stupeň výroby neumělé a stupeň dokonalosti, načež pozvolné vytlačení účelnějším kovem.

Tak dospěli v jistých pokročilých krajinách k výrobě tovární cké i za dob dřevních. Sem náleží hromadná výroba perlí a korálův skleněných v Egyptě, zboží bronzového pro vývoz vyráběného v Etrurii a v Řecku, nádoby kovové často i továrními známkami opatřené, výroby římské.

Na Moravě vyspělo lidstvo ku výrobě řemeslné již v době tak zvané halštatské, jak ukázala kovárna v Býčí skále, objevená Drem. Jindř. Wanklem. Lid zdejší byl v kovářství i slévačství cvičený.

Ráz tovární cký přijala na sebe výroba v následující době La-Tènské. Tehdy na Hradišti u Stradonic vyráběny zejména kovové předměty, zvláště šperky, jako jehlice čili fibule, jehlice se zdobnou hlavicí, prsteny a řetězy s hotovostí, již továrním dělníkům příslušnou. Nedivíme se, že tak průmyslný lid bohatl, nač hojné zlaťáky podmokelské ukazují.

Bude vděčnou úlohou budoucího bádání buď dokázati, že zde bydlil lid jiné národnosti než slovanské, nebo Slovanům navrátiti, co jim dlouhé věky upíraly. Dobývajíce článku za článkem, ale nejen slovy prázdnými, ale důkazy pádnými dobudeme každému kmeni, co mu patří.

Rozeznati o nálezu, co jest výroby domácí a co bylo přivezeno z ciziny, dílem již se daří. Tak posuzujeme jako přivezený, cizinský výrobek: skleněné perle, bronzové sekerky (palstávy a kelty), meče, nádoby prací dutou vykované, náramky porýsované vbitými rýhami, spínadla a náramky s točenými vykutými závitci, na plochách širších jemně porýsované a srpy, tyto poslední jen dílem.

Sem nepočítáme bronzové jehlice s vřetenovými a knoflíkovými hlavicemi, kroužky, náramky z drátu vinuté, trubičky.

Při posuzování práce dlužno zřetel obraceti ku výrobě řemeslné domácí, jak se jeví na předmětech posléze jmenovaných, které se tak často jak v pohřebištích, tak v sídlech a hradištích objevují. Vůbec starší hradiště dlužno za střediska takové domácí výroby pokládati, jak nálezy kadlubů slévacích a odpadků při obrábění železa kovářským způsobem i tavením kujného železa dostatečně dokázáno. Podruhé dlužno od těch domácích řemeslných výrobků lišiti domácí tovární cké zboží, k němuž se u nás dospělo již za doby halštatské a tím značněji v době La-Tènské. Na příklad uvádím zde velikolepé nálezy v Býčí skále i v tamní kovárně předhistorické a pak na Hradišti u Stradonic.

Tak jako meče bronzové a náramky s vyrytými okrasami, po celé Evropě roztroušené, k jednomu východišti ukazují: tak opět jak továrnicky dokonalá vědérka bronzová a pak fibule a pásy řetězové ukazují ku dílnám stejnodobým a k jedné škole průmyslné.

Na příklad vzpomenu zde bronzového šperku (pasu s háčkem i kroužkem k zavěsení) a železné jehlice rázu La-Tènského od Náměště blíž Olomouce nalezených a p. V. Houdkem na str. 168. VI. ročníku toh. časop. popsaných a vyobrazených.

Na takovém náleze postřehne každý zkušenější badatel, že náleží řetěz i fibule (jehlice) k rázu starožitností doby La-Tènské a že tudíž jeví celou svou podobou hotovosť továrnickou, s jakou v prvých stoletích kolem Kristova narození hotovili u nás pěkné výrobky a hromadně je rozváželi. Vždyť nalezeny i nedohotovené fibule rázu toho na Hradišti u Stradonic, jak z drátu bronzového, stříbrného i železného. Řetězy pasové nejsou také ojedinělým úkazem, nalezenyť ve Kšelech u Českého Brodu, v Libčevsi u Loun, blíž Lovosic, háček z řetězu v hrobě s kostrou u Zábrdovic nedaleko Křince v Čechách.

V téže době byly též v modě náramky s vydutými polokoulemi a do hrobů dávali meče a hroty kopí rozličně zohybané. Stejný zvyk se pozoruje v celé střední Evropě, jen některé okruhy vyjímaje, kde právě halštatský ráz před tím vzorně vyspěl.

Obrátivše se zase k otázce v čele napsané, vyšetřujme dále, zda-li tento právě továrnický pokrok rozmáhal se dále.

Však z nálezů v sídlištích i v hrobech stejně vyzní odpověď, že nikoliv. Náhlý zánik průmyslu továrního vysvětluje se nám tehdejšími běhy válečnými a stěhováním národů ve století IV. až VI. po Kristu.

Ačkoliv tedy zanikl tovární průmysl, nezanikl domácí lidový průmysl v zemích našich, a nalézáme přesky, prsteny, knoflíky, práce prolamované a s okrasami zvířecích tvarů. saní, psů, jelenů, nohů, ptáků divně rozkřídlených. Látkou k nim bývá mosaz nezřídka pozlacený, stříbro a zlato. Kdo má oči k vidění, zdaž v nich nepostřehne tytéž prvky ozdobové, jakéž dlouho se držely ve starých psaných zpěvnících a dílem i v lidových výšivkách moravských?

Cizí badatelé (zejmena ředitel Pulszky a j.) uvykli všecko shrnovati pod názvem „Völkerwanderung" (doba stěhování národů), nepomníce právě, že tento slovanský ráz jen v zemích bývalé Velké Moravy, Čech a Slovenska, slovanských Korutan a severních Bulharů panonských se jeví. Velevděčnou a důležitou úlohou vlasteneckého spolku Olomuckého bylo by sebrati památky roztroušené po všech muzejích dotčených končin (zejmena v Pešťském), zobraziti je a srovnati s ornamentikou lidovou bývalou a nynější. Tak obživla by temná minulosť prvotní Velké Moravy.

Celkem však se stanoviska povšechného znamenati po rozkotání středisk průmyslových úpadek v průmyslu. Ku povznešení jeho nepřála Slovanům západním doba zlá, válečná. Slované čeští musili se hájiti na západě od příboje Němectva, z dob zápasů s Římany ještě dobře v boji cvičeného, s řády rodové přednosti, s lidem, kterýž se mněl povoláním býti nad rozdrobenými, v rodové prostotě žijícími Slovany vésti vládu.

Když pak stálé nájezdy vychovaly jak v Čechách, tak zvláště v dávné Moravě hrdiny k boji hotové (vidíme to z nálezů hrobových zvláště na Moravě), nebylo pro zápas o život času na zjemňování umění, a zase teprve po rozkotání Veliké Moravy počal se v českých krajích vyvíjeti nový stromek vzdělání částečně na starém podání slovanském, dílem i působením umění byzantinského a románského (římského) zmlazený. Řezbářství, sochařství, malířství, zdobné písařství za příchrany církve utěšeně se rozvíjeti počalo. Lid ozdoboval oděv i příbytek zděděným, dávným způsobem, jehož sporé zbytky až i našich časů se dočkaly v krajinách novověkou kulturou méně dotknutých.

Kdož tedy sbírá poslední ony sporé zbytky, koná práci vlasti a národu nadmíru prospěšnou; neboť marně bychom naříkali po krátkých letech, že jsme poslednímu onomu článku vývoje národního dali zaniknouti, jako naříkají v Němcích, v Anglii i ve Francii.

Nedejme zahynouti lidovým písním, pověstem, pohádkám, příslovím, obyčejům, kroji a výšivkám! neboť jsou ony posvátným dědictvím po našich praotcích; jsouť přímými důkazy, že naši předkové byli vzdělaní a měli svoji, samorostlou, výsledkem tisíciletí osvědčenou vzdělanosť.

Mince z Velehradu.

Popisuje **In. Lad. Červinka.**

I.

e sousoší Mariánského. V jubilejním roce 1885. bylo opravováno sousoší Mariánské na Velehradě, stojící u potoka před bývalou praelaturou a za té příležitosti našli dělníci ve sloupu malou schránku. Uloženo bylo v ní 12 penízků stříbrných (jeden jenom byl cínový), korálek z modrého skla a mosazný křížek. Mince jsou z různých dob, nejstarší ze stol. XII. (as 1190), nejmladší z r. 1701, a byly tam uschovány na památku zajisté v různých dobách. Sloup Mariánský postaven byl r. 1676., ostatní sochy při něm r. 1719.*)

Popisuju mince pořádkem chronologickým.

Floris III., kníže holandský 1157—1190.

1. Denár. Líc: V perlovém obvodku kříž ze čtyr úhlů vždy na koncích kuličkami ozdobených sestavený. Opis: HOLLĀ . . . Rub: V perlovém obvodku hlava v pravém profilu. Opis: . . . . REHS Okraje perlové. Veliký $12^1/_2$ mm.

Fridrich II., císař římsko-německý 1212—1250.

2. Kolínský denár. Líc: Korunované poprsí s palmou a říšským jablkem. Rub: V perlovém obvodku pod velmi ozdobnou budovou se třemi věžmi poprsí mladého císaře Jindřicha (syna Fridricha II.). Opisy úplně setřeny. Velikosť 16 mm. (v průměru).

*) Dotčené zprávy o okolnostech nálezu podali laskavě: vdp P. J. Vychodil, nyní farář v Želechovicích, p. nadučitel J. Joklík a dp. P. A. Doležal, nyní kooperátor v Buchlovicích, jimž vyslovuju srdečný dík.

Konrad, arcibiskup kolínský 1237—1261.

3. Kolínský denár arcibiskupský. Líc: + CONRAV .... (dále nečitelno). V perlovém obvodku poprsí arcibiskupovo s berlou a knihou (?). Rub: Opis (SANCTA COLONIA) nečitelný. V perlovém obvodku velmi ozdobná budova chrámová o třech věžích. Velikosť 17 mm.

Přemysl Otakar II., markrabě moravský 1247—51, král český 1253—78.

4. Brakteat. Líc: Korunované poprsí až po pás, v pozdvižených rukou držíc koule. Nad hlavou a pod pasem po bodu, po straně levé půlměsíc, po pravé hvězda. Rub, jak známo, nebýval ražen. Okraj perlový. Veliký 19 mm. Podobný vyobrazen u Donebauera č. 657.

Václav II., král český 1283—1305.

5. Pražský groš. Líc: V perlovém obvodku koruna svatováclavská, kolem ní: ✠ WENCEZLAVS·SECVNDVS (Václav Druhý) a odděluje pak perlovým kruhem opis zevnější: ✠ DEI : GRATIA : REX : BOEMIE (z boží milosti král český). Rub: V perlovém obvodku korunovaný lev dvojocasý (český) v levo. ✶ ✠ ✶ GROSSI : PRAGENSES (Velké pražské). Okraje perlové.

Sigmund III., král polský a veliký vévoda litevský 1587—1632

6. Třígroš města Rigy. Líc: Korunované poprsí v pravo, kolem: SIG · III · D · G * REX · PO * D * LI. Rub: V šesti řádcích: * III * | 15—96 | GR brána upevněná dvěma věžmi (znak města Rigy) OS | ARG * TRIP | CIVI * RI | * GE lilie (mincovní značka). Okraje perlové.

Stavové moravští 1619—1621.

7. Dvanáctník ($^1/_8$ tolaru). V perlovém obvodku korunovaná orlice kostkovaná (moravská). MONET · NO · MA (12) RCHIO · MORAVI · (Moneta nova marchionis Moraviae = nové peníze markrabství moravského). Rub: V perlovém obvodku pyramida obrostlá vínem. Opis: TE · STANTE · | VIREBO (Pokud ty stojíš, zelenati se budu) 1620, na podstavci pak VN | IO. Po stranách podstavce: B(altazar) Z(wierner), mincmistr olomucký. Okraje perlové.

Ferdinand III., král český (1627 korunován) 1637—1657.

8. Korunovační peníz. V hladkém obvodu nad váhami rozpjatý Spasitel na kříži, po stranách 16 | 27, opis: PIETATE · ET | IVS TITIA · (Zbožností a spravedlností). Rub: Pod korunou, která spočívá na dvou ratolestech palmových, v pěti řádcích: FERDINANDVS III | HVNGARIÆ · REX | CORON : IN REGEM | BOHEMIÆ | XXVNOVEM, dole arabeska. (Ferdinad III., král uherský, korunován na krále českého 25. listopadu (1627). Okraje perlové. — Velikosť $22^1/_2$ mm.

Josef I., král český 1705—1711 (nekorunovaný).

9. Korunovační peníz. Pod okem božím meč s ratolestí vavřínovou, dole půlkruhem: * AMORE * E | T * TIMORE * (láskou a bázní). Rub: Pod císařskou (římsko-německou) korunou, již dva andělé s ratolestmi palmovými drží, v sedmi řádcích: IOSEPHUS | REX UNGARIÆ | CORONATUS | IN REGE · ROMANORV̄ | AUGUSTÆ | DIE 26 IANV : | 1690 (Josef, král uherský, korunován na císaře a krále římského dne 26. ledna 1690). Okraje hladké a perlové. Velikosť $26^1/_2$ mm.

Papež *Innocenc XI.*

10. Cínový peníz pamětní jednostranný (tzv. plaque). V hladkém obvodku poprsí papežovo s tiarou a v bohatém plášti v pravo. INOCEN · XI · | (PO)NT · MAX.· ANO · XI, na úřezu ramena ROMA · (Innocenc XI., velekněz roku XI. — t. j. svého úřadování — — Řím). Na rubu neumělo vyryto: CF | MW | . . OC | O 1693. Písmena tato zůstanou nám arci záhadou. Medaile tato je zlomena ve 3 kusy a asi $^{1}/_{6}$ jí schází. Velikosť 40 mm.

Leopold I., král český 1657—1705.

11. Krejcar slezský. Líc: LEOPOLDUS · DG · R · I · S · A · G · H · B · REX · (Leopoldus, Dei gratia Romanorum imperator, semper Augustus, Germaniae, Hungariae, Bohemiae rex — Leopold, z boží milosti vždycky římský císař, německý, uherský, český král). V perlovém obvodku poprsí císařovo v pravo. Rub: ARCHID · AUS (F · N — František Novák, mincmistr vratislavský) DUX · BUR · SIL · 17 | 00 (Archidux Austriae, dux Burgundiae, Silesiae — arcikníže rakouský, vévoda burgundský, slezský · 1700). V perlovém obvodku dvojhlavý orel císařský pod korunou s 1 v prsním štítu. Okraje perlové.

Karel III., biskup olomucký 1695—1710.

12. Krejcar. Líc: DG · CAROL · EPVS (1) OLOMVCEN · (Dei gratia Carolus, episcopus olomucensis — z boží milosti Karel, biskup olomucký). V perlovém obvodku poprsí biskupovo v pravo. Rub: DVX · LO · ET · B · S · RIPS · R · C · B · C · 17 | 01. (Dux Lotharingiae et Burgundiae, sancti romani imperii princeps, regiae capellae Bohemiae comes — Vévoda lotrinský a burgundský, svaté říše římské kníže, královské české kaple hrabě).

Pod knížecí biskupskou korunou přes berlu a meč v perlovém obvodku znak biskupství olomuckého na kříži položený se štítem lotrinským uprostřed. Okraje perlové. —

II.

Následující dvě mince darovala paní Heroldová, hostinská na Velehradě, a dle jejího tvrzení byly obě nalezeny na polích velehradských jejími oráči; kdy, arci se nepamatuje; popírá však rozhodně, že by byly odjinud přineseny.

Oto I., *Sličný*, údělný kníže brněnský 1054–61 a olomucký 1061–87.

Líc: OTTO SEBՐՐS DEI (Otto, servus Dei — sluha boží). V perlovém obvodku hlava v pravo.

Rub: ᔕᒣᒣIƎƆNƎM (Vencezlus — Sv. Václav, patron údělu olomuckého). V perlovém obvodku okřídlené poprsí; prsa okrášlena dvěma body. Okraje zubaté.

Denár; 15 mm., váží 510 mgr. Zcela stejný denár chovám pouze já ve své sbírce; podobné (varianty) popisují a dílem také vyobrazují: Boček v „Mittheilungen der mähr.-schles. Ackerbaugesellschaft“ 1848 č. 3. — Wellenheim 11294 jako minci Oty II. Černého. rovněž Killian 263 a 264 a Hanka v „Památkách arch.“ IV., tab. XXII. č. 11. připisují ji onomu knížeti. — Donebauer 363 (VIII.) — Kupido 1868. č. 3., 1870 str. 130 v „Berliner Blätter“ a 1887 č. 13. — Smolík v „Pam. arch.“ XIII., tab. XXX. č. 10.

Rytinka na lícu představuje dle domnění mnohých skromného a zbožného knížete Otu I., jenž byl u duchovenstva tehdejšího velmi oblíben; založilť se svou manželkou Eufemií benediktinský klášter na Hradisku u Olomouce r. 1078. nadav ho mnoha právy a statky.

Přemysl Otakar II.

2. Líc: OTA· | KARV· | ZREX· Ve štítku nekorunovaný lev dvojocasý v levo.

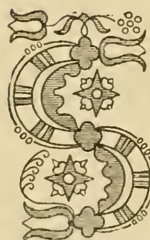
Rub: V hladkém obvodku korunovaná postava s dlouhým kopím v pravici a rakouským štítem (pás v červeném poli) v levé ruce; nad štítem v poli šestihrotá hvězda. Bez opisu. Okraje hladké.

Denár; 14 mm., váží 630 mgr. — Popsán a vyobrazen jedině v Donebauerově „Beschreibung der böhmischen Münzen" č. 683.

Několik podobných denárů vyskytlo se v nálezu Kyselovském (u Kojetína); z nálezů českých dosud známy nejsou. Denáry tyto s několika málo příbuznými (v. Donb. č. 680—682) jsou jedinými denáry ve stol. XIII. raženými, kdy tolik různých brakteatů bylo v oběhu, a poněvadž v Čechách nebyly nalezeny ani v „pokladech" sebe bohatších, nelze zamítati domněnky o ražení moravském.

Pravěké nálezy na Záhoří v r. 1889—1890.

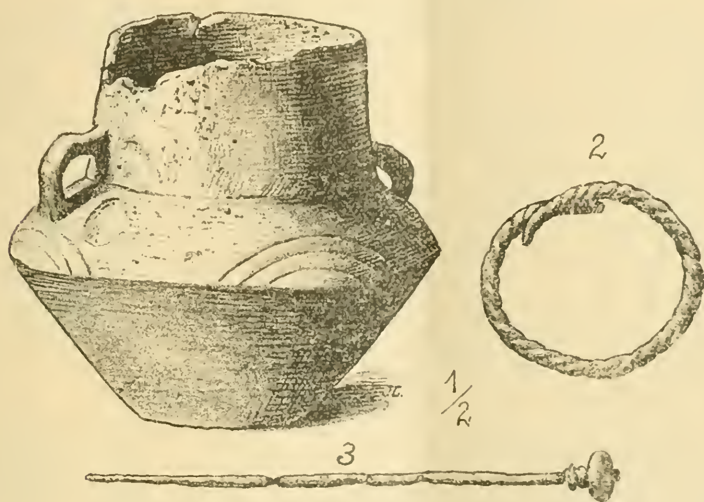
Popisuje P. **František Přikryl,** kooperator v Soběchlebích.

everně od sv. Hostýna a Javorníka prostírá se vlnovitá krajina až k levému břehu Bečvy, nazývaná „Záhoří" a posetá zámožnými osadami. Je to přechod etnografický z Hané na Valašsko. Vlastně nazývá se Záhořím několik osad kolem Soběchleb, jako: Lhota, Kladníky, Hradčany, Nahošovice, Šišma, Bezuchov, Oprostovice, Radotín, Dolní a Horní Něčice, Rakov, Paršovice, Valšovice, Opatovice, Biškovice, Zákovice, Mrlínek, Vitonice, Blazice, Lhota Radkova, Radkov a Sovadina. V širším významu slova však vyrozumívá se tímto jmenem kraj ohraničený Bečvou od Val. Meziříčí k Přerovu, silnicí z Přerova do Bystřice a novou drahou z Bystřice do Val. Meziříčí. Jako v duze barvy přecházejí nepozorovaně jedna do druhé, tak po Záhoří přechází nepozorovaně hanáčtina do valaštiny. V osadách blíže Přerova vyznívá hanáčtina a v okolí Kelče valaština, ač krojem, zvyky, rázem osad liší se zřetelně od Hanáků i Valachů.

Záhoří bylo do nedávna málo známo, ač za pravěku mělo zajisté veliký význam strategický pro národ náš podle památek nalezených v přečetných tamnějších hradiskách, hrobech i ojediněle. Záhoří bylo branou k jižní Evropě, neboť postupu ze severních krajin překážely vysoké Karpaty od Sedmihrad až po Valašské Meziříčí a od Hranic počínaje zase stály v cestě Jeseníky a Krkonoše.

Ukázal jsem v monografii své „Sv. Kliment u Osvětiman" (Brno 1890, str. 17. a 18.), že Záhořím vedla za doby království Moravského „hradská". Byla to tak zvaná jantarová cesta, po níž kupčili mezi mořem baltickým a jaderským slovanští kmenové, ano chodili tu již i Foeničané i Arabové.

Na Záhoří byly za slovanského pravěku tyto hrady: Na Hostýně;[1]) pak u Kelče nad Kunovicemi; lid nazývá toto místo „na hradě". (Blíže Kunovic nalezen bronzový náramek.) U Kladerub a Němetic jsou „Strážiska"; dále Strážné nad Kelčí; Hradištěk u Ústí s valy krásně zachovanými. (Nedaleko vyorán měděný klín.) Hrad Týnský u Lipníka na místě stavení panského ve zříceninách Helfenštýna. (Výroční zpráva česk. nár. školy v Lipníku 1888 a 1889 od p. učitele Isid. Kahliga přinesla dějiny Helfenštýna). Obránsko u Kladník; lid vykládá o zapadlém městě na těch místech; nalezeno zde mnoho zdiva a kamenných zbraní při orání a sázení lesa. U Kostelce nad Dřevohosticemi objevil nedávno p. uč. Peck hradisko s pohřebištěm pravěkým. — „Hradskou", jež Záhořím vedla, chránily tyto hrady: Chlum nad Bylavskem se zachovanými náspy; Hrádek nad Podhradní Lhotou; Strážné u Kelče; Hradištěk u Ústí.

Z hrobů lese zvaném „Pálenina" u Pavlovic.[2])

Mimo to byly za skorých dob historických téměř v každé dědině na Záhoří „tvrze", jež jsem zjistil na těchto místech:

1. V Kunkově u Kladník pod Obránskem; — 2. v Prusinkách; — 3. v Pavlovicích v zahradě kupce p. Koutného; — 4. u Hradčan v lese „Záhoří"; — 5. v Šišmě; hradisko obstoupeno je chaloupkami. Vedle rozkopán byl břeh r. 1884.; přišlo se na veliké množství nádob, jež vházeli, poněvadž byly prázné, na cestu. Mnoho popele a několik pazourků a ornamentovaných střepů jsem tam nalezl z jara r. 1890, když jsem šel do Pavlovic; — 6. u Bezuchova „Kočičův hrad" z pravěku. Nalezeny zde zbytky staveb a serpentinová sekera; poblíž je pohřebiště předhistorické; — 7. v Opatovicích v zahradě p. Josefa Kociána jsou zachovalé valy a násep okrouhlý; — 8. v Soběchlebích za domkem záložny rolnické před dvorstvími, která dle podání tvořila jeden statek. Tvrze stála před

[1]) Srov. časop. vlasten. muz. sp. olom. 1888, str. 1: V. Houdek, Hradisko Hostýnské.

[2]) Obrázky k tomuto článku kreslil p. prof. L. Jadrníček v Olomouci

statkem; — 9. v Dřevohosticích, kde nyní předdvoří zámku stojí; — 10. v Sovadině stála malá tvrz v rybníku, proti toku vody, spojena náspem s břehem. Z té tvrze pocházejí tuším všecky rodiny na Záhoří jmenem Hradilé a Hradilíci; — 11. v Horním Újezdě vedle kostela v zahradě dvorství. Nelze pochybovati, že i v ostatních osadách dalším pátráním by se našly zbytky tvrzí zašlých.

1. Nálezy u Bezuchova.

Pod osadou Bezuchovem je do obdélníku návrší se svahy k lukám, lesu a k cestě, kdežto severní strana od ostatního hřbetu, táhnoucího se až k Dřevohosticím, příkopem dosud slabě znatelným oddělena byla. Lid to místo zove „Kočicův hrad".

Hradisko rozoráno je na záhony. Na jednom p. František Valenta nalezl základy jakéhosi stavení a vylámal z prastaré zdi maltou spojené kamení za 12 zl. Pacholek rolníka Josefa Doláka vyoral krásnou serpentinovou sekeru 1·15 cm. dlouhou, 5·3 cm. širokou a 5 cm. tlustou, krásně broušenou s ostřím 5·4 cm. dlouhým a zakulaceně ploským čelem s děrou na toporo; serpentin je tmavozeleno a světlozeleno tečkovaný. Dle pověsti stával zde hrad, jehož zakladatel prý jmenoval se Kočica. V srpnu 1889. objevil jsem na zalesněném hřbetě od Bezuchova směrem ku Dřevohosticím porůznu roztroušené mohyly v průměru 12 m. a výšky 1—3 m. počtem 11. Vyprosiv olomuckému spolku muzejnímu dovolení u polesenského úřadu v Dřevohosticích, učinil jsem do 7 mohyl průkop 1·5 m. široký až na celinu, na kterou jsem 4 dm. pod půdou lesa uhodil a která z hrudkovitého hnědého slínu sestává. Mohyla sama naházena byla ze světlého slínu popelem dřevěným promíchaného. Sem a tam ukázaly se bílé pruhy písku, jenž mezi prsty rozetřen mazal se.

V mohyle č. 1. nalezeny ve vrstvě popele 2 rozpadlé popelničky 1 cm. vysoké a 7 cm. široké, ornamentované meandrem a pásky čárkovanými, pokrývajícími celou nádobku vyjma úzkou pásku při okraji. Ornamentování konalo se tupou špicí vtlačovanou do čerstvě na kruhu udělané nádobky.

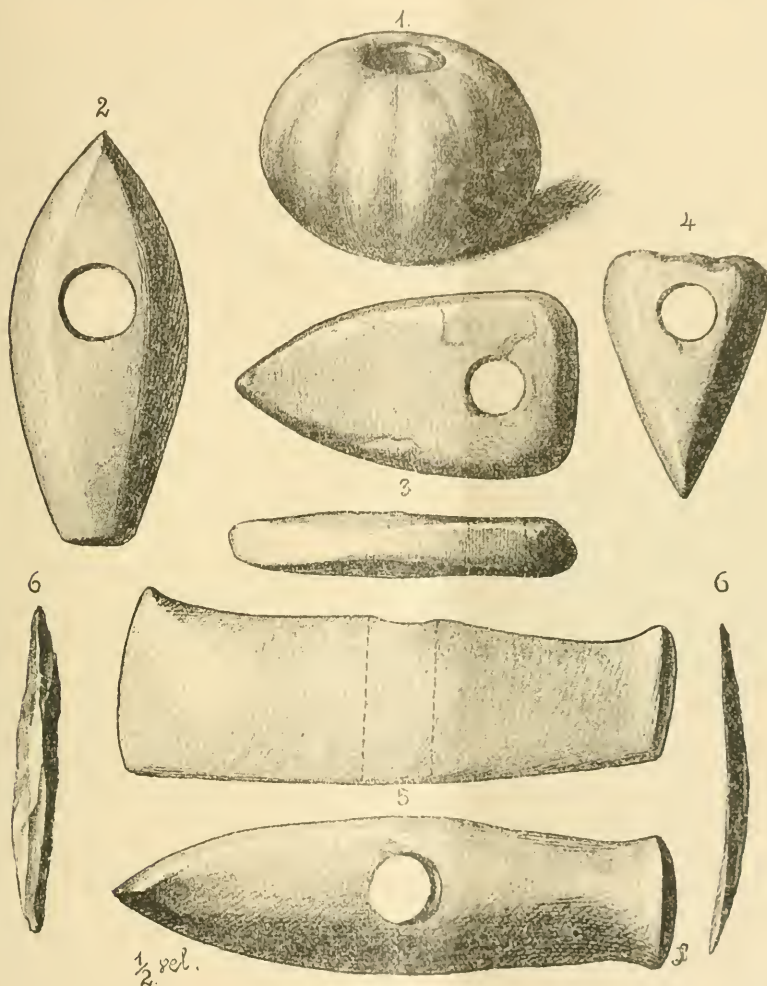
V mohyle č. 2. nalezeny podobné světlé vrstvy jako v mohyle č. 1. a krásná serpentinová sekera 11 cm. dlouhá, uprostřed 4·4 cm. široká; ostří 4 cm. dlouhé; čelo ploské, úzce zbroušené: serpentin světlý s temnozelenými skvrnami. (Obr. 2. na str. 19.)

V mohyle č. 3. nalezeno několik střepin bez ornamentů a 3 pazourky.

V mohyle č. 4. nalezena serpentinová sekera odchylného tvaru, 13 cm. dlouhá, ostří 4·3 cm. široké a u něho díra; k týlu 3 cm. širokému je sbroušena oválně; je z tmavozeleného serpentinu; povrch je vyštěrbaný vzduchem. U sekery v popeli nalezen světlý pazourek.

V mohyle č. 5. nalezena 26 cm. vysoká, břichatá popelnice s úzkým hrdlem, 8 cm. širokým, z tmavozeleného slínu a nad ní v popeli spirála bronzová z drátu 3 mm. tlustého. Spirála stočena v kroužky mající 2 cm. v průměru, 6krát. V mohyle č. 6. a 7. nalezeny neornamentované střepy v popeli. Nálezy byly položeny 5—7 dm. pod povrchem.

Mohyly byly velmi tvrdé. Motykami vykopalo průkopy 6 dělníků za den v jedné mohyle. Při tom minula se popelnice a nalezena kamenná zbraň nebo naopak. Nad každou mohylou byla černá vrstva hlíny, utvořená po staletí z listí, kořínků, trávy a roždí asi 3 dm., místy až 5 dm. tlustá. Hroby jsou z mladší doby kamenné, kdy nošeny byly zároveň již bronzové ozdoby.

1. Palcát kamenný z Kladník. 2. Kamenná sekyra z hrobu u Bezuchova v lese Dřevohostickém. 3. Kamenná sekyra nalezená blíž hrobů v lese Doubravě u Němetic. 4. Kamenná sekyra z Oprostovic nalezená v zahradě Mikulíkově. 5. Sekeromlat z hrobu v „Doubravě" u Němetic. 6. Nožík z jaspisu z téhož naleziště.

2. Nálezy u Pavlovic.

V Kladníkách slyšel jsem pověsť o zapadlém městě na planině mezi Pavlovicemi a Hlinskem. Místo ono lid zove „Obránsko" a obstoupeno je

lesy Kunkovem u Kladník, v němž sousedé ukazují místo tvrze zašlé, jejíž jmeno les nese; pak Libuškou u Hlinska, Okrouhlicí blíž Prusinek a Páleninou nad Šišmou. Procházeje lesy okolní objevil jsem v Pálenině 20 mohyl různé velikosti, z nichž jsem 4 otevřel. Podoba a rozměry jejich jsou tytéž jako oněch u Bezuchova.

Mohyla č. 1. měla 12 m. v průměru a 1·5 m. výšky, stála na celině štěrkové a nahozena byla z hlíny světlohnědé. Na každé straně po 5 lidech odbíralo mohylu až na celinu. Na obvodu nalezeno několik popelnic, jakoby později do mohyly vložených a sice na severní části 3 rozpadlé, prorostlé kořením a bez ornamentu. Na východní části nalezena popelnice podobná spíše břichaté míse, 23 cm. široké a 11 cm. vysoké, v ní 2 bronzové náramky v popeli a zvápenatělé kosti jakoby dětské a sice kosť temenní a spánková; pak dvoje malé náramky ze skrouceného, 4 mm. tlustého drátu bronzového. Asi 1 m. západně objevena popelnička 6 cm. vysoká, břichatá s úzkým hrdlem a dvěma malýma ouškama. Široká byla 6·5 cm. a na hrdle 4·5 cm.; dno úzké. Byla natřena tuhou; bez ornamentu. Za touto nalezena jiná 15 cm. vysoká, 12 cm. široká, na hrdle 10 cm., na dně ale 8·5 cm., urobená na kruhu a tuhou natřená, naplněná hlinou, popelem a zvápenatělými kostkami.

Vlastní hrob byl mnohem níž uprostřed mohyly. Na celině stála ohromná popelnice 7 dcm. vysoká, v objemu na břichu 192 cm. a u hrdla 185 cm.; 3 dm. nade dnem úzkým má 4 pupíky; ostatně je bez ornamentu a na červeno vypálena. Na dně v ní byl popel a v něm kus bronzového drátu, 5 mm. širokého a 6·7 cm. dlouhého, pak slaboučké rozpadlé drátky bronzové, stočené v závitky a jeden náramek z bronzu pro silné rámě, 11 mm. silný a 6 cm. v průměru. V popeli bylo mnoho kostí zvápenatělých.

Do té velké popelnice postaveno bylo několik nádob obětních a sice mísečka s jedním ouškem, z černé hlíny, tuhou natřená, 4·3 cm. vysoká; v průměru má 10·1 cm. Pak hrnek s 2 uchama, hore dnem obrácen; do $^1/_3$ naplněn byl hrudkovitou, tmavohnědou hlinou, která jsouc mezi prsty třena mazala se. Vedle toho stály ještě dvě nádoby podobné hrnkům.

Nad velkou popelnicí touto nalezena lebka, arci v kypré hlíně rozpadlá až na čelní kosť. Dr. Wankel vzal kosť i s hrudou hlíny při ní do Olomouce na prozkoumání. Vedle lebky v popeli nalezeno mnoho tenkého drátu svinutého z bronzu, ale v patinu rozpadlého a v popeli několik perel ze skla. Zachovaly se 4, mající v průměru 11 mm., uprostřed provrtané. Sklo je modrozelenavé; 2 perličky jsou seškvařeny při spálení mrtvoly. V mohyle č. 2. nalezena pouze rozpadlá velká popelnice prorostlá pněm dubu.

Mohyla č. 3. Pouze hluboká mísa úplně rozpadlá a v ní břichatá popelnice, 10·5 cm. vysoká s 2 malýma ouškama. Na 11 cm. širokém splesklém břichu je ornament. Jsou to 3 obloučky nad sebou vždy 90° od sebe. Hrdlo je 7·5 cm. vysoké a podlouhlé. (Obr. 1. na str. 17.) Vedle ležela jehlice bronzová 15 cm. dlouhá, 2·5—4 mm. tlustá, s knoflíkem bronzovým. (Obr. 3. na str. 17.) Při tom ležel prsten z bronzového drátu 5 mm. silného, v průměru 3·4 cm. mající. Konce byly přes sebe položeny. (Obr. 2. na str. 17.) Podobný prsten nalezl jsem v podobném hrobě u Kvasic za „Starou ohradou“.

Mohyla č. 4. Ve vrstvě popele leželo několik střepů z nádob a drát bronzový rozpadlý v patinu. —

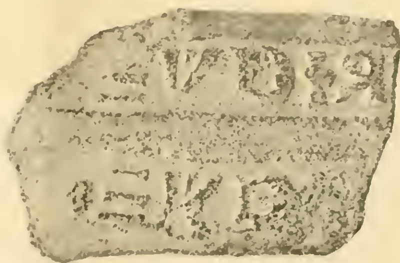
Kopání dělo se v květnu 1890 za hojného účastenství vzdělanců okolních, pak z Lipníka i Přerova. U Bezuchova přítomen byl kopání sl. sbor učitelský z Dřevohostic. Obětavou pomoc při zkoumání poskytl mi pan učitel z Bezuchova Ludvík Schmied.

3. Mohyly u Lhoty.

Proti Helfenštýnu na bývalém pastvisku obecním nalezl jsem 5 mohyl podobných tvarem i rozměrem oněm v Pálenině. Nyní se přes ně táhá pluh. 20. srpna 1890 jsem jednu otevřel s 8 dělníky u přítomnosti četných hostí z Týna i Lipníka. Byla prázdná. Později mně bylo sděleno, že před 40 lety pohunci na pastvisku vrtali do nich díry na skládání ohně, aby ho vítr neshasnul. Kdysi vytáhl jeden pohunek z takové díry železný meč. I měli za to, že v těch kopcích na pastvisku, tehdy značně vyšších, skrývají se poklady a jali se pátrati po nich. Nalezli hrnce naplněné popelem a staré železo, což arci všechno dnes je pro vědu ztraceno.

4. Nálezy u Němetic.

U Němetic blíž Kelče vyoral z jara r. 1890. jistý rolník tři střepy z nádob na kruhu pracovaných. Jsou ze slínu hojně tuhou promíchaného. První je kraj nádoby s vlnitým ornamentem; druhý a třetí má rovnoběžné pruhy za ozdobu. Při tom co nejzajímavější, nalezen kus ucha s nápisem. Prostředkem jde vypouklá páska; nad i pod ní je po 5 vypouklých značkách písma (obr. vedle), které se nahoře i dole ve stejném pořádku opakují. První na levo podobá se řeckému Ξ t. j. naše X *(ks)*, kdežto krajní značka na pravo vypadá jako cyrilské Я *ja*. Před tímto je křížek; jaké by byly písmeny ostatní, nesnadno říci a dlužno v té příčině ponechati slovo odborným znalcům. Pak teprva bude též možno vyvozovati ze zajímavého nálezu tohoto další důsledky pro kulturní dějiny moravské.

Úlomek ucha nádoby s nápisem od Strážiska u Němetic.

Střepy byly mně zaslány laskavostí pana c. k. okr. školdozorce a prof. Kadeřávka z Hranic. Nález učiněn asi dvě stě kroků od „Strážiska“ blíž osady Zámrsk. Pod Strážiskem za Němeticemi táhne se les až k řece Bečvě jmenem Doubrava.

V lese tom po různu našel jsem 5 mohyl podobně jako v lese u Bezuchova. Z těch jsem 9. září 1890 jednu otevřel. Měla 12 m. v průměru a 1·5 m. výšky. 4 dm. pod povrchem zarostlým mladým lesem nalezen serpentinový sekeromlat (obr. 5. na str. 19.) krásně broušený, 14·6 cm. dlouhý, 4 cm. široký, s děrou 2 cm širokou uprostřed. Za ostřím i před týlcem je sekeromlat broušením súžen. Vedle něho nalezen nožík z jaspisu (obr. 6. na str. 19.), 8·4 cm. dlouhý, 1·3 cm. široký s dvojím ostřím. 9 dm. pod tím ve vrstvách popele a nedopáleného uhlí dřevěného byla rozměklá, rozpadlá popelnice, na kruhu dělaná s dvěma uchama, bez ornamentu. Střepy jsou uvnitř černé, na povrchu červené. Snad dalším

zkoumáním nalezne se v těch místech ještě mnoho. Nepochybně jsou po Doubravě roztroušeny mohyly o sobě nebo po dvou, jak jsem to nalezl v lese Dřevohostickém.

Mohyly tuto popsané byly kdysi pravdojatně mnohem vyšší. Pěstování lesa a živlové je značně, mnohdy až na $^1/_2$ metru snížili, tak že je s těží v lese najíti.

5. Hradisko poblíž Ústí.

Silnice z Hranic přechází naproti vápence Černotínské po mostě přes Bečvu a vchází do podhradí praehistorického hradiska, lidem zvaného: Hradištěk. V levo od silnice viděti val a příkop polokruhový, v pravo pak vysoko nad silnicí je vlastní hradiště. K Hranicím a Černotínu má srázný svah. Pod okrajem z těchto stran je příkop, kdežto na straně k Ústí jsou troje valy a troje příkopy dobře zachovalé. Na polích za opevněním vyorán měděný klín 9 cm. dlouhý s ostřím zakulaceným, tloušťky 7 mm. Asi 300 kroků k Ústí obchází silnice druhé zalesněné návrší jmenem: Cerekvisko. Lid vykládá, že zde stával kostelík; když byl zbořen, propadl se zvon z něho v lukách, na úpatí toho návrší směrem k Bečvě se rozkládajících. Po čase vždy vyhoupne se vzhůru a zase se propadne. Chce prý přes Bečvu ku prastaré kapličce sv. Antonínka u Hranic. Dle toho byla zde cerkev, jak za prvních dob křesťanských u nás chrámy nazývány.

6. Porůzné nálezy kamenných zbraní v osadách po Záhoří.

V Soběchlebích při opravě náspu domku Borovičky na Slatině nalezeny dva kamenné klínky. Jiný darován muzeu olom. rolníkem p. Josefem Palou, který ho užíval po leta za brousek břitvy. Je krásně zachovalý. V zahradě p. starosty Vymětalíka vykopána kamenná sekyrka z břidlicového pískovce.

V Oprostovicích vyorána kamenná sekera pod hradiskem tvrze a jiná tříhranná vykopána v zahradě p. Mikulíka. (Obr. 4. na str. 19).

V Blazicích u Hradilů vykopali v příjezdu jámu na zemáky. Otevřeli tím hrob, v němž nalezli střepy v popeli, 2 serpentinové klíny a jednu porouchanou sekyru serpentinovou.

Proti Hrachovci, v lesíku patřícím k Symří na poli vyorána kamenná sekyrka. Hrachovec slul do stol. XII. (Zem. desky) alodiální statek na témže místě. Kdysi, vypravovalo se mně, patřil Hrachovec pánu jménem Symerský. Ten měl 4 syny a po smrti rozdělil statek na čtyry části. Tak povstala prý nynější kolonie u Soběchleb „Symří". Nejstarší syn byl zemanem a členem zemského práva; rovněž tak jeho potomci až do r. 1848. Ostatní tři synové stali se „dvořáky". Posud vyznamenává lid zemana v Symří, nazývaje ho „pantátou". Směrem k Soběchlebům vyoráno na poli kamenné kladivo 2 dm. dlouhé s uměle vrtanou děrou. Je to největší z kladiv kamenných posud zde nalezených.

V Radotíně u Složilů stavěli výminek a při rozvážení břehu nalezli krásné kamenné kladivo, kterého pak dlouho užívali jako hromového kamene; totéž se dělo s jiným kladivem u Přikrylů. Na poli u Červeného kříže našel jsem v brázdě naorané úlomek kladiva kamenného.

V Dolních Něčicích nalezeno kladivo serpentinové při bourání zdi v chaloupce obecního pastýře Vroubla.

V Rakově užíváno rozlomené kladivo kamenné dlouho jako závaží na váze v jistém kupeckém krámku. Též darován odtud hromový kámen a jiný mně poslán z Opatovic.

V Kladníkách nalezeno v břehu při rozšiřování dvoru kamenné kladivo, a panem Zbrožem věnován muzeu olom. krásný kamenný palcát, broušený přeuměle v podobě oloupaného pomoranče (obr. 1. na str. 19.); visel u hodin jako závaží po 40 let.

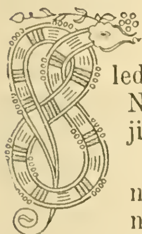
Na Obránsku nalezeno při sázení lesa několik zlomků kamenných zbraní; z toho odevzdal mně p. revírník v Kladníkách, 3 kladiva porouchaná a jeden klín serpentinový 18 cm. dlouhý a 9 cm. široký. S jedné strany broušen na plosko, s druhé poněkud válcovitě.

Veškeré tyto předměty odevzdány vlasten. muzeu olomuckému.

Úhrnem nalezeno a muzeu olom. odevzdáno ze Záhoří předmětů kamenných 30 a jeden měděný, kromě šperků bronzových; pak 7 celých nádob na kruhu hrnčířském urobených, různých tvarů a velikostí, kromě dvou beden rozpadlých popelnic.

O čem svědčí rozdělení parcel ve tratích polních?

Podává **Dr. Jindřich Lad. Barvíř** v Litomyšli.

Sledoval jsem rozdělení parcel v jednotlivých tratích polních u Náměště nad Oslavou a u 14 okolních vesnic dle čísel domů, jimž patřily r. 1825 a tu jsem seznal:

a) jsou usedlosti, mající parcely své téměř v každé trati nějakou (při tom stává se někdy, že sled na př. dvou domovních čísel v největším počtu tratí zůstává týž);

b) jiné usedlosti mají parcely jen ve tratích některých a jsou to usedlosti menší, třeba někteří čtvrtlánníci a vůbec chalupníci; domkaři *c*) ovšem nemívají polí leda maličko.

I jsem toho mínění, že usedlosti druhu *a*), které mají parcely své (téměř) v každé trati některou, jsou zde usedlostmi původními; t. j. od počátku vesnice. Jestliže při tom sled některých čísel domovních zůstává v rozličných tratích skoro vždy týž, jest to svědectvím, že pozemky těchto čísel činily za stara celek, jenžto časem byl rozdělen na tato čísla, i musíme pak čísla taková ještě spojovati. Vyhledáme-li tyto (jak myslím) původní usedlosti, můžeme tak určiti nejen počet původních rodin (resp. zádruh), které vesnici osadily, nýbrž i pomocí map katastrálních z téhož času jakož jsou ony výpisy parcel ve knihách, určiti také půdorys staré vesnice.

Proč pokládám za původní a za najednou vzniklé usedlosti takové, které, dokud nebylo ještě lze tak snadno části polí u vesnic odprodati a vůbec zaměňovati, měly parcely své (téměř) v každé trati? Poněvadž nemohu přijati, i kdyby byla půda při

založení některé vsi rozdělena rodinám jináče, že by byla nastala jednou doba, ve které by byla půda všem usedlostem jako násilím všecka znovu a jinak vyměřována, nežli bylo původně. Mladší usedlosti mohly potom vznikati dvojím způsobem: buď oddělováním jim parcel polí jenom v některých tratích (ve všech nezdá se mi býti tak snadno možným později) anebo rozdělováním původních parcel; obé lze však poznati zkoumáním. —

Proto také jest dlužno usedlosti druhu *b*) a *c*) dle podřízeného jaksi rozdělení jich parcel pokládati za pozdější původem, nehledě ani k jinému známému důvodu všeobecnému, že chalupníci a domkaři vůbec vznikali teprve později, zvláště po válkách husitských. celkem tedy, když staré osady trvaly již delší čas.

Jsou-li úsudky moje pravé, dají-li se doložiti ještě více, anebo podá-li kdo podstatné důvody proti nim, uvidíme bohdá časem; zatím nejde mi než o vybídnutí, by studovalo se u vesnic moravských rozdělení parcel v jednotlivých tratích dle čísel domů, jimž patřily za dřívější doby, a aby srovnávaly se výsledky studiem tím získané. Nejlépe jest studovati zápisy polních parcel z času, kdy zhotoveny byly první katastrální mapy; seznamy katastru Jozefského nehodí se k tomu tak dobře, majíce někdy jiná katastrální čísla parcel, nežli shledáme pak na mapách.

Osvědčí-li se srovnání takové též u jiných vesnic a třebas též u některých městeček (města ovšem sluší vyňati, neboť u nich i za starší doby parcely se prodávaly jednotlivě), pak máme nový doklad toho, že půda vzdělávaná jest u nás nejstarším archivem zpráv třeba z dob, z nichž nemáme naprosto žádných záznamů písemných. —

Podám stručně, čeho došel jsem touto cestou.

Z 15 osad okolí Náměště nad Oslavou, jichž parcely polní všechny jsem zkoumal dle tratí, dlužno z důvodů jiných pokládati:

1. za předkřesťanské: Jasenici z důvodů historických; má též lochy;

2. dokud nemáme určitých důvodů jiných, zatím jen dle názvu lesův a polí „Baba" zdají se býti předkřesťanskými: Vicenice, Jinošov, Náměšť, Jedov, Okarec, Zňatka; ale dle názvů tratí ostatních dlužno vyloučiti již zde Náměšť a Jedov;*)

3. Za vesnice původu nejistého, snad předkřesťanského: Naloučany (mají lochy), Kladoruby, Otradice;

4. Ve stol. XII. vznikla Lhotka i Lhotice; ve věku XII.—XIII Kralice (soudím tak dle jmena); z věku XIII. je Herrmannschlag (německého původu);

5. ze stol. XVIII. (z r. 1780.) jest ves Jindřichov.

Z rozdělení parcel polí vysvítá pak u nich:

Jasenice byla založena nejvýše 8 rodinami (nebo chceme-li říci, zádruhami) s náčelníkem jich; ty rozdělily půdu mezi sebe tak, že každá obdržela asi půl lánu, náčelník pak dostal podíl větší nežli kdokoli jiný,

---

*) Jest viděti, jak při úsudcích dle jmen polí třeba opatrnosti; pohanský název polí, lesův atd. svědčí o starém osídlení krajiny, ale ne vždy ještě s jistotou o pohanském původu nějaké osady.

asi pozemky nynějšího panského dvora. Pozdější menší usedlosti vznikaly oddělováním půdy.

Vicenice jeví původní rovnoměrné rozdělení půdy mezi 17 rodin bez nějakého náčelníka; pole nyní panská byla patrně získána později.

Otradické pozemky dají se svésti na dva díly: jeden (asi $^6/_8$ lánu) oddělila si snad rodina Otradova — pozdější panský dvůr, nyní rozpůlený a prodaný — ostatek přišel jeho čeledi, kteráž tento svůj podíl rozdělila stejnoměrně osmi rodinám najednou, každé po $^1/_8$ lánu.

U Naloučan pololány (počtem 9) mají pole svá každý téměř v každé z 19 tratí, čtvrtlány hlavně jen v 7 tratích; i vznikaly čtvrtlány později odkrojováním od původního majetku.

Při zakládání Jinošova velká část půdy připadla náčelníku, jiná část obci, třetí část rodinám rolnickým, tyto pak rozdělily ji sobě stejně na 5 dílů po 1 lánu.

Zňátka nynější jsou na jiném místě nežli stará osada stála, ale pozemky usedlostí, jak patrno, zůstaly ve předešlém rozdělení. Stará Zňátka byla osazena náčelníkem s pěti rodinami; náčelníku oddělen lán půdy, ostatní rodiny obdržely po půl lánu; dva půllány později rozdělily se na čtvrtlány.

Kladoruby byly dle pozemků užívány původně v celku jednou rodinou (zádruhou); později oddělen od celku půllán, třičtvrtilán, a zbyl jeden celý lán. Každá tato výměra časem rozpůlena. Nynější panská půda, jak se podobá, byla ke Kladorubům teprve přičtena časem pozdějším a také až později získali páni (majitelé panství) některé parcely.

Nejstarší osadníci Lhotky mohli činiti též jednu rodinu; ale první rozdělení půdy stalo se na tři celolány.

U Lhotic celek půdy čítal původně asi 3 $^1/_2$ lánu, rozdělen pak byl na části dvě asi po $^7/_4$ lánech výměry; z jednoho kusu $^7/_4$ lánů vznikly časem tři pololány a domek, druhý kus $^7/_4$ lánů rozdělen později na 3 pololány, 1 čtvrtlánníka, 1 osminulánníka.

Kralice byly původně osazeny pánem se 12 rodinami osadníků; při tom přišlo každé rodině osadnické po půl lánu pozemků.

U Herrmannschlagu (= výsek lesní Hermanův) liší se německé zakládání vesnic od slovanského v ostatních mnou pozorovaných vesnicích tím, že usedlosti velké (sedláci) mají každý hlavní počet svých parcel v jiné téměř trati; mimo to mají větší počet parcel svých každý při sobě najednou. Selských usedlostí bylo v Herrmannschlagu původně 14.

V Jindřichově založeno najednou 22 usedlostí a sice jen chalupnických. Každé číslo má v každé trati svoji část, pořádek čísel jest různý.

Zbývá zmíniti se o Okarci, Jedově a Náměšti.

Při Okarci jsou velikou převahou pole panská, obecní pole jsou při panském nebo mezi panskými; proto jest Okarec vsí založenou ve XII.—XIII. století. Za původní kolonisty lze zde považovati 5 pololánníků.

V Jedově usedlosti byly l. 1825. jenom čtvrtlány a nedají se spojovati. Dle jmén polí, mimo les „Babu" a dle malé výměry usedlostí nesoudím, že by Jedov byl osadou předkřesťanskou; spíše vznikl kolem stol. XII.—XIII.

V Náměšti nalézáme také jen čtvrtlány jakožto nejstarší, počtem 22, které se též nedají dále spojovati; dle toho a dle názvu polních tratí „za sv. Václavem“, „od kapličky“ Náměšť zdá se pocházeti teprve z doby křesťanské.

Z porovnání výsledků těchto u vesnic mnou pozorovaných plyne: U některých vesnic jest patrno, že založeny byly nějakým počtem rodin, řízených náčelníkem (pánem), kterému dostalo se většího podílu na půdě nežli jim; jiné vsi okazují stejnoměrné rozdělení svých pozemků rodinám bez náčelníka.

Někdy však neshledáme pozemky jednotlivých usedlostí rozdělené do (téměř) všech tratí; jsou vesnice, u nichž seznáme, že půda jako celek při prvém dělení byla rozdělena jen ve 2, 3 části velké, které děleny byly — zajisté později — pro sebe každá zase dále; jinde zřejmo je postupné odkrojování půdy v menších kusech od původního velkého celku.

Způsob svého zkoumání znázorním jedním příkladem, příkladem slavných Kralic u Náměště nad Oslavou.

I. Protokol parcel stavebních z r. 1825.

Čís. dle mapy katastrální	Majitel	Čím jest	Co jest jeho číslo?	Číslo domu	Poznámky
1	Sochor Josef	domkař	obydlí + dvůr	55	
2	Kožňár Jan	domkař	obydlí + dvůr	54	
3	Sochor Jakub	½lánník	hosp. stavení	16	

a t. d. celá ves.

Ze seznamu toho vysvítá, že l. 1825. Kralice měly 55 čísel domů. Z těch náležela pánu (majiteli panství) čísla 1, 25, 26, 45. 49; obci č. 21, 42, 52; domkařů bylo 17: č. (1). 6. 15, 20, 22—24, 30, 33, 36, 39, 43, 47, 50, 51. 53—55; chalupníků bylo 9: č. 11—13. 19, 34, 38, 40, 41, 44; čtvrtlánníků bylo 10: č. 8, 9, 14, 17, 27 29, 31, 32, 35; pololáníků bylo 8: č. 3—5, 7, 10, 16, 18, 37; hospoda č. 2; mlynáři při řece Oslavě 2: č. 46, 48.

II. Trati a v nich parcely polí, luk a pastvin u Kralic l. 1825.

Ve trati Zahumenice (pole a pastviny) patřily jednotlivé parcely v tom pořádku, jak jdou za sebou ve knize, k těmto domovním číslům: 18, 14, 35, 7, 35. 5, obec, 9, 7. 5, 18. 29, 3. 18, 37, 10, 32, 31, 9, 8. 4, 7, 14, 5. 4, 10, 5, 14, 32, 31, 7, 9, 8, 18, 28, 29, 3, 5, 7, 10. (celkem: 3—5, 7—10, 14, 18, 28, 29, 31, 32, 35, 37, obecní).

Ve trati Půllány k těmto domovním číslům: 3, 5, 31, 32. 4, panské, 40, 41, 12, 27, 13, 38, 19, panské, 5, 10, 29, 28, 4, 3, 9, 8, 18, 14, 29, 28, 10, 17, 35, 31, 32, 37, 31, 32, 17, 35, 28, 29, 18, 8, 9, 14, 10, 7, 5, 4, 3, 2. (celkem: 2—5, 7—10, 12—14, 17—19, 27—29, 31, 32, 35, 37, 38, 40, 41 + panské).

a t. d. třeba probrati každou trať.

Porovnáváním těchto parcel dle čísel domů, k nimž náležejí, vychází, že jak půllány tak čtvrtlány a chalupy ve Kralicích nemají žádný pozemků svých v celosti, nýbrž roztroušeny po rozličných tratích; i následuje z porovnání toho, jak myslím, že Kralice osazeny byly původně několika rodinami najednou, totiž těmi, které mají pole svá skoro po všech tratích, a nedají se spolu spojiti ve větší celky.

Jest otázka, kolik rodin selských bylo zde usedlých od počátku. Především nutno uvážiti, že domkaři zajisté tu na počátku nebyli, že bezzemci byli tenkráte skoro jen čeledí. Odpočítáme-li proto domkaře, zbyl by nám počet starších osadníků rolnických ve Kralicích 27 + mlýny 2 + hospoda (pozdější asi).

Že pak chalupníci mají pole svá roztroušena mezi ostatními vzdálenějšími od vesnice, kdežto v tratích při samé vsi ležících „zahumenicích“ a „zahradách“ není vůbec polí chalupnických, toliko půllánská nebo čtvrtlánská, nutno přijati i pro chalupy původ pozdější. V „zahumenicích“ nemají však polí domovní čísla 16 (půllánník), 17 a 27 (čtvrtlánníci); i jsou o sobě čísla tato pravděpodobně také mladšího původu.

Z parcel vyskytují se v sousedství často dílce čísel 28, 29; 8, 9; 31, 32; 17, 35; domy s těmito čísly patří vesměs čtvrtlánníkům, kteří dle toho jsou rozdělení starší půllánníci! Dále spojovati půllány se nedají. Odečteme-li tedy čísla domkařův a chalupníků, vyloučíce čísla 16 a 27 z některých důvodův a spojíce čísla 8/9, 28/29, 31/32, 17/35, obdržíme pro původní rodiny rolnické nejvýše počet 12 pololánníků, totiž domovní čísla: 3, 4, 5, 7, 8/9, 10, 14, 18, 28/29, 31/32, 17/35, 37. K nim druží se pastouška, kovárna (a mlýny?).

I byla půda při založení Kralic rozdělena najednou v užívání panské, obecní a (nejvýše) 12 rodin rolnických pololánnických.

III. Půdorys vesnice dle katastrální mapy z r. 1825.

Ves Kralice je stavěna do obdélníka, jehož kratší strany mají podobu obloukovitou; v obou rozích při východní kratší straně prodlužuje se v řady další a též uprostřed jsou stavení roztroušena. Jednu delší stranu činí dle pořádku čísla 2, 1, 3—12; druhou delší stranu čísla 30, 51, 29 24, 50, 23, 22, 20—16, 54; jednu kratší stranu 13—15, 55; druhou kratší, jako podkovovitou stranu 17, 53, 31—33, 35—39. Uprostřed roztroušena jsou čísla 15, 21, 32, 34, 40—44, 52.

První delší stranu obývali tedy dle pořádku: hospodský, domkař, 3 pololánníci, domkař, pololánník, 3 čtvrtlánníci, pololánník, 2 chalupníci. Druhou delší stranu obývali: 2 domkaři, 3 čtvrtlánníci, pán, 5 domkařů, chalupník, pololánník, čtvrtlánník, pololánník a domkař. Jednu kratší stranu: chalupník, čtvrtlánník, 2 domkaři; druhou kratší stranu: čtvrtlánník, domkař, 2 čtvrtlánníci, domkař, čtvrtlánník, domkař, pololánník, chalupník, domkař. Uprostřed roztroušeni byli: 3 obecní stavení, 1 čtvrtlánník, 4 chalupníci a 2 domkaři.

Pozorujeme pak z toho pomocí náčrtku, že nejstarší usedlosti v celku již činily půdorys jakéhosi obdélníku, ale první ze kratších stran obsahovala toliko 1 usedlosť, uprostřed pak byla obecní stavení: pastouška a kovárna. —

Porovnáváním výsledků v jednotlivých vesnicích objevil by se nám pak obraz někdejší kolonizace celé krajiny.

Dopisy.

Z Ivanovic. (Boží muka.) Na třech místech časopisu tohoto byly prosloveny různé domněnky o původu božích muk, a sice r. III. str. 90, r. V. str. 177 a r VI. str. 82. Byly to pouhé domněnky, dovoleno tudíž s nich pochybovati a zase jiné proti nim stavěti. Mně opravdu žádná nevyhovuje. Povím napřed proč a pak, co si o původu „božích muk“ myslím sám.

Jisto jest ovšem, že jsou „boží muky“ památníky pradávné, ale „domněnka, že započato je stavěti hned tenkráte, když užívání křížů Cyrillomethodějských na Moravě utuchalo“ (r. III. str. 90), nezdá se mi býti opodstatněnou. Přirozeno, že lid moravský jak sám prospíval tak i pomníky zbožné mysli své zdokonaloval; tedy místo křížů cyrillomethodějských stavěl kříže podobnější kříži ať ze dřeva, ať z kamene. Ale od křížů cyrillomethodějských ku „božím mukám“, holým to hranatým sloupům, byl by krok nazpět. Ostatně nevybíhá stříška „božích muk“ vždy ve kříž; ani hořejší části nejsou vždy kapličkovitě upraveny. Velmi často jest „boží muka“ hladký hranol čtyrstěnný nebo trojstěnný s otesanými hranami.

Druhý článek o božích mukách v r. V. str. 177 uvádí boží muky zřejmě ve spojení s bohoslužbou cyrillomethodějskou a hledá toho doklady až na Rusi: „kdežto na Rusi dědiny zvané selo mají kostel a popa, stojí v dědinách zvaných „derevňách“ sloupy úplně podobné našim božím mukám. Rusové je jmenují česovny, jelikož u nich kněz, navštíví-li takovou derevňu, smí s lidem se modliti česy či hodinky církevní a sloužiti u nich na oltáři přenášecím mši sv. Zdá se, že i za dob, kdy ještě na Moravě panovala liturgie slovanská, stavěly se v dědinách nemajících kostelů boží muka za účelem stejným jako až po dnes na Rusi.“

Nedovolávám-li se již ani toho, že pop pravoslavný může a smí na kterémkoli slušném místě mši sloužiti na oltáři přenosném a že k tomu nikterak nepotřebuje oné česovny, nebude mně nesnadno dokázati, že nemístno jest porovnávati ve příčině této Moravu s Rusí.

a) Pravoslavný křesťan pro nechuť svoji ku sochám nestaví kříže ve smyslu našem (t. j. kříž s figurou Spasitele) a chce-li tudíž nějaký pomník náboženský postaviti, může jen postaviti takový, aby naň svoji ikonu pověsiti mohl, tedy sloup dřevěný nebo zděný a pak ovšem podobný našim božím mukám. Bylo by tedy napřed důkaz podati, že antipathie pravoslaví proti sochám byla u nás někdy tak mocna, že kříže cyrillomethodějské zničila a místo nich stavěla česovny, nebo třeba „boží muky“, beze sochy Spasitelovy.

b) Kdežto na Rusi jsou česovny jen ve vsích beze chrámů (prý), nalezneš u nás boží muky ve vsích s chrámy právě tak jak u vesnic beze chrámu.

c) Kdyby boží muky byly stavěny proto, aby u nich buď modlitby neb mše sv. neb oboje se konaly, pak byl by postavil si je lid na vsi, ale ne za ní neb dokonce v širém poli.

d) Jak vysvětliti potom původ božích muk v těch osadách, o nichž na jisto věřiti dlužno, že hned v prvních dobách křesťanství měly své chrámy? Nač bylo tam potřebí božích muk?

Nemožno tedy „souditi, že kde jsou neb kde byly boží muky, tam také že panovala slovanská liturgie“. Pak bylo by nejvíce božích muk v Dalmacii, kde je podnes ve čtyřech diecézích liturgie slovanská, nebo v Chorvatsku a dolních Uhrách, kde trvala ještě ve století sedmnáctém. Nevím se upamatovati, že bych tam byl viděl kde boží muky. V Uhrách, pokud vím, viděti jich jen na úzkém pásu s Moravou sousedícím, podobně i v Dolních Rakousích jen pobliž Moravy.

Dokonce nepodobnou pravdě jest domněnka, „že lid uvyknuv si odbývati u těchto (božích muk) své pobožnosti, stavěl je také mimo dědiny, buď na místa, kde se za dob moru pochovávalo, by se tam modlil za zemřelé, buď na místa, o nichž pro pověrčivosť se domníval, že tam straší jako na křižovatkách...“ Pro posledňější jistě by se nenašlo ani jediného dokladu ze žádné doby, ba ani v pověstech lidu ne. Pravda ovšem, že lid se někde u „božích muk“ modlívá, ale jen tam, kde nemá poblíž kříže; modlívá se ale také na př. u stromu, na nějž si byl zavěsil posvátný obraz. Kol mnohé boží muky chodil jsem léta a neviděl nikdy pobožnosť nějakou tam konati a vím dobře, že chce-li se u ní lid modliti, pověsí na ni napřed obraz nebo kříž. Ano, mnohé boží muky si lidé ani nevšimnou, kdežto uctivě líbají opodál na bídném sloupku přibitý kousek rezavého plechu, na němž kdysi nějaký svatý byl namalován. Nejsou boží muky samy o sobě pomníkem náboženským. Třeba-li dokladů k tomu, že lid, aby se měl u čeho modliti, postavil v poli těsně vedle prastaré boží muky kamenný kříž, povím o místě.

Pohřebiště svá označoval lid u nás od nepaměti křížem a nikoli boží mukou; jinak bychom nejvíce božích muk nalezli u starých kostelů, kolem nichž vždy pochováváno, aneb nalezli bychom je alespoň na starých hřbitovech za vesnicemi; toho však není; uvidíte snad někde boží muky *u* hřbitova, n a n ě m nikoli.

Třetí článek o „božích mukách“ r. VI. 82 přehání poněkud, uváděje společné charakteristické vlastnosti božích muk starého rázu: předně, že všechny stojí na kopečku nasypaném a dále že takořka všechny stojí při rozcestích a křižovatkách. Toto poslední je svatá pravda; s prvnějším nesouhlasím úplně. Božích muk na kopečku nasypaném je jistě méně, než božích muk stavených na kopečku přirozeném; nejvíce božích muk však původně bylo postaveno na rovině. Ovšem většina jich stojí dnes poněkud výše nad půdu okolní. Ale nestalo se to vždy umělým nasypáním při stavbě boží muky, nýbrž nejčastěji způsobem přirozeným. Země kol božích muk na 2 m. až 4 m. nebývá orána ani překopávána neb nebývala alespoň do nedávna. Zarostla travou, v níž zadržoval se prach větrem donešený a tím zvýšoval ponenáhla půdu. V zimě je-li málo sněhu, tak jenom poprašek, bývá v závějích u božích muk někdy až polovice hlíny, tak že, staje-li sníh, uvidíš za jednu zimu u boží muky posádek hlíny nově přibylý. Ještě více na zvyšování půdy kol základu boží muky působí snižování půdy okolní rozprašováním a splakováním, ježto půda zoraná nebo na cestě na prach ujetá ani větru ani dešti tak vzdorovati nemůže, jako nenačatá celina kol boží muky.

U některých božích muk mohla by se pravděpodobnou zdáti domněnka, že jsou postaveny na mohylách a pravěkých pohřebištích; ale což, stojí-li boží muka hned u poslední chalupy v dědině? tam přec naši předkové nikdy nepochovávali; nebo stojí-li na křižovatce dvou úvozů, kde ani pro hrob není místa? [1])

Z toho, že u dvou božích muk (na Roudnicku a Šťáhlavsku) nalezeny byly popelnice, nemůže se souditi na všechny ostatní boží muky. V nejbližším svém okolí znám tři místa, kde popelnice byly vykopány a jedno z nich bylo na popelnice přebohaté a jest bez pochyby dosud, ale boží muka stojí ve všech třech případech na jiné straně vesnice. Kolik to dávných pohřebišť objeveno jen na Moravě a byly bez božích muk!

Tomu pochovávání na křižovatkách ostatně, jímž jaksi stavění božích muk vysvětlováno, věř si kdo chceš! Ale na nejméně odvážno jest, z jedné zprávy souditi na všeobecnosť i tam, kde srdce a rozum se vzpírá. Co nyní vyjádřujeme slovy „odpočiňte v pokoji“, to popřáváno mrtvým tělům i za stara. Cit lidský brání člověku šlapati a jezditi po hrobištích; mrtvé tělo má větší úctu nežli živé a čím dále nazpět do minulosti, tím větší ta úcta a posvátná hrůza. Proto místa, kde pochováváno bývalo, vždy vylučována z potřeby obyčejné. Pochováváno na místech tichých, osamělých a hrob ještě označován mohylou, ohradou dřevěnou nebo z nastavených kamenů, jednak aby označen byl hrob, jednak aby bezděčné zneuctění jeho bylo zamezeno. V zemích jihoslovanských, kde od stara podnes na venkově pochovává kam kdo chce, má každá zádruha poblíž stavení své pohřebiště, někdy i dvě, nalezneš často i jediný jen hrob. Na sta viděl jsem těch hřbitůvků, ale nevím se upamatovati ani na jediný, že by byl na místě hlučném, na křižovatce. Vždy jsou na místě nejpokojnějším, pěkně v ústraní, nikdy bezprostředně u cesty nebo stezky. (To neplatí ovšem o novějších společných hřbitovech větších.) Tak činívali tuším i naši předkové. —

Nežli domněnku svoji o božích mukách proslovím, povím ještě, co označovali naši předkové jménem „boží muka“. To, čemu my nyní říkáme „kříž“, to jest: dvě dřeva v pravém úhlu se křižující a na nich rozpjatá socha Spasitelova. O doklady toho není nouze. Níže podám některý.

Tak rozumím také citovanému místu (r. V. 178.) Středovského: „Léta 986 křesťané noví v Čechách na šatech nosili kříže, nebo Boží muky při branách městských ano v každé vsi vyzdvihovali.“ To jest: na šatech nosili kříže, totiž dvě plátenka neb soukenné pásky, barvou svojí od šatu se různící, na oděvu křížem neb ve kříž přišitá [2]); při branách městských ano v každé vsi stavěli kříže ve smyslu našem, nebo po staru: boží muky.

Tím také odbyta druhá poznámka na téže straně, kde p. pisatel zaběhl až k domněnce, že tam (na místě božích muk) za prvních dob křesťanských snad mučeni a zahrabáni byli tvrdošijní pohané [3]). Toť

[1]) Pohřebiště z prvních dob historických bývají někdy na místech, kde bychom jich dnes nejméně hledali; vždyť od těch dob se zajisté tvářnosť takořka každého místečka změnila. Red.

[2]) Když r. 1879 Srbové bosenští a hercegovští vítali vojska rakouská jako osvoboditele křesťanů od Turků, přišívali si také kříže ze sukna na prsa, nebo dělali vápnem kříž na dveře domů svých a p., aby různili se od Turků.

[3]) Konstatujeme, že jsme v roč. V. str. 178, citujíce onu domněnku z jiného časopisu, označili ji hned tenkrát otazníkem jako pravdě nepodobnou. Red.

by přec místo nebo pomník zval se: Chválkova muka, Nezamyslova muka, Drslavova muka a t. d. dle toho, byl-li tam mučen Chválek, Nezamysl nebo Drslav, nikdy však „boží muka." Týž rozdíl, jaký jest mezi významy: boží hrob a hrob(ka) pana Bukůvky v témž chrámě. Mimo to, kdo byl umučen pro spravedlnosť, ten býval pochován ne-li ve chrámě tedy při něm; kdo pro zlo — tomu pomníky stavěny nebývaly.

U bývalých spravedlností, míst popravních, marně budeš hledati boží muky, a je-li tam nebo na blízku kříž, dovíš se jistě, že tam stojí teprv od nedávna. Kdyby „boží muka" byla náhrobním pomníkem mučenníka, bylo by těch mučenníků u nás trochu mnoho, ano celá Moravěnka naše byla by na mučenníky hotovým Římem, vždyť co dědinka to boží muka.

Kde tedy hledati původ božích muk našich?

Myslím, že nejsnáze bylo by jej nalézti ve starém našem právu mezním a ve přísaze svědků na mezích. Pozitivní důkaz jest nesnadný, ale protidůkaz snad rovněž tak. Či zdá se nemožným, že by předkové naši místa, odkud obchůzky polí začínali, byli označovali nynějšími božími mukami? a že na místě kopání jam ku přísaze na stálá taková východiska při ohledání hranic stavěli zděné sloupy, u nichž svědkové pak přísahy konávali na „božích mukách," to jest na kříži a že z kříže, z božích muk, přešlo pak pojmenování na sloup sám, u něhož kříž položen, nebo pověšen byl?

Místa, kde boží muky stojí, tomu nasvědčují. Kde vidíme umístěny boží muky nejčastěji? Na konci vesnice nebo za vsí, kde cesty se rozbíhají do polí, ale obyčejně tam, kde počínají staré pozemky obce a ne kde pastviska, louky, chrastiny, močály teprve později v ornou půdu byly proměněny. Kde kol vesnice bylo pastvisko a za ním teprv počínalo pole, tam bývá boží muka teprv u počátku trati. Kde voda stará role odděluje od dědiny, tam bývá boží muka až za vodou, zase na počátku trati. Nalezáme ji v tu stranu dědiny, kde tato má větší část svých pozemků a také v tu stranu obce, kde pozemky obce nejsou ohraničeny přirozeně potokem, lesem. Má-li obec dvě boží muky, pak bývá každá na jiné straně osady, nikdy za sebou; dva kříže za sebou na téže cestě a na pozemcích téže obce nalezneš častěji, dvě boží muky nikoliv. Je-li osada níže položena než její polnosti, pak boží muka stojí tam, kde pozemky vyvýšenější nad obcí počínají. V lesích dosavadních, i tam kde kdysi bývaly, o božích mukách nevím nikde, tam uvidíš spíše kříž neb obraz na stromě neb na sloupku dřevěném. Také neuvidíš božích muk uprostřed trávníků nebo luk — hranice jejich se neměnily tak snadno a tudíž ani neobcházívaly.

Dalším dokladem pro domněnku svoji uvádím, že nalezáme boží muky tak často v zemích našich, kde toto mezní právo ještě dlouho za křesťanských časů se udrželo, v zemích sousedních jest božích muk po řídku, v zemích vzdálených nejsou žádné. Tomu by jistě tak nebylo, kdyby boží muky byly jen předmětem úcty náboženské. Takové předměty staví lid nejraději na návsi a ne za dědinu; tam teprv tehdy, až má jimi okolí chrámu a náves ozdobenou; dále, předměty úcty náboženské mají jakousi podobu ustálenou, řekl bych světovou, jsou všude stejny neb alespoň podobny sobě a Morava nemá v tom nic zvláštního ani kříže cyrillomethodějské nevyjímaje. Ty jsou také jen křížem jako v jiných zemích křesťanských, ovšem křížem neumělým, jak nedostatek vhodných nástrojů a nedovednosť je shotovila.

Také vím, že boží muky z pravidla nebývaly a většinou podnes nejsou zapsány v kostelních inventářích, ač každý kříž, každá kaplička sebe menší, každá socha tam bývá. O opravu božích muk nestarává se posud chrám, ba ani obec, spíše veřejnosť.

Má-li jíti průvod kol boží muky ve dni křížové nebo poutní procesí, zalíčí, okrášlí a obrazy ověsí boží muky svobodná děvčata ze vsi bez náhrady, kdežto pomniky náboženské (kříže, sochy) opravuje (nemají-li z doby novější zvláštního kapitálu) kostel nebo na ponuknutí farářovo obec. Nejsou tedy boží muky téhož původu jako kříže, nemají té vážnosti u lidu jako kříže ani významu toho. *Jan Hudeček*, kaplan.

Drobné zprávy.

Rys a jiné větší šelmy na Moravě. V kníž. arcib. hájemství u Ostravice, na hranicích mor.-slezských mezi Frenštátem a Lysou Horou, kde pohoří karpatské až do výše 1300 m. vystupuje (Kněhyně 1261 m., Lysá Hora 1360 m.), byla již po $1^1/_2$ roku pozorována veliká tato šelma kočkovitá, ba není vyloučena možnosť, že se tam zdržovali rysové dva. Ačkoliv personál lesnický po celou tu dobu pilně po škůdci pásl, podařilo se teprve dne 3. dubna 1891 p. Králíčkovi, kn. arcib. lesnímu adjunktu v Ostravici, skoliti dobře mířenou ranou z kulovnice samici rysa, která byla ihned do Kroměříže Jeho Eminenci knížeti-arcibiskupu zaslána. Laskavou ochotou kn. arc. vrchního lesmistra p. J. Jakla a vrchního účetního p. Chalupy byla mi dána příležitosť, vzácnou kořisť podrobiti prohlídce, jejíž výsledek tuto podávám: Šelma počala právě ztráceti zimní srsť, jest barvy narudle šedé s tečkami tmavohnědými. Skvrny jsou nápadně ostře ohraničeny, čímž od obyčejného zjevu se liší, jsou roztroušeny po celém trupu i po nohách a jsou četny; ocas má tmavý konec; štětičky na boltcích jsou nepatrny, což souvisí se změnou srsti, kolem lící má srsť poněkud delší; rys váží 16 kg., není tedy příliš dobře živen, přiblížíme-li k jeho rozměrům: od čenichu až ku kořeni ocasu měří 95 cm., ocas je 19 cm., celá délka tudíž 1 m. 14 cm., výška v bedrech měřená 58 cm. — Vzácná kořisť lovecká byla ihned poslána vynikajícímu praeparatoru do Vídně a jest určena pro kn. arc. palác v Kroměříži. — Zajímava jest okolnost, že v týchže místech byli před několika lety dva medvědi ukořistěni a to jeden v létě, druhý několik měsíců na to v zimě, právě když si zakládal zimní svůj brloh. Jednoho z nich daroval J. Em. pan kardinál - arcibiskup lesnické škole v Sovinci, kdežto druhý stojí vycpaný v zámku kroměřížském. — Divoké kočky jsou u nás hojnější než rys a zabíhají z Karpat přes zamrzlou Moravu až do Hřibů (Maršovo Pohoří), kde na př. na jaře 1890 ukořistěn poměrně mladý exemplář u Nové Vsi blíže Kvasic na Moravě, odkudž pak panem V. Zahradníkem, lesníkem v Nové Vsi pro sbírky česk. gymn. kroměřížského darován byl. — Vlk prý se zdržoval v letošní zimě na Vsacku, nemohu ale za zprávu ručiti.

Professor *J. Zahradník.*

Kormorán (Phalacrocorax carbo) střelen podle zpráv přírodozkumn. spolku Brněnského dne 1. dubna 1888 u Střelic blíž Brna. *J. K.*

Některé drobnosti meteorologické o Moravě a Slezsku z r. 1887. (Vyňato ze VII. zprávy meteorologické kommisse přírodozpytného spolku v Brně. Srov. roč. 6. čís. 22. str. 85 tohoto časop.) Roku toho bylo celkem tolik pozorovacích stanic jako r. 1886, některé ovšem přibyly jiné, ale byly zase zrušeny. Z několika starších nedošly záznamy. Ostatně zůstaly extrémy poloh staničních tytéž, jak uvedli jsme je v čís. 13. Ze zajímavých dat uvedené zprávy stůjž zde toto: Jeden z nejvyšších tlaků vzduchu pozorován v Hrušovanech (u Židlochovic) (766·7 m.), nejnižší (688 m.) v Albrechticích (u Rymařova). Na Sněžce

byl nejvyšší tlak 671·7 mm., nejnižší 638·2. Nejvyšší tlak byl dne 27. a 28. února, nejnižší 6. a 7. ledna. Nejnižší roční teplotu vykazuje zase Gabel u Vrbna (3·5°), Ramzová (4·0°) a Klepl u Viznberku (4·0°). Sněžka měla 1·5°. Nejvyšší roční teplotu měly Hodonín (8·9), Uh. Brod (8·7), Dolní Vistonice u Mikulova (9·0).*) Největší parno zaznamenáno na Košíku u Napajedel (38·8°), v Kroměříži (38°) a Ratiškovicích (38·2°) dne 31. července a 1. srpna, kteréžto dny všude byly nejparnější; největší mráz v Hranicích (— 29°) dne 31. prosince. Tento den a 17. i 18. únor byly nejstudenější. Na Sněžce byl 18/2 jen — 21°, jako nejnižší teplota v roce. Průměrné teploty zimní nad bodem mrazu ani toho roku nebylo. Zima byla vůbec nad předešlých šest studenější, leto však nad předcházejících šest teplejší. Nejvíce srážek (deště, sněhu) měla v roce tom Visla na Slezsku (1391 mm.) a Horní Morávka na Sl. (1338 mm.), nejméně Hrušovany u Znojma (359 mm.). Největší srážka ve 24 hodinách vůbec padla v Budiškovicích u Dačic (80 mm.) dne 10. listopadu. V Ratiškovicích byla největší 14. dubna (16 mm!). První sníh napadl 20. září na Sněžce. Téhož dne napadlo mnoho sněhu na Leiterbergu poblíž Praděda a zajisté i na tomto. 23. září padal na mnohých místech kolem Goldštýna. Až 11. prosince napadal první sníh mezi Židlochovicemi, Mikulovem a Ždánicemi. Poslední sníh u Prušánek padl 17. března. 21. a 22. května padal na četných místech v severní a jihozápadní Moravě. 22. června napadl naposled na Sněžce. Nejvíce dnů s různými srážkami bylo na Sněžce (214 v roce), nejméně v Ratkovicích u Hrotovic (64). Nejvíce bouřek bylo v Bílsku (24), tolikéž ve Vítkově (na Slez.) a v Nov. Jičíně. Nejméně (2) bouřek měla v roce tom Sněžka. Kroupy padly šestkrát v Milovech u Nov. Města. Nejvíce úplně jasných dnů bylo ve Visle na Sl. (145) a v Uh. Brodě (141). Nejméně na Purkrábce u Znojma (8) a Červené Vodě u Vidnavy (9). Nejvíce úplně zamračených dnů vykazuje Brumov (183) a Sněžka (169), nejméně Nová Brtnice (25). Teplota vzduchu byla oprotiv oné z r. 1886 o 0·9 % nižší. Studenější pod normu byly měsíce říjen (o 2 – 3°), červen a únor, teplejší nad normu listopad (o 2°) a červenec Průměrné číslo dnů se srážkami bylo r. 1887: 126 (r. 1886: 120, 1885: 111, 1884: 129, 1883: 136, 1882: 146, 1881: 136, 1880: 148). Nejdeštivější byl květen; červen byl poměrně suchý. *J. Klvaňa.*

*) Na porovnání stůjtež zde některé průměrné roční teploty jiných míst: Mor. Ostrava (7·1), Nov. Jičín (6·8), Příbor (7·3), Bohumín (7·1), Rymařov (5·6), Krnov (7·1), Opava (7·7), Frývaldov (5·8), Staré Město v sev. Moravě (5·8), Šumberk (6·7). Unčov (7·4), Velká Bystřice (7·2), Hradisko u Olomouce (7·6), Loštice (6·9), Rožnov (7·3), Krasno (6·7), Hor. Lideč (6·1), Vsetín (7·4), Kelč (6·6), Hranice (7·3), Lipník (7·1), Přerov (7·9), Bystřice p. Host. (7·4), Zlín (7·9), Koryčany (7·6), Kroměříž (8·0), Velká (8·5), Brumov (7·6), Ždánice (7·5), Slavkov (7·6), Židlochovice (7·8), Nové Město (4·6), Brno (7·8), Náměšť u Brna (6·7), Třešť (4·8). Jihlava (6·2), Krumlov [7·6], Dačice [6·0], Vranov [6·7], Jevišovice [6·8], Mikulov [8·4].

Záhadný nález zlatých mincí v Myslijovicích. Roku 1883. nalezeny byly v Myslijovicích (okres Prostějov) tam, kde jest nyní domek č. 89. při kopání základů asi 3 dm. hluboko v zemi v setlelém váčku zlaté mince bez všelikého rázu asi tak veliké jako knoflík od vesty a asi 1 mm. tlusté, počtem přes 100 kusů. Nevšímavostí i nevědomostí majitele byly od jednotlivců rozneseny a rozprodány židům. Kus prodáván až za 15 zl.

Fr. Políček, nadučitel.

Žlutavy a Tabarky. Dědina Žlutavy leží severozáp. od Napajedel na výšině v sedle mezi vrchy Soudnou a Dubníkem. Jméno naší dědiny nemá dosud ustálené formy; slyšeti v nominativu: Žlutavy, Žlutava, Žlutavá, pak dialekticky (*l* = *u*) Žutavy i Žutava, ano někdy i Žutovy; lokál taktéž spojuje se s předložkou *v* i *na*. O původě osady té vypravuje se u nás, že prý před 600 lety přišli do naší krajiny dva bratři Mišurcové ze Zálesí, a usadili se jeden na úpatí Soudné, druhý na úpatí Dubníku. Okolo onoho utvořila se časem osada, kdežto pod Dubníkem je dosud pouhá samota; říkají tam teď „na Ostudě". První chalupa stála prý tam, kde je teď podsedek č. 15., a před ní byla louka plná žlutého kvítí, a od toho prý má osada jméno své. Před založením vesnice zdržovali se dle pověsti v lesích našich loupežnické roty pod vůdcem Petrášem, dle něhož podnes jedné trati v našich lesích se říká „Petrovská". V lesích sousední Nové Vsi zase skrývala se jiná rota, jejíž vůdce slul „Tabara"; odtud jmenuje se jedna trať tamější „Tabarky"; jsou to ony Tabarky, na kterých objevil velp. Přikryl rozsáhlé pohřebiště. Tento výklad jmena „Tabarky" je zajisté věrohodnější, nežli výklad ze slova „Tábor", jak někteří chtějí. Obě roty prý spolu svedly boj, v němž družina Petrášova zvítězila. V jakém spojení je tato místní pověsť s památkami nalezenými na Tabarkách, těžko říci; ale nálezy ty dodávají pověsti té zajisté jakéhosi podkladu, jenž ovšem během věků přecházeje v ústech lidu z pokolení na pokolení, přibíral na sebe jinou a jinou formu

Ant. Daněk, správce školy.

Boží muka u Hlusovic. Na blízku Hlusovic (okres Olomouc) postaveny jsou tři boží muky. Na jedné z nich zasazena je břidlicová tabule, v níž vyryt je nápis následující:

Wistavena nákladem obce Hlusowské tato Boži muka a taki u Dolanské cesti ode mne Blažeje Kóřila s hlusowic za richtařa Libora Kaminka a purmistra Franc. Gurana a starssich s obce Ganu Benisska a Ganu Ssrámka
Leta Páně: 1795.
A to pro památku sausedom po nás, abi na nás spomněli w dobrim.
W tom roce Riss (ryž) zmrzla, diž (když) kwetla,
Takže kopa sipala 48 (?) tim položenim k Tenečku.

K těmto božím mukám jakož i křížům v poli stojícím chodívali obyvatelé osady ještě v letech šedesátých, počínajíc měsícem květnem, v neděli odpoledne v průvodech, a odbývali tam pobožnosti. Sděluji tyto věci proto, aby se vědělo, z jakých pohnutek zbožní předkové naši pomníky tyto stavěli.*)

Jos. Pospíšil, správce školy.

Roučka, Rouštka, Růžďka, Hruška. Když nám roku 1888 zaslán byl od pana prof. K. J. Mašky kancionál, o jehož osudech nebylo možno z něho nic více se dověděti, nežli že jej „chrámu Páně růžeckému daroval Martin Mužikovský, bývalý rektor prženský r. 1755.“, nevěděli jsme z počátku, kde tento „chrám Páně růžecký“ hledati, až nás jméno „Prženský“ na pravou stopu přivedlo, neboť v sousedství dědiny „Pržna“ je osada obecně zvaná a psaná Rouštka, také Roučka, kdežto na Šemberově mapě Moravy je psáno „Růžďka“. Při blízkosti obou osad — Pržna a Rouštky — nemůže býti ani nejmenší pochybnosti, že tento „chrám Páně růžecký“ hledati sluší v Rouštce; skutečně nám p. J. Španiel, tamější nadučitel, dosvědčil, že lid tamější říká „růžecký“. Za té příležitosti tedy vyskytla se otázka, která forma tohoto osadního jména je původní. Dle sdělení pana nadučitele Španiela říká prý lid všeobecně „Růžčka“ (Valaši nevyslovují „ou“); na starých spisech tamějších je všude psáno „Rauštka“, německy „Rauschtka“; na staré obecní pečeti z r. 1714. je vyryto „Russtka“, na pečeti novější (bez letopočtu) pak „Rauschtka“; obě pečeti pak mají jako obecní znak růži. (Otisky pečetí těch nám pan nadučitel Španiel zaslal). Znak tento vykládá si lid touto starou pověstí místní: „Po bitvě na Bílé Hoře utíkal se lid evangelický do hor a lesů, zakládaje tam na místech nepřístupných osady. Tak přišli někteří i do tohoto valašského zákoutí, kdež podle potoka údolím tekoucího kvetlo mnoho planých růží, a proto prý dali nové osadě své jméno „Růžčka“ nebo „Růžička“. — Pověsť tato není po našem soudu ničím jiným, než libovolným výkladem nahodilého znaku obecního — jako četné pověsti, vymyšlené na vysvětlenou znaků. Forma adjektivní „růžecký“, o jejíž správnosti není pochybnosti, poukazuje k tomu, že pravdu asi má Šembera, an osadu tuto píše „Růžďka“; adjectivum od tohoto jmena původně znělo patrně „růžedský“, z čehož „růžecký“. Však co znamená „Růžďka“? Formu tuto vysvětluje p. uč. Rob. Klumpler v Hrušce v odpovědích na dotazník o vlastivědě, pravě, že dle některých osada Hruška původně slula „Růžďka“, jak také Šembera i tuto osadu píše, což prý odvozeno od „růždí, roždí“ = křoví, chrastí. Máme za to, že tento výklad je mnohem případnější nežli od slova „růže“. Dle toho by také formy Rouštka a Roučka byly pozdějšími zkomoleninami.

V. H.

Slavný Moravan. Laskavým prostřednictvím p. A. Komínka, insp. statků ve Vídni, zvěděli jsme z listu jeho p. bratra, jenž nyní po východní Indii cestuje, že v Kalkutě v „Indian Museum“ stojí v síni, kde vystaveny jsou zkameněliny, socha s tímto anglickým nápisem: „Ferd. Stolička, Palaeontologist, born 7./7. 1838. at Furstenwalde Billan in Moravia. Geological survey of India,“ t. j. „Ferd. Stolička, paleontolog, narozen 7./7. 1838. v Zámečku u Bilan (blíž Kroměříže) na Moravě. Geologická společnosť indická.“ Podáváme ze životopisu tohoto našeho slavného krajana tato dáta: Stolička studoval v Kroměříži a na vídeňské universitě, načež vstoupil do říšsk. geolog. ústavu ve Vídni. V prvním samostatném spise svém popsal zkamenělé i živé mechovky, které nashromážděny byly za příležitosti známé cesty fregaty „Navary“ kolem světa. R. 1862. stal se členem společnosti „Geological Survey of India“, která má za účel prozkoumání Indie. Tam zabýval se hlavně útvarem křídovým a vydal o zkamenělinách jeho dílo velice obsáhlé (1500 stran, 178 obr.). Roku 1868. stal se čestným

*) Dle zprávy p. učitele J. Felixe ve Frenštátě v zaslaném nám místopisu Frenštátu postavena byla u tohoto města směrem k Tiché r. 1645. boží muka, když pominul mor, jemuž podlehlo 515 lidí ve Frenštátě. R. 1713. pak zase, když pominuly neštovice, na něž tam tehdy zemřelo 186 lidí, vystavena boží muka v Rožnovské ulici. — Z těchto zpráv dovídáme se o pohnutkách pro stavění božích muk za posledních století. Zajímavo by však bylo sebrati zprávy ještě starší, pokud o stavění božích muk se zachovaly, má-li otázka tato býti uspokojivě rozřešena. Red.

sekretářem tzv. „Azijské společnosti“ (Asiatic society), do jejíhož „Journalu“, a sice do přírodovědecké části, po pět let přispíval. Za poslední doby svého života doprovázel jako přírodozpytec a geolog výpravu, kterou vláda vyslala do Yarkandu a Kašgaru, kdež zničil úplně své zdraví, již dřívějšími cestami v krajích himalajských porušené. Zemřel 19. června 1874. v Šayoku. Jeho zásluhy o geolog. prozkoumání východní Indie jsou převeliké. Také zoologické oddělení c. k. dvorního muzea ve Vídni bylo jím velmi obohaceno.

Zpráva osobní. Dne 3. listopadu 1890 slavil ve vší tichosti J. Excellence pan Dr. Josef Alex. baron Helfert své 70. narozeniny. Baron Helfert je rodilý Pražan; v bouřlivém roce 1848 vidíme sotva 27tiletého muže toho hráti již vynikající úlohu jako říšskéko poslance, jenž velmi účinné zasáhl do veřejného života a obrátil tím na sebe pozornosť rozhodujících kruhů tou měrou, že krátce po tom svěřena mu správa ministerstva vyučování s hodností státního podsekretáře. Stále jsa literárně činným, poustoupil bar. Helfert r. 1863. z popředí veřejného života do vědeckého zátiší, jmenován byv toho roku presidentem c. k. ústřední komise pro výzkoumáni a zachování památek uměleckých a historických, kterýžto úřad podnes zastává. Řada spisů jeho je nepřehledná. Kdokoli zná jeho neúmornou činnosť literární, kdo ví, jak on každou snahu o povznešení domácí vědy podporuje, přáti jemu bude z upřímného srdce ještě mnohá léta.

Úmrtí. Dne 2. března t. r. zemřel v 69. roce věku svého proslulý náš rodák Fr. Skopalík, zemský a říšský poslanec, chlouba Hané. Veřejná činnosť jeho je s dostatek známa a vymyká se též z rámce našeho časopisu. Na tomto místě má zvěčnělý pro nás hlavní důležitosť jako místopisec své rodné obce Záhlinic, jíž věnoval obsáhlý spis, mající i pro širý kraj okolní nemalou zajímavosť svým vylíčením kulturního stavu našeho lidu na Hané za dob minulých. Kéž zůstane skvělý příklad jeho rodákům našim povždy ve vděčné paměti!

Literatura.

Dějiny kroje v zemích českých až po války husitské. Sepsal dr. Čeněk Zíbrt. I. sv. Doba nejstarší až do polovice stol. XIII. Se 63 obrázky. V Praze 1891. Stran 132. 8⁰. Cena 1 zl. 30 kr. — O čem téměř všichni okolní národové již dávno mají četná, důkladná i nákladně vypravená díla — o dějinách kroje — o tom u nás dosud sotva několik článků v časopisech napsáno bylo. Nyní tedy podjali se veliké práce, spracovati látku tuto, dva z našich předních kulturních historiků, Dr. Zik. Winter a dr. Čeněk Zíbrt. rozdělivše si práci tím způsobem, že dr. Zíbrt má napsati díl I. (Dějiny kroje až do válek husitských) a díl III. (od konce třicetileté války až na naši dobu), kdežto dr. Winter napíše díl II., v němž pojednáno bude o kroji ve stol. XV. a XVI. až do skončení třicetileté války. Přítomný I. sv. tohoto díla splnil všechny naděje, jež jsme do něho vůbec skládali, jakož při zvučnosti jména páně spisovatelova ani jinak očekávati se nedalo — přes to, že obtíže, s nimiž jemu bylo zápasiti, byly nemalé. Čím dále do minulosti, tím je zajisté úloha, napsati dějiny kroje, nesnadnější pro nedostatek potřebných pramenů. Vypomáhati zde musí archeologie, jazykozpyt, resp. jak o této jeho stránce zobecnělo říkati — linguistická paleontologie a také národopis; ze všech těchto pramenů čerpal p. spisovatel svědomitě; přišly jemu také práce moravských archeologů, v našem časopise muzejním uveřejňované, vhod, neméně pak i studia o moravské ornamentice; právem též poukazuje p. spisovatel ku starobylosti kroje lidu slovenského, jenž jemu mnohým vzhledem kusý jinak obraz nejstaršího kroje v zemích českých doplnil. Že při tom měrou co největší čerpáno i z nejstarších českých knihomaleb (zvláště ze známého kodexu vyšehradského) i z nejstarších mincí českých atd., rozumí se samo sebou. Četné obrázky přispívají značné k utvoření si pravého obrazu o nejstarším kroji českém; ježto kniha má intenci přesně vědeckou, schvalujeme, že obrázky ty jsou přesnými kopiemi maleb ze starých památek našich a že tu není obrazů, při nichž fantazii malířově ponechána volnosť. Časem snad bude možno pořiditi i spis populárnější, jenž by arci neobešel se bez obrazů původních, arci se

stálým vzhledem ku starým památkám malovaných. Co se týče obsahu tohoto svazku, tedy po všeobecném úvodě „o posavadní literatuře dějin kroje, cizí i domácí“, svědčícím o obdivuhodné sečtelosti p. spisovatelově, následuje kniha první, v níž po zmínce o pravěku, době předhistorické, sestaven zvláště kroj mužský, načež pak opět ženský dopodrobna se vypisuje, vlastně pracně znova sestavuje, při čemž u každého věnovány samostatné články jednotlivým částem jeho. Zvláštní oddíl věnován odění válečnému, zakončen pak je svazek tento zmínkou o rouchu knížat a králů českých. Popisy tyto jsou plny zajímavých podrobností, jež vesměs doloženy přehojným citováním literatury. S upřímným povděkem zajisté vítati sluší knihu tuto, pojednávající systematicky a úplně jednu z nejdůležitějších otázek kulturních dějin národa našeho. Přejeme, aby nákladný podnik ten došel co největšího odbytu, abychom brzy celé dílo před rukama měli.

V. H.

Album společnosti přátel starožitností českých v Praze. Vydává B. J. **Matějka.** I. Miniatury doby románské. V Praze 1890. 12 tab. a 16 stran textu. Folio. — Pole dějin umění domácího, dosud takořka úhorem leževší počíná se náhle zelenati. Pilné ruce jaly se je za nejposlednější doby zdělávati i můžeme se vkrátce nadíti hojné žně. P. Matějka ponechává si systematické Dějiny českého miniatorství čili knihového malířství na dobu pozdější; svoje Album, které obětavě vlastním nákladem vydávati se jal, nazval skromně materiálem pro dějiny umění výtvarných v Čechách. Poněvadž asi ještě mnoho vody uplyne, nežli se nám dostane systematického, česky psaného díla o dějinách veškerého umění výtvarného v našich vlastech, musíme jemu býti upřímně povděčni za toto souborné a přehledné vydání a popsání českých miniatur; neboť i toto je zdatný krok ku předu, ku kýžené skutečné historii české knihomalby, ježto z tohoto oboru dosud měli jsme jenom porůzné články zejmena v Památkách archaeologických od Wocela, Bauma, Chytila a j. Mimo to záleží zásluhosť díla toho i v tom, že zde poprvé vydán větší počet ukázek z nejstarších českých kodexův iluminovaných. Tabule tohoto alba arci provedeny jsou jenom světlotiskem, ne pak barvotiskem, který jedině podati může pravý pojem o barevném originále; jen že tento poslední způsob reprodukce je nepoměrně nákladnějším nežli světlotisk, pročež také dosavadní čeští nakladatelé s barvotiskovými reprodukcemi špatných zkušeností nabyli. — V tomto prvním sešitě „Alba“ popsány jsou tedy knihomalby z doby tzv. románské, pocházející z XI. až XIII. stol. Na čtyřech listech podáno 8 obrazů z proslulého kodexu vyšehradského, z něhož do té doby reprodukováno bylo — kromě několika konturových náčrtků ve Wocelovu dotyčném článku v Mittheilungen der Central-Kommission für Erhaltung der Baudenkmale, Wien 1860 — jen několik iniciálek ve Skrejšovského „Památkách krasopisných“, provedených od Scheiwla arci překrásným barvotiskem. — (Teprva letos čerpal také Zíbrt ve svých „Dějinách kroje v zemích českých“ z kodexu toho, účelu jeho stačily však pouhé kontury jednotlivých figur, nikoli pak kopie celých obrazů.) Mimo to reprodukovány tu dva obrazy ze žaltáře pocházejícího z konce XII. nebo začátku XIII. stol. v universitní knihovně pražské, jehož malby mají ráz úplně byzancký, tak jako malby Antifonáře sedleckého z XIII. stol., z něhož podán zde obraz Bohorodičky. Kromě toho je zde podáno po dvou iniciálkách ze žaltářů ze stol. XIII., rázu románského. Zbývajících 5 tabul vymyká se z rámce stanoveného nápisem sešitu: 2 listy věnovány reprodukcím z českého rukopisu Pulkavovy kroniky z r. 1531, chovaného v Krakově; pak je zde reprodukce jednoho obrazu Škrétova, totiž podobizna mladého muže, pak křišťálové nádoby ze sbírky hr. Nostice v Praze a sedlecká monstrance. Upřímně řečeno, neschvalujeme toho, že k sešitu tomu tyto listy přidány byly, třebas kresby posledních listů jsou pěkny a reprodukce z Pulkavovy kroniky zvláště podařeny. S uspokojením však zaznamenáváme, že text sám ozdoben je iniciálkami, v nichž nápodoben ráz románských miniatur. Co se týče textu, tabule doprovázejícího, tedy vzhledem k tomu, že p. vydavatel výslovně prohlašuje, že míní podati jen material ku dějinám české knihomalby, upouštíme od podrobnější kritiky, rádi doznávajíce, že použito zde pilně dosavadních prací o těchto památkách. Jen doplňujeme, že remešské evangelium vydáno je barvotiskovým faksimilem od Silvestra v Paříži r. 1843., kdežto Hankovo vydání z r. 1846, k němuž jedinému p. spisovatel, mluvě o výzdobě evangelia toho, odkazuje, má zcela libovolné iniciálky i ornamenty. Ve sporu o tom, odkud umění miniatorské k nám se dostalo, zdali z Byzance, z Itálie či od západu, zaujal p. spisovatel stanovisko, u nás dosud dosti všeobecné, jen že si při tom sám odporuje: polemizuje proti Neuwirthově učení, že počátky českého výtvarného umění hledati

sluší v Němcích, a jedním dechem přece doznává, že němečtí mniši byli již od dob sv. Václava v Čechách hlavními šiřiteli kultury. Takovou taktikou nebude asi lze učení školy německé vyvrátiti, ba ani oslabiti. Máme však za to, že náš úvod k III. seš. Mor. Ornamentů, současně s tímto číslem našeho časopisu vydanému, zavdá našim historikům umění domácího podnět, studovati otázku tu s jiného jako dosud stanoviska. Nepočítaliť naši historikové umění dosud s jedním činitelem kulturním — totiž s klástery černomnisskými u nás, které byly původu domácího a pokud se týče, byzanckého, pročež v nich také umění byzancké pěstováno bylo; kláštery ty udržely se mnohem déle, jak dosud dějiny nás tomu učily a jejich činnosť umělecká, jejich vliv na rozvoj umění našeho a kultury vůbec, nebyl dosud patřičně oceněn Doufáme, že p. spisovatel, až počne pracovati o slíbených systematických dějinách českého miniatorství tuto kardinální otázku podrobí řádné úvaze. Přejeme ostatně p. vydavateli, aby jeho Album nesdílelo osudu tak mnohých našich vědeckých nákladných podniků, ale potkalo se se zaslouženým odbytem.

V. H.

Jak píší historii českého umění. Kritická úvaha, kterou o Neuwirthově díle „Geschichte der christlichen Kunst in Böhmen bis zum Aussterben der Přemysliden“ napsal **Josef Braniš**, c. k. konservátor a professor české reálky v Budějovicích. V Hoře Kutné 1890. 8⁰ 51 stran. — Do té chvíle nemáme dějin umění českého, česky psaných; vše co o tom dosud česky psáno, jsou jen pouhá pojednání a tu a tam ne příliš objemné monografie. Ba některými otázkami z dějin výtvarných umění u nás není dosud ani pořádně hnuto, jako na př. lidovým slohem stavitelským a ornamentální výzdobou venkovských domků. Ani Zap, ani Wocel, ani žádný z jejich žáků nedospěl od studií přípravných ku spracování celkovému dějin umění u nás. Tak odkázáni jsme dosud na souborná díla německá, která ovšem namnoze nám vyhověti nemohou, nejenom pro nedostatečnou znalosť uměleckých památek našich a nedostatečné porozumění jim ale i pro jejich stanovisko. Takových vad neubránil se ani prof. Bern. Grueber ve svém díle „Die Kunst des Mittelalters in Böhmen“, jak ukázal Baum v „Památkách“ (díl IX.), a neubránil se jim ani Dr. Neuwirth ve spise, jehož kritickému rozboru věnován je spisek Branišův. Důkladný tento náš badatel v oboru hlavně stavitelském vyčetl Neuwirthovi nepřehlednou řadu poklesků a nesprávností zakládajících se hlavně na nedostatečné znalosti jak uměleckých památek samých, tak i historických pramenův o těchto památkách zprávu podávajících. Než kromě toho sdílí Dr. Neuwirth ono stanovisko německých historikův umění, dle kterého má český národ všecko umění své děkovati vlivu německému, ve stavitelství pak zvláště německým mnichům a jiným kolonistům Toto popírá Braniš v souhlasu s Lehnerem (viz časop. „Method“) a poukazuje k Italii, odkudž církevní stavitelství románské k nám přímo přineseno bylo Benediktiny, podobně jako zase gotika přímo z Francie k nám našla cestu. Co do staršího stavitelství románského přivádí p. kritik vším právem důrazné ku platnosti význam a vliv slovanského kláštera Sázavského. Nebyla pak zajisté „Sázava“ jediným takovým ohniskem umění u nás, vždyť takových slovanských klášterů Benediktinských bylo u nás ještě v 2. pol. XIII. stol. dosti, jak o tom svědčí encyklika papežsk. legáta Guidona ze dne 12. května 1267. (Viz Erben, Regesta II. v dodatcích, kam převzata z Rauchových Scriptores rerum austriacarum.) Zasluhuje tu též povšimnutí, co v „Oesterreichische Revue“ 1865 I. sv. praví Heider-Helmann o chrámu Matky Boží ve Stoličném Bělehradě v Uhřích; dle něho je tento chrám zbudován sv. Štěpánem a je starším než románské chrámy v Solnohradě, Virebburku a Vormsu, kteréžto chrámy jsou dle téhož německého badatele stavěny dle vzoru chrámu Stoličnо-Bělehradského. Uvážíli se k tomu, že románské rotundy (okrouhlé kostelíky) mají svůj pravzor v soluňském chrámě svatojirském, (Mádl v Pam. arch. XIV.) a že kultus svatojirský, u nás právě za nejstarších dob křesťanských tak rozšířený, je původu východního, nebude snad mínění, které stavitelství byzanckému jistý vliv na stavitelství v našich zemích připisuje, tak zcela beze vší opory. Tomu zajisté nasvědčují některé drobnější výrobky umění byzanckého, u nás nalezené, jak i p. Braniš výslovně uvádí. Pokud se Moravy týče, podotýkáme pouze, že praví-li p. spisovatel, že chrám svatováclavský v Olomouci „zbudován“ byl biskupem Zdíkem, nevyjádřil se dobře, neboť tento biskup chrám onen jenom dokončil a vysvětil, stavbu však počali biskup Jan a olomucké údělné kníže Otto II. — Každým způsobem provedl p. prof. Braniš touto kritickou úvahou kus záslužné práce, které v oboru dějin umění u nás ještě tolik zbývá.

V. H.

Vlastivěda Slezská. Dílu III. část 1. *Dějiny Opavska až do roku 1318.* Napsal **V. Prasek.** V Opavě 1891. 8⁰. Stran 196. Cena 1 zl. 30 kr., poštou 1 zl. 35 kr. —

S pocitem upřímného obdivu béřeme do ruky tuto nevelkou ovšem knížku, která však je již třetím dílem Slezské vlastivědy, před dvěma lety započaté a provedené úsilovnou prací jediného muže, však učence na slovo vzatého, obdařeného pílí neúmornou. Kraj Holasovský čili Opavský dosud neměl svých dějin zvláště sepsaných; a je to zajisté nejlepší způsob, do nejasných a zapletených osudů různých částí země slezské přivésti úplné světlo, když dějiny každého z krajů těch budou samostatně a dopodrobna propracovány. Nejenom pak methodou, ale i co do látky spis tento je mnohým vzhledem nový, čímž nabývá všeobecné zajímavosti. Psána jsouc populárně, je kniha tato každému přístupna, a ježto Opavsko druhdy bylo částí Moravy, k tomu pak zavírá v sobě posavadní moravské enklavy, jichž původ je v této knize důkladně vylíčen, měla by Vlastivěda slezská najíti hojně odběratelů na Moravě, obzvláště když odkázán je tento záslužný a důležitý podnik na fond, který — již dávno je vyčerpán.

V. H.

Národní tance na Moravě. Sebrali a vydali: **Lucie Bakešová, Xav. Běhálkova a Leoš Janáček.** Sešit I. obsahuje popis tanců: 1. Troják, 2. Silnice, 3. Kukačka, 4. Tetka, 5. Trojky, 6. Starodávný, jakož i dvou- a čtyrruční klavírní úpravy. V Brně 1891. 4°. Stran 12. — Rozepisovati se dnes o významu národních tanců jak pro dnešní společenský náš život tak i pro kulturní dějiny národa, bylo by — tuším — zbytečno. Otázku tuto teoreticky probrali vydavatelé přítomné sbírky při přednáškách v Brněnské Vesně pořádaných a prakticky předvedeny byly moravské tance národní po příkladu „královniček“ jak v Brně, tak v Praze i jinde. Doufáme, že dostane se veřejnosti brzy zajímavé studie kulturní o nár. tancích moravských z povolaného péra, takže zde obmeziti se můžeme poukázaním na to, že záslužná publikace tato přijde zajisté vhod také přátelům společenských zábav na Moravě, ku jichž zušlechtění a osvěžení přispěti, vysoce je způsobilou. Tím dojde též záslužná snaha vydavatelů nejlepší odměny.

Časopis Matice Moravské. Redaktoři: **V. Brandl a Fr. Bartoš.** Hlavní spolupracovníci: **F. A. Slavík a dr. F. Kameníček.** Ročník XV. seš. 1. a 2. V Brně 1891. — R. 1890. bylo tomu 40 let, co založena byla Matice moravská, spolek to, jehož účelem jest „podporovati československou literaturu s obzvláštním ohledem na potřeby Moravy vydáváním dobrých spisů.“ V dobách kdy Matice moravská založena byla, vypadalo to na Moravě v ohledu literárním jinak než dnes. Nebylo centra literárního, nebylo časopisů českých, nebylo čtenářstva odchovaného pro vážnou četbu českou. V tomto směru vykonala Matice moravská kus velmi záslužné práce vydávajíc zprvu spisy populární, zejmena výtečné kalendáře (Koledu), které i dnešním kalendářům našim sloužiti mohou za vzor namnoze nedostižený. Když takto půda připravena byla, přirozeným postupem mohla Matice mor. odhodlati se ku vydávání časopisu vědeckého, jediného tehdy na Moravě, jehož vyšlo 14 ročníků od r. 1869 do 1882. Nemůžeme tuto rozebírati příčiny, jež zavinily zastavení časopisu toho; Matice mor. obmezila se na vydávání samostatných spisů, spisů to trvalé ceny, o nichž jsme v časopise našem příslušně referovali. Nyní když po 8leté přestávce Matice mor. opětně se rozhodla pokračovati u vydávání časopisu, shledává situaci literární na Moravě poněkud pozměněnu, ježto od r. 1884. vychází náš muzejní časopis, jenž ve svůj program pojal také část osiřelého tehdy programu časopisu Matice moravské, zejména praehistorii a etnografii. Okolnosť tato přiměla tudíž Matici moravskou ku prohlášení v úvodě ku ročníku letošímu že podrobné pěstování praehistorie z programu svého vypouští; následkem toho nastoupilo mezi oběma těmito časopisy takové rozdělení práce, které pokroku vědy u nás zajisté prospěje. — Časopis Matice moravské uvedl se veřejnosti prvními dvěma sešity důstojně, jakož za vrchní redakce našich koryfejů literárních na Moravě ani jinak býti nemůže; obsahujíť sešity ony následující články: F. A Slavík: Úkol Časopisu Matice Moravské. — V. Brandl: Manský soud biskupství Olomouckého. — Aug Sedláček: O starém rozdělení Moravy na kraje. — V. Houdek: O stáří osad moravských na základě zpráv listinných. — V. Prasek: Prudnicko příslušenstvím někdy moravským. — Dr. Fr. Kameníček: Archivní rozhled. — Fr. Bartoš: O domácím lékařství lidu moravského. — Jan Goll: Přemysla Otakara II. druhá výprava křížová a plán, povýšiti biskupství Olomoucké na arcibiskupství. — Fr. Pastrnek: Novější práce o slovanských apoštolích Cyrillu a Methodovi. — Mimo to hojné zprávy umělecké a vědecké, hlavně od prof. F. A. Slavíka, jenž s horlivostí vpravdě ideální věnoval se literární práci na Moravě. Konečně ovšem jsou tu i literární posudky nových spisů českých i časopisů.

V. H.

Kroj lidový a národní vyšívání na Litomyšlsku. Příspěvek ku poznání kultury lidu českého podává Teréza Nováková. S 9 tabulkami. V Olomouci 1890. Cena 1 zl. Nepřihlížíme-li k těm několika pěkným ukázkám vyšívaných vzorů českých, jež prof. J. Koula dílem ve Zl Praze, dílem v neukončené bohužel dosud publikaci z průmyslového muzea Náprstkova veřejnosti podal, myslím, že uvedená práce pí. T. Novákové, jest první, kteráž nám líčí podrobněji ráz výšivek českých, jež v nejedné příčině jsou zajímavé. Také o kroji českém pí. T. N. snad od dob Manesových, kdy týž v Pražských „Erinnerungen" koncem let padesátých rázovité své obrázky krojové ukládal, prvá nám zase poněkud obšírněji vykládá. Z obojí příčiny vážíme si publikace pí. T. N. velice, tím více, poněvadž v ní k zajímavosti osobitné i vnitřní hodnota svorně se přidružuje. V textu, kterýž popisuje podrobně ornamentální stránku výšivek i povahu kroje na Litomyšlsku a to mužského i ženského a dále venkovského i městského, setkáme se s mnohou zajímavostí. Především s tou, že ornament výšivek připomíná poněkud na hanácké vzory moravské a přece zase příbuzen je vzorům českým, hlavně severočeským tvoře jaksi přechod mezi oběma. Vzorně instruktivní a pěkně provedené tabulky textu přiložené to zřejmě ukazují. V kroji pak zase jest pozoruhodno, že na př. na Litomyšlsku bylo obvyklo t. z. krátké pásání — sukně vázaly se skoro až pod prsa — jako nosilo se druhdy v okolí Jihlavy, obzvláště však, že nosily se na čepcích „šaty" úplně moravským šatkám obdobné a na koncích krásně vyšívané, jak jinde v Čechách tuším jen na Stříbrsku se nosívaly a dále že nevěsty krášlily hlavu svoji „pentlíkem", podle popisu hanácký „pantlík" velice připomínajícím. Jelikož ostatek kroje svými šněrovačkami, holubinkami, plenami zase českému kroji se přibližuje, jest celkem i v něm viděti přechodní útvar českomoravský, což dotvrzuje i užívání „koutních plachet", které přece jen tak příliš v Čechách nebyly rozšířeny, ale na Litomyšlsku a Vysokomýtsku hojně stop zanechaly. Velice zajímavé jest také líčení pí T. Novákové o městském kroji, najmě různých těch zlatých, „zářových" a j. čepcích. Byli bychom si přáli k pojednaní o kroji alespoň jedinou figurinu. Snad by bylo možno oditi do zbytků krojových nějakou stařenku, ji pak vyfotografovati a v reprodukci podati. Tabulky, knihtiskem provedené, znázorňují velice krásné ukázky ornamentu vyšívaného na „bruslecích" šatách, čepcích a koutních plachtách a těmi se pí. T. N-ová zajisté tou měrou krásné pleti zavděčila, že nejen v Čechách, kde tak málo z českých výšivek v obraze je je známo, nýbrž i na Moravě hojného odbytu míti budou. Zaslouží si toho beze zvláštního odporučování. Stylizovaný orel na tab. VI. jest tak jako naši hanáčtí a slovačtí orlové vzatý ze znaku bývalé římskoněmecké, nyní ovšem naší říše.

Jos. Klvaňa.

Untersuchungen zur geographischen Namenkunde. *(Zkoumání v oboru zeměpisné jmenovědy.)* Na základě V. Brandlových „Rozprav o jmenech topických" napsal **Julius Wisnar**, prof. gymn. ve Znojmě. 1891. Lex. 8°. 71 stran. — Takořka všecko, co dosud o místních jmenech moravských na přerůzných místech napsáno bylo, shrnuto je v této brožurce, o jejížto vzniku vykládá v předcházejícím jí „Připomenutí" Dr. Konrad Jarz, že známý i čtenářům našim onomatolog curyšský prof. Dr. Egli požádal Dr. Jarze, aby jemu zaslal pojednání p. archiváře Brandla, vyšlé v Obzoru 1885. „Rozpravy o jmenech topických", anebo by jemu učinil z něho stručný výtah, aby je mohl oznámiti v Geographisches Jahrbuch 1890. Dr. Jarz seznav však velký objem i vědeckou cenu těchto Rozprav, uznal za dobré postarati se o překlad jejich do němčiny, jejž pořídil prof. Wisnar; překlad podán ovšem ve formě řeči nepřímé, pod čárou pak připojil p. „překladatel" takové množství poznámek, uvádějících celou dotyčnou literaturu o výkladu mor. jmen zeměpisných i s různými jich výklady, že těmito poznámkami Rozpravy ony nejenom objemem velice vzrostly, ale i na ceně vědecké nemálo získaly. Je viděti, že p. prof. Wisnar celou literaturu sem spadající ovládá; sebe menší noticky časopisecké, obsahující výklad některého jmena, jsou tu uvedeny, tak že tato důkladnosť a sečtelosť upřímný obdiv budí. Na doplnění uvedli bychom jenom, že jméno „Srbové" (jehož různé výklady uvádí pozn. 62.) vykládá také Šafařík (Slov. starož I. vyd str. 151 a 152), souděː na základě ruského slova „paserb", jež klade za rovnovýznamné s naším „pastorek", že „Srbové" značí tolik co rod, národ. — Také náš muz. časopis je tam zhusta citován. (Mimochodem jenom podotýkáme, že to, co jsme o „Obřanech" u Hostýna v tomto časop. 1888. podotkli, jakož i náš výklad jména Senice — reprodukovány jsou následkem přílišné stručnosti poněkud nepřesně). Sluší též chváliti filologickou objektivnosť, s kterou jednotlivé výklady posouzeny. Někde, zdá se nám dokonce, zašel p. spisovatel ve své tolerantnosti až trochu daleko, klada různé, sobě odporující výklady

vedle sebe a nevysloviv se sám o nich; to platí na př. o výkladu jmen „Bobrovníky, Bobrová“ atd. v pozn. 108.; uvedený tam výklad z němčiny a keltičiny snad je přípustný ohledně jmen německých s kmenem „*bibr*“, nikoli však o našich jménech s kmenem „*bobr*“, která i v německém znění podržela kmenové *o;* že pak skutečně ve vlastech našich druhdy mnoho bobrů chováno bylo, to je historickými zprávami dokázáno, takže hustota takových jmen je odůvodněna. Ku práci připojen seznam použité literatury, v němž — jakož i ve příslušných poznámkách jenom důležité Jirečkovo posouzení Miklosičových Orts- a Personennamen z vídeňského Světozora pohřešujeme; pramen tento ovšem není dnes tak snadno dostupný. Jirečkové opravili tam leckterý výklad Miklosičův; tak na př. jméno Benátky odvozují Jirečkové — jak myslíme, právem — od osob. jmena Benedikt, resp. od české jeho formy Benata, takže dle toho Benátky by byly zdrobnělinou jmena Benetice, původně Benatice (srov. Vrbátky a Vrbětice, původně Vrbatice od osob. jm. Vrbata). Tohoto výkladu spisek p. Wisnarův nemá. Na konci je seznam jmen vysvětlených, která jsou vesměs správně napsána. *V. H.*

Památky archaeologické a místopisné. Orgán Archaeologického sboru Musea království Českého a Historického spolku v Praze. Redaktor Dr. **Jos. Lad. Píč.** Dílu XV. seš. 2. a 3. (roku 1890.) obsahuje tyto nové články: K. B. Mádl: Fresky v kostele sv. Jiří na Hradčanech (se 2 tab.); Dr. J. L. Píč: O staroslovanském dobývání a spracování kovů; Dr. V. Řezníček: Zprávy o hamernících a hamrech Přibyslavských v XV. stol.; Fr. Bareš: Jakou účasť měla Mladá Boleslav na povstání českém v letech 1618—1620; Leop. Čihák: Stopa staročeského dolování v královském zlatohorním městě Jílovém; Ferd. Tadra: Zaniklá ves Valov; J. Herain: Vykopávka starého špitálního kostela Panny Marie před Týnem; J. Šimek: O kutnohorských zlatnících v letech 1430 až 1550; A. Merz: Jména tovaryšská; Boh. Štrér: Ves pustá Hořisedla nebo Horosadly u Domažlic — Zprávy a drobnosti Literatura — Krámská cena ročníku (4 seš.) 3 zl., pro členy vlasten. muz. spolku olomuckého 2 zl.

Illustrované pověsti moravské. Vypravuje **Miloslava Procházková.** Illustruje M. Aleš. Sešit 1. Cena 30 kr. V Olomouci 1890. Stran 61. 8°. — Chvalná pověsť paní Miloslavy Procházkové jakožto obratné a příjemné vypravovatelky osvědčila se v těchto pověstech moravských plnou měrou. Jsme tomu opravdu povděčni, že obdržíme ty dávné zkazky našeho moravského lidu nyní v rouše tak pěkném, které k tomu ještě vyzdobeno je rázovitými illustracemi našeho Aleše. V přítomném 1. sešitě jsou tyto pověsti: O Radhošti. O Macoše. Brněnské kolo. Brněnský drak. Panna Pernštýnská. O Ječmínkovi. O Kotouči. O původci jména Kravařova. — Doporučujeme vřele tuto pěknou knížku, která každému poskytne ušlechtilé zábavy a která je pěkným příspěvkem moravského lidosloví.

Kalendář paní a dívek českých 1891. Tiskem a nákladem F. B. Batovce v Praze. Čtvrtý ročník tento připoutal opět naši pozornosť k sobě netoliko vkusnou úpravou v národním slohu provedenou, nýbrž také vhodným svým obsahem, v jehož středu nalezáme pojednání o K r á l o v n i č k á c h od pí. L. B a k e š o v é. Jest to něžná studie, kterou naznačen význam národních tanců i se stanoviska archeologického a pokynuto pěstovatelkám jejich, že je mají považovati s vyššího stanoviska, nežli bývají obyčejné zábavy. Hra na královničky znázorněna jest tu třemi krásnými obrázky, jimižto zároveň vypodobněn jest malebný kroj hrozenkovský, v němž tančeny „Královničky“ v Brně.

Fotografické album konservátora Klim. Čermáka v Čáslavi. Dosud vydány tři úplné serie po 10 listech; serie IV. vychází. Serie I. list 1: kamenné sekery z Čáslavě; 2. popelnice z Vrdů; 3. porýsované dno popelnice z Markovic; 4. bronzová dýka z Bučic; 5. palstáv bronzový z Kutné Hory; 6. železná dýka z Čáslavě; 7. zápona z knihy od Žak; 8. nádobka obsahovavší groše kr. Václava IV. z Potěh; 9. Žižkův pancíř a cep; 10. Šípy z hradu Lichtenburku a Chlumu. — Serie II. obsahuje rozličné památky, střepy, ornamenty a nádoby nalezené na slovanském hradišti Hrádku v Čáslavi. — Serie III. list 1.: Pomník ryt. A. Robmhapa z Suché († 1595.) na kostele sv. Kříže v Ronově; 2. pomník ryt. J. Hlaváče z Běhušic († 1584.); 3. románský kříž z XII. věku z Bračic; 4. skleněná nádoba s rytinami z XII stol.; 5. z neolitické stanice v obecní cihelně v Čáslavi; 6. z neolitické stanice v Koudelově; 7. hromadný nález bronzů u Žehušic; 8. památky z klášteřiště v Drobovicích z XIII. a XIV. stol.; 9. ozdobné kachle z XV. stol. z Čáslavě; 10. nádoby a sošky z pece hrnčířské z XIV. stol. nalezené v Čáslavi. — Serie IV. list 1.—3.: výzkumy na Hrádku v Čáslavi r. 1890. — Cena každé serie na kartonu 3 zl, nenalepené 2 zl. 50 kr., listy jednotlivé 30 kr. nebo 25 kr.

Počátkové předhistorického místopisu země České a některé úvahy odtud vycházející. Napsal L. Šnajdr, konservátor. V Pardubicích 1891. 8⁰. 108 stran. — Kniha tato stane se zajisté nezbytnou příručnou knihou pro každého českého archeologa; nálezy předhistorické, v Čechách dosud učiněné, jsou tu zaznamenány s udáním literatury o nich; sestaveny pak jsou podél pořiči jednotlivých větších řek, počínaje od výtoku Labe z Čech, neboť dle mínění p. autorova postupovalo zalidňování Čech od tohoto výtoku do vnitř země. K této předhistorické topografii pak připojuje p. spisovatel svoje úvahy, v nichž opírá se hlavně učení prof. Smolíka, který popíraje existenci doby kamenné v Čechách tvrdí, že nástroje takové nebyly v Čechách hotoveny před VI. stol. po Kristu. P. konservátor Šnajdr sestavil na základě svého předhistorického místopisu mapu nalezišť kamenných zbraní a nástrojů v Čechách a připojil ji svému spisku. Na této mapce vidno, že takové nálezy učiněny byly jenom v severní části Čech, kdežto na celých jižních Čechách od 49⁰ sev. šířky na jih takových nálezů učiněno nebylo. Z toho vyvozuje p. spisovatel, že by celá jižní třetina Čech byla musila býti až do VI. stol. po Kr. liduprázdnou, kdyby kamenné zbraně nebyly starší nežli z VI. stol. po Kr. Mimo to popírá p. autor, že by staří Čechové byli bojovali zbraněmi kamennými, a vůbec že by kamenných zbraní bylo v Evropě dlouho do středověku užíváno bývalo. Připojený abecední seznam nalezišť předhistorických v Čechách zvyšuje ještě praktičnosť knížky. *V. H.*

Jos. Uličný: Druhý příspěvek ku poznání měkkýší fauny Moravské. (Pojedn. přírodozk. spolku Brněnského. 1888 str. 37.) Výborný znalec měkkýšů prof. J. Uličný, o jehož pracích o měkkýších moravských již dvakrát zprávu jsme v časopise tomto podali (č. 2 str. 82, č. 7 str. 118), pokračuje neunavně v badání svém o zajímavém zvířectvu měkkýším a uvádí v uvedeném příspěvku řadu nově pro Moravu objevených odrůd, ano opět jeden vůbec nový, jím v systém uvedený druh, totiž Hyalina inopinata. Na konci příspěvku uveden seznam všech dosud z Moravy — hlavně bedlivým pozorováním autorovým — známých měkkýšů, podle něhož žije u nás plžů 28 rodů se 141 druhy s více než 50 odrůdami, několika formami a změnami, mlžů pak 5 rodů se 17 druhy a 11 odrůdami. Již podle seznamu toho můžeme usouditi, že další pozorování autorova měkkýší faunu moravskou tak obohatí, že nevyrovná se jí skorem žádná ze sousedních zemí. *J. Kl.*

Jos. Uličný Měkkýši okolí Prostějovského. (*Pojednání přírodozp. spolku Brněnského 1889 str. 122.*) Kratičké to pojednání, v jehož předmluvě autor vypočítává svízele, jež příroda i člověk — měšťák jako rolník — v okolí Prostějova kladou v cestu choulostivé a vyběračné třídě mlžů a plžů. Přes všechno to obsahuje seznam 78 druhů měkkýších. Počet tento vyskytá se v ploše as míli kolem Prostějova rozložené a hlavně v okolí Bedihoště, kde poměry zvířené měkkýší celkem nejpříznivější jsou. Z 78 těchto druhů patří pahorkatinám 10, z ostatních 68 druhů rovinných žije 33 na suché zemi a 35 ve vodě. *J. Kl.*

Kronika vlasten. spolku muzej. v Olomouci.

Současně s tímto číslem muz. časopisu vychází též III. sešit „Moravských Ornamentů“, obsahující barvotiskové kopie ornamentův a iniciálek z moravsko-slovenských kancionálů, psaných a malovaných prostonárodním, svérázným slohem, hlavně ve stol. XVIII. od venkovských rektorův a lidových „písmáků“.

Muzejní spolek náš, vydav nákladem svým ve skvostné úpravě tyto ukázky prostonárodního moravského ornamentu knihového, nešetřil — právě tak jako při sešitě II. těchto „Mor. Ornamentů“ — nákladem, ani nedbal obětí, jen aby podal dílo důstojné účelu svého, jímž by ti zatím dávno ve hrob zapomenutí zapadlí, prostí umělci lidu našeho, ti staří rektoři a sprostní venkované, kteří nám rukou třebas neumělou, ale pílí neúmornou a uměleckým duchem i vkusem a vrozeným talentem svým zachovali v památkách těch náš svérázný moravský ornament knihový, podle zásluhy oceněni a uctěni byli. Muzejní spolek náš doufá, že záslužnosť a důležitosť díla tohoto veřejností naší uznána bude nejenom slovy, ale i skutkem — hojným odebíráním díla toho, které v poměru k objemu, obsahu i skvostné úpravě je tak laciné, jak sotva která jiná kniha. Je tu 7 barvotiskových tabulek formátu kvartového, na nichž je velké množství iniciálek i ornamentových pruhů, kreslených na kámen osvědčenou rukou velezasloužilé kreslířky „Mor. Ornamentů“ slečny Madlénky Wanklovy, a jimž předchází tytulní list, který je

rovněž kopií jednoho tytulního listu ze známého kancionálu boršického. Mimo to je zde ještě jeden barvotiskový tytulní list, jenž přeuměle je sestaven z nejkrásnějších motývů a vzorků vybraných z našich staromoravských a slovenských kancionálů. Návrh ku tytulnímu listu tomuto, jímž podána ukázka, jak našeho moravského ornamentu k uměleckému vyzdobení knih použiti se dá, sestavil faktor litograf. oddělení v c. k. dvorní a státní tiskárně ve Vídni, p. Bedřich Hesse, jenž vůbec účinnou pomocí i radou o vydání jak II., tak zvláště tohoto III. sešitu „Mor. Ornamentů" získal si obzvláštních zásluh i nároků na naši vděčnost. Tabulkám předchází text, psaný od V. Houdka a prof. J. Klvaně, sestávající z úvodu a z popisů všech důležitějších památek staromoravské a staroslovenské lidové knihomalby, o 102 stránkách s přečetnými obrázky, tak že sešit tento tvoří objemnou knihu. V úvodě pak vypravuje se o historii dosavádních objevů a nálezů v oboru prostonárodní knihomalby moravské a podává se všeobecnými rysy charakteristika této malířské školy, dosud neznámé; konečně nalezne tam čtenář vyloženu a důvody historickými doloženu zcela novou teorii o původu a počátcích křesťanského umění výtvarného v zemích našich vůbec, knihomalby pak zvlášť. Obšírně potom popsány jsou po stránce ornamentální kancionály: boršický (Pomykalův, z roku 1727—33.), lhotecký kancionál neznámého písaře z r. 1732—35., Raškův z r. 1753—55., Pinkavův z r. 1732—35., Šumberův z r. 1830—31. a růžecký (valašský? psaný před r. 1755.). V dodatku pak ještě popsán obšírně kancionál turolucký (Liborčenův, z. r. 1684.), svými miniaturami obzvláště zajímavý. Illustrován je text tento *143* obrázky iniciál, ornamentových proužkův a vyplní, z památek těchto na ukázku vybraných a věrně okreslených od slečny Madl. Wanklovy a professorů J. Klvaně a A. Sauera. Mimo to provedena typografická výzdoba každého článku drobnými iniciálkami a záhlavními proužky, vzatými z kancionálu boršického a Pinkavova. Obálku sešitu toho pak krášlí rámec sestrojený rovněž z motývů vybraných z kancionálu boršického. Podotýkáme ještě, že tento III. sešit „Mor. Ornamentů", jak archy textu tak tabulky, jsou pevně sešity či brožírovány, tak že při tomto sešitu je vazba knihy zbytečnou.

Uváží-li se tato výprava i úprava tohoto sešitu, na níž si přední ústav tiskařský v naší říši, c. k. dvorní a státní tiskárna ve Vídni, tak jako při II. sešitu těchto „Mor. Ornamentů", dala obzvláště záležeti, a jež vyžadovala náklad, na skromné prostředky spolku našeho převeliký, bude zajisté uznána pravda našich hořejších slov, že cena tohoto sešitu, ustanovená pro členy spolku našeho (jenom jeden zlatý r. č.) je pranepatrná! Pro nečleny je cena ustanovena na 3 zl.

K této zprávě o III. seš. „Mor. Ornamentů připojujeme ještě následující sdělení, které jak členstvu našeho spolku, tak rodákům našim moravským vůbec, zajisté bude k radosti, ježto dokazuje, jakého uznání v kruzích odborných tyto námi právě objevené ornamenty našich staromoravských, prostonárodních rukopisů jedním rázem se dodělaly. Každoročně vydává se totiž po jednom svazku díla, které obsahuje ukázky nejzdařilejších reprodukcí všech velkých závodů uměleckých celé Evropy. Díla toho vydává se obmezený počet exemplářů, totiž po jednom výtisku pro každý súčastněný závod, z nichž každý zastoupen jedním nebo dvěma listy, a rozumí se, že zvolí se k tomu tiskařský výrobek, který se od správy toho kterého závodu pokládá za nejzdařilejší a umělecky nejcennější ze všech prací v uplynulém roce v tomto závodě provedených. Jak nám od sl. ředitelství c. k. dvorní a státní tiskárny ve Vídni bylo sděleno, vyhlídnut je pro svazek letoší řečeného díla vzorků onen tytulní list našeho III. sešitu „Mor. Ornamentů", jenž předvádí v uměleckém seskupení vybrané motývy a vzorky z našich starých kancionálův. Bylo nám s kompetentní strany sděleno, že hlavně novosť, originálnosť, rázovitosť sloučená s krásou vzorků těch, přiměla správu státní tiskárny k tomuto pro nás tak čestnému rozhodnutí. Dostalo se tím nemalého uznání ano vyznamenání i cti před evropským světem uměleckým jak oněm neznámým dosud, prostým umělcům našeho lidu moravského, tak i našemu muz. spolku, jehož zásluhou zůstane, že na tuto rázovitou ornamentiku knihovou našeho lidu svět upozornil. Nový to zajisté doklad pro oprávněnosť hesla, jež muzejní spolek v čelo svých snah napsal a vzhledem tak mnohým již také skvěle uskutečnil, totiž hesla: „Važme si svého!" Nepohrdejme památkami po předcích našich nám zůstavenými! Nehoňme se za cizotou, která mnohdy tomu, co našeho, vody nepodá! —

Dodatečně uvádíme tuto ještě výňatky z některých posudků časopiseckých o II. seš. „Mor. Ornamentů". (Ostatní citovány byly již v čísle předešlém toh. časop.)

„*Domácí hospodyně*", vycházející redakcí Miloslavy Procházkové v Olomouci, přinesla v č. 19. m. r. tento posudek: „Dovolíme si ctěné své čtenářstvo na to upozor-

niti, jaký význam má pro nás umělecké dílo toto. Není to pouze jeho praktická cena, že obsahuje hojnosť překrásných ornamentů, jichž lze k vyšívání různých předmětů vhodně upotřebiti ba dle vzácného provedení kresby i jejich techniku snadno napodobiti, jež vítaným nám je činí, nýbrž dílo toto má pro nás ještě veliký význam kulturní, poněvadž zachová budoucnosti ornamenty naše v tom původním jejich provedení i zbarvení, jak na částech krojových se nalézaly, neb dovedná kreslířka podala nám na některých tabulkách i části šatu, na němž vyšívaného ornamentu se užívalo, tak frapantně přirozeně, že mníš se viděti kus tohoto šatu na papíře napnutého a ne pouhou kresbu, což jest tím důležitější, čím více mizí jmenovitě tyto části krojové; užíváť se jich již jen zřídka a snadno může doba nastati, kdy nebude po nich naprosto žádné památky více; dílem tímto však památka i doklad k jejich někdejší existenci budou uchovány. Jak takové doklady vůbec jsou důležity a národu našemu zvláště, jemuž vše rádo by se upřelo, co jen poněkud na jeho svéráznou samorostlou kulturu poukazuje, netřeba ani podotýkati, o tom již dosti často jsme se zmínily. Sbírání a uchovávání památek jako dokladů k někdejší naší samorostlé kultuře poukazujících jest jediná cesta, jež může vésti k tomu, aby v ni konečně uvěřili i ti, již Slovanům vlastní kultury naprosto popírají a proto mnohé ještě z minulosti, co Slovanům přísluší, jiným národům připisují, poněvadž nepodařilo se dosud ke všemu nezvratných důkazů podati. Vše tedy, co směrem tímto se béře, a k objasnění dosud nejasné minulosti naší může poněkud přispěti, jest povinností naší, abychom vděčně vítali a všemožně podporovali, a tak má se i s dílem od olomuckého vlasteneckého spolku muzejního vydaným. Nelze nám ještě ani předvídati, jaké blahodárné následky bude snad pro nás míti vydání tohoto díla, jež seznámí tak mnohé s našimi vzácnými památkami, o nichž dosud neměli snad ani potuchy.“.

„*Moravská Orlice*“ ze dne 30. září m. r. napsala ve feuilletonu mimo jiné toto: „Originály nahrazeny (tabulemi těmi) zcela; nejsouť pouhými mrtvými fotografiemi! Barvy, technika, tvar — vše podáno věrně, tak věrně, že nejinak zdá se, než-li že skutečné šátky, dénka a. j. před sebou vidíte. Všechno uznání té píli neúmorné, té svědomitosti vytrvalé, které vyžadovalo dílo toto v míře největší, a jimiž se mu sl. M. Wanklova nejúčinněji zasvětila. Doufáme, že kdo dílo to prostuduje — neboť studovati je třeba jest — jinakým zrakem i s jinými city pohlížeti bude na výšivky národní, na ornamenty naše! Zejména přispěje též publikace tato vzorná, bychom poznali a vážně uvažovali o tom, žeť o vzdělanosti národní svědčí nejen jazyk jeho a literatura, než také díla umělecká, zvyky dávné a způsob života vůbec. A můžeme věru býti hrdými na samorostlé, ryzí umění, jaké jeví se nám v ornamentech našich, na čarokrásné písně své, na tance staré atd. A jako vším tím jeví se vysoká kultura milených předků našich, tak také si ji zachováme a s ní ovšem zdravý národní karakter svůj — všímajíce si všech vzácných po otcích svých památek, oživujíce je a podle nich pokračujíce. Proto také muzejní spolek olomoucký zasluhuje největší chvály, že začal prvý soustavně sbírati památky výtvarného umění našeho, že vědecky je prozkoumává a s nákladem nemalým obecně činí přístupnými, a nebude věru našince upřímného, by nepodporoval spolku ve šlechetných snahách jeho. Není tedy doporučovati zvláště publikaci tak zdařilou a významnou, jako je II. sešit ornamentů moravských, jemuž ze všech dosavádních náleží palma jak veleumným obsahem vniterným tak překrásným provedením vnějším. Nepochybujeme, že seznámí se s ním každý, kdo jen poněkud si všímá umění našeho národního, a že s pravou rozkoší probírati se budou v něm, kdož radostně stopují pokroky naše po stránce této, do nedávna zcela neznámé a zanedbané. Gratulujeme spolku muzejnímu k dílu tak zdařilému, zvláště pak též spanilomyslným dámám pí. V. Havelkové a sl. M. Wanklové, které snahou neunavenou podaly kus práce důkladné na naše národní poznání sama sebe, a slovutnému msg. J. Wurmovi, říšskému poslanci, jenž je pravou duší všech těchto podniků na slávu jména českého. Na konec dovolujeme si jen ještě vysloviti přání, bychom brzo dočkali se v doušce oznámeného vydání původních našich iniciálek a ornamentovaných pruhů, kterýž důležitý oddíl ornamentální dosud nejméně je znám, a tudíž by dílo o něm vyhovělo citelné potřebě. *L. P.*“

Též „*Našinec*“ pojednal o publikaci té obšírně a velmi příznivě ve dvou číslech feuilletonu a všechny naše moravské listy učinily o ní pochvalnou zmínku.

Z posudků časopisů německých uvádíme: *Mittheilungen der anthropolog. Gesellschaft in Wien* 1891. seš. I.: W. Hein praví zde o II. sešitě, že vzorky tyto kresleny jsou „mistrovsky“, že „podávají úplně věrný obraz předmětů nakreslených, a doprovazeny jsouce textem, psaným osvědčenou rukou pí. Vl. Havelkové, dodávají dílu tomu cenu trvalou.“ Posudku o tomto

II. sešitu předeslána zpráva o seš. I. „Mor. Ornamentů“ stejně pochvalná.

„*Mittheilungen des Mähr. Gewerbe-Museums in Brünn*“, čís. 12. praví mezi jiným: „Sleč. Madlénka Wanklova získala si o širší poznání moravských ornamentů zásluhu, které nelze ani doceniti; tabule ty zamlouvají se svrchovaně věrnou reprodukcí vzorkův i barev originálu. Zásluha o poznání, zachování a znovuvzkříšení těchto drahocenných národních výšivek přísluší na předním místě olomuckému muz. spolku vlasteneckému, jenž r. 1885. v Olomouci výstavu těchto prací ručních uspořádal, obzvláště však přísluší zásluha ta zemř. kustodovi muzea toho, prof. Havelkovi a jeho choti Vlastě, roz. Wanklově.“

Ze vnitřního života spolkového za dobu nejposlednější uvésti sluší, že sbírky spolkové doznaly hojného a vzácného obohacení. Panem J. Červinkou uspořádaná sbírka numismatická rozmnožena byla vzácným darem a sice značnou sbírkou římských mincí darovanou členem řádu milosrdných bratří v Linci p. Laetem Bernátkem, horlivým členem našeho spolku. Dárci vysloveny byly díky výboru zvláštním přípisem. Kromě toho různými dárci dostalo se numismatické sbírce naší rozmnožení a to i kusy nad jiné vzácnými. Tak na př. daroval p. Ant. Halouska, učitel v Těšeticích, stříbrnou minci českou z doby Boleslava I., jediný to exemplář této mince, jejž rozsáhlá naše sbírka chová. Kustos sbírky numismatické, dp. vikář J. Vyvlečka, pokračuje v uspořádaní sbírky p. Červinkou zahájeném a pracuje na sestavení podrobného katalogu.

Jak zdárně se ujímá moravská ornamentika spolkem naším vědecky pěstovaná v uměleckém průmyslu, o tom nás přesvědčil keramický malíř pražský, pan Jindřich Pazdera, darováním velikého dekoračního talíře dovedně a velmi vkusně ozdobeného slovenskými národními vzory. Talíř tento vzbudil všeobecný obdiv a dostalo se panu Pazderovi odměnou hojných objednávek. Za tento dar vysloveny buďtež dárci, jehož milovníkům domácího a svérázného umění vřele doporučujeme, srdečné díky výboru.

Zde též uvésti sluší, že sbírka domácí keramiky, darovaná hlavně p. Ed. Peckem z Holešova, obohacena byla mezi jiným vzácnou, svérázně pomalovanou miskou moravskou, pocházející ze sto etí 17., darovanou p. c. a k. pluk. lékařem drem. V. Svobodou z Olomouce. Horlivý člen spolku, dp. P. Frant. Přikryl, zaslal značnou a vzácnou sbírku starožitností prachistorických v Záhoří jím vykopaných a sbírku lastur, a p. František Chromec, naddučitel v Rudimově, daroval větší sbírku kraslic slovenských. Pan B. J. Matějka z Prahy, daroval Album pražské společnosti přátel a starožitností, obsahující staré drobnomalby české, jím reprodukované, vzácný to příspěvek k českým dějinám kulturním.

Nespadá to sice úplně v obsah kroniky, vypočítávati různé ty dary, jichž se spolku našemu dostalo; ale o uvedených šíře se zmíniti, považoval jsem za svou povinnosť, ponévadž jsou to dary nad jiné významné.

Práce vlastivědná je prozatím omezena na sbírání látky potřebné. Ač lhůta k zasílání odpovědi na dotazník v časopisu uveřejněný a zvláště ještě rozeslaný byla prodloužena do konce února t. r., přec ještě mnoho, velmi mnoho odpovědí nám zasláno nebylo. Seznam odpovědí zaslaných za posledního čtvrťletí je na obálce tohoto čísla. Výbor spolku znovu prosí, aby pp. členové podporovali tento náš podnik zasíláním odpovědi oněch a sbíráním látky vlastivědecké vůbec. Bez této součinnosti nelze dílo tak veliké provésti.

Valná hromada spolku našeho byla dne 22. února t. r. v „České Besedě“ za účastenství přehojného. Účastenství toto přivoděno bylo hlavně ohlášenými zajímavými přednáškami pí. L. Bakešové a pí. M. Procházkové. První paní přednášela „o národních tancích“ způsobem poutavým, vylíčivši původ a význam tancův vůbec a našich lidových zvláště, a poukázala na staré naše tance národní jako na částku původní svérázné kultury národa našeho.

Paní Procházková promluvila „o podobnosti moravského vyšívání národního s českým“ způsobem zajímavým a doložila svá slova mnohými příklady. Oběma přednášejícím dostalo se hlučné a všeobecné pochvaly. Buďtež oběma dámám, známým to příznivkyním našeho spolku tímto vysloveny srdečné díky výboru za jejich vzácnou ochotu.

Na to byla vlastní valná hromada za předsednictví předsedy spolku vdp. p. A. hraběte d'Orsaye. Po její zahájení panem místopředsedou přečetl jednatel p. dr. Mořic Hruban protokol poslední valné hromady, kterýž po malé opravě p. prof. dra. Vyšína schválen a podepsán.

Na to přečetl týž jednatel obšírnější zprávu jednatelskou, vylíčující veškerou činnosť spolkovou za rok minulý a vyznívající v srdečný výzev ku členstvu, aby krasné snahy spolku všemožně podporovalo, bychom co nejdříve vytknutého, všem známého vznešeného cíle došli. Zpráva tato s projevem všeobecného hlučného souhlasu schválena.

Za nemocného správce pokladny pana Jozefa Kramáře podal zprávu pokladní člen výboru p. Otto Wondrejs. Dle této zprávy obnášel příjem s hotovostí z roku předešlého úhrnem 6492 zl. 27 kr. a vydání 1337 zl. 42 kr., takže zůstalo na hotovosti 5154 zl 85 kr. a 100 zl. státní úpis.

Na muzejní dům přijato bylo za rok minulý 489 zl. 14 kr. a celková hotovosť k tomu účelu obnášela 1457 zl. 58 kr.

Za revizory podal zprávu p. K. Sojka, kterýž prohlásil účty za správny, vydání všechna za řádně odůvodněna a navrhl, aby odstupujícímu výboru uděleno bylo absolutorium — což se též jednomyslně stalo.

Když byl jednatel p. dr. M. Hruban přednesl výborem sestavený rozpočet na rok 1891., souhlasící úplně s rozpočtem z roku minulého, a když rozpočet tento byl schválen, vykonány byly volby výboru. Skrutátory zvoleni pp. Otto Wondrejs, prof. E. Ouředníček a prof. F. Coufal.

Odevzdáno bylo celkem 98 hlasovacích lístkův.

Mezi tím, co konáno bylo skrutinium, přikročeno k poslednímu odstavci pořadu, totiž k volným návrhům.

Místopředseda p. dr. J. Hynek odůvodnil návrh výboru, aby vystupující z výboru nad jiné horlivý jeho člen a příznivec spolku pan Jozef Kramář jmenován byl čestným členem spolku Návrh tento se všeobecnou pochvalou přijat.

Dp. P. Ig. Wurm odůvodnil další návrh výboru, aby příznivci spolku panu učiteli Ed. Peckovi v Holešově vysloveny byly za vzácný dar spolku našemu poskytnutý zvláštní ještě díky valné hromady. Stalo se jednomyslně a výboru uloženo, aby p. dárci díky tyto písemně sdělil.

Dp. P. J. Vyvlečka navrhl, aby velečinnému redaktoru spolkového časopisu, p. V. Houdkovi, vysloveny byly rovněž zvláštní díky valné hromady. Návrh tento jednomyslně přijat.

Na to přerušeny volné návrhy oznámením výsledku volby.

Zvoleni jsou do výboru páni: vdp. A. hr. d'Orsay 98 hlasy, dr. Ambros 77 hl., prof. Doležal 98 hl., prof. Fierlinger 98 hl., Em. Gläser 88 hl., Dr. Hynek 98 hl., Dr. M. Hruban 98 hl., dp. R. Kašpar 98 hl., Dr. Fr. Matyáš 98 hl., M. Otáhal 98 hl., Ant. Pecha 97 hl., Dr. Přecechtěl 96 hl., Dr. J. Wankel 98 hl., dp. P. Wurm 98 hl., Otto Wondrejs 98 hl. Za náhradníky zvoleni pak páni: prof. Bartocha 98 hl., prof. Ouředníček 89 hl., L. Jadrníček 87 hl. Za revizory páni: K. Sojka 98 hl., Ed. Klement 98 hl., Fr. Úlehla 98 hl. Mimo to dostal do výboru dp. Dr. Kachník 16 hl. Všichni zvolení, pokud přítomni byli, prohlásili, že volbu přijímají.

Když pak nikdo více k volnému návrhu se nepřihlásil, prohlásil p. místopředseda, po uctění památky zemřelých členův povstáním, valnou hromadu za skončenou.

V ustavující výborové schůzi dne 27. února t. r. odbývané zvolen předsedou dosavadní zasloužilý předseda a dobrodinec spolku vdp. Anatole hr. d'Orsay, p. dr. Hynek místopředsedou, jednatelem p. prof. E. Fierlinger, pokladníkem p. M. Otáhal, kustody pak dosavadní velezasloužilí pp. dr. J. Wankel a děkan Kašpar, knihovníkem pak p. prof. J. Doležal. Redakce časopisu svěřena dosavadnímu redaktorovi, p. c. k. míst. sekr. V. Houdkovi.

Zmíniti se ještě musím, že spolek náš uspořádal v den valné hromady v „České Besedě“ malou výstavku starého českého vyšívání lidového, kteráž se těšila zasloužené pozornosti olomuckého obecenstva. Vyšívání vystavené bylo ochotně k tomuto účelu zapůjčeno paní F. Zeyerovou, chotí architekta z Prahy, začež jí buďtež díky vzdány.

Za příležitosti přednášky redaktora toh. časop. „O moravské ornamentice lidové“ ve Slovanské besedě ve Vídni, dne 15. listopadu m. r., uspořádána byla tam od přednášejícího malá výstavka mor. lidových výšivek a kraslic, jež muzeum naše k tomuto účelu do Vídně bylo zaslalo.

Za člena dopisujícího zvolen byl pro veliké zásluhy o muzejní spolek náš p. Ed. Peck, učitel v Holešově.

Potěšitelným znamením jest četné přistoupení ct. pp. bohoslovcův olomuckých, jichž přistoupilo v poslední době za členy spolku 67. Kéž tento příklad najde i v jiných kruzích hojně následovníkův!

Z darův peněžních zasluhují zvláštní zmínky na tomto místě značný dar „Ústřední záložny rolnické“ v Olomouci per 100 zl., pak subvence zemského výboru na vydání III. sešitu Ornamentův per 60 zl. a j.

Ze všeho lže seznati, že snahy spolku našeho docházejí ocenění a přízně nejširší, a jest jen žádoucno, aby spolek náš, který nyní vykonává práce tak záslužné a s ohromnými obětmi spojené, odměněn byl naší intelligencí hojným přistupováním za členy, což jest — vzhledem k těm velikým výhodám členům poskytovaným a k nepatrnému příspěvku ročnímu — každému snadnou národní povinností vůči tak důležitému podniku.

Dr. Mořic Hruban, jednatel.

Sbírky vlasten. muzejn. spolku.

Přehledný popis sbírky přírodovědecké.

a) Nerosty:

Sbírka nerostů obsahuje 643 čísla, z nichž většina zastoupena jest 10—12 kusy. Většinou jsou to nerosty markrabství moravského, ačkoli i z jiných zemí říše rakousko-uherské nerosty se tu hojně vyskytují. Jsou tu nerosty téměř ze všech nalezišť, která Kolenatý ve svém „Seznamu moravských a slezských nerostů a jejich nalezišť" uvádí, zejména z okresu brněnského, moravsko-šumberského, novojičínského a j., tak že říci možno, že celá Morava i Slezsko v ohledě mineralogickém v této sbírce jsou zastoupeny. Vědecky spořádána jest tato sbírka dle soustavy Moohsovy.

Hornin obsahuje sbírka 133 čísel s četnými duplikáty, tak že dávají jasný obraz o geognostických poměrech Moravy a Slezska.

b) Sbírky paleontologické chovají v sobě velký počet zkamenělin ze všech útvarů moravských:

Útvar silurský — který na Moravě schází — obsahuje zkameněliny, resp. horniny většinou z české pánve silurské, jež seřaděny jsou dle osmi etáží Barrandem přijatých a čítají celkem 103 čísla.

Útvar devonský zastoupen je 103 čísly, hlavně od Čelechovic pocházejícími.

Útvar kamenouhelný obsahuje zkameněliny kulmských vrstev karbonu od Mor. Ostravy, permokarbonu od Rosic — celkem 134 čísla.

Útvar dyasový: zkameněliny od Rosic a okolí — 36 čísel.

Útvar triasový — schází na Moravě — zastoupen je zkamenělinami triasových vrstev rajbleských — 39 čísel.

Útvar jurský obsahuje dohromady 217 čísel, hlavně od Olomučan, Cetechovic, Kurovic a Štramberka.

Útvar křídový čítá 73 čísla od Modletína, Třebové, Svitavy a Boskovic.

Útvar eocénový: zkameněliny od Holešova, Mikulčic, Křepic, Křižanovic — 70 čísel.

Útvar neogenový obsahuje celkem 302 čísla a to od Podivína, Židlochovic. Křenovic, Rousinova, Třebové, Opatovic a j. míst moravských, jakož i zástupce neogenové pánve vídeňské.

Ze všech útvarů dohromady jsou v muzeu 1104 čísla.

Čtvrtohory, dilurium a allurium zastoupeny jsou především nálezy, které učinil dr. Wankel v moravských jeskyních a v diluviální hlíně u Předmostí; jsou to vzácní reprezentanti moravské fauny diluviální. Kromě toho obsaženy jsou zde nálezy ze všech téměř končin Moravy, kde diluviální hlína se vyskytuje, tak že nahromaděn ve sbírce této tak obsáhlý materiál, jakým málokteré, mnohem starší muzeum, vykázati se může.

Považíme-li, že i v této sbírce, jako ve sbírce nerostů, téměř každé číslo 2krát, 4krát, 10krát, ba i 20krát je zastoupeno, můžeme směle tvrditi, že jest velice bohatou, poskytujíc téměř úplný obraz geologických a paleontologických poměrů Moravy a poněvadž dále všecky zkameněliny vědecky jsou určeny a seřaděny, je vhodným prostředkem vyučovacím a má vysokou cenu vědeckou.

c) Květena zastoupena jest několika sty sušených rostlin, dosud hlavně tajnosnubných, které důst. p. P. Frant. Gogela, kaplan a katecheta v Místku, muzeu daroval, slíbiv zároveň, že sestaví úplný herbář květeny okolí místeckého, jejž časop. muz. olom. minulého roku uveřejňovati počal.

d) Sbírka živočišná obsahuje tyto oddíly:

1. Skoro všecky *motýly moravské*, určené dle knihy Berge-a.
2. Cenné *Conchylie a koraly*, všecky moravské a pozemní i sladkovodní *měkkýše* a četné conchylie morské, celkem 2000 kusů.
3. *498 moravských ptáků* ve 153 druzích a 28 ptáků exotických, dohromady 226 ptáků; k tomu druží se sbírka vajec 97 druhů.
4. *25 druhů ssavců* na Moravě v lesích a na poli žijících.

Všecky tyto sbírky, vyjímajíc sbírku diluviálních nálezův a herbář, jsou darem důst. p. P. Rudolfa Kašpara, em. děkana v Holešově, jenž během 50 let jednak neunavným sbíráním vlastním, jednak výměnou a koupí jich byl získal. Ostatní dárcové, kteří přírodniny muzeu našemu byli darovali, byli vždy v příslušných číslech tohoto časopisu uváděni.

Rozmnoženy byly sbírky vlasten. muzejního spolku v době od 1. září 1890 do 31. března 1891. těmito dary:

Starožitnosti praehistorické darovali: Vel. p. P. Fr. Přikryl, koop. v Soběchlebích, daroval velké množství starožitností praehistorických ze Záhoří (krajiny severně od Hostýna se rozkládající), jež částečně sám vykopal z mohyl, částečně nasbíral po dědinách na Záhoří; mezi nimi 33 kusů kamenných nástrojů a zbraní, bronzové náramky, prsteny, jehlice a popelnice celé i střepiny, mezi nimi zvláště jeden se značkami písma. (Podrobný popis starožitností těch viz v

článku: Praehistorické nálezy na Záhoří, v tomto čísle uveřejněném.) P. Fr. Červinka, naduěitel v Prusinovicích, daroval kus praehist. srpu, nalezeného u „Kameňáka" (Pacedluckého větřáku) a dvě staré železné ostruhy, nalezené v „Boří" u Pacedluk a na poli „Rödny" u Prusinovic. P. O. Widrmann, nadučitel v Nákle, daroval starý mosazný prsten a kadlub na lití kovových knoflíků, nalezený při stavbě chalupy čís. 54. v Nákle. P. Fr. Vašík, starosta ve Vranové, několik starožitných předmětů, nalezených na „Hradisku" u Vranové. P. Lätus Bernatek, nadlékárník milosrdných bratří v Linci, dar. dvě skleněné slzničky, kovové zrcadlo, železnou zbraň a dvě koštěná šidla, nalezená vesměs v Akvileji.

Sbírka mincí. Týž p. L. Bernatek daroval velmi drahocennou sbírku pravých římských mincí, nalezených v Akvileji. Pí. Jenov. Vláčilová v Olomouci, 3 stříbr. a 14 měděných mincí, pak 1 bankocetli. Vel. p. P. Fr. Přikryl, kooper. v Soběchlebích, několik měď. mincí. P. M. Otáhal v Olomouci, dvě stříb mince. P. J. Brtníček, učitel v Rozvadovicích, 3 stříb. mince.

Jiné předměty darovali: P. dr. Vinc. Svoboda, pluk. lékař v Olomouci, velmi krásnou mísu, národními vzorky malovanou, z r. 1689. z Hodonína. P. Jindř. Pazdera, malíř keram. v Praze, dekorační talíř pomalovaný slovenskými vzory. P. prof. L. Jadrníček v Olomouci, staré krajky. Sleč. Koblihova, kytici (pírko) z Nivnice. P. J. Hübl, nadučitel ve Vranové, pěkné zkameněliny, nalezené v bílé hlíně ve Lhotě Vranové. P. L. Chromec, naduč. v Rudimově, větší sbírku kraslic.

Knihy darovali: Vel. p Fr. Přikryl v Soběchlebích, latinskou bibli z r. 1516.; p. J. Brtníček, učitel v Rozvadovicích, psanou modlitební knížku; p. R. Promberger, knihkupec v Olomouci, „Hanácké figurky" od O. Bystřiny. P. B. J. Matějka v Praze, Album společnosti přátel starož. česk. v Praze, I. P. Fr. Červinka, nadučitel v Prusinovicích, starou listinu tkalcovského cechu z Loštic, získanou od posledního cechmistra, pana Molíka z Loštic.

Ctěným dárcům vysloveny buďtež srdečné díky.

Členstvo vlasten. muzejn. spolku.

Výkaz XXVII.

Od 1. září 1890 do konce března 1891 přistoupili tito noví členové:

P. Adamík F., kníž. arcib. úřed. v Kroměříži; p. Alšer Aug., kontrolor v M. Ostravě.

P. Čechmánek Fr., uč. v Bánově; p. Černý Jos., uč. ve Vrahovicích; p. Černý Flor., naduč. ve Všetulích; sl. Čten. spolek v Pačlavicích; sl. Čten. spolek „Svornosť" ve Štítovicích.

P. Grünwald C. A. a p. Grünwald Konst., obchodníci v Mor. Ostravě.

P. Hradilík Fr., kand. uč. kr. na stř. šk. v Praze; p. Husa Otakar, účetní v Praze.

P. Klabusay L., majitel knihtisk. v Holešově; p. Klein J, účetní v M. Ostravě; vys. uroz. p. Zdeněk hrabě Kolovrat-Krakovský-Libštejnský, c. a k. komoří a dědičný člen panské sněmovny; p. Koutný Ed., správce školy ve Střeběticích; p. dr. Kozánek Emil, adv. v Kroměříži; p. Kranich, čekatel učit v Příboře; p. Krásný Ign., naduč. v Sudkové.

P. Letovský Fr., obchodník v M. Ostravě.

Pí. Mertová Marie v Dubicku; p. dr. Mikyška Al. jun. ve Val. Meziříčí; p. Mohelnický K, účetní v M. Ostravě; p. Motyčka J., účetní v M. Ostravě; sl. Městské museum ve Vys. Mýtě

P. dr. Odrážka Fr., adv. koncip. ve Val. Meziříčí.

P. dr. Palkovský Ed., adv. v M. Ostravě; vp. Pěčka Ferd., kaplan ve Vídni; p. Piskoř Konst., kancelista v M. Ostravě; p. Polívka Václ., inženýr v M. Ostravě.

P. Roháček Al., technik v Praze; p. Rosický V., učitel v Přerově.

P. Schönhöffer R. v Litovli, p. Sonntag Eug., účetní v M. Ostravě; sl. Spolek pro zakládání knihoven v Třebíči; p. Staněk Ant., stavitel ve Val. Meziříčí; p. dr. Ad. Stránský, adv. v Brně.

P. Šálek V., uč. v Přerově; p. Šilperský Libor, správce školy v M. Postřelmově; p. Šimek Pav., učitel v Přerově

P. Tiefenbach naduč. v Dlubomilově; Tischer Fr., žák VIII. tř. gym. v Jind. Hradci.

Sl. Učitelská jednota okr. v Napajedlích; sl. Učitelský spolek „J. A. Komenský" okresu břeclavského.

P. Valaský Kar., knihkupec v Praze; p. Valentin Fr., správce školy v Rájci; p. Wölfel Ant., uč. v Žešově.

Mimo to přistoupili za členy vlast. muz. sp. následující pp. bohoslovci v Olomouci:

I. roč.: p Čouka, p. Fukala, p. Kvotka, p. Marjánek, p. Mlčoch, p. Stoklasa, p. Zanáška, p. Stratil, p. Ulehla, p. Hlaváček, p. Danček.

II. roč.: p. Bednář, p. Dočkal Frt., p. Dudík, p. Dušek, p. Hladký, p. Kapoun, p. Karlík, p. Lepařík, p. Luzný, p. Maršálek, p. Odstrčil, p. Opletal, p. Plotěný, p. Skýva, p. Ledvina.

III. roč: p. Cimbalník, p. Čapek, p. Dočkal Jos., p. Dostál, p. Dvořák, p. Glogar, p. Harna, p. Horák Frt., p. Hrubý, p. Hudek, p. Humplík, p. Kaspárek, p. Knaibl, p. Kubíček, p. Küttel, p. Otáhal, p. Pavelčík, p. Pokorný, p. Pospíšil, p. Pištěcký, p. Raška, p. Rygal, p. Sitta, Prečan, p. Směták, p. Šebík.

IV. roč: p Bena, p. Kalvoda, p. Maštalíř, p. Musil, p. Nečesaný, p. Nevřala, p. Palyza, p. Spurný Ign., p. Spurný Fr., p. Suchánek, p. Janča, p. Pospěch, p. Škubica, p. Weinlich.

Celkem 113 nových členů.

Mil. Otáhal, t. č. pokladník.

X. výkaz darů

poskytnutých vlasten. muz. spolku v Olomouci na zjednání vlastní muzejní budovy:

První kontrib. spořitelna ve Vyškově	zl.	10·—
Žáci rol. školy na Kl. Hradisku	„	3·20
P. Frant. Tomíček, mag. lékár. v Praze, klubkem	„	2·60
P. Dr. Ad. Stránský, adv. v Brně	„	2·—
Msgr. Alois Buřinský, sídelní kanovník v Kroměříži	„	1·—
Pí. Tereza Nováková v Litomyšli, klubkem	„	20·—
P. Frant. Tomíček, lékárník v Olomouci, klubkem	„	12·60
P. Melchior Vinklárek, naduč. v Loukově, sebral při hostině	„	5·21
P. Frt. Zámrský, učitel v Dřevohosticích, vybral při zábavě	„	2·14
P. Victor Gardavský, offic. zás. voj. sboru ve Franzensfeste	„	3·—
P. Mohelský, c. k. notář v Olom.	„	2·—
P. MUDr. M. Chudoba v Praze	„	2·—
P. Alois Krejčí, koop. v Batelově	„	1·—
P. Jan Vyhlídal, koop. v Jaktaři	„	1·—
Pí. Jos. Černochová v Olomouci, klubkem	„	15·80
P. Gläser Em., úředník při dráze v Olomouci	„	5·—
Z Rajhradu, klubkem	„	3·40
Vdp. Dr. Egon K. Brém, probošt na Sv. Kopečku	zl.	1·—
Z Lysic, klubkem	„	2·—
P. Fr. Piskoř, farář v Náměšti	„	1·—
Obč. záložna v Kyjově	„	5·—
Pí. Anna Žáčková v Olomouci, klubkem	„	28·40
P. Dr. Čeněk Svoboda v Olom.	„	3·—
Nejmenovaný	„	2·—
Pí. Anna Procházková v Brně, klubkem	„	2·40
P. Ed. Peck, učitel v Holešově	„	—·40
P. Jos. Lužný, farář v Prusinovicích	„	1·—
Úhrnem	zl.	138·15
K tomu obnos z výkazu IX. i se slíbeným darem 1000 zl.,	zl.	2343·48
	zl.	2481·63
K tomu úrok za rok 1890 z uložených zl. 1330·48	zl	49·35
Činí celkem	zl.	2530·98

Výkaz darů

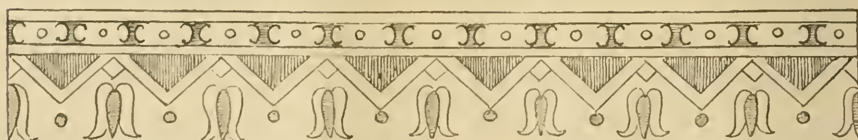
poskytnutých vlasten. muzej. spolku v Olomouci:

Od nejmenovaného v Brně	zl.	5·—
P. F. Wania, gymn. prof. v Šumberku	„	1·—
P. F. Künstler, koop v Bránkách	„	1·—
Sl. Rol. záložna v Blatci	„	5·—
Sl. Rol. záložna v Dolanech	„	5·—
Sl. Rol záložna v Brodku u Přerova	„	5·—
Sl. Rol. záložna v Žeravicích	„	2·—
Sl. Obč. záložna v Tršicích	„	5·—
Sl. Ústřední záložna roln. v Olomouci	„	100·—
Úhrnem	zl.	129·—

Šlechetným dárcům vzdáváme tuto nejvřelejší díky a prosíme o další laskavé příspěvky, jež přijímá Mil. Otáhal, účetní „Ústřední záložny rolnické v Olomouci".

Mil. Otáhal, t. č. pokladník.

Za správnosť obsahu svých vědeckých pojednání odpovídají pp. spisovatelé sami.

Redaktor V. Houdek. — Nákladem vlasten. spolku muz. v Olomouci. Tiskem nár. knihtiskárny Kramáře a Procházky.

Vydává se jenom členům spol. muz. a sice zdarma.

ČASOPIS

Expedice na Bělidlech číslo 19. n. v Olomouci.

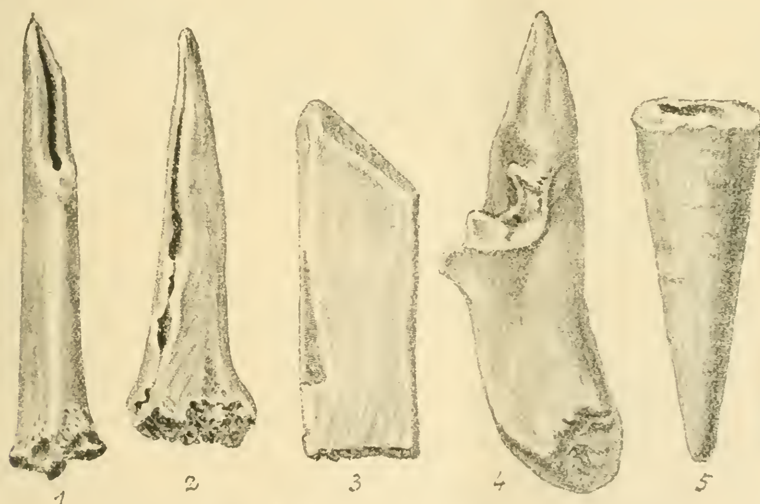
VLASTEN. SPOLKU MUZEJNÍHO V OLOMOUCI.

Číslo 30. Vydáno v červnu r. 1891.

Předhistorické hradiště lišeňské.

Píše Jan Knies, učitel v Blansku.

Krajina kolem Líšně, hojně dříve lesy pokrytá, teprve před padesáti lety nabývala jiné tvářnosti, jiného vzezření. Rozsáhlé hvozdy, které druhdy nepřetržitě až k Brnu se prostíraly, znenáhla byly vyklućeny a proměněny v úrodné nivy, obyvatelstvo se vystřídalo a toliko tu i tam zachovalá pověsť anebo topické jméno poučuje nás o bezvládí — pravém to pěstním právu zde kdysi panovavším.

Předměty koštěné a parohové ze „Starých zámkův“ u Lišně.

Kácejíce na jednom takovém místě les, kde lid ode dávna „Na starých zámcích“ říkal, nacházeli dělníci různé předměty starožitné, které jednak bez povšimnutí zůstávaly, jednak ukládány byly jako rarity v zámku lišeňském, odkudž je majetník jeho J. Exc. Egb. hr. Belcredi občas zasílal do brněnského Františkova muzea.

Tím uvedeno v širší známosť jedno z nejdůležitějších a nejzachovalejších hradiští moravských a zprávy o tom, drobnější to články, jsou následující: Mor. Trapp: Mittheilungen der k. k. Centr. Com. atd. Wien 1864. — Mor. Trapp: Brünner Zeitung 1864 č. 287. — Egb. hr. Belcredi: Archaeologické poznámky z okolí Brna. Památky archaeologické 1875, odkudž přešly i jinam, na př.: Dr. B. Dudík: O předkřesťanských

pohřebištích na Moravě. Časop. Matice Moravské 1875; A u g. S e d l á č e k: Cl. Ptolemaia zprávy o Čechách a zemích sousedních. Tábor 1880. A jinde.

Přestěhovav se v létech osmdesátých do Líšně, poohlédl jsem se ihned po důležitém místě tomto, v literatuře chybně jmenem „Alikletna“ uváděném a častými vycházkami i opětným vykopávaním nashromáždil jsem hojně důležitých památek, jichž výběr chovám ve svojí sbírce pod čísly 456—630.

Jelikož jsme postrádali tehdáž ústředního časopisu pro pěstování praehistorie domácí, uveřejňoval jsem zprávy o důležitějších objevech v listech denních; jsou to zejména tyto články moje: „V údolí Říčky“ (Mor. Noviny), Hradiště „Staré Zámky“ u Líšně (časopis Komenský a Mor. Noviny), O římských nálezech starožitných na Moravě (Moravská Orlice 1890).

Hodlaje nyní sumárně popsati výsledky svého desítiletého archeologického zkoumání, počínám Starými Zámky, jichž návštěvu jsem vždy ku příjemným chvilkám svého života počítal.

Poblíže Líšně a sice poněkud severně K a d l c o v a m l ý n u zatáčí se potok Ř í č k a v podobě velikého *S*, a omezuje patu dvou horských ostrožin, z nichž ona na pravém břehu „N a s t a r ý c h z á m c í c h“, protější pak „H r a d“ se zove. Obě místa obdržela významné své topické pojmenování od bývalých sídel lidských; nacházelať se na straně lišeňské pravěká osada, na protější Horákovské středověký hrad, dnes do základů rozmetaný, od něhož kdysi i panská rodina své jméno odvozovala.

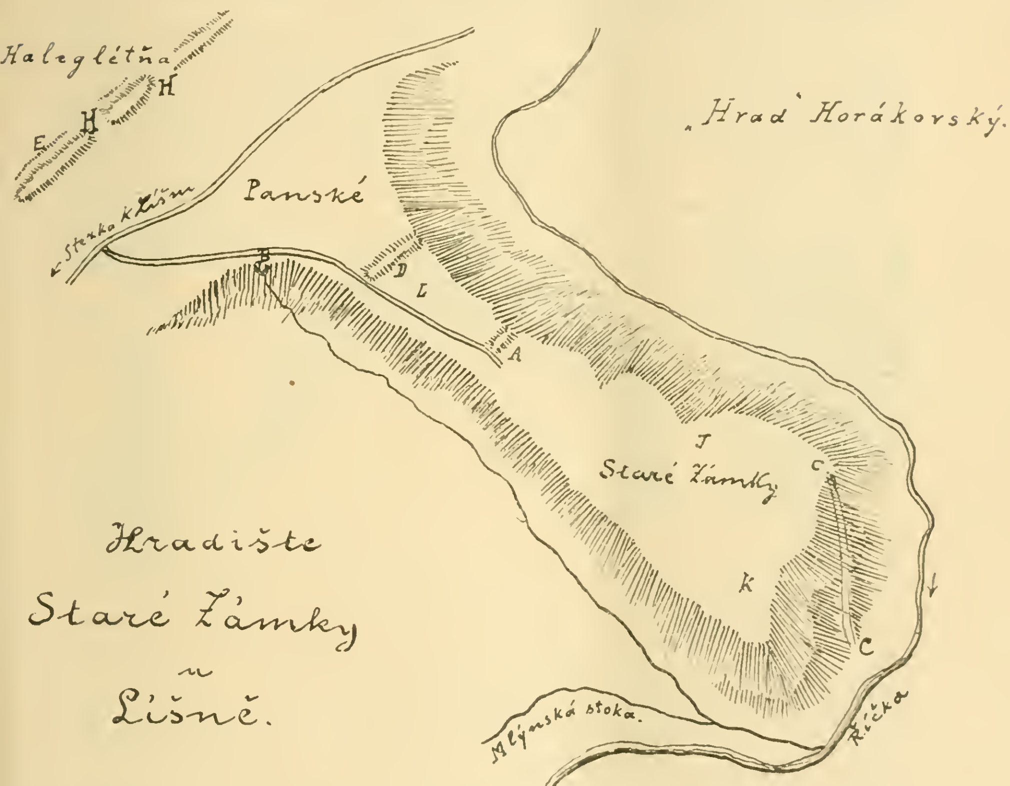
Pravěké hradisko lišeňské skládá se ze dvou částí, S t a r ý c h z á m k ů, parcelního čísla 5497 a 5498 a z „P a n s k é h o“ (pole) č. 5496, za nímž se prostírá les „H a l e g l é t ň a“.

„S t a r é z á m k y“ — vlastní to osada — mají podobu trojúhelníka daleko do okliky potoka zasahujícího, který souvisí se sousedním „Panským“ (polem), pruhem země toliko 40 kroků širokým. (Viz půdorys na str. 51.) Na nejužším místě přetržena jest rovina valem (*A*) — z něhož četné zbytky až na naše časy se zachovaly — prolomeným na pravé straně cestou dodnes užívanou. Při vnitřní straně náspu možno pozorovati části do polokruhu nasypané, kde snad stávaly chýže strážců, kteří důležitý tento bod střehli. Ačkoliv tímto přetržením byla osada úplně odloučena od ostatního rovinného břehu, přece neváhali místní osadníci i okraje mírnějších strání obepjati náspem, jak zbytky při jihovýchodní straně zachovalé nasvědčují.

Pramen *B*, který v roklině při vchodu do opevnění vyvírá, nestačil bezpochyby četnému obyvatelstvu, proto zřízena po východní, méně příkré stráni pohodlná cesta *C* u vrchu násypem opevněná, kteráž umožňovala spojení mezi osadou a žlebem protékaným punkvou Říčkou.

Kulturní vrstva po pravěkém osídlení zde zbylá jest různé hloubi; nejmocnější uprostřed *(I)* na místě vyvýšeném, kdež často i přes metr hnízdovitě do země se prohlubovala, nejslabší pak na jihovýchodě *(K)*, kdež stále vodou je splachována. Na hojných místech vykopány ploské, opálené kameny kulmového pískovce; zdá se, že poukazují k jakémusi vydláždění dřevěných chýší, které zde stávaly.

Druhá část zaniklé osady, „Panské“ (pole) má podobně v hlavních rysech tvar trojúhelníka, opačně však vrcholem položeného, kterýž jest po obou bočních stranách po většině taktéž strmými roklinami ohraničen a toliko na severozápadě a západě přechází v náhorní rovinu. Plocha tato přetržena dvojnásobným násypem, z nichž jeden 228 kroků od úzkého průchodu do hradiska při *D* z vápencových kamenů a hlíny byl sestaven; nyní je z větší části přeorán; druhý *(E)* s tímto u vzdálenosti 420 kroků rovnoběžný, odděluje celé hradisko od roviny a táhne se od hluboké rokliny směrem od *sv* k *jz* na příč v délce 935 kroků až ku poli sousednímu, kdež se vytrácí, tvoře takto přirozenou hranici mezi Panským a

sousedním lesem Haleglétní. Dříve však pokračoval ještě dále až ku silnici ochozsko-lišeňské, neboť zbytky jeho na sousedním poli možno dobře po délce 545 kroků stopovati.

Část valu dodnes zachovalá má výšku 3—5 metrů; ohražena byla na straně vnější hlubokým příkopem a uprostřed protržena dvěma branami, 16 a 20 kroků širokými *(H)*. Celá plocha „Panského“ je k jihovýchodu skloněna a nese toliko na svém nejužším místě, kde přechází v hradiště vlastní, zřejmou kulturní vrstvu.

Rozměry hradiska lišeňského jsou tyto: Staré zámky, hradiště vlastní, mají v objemu 1388 kroků; Panské (pole), jakési předhradí, kde asi dobytek byl chován, 2124 kroků, dohromady 3512 kroků (krok = 0·53 m.).

Jak hořeji již jsme podotkli, je hradiště lišeňské jedno z nejzachovalejších na Moravě, hlavně proto, že téměř do let čtyřicátých porostlo bylo vysokým lesem. Lid okolní znal velmi dobře trať tuto a věděl o ní různé pověsti vykládati, z nichž mnohé i o jiných předhistorických hradištích se vypravují, na př. že zde stávala studně a že osada byla spojena koženým mostem s protějším hrádkem středověkým a t. p.

I po stránce stratégické byl to důležitý pevný bod v kraji; na východě ovládal údolí Říčky, na jih ohněm mohl dáti zprávu až ku horám Pálavským, na západě pak z nedalekého vrchu „Na hádech“ mohl obyvatel zdejší přehlédnouti téměř celou rovinu brněnskou, daleko na jih přes Rajhrad až ku hranicím rakouským. —

Z nalezených starožitností jako nejstarší dlužno vytknouti předměty pazourkové, vyštípané z rohovcových koulí, zbytků to moře jurského, jaké často i v nejbližším okolí na kopcích u Židenic, na Hádech a j. se vyskytují. Jsou to nejčastěji nožíky obyčejného prismatického tvaru až 9 cm. dlouhé, na okrajích po způsobě pilek ozubené a delším užíváním leskle vyhlazené. Zlomek jednoho nožíku byl ze tmavého pruhovaného obsidianu, který sem zajisté z dalekých krajin byl přivlečen.

Štípání dálo se pomocí křemenitých a pazourkových koulí, které na svém povrchu nesou zřejmé stopy nárazu. Podobných osekávačů, jakož i nezpracovaných jáder vyskytlo se více.

Broušené kamenné zbraně zastoupeny jsou četnými přeraženými mlaty, sekerkami a klínky, z nichž zachovalejší jsou tyto:

Předmět	Látka	Délka	Šířka	Výška resp. tloušťka	Poznámka
Mlat	hadec	9·5	?	2·5 – 3	Ostří tupé, přeražený v otvoru násadním
Mlat	šedá břidlice	6·5		3	V otvoru přeražený
Zlomek mlatu	„	?	3	3·5	Tvar válcovitý
Sekyrka	?	8	3·5—4·5	1—2	Ohněm do běla vypálená a rozpukaná
„	pecka kulmového slepence	6 5	3—4	2·5	
„	hadec	7	1·5—2·6	0·7	
„	chlorit. břidlice	8	3·5—4·7	1·5	Ostří zaokrouhlené
„	„	6·5	3	7	Ostří tupé
„	?	7	1·5—3·4	0·8	Z hruba opracovaná
„	chlorit. břidlice	5·6	1·5 – 2·3	0·5	Ostří šikmé
„	„	5·8	3·8	1·5	Ostří zaokrouhlené
„	„	4·8	4·8	1·—	V půli přeražené
„	„	5·6	2·5 – 3·5	0·8	
„	syenit	8·5	4—6	2·5	Nalezená vedle lesa Haleglětně

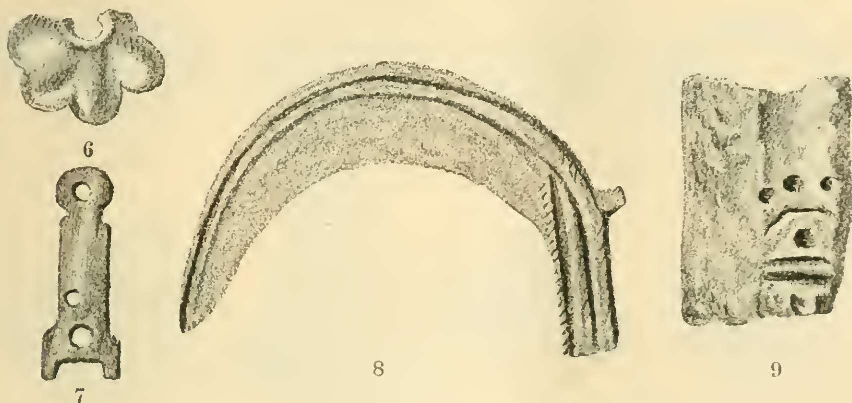
Rozměry udány jsou v centimetrech.

Z tohoto přehledu, kde uvedeny jsou pouze předměty zachovalejší, vidno, že většina jich jest již opotřebována, často přeražena. Nalezl jsem však i množství nepatrných zlomků, osekané a nařezané kameny, vývrtky z mlatů a jiné předměty, kteréž nás poučují o postupu veškeré práce jakož i jejím domácím původu a jež buď jako odpadky nebo nepodařené nástroje stranou byly odhozeny.

O místní výrobě přesvědčují nás také nerosty, z nichž jsou nástroje ty hotoveny a které v nejbližším okolí hojně se vyskytují, jako: chloritová břidlice a slepenec, z něhož obzvláště větších pecek upotřebeno, syenit a j. Z cizích minerálů přivlečen sem: svor, vápenný tuf, granatit a obsidian.

Ku kamenným nástrojům přičísti lze též brousky, ponejvíce úlomky to kamenouhelné břidlice, které často hranolovité jsouce přibroušeny i otvorem závěsným jsou opatřeny.

Ostatních broušených kamenných nástrojů nepoužíváno sice za zbraň, upotřebováno jich však hojně v domácnosti, zejména drceno jimi obilí. Na hradišti lišeňském možno stopovati obojí způsob mletí: zrno totiž

Obr. 6 Zlomek skleněné růžice; obr. 7. bronzová cetka závěsná; obr. 8. bronzový srp; obr. 9. kamenná forma na slévání.

buď kamenem na způsob barvy třeno, nebo již žernovy rozemíláno. Drtičů, jakéž při oné výrobě sloužily, z pískovce, vápence, tufu i křemene nalezeno hojně; spracovaných již žernovů, jakých dosud lid vesnický ve vysočině Drahanské používá, vyskytlo se přes 20. Zhotoveny jsou ze svoru nebo kulmového slepence; spodní, vždy větší nežli horní, po jedné straně je zhruba osekán, po straně druhé však vydutě prohlouben, důkladně vybroušen a uprostřed opatřen kuželovitým otvorem, jímž rozdrcené obilí vypadávalo do lubu. Spodní tyto žerňáky[1]) mají velikosť 50—55 cm. v průměru, otvor jejich od hořejší plotny ku spodu se rozšiřující je 7—10 cm široký. Na žernovu spodním pohyboval se „běhoun", kámen to mnohem menší, opačně vypouklý, taktéž provrtaný, však s otvorem majícím toliko 3—5 cm. v průměru, buď kulatým neb i hranatým.

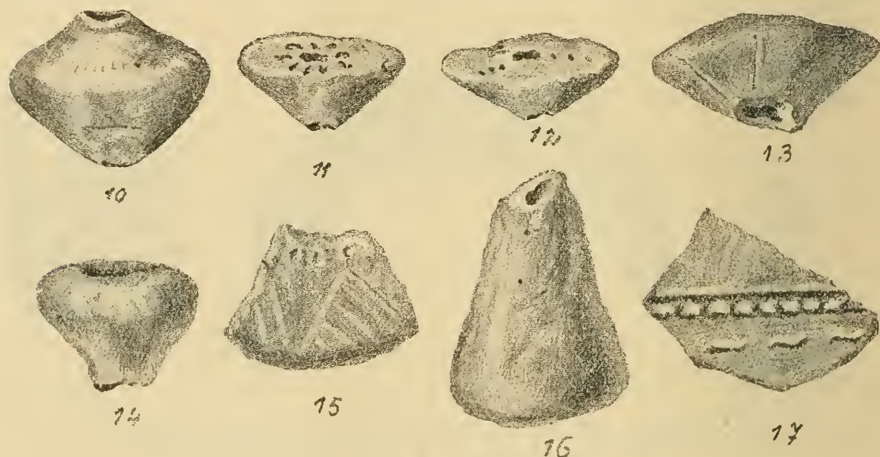
Neméně hojně nasbíral jsem nástrojů kostěných. Jsou to buď menší hnátky (obr. č. 1, 2 na str. 49.) na způsob brkového péra seříznuté a zašpičatělé nebo po délce rozštípené a přihrocené, délky 6—10 cm. Kloubní konec

[1]) Terminů „lub, žerňák" dosud užívají obyvatelé vysočiny Drahanské.

buď ponechán, neb odštípnut, někdy i uměle zarovnán. Řídčeji naskytují se přiostřené odštěpky větších kostí, zejména jsou to větší třísky na plocho zbroušené, ku konci vodorovným neb šikmým řezem zakončené a ohlazené. (Obr. 3.) Zvláště pěkným nástrojem jest ulna 7·5 cm dlouhá, velmi dovedně přiostřená. (Obr. 4.)

Rozštípaných a šikmo přibroušených jeleních parohů používáno zajisté ku hlazení kůže, nádob a pod. Zajímavý jest konec parohu 4·5 cm. dlouhý, uvnitř na způsob miniaturní rohovité nádobky vyvrtaný (obr. 5.). Z nepatrných rozměrů, jakož i tupého zakončení popsaných kostěných nástrojů soudíme, že nesloužily nikdy za zbraň, snad na nějaké toporo upevněnou, nýbrž že užíváno jich ponejvíce při pletení, šití, výrobě nádob, rytí ozdob a p.

Poměrně řídce objevují se na předhistorických osadách předměty skleněné. Na Starých zámcích nalezl jsem malou ozdůbku 1·8 cm. dlouhou, složenou ze čtyr vroubků, modrým emailovým sklem potaženou, jejíž

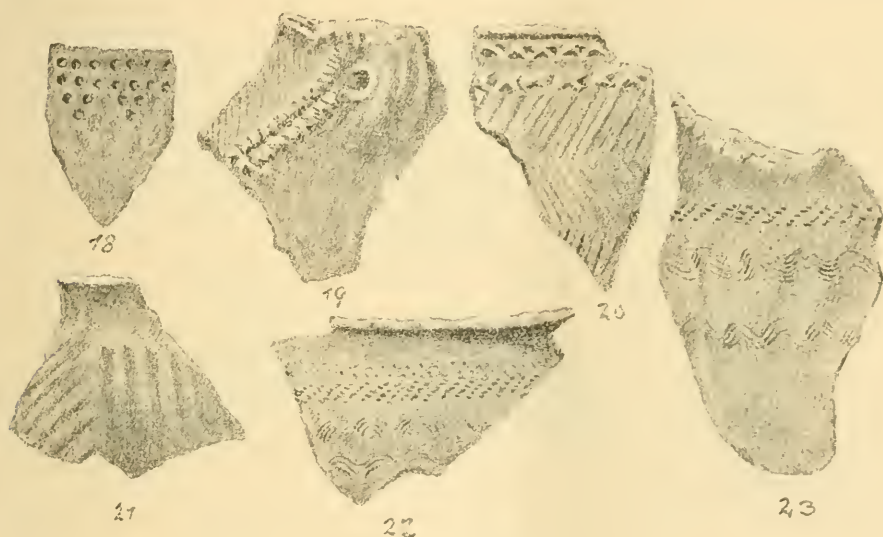
Hliněné přesleny, závaží a střepiny.

vnitřek zdá se býti šroubovitá jakási třetihorní skořápka; pak necelou růžici barvy tmavozelené v průměru 3 cm. velkou, při jedné straně otvorem 0·4 cm. širokým opatřenou, jejíž okraj je zdoben pěti vruby na způsob pětilistého kvítka. (Obr. 6. na str. 53.) Každý z těchto okrajů ozdoben je bílou emailovou čarou ku střednímu otvoru koncentricky se táhnoucí.

Větší rozmanitosť mají předměty bronzové. Již na počátku statě této jsem pravil, že mnohé starožitnosti, hlavně bronzové, odedávna ukládány byly do zámku lišeňského, odkudž je majetník do Františkova muzea občas zasílal. Tím způsobem dostaly se tam: jeden palstáv dovedně ulitý, málo opotřebovaný a celt ouškem 1 dcm. dlouhým opatřený.[2]) Více bronzových předmětů, hlavně srpů, je dosud v majetku J. Exc. hr. Belcrediho.

[2]) Mimo tyto dvě zbraně uloženy jsou ještě následující předměty ze Starých zámků ve Františkově muzeu: Bronzová rýhovaná trubice, dva ořezané jelení parohy, zlomek železného talíře, tři železné šípy, 1 bronzová ozdůbka, dva železné nože, 15 přeslenův a vzorky střepin.

Sbírka pisatele těchto řádků vykazuje následující: 1. Závěsnou cetku (obr. 7) se třemi otvory. 3·7 cm. dlouhou, při spodní části dvěma nožkami opatřenou. — 2. Knoflík na způsob rosety, 2 cm. v průměru, 1 cm. výšky, v pět oddílů rozdělený. — 3. Kroužek 1·5 cm. veliký, při jedné straně silnější. — 4. Bronzový srp (obr. 8.), krásně zachovalý exemplář, podoby půlkruhovité. Vzájemná vzdálenosť obou konců obnáší 15 cm., výška 10 cm., v nejširším místě má 4 cm., ku špici se mírně súžuje. Jedna strana jeho je plochá, druhá při vnějším okraji dvěma rovnoběžnýma rýhama ozdobená. Dvě třetiny srpu jsou ostry, jedna tupá v držadlo proměněná. Ozdobné rýhy hořeji zmíněné přecházejí i do držadla, jedna při pravém okraji, druhá uprostřed; k nim přiléhá na levé straně držadla třetí. Všechny tři vypouklé žíly na držadle jsou šikmým propilováním ozdobeny, což na ostatní části srpu schází. Na zevnějším okraji jsou dva výběžky, z nichž jeden uprostřed se nachází a dvěma otvory

Střepiny z nádob.

proražen jest, druhý při držadle bez otvorů. Sloužilyť zajisté výběžky tyto ku lepšímu upevnění dřevěného držadla. — 5. Více zlomků beztvárných jakož i materiál surový v kusech.

Sem náleží také forma ku lití (obr. 9.). Jest to 6 cm. dlouhý, 4 cm. široký obroušený kus kulmového pískovce, jehož pravá strana opatřena jest rýžkou. V prohlubince této vyryta je zvláštní ozdoba; nejprve prohlubeny jsou v polokruhu rozestavené tři tečky, pod nimiž vyryt půlměsíc uprostřed dolíkem opatřený. Na spodu toho jsou dvě rovnoběžné rýhy; do spodní z nich ústí jiná kolmá. Jelikož kadlub na pravo i dole jest přelomený, nesnadno souditi o jeho účelu. Zdá se však, že používán byl ku lití hlavic ozdobné jakési jehlice.

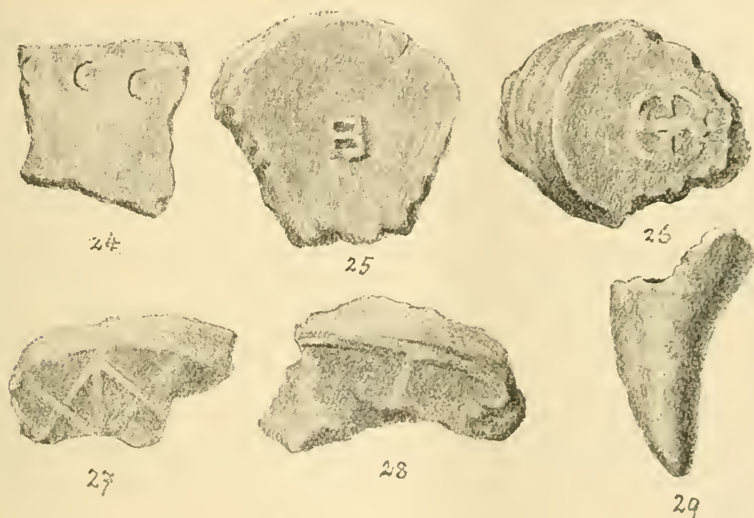
O klidném životě čistě rolnickém obyvatelů hradiště lišeňského svědčí četné přesleny, jakých při předení používáno, z nichž některé — charakterističtější — uvádím v následujícím přehledu.

Předmět	Průměr	Výška	Průměr otvoru	Tvar	Látka	Poznámka
	v centimetrech					
Přeslen (obr. 10. na str. 54.)	6·—	4·5	1·—	dvou komolých kuželů základnami srostlých	Hlína	
„	9·—	5·—	1·5	komolý kužel s prohnutými stranami	„	zlomený
„	5·5	1·—	0·8	kolečko	„	
„	6.—	1·5	0·7	dvou plochých kuželů základnami srostlých	„	
„ (obr. 11.)	4·5	2·—	0·7	nízký kužel	„	kolem spodního otvoru ozdoben věncem důlků
„ (obr. 12.)	4·5	2·—	0·7	„	„	jedna plocha ozdobena třemi paprsky důlků
„ (obr. 13.)	4·5	2·—	0·7	kužel se dnem vypouklým	„	ozdoben vyrytým křížem
„	3·7	1·7	0·7	kroužek	„	
„	2·3	1·—	0·8	„	„	
„	3·8	1·4	0·8	„	zelený kámen, snad hadec	
„	1·7	0·8	0·7	kolečko	olovo	
„ (obr. 14.)	2·5	2·—	0·5	hruškovitý	hlína	
Závěsná ozdoba	1·8	0·5	0·4	kolečko	„	
„	2·5	0·4	0·3	„	Vybroušený ze střepiny	
Hračka	2·5	0·8	schází	„	„	
Kruh hliněný	asi 10·—	1·2	asi 7·—	kruhový věnec	hlína	zlomek
„	10·—	1·8	2·2	„	„	„
„ (obr. 15.)	asi 9·—	1·5	2·3	„	„	ozdoben vystínovanými trojúhelníky, kolem otvoru věnec důlků. Zlomek
Závaží (obr. 16.)	3·5	5·—	0·6	kužel	„	
„	7·—	14·—	0·8	Válec na koncích zaokrouhlený	„	

Nejhojněji z nástrojů naskytají se předměty železné, rzí však velmi poškozené. Zachovalejší tvary jsou tyto: 1. Šíp 12·5 cm. dlouhý, tvaru ostrého úhlu, jehož plochá ramena jsou uvnitř tupá, vně ostrá. — 2. Nůž 10 cm. dlouhý, 1·8 cm. široký; ostří je na obou stranách obloukovitě ku špici vybroušeno. — 3. Srp 20 cm. dlouhý, přelomený. — 4. Klíč 13·5 cm. dlouhý, z plechu; držadlo má otvor; druhý konec je jednoduchý zub s otvorem. — 5. Šest kruhů 2·8—3·8 cm. v průměru majících, z drátu 0·3—0·6 cm. silného. —

Zbytky nádob, jež se velmi často naskytají, jsou dvojího druhu: jedny pouze volnou rukou robeny, tvoří asi třetinu počtu, ostatní patří již keramice mladší.

Nádoby prvého způsobu jsou buď vypouklými pasy, v nichž důlky vytlačeny, ozdobené (obr. 17), nebo zlomky šálků a misek velmi

Dna a jiné střepiny z nádob.

zřídka tuhou natíraných. Důlky tyto tvoří začasté i různé skupiny (obr. 18. na str. 55.) a věnce, často obloukovitě ucha spojující (obr. 19). Někdy prohlubeniny tyto jsou tvaru podlouhlého, čárkovitého, z nichž opětně různé tvary jsou sestavovány. (Obr. 20, 21).

Mnohem větší rozmanitosť v ornamentice jeví nádoby mladší, kruhem točené, kteréž nejčastěji zdobeny jsou vlnou. Tato buď jednotlivě neb i v celých pasech vine se po obvodu nádoby mnohdy střídavě s vrstvou jinou, z malých šikmic složenou, které někdy na způsob květu routy jsou proti sobě postaveny (obr. 22, 23). Řiděeji nacházejí se vytlačená kolečka neb ozdoby půlměsícovité. (Obr. 24 na str. této).

Ucha nádob jsou buď úzká, toliko s nepatrným otvorem, jinde však i klenuta. Jediná střepina měla vypuklinu podoby seříznuté koule.

Dna některých hrnců jsou opatřena různými odznaky: buď křížem, jehož ramena jsou hákovitě zahnuta, vtlačeným důlkem a p. Obrazec jiný tvořil čtverec, v němž vedena buď jedna (obr. 25) neb obě kolmice (obr. 26), často i úhlopříčny (obr. 27) na rozdíl od jiného obrazce podoby kruhu (obr. 28), jehož vnitřek na způsob vozového kola špicemi byl rozdělen. Zvláštním tvarem vyznačovala se malá nádobka 7 cm. vysoká, na způsob rohu prohnutá (obr. 29).

Tím podán stručný přehled nádob na Starých zámcích nalezených, z něhož viděti, že rozkvět hradiště lišeňského spadá v doby, kdy nádoby ještě ve volné ruce robeny byly, z větší části však již do věků, v nichž nádoby již kruhem hrnčířským byly tvořeny.

Za pozůstatky chýší a hrnčířských pecí a tavení železa sluší považovati omítku s otisky prutů a trámů, kameny s opáleným sklovitým povlakem a zbytky dláždění utvořeného z plochých desek kulmového pískovce, spálené škváry i kusy rudy železné.

Kosti, kteréž jako odpadky byly zahazovány, přináležely krávě, vepři, jelenu, srnci, ovci, koze a koni. Ohryzané hnáty poukazují k tomu, že i pes chován ve zdejší domácnosti.

Důležitým objevem jsou nalezené lidské kosti na ploše hradiska. Jsou to část lebky a zlomek tibie, malým hlodavcem nějakým — snad myší — ohryzaný, kteráž soudíc z nedotknuté kulturní vrstvy jakož i ze souhlasu zevnějšku s ostatními kostmi již za pravěku byla přeražena.

Mimo památky výše popsané nalezeny na Starých zámcích a ve Františkově muzeu uloženy dvě římské mince.[3]) Jedna ze stříbra ražena je za Vespasiana (69—79 po Kr.), druhá z bronzu patří Divě Faustině, rozmarné manželce Marca Aurelia (161—180 po Kr.). Nálezy římských mincí na předhistorických hradištích jsou předůležity; nenacházejíť se ony zajisté na zaniklých osadách pouze náhodou, nýbrž byly sem přineseny buď kupci, kteří krajinami našimi táhli ku moři baltickému pro jantar, nebo římskými vojsky.[4]) Zdá se nám každý podobný nález býti takořka křestním listem pro starožitnosti v nejbližším sousedství nalezené.

Všeobecně jest také známo, že všichni archeologové, i němečtí, shodují se v tom, že podobné předměty, jaké jsme uvedli z nálezů hradiště lišeňského, hlavně nádoby mladší keramiky s vlnou a s odznaky na dnech přináležejí Slovanům.

Na základě toho fakta všeobecně přijatého, jakož i hořeji uvedených římských mincí můžeme téměř na jisto postaviti, že **předhistorická osada lišeňská přináležela Slovanům, kteří zde již v I. a II. století po Kristu stálé sídlo měli a polním hospodářstvím se zaměstnávali.**

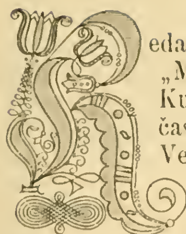
---

[3]) M. Trapp, Mittheil. der k. k. Central-Com. atd. Wien 1864.

[4]) Obšírněji o věci té jsem pojednal v „Mor. Orlici“ pod názvem „O římských nálezech starožitných na Moravě“.

Klášter sv. Jana na Moravě.

Napsal J. D. Štoček.

edaktor tohoto listu p. V. Houdek podal r. 1890. v časopisu „Mittheilungen der Central-Commission für Erhaltung der Kunst- und histor. Denkmäler“ výtah práce mnou v čís. 20. časop. olom muzea uveřejněné: „Něco o nejstarších dějinách Velehradu“; ku článku tomu redakce onoho časopisu připojila poznámku: „Wir bringen diesen sehr geistreich geschriebenen und deshalb beachtenswerthen Artikel, wenngleich wir mit der Darlegung des baulichen Wirkens der Cisterzienser, dann in der Bestimmung des Alters der Kirche mit dem Autor und Regierungsrath Bergmann nicht übereinstimmen und selbe für jünger halten.“[1]) Ze slov těchto seznávám, že se jim závadnou zdá býti část, kde na základě pravidel stavitelských dokázal jsem, že Cisterciáci kostel velehradský stavěti nemohli, kdežto proti části, v níž jsem se pokusil tvrzení své diplomatárními doklady stvrditi, ničeho nenamítají. Část onu jsem spracoval na základě důkladného díla dra. R. Dohmea „Die Kirchen des Cisterzienserordens in Deutschland“; užil jsem díla toho s důvěrou tím větší, jelikož jsem se přesvědčil, že mnohá záhadná posud o Velehradě otázka dá se na základě pravidel drem. Dohmeem určených rozluštiti. Nesouhlasí-li tedy redakce zmíněná s vylíčením stavitelské činnosti Cisterciáků, není nikterakž mou věcí dokazovati pravdu vět Dohmeových, o nížto až posud, pokud vím, nikdo nepochyboval; na mně je pouze, hájiti určení stáří kostela, o čež se také na základě pouze diplomatárním nyní pokusím.[2])

* * *

Markrabí moravské Vladislav povolav Cisterciáky na Velehrad, daroval těmto prázdný a opuštěný klášter sv. Jana s příslušnými k němu 200 jitry pole. Koupilť to vše od Premonstrátů litomyšlských, kterým byl klášter ten pro vzdálenosť cest k malému užitku. (Sr. Cod. dipl. Mor. II. 4. 13. 196.)

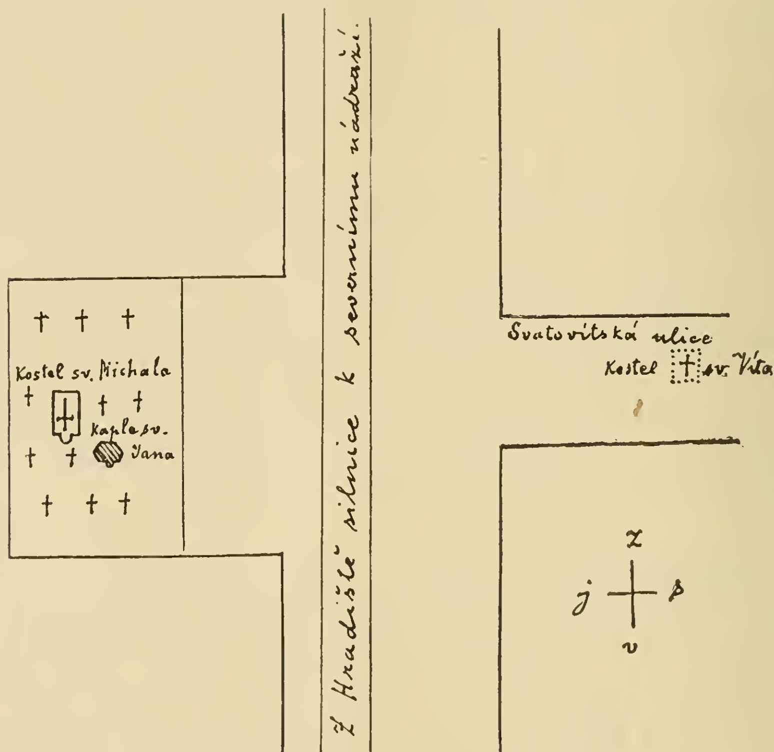
Kde tento klášter a kostel sv. Jana stál, bylo dlouho hádáno, až dr. Volný se domníval, že nalezl ho na hřbitově Starého Města poblíž Uh. Hradiště. Píšeť v Církevní topografii své z roku 1857: „Man hielt die Kirche zu St. Michael in Altstadt, beirrt durch das Altar im Beinhause unter dem Thurme für die in ihrer Nähe noch 1682 mit 1 Altar bestandene uralte Kapelle zu St. Johann d. Täufer, welche seither ebenso spurlos verschwand, wie das gleichfalls in Altstadt noch 1682 bestandene Kirchlein zum heil. Veith“ (2. Bd. d. olm. Erzdiöcese str. 203.); a dále: „Jene St. Johann Bapt. Kapelle, welche, wie schon früher erwähnt, unter

---

[1]) T. j: Dáváme tomuto duchaplnému a proto pozoruhodnému článku místa, jakkoli s vylíčením stavitelské činnosti Cisterciákův a pak i co do určení stáří kostela s autorem jakož i vládním radou Bergmanem nesouhlasíme a jej za mnohem mladší pokládáme.

[2]) Podotýkám hned zde, že mi bude několikráte věci již v časop. muzejního spolku olom. otištěné opakovati.

dem Patronate der Stadt Ung. Hradisch auf dem grossen Friedhofe für die Vorstädte und Dörfer hart bei der vorerwähnten St. Michaeliskirche in Altstadt noch 1682 bestand, ganz gewölbt und ohne Bestimmung war, 1 kleines Altar mit Bild des heil. Patrons hatte, die aber nachher, ohne eine Spur nachgelassen zu haben, einging, — ist wohl ohne Zweifel das Kirchlein, bei dem schon im 11. Jahrhundert eine Benediktinerprobstei bestand, deren Stifter aber unbekannt ist[3])“ (ibidem pag. 208). Náhled tento je však nesprávným, a mohl pouze tím povstati, že Volný asi ona místa, o nichž zde píše, sám nikdy neviděl. — Situační plán zde

Situační plán části Starého Města u Hradiště Uherského.

nakreslený představuje kus Starého Města poblíž Uh. Hradiště, na němž se nalezá mimo staroměstskou kostnici ještě kostel sv. Michala, a ono

[3]) Kostel sv. Michala na Starém Městě pokládali mnozí, svedeni jsouce oltářem v kostnici pod věží za prastarou kaplu sv. Jana Křtitele, která poblízku jeho ještě r. 1682 stála a od té doby právě tak beze stopy zmizela, jako kostelík sv. Víta, taktéž ještě roku 1682. na Starém Městě stávavší. — Ona kaple sv. Jana Křtitele, která, jak už zmíněno, pod protektorátem města Uh. Hradiště na velkém hřbitově pro předměstí a dědiny u samého zmíněného kostela sv. Michala na Starém Městě ještě roku 1682. stála, celá klenuta byla, nijakého určení neměla, a opatřena byla oltářem s obrazem sv. patrona, která však potom nijaké stopy nezanechavši zanikla, je bezpochyby oním kostelíkem, při němž již v XI. stol. proboštství benediktinské zřízeno bylo, jehož zakladatel však je neznámý.

místo, kde stával kostel sv. Víta. Protokol jenerální vizitace ze dne 24. a 25. července 1682, jehož užil Volný za pramen, uvádí na dotyčném místě tři kostely: kostel sv. Michala, kostel sv. Víta a kostel sv. Jana. O existenci sv. Michalského kostela není žádné pochyby, taktéž o existenci kostela sv. Víta, o němž srovnej Časopis olom. muzea r. 1888. str. 129. a r. 1890 str. 133. — Kostelík sv. Jana, o němž se domnívá Volný, že po r. 1682. zmizel, je totožný s kostelíkem resp. kaplí sv. Jana na hřbitově staroměstském. Neboť připustíme-li náhled Volného, pak bychom musili též připustiti, že ona kaple, jež dnes stojí na staroměstském hřbitově, je buď po r. 1682. stavěna, čemuž odporuje celý sloh její, nebo že ve vizitačním protokolu, jenž uvádí pouze 3 kostelní budovy, neděje se o kapli té zmínky, čemuž odporuje známá důkladnosť protokolů jenerálních vizitací. — Je-li však tato pravda uznána, pak padá sám sebou náhled Volného, že onen kostelík sv. Jana, o němž se zmiňuje protokol, byl kostelem kláštera sv. Jana; neboť kostelík ten, jehož popis viz v Komenském II. č. 29, není nic jiného než tak zvané karnarium, jichž vyskytuje se v Rakousku hojné množství, a jež dříve sloužily buď za kostnice, méně za křestní kaple. —

V časopisu olom. muzea r. 1888. str. 161. a 162. poukázav k tomu, že stavba kostela i kláštera velehradského netrvala déle než pouze jeden rok, přišel jsem k tomuto úsudku: „Cisterciáci byvše markrabím Vladislavem z kláštera plasského na Moravu povoláni, hodlali se původně na neznámém nám místě poblíže starého Velehradu usaditi, jelikož však místo, které si zvolili, zdálo se jim býti nepříhodným, upravil jim markrabí Vladislav a biskup olomucký Robert klášter a kostel sv. Jana, kterýž původně byv majetkem Benediktinů litomyšlských, od těchto přešel na Praemonstráty, kteří jej prodali markraběti moravskému. Je tedy dnešní klášter velehradský totožný s proboštstvím benediktinským, s oním claustrum, in quo erat sita ecclesia sti. Joannis.“ —

Nejhlavnějším důkazem domněnky té je, že od založení kláštera velehradského mizí veškeré zprávy o klášteře a kostele sv. Jana, kdežto nejposlednější, jež nás došly, stvrzují náhled výše vyslovený. Zprávy ty nalezají se v základní listině kláštera velehradského, datované r. 1202. (cf. Cod. dipl. Mor. II. 12) a v listině z r. 1228., kterouž král Přemysl Otakar stvrzuje statky kláštera velehradského (cf. Cod. dipl Mor. II. 196. a 200). — Listina této právě uvedené podobná, kterouž biskup Robert r. 1220. ponechává klášteru velehradskému desátek ze statků, neuvádí ani kostela sv. Jana, ani k němu příslušících 200 jiter pole, které by jistě byly uvedeny, kdyby byly samostatným, od kláštera rozdílným statkem. Okolnosť tato nutká nás k úsudku, že v listině z r. 1228. je ecclesia sti. Johannis iuxta Weligrade cum agris suis neprávem uvedena, což se dá snadno tím vysvětliti, že listina datovaná 1202 byla teprv r. 1228. současně s listinou datovanou rokem 1228 od téhož písaře, litoměřického probošta Hermanna sepsána. (cf. Cod. dipl. Mor. II. 13.)

Nejhlavnějším a nejpádnějším důkazem pro náš náhled je znění listiny datované r. 1202., kdež čteme: Emit (Wladislaus) ab abbate et fratribus de Lutomusle quoddam praedium adiacens claustro, in quo erat sita ecclesia sti. Johannis, sed tunc temporis vacua et deserta.... quod et claustro contulit (Cod. dipl. II. 13.),

t. j. koupil (Vladislav) od opata a bratří litomyšlských trať při klášteře, v němž byl kostel sv. Jana, ale od té doby prázden a opuštěn..., kterouž (t. j. trať) klášteru daroval. — Oproti tomu čteme v listině z r. 1201: ....concedens ipsis (i. e. fratribus de Lutomizle) ....facultatem prefatam capellam (sti. Joannis) cum suis pertinentiis prefato fratri nostro (Wladislao) vendendi (Cod. dipl. II. 4.) t. j. „....dáváme jim (t. j. bratřím litomyšlským) právo.... zmíněnou kapli (sv. Jana) i s příslušenstvím řečenému bratru našemu prodati.“ Spojíme-li tato místa, dojdeme k těmto úsudkům: Kdežto Vladislav r. 1201. od litomyšlských Premonstrátů koupil kapli sv. Jana i s příslušenstvím, daruje r. 1202. Cisterciákům pouze 200 jiter pole; co stalo se zatím s kaplí sv. Jana? Kdežto v čas kupu byla vacua et deserta, prázdna a opuštěna, nalezá se r. 1202. již ve stavu opraveném, jinak by nemohl písař listiny napsati: sed tunc temporis vacua et deserta. Kdo ji ale opravil? Cisterciáci? Ti měli plné ruce práce se svým klášterem, měli-li si vystaviti v době jednoho roku zcela nový; markrabí Vladislav? pro koho, nechtěl-li ji Cisterciákům darovati? Nezbývá nám tedy, než říci, že markrabí Vladislav roku 1201. až 1202. klášter a kostel sv. Jana pro Cisterciáky upravil a v den, kdy převzali mniši své nové obydlí, jim 200 jiter pole ku klášteru příslušící daroval. —

Někomu však mohla by se zdáti závadnými slova: in quo sita erat ecclesia sti. Johannis, „v němž byl kostel sv. Jana“; ze slov těchto nikterak nemůžeme dle toho, co dříve řečeno bylo, souditi, že kostel sv. Jana byl stržen; nevztahuje se slovo „byl“ na budovu kostelní, nýbrž na název či tytul chrámu. Je známo, že Citerníci Panny Marie na základě řeholních předpisů veškeré své kostely Bohorodičce zasvětili. (cf. Institutiones de a. 1256 Cap. I.). Také na Velehradě změnili tytul chrámu, zasvětivše opravený a přestavený kostel sv. Jana ne více tomuto svatému, nýbrž Bohorodičce. Tím se stalo, že písař listiny z roku 1202. mohl o kostele sv. Jana psáti v čase minulém. —

Zbývá nám ještě zodpovídati otázku, kdy asi kostel sv. Jana vzal svůj původ. Již ve článku: „Ku sporu o Velehrad“ vyslovil jsem náhled, že klášter a kostel sv. Jana sahají do dob sv. Methoděje. (Čas. olom. muzea č. 27. str. 133.) Náhled ten nesmí prozatimně za nic jiného považován býti, než za pouhou hypotézu, kterouž tak dlouho zůstane, pokud nebudou naše archivy prozkoumány. Obzvláště jsou to spisy Cisterciáka Hiršmencla, jež našeho povšimnutí zasluhují. Byť i ve spisech těchto mnoho bylo, co se nám dnes zdá býti smyšlenkou, nesmíme zapomenouti, že Hiršmencl měl ještě nejeden pramen před sebou, jenž v době jozefinské vzal za své.

Laskavostí dp. P. Jana Vychodila, faráře želechovského, dostaly se mi do rukou ukázky ze spisů zmíněného Cisterciáka, a právě ty mne přivedly na onu hypotézu. Hiršmencl popisuje onu událosť, která je vypravována ve Sborníku velehradském III. 8., a praví mezi jiným: „.... rex Marcomanorum Svatobogius in vetustissima iam urbe Wellegrad.... in metropolitana S. Joannis Baptistae ad Burgum Ecclesia Methodium Pontificem sanctum in sacro Petro et Paulo

apostolis die divina ad altare agentem cum equis et canibus tumultuose impie agressus est ....“ [1]) (Christian Hiršmencl Jovialium Miscellaneorum Cent. I., Nro. 3., M. S. v olomucké univers. knihovně). Nechceme zde pátrati po historickém podkladu oné pověsti, nýbrž vybereme si z ní jen tolik, že metropolitní chrám sv. Methoděje stál poblíž dnešního hrádku a že byl zasvěcen sv. Janu Křtiteli. — Poblíž hrádku stál však též onen chrám sv. Jana, jejž přeměnili Cisterciáci ve chrám Bohorodičky. Komu zde nenapadne, že metropolitní chrám sv. Jana Křtitele — klášterní chrám sv. Jana — a dnešní velehradský kostel alespoň co do místa jsou totožny? Je-li hypotéza tato správnou, mohli bychom si o nejstarších dějinách kláštera velehradského utvořiti tento obraz:

Poblíž hlavního hradu Rostislavova, jenž dle tvrzení učeného Brandla stával v místech Star. Města u Uh. Hradiště, byl již před příchodem sv. věrověstců chrám zasvěcený sv. Vítu, jenž byl původním metropolitním chrámem sv. Methoděje, v němž tento i českého knížete Bořivoje křtil. Jelikož však chrám tento stál poblíže hlavního hradu, kde scházel se též lid k poradám a obchodům, neposkytoval sv. bratřím, kteří jsouce mnišskému životu zvykli, též své učeníky takto vychovati chtěli, dostatečného klidu a pokoje, pročež jim král Svatopluk postavil dle vzoru Cyrillky poblíž hrádku kostel a snad i klášter zasvěcený sv. Janu Křtiteli (cf. Sborník vel. III. 4.). Když pak r. 906. padla veleříše moravská, padlo i hlavní město, padl i chrám sv. Jana Křtitele v oběť hrabivých Maďarů. Ve stavu tomto zůstal déle než sto let, až kolem r. 1030. Břetislav, vítěz nad Uhry, celou uherskou kořisť obětoval na zbudování chrámů zničených a vyvrácených. (cf. Cod. dipl. I., 112.) Mezi těmito nalezal se, jak jsem již dříve podotkl, též i chrám a klášter sv. Jana. (Časop. muzea olom. č. 20 str. 160.) —

Jediná obtíž, která se hypotéze této v cestu staví, záleží v posavádní domněnce, že metropolitní chrám sv. Methoděje Bohorodičce zasvěcen byl. Náhled tento vzal původ z mylného výkladu malé bulharské alias moravské legendy, kdež stojí: „(Methoděj) leží pak u velikém chrámě moravském po levé straně ve zdi za oltářem sv. Bohorodičky.“ (Dudík, děj. Mor. I. 185.) Ze slov těchto soudívá se, že kostel, v němž sv. Methoděj je pochován, zasvěcen byl Bohorodičce; já však mám za to, že z oněch slov nelze nic více a nic méně vyčísti než: 1. že oltář, za nímž pochován je sv. Methoděj, zasvěcen byl Bohorodičce; 2. že oltář ten nebyl ani hlavním ani jediným oltářem, sice by pisatel kroniky byl nepoznamenal jeho tytul, nýbrž byl by napsal: „Metoděj leží u velikém chrámě moravském, zasvěceném sv. Bohorodičce, ve zdi za (hlavním) oltářem.“

---

[1]) „.... král moravský Svatoboj v prastarém již městě Velehradě .... v metropolitním chrámě sv. Jana Křtitele poblíž hrádku (tak překládá Hiršmencl sam slovo burgus) přepadl sv. biskupa Methoděje, konajícího v den zasvěcený apoštolům Petru a Pavlovi sv. obřady u oltáře, bezbožně s koňmi i psy.“

Nové zprávy životopisné o J. A. Komenském.

Podává Jan Kučera, učitel ve Veletinách.

ž do roku 1889. mohla se tři místa příti o nárok na uznání za rodiště J. A. Komenského: Komňa, Nivnice, Uh. Brod. Do té doby totiž řešena záhada ona stále jen na základě vlastních podpisů Komenského (Comenius — Komenský, Nivanus, Huno-Brodensis) anebo na základě tradic a výkladů jmena Amos z českého prý původního příjmení Milič, Milíček nebo Milička. Teprva zmíněného roku 1889. Jan Borůvka, nadučitel v Předměstí uher. ostrožském, nastoupil správnou a jedině spolehlivou cestu badatelskou prozkoumav archiv panství ostrožského, k němuž Nivnice r. 1592. (kdy J. A Komenský se narodil) patřila, a zjistiv z poddanských register nivnických[1]), že roku toho rodina se jmenem Komenský (Komňanský) v Nivnici usedlou nebyla. Tím odpadla r. 1889. Nivnice z kombinace a zbyla rozepře jenom mezi Komní a Uh. Brodem.

Však již rok následující (1890.) přinesl rozhodnutí této rozepře ve prospěch Uh. Brodu. L. Hrazděra uveřejnil ve svém spisku „O jméně a rodišti J. A. Komenského" tři do té doby netištěné záznamy z urbáře uh.-brodského, z nichž vychází na jevo, že otec J. A. Komenského, Martin Komňanský již r. 1572. a ještě r. 1602. a 1603. v Uh. Brodě usedlým byl, z čehož pravděpodobně souditi se dalo, že se J. A. Komenský r. 1592. v Uh. Brodě narodil. Pravím: „pravděpodobně"; neboť naprostého důkazu o tom, že otec J. A. Komenského po celou dobu od r. 1572. do 1603., a tedy i r. 1592. v Uh. Brodě usedlým byl, spisek Hrazděrův ještě nepodává; mohlť se Martin Komenský r. 1572. z Brodu odstěhovati a před r. 1602. tam opět přistěhovati.

Kromě toho pak zbývá o životě Komenského ještě mnohá záhada; zejmena nerozřešena dosud uspokojivě otázka stran rodného domu slavného tohoto Broďana, pak otázka původního jmena jeho a jiné věci, o kterých v literatuře dosud spor se vede.

Chtěje vzhledem ku blížící se třísté ročnici narozenin velikého učitele národů do záhad těchto přivésti pokud možná co nejvíce světla, podrobil jsem archiv uhersko-brodský i bojkovský novému důkladnému, ano jak myslím — vyčerpávajícímu probadání. Práce má nebyla marnou; nalezlť jsem ještě celou dlouhou řadu písemných zpráv o rodině Komenského, jež tuto poprvé veřejnosti se předkládají.

Uvedeny buďtež předem ony staré knihy rukopisné, v nichž zprávy tyto lze čísti. Jsou to následující:

I *Zápisy práva horenského z let 1540.—1580.*

II. *Registra soudní z r. 1550 — asi 1570.*

III. *Tuto se zapisugij Swědomij Lidska i Nalezowe z prawa nasscho z let 1551.—1567.*

IV *Tato Registra W nichž se wodewzdawky zapisugi založena od Leta 1 5 . 7 . 1 . za pannow Radnych Pawla Swietizuba, Martina Kyczky, Ssimona Sladownika, Waczlawa Bartossowa, Johanesa Czernoblatskeho, Petra Zuzankowa, Giržika Korbele, Andryasse Sladka, Pawla Gessulkowa, Matausse Ssossola a ginych z let 1571.—1596.*

[1]) Časop. vlasten. muzejn. spolku olom. 1889. str. 35.

V. *Registra poctiweho cechu nakladnickeho leta od narozeni pana a spasitele nasseho pana gežisse Krysta 1578 založena.* 1578.—1652.
VI. *Purkrechtní kniha z let 1586 — asi 1626.*
VII. *Odevzdavky rolní z let 1596—1738 s nápisem: Rex regum Dominus dominorum regat Spiritu Sancto suo, ut secundum sacra iusticia ipsius omnis ueritas maneat in hac Republica.*

(K vůli stručnosti budu v následujícím knihy tyto citovati pouhými číslicemi I.—VII.)

I. Zprávy o rodičích a příbuzných J. A. Komenského.

Rod Komňanských již na počátku druhé polovice 16. stol. v Uh. Brodě žil. To patrno z následujících zápisův:

K r. 1551 (II.) : „.. za zdrženij Nalezu za Matege Beness Kragczi a Straka Waczlaw, za Cztibora Skrle Jakub a Komňansky .....“

K r. 1552. (III.): „.... za zdrženij nalezu ... za Kapara giržika Komňansky ....“

K r. 1555. (III.): „.... mezi Komňanskym thomassem a hluchym blaznem pani uznawagij: yakož jest hluchy blazen narzkl tomasse prawicz, že by wino obecznj do sweho domu kazal bez wědomij waynssenka w ustwiczy nesti a thomass tomu odpira, poněwadž hluchy toho neprokazuge, powinnen jest thomasse tĕmito slowy odprositi ....“

K témuž r. (III.): „... za zdrženj nalezu za pawla Ruskowa Komňansky ....“

K r. 1556 (III.) : „.... za matyasse solarze Komňansky za zdrženij nalezu ....“

K témuž r. (III.): „.... za matyasse solarze Komňansky a Rzemenarz pod zakladem 50 kop gr. czeskych ...“

K témuž r. (III.) : „... za kunu orzisskowu tomass Komňansky a Kubin ....“

Uvedenými zápisy, v nichž pouhé jméno Komňanský převládá, kdežto úplné jméno Tomáš Komňanský je výminkou, jsouc jenom dvakráte zapsáno, vychází na jevo, že na počátku druhé polovice 16. stol. v Uh. Brodě toliko jediný rod Komňanských žil, jehož první reprezentant v osobě Tomáše Komňanského se objevuje.

Dalších zpráv poskytuje kniha uvedená pod číslem IV. a sice zápisy, jež se čtou k r. 1572 následovně:

„Letha 1.5.7.2. W patek po S^{m} Frantissku odewzdal Sstwrt roli Komňianskeho nad bagowczem[2]) *wedle Barwiczowych Syrotku ležiczy Martin Komnianskeho y na mistie Eliasse Sswacha*[3]) *nebosstika Bratra sweho, Yanowi Wetesskowi Manželcze y diediczuom geho za wolnů a diediczný podle prawa.“*

---

[2]) Bajovec je mlýn poblíž Uh. Brodu.

[3]) Jméno toto čte Hrazděra (O jméně a rodišti J. A. Kom. str. 40.) Vacha, a připojuje k němu otazník, jakož i poznámku v závorce, že „slovo toto je v registrech téměř nečitelno.“ Oproti tomu tvrdím na základě pilného vlastního ohledání tohoto místa v dotyčném rukopise, jakož i vzhledem k tomu, že se toto jméno ještě několikrát ve knize té čte (jak z následujícího vidno), že jméno to zní nejinak nežli: Švach.

Letha 1572. W patek przed S^m Martinem odewzdal Geho miti Urozenemů Panů Panů, Getržichowj z Kunowicz a na Brodie Uherskem Panů nassemů milostivemů a diedicžnemu Geho miti puol lanů roli Ležiczy wedle Geho miti Panie Lanů nad miestem Martin Syn Komnianskeho Geho miti Panů y Erbůom Geho miti za diediczne a swobodne podle prawa."

Zápisy tyto ve známosť uvádějí další členy rodu Komňanských v Uh. Brodě, totiž Martina Komňanského a bratra jeho Eliáše Švacha. Martin Komňanský, napotomní otec Jana Amosa Komenského, označen je v zápisech těchto jakožto mladý, v samostatnosť teprv — nepochybně následkem nedávného úmrtí otce svého — vstupující občan Uh. Brodský; neboť právo odevzdávati odprodané pozemky, jež v době této jakýmsi slavnostním způsobem se dělo, příslušelo toliko občanům samostatným. Že Martin Komňanský a nebožtík Eliáš Švach vlastní bratři byli, zřejmo je z následujícího zápisu, jenž se čte ve knize uvedené pod čís. I. a zní takto:

„*Letha 1573 W nedieli przed swatym Hurbanem učinen ye nalez mezi osobami zuzanú brazdowú a martinem sswachem z prawa horenskeho a to takowy: yakož sú mieli rozeprzi mezi sebú o dluh, kteryž gest byl dlužen brazda nebosstikowi sswachowi dluh něgaky za žito a to takowy, gakž su swětkowe wyznali, že su slysseli od nebosstika sswacha, když gest na smrtedlne posteli ležel, zie to magi w pamieti, gak su spolu rozmluwali, zie gest gemu dluhu sprawedliweho gesste dluzen 4 zl. brazda nebosstik; a to my z prawa horenskeho činime nalez, aby gemu sswachowemu bratru Martinowi byly dany ty 4 zl. za vinohrad, poniewadž dluh sprawedliwy gest.*"

Dle toho je možno, že původní jméno, které rodina Komňanských z Komně do Uh. Brodu si přinesla, bylo Švach. Možná však také, že jméno toto zdědila po tom, po kom dům v Uh. Brodě ujala, jakož nezřídka se stávalo. Rovněž pravdě nepodobno jest, že Martin a Eliáš byli synové Tomáše Komňanského, ana doba, ve které tento (Tomáš) naposledy v knihách se vyskytuje (1556), není příliš daleka od doby, kdy se čtou jmena Eliáše a Martina a poněvadž — jak již na hoře provoděno bylo — rodina Komňanských toliko jediná v Uh. Brodě v době této žila.

Jméno Eliáše Svacha čte se ještě v zápise tomto:

(IV.) *Letha Panie 1.5.7.1. W patek po Stey Dorothie odewzdal Eliass Sswach kus roli aneb Ugezdek wedle Ssimka Žilamachowa a Witka Hasprwy nad Koržecznikem Leziczy Tomassowi Ondrzeykowi za diediczny a Swobodny podle prawa.*

Dle tohoto a dle záznamu z r. 1572 (IV.) zemřel tedy Eliáš Švach někdy během roku 1571. anebo na začátku r. 1572.

Po roku 1572. nečiní se o Komňanských v listinách zmínka dříve než teprva r. 1602. (VII.), kdy Martin Komňanský koupil čtvrť rolí po manželce Jonáše mlynáře hračovského, jakž z následujícího zápisu patrno:

„*Letha 1602. W strzedu po S^m Ondržegi Jonass Mlynarz Hračowsky odewzdal Cztwrt roli Ležiczy w ssumiczkem poli podle Symeona Danyelowa po Annie dczerži Jana Chmele*[1]) *Manžielce geho pržinaležite Martinowi Komnianskemu za wolnau a Swobodnaů podle prawa.*"

[1]) Hrazděra (O jméně atd. str. 38) čte chybně: Výmele.

Nejhojnější na zprávy o Martinu Komňanském jest r. 1603.

Připověděv se ku konci r. 1602. Martin Komenský jakožto pravovarečný měšťan do cechu nákladnického[5]), učinil po tehdejším obyčeji pánům nákladníkům svačinu, ku kteréž z cechovních peněz vínem se přispělo. Zápis o tom k r. 1602. (V.) následovně zní:

„*Dano za wýno Prži swaczině Martýna Koměnskeho 25 gr.*"

Přípověď jeho v rejstřech cechu tohoto zapsána jest těmito slovy: „*Létha Paňě 1603. We sstwrtěk po Stem Pawli na wýru křžěstanskú obraczěnj Uczěňil Przipowěd Martýn Koměnsky k žjwnostij Nakladňýczkě, dal 2 R. Wosk zůstawa. giž dodal.*"

V části rejster cechu nákladnického, v níž příjem přípovědních peněz se zapisoval, poznamenáno k r. 1603: „*Przigato od Komenskeho pržipowiědy 2 R.*" a v části, v níž se příjem a vydání vosku zapisovalo, poznačeno v příjmu k témuž roku „*Przigaly Wosku od Martına Koměnskěho 2 ℔*" a ve vydání: „*Dano Wosku Koměnskěmů 1 ℔.*" Podle zápisu tohoto Martinu Komenskému někdo zemřel; byloť v oněch a ještě v pozdějších dobách zvykem, dávati údům jakéhokoli cechu a jich rodinám ku pohřebu 1 ℔ vosku.

Další zápis týká se „*Dworů kaupeneho od Martina Komnianskeho w Neradiezych*" a jest tohoto znění:

„*Letha 1603. W patek po Pamatcze Promienieni Pana Krysta, Martin Komniansky kaupil dwuor Ležiczy W neradiezych od Pawla Makowcze za hotowych za 120 R, kterež Pawel Makowecz od Martina Komnianskeho pržigal. A on Pawel Makowecz giž wicze nižiadněho Prawa sobie ani manželcze swe a ditkam svym nepozustawuge. Ale ten dwuor z pržislussenstvim svym, gemu Martinowi Komnianskemu, y geho manželcze a ditkam geho Za wolny a Swobodny a za zaplaczeny odewzdawa podle prawa.*"

Podle tohoto i předcházejících zápisů byl Martin Komenský zámožným měšťanem uh. brodským. Neboť nákladu, jakého živnosť nákladnická vyžadovala, nemohli než toliko zámožní měšťané nésti. Se živností nákladnickou úzce spojeno bylo hospodářství polní. Mnozí měšťané uh. brodští vládli v dobách dřevních rozsáhlými pozemky. Takoví (ne-li všichni, tedy většina jich) měli ven z města, tedy na předměstích dvory a dvorky, t. j. hospodářská stavení pro čeleď a dobytek, zahrady a stodoly, pro kteréžto při domech v městě místa nebylo. Takových dvorů na počátku 16. stol. na předměstích uh. brodských skoro dvacet se napočítalo; nyní počet jejich ještě třináct obnáší. Dvůr Martina Komenského nalézal se tedy v Neradicích, které jsou částí předměstí uh. brodského. I tím, že Martin Komenský hotovými dvůr Pavlu Makovcovi zaplatil, což v dobách těch jen velmi zřídka se stávalo, jeví se zámožnost jeho. Naproti tomu však v žádném zápisu mnou objeveném není zaznamenáno, že by Martin Komenský byl mlynářem, ať již majitelem nebo nájemcem mlýna, býval. Martina Komenského — a sice toliko pouhým jmenem „Komňanský" — vzpomíná se ještě v zápise tomto:

---

[5]) Tak se nazýval cech pravovarečných občanů = nákladníku. Srov. Kottův Česko-německý slovník pod slovem: Nákladnický atd.

(VII. Str. 125.) *1604. den S^o Girži Jan Bobal odewzdal Sstwrt Rolj ležiczy w Ssumiczkym polj Zgedne strany podle cztwrti Mikulasse Sswicha, a z drůhé strany podle Komnianskyho Janowi Chomútowy wolnú a swobodnú podle Prawa.*"

Jest to poslední zápis, v němž Martina Komenského jakožto živoucího se vzpomíná. Nalezámeť v rejstrech cechu nákladnického v té části, v níž zapsáno jest vydání vosku k pohřebům pro spoluúdy cechu tohoto a jich rodiny podle umístění tohoto záznamu v knize někdy v pololetí roku 1604. psáno: „*Dano Komènskeg k pohržebu 1 tl.*"; že k pohřbu Martina Komenského, o tom pochybovati nelze ze příčin na snadě jsoucích. Předně Komenská, která (jak odjinud známo) manžela svého přežila, nemohla vosk než toliko ku pohřbu manžela svého z cechu vzíti, an v jiném případě vosk takový jen tenkráte ženám se dával, když se byly za spoluúdy do cechu připověděly; což že by i Komenská byla kdy učinila, o tom — ač nám po ruce jest úplný seznam všech, kteří se od r. 1550. až skoro do r. 1650. do cechu nákladnického v Uh. Brodě připověděli — žádným hodnověrným svědectvím stvrditi nelze. Za druhé: úmrtí Martina Komenského jakožto nákladníka musilo v rejstrech cechu nákladnického nějakým způsobem zaznamenáno býti; však kromě zápisu posledně uvedeného nic takového tu nenalezáme, co by k úmrtí jeho jakkoli se vztahovalo.

I z výpovědi J. A. Komenského r. 1665. v jeho knize „Lux e tenebris" na str. 7. jest na jevě, že Martin Komenský r. 1604. někdy v pololetí zemřel. Výpověď tato na jazyk český převedena zní: „Znal jsem se z dob chlapeckých s Drabíkem, jenž byl spolužákem mým ve škole rodiště svého Strážnici (kde mi bylo žíti u tety po smrti rodičů mých půl druha roku v letech *1604.* a *1605.*)....[6]) —

Zbývá mně tuto ještě dokázati totožnosť Martina syna Komňanského z r. 1572. s Martinem Komňanským a prostě Komňanským (beze jmena křestního) z prvních let 17. století.

Ta okolnosť, že pouhé rodové jméno Komňanský čte se v archivu uh.-brodském od r. 1550. do 1605. jedenáctkrát, nepřipouští — jak jsem již shora stručně podotkl — domněnky, že by v Uh. Brodě v dobách těchto kromě Komňanských, z nichž Jan Amos pochází, ještě jiný rod tohoto jména byl usedlým býval; třeba jen povážiti, jakých mnohdy až směšných přezdívek dostávalo se rodinám stejného jména, aby možným omylům v zápisech se předešlo! Mluví-li se tedy v zápisech tolikrát pouze o „Komňanském", je to důkazem, že tehdy žil v Brodě jediný rod toho jména. Také se mohl Martin Komňanský, jenž kolem r. 1572. samostatným hospodářem se stal, dobře dožíti r. 1604. Nebude tedy zajisté ani nejmenší pochybnosti o totožnosti Martina syna Komňanského z r. 1572. a Martina Komňanského, resp. Komňanského (bez bližšího označení) z let 1602—1604. Že pak jména Komňanský a Komenský jenom různě tvořené formy téhož jména jsou, bylo již jinde s dostatek prokázáno.

Naposledy čte se jmeno Martina Komenského r. 1609. (VII. str. 171.) v zápise tohoto znění:

„*Letha Panie 1609. W Pondielj Po Ste Lúczyi, kaupil pan Urban Strumensky, ty cziasy Purgmistr Miesta Brodu Uherského, Zahradu W*

[6]) Časop. vlasten. muzejn. spolku olom. 1889. str. 138.

Neradiczych mezy Nebosstika Martina Komenskeho Poziarem A Eliasse Sykory zahradú ležiczy, od Doroty Po Nebosstikowj Gregorowj Nornberskem wdowy Pozuostale Za 12 R hotowych, kterauž od nicho Przigala a Panu Urbanowj Za wolnú, swobodnú a diediczný odewzdala podle Prawa.“

Za nájezdu tureckého r. 1605. lehlo předměstí uh.-brodské popelem. Všecky měšťanské dvory, které vesměs ode dřeva byly, „do gruntu zkaženy a v nic obráceny byly.“ Po roku tomto již jen o „požárech“ (t. j. shořeliskách) dvorů v listinách zmínka se činí. Podobný osud stihl i dvůr Martina Komenského. Že „požár“ tento ještě r. 1609. na jméno Martina Komenského zapsán nalezáme, toho příčinou asi bylo, že (jak v „Sirotčí knize“ z r. 1576. až asi 1629. psáno stojí) „pro nenadálé vpády Turkův a Tatarův r. 1605. do země a pro válečný lid v tak nebezpečný čas v městě zůstávající, za čímž toho i roku druhého mor dosti veliký následoval, všecky věci právní zavřeny byly.“ Skutečně léta 1605. a 1606. oproti letům dřívějším a pozdějším nejméně zápisů vykazují.

R. 1617. nalezáme na místě „požáru“ Martina Komenského zahradu, jejíž majiteli jmenují se vážení měšťané uh.-brodští Pavel Bozkovský a Urban Strumenský, kteří, jak ze zápisu níže položeného vysvitne, byli zeťové Martina Komenského. I lze za to míti, že zahrady tyto oběma jmenovaným měšťanům jakožto nápady (pozůstalosti) po jejich manželkách, dcerách Martina Komenského připadly; neboť že by oba měšťané zahrady ty kdy byli zakoupili, toho — ač všechny odevzdávky rolí, zahrad atd. od r. 1571. až skoro do konce 17. stol. po ruce máme — v zápisech nenalezáme. —

O Anně Komenské, manželce Martina Komenského a matce našeho J. A. Komenského, mnoho zpráv nemáme. Kromě uvedené již zprávy z r. 1604. („Dano Komenskeg k pohrzebu 1 *tl.*“) vysvítá z jednoho zápisu, jejž níže uvedeme, že byla po smrti manžela svého majitelkou právovarečného domu v Uh. Brodě. — Zápis následující manželku li či dceru Martina Komenského vzpomíná, rozhodnouti nelze. Zápis zní:

(VII. Str. 130.) „*Létha Panie 1605. W patek po Sm Matiegi Pawel Makowecz odewzdal gednu Sstwrt Rolj nad Stodolamj Panskymj a druhau Rolj Polúlanj kratke nad czestú Prakssjczku ležiczy podle Polú Lanj Waczlawa Jankowýho a wedle Komnianske, Janowi Semenkowi Za wolne a swobodne podle Prawa.*“

Kdy Anna Komenská zemřela, z pramenův archivu uh.-brodského zjistiti nelze; však dle citované již výpovědi J. A. Komenského („kde mi bylo žíti u tety po smrti rodičů mých půl druha roku v letech *1604.* a *1605.*) zajisté manžela svého dlouho nepřežila.

Tělesné pozůstatky Martina Komenského a jeho manželky uloženy na Bratrském hřbitově v Uh. Brodě, což sám J. A. Komenský na obdarovací listině pro tento hřbitov poznamenal takto: „Na kterémž (hřbitově) uprostřed při kaplici pohřbený leží Martin Komenský 1602. . . . , k němu přiložena Anna, manželka jeho, a za tím Lidmila, pak Zuzana, dcery jejich. Což poznamenám, paměť rodičův svých sobě připomínaje. Jan A. Komenský leta 1670. in Februario Amsterodami hospes.“

Že se Komenský zajisté zmýlil, udávaje rok 1602. za úmrtní rok otce svého, který dle záznamu v archivu uh.-brodském teprva r. 1604.

zemřel, a že mýlku tuto přičísti sluší asi na vrub chabnoucí paměti starce již téměř 80tiletého, k tomu bylo již jinde poukázáno[7]). Opraviti chci však tuto mínění, kterému také Hrazděra průchod dal ve svém spisku (pozn. 133. na str. 39.). jakoby tehdejší hřbitov Bratrský v Uh. Brodě byl při chrámě sv. Jana (Křtitele) býval. Hřbitov tento byl dle mého přesvědčení v té části Uh. Brodu, která nyní „Sborem" se nazývá. Nejen že lid tak vypravuje, ale poukazuje k tomu i ta okolnosť, že se v těch místech mnoho kostí vyrývá, ano dle výpovědí starých pamětníků vykopávány byly tam i náhrobní kameny s nápisy. Hřbitov ten spustošen byl zároveň se sousedním „Sborem", t. j. chrámem Bratrským, za války třicetileté, když strana katolická v městě našem opět vrchu nabyla. —

Z pozůstalých Martina Komenského jmenují se Margeta Komenská a *B.* (bratr) Amos v následujících zápisech:

(VII. str. 128.) „*Letha Panie 1604. W Patek po Ste Kateržinie Urban Strumensky, gsaucz Zmocznieny od Margety Komnianske Sswagrowe swe odewzdal Sstwrt Rolj w Ssumiczkem polj leziczy wedle Lukasse Chmelowich a Pawla Strnada, Adamowi Maczkowi w Neradiczych za wolnú a swobodnú podle Prawa.*"

(VII. str. 245.) „*Pawel Bozkowsky. Letha 1619. 18.Xbris: Odkaupil Cztwrt Augezda k swé Cztwrti Augezda, kteryz gemu Napadem po Manzelce gcho gmenem Margety pržissel od B. Amosa Sswagra sweho pod lyssau horau leziczy. K tomu y djl lauky za hawrziczy przinalezegiczy gemu, Kterauzto Roli y djl lauky Pan Urban Strumensky na mjstě B. Amosa Sswagra swého bywsse zmocnieny odewzdal podle Prawa.*"

Zde tedy jmenuje se Urban Strumenský švakrem Markety Komenské a B(ratra) Amosa. Z toho jde na jevo totožnosť B. Amosa a J. A. Komenského; pak ale vychází z toho, že J. A. Komenský měl sestru jmenem Marketu, která byla provdána za Pavla Bozkovského, ale r. 1619. již byla nebožkou. Konečně jde z toho, že měl J. A. Komenský ještě jednu sestru, která se zde nejmenuje a která byla provdána za Urbana Strumenského. Snad to byla jedna z obou sester J. A. Komenského, jež tento ve svém shora citovaném poznamenání z r. 1670. nazývá Ludmilou a Zuzanou. Nápadnou je ta okolnosť, že v oné poznámce Komenského mlčením pominuta je uvedená v zápisech z roku 1604. a 1619. sestra jeho Marketa. Snad byla pochována na některém z obou později (r. 1607. a 1618.) založených hřbitovech Bratrských v Uh. Brodě.[8])

Oba švakři J. A. Komenského, manželé jeho sester, totiž Pavel Bozkovský a Urban Strumenský byli vážení měšťané Uh. brodští. Strumenský zasedal v radě městské přes 30 let a byl (jak ze zápisu z r. 1609. VII. shora citovaného na jevo jde) kolem r. 1609. také purkmistrem, r. 1616. pak primátorem uh. brodským.

[7]) Hrazděra, O jméně atd. str. 39.

[8]) O založení hřbitova posledně uvedeného svědčí tato zpráva v purkrechtní knize (str. 537): „*Jira Wainků: Letha Panie 1618. W Pondielj den S^o Girži Hospodarzi Zboru tento grunt od Margethy Leziačzky na Kerchow odkoupili za Summu 18 R. A tak ten grunt již sessel. A wice mezi domownj platy naležieti nebude.*" Grunt ten byl v Hradišťské ulici.

II. O rodném dome J. A. Komenského.

Z listinných zpráv dosud uvedených jde s absolutní jistotou na jevo, že otec J. A. Komenského v letech 1572. a 1602.—1604. v Uh. Brodě usedlým byl. Jedná se však o to, zjistiti, zdali on také po celou tu dobu od r. 1572. do 1604., tedy i v roce 1592. v Uh. Brodě sídlil Pro tuto věc důkazu pozitivního, t j. nějakého záznamu z r. 1592. nemáme. Za to však máme pro to neklamný důkaz negativní, totiž tu věc, že po celou dobu od r. 1572. do 1602. není v knihách ode mne pečlivě prohledaných o rodině Komenských pražádné zprávy. Zejmena pak purkrechtní kniha, uvedená pod číslem VI., v níž veškery změny v držebnosti domů městských, jež jednak prodejem, jednak nápadem (dědictvím) od r. 1586. až skoro do roku 1625. se staly, zaznamenány jsou, nezmiňuje se ani slovem, že by Martin Komenský od r. 1572. do r. 1602. dům v Uh. Brodě buď kupem buď nápadem byl ujal neb odevzdal. Rovněž i svrchu uvedené knihy pozemkové, v nichž veškery změny v držebnosti pozemků jež toliko prodejem se staly od r. 1571. až do 18. stol., zaznamenány jsou, ani jediným závažným nevykazují se zápisem, který by oprávňoval k domněnce, že by Martin Komenský v době svrchu zmíněné Uh. Brod byl opustil a znova se v něm usadil.[9]) Ani úplný seznam těch osob. které se od r. 1550. až skoro do konce 17. stol. pod ochranu města Uh. Brodu připověděly, podobně žádné zprávy neposkytuje, že by v době této dříve nebo později Martin Komenský v ochranu města se byl připověděl. tedy obyvatelem uh. brodským se stal.

Na základě tohoto všestranného mlčení pramenů našich lze tvrditi, že Martin Komenský po celý život svůj v Uh. Brodě nepřetržitě bydlel. Z toho možno tedy dle vší pravděpodobnosti souditi, že se syn jeho Jan v Uh. Brodě narodil. —

Znajíce nyní rodiště J. A. Komenského, chceme se pokusiti i o rozřešení otázky další, neméně zajímavé, možno-li totiž na základě listinných zpráv snad určiti ještě také rodný dům velikého tohoto Broďana.

Lidová tradice, které i Hrazděra ve svém spisku (O jméně atd. str. 41.) dal místa, označuje jako rodný jeho dům mlýn Trdlov. nyní prý přezvaný Škrdlovem. Domněnku tuto podporuje arci to obecné mínění, že otec Jana Amose byl mlynářem. Proto jsem také já, pátraje v archivu uh. brodském, měl pilný zřetel i ku mlýnům a jich držitelům. Jak jsem však již podotkl, nenašel jsem v pramenech mnou prohlednutých ani nejmenší zmínky o tom, že by Martin Komňanský byl majitelem nebo nájemníkem mlýna býval.

Co se pak zejmena Trdlova resp. „Škrdlova" týká, tu dlužno především opraviti to mylné domnění, že tato dvě jmena patří témuž mlýnu (O jméně atd. str. 41.). O Trdlově dopátral jsem se totiž těchto zpráv: R. 1488. na den sv. Valentina koupili tento mlýn měšťané uh. brodští. R. 1575. a ještě 1584. jmenuje se jeho majitelem Tomáš Žukovský a r. 1594. Ondra Žukovský. Z porovnání těchto dvou zpráv jde na jevo, že Trdlov od r. 1575. do 1594. byl v majetku rodiny Žukovských a že tedy zejmena v rozhodném roce 1592. Martinu Komňanskému nepatřil.

[9]) Odevzdání půllánu rolí Jetřichovi z Kunovic, tehdejšímu držiteli panství uh. brodského, nemůže tu na váhu kladeno býti; stalo se tak následkem snahy po rozšíření majetku, jakou držitel tento vůbec jevil.

I všechny další zprávy o Trdlově z let 1601., 1618. a 1641. jmenují zcela jiné majitele nežli Komenského. K r. 1669. čte se v urbáři vrchnostenském: „Bajowec und Trdlowec stehen an zwei von Niwnitz flüssenden unterschiedlichen Wässern.“ Poněvadž Škrlovec leží na téže vodě jako Bajovec, tedy nemůže býti Trdlovec se Škrlovcem totožný. K r. 1672. čte se v „Památkách Uh. Brodu“ sepsaných Martinem Letochou: „.... voda takové škody zdělala, že jich opsati možno není; mlýn trdlovský městský zbořila, který tak nikdy více stavěný a spravovaný nebyl, než až do našich časů (1724.) pustý zůstal.“ Jméno mlýna Trdlova uchovaly podnes polní trať „Nad Trdlovem“ a „Lavka Trdlovská“, která vede přes řeku Korečnici, na níž mlýn tento stával.

O sousedním mlýnu „Bajovci“ známo, že jeho majitelem byl r. 1558. Jakub Škrle, r. 1561. Martin Škrle, r. 1581. Matyáš Škrle, po němž dědil Bajovec jeho syn Jan Škrle, kdežto druhý syn Matyášův Jiřík Škrle měl dostati z mlýna toho jakousi částku. R. 1616. je Bajovec majetkem města Brodu, a jest oprávněna domněnka, že teprva v této době nynější mlýn Škrlovec (nikoli Škrdlovec) byl vystavěn na pozemcích ku mlýnu Bajovci náležitých, neboť pozemky obou těchto mlýnů spolu sousedí. Ještě r. 1616. není Škrlovce v seznamu mlýnů, jež v okolí města Brodu Uherského se nalezaly, ale již r. 1629. činí se zmínka o „novém mlýnu nad Trdlovem“, kterážto poznámka jiného mlýnu nežli Škrlovce týkati se nemůže.

Z uvedených tuto listinných zpráv o Trdlově i Škrlovci jde na jevo, že ani jeden ani druhý rodným domem J. A. Komenského býti nemůže; Trdlov Komenským nikdy nepatřil a Škrlovce r. 1592. ještě vůbec nebylo. Za to však podařilo se mně nalézti záznamy, ze kterých s jistotou téměř naprostou mohl jsem stanoviti dům, který otci Jana Amosa v Uh. Brodě patřil a jejž tedy za rodný dům J. Amosa Komenského pokládati možno.

První zápis o něm čte se k roku 1603. následovně:

(VI.) *Letha Panie 1603. W Patek den So Jana Stieti Přžedstaupil* (*Duchek Przerowsky*) *z Madlenau Kralkú, Přžed Pana Půrgmistra a Pany; oznamili, zie na ten Czias Podle Smluwy dobrowolne kaupil dům ležiczy W Uliczy Za Komenským .....*“

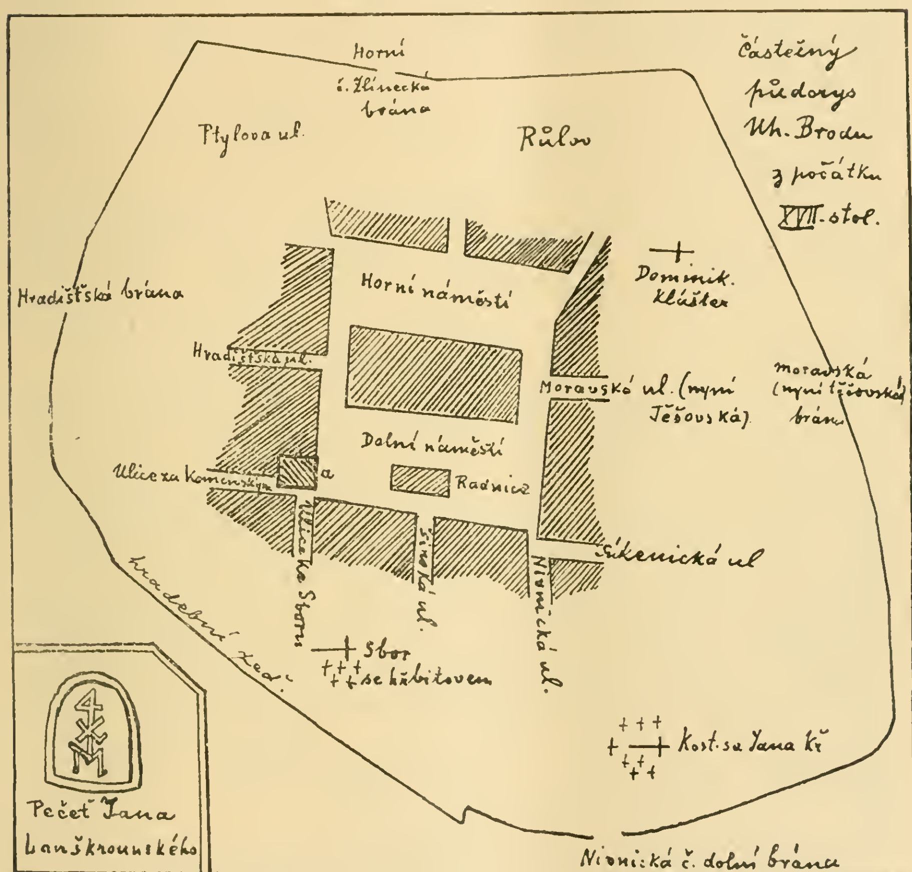
Podle zápisu tohoto stál dům Martina Komenského někde na rohu a ulice zaň nějak byla pošinuta. — Přímo vzpomíná se domu Komenského v zápise druhém, jenž se čte k r. 1604. (VI. str. 348.) následovně:

„*Letha Panie 1604. W Pondiely przěd Sm Mathaussem, kaupil duom Jan Buress na horzepsaný od Jana Oderskýho za 170 R., jeden každý Zlatý po 30 gr. bilych Poczitagicz, Zawdal hotowých 10 R. 15 gr. o 15 R. odkazuge na domie Komnianskeho ......*

Zápisem tímto na jisto se staví, že M. Komenský v Uh. Brodě měl dům. Kterak se stalo, že Jan Bureš měl na něm 15 zl., lze vysvětliti toliko tím, že Martin Komenský před smrtí svou dal dům svůj, jak se domnívám, v doživotní užívání manželce své, ostatním pak pozůstalým dal na něm upsati jisté obnosy peněz, které po jejich smrti připadly na nejbližší příbuzné. I lze za to míti, že Jan Bureš měl některou ze dcer Martina Komenského za manželku, po níž oněch zmíněných 15 zl., na domě Komenského upsaných naň přešlo.

Zápisem třetím na jisto se staví někdejší stanoviště domu Martina Komenského. Pod záhlavím „*Komnianska*“ v purkrechtní knize str. 509., které podle povahy písma několik let před tím, nežli se následující zápis stal, napsáno bylo, čteme: „*Hledey bedliwie, komu na tomto gruntie Penize Naležj, W Knihach Rudych.* [7])

Pod tímto zápisem následuje: *Jan Machaczick Sswecz. Letha Panie 1607. W Pondielj Po Swatem Bartholomiegj kaupil Dům Na*

dolnjm Rýnku Na Rohu podle Stare Girchařžsky A Protj Rathauzu ležieczý od Kateržiny Telcziarky Po Witowj Fatkowj Wdowy Pozůstaley za Summu Cžtýry Sta zlattých, každý zlatty po 31 gr. bilych počžitage: Zawdanku dal Jan Machaczick Tržidczetj Sedm zlattých, kterež Kateržina Swrchu Psana od nieho Pržigala. Ostatnj Summu ma Platiti rok po Roku po Dwanacztj zlattych . . . .“

[7]) Knih těchto velmi často se vzpomíná; byly to nepochybně knihy, v něž zapisovány byly úpisy na domech městských.

R. 1621. ujal dům tento zeť Jana Macháčka Jiřík Veselovský a byl jeho držitelem ještě r. 1641. Po roku tomto o něm více zmínka se nečiní. Že dům tento byl pravovarečný, vysvítá z toho, že jako Jan Macháček tak i Jiřík Veselovský hned po jeho zakoupení za spoluúdy do cechu nákladnického se připověděti dali. Poněvadž zápis ten má záhlaví „Komnianska“, není pochybnosti, že dům, jehož se týče, patřil Martinu Komenskému. Kterak „Komňanská“ k domu tomuto přijíti mohla, o tom domněnku svou podali jsme nahoře; v našich pramenech není o tom zmínky. Kterak Kateřina Telčárka vdova po nebožtíkovi Vítovi Fatkovi jeho majitelkou se stala, o tom není v knihách rovněž žádné zmínky; snad to zavinily nepořádky let 1605. a 1606., o nichž jsem již psal.

Podle místa, resp. pořadí, kde dům Komenských v knize purkrechtní poznamenání má, bylo jeho někdejsí stanovisko v západní části dolního náměstí. (Viz půdorys na str. 73.)

Na předních, nyní již scházejících několika listech v purkrechtní knize podle všeho zaznamenány byly domy stojící v tom pořadí, ve kterém je nyní fara a lékárna pana Ig. Seicherta. Odtud vchází se do „Moravské ulice“ (nyní ulice Těšovské) a jmenují se domy v ulici této a při Moravské bráně stojící. Z Moravské ulice vychází se na Dolní náměstí a jmenují se domy v tom pořadí, v němž nyní radnice městská stojí. Odtud vchází se do ulice „Sukenické,“ z této do „ulice za jatkami“ nebo k fortně na nový, r. 1607. založený hřbitov bratrský vedoucí a pak do „ulice za kostelem“, kteréžto všecky ulice nyní Židovské město zabírá. Na to následují domy v Nivnické ulici. Z této opět na Dolní náměstí se vchází a jmenují se domy v tom pořadí, v němž nyní domy purkmistra p. M. Pecháčka a Dra Webra stojí. Odtud vchází se do „Široké ulice“ a z této opět na Dolní náměstí. Vedle domu Telčarovského (nyní Studeníkova) vchází se do ulice ke Sboru vedoucí. Tu, za domem Telčarovským jmenuje se dům Vojty Bytovského a Mikuláše Steruského, který stál „na rohu vedle Sboru“. Na to vykázány jsou domy v „ulici za Sborem vedle školy Bratrské“, v „ulici naproti domu Bratrskému“, v „ulici za Rušikvasem“ a pak „v ulici za Komenským“. Tu jmenují se domy Duchka Přerovského, Eliáše Roháčka a pak dům Komňanské (*a* na půdorysu), který, jak ze zápisu uvedeného vidno, stál na rohu na Dolním náměstí naproti radnici, která uprostřed Dolního náměstí stála. Po domu Komňanské jmenuje se ještě několik domů a následují domy v „Hradištské ulici“, na to v „Ptylové ulici“, na Horním náměstí a konečně na Růlově.

Nemýlím se asi, osměluju-li se tvrditi, že někdejší stanoviště domu Komňanských v Uh. Brodě bylo na místě, kde nyní dům měšťana p. J. Resky stojí. I sama poloha domu tohoto tomu nasvědčuje. Máť dům tento položení takové, že jedno pořadí ulice za ním se nalezající, úplně jím zakryto a jakoby za ním schováno jest.

Před rokem 1717., kdy stavba nynějšího kostela farního začala, stál dům, jehož se týče, v jedné čáře s ostatními v téže řadě stojícími domy. Tím ulice za ním ještě více zastíněna byla a někdejší pojmenování „ulice za Komenským“ úplně bylo na místě. Následkem stavby farního kostela bylo s domem tímto a několika jinými domy postoupiti v pozadí, aby místo za kostelem poněkud rozšířeno bylo.

III. O pravém jméně J. A. Komenského.

Od roku 1884., totiž od té doby, co prof. Koželuha uveřejnil v Časop. muz. spol. olomuckého článek „O rodišti J. A. Komenského," v němž poprvé podal zprávu o tradici v Komně se udrževší, že pravé jméno Komenského prý bylo Milička, mnoho bylo o jméně tomto psáno. Tvrdilo se také, že Milička nebo Milíček vzniklo z původního Milič, jak zejména Dr. Dvorský z monogramu, jejž v Komenského knize „Voluminis prophetici etc." nalezl, dokazoval. Ve jméně Amos pak viděli mnozí latinský překlad tohoto prý původního jména Milič. Domněnka tato vyvrácena byla s dostatek na jiném místě.[11]) Neníť „Amos" původu latinského (amor, láska), nýbrž starobiblické jméno; taková jména přikládali si mnozí Bratří, jakož i v archivu uh.-brodském s nimi se potkáváme, na př.: Br. Ananiáš, Br. Jan Zachariáš atd.

Oné domněnky přidržel se také Hrazděra ve svém často citovaném spisku, přes to, že sám uveřejnil z archivu uh.-brodského zápisy, ve kterých se již otec Amosův jmenuje nejinak nežli Komňanský. Já pak prohledav všechny prameny archivu uh.-brodského svědomitě, nenašel jsem pranic, co by potvrzovalo domněnku, že se J. A. Komenský nebo jeho předkové jmenovali Milič nebo podobně. Naopak již domnělý děd J. Amosa, Tomáš sluje tu „Komňanským".

Jako nejhlavnější důvod pro domněnku, že Komenský původně se jmenoval Milič, uveden od Dra. Dvorského onen monogram z knihy „Voluminis prophetici etc.", okreslený v Časop vlast. muz. spolku olom. 1889. str. 141. Správnosť takového výkladu onoho monogramu popřel již archivář Brandl v „Hlase" 1890 č. 289. z důvodů pravopisných; poukázal k tomu, že písmeny v monogramu: *M*, *L* a *C* také číslice znamenají a vyslovil domněnku, „že Komenský oněmi písmeny nějaký vztah k svým chiliastickým myšlenkám naznačiti či skrýti chtěl." — Dále již zašel A. Truhlář, podav v Časop. mus. král. česk. 1891. str. 108—113. kritiku Hrazděrova spisku. Vidíť v monogramu onom „prostý letopočet, vyjádřený způsobem tímto: $ML = 1050$, $CC = 200$, 4 nepokládá za převrácené *T* a šikmě postavené *A*, nýbrž za obyčejné číslo 4, jež majíc před sebou zavěšena *CC* značí patrně 400; zbývá charakter *B*, v němž nevidí složených písmen *B* a *R*, nýbrž 8, a letopočet odtud vyšlý byl by 1658."

Mně se ani tento výklad nezdá správným a sice z následujícího důvodu:

Při prohlížení archivu brodského dostala se mně do rukou kvitance Jana Lanškrounského, soudce bratrského z r. 1620., na 210 zl. mor., kteréžto peníze jemu od purkmistra a pánů radních města Uh. Brodu pro pana Ondřeje Syrovského, souseda v Kurdějově, vyplaceny byly. Na této kvitanci je pečeť s monogramem (viz vyobr. na str. 73.) nápadně podobným onomu ve knize „Voluminis prophetici etc." Z téže značky jako tam, vypadající totiž jako spojené *M* a *L*, vyrůstá tuto rovněž kolmice zakončená stejným jako tam charakterem 4, jen že bez onoho domnělého *B* resp. bez domnělé 8. Na kolmici uprostřed položeny jsou křížem písmeny *I* a *L*. Jan Lanškrounský podepsal po levé straně této

[11]) Archivář Brandl ve feuilletonu „Hlasu" 1890. č. 263., 287 a 289.

pečeti své křestní jméno „Jan“, po pravé pak své jméno rodové „Lanškraunský“. Ve kvitanci samé pak poukazuje k této pečeti těmito slovy: *„Pro lepssy pak toho gistotu a dúwierženj Ja Jan Nade Psany Sekryt (t. j. pečeť) mug, kterêhož Vžywam, K tegto Kvitanczy Sem Przitiskl.“*

Poněvadž spis „Voluminis prophetici etc.“ vyšel teprva r. 1667, tedy byla pečeť Jana Lanškrounského nejméně o 47 let starší než monogram v oné knize otisknutý. A kdyby i monogram onen skrýval v sobě prostý letopočet 1658, tedy byl ještě vždy nejméně o 38 let mladší nežli pečeť Jana Lanškrounského, jejížto otisk máme z r. 1620. Nebyl tedy J. A Komenský prvním, jenž monogramu s takovými základními charaktery užíval; a snad se dalším pátráním nalezne, že takového, v základních rysech se shodujícího monogramu ještě jiní Bratří upotřebovali.

Za druhé nezdá se mi, že by tato pečeť Jana Lanškrounského skrývala v sobě jaký letopočet. Jaký smysl by měl zajisté letopočet na pečeti soukromé? A kdyby i jednotlivé částky monogramu tohoto měly značiti číslice, — v jakém vztahu ku Janu Lanškrounskému či k jednotě Bratrské by byl letopočet M L L I a 4, tedy 1105? Skřížené písmeny I a L patrně nejsou číslicemi, nýbrž začátečními písmenami jmena *J*an *L*anškrounský; tyto dvě písmeny tedy tvoří vlastní monogram, kdežto ostatní část pečeti, podklad tohoto vlastního monogramu, zdá se býti jakousi společnou značkou, které snad někteří Bratří (zejmena i Komenský) při pečetích a monogramech svých užívali. Významu této značky ovšem nemohu se dohadnouti.

Dle toho tedy snad i v onom monogramu ve knize „Voluminis prophetici etc.“ sestává vlastní monogram jenom z obou vespolek spletených *CC* uprostřed celé značky. Arci, jak by přišel Jan Amos Komenský ku monogramu složenému ze dvou *C*? Jedno *C* by arci mohlo býti *C*omenius, pro druhé *C* však nám schází výklad. Či by to snad bylo monogramem tiskařovým?

Budiž tomu jakkoli, tolik z mého nálezu pečeti Jana Lanškrounského vychází na jevo, že domněnka, jakoby se J. A. Komenský byl jmenoval dříve Milič, oním monogramem ve knize „Voluminis prophetici etc.“ dokázati se nedá. —

Jak se však jmenovali Komenští před svým přistěhováním z Komně do Uh. Brodu?

Jakož z uvedených v I. článku citátů vidno, měl Martin Komenský bratra jmenem Eliáše Švacha. Při neustálenosti a neupravenosti rodových jmen za tehdejších dob je vždy možno, že příjmení Švach bylo jmenem pouze Martinova bratra Eliáše, ačkoli dle zápisu z r. 1573. (I.) také Eliášův bratr Martin jednou Martinem Švachem se jmenuje. Byl-li však Tomáš Komňanský, jak se domníváme otcem Martina a Eliáše, pak se nedá dobře mysliti, aby bylo původní jméno rodiny, na které se při otci již bylo pozapomnělo, při synu zase oživlo. Proto nezdá se nám, že by původní jméno Komenských bylo bývalo „Švach“; snad je Komenští „zdědili“ po předešlém vlastníku domu, jejž v Brodě získali.

Jaké tedy bylo původní jmeno rodiny Komenských, neznáme. Jest to ostatně věcí vedlejší, když je listinami nade vši pochybnosť zjištěno, že „Komenským“ nazýval se již otec a snad i děd Jana Amosa Komenského.

Drobné zprávy.

Památky velehradské. I. *Kámen pod Strachovem.* Směrem severozápadním od Velehradu otevírá se do hor rozkošné údolí, v němž — asi hodinu od Velehradu vzdálena — leží dědina Salaš. Údolí vine se za Salašem dále tvoříc roztomilé kotliny, kolkolem lesnatými stráněmi uzavřené, kdežto na dně jejich zelenají se bujné louky svlažované šplouchajícím potůčkem. V těch místech za Salašem říkají jedné stráni Strachov. O tomto místě dostala se mně laskavým prostřednictvím důst. p. J. Vychodila, druhdy administrátora velehradského, zpráva od salašského starosty p. Václava Zemánka, napsaná podle vypravování Barbory Danielky ze Salaše. Zní pak takto: „Po pravé straně toho údolí je Strachov, tam za času válek bývali lidé schováni. Asi uprostřed Strachova je žlebina zvaná „Papradnice“, tam bývá mnoho papradí (kapradí); u té žlabiny je kámen, na kterém, když utíkali lidé před nepřítelem i s knězem, ten kněz sloužil mši sv.; na tomto kameni byl červený oblok (oblouk?) na způsob mísy, z čehož podnes se tam nachází nějaké viditelné znamení.“ Meškaje roku loňského přes léto na Velehradě a navnaděn jsa touto zprávou, umínil jsem si obádati záhadný kámen. V průvodu důst. p. Vychodila (jemuž povinován jsem k obzvláštním díkům za všemožnou podporu, poskytovanou mně při mých studijních procházkách po okolí velehradském) jakož i jmenovaného již p. starosty salašského a ještě jednoho souseda vypravil jsem se ke Strachovu; nevycházel jsem z údivu nad něžnou, roztomilou krásou tichého toho horského zákoutí, až jsme byli na místě. Tam, kde žlebina Papradnice z údolí v pravo do hor pod Strachovem se rozevírá, leží vskutku balvan asi půl třetí stopy vysoký a přes 3 stopy dlouhý, pokrytý téměř všecek bujným kapradím i ohromnými, sytě zelenými listy lopúnu — zvýší muže. Na přední části balvanu, kterou samojedinou kapradí nezakrývá, nezpozoroval jsem nic zvláštního. Ale když naši salašští průvodčí rozhrnuli větve kapradin a listy lopúnové se zadní strany balvanu, překvapily mne podivné čáry jakési na ploše kamenné, která, jak se zdá, před časy tuto byla urovnána. Nálezem tímto byli též naši průvodčí překvapeni, neboť — tak tvrdili — nikdy před tím tak zblízka balvan neprohlíželi. Odhrnuv opatrně rukama lišejníky, balvan i s rýhami pokrývající (což svědčí o tom, že vyryty byly zajisté dávno) a nahmatav prstem rýhy v kameni semotam vydlabané mohl jsem si učiniti jakýs takýs náčrtek tohoto záhadného předmětu. Podávám jej zde, neodvažuje se tajuplné ty črty řešiti, ani jakou domněnku o stáří záhadného nápisu pronésti. Dosti budiž na tom, že lidová pověsť o tomto kameni obádaním jeho došla opodstatněnosti. *V. Houdek.*

Kámen s črtami pod Strachovem u Velehradu.

Slovo o kožichovém vyšívání. Jak ve sbírkách, tak i v publikacích vzorů československého vyšívání prostonárodního věnuje se především zřetel vyšívání provedenému na plátně neb jiných tkaninách. Vyšívání, jímž bývají vyzdobeny kožené součásti krojové, jest věnována malá, po většině pak žádná pozornosť. A přece vyšívání toto, jež podle předmětu, na němž bývá nejčastěji provedeno, kožichovým vyšíváním nazýváme, nezadá v žádném zimního bílý, jehenčí kožich. Nosívali, leckde dosud nosívají, venkované též žlutavé, krátké kožichy černou kožešinou vroubené. Vyšívání na těchto však nepostřehneš. Za to bílé kožichy bývají bohatě a uměle vyšívány. Hlavní zřetel věnován je výzdobě pásu na zádech, jenž pojí oba zakřiveně vykrojené pásy postranní sbíhající od límce ke kapsám. Též pod kapsami i na okrajích rukávů bývá vyšívání. Obyčejně byl nejprvé vyšit

Kožichové vyšívání z česko-mor. pohoří. Dle náčrtku K. V. Adámka.

směru vyšívání tkaninovému. Udá se nám svým časem obšírnější statí v tomto časopisu o kožichovém vyšívání pojednati. Tehdy připojíme také výběr čelnějších vzorů. Dnes chci předběžnými několika slovy předmětu toho se dotknouti a pozornosti vlasteneckých sběratelů tento druh vyšívání zamluviti. Ve mnohých krajinách československých, tak na př. v českomoravském pohoří, byl a ve mnohých dosud jest podstatnou částí mužského kroje pás. Teprve když byl úplně dekorován, připevněn na švy kožicha. Umělejší a dovednější vyšívali přímo na kožich. Srovnávajíce staré, před půldruhým stem let provedené vzory se vzory, jež v poslední době před 30—20 lety byly urobeny, pozorujeme značný úpadek u vyšívání, však nemůžeme též neznamenati setrvačnosť u volbě motývů, z nichž dekorace bývají komponovány. Motývy tyto brány téměř napořád z přírody. Rostliny převládají,

tak zejména růže plané i plné, rozkvetlé i pouhá poupata, zvonce, tulipány, kočičky vrbové, trojlisty jetelové a j., jež kombinovány s pávími péry a jinými příkrasami, provedeny jsou v živých, nikoli však křiklavých barvách. Na některých kožiších vyšit věnec, v jehož středu umístěno jméno prvého majetníka, a j. Obyčejně bývá vzorec symetrický. Na některých kožiších shledáváme ozdoby úplně nesouměrné, však velmi ladnými a plnými tvary význačné. Geometrických příkras užíváno poskrovnu, a to z pravidla jako lemovek, tak půlkruhů, oblouků, vlnic, přímých čar a j. Někdy shledáváme se s geometrickými motývy ve vyšívání provedeném pod kapsami. Kromě prostředního pásu bývají i poboční pásy, aspoň z části, vyšity. Jen na nejstarším kožichu (jenž nám byl ve vsi Dědové u Hlinska ukázán) znamenali jsme na každém pobočním pásu směle vrženou od kapsy vzhůru k límci pěknými závity se vyvinující ratolest s řadou odbočujících trojlístků a poupat. Vyšíváno bývá vlnou, řídčeji hedvábím. Po vrchu jest vyšívání vyrudlé a ušpiněné. Původní barvitosť vynikne teprve z rubu po odpárání kožešinové podšívky.

K. V. Adámek.

K otázce o „rodišti J. A. Komenského.“ Nedávno nalezena byla „Registra důchodův na panství Novo-Světlovském městečka Bojkovic i všech dědin k panství na dědictví i na manství příslušejících, založená za uroz. pána, p. Zdeňka Žampacha z Pottenšteina a na Nov. Světlově. L. P. 1598.“ Mezi jinými naléźá se zde ves Komňa a její osadníci, a tu jako zvláštnosť dosti důležitou zaznamenati sluší, že mezi usedlými není osadníka, jenž by slul Milič nebo Milička, ačkoli v nynější době jest jméno to v okolí velmi rozšířeno. Pololánik Mikula Skrzinia jest přeškrtnut a jiným inkoustem zde připsáno: „Dáno Wa..chovi Ffoktovému a Janu Miličkovému na dva podsedky.“ — Toť jediné jméno Milička zde se vyskytující. Avšak ani v ostatních osadách jmeno to se nevyskytuje. Za to vyskytuje se častěji jméno Miloš a také v Komně byl Wašek (Václav) Miloš držitelem čtvrťlánu. Fojt komenský slul Staněk. Mlynáři byli tehdá v Komně tři a sice: Jura Turza, Gira Petřík a Matěj Spišek. Ku panství N. Světlovskému náležely tehdy: Bojkovice, Záhorovice, Komňa, Krhov, Bzová, Pitin, Šanov, Hostětin, Petrůvka, Kladná, Žilín, Přečkovice, Pozlovice, Řetechov, Provodov, Podhradí, Pradliska, Hrozinkov. Manské: Rodimov, Nevšová, Sehradice, II. Lhota, Dol. Lhota.

Ad. Cillich, uč. v Bojkovicích.

Pověsti o Spálivé. Jdeme-li z Týnce do Bystřice (u Olomouce), spatříme po pravé straně nevysoký kopec, jenž z jara zelená se bujným osením. Na jihovýchodní straně jeho je nyní kamenný lom. Lid nazývá jej dialekticky „Spálevá,“ což odvozeno zřejmě od „spáliti,“ a báji o něm roztodivné věci, a sice: 1. Na Spálivé býval prý za dávných časů o b r, který sedl-li si na vrch kopce, míval nohy až daleko do údolí nataženy. Pověsť tu slyšel jsem ve Vsisku. — 2. Dle jiné pověsti patřívala Spálivá kdysi ku „t ř i n á c t é m u k a n t o n u u h e r s k é m u.“ Stával prý na ní zámek a blízko něho dvůr; zámek patřil ještě k Moravě, dvůr však byl již v Uhrách. Pověsť tuto, kterou mně vypravoval stařec devadesátiletý, možno nalézti i na jiných místech jihových. Moravy. — 3. Také pověsť podobná oné o Blanických rytířích víže se ku Spálivé. Kdysi v zimě honila dívka ze Svisedlic svini po polích, až jí tato vběhla do Spálivé. Dívka za ní; náhle byla v jizbě, která byla všecka od stříbra jasná. Na zemi spali rytíři; po chvíli jeden pozdvihnuv se, přidušeným hlasem se ptal: „Brzo-li, brzo-li?“ — „Spěte dále, čas ještě nepřišel,“ odpověděl druhý. To se asi třikrát opětovalo. Konečně dívka vzpamatovavši se, utekla ven. Doma ještě obědvali; ale jak se podivi'a, když jí řekli, že byla celý rok pryč! — S touto pověstí souvisí jiná, která snad oné sloužila za základ. Vykládal mně stařeček jeden, že otec jeho jda jednou z Bystrovan za horkého odpoledne spatřil mnoho vojska, které patrně se cvičilo i z děl střílelo, ač nebylo slyšeti ran, ale jen viděti, jak vyšlehl z děla oheň. Asi dvě hodiny potrval zjev ten, potom se vojsko pomalu ztrácelo za Spálivou, až zaniklo. Dívalo se na to mnoho lidí z Holice a stalo prý se to asi r. 1820. Dnes ovšem těžko říci, zdali pověsť tato má reelní podklad či zakládá-li se na přírodním zjevu, jenž ovšem u nás je neobvyklý, na tzv. fata morgana. — Četné pověsti tyto svědčí zajisté o tom, že Spálivá je místo, které za šerého dávnověku mělo pro okolní obyvatelstvo jakousi důležitosť. Že by se tam byly však kdy jaké starožitnosti našly, není mně známo.

F. Šrámek.

Slovo „bronz“ odkud pochází. Mezi technickými výrazy, jichž věda archeologická nejčastěji užívá, takořka první místo zaujímá slovo „bronz“. Co se tímto výrazem vyrozumívá, je známo: smíšenina mědi a cínu, a sice v tom poměru, že mědi bývá 94—95 %, cínu pak jen 5—6 %. (V bronzovině novější arci bývá kromě toho přimíšen cinek i olovo). Největší počet předhistorických starožitností ko-

vových je z této smíšeniny kovů, která za čerstva je zlatolesklá, během věků pak pokrývá se zelenou rezí, zvanou patina. Ale jako archeologie dosud na jisto nepostavila, který národ první připadl na myšlénku, měď s cínem smíchati za tím účelem, aby z této smíšeniny zbraně, nástroje a šperky hotovil — tak ani jazykozpyt do dneška nevyzkoumal, ze kterého jazyka název této smíšeniny kovů pochodí. Přes to nebude nezajímavo zaznamenati různé domněnky o původu tohoto slova, jehož dnes všichni vzdělaní národové světa užívají. Různé výklady toho slova uvádí Schrader ve svém důležitém spise „Sprachvergleichung und Urgeschichte“ II. vyd. 1890. na str. 289. a 290. následovně: „Dle jedněch je to odvozenina z něm. adjektiva b r u n o, braun, brunizzo, bruniccie (brunitius), tedy tolik co hnědavý kov; dle jiných pochází z rovněž středoněm. o b r y z u m (obryzum aurum = χρυσίον ὄβρυζον = zlato, které přestálo zkoušku ohněm; již Cicero nazývá zkoušku zlata ohněm — obrussa); dle toho by bronz nazván byl po své zlatolesklé barvě (Dr. Diez, Etymologisches Wörterbuch der romanischen Sprachen I.[4], 69.). O nový výklad pokusil se nedávno francouzský učenec Berthelot ve svém pojednání „Sur le nom du bronze chez les alchimistes grecs“ (o jméně bronz u alchymistů řeckých, v časopise Revue archéologique 1888. str. 294.). Snaží se totiž za nejstarší formu tohoto slova ze spisů alchymistických prokázati středořecký tvar *βροντήσιον*. Tato forma odpovídá prý však latinskému a e s B r u n d i s i u m, t. j. kov Brundýzský, protože v Brundisiu (dnešním Brindisi, městu to v jihových. cípu Italie na pobřeží jaderského moře) prý byly slavné továrny na výrobky bronzové. Berthelot odvolává se při tom na Pliniovu Historia naturalis (XXXIII. 9, 45, XXXIV. 17. 40.) *H.*

Ornithologické pozorování. Večtvrtek dne 18. června t. r. zastřelil hajný p. Kysela na vrchu „Krátké“ u Mořkova na panství Tereziánském v okrese Novojičínském krásný exemplář orla skalního (Aquila fulva). Zmíněný dravec byl 82 cm. vys. a s roztaženými křídly 1·90 cm široký. Byl střelen do křídla a bránil se zuřivě, když měl býti chycen. P. assist. Klodner zaslal dravce sbírkám Terez. akademie ve Vídni. Zastřelený dravec zabloudil k nám z krajin alpských asi za posledního mlhavého počasí.

K. Jar. Červinka, učitel v Hodslavicích.

Opravy a doplňky. Do v ý k l a d u j m é n a „R ů ž č k y“, čili „Roušky“, spisovně česky „Rouštky“ v čísle 29. toh. časop. str. 34. vloudila se nesprávnost. Vycházeti třeba ode dvou dobře doložených forem: „Růžčka“ (vyslovuje se patrně „růščka“) a „růžecký“. „Růžčka“ nemůže býti nic jiného než „róžьčьka“, čili jak nyní říkáme „růžička“, a jméno přídavné musí zníti „róžьčьský“, tedy „růžecký“. V Šemberově názvu zračí se jen nesprávná jeho etymologie od slova „roždí“. Slovo „roždí“ jest collectivum, utvořené z „rozga“, česky „rózha“, „ruozha“, „růzha“ = větev, ratolest. Spisovné české *žd* povstalo z *ždž*, jakož se na Moravě dosud vyslovuje. Odtud Šemberův pravopis. Deminutivum slova „rózha“ zní původně *róždžьka“, mor. „růždžka“, jež se vyslovuje „růščka“, česky „růžďka“, jak již Palkovič dobře podle etym. psal, vyslovené jako „růštka“, „rouštka“, jakož také se psalo a píše, a značí „malou ratolest, ratolístku“. Od demin. českého „růžďka“ nemohlo by přídavné na — ьský jináč zněti než asi růždecký, mor. růždžecký: neboť skuponina *zg*, česky *zh*, a vzniklé z ní *ždž*, *žd* se více nerozestupuje. *Dr. Fr. Pastrnek.*

O kancionále růžeckém (známém našim čtenářům) došla naší redakce tato zpráva: Kancionál náležel ode dávna chrámu Páně v Rouštce, kdež otec můj po 13 let byl učitelem a varhaníkem při témže chrámě. Později byl tam učitelem a varhaníkem můj bratr, nyní odbor. učitel v Tišnově. Ten za souhlasu tehdejšího dp. faráře Jos. Odstrčila zmíněný kancionál, který nám jako dětem už velmi dobře znám byl, z kostela vzal a jiný starý tištěný místo něho do kostela dal. Když jsem pak jednou u p. prof. K. J. Mašky byl návštěvou, zmínil jsem se o onom kancionále. Později pak ukázal jsem kancionál ten p. professorovi, kterýž jej pak s mým i bratrovým přivolením daroval olom. muz. spolku. Poněvadž pak Rouštka (val. „Růžčka“; tvaru Rouštka, Roučka, Růžďka ani Hruška Valaši neužívají) leží u Vsetína na Valašsku, jest „růžecký“ (jiného adjektiva od toho jména neznám) kancionál skutečně valašským. – O původu kancionálu „růžeckého“ domýšlím se tohoto: Fara i církev prženská patří zajisté k velmi starým. Čteme o ní v katalogu kněžstva arcidioecese olomucké: „Haec parochia ut fertur, perantiqua, circa a. 1630 cessavit, eratque parochiae ecclesiae Vsetinensi titulo commendatae subordinata, simulque statio plerumque missionarii ex ordine Societatis Jesu. A. 1683. parochia de novo fundata est.“ O Rouštce však čteme: „Anno 1777 hic loci Capellanus localis, parocho Pržnensi subordinatus, stabiliebatur, qui anno 1784 propriam cu-

ram, et a. 1864 Parochi titulum nactus est.“ I pokládám pravdě po'obným toto: Počátkem 18. stol., tedy brzy po znovuzřízení fary prženské byl M. Mužikovský rektorem prženským. Při tom bylo mu asi časem také s prženským farářem konati služby Boží a vůbec církevní obřady v Rouštce, kamž dosazen byl stálý kaplan faráři prženskému podřízený teprve r. 1777. Poněvadž pak obřady ty bylo Mužikovskému konati asi častěji a v Rouštce vhodné knihy k tomu neměl, napsal nejpotřebnější zpěvy, modlitby etc. ve zvláštní knihu, kterou chrámu Páně růžeckému r. 1755 daroval a již asi už před tím sám při církevních obřadech užíval. Kniby té užívalo se ještě i za mého mládí časem v kostele. Z toho vidno, že je to skutečně valašský kancionál z chrámu Páně růžeckého u Vsetína.

K. Jar. Červinka, učitel v Hodslavicích.

Literatura.

Das südost-mährische Eruptiv-Gebiet. (*Jiho-východo-moravské území eruptivní.*) Petrografická monografie **Jos. Klvaně**, gymn. professora v Uh. Hradišti. — Krajinu mezi Bánovem, Bojkovicemi a Starým Hrozénkovem, pr slulou eruptivními vrchy a minerálními vodami, po celé toto století různí badatelé vyhledávali a navštěvovali. Ba směle můžeme tvrditi, že kamení žádného kraje moravského tolik a tak znamenitých zpytatelů se nedostalo, jako kamení vyvřelých hornin jihovýchodní Moravy. Máť kraj ten a jeho horniny již svou dosti obsáhlou literaturu: Dr. Ami Boué, Lill z Lilienbachu, E. F. Glocker, Pavel Partsch, Albin Heinrich, Fr. šl. Hauer, Dionys Štur, Jul. Schmidt, Dr. Gust. Čermák (Tschermak), Dr. Fr. Neminar, C. M. Paul a j. psali o horninách těch, každý se svého stanoviska: krajinného, geologického, petrografického, mineralogického, chemického. Není tedy divu, že i našeho neunavného badatele v oboru hornin moravských, professora Klvaňu, trachytové pohoří Bánovské ku bedlivému prozkoumání pobízelo. Byv r. 1884 přeložen do Uh. Hradiště a dostav se tak poblíž onoho kraje, časté tam konal vycházky, sbíraje hojný materiál, který na základě moderní vědy petrografické prozkoumal, určil a seřadil. Výsledky prací jeho byly uveřejněny v programech českého gymnasia Uh. Hradištského v letech 1885. a 1889., nadepsány jsouce: „O třetihorních sopečných horninách na Moravě a ve Slezsku vůbec a Bánovsko-Bojkovických zvlášť“ a „Petrografický příspěvek ku poznání vyvřelých hornin na Moravě a ve Slezsku.“ Výskumy ty značně rozšířené a soustředěné podává nám jeho nejnovější publikace: „Das Südostmährische Eruptivgebiet.“ Spis, obsahující 83 stran tiskových, rozdělen jest v tyto statě: I. Geologické poměry. Pan spisovatel, líče sopečný kraj a ráz vrchů, popisuje celkem asi 50 hornin z různých nalezišť. Mezi jinými zajímavými zprávami o svých vycházkách dotvrzuje tu svůj náhled již r. 1885 pronešený o tak zv. sopce Ordějovské. Jest to návrší vypínající se nade dvorem Ordějovem nedaleko Bánova, které bylo obklopeno dvojitým valem, nyní z větší části zoraným. Tato okolnosť a rozmetané zde strusky trachytům podobné poutaly vždy pozornosť navštěvovatelů a svedly je k tomu, že vršek ten kuželovitý za jícen vyvřelé sopky prohlásili. Prof. Klvaňa navštíviv ponejprv vrchol, badavým poznal okem, že tu nebylo sopečného jícnu, nýbrž že je to dvouvalové středověké hradisko. Náhled svůj zjistiv zbytky spálených dřev, které z valů vykopal, odkázal domnělou sopku archeologům! — Ve stati II. petrografické roztřiďuje nakupený materiál a rozeznává: a) andesity světlé. Ve hmotě drobnozrné, plagioklasové a magnetitové vystupují porfyrický živec a amfibol neb augit. Příměsky jsou apatit, biotit a pyrit. b) Andesity tmavé. Základná hmota je více sklovitá s týmiž porfyrovitě vyvinutými nerosty. c) Čediče buď hrubo-, buď drobnozrné se vtroušeným augitem a olivinem. Pak následuje zevrubný mikroskopický popis eruptivných kamenů počtem přes 50, z nichžto je přes 40 andesitů a 10 čedičů. Část tato ze spisu nejdůležitější, svědčí o zvláštní píli pana spisovatele a je ceny trvalé. Tu nemůžeme zamlčeti přání, by každý kus horniny, který po stránce vědecké se prozkoumá a popíše, ve zvláštní sbírce c. k. geolog. ústavu uschován byl; jen tak by

se mnohému nedorozumění a mnohé vědecké rozepři předešlo. — III. stať chemická, která též zahrnuje hustoty popsaných hornin, jest poněkud slabší; neboť uvádějí se pouze 4 nové rozbory, které právě se starými značně se rozcházejí, což pan spisovatel sám upřímně doznává. V odstavci IV. pojednávaje o zvětrání popsaných skalisk, popisuje změny, které se dějí i se hmotou základnou i s krystaly v ní vtroušenými, líčí je, jak se jeví povrchně, jak pod drobnohledem, a udává všeho toho příčiny. Stať V. věnována je druhotním minerálům, jichž napočítal 7. — Ve zvláštním dodatku vypravuje pan spisovatel, že vyvřelé skály ty jsou skoro vesměs ze šesti- nebo pětibokých, svislých sloupů nakupeny, z čehož soudí, že vyvřelá hmota střechovitě se rozložila. — Ku konci své zdařilé práce podává náhledy o stáří popsaných hornin. Opíraje se o výzkumy dřívějších badatelů a o své vlastní zkušenosti, dovozuje, že vrchy Bojkovicko-Bánovské vystoupily v době miocénové a že světlé andesity vyvřely dříve než tmavé andesity a husté čediče. O čedičích hrubozrných, jaké se u Starého Hrozénkova, u Komně a Pytína vyskytují, pan spisovatel určitě se nevyjádřil. Proti náhledu Čermákově, který je nejmladšími v eruptivní řadě považuje, vyššího jim podkládá stáří, poněvadž jaspisů miocénových, jaké v andesitech a hustých basaltech vrostlé bývají, úplně postrádají. Pečlivě upravenému spisu připojeny jsou dvě tabulky, jedna topografická, druhá mikropetrografická. Kéž by ostatním horninám moravským stejně důkladných monografií brzy se dostalo!

Dr. Fr. Dvorský.

Kůlna a Kostelík. Dvě jeskyně v útvaru devonského vápence na Moravě. Bádání a rozjímání o pravěkém a předvěkém člověku. Na základě vlastního zkoumání sepsal **Dr. Martin Kříž.** Brno 1889—91. Nákladem muzejního spolku brněnského. Stran 474 + VI s devíti tabulkami obrázků. Za našich skromných poměrů národních a literárních vítati jest vřele každou práci opravdovou, každého pracovníka, jenž s nejlepším úmyslem chce národu prospěti svojí hřivnou. Zeť naše věda archeologická takými dělníky od Vocelových dob se protříbila a mlha ustoupila dále do pozadí, jisto jest. Milý nám jest tedy každý, ať již pokládá Slovany za autochtony zdejší, aneb váží pravdojatné důvody pro zalidnění zemí našich Boji, Markomany (Kvády) a posléze Slovany, jen když vodu na mlýn svůj žene z pramenů čistých, svého přesvědčení hájí bez vášně a rozvážně i hlasů jiných si hledí. Takovým mužem práce jest též Dr. M. Kříž, a s hlediště výše dotčeného chceme přihlednouti k jeho poslední publikaci, kterou vlastně bylo by lze rozvésti v několik „bádání". Názvem knihy není obsah její dosti vymezen. Pan autor chtěl podati příkladný rozbor prací vykonaných v oněch jeskyních, ale rozjímání svá rozvedl až do míry, že se čtenář ptá (jako v celém 2. sešitu), kde že se obsah té části odnáší ke „Kůlně a Kostelíku"? Obsah spisu celého rozvržen v část topograficko-geologickou, v paleontologickou, anthropologickou (s oddílem archeologickým a ethnografickým) a zoogeografickou. Methoda páně autorova jest velmi přesvědčivá, sloh jasný, lapidární, místy až příliš jadrný a příklady hojně dokládáno. A přece nevím, kolik čtenářů s pravým užitkem a zálibou celou knihu tuto přečetlo. Chceme objektivně a bez předsudku pověděti, co se nám při spisu líbí a co ne. Prvá i druhá část zamlouvá se nám podrobným, a jak posouditi můžeme, přesným popisem jeskyň, jich geologického složení a v náplavě uzavřených památek zvířecích. V archeologickém oddílu třetí části líbí se nám líčení kulturního bytu v obydlí, šatstvě, pokrmu, ryteb a ličidel dávných i se zřetelem ku rozžehání a udržování ohně a způsob dávných lovů v době pravěké; načež v době následující zejmena domácím zvířatům a hotovení nádob věnován zřetel. Při uvádění nástrojů z bronzu vzat vedle přivezených artefaktů také zřetel k domácí výrobě, nalezenými kadludy dokázané.

Jinak se má věc s částí ethnografickou. Jsme jisti, že autor zná novější výklad pravdě podobný o zalidnění Evropy, než přes to drží se staršího výkladu, že přišel první člověk do Evropy z Azie. Po té zavrhuje náhled Dawkinsův, že by to byli Eskymáci, dovozuje linguisticky, že prý to byli Baskové, a vyvrací též možnosť, že to byli Finnové.

Důvody pro tuto domněnku svou o baskické národnosti pravěkého člověka čerpal p. autor výhradně z jazykozpytu, a nepíráme, že odůvodňování toto je duchaplné. Ale jazykozpyt sám pro dokázání nějaké these až do pravěku (paleolithu) sahající nepostačuje; jinými pozitivními důvody pak p. autor domněnku svou podepříti nemohl, což sám obšírně vysvětluje vyloživ, „jakým vlivům rozmanitých národův podléhali národové iberští a tudíž i Baskové" (str. 93.), tak že v ohledu národopisném o nich za dob dřevních nevíme takořka nic; v ohledu kraniologickém z téže příčiny nemožno dle vlastního doznání p. autorova mluviti o nějakém baskickém typu (str. 118.). Za takových okolností nemůžeme souhlasiti s p. auto-

rem, tvrdí-li, že domněnka jeho „nabývá téměř úplné jistoty.“ (Str. 127.)

I v jiné důležité věci hlásá p. autor zcela nové učení: kdežto totiž dosud keltofilové, přidržujíce se pověsti, zaznamenané u Livia, za to mají, že Keltové teprva po r. 388. př. Kr. z Gallie do Čech a Moravy přitáhli, vystoupil pan autor s naukou novou, dle které Keltové přišli k nám jakožto první národ předvěký přímo z Azie, a sice že „buď zde ještě zastihli praobyvatele“ (domnělé Basky), „což pravděpodobnějším jest, anebo že přišli brzo po jejich odchodu.“ (Str. 129.) Dle toho (a také dle str. 325.) připisuje p. autor celé období neolithické Keltům. I toto učení hlásá p. autor s apodiktickou jistotou. My je pokládáme za pouhou domněnku, která teprva dalším badáním potvrzena býti by musila.

Národopis jsou konce našeho badání. Velezasloužilému J. Er. Vocelovi právě vytýkati se dalo, že rozdělením svého „Pravěku“ v dobu prvotní, bojskou a markomanskou nejvíce otřásl vlastní náuku. Tak rozchází se posud naše učení již pátým stoletím po Kr. hlavně v národopisu, ačkoliv duch bádavý pozoruje, že celkem ráz jednotlivých dob vytříbil se.

Přejíce každému své, dovolíme si přece několik poznámek k vývodům o přítomnosti Keltů v našich zemích, hlavně na základě mincí barbarských či t. z. keltických zosnovaným. Všickni keltofilové doznají, že k jich líčení Keltů alpských jediné hodí se doba halštatská. Pokud ale víme, nebylo nalezeno v Halštatě neb jinde, kde vzorně ráz Halštatský vyvinut, takových mincí. Dále vzpomínáme toho, co Caesar v líčení války Gallské v knize VI. a hlavě 19. vypravuje, že totiž Gallové nepochovávali, ale pálívali své mrtvé. Odkud ale to, že na Žižkově při kostrách nalezeny zlaťáky podmokelského rázu a stříbrňáky s koníkem, jako též na hradišti průmyslového sídla u Stradonic se nalezají? A že pravidlem za doby la Ténské pochováváno v hrobech kosterných, jest obecně známo, a z jiné doby mincí t. z. keltických nenalezáno ve vlastech našich. K tomu nechceme ani vzpomínati starým dobře známé Vindonissy, kde podlé známek na cihlách ležela římská legie XXI. Za to ale hlásí se ku právu svému slovanské názvy domnělé keltického či snad dle jiných markomanského Hradiště u Stradonic. Či snad pověděli oni k r. 60. před Kr. zmizelí Keltové Čechoslovanům, kteří dle některých badatelů až r. 451. po Kristu nebo dle Dra. Kříže dokonce až v VI. století po Kristu do našich vlastí došli, o hradu či městu někdejším, kde teď ještě lid říká „hradiště“ kopci nevěda proč, kde teď říká lesu „v hrobech“ nebo „v hlavách“, „na smutném“ a pod. nevěda opět proč. Nebo možno si mysliti tolik hřbitovů pohanských z krátké poměrně doby česko-pohanské od r. 451—870, kde naprosto nic uloženo není ani bojského ani markomanského? Proč vyhnul se p. autor na str. 267. nepohodlným jmenům Třebová, Třebešice, ač přece „třeby“ dle výkladu některých nejen staré oběti (tryzny na hrobech), ale též pouhé klučení lesa znamená?

Dle tvrzení p. autora nejsou mince výše dotčené ani germánské, tedy ani ne markomanské ani ne kvadské (str 310.). Markomani v naší vlasti byli dle str 372 již okolo r. 6 po Kr. Známý nález u V. Kostomlat obsahoval ale také stříbrnou minci cís. Nervy raženou r. 97 po Kr., pak sponky la Ténské a minci cís. Augusta; na Hradišti u Stradonic rovněž nalezeny dvě římské mince, fibule římského tvaru a sponky, jako byly nalezeny v La Ténu, nebo na Žižkově se zlaťáky a stříbrňáky. Měli bychom tedy domnělé keltické mince u nás a s nimi Kelty dle p. autora ještě v prvém století po Kristu, čemuž sám p. autor nevěří.

Pozorování nálezů ukazuje badateli nenáhlý vývoj, jejž znamenáme v rázu Halštatském a přechodu jeho v la Ténský. Kdyby byly převraty tak násilné, znamenali bychom trhliny, zejmena v prvém století před Kr., ale těch není.

Kdo uvykl starou topografii klásti dle nynějších zemí nehledě k mocným dělidlům řek, ten ovšem diví se, že v jisté zemi asi současně dva rozličné rázy se jeví, kdežto zatím opět jeden z týchže rázů nalezáme za pohraničnými horami v zemi sousední. Tak na př. s obou stran Šumavy v jisté době nasypávali mohyly s kamenným jádrem a podobné milodary přikládali, jak se může každý přesvědčiti ve sbírce hrab. Valdštýna na Kízlu a v muzejích v Norimberku a Řezně. Byla ť Šumava té doby vnitrozemským pohořím, s obou boků jedním národem osazeným. Když tedy již zpráv Caesarových a Tacitových nutno dbáti, dlužno Kelty Caesarovy aspoň do Hercynského lesa položiti t. j. v Pošumaví české i bavorské; neboť kdežto památky stejného rázu zde vystupují jako celek, tedy v Čechách na Polabí jen porůznu týž ráz je zjištěn; za to ale naše slovanské (lužické) hřbitovy prostírají se zde hojně, kdežto v Pošumaví jich není. – Každého přítele pravdy musí zaraziti, že zhola neváženo si vážných hlasů našich nejstarších letopisů. Svědomitý Kosmas vypravuje dle věrohodné pověsti starých a podle něho byli Čechové autochtoni této své země (Cosmas p. 6. a 7.). Není pravdě

podobné, že by u Čechů, kdyby jejich stěhování do Čech teprve v V.—VI. stol. se bylo sběhlo, neudrželo se aspoň v podání národním a v písních a zpěvích aspoň do 11. nebo 12. stol. Ale v Kosmovi není o tom ani zmínky, právě tak jako Nestor zná Slovany jako lid hned od časův apoštolských v dávných sídlech usazený a bydlivší ještě v 11. stol. v týchže sídlech, kde bydlil od nepaměti.

Pan autor tvrdí (str. 253.), že osady slovanské nejsou na místech těch, na nichž nalézala se sedliště lidí předvěkých; tyto jsou prý „daleko za osadami nyní obydlenými", ano prý „na pustinách a v doupatech". Nesprávnosť tohoto tvrzení je očividná; nesčíslná naleziště, jež dle p. autora jsou předslovanskými, prostírají se uvnitř dnešních osad rozhodně staroslovanských, anebo v bezprostřední blízkosti jich. A ostatně což máme kompletní seznam zaniklých osad staroslovanských u nás? Nejsou-liž stanoviště velikého počtu osad, z nichž nezachovalo se nám nic než pouhá jmena v listinách, nám dnes neznáma? Ten důvod p. autorův stojí zajisté na slabých nohou.

Přesvědčili jsme se, že p. autor umí samostatně bádat a soudit. Mělť on zřejmě úmysl, napsati dílo kritické, při čemž ovšem nelze obejíti se bez polemizování. V tomto spisu je nám však té polemiky trochu příliš; to není již kriticismus, ale hyperkriticismus nebo antagonismus. Dělá to na nás dojem, jakoby jakýsi duch negace byl p. autora pobádal popírati napořád správnosť takořka každé věty, kterou jiní badatelé vyslovili. Jen jako na ukázku citujeme stránky, kde nesprávnosti jiným badatelům vyčteny: Boyd. Dawkins (119-120), Konst hr. Tyszkiewicz (169), Neudeck (312), Ecker (369), Mommsen (393, že jsou zlaté mince markomanské a stříbrné kvádské, což lépe již by s chronologií předhistorickou srovnati se dalo), Brandl (382), Havelka (385), Šembera (386), Dr. Wankel (355, 384 a j.), Vl. Havelkova (334-335), Klvaňa (410), Nehring a Dr Woldřich (416), Steenstrup (447) atd.

Nenapadá nám ovšem žádati po spisovateli, aby k náhledům cizím prostě přikyvoval. Jen že, jak řečeno, všeho moc škodí. Dlouholeté badání na samostatných základech oprávňuje zajisté každého badatele ku mluvě sebevědomé; jen kdyby toto sebevědomí nezaběhlo u mnohého v přesvědčení o vlastní povýšenosti nad soudnosť jiných, neb dokonce o vlastní neomylnosti. V knihách takových spisovatelů setkáváme se pak často s tónem, který čtenáře zaráží. O vědeckých pracích jiných spisovatelů mluvívá se v takových spisech s patra, s jakousi suverénní pohrdavostí. A přece jak výtečně sluší duchům vznešeným snášelivosť u vědě! Jak pěkně dí Pavel Jos. Šafařík, jehož nesmrtelnému duchu kniha přítomná věnována, ve svých „Slovanských starožitnostech" čl. VIII § 39: „Jací národové před příchodem Bojů do krajiny této v ní přebývali, germanského-li či slovanského kmene, o tom daremné jest mnohými slovy se hádati, ješto historickými důvody ani jednoho ani druhého dostatečně dokázati nelze. Avšak domněnce, že by větve velikého kmene slovanského již před vpádem Bojův do Čech byly zasahovaly, aspoň jako podobnější, neboť založené na veliké rozšířenosti Vindův před i za Tatrami dříve náplyvu Keltův a Germanův, před soudnou stolicí nestranného historika vždy místo se propůjčiti musí." — Není nezajímavo, že p. Dr. Kříž, ač různé věty Šafaříkovy cituje (str. 195.), této věty mlčením pominul.

Co nás ve spise p. Dra. Kříže zvlášť nemile se dotklo, je tón jeho polemiky; fráze, jako: „nestoudní utrhači a žvastaví nedoukové, rýpalové druhu jakéhokoliv" (str. 110.); „čtenář méně soudný nepřijde tak snadno na kobylku jeho (Šemberových) nelogických úsudků (str. 386.); „ryzí kov měděný nemusil se povalovati všude v Evropě tak, aby každý pastucha oň nohou zavadil, každé prase rypákem jej vyrylo" (str. 182) — atd. — neměly by v literatuře vědecké nalézati místa.

Na újmu vědecké ceně spisu p. Dra. Kříže zdá se nám dále jeho přílišná hovořivosť; spisovatelská ekonomie nenadělala jemu mnoho starostí; spořivější autor byl by napsal knihu stejně obsažnou snad na polovici stránek. Ostatně v té věci nechceme předpisovati. Ale jeho časté oratorické, a někdy i moralizující exkursy, které s vlastním předmětem ani vláskem nesouvisí, byli bychom tam rádi postrádali. Jen jedinou ukázku: „Ve slovíčku „hovězí" obsažen hodný kus kulturní historie národů indoevropských, historie pro člověčenstvo důležitější než mnoho krvavých válek svedených, prospěšnější než velký počet vyhraných bitev, zajímavější než podrobné vylíčení velké řady hrdin vojenských, a poučnější než veškery životopisy politických mudráků, kteří ku provedení skrytých svých záměrů neštítí se užívati lží, úskoků a podvodů". (Str. 136.) Udiven táže se tu čtenář, má-li před sebou spis archeologický či politický časopis nebo moralizující brožurku. A co říci o větě na str. předcházející (135.): „Název hovězí dobytek v řeči naší skládá se ze jména podstatného „dobytek", o němž již zmínka učiněna byla, a přívlastku „hovězí", jímž určitěji má vyjádřeno býti, jakého

druhu tento domácí dobytek jest“? — Očividný lapsus přihodil se p. autorovi v pozn. 2. na str. 265; zde praví: „Koncovka d u n u m a d u r u m značila Keltům sídliště — týniště; nejlépe to poznati z názvu Marobudum sídliště Marobudovo.“ Kde je tu d u n u m nebo d u r u m? Jest to arci pouhý lapsus; dokazuje však onu věčnou pravdu, na kterou by žádný autor zapomínati neměl, totiž: errare humanum.

Pověděli jsme upřímně, co se nám na práci p. Dra. Křížo líbí a co ne Posudek tento arci není všestranný, vyčerpávající; k tomu by bylo při četnosti a obsáhlosti sporných otázek, jimiž se spis ten obírá, zapotřebí opětně celého spisu. Ale i z tohoto posudku vysvítá, že nehledě ku sporné otázce starobylosti Slovanův u nás — práce p. autorova vedle uznání hodné důkladnosti a píle není prosta četných vad; nadějeme se ostatně, že příští jeho dílo bude jednotněji založeno, že nalezne také pravou střední cestu mezi přesnou vědeckostí a formou populární, a že dá výhost také onomu tónu, s kterým se v přítomném díle nikterak spřáteliti nemůžeme. — Ku knize připojeny jsou dva pohledy na Kůlnu a 9 tabulek, na nichž kromě půdorysů a průřezu prozkoumaných jeskyň vybrány jsou velmi pečlivě charakteristické starožitnosti. *Kl. Čermák.*

Cesta pana Lva z Rožmitála po západní Evropě roku 1465—1467. Podle jeho průvodců rytíře Šaška z Mezihoří a Gabriela Tetzela z Norimberka upravil Fr. A. S l a v í k V Telči. Nákladem Em. Šolce 1891. Stránek 107. Cena 70 kr. — V uvedených letech konal pan Lev z Rožmitála s četnou družinou cestu po západní Evropě na královské a knížecí dvory, aby získal králi českému Jiřímu z Poděbrad a národu českému přátele a spojence. Cestu jeho popsali dva z jeho průvodu: český rytíř Šašek a německý Gabriel Tetzel z Norimberka. Rukopis český přeložil olomucký biskup Stanislav Pavlovský na latinu, čímž zachoval onu paměť, neboť rukopis český se ztratil. Prof. Fr. A Slavík podnikl nyní záslužnou i všeho uznání hodnou práci, přeloživ latinský překlad z ět na češtinu a doplniv jej překladem německé zprávy Tetzelovy. Obálka spisu ozdobena je původní kresbou mistra Mik. Aleše.

Kronika vlasten. spolku muzej. v Olomouci.

Jak v posledním čísle na tomto místě oznámeno bylo, vydán byl současně s 29. číslem tohoto časopisu III. sešit „Moravských Ornamentův“ obsahující barvotiskové reprodukce ornamentův a iniciálek z Moravsko-slovenských kancionálův. O sešitě tomto přinesly dosud některé časopisy své úsudky, jež u výtahu podáme pro nedostatek místa v čísle příštím, zaznamenávajíce prozatím jen co napsal „*Našinec*“ v č. 62. t. r.: „.... Kdyby nebyl „Vlastenecký muzejní spolek v Olomouci“ nic více vykonal, nežli že vydal v krátké době po sobě tři svazky moravských ornamentů, věrně reprodukovaných vzorů lidového umění, k nimž připojen vzácný, cenný vědecký text; učinil pro poznání staroslavné slovanské kultury více než kterákoli z dnešních našich vědeckých a učených společností. Zde naskytla se ponejprv světu učenému příležitosť, že poznal naši ornamentiku, a že uznav ji za ryze slovanskou, doznal, že ornamentika ta jest klasickou .... V třetím sešitě tomto seznamuje vlasten. muz. spolek svět opět s jinou stránkou umění ornamentálního: s drobnomalbou, s výzdobou knih, kancionálů. Otevřete publikaci tuto a hned nad prvním listem tytulním užasnete v radostném rozechvění a zvoláte: A ten krásně provedený tytulní list jest proveden v naší ornamentice? Věru, to musí býti poklad, nevyčerpatelná studnice, odkud možno vyvážiti základy k ozdobě tak skvostné! — A jest to poklad, poklad, o němž do nedávna jsme nevěděli a jenž byl odkryt muzejním olomuckým spolkem. Poklad ten je vzácný, tím vzácnější, že opět je cele náš, že vytvořen a nahromaděn byl na n a š í půdě a jsou-li zde nějaké příměsky cizí, tož úplně se vytrácejí v tom bohatství původnosti, samostatnosti a rázovitosti toho, co naším bylo a jest. Šířiti se o důležitosti stránky textové bylo by více než zbytečným Úvod a pojednání ta musí vyvolati ve světě učeném veliký rozruch .... V této publikaci je 7 tabulek s 49 vzory, věrně i co do barvy nápodobenými podle vzorů v kancionálech. Jest to pouze ukázka toho velikého pokladu, který ve starých psaných a malovaných knihách moravsko-slovenských, většinou náboženských jest ukryt; jest to pouze ukázka, ale ukázka tak důležitá, že u jiných národů by nevyhnutelně učinila obrat v celém malířském tvoření; u jiných národů musila by již tato ukázka vésti ku studování všech těch nadherných vzorů malířského umění a k založení nové národní malířské školy....“

K posudkům o II. sešitě těchto Moravských ornamentů v předešlých číslech časopisu našeho reprodukovaným dodáváme dnes ještě úsudek nad jiné závažný, z péra německého učence J. Ranke-a v „*Correspondenzblatt* der deutschen Gesellschaft für Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte", čís. 1., roč. 1891.: „S radostným úžasem, s upřímným obdivem, s vroucím přáním, aby se všude tak z hloubi duše lidu pracovalo a zachovávalo, jako to činí mladý muzejní spolek olomucký, prohlížíme si toto skvělé, na společné práci rodiny Wanklovy, o národopis i archeologii tak velezasloužilé, spočívající dílo. Tabule jsou tak krásně a věrně provedeny, že jsem já poprvé je prohlížeje po okrajích výšivky na 1. tabuli reprodukované prstem ohmatával, poněvadž jsem se na okamžik domníval, že výšivka ta je na tabuli v originále přilepena. Všem, kdož se při této publikaci súčastnili, voláme svoje srdečné blahopřání. Tento sešit neměl by jakožto předloha vzorků v žádné škole, kde se učí vyšívati, v žádné škole umělecké scházeti. S radostí seznáváme z textu, že v Rakousku již učiněn byl počátek, tyto ryze lidové vzory v průmyslu domácím zase oživiti." —

Třetím sešitem Mor. Ornamentů spolek náš ukázal opětně na jeden bohatý a vzácný pramen starého našeho lidového umění a platně přispěl k dalšímu poznání naší národní induviduality. Má-li muzejní spolek v tomto zajisté záslužném badání zdárně a pokud možno s úspěchem ještě čestnějším pokračovati, musí se jemu dostati celou naší veřejností podpory nejen mravní, nýbrž i hmotné v míře nejvyšší. Velké jsou ty hmotné oběti, které spolek náš věnuje provádění své myšlénky uznané a oceněné na místech povolaných s jednomyslností přímo příkladnou a má následkem toho i právo, žádati k tomu účelu podpory hmotné. Podpory takové dostati se mu může, aniž by obětí nějakou nazváno býti mohlo, jednak nejhojnějším přistupováním naší intelligence za členy spolku, jednak pak kupováním zmíněného díla. Členský příspěvek je vzhledem k výhodám spolkem poskytovaným a všeobecně známým téměř až směšně nepatrným a diviti se musím, že muzejní spolek nemá členův alespoň jednou tolik. Snad postačí malé toto upozornění, aby všichni věrní členové spolku našeho pochopili, co jest jejich povinností vůči podniku tak důležitému a záslužnému.

Život spolkový a sice vnitřní jeho život plyne v době poslední celkem klidně ku předu, věnován jsa výhradně přípravám ku dalším projevům a pracím spolkovým. Materiál na vlastivědu dochází i nyní, ač ne tak četně, jak by záhodno bylo; budiž mně dovoleno, abych všechny pp. členy znovu upozornil na dotazník v tomto časopise v čísle 28. uveřejněný, a abych je poprosil, by v prázdných chvílích věnovali se zodpovědění otázek v něm obsažených a nám je laskavě zaslali; udělají tak zajisté kousek drobné ale záslužné práce národní.

Spolek náš zaslal dne 20. března t. r. blahopřejný telegram do Brna ku slavnostnímu večeru na oslavu 50. narozenin spisovatele a kons. rady vdp. Vladimíra Šťastného.

Dne 23. dubna vypravil se k žádosti c. k. centr. komise pro zachování památek ve Vídni jednatel spolku našeho v průvodu pí. Vlasty Havelkové a sleč. Madlénky Wanklovy do Mohelnice, ohlédnout nové naleziště předhistorické ve škrobárně Pohlově, při níž docíleno od majitele pozemku p. Pohla dovolení ku výkopkám na podzim letošího roku.

Ku sbírkám muzejním přivtělena nyní definitivně velká (několik set kusů čítající) sbírka předhistorických předmětů, jež paní Lucie Bakešová za pomoci četných přátel archeologie v Ořechovičkách a okolí nastřádala. Mimo to zakoupen od muzejn. spolku vzácný kancionál turolucký, z r. 1684., jenž popsán byl v III. seš. Mor. Ornamentů. S povděkem také zaznamenati mi jest, že dp. Jan Vychodil daroval muzeu našemu obsáhlou sbírku součástek staro-hanáckého kroje, kterou si byl přispěním známých svých pořídil.

Značnějšími obnosy spolku našemu přispěly za posledního čtvrtletí sl. obč. záložna v Olomouci (40 zl.), banka Slavia v Praze (25 zl.) a Úvěrní spolek Záložna v Přerově (20 zl.).

Za místo obvyklých schůzí kočujících, posud vždy se zdarem pořádaných, vyhlédnuty jsou letošího roku Slatěnice, místo zajisté ke schůzi takové jakoby stvořené. Doba posud určena není a to proto, poněvadž ještě druhá veliká veřejná schůze — vlastně slavnosť na dobu letní (srpen) ustanovená vyžadovati bude přítomnosti nejen výboru, nýbrž i velké části členův spolkových. Město Loštice, rodiště nezapomenutelného zakladatele našeho spolku a dobrého našeho učitele prof. Jana Havelky, hodlá uctíti památku tohoto svého slavného rodáka zasazením pamětní desky na rodném jeho domku. Slavnosti této, která jest nejen slavností města Loštic, nýbrž i slavností spolku našeho, súčastní se tento způsobem sebe důstojným. Nejen, že súčastní se jak výbor, tak i zajisté přečetně našich členův slavnosti této osobně, nýbrž súčastní se jí spolek náš ještě a hlavně vydáním pa-

mětního spisku věnovaného výhradně uctění památky zasloužilého svého zakladatele. Na spisek tento, o němž bližší zprávu podána na obálce tohoto čísla, již nyní budiž upozorněno. Stran bližších a podrobnějších zpráv o slavnosti této odkazuji pp. členy spolku na denní a týdenní listy politické, v nichž vše se slavností touto souvisící uveřejňováno bude. Členové zajisté že neopomenou co nejhojněji uctění památky Havelkovy se súčastniti a netřeba zajisté zvláštního k tomu vyzývání — rozumí se to zajisté samo sebou.

To jsou tedy hlavní práce, kterými nyní výbor náš se obírá a doufám, že v příštím čísle bude mi možno o nejlepším výsledku jich referovati. Mimo to stará se výbor, aby novými a vydatnějšími příjmy spolkovou pokladnu obohatil, aby možno bylo pokračovati pak v dalším vydávání „Moravských Ornamentův“ tak, aby i fond určený pro vlastní přístřeší se zvýšil a tím aby odpadla tížící nás starosť, co by se stalo v dobách zlých, které by snad na spolek někdy přikročiti mohly — s odkazem toho muže, jehož oslavovat se Morava chystá — s odkazem Jana Havelky?!

Členům spolku, hlavně těm, kteří slavnosti Havelkovy se súčastniti nebudou moci, a kteří by též nějak památku oslavencovu rádi uctili — dovoluji si naznačiti, že malý dárek pro fond zmíněný aneb odebrání slavnostního spisku, jehož čistý výnos věnován bude témuž fondu — bude skrovnou sice ale tím užitečnější oslavou našeho zakladatele. *Dr. Mořic Hruban.*

Sbírky vlasten. muzejn. spolku.

rozmnoženy byly od 1. dubna do 31. května 1891. těmito dary:

Archeologické oddělení obohaceno obsáhlou sbírkou pí. L. Bakešové, čítající několik set předmětů. Ke sbírce té přispěli mnohými předměty p. Václ. Kubíček, rolník z Ořechoviček; p. J. Sec, učitel v Tikovicích střepy typu Maria Rast z ohromné popelnice; vel. p. Al. Ličman, kaplan v Tikovicích, kamennými nástroji, kraslicemi i starými penězi stříbrnými; p. K. Zapletal, učitel v Trboušanech, popelničkou, bronzovým kruhem, kusem náramku bronzového a drobnými kroužky bronzovými; p. Ferd. Bednář malou hliněnou agnuskou nalezenou hluboko v zemi pod prastarou třešní v Silůvce; p. Kam. Jeřábek, učitel v Pršticích, kamennými nástroji z pole zvaného čihadlo. Část sbírky pí. Bakešové, pokud obsahuje nálezy z Ořechoviček, popsána bude zvláštním článkem. Dále darovali: Pan Karel Kokoš, naducitel v Buchlovicích, kus železné litiny, vyorané na poli; p. Hynek Tesař, učitel v Charvátech, čtyry velmi pěkné popelnice neobyčejného tvaru, hliněné závaží a železné kopí; p. Alois Trčka, c. k. okr. soudce v Konici, dva železné hroty; p. J. Oplotal z Bělkovic, středověkou ostruhu.

Dary novější: Paní M. Navrátilová, choť professora v Olomouci, darovala obrázek přes sto let starý na pergameně; pí. E. Wankelová, choť lékaře, darovala starý obrázek; pí. Vlasta Havelková, starou knihu (Perspectiva Pictorum et Architectorum Andreae Putei e Soc. Jesu Pars Prima et Secunda Anno 1709) a starou rytinu patriarchů; důst. p. Ign. Wurm daroval rytinu představující anglickou hierarchii. Jsou to všichni biskupové anglické církve; p. Mat. Vaněk dar. knihu „Der Hotzenplotzer Schulbezirk“; p. A. Nesňal z Uh. Brodu, zpovědní cedulku z Říma z roku 1826; p. Knotek, bohoslovec v Olomouci, skleněnou žehličku; p. Vác. Zemánek, starosta ze Salaše u Velehradu skleněný džbán, jejž od nepaměti dědila jeho rodina; p. Tom. Babianek, výtažný z Drahlova, 6 mincí a velký cechovní džbán; p. Sig. Masařík, hostinský v Kožušanech, mosazný peníz.

Sbírka kraslic rozmnožena těmito dary: Pí. A. Pospíšilova, choť míst. úředníka ve Vídni, tři valašská vajíčka z Rožnova; p. Přecechtěl, stud. v Olomouci, dvě vajíčka ze Slovenska; vel. p. Zavřel, koop. v Přerově, 13 kraslic z Loukova pod Hostýnem; p. Fr. Chromec, učitel v Rudimově u Bojkovic, sbírku zajímavých kraslic; pí. Krausová, choť prof. v Olom., 2 kraslice.

Sbírka vyšívání: P. Chýla, poštmistr v Charvátech, pruh z han. úvodnice. Přispěním dp. J. Vychodila, faráře v Želechovicích, dostalo se muz. spolku mnoho vzácných darů, tot: p. Ond. Vychodil z Třebčína, dar. hanácký pás; p. Pav. Spurný, muž. lajdík (kordula); p. M. Pluskal z Olšan, muž. košili; pí. A. Hrubá z Olšan, červené gatě a punčochy; pí. M. Svozilová z Karlova, červený a bílý šátek, pak lajdík (kordulku); pí Fr. Pluskalová, kordulku, dvoje rukávce a pentlík; M. Dvořákova a A. Nakládalova, pentle na pentlík; pí. M. Čehovcová, černý fěrtuch; pí. A. Vychodilová z Třebčína, zástěru tintuchovou, pí. Fr. Smyčková, placák hedbávný, lelék pod šátek na hlavu; pí. Přecechtělová ze Slatinek, pěknou kordulku a vyšívané oplíčko; sl. A. Mendlíkovy ze Slatěnic, útržek vyšívaný z bílé šatky na hlavu.

Všem ct. dárcům vzdávají se srdečné díky.

Členstvo vlasten. muzejn. spolku.

Výkaz XXVIII.

Od 1. dubna 1890 do konce května 1891 přistoupili tito noví členové:

P. Balcárek Adam, naduČitel v Krahulově; p. Bláha Karel, naduČitel v Hostákově.

P. Doležal Frant, učitel v Třebíči; p. Doležal Ludvík, naduČitel v Čáslavicích; dp. P. Doležel Jan, farář a em. professor v Jezernici; p. Dostál Alois, naduČitel ve Studenci.

P. Graffe Kajetán, maj. knihtiskárny v Uh. Brodě.

P. Janků Emanuel, bohoslovec v Brně.

P. Mucha Ant., kupec v Olomouci; p. Mucha Ig. v Olomouci; p. Machal Jan, naduČitel v Třebíči.

P. Novák Frant., stavitel ve Vyzovicích.

P. Pacal Frant., naduČitel ve Vladislavi.

P. Rypáček Frant., c. k. professor vyš. gymn. v Třebíči; dp. P. Řehák Jan, zám. kaplan v Lipníku.

Skopal Frant., studující čes. gymn. v Kroměříži.

P. Tesař Ant., substitut c. k. notářství v Zábřehu; p. Tolar Václav, učitel ve Starči.

P. t. Učitelská jednota v Třebíči.

P. Vicek Jan, pekař v Uh. Brodě.

P. Vyskočil Frant., naduČitel v Kožichovicích; p. Dr. Vyskočil Kar., c. k. plukovní lékař ve Strážnici.

P. Zahrádka Jan, učitel v Trnavě.

Celkem 23 nových členů.

Mil. Otáhal, t. č. pokladník.

XI. výkaz darů

poskytnutých vlasten. muz. spolku v Olomouci na zjednání vlastní muzejní budovy:

Pí. Berta Sojková v Olomouci klubkem	zl.	33.20
N. N. z Hejčína	„	2.—
P. Dr. V. Křeček, advokát v Kojetíně	„	1.—
P. Dr. Fr. Svozil v Olomouci, klubkem	„	2.—
Důst. p. P. Vincenc Tesař, farář ve Zvoli	„	2.—
Sl. Občanská záložna v Olomouci	„	40.—
Úhrnem . . .	zl.	80.20
K tomu obnos z výkazu X. i se slíbeným darem 1000 zl.,	zl.	2530.98
Činí celkem	zl.	2611.18

Výkaz darů

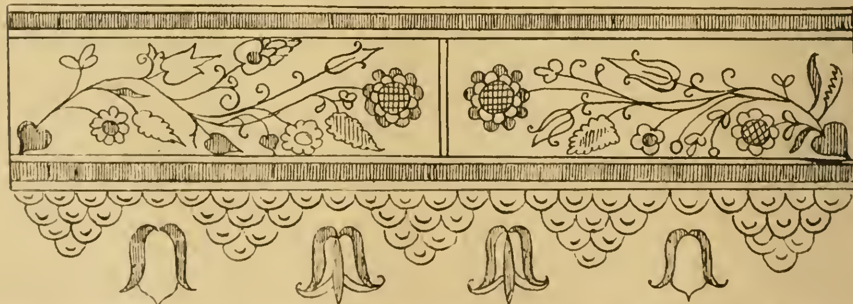
poskytnutých vlasten. muzej. spolku v Olomouci:

Sl. Rol. záložna v Těšnovicích	zl.	10.—
Sl. Úvěrní spolek záložna v Přerově	„	20.—
Sl. Rol. záložna v Dubanech .	„	5.—
P. Jan Prousek, akad. malíř v Turnově	„	5.—
Úhrnem . . .	zl.	40.—

Šlechetným dárcům vzdáváme tuto nejvřelejší díky a prosíme o další laskavé příspěvky, jež přijímá Mil. Otáhal, účetní „Ústřední záložny rolnické v Olomouci".

Mil. Otáhal, t. č. pokladník.

Za správnosť obsahu svých vědeckých pojednání odpovídají pp. spisovatelé sami.

Redaktor V. Houdek. — Nákladem vlasten. spolku muz. v Olomouci. Tiskem nár. knihtiskárny Kramáře a Procházky.

Vydává se jenom členům spol. muz. a sice zdarma.

ČASOPIS

Expedice ve Směrně Čstř. zál. rol. Horní n. v Olomouci.

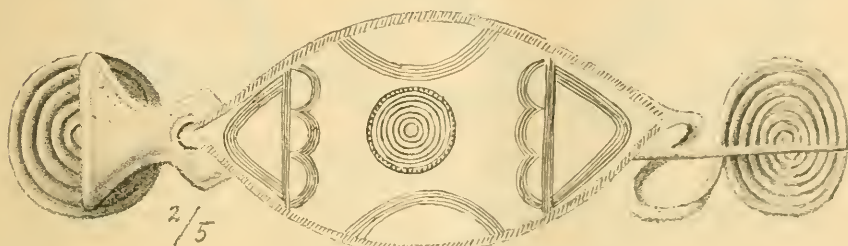
VLASTEN. SPOLKU MUZEJNÍHO V OLOMOUCI.

Číslo 31. Vydáno v září r. 1891.

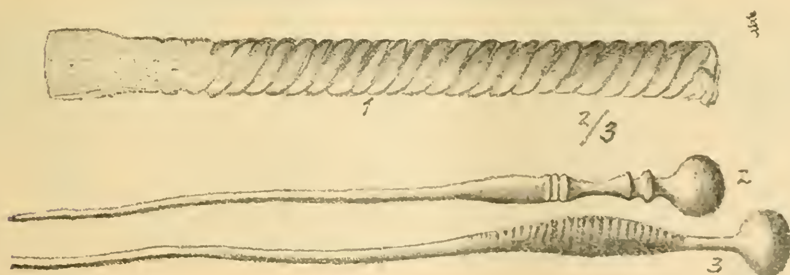
Hromadný nález bronzů u Slatěnic.

Napsala Vlasta Havelková.

Mezi nejbohatší naleziště předhistorických starožitností ve střední Moravě náleží území Slatěnic u Olomouce. Osada tato je i dle jména svého prastará, neboť jméno toto vyznačovalo u dávných předkův našich obyvatele usedlé u „slatiny“, jak nazýváno půdu močálovitou, a snad také prameny léčivé. Takový pramen léčivé, sirnaté, teplé vody vytéká též

Obrovská jehlice (fibule)[1].

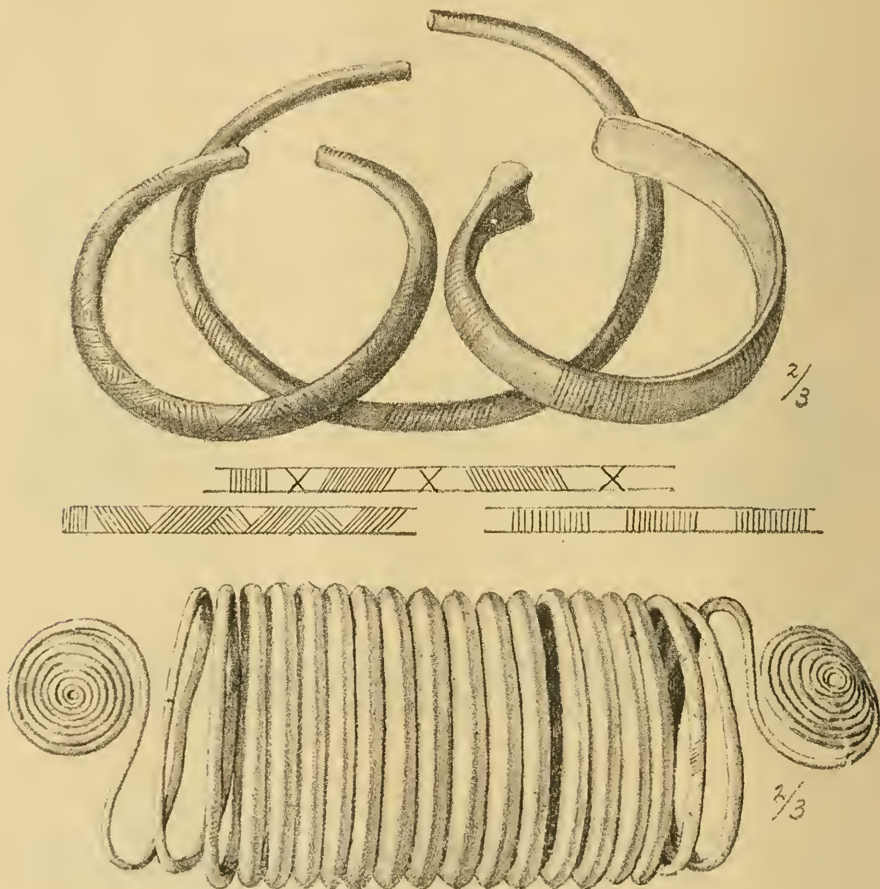
Obr. 1. dlátko; obr. 2. a 3. jehlice do vlasů.

u Slatěnic z pod vápencového lomu zrovna za vesnicí. Stálým lámaním kamene postupuje lom ten pořád dále do polí pod vrchem Kosířem, a při skopávání ornice nad skalou uložené, asi půl druhého metru mocné objeveno bylo již často množství předmětů předvěkých, zejména bronzových a hliněných. Tak vypravovali mně nádenníci, že před léty vykopáno tam mnoho bronzových kruhů, kroužků (náramků) a sekýrek, z čehož

[1]) Všechny obrázky k tomuto článku kreslila Madlénka Wanklova.

ze všeho bohužel nic nezachováno. I na jiných četných místech polností slatěnských kolem vesnice jsou naleziště dosud neprozkoumaná, rovněž tak na sousedním území vesnice Slatinek.

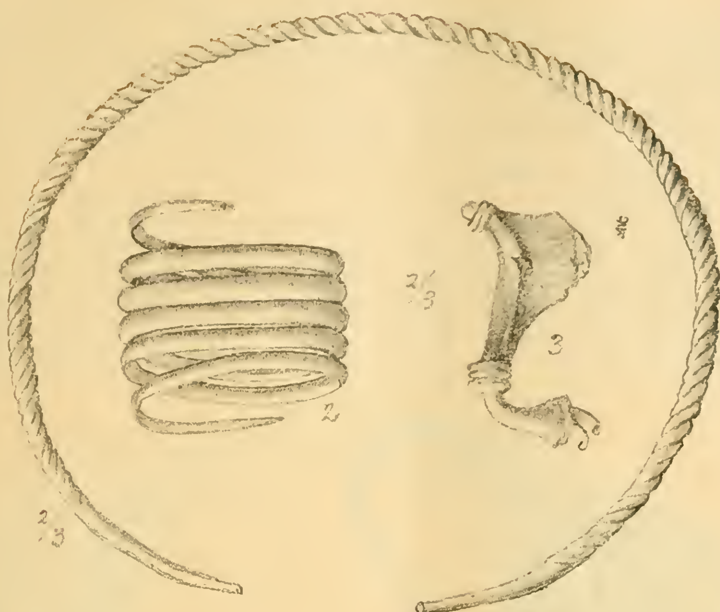
Na tomto místě chci popsati jenom veliký a důležitý hromadný nález předmětů bronzových, učiněný r. 1881. nad zmíněným kamenným lomem. Nález tento dostal se přičiněním slatěnského starosty pana Mendlíka do sbírek vlasten. muzejního spolku olomuckého. Všechny

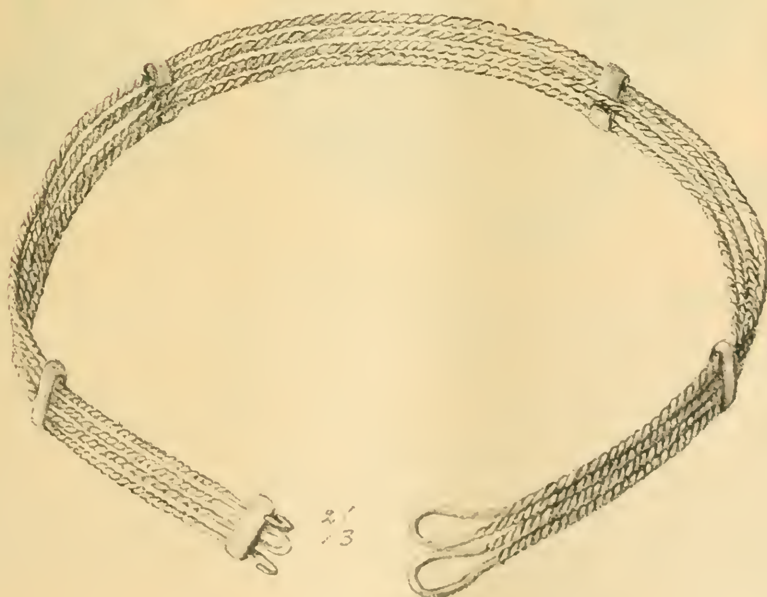
Náramky a vzorky čárek na nich vyrytých.

předměty ležely na sobě nakupeny hluboko pod ornicí, již skoro na samé skále.

Bylo tu především množství náramků různé podoby a sice 24 náramků jednoduchých, otevřených to kruhů, 5–10 cm. v průměru majících; některé jsou jemně rýhovány buď kolmými, nebo šikmými rovnoběžnými čárkami, nebo také vzorečkem (obr. na str. 90.); u tří náramků těchto jsou konce tlusté, jeden pak končí ostřím. Dále dva páry náramků (menší mají průměr 6·5 cm., větší pak 10 cm.), které na obou

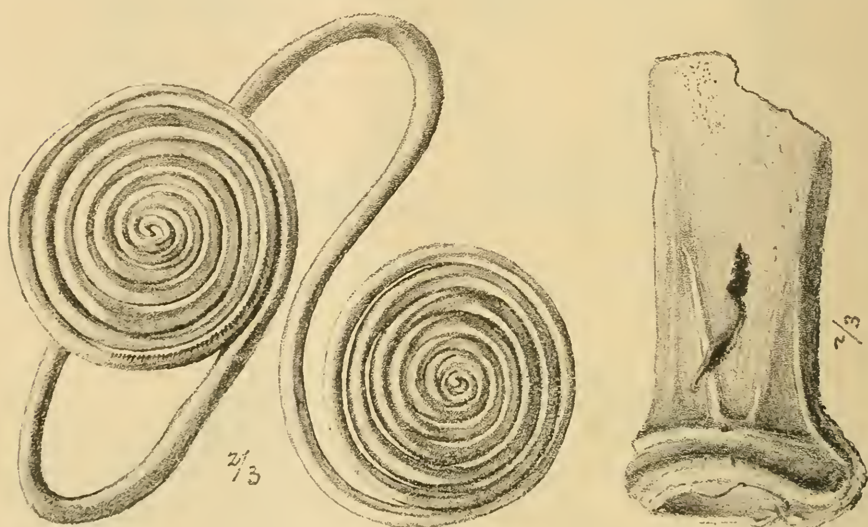
Obr. 1. bronzový kruh; obr. 2. náramek; obr. 3. úlomek fibule.

Obr. 4. Spona do vlasů (?).

koncích svých ve dvě velmi krásné, elastické, okrouhlé, terčovité plochy svinuty jsou. (Obr. na str. 92.) Dva jiné náramky jsou spirálovitě (jako pružné péro) svinuty a na obou protějších koncích v menší okrouhlé spirály stočeny (Obr. na str. 90.); při jednom z nich byla jedna taková konečná zakroutka již za pravěku ulomena, jak z plochy lomné souditi možno. Pak jsou tu dva menší (průměr 4·5 cm.) a dva větší (průměr 7·5 cm.) náramky z ploského drátu stočené. (Obr. 2. str. 91.) Celkem tedy 34 náramků.

Dále obsahoval nález uzavřitelný kruh, který pokládám za sponu do vlasů čili diadém; kruh ten, mající 14 cm. v průměru, sestává ze čtyr na způsob špagátu stočených, tenkých, na plocho na sebe položených drátů, jež na pěti místech tenkým plíškem sepiaty a na obou koncích kruhu dvěma háčkama i ouškama k zapínání opatřeny jsou. (Obr. 4. na str. 91.) Dále je zde jeden náhrdelník, t. j. tlustší kruh otevřený, 15

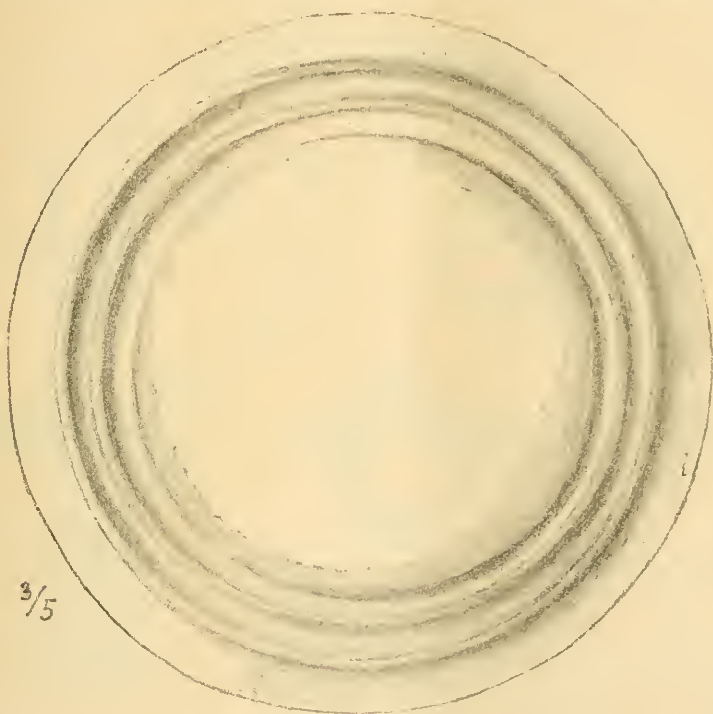
Náramek. Sekyrka (celt) nedohotovená.

cm. v průměru mající a stočený provázek (4 mm. tlustý) napodobující. (Obr. 1. na str. 91.) Pozoruhodné jsou větší i menší bronzové knoflíky, vesměs oušky opatřené. Největší z nich má 16 cm. v průměru, je vypouklý a okraj jeho je vespod tečkami ozdoben (obr. na str. 93.); ostatní tři, mnohem menší (8, 3·5 a 3 cm. v průměru) jsou beze vší ozdoby. Podobné kruhovité a knoflíkovité ozdoby nalézti lze na koňských chomoutech venkovských, arci z mosazu.

Nejzajímavějším asi kusem celého nálezu je obrovská fibule či spona 25 cm. dlouhá, jejíž největší šířka obnáší 6·5 cm. (Obr. na str. 89.) Má podobu listu na obou koncích v točinku vybíhajícího a je silnou jehlicí opatřena. Ozdobena jest jemně vyrytými ornamenty, podobajícími se vzorkům na hanáckých límcích vyšitým.

Ze šesti srpů mají tři podobu obyčejnou (obr. 2. str. 94.), totiž jednoduchého oblouku, k němuž se pojí přímá násada, ryhami a řadou důlků

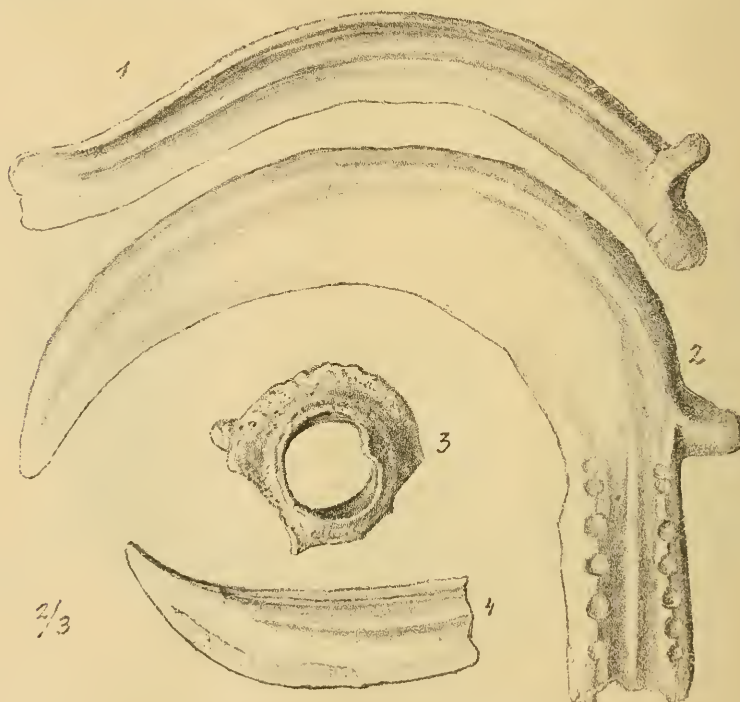
opatřená; konce oblouků těch jsou od sebe při dvou srpech 15 cm., při jednom pouze 12 cm. vzdáleny; naproti tomu tři ostatní mají oblouk esovitě prohnutý a mnohem mělčí, tak že se podobají spíše nožům (obr. 1. str. 94.); délka jejich je 15, 14 a 13 cm. Úlomek nože se špicí nahoru zahnutou se zde také nalezl. (Obr. 4. str. 94.) Kromě toho byla tu dolní část srpu, kus střenky z nože s vězícími v ní ještě hřebíčky (nýtkami), pak úlomek jakési ozdoby (Obr. 3. str. 94), kus zahnutého ploského drátu a zlámaná fibulka. (Obr. 3. str. 91). Velmi pěkně ozdobeno je dlátko 13·5 cm. dlouhé, s ostřím 1·3 cm. širokým; dlátko to ovinuto je totiž po délce své spirálovitou rýhou. (Obr. 1. str. 89.) Z bronzu bylo ještě v nálezu tomto patero krátkých, na drátku spirálo-

Ozdoba v podobě velkého knoflíku.

vitě stočeném navléknutých trubiček (obr. 6. str. 95.), jež snad spolu sepiaty zavěšovány byly na způsob řetízku na šíji. Pak dvě jehlice bronzové, z nichž jedna je 14 cm., druhá dokonce 26 cm. dlouhá, obě jsou přímými rýhami ozdobeny a kulatou hlavičkou (1 cm. v prům.) opatřeny. (Obr. 2. a 3. na str. 89.) Zajímavý je i jeden celt čili sekyrka (obr. str. 92.), patrně při tavení pokažená a nedohotovená, 13 cm. dlouhá, u otvoru pro topůrko 5 cm. široká; ostří je částečně ulomeno, původní délka jeho měla asi také 5 cm. Podél týlce běží vodorovný pruh; ouško je zalité a na stranách sekyrky jsou trhliny. Konečně tu byl kus bronzoviny s povrchem hráškovitým. Veškeré bronzové předměty tyto jsou ušlechtilou zelenou patinou (rzí) potaženy.

Kromě těchto bronzových předmětů nalezeno tu ještě několik drobností z kovu jiného, jak se zdá, jakési smíšeniny, v níž také stříbro je zastoupeno (nebo snad platina?); je to pěkně ulitá šipka 3 cm. dlouhá (obr. 4. str. 95.), úlomek kroužku s příčkami na způsob slunného kruhu s 2·5 cm. v průměru (obr. 3. str. 95.), jedna nálevkovitá trubička neznámého účelu (obr. 5. str. 95.) a konečně dvě něžné ozdůbky, bezpochyby hlavičky z jehlic v podobě půlměsíce (obr. 1. a 2. str. 95.). Možná, že podoba těchto ozdůbek je symbolická, značíc kraví rohy, ježto staří národové uctívali bohyni plodnosti v podobě jalovice. Ve spojení s tímto výkladem dá se uvésti způsob, jakým vdané ženy slovanské uvazují si na hlavu podnes růžky (obalenky), které se pak vyšívaným čepcem a

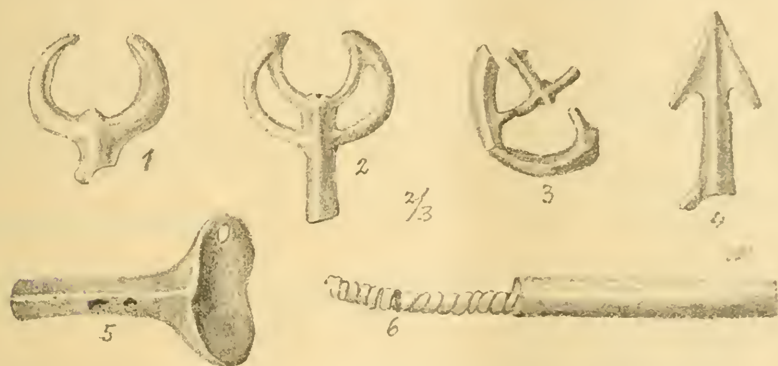

Obr. 1. a 2. srpy; obr. 3. úlomek ozdoby neurčitelné; obr. 4. nožík bronzový.

„šatou na růžky" obvazují. Takové růžky, podobné oněm, jež podnes ještě nosí Slověnky (Hanácké ženy nosívaly též obalenky ovázané čepcem a šatou), nosí též ženy v Chorvátsku nedaleko Zábřehu; ano v některých osadách tamnějších kladou si ženy na hlavu ohromné, na způsob kravských zahnuté rohy, utvořené z tlustého, plátnem obtočeného drátu, jež pokrývají ve dne vyšívanou šatou a kterých ani na noc nesdělávají. Nelze ovšem říci, že by to bylo právě ozdobou ženské hlavy, a zvláště podivně se to vyjímá, sejde-li se těch žen s takovými rohy několik do hromady. Nošení růžků je zajisté prastarým zvykem u slovanských žen, pocházejícím snad ještě z dob pohanských, když Slované uctívali tura či býka a krávu jako boha a bohyni plodnosti. Kultus takový dokazují

četné nálezy sošek kravích a býčích. Zejmena v Halštatě nalezeno několik takových sošek; z nálezů moravských znám je býček nalezený v Býčí skále, jejíž jméno samo nasvědčuje tomu, že tam staří Slované býka jako boha uctívali.*)

Z okolností nálezu popsaných tuto věcí vychází určitě na jevo, že zde bylo skladiště kovových, hlavně bronzových předmětů z doby halštatské; nic naproti tomu nesvědčí domněnce, že by tu byl jaký hrob býval. V těch místech nad skalou za Slatěnicemi byla patrně předvěká osada, v níž, jak myslím, osadníci vyráběli bronzové předměty. Tomu svědčí také ta okolnosť, že před několika roky narazili rolníci nedaleko tohoto naleziště, za zahradami slatěnskými na hluboké, vypálené, kulaté jamy, naplněné škváry, tlustými střepy a popelem. Nasvědčuje tomu i onen shora zmíněný, nedodělaný celt i ten kus surové bronzoviny. V sousedních Slatinkách nalezeny tyglíky, na jejichž dně ještě stopy roztaveného kovu jakéhosi (cínu?) jsou viditelny. V nedalekém Nákle rovněž vykopány kusy tyglíků s hliněnými rourami, v nichž ještě vězí ustydlé,

Obr. 1. a 2. hlavičky jehlic; obr. 3. úlomek hlavice v podobě sluncového kola; obr. 4. šipka; obr. 5. trubička nálevkovitá; obr. 6. svinutý drátek v trubičce.

roztavené železo, kdežto jinou, prázdnou, nálevkovitě zakončenou trubicí rozdmychován oheň při tavení; tamtéž nalezeny kusy čistého železa i rudy železné a mnoho škvárů; konečně také půl kamenné formy na lití knoflíků. Škváry železité nalezeny také v předhistorické osadě v Náměšti u Olomouce; stopy tavíren zjištěny také v Určicích, Kokorách a na jiných místech Hané. Tím větší je tudíž pravděpodobnosť, že také ve Slatěnicích byla slévárna, ježto známo, že za pravěku brána minerální voda ku kalení kovu, a zvláště bronzu.

Kterak umění slévárnické udrželo se v lidu moravském tradičně takořka až do přítomnosti, to dokazují kadluby či kamenné formy, jimiž si moravští Valaši do nedávna lili všeliké ozdoby, bombíky, agnustky atd. (Hojnou sbírku těchto valašských kadlubů daroval p. učitel Peck v Holešově vlasten. muzeu olomuckému).

*) Viz o tom: Der Bronze-Stier aus der Býčí skála-Höhle. Von Dr. Heinr. Wankel. Wien 1877.

Z obecních počtů holešovských za r. 1685/6 a 1710–1714.

Podává **Eduard Peck,** učitel v Holešově.

rchiv města Holešova není bohat. Listin ze starší doby vůbec tu není, ze 17. a z počátku 18. století jen něco málo. Ony vzaly zkázu válkou třicetiletou, tyto lhostejností a nevšímavostí lidskou v našem století „osvíceném“. Z obecních počtů (účtů) zachovaly se pouze tři svazky, a sice za r. 1685/6 a 1710—1724. Jakou důležitosť mají tyto na pohled nepatrné zbytky listinné, pozná laskavý čtenář z několika položek, jež jsem ze jmenovaných počtů vypsal a tuto doslovně podávám. Kde třeba, připojuji patřičnou vysvětlivku. Zakončuji pak obrázkem „Kterak v Holešově r. 1710. verbovali a lapali na vojnu“, který jsem pouze na základě výpisků ze zmíněných již počtů načrtl.

1685/6. „Za příjem se uvozuje od cechu kožišnického z peněz půjčených z 50 zlatých 3 zl. 30 kr.“ — Odjinud víme, že kožišnický cech zdejší „v ten vpád švedský do Moravy a v tom čase trvající neřesti vedlé jinších svých statečkův a majetností také o své artykule přišel.“ Cechmistři a mistři toho řemesla, chtějíce týž cech svůj „v předešlý květ a řád“ uvésti, vyzdvihli jsou sobě r. 1670. u hlavního cechu kroměřížského nové artykule. A k tomu účelu asi vypůjčili si od obce oněch 50 zlatých.

„Outraty při rozličném kvartyrování a durchmarších vojenských 343 zl. 8 kr.“

„V tom celém roce 12 úředním osobám a třináctému písaři dle starobylého obyčeje každý měsíc každému po 7 kr., učiní za 12 měsíců na 13 osob 18 zl. 12 kr.“

„Písaři radnímu služby za celý rok 35 zl.“

„Čtyřem hlásným po 5 zl. 50 kr.“

„Vaculovi, hotařovi, za hlídání pol přes léto 4 zl. 45 kr.“

„Strážnému od pasení dobytka za celý rok 10 zl.“

„Kovářům za novou pánvici pod bránu Přerovskou 9 kr. Item dvěma nádeníkům, kteří při Kroměřížské bráně tesařům pomáhali, 6 kr.“ — Do Holešova vjíždělo se třemi branami. Kroměřížská brána zbořena r. 1878., Žopská brána zbořena r. 1888. a Přerovská, nyní Židovská brána trvá dosud.

„Služebníkům kostelním: *varhaníkovi* služby za celý rok 40 zl., *rektorovi* 16 zl., item rektorovi od zpívání pašijí u veliký pátek 35 kr., dvěma *kantorům* po 14 zl., *mládenci* služby za celý rok 8 zl.“

„Za jeden rys papíru na svázání neb udělání *sirotčí* a *černé* knihy 1 zl. 30 kr.“ — Černá kniha slula také *kriminální.* Do ní zapisovaly se všeliké nálezy holešovského práva hrdelního, útrpného. Kam se poděla?

„Jednomu zajatému, jdoucímu z Turek, almužny dáno 3 kr.“

„Mistru popravnímu do Kroměříže *suchých dní* za celý rok 4 zl.“ — Tak slula pravidelná dávka každoroční mimo plat za vykonané exekuce.

„Poslu právnímu od vystavení a snímání frejunku postního, letního, sv. Václavského, sv. Martinského a sv. Tomášského po 18 kr.“ — Frejunk znamená svobodný trh. V této položce rozuměti sluší frejunkem jisté

znamení, nějakou věc, která se vystavovala a snímala, aby se lidu věděti dalo, kdy trh začíná a kdy končí. Ve Fryštáku na radnici mají staro-žitnou kamennou sošku, „Andrýska“, o níž to, co svrchu praveno, v ústním podání se zachovalo.

„Pro pány otce do Kroměříže *zeleného čtvrtku* za dva jeřábky a dva zajíce 1 zl. 24 kr.“ — Právo města Holešova bralo v těžkých případech naučení od práva města Kroměříže. Byl tedy poměr mezi oběma právy takový, jaký jest mezi otcem a synem. Významných těchto slov užívalo se z pravidla v listech, v tytulech. Tak každé naučení práva kroměřížského začíná slovy: „Slovutní, moudří, opatrní páni, *synové* nám zvláště milí!“ Za taková naučení odsluhovalo se právo holešovské dle starobylého obyčeje na zelený čtvrtek dvěma zajíci a dvěma jeřábky.

„2. Junii zvonařům od zvonění protiv mračnům 6 kr.“

„Jírovi Jandíkovi, chodícímu na Brůmov na kunšofty strany zbujníkův, 24 kr.“

„Zbrojným, jenž při Božím těle a při jarmarku ve zbroji na stráži zůstávali, 1 zl. 45 kr.“

„Za 9 funtů prachu ručničného po 18 kr. koupeného k Božímu tělu pro zbrojné 2 zl. 42 kr.“

„Od sečení louky v Soukenické ulici dvěma sekcům 30 kr.“ — Soukenické ulice už v Holešově není, aniž je to která z ulic dosud stávajících. Zmizela beze stopy. R. 1674. měla 29 domů osedlých a 4 domy pusté (archiv Skopalíkův).

„Poslu, jenž s patentem po kraji skrz neberné peníze chodil, dány 3 kr.“

„Písaři městskému na veseli jeho dcery diškrécí učiněno za jednoho moráka 20 kr.“

„Jiříkovi, lazebníkovi, od kvartýru varhaníka, poněvadž ve škole bydleti nemohl, 1 zl. 12 kr.“

„Za vydání se odpisuje, co tak Josefovi Drčkovi, poněvadž v mor r. 1680. a skrz útěky v rebelantské křiky krámu neužíval $^3/_4$ léta, z té tedy příčiny se jemu urazí a za vydání odpisuje 10 zl. 30 kr.“

„Outraty při obnovení ouřadu r. 1686. Zaplaceno: za 1 más octa 24 kr., za sůl 9 kr., za $3^1/_4$ funtu másla nerozpouštěného po 10 kr. = 32 kr. $1^1/_2$ den., za dvě hlavičky telecí 6 kr., za 28 funtů masa hovězího po 3 kr. = 1 zl. 24 kr., za 8 funtů telecího 27 kr., za tele do dvoru panského 1 zl. 18 kr., za más másla rozpouštěného 24 kr., za rozličné koření 1 zl. 30 kr., za vejce 4 kr., za jabka 3 kr., za $^1/_2$ másu vína do kuchyně 4 kr., za 72 másů starého vína po 15 kr. = 18 zlatých, za pivo 30 kr., za trnky 3 kr., za dva moráky po 45 kr. = 1 zl. 30 kr., za dva kapouny po 10 kr. = 20 kr., za dvě kačeny 15 kr., za zahradní věci 39 kr., za ořechy 47 kr., kuchařce od strojení jídla 45 kr. Summa Summarum 29 zl. 18 kr. $1^1/_2$ denár.“ — Zač by se asi dnes pořídila taková tabule? Abychom zvěděli, na čem sobě páni měšťané po obnově úřadu v postní den pochutnávali, čtěme takový lístek jídelní z r. 1711.

„Útrat na traktaci po obnově úřadu r. 1711. vzešlo: za 25 kusův kaprův, ježto vážili 46 funtů po $5^1/_2$ kr. = 4 zl. 13 kr., za jednu štiku 12 kr., za $5^1/_2$ funtu štokfišu po 14 kr. = 1 zl. 17 kr., za $6^1/_2$ funtu másla po 14 kr. = 1 zl. 31 kr., za zahradní věci 32 kr., za sůl a vinný ocet 33 kr., za dřevěný olej 18 kr., za cibuli a česnek 6 kr., za vejce a zelí 18 kr., za 6 herinkův 18 kr., za rozličné koření 1 zl. 23 kr., za

cukr a mouku 16 kr., za preclíky 51 kr., za chléb a žemličky 24 kr., za 73½ másův starého vína po 9 kr. = 11 zl. 1 kr. 1½ den., za 2 másy vína po 7 kr. = 14 kr., za 26 másův piva po 1½ kr. = 39 kr., kuchařkám za jejich práci 56 kr., pospolu v jedné sumě 24 zl. 42 kr. 1½ denár."

„1710. K vázaní pana hejtmana (!) dáno: za 1 funt zázvoru 21 kr, za 1 funt cibébů 24 kr, za 1 funt mandlí 36 kr., za 2 loty květu 36 kr., za 6 limónů 1 zl. 12 kr., za 3½ funtu cukru 1 zl. 55½ kr., za 2 moráky 1 zl. 30 kr, za 2 páry kapounů 48 kr., za štryclu 24 kr., za obrázek 15 kr., za voničku 3 kr."

„1711. Panu hejtmanovi od obnovení úřadu, poněvadž se obyčejné vázaní kasirovalo, z obecního snesení dáno 8 zlatých."

1710.—1714 „Od cechu hrnčířského z kapitálu 10 zl. přijato interesse 4 zl. 12 kr."

„Na obhájení země (za tenž 1710. rok) z každého lánu po 2 zl. 16 kr. a z každého komína po 16 kr. odvedeno 131 zl. 27 kr. ¾ den."

„Za měřici cejchovanou, za más cínový, za dvoufuntní závaží mosazné a loket železný J. M. panu krajskému dáno 9 zl."

„Od přinešení kalendáře z Prahy 30 kr."

„Kostelním trubačům nového léta 1 zl. 8 kr."

„Dne 1. máje zámeckým mušketýrům od postavení májových stromův před domem radním dáno 28 kr."

„Portášům, kteří jednoho Francouze do Brna vedli, na kus chleba a truňk piva dáno 12 kr."

„Lazebníkovi za líky pro nemocného pastýře obecního a jeho čeládku a od pouštění žil dáno 49 kr."

„Dáno 17. Junii za oběd pro kostelní trubače a muzikanty v Přerově, jdouce (!) processí na Svatý kopec, 1 zl. 6 kr."

„Za 10 másův piva pro líhaře, kteří proti povětří zvonili, 15 kr."

„Čtyřem zemským hajdukům, kteří jednoho zbujníka do Hradiště vedli, na chléb a truňk piva dáno 6 kr."

„Za 23 kusův zvržených rýnských, které toliko po 49½ kr. vydány jsou, scházky na každém po 10½ kr. za vydání se odpisuje 4 zl. 1 kr. 1½ den."

„Mistru popravnímu od vyčištění v tom času 78 kusův psí zběři, od každého po 1 kr. dáno 1 zl. 18 kr. Item pacholkům od zakopání té neřesti dáno 42 kr."

V těchto dobách potulovalo se v našich městech jako dosud v městech krajů východních na sta psů, kteří nemajíce pána, živili se pouze městskými, na náměstí a v ulicích nakupenými hnoji. Ob čas, když počet psů vzrostl, kázal je městský úřad lapati a vybíjeti Ovšem, že tuto „zběř, neřest" nebyl by nikdo jiný čistil a zakopával, leč mistr popravní se svými pacholky — lidé dle tehdejšího názoru nečistí.

„Poslu právnímu od vyzvánění sedmi frejunkův a snímání ruky, od každého po 18 kr., dáno 2 zl. 6 kr." Z této položky vidno, že frejunk ohlašován byl v Holešově vyvěšením ruky, asi železné, na nějakém veřejném místě. (Srov. shora str. 96. a 97.)

„Příjem peněz z užitku solního: Od 22. 8bris 1712. až do posledního Xbris 1714. roku jest sice prodáno soli 266 kop 58 špichů. Poněvadž ale od pana purkrabího do panské kuchyně a od pana hejtmana

vzato jest 16 kop 54 špichy, ježto se z těch 266 kop 58 špichův sráží, pročež užitku solního toliko ze 250 kop 4 špichův, z každého špichu po 2¹/₄ den. (po srážce ³/₄ den. pro prodavače za jeho práci dle snesení ouřadu) a z každé kopy po 45 kr. obci počítajíc, přijde 187 zl. 33 kr."

„Salarium panu purkmistrovi 40 zl."

„Hlásným a spolu zvonařům od zvonění na modlení proti morovému nakažení, denně po dvakrát, za ten celý rok, každému po 1 zl. 30 kr. dáno 6 zl."

„Od zpívané mše sv. na den sv. Floriána vel. p. děkanovi dáno 1 zl. 10 kr., item rektorovi 34 kr." Opakuje se každý rok.

„Hejným pařezného při koupi šesti dubů v zlinských horách dáno 1 zl. 15 kr."

„Od spravování dvou mostků na Muřině 12 kr." — Muřina jest jméno nepatrného potůčku tekoucího pozemky holešovskými.

„Za 223 másův piva pro zvoníky, ježto proti povětří mnohokráte zvonili, 5 zl. 34 kr. 1¹/₂ denár."

„Od sečení louky obecní na Zdražejovsku 30 kr." — Nyní se říká vůbec na Zdražilovsku. Však jediný správný tvar jest Dražejovsko, poněvadž ves, která se v těch místech rozkládala a již v r. 1588., kdy slavný Karel z Žerotína holešovské panství koupil, poustkou se jmenuje, slula Dražejovice, od staročeského os. jména Dražej.

„Dne 18. 8bris za truhly dvěma mrtvým mládencům od hromu na věži zabitým 1 zl. 6 kr."

„Patnácti portovním, kteří jednoho zbujníka do Hradiště vedli, na chléb 6 kr."

„Za 3 funty voskových svíček Panně Marii na Hostýn obětovaných po 42 kr. = 2 zl. 6 kr."

„Dne 23. Xbris 1712. desíti vartýřům, kteří přes jarmark sv. Tomášský z poručení J. M. pana hraběte skrz morové nakažení v Přestavlcích tři dni a tři noci při branách vartovali, každému za den a za noc po 12 kr. pospolu dáno 6 zl."

„Za svíčky, od zvoníkův k zvonění nočního času k modlení proti morovému nakažení vybrané, dáno 6 kr."

„Dne 21. Februarii 1714. třem nádeníkům, kteří na žádosť vel. p. děkana v tlumačovském lese dubové dříví na kerchov ku kapličce nakládati pomáhali, dáno 33 kr." Jest to jediná a proto tím vzácnější zpráva, kdy byla kaple na bývalém hřbitově, nyní ve školní zahradě.

„Dne 5. Aprilis 1714. Pavlovi Pavelčíkovi a Janovi Mráčkovi, kteří do Třebětic, poněvadž Třebětští své rola mezi sebou rozměřovali, na přezvědu, zdali také městské rola mezi sebou netrhají a k svým gruntovním rolám nepřivlastňují, vysláni byli na pivo dáno 6 kr."

„Třem nádeníkům, kteří pod podlúbím cestu vyrovnávali, 30 kr." — Podlúbí měly domy v rynku č. 21.—25., pak č. 33. a 34.

„Od spravování oken v obecním domě a vsazení 32 nových koleček do starého olova, od každého po 1¹/₂ kr. = 48 kr." — Máme při ruce několik účtů tehdejšího sklenáře Šrota a poznáváme z nich, že všecka okna v této době sestávala z malých koleček vsazených do olova. —

Kterak v Holešově r. 1710. verbovali a lapali na vojnu.

Bylo před vánocemi. Kupci a prodavači sjížděli se na trh vánoční, jenž trval tehda osm dní. Zároveň s nimi dostavili se verbíři, a na obec přišlo psané, kolik regrutů má postaviti. Verbíři, veselí chlapci, chodili s dvěma bubeníky městem hore dolů, od šenku k šenku, zpívali, výskali a ještě lépe pili. Který chasník si od verbířů zavdal, už byl jejich, i chodil s nimi a verboval také. O jídlo a pití se více nestaral, ba dostal ještě i peníze na ruku — však svobodu propadl. Verbovalo se na účet obce. Tak čteme v obecních počtech z téhož roku: „Za 198 másův piva od verbířů, kteří přes vánoční jarmark verbovali, propitých 4 zl. 57 kr.“ — „Jurovi Bočánkovi, gajdošovi, za regrutu zverbovanému na ruku dáno 10 zl.“ Také J. M. pan hrabě Rotal dal bečku piva „na pomoc verbířům a novo verbovaným vojákům.“ Našli se dva, kteří se dobrovolně za regruty zverbovati dali. Byli to takoví, kteří ani majetku, ani příbuzných neměli a životu dobrodružnému beztak oddáni byli. Jarmark byl ukončen, regrutů zverbovaných málo. A přece vyššímu rozkazu musilo býti vyhověno! Jaká pomoc? — — — Přestalo se verbovat, začalo se lapat.

Sešel se obecní úřad, aby se domluvil, kdo má za regrutu lapen býti. „Při domluvě úřadu strany lapání regrutů vypilo se devět másův vína po 10 kr.“ — Když bylo vše ujednáno, zavoláni jsou obecní líhaři, silní chlapi, kteří šenkovní vína do městských sklepů po líhách svalovali, a tito, provázeni jsouce úřadem, násilím zmocniti se měli vyhlídnutých obětí. I lapeni jsou dva: Jiřík Helzner a chasník druhý, po svém zaměstnání prostě „Cimbalista“ zvaný. Byli to siláci, s nimiž si líhaři nevěděli rady, neboť čteme dále v obecních počtech: „Item Jakubovi Gottliebovi, který se při lapání těch regrutů dal potřebovati, dáno 36 kr.“ Či snad žid Gottlieb za peníze vyzradil, kde se mladíci skryli? — Druzí dva za regruty vyhlídnutí byli z domova vzdáleni, jeden v Kroměříži, druhý až ve Vracově. Jakým způsobem jsou zadržáni, dovídáme se zase z počtů obecních: „Třem sousedům pro Jana Pospíšila, který na vojnu za regrutu vzat býti měl, do Kroměříže vypraveným dáno 56 kr.“ — „Item panu rychtářovi a poslu právnímu v Kroměříži od zadržení téhož Jana Pospíšila dáno 3 zl. 30 kr.“ — „Čtyřem sousedům pro Jana Spurníka, kterýžto za regrutu na vojnu se dostati měl, do Vracova vypraveným dáno od cesty 2 zl. 25 kr.“ —

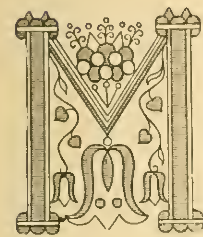
Lapání na vojnu bylo vždy postrachem a hrůzou pro všecky. Dostati se na vojnu znamenalo nevrátiti se a neuzříti více vlasti své, svých rodičů a příbuzných, leč snad bez ruky nebo bez nohy, jako mrzák, žebrák. V seznamu sirotků města Holešova z r. 1669. čteme o šedesátiletých starcích pětkrát místem poznámku: „Jak na vojnu zašel, posavad se nevrací.“ I není divu, že mladí mužové, kteří nebyli jisti, po několik měsíců v horách, ve skrýších a děrách zemských se ukrývali, anebo si i na zdraví ublížili a se sami zmrzačili, jen aby vojně ušli!

Kdož za regrutu polapen, svázán jest a dán do šerhovny. Však i tu oslazovali chudákům hořký osud jak mohli. Čteme opět v obecních počtech: „Za 100 másů piva pro regruty do vězení vzatých po $1^1/_2$ kr. dáno 2 zl. 30 kr.“ — „Dne 24. Xbris těm regrutům na svátky vánoční na 6 másů vína po 5 kr. do šerhovně dáno 30 kr.“ — „3. Januari, za peřinu pro regruty koupenou 2 zl.“ —

Když pak přišel čas, naložili je na vůz a vezli do Brna pod míru. V Brně byl hlavní odvod. Tu teprv rozhodnuto, kdo z naverbovaných a nalapaných mužů hodí se za vojáka. Doklady k tomu v obecních počtech: „Václavovi Mazalovi od vezení regrutův do Brna přes skládku sedláků 8 zl. 28 kr. učiněnou dáno ještě 32 kr.“ — „Purkmistrovi a radnímu, kteří s těmi regruty do Brna vypraveni byli, kostgeltu. od koní a kočára dáno 19 zl.“ — „Za jídlo a pití pro regruty na cestě zaplaceno 1 zl. 51 kr.“ — „Vojákům při odvádění v Brně diškrécí dáno 31 kr.“ — „Za 38 másův piva od Jana Teplíčka, za regrutu zverbovaného, potomně pak v Brně propuštěného, propitých dáno 57 kr.“ —

Příspěvek k ocenění vlnovky na našich nádobách

Zasílá dr. Lubor Niederle.

Mnohonásobná vlnovka, jak známo, je charakteristickým znakem nádob v krajích západního Slovanstva v nálezech z konce doby předhistorické a počátku doby historické. Vedle těchto míst však velmi konstantně přichází i na jistém druhu nádob římských z provincií, které buďto tvořily kdysi část území nyní Slovany obydleného, nebo aspoň s ním hraničily. (Srv. nálezy ve Wasseringu [okres Amstetten v Dolních Rakousích], v Birkelsteinu v Salcburku a jinde). Někteří pronesli proto domněnku, že vlnovka našich nádob je původu římského. (Dr. Much, P. Senf a jiní, u nás p. Bř. Jelínek[1]). Naproti tomu upozornil mne p. dr. Matiegka již předešlého roku, že především dlužno zjistiti, zda také na starších nádobách římských a z provincií, slovanských území se nedotýkajících se vlnovka nachází; neboť nepřichází-li, pak možným, ba pravděpodobným by byl výklad, že ornament tento, vyskytující se jen v končinách slovanským krajům blízkých, naopak odtud přišel do provinciální keramiky římské. Všímal jsem si proto letos v muzejích této zajímavé pro nás otázky, a výsledky zde stručně podávám.

Pokud jsem mohl stopovati starší italskou keramiku doby římské (práce to většinou etruské a řecké) v bohatých sbírkách muzejí pařížských, mohu určitě říci, že rytá mnohonásobná vlnovka tam vůbec nepřichází. Jen v nejstarší řecké keramice mykénského slohu v Mykénách, pak na Hissarliku, Cypru[2]) můžeme tu a tam viděti jednoduchou, širokým štětcem malovanou vlnovku. Mezi mnoha sty etruských nádob v Louvru chovaných spatřil jsem podobný příklad pouze na několika malých nádobkách vedle čár vodorovných. Na velkých však ne.

[1]) Srv. Niederle: Příspěvky k anthropologii zemí českých I. str. 42. Nejnověji i W. Osborne zdá se k témuž kloniti. (Prähistorische Blätter III. (1891) str. 3. násl.)

[2]) Několik pěkných vzorů chová mimo Louvre (Sál I. Origines comparées) i Ashmodean Museum v Oxfordě. Doklady ze Schliemannových nálezů byly již vícekráte citovány.

Italské keramice doby římské jest proto rytá vlnovka úplně cizí. Poněkud jinak ale má se věc s provinciemi. V Rakousku, v bývalých provinciích římských, je vícenásobná rytá vlnovka obecným charakteristikem velkých nádob římské keramiky. V římské Gallii a Britannii také přichází, ale daleko ne tak hojně jako u nás. V obrovském muzeum St. Germainském, jež jest centrálním muzeem římských starožitností francouzských, našel jsem jen následující doklady: ve velkém nálezu Bulliotově v Mont Beuvray tři střepy a 1 celá nádobka (vše v „Salle d'Alésia"). V sále kostelním, v sálech XIV., XV., XVI. a XVII. plných římské keramiky, není však ničeho!

V britském muzeum londýnském, mezi více sty římských provinciálních nádob, našel jsem pouze 8 nádob zdobených jen jednoduchou (až na jeden příklad) rytou vlnovkou. V Ashmodeanském muzeu v Oxfordě mezi mnohými římskými nádobami není žádná zdobena vlnovkou. Ve Francii i v Britanii jako u nás přichází tento ornament pouze na nelakovaných (obyčejně šedých); mezi více tisíci ozdobných, červených a polévaných nádob římských nespatřil jsem ho ani jednou[3]).

O rozšíření vlnovky v území středního Rýnu (od Strassburgu k Taunu) podal zprávu B. Mehlis[4]).

Najdou-li v jiných provinciích římských další doklady, zatím nevím. Snad článek tento upozorní, a i odjinud se doklady přinescu. Sám mohu pouze citovati vyobrazení dvou patrně římských nádob z pozdějších vrstev pohřebiště v Samthavru na Kavkaze z díla Chantrova[5]) a jednoho džbánu z hrobů u Čmy v Ossetii (jižně od Vladikavkazu) obsahujících jen věci železné[6]).

Přichází tedy vlnovka i v jiných od Slovanů daleko vzdálených římských provinciích. A ačkoli je mimo Rakousko mnohem řidčí, jest přece fakt tento podporou pro mínění, že rázovitý tento ornament přešel do praehistorické keramiky slovanské z provinciální keramiky římské. Vždyť jej vidíme v Čechách častěji již na střepech stradonických (jak ukazuje více příkladů v pražské výstavě retrospektivní, ve sbírce Lehmanově a ve sbírce vídeňské). Ovšem patrně jen v našich krajích zobecněl. —

Ze starších předřímských dob našel jsem nové dva osamělé a od sebe vzdálené doklady: v neolithickém nálezu z Plushe (Dorsetshire) šestinásobnou vlnovku na kulovité nádobě[7]), a na jedné nádobě z me-

[3]) Znám pouze jediný sem patřící nález římských nádob v mohylách u Wiesu ve Štýrsku. Nádoby tam nalezené, soudě dle vyobrazení ve Zprávách vídeňské anthropologické společnosti vydaných, náleží do tohoto typu ozdobné keramiky. Na dvou poklicích (tedy ne nádobách) nachází se čtvernásobná vlnovka, tvoříc kol středního knoflíku poklice hvězdovitý obrazec. (Mitheilungen der Wiener anthr. Gesellschaft XVIII Tab. II. fig 38, 45)

[4]) Dle zprávy Buschanovy (Germanen und Slaven, Münster 1890, str. 10.)

[5]) Chantre E. Recherches anthropologiques dans le Caucase. (Paříž) 1885—87 Díl II. Tab. LIV. fig. 6., III. Tab. XVI. fig. 2. — Prvá nádoba je v St. Germainu druhá v Tiflisu.

[6]) Verhandlungen d. berl. anthr. Ges. 1890 str. 433.

[7]) „Ashmodean Museum" v Oxfordě.

galithu carnackého[8]) čáru rytou s vlnami krátkými a vysokými (podobně jako na nádobce slezské vyobrazené v Mitth. der anthropol. Ges. in Wien XIV. Sitzungsber. str. 48.). Dr. M. Kříž ve svém spise „Kůlna a Kostelík“ podává ještě dva doklady vlnice neolithické: z Rabenhausenu ve Švýcarech a z Bordesholmu v Dánsku (str 344.).

Na jedné nádobě nalezené v gallské mohyle s kostrou v St. Maur-les-Fossés (Seine) viděti zajímavý příklad. Hrnčíř počal kolem nádoby rýti ornament cikcakový, v druhé polovici ale už zběžností přešel v nejkrásnější vlnovku. I na několika gallořímských nádobách v témže muzeu (St. Germain) nebyl jsem s to dobře rozeznat, jsou-li zdobeny zběžně dělaným cikcakem či jednoduchou vlnovkou.

Za to mohu však mimochodem konstatovati několik nových dokladů jejího rozšíření mimo Evropu. Spatřil jsem mnohonásobnou rytou vlnovku úplně analogickou naší, na keramice nilaghirské (Přední Indie) a na keramice japonské, obé na celé řadě příkladů chovaných v britickém muzeu londýnském.[9]) — Jedna kulovitá nádoba fidžská v ethnografickém oddělení téhož muzea zdobena je několika řadami vlnovky na svrchní své polovině, u moderních egyptských přichází mnohonásobná vlnovka svislá. — Také na staré assyrské keramice, hlavně na velkých pohřebních vásách přichází dosti často jednoduchá i vícenásobná horizontální vlnovka.[10])

Denary údělných knížat moravských.

Píše In. Lad. Červinka.

Úvod.

ějepis ode dávna počítá ku svým vědám pomocným na neposledním místě také *numismatiku* či vědu o penězích a jim podobných památkách; obírá-li se pak numismatika dobou starší, z níž málo anebo žádných pamětí písemných nemáme, jest také důležitým odborem předhistorické archeologie. Každá věda specielní, na jednotlivý odbor obmezená, je sama o sobě vědou samostatnou; také numismatika — jak už napověděno — zabývající se zkoumáním a výkladem peněz a památek penězům podobných (na př. jetony a medaile či peníze pamětní, známky kupecké i hrací, penízky modlitební a pod.) má obor přísně vymezený, jest tedy vědou samostatnou majíc zase celou řadu věd pomocných sobě; sama pak probírajíc velmi důležité výrobky důmyslu lidského jest nápomocna historii, jejíž údaje nejen doplňuje, nýbrž velmi často potvrzuje i opravuje. Vůbec pak souvisí všechny tyto vědy úzce vespolek: tak nelze se numismatikou obírati, neznáme-li politických a právních dějin; ty jsou jejím základem,

---

[8]) Muzeum v St. Germainu. Sál II. (Dolmens et menhirs).

[9]) British museum, Central saloon skříň 79—92., a Asiatic Saloon, Japanese antiquities. Srv. též jednu indickou v New University Museum v Oxfordě.

[10]) V assyrském oddělení Louvru, mezi starožitnostmi výpravy Dieulafoy-ovy.

tak jako všeliké prameny hmotné, tradiční a písemné — tedy i mince — budují teprve historii. Chronologie a genealogie vděčí se numismatice řaděním historických událostí v letopočty i v posloupnosť jednající osoby. Zeměpis poučuje o vlasti a původu mincí, v čemž heraldika vykládáním znaků zemských i rodových se sphragistikou (naukou o pečetích) nemálo napomáhá. Diplomatiky zapotřebí ku studiu listin o mincovnictví jednajících (pro dějiny mincovnictví důležitých) jakož i ku čtení legend (opisů) a různých zkrácenin i monogramů na penězích samých; ku porozumění opisův a obrázků (graphiky a epigraphiky) jest také žádoucna znalosť řeči. Arciť pouhým sběratelům všechny tyto vědy nelze dokonale obsáhnouti, jsouť ony potřebny badatelům v numismatice a historikům.

Důležitosť numismatiky a užitek důkladného badání dlužno všeobecně uznati. Jsoutě peníze zejména z časů starších mnohdy jedinými památkami písemnými; na nich lze velmi pěkně stopovati ráz té které doby, stupeň vzdělanosti a umění, hrabivosť některých panovníkův i strádání národa. Z vývodů numismatických předůležité zprávy a doklady čerpá historik pro dějiny politické, státoprávní a obzvláště kulturní; objasňujeť numismatika dávný obchod, obchodní dráhy, finanční poměry, státoprávní postavení jednotlivých původcův peněz, vliv cizích národů na původní umění domácí. Jak ostatně důležita numismatika jest, vyčte laskavý čtenář z této stati o denarech moravských.

Bohužel zdá se, že u nás dalekosáhlý význam této vědy dosud málo kdo tuší; jesti numismatika v literatuře naší dosud pravou popelkou, i numismatika vlastenecká. Václav Hanka vyobrazil sice svým časem mnoho mincí českých (i některé moravské) na 24 tabulkách ve starších ročnících „Památek archaeologických a místopisných“, avšak nejsa odborníkem počínal si nevelmi kriticky. Jinak už pracoval v oboru tom velezasloužilý p. prof. J. Smolík, který Hankovy údaje nejen opravil a doplnil, nýbrž kritickým roztříděním a popsáním nálezů novějších numismatice vlastenecké velice prospěl. V jazyku německém pak pracováno bylo o mincích českých častěji. Tak už před sto lety Adauctus Voigt vydal veliké dílo čtyrsvazkové o českých mincích a v rozvrhu k dílu V., v němž moravské mince a medaile popisovati hodlal, také zmínku o denarech Konrada I. brněnského a Oty I. olomuckého činil Přes to však dějepiscové naši vesměs tvrdili, že právo raziti mince údělným knížatům moravským dle Břetislavova zákona o stařešinství dáno nebylo, následkem čehož i numismaté či sběratelé mincí peníze moravské panovníkům českým přikládali. Tak na př. vyobrazil Hanka 12 různých denarů, kteréž Oto II. prý za jediný jen týden (tak dlouho totiž v Čechách panoval) razil. Fr. Boček v létech čtyřicátých celou řadou článků zastával mincovní právo knížat moravských, avšak nešetřením náležité historické kritiky jen z lásky vlastenecké dával se k velikým nesprávnostem sváděti. Mnohem kritičtěji pracoval Dr. Fr. Kupido, jenž v několika rozpravách opíraje důkazy své o nálezy zejména z Ivančic a Hliny, práva knížecí svrchovanosti moravským panovníkům znamenitě obhájil. V době pak nejposlednější vydáno bylo velmi pozoruhodné dílo, popis: veliké skírky českých mincí p. Max. Donebauera a doplněk k tomu. „Beschreibung böhmischer Münzen“ od Edv. Fialy, kdež stará křivda páchaná na mincích moravských měrou nejvyšší se napravuje.

I jest účelem těchto statí upozorniti historiky naše na důležitosť numismatických studií, jichž dosud nedbáno, sběratelům mincí vlastenecký podati úplný obraz mincovnictví moravského ve stoletích XI. a XII. (a to asi v létech 1029—1143) a v řadě neposlední vzbuditi větší zájmy i v širších kruzích českých ku velezajímavé vědě této. Z této příčiny rozepsal jsem se poněkud šíře v úvodu i v celé stati i o mnohých věcech, jež znalcům by připomínati nebylo potřebno.

Pramenů užil jsem těchto:

Palacký: „Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě.“
Dudík: „Dějiny Moravy.“
Erben: „Regesta diplomatica et epistolaria Bohemiae nec non Moraviae.“
Wolný: „Kirchliche Topographie von Mähren.“
Koutný V. J.: „Der Přemysliden Thronkämpfe und Genesis der Markgrafschaft Mähren.“ Vídeň 1877.
Boček Fr.: „Beiträge zu Mährens Münzen im Mittelalter“ v Mittheilungen der k. k. mähr.-schles. Gesellschaft zur Beförderung des Ackerbaues in Brünn, roč. 1839, 1840, 1847 a 1848.
Kupido Fr. Dr.: „Der Münzfund von Hlina aus dem Jahre 1865 und das Münzrecht der mährischen Fürsten“ v Notizen-Blatt 1868 č 7. a násl.
— — „Die beiden Eibenschitzer Funde und das Münzrecht der mährischen Fürsten im XI. Jahrhundert“ v Berliner Blätter für Münz-, Siegel- u. Wappenkunde 1870, V. str. 129—151 a tab. LIX.
— — „Drei unedierte mährische Münzen Břetislav II.“ ve Wiener numismatische Monatshefte 1867. III.
— — „Der Rakwitzer Münzfund“ v Notizenblatt 1887 č. 12.
— — „Der Rakwitzer Münzenfund“ v Zeitschrift für Numismatik. Berlin 1888.
Killian V.: „Verzeichniss der ausschliesslich böhmischen Münzen- und Medaillen-Sammlung.“ Vídeň 1858.
Welzl z Wellenheimů, L.: „Verzeichniss s. Sammlung.“ Vídeň 1858.“
Luschin z Ebengreuthu, Dr.: „Der Rakwitzer Münzfund“ v Numismatische Zeitschrift. Vídeň 1886 a 1887.
Donebauer M.: „Beschreibung der Sammlung böhmischer Münzen und Medaillen.“ Praha 1889.
Hanka V.: Popsání českých mincí v Památkách archaeologických a místopisných, díl III. tab. XIX., d. IV. tab. XXI.—XXIV.
Smolík J.: „O nálezech českých mincí“ v Památkách díl XI. tab. XXV.
— — „Nález českých denarů v Želčanech a jejich rozbor“ tamtéž, díl XII. tab. XXIX.
— — „Nález denarů českých a českomoravských u Rakvic na Moravě“ tamtéž díl XIII. tab. XXX. a XXXI. a „Dodatek“ v dílu XIV. tab. XXXII.
Fiala Ed.: „Beschreibung böhmischer Münzen und Medaillen“ (jako doplněk popisu sbírky Donebauerovy). Praha 1891 (I. díl).

* * *

Historický přehled (1029—1143 *). Břetislav I. dobyl kolem r. 1029. Moravy z područí polského a jsa vévodou českým (1037 až 1055) rozdělil ji mezi své syny Vratislava, Konrada a Otu; nejstaršího syna Spytihněva ustanovil svým nástupcem dosadiv ho prozatím do údělu žateckého. To stalo se r. 1054. — Vratislav panoval na Olomucku, Konrad na Znojemsku a Oto I. Sličný na Brněnsku.

Břetislav I. chtěje uchrániti lid svůj tak mnohých křivd a zločinů, jež páchají vladařivosť a nesvornosť knížecích rodin, zamýšlel zajisté zachovati právo na trůn český vždy nejstaršímu z rodu, ostatní měli ho býti poslušni a odvěněni na moravských údělích. Vypravuje totiž Kosmas, když v lednu 1055 Břetislav I. meškaje právě v Chrudimi napaden byl náhlou nemocí, že zapřisáhal několik stařešin, kteří náhodou přítomni byli, „vždy nejstaršího z rodu na trůn dosaditi, mladší mají mu poddáni býti.“

A skutečně po brzké smrti Břetislavově zvolili stařešinové Spytihněva II., nejstaršího z rodu Přemyslova, vévodou. Spytihněv ujal se vlády, vyhnal ze své země Němce a rovněž s úděly moravskými, jež otec rozdal jeho bratřím, naložil dle své libosti. Vratislav prchnul do ciziny a hledal pilně spojenců, aby dobyl svých práv; Konrad a Oto obdrželi dvorské úřady. Ale již po dvou letech (1058) vráceny jim úděly moravské. Spytihněv zemřel r. 1061. zanechav nedospělého syna. Na trůn vévodský dosazen Vratislav II., Otovi postoupen úděl olomucký, k němuž tehdy Holešicko (později Opavsko) a Krnovsko patřilo, a Konradu znojemskému ještě brněnský úděl přidán.

Rozdělení toto nebylo arciť míněno dědičně; neboť když Eufemie, vdova po Otu I. Sličném († 1087), nepřátelsky ku králi Vratislavu se chovala, chtíc snad takto úděl svým dětem spíše uchrániti, a když Konrad brněnský, poručník jejích dětí, ji v nepřátelství ku králi utvrzoval, přitáhl Vratislav II. s vojskem na Moravu, zbavil Konrada panství a vypudiv Eufemii i s dětmi, dosadil svého syna Boleslava na Olomucko (1090).

Téhož času zosnoval syn králův, Břetislav, vzpouru v Čechách a Vratislav II. nemoha bouře té udolati, nucen byl smířiti se s Konradem. I vrátil mu jeho úděly a ve shromáždění stařešin dal ho provolati svým nástupcem na trůnu vévodském. Konrad za to radou i pomocí vojenskou podporoval svého bratra. Boleslav olomucký ještě téhož roku umřel, a král povolav Eufemii zpět vrátil úděl olomucký její synům.

R. 1092. Konrad brněnský nastoupil vládu v Čechách poděliv syny své Oldřicha Brněnskem, Litolda Znojemskem. Avšak už po osmi měsících zemřel Konrad a Břetislav II. slavil hlučně své nastolení v Praze. Úděl olomucký zůstával novému knížeti věrným a poddaným, zatím co bratři Oldřich a Litold k němu nepřátelsky chovati se jali. Břetislav donucen byv konečně ku zbraním sáhnouti, přitrhl na Moravu, oblehl

*) P. Ed. Fiala přiděluje několik mincí Moravě do údělu úsovského až do let Boleslavova (II.) panování; v popisu denarů moravských uvádím je pro úplnosť také, ač jejich provenience se dokonale usouditi nedá. Dějin panování Boleslavovi nevzpomínám. Nemají jednak důležitosti leč podřízené pro článek přítomný, jednak počínám Břetislavem I. důsledně, protože nesdílím obecný náhled o zákonu seniorátním; buď ve stati ještě této nebo ve článku samostatném o „právu údělníků mor. raziti minci“ o tom šířeji promluvím.

Brno a odvezl Oldřicha do zajetí. Další válčení svěřeno Bořivoji, bratru vévodovu, jenž brzy Litolda z Moravy vypudil a jako správce obou údělů na Znojmo usazen byl (1099).

Mezitím súčastnil se Břetislav II. sněmu říšského v Řezně a uprosil císaře, aby Bořivoji, jeho mladšímu bratru, následnictví v Čechách pojištěno bylo. Císař udělil Bořivoji praporec zemský a přítomným pánům českým v Řezně rozkázal, aby po smrti Břetislava II. Bořivoje za vévodu dosadili. Již příštího roku (1100) zavražděn Břetislav. I posláno pro Bořivoje II. na Moravu, aby osiřelého stolce vévodského se ujal. Bořivoj II. dostoupiv trůnu osvobodil Oldřicha brněnského z vězení a Litolda povolal z Rakous z vyhnanství, chtěje takto asi nejsnáze všeobecný mír zemi uchovati.

Oldřich brněnský byl toho času nejstarším z Přemyslovců a domníval se tedy na trůn vévod českých míti největší právo. Vyjda ze zajetí a vida se zkrácena odebral se do Řezna, obtěžoval císaře a přátely, jež u dvora měl, a obětoval množství peněz za vévodské insignie. Nestaral se však, zda-li ho stařešinstvo zvolí a také v boji podlehnul Bořivoji. Okolností těch a svárů použil však Svatopluk olomucký, syn Oty I. Sličného; jist jsa pomocí Oldřichovou, jenž se byl svých práv asi vzdal, zdvihl odboj proti vévodě Bořivoji II., avšak nepořídil (1105). Teprve o dva roky na to intrikami různých způsobů dosáhnul toho ve spojení s Vladislavem, bratrem vévodovým, že Bořivoj II. sesazen a on nastolen byl. Úděl olomucký dědil Oto II. Černý.

Bořivoj II. obrátil se do Řezna. Král Jindřich V. za veliký úplatek povolal „jménem výsosti německé říše“ Svatopluka k zodpovídání a když se byl vévoda dostavil, bez výslechu zajat a uvězněn. Přítomní Češi přinuceni Bořivoje domů provázeti a ho v jeho práva uvésti. Bratr Svatoplukův, Oto II., operoval však s vojskem vévodským tak obratně v Čechách, že Bořivoj vlastně k panství ani se nedostal, ač slíbené peníze císaři byl řádně zaplatil. Uvězněný Svatopluk slíbiv ohromné sumy peněz dostal se na svobodu a na trůn; rok na to (1109) meškaje v táboře krále Jindřicha V., jenž proti Polanům táhl, byl zákeřnicky zavražděn; přítomné voje české volily za vévodu Otu II. Černého. Na rychlo svolaný sněm po bouřlivých poradách povolal za vévodu Vladislava I. Bořivoj vida, že mladší bratr jeho trůnu dosáhnul, objevil se s německou pomocí před Prahou a téměř bez odporu zmocnil se města.

Vladislav I. z Plzně poslal ku králi o pomoc, slíbil mu — jak už jinak ani býti nemohlo — peníze a táhl s vojskem ku Praze. Oto II. spojil se s Vladislavem a v nastalé bitvě porazili Bořivoje. Zatím přihnal se Jindřich V. do Čech a povolal oba bratry do Rokycan; Vladislavu I. přirčeno právo a Bořivoj II. odvezen na Hammerstein na Rýnu. Brzo na to uvězněn Oto II.; olomucký úděl spravován vévodou. Na Brněnsku panoval Oldřich, na Znojemsku Litold, po jehož smrti (1112) správcem a poručníkem jeho dětí jmenován Soběslav, bratr vévodův. Avšak již po roce znesnadnili se oba bratři a Znojemsko postoupeno Oldřichovi. R. 1113. propuštěn Oto II. z vězení a dosazen na Olomucko. R. 1115. vypuzen Oldřich z obou údělů a smířený Soběslav stal se poručníkem dětí Oldřichových i Litoldových a správcem obou údělů.

Bořivoj II. propuštěn byv r. 1116. z Hammersteina na svobodu pospíšil do Rakous, kdež u markraběte Leopolda III. manželka jeho a děti žily. Vladislav I. obávaje se zajisté Bořivoje, jenž v cizině silných spojenců vyhledal, vzdal se trůnu v jeho prospěch; Bořivoj II. však velikomyslně mu severní Čechy dal v úděl. Než už po třech letech musil nešťastný vévoda z vlasti uprchnouti i odebral se do Uher, kdež setrval až do své smrti (1124 $^2/_2$).

Po smrti Vladislavově zvolen za vévodu Soběslav I., „mladík rozumný, štědrý, oblíbený v Praze, příjemný lidu všelikého věku i pohlaví.“ Avšak Oto II. olomucký, jenž starších svých práv na stolec vévodský se nevzdal, domníval se býti již u cíle svých tužeb. Než v posledních okamžicích vévody Vladislava I. smířen zase Soběslav s umírajícím — přispěním matky Svatavy, králové. Hněviv událostí tou Oto II. a přisahaje raději zemříti, než od svého práva ustoupiti, opustil Prahu a spěchal ku králi. Soběslav I. dosadil na Brněnsku Vratislava, syna Oldřichova, a úděl olomucký poplenil.

Oto II. domáhal se sliby a úplatky u Lotara saského pomoci. Lotar táhl s velikým vojskem do Čech a ačkoliv poučen byl Soběslavem, že volba vévod českých nikterak zvůli císařské nepodléhá, počal boj. Hrdinný Soběslav ve slavné bitvě u Chlumce (1185) potřel Němce dokonale. Oto II. Černý nalezen byl mezi padlými.

Do údělu olomuckého dosazen Václav, syn Svatoplukův, na Brněnsku panoval Vratislav a na Znojmě Konrad II., syn Litoldův. Rovněž s těmito knížaty měl mnohé rozepře; tak r. 1129. zbaven Vratislav panství, Konrad II. pak r. 1128. a dosazen teprve r. 1134. do svého údělu, Vratislav již r. 1130.

Soběslav I. zemřel r. 1140. a stařešinové volili téměř jednohlasně Vladislava II., syna Vladislava I., na trůn, ačkoliv byli za živobytí Soběslavova hlasy své jeho nejstaršímu synu Vladislavu, údělnému knížeti olomuckému dali. Vladislav II. povolal Otu III., syna Oty II. Černého, z Rus a udělil mu Olomucko, Vladislav Soběslavův pak podělen Hradeckem. Vladislav II. hned z počátku svého panování musil přestáti velmi povážlivé vzbouření. Jeho voličové domnívali se najíti v něm panovníka chabé vůle, chtíce větší moc do svých rukou strhnouti, když však nový vévoda co nejrázněji vystupoval, pomýšleno na státní převrat. Vratislav brněnský, Oto III., Vladislav Soběslavův, Spytihněv a Lipold, synové Bořivojovi, ve spolku s mnoha pány českými zvolili si Konrada II. znojemského velikým knížetem a s velikým vojskem táhli ku Praze. Po šťastné bitvě na Vysoké u Hor Kutných obléhána Praha pod velením Konradovým. Vévoda s biskupem olomuckým Jindřichem Zdíkem spěchali do Würzburku ku králi o pomoc. Obležení pod velením Děpoltovým bránili se udatně. Konrad II. vytáhl německému vojsku vstříc, vida však bezpochyby, že neodolá, uniknul z Čech a vojsko spojenecké se rozprchlo. Roku následujícího (1143) táhl vévoda na Moravu, poplenil všechny úděly a knížata vypudil, avšak ještě téhož r. 1143. údělná knížata poddala se vévodovi i vráceny jim úděly jejich.*) (Pokračování.)

---

*) Sestaveno hlavně dle Koutného.

Květena okolí Misteckého.

Píše Frant. Gogela, kooperátor a katecheta v Místku.

(Pokračování.*)

Řád Gramineae Juss.

81. *Glyceria fluitans R. Br.* (Zblochan vzplývající.) U potůčků, bařin obecný. — 82. *Glyceria aquatica Wahlb.* (Zblochan vodní.) V bařinách na poříčí Olešné hojný. — 83. *Festuca Pseudomyurus S yer-Willm.* (Kostřava myší ocásek.) Ve štěrku nábřeží Ostravice na moravské straně nepříliš hojná. — 84. *Festuca ovina L.* (Kostřava ovčí.) Na písčitých a kamenitých suchopárech. — 85. *Festuca heterophylla Lam.* (Kostřava různolistá.) V Misteckém lese a v křovišti u St. Města. — 86. *Festuca rubra L.* (Kostřava červená) Na místech suchých všude obecná. — 87. *Festuca elatior L.* (Kostřava vysoká.) Na lukách a pažitech všude hojná. — 88. *Festuca gigantea Vill.* (Kostřava obrovská.) V lesích a křovištích hojná. — 89. *Brachypodium silvaticum P. B.* (Mrvka lesní.) Ve vlhkých houštinách a křovištích. — 90. *Brachypodium pinnatum P. B.* (Mrvka prápořitá.) Na Kamenné a suchých pahorcích u Stařiče. — 91. *Bromus secalinus L.* (Sveřep obilní, stoklasa.) V obilí plevel. — 92. *Bromus mollis L.* (Sveřep měkký.) Na místech travnatých, u cest obecný. — 93. *Bromus arvensis L.* (Sveřep rolní.) U cest velmi pořídku; u Bašky. — 94. *Bromus tectorum L.* (Sveřep střešní.) Ve štěrku nábřeží Ostravice, však pořídku. — 95. *Bromus sterilis L.* (Sveřep jalový.) Jako předešlý; též u Frýdku na zámeckém vrchu. — 96. *Bromus asper Murr.* (Sveřep drsný.) Na zámeckém vrchu Frýdeckém a v Lipinském háji hojný; u Místka schází. — 97. *Bromus erectus Huds.* (Sveřep vztýčený.) Na travnatých místech velmi porůznu. — 98. *Triticum vulgare Vill.* (Pšenice obecná.) Na poli. — 99. *Triticum repens L.* (Pýr plazivý.) Plevel v obilí. — 100. *Triticum caninum L.* (Pýr psí.) U břehů Ostravice, Olešné a mlýnských struh. — 101. *Secale cereale L.* (Žito obecné.) Na poli. — 102. *Lolium perenne L.* (Jílek ozimý.) Na lukách a pažitech obecný. — 103. *Lolium temulentum L.* (Jílek mátonoha.) Plevel v obilí. — 104. *Hordeum distichum L.* (Ječmen dvouřadý.) Na poli. — 105. *Hordeum murinum L.* (Ječmen myší.) Na levé stráni při silnici ku Mariánskému kostelu ve Frýdku; u Místka neroste. — 106. *Nardus stricta L.* (Smilka tuhá.) Na Štandli a v jeho okolí na suchoparech hojná.

Řád Cyperiaceae Juss.

107. *Carex muricata L.* (Ostřice měkkoostenná.) Na travnatých úklonech; na stráních v okolí Frýdku. — 108. *Carex vulpina L.* (Ostřice liščí.) Na vlhčinách lučních obecná. — 109. *Carex leporina L.* (Ostřice zaječí.) Na vlhčinách lesních, polních mezích hojná. — 110. *Carex canescens L.* (Ostřice šedivá.) U bařin při Mistecké střelnici; na bažinaté půdě pod „černou kaplí“ a jinde. — 111. *Carex elongata L.* (Ostřice prodloužená) U bařin ve vrbině u Sviadnova; bařiště mezi Štandlem a bývalou valchou. — 112. *Carex echinata Murr.* (Ostřice ježatá.) Na

*) Viz čís. 27. tohoto časop.

místech pramenitých a vlhkých lukách; v Hrbuni nedaleko pramenův; na lukách mezi M. Kunčicemi a Palkovicemi. — 113. *Carex remota L.* (Ostřice oddálená.) U potůčků ve Štandli hojná. — 114. *Carex brizoides L.* (Ostřice třeslicovitá.) Na vlhkých místech na Štandli, v lese Rovni, u bařin ve vrbině u Sviadnova, místem u strouhy mlýnské v bahně. — 115. *Carex acuta L.* (Ostřice řízná.) V bařinách v celém okolí. — 116. *Carex Goodenoughii Gay.* (Ostřice obecná.) Na vlhkých lukách a pažitech obecná. — 117. *Carex digitata L.* (Ostřice prstnatá.) Ve křovištích na Štandli a v jeho okolí; na zámeckém vrchu u Frýdku. — 118. *Carex pilulifera L.* (Ostřice kulkonosná.) Na vlhčinách ve Štandli a v okolí dosti hojná. — 119. *Carex verna Vill.* (Ostřice ranná.) Na stráních, mezích a pastvinách u Sviadnova hojná. — 120. *Carex flacca Schreb.* (Ostřice sivá.) U St. Městské olšiny na vlhčině nehojná. 121. *Carex panicea L.* (Ostřice prosová.) Na vlhkých lučinách, travnatých místech lesních obecná. — 122. *Carex pallescens L.* (Ostřice bledá.) Ve Štandli na místech travnatých, na lučinách lesních, ve křovištích i na polních mezích. — 123. *Carex silvatica Huds.* (Ostřice lesní.) Ve Štandli v roklinách, ve křovištích u Ostravice, v Lipinském háji u Frýdku. — 124. *Carex distans L.* (Ostřice odstálá.) Na lukách v okolí Štandle, v okolí Stařiče a jinde. — 125. *Carex flava L.* (Ostřice rusá.) Na týchže lukách s předešlou. — 126. *Carex Oederi Ehrh.* (Ostřice Oederova.) Tamtéž, však méně hojná. — 127. *Carex acutiformis Ehrh* (Ostřice kalužní.) Na lukách při Olešné při lučních stokách. — 128. *Carex vesicaria L.* (Ostřice puchýřitá.) U břehů, na lukách vlhkých hojná. — 129. *Carex rostrata With.* (Ostřice bublinatá.) V okolí Štandle u lučních potůčků a v mokřadech. — 130. *Carex riparia Curtis* (Ostřice pobřežní.) U břehů bařin ve vrbině u Sviadnova. — 131. *Carex hirta L.* (Ostřice srstnatá.) Na písčinách vlhkých všude obecná. — 132. *Scirpus compressus Pers.* (Skřipina smačknutá.) Na travnatém vlhkém chodníku od Štandle ku Stařiči. — 133. *Scirpus silvaticus L* (Skřipina lesní.) Při lučních stokách, u břehů obecná. — 134. *Scirpus lacustris L.* (Skřipina jezerní.) V močálech vrbiny u Sviadnova porůznu. — 135. *Heleocharis palustris R. Br.* (Skřipina bahenní.) Na vlhkých lukách a v měkkých vodách obecná. — 136. *Eriophorum polystachium L. Sp pl.* (Suchopýř úzkolistý.) Na vlhkých lukách obecný.

Řád Juncaceae Bartl.

137. *Juncus Leersii Marss.* (Sitina obecná.) Na mokrých lesních a lučních místech obecná. — 138. *Juncus effusus L.* (Sitina rozprostřená.) Jako předešlá. — 139. *Juncus glaucus Ehrh.* (Sitina sivá.) Na vlhčinách pod Štandlem, při Ostravici dosti hojná. — 140. *Juncus lamprocarpus Ehrh.* (Sitina leskloplodá.) Na mokrých lukách a vlhkých písčinách obecná. — 141. *Juncus bulbosus L.* (Sitina položená.) Na močálovité půdě ve vrbině u Sviadnova ve formě: *uliginosus Roth.* — 142. *Juncus compressus Jacq.* (Sitina smáčknutá.) Na vlhkých písčitých mezích v okolí Štandle hojná. — 143. *Juncus bufonius L.* (Sitina žabí.) Ve vlhkých polních brázdách, v lučních stokách hojná. — 144. *Luzula pilosa Willd.* (Bika jarní.) V lesích a lesních křovištích obecná. — 145. *Luzula angustifolia Garcke.* (Bika bělavá.) V Lipinském háji u Frýdku obecná; v křovišti u St. Města porůznu. — 146. *Luzula cam-*

pestris DC. (Bika ladní.) Na mezích a travnatých místech obecná. — 147. *Luzula multiflora Lej.* (Bika mnohokvětá.) Na Štandli a v jeho okolí na místech lesnatých; v Misteckém lese hojná.

Řád Liliaceae DC.

148. *Lilium Martagon L.* (Lilie zlatohlavá.) V Lipinském háji. — 149. *Lilium bulbiferum L.* (Lilie cibulkonosná.) V zahradách zhusta se pěstuje. — 150. *Gagea lutea Schult.* (Křivatec žlutý.) Na pažitech a ve vlhkých křovištích. — 151. *Ornithogalum umbellatum L.* (Snědek chocholičnatý.) Toliko porůznu pěstovaný. — 152. *Allium ursinum L.* (Česnek medvědí.) Na zámeckém vrchu ve Frýdku a v Lipinském háji velmi hojný; na moravské straně však nikde v okolí. — 153. *Allium Schoenoprassum L.* (Pažitka.) V zahradách. — 154. *Allium fistulosum L.* (Cibule zimní.) V zahradách. — 155. *Allium cepa L.* (Cibule obecná.) V zahradách. — 156. *Allium vineale L.* (Česnek polní.) Na zámeckém vrchu u Frýdku ve křovištích. — 157. *Allium sativum L.* (Česnek kuchyňský.) V zahradách. — 158. *Muscari comosum Mill.* (Modřenec chocholatý. Na rolích v okolí Stařiče velmi porůznu. — 159. *Muscari racemosum Mill.* (Modřenec hroznatý.) V zahradách zhusta se pěstuje. — 160. *Asparagus officinalis L.* (Chřest obecný.) V zahradách pořídku pěstovaný. — 161. *Majanthemum bifolium DC.* (Pstroček dvoulistý.) V lesích okolních obecný. — 162. *Convallaria majalis L.* (Konvalinka vonná.) V houštinách při Olešné porůznu; hojná v okolí Krmelına. — 163. *Polygonatum multiflorum All.* (Kokořík mnohokvětý) V lesích a houštinách v okolí dosti hojný, v parku u Mistecké střelnice. — 164. *Paris quadrifolia L.* (Vraní oko.) V lese na Štandli i jinde v okolí; na Kamenné u Stařiče.

Řád Colchicaceae DC.

165. *Colchicum autumnale L.* (Ocún jesenní.) Na lukách; *vernale Hoffm.* na lukách mezi Štandlem a Staříčí (1889). — 166. *Veratrum Lobelianum Bernh.* (Kýchavice zelená.) V houštinách poříčí Olešné a její přítoků; mezi M. Kunčicemi a Palkovicemi; u Stařiče.

Řád Juncagineae Rich.

167. *Triglochin palustris L.* (Bařička obecná). Dosud pouze na jediné louce pod Štandlem, a zde nehojně.

Řád Butomaceae Rich.

168. *Butomus umbellatus L.* (Šmel okoličnatý.) V jediné bařině při Olešné naproti Sviadnovu.

Řád Alismaceae Juss.

169 *Alisma Plantago L.* (Žabník jitrocelovitý.) Ve příkopech a mokřadech všude obecný. — 170. *Sagittaria sagittaefolia L.* (Šípatka vodní.) V tůních při Olešné.

Řád Orchidaceae Juss.

171. *Orchis Morio L.* (Vstavač obecný.) Na lukách v celém okolí dosti hojný. — 172. *Orchis mascula L.* (Vstavač mužský.) Na lukách, v houštinách, v lesích; v Lipinském háji u Frýdku dosti hojný. —

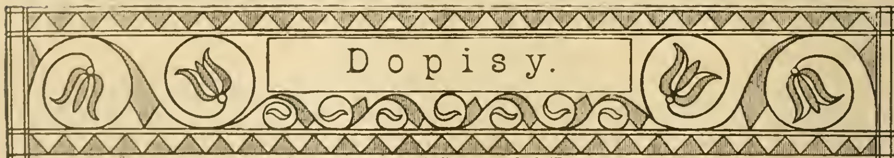
173. *Orchis latifolia L.* (Vstavač širolistý.) V celém okolí, zvláště u M. Kunčic, Hodoňovic, Palkovic, Stařiče a jinde na lukách nejobecnější vstavač. — 174. *Orchis maculata L.* (Vstavač plamatý.) Na lesních lukách, ve vlhkých křovištích a lesích; ve Štandli na vlhčinách lesních a v roklích. — 175. *Gymnadenia conopea R. Br.* (Pětiprstka obecná.) Na lukách M. Kunčických, Hodoňovských, Palkovských, Stařičských, Metýlovských a jinde hojná. — 176. *Platanthera viridis Lindl.* (Vemenník zelený.) Velmi vzácný na lukách mezi M. Kunčicemi a Palkovicemi. — 177. *Platanthera bifolia Rchb.* (Vemenník bělokvětý.) Na lesních lukách, ve světlých lesních křovištích v celém okolí dosti hojná. — 178. *Cephalanthera grandiflora Bgtn.* (Okrotice bělavá.) Dosud jediný pouze exemplár ve Štandli v jedné rokli. — 179. *Epipactis latifolia All.* (Kruštík širolistý.) Velmi ojediněle ve Štandli, v parku u Mistecké střelnice. — 180. *Epipactis palustris Crantz* (Kruštík bahenní). Porůznu v okolí, na lukách mezi M. Kunčicemi a Palkovicemi a v okolí Chlebovic. — 181. *Neottia Nidus avis Rich.* (Hnízdák.) V lesích na hůrkách Palkovských, na Kamenné u Stařiče. — 182. *Listera ovata R. Br.* (Bradáček vejčitý.) Na vlhkých lukách, ve vlhkých křovištích, v parku u Mistecké střelnice; dosti hojný. — 183. *Spirantes autumnalis Rich.* (Švihlík podzimní.) Porůznu na lučinách hůrek Chlebovských, též u Stařiče.

Řád Irideae Juss.

184. *Iris germanica L.* (Kosatec německý.) Pěstuje se v zahradách. 185. *Iris Pseud-Acorus L.* (Kosatec žlutý.) U bařin ve vrbině u Sviadnova. — 186. *Gladiolus imbricatus L.* (Mečík střechovitý.) Na lukách u Mal. Kunčic, Hodoňovic, Metýlovic, Palkovic, Chlebovic, Stařiče až ku Brušperku hojný.

Řád Amaryllideae R. Br.

187. *Narcissus Pseudonarcissus L.* (Narcísek žlutý.) V zahradách. — 188. *Narcissus poëticus L.* (Narcísek bílý.) Jako předešlý. — 189. *Galanthus nivalis L.* (Podsněžník bílý.) V Lipinském háji u Frýdku; na Palkovském „podhůrčí“. (Pokračování.)

Z Lužné. O minulosti naší ve valašském zákoutí zastrčené skromné dědiny, kterou Wolný a jiní chybně Lučná píšou, nelze se nikde dočísti podrobnějších zpráv. Chtěje dle možnosti zodpověditi dotazník vlasten. muz. spolku olomuckého ve příčině Mor. vlastivědy, objevil jsem u nás přece některé věci, které, doufám, i širší veřejnosť zajímati budou, pročež o nich podávám zprávu. Doba, kdy Lužná založena byla, není určitě známa. (Wolný se o původu jejím nezmiňuje.) Sotva však asi pochybím, položím-li původ její do stol. XVI. Poprvé uvádí se jméno dědiny Lužné

dle Wolného (Die Markgrafschaft Mähren IV. 121.) v listině z r. 1573. Místní pověsť zdejší arci vypravuje, že hrabě Illiesházy, pán na Vsetíně a Brumově, dovolil svému poddanému jmenem Filgásovi usaditi se svobodně na jeho pozemcích, kde mu libo. Avšak hrabata Illiesházy nabyli panství tohoto teprva r. 1673., kdežto jméno dědiny Lužné, jak uvedeno, čte se již o 100 let dříve. Patrně tu pověsť lidová smísila založení dědiny s udělením fojtství v Lužné rodině Filgásově r. 1685. Listina dotyčná zdá se mi jak pro poznání tehdejších poddanských poměrů na Vsacku tak i pro své zvláštnosti jazykové tak zajímavou, že ji zde doslova uvésti si dovoluju:

„My Hrabye Yržy Ilyeshazy z Illyesházu Dyedyčžny Pan Zamku Trencsanskeho a tegže y Lyptowskeg Stolyeze Uročžyty Hlawny Isspan, Dyedičžny Pán Zamku a Panstwy Wsetynskeho a Brumowskeho, Jeho czysarskeg a kralowskeg Mylostj Rada a komornik, a w kralowstwy Uherskem neywyssy kralowsky Truksas, Znamo čžinime z tymto nassym lystem wssem, komuby nizepsaná wyecz nini anebo buduczuye naležela, aneb prynalezetj mohla, ze prohledagicze my na wernost a poslušnu Poddanost Opatrneho Muže Mikulassa Filgasa, kteru nam wždycky snažnye a ochotnje proukazowal, a až posawad proukazuge, ano y Zatym Ze wssy ochotnostj proukazowati prypowyda, Neginacze chtegicze my gemu, tak také gednomu kazdemu wernemu a sprawedlywemu Poddanemu lasku a Mylost proukazatj a pro mnohokrat proukazanou geho poslussnost wdyečžnym se uznatj, Takowe ffogtstwy swobodne w dyedinye nassy Lužneg, ginačže na nas Testamentem negmilegssi slawneg pameti Pani a Manželky nasseg Hrabenky Marie Forgáčz prypadleg a k Hradu Brumowskemu naležegiczy, ze wssetkimy geho požitky a prypadnostmi, od starodawna k temu ffogtstwj patryczimy, Rolemy totissto, lukamy, Zahradamy, pasekamy, kopaniczamy, spolu z Mlynem a pylu, gakoss y walchu ginacze nini spustlu, wssak niczmenyeg od nas gemu wystawetj dowolenu, ktere giz roku 1682 podle nadanj Dyedičžneg Panj, Zwrchu psaneg Hrabenky Marie Forgáčz gemu oslobozene bylo, poznowu giz gmenowanemu Mykulassowy Ffylgasowy, Djtkam a potomkum geho obogiho pohlawy, giz zplozenym a napotem z Lasky a Dobroty Božj buduczym, gakož y buduczym Držytelum k užywany pussčžame, zapysugeme, dawame a od wsseligakych platuw stalych y bežnich, Osypu, Husy, slepek, wagecz, platu wczelniho, walaskeho[1]) a gakichkoly snad buduczuje wymyslenych Danyek, poradek, robot a gakehokoly ffurowaný oslobozujeme. Nadto nadewszeczko w Pasynkach Dyedinskych obecnych lychwu[2]) a Dobytek swug pastj, w Horach nassich drewa pro potrebu swu swobodnye bratj, kupectwj mimo wsseligakeg prekassky prowozowaty, powolenj gemu a potomkum geho udyelujeme a swobodu na čžasy wečžne dawame, Tak aby zadny z Potomkuw, Napadnikuw, Successoruw nassych a buduczuych Panstwy tehož držyteluw gemu Mikulassowy Ffilgasowy, Ditkam a potomkum geho, gak Dolozeno gest, obogiho pohlawy w temže gmenowanem swobodnem ffogtstwy, Mlynye, pylye a Walsse a we gmenowaneg slobodye prekassky zadneg nečžinily, nibrž gy we wssem chranilj a nad nimj ruku drželj: k tomu take stawenj a Masstalye pro

[1]) T. j. platu z „valašského“ dobytka čili ovcí.

[2]) Dobytek hovězí a ovčí. Srov. Bartošovu Dialektologii I. 315.

poczesne[3]) wedle ljbostj wystawetj, ffogtowanj, kdy se gemu lybitj bude, zanechatj (na misto ktere Dyedina ginssyho poradkem sobe wywoliti powynna bude, on swu slobodu a swe ffogtswy pokognye uzywagicze) a gmenowane ffogtstwy druhemu podstupiti, darowatj a prodatj, gemu a potomkum geho se powoluge. Paklyzeby potreba gaka k oprawowanj aneb stawenj Mlyna, pyly, walchy a domu se ukazowala, bude powynna gmenowana Dyedina Lužna gemu v praczach na pomoczy bitj. Načž wssetko toto nasse Nadanj a swobodu tolikrat gmenovanemu Mikulassowy Ffylgasowy, Ditkam a Potomkum geho obogiho Pohlawy dawame, zapysugeme a z podpysem ruky nasseg a Obyczegnu Pečžetj potwrzugeme. Datum w Czysarskem a kralovskem Mestye Wydnj 28. Octobris Roku Tysyczeho ssestisteho Osmdesateho pateho. Comes Georgius Ileshazy."

Listina tato psána je na pergameně a přivěšena k ní byla pečeť (utržená, však zachovalá) v červeném vosku a v dřevěné kapsuli, s erbem hrabat Illieshazy (korunovaná labuť s rozpiatými perutěmi, proklaná šípem a na koruně stojící) a s latinským opisem, shodujícím se doslova s tytulem na začátku citované listiny. Potomci onoho Mikuláše Filgása dosud v Lužné žijí, ano je to nejčetnější rodina v celé dědině, kdežto v okolních obcích tohoto přijmení není. Originál listiny uvedené patří nyní Jozefu Filgásovi. Bývalé fojtství bylo největší stavení v dědině: bylo sice také jen dřevěné jako ostatní domky, ale mělo dvě patra s mnohými pavlačemi, a bylo velmi rozsáhlé, neboť když r. 1866. bylo toto staré stavení zbořeno, vystavěli si na staveništi tom čtyři gruntovníci, sami Filgásové, svá obydlí i hospodárská stavení.

J. Novotný, správce školy.

Z Přerova. (Něco o hanáckém kroji na levém břehu Moravy u Kroměříže až k Přerovu.) Hanáci u Kroměříže (až k Holešovu, Přerovu, Kojetínu) byli pravými Hanáky — zde nejdéle (místama až doposud) zachoval se hanácký kroj, — řeč však jejich jest docela rozdílnou od řeči, jíž se do dnes říká „hanácká" a která byla a jest u Vyškova, Prostějova, Olomouce, Litovle. Řeč hanáků u Kroměříže, Holešova a Přerova je dosti podobna spisovné řeči. Hanácká řeč u Kroměříže nic není ze široka, jako u hanáků Olomuckých a Prostějovských; říká se sice „dobré" clověk, „klóč", — ale není rozdílu mezi širokým a úzkým *é*, mezi širokým a úzkým *ó*. Zato „kroj" se u Kroměříže a Holešova nejdéle udržel, když již u Olomouce, Prostějova a Litovle nebylo o něm památky. A tu chci podotknouti, jak velký byl rozdíl kroje na „levém" a na „pravém" břehu Moravy u Kroměříže. Za svých dlouholetých studií v Kroměříži všímal jsem si toho od malička dobře; v Kroměříži scházeli se obojí, z „levé" i „pravé" strany. Tu ten rozdíl teprv do očí bil. Na levé straně Moravy v tomto kraji leží tyto hanácké dědiny: Bylany, Skaštice, Plešovec, Chropyň, Břest, Žalkovice, Říkovice, Moštěnice, Bochoř, Kyselovice, Vlkoš, a dál kole Přerova Želátovice, Tučín, Kozlovice; dále osady k Hulínu a Holešovu až po Brusnou u sv. Hostýna. V těchto dědinách měli Hanáci koženice úzké delší, upjaté pod kolenem a „vylečka" do vysokých botů: za to v „lajdíkách" a „flanerkách" byl rozdíl —

[3]) Pocestné.

ovšem ten rozdíl byl často jen v maličkostech ale přec takový, že skoro nebylo dědiny jedné, aby se alespoň v něčem nelišila od vedlejší, tak že zasvěcený hned podle toho poznal, z které osady neznámý byl. Já sám jsem si troufal určitě vždy udati, ze které kdo osady na Kroměřížsku jest, dle koženic, pak jestli z levé či pravé strany Moravy; a dle barvy a střihu a knoflíků na flanerkách, ze které osady na levém břehu Moravy; někdy dvě nebo tři dědiny měly cosi společného, ale dále to nešlo. Koženice v Moštěnici a sousedních dědinách byly ještě užší než u Hulína a Břestu. Flanerky blíž Kroměříže (Skaštice, Břest) bývaly většinou ze zeleného nebo modrého sukna; byly vyšity pěkně kolem dírek na knoflíky, a knoflíky byly jednou, řadou, a límec rovný až ke krku, nic nezahnutého. Osady Moštěnice Kyselovice, Říkovice, Vlkoš atd. již mívaly flanerky více z tmavého sukna jinak vyšité, a již cípy zahnuté, více nebo méně, knoflíky (bombíky) již šly dvěma řadama na každé straně. Pod lajdíkem byla „frydka" ještě bohatěji vyšita, podobná „vestě". Všichni mužští měli pěkné bílé haleny — nyní někde se udržely k Božímu Tělu — za Hulínem k Tlumačovu zas již měli černé haleny, tak že vypadali z daleka jako „panáčci".

Krásný a leta trvající byl „plášť" z modrého sukna, svelice řasným, dlouhým límcem; jako někdy mívají nyní kněží pláště; jen že límec u Hanáků byl mnohem řásnatější. Vždy si na to mile vzpomínám, jak krásně byli Hanáci „spraveni" v tom plášti a ve svých koženicích; rychle byl nastrojený a hodil se všude, i ke slavnosti. Jako studující, když jsem musíval k zápisu s otcem do gymnasia v Kroměříži; otec téhož dne vzal ssebou na pole „plášť" a když přišel čas jíti do města, šel jsem za ním, otec přehodil přes sebe plášť a již byl nastrojený a hodil se do města. Tak to bývalo ke křtům a k jiným slavnostem, když bylo něco náhle, od práce hodil se hned pro slavnosť. A nyní? Jsou-li v práci — musí docela do jiných šatů se oblékat — a proto mnohý sedlák, když chce chodit pěkně, zas nepracuje, by se nepošpinil.

Ženy taktéž dle uvázání šátku barevného (lipského) na hlavě se lehce rozeznávaly, z které osady jsou — Bůh ví, jak v těch cípečkách a jiném tolik rozmanitostí se našlo, ale hned bylo rozeznati, když odjinud vdaná žena dle svého si šátek zavazovala — lišila se hned od domácích; bylo to znamením šikovnosti, když si uměla brzy dívka zavázat šátek — a jak hned byly ženské v tom nastrojeny, jak vypadaly svátečně! Na velké svátky žádná žena ani svobodná nebyla by šla do chrámu Páně jinak než v šátku zavázaná! — jak nepěkně nyní i v největší svátky že jdou se „šátečkem" pod bradou! Klobouky mívali na „levé" straně Moravy široky dříve s pentlama, později se šňůrou.

Ve Skašticích ještě žije starý „strýček Halaška" jenž uměl překrásně vyšívat koženice i „lajdíky".

Nuž a na „pravém" břehu Moravy ke Kojetínu, ke Zdounkám měli Hanáci koženice baňaté a krátké, takže až jich to k zemi táhlo; nikdy se mně tak nelíbily ty baňaté, řásnaté koženice a tíže se v nich chodívalo; pláště již měli světlo-modré; límec kratší a méně řasnatý; na hlavě klobouček menší, kulatější s předkem zvýšeným a okrášleným. Po těch koženicích, plášti a kloboučku hned poznal's, či z pravého či z levého

břehu řeky Moravy. Výminku činily osady: Kotojedy, Těšňovice, Trávník, Střižovice, které se co do koženic rovnaly hanákům na levém břehu Moravy. Obojí mívali krásný vyšitý, všelijak okrášlený „pás“, jenž přikrýval tělo mezi „koženicemi“ a „lajdíkem“. Pás nenosil až pacholek. Za stara bývali totiž, kde koní mnoho — i tři služební; u Kroměříže na naší straně se říkalo: pohunek, prostředník a pacholek.

Ve všední dny nosívaly se košile „konopné,“ vlastního plátna, které se doma i bílilo; bylo trvanlivé a po několikaletém oprání i dosti měkké — v nynějším lehkém zboží plátěném ovšem brzy samy díry a laty; na neděle a slavnosti byly „tenčice“, košile z jemného lněného plátna hodně baňaté — byly na ramenách „náramky“ na límci rukávů a na límci u krku i vyšity, černým a žlutým hedvábím; ovšem chodili v nich z „lajdíků“ vysvlečeni, aby bylo tenčici vidět. Konopné košile svazovaly se u krku a na rukávech šňůrkami, tenčice však krystálky (knoflíčkami); byly to knoflíky z barevného všelijak skla, zasazeného ve žlutém plechu na způsob nynějších panských knoflíků, které se protáhly oběma dírkama „krystálky“. Ženy měly na „Hané“ též „obojky“ a „rukávce“; „obojky“ ty byly kolmo ke krku stojící naškrobená bílá plátýnka, uměle vyžehlené podobně jako vídati ve středověku na osobách panských i mužských; rukávce byly velmi baňaté, byla to „tenčice“ ženských, ovšem krátká; obojí mívaly „špice“ více méně skvostné; rukávce byly taktéž více méně skvostně hedvábím vyšity.

Hanáčky rády nosívaly mnoho sukní, čím větší bohatství a „paráda“ a „slavnosť“, tím více sukní; černé sukni, nebo tmavé spodní, nebo vůbec té spodní říkalo se „šorec“; sukně byly v zadu, v předu přikrýval vše jen jediný „fértúšek“ s „pentlama“ na obě strany. Mile se vyjímaly v tom kroji, i když byly někdy široké jak „bouda“, při tanci přece lehké jak „pírko“. — Na nohou měly „pančochy“ na svátky a slavnosti jen „bílé“ a „střevíčky“ opět všelijak okrášlené a vyfintěné.

„Oplíčko“ bylo ku zakrytí těla mezi „sukněmi“ a „frydkou“ neb rukávcemi; i „oplíčko“ bývalo v zadu hedvábím vyšité. „Frydky“ ženských byly krátké a stříbrnou a zlatou tkaninou okrášlené, skvostně vyšité a barevnými knoflíčkami poseté. Ženy mívaly na hlavě „čepce“ odtud i zvyk při svadbách, když poprvé ženy dávaly nevěstě „čepec“

Při svadbě hanácké bývali „družbové“ a „dróžky“. „Dróžky“ vždy sukně bílé — nevěsta taktéž bílé sukně; na hlavách měly vrkoče vysoké z pentlí, nevěsta největší; vypadaly jako kněžny. U Kroměříže se říkalo: „Šestima koňma smí jen kníže-pán (nejd. arcib. Olomoucký, jemuž Kroměříž patří) a hanácká nevěsta.“ — Ke sdavkám jelo se v „řebřinovém“, vlastně fasuňkovém voze. — Dróžky stály na voze vedle sebe — a nevěsta byla v zadu — přehozenu měla překrásně bohatě vyšitou „chůvku“, kterou jen nevěsta okrášlena byla.

Snad nebude na škodu, udám-li zde ještě přesně poslední dědiny hanácké, kde zas začínal jiný (valašský nebo slovácký) kroj. Ke Zdounkám za Kroměřížem byly červenice až v Roštíně a Cetechovicích — v Nitkovicích, Morkovicích již byli „žluťáci“, měli totiž podobné gatě červenicím co do formy, jen že ze žlutě-bílé kůže; ku Hříběcím horám byly hraniční hanácké dědiny: Cvrčovice, Soběsuky, Oujezd, Kostelany, Lubná, Vrbka, Bělov. — Za Kostelanami byly již hned Košíky a Jankovice čistě slovácké; na Kostelanech dosud viděti lze koženice červené.

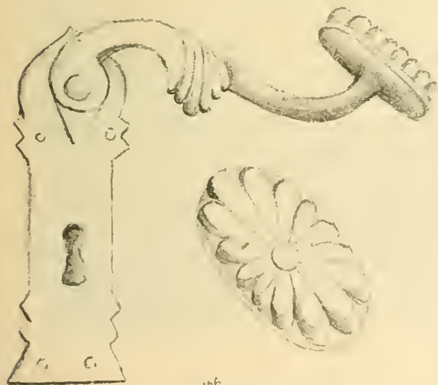
Za Bělovem Žutavy již byly slovácké. — Z levé strany Moravy jsou Tlumačov, Kvítkovice, Mysločovice hanácké; Napajedla již slovácká; Zlín a Fryšták již valašský; za Holešovem: Dobrotice, Brusná, Bilavsko hanácké; Rusava za sv. Hostýnem již valašská; osady u Dřevohostic, Soběchleb, tak zvané „Záhoří" tvoří dosud přechod od Hanáků k Valachům — ale obzvláště bližší osady více blíží se Hanákům. Loukovjané pod sv. Hostýnem a Javorníkem sami o sobě říkají: půjdeme li do Holešova, říkají nám „Valaši", a půjdeme-li do „Mezříče", říkají nám „Hanáci". Způsob života více hanácký, řeč již mnoho zatrhuje do valašského nářečí; „papučky" již také na Valachy upomínají.

Někde je přechod od Hanáků k jiným náhlý: tak vždy mně divno bylo, že na př. Kostelany, Lubná (za Kroměřížem u Velehradu) byly a jsou čistě hanácké dědiny dle řeči i kroje — a hned za nimi v horách Košíky a Jankovice, kteří přec ode dávna přes Kostelany chodívali do Kroměříže, již zase čisté slovácké dědiny řečí, krojem i způsoby.

P. *J. Zavřel.*

Drobné zprávy.

Klika u dveří z Dřevohostic. Slýchávala jsem za svého mládí povídku o princezně, jež otevírala v zakletém hradě všecky dvéře květinou, dotknouc se jí zlehka zámku. — Pohádka — a není pohádkou! Vstupovala jsem nedávno do dveří staré chaloupky venkovské, sáhla jsem na kliku dveří a pohlednouc na ni mimoděk vzpomněla jsem si na pohádku o princezně s květinou. Klika představovala totiž velmi pěkně pracovanou kopretinu (včolku) se zahnutou stopkou a lístkem. (Obraz vedle.) Tento nález zavdal příčinu k dalšímu pátrání, a hle — takořka u všech dveří, padesát až osmdesát i více let starých, našla jsem totéž. Tu podoba lístku pěkně zahnutého, jinde kulatá nebo podlouhlá květinka sloužily za kliku, jsouce upraveny tak, aby se docela pohodlně bráti mohly do ruky. A tak naši předkové vstupovali do svých příbytků pomocí květin, tak jako princezny v pohádce. Jak mi později vypravovali staří lidé, jsou prý ty kliky výrobkem domácích zámečníků. Tu zračí se opětně prostinká, něžná povaha našeho lidu: i řemeslníci hleděli spojiti užitečné s příjemným a upraviti vše kolem sebe tak, aby oko neladnou formou se neurážélo. Toto pozorovati možno i u jiných předmětů; staří řemeslníci naši nepracovali také dle šablony, nýbrž oni při práci myslice tvořili vždy nové a nové tvary. *V. H.....ová.*

Klika z Dřevohostic.

Kaple sv. Antonína u Laškova. Asi čtvrťhodiny na severozápad od Laškova a jen několik minut od sousední dědinky Krakovče, na lesnatém vrchu zvaném „Světina" stojí spustlá kaple sv. Antonína Paduánského, tak říkajíc již jen zříceniny její. (Obraz na straně 118.). Je asi 6 sáhů dlouhá a 4 sáhy široká; zevně

osmihranná, uvnitř eliptická se třemi polokruhovými výklenky na každé straně, a opatřena bání či kopulí do výšky 8 sáhů se pnoucí. Světlo padalo do ní lucernou nad kopulí a čtyřmi okny. Vchod, obrácený k jihu, uzavírala druhdy železná vrata. Nad vchodem byl zděný kůr, na bylo po malém oratoriu, do nichž se z venčí po schodech, umístěných v malých přístavcích vcházelo; ve výklenku nad kůrem visel zvonek. Pod kaplí uprostřed pak byla krypta, v níž odpočívali zakladatelé kaple. Celý vnitřek kaple byl vymalován al fresco (na omítce): na stěnách

Spustlá kaple sv. Antonína u Laškova.

nějž se vystupovalo po schodech s obou stran dveří uvnitř kaple vystavěných; naproti dveřím byl hlavní oltář sv. Antonína Paduánského, ve výklencích kaple v levo a v pravo pak byly ještě dva oltáře poboční, totiž oltář Pána Ježíše a Panny Marie. Po obou stranách hlavního oltáře kolkolem vymalováno 12 apoštolův v nadživotní velikosti, po dvou v každém ze šesti polokruhových výklenků; nad nimi pak vymalována na omítce poprsí P. Ježíše, P. Marie, sv. Anny, sv. Alžběty, sv. Jana Křtitele, sv. Josefa, archanděla Gabriela, sv. Františka a sv. Antonína. Kopule

sklenuta je nad římsou, nad níž byl nápis: Gloria Patri et Filio et Spiritui Sancto. I celá báně pomalována byla al fresco příběhy ze života sv. Antonína Paduánského. Kaple tato vystavěna byla r. 16[illegible] nákladem Matěje Františka Lubietiche (Lubětiče) svobodného pána z Capelletu, dědičného pána na Krakovči a Ořechovém*), a jeho manželky Terézie Izabely Lubětičové, roz. hraběnky Ladgron. Je zajímavo, že půda, na které kaple ta stojí, patří obci Krakovči, jíž dostala se hora Světina r. 1539. darem od tehdejších pánů Krakoveckých, jak o tom svědčí listina, z níž bohužel dnes jenom dvě třetiny se zachovaly u představenstva obce Krakovče; listina ta, psaná na podlouhlém pergamenovém pruhu, byla totiž na tři díly složena, z nichž jedna třetina je ustřižena. Na štěstí lze hlavní obsah listiny vyčísti ze zbytku jejího, jenž (dle domyslu co možná v závorkách doplněn) takto zní:

„Přemek z Vičkova a na Prusinovicích, Jan mladší Obešlík z Lipultovic, mocní otcovští po(ručníci nezletilých sirotků po Hav)lovi Chudobínovi z Bařic**) zůstalých, známo činíme tímto listem přede všemi, že (předstoupili před nás lidé ze vsi Krakovče, poukazujíce) k tomu, že k tej dědině nemají dostatku k opletom***). jiným potřebám, prutům .... (Kdež prohlédajíce my ku prosbě jejich, známo) činíme, že horu Světinu, kteráž leží pod tvrzí a vsí Krakovčem, všecknu ...... nynějším i budúcím lidem a vší obci té vsi Krakovče dali sme a mocí listu tohoto (dáváme tak, aby z té) hory svrchupsaná obec nynější i budoucí k potřebám svým dříví i pastviny (užívati i pruty k opletom bráti) mohli beze vší překážky naší, též i sirotčí i všech jiných potomků našich ..... (tak) aby žádnému žádných poplatkův dávati a platiti povinni nebyli. (Tomu na svědomí pečeti) naše vlastní k tomuto listu kázali (?) sme přivěsiti. Jenž jest psán (a dán na Krakovči [?] na den sv.... léta) páně tisícího pětistého třicátého devátého počítajíc.“ (Pečetě jsou utrženy.)

Listina tato dokazuje, že hora, na níž kaple sv. Antonína stojí, již r. 1539, tedy dávno před vystavením této kaple, jmenovala se „Světina“; zdá se dle toho, že toto místo bylo ode dávna lidu okolnímu místem posvátným. Ponévadž pak hora ta zůstala až podnes v majetku obce Krakovče, tedy byla asi kaple ona vystavěna od bar. Lubětiče ve srozumění s obcí.

Dotace kaple té obnášela — dle listiny fundační ze dne 22. prosince 1686 — 300 zl. Dle úmyslu zakladatelova mělo se utvořiti při kapli bratrstvo 33 šlechticův a 63 šlechtičen ke cti a chvále P. Ježíše a blahosl. P. Marie, jehož účelem bylo konati dobré skutky, modlitby atd. a jemuž papež Inocenc XI. brevem ze dne 30. září 1686. udělil odpustky na jisté svátky, modlitby, dobré skutky a hodinu smrti. Na zámku hrabat Sylva-Tarouca v blízkých Čechách je kniha, obsahující seznam údův tohoto bratrstva i s jejich erby, pěkně malovanými, s nápisem: Albus confraternitatis Jesu et Mariae triginta trium virorum nobilium et sexaginta trium nobilium faeminarum in honorem triginta trium annorum Redemptoris nostri et sexaginta trium ejus beatissimae Matris erecta et confirmata 1687. Seznam tento obsahuje však všeho všudy jenom 5 jmen mužských a 18 ženských. Ještě r. 1763. pak udělil papež Kliment XIII. brevem ze dne 30. června plnomocné odpustky všem, kteří na slavnosť sv. Antonína Paduánského (13. června) od prvních nešpor do západu slunce kapli onu navštíví a obvyklé podmínky vyplní.

Avšak za císaře Josefa II. byla dotace kaple r. 1784. konfiskována, kaple sama pak již v Jozefinském katastru označena slovy „zříceniny kaple“. Fakticky je kaple teprva asi 50 let beze střechy a ponechána úplné zkáze. Zdi i kopule ukazují velké trhliny, freskové malby na kopuli většinou již odpadly, jenom na stěnách ještě jsou malby jakž takž zachovány, arci hrozně poškrabány i deštěm poškozeny. V první polovici tohoto století odnešena okna, kamenné pažby okenní a jiné tesané kameny vylámány, dlažba odnešena, zvon prý prodán, hrobka vyloupena, její klenutí se pak časem shroutilo. Železná vrata odnešena do krakoveckého zámku. Je to pravý obraz spuštění, jaký kaple ta dnes poskytuje — a snad za krátko sřítí se kopule, v níž dávno již bují břízky a různé křoví. Obraz zřícenin těchto podáváme tuto dle akvarely akad. malíře Fr. Ondrúška.

P. *Max Vymazal*, farář v Laškově.

*) Matěj Frant. Lubětič zdědil Krakovec po svém otci Markovi Lubětiči z Capelletu, c. k. hejtmanu Chorvátů, jenž koupil Krakovec r. 1661 od knížete Ferdinanda z Dietrichšteina. Tento zase koupil panství krakovecké o čtyry leta dříve (1657.) od města Mikulova, jemuž je byl dal (na uhražení nákladu na obnovení pobořené zdi městské) císař Ferdinand II. r. 1625., když statek tento byl propadl r. 1620. konfiskaci pro účasť majitele jeho a vystavitele nynějšího zámku krakoveckého Jana ze Zástřizl, na českém povstání. (Viz Wolného Markgrafschaft Mähren V. 240.)

**) Pánum z Bařic dostal se Krakovec darem od krále Jiřího z Poděbrad roku 1460. Posledním držitelem Krakovče z tohoto rodu byl pak právě shora zmíněný Havel Chudobín z Bařic, který r. 1523 vešel s bratry Janem, Václavem a Dětrichem Obešlíkem z Lipultovic ve spolek nedílný; po jeho smrti však r. 1539. intabulován Krakovec i s příslušenstvím Michalovi Bítovskému ze Slavikovic. (Srov. Wolný, Markgrafsch. Mähren V. 240.)

***) T. j. plotům. (Půhony olomucké 1475.)

Nález mincí v Penčicích u Přerova. Penčická obec měla v sousedstvu tratí laznických kus lesa, kterým se nedávno usedlí rozdělili a Rozdíly v pole zdělali. Při kučování lesa nepřišlo se na nic, až teprv letos z jara vyoralo se v jednom místě několik set drobných mincí, které však zůstaly delší dobu pro svou malichernosť nepovšimnuty, a mnoho se jich rozdalo a potratilo Nádobka byla asi již dříve rozbita, protože nebyly už mince pohromadě, nýbrž sem tam porůznu v hlíně. Dověděv se o nálezu penčickém, zašel jsem tam ihned, abych aspoň to, co dosud nerozptýleno, prozkoumal a určil. Zásluhou vel. pána P. Fab. Gregárka, udrželo se pohromadě 297 kusův. Poznal jsem již při povrchním prohlédnutí, že nález je důležit, poněvadž obsahuje naše domácí, moravské a české mince. Ze 297 mincí jest moravských 105, českých 188 a pouze 4 cizí. Při bližším ohledání pak přesvědčil jsem se o větší ještě

Mince z Penčic.

důležitosti nálezu, neboť našel jsem tu několik mincí tuším dosud neznámých, jež nemohu, porovnav je s moravským halířem, pojmenovati jinak než moravské půlhalíře. Celkem zastoupeno je v nálezu penčickém 9 hlavních druhů s hojnými varianty, a sice:

1. Halíř moravský. V hladkém obvodku korunovaná orlice kostkovaná s hlavou na levo (obr. 1. na str. této).

2. Halíř znojemský. Jako předešlý, však orlice nekostkovaná a ve štítku *Z* (Znojmo, obr 4.).

3. Halíř jihlavský. Jako předešlý, v ozdobném štítku *I* (Jihlava, obr. 3.).

4. Halíř husitský. V hladkém obvodku korunovaný lev dvojocasý (obr. 6.).

5. Půlhalíř moravský. Popis jako při druhu 1. (obr. 2.).

6. Půlhalíř husitský (Donebauer a Rappe jej zovou halířem, „Kronenheller“). V perlovém obvodku koruna svatováclavská (obr. 5.).

7. Zlatá mince krále Ladislava Pohrobka, uherský dukát. Líc: LADISLAUS · D · G · R · Ungarie +, ve štítku znak Uher. Rub : S · LADISLAUS · REX, stojící postava sv. Ladislava. Minc. znam. *K – P*.

8. Albrechtův penízek dolnorakouský, zvaný habránek.

9. Halíř vídeňský. V obrazci ze tří půlkruhů znak města Vídně, nahoře *W* (Vídeň), po stranách *H—T* (Hanuš z Tyrny, mincmistr ve Vídni 1356 – 1370.). Až na onu zlatou minci jsou všechny penízky penčické jednostranné, bez letopočtu a pocházejí z nepokojné doby husitské (1410 – 1435).

E. Peck, učitel v Holešově.

K otázce o rodišti Komenského. Mezi zprávami starších spisovatelův o rodišti Komenského zůstalo dosud naprosto nepovšimnuto svědectví Václava Kleycha, jenž ve svém „evang. kancionále“, vydaném poprvé r. 1717., po třetí pak r. 1727., v §. 2. svého „pozdravení k laskavému čtenáři“ atd. dí v závorce o Komenském: „Rodem ze vsi Komný, panství Světlovského, při Uh. Brodu.“ Kleych, jenž byl také českým Bratrem, žil a působil ani ne půl století po Komenském, a Dan. Krman, který tu knihu po třetí vydal a úvodem opatřil, žil a působil docela blízko rodiště Komenského; bylť superintendentem v Myjavě na uh. Slovensku. Svědectví Kleychovo je pozoruhodno zvláště proto, že je o něm známo, kterak pilně pátral po skladatelích písní, zejmena pak českých Bratří. (Viz jeho „Rejstřík starých písní bratrských“ v Jirečkově Hymnologii I. 354.)

K. Konrád, prof. náb. v Táboře.

Skopalíkův archiv. Letos před prázninami požádal jsem obec záhlinskou, by mi dovolila ze Skopalíkova archivu čerpati látku pro „Popis okresního hejtmanství Holešovského“. Žádosti mé bylo ochotně vyhověno, a vzdávám tuto obecnímu zastupitelstvu, zejména dvěma bratřím zvěčnělého, povinný dík. Jsa jist, že všecky členy našeho muzejního spolku zajímati bude o tom, kterak Skopalíkův archiv povstal a co vlastně obsahuje, něčeho se dověděti, dovoluji si podati o něm stručnou zprávu.

Skopalík již jako mladík začal sbírati materiál pro „Paměti Záhlinic“, jež teprv v 61. roce věku svého vydal. Všude, kdekoliv se mu naskytla příležitosť, činil sobě poznámky a opisoval staré listiny. Největší kořisť si sliboval z panského archivu napajadelského. Páni napajedelští s velikou ochotou dovolili Skopalíkovi archiv prozkoumati, však sdělili mu, že valná část starého papíru odtud prodala

se kupcům až do Tišnova. Nemeškaje spěchal Skopalík na místo, aby zachránil, co se ještě zachrániti dá, a po několika dnech přivezl odtud bednu starých, cenných rukopisů, jež zoveme nyní archivem Skopalíkovým.

Všecky listiny, jichž jest kolem 800, srovnal jsem chronologicky ve 5 objemných svazků. I. svazek obsahuje listy do r. 1650., II. 1650—1700, III. 1700—1720, IV. 1720 až 1750 a V. sv. obsahuje listy od r. 1750. Svým obsahem nesou se ponejvíce k městečku Napajedlům a vším k Napajedelskému panství náležitým. Pro každou ves tohoto panství najdou se zde důležité zprávy z dob minulých. Také je tu mnoho vlastnoručních listů pánů z Rotale a jiných šlechticů, které zasílány byly ouředníku napajedelskému, potom četné odpovědi a zprávy tohoto ouředníka (hejtmana) svoji vrchnosti. Z dopisů velehradských opatů dovídáme se zase o tuhém, přes 80 let trvavším sporu o poddané jalubské, traplické a o jiné různé věci. Konečně dočísti se tu můžeme o vpádech uherských rebelantů kolem r. 1707. na Moravu, o bitce malenovských poddaných s napajedelskými, o svobodném dvoře kvítkovském a napajedelském a o jiných rozmanitých věcech a událostech. Zvláštní pozornosti zasluhují tyto spisy:

1. obdarování pana Diviše z Zahrádky a na Buchlově Napajedelským na pastvy, „kteréž leží při Moravě v lúce, jenž slove pod Židy“, z r. 1515.,

2. obdarování biskupa Stanislava Zíhlinským na louky a pastviska z r. 1532.,

3. narovnání a smlouva Fridricha z Žerotína „s rychtářem a staršími i vší obcí vsi Bělova“ o užívání kopanin a luk pod Bělovem ležících z r. 1573.,

4. „Vejpis kvítkovského obdarování na jednu louku a kus trávníka nad Drahami pod rybníkem Trestným ležící od slavné paměti milosť pána, pana Burjana Tetoura, ten čas bývajícího dědičného pána dědiny Kvítkovic“, z r 1574.,

5. narovnání a smlouva pana Václava Mola z Modřelic a v Napajedlích s obcí kudlovskou a sušickou o užívání hor a lesů panských, o pastvu dobytka, o šenkování panského vína a odmuť z r. 1603.

6 majestát císaře Rudolfa z r. 1603., jímž jako král Český a markrabě Moravský potvrzuje Napajedelským všecka jejich privilegia, zejména: priv. císaře Zigmunda z r. 1421., priv. krále Ladislava z r. 1457., priv. krále Vladislava z r. 1496., priv. Václava Sturma a Diviše, bratří vlastních z Zahrádky z r. 1489., priv. Diviše z Zahrádky z r. 1515., priv. Václava z Žerotína z r. 1527., priv. Pavla z Žerotína z r. 1540., 3 priv. Jana Jetřicha staršího z Žerotína z r. 1580., 2 priv. Fridricha z Žerotína z r. 1570. a 1573.

7. „Nadání od pana Fridricha z Žerotína z r. 1570. a 1573. a konfirmaci od pana Jana svobodného pána z Rotale na ně udělené, de dato sv. Jana Křtitele l. P. 1630. městečku Napajedlám“,

8 konfirmace všech ostatních privilegií Napajedelským, od p. Jana z Rotale, však s jistými výhradami, z r. 1630.,

9. obdarování od biskupa Stanislava Pavlovského „Spitihnovským“ z r. 1582., potom potvrzení tohoto privilegia od p. Jana z Rotale. jakož i smlouva o hory, pastvy a robotu z r. 1631.,

0. urbář, jinak „Registra panství Napajedelského na příjem všech a všelijakých platův a důchodův jak peněžitých tak i obilných, totižto předně platu svatojirského, potom svatováclavského z gruntů vycházejících, též i ze všelikých kusův jak štěpnic, luk, kopanin a jakž by se... dále jmenovati mohly a pod platem byly, tolikéž obilí, slepic, vajec in summa, to i jiné vše pod jeden každý grunt.... u přítomnosti jednoho každého rychtáře a držitele svého gruntu (na)psáno a spočítáno se (vyna)lézá ku počtu svatováclavskému léta 164 . (?)“,

11. obdarování pana Karla Krištofa Podstatského z Prusinovic panu Bartoloměji Ronovi z Leskovce na dvůr v dědině Kvítkovicích z r. 1641.,

11. zakládací listina dědiny Jankovic z r. 1618.,

13. seznam rybníků na panství Holešovském a statku Kurovském z r. 1650.,

14. „Registra hájenská městečka Napajedel“ z r. 1650. a 1651.,

15. „Počet peněžitý panství Napajedelského, statku Otrokovského a Tlumačovského“ z r. 1668 a 1670.,

16. seznam všelikých důchodů panství Holešovského, vsi Količína, polovice Kyselovic, panství Bystřického, Prusinovského a 11 osad panství Dřevohostického z r. 1674.,

17. „Pořádek a vyšetření gruntův a podsedkův dědiny Topolné“ z r. 1674.,

18. platy a jiné povinnosti Napajedelských r. 1676., krátký obsah všech privilegií napajedelských,

19. smlouva o robotu s Napajedelskými z r. 1678.,

20. „Registra sirotčí při panství Napajedelském, statku Otrokovském a Tlumačovském na r. 1686.,“

21. „Kniha sirotčí dědiny Záhlenic“ z r. 1675. a 1711.,

22. „Gruntovní kniha obce záhlenické založená r. 1784.“,

23. „Staré popsání panství Napajedelského“ (bez údaje roku),

24. starý opis všech privilegií napajedelských sub 6. jmenovaných,
25. kniha „Dobrovolná poddanosť“.

Ze Skopalíkova archivu čerpali: Skopalík sám pro své „Paměti Záhlinic“ (Brno 1884), Prasek pro „Paměti městečka Napajedel“ a „Paměti Malenovic a Pohořelic“ (Velké Meziříčí 1881. a 1883.) a nížepsaný pro „Popis okresního hejtmanství Holešovského“, který, dá-li Bůh, příštího roku tiskem vyjde. Přes to přese všecko najdou tu i jiní dostatek látky, každý zase pro svou potřebu. —

Eduard Peck, učitel v Holešově.

Výsledky botanického zkoumání na Moravě a v rak. Slezsku za rok 1890. Pro území naše nové rostliny jsou: *žlutucha smrdutá, Thalictrum foetidum* L. na Polavských horách objevená. Rostlina se stanoviska zeměpisu rostlinného velmi zajímavá; neboť známa jest jen ze Švýcarska, Tyrolska a od Prahy. Stejně zajímavá jest *silénka hajní, silene nemoralis* Pers., kterou již Schlosser pro okolí Vsetína uváděl; nalezena u Svitávky. *Violky pochybné. Viola ambigua* W. A. K. odrůda lysoplodá *gymnocarpa* Janka zjištěna pro Brno a Vsetín. Kritickými výzkumy vídenského menthologa J. Brauna zjištěna pro území řada nových odrůd a forem různých druhů rodu *máta, Mentha*, a to: *máty bahenní, Mentha paludosa* Sole odr. *Heleonastes* H. Br. (Bzenec); *m. černající, M nigricans* Miller odr. *exaltata* H Br. (Jihlava); *m. vodní, M. aquatica* L. odrůdy: *Ortmanniana* Op. (Hodonín, Čejč), *riparia* Schreb. (Hodonín), *obtusifolia* Op. (Náměšť), *viennensis* Op. (Hodonín), *elongata* Pér. (Čejč), *hystrix* H. Br. (Hodonín); *m. přeslenaté, M. verticillata* L. odrůdy: *obtusata* Op. (Židlochovice), *arguata* Op. (Černovice), *sciaphila* H. Br (Znojmo) a *florida* Tausch (Znojmo); *m. drnavcolisté, M. parietariaefolia* Becker odrůdy: *Thajana* H. Br. (Znojmo), *longibracteata* H. Br. (Bzenec), *tenuifolia* Host. (Znojmo); *m. rakouské, M. austriaca* Jacq. odrůdy: *lamiifolia* Host (Znojmo), *palustris* Mnch., *salebrosa* Bor. (Znojmo), *segetalis* Op. (Losín), *nusleensis* Op. (Náměšť); *m. rolní, M. arvensis* L. odrůdy: *scordiastrum* Schultz (Slavonín), *auneticensis* Op., *submollis* H. Br., *diversifolia* Du Mort. (Znojmo) a *lata* Op. (Brno). Známý moravský hieraciolog prof. A. Oborný, zjistil pro území nové *jestřábníky: Hieracium Pilosella* L. ssp. *mediofurcum* N. P., *H. Holubyanum* N. P., *megaphyllum* N. P., *H. canum* N. P., *genuinum* v. *piloscianum*, *H. leptophyton* N. P. ssp. *discolor* N. P. *H. euchaetium* N. P. ssp. *longum* N. P., (vesměs pro okolí Znojma). Z řady četných nových stanovisek pro rostliny uvádíme jen některé: U Těšína nalezena *přeslička pestrá, Equisetum variegatum* Schl., na Lysé hoře *lipnice sudetská, Poa sudetica* Haencke; vzácná vstavačovitá *sklenobýl bezlistý, Epipogon aphyllus* Gmel. nalezena v Rymařova a Brodku blíže Prostějova, známý vetřelec *douška vodní Elodea canadensis* Casp. hojně v okolí Svitávky a Mor. Ostravy. Mimo mechy jatrovkovité a lišejníky prozkoumány všechny skupiny tajnosnubných moravsko-slezských již v letech dřívějších. Výzkum moravsko-slezských lišejníků převzal referent. V „*Příspěvku ku květeně lišejníků moravsko-slezských* uvedeno 9 druhů *lišejníků křovitých, lupenitých a rosolovitých* v 56 odrudách a formách. Zcela nová forma jest křovitého lišejníku *Alectoria nigricans* (Ach.) forma *pallida* Stein, rostoucí v Jeseníku při pramenech Opavy blíže Švýcarny. Výzkumem p. Fr. Kováře ve Žďáře přibylo z vysočiny česko-moravské několik nových vzácných druhů: *Cladonia turgida* (Ehrh.), Cl. *delicata* (Ehrh.), Cl. *papillaria* (Ehrh.), *Menegazzia pertusa* Schrank a *Nephromium tomentosum* (Hoffm.) vesměs pro okolí Žďáru. Z vysočiny *česko-moravské nejspíše* lze očekávat rozmnožení počtu druhů různých lišejníků pro naše území.

Referent uvedl již v dřívějších zprávách, že pro botanický výzkum naší vlasti není dostatek pracovníků, zejmena českých. Jest sice pravda, že Morava ve mnohém ohledu lépe jest prozkoumána než Čechy; přece však možno s jistotou očekávati, že počet nových rostlin jistě by se zvětšil, kdyby práce výzkumná byla v tak četných rukách jako na př. v Čechách. S potěšením lze uvésti, že porůznu ozývají se pracovníci, dříve neznámí, uveřejňujíce práce cenné. Mnohé části našeho území nejsou dosud prozkoumány, jiné jen povrchně. Práce tudíž dosti, zejména ve skupině tajnosnubných, které potřebí mají revise ve smyslu moderních výzkumů. Botanického zkoumání súčastnili se: Prof. Dr. E Formánek, prof. A Oborný, prof. Simböck, P. Fr. Gogela, odbor. učitelé Czerny, Niessner, Schirzl, Fr. Kovář a referent.

Prof. *V. Spitzner.*

Literatura.

Dějiny kroje v zemích českých až po války husitské. Sepsal **Dr. Č. Zíbrt.** II. svazek. V Praze 1891. 8°. Strana 135. až 273. Cena 1 zl. 30 kr. -- Velmi rychle postupuje toto pro naše dějiny kulturní tak důležité dílo; půl roku po svazku I. vyšel druhý, v němž popisuje se rytířské brnění v zemích českých ve stol. XIII. a XIV., potom kroj v zemích českých ve 2. polovici XIII. věku až do příchodu králevice Karla a jeho choti Blanky do Čech. V té době zavládla ve městech a vyšších kruzích moda cizí; starý, původní kroj slovanský udržuje se již jen u lidu venkovského. Velmi případné připisuje pan spisovatel změnu tuto vlivu západního rytířství, které klestilo cestu do našich vlastí západnímu způsobu života ve všech podrobnostech jeho. Svazek tento ozdoben je 90 obrázky od V. Krále z Dobrévody a jiných. Co do důkladného propracování látky musili bychom opětovati při tomto svazku jenom to, co jsme pověděli o svazku prvním (viz tento časopis č. 29. str. 35.). Několikrát se opakující forma „dvořský“ je asi chybou tiskovou. Nadějeme se, že s každým novým svazkem se počet odběratelů knihy této rozmnoží.

Křižovníci sv. Jana na Opavsku. Podal **Vinc. Prasek.** (8. program česk. gymnasia v Opavě vydán koncem školního roku 1891.) V Opavě. Stran 33. — Monografie tato je ukázkou z připravované historické topografie země Opavské, dalšího to svazku Slezské Vlastivědy, vydávané velezasloužilým a neunavným topografem moravsko-slezským p. gymn. ředitelem Praskem. Jako každý spis jeho, i tento článek obsahuje mnoho nového a zajímavého materiálu pro slezskou topografii.

Paměti o školách v okresu hlineckém. Sepsal **K. V. Adámek.** Vydáno ku všeob. zemské jubilejní výstavě r. 1891. v Praze uspořádané. 8°. Stran 190. — Toto velice svědomitě a důkladně sestavené dílo obsahuje všeliké zprávy jak historické tak statistické o školách okresu hlineckého v Čechách; je to monografie látku tu nadobro vyčerpávající a svědčí o nevšední píli p. spisovatelově. Nepochybujeme, že i mimo okres hlinecký najde kniha tato mezi učitelstvem hojně odběratelů, ježto mnohé zprávy tuto uveřejněné jsou všeobecně zajímavy. Kniha opatřena je podrobným ukazovatelem, a obnáší její cena krámská 2 zl., u vydavatelstva (pod adresou: JUC. K. V. Adámek v Hlinsku, Čechy) jenom 1 zl. 80 kr.

Handbuch der Kunstpflege in Österreich. *(Příruční kniha o pěstování umění v Rakousku.)* Na základě úředních pramenů vydáno z příkazu c. k. ministerstva kultu a vyučování. Ve Vídni 1891. Stran 333 formátu kapesního — Účelem této knihy jest podati přehled: 1. nynějšího stavu vyučování v oboru výtvarných umění, a 2. sbírek uměleckých předmětů, jakož i spolků umění pěstujících. Část první (Kunstunterricht) obsahuje zase: a) vlastní školy umělecké, b) školy pro umělecký průmysl a školy průmyslové s vyučováním uměleckým; c) vyučování umělecké na vysokých školách: universitách a školách technických. Část druhá uvádějící sbírky uměleckých předmětův i spolky pěstující umění, uspořádána je podle korunních zemí. — Tato úřední publikace má nepochybnou praktickou důležitosť, a vyhovuje též účelu svému, pokud se týče části první (Kunstunterricht), měrou úplnou. Co se však týče druhé části (sbírky a spolky), nemůžeme přiznati naprostou správnosť i úplnosť knize té, třebas ona slova na tytulním listě „auf Grund amtlicher Quellen“ také k této druhé části se vztahovala. Vždyť spolky ani jednotlivci uměním se zabývající, nejsou povinni dávati úřadu zprávy o svých sbírkách. V této příčině tedy rozuměti sluší asi „úředními prameny“ jenom zprávy konservátorů, podávané c. k. ústř. komisi pro zach. památek; pokud tyto zprávy podaly úplné seznamy sbírek v zemích jiných, nesnadno nám posouditi; ale seznam sbírek moravských vykazuje takové mezery a také nesprávnosti, že v nás budí nedůvěru i oproti seznamům ze zemí jiných Tak nejsou tu uvedeny z Moravy: sbírky hr. Berchtolda na Buchlově; kostelní knihovna u sv. Jakuba v Brně, obsahující množství vzácných miniatur (viz Notizenblatt 1889); archeologické sbírky Dra. M. Kříže ve Ždánicích, J. Kniese v Blansku a. j Rádi připouštíme, že je poněkud obtížno vytknouti a zachovati přesnou hranici toho, co všechno rozuměti sluší „uměním.“ Publikace tato pojala slovo to ve smyslu co

nejširším, zahrnujíc v to i celý obor praehistorie, numismatiku a listiny; nad to pak uvádí i knihovny, ano dokonce i sbírky přírodnické; tyto poslední po našem náhledu měly býti z této publikace vyloučeny; co do ostatních tu uvedených oborů pak doporučovalo se provésti princip ten důsledně. S povděkem přijati sluší dáta o jednotlivých sbírkách, totiž počet předmětů (tento arci není udán všude a má konečně jen relativní cenu), dobu založení sbírky, dobu návštěvní a publikace spolkové. V této poslední příčině však není kniha spolehlivou: tak uvádí na př., že našeho časop. muz. vyšel jenom jeden ročník r. 1888.; o Časopisu Matice Moravské, Zprávách společnosti přátel starož. českých v Praze a j. pak vůbec neví. Že uspořádaní publikace té nebylo, pokud se zemí českých týká, svěřeno rukám se stavem věci obeznalým, o tom svědčí na př. údaj, že starostou spolku „Mánes" v Praze je prý Al. Mikuláš; skutečně je starostou spolku toho náš ženiální Mikuláš Aleš, o němž tedy pořadatel „Handbuchu" neví. Jiné faktické nedopatření přihodilo se pořadateli knihy při předsedovi musea král. českého: uveden tam, ač kniha vyšla již r. 1891., předsedou kníže Karel Schwarzenberg, kdežto skutečně je předsedou již od dubna 1890. hr. J. Harrach. O správném psaní český ch jmen ani nemluvíme. Nedůsledně zachovala se kniha také co do jazyka, kterým se uvádí firma spolků: někde ponechán u českého spolku jenom český název, jinde přidán v závorce německý překlad a opět jinde vynechána vlastní česká firma a uveden jenom její německý překlad. Dělení sbírek na veřejné a soukromé nezdá se nám také vyhovovati přehlednosti. Po našem náhledu bylo by přehlednějším, uvésti při každém městě i místě všechny sbírky tamější, ať mají tyto ráz veřejný či soukromý, což při některých bez toho těžko určiti. Všechny takové nedůslednosti vyžadují nápravy při druhém vydání této knihy. S povděkem tudíž zaznamenáváme, že c. k. ústř. komise pro zachov. památek se již usnesla vyžádati si od svých orgánů zprávy preciznější. Bylo by však záhodno, aby konservátorům a korrespondentům této komise rozeslán byl podrobný dotazník, aby zprávy jejich byly podány co nejurčitěji dle jednotného formuláře. *V. H.*

Zprávy anthropologické společnosti vídeňské. (Mittheilungen der Antropolog. Gesellschaft in Wien.) Svazek XX. (1890) obsahuje, mimo jiné, tyto články: Japetus Steenstrup, Stanice lovců mamutích u Předmostí na Moravě. (Z dánského přeložil Dr. R. Much.) — Dr. W. Hein, Ornamentální parallely (s 10 obr.). — Ign. Spöttl, Výsledky výkopek pro antropolog. společnosť v Dol. Rakousích a na Moravě r. 1889. (Se 4 obr.) — Dr. J. N. Woldřich, Předhistorické naleziště v okolí Mor. Krumlova (o 42 obr.). Týž článek vyšel česky v našem časopise 1890. — Břetislav Jelínek, Nálezy ve Slupech u Prahy (se 2 tab. a 4 obr.). — Fr. Heger, Osmý ruský sjezd archeologů v Moskvě 1890. — Osmý sjezd ruských přírodozpytců a lékařů v Petrohradě 1890. — J. Szombathy, Předhistorická bádání v okolí Wiesu ve středním Štýrsku IV. Závěrečné poznámky. — V přiložených zprávách o schůzích anthropol. společnosti pak jsou otisknuty tyto přednášky z r. 1890: George Niemann, Hisarlik — Ilion. Kustos Szombathy, předhistorické starožitnosti, od dvor. muzea získané a sice: Starožitnosti z Mitrovice ve Slavonsku z doby laténské, z Veitsberku u Güssu v Uhrách, zlatý nákrční kruh z Oblat u Žatce, bronzový meč z Nahořan v Čechách, hromadný nález od Podbořan. Dr. Berwerth přednášel o otázce nephrito-jadeitové. Dr. Makovsky, o přítomnosti člověka za doby žlutnic v okolí Brna; Dr. Woldřich o nových nálezech ve sbírkách kníž. Schwarzenberka, hr. Bertholda (syenitový mlat z Buchlovic) a kníž. Windisch Grätze; prof. Trampler, O nové jeskyni u Sloupu (resp. u Šošůvky) na Moravě; Dr. R. Much, O Bastarnech; Dr. Hoernes, O nádobě s dvěma hrdlama od Marzu v Uhrách; Dr. Riegl, O ornamentice Novozélanďanů; Neubacher a Dr. Tischler z Královce, O nálezu z Goisern v Solnohradech; Ohnefalsch-Richter, O kultuře cyperské za starého věku; Reischek, O Novém Zélandě a jeho obyvatelích; Bugiel, O ženě ve Ferghaně; J. Niederle, O hrobech kosterných z poslední doby předhistorické v Čechách.

Besedy o starožitnostech. Vypravuje mládeži Kliment Čermák. Illustroval Karel V. Thuma. (První moravská obrázková knihovna pro českou mládež, roč. IV. č. 9.) Ve Velk. Meziříčí 1891. Stránek 48. Cena 14 kr. — Již jednou v tomto časopise (roč. VI. str. 88.) měli jsme příležitosť učiniti pochvalnou zmínku o podobném spisku ctěného našeho spolupracovníka. Měrou ještě zvýšenou platí tehdejší úsudek náš o této nejnovější řadě archeologických povídek p. Čermákových. Znamenitě dovede on poutati vnímavou mysl mládeže způsobem tak milým, zábavným, tónem k srdci dětskému tak se zamlouvajícím, že nelze nám jinak nežli co nejvřeleji doporučiti všemu učitelstvu českému, aby tyto Čermákovy povídky o starožitnostech pro školní knihovny za-

kupovali a mládeži i lidu takto poskytli četbu stejně příjemnou jako poučnou, jejíž blahodárný účinek zajisté objeví se tím, že tak mnohý čtenář pak uchová leckterou důležitou památku starožitnou, která by jinak z nevědomosti zničena byla. Knížečka přítomná, věnovaná „Otci archaeologie moravské slov. MDru Jindř. Wanklovi" obsahuje šest povídek, totiž: Pohřeb v Býčí Skále, vyniká ící úchvatným líčením; Památka z prvních dob křesťanství v Čechách, vykládající o nálezu křížů bračických, tvaru byzanckého; Na zbořeném hradě loupeživého rytíře; Smutný památník u Poděbrad; V ssutinách shořelého města; Matčina modlitba. — Tři obrázky představující skupeniny starožitností jsou knížce pěknou ozdobou.
V. H.

Výpravy mladých starožitníků. Povídky o starožitnostech od Klim Čermáka Illustr J Dobeš. (Obrázkové knižnice pro mládež dílo 3.) Stránek 44 Cena 20 kr. — Stejné jako předešlá, poučí také t. to knížečka mládež i lid, zjednávajíc ve v stváích těchto archeologii přátele. Obsah její je tento: Zapomenuté doly pravěké. Co objevili vojáci v Bosně. Dávnou pomezní cestou. Jak děti objevily poklad. Druhá výprava na Hrádek. V hlubinách lesa. Nejlepší přátelé českého vystěhovalce. I tato knížka zdobena je třemi zdařile provedenými tabulkami starožitností.

J Vyrazil: **Drobnohledné studium syenitu žulového z okolí Brna.** (Pojednání přírodozp. spolku Brněnského 1888 str 171) Práce tato petrografická jest dobrým příspěvkem ku poznání zajímavého a známého syenitu či lépe (protože obsahuje i křemen) žulového syenitu v okolí Brna Podle popisu obsahuje hornina jinoráz barvy tmavě trávozelené, biotit hnědý s magnetitem, apatitem a titanitem vrostlým, plagioklas v čirých kouscíc' zřetelně dvojčetně ryhovaný a mezi těmito třemi součástmi i orthoklas a křemen Z nahodilých součástí uvedeny jsou titanit, magnetit, apatit, cirkon a rutil. Hlavní součásti ovšem mimo křemen a některé nahodilé, jeví dosti zajímavé poměry větrání *J. K.*

K. Tollich: **Pitná voda města Hranic.** (Pojednání přírodozp. spolku Brněnského 1888 str. 153.) Pro zdravotnictví velice důležitou otázkou bývá dle názorů moderního lékařství ona, kteráž týká se dobré pitné vody. V novější době proto častěji než kdy jindy přistupují chemikové ku prozkoumávaní vod studničních různých míst a o několika podobných pracech bylo již i v tomto časopise referováno. Dnes upozorňujeme na novou pěknou práci, pocházející z lučebné laboratoře c. k. vyšší vojenské reálk, Hranické. V práci podány především lučebné rozbory ze 30 studní hranických, na různých místech se naskytujících. Tvrdosť vody ze studní oněch pohybuje se mezi 3·9 stupni tvrdosti*) Barvířská ul. č. 4) a 50·38 (Teplická ul č 14. Většina vod má tvrdost kolem 20 stupňů se pohybující, jest tedy vesměs větší než normálně vyžadovaná tvrdosť dobré vody pitné (18 stup.). Naprosto dobrou vodu pitnou nemá žádná ze studní; čpavek obsažen ve čtyřech, kyselina dusičná ve všech studních, sou částky organické u 28 převyšují normu, chlor pak u 25. Celkem je většina prozkoumaných studní znečištěna látkami různých výmětů; dobrou poměrně vodu má pouze 9 studní a 3 kašny. *J. Kl.*

J. Habermann: **Další příspěvky ku poznání poměrů pitné vody na Moravě.** *(Pojednání přírodozp. spolku Brněnského str. 197.)* Také tato práce podává zajímavé příspěvky k poznání studničních poměrů měst a míst Moravských, uváděje analysy učebné neméně než ze 44 studní a pramenů a sice z násl. míst: Slavkov 2 studny, jedna z nich neobyčejně tvrdá (11·85 stupňů). Ivanovice u Brna 2 studny. Židlochovice 2 studánky. Moravská Třebová 1 pramen. Brno studna v budově místodržitelské. Mor. Ostrava 12 studní, z nichž většina obsahuje velké množství kyseliny dusičné a tedy naprosto špatnou, nezdravou vodu má Nový Jičín 10 pramenů od Žiliny, jichž má býti použito k vedení pitné vody do města a jež všechny dobrou, ano výtečnou vodu obsahují Tvrdosť od 0·87 (!) — 17·85 stupňů; jeden pramen od Bernatic a 3 různé studny Novojičínské. Brno 6 studnic; prameny prozkoumávané za příčinou dodávání pitné vody do Brna a to: pramen Studýnka u Jozefova při Adamově s vodou výbornou, pramen u Býčí skály s vodou velice teplou a rovněž i lučební složení měnící a konečně pramen „Východ" také u Jozefova, podobných nectností jako předešlý a tedy také k zásobování Brna se nehodící. *J. K.*

*) 1 stupeň tvrdosti = 1 části vápna ve 100.000 dílech vody

Kronika vlasten. spolku muzej. v Olomouci.

Vzhledem k tomu, že město Loštice uspořádalo letos dne 15. a 16. srpna slavnosť odhalení pamětní desky na rodném domku zakladatele našeho muzejního spolku, prof. Jana Havelky, kteréžto slavnosti se muzejní spolek účastnil jak přítomností výboru a četných členů svých, tak i vydáním pamětního spisu, upuštěno bylo letos od pořádání obvyklé samostatné kočovní schůze. Havelkova slavnosť v Lošticích je i pro spolek náš tak významnou, že ji možno řaditi ku nejdůležitějším událostem v kronice spolku našeho. Podáme zde průběh její dle zprávy časopisů, hlavně dle „*Našince*“.

Slavnosť započala dne 15. srpna divadelním představením, jež na střelnici velmi pěkně provedli ochotníci loštičtí. Sehráli Stroupežnického „Pan Měsíček obchodník“ tak roztomile, že by z toho sám autor měl radosť velkou. Obecenstvo četně se sešedší též neskrblilo pochvalou. Časně z rána probuzeno bylo občanstvo budíčkem hudby loštické a brzo na to dostavovaly se spolky a deputace z vůkolních bližších i vzdálenějších obcí do Loštic, jež k uvítání jejich zahalily se ve slavnostní roucho. Veškeré české domy byly ozdobeny prapory barev národních a říšských a přečetné též chvojovými věnci pěkně uvitými, jež květinami a stuhami barev národních vyzdobeny byly.

Professor Jan Havelka.

O 10. hodině sloužil ve chrámu Páně vdp. Anatole hr. d'Orsay za četné assistence místního a vůkolního duchovenstva, jehož dostavil se počet opravdu převeliký, pontifikální mši svatou, po níž uspořádal se průvod slavnostní, jenž náměstím a odtud ke třídě Havelkově za zvuků hudeb ubíral se v také imposantnosti, že jí byl každý překvapen. Tak velké, tak pěkné seřaděné průvody slavnostní se tak snadno nezdaří a nedělní průvod v Lošticích uspořádaný svědčí o velké poctě, s jakou obyvatelstvo naše lne k památce Havelkově.

Po 11. hodině dospěl průvod k rodnému domku Havelkovu, jenž je nyní majetkem dcery nebožtíkovy, Milady. Je to vzor našich českých chaloupek, z nichž vzešlo tolik veleduchů, tolik křisitelů, buditelů a učitelů národních. Malý, ve stínu schovaný domek se dvěma okénky na ulici a jedním do dvora. Při tom ale čistý a úhledný a okna lesknou se jako křišťály. Před oknem malá tribunka, ozdobená chvojím a koberci. Na ni, když průvod na místo dospěl a prapory jako čestná stráž okolo se postavily a když zapěna byla slavnostní kantáta, kterou na slova JUC. Sommra složil mistr Nešvera, vystoupil slavnostní řečník, žák druhdy Havelkův a chvalně známý básník Fr. Táborský, aby přednesl svou slavnostní řeč.

Pravil asi: „Před prostý domek, ctěné shromáždění, jsme přišli, abychom jej srdci svými oslavili. Prostinký jest on zevnějškem a přece stal se nám uvnitř milejším nad mnohý palác. Kde láska sídlí, tam sídlí i štěstí; tam malá světnička a třeba chudobná, je pro sebe královstvím. Zde v tomto domku sídlela láska; zde místo chladných mramorových sloupů leskly se nad mramor pevnější ryzí mravy otcovské; zde všechny stěny uvnitř vyzlatilo srdce matčino — a to je to nejdražší zlato — a tak domek tento stal se zámkem, v němž jako v pohádce prožíval dětství své, jak sám praví, zlaté dětství, ten, jehož cnostem platí schůze naše — rodák Váš; náš učitel a přítel, stejně vážený jako milovaný; milovník vlasti své, ale též zvelebovatel; muž, jenž za osobnosť svou posílal na veřejnosť skutky své, všem vám známý a milý prof. Jan Havelka.

Domácnosť jest první a nejdůležitější škola a v domácnosti dobrá matka nejlepším jest učitelem. Tak bylo i zde. Vzpomínajíce dnes široké působnosti Havel-

kovy, jeho vlivu ušlechťujícího a povzbujícího, slovem, jeho mužných ctností, musíme vzpomenouti také, ba především, původu jejich a zmíniti se o kořenu, z něhož vyrostly a vykvetly — a tu ožijí nám dvě bytosti, nerozlučné s nitrem našeho Havelky, jeho otec a matička. „Vychování mé — praví on sám o nich — bylo velmi rozumné, a divím se tomu, že prostí moji rodičové ve všem uměli zachovávati pravou míru paedagogickou. Vedli mě pevně; ale dávali mi přece plnou míru volnosti“. A jak hluboký a mocný byl jejich vliv a nesmazatelný, vycítíme ze slov Havelkových, jimiž želí bolestně ztráty jejich. „Vzali se mnou kus mne samého a jsem odtud jako nesvůj“. Rodiny tak srdečných svazků a hlubokých citů jsou školami domácích, soukromých cností a z těchto domácích cností vykvétají pak pravé cnosti občanské buď samy od sebe, přirozeně, anebo bývá třeba vlivu cizího, mnohdy jen popudu a pokynu malého, aby se rozvily. Tak z lásky k rodičům vykvétá láska k národu, z lásky k rodnému domu nebo k rodné chaloupce vyrůstá láska k vlasti, a tato láska jest lidská, jest přirozená, jest u všech národů svatá.“

Rodný domek Jana Havelky.

Zpomenuv pak řečník, jak v oslavenci našem zásluhou nebožt. prof. Vaňka láska ku mateřštině vzklíčila, pokračoval takto:

„Od této chvíle začíná Havelkův život cíle svého vědomý. Mluviti o něm ze široka nemusím; vy znáte jej z blízka. „Poznání sebe“ bylo hlavní jeho zásadou, sebe jako jednotlivce i jako člena znamenitého národa, což znamenalo pak poznání národa celého. Čím byli jsme? Co jsme? Jak upravujeme si budoucnosť svou? Jak vychováváme pokolení své? — K těmto otázkám hledal odpovědí a toto hledání vedlo jej do stavu učitelského, k vydávání časopisu učitelského i časopisu pro lid, k založení Vlasteneckého muzea olomuckého i k vydávání Časopisu muzejního spolku olomuckého. Veškerou tou činností táhne se jako zlatá niť ta zásada „Poznej sebe!“ Poznej sebe, žáku, učiteli, rodino, lide, národe! Poznej sebe, zda-li se sebe nestíráš povahy slovanské! Poznej sebe, zda-li přítomnosť srovnává se s minulostí!

Sebepoznání je důkazem síly a vede k sebezachování. Tu pravdu Havelka dobře poznal a svým způsobem, tiše nadšeně a vytrvale prováděl. A s radostí můžeme říci: Byl při tom tak šťasten, že byl pochopován, uznáván, ctěn a milován asi ode všech. Jak žactvo k němu lnulo, ani pověděti nelze. Jím vcházelo ono v sebe a utvrzovalo se. A s radostí můžeme dále říci: Snahy jeho a jeho přátel o poznání našeho lidu a národa šíří se utěšeně; důkazem toho jsou přípravné kroky k zařízení výstavy ethnografické v Praze.

Sebepoznání je důkazem síly a vede k sebezachování. Deska tato, vážení občané, se jménem Havelkovým je též kus sebepoznání Vašeho, je hlasatelem Vašeho přesvědčení a proto ona je důkazem síly Vaší, v ní čísti můžete Své sebezachování.

A proto odhalme už ji, nechať z ní září jméno Havelkovo na dále do srdcí Vašich a nechať je září zúrodňující, posilňující a potěšující všem příštím pokolením našim!

Vážení občané! Zrovna, co my tu stojíme před prostým domkem a ctíme památku muže, jenž byl vzorem vlastence pracovníka, tisícové a tisícové Čechů ze všech zemí českých a řady bratří Slovanů putují do srdce zemí našich českých, do matičky Prahy, aby žasnoucími zraky, rozechvělými, plesajícími srdci a nadšenými myslemi obdivovaly se výsledkům českého ducha, české práce a vytrvalosti, aby vyradovali se tím triumfem našeho snažení, znamenajícím novou dobu v žití národním. Tam, na té nádherné výstavě naší v tichém zákoutí stojí též chaloupka česká, prostá, milá a přívětivá. Kdykoliv jsem se před ní zastavil, kolem ní viděl tu velkolepost a bohatosť a krásu moderních úspěchů našich, v podálí ten průmyslový palác se zářící jako souhvězdí ko-

runou českou, zdávalo se mi vždy, jako by to dobrá stařičká babička přišla z dědiny návštěvou ke šťastnému vnuku, zbohatlému, zmocnělému, těšícímu se daleké široké vážnosti, plakala radostí a s úsměvem hovořila: „Jsem šťastna, dítě, štěstím tým, ale nejvíce mne těší, že srdce tvé se nenakazilo . . .“

Vidouce ten postup od našich chaloupek až po ten smělý palác naší výstavy se stem jiných budov a s nezměrným bohatstvím a uměním uvnitř, musíte zvolati: „Chaloupky naše, buďte požehnány!“

I tato chaloupka, u níž stojíme, dožila se radosti z úspěchů. Změnily se k lepšímu netoliko Loštice, ale změnila se podál i Morava. A Morava změní se úplně, bude-li každé město a každá ves chtít státi se takovou stráží národní, jako staly se Loštice a takovou chtělkou cností občanských, jako rodiště Havelkovo; bude-li míti mnoho takových srdcí, jako tato chaloupka. Proto i já volám: Chaloupko naše, buď požehnána! Požehnána buď památka těch, kteří v Tobě žili! Sláva památce Havelkově!“

Po této řeči, která se všeobecným souhlasem se potkala, vystoupil na řečniště pan Schönhöffer, starosta města, jenž ve krátké, srdečné a nadšené řeči přijal desku v ochranu města.

Deska ozdobená lidovým ornamentem moravským nese tento nápis: „V domku tomto dne 22. listopadu 1839. narodil se Jan Havelka, český učenec, spisovatel a slovanský archeolog.“ Iniciálky jmena Havelkova vytesány jsou rovněž slohem ze starých moravských kancionálů lidových známým.

Slavnosti této súčastnila se též choť nebožtíkova, paní Vlasta Havelková, jeho dcera sl. Milada a celá rodina Wanklova, kteří všichni byli předmětem projevů neobmezené úcty veškerého obecenstva. Mezi slavnostní hostě patřil i okresní hejtman zábřežský uroz. p. W o r z i k o w s k ý z Kundratic, jenž súčastnil se též s l a v n o s t n í h o s t i n y, která uspořádána byla na střelnici. Jí súčastnilo se hostí domácích i cizích v takovém množství, že nebylo ani pro vše místa.

Při hostině pronešeno bylo množství přípitků, jež zahájil p. měšťanosta Schönhöffer přípitkem J. V. císaři pánu; pak čteny přečetné přípisy a telegramy. Po slavnostním obědě následoval koncert, při němž zvláště pěvecký odbor Besedy zábřežské největších zásluh si získal; večer pak zakončen slavnostní den taneční zábavou. V pondělí konečně sloužil vdp. P. Ig. Wurm za skvělé assistence za oslavence slavné Rekviem.

O zdar slavnosti, jež nesla se vznešeně důstojným směrem, jaký odpovídá památce Havelkově, zasloužil se místní výbor slavnostní a v něm zvláště pp. Schönhöfferové, Čepička a Beneš měrou nemalou.

Náš spolek muzejní přispěl ku oslavě zakladatele svého nejen hojným osobním súčastněním se slavnosti se strany členstva, ale i vydáním pamětního spisu, uspořádaného redaktorem toh. časop. V. Houdkem, pod názvem „Loštice, rodiště Jana Havelky“, jenž kromě životopisné vzpomínky na Havelku a básně, památce jeho věnované od žáka jeho J. Kroupy, obsahuje obšírný příspěvek k topografii Moravy, totiž popis Loštic a okolí od Fr. Čepičky a dějiny města Loštic od V. Houdka. Četné obrázky učiní každému knížku tu milou upomínkou na slavnosť Havelkovu; komu pak nebylo možno slavnosti osobně se účastniti, podává se tím příležitosť uctíti památku Havelkovu zakoupením té knížky, jejíž čistý výnos je věnován fondu na zjednání vlastní budovy muzejní, čímž dílu Havelkou založenému teprva další trvání zajištěno býti má. Cena knížky je v poměru k obsažnosti a pěkné výpravě její nepatrná (30 kr.). —

O III. sešitě „Moravských Ornamentů“ zaznamenáváme ještě následující posudky:

Slovútný spisovatel v oboru české lidovědy, D r. Č e n ě k Z í b r t, napsal do „*Nár. Listů*“ ze dne 10. července t. r. feuilleton pod nápisem: „Lidové knihomalby moravské“, z něhož vyjímáme:

„Vedle posavadních známých illuminatorů českých dlužno si všimnouti a v letopisy umění českého zapsati umělce prosté, nevyškolené, jimž právě věnován třetí díl „Moravských ornamentů“, vydaných od Vlasteneckého muzejního spolku v Olomouci. Představte si prosté umělce tyto, jak v zákoutí kdesi v kraji moravském bez hluku a naděje velikého zisku neb oslavy po své každodenní práci, která jim byla vyměřena jejich stavem (ať již byli „rektoři“ či „písmáci)“, zasedají k svému stolu a tu v zátiší venkovské chaty pilně robotí. Rukou nevyvičenou neúnavně list po listu zdobí, písně píší. Pracují s podivuhodnou vytrvalostí den po dni, týden po témdmi, měsíce, řadu let. Horlivosť jejich neochabuje. Hlučná vřava veřejného života, bouřlivé události světové, rozčilující noviny jen temným ohlasem zalctí do zátiší jejich. Den po dni po úmorné práci svého povolání s láskou ku věci, nadšením sedají ke stolku a pracují. Stylisace jejich kreseb, barvy jejich a malba — vše prosté,

nehledané. Mile Vás dojímá, prohlížíte-li si reprodukce oněch maleb, jak je velice názorně a zdařile na kámen nakreslila sl. Madlenka Wanklova.

Pokud se týče ornamentiky kancionálů těch, je dle slov V. Houdka provedena rázovitě, charakteristickým slohem. Podobně vykládá V. Houdek se všemi podrobnostmi charakteristiku moravské prostonárodní školy malířské. Pravděpodobně dokazuje, že vedle nepopíratelné svéráznosti osobité, moravské, objevují se tu stopy živlu ještě jiného, cizího. Opírá pak autor jmenovaný pilně shledanými důvody a analogiemi, vybranými po bedlivém studiu z památek jiho- a východoslovanských i byzanckých, svoje tvrzení, že v knihových malbách lidu moravského leckde objevuje se ráz, objevují se upomínky na ornament východní. Houdek klade vznik školy moravsko-slezských malířů do dob dávnějších, než teprve se vyskytly některé památky a došly povšimnutí, do dob — praví doslovně — „kdy u nás kvetl ještě sloh byzancký, pěstovaný hlavně v klášteřích černomnišských.“ Na takových podkladech podle mínění Houdkova vznikla škola malířská lidová na Moravě. Domněnku svou snaží se Houdek opříti jednak doklady historickými z dějin umění v Čechách, jednak přirovnáním ornamentů z kancionálů moravských a maleb z rukopisů byzanckých, jihoslovanských a ruských, jejichž ukázky jsou do textu vloženy. Vývody Houdkovy jsou přesvědčivé. Je však právem toho sobě vědom, že jeho domněnka není tvrzením nezvratným. Prosí za uvážení, za vysvětlivky a doplnění, za vědeckou diskusi, předkládaje skromně svoje domnění soudnému čtenářstvu na posouzenou. Jednotlivé kancionály jsou pak obšírně popisovány. Text provázen obrázky, ukázkami z kreseb kancionálových. Popisy vedle V. Houdka obstaral také professor J. Klvaňa.

Rozepsali jsme se o záslužném vydání třetího dílu „Moravských ornamentů“ široce. Kniha plnou měrou zasluhuje, aby byla čtena a aby domnění páně Houdkovo bylo v kruzích odborných přetřásáno. Vlastenecký muzejní spolek v Olomouci nešetřil obětí, nákladu, aby kniha byla vydána v úpravě sličné, bezvadné.

Ovoce, jež kniha přinese, může býti několikeré. Kulturní historik dovolává se těchto ladných, prostinkých kreseb, posavad neznámých a nepřístupných, za doklad, že ve století XVIII., v dobách, kde bychom se toho nejméně nadáli, kvetlo lidové umění utěšeně mezi obyvatelstvem odlehlého kraje na Moravě. Je to důkazem, že to nebyl lid sesurovělý, neschopný a nevzdělaný, jak by rádi jej vylíčili naši odpůrci. Umělci mohou těžiti znamenitě z publikace Vlasteneckého spolku muzejního. Odtud mohou vybírati rázovité, české ozdoby knihové. Snahou jejich mohl by se obroditi knihový ornament lidový, československý. Motivy jednotlivé mohou přejímati do okras knihových. Doporučujeme vřele knihu všemu čtenářstvu českému, zejména milovníkům českého umění. Soustavná, tichá činnosť muzejního spolku olomouckého zasluhuje u nás, kde někdy literárnímu zjevu jakosti pochybné věnována bývá za ohlušujícího vřesku bubnu reklamy veliká pozornosť i uznání, aby těmito řádky bylo na ni upozorněno. Cizina povšimnula si již této knihy. C. k. dvorní tiskárna ve Vídni, kde kniha tištěna, odevzdá titulní list její, krásně barvotiskem provedený a sestavený na základě výběru motivů z kancionálů moravských, do díla, jež každoročně po jednom svazku bývá vydáváno a jež obsahuje ukázky nejlepších reprodukcí všech velkých uměleckých závodů v Evropě. Tak oznamuje Časopis mus. spolku č. 29. Je to vyznamenání pro české lidové umění, jež dochází povšimnutí a uznání mimo hranice vlastí československých.“

„*Ženské Listy*“, vydávané redakcí Elišky Pechové-Krásnohorské, pronesly se v čísle 6. t. r. následovně: „Právě před zahájením velké zemské výstavy, která tak přebohatými sbírkami předmětů původních znázorňuje lidové umění československé, vyšly dvě tiskové publikace, náležející v obor ten, které každého znatele musí naplniti radostí, zasluhujíce nejživější pozornosti a největšího rozšíření. Jednou z nich je 3. sešit „Moravských Ornamentů“, vydávaných vlasten. muz. spolkem v Olomouci. Jsou to tenkráte reprodukce ozdob, iniciálek atd. z kancionálů, podané částečně tiskem černým a částečně barevným, které co nejdokonaleji opět na kámen vykreslila dovedná umělkyně Madlénka Vanklova... Všecky zde vybrané ornamenty jsou ve své prostoduché, rázovité původnosti tak zajímavy, že od prohlížení jich nelze téměř se ani odtrhnouti. Naskytuje se tu zase celé množství motivů nových, které se nenacházejí na předmětech vyšívaných, ba všechen charakter těchto výzdob liší se od známé ornamentiky vyšívání moravského. Na této jest patrna jednak lahoda i něžnosť výmyslu ženského, jednak typická hotovosť spůsobená dlouhodobým vývojem a tradicí; na ozdobách kancionálů znáti jest obrazotvornosť mužskou, drsnější, ale energicky improvizující. Ze-

jména jsou to prapůvodní, mnohdy překrásné iniciálky, co této sbírce dodávají nevšední ceny; tak na př. celý barvotiskový list V. nebo hnědá litera *J* na listu IV. musí vzbuditi přímo obdiv. Sešit ten jest opět bohatým pramenem rozkošných vzorů, z něhož mohou těžiti všichni, kdož s láskou a porozuměním pěstují zužitkování ornamentiky lidové pro práce umělecké."

Brněnský *„Obzor"*, redigovaný Vladimírem Šťastným, napsal v č. 12. t. r. mezi jiným: Podivili jsme se věru nádhernému dílu, kterým čilý vlasten. muzejní spolek olomucký překvapil členy své a který také u nečlenů kulturních dějin našeho národa dbalých zajisté se zaslouženým účastenstvím se potká. Dílo velezajímavé jedná o moravské ornamentice v našich starých kancionálech, jak ji samorostlí písaři jejich pěstovali, a jejížto význam a cenu důmyslně psaný úvod vysvětluje... Důvody, jimiž p. spisovatel mínění své (totiž o původu knihového malířství lidového na Moravě) objasňuje, jsou případny a zajímavy... Text objasněn přečetnými obrazy, jakož i osmi krásně provedenými barvotiskovými listy, jež na kámen kreslila Madlenka Vanklova. Kresby slouží ke cti jak umělkyni tak c. k. dvorní a státní tiskárně, která úpravu celé knihy vzorně provedla. Muzejnímu spolku pak jest upřímně gratulovati k tak krásné a cenné publikaci."

„Mír" napsal v č. 18. t. r. následující: „Praví se, že zachovalosť obce možno poznati podle čistoty a veškerého zařízení v chrámu Páně. Vroucnosť a zbožnosť farníkův pak dá se posouditi také podle úpravy modlitebních knížek a zpěvníkův. Kdo vkusného zevnějšku při knížkách pro kostelní potřebu nedbá, o tom nemožno mysliti, že je nábožným. Známe z dřívějších dob celou řadu zpěvníkův a kancionálův tištěných a psaných. O úpravě tisknutých kancionálův bylo již leccos uveřejněno; ale psaných a malebně vyzdobených kancionálův nebylo si všímáno doposud; ač tento druh umění zasluhuje a dojde brzo velkého ocenění. Začátek již učiněn. Obětavým přičiněním spolku Vlasteneckého muzea v Olomouci opatřeno vydání třetího čísla Ornamentův moravských, obsahující drobnomalebné vyzdobení (miniatury) starších kancionálův a začáteční pismena (inicialky), jimiž psané tyto knížky předkové naši krášlili si. Ornamenty tyto jsou tak krásné a něžné, že jim znalci vysokou uměleckou cenu přisuzují, která tou okolností nabývá důležitosti zvýšené, že je nezhotovovali vyškolení malíři, neb odchovanci akademických ústavů, nýbrž prostí venkované a bez všelikého návodu v chudých obcích na moravském Slovensku působivší staří rektoři, jak se tehdejším učitelům říkalo proto, že vedle školy jim bylo obstarávati služby kůrové a vůbec zpěv kostelní. Miniatury a iniciálky tyto kancionální jsou druhem umění prostonárodního aneb lidového a dovoleno je řaditi ku kraslicím a k vyšívání našemu. Výzdoby tyto drobnomalebné a psané jsou novým dokladem domácí, samorostlé a svérázné kultury staromoravské, jejížto původ je dotud neznámý, aspoň není zjištěný; ač pravdě podobno býti se zdá, že ke kultuře této dali u nás podnět a ji začátečně pěstovali — mniši. Nádherně pořízené vydání třetího tohoto svazku „Moravských ornamentův" opatřeno jest důkladným, vědecky pojatým „Úvodem" na 7 arších, pocházejícím z péra pp. Houdka a Klvaně. Ornamenty ty na kámen ryla slečna Madlenka Wanklova. Byla doba, kdy se proběhlo toliko k literatuře a bylo tehdy umění zanedbáváno, nyní však nahlíží se vůbec, že ku vzdělanosti a kultuře národa vůbec přináleží také krásné a výtvarné umění, jemuž předkové naši slušnou péči věnovali, jak z vydání Moravských ornamentův vysvítá. Vydání toto hodí se do každé bibliotéky a škola žádná se bez něho neobejde. Spolek Vlasteneckého muzea v Olomouci zasluhuje za vydání díla tak vzácného dík celého národa."

„Moravská orlice" v č. 122. t. r. praví mezi jiným: „S plesem vítáme sešit ten, neboť vidíme, že došlo odvětví umělecké, kdysi tak pilně pěstované povšimnutí, uvážení, posouzení.

Kamenorytiny opětně provedla sl. M. Wanklova a jsme skutečně oslněni krásou a mistrností nejen těch šesti překrásných barevných tabulí ale i těch rytin, které jsou v textu 103 strany čítajícím, tak hojně a skvostně nasety ve všech způsobech. Tu jsou začáteční písmeny, tu kraje, tu obruby, tu závěrky, tam výplně a záhlaví a jinde zase otisky názorné celé strany aneb sestaveny ve krásné titulní listy. Umělecký ten sešit jest překrásně vytištěn ve dvorní vídeňské tiskárně a naplní každého znalce podobných prací radostí a každého čtenáře poučí znamenitě o knihomalbách moravských. S pravdivou radostí a účastenstvím četli jsme popis různých těch kancionálů a věrné líčení a podání všech podrobných, zachovaných dosud zpráv o knize samé, o původci a dějinách i knihy i původce. Snadno utvoříme sobě obraz z těchto trosek o by-

valé umělecké knihomalbě moravské a s radostí můžeme sobě vybrati rozmanité písmeny a vzory ku pracím i ručním i jiným umělým. Mnohé písmeny jsou pravé skvosty, které můžeme kresliti, malovati, rýti a všeobecně použiti nejen ku vyšívkám — ale také dáme-li rýti písmeny do náčiní, stříbra a prstenů neb skvostů, neb dáme-li malovati jméno na porcelán — nalezneme tu skvostné vzory písmen v duchu národním tvořených a provedených a doplníme takto skvělé práce naše, které můžeme nyní i písmem národním označiti a znamenati. Pokládali bychom to za velikou hanbu, kdyby mohly býti i nadále domácnosti u nás, kde by snad měli díla cizí, kde by kupovali předlohy všeliké ku pracím a kreslení — a neměli těchto krásných a zajímavých prací. Doufáme, že hlas náš nebude hlasem volajícího na poušti a jsme jisti, že každý, kdo upozornění našeho uposlechne, bude spokojen a nebude želeti peněz, nýbrž pobaví ducha, srdce i oči pohledem na ty krásné, vzácné památky dob a předků minulých, zahaslých. Pro dům i k darům nalezne každý výběr hojný vzácných prací a vzorů sobě i přátelům k radosti a ke cti. Mnohá obrázková kniha pro děti není lacinější! A dílo poskytne Vám četbu zajímavou a dětem krásné obrázky a předlohy."

I jiné denní listy moravské přinesly o III. sešitě Mor. Orn. pochvalné posudky.

Aby se předešlo dalším mýlkám stran autorství textu k tomuto III. sešitu Mor. Ornamentů, uvádíme, že text tohoto sešitu pochází jen od V. Houdka a J. Klvaně.

Z vědecké činnosti muz. spolku našeho za poslední čtvrťletí uvádíme výzkumné cesty po Moravě, které podnikli: dopis. člen spolku p. prof. K. J. Maška po Moravě, Čechách a Dol. Rakousku za účelem prozkoumání nalezišť diluvialních; dopis. člen spolku p. Jar. Palliardi pokračoval ve svém zkoumání předhistorických nalezišť v okolí Znojma; kustodka sbírek muzejních pí. Vl. Havelková obádala objevenou šachtu plnou lidských koster v Dřevohosticích, pak navštívila okolí kloboucké u Brna a čejčské; o výsledku této cesty výzkumné podána bude svým časem zpráva. Opětně pak kopáno bylo za přítomnosti p. Dra. Wankla v pohřebišti kožušanském u Olomouce; dopis. člen spolku p. prof. J. Klvaňa vypravil se i letos na Lašsko za zkoumáním geologickým; redaktor časopisu tohoto V. Houdek pak na Holešovsko, Vyzovsko a Vsacko za studiemi hlavně národopisnými, týkajícími se popředně lidového bytu valašského, pak ale též za studiemi historicko-uměleckými a vůbec archeologickými. Za týmže účelem cestoval tam také prof. kresby p. L. Jadrníček. Výsledky zkoumání tohoto podány budou co nejdříve s řadou zajímavých obrázků v tomto časopise, aby po zásluze oceněn a veřejnosti ve známosť uveden byl stavitelský sloh lidu valašského, zajímavý jak svou rázovitostí tak úhlednosti. Podobnému účelu, totiž studiu starodávného obydlí lidu hanáckého věnovány byly různé vycházky redaktorovy do dědin západního Olomucka, při čemž věnována pozornosť i všelikým památkám předhistorickým, historickým i zejmena obecním archivům.

Mezi dary peněžitými, jichž se spolku našemu za tohoto čtvrťletí dostalo, uvésti sluší dar velkého příznivce muzea našeho vdp. děkana Kašpara per 40 zl., jakož i obnos 5 zl., věnovaný J. Excellencí panem ministrem bar. Pražákem fondu na zjednání muzejní budovy, za knihu „Loštice".

Muzeum naše navštívili za poslední doby: sjezd lékařů moravských, učitelé meškající o prázdninách v Olomouci za účelem návštěvy odborných přednášek, a Lvovský pěvecký spolek „Lutnia".

Uspokojením nevýslovným a do jisté míry i dostiučiněním naplňuje nás úmysl vůdčích kruhů české veřejnosti, uspořádati r. 1893. v Praze výstavu národopisnou kmene československého, ježto jsme sobě toho vědomi, že by národ náš sotva již dnes byl dospěl ku kroku takovému, kdyby nebyl náš muzejní spolek již po léta svými publikacemi, odbornými výstavkami a pořádáním lidových slavností budil zájem pro lidovědu a půdu připravoval ku velkému tomu podniku, k jakému se nyní Praha a celý národ strojí.

Spolek náš vyslal ku poradní valné hromadě pro tuto výstavu, jakožto delegáta svého vdp. kons. radu P. Ig. Wurma, i dostalo se nám toho vyznamenání, že delegát náš zvolen za předsedu valné hromady té. Řečené výstavy súčastní se ovšem také náš muzejní spolek, jenž dotyčnou činnosť již zahájil, jak o tom příště zprávu podáme.

Sbírky vlasten. muzejn. spolku

byly za posledního čtvrtletí opět hojnými dary rozmnoženy; pro nával jiné, neodkladné látky odkládáme seznam došlých darů pro sbírky do čísla přištího a prosíme za lask. poshovění.

Členstvo vlasten. muzejn. spolku.

Výkaz XXVIII.

Od 1. června 1891 do konce srpna 1891 přistoupili tito noví členové:

P. Bílý Jul. Alb., učitel při měšť. škole v Tišnově; p Brázdil Fr., c. kr. sekretář v továrně na tabák v Sedlci.

P. Červinka Karel Jaromír, učitel v Hodslavicích; sl. čtenářský spolek v Přerově; sl. čtenářský spolek na Sv. Kopečku

P. Jaroš, bohoslovec I. roč. v Olomouci.

P. Moravic Dr., c. k. okresní sudí v Kloboukách; sl. Muzejní spolek v Litomyšli.

Sl. Občanská beseda v Náměšti u Brna; vdp. P. Otáhal Leopold, děkan ve Švábenicích.

Sl. Pokračovací dívčí škola „Vesny" v Brně.

P. Roháček Al., Kr. Vinohrady, Praha.

P. Skopalík Ant., rolník v Záhlinicích; p. Seifert, bohoslovec I. roč. v Olomouci.

P. Šebesta Tom., mor. zem. sekretář v Brně; dp. P. Šimáček J. K., kaplan v Újezdě u Brna; p. Šlechta J. Dr., assistent porodn. kliniky v Praze; p. Špatinka Ed., Dr., advokát v Mor. Budějovicích.

Celkem 18 nových členů.

Mil. Otáhal, t. č. pokladník.

XII. výkaz darů

poskytnutých vlasten. muz. spolku v Olomouci na zjednání

vlastní muzejní budovy:

Důst. p. P. Rudolf Kašpar, děkan v Bludově	zl.	40.—
J. Exc. p. baron Pražák, c. k. ministr	„	5.—
Uroz. paní Terezie lanthraběnka z Fürstenbergů . .	„	5.—
Důst. p. P. J. Vychodil, farář v Želechovicích	„	1.—
Důst. p. P. Vincenc Obrátil, farář v Moštěnici . . .	„	1.—
P. Fr. Russ, vrchní inženýr v Přívoze	„	1.—
P. Ludvík Cigna, kapit. oficiál v Olomouci, krejc. sbírkou	„	—.20
Úhrnem . . .	zl.	53.20
K tomu obnos z výkazu XI. se slíbeným darem zl. 1000	zl.	2611.18
Činí celkem .	zl.	2664.38

Výkaz darů

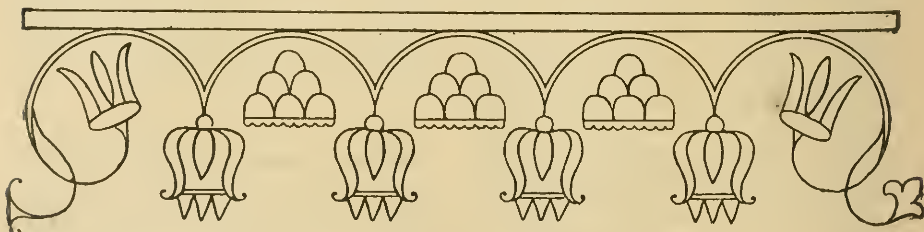
poskytnutých vlasten. muzej. spolku v Olomouci:

Sl. Občanská záložna v Mor. Ostravě	zl.	5.—
Sl. Banka „Slavia" v Praze .	„	25.—
Sl. kont. spořitelna ve Vyškově	„	10.—
Úhrnem . . .	zl.	45.—

Šlecbetným dárcům vzdáváme tuto nejvřelejší díky a prosíme o další laskavé příspěvky, jež přijímá Mil. Otáhal, účetní „Ústřední záložny rolnické v Olomouci".

Mil. Otáhal, t. č. pokladník.

Za správnosť obsahu svých vědeckých pojednání odpovídají pp. spisovatelé sami.

Redaktor V. Houdek. — Nákladem vlasten. spolku muz. v Olomouci.
Tiskem nár. knihtiskárny Kramáře a Procházky.

Vydává se jenom členům spol. muz. a sice zdarma.

ČASOPIS

Expedice ve Směnárně Ústř. zál. rol. Horní n. v Olomouci.

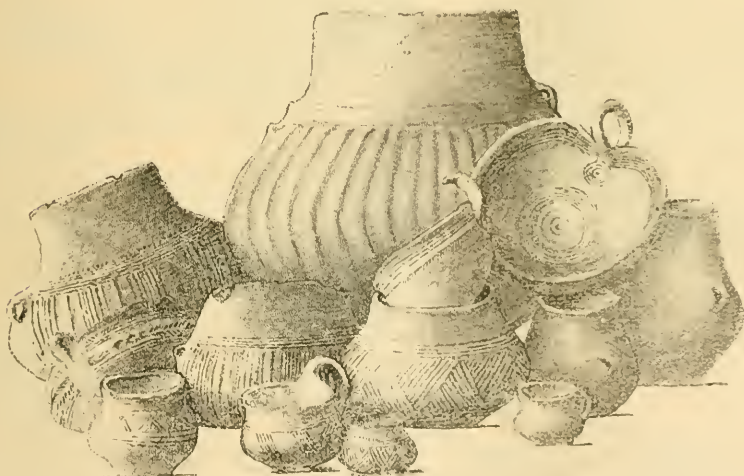
VLASTEN. SPOLKU MUZEJNÍHO V OLOMOUCI.

Číslo 32. Vydáno v listopadu r. 1891.

Žárové hroby u Slatinek.

Referuje **Fr. Přecechtěl.**

Osady Slatěnice a Slatinky na západním Olomoucku leží jen čtvrť hodiny od sebe vzdáleny. Území jejich je na předhistorické nálezy bohato. Nad kamenným lomem u samých Slatěnic směrem ke Slatinkám (viz mapku na str. 134.) učiněn byl r. 1881. onen znamenitý hromadný nález bronzových starožitností, který tvoří jeden z předních ozdob sbírek vlasteneckého muzea olomuckého.[1]) Na polích kolem hřbitova v samém sousedství onoho kamenného lomu všude jsou stopy předhistorické

Skupina popelnic a misek z hrobův u větřáku slatinkovského.[2])

osady, dosud jen velmi málo prozkoumané. I na jiných stranách Slatěnic, zejmena na východní, směrem k Lutínu, učiněny byly bohaté nálezy bronzových starožitností, dosud jenom z menší části popsané.[3]) Konečně i na straně západní, na svazích Kosíře, jsou předhistorická naleziště, dosud naprosto neprozkoumaná.

[1]) Viz časop. muz. spol. olom. 1891. č. 31.: Vlasta Havelková, Hromadný nález bronzů u Slatěnic.

[2]) Starožitnosti vyobrazené při tomto článku kreslila sleč. Madlenka Vanklova.

[3]) Mittheilungen der k. k. Centr.-Comm. f. Erh. d Kunst- u. hist. Denkm., Wien 1888.

Kolem Slatinek samých pak neméně než pět míst vykazuje starožitnosti. O původu osady této není nic známo; dle jmena jejího arci souditi možno, že — tak jako osady se jmeny zdrobnělými z pravidla — stojí ku sousední osadě Slatěnicím v poměru dceřinském, že jsou tedy mladší nežli Slatěnice. V listinách čte se jméno dědiny Slatinek poprvé

Archeologická mapka pozemků slatinkovských.

r. 1492.[4]) Starobylý ráz půdorysu dědiny (viz mapku) ovšem poukazuje k tomu, že založeny byly již dávno před tím; náves ve Slatinkách má aspoň ráz staroslovanský.

Z nálezů ve Slatinkách učiněných za dřívějších dob, pokud o nich zpráva se dochovala, zvláště důležitý byl nález četných bronzových před-

[4]) Volný, Markgrafschaft Mähren V. 653.

městů na poli „Za humny“, o němž nám vyprávěl stařiček Jeřábek.[5]) Bohužel nezachovalo se z něho nic více než jediný celt. — Na polích „Nívky“ zvaných zase probořila se kdysi půda pod koňmi nebožtíka Ant. Vlka; ukázalo se, že koně zapadly do popelnicového hrobu; popelnice arci po většině rozdrceny, pokud se však zachovaly celé, přinešeny byly do školy Slatinkovské. Také v polích „pod Hájem“ a v „Močílkách“ nalezeny celé i rozbité nádoby předhistorické; na posledním nalezišti pak zvláště nalezen kus tyglíku se stopou bílého roztaveného kovu — bezpochyby cínu. Poněvadž naleziště tato dosud nejsou prozkoumána, nelze o nich ještě podati zprávu soustavnou.

Poslední z předhistorických nálezů na území slatinkovském učiněn byl roku 1890. na poli „u Větráku“, asi 600 kroků severovýchodně od Slatinek. Ani toto naleziště ještě úplně prozkoumáno není, proto chci zde podati jen zprávu o zkoumání r. 1890. na tomto místě podniknutém. O nález tento hlavně zásluhu má starosta obce Slatinek p. Stratil, upozorniv dosti záhy na místo ono, když kopán byl příkop vedle nově

Střepiny ornamentovaných nádob.

stavěné silnice. Celkem vykopáno tu kolem 50 nádob, postavených ve skupinách po 6 až 7 při sobě. Každá skupina tvořila jeden hrob, z nichž jednotlivé byly po 2 metrech od sebe vzdáleny a tvořily řadu od západu k východu postupující. Nádoby jsou různé velikosti i podoby a některé vyznačují se pěknými ornamenty. Větší nádoby přiklopeny byly misami většími i menšími, a obsahovaly napolo spálené kosti a několik málo bronzových předmětů; v menších nádobách byl jenom popel s hlínou promíšený.

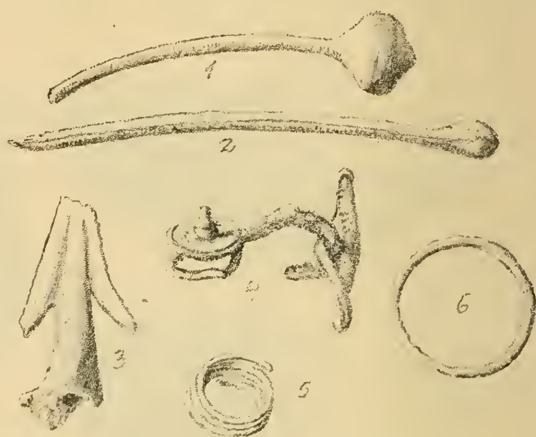
Největší ze zachovaných nádob (na str. 133.) je 26 cm. vysoká; její hrdlo, asi 10 cm. vysoké, na spodní části při těle nádoby po stranách dvěma malýma poměrně ouškama opatřené, má v otvorovém průměru 20 cm. a přechází v silně vyduté břicho, jež po celé ploše kolmými,

[5]) Viz Časopis vlasten. muzejn. spolku olomuckého 1890. str. 164.

ke dnu se ztrácejícími rýhami je zdobeno, 98 cm. v největším obvodu má a ke dnu dosti náhle se súžuje. Nádoba tato urobena je z hrubé hlíny a na povrchu je natřena grafitem. Tato nádoba překlopena byla misou 18 cm. vysokou, 35 cm. v průměru při okraji širokou, bezuchou a bez ornamentů.

Druhá z větších nádob je 23 cm. vysoká, a otvor její má 17 cm. v průměru. Ostatně je zcela podobna nádobě prvé, jenom že rýhy její jsou mělčí a ucha větší. Třetí nádoba je rovněž oběma popsaným podobná, 20 cm. vysoká, a průměr otvoru má 16 cm. Jedna miska má 9 cm. výšky a 16 cm. v průměru okraje, opatřena jest jedním uchem, není však ornamentována.

Ostatní, vesměs mnohem menší nádoby zajímají hlavně svou ornamentikou. Je pozoruhodno, že nádob tak úhledné formy a tak vkusně vyzdobených jako na Slatěnicku nebylo dosud — aspoň ve větším množství — nalezeno na celém Olomoucku nikde vyjma v Tršicích[6]), kteréžto pohřebiště je patrně stejnodobé s naším slatinkovským, a pak zase až u Mohelnice. Obzvláště často vyzdobeny jsou nádoby slatinkovských hrobův pasem sestávajícím ze dvou řad trojúhelníků tvořených lomenou čarou mezi dvěma rovnoběžkama a přímočárně rýhovaných, a sice tak, že řada horní je rýhována od pravé k levé straně, dolní řada pak naopak od levé k pravé. (Viz dvě nádoby uprostřed skupiny na str. 133.) Jinde zase je pouze jednoduchá řada trojúhelníků (nádobka v levém popředí skupiny na str. 133.)

Starožitnosti z hrobův u větřáku slatinkovského: obr. 1. a 2. bronzová jehlice; obr. 3 bronzová šipka; obr. 4. železná fibulka (jehlice); obr. 5. bronzová záušnice; obr. 6. bronzový prsten.

Poněkud jiná je ornamentika misek, z nichž některé jsou vyzdobeny vně i vnitř. Tak na úlomku mísy č. 1. na str. 135. viděti oblé pásy z pěti ryh tvořené, a rozbíhající se od sebe; kde nejvíce od sebe jsou odkloněny, tam je umístěn ornament „sluncový“, t. j. kulatý důlek, obklíčený malými dolíčky (paprsky). Na úlomku mísy č. 2. na str. 135. běží kolem největší šířky nádoby dva rovnoběžné pásy, sestávající každý z pěti ryh, mezi oběma pásy pak je pěkný ornament, složený střídavě ze dvou důlků a ze vzorku „rozmarinkového,“ jak by jej naše vyšívačky nazvaly. Obzvláště zajímavá je vnitřní výzdoba úlomku misky č. 3. na str. 135. Nepravidelné čáry přímé i obloukovité na tomto střípku složeny jsou totiž ze samých drobných pupíčkův, které tak vypadají jako hlavičky nýtků, jimiž sbity bývají jednotlivé kusy kovu, skládající nádoby

[6]) Časop. Mat. Mor. 1878. str. 169. Jan Havelka: Pohanské pohřebiště tršické. (S tabulkou obrázků.)

kovové. Zdá se skutečně, že výzdobou tou měla nápodobena býti nádoba kovová.

Tvar nádob je rozmanitý: jsou tu hrnečky buď baňatější nebo vysoké s tělem jen mírně vydutým, opatřené buď dvěma malýma nebo jen jedním větším uchem. Mimo to, jak řečeno, také mísy.

Z věcí bronzových jsou důležitější: zlomek jehlice (obr. 1. na str. 136.) s kulatou hlavičkou; jehlice celá s hlavičkou nepatrnou 7·5 cm. dlouhá (obr. 2. na str. 136.); jeden celistvý, uzavřený kroužek (obr. 6. na str. 136.), patrně prsten; pak malý závitek (obr. 5. na str. 136.) v průměru 1 cm. mající, jenž sloužil asi za náušnici, neboť úplně totožný závitek nalezen byl v jednom hrobě u Únětic v Čechách, an pevně přilehal k lebce na tom místě, kde druhdy byl boltec ušní.[7]) Konečně byla tu jedna bronzová šipka (obr. 3. na str. 136.) 4 cm. dlouhá; kromě toho úlomky a drobky bronzových věcí, již beztvárné.

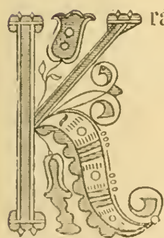
Zvláště zajímavo však je, že v jedné popelnici vložen byl jediný ve hrobech těchto nalezený předmět železný, totiž fibule (sponka či jehlice), jejížto délka jenom 3 cm. obnáší (obr. 4. na str. 136.). Jehla vlastní se ulomila, ostatek je zachován, arci rezí prožrán. —

Nepochybuji, že pohřebiště toto skrývá ještě mnoho hrobů neporušených.

Denary údělných knížat moravských.

Píše In. Lad. Červinka.

(Pokračování.)

Krátká tato doba, jediné století jen obsahující, plna bouří a převratů rozmanitých bývá dějezpytci často a pilně studována. Dějepiscové naši čerpali arciť jenom z podání písemných a nikdo z nich správně nerozhodnul, v jakém poměru, právích a povinnostech byl ten který údělník moravský k velkému vévodovi v Čechách, poněvadž listin pramálo z té doby se dochovalo, jiných památek pomíjeno, aneb nebylo známo. Tak málokterý z nich pozastavil se u otázky: měli-li naši údělníci mincovní právo? Otázka taková zdá se na první pohled zbytečnou, neboť moc knížecí zavírá právo toto sama v sobě. Avšak údělná knížata moravská byla — dle zákona Břetislavova — pod svrchovaností českého vévody až do r. 1182., kdy Konrad Oto markrabětem moravským jmenován byl, následkem čehož historikové domácí a zejména Dr. B. Dudík práva toho rozhodně popírali (Dějiny Moravy IV. str. 172.), ačkoliv známa jest pravá jedna listina, v níž zřejmě se o mincovně Oty I. Sličného mluví (v. Boček Cod. dipl. Mar. I. str. 163). Ovšem, že mylné tyto náhledy byly svým časem různými numismaty vyvráceny a opraveny. A známe do dnes na 150 různých denarů ve více než 450 variantech ražených za jediné jen století (1029—1135) a 10 ještě starších z doby Boleslavův, zásluhou p. Fialy moravským údělům přidělených.

---

[7]) Památky archaeolog. a místopisné díl XI. str. 366. a tab. XVI. Č. Rýzner: Řadové hroby blíž Unětic.

Není však účelem článků těchto rozebírati a projednávati mincovní právo ani mincovnictví moravské vůbec: dnes chceme pouze denary naše určiti a jejich původcům přiděliti. Poněkud jistěji možno sledovati ráz a samostatnější vývoj moravských mincí za Břetislava I. (tedy v létech 1030tých) a zvláště za jeho synů, postupně pak až do nastolení Vladislava II. r. 1140. Z dob tohoto panovníka, ani z let pozdějších (teprve zase brakteaty byly na Moravě četně raženy) dosud žádné denary, které by zřejmý ráz práce moravské s opisy tehdejších údělníků nesly, v nálezích se nevyskytly.[1])

Do veřejnosti dostaly se pak tyto *nálezy*[2]) starších mincí na Moravě:

1) R. 1840. našlo se u *Olomouce* na 4000 denarů Svatoplukových a mezi nimi prý jen dva denary vdovy po Otu I. Sličném, Eufemii uherské. Ve stati přítomné těchto dvou denarů neuvádím, poněvadž uznány byly za moderní falsifikáty, které nepoctivě k nálezu přiloženy byly. Popisují a dílem vyobrazují mince ty: Boček 1848 č. 1. a 2.; Památky IV., tab. XXIII. č. 2.; Kupido 1870 na str. 137.; katalog sbírky barona Mareticthe č. 8033. a 8034; Neumann 1854 č. 143; Killian 267. a Donebauer 5950. Na způsob těchto denarů Svatoplukových (v čís. 139. a 140. tohoto pojednání) zhotoven také falsifikát s opisem BORIVOI DVX (v. Pam. IV., tab. XXII., č. 3., Killian 255. a Donebauer 5951).

2) V létě 1861. vykopáno v *Ivančicích* velké množství (přes 3000 prý) mincí Konrada brněnského a soudobých; z celého nálezu zachováno jenom asi 30 kusů, ostatní byly jistým směnárníkem v Brně k roztavení do mincovny prodány. Pokud se zjistilo, byly tam tyto denary: Vratislava II. jako krále (u Fialy čís. 654.), Vratislava II. a Boleslava (čís. 64.), z I. poručnictví (čís. 56., 57. a 58.), Konrada I. (čís 256., 257., 258. až 269. jako hlavní typus a u Donebauera čís. 358.), pak Svatoplukův u čís. 120. popsaný.

3) R. 1565. vyoral v *Hlině* u Ivančic jistý rolník poklad s 1335 mincemi Vratislava II., Konráda I. brněnského, Oty I. Sličného a j.; nález ten byl pro domácí numismatiku velmi poučným — jakž na pří-

[1]) Mince čís. 1109 u Fialy Václavovi II. přiložená neliší se nijak od soudobých denarů českých a okolnosť, že byla na Moravě s českými (!) denary nalezena, nedokazuje ještě jejího původu.

[2]) Nebude nezajímavo pro ct. čtenářstvo uvésti následující pokyn z péra p. prof. Smolíka: „Sbírka numismatická, která as nebude scházeti při žádném spolku (archeologickém), dle našeho soudu měla by sloužiti též k účelu tomuto: Víměť totiž všichni s dostatek, že nálezce mincí (jako věcí bronzových a p.) obyčejně náleží buď třídě lidí polní prací se živících, nebo jest dělníkem při ražení silnice, při stavbě a p. Týž pak, když na mince náhodou uhodí, obyčejně z počátku se tím tají, konečně pak z neodůvodněné bázně, že by snad zase o vše přišel, zanáší je často takovému kupci, o němž vždy slýchal, že umí mlčeti. Prodáť tedy prostý člověk ten věc, které ani nezná, ani ji poněkud oceniti nedovede, k své vlastní škodě, jak se říká, za babku, a tak celý nález bývá pro badání numismatické úplně ztracen. Abychom se takovýmto škodám, často nenahraditelným, budoucně vyhnuli, bude třeba, aby se každý už v mládí naučil znáti alespoň poněkud starší mince české, čehož ovšem nelze dosíci jinak, leč zakládáním malých, přehledných sbírek numismatických při školách obecných a p., as právě tak, jak se zakládají sbírky přírodovědecké. Slovem „sbírka" máme na mysli pouze seřadění několika obyčejných vévodských denarů, as dva brakteaty a všechny známé pražské a bílé groše, počínajíc od Václava II. pořadem až do grošíčku Ferdinanda V. Těch mincí všech bylo by as 30, a poskytovaly by znamenitou pomůcku učební, jež by třeba i pro starší lidi nezajímavou nebyla". (Památky XI. str. 128).

slušném místě o tom psáno bude — a byl popsán Drem. F. Kupidem ve dvou delších článcích a při tom také dokonale potvrzena a obhájena práva mincovní údělníkům moravským. Denary nálezu tohoto popsány u čís. 27., 30. až 33., 41., 44., 45., 48., 50. až 53. jako peníze Oty I. Sličného, čís. 214., 217. až 223., 225. až 227., 229. až 234., 236., 238., 239., 246., 252., 255. jako mince Konrada I. údělu brněnského, čís. 336. až 345. z údělu znojemského a pak společné denary Konrada I. s Otou I. u čís. 275. až 285.; mimo to byly tam denary Vratislava II. jako vévody českého

4) R. 1866. nalezeny tři denary Břetislava II. (typ č. 314.) při stavbě vojenské budovy v Brně.

5) V pravdě epochální nález pro numismatiku moravskou byl vyorán r. 1886 na velký pátek v *Rakvicích* u Podivína. Celý poklad (celkem prý na 4000 kusů) nedostal se do rukou znalců, zbytky pak ještě přes 2000 kusů jevily ohromnou a velezajímavou bohatosť kolků (137 typů na počet) a vrhly netušené světlo do záhadných těchto dob domácích dějin. I jest také rakvický nález, tak říkajíc, sloupem moravské numismatiky, jsouť téměř všechna čísla zde popsaných denarů zastoupena: Oto I. čís. 27. až 29., 34. až 36., 38-49, 52., 54. a 55.; I. poručnictví č. 62.; Boleslav č. 63.; II. poručnictví 65.—70.; Svatopluk č. 71.—77., 79.—87., 89., 91., 95.—98., 100.—119., 123.—126, 128., 129., 131.—134., 136.—147., 149., 150., 153.; Svatopluk s Oldřichem č. 154.; Oto II. Černý č. 155.—179.; Vladislav I. č. 180.—196.; Soběslav I. 197.—204; Václav olom. s bratrem Jindřichem u čís. 205.—213. Konrad I. brněnský 215., 224., 237., 245., 247. až 249., 251., 254. 270. až 273.; II. mezivládí brněnské č. 286.; Oldřich č. 287.—305.; Břetislav II. č. 306. až 316.; III. mezivládí č. 317.—323.; Oto II. se Spytihněvem 324-326.; Vratislav brněnský č. 327.—332., 334., 335.; I. mezivládí znojemské 337.—338.; Litold č. 346.—352.; Břetislav II. 353—378.; Soběslav I. č. 379.—403.; Konrad II. 404.—410.; Svatava č. 411., 412. a pak neurčené od čís. 413.—448.; z českých panovníků zastoupeni byli: Vratislav II. (u Fialy č. 615.—619., 621., 632., 651., 656. až 664.); Břetislav II. (č. 771.); Bořivoj II. (typ 810); Vladislav I. (č. 991.); z cizích: Koloman uherský asi dvěma penízky a na 400 jich bylo dosud neznámých denarů rakouských a bavorských (posud blíže neurčených).[3]) Dle krátkého souhrnu tohoto pozorovati, jaké nikým dříve netušené světlo na domácí numismatiku nálezem rakvickým vrženo bylo. Až do r. 1886. známy byly denary moravské bratří Vratislava II., Konrada I. a Oty I. a několik poručnických (čís. typu 20.), kteréž vesměs přikládány byly Vratislavovi II., všechny ostatní denary Svatoplukovy, Oty II. - dotud známé — a j. pokládány za české. Teprve nález rakvický poprvé najisto postavil mincovní právo údělných knížat na Moravě; dalo-li se přece sem a tam pochybovati o svrchovaném tom právu, zmařily denary Oty II., Václava a Jindřicha olom., Oldřicha brn., Litolda a Konrada II. znojemského a j. v. naprosto všechny pochybnosti.

O tom, kdy nález zakopán byl, nejsou mínění sjednocena. Luschin rozhodl se pro rok 1126., Kupido 1123.—1129., Smolík 1130. a Fiala

---

[3]) „Tento malý rakvický poklad byl dojista jměním nějaké vyšší osobnosti, žádného sedláka, neboť měl v čase tehdejším cenu skoro asi 7000 zl.; stálť ve století XI. obrněný oř válečný 40, vůl jenom 20 denarů.“ (Kupido 1888 str. 39).

nejpozději 1135.; letopočet poslední zdá se nejsprávněji voleným, neboť jsou v nálezu mince Konráda II. (napodobeniny srbských matapanů), který teprve r. 1134. pojal za manželku srbskou princeznu.

Rovněž v nálezích zahraničných vyskytly se denary moravské. Tak v Čechách:

v *Rakovníku* (r. 1857.) denary Bořivoje II. a Svatoplukovy (číslo 129. a 446.);

v *Máslovicích* u Karlína (r. 1858.) Vratislava II. a Konradův denar společně s Otou I. (čís. typu 90.);

v *Čáslavi* (r. 1878.) denar Oty II. (čís. 175.) a Jindřicha olomuc. s bratrem Václavem (čís. 207.);

v *Želčanech* (r. 1884.) mince Břetislava I. (čís. 12—15.);

na *Bílé Hoře* (r. 1885.) denary Vratislava II., Břetislava II. (čís. 307., 314, 367.), Svatoplukovy (čís. 79., 89., 139., 146., 149., 127.), neurč. č. 430. a Vratislava brněnského čís. 327.;

ve *Slaném* (r. 1883.) mince Vratislava II. (čís. 22.), Konrada I. (čís. 214., 218., 225., 228., 270., 343., 256.), Břetislava II., Oty I. (čís. 31., 45., 41.), Svatopluka (čís. 95., 104.);

v *Litoměřicích* (r.?) číslo 7.; — mimo království (v. dílo p. Fialovo čís. pozn. 24., 29., 35., 44., 55., 71., 74.): v Munkegaardu (r. 1864.) mezi denary německými, italskými, anglickými, arabskými i jeden Václav mor. (čís. 4.), v Rummelsburku Václav čís. 2., v Althöfchen čís. 3. v Třebuni čís. 17., v Płońsku č. 22. a ve vév. vossbergském č. 17., 59. a 60.

* * *

V následujícím popisu mincí užívám těchto způsobů:

Čtu každou legendu (opis) shora na pravo dolů; písmena jsou přesně opsána — (s obrazců nebo mincí samých; jinak arciť za správný opis ručí ten který citovaný spisovatel; připomínám to proto, že mi nebylo nikterak možno všechny tuto popsané mince viděti v originálu jednak pro jejich vzácnosť, jednak také proto, že velký díl jich jest rozptýlen v různých i dosti nepatrných sbírkách numismatických) — a pokud to typografie dovoluje, také tiskem nápodobena; tím jest arciť mnohý opis velmi primitivním a oku nezkušenému podivným, čemuž jsem v závorkách mínil odpomoci. Mám za to, že legendy mincí nesmějí se korrigovati, nýbrž jenom přesně opisovati a pak teprve vykládati; učinil jsem tak z pohodlí sobě i těm, kdož snad z práce této čerpati budou a myslím takto mnohému nedorozumění a množení neskutečných variantů nejsnáze vyhnouti.

Obrazy na mincích jsou popsány jen stručně a poukazuji na přiložené tabulky, kdež podány všechny typy v přirozené velikosti. Kde není o obvodku (kruhu, oblouku) řeči, rozumí se, že to na penízku není; není-li blíže udán směr poprsí, nebo hlavy, míním kresbu en face. Slovem v pravo (v p.), nebo v levo (v l.) myslím přirozené strany od pozorovatele, ne tedy heraldicky; j. d. = jako dříve; j. p. = jako předešle a j., což čtenář snadno pochopí.

Milou povinností jest mi vzdáti srdečné díky za laskavá upozornění velect. p. J. Novákovi v Čáslavi, p. říd. J. Haizlovi v Libici, p. učiteli A. Vomelovi v Rakvicích, p. O. Sommrovi v Brně, p. J. Palliardimu ve Znojmě a veledůst. p. P. J. Wurmovi, konst. radovi v Olomouci.

(Pokračování.)

Pravěké nálezy jeskyně Šošůvecké na Moravě.

Napsal Jan Knies, učitel v Blansku.

V utěšeném údolí spojených potoků „Žďárné" a „Luhy", rámcem lesů obklíčeno leží známé poutnické místo Sloup. Valná část domů rozložena je v rovině, ostatní amfiteatrálně vystupuje podél silnice a nepřetržitě téměř souvisí s horskou vískou Šošůvkou. Obě osady ohraničují náhorní pláň, část to vysočiny drahanské, která na Helišově skále 613 m. nad středozemní moře vyvýšené dosahuje svého kulminačního bodu. Západní polovice tohoto území od lidu zvaná „Bradiny" nejprvé terasovitě sestupuje, posléz kolmo, často i převisle se řítí ve žleb sloupský. Vidíme zde namodralé vápencové stěny, z nichž zejí na nás četné otvory různých podzemních slují, které jednak svými nálezy, nebo svojí krásou staly se známými daleko široko.

Za známou jeskyní Kůlnou spatříme příkrou, křovím částečně porostlou mez, která tvoří rozhraní mezi pozemky sloupskými a tratěmi ku Šošůvce přináležejícími. Na jihu ohraničuje polnosti silnice, která zde odbočuje ze sloupského žlebu na levo k Ostrovu. Stopujeme-li v této oklice její směr, zůstane nám po levé ruce pod nevysokou strání úhledná dřevěná veranda, za níž ukryt je vchod do nově nalezené jeskyně šošůvecké.

Ve skalnatém svahu, částečně křovinami porostlém, odedávna nalézal se půlkruhovitý otvor 0·5 m. široký, 0·4 m. vysoký, z něhož občas, hlavně za náhlé změny povětrnosti, vycházely páry. Okolnosti této povšimnul sobě nejlepší znatel slují sloupských Václav Sedlák a prolézal skulinou za dob nočních prostorami dosud neznámými již v prosinci 1889 hledaje zde kosti a střechýle krápníkové, cenné to zboží pro dobu letní.

V lednu 1890. dověděl se o věci majetník pozemku Jakub Mikulášek, rolník ze Šošůvky a počal ji se svým zetěm Jos. Brouškem prohledávati, doufaje, že naleznou zde nový zdroj příjmů. V téže době za velké nepohody navštívil jsem sluj poprve a shledal následující: Úzkým otvorem (1 na půdorysu, str. 143.) šikmo do země vedoucím, kde skály těsně k tělu nepříjemně nám přiléhaly, jako hadi smýkali jsme se 4 m. daleko, kdež chodba poněkud se rozšířila. Chodbou tou na levo zabíhající vnikli jsme sehnuti, někdy i ležmo na 40 m. daleko, kdež směr uzavřen byl příčnou hlinitou stěnou krápníkovými vrstvami hojně prostoupenou a zalitou. Strop místy téměř k samé zemi se snižuje a toliko tu onde vemenité tvary jeho zakončeny byly krápníky, však již otlučenými.

Nepříznivý stav věci neodstrašil majetníka, takže již při druhé své návštěvě v polovici března téhož roku shlédl jsem novou perlu Moravy, krápníkovou jeskyni Šošůveckou, jejíž vlastní objevení událo se 8. března 1890., kdy proražena hořeji zmíněná stěna, která oddělovala pravé podzemní poklady od nepatrné chodby nalezené V. Sedlákem. Nyní nastaly práce úpravné; původní úzký vchod zatarasen, něco dále od něho na pravo pak vystřílen a vylámán vchod nový a uzavřen pevnými dveřmi (2. na půdorysu). Náplava z nižších chodeb jest vyvežena, cesty upraveny, příkré svahy opatřeny schody a tak velkým nákladem i námahou

jednotlivce učiněna jeskyně přístupnou širšímu obecenstvu a uchována vlasti před možným vypleněním.

V hlavních rysech sestává jeskyně Šošůvecká ze tří chodeb, které pojmenovány jsou dle svého směru na chodbu hlavní, souběžnou a Ostrovskou.

Hlavní chodba (*AB*) poněkud hadovitě zemí se vine celkovitým směrem jihoseverním na 44 m. daleko a zakončena je schody částečně dřevěnými, částečně z kamenů složenými, po nichž sestupujeme šikmým komínem, na stropě krásnými krápníky vyzdobeným, do dvorany 22 m. dlouhé, 5 m. široké, 10 m. vysoké. Po pravé straně posledního stupně spatříme překrásný útvar krápníkový podobný baldachýnu, za nímž dále na šikmé stěně přilepena zdá se býti kazatelna z kararského mramoru vytesaná; v zadní části této prostory ze země vyrůstá celá zahrádka úbělových stromků, často přes metr vysokých.

Konec chodby zanešen náplavou a ukončen zaklínovaným komínem (*B*). Při pravé straně vyhozena je šachta 2·5 m. hluboká (3), z níž dobyta žlutá hlína, nevalně omletý vápencový a drobový štěrk a hojně kostí, přináležejících téměř vesměs jeskynnímu medvědu.

Dle zeměměřických výpočtů Dra. M. Kříže[1]) od místa toho asi 15 m. vzdálena je část starých skal sloupských, totiž „Jeskyně trámová“, která zde patrně souvisí se slují Šošůveckou a pouze náplavou od ní jest oddělena.

Vraťme se nyní opětně ku schodům!

Hned za baldachýnem po pravé straně nalézá se otvor chodby souběžné *F* ubírající se s hlavní chodbou téměř rovnoběžně na 83 m. daleko. Dno její vyplněno vápencovým a drobovým štěrkem, promíchaným hlinou a zvětralými kostmi; povrch zakapán travertinovou vrstvou 5—10 cm. mocnou. Na počátku při levé straně nalézá se komín částečně náplavou vyplněný. Z krápníkového povlaku vyrůstá tu mnoho štíhlých, bělounkých stalagmitů ve skupinách malým hájíčkům podobných, ze stěn spouštějí se úbělové záclony, strop pak ozdoben jemnými, dutými krápníky při spodině průsvitnými, podoby brkovité. Nejkrásnější ozdobou této chodby je „zahrádka“ sestávající ze množství střechýlků, bílým kvítečkům podobných, které někdy spojují se se stalaktity ode stropu visícími.

Souběžná chodba ukončena skalní trhlinou (*C*) zatarasenou náplavou v nepřílišné vzdálenosti od hlavního vchodu; takže tlučeme-li zde kladivem do stěn, slyší rány ucho k zemi přikloněné na mezi za dřevěnou besídkou.

Třetí chodba *DE*, 87 m. dlouhá, dle svého směru Ostrovskou pojmenovaná, zatáčí se od zahrádky stezkou vyházenou v náplavě složené z čistého, hrubého písku, v němž vykopán metacarpus mamutí nohy. Téměř uprostřed přechází chodba v šiřovinu, kdež nalézají se nejozdobnější a největší tři krápníky: „Vodopád, Sněžka a Hradisko“. Při prvé své návštěvě pozoroval jsem na těchto místech medvědí kosti zde onde i na povrchu ležeti.

Na pravo odbíhá kruhovitá chodba *H* 55 m. dlouhá, objevená teprvé minulé zimy; vyplněna je pískem, nad nímž místy leží štěrk se stropu spadlý, který zalit jsa ssedlou vodou, vytvořuje tu tvary ledvinovité.

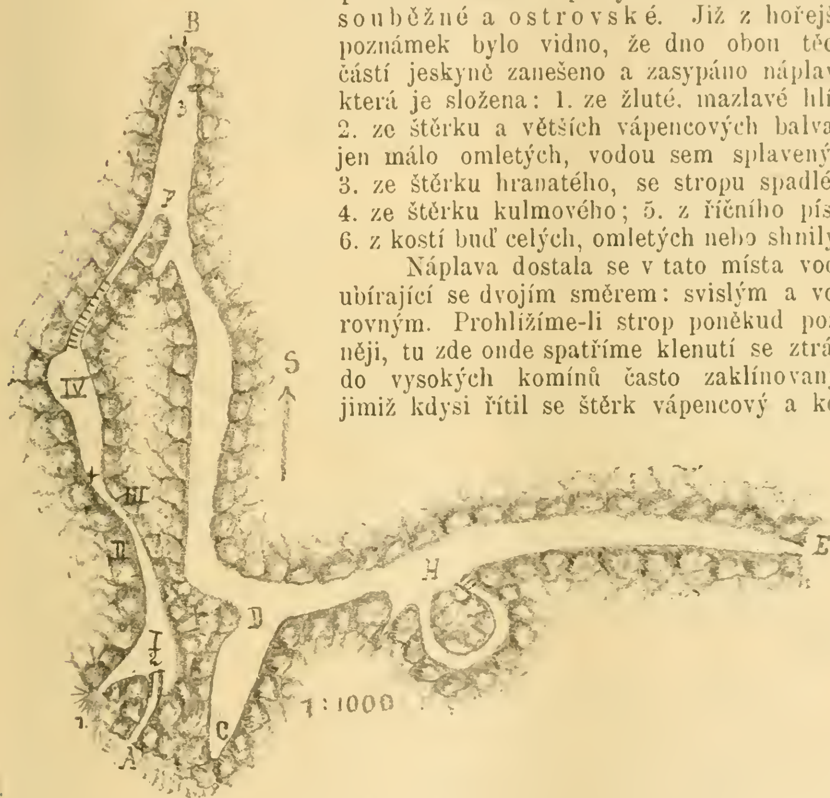
---

[1]) Punkva, Macocha a Sloup na Moravě. Brno 1890.

Chodba Ostrovská původně 59 m. dlouhá, hlavně letoším rokem rozšířena jest o dalších 28 metrů. Na konci *E* tvoří rozsedlinu, z níž zejí strmé stěny, jakoby z jednotlivých kvádrů zdělané, které občas ve velkých kusech se sřicují. Z té příčiny je toto místo dosti nebezpečno a činí již svým hrozivým zevnějškem na příchozího pochmůrný dojem. Týmže směrem, za velkých však obtíží, možno chodbu stopovati ještě na 40 m. dalších, však toliko ležmo, ku kteréžto návštěvě z přesvědčení vlastního nikomu neradíme.

Jelikož chodba hlavní v další stati podrobněji bude popsána, povšimněme si náplavy uložené v chodbě souběžné a ostrovské. Již z hořejších poznámek bylo vidno, že dno obou těchto částí jeskyně zaneseno a zasypáno náplavou, která je složena: 1. ze žluté, mazlavé hlíny; 2. ze štěrku a větších vápencových balvanů, jen málo omletých, vodou sem splavených; 3. ze štěrku hranatého, se stropu spadlého; 4. ze štěrku kulmového; 5. z říčního písku; 6. z kostí buď celých, omletých nebo shnilých.

Náplava dostala se v tato místa vodou, ubírající se dvojím směrem: svislým a vodorovným. Prohlížíme-li strop poněkud pozorněji, tu zde onde spatříme klenutí se ztráceti do vysokých komínů často zaklínovaných, jimiž kdysi řítil se štěrk vápencový a kosti,

Půdorys jeskyně šošůvecké.

popoháněné proudy kalných vod, z nichž se postupem času utvořila hlína jeskynní. Písek však (zvětralý to kulmový pískovec), jakož i oblázky omleté zaplaveny sem byly vodami spodními, tak že přiznati nám jest, že tato část jeskyně Šošůvecké, totiž chodba souběžná a ostrovská jsou opuštěnou částí podzemního řečiště potoků sloupských, která byla současně zanesena jako Staré skály Sloupské, s nimiž souvisí chodbami teprvé později hlinou a štěrkem ucpanými.

Rozměry sluje šošůvecké jsou tyto: hlavní chodba 85 m.; chodba souběžná 83 m.; chodba Ostrovská 87 m.; odbočky a vedlejší chodby 97 m. Úhrnná délka průchodů schůdných činí: 352 m.

Vraťme se nyní ku první části její, chodbě hlavní! Nynější vchod je prolámán ve skále 5 m. daleko, při čemž již po 3 metrech naraženo na dutiny hlinou vyplněné; původní vchod jest ucpán, uvnitř vyhlouben a použit za hostinský sklep. K vůli lepšímu přehledu budiž chodba rozdělena ve 4 směry těchto dálek: 1. směr má 13·40 m.; 2. směr 9 m.; 3. směr 3·70 m.; 4. směr 18·60 m., dohromady jest tedy vchod 44·70 metrů vzdálen od schodů vedoucích k nejvyšší a svými nálezy nejdůležitější části jeskyně této.

I. směr: Chodba je šikmo k západu nakloněna, 3 m. do šíře vyčištěna, majíc výšku 2 m., zanešena byla náplavou, která se ztrácí pod levou západní skálu. Hloubka usazenin byla různá, u dveří až 1·30 m., dále sotva 0·6 m. Pravá strana prokopána na celinu, po levé pozorujeme rozdělený výklenek dveřmi uzavřený — bývalý to východ. Při pravé stěně náplava byla vždy vyšší stěny levé a přikryta byla nahoře vrstvou travertinu; složena je z hlíny a drobného vápencového štěrku. Byla sem patrně splavena komíny se strání „Bradiny“, nikterak vodou říční, která té výše nikdy nedosáhla.[2])

Nízká sluj tato sloužila kdysi za pravěku za doupě nějakému dravci, dle všech známek mladé hyeně, která zde zanechala pozůstatky svých hodů a posléze snad i sama tu zahynula, jak nasvědčují některé kosti zde nalezené. Z míst těchto pocházejí rozkousané třísky a ohryzané hnáty z jeskynního medvěda, nosorožce, koně, tura, rysa, vlka a soba. Nejzajímavějším kusem byla hořejší část radia z nosorožce, jehož kloub i s okolím byl hluboce vyhryzán, a ulna jeskynního medvěda v půli přeražená, vodou omletá, na jejímž spodním konci jsou vyhlodané, důlkovité rýhy — otisky to zubů až 1 cm. široké.

Zdá se, že jeskyně Šošůvecké používala celá rodina hyení, a že jeden její člen, mládě, zde zahynulo. Nalezl jsem z něho hořejší čelisť s mladými zuby, spodní čelisť, lebku a obratle, vše v travertině zakapáno a obaleno vrstvou vápenitého povlaku.[3])

II. směr. První směr mění se v chodbu 1—2 metry širokou. Na pravé straně ve skalnaté stěně je zanesený komínek, kudy sem náplava stékala.

III. směr tvoří malou úzkou chodbu, klikatě na levo odbočující.

IV. směr. Chodba 18·60 m. délky, nyní schody ukončená. V pravo na začátku je zanešená kaplička, tu onde travertinem vyplněná, zakončená komínem, kterýmž sem dodnes hojně mokra vniká. Podobné rozšíření chodby vidíme i po levé straně a táhne se až ku schodům. Čtvrtý směr byl původně téměř celý vyplněn nánosy a zadní jeho část nadobro uzavřena příční stěnou složenou z vrstev ssedlé vody až 1 metr mocných, hlíny, štěrku a krápníkových slitin. Klenutí snižovalo se nad náplavou 0·30—0 50 cm.

Při prvé své návštěvě v březnu 1890 neopomenul jsem upozorniti dělníky na možné nálezy archeologické, kteréžto upozornění jedině za-

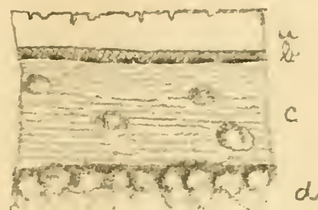
[2]) Vchod jeskyně Šošůvecké má výšku 471 m., řečiště potoků Sloupských naproti Hřebenáči 458 m., převlaka mezi Sloupem a žlebem 462 m. Z čísel vidno, že voda by odtékala žlabem kolem Macochy ku Blansku.

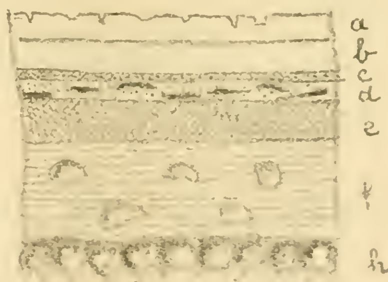
[3]) Podrobnější popis osteologický podá prof. K. Maška ve Zprávách geologické společnosti vídeňské.

chránilo nám přímé důkazy přítomnosti lidské v této jeskyni již z doby paleolithické; jest to dvanácté naleziště toho druhu na Moravě.[4])

Ve čtvrtém směru, ode vchodu 38 m. vzdáleno, nalezl jsem ohniště (na přiloženém plánku označeno křížkem). Při upravování chodeb vyhozena po jeho pravém okraji cesta, tak že na této straně téměř žádné zbytky po něm nezůstaly. Abych seznal uložení vrstev, zarovnal jsem stranu západní v kolmou stěnu, načež se objevily následující dva zajímavé průřezy:

Na počátku směru IV. po levé straně klenutí ozdobeno vlnitými útvary krápníkovými a vznášelo se nad usazeninou pouze 0.34 m. (Spodní průřez na str. této.) Náplava zalita byla tenkým škraloupem ssedlé vody a dosahovala tloušťky 0·40 m., sestávala z hlíny, kameny vápencovými a drobounkými netopýřími kůstkami promíchané. Hlína tato spočívala na krystalinickém nakapaném vápenci *c* 0·08 m. tlustém, pod nímž teprvé ležela kulturní vrstva *d* 0·16 m. mocná. Skládala se ze žluté, mazlavé hlíny promíchané nepravidelně kusy uhlí, kteréž někdy vrstevnatě, jindy v osamocených kusech velikosti vlaského ořechu ji prostupovalo. Mimo to obsahovala vrstva také kameny, kosti celé, i člověkem rozštípené a přeražené krápníky. Ssedlá voda veškeré tyto předměty prosákla a slepila v pevné breccie, z níž velmi obtížně kosti vytloukány býti musily. V téže vrstvě na několika místech jsme narazili na duté koule velikosti až pěstě, jejichž stěny složeny z vláknitého aragonitu, kteréžto současně neb i později se tvořily, jako sem ukládáno uhlí. Pod kulturní vrstvou jest opětně ložisko krystalinické ssedlé vody 0·50 m. mohutné, načež následuje hlína jeskynní, balvany promíchaná a uložená přímo na slitou skálu.

Průřezy vrstev v jeskyni šošůvecké ve 4. směru chodby hlavní.

Poněkud dále asi 4 metry na téže straně byly poměry již jinaké; klenutí *a* (hořejší průřez na str. této) zdviženo je na 0·59 m., pod ním nalezala se vrstva měkkého travertinu 0·20 m. mocná, ve kteréž hojně zakapáno bylo uhlí, však pouze při spodině až asi do $^1/_4$ tloušťky. Mezi těmito vrstvami byly usazeniny nepravidelné. Ze všeho bylo vidno, že se zde nalézalo kdysi v době paleolithické rozsáhlé, 4 m. dlouhé, 1—2 m. široké ohniště, které později vodou, komínem sem přicházející, bylo roznešeno a splaveno ku levé západní straně. Přítomnost lidská zjištěna dostatečně již popelem a uhlím, jakož i kostmi, částečně rukou

[4]) Naleziště tato jsou: I. Jeskyně: 1. Býčí skála, 2. Jáchymka u Josefova, 3. Výpustek. 4. sluj Žitného u Křtin. 5. Kostelík čili Pekárna u Mokré. 6. Kůlna u Sloupa, 7. Čertova díra. 8. Šipka u Štramberka. 9. sluje u Mladče. II. Kulturní vrstvy u Předmostí a Jaroslavic. NB. Poustevna či Liščí díra u Sloupu obsahovala pouze něco kostí, žádné však památky lidské, proto jest pominuta.

lidskou tříštěnými, o nichž níže bude zmíněno. Nalezeny však zde i přímé důkazy obývání v době paleolithické, totiž nástroje.

Nejkrásnějším toho druhu předmětem jest šídlo (obr. na str. této) vybroušené ze hnátku zvířecího velikosti srny v půli rozštípeného. Kloubek ponechán jako ozdobné držadlo, ostatní část jest nejprvé vyřezána, na to jemně vybroušena ve velmi tenkou špici. Délka nástroje obnáší 94 mm., šířka 9 mm.; jest to nejdovedněji pracovaný koštěný nástroj, který chovám ve své sbírce z moravských nálezišť diluviálních.

Mezi kostmi sobími vyskytla se plocha čerstvě vyštípnutá ze sobího parohu 95 mm. dlouhá, 33 mm. široká, jejíž pravá strana jest opracována, pazourkovým nožíkem zarovnána; druhá plocha nese po délce rýhu 2·5 mm. širokou, týmž nástrojem způsobenou. Podobné opracované částky parohů sobích nalezeny hojně i jinde na Moravě, na př. v Kostelíku, Kůlně, zkrátka všude, kde člověk současně s tímto zvířetem obýval.

Koštěné šídlo.

Pazourkové nástroje zastoupeny jsou pouze nožíkem (obr. na str. 147.) 6 cm. dlouhým, 2 cm. širokým, na ostří opotřebovaným, který však nevyniká svojí krásou a dovedným štípáním, jakým honosí se na př. nástroje toho druhu z Kostelíku, Kůlny a j. Na povrchu jest okysličen, tak že má bílý vzhled a podobá se velice nástrojům vykopaným z diluviální kulturní vrstvy u Předmostí.

Zvířena vrstvy, v níž památky lidské se objevují, zastoupena jest následujícími druhy: netopýři, rys, kočka divoká, hyena jeskynní, vlk, liška obecná, liška polární, medvěd jeskynní, jezevec, kuna (lesní?), zajíc, veverka, tur, sob, los, kůň, sněhule (?), tetřívek (?), rosnička.[5])

V řádcích následujících uvedeme veškeré druhy fauny šošůvecké a udáme i bližší okolnosti nálezu.

Chiroptera, netopýři; částice okončin mající ráz recentní, nalezeny jednak na povrchu, jednak ve vrstvě kulturní, ano nescházely ani v náplavě pod ní uložené.

Felis lynx, rys obecný. Pravá spodní čelisť velmi krásně celá zachovalá, vězela v travertinové vrstvě hlavní chodby.

Felis fera, kočka divoká. Ze zvířat zachováno: lebka, 6 spodních čelistí, femur, humerus, radius, ulna přináležející jedincům různého stáří. Některé kůstky jsou ohryzány a nalezeny v chodbě hlavní, jednak v nejhořejší vrstvě, jednak v přímém sousedství s pozůstatky lidskými.

Hyaena spelaea, hyena jeskynní. Vzácný tento druh zastoupen dosti hojně; nejvíce zbytků vykopáno hned za dveřmi jeskyně a zdá se, že přináleží druhu jednomu, který ve sluji této bydlel a pozůstatky svých hodů zde zanechal. Nasvědčuje tomu množství diluviálních kostí ohryzaných, nebo zuby rozdrobených vedle zbytků z hyeny, která zde asi život svůj skončila. Přináleží vesměs jednomu mladému zvířeti. Zachovalejší kosti jsou: Hořejší čelisť s mladými zuby, pravá spodní čelisť s mléčnými

[5]) Druhy tyto vesměs určil mi laskavě známý odborník p. prof. K. J. Maška začež mu dík nejvřelejší.

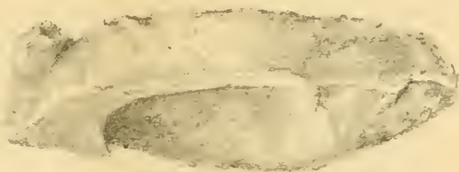
zuby, lebka bez čelistí, úplně obalená vrstvou travertinu, dva obratle a spodní část ulny. Druh ten žil u Sloupa současně s člověkem, neboť v kulturní vrstvě nalezl jsem kel spodní levé čelisti zvířete dospělého.

Canis lupus, vlk; části okončin, 3 levé metacarpy, druhý a třetí levý a třetí pravý metatarsus. Kosti nalezeny většinou při upravování hlavní chodby, částečně i v kulturní vrstvě.

Canis vulpes, liška obecná. Části okončin, radius, ohryzaná ulna, lebka samčí, lebka samice, obratle, čelistě částečně rozkousané a ohrýzané. Zbytky lišky obecné objevovaly se jednak ve vyšších vrstvách, hojně však zasahovaly i do zbytků popelovitých.

Canis lagopus, liška lední. Druh ten zastoupen pouze jediným klem pravé strany, vykopaným z breccie, v níž nacházely se i pozůstatky lidské.

Ursus spelaeus, medvěd jeskynní. Kosti mláďat: humerus, tibie femur, radius, phalanx, ulna, čelistě nalezeny u počínku hlavní chodby. Z kostí medvěda jeskynního v kulturní vrstvě nalezen pouze porouchaný hořejší řezák. Za to chodba souběžná a chodba ostrovská vyplněny jsou kostmi náležejícími téměř jedině tomuto druhu. Nalézají se někdy i na povrchu, hojněji ve vrstvách hlinitých pod krápníkovým povlakem, většinou ve špatně zachovalém stavu jsouce, jednak vodou omlety, roztříštěny, nebo shnilé, tu onde i ohryzané.

Pazourkový nožík.

Meles taxus, jezevec zastoupen hojně čelistmi i částicemi okončin femur, humerus, radius, ulna. Stejně stará s pozůstatky lidskými jest lebka, již jsem pracně vydobyl z vápencové dutiny, kdež spolu s popelem a uhlím byla zaklínována a zalita.

Mustela (foina?), kuna lesní; levá spodní čelisť a spodní část tibie, z kulturní vrstvy oboje vytažené.

Lepus (timidus?); na povrchu mnoho kostí zajíce obecného, patrně recentních. Mezi pozůstatky paleolithického člověka nalezen pouze femur a tibie. —

Sciurius vulgaris, veverka; zlomený humerus z kulturní vrstvy.

Bos primigenius, tur; calcaneus, metacarpus po stranách dravcem ohryzaný, vše z chodby souběžné, hořejší stolička z kult. vrstvy.

Rangifer tarandus, sob; krásně zachovalý metatarsus, 266 mm. dlouhý, při spodině slabě ohryzaný z doupěte hyeny, levá spodní čelisť se 4 předními stoličkami, člověkem roztříštěná, vzadu ohlodaná, úlomky parohů i s růžicemi, phalanx, třísky kostí rozbité, řídčeji vodou omleté, parohy opracované (viz výrobky lidské str. 146. a 147.)

Alces palmatus, los; phalanx první a druhá z jedné nohy pocházející z travertinových vrstev kulturních.

Cervus capreolus srn; pravá spodní čelisť zaklínovaná v travertině na povrchu hlavní chodby a tři stoličky přináležející jedné čelisti hořejší z kulturní vrstvy.

Equus caballus, kůň; metatarsus, ohryzaný femur, radius, humerus ze spodních chodeb, kelčák hřebce z vrstvy popelové.

Rhinoceros tichorhinus, nosorožec; hořejší část radia, z kloubu vyhryzaná jest porósní hmota na způsob hluboké jamky s otisky zubů z doupěte hyeny.

Elephas primigenius, mamut. Pěkně zachovalý metacarpus 0·75 m. pod travertinem v hrubém písku chodby Ostrovské.

Lagopus? kur sněžný; spodní část humeru z kult. vrstvy.

Tetrao tetrix, tetřívek; dvě kůstky pochybné z kulturní vrstvy.

Rana, rosnička, drobné kůstky mezi uhlím.

Z přehledu vidíme, že kosti přináležejí 22 druhům, z nichž v kulturní vrstvě mezi pozůstatky člověka neolithického nalezeno 18 jedinců. Důležité zbytky tyto, jak svým stářím, tak i způsobem uložení, valně se liší. Nejdříve zanášeny jsou kosti a ostatní součástky jeskynní hlíny skrze komíny, jakož i řečištěm vod sloupských do chodeb souběžné a Ostrovské. Z té příčiny mnoho kostí je shnilých, přelámaných, někdy i vodou omletých. Po usazení se těchto vrstev, kteréž se událo současně s ukládáním náplavy v jeskyních sloupských a kterým valná část jeskyně šošůvecké je zanešena, toliko nepatrným otvorem souvisící s okolím, vyhlédl si sluj tuto za své obydlí příšerný dravec hyena, který poblíž vchodu hojně zbytků svých hodů zanechal.

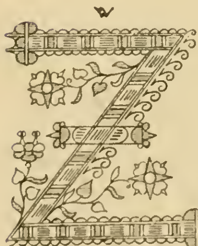
Později, již na sklonku doby diluviální, použil jeskyně za své obydlí člověk, který zde patrné stopy své činnosti — nástroje, uhlí, zbytky zvířat za pokrm mu sloužících — zůstavil.

Když i tento rozumný praobyvatel nehostinné své obydlí opustil, stala se jeskyně útulkem liškám, jezevcům a jiným dravcům, dodnes v našich lesích pobíhajícím.

Stálým zanášením a zaplavováním hlíny a usazováním se krápníkových vrstev byla sluj po čase téměř úplně zatarasena, vchod zasypán a ukryt křovím, tak že úplně zmizela s povrchu zemského, aby po dlouhé době opětně nalezena byla vědě ku platnosti a vlasti ku ozdobě.

Něco o rodišti a mladosti Komenského.

Podává **Dr. J. Kvacsala**, prof. v Prešpurku.

e je otázka o rodišti Komenského tak nejasnou, toho příčinou jest jednak ta věc, že direktní dáta buď scházejí, buď nejsou dosti jasná, jednak ale též, že badatelé dosud nečinili správného rozdílu mezi rozličnými, sem patřícími svědectvími. Přítomnými řádky chci poukázati na některé nesprávnosti dosavadního zkoumání, spolu ale též podati nová dáta, neb aspoň nové myšlenky k věci patřící.

Hrazděra i Kučera ve svých pracích o rodišti Komenského[1]) vycházejí z toho stanoviska, že místo, kde se otec Komenský zdržoval,

[1]) L. A. Hrazděra: O jméně a rodišti Jana Amosa Komenského. V Brně 1890. Jan Kučera: Nové zprávy životopisné o J. A. Komenském. (Časop. vlasten. muz. sp. olom. 1891, č. 29.)

musí býti i rodištěm syna. Já myslím, že je to základ ne dosti pevný. Lze si mysliti rozličné příčiny, pro které se syn mohl naroditi jinde nežli kde se otec zdržoval. Netřeba ani na eklatantní příklad Nazaretského, který se v Betlémě narodil, poukázati, neboť podobné případy jsou, třebas ne časté, předce snadno pochopitelné. Jestliže se tedy z toho, že Martin Komňanský počátkem XVII. století v Brodě usedlým byl, vyvozuje, že se jeho syn tamže naroditi musil, nepokládám já závěrek tento za oprávněný — aspoň ne za jistý.

Tím pochybnějším pak je závěrek tento, když ani totožnosť otce s Martinem Komňanským, ve starých knihách vzpomínaným není nade vši pochybnosť povýšena. Komenský napsal r. 1665. nebo 1667., že v roce 1604 a 1605. chodil ve Strážnici do školy. R. 1670 napsal, že mu otec r. 1602. umřel. Nemýlil-li se stařec 75tiletý v dátum, týkajícím se strážnického pobytu, pak nelze tak snadno vysvětlovati mýlku týkající se věci nad jiné důležité: smrti otce a rodiny. Tím samým, že Komenský klade dvouroční mezeru mezi smrť rodičův a svůj strážnický pobyt, nabývají výzkumy pilných badatelů vzpomenutých rázu nespolehlivosti.

Nemohu též souhlasiti s náhledem zmíněných zkoumatelův, jaký o jméně a podpisech Komenského vyslovili. Naproti nepřímým svědectvím pro Brod stojí zajisté přímá svědectví pro Nivnici. Kdo je oprávněnějším o této věci soudit jako sám Komenský? První jeho úřední udání jména v matrikách často vzpomínaných znějí J. A. Nivnicensis a J. A. Nivnicenus; na své prvé básni, kterou na konci článku tohoto podávám, ještě zřejměji vzdává česť Nivnici. Co jiného by mohly tyto podpisy znamenati jako rodiště? A kde je ten člověk, jehož výpověď by mohla míti v tomto vzhledě tu váhu — jako on sám? Rodiče již dříve zemřeli, jeho rodina nepodává žádného základu; že na tradici pranic nemožno stavěti, jasně vysvítá i z tohoto případu samého i z jiných dosti známých.

Nuž ale, zdá se, že tomu důkazu pro Nivnici přece nemožno té váhy přiložit, které by jinak zasloužil, neboť jinde se Komenský - jak praví Hrazděra — podepsal Brodský, jinde Komenský. To je velký omyl, který třeba uvésti v pravé meze. Hunnobrodensis se Komenský podepsal jenom jedenkrát, a k tomu „J. A. Comenius-Hunnobrodensis“, a sice v Uhrách, v Šárysském Potoku, což učinil jednak proto, aby si získal jménem tímto sympathie Uhrův (Hunno-), jednak proto, že Nivnici sotva kdo z posluchačstva té řeči, v jejíž tytulu jméno to stojí, znal. Vidno však, že se i tenkrát podepsal jako Komenský (Comenius Hunnobrodensis); toto přidané jméno Hunnobrodensis může se směle s „Nazaretským“ v analogii postaviti; pro rodiště by nemusilo svědčiti ani tehdy, kdyby stálo osamoceno (bez „Comenius“). Kromě toho ale nalezáme stále podpis „Komenský“, který se pokládá za rodné jméno a spolu svědčí proti Komně, jako to jiní trefně ukázali. Jenom na oněch prvních třech, již vzpomenutých místech nalezáme J. A. Nivnicensis. Já si to vysvětluju tak, že se mladík studující ještě nebyl rozhodl, zda-li jméno pouhou náhodou obdržené (Komenský) podrží, a přiložil si proto jméno rodiště. Má tedy tento podpis Nivnicensis úplně jiný význam jako Komenský, které jsouc jeho rodným jménem přes celý život jeho se udržuje až do smrti, a také jiný než Hunnobrodensis, které chce obecenstvu neznámému naznačiti původ a domov řečníkův, kterémužto účelu by „Nivnicensis“ nebylo vyhovělo.

Pro tyto podpisy „Nivnicenus“ jako i pro pseudonym „Newfeld“ není jiného vysvětlení jako to, že jím má býti označeno rodiště. Nikde nenacházíme proti tomuto tvrzení svědectva stejně závažného, a proto původce těchto řádkův, obíraje se již ode dávna životem a působením velikého paedagoga moravského, i po pročtení novějších výzkumů moravských o této otázce stále byl toho mínění, že je rodištěm Komenského Nivnice.

První pochybnosť u mne způsobily následující řádky, které jsem v jednom rukopise v londýnském British Museum nalezl — dle smyslu slov odpis Epitaphia (náhrobního nápisu) Komenského:

Concredidit DEO TRIUNJ Spiritum
Bonis Memoriam, Propinquae huic Tumbae Corpus
JOANNES AMOS COMENIUS.
Cujus virtutem nulla exhauriunt elogia.
Eccles. FF. Bohem. Episcopus et Senior Vigilantissimus
Pietate, Doctrina, Ingenio
Theologus, Didacticus, Philosophus
Undique Incomparabilis
Ecclesiam, Scholam, Orbem
Perpetuo habiturus meritis vectigalem.
Columbae Simplicitatem cum Serpentis Prudentia
Sic temperans ut illa praevaleret.
Potentibus, Religiosis, Sapientibus
Sermone, Consiliis, Calamo
Notus Acceptus Honoratus.
Malorum potius Emendator quam Hostis
In plerisque Europae totius Regnis et Provinciis
Civis, Exul, Hospes
Nuspiam sine desiderio sui degressus.
De Geeriana tandem Munificentia
Megalopolis Batavorum Inquilinus
Post calcatas dudum terrae vanitates
Animi viribus tanto in Senio sat valens
Inter veritatis, Pacis, Sapientiae Studia
Suis benedicens, Mundo valedicens
Mortalis esse desiit.
Natus die Martii MDXCII. Hunnobrodae Morav.
Defunctus die $^{15}/_{15}$ Novembr. MDCLXX. Amsterodami
Sepultus die 22 eiusdem Mensis in hoc templo
Resurrecturusque ad beatam aeternitatem.
Cui bene precatur F. D. et quiscunque parant sequi[2]).

[2]) T. j.: „*Zůstavil Bohu trojjedinemu ducha, dobrým památku, tomuto náhrobku tělo* J a n A m o s C o m e n i u s, *jehožto cnosti žádná nevyčerpá chvalořeč. Církve Bratří Českých biskup a starši nejbdělejší; pobožností, učeností, nadáním bohoslovec, didaktik, filosof vesměs nevyrovnaný, jenž církev, školu, svět na věky si zásluhami zavázal; sprostnosť holubičí s opatrností hada tak slučoval, že ona ano měla převahu. Mocným, nábožným, moudrým pro svou řeč, rady, péro známý, vítaný, ctěný. Zlého spíše vyhlazovatel jak nepřítel; ve přemnohých celé Evropy říšich a krajinách občan, vyhnanec, hosť, odnikud neodcházel bez zanechání touhy po sobě. Z Geerovy konečně štědrosti Megalopole Batavské jsa občanem, po zanechání marností světských, plu*

Z toho by vskutku následovalo, že se v Brodě narodil, kdyby se vědělo, že pisatel epitaphia měl dáta o jeho rodišti, neb aspoň kdyby se pro podpis Nivnicensis dalo nějaké vysvětlení nalézti. Nadějeme se, že v nynějším čilém ruchu této otázky se týkajícím, někdo z badatelů bude tak šťastný, nalézti rozhodující důkazy.

Co se prvého jména Komenského týká, jisto jest pouze tolik, že — jestliže se snad otec a předkové jinak psali, ono předešlé jméno žádné stopy v Komenského spisech nezanechalo. — Či je „Amos" překlad jména Milič? Za nemožné to nepokládám. Na prvém zachovaném podpise Komenského čteme: Johan. Amos, — jak z této básně vysvítá:

A l i u d.

Johannes Littomil, Boiemus.[3])
Hinc *ἀναγραμματικῶς* (*m* interposito) pullulat
I, milites; olim honos manebit.

Ut pugil, in bibula si crebro certet arena
Expertus pugnae fortius arma capit:
Sic decet, Aonii tendit qui ad culmina montis
Ad pugnam vires, saepe vocare suas.
Ergo dum Litomil telis prosternere monstrum
Desidiae pergis, nae facienda facis.
Dum quoque cum multis optas concurrere telis,
Telis non saevi Martis, at ingenii;
Digna profecto tibi nunc laudis adorea surgit,
Athletaeque tibi nomen habere datur.
Non etenim aggrederis pugnam, quae nulla videtur,
Sed quae vel magnis magna vocanda viris.
Dum quae magnorum Metaphysica docta sophorum
Continet, exponis pensiculanda viris.
Et si te doctum Metaphysica docta vocabit,
Ut faciet: Quis enim jam dubitare velit?
In reliquis studiis sic fortius arma capesses
Haec nam doctrinae clavis et ingenii.
Applaudente choro jam nunc pugnato sororum
Victorem et tandem, te remanebit honos.

Percharo suo amico gratulabundus adjecit

J o h a n. A m o s e M a r c o m a n n i s N i v v n i c e n u s.

Báseň tato umístěna je na konci díla J. Litomila: Metaphysicae brevissima delineatio 1612. Herbornae.

---

duševní síly u věku tak vysokém, uprostřed studií o pravdě, míru, moudrosti, svým milým blahořeče, světu s bohem dávaje, smrtelným býti přestal.

Narozen dne (28.) března 1592 v Uh. Brodě na Moravě, zemřel dne 15. listopadu 1670. v Amsterodámě. Pochován dne 22. téhož měsíce v tomto chrámě, očekávaje svého z mrtvých vstání ku věčné blaženosti. Jemuž blahořečí F. D. a kdožkoli se hotoví jeho následovati." —

Ludvík z Geeru a syn jeho Vavřinec byli bohatí šlechtici švédští, příznivci nauk a ochranci Komenského. Vavřinec pozval jej r. 1656. do Amsterodámu (Megalopolis Batavorum) a nákladem svým umožnil Komenskému latinské vydání sebraných spisů jeho r. 1657. — Litery F. D. ku konci epitaphia vykládám za Filius Daniel (syn Daniel), ale za jisté to netvrdím.

[3]) Bratrský kněz a spisovatel. Viz o něm J. Jirečka: Rukověť k dějinám literatury české.

Ale vysvětlování monogramův, které p. prof. Dvorský podal[4]), je mylné. Nejenom že ten monogram neznamená Milič, ale on se ani nevztahuje na původce díla (Lux e tenebris), jak z připojených monogramův (na str. této) vysvítá. Monogramy tyto jsou na poslední a předposlední straně spisu paní Anny von Medem: Geistlicher Jüdischer Wundbalsam. Zu Amsterdam bey Henrico Bethio, 1660. Pod levou, elipsovitou značkou, v níž namalována legenda o sv. Krištofu, nesoucím přes vodu Ježíška, kolem čehož nápis: Christum sum ferens, t. j. „Krista nesu", stojí vytištěno: Gedruckt bey Christoffel Cunradus Buchdrucker, wohnende auff der Negelantirsgrafft, Anno 1659. Není pochybnosti, že to je znak Krištofa Cunrada. Táž marka je také na poslední straně knihy, která obsahuje více spisů Komenského z r. 1660. (totiž Lasického latinské vydání, Paraenesa k církvi anglické a de Irenico Irenicorum). Pod touto značkou je vytištěno: „Impressit Christophorus Cunradus Typographus in Fossa vulgo dicta d'Egelantirs — gracht. Anno 1660." Značky tyto — patrně týmže štočkem tištěné, — mají onen monogram, na který p. Dr. Dvorský upozornil, ve své spodní části — s tím jediným rozdílem, že zde je mimo to po obou stranách monogramu po

Značka tiskaře Krištofa Kunrada.

Monogram v knize Anny Medem.

jednom *C*, jež dle mého mínění značí tiskaře *C*hristophora *C*unrada. Monogram na druhé, zde okreslené značce, která je vzata z předposlední stránky uvedeného spisu paní Medem, přídatných dvou *C* nemá.

Myslím, když monogramů těch je upotřebeno také ve spise paní Medem, že se nemohou vztahovati na Komenského, tím méně že mohou znamenati „Milič". Ale ani letopočet vytištění knihy znamenati nemohou, neboť jsou na několika knihách v různých letech tištěných. Dle toho tedy monogramy p. Drem. Dvorským uvedené k rozluštění otázky o jméně Komenského nepatří.

* * *

Jen krátce podotýkám ještě tři podrobnosti.

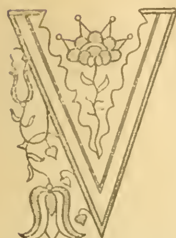
Komenský v polemice proti Des-Cartovi uvádí tu velezajímavou zprávu, že jsa žákem dvanáctiletým (tedy ve Strážnici) procházeje se v zahradě tak mudroval, že Pán Bůh vlastně jen několik rozdílův barev stvořil, a že ty potom z jednoho květu na druhý přecházejí. Roztomilý důkaz zvláštního, vyššího nadání chlapcova!

[4]) Časopis vlast. muz. sp. ol. VI. 137.

K otázce, kde Komenský študoval, mohu podati zprávu, že študoval r. 1608. v Přerově a že se jeho učitel jmenoval Tomáš Dubinus; jméno to zachoval i Wengerský. Co se týče let 1616—1618., to mám za jisté, že po tento čas též byl v Přerově po boku biskupa Laneciusa. Ale všecko toto dnes jen krátce podotýkám, poněvadž podrobnější vypsání těchto věcí bude v obšírném spise mém o životě a spisech Komenského, které za nedlouho vyjde tiskem.

Románský portál, objevený na Velehradě.

Podávají inženýr Al. Pallat a architekt C. K. Černý v Olomouci.

Velehrad, jehož jméno radostně rozechvívá hruď každého Slovana, připomínajíc jemu slavnou dějinnou minulosť, o níž různé památky přes veškeré pohromy až na dnešní dobu zachované výmluvně svědčí, a jež jako kouzlem vábí k sobě tisíce poutníků ze všech tříd společenských, domácích i cizích, tento Velehrad vzbudil pozornosť technického a umění milovného světa v letošním stavebním období šťastným objevením stavitelského díla, jež samo o sobě zasluhuje, aby blíže poznáno a historiky odbornými důkladně prozkoumáno bylo.

Ač předpokládati dlužno, že poloha mohutných budov velehradského kostela, pak přilehajícího kláštera (zámku) v povšechných obrysech dosti známa jest, zmíníme se přece několika slovy o těch stavbách, které s objeveným portálem souvisí, poukazujíce při tom na připojený polohový nákres (str. 155.).

Kostel, označený v polohovém nákresu písmenou *a*, čelí hlavní osou k východu; na západním průčelí, po stranách hlavního vchodu, zdobí jej dvě věže, v půdorysu čtyrhranné, jejichž zevnější úprava renesančnímu slohu z konce 17. století odpovídá; štíhlé věže kryje střecha formy báňovité s vížkou, jejichž makovice sochy sv. Cyrila a Methoděje nesou. K východu zakončen kostel třemi apsidami.*) Vnitřek kostela skýtá pozorovateli, ať laiku či odborníku, vděčnou podívanou. Basilika tato jeví ladnou úpravu architektonickou, celá prostora je povznášející a důstojná, aniž říci lze, že by okrasami přetížena byla.

Na jižní straně kostela a s ním spojeny jsou oddíly konventu čili kláštera, kteréž pravoúhlý dvůr obkličují *(e)* a dále na jih a západ značných rozměrů nabývají. Dvůr kláštera čili tak zv. kvadratura *(e)*, obehnán jest uzavřenou chodbou na všech stranách, 4 metry širokou, již křížová klenutí kryjí. Světla dostává se chodbě té okny ze dvora *(e)*. Dlažba její, rovno s dnešním terénem, sestává z obyčejných kamenných desek.

Zeď chodby této ode dvora má 60 cm. tloušťky, je ve vzdálenostech as 4·20 m. sesílena úplně hladkými pilířky 30 cm. silnými a 75 cm.

*) O dějinách kostela velehradského přinesl časopis náš několik článků, zejména: Roč. II. 45. V. H., Jak starý je chrám velehradský? — Roč. V. 157. J. D. Štoček, Něco o nejstarších dějinách Velehradu. — Roč. VII. 130 J. D. Štoček, Ku sporu o Velehrad. — Roč. VIII. 59. J. D. Štoček, Klášter sv. Jana na Velehradě. — Red.

širokými, kteréž v půlkruhové pásy přecházejí a zmíněná křížová klenutí od sebe oddělují. Ta věc, že okna chodby této zcela jednoduché roubení a kružby jeví u porovnání s ostatními okny klášterními, jakož i celý zevnějšek chodby svědčí o tom, že chodba dnešní mnohem později vystavena byla a s tak zv. křížovou chodbou středověkých klášterů nic společného nemá. V chodbě této přišli dělníci za letošních přestaveb na zazděnou bránu při opravě omítky. Zedník otloukaje kladívkem starou vápennou omítku, narazil na zevnější články oblouku a upozorněn byv na důležitosť objevu toho opatrně ostatní omítku odstranil. Dle dalšího rozkazu vytrhána dlažba chodby, a násyp pod dlažbou až na 2 m. hluboko před objeveným portálem vykopán. Když jsme 5. srpna t. r. za účelem studia objevené památky architektonické na Velehrad přišli, uzřeli jsme portál úplně očistěný i dali jsme se ihned do měření a zhotovení náčrtů, dle nichž polohopisný plán, pohled na portál a řez článkováním nakreslen jest.

Co se týče polohy portálu, budiž nejprve připomenuto, že nachází se u vzdálenosti asi 20 m. od křižovatky chodeb *cc* směrem od západu k východu ve hlavní zdi středního křídla klášterního. V polohovém nákresu (str. 155.) je místo to poznačeno písmenou *d*. Tam tedy viděti dnes oblý pruh zdiva z čistě tesaného kamene o nádherných, působivých, oblých profilech, kterýžto pruh v technickém názvosloví pásem sluje. Je to část zdiva spočívající na zdi nebo pilířích z obdělaného kamení nebo připravených cihel, přepažující otvory, jež jako zdi kommunikaci sprostředkovati mají. Jiného účelu oblouků a pásů nebudeme uváděti, jelikož věci samé se netýkají.

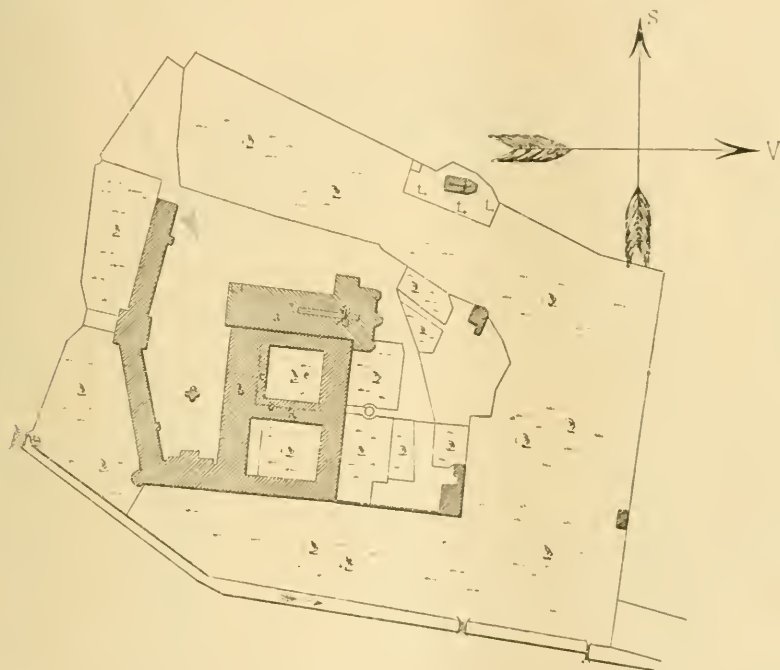
Jak známo, skládá se každý klenutý oblouk z nosníku, vlastního totiž oblouku a z části podporné čili podpory; zde tvoří podporu boky kamenného venýře; spodní díl zove se prah.

Vzhledem na dějinný postup stavební techniky, jest vývoj oblouku důležitý; avšak mnozí přičítali formě obloukové v ohledu umělecko-historickém rozhodující místo, postavivše formu tuto za známku toho kterého slohu, což úplně správné není; neboť jednak shledáváme mnohou formu obloukovou ne pouze v jediném slohu, jednak setkáváme se v tom i onom slohu téměř se všemi formami obloukovými. Než přes to zůstane oblouk důležitým znakem rozeznávání starožitností architektonických; neboť z jeho formy jakož i sestrojení souditi se dá o technické dovednosti stavitelů a dle toho též o času vzniku. Zároveň pak možno říci, že oblouk považován býti může za prvek onoho celku, jehož jednotlivé formy rovnoměrností v technice, jednotou náboženskou, obyčejů atd. harmonicky povstaly; jest to vše to, co obecně slohem nazýváme.

Zmíněný portál na Velehradě (obr. na str. 157.) jest plný oblouk, t. j. půlkruh v průměru 1·66 m. měřící; výška od prahu až k vrcholu oblouku obnáší ve světlosti 3.10 m., i s prahem má výška tato 3·44 m.; spatřujeme zde tudíž oblíbený poměr šířky k výšce jako 1 : 2.

Pokud viděti na očistěné hlavní zdi okolo portálu, záleží zdivo oblouku a boků z otesaného kamene v okolí se vyskytujícího a mají horizontální vrstvy rozličné výšky: 26, 45, 50 až 70 cm. Vlastní oblouk složen ze dvou vrstev klínovitě přitesaných kamenů; vnitřní řada klenáků čítá 6 zcela stejných kamenů 55 cm. střední šířky bez závěrku, majíc ve vrcholi svislou spáru; zevnitřní pás sklenut je 7 kameny rozličné

šířky a má uprostřed závěreční kámen 60 cm. široký. Vnitřní pás je 40 cm. silný, zevnitřní 32 cm. Nad tímto klenutím táhne se ještě jedna vrstva z tesaného kamene. Jednotlivé kameny jak v klenutí tak po stranách venýře zasahují stupňovitě do cihelného zdiva. U výši 54 cm. nad prahem jest hlavní zeď klášterní 10 cm. vysazena a odsud až pod niveau prahu — pokud dnes spatřiti lze — z tesaného pískovce založena, téhož složení, jakýž v okolí podnes hojně se lámě. Tato část zdiva tvořila v dobách dávno minulých cokl budovy, nacházela se tudíž nad tehdejším terénem, jehož úroveň (niveau) dnes pod hladinu nynější spodní vody padá. Ostatní zdivo provedeno z pálených cihel na vápennou maltu. Co se týče provedení klenutí, jsou jeho spáry nevelikė a správné. Kon-

Polohopisný nákres kostela a kláštera velehradského.
(Nakreslil inž. Al. Pallat.)

strukce obou pásů klenby jakož i boků jest viditelná, snadno přehledná, portál nabývá tím charakteru vážného, a zdoben jsa lehkými a úhlednými články architektonickými působí na pozorovatele dojemně.

Ve výši 60—70 cm. nad prahem je článkování venýřů po obou stranách poškozeno a vydrobeno; okolnosť tato objasněna bude níže. Otvor portálu je dnes pálenými cihlami zazděn, což stalo se jistotně dříve, než nynější sklepy valeným klenutím zasklepeny byly, jelikož patka tohoto klenutí ve sklepě pod vrcholem objeveného portálu založena jest. Povrchním kopáním ve sklepě ukázaly se stopy starých zdí podélných i příčních, jež pod dnešní dlažbou ve sklepě se táhnou a již ve spodní vodě stojí. Toto je okolnosť, která vedle různých živelných a

dějepisných událostí důležitý měla vliv na pozdější vznik a vývoj budov Velehradských; míníme tím poměry a způsob spodní vody. Novější výzkumy hydrotektů přesvědčují nás, že klesání a stoupání spodní vody podobným zákonům podléhá, jakými řídí se nadzemské řeky, a že tok těchto, stav a množství vody na rozmanitých zevnějších vlivech závisí. Proč by se na Velehradě podobně věci neměly? Ačkoliv jisto jest, že podrobné zodpovídání této otázky obsáhlejšího badání vyžaduje, tož přece jest oprávněna domněnka, že po nahodivším se stoupnutí hladiny spodní vody a po přikvačivších pohromách stavitel maje znovu zbudovati zničené budovy, musil především zřetel míti ku stavu spodní vody, a že dle toho zařídil polohu přízemních místností. Na důkaz toho poukazujeme k objeveným pozůstatkům dřívějšího rozsáhlejšího kostela, které ve hloubi 2·5 m. pod dnešním povrchem se nacházejí, a uvádíme, že prah objeveného portálu 1·55 m. hluboko pod nynější dlažbou v chodbě leží

Co se týče otázky po účelu objeveného portálu, tedy nelze především připustiti, že by brána ta dříve na jiném místě byla stávala, a že by následkem zboření téhož objektu, do jiné zdi přenešena byla za novým upotřebením, aneb že by z pozdější doby pocházela, než dle charakteru jejího souditi možno; domníváme se, že sloužila za vchod do kláštera a spojovala tento se dvorem. Že boky špalety — ač jsou šikmo postaveny — poškozeny jsou, vysvětluje se tím, že portálem tímto často a hojně se vycházelo a vcházelo. Hlavní vchod do nějakého kostela, aneb jen do poboční kapličky brána tato sotva uzavírala. V době, když mohutný násyp navážel se za účelem zvednutí povrchu okolního, nenalezli místa ani způsobu vhodného, aby upotřebili opět portálu toho, a spokojili se tím, že nevyhovující bránu obyčejnými cihlami zazdili.

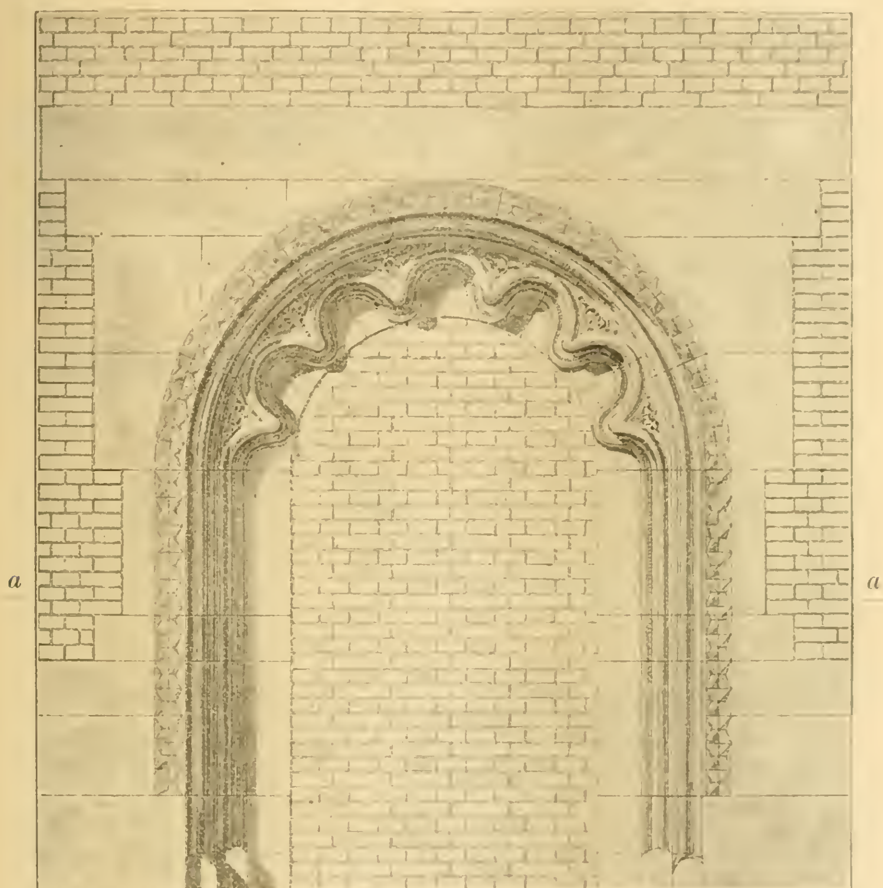
Někteří badatelé památek uměleckých pokládají za zvláštnosť a charakteristiku románských kostelů poboční vchod na podélní straně chrámové, a to po způsobu kryté předsíně. Snad i objevený portál podobnému účelu kdysi sloužil? Toho ovšem bez dalšího studia tvrditi nelze.

Zajímati bude asi každého, určiti přesně dobu postavení brány té jakož i s tím souvisící období slohu jejího.

Dějepiscové němečtí rozeznávají 4 periody slohu románského, a sice: I. perioda od r. 800 – 1000 v době Karolingů; II. perioda od r. 1000—1050., za časů panování saských císařů; III. perioda, doba franských císařů od r. 1050. až 1200., ve kteréž duchovenstvo, ponejvíce rozličné řády (cisterciácký atd.) umění stavitelské pěstily a šířily; IV. perioda za panování Hohenstaufů a přechod ku gotickému slohu. Tu jsou již všechny formy orgánicky zdokonaleny a vyvinuty a svrchovaně malebné. Ještě r. 1239. zbudován byl západní kůr dómu v Mohuči čistým slohem románským a touže dobou setkáváme se v městě Trieru r. 1227. v kostele Marianském s úplně vytříbenou soustavou gótickou. Na Moravě pak i v Čechách stavěli ještě ve 13. a 14. století slohem románským; ovšem nezůstala gótika později bez vlivu a prorazila konečně i v těchto zemích.

Jak svrchu podotknuto, počíná 11tým stoletím sloh románský a dosahuje vrcholu úplného rozvoje a zdokonalení ve stol. 12tém. Románským slohem změnil se celkový ráz i detail starokřesťanské basiliky; na římsách vídáme plastické ozdoby a to architektonického charakteru.

Ač totiž sloh románský bral rozličné motývy ponejvíce z říše rostlinstva, nezdají se tyto přece býti bezduchými nápodobeninami, nýbrž jeví se ve měřických formách a působí do jisté míry plnými, hmotnými a při tom malebnými tvary. Časty jsou rozličné pletence, klikaté a úponkovité útvary. Římsy jsou výrazné, řekli bychom mužně profilovány a vůbec jeví i celek ve všem massy nikoliv hřmotné.

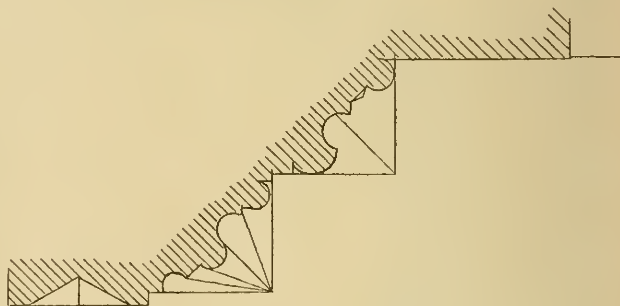

Nově objevený románský portál v klášterní zdi na Velehradě.
(Nakreslili inž. Al. Pallat a archit. K. Černý.

Zvláště bohatě vytvořeny jsou brány románských budov a liší se úplně od vchodů dřívějších křesťanských basilik. Zde vystupuje zvláštnosť, vypěstovaná slohem románským, že totiž boky vchodu súžují se ve směru ku vlastním dveřím, a sice stupňovitě; ve vytvořených takto pravoúhelných koutech stojí sloupky i sochy a dodávají vchodu výrazu velmi oživeného. Ač tato poslední ozdoba v našem případu úplně schází a uskočení boků portálu oku mizí, což poukazuje k tomu, že nebyl portál

ten nikdy vchodem hlavním do chrámu, tož přece charakteristické známky románského slohu na objeveném portálu vyčísti možno.

Přicházejíce k detailu jeho, opakujeme, že kamenná konstrukce portálu ze dvou vrstev složena jest a sice v oblouku ze dvou rovnoběžných pásů nad sebou a po boku je svislá spára mezi oběma vrstvama přerušena as uprostřed kamenem vazným 26 cm. silným. Každá z vrstev těchto je zvláště článkována. Špalety portálu jakož i kružba rozevírají se z hloubky 32 cm. za zevnější stěnou hlavní klášterní zdi ne stupňovitě na venek, nýbrž šikmo v úhlu 45° (Řez na str. 158.) a přecházejí pásem plasticky vyzdobeným do zevnější stěny hlavní zdi. Pás tento, začínaje od podstavce (coklu) budovy činí obrubu celého portálu a sestává ze přímočárných plastických hvězdic, vydlabaných v kameni a z jehlancovitých prohlubenin o kosočtvercové základně. Hvězdice tyto jsou velmi přesně a pečlivě vydlabány. Od tohoto pásu, jenž 16 cm. široký jest, počíná špaleta zevnější vrstvy, článkovaná profily oblými, z nichž obloun přecházející bezprostředně do vedlejšího žlábku (po způsobu gotickém) převládá. S oním zevnějším pásem motývů měřických spojen jest tento článek plotničkami a žlábkem a s druhé strany opět oblounem s architektonickým profilováním vrstvy vnitřní. Článkování této zevnější vrstvy vine se i v polokruhu. Pozoruhoden je zvláštní přechod architektonických článků ve čtvercový podstavec, kterýž velmi pěkně a způsobem specielně románským zprostředkován jest.

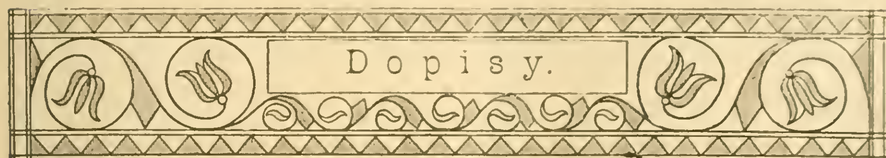

Řez portálem. (Měřítko 1 : 10.)

Článkování špalety vnitřní vrstvy je tak jako zevnější 16 cm. široké a vyznamenává se zploštělým oblounem, jenž se sousedním žlábkem ostrou hranu činí. Od stěny venýře dělí jej obloun s deštičkou, která zdobena je plastickými vystupujícími jehlanečky. Celé článkování vnitřní vrstvy přechází v klenbě po způsobu románských polokruhů na vlysech pod vodorovnými římsami do formy kruhové a vine se klikatě na hladké ploše spodního pásu. Povstalé trojúhelníky, ohraničené úseky kruhovými — 6 v celém zoblоučení — vyplněny jsou ozdobnými výplněmi, jež sestávají z rozmanitých ornamentů plastických a motývů rostlinných Celá úprava je s náležitou pečlivostí dovedně provedena a působením světla a stínu nabývá celek nádherné něžnosti a lehkosti, kterouž pozorovateli pohled na portál skutečně skýtá.

Co se pak týče doby vzniku portálu toho, domníváme se, že na základě svých neúplných studií jej do 13. stol. klásti můžeme. Jestiť těžko určiti přesně dobu vzniku této jediné památky svého druhu na Velehradě. Nutno jest za účelem tímto srovnati mnohé a větší zbytky románské periody a současně všímati si a studovati dějiny a osudy kláštera Velehradského.

Namane se též otázka, neodpovídá li portálu objevenému rovněž nějaký východ v protější hlavní zdi téhož křídla, jenž by do druhého dvoru vedl? A kde nalézti zbytky ostatních velikolepých budov románských, stávavších na Velehradě? Konečně kde hledati na Velehradě hrobku sv. Methoděje, po níž lid náš touží? Jsou to otázky, jichž rozřešení každému Slovanu a příteli dějin umění na srdci leží a očekávejme, že v šťastnější budoucnosti, šlechetností a obětavostí lidumilů najdou se výmluvní svědkové slavné, dávné minulosti naší milé Moravěnky.

Ze Znojma. (Přehledný výsledek mého letošního badání archeologického). Badání své soustředil jsem letošního roku na následující místa: hradiště znojemské, hradiště nad Znojmem (Pöltenberg), hradisko křepické, předhistorickou stanici na Mírovci u Grešlového mýta, žárové jámy v cihelně u Hodonic a pohřebiště se skrčenými kostrami v Oblazech.

Ku dalším výzkumům na hradě Znojemském poskytla mi vítanou příležitosť stavba nových sklepů, při čemž značná plocha až na skálu odkopána byla. — Zkoumáním při této příležitosti podniknutým stvrzeny celkem okolnosti, kteréž jsem ve svém pojednání v tomto časopisu již uvedl, k tomu však přibyly nové velmi významné nálezy, z nichž nejdůležitějším je nález olověné polovypuklé práce představující podobu Kristovu, rázu patrně byzantského, ve vrstvě, která střepinami z nádob, vlnicemi ozdobených, pak kroužky esovitými vyznačena jest. — Ve vrstvě spodní nalezeny jiné mnohé střepiny, z nichž jsem několik zajímavých nádob sestavil. Největší z nich má výšku 40 cm.

Na hradišti nad Znojmem pokračoval jsem v prozkoumávání valů, při čemž zjištěno, že zevnější val obsahoval pouze střepiny vlnitými čárami a jinými k této skupině patřícími ozdobami okrášlené, kdežto val vnitřní střepiny tohoto rázu choval pouze ve vrstvě hořejší, vykazuje v části spodní výhradně střepiny staršího rázu z nádob bez kruhu urobených.

Z hradiska křepického jest mi zaznamenati menší nádobku, hliněnou lžíci, krásně patinovanou tupou polovici palstávu bronzového a zajímavou jehlici, jejížto zahnutá hlavice shoduje se s uzlovitým zakončením přehnuté patky známých spon duchcovských. Ostatní nálezy předmětů kamenných, koštěných a hliněných souhlasí s tím, co na hradišti tomto již dříve nalezeno bylo.

Na Mirovci u Grešlového Mýta vykopal jsem letos opětně nástroje kamenné, přesleny hliněné, jednu celou drobnou nádobku a mnoho ozdobných střepin s ornamenty primitivními, vypíchanými, ano i vypouklými a kromě toho první předmět kovový, totiž krásný massivní náramek bronzový, uprostřed tlustší než na koncích, který vrytými car-

kami okrášlen jest. — Kromě toho vykopáno zde několik špatně zachovalých kostí zvířecích, kteréž zde dosud scházely.

Též ze žárových jam hodonických, kdež kromě střepin tečkovaných, pak jiných z bronzové doby pocházejících též nástroje kamenné a koštěné se vyskytují, jest mi zaznamenati nález jehly bronzové, dlouhým uchem opatřené.

Nejdůležitějším ze všech mých letošních výzkumů je prozkoumání pohřebiště se skrčenými kostrami v Oblazech. Od 1. října do 10. listopadu t. r. prozkoumal jsem celkem 23 hroby. V sedmi hrobech nalezeny již jen nepatrné stopy po kostrách úplně setlelých, v ostatních pak byly kostry skrčené, kteréžto z pravidla na pravém uchu ležely a temenem k jihozápadu, tváří pak na jihovýchod obráceny byly. Jediná, rovněž skrčená kostra byla na levém uchu uložena a pohlížela ku severozápadu. — Jedna kostra lišila se polohou od ostatních tím, že byla natažena, majíc pouze levou nohu přikrčenu a levou ruku v lokti zahnutou. Kostry tyto ležely buď v prosté zemi, buď v obrubě kamenné, kteráž mnohdy i několika vrstvami kamenů pokryta byla. Při některých kostrách byly nádoby (hrnce, koflíky a šálky), pak ozdoby bronzové nebo měděné, sestávající z kroužků jednoduchých, anebo z podvojného drátu stočených, ze závitků spirálovitých, které vždy na hrdle kostry ležely, pak z jednoduchých jehlic primitivně zhotovených. — Některým kostrám scházely milodary vůbec. — V jednom hrobě byl též úštípek křemenný. — Některé hroby byly fotografovány.

Při samém pohřebišti objevil jsem stopy osady předhistorické, kteráž dle střepů ze spodní vrstvy pocházejících soudobou býti mohla se sousedním pohřebištěm. — V hořejší vrstvě nalezeny zde střepy na kruhu urobené z doby pozdější pocházející, pak přeslenу ze střepů podobných vykroužené.

Jaroslav Palliardi.

Drobné zprávy.

Hrad a Hrádek u Kostelce blíž Holešova. Na Kostelecku jsou dvě zajímavá místa, jimž lid říká Hrad a Hrádek. Na Hrádku stával středověký hrad, sídlo panské, a vzpomíná se ještě r. 1540. (Wolný, Markgr. Mähr. IV. 210.) Celý kopec je rozorán, v pole zdělán a jen zde onde najdou se „škařupy z kotlů“; také mince porůznu se tu nacházejí. — Asi hodinu od osady vzdálený „Hrad“ mám za pravěké hradisko. Je to nejvyšší část kostelecкého lesa, a je odtud pěkná vyhlídka na Hanou a k Hostýnu. Povrch je rovný, podlouhlý, má v obvodu asi 1000 m. a dle toho plochy 4 až 5 hektary. Ze tří stran je hradisko obehnáno příkopem až 2 m. hlubokým, ze čtvrté, jižní strany nebylo příkopu třeba. Kraj vnitřního prostoru je něco vyvýšený a zdá se, že vyvýšenina ta je zbytkem nějaké ohrady. Lid vykládá, že prý kdysi bývalo kolem dřevěné „poručí“. I pověsti všelijaké kolují o tom místě mezi lidem. Propadl prý se tam zámek. Jedné dívce utekla svině; ona za ní až na hrad. Tam vběhla svině do díry a dívka za ní. Kněz právě dočítal pašije — země se zavřela — a dívka až za rok odtud vyšla a vykládala o pokladech, které tam viděla. Už se silno pochybuje, že by je kdo dostal „Propadly se a sú

tam!“ — Nedaleko hradiska v témže Kostelecké lese na náhorní rovině objevena celá skupenina mohyl, 1—2 m. vysokých. R. 1890. jsem jednu na zkoušku otevřel. Zrovna uprostřed násypu uhodilo se na velkou, bezuchou a baňatou popelnici, v níž byla na dně uložena nádobka menší s čistým popelem, však bez milodarů. Stranou v téže výši uhodilo se na druhou popelnici s uchem, v níž rovněž uložena byla nádobka menší s kusem bronzové dýky.

Ed. Peck, učitel.

Pravěké nálezy obsidianu na Moravě. Velkou důležitosť pro poznání obchodních styků, jakož i pro určení prvotní vlasti toho kterého národa, směru jeho stěhování atd. mají předměty vyrobené z látky, jakáž v zemích našich se nevyskytuje. Ku předmětům těmto náleží i obsidian. Obsidian je nerost povahy sklenaté, vynikající velkou tvrdostí; může se považovati za sklo přírodou vytvořené, různými hlinitými a železitými příměsky obyčejně tmavo zbarvené, jinak však často úplně průhledné. Objevuje se mezi lávami sopek nejblíže od nás v pohoří Hegyalja kolem Tokaje a Prešova i na jiných místech v Uhrách. Z té příčiny nalezáme v archeologických sbírkách z této země (museum Peštské, dvorní ve Vídni atd.) začasté nožíky vyštípané z tohoto materiálu, které vynikají nevšední velikostí i krásou. Ale i na Moravě vyskytl se obsidian, ač dosti vzácně, byv sem patrně z Uher zavlečen. Naleziště mně známá jsou tato:

Nová Ves u Ivančic — neolithická osada, množství střepin starší keramiky, zdobených tečkovanými obrazci, jeden malovaný, kamenné sekyry, klíny, mlaty, pazourkové nožíky, jeden obsidianový 19 mm. dlouhý, 9 mm. široký, vyštípaný z hnědého mráčkovaného obsidianu. (Moje sbírka.)

Oslavany: Nálezy neolithické — množství střepin na žluto a červeno malovaných, rohatá ucha, krásné kostěné nástroje, pro naše krajiny částečně vyhynulá zvířena (medvěd, jelen, prase), pazourkových nožíků velmi úzkých, značně dlouhých. 15 obsidianových. Jsou vesměs velmi malé, 15—25 mm. dlouhé a 4 mm široké, velmi krásně štípané. (Moje sbírka).

Obřany: Trať na „Soběšských“, nálezy shodné s Oslavany. Odštěpek obsidiánový mnou nalezený. (Brn. Mus spolek).

Vrchoslavice na Hané — nálezy Hallštatské: jeden nožík. (Vlasten. muzeum v Olomouci).

Křepice: Hradisko Hallštatské periody — nožík. (Palliardi).

Líšeň: Doba přechodní, menší část patří keramice starší — většina době mladší; nálezy slovanské římské mince z I—II. stol. po Kr; obsidiánový úštípek. (Moje sbírka).

Uvádím kratince známá mně naleziště obsidianu na Moravě, té jsa naděje, že i ostatní interesenti tak učiní, neboť v archeologii toliko spojené síly vedou ku žádoucímu cíli. Badání a rozjímání jednotlivce tu často nedostačí.

J. Knies, učitel.

Památky Velehradské. II. Podáváme dnes (na str. 162) obrázek t. zv „starého mýta“ u Velehradu, kamene to pískovcového s vytesaným kolem, postaveného v lese, asi 10 kroků od silnice vedoucí z Velehradu do Zdounek nedaleko myslivny Bunče. V tomto časopise stala se již zmínka o „starém mýtě“ tehdy, když prof. Havelka popsal a vyobrazil „králův stůl“ u Velehradu (časop. muz. ol. II. 183.). Tam již citována byla jediná starší zpráva o tomto kameni, totiž co moravský topograf F. J. Schwoy ve své „Topographie vom Markgrafthum Mähren“ (II. 530.) z r. 1793. zmíniv se o „královĕ stole“, praví. „Jiný, vztýčený kámen, na němž kolo jest vydlabáno, stojí nedaleko odtud a znám jest názvem moravským „mejto“. Tuto bylo druhdy povozům, kolem jedoucím, platiti clo“. — Toto „mýto“ nebylo dosud po našem vědomí nikde vyobrazeno. — Za mého loňského pobytu na Velehradě byl jsem upozorněn na několik jiných kamenů podobných, kolem Velehradu, které prý rovněž mají vyryto takové kolo. Jeden z nich stojí při cestě do Jalubí (na obr., str. 163, kámen vyšší), druhý na kraji Háje velehradského a pastviska zlechovského (kámen nižší na str. 163.). Bájí se o nich, že to jsou hranice starého Velehradu, o onom zlechovském pak se vypravuje, že na tom místě stála brána Velehradu staromoravského. Očitým ohledáním přesvědčil jsem se však, že kameny ty mají jiný ráz nežli staré mýto“. Kdežto obrazec na tomto vydlabaný sestává z dvojitého soustředného kola, rozděleného dvěma kolmými a dvěma vodorovnými rovnoběžkami, — je na obou kamenech druhých vyryto kolo jednoduché, z jehož středobodu k obvodu vychází osm paprsků stejnoměrně rozdělených; vyplníme-li si střídavě čtyry plochy mezi těmito paprsky čárkami, vznikne tím obrazec kříže, jehož ramena se směrem od středu rozšiřují. Mimo to je na kameni jalubském nad kolem vytesán monogram HR. Z toho vidno, že tyto dva kameny nejsou asi stejného původu se „starým mýtem“. Kameny tyto jsou hraničníky panství vele-

hradského, a pocházejí z roku 1689. V rukopisné knize „Vollständiges Universal-Gränitzbuch der clösterlichen Herrschaft Velehrad“, v níž pop-ány jsou hranice panství velehradského a zapsány protokoly při občasných obchůzkách po hranicích těch zakládané, vypočítává se šest takových kamenů na hranicích panství velehradského a pozemků hradištských, které zasazeny byly r 1689., když klášterní vrchnosť učinila s poddanými smlouvu o pasení dobytka. Arci o kole na kamenech není ve smlouvě zmínky; praví se tam pouze, že na jedné straně těch kamenů je vydlabáno *HR* (Hradiště), na druhé pak *W* (Velehrad). *V. H.*

následující nápis: „Tento žbán Gedelane pro poctiwo ubec MneStečka Brotku za Astazina dokopila Pudmistra A richtáře Jozefa Bokše 1782. Tento žban dělal Jakub sswabsky z brotku“. Džbán ten obsahuje 10 mázů, asi 15 litrů. Jakým způsobem se dostal do kraje ryze německého, nebylo mi lze vypátrati. Již dědečkovi onoho hostinského, jenž dříve jakožto obchodník kolem Prostějova cestoval, patřil tento džbán, jehož nynější majitel tak velice si váží, že mi ho ani za padesátku přepustiti nechtěl. Někomu z mých krajanů bude snad více povědomo o významu tohoto džbánu.

Mat. Vaněk, kooperator.

Staré mýto u Velehradu.

Starý džbán hanácký. V městečku Johanistále (okres Krnovský) nalezl jsem náhodou u hostinského Aloise Schittenhelma velmi zajímavý džbán. Na přední jeho straně vymalován jest jednopatrový dům, nad nímž vznáší se korunovaný orel. Na domě je znak slunce. Do domu vedou dvoje vrata, z nichž v jedněch sedí Hanák s pohárem piva. Vedle domu stojí na třech stupních sloup na způsob boží muky. Na jedné straně jest ruka s mečem, na druhé kruh. Sloup ten značí asi pranýř. Vedle sloupu stojí Hanák ve žlutých koženicích, zelené vestě, modré kazajce, s kulatým kloboukem na hlavě, levou ruku maje v kapse. Pod uchem je

Jaký význam mají jména polních tratí „Jámy“ a „Na Jamách“? Při mnohých obcích a zvláště při těch, kde býval panský dvůr, říkají lidé některému poli „Na Jamách“, aneb alespoň vzpomínají, že tu a tam v poli propadl se při oračce kůň nebo vůl a že se v jámě nenašlo nic, než trochu ztrouchnivělého, „zmateřalého“ obilí. V jamách schovávalo prý se obilí před nepřítelem. Všechny takové jámy byly skutečně skrýšemi pro obilí, však nejen za dob válečných, než i v době pokoje a míru. Jako nyní ukládá hospodář zrno obilné na komory a sýpky, tak za starých časů sypal je v hluboké, nálevkovité, v mrtvině uměle vykroužlené

jámy obilné. Jámy ostaly až do naší doby a ostanou ještě dlouho neporušeny. Kdekoliv na ni přijdou, položí na otvor kus tlusté desky, zahrnou hlinou a pracují dále. Otvor jejich je úzký, tak že se tam člověk sotva prosouká, však do hloubky se značně rozšiřují. Lidé, kteří kroužlením jam se zaměstnávali, živili, sluli jamaři a dostávali od každého sta měřic dle starobylého obyčeje mimo 1 měřici rži po 1 zlatém moravském. Tak čteme v peněžitém počtu panství Napajedelského z r. 1670. (Skopalíkův archiv): „Dne 7. Junii 1670. zaplaceno Tomáši, jamařovi z dědiny Spitihnova, od udělání v rozličných místech třinácti jam nových, do kterých se dle specificirované aprobaci vsypalo rozličného obilí 1418 měřic, od každého sta měřic obilí dle starobylého obyčeje mimo 1 měř. rži po 1 zl. mor., činí (na penězích rýnských) . . 16 zl.“

„. . . . . . od udělání dvou jam nových při dvoře alinkovském . . 2 zl. 20 kr.“

„. . . . . . od udělání čtyř nových jam na Napajedelsku a Kvítkovsku, do kterýchžto jest vsypáno 528 měř. pšenice a rži . . . 5 zl. 50 kr.“ *E. Peck.*

Hraničné kameny u Velehradu.

Jak sluje potok, tekoucí Měřínem. Pány kartografy a spisovatele vlastivědy moravské zajisté bude zajímati, sdělíme-li se s nimi, že potok, jenž protéká městečkem Měřínem nazývati se má Mirnice, tolik jako Měřínka dle starého názvu Miřin. Obyčejně uvádí se na mapách jméno Lysá, jež u Velkého Meziříčí s Radostínkou se spojuje. Lukám, podél potoka se vinoucím, dosud říkají na Měrnici. Také vysvítá to z listiny Vratislava z Pernšteina a na Tovačově, pána a pravého dědice panství třebického a městečka Měřína, dané na Židlochovicích r. 1556. Požádán byv purkmistrem a konšely, by pro chudé lidi a dobré vzdělání toho městečka milosť svou jim učinil, nechtěl jich žádosti oslyšeti a jim mezi jiným propůjčen dědičné „též potok Mirnice od Brodu, jenž slove Jihlavský na silnici pod mlýnem vodinským až po rybníček na silnici společný dvořáka z Pustiny a dvořáka z Pivcové Zhoři, aby beze vší překážky v něm ryby volně lapati mohli“. – Archiv Měřínský chová mimo tuto listinu četné jiné, z nichž nejstarší jest latinská Prokopa, markhraběte moravského, nejvzácnější pak po stránce slohové a mluvní Vilémova z Pernšteina z roku 1500. *V. Tolar.*

K historické topografii dědiny Topolné. Z r. 1674. zachoval se ve Skopalíkově archivu spis: „Pořádek a vyšetření gruntův a podsedkův dědiny Topolné k panství Napajedelskému náležející.“ Z tohoto spisu se dovídáme: 1. kolik usedlostí bylo téhož roku v Topolné a jakého druhu, 2. jaké platy stálé dávati povinen byl každý jednotlivý usedlý a všichni společně, 3. které rody tehda zde žily.

1. Všech usedlostí bylo tu 70. a sice: 33 pololány, 14 čtvrťánů, 5 velkých podsedků, 7 malých podsedků a 11 platových bezrobotních podsedků. Ze 41 usedlosti zapravovaly se všechny povinnosti „zcela a zouplna“; na 18 usedlostech seděli lhotníci, „jenž větším dílem poloviční povinnost odpravují“; 11 usedlosti bylo pustých, „na které (se) hospodářův nedostává.“ Při jednom pustém podsedku čteme: „Jura Chybík od Tatarů sťatý a tak (podsedek) pustý.“

2.
Platu stálého dávati povinen byl:

	při sv. Janě platu gruntovního	při sv. Václavě platu gruntovního	při sv. Martině platu drevního	slepic	vajec
pololáník	1 R. mor. 15 groší	1 R. mor. 15 groší	1 R. mor. — groší	1	12
čtvrtláník	— „ $22\frac{1}{2}$ „	— „ $22\frac{1}{2}$ „	— „ $22\frac{1}{2}$ „	$\frac{1}{2}$	6
velký podsedník .	— „ $22\frac{1}{2}$ „	— „ $22\frac{1}{2}$ „	— „ $22\frac{1}{2}$ „	$\frac{1}{2}$	6
malý podsedník .	— „ 15 „	— „ 15 „	— „ 15 „	—	—
platový podsedník	1 R. „ 15 „	1 R. „ 15 „	— „ 15 „	—	—

Dávala tedy všecka obec stálého platu: 223 R.(ýnské) mor.(avské) 22 groše $3\frac{1}{2}$ denáru, $42\frac{1}{2}$ slepice, (za každou po 3 gr. počítajíc), 8 kop a 6 kusů vajec (za každé po 1 den. počítajíc). Mimo to „všichni společně povinni jsou při sv. Jiří jednu a při sv. Václavě též jednu bečku vína vyšenkovati a za takovou po 95 R. hotových peněz hned při každém terminu po vyšenkování odvésti.“ Též každoročně „buď jich málo neb mnoho usedlých dávati jsou povinni platu z trávníka: na penězích 7 R mor. 12 gr, slepic in natura 30 kusů, ovsa in natura 30 měřic.“

3. Jména rodů tehda zde osedlých jsou: Ambrož. Blaha. Čechmánek, Černoušek, Daněk, Dohnal. Doležal, Fousek Gajdošík, Hanáček, Hlavačka, Hlavenčík. Hora, Hovězáček, Hrdina, Huča, Chromý, Chybík, Javůrek, Kolář, Kovář. Lapčík, Mikeska, Neužila, Novosád. Pavelka, Polách, Rosypálek, Slámský, Sopoušek, Sýkova, Švec jinak Čuda. Tabačný, Tobola, Turček. Vacula, Zálešák, Žáček. Snad některé rody se tu až dosud udržely! Křestní jména byla nejoblíbenější: Jan, Václav, Jura a Martin.

Ed. Peck, učitel v Holešově.

Literatura.

Český lid. Sborník věnovaný studiu lidu českého v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku. — Konečně tedy má československá lidověda svůj orgán a můžeme ihned doložiti: orgán důstojný veliké a důležité úlohy své. Nebudeme zde opakovati stesků na to, že jsme se toho dočkali tak pozdě, když ráz národnostní s převeliké části lidu našeho již je setřen, nebudeme si stěžovati do literárních poměrů našich, zejmena moravských — které nepřály časopisu tak odbornému; pokud to nevelký rozsah našeho časopisu muzejního při mnohostrannosti jeho programu dovoloval, věnovali jsme lidovědě moravské zajisté pozornosť takovou, že můžeme právem říci kterak jsme razili dráhu a připravovali půdu pro budoucí český časopis folkloristický, jehož jsme se nyní dočkali. A tak mějme upřímnou radosť z toho, že nedostatku tomu konečně je odpomoženo. Jsme přesvědčeni, že národ český pochopí důležitosť i význam takového časopisu, obzvláště když jsou tu záruky, že časopis ten úkolu svému dostojí. Redakce je zajisté v dobrých, veleпilných a osvědčených rukách: redaktorem části kulturně-historické a ethnografické je dr. Čeněk Zíbrt, části anthropologické a archeologické pak dr. Lubor Niederle. Již první číslo. které v měsíci září t. r. vyšlo, oprávňuje svým vybraným a hojným obsahem k nejlepším nadějím, že v „Českém lidu“ budeme míti sborník, který se časem zajisté vyrovná výtečnému folkloristickému časopisu polskému Wisle. a nezůstane pozadu ani za lidovědnými časopisy národů jiných. Po úvodu redakce, z něhož čtenář účel časopisu sezná, následuje článek slo-

vutné spisovatelky české v oboru aesthetiky, pí. Renaty Tyršové o český m lidovém vyšívání na zemské jubilejní výstavě, ozdobený čtyřmi pěknými obrázky fototypickými. — Náš přední ethnograf moravský, ředitel F. Bartoš pojednává o pověrách a zvycích lidu morav kého při hospodářství. — Novými, všeho pozoruhodnými názory vyniká přednáška prof. J. Kouly o kroji lidu slovenského, doprovázená pěti obrázky. — Z péra prof O. Hostinského je zde počátek delší, klasické studie o naší světské písni lidové. — J. K. Hraše podává zprávu o sboru českých bratří v Náchodě (s obrázkem). — Dr. J. Matiegka popisuje hroby se skrčenými kostrami v Čechách (s 2 tabulkami). — F. V. Vykoukal podává z Českobrodska obrá ek: Ze selské kuchyně. — J. Košťál píše o vodníku v podání lidu českého. — Zprávy o nálezech archeologických podávají Klim. Čermák, Dr. Niederle, Diviš Čistecký. — Výpis J Vávry z pozůstatků Berounské knihy svědomí ukazuje zajímavý rys v povaze lidu české o koncem XVI. stol — Vlasta Pittnerová popisuje obydlí a stravu lidu ve Žďárských horách. Staré zvyky v okolí Domažlic ze zkušenosti vypravuje Marie Královcová a píše Anna Kelnerová. — Ad Černý podává rozhled po lužické folkloristice. — V. J Nováček vypsal z Pamětní Knihy Kolínské relací v příčině obnovení a vsazení mezníkův mezi rolími nad Polepy. — Lidové podání české o škytavce. — Referáty literární, časové zprávy, otázky a odpovědi zakončují hojný obsah tohoto sešitu o 108 stránkách bezvadné úpravy. Doporučujeme vřele tento časopis, jenž vychází jednou za dva měsíce a jehož předplatné celoroční činí pouze 4 zl.

Časopis Matice Moravské přináší v seš. 3. a 4. ročníku XV. kromě pokračování článků již dříve započatých tyto nové práce: Ign. Hošek, O významě jmen Čechové, Morava, Slované. Dle jeho výkladu znamená jméno Čechové členy rodu čili rodáky; jméno Morava zemi travnatou nebo řeku tekoucí trávníkem; jméno Slované pak obyvatele pahorků nebo hor. — Mat. Václavek: Doba vánoční na moravském Valašsku. Poutavým způsobem vypisuje tento znamenitý znalec mor. Valachů zvyky na den sv. Lucie, na Štědrý den, Boží hod a na sv. Štěpána. — F. A. Slavík líčí důkladně a podrobně poddanské poměry na bývalém panství třebíčském. — Dr. Herm. Jireček píše o Obnoveném Zřízení Zemském markrabství Moravského z r. 1628. — Fr. Pastrnek probírá evangelium sázavo-emauské čili remešské po stránce filologické. — Rubrika umělecké a vědecké zprávy zahrnuje následující: Oprava stoličného kostela sv. Petra a Pavla v Brně; Graduál Dačický (z r. 1586—87.); Staré náhrobky; Jak někde zacházejí s písemnými památkami; Zaniklá farní osada Tupanov u Krumlova; Kostel sv. Martina v Rosicích; Kniha p. Jiřího Sedlnického z Choltic — vesměs od prof. F. A. Slavíka; pak: Páni z Klimberka od A. Sedláčka. — Mimo to literární posudky.

„Athenaeum“. Listy pro literaturu a kritiku vědeckou. Rediguje prof. dr. Jos. Kaizl. Vydává Jos. R. Vilímek. Ročník IX., sešit I. V Praze, dne 15. října 1891. Lex. 8°, 32 stránky v eleg. obálce. Obsah: Články: Fr. Pastrnek: Miklosich a lidové básnictví slovanské. — Heyrovský: Interpolace v Pandektách a v Kodexu. — Posudky a oznámení: R. Eucken, die Lebensanschauungen der grossen Denker. Eine Entwickelungsgeschichte des Lebensproblems der Menschheit von Plato bis zur Gegenwart. — Э. А. Вольтеръ, Матеріалы для этнографіи латышскаго племени витебской губерній. — Nové časopisy kriminologické „L'Anomalo“ a „Rivista di discipline carcerarie“. — Dr. E. Dortel, „L'anthropologie criminelle et la responsabilité médico-légale. — Dr. X. Francotte, L'anthropologie criminelle. — Dr. Pauline Tarnowsky, Etude anthropométripue sur les prostituées et les voleuses. — Dr. Friedrich Krauss, Volksglaube und religiöser Brauch der Südslaven. — Resumé statistique de l'Empire du Japon. — И. И. Янжулъ, Основныя начала финансовой науки. — А. Щукаревъ, Изслѣдованія въ области аѳинскихъ архонтовъ Ш. вѣка до Р. Х. — Dr. K. Cumpfe, Kulturní obrázky ze starého Říma. — Dr. H. Steinthal, Der Ursprung der Sprache im Zusammenhange mit den letzten Fragen alles Wissens. — Dr. Walther Prellwitz, Die deutschen Bestandtheile in den Lettischen Sprachen. Ein Beitrag zur Kenntniss der deutschen Volkssprache. — Dr. F. Maretić, Kosovski junaci i dogadjaji u narodnoj epici. – Katalog wydawnictw Akademii Umiejętności w Krakowie 1873—91. — Moderní filosofie mystická. — Zasláno. (Obrana Jana Peiskera proti Král. české společnosti nauk). — Nekrolog prof. Matěje Opatrného. — Spisy redakci zaslané. „Athenaeum“ vychází vždy 15. každého měsíce, vyjma srpen a září, v lex. 8° o 2 arších eleg. úpravy v obálce nyní nákladem Jos. R. Vilímka v Praze, Spálená ulice č. 13. n. i předplácí se v Rakousku půlletně 2 zl. 50 kr., ročně 5 zl., pro Bosnu a Hercegovinu půlletně 2 zl. 70 kr.,

ročně 5 zl. 40 kr., pro Německo půlletně 2 zl. 75 kr., ročně 5 zl. 50 kr., pro Ameriku, Belgii, Bulharsko, Francii, Italii, Rusko, Švýcary půlletně 2 zl. 80 kr., ročně 5 zl. 60 kr. Jednotlivá čísla po 50 kr. – Z ročníku 1891 zajímati bude archeology zvláště článek Dra. Niederle: K otázce o původním typu slovanském, jímž odpovídá k posudku dra. Píče, v Památkách archaeol. a místopisných o jeho „Příspěvcích k antropologii zemí českých“ uveřejněnému.

Kůlna a Kostelík. P. Dr. Kříž zaslal na posudek tohoto spisu, uveřejněný v č. 30., následující odpověď:

Ku kritice p. Čermákově uvedené v č. 30. tohoto časopisu o mém spisu o pravěkém a předvěkém člověku odpovídám tímto stručně několika poznámkami:

Kritika dotýká se vlastně jen stránky formalní mé knihy, věcného obsahu málo si všímajíc. Čtenářům tohoto odborného listu by se redakce málo zavděčila připouštějíc hádku o tom, proč autor psal tak a ne jinak, aby se zalíbil tomu nebo onomu. Ještě se nenarodil ten, kdo by se zalíbil všem.

Ve stránce věcné podotýkám to, co následuje:

O tom, jak Evropa byla zalidněna, kdo byli obyvateli pravěkými a předvěkými, nemohu zde psáti, jest o tom obšírně pojednáno v díle samém. Podá-li p. Čermák lepších důkazů pro opačná tvrzení, může býti ubezpečen, že považovati ho budu za ethnografa prvního. Na věcné výtky páně Čermákovy podávám tu stručné vysvětlení:

a) V Hallštatě ovšem mincí keltických nalezeno nebylo; nutno však uvážiti, že sídliště, v němž bydleli onino obyvatelé, jichž hroby za Hallštatem byly odkryty a prozkoumány, dosud nebylo vypátráno. Mince keltické nacházejí se však jen v sídlištích, nikoliv ve hrobech, a to netoliko v zemích alpských, nýbrž i v Gallii, Belgii a Britanii; u Gallů nebylo to zvykem klásti mince zemřelým do hrobů*).

b) O tom, jak rozmanitým spůsobem mrtvoly zemřelých se pochovávaly, jedná můj spis dosti obšírně na str. 347 357. Píše-li Cæsar v pamětech o gallské válce, že Gallové mrtvé spalovali, vztahuje se to pouze na jeho dobu a na krajiny mu známé; co dělo se jinde a jindy, o tom Cæsar zprávy nepodává. Že Keltové za doby předvěké (neolithické i bronzové) Gallii obývali, jest přece věcí naprosto nepopíratelnou; nuže, a u těchto v řečené době předvěké nebožtíky pochovávali i spalovali, jak o tom p. Čermák přesvědčiti se může v článku uveřejněném v Matériaux pour l'histoire primitive et naturelle de l'homme 1888 pag. 1 – 8, pak ze spisu E. Carthailhacova: La France préhistorique 1889. pag. 142—287.

c) Tvrzení p. Čermákovo, že na Žižkově při kostrách nalezeny byly zlaťáky rázu podmokelského a stříbrňáky s koníkem, není úplně správné. Věc má se takto: V roku 1872 počalo se v Žižkově u Prahy zakládati a srovnávati velké náměstí Komenského, a kopány základy pro domy a školu. Tu nalezeny byly hroby s kostrami; byl tu ale i hrob, v němž jevily se známky spálení (viz zprávu konservatora Fr. Beneše v dílu X. památek arch. a místop. str. 67—78). Dle dopisu p. stavitele Karla Hartiga ze dne 9. září 1891 na můj dotaz mi zaslaného nalézaly se mimo bronzy v některých hrobech také spálené části jeleních parohů. Výrobky v hrobech nalezené (a částečně na tabulce v onom díle památek vykreslené) poukazují na dobu La Tèneskou. Byly tu tedy hroby dvojího druhu: do jedněch položeny mrtvoly celé, do druhých pouze zbytky mrtvol spálených. Co mincí se týká, praví konservator Fr. Beneš, že byly nalezeny v pohřebišti; že by při nějaké kostře byly se shledaly, neudává. Z krátké zprávy uveřejněné na str. 171. Památek (díl X.) jde na jevo, „že pět mincí keltických (tři zlaté a dvě stříbrné), kteréž rovněž na Žižkově se vykopaly, daroval stavitel Karel Hartig muzejním sbírkám, a že těchto pět mincí od dělníků jeho při kopání písku a základů nalezeno bylo“ (str 76)

Pan stavitel Karel Hartig byl tak laskav a sdělil mi o tomto nálezu v listu svém od 9. září 1891 to, co následuje: „Když jsme při budování města Žižkova přišli na hroby pohanské (na nynějším náměstí Komenského a jeho okolí), v kterých se bronzové okrasy, hlavně spony a náramky nalézaly, uvědomil jsem o tom tehdejšího konservatora pana Beneše, který byl také rozebírání několika hrobů přítomen — při nalezení oněch mincí ale přítomen nebyl. Zdali ony mince v hrobě při samé kostře se nacházely, nemohu bohužel s jistotou pověděti, vím toliko, že nalezeny byly při kopání hrobu v severozápadním rohu náměstí Komenského, v němž se větší počet bronzových ozdob nacházel.“ Není tedy pravdou, že mince ony při ko-

*) Řekové kladli zemřelému v ústa peníz (ὀβολός), aby mohl zaplatiti převozné Charonovi; také Římané kladli pro Charona peníze do hrobu. Davis and hurnam sdělují v znamenitém díle svém Crania britanica II. pl. 59, že nalezena byla zlatá mince v mohyle u Rodmartonu (chambered long barrow) s legendou „Boduoc“. Mince tyto pocházejí ale z doby, kdy vliv římský v Britanii velice se byl vzmohl a působil na názory keltického obyvatelstva v rušivém směru.

strách nalezeny byly. Vykopávajíce hrob, můžeme nalézti předměty, o nichž přece nelze říci, že byly úmyslně do hrobu jako milodar položeny. Než dejme tomu, že skutečně ony mince při kostře ležely, co by z toho vyplývalo? Že v době La Tèneské na Žižkově ve hrobech nalezeny byly mince, které skutečně dobu tuto vyznačují.

d) Že mince keltické nalezeny byly u Stradonic s výrobky rázu La Tèneského, jest pravdou; výrobky tyto shotovovali obyvatelé keltičtí, mince jsou také keltické; nevím, jaká tu má býti námitka proti mým úsudkům. Také nemohu pochopiti, proč p. Čermák odvolává se tu na mince římské u Stradonic nalezené; vždyť mohl se ze článku Osborneova (Mittheilungen der anthr. Gesellschaft, Wien X. 241) poučiti, že to byly mince římské republiky, a že tudíž pocházely z doby předvěké.

e) Nauka o významu názvů osad a tratí není u nás ještě ani v plénkách; vysvětlovati tudíž tyto názvy jest v přečetných případech věcí nemožnou. To však vysvětliti se dá, proč naši předkové pojmenovali tu a tam sídliště kdysi od Keltů obývané hradištěm. Ve spisu svém Kůlna a Kostelík uvedl jsem na str. 357—365 stručný popis náspů na Hostýně, na Leskouně, na hradišti u Obřan a u Líšně, dotvrdiv, že náspy tyto nepocházejí z doby předvěké, nýbrž z doby historické (počínající narozením Kr.*) Zřizovali-li Slované po svém příchodu na příhodných těchto místech pro svou obranu náspy, vším právem pak místo takto ohražené pojmenovali hradištěm čili hradiskem. O nějaké souvislosti toho názvu od obyvatelstva keltického až na obyvatelstvo slovanské nemůže býti řeči. Na hradišti u Stradonic vystřídali se tři kmenové různé národnosti: Keltové, Germané a Slované; škoda věčná, že nebylo tu nikoho, kdo by hradiště ono byl vědecky prozkoumal. Není pochybnosti o tom, že názvy: Na smutném, v hrobech, v hlavách a pod. naznačují místa, kde odpočívají nebožtíci. Představme si své slovanské předky uzřevší mohylky tu a tam zbudované, o nichž jim žádný nemohl podati zprávy, kdo tu odpočívá. Zdali pohanští tito předkové naši neuhodli hned, že jsou to rukou lidskou nasypané náhrobky, pod nimiž odpočívá buď mrtvola anebo popel? Vždyť činili také tak s těmi, které doprovoditi měli k věčnému odpočinku; naši předkové nebyli odcizeni tomuto výkonu obřadnímu, jak později jich potomkové křesťanští. Nebylo třeba ani rozkopávati takových mohyl, a přece zcela případně pojmenovali trať takovou „ve hrobech, na smutném" a t. d. Tam, kde mohyl nebylo, uhodilo se na hroby při kácení dřeva, obdělávání půdy a t. d.; místa taková bohům posvěcená nechali pak ležeti ladem anebo zarůsti lesem.

f) Nález kostomlatecký jest vysvětlen na str. 336 mého spisu, kde čtenář najde tato slova: „shledáme-li někde výrobky rázu jen La Tène-ského, není tak snadným rozhodnouti se i pro dobu předvěkou (před Kr.), tedy keltickou, anebo pro první století po Kristu. Tu nám vypomahají mince. Jsou-li tu mince keltické, můžeme s úplnou jistotou souditi na obyvatelstvo keltické, jsou-li tu ale s oněmi výrobky mince římské (pod čárou uvedeny hroby u Kostomlat, Památky X 647), právem můžeme říci, že obyvatelé germanští výrobků těchto užívali." Jak vidno, pan Čermák si místa tohoto nepovšimnul.

Že na hradišti u Stradonic nalezeny byly s výrobky keltickými výrobky římské, není divno. Jak praveno, vystřídali se tam během času tři národnosti; o tom, ve kterých vrstvách byly výrobky národnosti jedné nebo druhé, nepodal nám zkoumatel žádný zpráv spolehlivých. Jak ale na hradištích se hledalo a hledá, ukázal jsem na str. 365. Kůlny a Kostelíku.

g) Vývin z doby Hallštatské a La Tèneské a přechod k výrobkům římským vylíčil jsem na str. 325—329. Kůlny a Kostelíka; pak teprve nastaly trhliny výrobky, jež shotovovali germanští aurifices barbari (str. 328—332 Kůlny a Kostelíka).

h) Pan Čermák praví, že každého přítele pravdy musí zarmoutiti, že prý nevážím si vážných hlasů nejstarších letopisů. Svědomitý Kosmas prý vypravuje, že dle věrohodné pověsti starých a podle něho byli prý Čechové autochtony této země, a podotýká dále, že prý není pravdě podobno, že by u Čechů, kdyby jejich stěhování se teprv v V.—VI. století se bylo sběhlo, nebylo se udrželo aspoň v podání národním, v písních a zpěvích do 11 nebo 12. století. Pan Čermák mohl nahlédnouti do Šafaříkových Slov. starožitností II. 429, a tam by pod čárou byl četl: „Sám Kosmas o přitažení Čechů do Bojohému již ničeho více dověděti se nemohl. Podle něho Čechové byli prvožilové této své země, osadivše se s arciotcem Čechem (Bohemus) v ní ještě docela pusté brzo

*) V díle svém Kůlna a Kostelík pravil jsem na str. 362., že nemohu určiti, ve kterém století hráze u Líšně, u Obřan a na Hostýně zbudovány byly, nemaje k tomu prozatím žádného dokladu. Letošího roku podařilo se mi ale, pokud se týče náspů u Líšně, takových důkazů kopáním získati, že mohu určitě naznačiti století desáté a jedenácté, v němž ony náspy byly zřízeny, za nimiž obyvatelé tamějšího okolí před nepřítelem útočiště hledali.

po potopě! Cosmas p. 6—7.“ Tak vidíme, Šafařík nemohl v tomto směru na Kosmu se odvolávati. Mohl jsem tak učiniti já dotvrdiv na str. 191—194, že u nás prvními obyvateli byli lidé plemene nearijského, přišedší za zvířaty diluvialními z končin asijských?

Než poslyšme, co píše dále Cosmas o našich slovanských předcích: „Sera prandia solvebant glande vel ferina carne. Ut solis splendor vel aquae humor, sic arva et nemora quin etiam ipsa connubia erant illis communia. Nam more pecudum singulas ad noctes novos ineunt hymneos et surgente aurora trium gratiarum copulam et ferrea amoris rumpunt vincula, et ubi nox quemque occupavit, ibi fusus per herbam, frondosae arboris sub umbra dulces carpebat somnos. Lanae vel lini eis usus ac vestis ignotus, hieme ferinis aut ovinis utuntur vestibus. Nec quisquam meum dicere norat.“ *)

Nemoha z příčin pochopitelných podati tu překladu celého výňatku zde uvedeného, sdělím stručně, jak dle Kosmy naši předkové v těchto vlastech žili.

α) Živili prý se žaludy a masem z divokých zvířat. Na str. 214—246 dokázal jsem ale, že naši předkové již v pospolité své vlasti zatatranské měli domácí zvířata, pěstovali orbu, znali ovocné stromy, shotovovali výrobky řemeslnické, připravovali si jídla a nápoje, vedli obchod a ctili bohy.

β) Nežili prý ve svazku manželském nýbrž hověli si jako hovádka. Na str 246--247 vylíčena jest ale rodina slovanská stručně avšak jasně.

γ) Spávali v lesích a hájích pod stromy a v travinách. Na str. 212—213 popsal jsem ale dům s jednotlivými částmi, v jakém naši předkové přebývali.

δ) Neznali prý šatů ani vlněných ani lněných, a jen v zimě prý se odívali kožemi z divokých zvířat aneb z ovcí. Na str. 232 vylíčil jsem, jak si naši předkové z vlny a ze lnu předli nitě, tkali látky a shotovovali šaty.

ε) Nevěděli prý, co komu patří, což jeho jest. Na str. 236—246 uvedl jsem základy práva soukromého a veřejného.

Myslím, že po tom, co jsem uvedl, pan Čermák nebude diviti se, proč jsem ku Kosmovi ohledu nebral. K tomuto kalnému pramenu s velkou zálibou spěchají onino němečtí spisovatelé, kteří nás zprávami z našich spisovatelů vyňatými zostuditi chtějí.

*) Fontes rerum bohemic. tom. II. Cosmae chronicon odstavec 3.

i) Můj důvod (str. 253), že Slované nemohli býti národem předvěkým u nás, poněvač osady slovanské nejsou na těch místech, na nichž nalézala se sídliště lidí předvěkých, stojí prý na slabých nohou; nesčíslná naleziště předslovanská rozprostírají prý se uvnitř osad rozhodně slovanských anebo v bezprostřední blízkosti jich. Chceme-li se přesvědčiti o správnosti mého výroku, musíme vyloučiti veškerá sídliště slovanská a germanská a počítati jen s takovými nalezišti, která spadají do doby předvěké (před Kr.), a jež můžeme za sídla tehdejších lidí považovati. Zůstávám při svém na str. 253 vysloveném úsudku

Poněvač není možno zde obšírně o věci samé jednati, vylíčím později, jak naši slovanští předkové žili v pospolité své vlasti zatatranské, jaký život vedli dostěhovavše se do Moravy a do Čech, a jaký tu rozdíl byl mezi spůsobem živobytí našich slovanských předchůdců a oněch lidí, kteří v předvěkých sídlištích vzdálených od nynějších osad slovanských a nalézajících se na kopcích a stráních, skalách a pustinách bytovali. *Dr. M. Kříž.*

K odpovědi této zaslal p. Kliment Čermák následující poznámku:

Poslední slovo. Přečetl jsem pozorně obranu hořejší a prostudoval opětně knihu p. Dra. Kříže „Kůlnu a Kostelík“, i trvám v každém slově na svém. Praví-li p. Dr. Kříž, že moje kritika dotýká se vlastně jen stránky formální jeho knihy, věcného obsahu málo si všímajíc, tu je mi divno, jak mohl napsati tak dlouhou odpověď, namířenou přece — dle jeho vlastních slov — jenom proti věcné části mé kritiky. Pravda je, že z mé kritiky je stránce věcné věnován odstavec 2. až 10. (celkem 180 řádků), stránce formální pak jenom odst. 11. až 14. (celkem jenom 110 řádků), kdežto odstavce první a poslední mají charakter všeobecný. S velikým podivením však četl jsem, že letopis Kosmův jest „kalný pramen“. Zcela jinak soudí rozvážní a svědomití historikové od P. Dobnera, Palackého až po Horvata Dra. Maretiće, že málo středověkých kronikářů dovedlo tak ostře rozlišovati pravdu od bájí a výmyslů jako on: „Čím se nemohou pochlubiti ani Bulhaři, Srbové, Chorvaté ani Slovinci, to mají Čechové“. Ano, náš národ váží si tohoto krystallného pramene, a kdo nazývá jej „kalným“, dopouští se nevděku, což připomíná znělku Kollarovu. Kromě toho proti takovým obrací se hrot předmluvy téže kroniky ctihodného Kosmy.

Konservátor *Klim. Čermák.*

Záhoří po stránce starožitnicko-historické od **P. Fr. Přikryla.** (Záhorské Kroniky seš. 1.) — Náš neunavný spolupracovník a badatel v oboru archeologickém P. Fr. Přikryl, počal tímto sešitem vydávati populární spisek, jenž je věnován oné krajině podhostýnské, nazývané souborně Záhořím. Dle tytulu knížky má tu býti popsána jenom stránka starožitnicko-historická; obsah 1. seš. však program tento překročuje, ježto podává také pověsti, spadající více v obor lidovědy. Tím ovšem cena spisu se neumenšuje, naopak, knížka tím nabývá na zajímavosti. Skutečně slibuje býti Záhorská Kronika zajímavou snůškou archeologicko lidovědného materiálu ze Záhoří. Jenom bychom si přáli, aby p. autor ku své veliké píli připojil více kritičnosti a více sečtělosti odborné, a také by se doporučovalo, materiál ten do jakéhosi ladu a skladu uvésti. Co pan autor uvádí o tom, odkud první osadníci na Záhoří přišli, je neprokázané tvrzení starých kronikářů, jež sice každý citovati může, jež ale za historickou pravdu stavěti se nesmí. Kromě části archeologické, která je ozdobena obrázkem starožitností P. Přikrylem vykopaných (obrázek je vzat z našeho muzejníka), pak části historické, týkající se arci hlavně jenom hradu Šaumburku, je zde ještě umístěno několik pověstí o čarnoknéžnících a jiných drobotin. Obálka je vyzdobena originelním způsobem: fototypicky reprodukovanými proužky výšivek národních. Sešit o 2 stránkách kapesního formátu je za 10 kr. a najde mezi naším lidem na Záhoří zajisté hojně čtenářstva.

Kronika vlasten. spolku muzej. v Olomouci.

Národopisná výstava československá v Praze r. 1893. — toť heslem, které za poslední doby všechny vrstvy národa proniklo. Ačkoli dnes ještě nachází se otázka: Jak se Morava vůbec a náš muzejní spolek zvláště výstavy této súčastní? ve stadiu poradním, chceme přece již dnes promluviti o této věci na základě dnešního stavu jejího.

Dle povšechného programu národopisné výstavy, jejž v příloze tohoto čísla otiskujeme, a jejž ku bedlivému pročtení našemu ctěnému členstvu odporučujeme, bylo ve hlavním výboru výstavním v Praze usnešeno, aby na Moravě zřídily se jenom dva odbory krajinské, totiž jeden v Brně, druhý v Olomouci. Zatím však bylo dle přání některých osobností na východní Moravě v oboru národopisu činných uznáno za prospěšnější zříditi pro východní Moravu, kterou čtyry kmeny národnostní obývají (Hanáci, Slováci, Valaši, Laši) takových krajinských odborů více a sice pro mor. Slovensko v Uh. Hradišti, pro mor. Valašsko pak na Vsetíně.

Výbor vlasten. muz. spolku našeho pak ustavil se jakožto krajinský odbor výstavní pro Hanou a vydal za tím účelem provolání, které taktéž k tomuto číslu je přiloženo.

Náš muzejní spolek vystaví sice svoje sbírky národopisné z celé Moravy — bez ohledu na toto rozdělení, ve hlavním však pečovati bude hlavně o to, aby na výstavě národopisné zastoupena byla naše Haná důstojně. Oddělení hanácké na výstavě té bude míti jiný význam nežli na př. oddělení slovenské a valašské: kdežto tato oddělení předvedou kmen mor. slovenský a valašský výhradně v jeho přítomnosti, bude účelem oddělení hanáckého předvésti na výstavě Hanou, jakou do polovice tohoto století byla; vždyť o zvláštním národopisném rázu Hané za našich dnů dá se jen málo, bohužel takořka nic pověditi. Proto třeba z Hané vystaviti ne přítomnosť její, ale její minulosť do polovice tohoto století.

Z řečeného vidno, že pro Hanáky bude důstojná reprezentace na výstavě mnohem pracnější nežli pro jiné kmeny moravské, které svou kmenovou rázovitosť ve všech stránkách lépe než Hanáci zachovali. Bude potřebí Hanou, jak bývala, prostudovati, sbírati paměti starých lidí, pamětníků oněch dob „předkonstitučních", shledávati ty zbytky starého rázu hanáckého, které se přes nepřízeň okolnosti přece ještě do dneška zachovaly; bude potřebí, k vůli nabytí přehledu zachovaných památek národopisných na Hané, založiti zvláštní statistiku takových památek. O této přípravné práci na Hané, chceme tedy zde několik slov promluviti, pozývajíce zároveň všechny ctěné členy spolku muzejního, by svou radou a součinností k uskutečnění velkého podniku toho nám přispěli.

Dle 1. odst. povšechného programu výstavy mají býti vystaveny charakteristické vesnické a selské statky různých krajin naší vlasti ve skutečných rozměrech. — Vzorů pro charakteristickou chalupu valašskou je — jak známo — dostatek; o malované domky slovenské také podnes není potíž. Ale hůře na tom je Haná. Rozumí se, že ty moderní venkovské paláce našich zámožných sedláků hanáckých nemají pro národopisnou výstavu žádné ceny, neboť na těch není nic charakteristický

hanáckého; jsou to městské domy slohu a rázu internacionálního. Na výstavě národopisné musí Haná zastoupena býti starosvětským hanáckým gruntem se žudrem a doškovou střechou. Takový bezvadně hanácký, mod rním duchem ještě neovanutý vzor hanáckého gruntu dnes na Moravě nalézti, je tak říkajíc uměním. Známe arci několik gruntů se žudrem — jsou to již bílé vrány — ale je možno, že se zachovaly někde staré hanácké grunty nám neznámé a ještě charakterističtější než ty, o kterých víme. Poněvadž nám není možno, projíti všechny hanácké vesnice, a učiniti si osobně seznam všech dosud existujících typických selských statků na Hané, vznášíme ku všem přátelům našeho muzejního spolku snažnou prosbu, aby všichni, kdož o takovém gruntě vědí, podali o tom zprávu podepsanému redaktoru tohoto časopisu ve Vídni I. Schillerplatz 4. Arci nepostačí tu pouhá zpráva, že takový starý grunt tam a tam se zachoval; je nevyhnutelně potřebno popsati celý statek dopodrobna, přiložiti půdorys jak obydlí, tak budov hospodářských, vůbec celé usedlosti; k tomu ovšem potřebí, vyměřiti si jednotlivé, aspoň hlavní linie usedlosti. Kdo trochu kresliti umíš, učiň také nárys jak průčelí gruntu, tak také dvora, aby bylo viděti náspa, vrata do zahrady, sto lolu atd.

Kdo máš času i zručnosti dosti, pokusiž se o zhotovení modelu takového statku buď ze dřevek a slámy, nebo z lepenky a zašli model do vlasten. muzea v Olomouci, aby toto podalo dobré zdání své, zdali se model hodí v Praze vystaviti.

Obzvláště upozorňujeme při hanáckých gruntech na polovypuklé (štukové) ozdoby na omítce nad okny a dveřmi. Ty nutno věrně okresliti. Co do popisu vnitřku gruntů, upozorňujeme, že hlavní věcí je podrobně a věrně provedený půdorys, na němž buďtež všechny části obydlí, všechen nábytek, ohniště atd. označeny. Staré, malované, nebo vykládané kusy nábytku, staré, vyřezávané, nebo kuté dvéře, zámky, kliky atd. buďtež dle možnosti okresleny. Z nářadí hospodářského záhodno zvláště prohlédnouti staré kování vozové a věrně okresliti.

Co do ostatních stránek popisu statků, ponecháváme si upozorňovati na ně příležitostně, až nás popisy některé dojdou. — Poněvadž dle povšechného programu označen bude statek, na výstavě ve skutečných rozměrech vystavený, jménem obce, kde se nalézá, jakož i popisným číslem svým, máme za to, že nejenom dotyčný hospodář, ale i dotyčná obec bude moci býti hrdou na to, že se v ní zachoval statek, který uznán byl hodným, reprezentovati dávnou Hanou na pražské výstavě. Z té příčiny doufáme, že žádná obec, kde se takový starosvětský grunt zachoval, nás naň upozorniti neopomene, abychom podle popisu, obrazu a snad modelu, mohli rozsouditi, který hanácký grunt je k vystavení v Praze nejzpůsobilejším.

O všelikých jiných věcech pro výstavu národopisnou se hodících, promluvíme v v číslech příštích, a redakce časopisu tohoto je ochotna všeliké dotazy v příčině té zodpovídati, jakož zase navzájem prosíme, aby nám přátelé naši, zvláště na Hané, svou radou a upozorňováním byli nápomocni ve společné této práci. Zahájíme proto, příštím číslem počínaje, hovornu o záležitostech národopisné výstavy, ve kteréžto rubrice jednak zodpovíme otázky nás v té příčině došlé, jednak sami obraceti se budeme s otázkami a prosbami ku svým přátelům. *V. Houdek.*

Muzejní sbírky vzrostly za poslední období značně, jak zpráva o nich, doleji položená, dokazuje. Na tomto místě chceme jenom vzpomenouti některých zvláště cenných darův, za něž obzvláštní díky vzdáti sluší. Je to předně celý nález mankovický (blíž N. Jičína) obsahující množství zajímavých předmětů bronzových, jenž od c. k. ústř. komise pro zachování památek na přímluvu p. prof. K. J. Mašky našemu muzeu věnován byl. P. professor popíše nález ten ve zvláštním článku v některém z příštích čísel našeho časopisu. Cennou sbírku mincí daroval důst. p. J. Lužný, farář v Prusinovicích. Jednatel zvěděv od p. J. Vavroucha, učitele v Kobeřicích, o zajímavém nálezu starých bronzů blíže Dobrochova, získal jej prostřednictvím téhož pána pro sbírky muzejní. Z nálezu toho, dosti hojného, dá se se vší pravděpodobností souditi, že blíže Dobrochova byla za pradávných dob osada s tavírnou a bude to úkolem muzejního spolku, aby místo ono záhy důkladněji prozkoumáno bylo. Pokud místo dovolí, podána bude v některém z příštích čísel tohoto časopisu podrobnější zpráva o zajímavém tomto nálezu.

Odpovědi na dotazník ve příčině vlastivědy moravské poslány nám byly dále o těchto osadách: Cetechovice (s pečetí a výkresy) dp. F. Chudoba, far a p. F. Zavřel, naduč.; Horka — dp. Ed. Buchlovský, far.; Hovězí (s pečetěmi a půdor.) p. J. Dokulil, naduč.; Hrabenov — p. Ed. Kubíček, říd. uč.; Klášterec (s otiskem pečetí a půdor.) vdp. Jos. Kubíček. kn. arc b. ceremoniář; Kobelničky a Křenůvky (s pečetěmi) p. Fr. Políček,

naduč.; Letovice (s četnými opisy listin) p. V. Kozel; Loučany — p. Fr. Pavlů, naduč.; Ochoz (peč.) p. Č. Falta, spr. školy; Plumlov a okolní osady (s pečetí) a obrázkem Plumlova, p. Tenora, řídící šk.; Skrbeň (peč.) p. Fr. Malovaný, naduč. učitel a p. MUC. Malovaný; Štětovice — p. Fr. Dostál, uč.; Tovačov (nové pojednání, obšírnější dřívějšího) p. J. Loyka, naduč. na odp.; Třebčín (půdor.) stud. Ond. Spurný; Troubky u Tovač. (půdor.) učit. sbor. — Dále podal vel. p. J. Stoček v Mor. Star. Městě obšírné zprávy o o Rumburku, Heinzendorfu, Špornavě a M. St. Městě; p. J. Lužný poslal četné opisy listin z archivu slavkovského; p. Fr. Čepička, uč. v Lošticích, podal důkladné paměti školy loštické, jichž použito ve spisku „Loštice, rodiště J. Havelky"; dp. J. Vychodil, far. v Želechovicích. zaslal pečetě Želechovic, Lípy, Klečůvky a Luškovic. Ku předešlé zprávě o mor. vlastivědě dodáváme, že k popisu Němčic na Hané připojen byl půdorys, jejž nakreslil p. naduč. J. Sedláček, a různé staré pečetě. O další odpovědi snažně prosíme.

Konečně zaznamenati dlužno, že návštěva muzea v době poslední jest velmi čilá a četná; z vynikajících osobností navštívili muzeum naše: nejdůst. pan prelát rajhradský B. Korčián a c. k. místodržitelský rada p. baron H. Pillerstorff se svou chotí Věrou roz. hrab. Tolstojovou, která mimo to přízeň svou ku spolku našemu projevila též darováním několika vzácných předmětů ruského lidového vyšívání.

Dr. M. Hruban.

Sbírky vlasten. muzejn. spolku.

Od 1. června do konce října 1891. rozmnoženy sbírky muzejní těmito předměty:

Předměty archeologické darovali: Ku přímluvě p. prof. K. J. Mašky v N. Jičíně věnovala slavná c. k. ústř. komise pro zachování pam. uměl. ve Vídni muzeu našemu celý nález mankovický, sestávající z 89 bronzových kusů, totiž ozdobných puklíček, bronz. pásu, jehlice, rourek, kroužků, sluncových koleček atd. Náš časopis přinese o tom obšírný článek od p. prof. Mašky; pan J. Pecha, naduč. v Kožušanech, daroval charakteristické střepy, pěknou baňatou popelničku a bronz. jehlici; pan Meth. Bezděk, naduč. v Čejči, popelničku a mísku na kruhu hrnčířském robenou a při ní nalezené železné předměty a střepy z nádob nalezené v popelové jámě u Čejče; p. Penka, rolník v Moravičanech, železnou sekerku, úlomky srpu a jiných předmětů železných nalezených v Moravičanech; Vp. Karel Loníček, kaplan v Hranicích, zkamenělý žraločí zub, nalezený na Skále a kosti různé. Velmi zajímavý koštěný hřeben nalezený v Morkůvkách u Klobouk, daroval p. F. Totůšek, naduč. tamtéž; tři žernovy vykopané v Drahlově dar. p. Babyánek, pohodný; p. Mendlík, starosta v Slaténicích, pěknou bronzovou jehlici, nalezenou na poli u Slatěnic; sleč. Mendlíkova ve Slatěnicích dar. pravěký přeslen zároveň se starým dřevěným vřetenem na znázornění, jak bývalo přeslenů za pravěku upotřebováno; p. inž. Vlk ve Slatěnicích dar. 3 pravěké nádobky a několik ornamentovaných střepin; pan A. Trčka, c. k. okresní soudce v Kyjově, dva železné oštěpy; sleč. K. Růžičkova, učitelka ve Chvalkovicích, darovala rozličné starožitnosti ze středověku nalezené na náměstí v Dřevohosticích; p. Fr. Pavlů, naduč. v Loučanech, mamutí kosti nalezené dva metry hluboko v celině; p. Křížek, rolník v Slatinkách, kamennou sekerku, nalez. ve vápencovém lomu u kaple čelechovské; p. V. Houdek, místodrž. sekr., dar. pět misek a hrníčků z předhist. hrobu mezi Náměští a Drahanovicemi; pak ostruhu z hrobu kosterního na Biskupství objeveného.

Sbírka mincí: Sbírce numismatické dostalo se v období posledním četných darův, z nichž zvláštní cenu má sbírka mincí římských, jež za pobytu svého v Akvileji ctp. P. Laetus Bernátek, nadlékárník milosrdných bratří v Linci, nasbíral a muzeu našemu daroval. Sbírka, o níž zmínka byla učiněna v čís. 29. t. čas., čítá 71 mincí římských, rázu zachovalého, pak 54 mincí, jež posud určeny býti nemohly. Zastoupeni tu: Cajus Caesar, Claudius, Domitian, Trajan, Diocletian, Valerian, Hadrian, Mark Aurel, Commodus, Maximin, Gordian, Filip Arab. Valerian, Quintill, Aurelian, Probus, Maxentius, Constantin I. i II., Constantius, Valens a Valentinian. K tomu přidáno 6 různých novějších mincí a agnustkův. — Dále obohatili sbírku numismatickou dp. Josef Lužný, farář v Prusinovicích, darem 9 tolarů a sice: čís. Josefa II. 1783. uher.; Marie Teresie 1780. rak.; Bedřicha Aug. 1788. saský; Antonína V. 1828. sask.; Frant. I. 1827; Ferdinanda I. 1841.; Bedřicha Vil. 1818. prusk.; Jana V. sask.; dále 10 stříbrných mincí: Leopolda 1697. uher.; Maxim. Jos. bav.; Frant. II. rak.; Marie Ter. česk.; Ferdinanda I a Frant. Josefa; konečně otisk pam. mince osvobození Vídně od Turků z r. 1683. — Dp. Adamec Dom., kaplan v Nákle, daroval 1 zlatou (bisk. Emert.) a 1 stříbrnou minci; Dp. Beránek J., děkan v Újezdě u Brna, 2 stříbrné mince; p. Racek N., obchodník v Kloboucích u Brna, 9 mincí

(mezi nimi parvus Jana Lucemb.); pan Jan Vaca, pololáník v Kožušanech, 1 stříb. cís. Josefa, Kutnob.; stud Rud. Novotný 2 papír., 1 stř., 7 měď. mincí; stud. Karel Rössner 2 měď m.; stud. B. Ošťádal 2 měď. m.; p. učitel Halouzka v Těšeticích, 1 vzácnou minci českou kn. Boleslava; p. Josef Dostál, rolník, 1 stř. Karla, bisk olom. 1695.; p. Frant. Jelínek, c. k. poštovní úředník ve Vídni, 11 stříbr. minci, mezi nimiž: Rudolf 1580., 1602. Ferdin. 1624., Sigmund III. polský a Max. I. Hildh.; pan učitel Ant. Pecha v Kožušanech 4 různé mince; p. inženýr Vojt. Náprstek z Přerova, 9 stříb., 1 měď. m. nalezené při Hostýně (a sice Ferdinanda III., Leopolda I, Josefa I. a Max. Jos. bav.); pan Ant. Bednář, bohosl. v Olomouci, 2 stříb. (Leop. 1704., Frant. I.) a 1 tur. měď. m ; p. nadlesný Vitásek z Bystřice pod Kop. 3 husitské halíře z nálezu Penčického; p Hubert Plhák, mlynář v Háji u Mohelnice, daroval velmi starou a vzácnou arabskou minci, již vyoral na mlýnském poli u Háje; p. Ant. Knotek, bohosl., dvě stříbrné mince z roku 1686. a z r. 1666.; p. J. Touš, učitel v Hošticích, stříbrnou minci z roku 1662.

Knihy darovali: p. J. Touš, učitel v Hošticích, bibli Melantrichovu 1656.; důst. p. Jan Vychodil, farář v Želechovicích, velmi krásně psanou modlitební knihu asi z roku 1730. z Velehradu; p. J. Komínek, inspektor statků ve Vídni: Čelakovského Dodavky ku Slovníku Jungmannovu (1851.) a Sbírku „pre uberskú krajinu widaních najwiššich manifestow a proklamácií" (2 svazky 1849.); p. Ant. Fischer, stavitel v Holešově, daroval dvě psané a malované modlitební knížky z Fryštáku, asi ze začátku tohoto století; p. Mendlík, star. v Slatěnicích, dvě kupní smlouvy na grunty ve Slatěnicích z r. 1768., fassí rektora Flor. Černohorského ze Slatěnic z r. 1777. a téhož psané písně adventní.

Novější předměty darovali: slečna K. Růžičkova, učitelka ve Chvalkovicích, starý, cechovní krejčířský džbán z r. 1771. z Dřevohostic; důst. p. J. Vychodil, farář v Želechovicích, přes 100 let starou lucernu („rohovou ratelnu"), v níž na místě skla zasazena tenká, průhledná rohovina; pí. Fr. Pilátová z Klobouk, starý hrnec „nosák", v němž nosívali oběd na pole, a starou mísu; matka její pí. Pilátová A. taktéž „nosák", v němž nosívala nudlovou polévku do koutů, a který si velmi pěkně sama národním vzorem okrášlila, pak plechový zvonek pro dobytek; slečna M. Šimkova darovala velmi vzácný, starý, čínský vějíř s želvovým držátkem a pěknou malbou; důst. p. Fr. Zapletal, koop. na Horní Bečvě, 4 metry dlouhou fujaru valašskou; pan Ant. Kubelka, kníž. Licht. úředník z Bučovic, obrazce a okrasy z rozličných semen.

Sbírka vyšívání rozmnožena těmito předměty: Vys. Urozená paní baronka Pillerstorffová roz. hraběnka Tolstoy, choť c. k. místodrž. rady v Olomouci, darovala velmi vzácné ruské národní vyšívání; slečna M. Šimkova z Olomouce dvě hanácké šatky; pan dr. J. Moravic, okresní sudí v Kloboucích, několik velmi krásných a starých kusů ze slováckých plachet, krajek a tkanin.

Všem ctěným dárcům buďtež vysloveny srdečné díky.

Členstvo vlasten. muzejn. spolku.

Výkaz XXX.

Od 1. září 1891 do konce října 1891. přistoupili tito noví členové:

za člena zakládajícího:

Farní knihovna ve Veltrusích.

Za členy činné:

P. Bekárek Jar. v Kroměříži.

Sl. Čtenářská beseda ve Františkovu údolí u Mor. Ostravy.

Dp. P. Frant. Frolík, farář ve Chvatěrubech (Čechy).

Dp. P. Kandrnál, farář v Dubicku.

P. Kandrnál, c. k. prof. na odpoč. v Dubicku.

Dp. P. Konrád, c. k. prof. v Táboře.

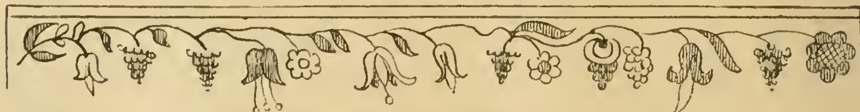
P. Papežík Jos., odbor učitel v Holešově.

P. Špicera J., knihař v Tišnově.

P. Vrbka Vlad., akademik v Praze.

Mil. Otáhal, t. č. pokladník.

Za správnosť obsahu svých vědeckých pojednání odpovídají pp. spisovatelé sami.

Redaktor V. Houdek. — Nákladem vlasten. spolku muz. v Olomouci. Tiskem nár. knihtiskárny Kramáře a Procházky.

ČASOPIS
VLASTENECKÉHO
MUZEJNÍHO SPOLKU OLOMUCKÉHO.

REDAKTOR:

V. HOUDEK.

ROČNÍK IX.

obsahující čísla XXXIII—XXXVI.

V OLOMOUCI 1892.

Nákladem vlasten. muzejn. spolku olomuckého. — Tiskem nár. knihtiskárny Kramáře a Procházky.

OBSAH:

—

Články:

Dopisy:

Drobnosti:

Strana

Kritické úvahy o otázce národnosti předhist. obyvatel střední Evropy:

Literatura:

———

Vydává se jenom členům spol. muz. a sice zdarma.

ČASOPIS

Expedice ve Směnárně Ústř. zál. rol. Horní n. v Olomouci.

VLASTEN. SPOLKU MUZEJNÍHO V OLOMOUCI.

Číslo 33. Vydáno v únoru r. 1892.

Dřevěnný kostel na Huslénkách.

Popisuje D. S. Jurkovič na Vsetíně.

Mezi národopisnými zvláštnostmi moravského Valašska neposlední místo zaujímá valašský lidový sloh stavitelský; z dřevěných chalup valašských nejedna jest pravým kabinetním kusem lidové architektury, stejně úhledným jako svérázným.[1]) Avšak náš valašský lid ne-

Dřevěný kostelík na Huslénkách. Nahoře v levo nápis na stropě, v pravo baňka na lomenici.

přestal na tom, budovati pro sebe úhledné dřevěné příbytky, on se zdarem rozluštil po svém způsobu a vkusu a ve svém slohu také stavitelské úlohy vyššího stupně — vystavěv si zcela ze dřeva i kostely. Cizinec zabloudivší do valašských hor neb na sousední Lašsko, bývá

[1]) Článek o valašské chalupě, příslušně illustrovaný, připravujeme pro některé z nejblíže příštích čísel tohoto časopisu.

zrovna okouzlen, spatře takovou dřevenou stavbu kostelní, úhlednou, útulnou a přece velebnou. O některých dosud vypravuje lidové podání, že to jsou díla domácích tesařů, kteří nikde nestudovali, na cizích vzorech se nevzdělali, ba vůbec sotva ze svých hor a lesů kdy vykročili. Této okolnosti ovšem právě děkovati sluší svéráznosť dřevěných staveb kostelních na severovýchodní Moravě, jež odpovídajíce celému okolí svému dodávají jemu zároveň ráz jednotnosti architektonické.

Ovšem nejsou dřevěné kostely lašské a valašské osamoceným zjevem ve chrámové architektuře. Stopovati jich můžeme celým pásmem pohoří karpatského do Uher s jedné, do Slezska, Polska i Ruska s druhé strany. V jaké souvislosti tyto slovanské stavby dřevěné jsou s dřevěnou architekturou evropského severu, zejmena švédskou, to rozluštiti bude možno teprve, až znám bude všechen dotýčný materiál; pak teprve bude možno podati srovnávací studii o této stránce stavitelského umění.[2]) —

Z moravských dřevěných kostelů většina byla sice již popsána i vyobrazena[3]); účelem přítomného článku je vyrvati osudu zapomenutí jeden dosud nepovšimnutý, mezi všemi nejskromnější, a nejméně přístupný.

Hodinku jižně od Vsetína při okresní silnici z Hovězí na Karlovice odbočuje v té části obce Hovězí, která slove „na Darebni“ na pravo polní cesta do údolí Husléńského ke Zděchovu. Je to chudobného Valašska koutek nejchudobnější. Skalnatý horský potůček v létě suchý, stává se jarními vodami celému údolí osudným.

V této zapomenuté končině na pravé straně cesty, na stráni zachoval se podnes svérázný dřevěný kostelík valašský. (Obr. na str. 1.) Původem svým patří do konce minulého věku, kdy po vydání tolerančního patentu staraly se evangelické sbory na Valašsku o postavení vlastních chrámů.

Umní Valaši byli si asi staviteli sami. Na místě, kde měl státi chrám, a jež jim k tomu účelu od Kneblů, majitelů dolinky Husléńské, darováno bylo, skáceli věkovité jedle a na mýtině povstal chrámek. Určitých zpráv o staviteli, o stavbě vůbec nemám, jelikož církevních knih není a na kompetentních místech jsem určitějších informací nabyti nemohl. Lid si vypravuie, že kostelík tento je původem starší nežli z časů tolerančních. Za dob předchozích prý byl sýpkou na „zboží“ (obilí), později sloužil Bratřím, jejichž učení mezi Valachy četné vyznavače mělo, prost jsa všeho vnitřního zařízení, za modlitebnu. Odlehlosť místa a sešlosť dřeva i na místech, jež zlobě času nebyly příliš vystaveny, by domněnku tuto potvrzovaly.

Kostelík stojí na malém hřbitově, a jak z přiloženého půdorysu (na str. 3.) vysvítá, je 13·07 m. dlouhý a 7·93 m. do obdélníka stavěn, tedy zcela jednoduše. Stěny jeho jsou do srubu svázány, omšeny a vyskulinovány, uvnitř vápennou maltou obhozeny a zabíleny, z venku šindelem pobity. Strop jednoduchý, prkenný, skuliny mezi deskami lištinami kryty, uprostřed s oválnou pamětní deskou nesoucí letopočty 1796 a 1818. (Obr. na str. 1.) První znamená snad rok stavby, druhý (nebo oba) rok nějakého obnovení, něco určitějšího jsem se o letopočtech těchto dověděti nemohl.

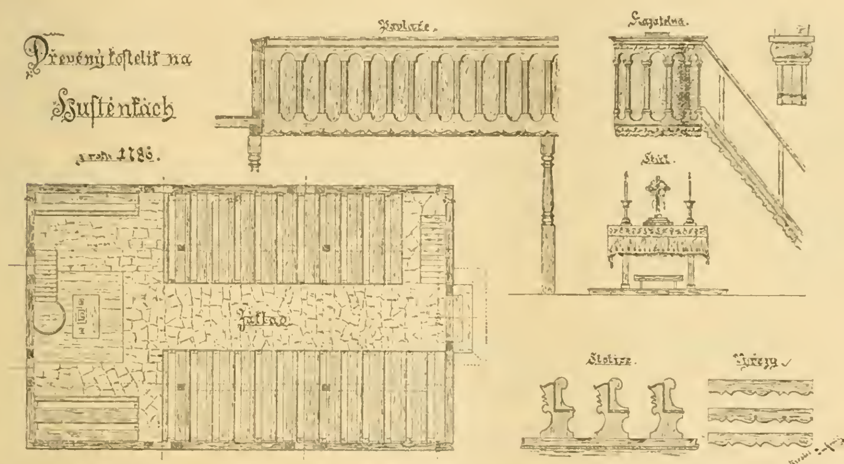
[2]) Pokus takové srovnávací studie, ale na základě nepatrného materiálu učinil již moravský archeolog Adolf ryt. z Wolfskronu ve Zprávách c. k. centr. komise pro zachov. uměl. památek ve Vídni r. 1858. str. 85. a násl.

[3]) Co nejdříve přinese časopis náš přehledný článek o moravských kostelích dřevěných s příslušnými obrázky. Red.

Okapy střechy jsou na všechny čtyry strany visuté, střecha lomená, šindelem pobitá. Výběžky kalenice ozdobeny jsou dvěma báňkami (makovicemi, tyčkami) s kohouty (obr. na str. 1.), jež utvořila dovedná ruka domácího hrnčíře, nápodobujíc fantastickým způsobem baňatou střechu věžovou, na níž kohout (zde s jiným významem než na báňkách chalup valašských a nežli ve vyšívání) neschází. Vchod do chrámu opatřen jest původním samonošným zástřešim, šindelem pobitým, jakéž jsem podnes jedině u kostelů dřevěných na Valašsku nalezl. Jak z povrchního popisu viděti, jsou součásti prostého, chudobného kostelíka na Huslénkách velmi jednoduché, nepatrné, avšak svérázné.

Ozdoběji provedeny jsou p a v l a č e (k ů r), k a z a t e l n a a s t o l i c e. (Viz obr. na str. 3.)

Jak známo, nejozdobnější částku našich dřevěných staveb tvoří vždy prkenný štít s lomenicí a báňkou. Na něm soustředí každý mistr veškeré své umění, a svou fantazii. Hlavní ozdoby štítů těchto jsou: postrannice

Půdorys a podrobnosti z vnitřku dřevěného kostelíka na Huslénkách.

(výběžnice), okřídlí a svisle. Tyto jednoduché součásti volil sobě dovedný náš mistr ku ozdobě pavlačí (kůru) a kazatelny.

Kostru p a v l a č í nesou sloupce vkusně, nejdříve do čtverce, pak v nerovný osmihran ohranolněné. Opažení kostry provedeno jest kolmo, u vrchu připevněna je vrchní postrannice ozdobená polokruhovými výřezy na této leží liština, deska to tvořící vrchní obložení a zakončující zároveň římsu pavlače. Spodní nosní trám zdobí k vrchu dolní postrannice, opět týmže polokruhovým způsobem vyřezávaná, jejížto spodní kraj je na způsob ornamentu ještěrčího vyřezán. Polokruhové výřezy vrchní a spodní postrannice spojují vkusně článkované lištiny (u štítů „svisle“) kryjící zároveň skuliny mezi jednotlivými deskami, jež tvoří pažení.

K a z a t e l n a, jíž původce nejvíce práce a pečlivosti věnoval, provedena je v téže myšlénce jako pavlače. Základ její jest kruh. Vrchní římsu tvoří dva články těžšího útvaru, pod nimi je deštice ornamentem eštěrčím vyřezávaná, tvořící vlys i architráv. Svisle či lištiny jsou

profilované jako na pavlačích, avšak poněkud slabší a jemnější. Spoj lištin s polokruhovými nesoucími a nesenými výřezy postrannic proveden je vkusně malými hlavicemi ve tři strany článkovanými. Spodní postrannice přechází pomocí malé „klobásky“ v první výřez hadový, v druhý ještěrčí. Ani lícnice schodů není opomenuta, je článkována i vyřezána.

Oltáře zde není, účelu tomu slouží stůl postavený na nevysokém podiu.

Lavice rozestaveny jsou po obou stranách hlavního vchodu, na pravo pod pavlačí jest poněkud lépe a ozdobněji provedená lavice pro kněze, na levo pro hodnostáře církevní. Svérázná, krasoumu a pohodlí zodpovídající podoba lavic, v náčrtku uvedená, svědčí o zručnosti a vytříbenosti vkusu původce; jsou to však jenom tři první na pravo. Nedělala-li snad ostatní lavice každá rodina sama pro sebe? Jsou všechny více méně dle vzoru prvních shotoveny, však zřejmě viděti, že každá z jiné ruky vyšla.

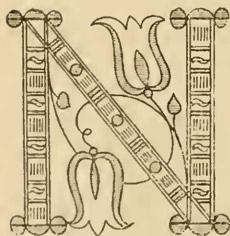
Dvéře jsou šalované, kování je těžké, ozdobné. Okenní tabule složeny jsou z jednotlivých osmihranných kousků pomocí olova.

Jak viděti, byl stavitel kostelíka Huslénského úplně poslušen příkazu církve svojí, v jednoduchosti chrámů svojích až příliš si libující. Leč tím podivuhodnější jest umění jeho, umění totiž, prostinkou a přece vkusnou jednoduchostí docíliti toho hlubokého dojmu, jímž vnitřek kostela tohoto na každého působí. To je charakteristickým tajemstvím umění lidového.

Dnes dostavuje si Hovězská církev evang. A. V. nový chrám kamenný „na Darebni“ a jak se dovídám, kazatelnu a lavice přenesli do něho, jako dočasné. Ostatní dřevo z chrámu prodáno bude veřejnou dražbou.

Několik slov o národní písni československé a moravské zvlášť.

Napsala K. Bufková.

Nezvratným důkazem ušlechtilosti povahy, vzdělanosti a hlubokosti citu lidu československého jest jeho píseň. Zaujímá důležité a nejčestnější místo ve sbírkách umění lidového a jest úzounko spojena s celým životem jeho, je zrcadlem duše jeho. V odlehlých a tichounkých krajích Moravy a Slovenska kvetla píseň lidová dosud skromně a utěšeně jako vonná fialenka. A ejhle! prozradila svým vonným dechem úkryt svůj! Dnes přišla skromná tato květinka do módy! Všude jest vítána, sem i tam se i zpívá co „novinka“ v koncertech! Ještě nedávno byla považována za neschopnou salonů vyšších a lepších společností i velikých koncertních síní! Nedejme jí však zaniknouti jakožto nějaké módní věci, která dnes nová, zítra již jako věc obstárlá, nemoderní se zahazuje. Zasloužíť píseň lidová většího povšimnutí a ocenění, nejen odborníků, nýbrž i širšího obecenstva, ano i lidu samého tam, kde umlkla již dávno, zvláště pak kde bohužel zaujala ošklivá, obyčejně dvouhlasně falešně zpívaná píseň „jarmareční“ místo její.

Nejstarší a největší sbírka písní na Moravě je sbírka Sušilova, která by nikde, ani na stolku našich skladatelů, ani ve školských a jiných knihovnách, ani v zámožných domácnostech, ani v chatě prosté scházeti neměla.

Zásluha Sušilova jest neocenitelna, neboť nám sbíráním zachoval mnoho starých, památných písní, které dnes lidu již známy nejsou. Chodil neunavně 20 let ode vsi ku vsi v časech, kdy mu za to bláznův a přepjatců spíláno bylo, sbíraje a hledaje ony vonné fialky, ony samorostlé květinky, které skrytě a nerušeně vykvetly v sadech a nivách naší milé vlasti; uvil z nich skvostnou kytici a podal ji světu, doloživ sám ve své předmluvě ku sbírce této: „Ovocem mnoholetého, krušného a mozolného v báních moravské národní poesie dolování, jest sbírka tato". Myšlénka sbírati drahokamy tyto po vlasti moravské vznikla v Sušilovi již za jeho mladých let roku 1824., když slavný Čelakovský nasbíral několik moravských písní, jichž pro svou všeslovanskou sbírku potřeboval. Další pobídkou mu byla trudná obava, že národ český podlehne a utone v záplavě poněmčovací a takto úplně padne v zapomenutí, jako bohužel ubohé polabské Slovanstvo. I chtěl tedy alespoň zachovati potomstvu básnické zjevy národa svého.

Konaje o prázdninách práci tuto, nepřišel tehdy arci daleko ve své vlasti. Přece se mu však podařilo po čtyrletém sbírání sestaviti dosti značnou sbírku písní, která některými náhodou sebranými písněmi rozmnožena teprve roku 1835. v Brně tiskem vyšla.

Po nějakém čase jej opět láska a obdiv ke krásným těmto plodům pudily k tomu, znovu pokračovati ve sbírání písní lidových, k čemuž s velikým zápalem a neunavnou pílí roku 1837. přistoupil v prázdninách a v dobách, v nichž mu práce a povinnosti jeho povolání nepřekážely. Prochodil a projížděl netoliko Moravu, ale též část Těšínska, Opavsko i osady severních Rakous, které s moravskými dědinami v nejužším spojení jsou. Aby dílo jeho dříve ukončeno bylo, zvolil si Sušil několik pomocníků a obrátil se proto ku venkovským učitelům a kněžím, mysle, že tito již svým povoláním k tomu takořka určeni jsou; avšak přesvědčiv se později vlastním sbíráním, jak nespolehlivou práce jejich byla, že ani dosti šetrně a správně, ani dosti věrně si pomocníci tito nepočínali, upustil od toho a uvázal se úplně samojediný v práci tuto. Žádná píseň od jiného sběratele ve sbírce jeho se nenachází, o níž by se nebyl přesvědčil, že skutečně z úst lidu čerpána byla a proto tato sbírka moravských písní tím větší ceny nabývá, ano při nápěvích jako při textu věrnosti šetřeno jest a nic přidáno ani proměněno nebo vynecháno není, tudíž neocenitelnou jest jak se stránky hudební, tak filologické.

V pravdě dojemnou byla pieta, kterou Sušil choval ku písním národním, jichž na 4000 byl nasbíral. Znal všechny tyto písně z paměti, jak text tak nápěv, lnul k nim láskou takovou jako otec ku dítkám svým; nejmenoval jich jinak než perly a drahokamy. Každá z těchto písní mu byla svatou, vážil si jí jakožto dědictví po otcích, co relikvii, kterou do zlata zasaditi a perlami ozdobiti jen zlatníku umělci dovoleno jest, nedovoleno však dotýkati se všedními prsty skvostů těchto. Každý tón písní těchto, jak vyšel z úst lidu, byl mu dogmatem. Hájil statečně a neústupně přesnosť i původnosť písně každé, nedal jí ublížiti ani průvodem, ani harmonizací, nedal jí změniti, ani překroutiti.
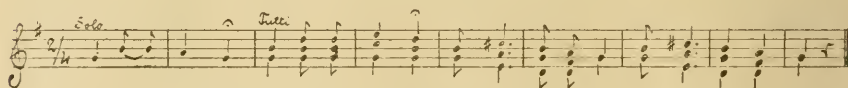
Důkazem, jak velice ho rmoutilo, když písně někdo zkazil, chtěje je všelijak moderně vyšperkovati, je tato událosť: Kdysi dávala se v Brně beseda, k níž byl chvalně známý jeden zpěvák národního divadla z Prahy pozván ku koncertování. Ten mezi jinými zpíval též národní písně moravské, ale s kudrlinkami, totiž s trilky i nehezkým tremolem. Když přítomný Sušil uslyšel takto hyzdit své milované, prosté písně, bylo mu jich líto i vytryskly mu slzy z očí a on bolestně dojat, odcházel ze dvorany řka: „To nesnesu!“

Není divu, vždyť nepěkně zní jednoduchá národní píseň vyšňořená umělým trilkem a dokonce zpívána ošklivým, nyní bohužel tak oblíbeným tremolem, od mnohých zpěváků nebo zpěvaček takým způsobem užívaným, že často i ztěžka poznati pravý nápěv. A nemůže se státi větší potupa umění, nežli když se na hotovém a dokonalém díle (byť to byla i prostá píseň lidu) něco mění, přidá, dokonce pak umělými ozdůbkami zkazí.

I v harmonizování byl Sušil velmi choulostiv; byl si toho dobře vědom, že se píseň moravská nedá vtěsnati do moderní šablony hudební, věděltť, že by se pel s písní úplně setřel, ztratily by svou ráznosť, duch národní by z nich vymizel úplně. Známý je výrok Sěrova: „Barbarstvím jest, pohlíží-li kdo na ruské písně národní brejlemi našich dur- a moltonin“. I Sušilovi nešlo v jemný sluch jeho, když podložil někdo písním moravským harmonizaci moderní. Slavný hudební estetik německý Chrysander napsal v „Mainzer Musik-Zeitung“, že v písních moravských je zvláštní zákon.

Nevěděl si za časů Sušilových s harmonizací písní lidových nikdo rady; mnohý cítil, že potřebí nového způsobu harmonizace a sice takové, jak ji píseň národní sama svým přirozeným zákonem a duchem určuje. Snadněji by se bylo na stopu onu přišlo, kdyby si byl někdo povšimnul více lidu, kdyby si byl zašel pro radu k národu samému, nebot i ku harmonizování jeví lid slovanský nemalé vlohy. Dosud zpívá lid vícehlasně. O lidu maloruském sdělil to L Kuba v Časop. mus. česk. 1889. Na důkaz toho pak, že i Slováci trojhlasně zpívají, stůjž zde pět písní s připojenou poznámkou, které mně byly zaslány ochotou páně Socháňovou ze Slovenska.

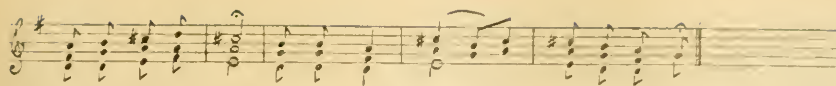
Piesne ludu Trenčianského.

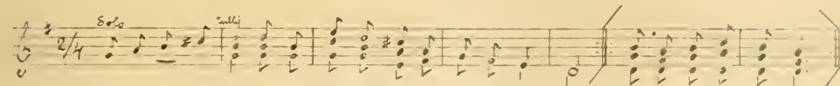

1. Ej topol', to - pol', ej to-pol', to - pol', ze - le - ný to-pol', ze - le - ný to - pol'.
2. Keď ma ty ne-sceš, daj že mi po - koj.
3. Keď ma ty ne-sceš budzeš ba - no - vac.
4. Prí-jdu ma in - ší chlap-ci na-mlu-vac.

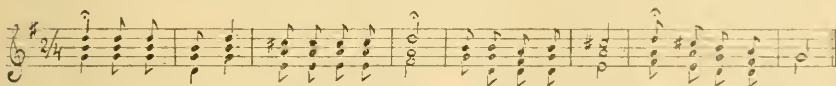

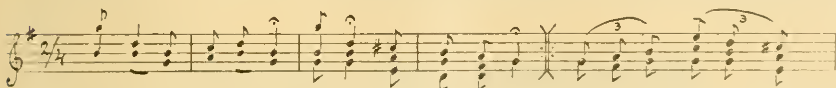
2. Janko, Janko, čos' po-ro-bil? Janko, Janko, čos' po - ro - bil, hej! keď si rúč-ky
2. Za-stre-lil som ho-lubienku, čo se - da - la na o-kien-ku.
3. V o-ke-nen-ku se-dá-va-la, mo-jej mi - lej spac ne - da - la.
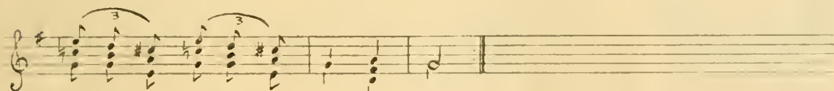

Poznámka: Tak harmonisuje si lud trenčiansky svoje piesne, chod hlasový je odpozorovaný z ľudu, často začína jedna dievčina silného hlasu pieseň, druhé jej potom prikladajú (druhý hlas) spolu s tretím hlasom, který volajú drk. *F. Bulla.*

Těžko bylo před 40 lety tehdejší vědě hudební se školou německou podložiti staré písni moravské patřičné akordy. Když vyšlo první vydání Sušilovy sbírky písní, přicházeli k němu mnozí výteční hudebníci a skladatelé, přinášejíce zharmonizované nápěvy. Přišel Rieger, řídící choru na Starém Brně a učitel generálního basu, který napsal 60 vokálních mší, Rotter, znamenitý hudebník, Novotný, vojenský kapelník a skladatel a jiní. Sušil prohlédnuv si práce jejich, vracel je s prosbou, by toho za-

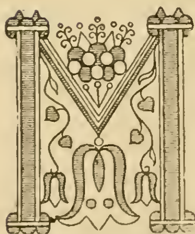
nechali, že „to není ono“. Nesmírnou radosť měl, když si konečně Javůrka pracně a namáhavě sám vychoval pro účel ten. Přiměl ho ku samostatnému harmonizování; především ku poznání, že se musí průvod a harmonie podrobiti duchu písní, nikoliv naopak; nesmí dbáti zákonů a pravidel, jakých byla tehdy nauka o kompozici postavila. Javůrek, nemaje k tomu tehdy nižádného rádce, zkoušíval dle sluchu harmonizaci písní, hledaje dlouho a pracně patřičné akordy. Třikráte týdně scházíval se roku 1864.—65. se Sušilem ve čtenářském spolku v Brně, kdež hrál a hrál, jak si myslil a Sušil poslouchaje volával: „Nic po tom, není to ono!“ Znovu a opět znovu s neunavnou trpělivostí zkoušel Javůrek, hledaje akordy patřičné, až se mu podařilo k radosti a spokojenosti Sušilově záhadu rozluštiti. První tak pracně zharmonizovaná píseň byla „Šípek“ a ostatních počtem 80 čísel vyšlo v Brně tiskem. Za nynější doby však, kdy ducha písní lidových lépe poznáváme a hudba novým směrem se bere, nedostačí ani Javůrkova, ačkoli správná i pěkná harmonizace písní moravských. Později seznav Sušil Křížkovského a poznav jeho hudební vlohy, upozornil a naučil ho znáti písně národní, ukázav mu cestu, jakou se bráti má; můžeme tudíž směle říci, že Sušil první položil základ ku hudbě českomoravské. Křížkovského nemálo proto miloval, že pochopil a pojal ducha písně národní, dav tím českým skladatelům směr slovanský.

Když byl Křížkovský položil takto první kámen na postavený Sušilem základ ku mohutné stavbě českomoravské hudby, jal se náš veliký mistr Smetana na ní stavěti dále; uslyšev totiž český mistr překrásné sbory Křížkovského, pravil: „Teprve když jsem uslyšel sbory Křížkovského, poznal jsem, co jest česká hudba!“*) (Pokračování.)

Předhistorické nálezy bořitovské.

Popisuje **Jan Knies**, učitel v Blansku.

I.

ezi Černou Horou, Lysicemi a Sebranicemi rozložena jest malá vlnitá rovinka obklíčená na západě prahorními výběžky vysočiny českomoravské, na východě malebnými křídovými „Chlumy“, na jihu ústící do širokého úvalu zavlažovaného malým potůčkem „Bejkovkou“[1]), kterýž pod Rajcem do Svitavy se vlévá.

V tomto súžení, kde přijímá Bejkovka potok Lysický, nachází se starožitná osada Bořitov. Od severu k jihu rozdělena jest potokem téměř na dvě stejné polovice tak, že část na pravém břehu se nalézající více v rovině, část na levém vyvýšeném břehu spočívá.

Za prvou polovicí dědiny prostírají se rozsáhlá pole, na jejichž „druhém dílu“ mezi říšskou silnicí a obcí při orání pluh narazil na mohutné balvany litavského vápence, které spočívaly na popelu a roz-

*) Viz Rozpravy hudební čís. 8. Pavel Křížkovský, napsal Jindř. Geissler.

[1]) Na mapě gen. štábu, která pokud se názvosloví týče, je plná chyb, stojí chybně „Melkovky“.

mačkaných nádobách.[2]) Asi sto kroků východně silnice odkryta nejprve popelnice miskou přikrytá, vedle níž sedělo několik nádobek menších.[3]) Vše bylo tlakem hořejších vrstev rozdrceno. Hlavní nádoba obsahovala spálené a zvápenatělé lidské kosti, bronzovou šipku, malou ozdůbku, fragment jehlice a dva zlomky plochého kroužku.

Dalším kopáním odkryta vrstva kamení 14·70 m. do délky, 5·90 m. do šířky; mimo to i na jiných místech od balvanů na západ a sever položených objeveny čtyry hroby. Ačkoli vykopáno více jako 220 m² kamení na všecky možné strany, nenalezeno konce; toliko 200 m. od posledního hrobu směrem ku Bořitovu, kde pluh proryl kulturní vrstvu, nenalezeny žádné kameny. I na konci pole, kde toto již na domy hraničí, objeveny před několika lety popelnice.

Pole, kde pohřebiště a zaniklá osada se rozkládala, je celkem rovné, mírně zvlněno a poněkud skloněno ku císarské silnici a Bořitovu. Místo, kde nálezy učiněny, zaujímá nejvyšší bod této tratě. Podklad tvoří žlutý slín uložený 0·85—090 m. pod povrchem a v něm jsou uloženy popelnice, z nichž jedna podložena byla plochým kamenem. Vedlejší nádoby stojí obyčejně ve vyšší poloze, usazeny jsouce již ve vrstvě popela, obloženy a přikryty kamením, nejsou to však tzv. kamenné komory. Kamení jest buď granito-syenit, nebo třetihorní litavský vápenec se zřejmými otisky zkamenělin. Vrstva jeho měla mohutnosť 0·2—0·3 m. a šla do hloubi 0·50—0·60 m.

Popelnice jsou známého tvaru Obřanského, Mohelnického a Vranovického s kulovitým břichem, z něhož odstává krk, pod nímž jsou často dvě držadla. Obsahují zbytky kostí, zřídka bronzové dary obětní. Větší obklopeny jsou zhusta až 3 menšími hrnky neb šálky; některé jsou přikryty převrácenou miskou neb jinou nádobou. Vedlejší nádoby jsou popelnice, hrnce, šálky, jindy mísy, z nichž jednou tři do sebe byly vloženy. Někdy lze různiti popelnici hlavní, vedle níž jsou buď kolem nebo po jedné straně nádobky vedlejší. Hroby položeny jsou většinou těsně vedle sebe tak, že je lze těžko odděliti; jen výjimkou jsou osamoceny. Veškeré nádoby pracovány volnou rukou, jsou slabě vypáleny, zevnější strana jejich je hnědá, červená nebo šedočervená, často i tuhou leskle potažená, vnitřní červená, řídčeji tuhovaná.

Potud zpráva prof. Dra. Gurlita, který zde kopal nákladem knížete ze Salmů.

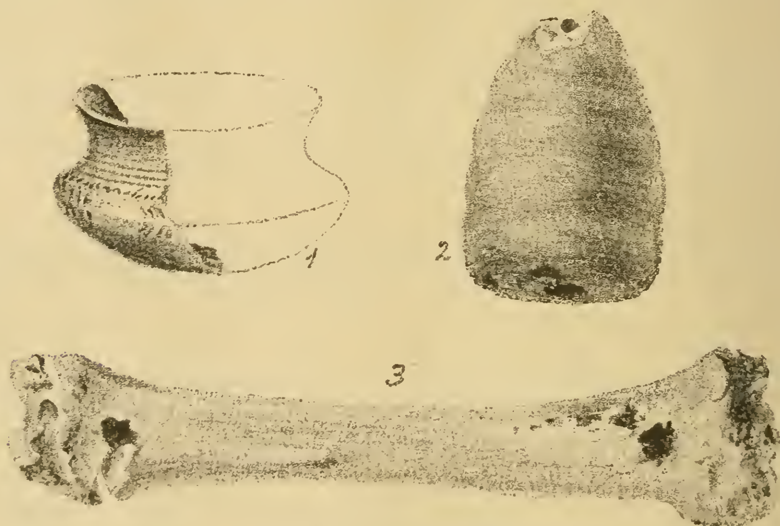
Při bližším ohledání bořitovského pohřebiště shledal jsem, že neomezuje se toto pouze na území hořeji označené, nýbrž že zasahuje i do vesnice samé. Nacházíť se po pravém břehu potoka Lysického řada domů, za nimiž jsou zahrady, kde tu onde lze střetnouti mírné zvlnění, toliko 2—4 metry vyvýšené nad hladinou mimotekoucího potoka a pokryté tmavou vrstvou kulturní.

[2]) Třetihorní vrstvy vápence toho vyskytují se v okolí dosti často; složen z nich kopec: „Závrší“ (359 m.) u Jestřebí, vyvýšený pravý břeh potoka Bejkovky až ku Černé Hoře a j. V rovinách a údolích jsou četné jejich zbytky ve způsobě balvanů omletých, děrami prostoupených, sestávajících často ze samých skořápek hlemýžďů a ulit. Jeden balvan z pohřebiště zde popisovaného obsahoval i obrovskou kosť, jejíž kloub mám ve své sbírce, kteroužto vzácnosť pro Moravu zvláště uvadíme.

[3]) Dr. Gurlit: „Das Urnenfeld von Borstendorf (Mähren). Mittheil. d. k. k. Centr. Commission in Wien 1888“ S. 122-124.

Při rozšiřování domu číslo 56. probrána částečně hlína a při tom objeveno několik ustrin kotlovitých tvarů, obsahujících kosti z jelena, srny, prasete a krávy, promíšené zlomky nádob tuhovaných, čárkami ornamentovaných. Nalezeny zde i dva přesleny. zbytky plochých křídlic, přelomené tkalcovské závaží tvaru čtyrhranného jehlance s otvory po stranách, však ne veskrz jdoucími. Nejzajímavější jest polovina malé nádobky průměru asi 8 cm., výšky 6 cm. dovedně ozdobené skupinami krátkých čárek na způsob položeného V k sobě nakloněných. (Obr. 1. na str. 10.) Břicho nádobky není oblé, nýbrž pásovitě ukrajováno, čímž toto nabývá velmi úhledného zevnějšku. Podobnými pasy, však prohnutými ozdobeno tkalcovské závaží tvaru oblého jehlance 6 cm. vysokého, v základně 4 cm. širokého. (Obr. 2. na str. 10.)

Neméně zajímavý předmět vykopán v zahradě domu číslo 60. Jest to hnát z krávy 33 cm. dlouhý (obr. 3. na str. 10.), jehož klouby po

Starožitnosti z Bořitova.

obou stranách jedné plochy jsou usekány a prostora mezi nima leskle vyhlazena. Plocha opačná při koncích opatřena jest otvory kolmo do polovice tloušťky hnátu vyhloubenými, průměru 1—1·5 cm. Mnozí domnívají se v nástroji viděti brusli, jiní tkalcovské člunky; nám však se více pravdě podobá, že jsou to vlastně sanice podkládané pod prkénko sáněk, na jakých do nedávna naši hoši se vozili, často jich dodnes užívajíce. Otvory vydlabané sloužily patrně ku připevnění jejich kolíky dřevěnými na prkénko. Nyní spojení to umožněno hřeby, které se prorážejí prknem a kostí.[4])

Chovám ve své sbírce i jiné památky v Bořitově samém neb jeho nejbližším okolí nalezené, hlásající důležitosť obce této za dob pradávných. Jsou to kamenné nástroje a zbraně. Z těchto uvádím:

[4]) Kolem Hranic dodnes tu onde u lidu se podobné dětské sáňky nalezají; zamýšlím je vystaviti na pražské národopisné výstavě. Lid zná je jmenem pánakrle — pl. ur. pánakrlata — což zdá se býti německou zkomoleninou slov Bein a Wagerle.

1. Hadcový klín 18·5 cm. dlouhý, 2·8 cm. široký, na spodní straně plochý, na ostatních oble vybroušený, při jednom konci šikmo seříznutý v ostří, při druhém tupě zakončený.

2. Palice z amfibolové břidlice ve vrtání přeražená, dnes 8 cm. dlouhá, 6 cm. vysoká. v domácnosti jedné dlouho za starou libru používaná.

3. Palice z jemnozrného syenitu 9 cm. dlouhá, v čepeli 5.50 cm., při užším konci 2 cm. široká, 5 cm. vysoká, opatřená otvorem 2·5 cm. širokým.

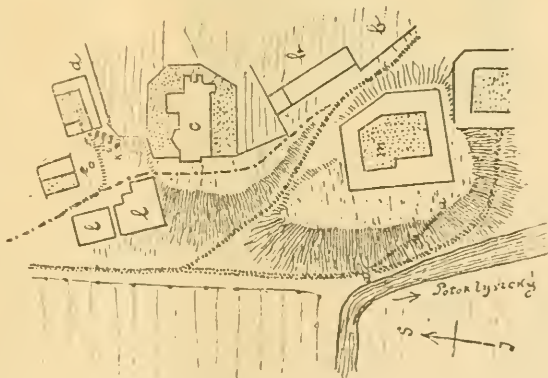
4. Sekera 9 cm. dlouhá. v čepeli 5 cm. široká, 4·7 cm. vysoká, uprostřed kónickým otvorem, jehož širší průměr 2·8 cm., užší 2 cm činí. opatřená. Zajímavá zbraň tato vyrobená z jemnozrného granito-syenitu, byla již jednou přeražena a na novo provrtána; původní otvor dosud v čepeli jest patrný

5. Velmi krásný mlat délky 24·5 cm., v čepeli 7·8 cm. vysoký. Od čepele 4·5 cm. daleko provrtán válcovitý otvor, jehož průměr činí 2·8 cm. Pěkný tento mlat nalezen byl rolníkem ve trati „Močidlo“ zvané a vybroušen velmi dovedně z nazelenalého granito-syenitu.

II.

Mnohem důležitější jsou však nálezy učiněné na druhém břehu „Lysicky“, o nichž na jisto můžeme tvrditi, že přináleží jiné době. kdy vlasť naše osazena byla již našimi předky slovanskými.

Již hořeji uvedeno, že část vesnice spočívá na svahu neb na vysokém břehu; jsou to hlavně kostel, škola, fara s několika málo staveními, jež dominují celému údolí. (Viz půdorys na str. 11.) Plocha, na níž uvedené budovy jsou rozloženy, na západě a jihu příkře spadá ku potokům, na severu ohraničena hlubokou zmolou, toliko na východě souvisí s ostatním hřbetem horským, jenž podle levého břehu Bejkovky až ku vesnici Jestřebí se táhne a zde s kopce „Hora“ (382 m.) výhodně údolí Svitavino ovládá.

Půdorys farského kopečku v Bořitově.
a–a) zaniklá cesta, b) farská zahrada, c) kostel, d) dům č. 2. Cyr. Plhoně, e) socha sv. Jana, f) první hrob, h) druhý hrob, i) třetí hrob, k) čtvrtý hrob, l) škola, m) fara.

Jižní strana „farského kopečku“, jak lid zde říká, opevněna byla násypem. jímž nyní pod farou cesta vede, který však po většině je zastavěn. Aby umožněno bylo spojení mezi osadou a potokem, zřízena podél příkrého západního svahu úzká stezka, kteráž dnes travou je zarostlá, částečně sřícena a v užívání více není. (*a—a* na půdorysu.) I pitné vody byl zde dostatek: ve žlebě severně hradiště položeném, jsou četné „Močály“, z nichž chutná, pramenitá voda vyvírá.

V historii činí se prvá zmínka o Bořitově teprvé k roku 1239, kdy brán za svědka jakýsi Svéslav z Bořitova (Erb. Reg. I.); pojmenování obdržela osada zajisté od zakladatele Bořity, kteréžto jméno častěji v domácí historii se uvádí.

Již před lety Dr. J. Wankel, slovútný anthropolog moravský, objevil ve farské zahradě (*b* na půdorysu) hrob složený z přitesávaných kamenů, obilím vyplněný, v němž uloženo pět lidských lebek, železný nožík s bronzovým kováním a nedaleko odtud mnoho střepin a četné hliněné perly.[5])

Důležitou známkou pro veliké stáří osady je pověsť, která udržuje se mezi lidem o zdejším starobylém kostele (*c* na půdorysu), dle níž v něm již pohané oběti svým bohům přinášeli. Měli jsme příležitosť důkladně prohlédnouti zajímavou tuto památku slovanského stavitelství. Nejstarší časť chrámu toho je stavěna z kvádrů křídových a na jeho severním a jižním průčelí proražena byla románská okna nahoře charakteristickou římsou vroubená. Nyní jsou však okna původní zazděna a nahražena jinými neúhledně širokými.

Ostatní části chrámu jsou patrně pozdějším přístavkem, z něhož věž dle nápisu na kříži letos objeveném pochází z roku 1305.

Při vnitřní opravě původní lodi chrámové nalezeno místo, kde kameny jsou sklovitě opečeny, na nichž nalézaly se zbytky spáleného obilí,

1. Obuší z Bořitova.

2. Obuší s hadí hlavičkou.

což vše poukazovalo by na pohanské oběti, které zde konány byly dříve, než paprsek křesťanství kraje tyto ozářil.

Kolem kostela rozložen je nevelký hřbitov, jenž na jihu hraničí s farskou zahradou, na severu se zahradou a domem rolníka Cyr. Plhoně pop. č. 2., kdež se všeobecně říká: „U Skopců.“ (*d* na půdorysu.) Před domem, jakož i před zahradou rozložena je malá stráň mírně ku školní budově skloněná, jejíž levá strana více rovinná nese sochu sv. Jana postavenou r. 1756. (*e* na půdorysu). Kdysi u samého toho stavení trčela stará jabloň, která roku 1888. nahražena štěpem novým. Při převratu půdy nalezena lidská lebka a šest bronzových kruhů v archeologii známých názvem „obuší“, kteroužto zprávu velmi horlivý místní pan učitel Josef Sumbal se mnou laskavě sdělil a nalezené starožitnosti mojí sbírce daroval.

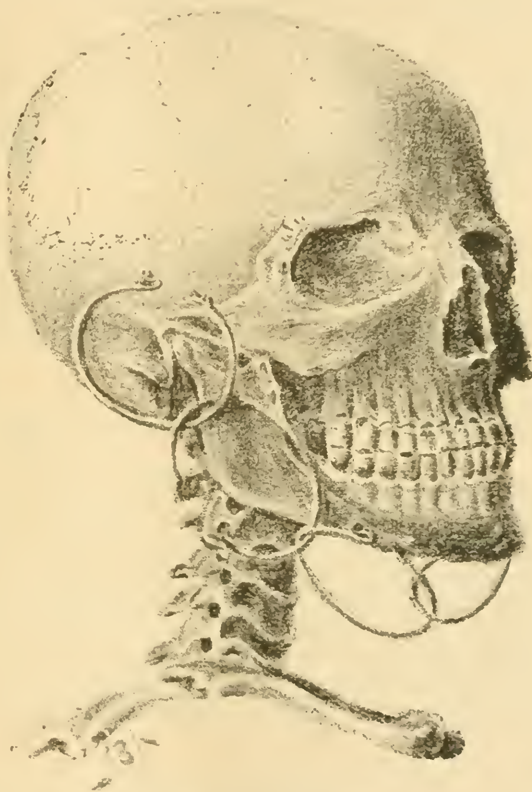
Dalším pátráním, které nyní systematicky činěno, dobyto ze země celkem 5 lidských koster, o nichž všeobecně možno říci následující: Ležely v řadě vesměs na znak směrem východozápadním tak, že obličej jejich obrácen byl ku východu, týmě hlavy pak ku severu ukazovalo.

[5]) Dr. Wankel: Bilder aus der Mähr. Schweiz.

Prohlédněme nyní hroby tyto jednotlivě:

První hrob (*f* na půdorysu) nalezl jsem těsně u samých domovních vrat č. 2. a vyzvedl za přítomnosti známého osteologa prof. Mašky, kterému jsem nález daroval. Obsahoval kostru dítěte asi třináctiletého, která nohama dotýkala se téměř zdi. Kostra byla ze všech nejlépe zachovalá, jelikož místo pod samým okapem domu se nalezající bylo dupání a chození ušetřeno. Hlava dítěte poněkud skloněná odpočívala toliko 15 cm. pod povrchem, nohy hlouběji do svahu zasahovaly. Levá ruka spočívala vedle těla, kdežto pravá zahnuta jsouc k prsám na těle ležela. Hlína. kteráž mrtvolu přikrývala, byl≈ rozrušený slepenec pískem, malými ojedinělými uhlíky a drobnými střípky promíchaná.

Kostra měla na sobě 7 bronzových ozdob, z nichž bylo 6 malých kroužků s esovitým zakončením a jeden větší kruh neuzavřený. Průměr malých obuší jest 2·4—3 cm.; drát, z nichž jsou vyrobeny, jest 1—1·5 mm. silný, ku konci roztepaný a ∾ zakončený. Tři z nich uloženy byly na pravé straně hlavy na sobě a kryly se asi polovicí tak, že přední ve směru kostry byl obrácen esovitým závitkem nahoru, ostatní dva dolů. (Obr. 1. na str. 12.)

Lebka s řetězem obuší.

Na levé straně hlavy uloženo obuší velké průměru 4·3 cm, tloušťky drátu 2 mm, jehož konce ulomené byly od sebe 3 3 cm. vzdáleny. Byl to tedy pouhý drát v neuzavřený kruh stočený. Uprostřed ozdoby této leželo malé obuší obrácené esovitým zakončením nahoru.

Druhý hrob (*h* na půdoryse) obsahoval dvě kostry nad sebou ležící, nepatrnou toliko vrstvou hlíny od sebe oddělené.

Část lebky hořejší porouchána kořeny starého stromu, kterými byla prorostla, takže napohled nesnadno udati položení šesti bronzových ozdob, jimiž byla mrtvola okrášlena. Kostra ležela rovnoběžně s prvou, od této 1·50 m. vzdálena. Jisto jest tolik, že při dobytí kruhy řetězovité do sebe byly zavěšeny. Z lebky udrželo se pouze os temporale (pravá

celá), os parietale(pravá celá, levé část) a os phenoidum. Lebka patřila člověku ne přes 25 roků starému; zuby jsou vesměs úplně vyvinuty, zadní stoličky částečně již omlety, poslední však třenovní dosud scházejí.

Velká část lebky zbarvena zelenou bronzovou patinou. Označení ono možno hlavně pozorovati na spodní ploše dolní čelisti na pravé straně a táhne se po spodu až ku čelistním kloubům. Intenzivně zbarveno jest os temporale hlavně za otvorem ušním, dále ve švech, které spojují po levé straně kosť skráňovou, kolkovou a temennou.

Z nálezu hrobu tohoto soudím (hlavně ze zbarvení spodní části hlavy), že krásné tyto památky staroslovanského průmyslu přišity byly původně buď na nějakém límci aneb — a to pravdě podobněji — že zapleteny byly v copích na způsob, jak dosud Slované jižní činí.

Obuší řetězovitě do sebe zavěšená mají tvar neuzavřeného kruhu průměru 6 - 6·3 cm., jejich konec jeden přeměněn na plíšek 4 mm. široký hadovitě zatočený, druhý konec jest useknut a zarovnán. Kruhy robeny jsou ze drátu 2·3 mm. tlustého, jehož konce od sebe 3—9 mm. jsou vzdáleny.

Veškeré ozdoby této mrtvoly byly postříbřeny, patina leskle bílá zachovala se na mnohých a chránila je před zvětráním. Kde však stříbrné plátování bylo setřeno, utrpěly i kruhy mnoho rzí bronzovou.

Pod mrtvolou hořejší spočívala kostra druhá v téže poloze uložená beze všech okras, přináležející taktéž člověku dospělému; bohužel i tato je valně porušena.

Hrob č. 2. udává nám pěkný případ zvyku dosud po celé Moravě obvyklého, že blízcí příbuzní bývají kladeni do hrobu společného. —

Třetí hrob (*i* na půdoryse) vzdálen byl od předešlého 1·70 m. a obsahoval kostru dítěte asi osmiletého soudíc tak z vyvinujících se předních řezáků. Spočívala v téže poloze jako ostatní a byla taktéž ozdobena šesti obušími stříbrem patinovanými. Ozdoby nacházely se na týchže místech jako u kostry v hrobě č. II. řetězovitě jsouce do sebe zavěšeny. (Obr. na str. 13.) Jsou dvojího druhu: jedny (na počet dvě) mají úplně podobné obuší předešlých (obr. 1. na str. 12.), jsou však zatočeny ze drátu o něco silnějšího, 2·5 tlustého; průměr jejich má 6—7 cm. Esovité zakončení zahnuto podobně z roztepaného drátu, kterýž je však ozdoben dvěma vypouklými rýhami, jimiž se liší od předešlých. (Obr. 2. *a* na str. 12.)

Ostatní čtyři jsou téže velikosti a tvaru, různí se však utvořením druhého konce; tento jest totiž tupým dlátkem po obou stranách rozpleštěn na malou plochu a očkem opatřen, takže celá ozdoba velmi dobře naznačuje hada s naznačeným očním obloukem v kruhu svinutého, jehož ocas jest esovitě zakroucen. (Obr. 2. *b* na str. 12.)

Obuší tato jsou taktéž neuzavřena, takže hlava od ocasu 5 mm. je vzdálena; u jednoho kruhu týmě hlavy obráceno bylo do vnitř, jak nalezl Palliardi v Mikulovicích. (Čas. muz. spol. olom. 1890.)

Ze všeho vidno, že ozdoby této kostry s větší pílí a dovedností jsou pracovány; jmenovitě dobře viděti šupiny hada jemně nějakým nástrojem vytepané. I stříbrná patina je silnější a lépe zachovalá, takže toliko na málo místech povlak její prožrán je bronzovou rzí. —

V téže asi vzdálenosti byl hrob čtvrtý, valně však rozrušený. Ze zbytků mohl jsem souditi, že složen byl na způsob podlouhlé bedny z nevelkých plátů permského pískovce v okolí i samé osadě zhusta se vyskytujících. Na dně spočívala kostra — vlastně její zbytky, ostatek snad při srovnávání půdy již dříve rozrušeno. Hrob vyplněn zemí, která přikryta byla vrstvou popelovou, 1 dm. silnou, v níž vykopal jsem malý bronzový kroužek 4·2 cm. dlouhý, uprostřed silnější, na obou koncích zlomený. Ve dnech následujících dal jsem dělníky v témže směru dále kopati, však bez výsledku. Ze všeho bylo zřejmo, že přicházím již pozdě. Bylať v roce 1868. severní a západní hřbitovní zeď přestavována a za tím účelem právě v těchto místech vykopán důl pro vápno.

Na celé však ploše, kde motyka jenom poněkud hlouběji zasáhla, nacházeli jsme pozůstatky lidských kostí, zlomky hnátů, lebek patinou na zeleno zbarvených, které nás dostatečně poučovaly o ztrátě neocenitelné pro archeologii vůbec, slovanskou pak zvláště, která nerozumností dělníků zde způsobena byla. Tito sami potvrzovali důležité nálezy, z nichž nejvíce v paměť se jim vštípila kostra vedle samé hřbitovní zdi vykopaná v podivné poloze „na bobku“ sedící.

Nechtěje zde zbytečně časem plýtvati, obrátil jsem se v jinou stranu. Na severu, kde první kostra ležela, nemohl jsem pokračovati, jelikož řada ležela pod základy stavení „U Skopců.“ Tu prodloužil jsem čáru onu a počal ihned v témže směru za stavením, kde silné černé skvrny kulturní vrstvy se ukazovaly. Hloubka až na nedotknutý podklad činila 0·75 m.; vrstva skládala se ze tmavé hlíny vlhkem spojené, mezi níž tu i tam namanula se střepina a kosti přináležející domácím zvířatům, hlavně krávě, praseti a huse.

Střepiny pocházejí z nádob vesměs na kruhu hrnčířském robených, často obrovských. Okraj jedné byl 5·5 cm. široký. Nádoby byly velmi zhusta ozdobeny. Pracovány jsou ze hlíny slídou a tuhou promíchané, z nichž poslední, hlavně u větších hrnců tvoří převahu. Nejjednodušší ozdoba byla rýha — jedna nebo více, která kol břicha vedla; nejcharakterističtější však byla vlna, kteráž buď ojediněle, jindy v celých vrstvách a různé výšky po obvodě se vinula. I okraje nádob nalezeny byly ornamentovány.

Podobná kulturní vrstva nalezena i před domem č. 2. na malé rovince mezi sochou sv. Jana, kdež mimo jiné namanul se sklovitý škvár a kusy železné rudy.

Učiníme-li přehled slovanských nálezů nahoře uvedených, tu shledáme následující předměty zde vykopané: 1. Pět lidských koster, z nichž patří tři lidem dospělým, dvě dětem, z části celých, z části dřívějšími již převraty rozrušených. — 2. Kosti lidské, dříve již promíchané. — 3. Šest malých bronzových obuší. — 4. Větší bronzový kruh s ulomeným koncem. — 5. Bronzový úlomek kroužku. — 6. Šest velkých obuší postříbřených s esovitým zakončením. — 7. Dvě velké obuší postříbřené se zakončením ornamentovaným. — 8. Čtyry obuší představující hada s hlavou vyznačenou, šupinami vytepanými. — 9. Sklovité škváry. — 10. Železnou rudu. — 11. Střepiny z nádob na kruhu robených ze hlíny, tuhou a slidou promíšené, vlnou zdobených. — 12. Hroby kameny obložený.

* * *

Zbývá nám dodati ještě něco o formě lebek.

Jak uvedeno již, kostry bořitovské byly až na dvě špatně zachovány. Nalézají se na místě, kde denně množství chodců kráčí, kteří zemi rozdupávají a tím i kostry téměř na plochu stlačují. S tíží mimo jednu celou lebku, již jsem přenechal prof. K. Maškovi, podařilo se mi rekonstruovat některé důležitější jejich fragmenty. Již však na prvý pohled možno srovnáním jich s recentními, kteréžto porovnání ponecháváme době příští a osobě v té věci znalejší, s jistotou potvrditi, že obyvatelé nynější této vesničky nepřetržitě již od dob pohanských krajinu tuto obývali a jsou přímými potomky praotců, jichž památky po dlouhé době jednoho tisíciletí podařilo se nám na světlo vynésti. (Dokončeni.)

Příspěvek ku poznání ptačí zvěřeny moravské z roku 1890—91.

Z poznámek svých vybral **V. Čapek**, učitel v Oslavanech.

1. *Sup bělohlavý* (Gyps fulvus). Dle sdělení p. naduč. Fr. Kyselky pozoroval naduč. a velkostatkář p. Fr. Bakeš v polovici měsíce září 1890. sedm těchto supů, letících společně směrem západním přes údolí říčky Doubravky (obyč. „Obravy“) blíže Velkého Ořechova. — Zpráva tato tím spíše víry zasluhuje, jelikož v lesnatém pásmě pahorků krumlovských velcí tito dravci již několikráte pozorováni byli; ano r. 1879. zastřelen byl jeden u Krumlova a vycpán na zámku kníž. Liechtensteina v Hostimi. Bývají to obyčejně mladší ptáci, kteří k podzimu buď jednotlivě nebo v malých společnostech od jihovýchodu daleké výlety podnikají a tak se i u nás ukáží.

2. *Sokol obecný* (Falco peregrinus). Viděn bývá na Moravě jen v tahu, někteří však tu přezimují. Dne 7. ledna 1890 střelen jeden u Rosic na výrovce; starého samce střelil jsem 27. ledna 1891 u Oslavan na ulovené koroptvi.

3. *Pilich* (Circus cyaneus) bývá v okolí oslavanském každoročně v tahu pozorován, mladší kusy pořídku i v zimě; staré samečky v modravém šatě svatebním viděl jsem jen dvakráte v tahu jarním.

4. *Vrána černá* (Corvus corone) — nezaměniti s podobným jí *havranem* (C. frugilegus), jenž u nás v hejnech přezimuje! — jest v okolí mém vzácností. Tři případy jsou mi známy, kdy spářena byla s obyčejnou *vranou popelavou* (C. cornix), též bastardy ze smíšených těch manželstev jsem pozoroval. Kromě toho viděl jsem pořídku některé vrány černé počátkem jara a dne 2. října 1891 celou rodinku o pěti členech u Častotic za Náměští.

5. *Ťuhýk šedý* (Lanius excubitor). V okolí mém je pták tento pouze hostem zimním; každoročně vídám tu několik jedinců, jejichž potravou jsou drobní ptáci a myši. Jako pták *hnízdící* namanul se mi jedině v nejzápadnějším cípu Moravy; dne 20. července 1890 viděl jsem totiž mláďata jeho právě ze hnízda vylítlá ve smrkovém lesíku mezi Maršovem a Horními Němčicemi (jižně od Studené).

6. O málo známé a obtížné skupině *rákosníků* možno mi říci tolik: *Rákosník drozdovitý* (Acrocephalus turdoides) hnízdí o několika párech v rákosí dvou rybníků nad „Veselkou“ u Troubska a na říčce Doubravce tam, kde ji státní dráha protíná. Na rybnících náměšťských nehnízdí. U Oslavan vídati ho vzácně ve křoví pobřežním o jarním tahu. — O existenci *rákosníka bahního* (Acroc. palustris) v mém obvodu pozorovacím svědčí jediné hnízdo se čtyřmi vajíčky, jež jsem dne 15. června 1890 v rákosí na Doubravce (viz druh předešlý!) nalezl. — *Rákosník obecný* (Acroc. arundinacea) objevuje se za to každoročně v tahu obojím, a tu vídati ho, ač ovšem řídce, podél vod v houštinách a stromoví. — *Rákosník zelený* (Locustella naevia) žije velmi skrytě, a pozorovati ho možno pořídku v tahu podzimním v srpnu a září, kdy se hlavně v polích řepných ukrývá. Zda cvrčivý kobylčí zpěv, rodu tomuto vlastní, který jsem dne 14. června 1886 v lučinatém lesním údolí při Doubravce zaslechl, od druhu tohoto, či od příbuzného *rákosníka říčního* (Loc. fluviatilis) pocházel, nelze mi již rozhodnouti. — *Rákosník menší* (Calamoherpe phragmitis) jest u nás poměrně nejčastější, a možno ho vídati v obojím tahu podél vod, ač nikdy hojně. I na rybnících náměšťských jsem ptáče to vícekrát postihl a domnívám se, že snad tam hnízdí. Jako jediné bezpečné hnízdiště jeho znám jest mi pouze malý rybníček mlýnský u Želetavy, kdež jsem dne 16. července 1890 s velikým potěšením dva zpívající samečky delší dobu pozoroval. — Konečně zbývá *rákosník vodní* (Calam. aquatica), jejž konstatoval jsem poprvé dne 26. dubna 1891. Dne toho sledoval jsem totiž jeden exemplář zcela z blízka v močále u Častotic na Náměšťsku.

7. *Strnad sněžní* (Plectrophanes nivalis) ukazuje se u nás jako vzácný pták severní někdy v zimě. Dne 13. prosince 1889 viděn starý jeden pták se třemi mladšími u Ivančic; počátkem února 1890 jeden kus tamtéž; dne 5. března 1891 chyceni tři mladší jedinci u Husovic a doneseni na trh ptačí do Brna.

8. *Volavka červená* (Ardea purpurea) střelena byla v polovici srpna 1890 u Výmyslic na Rokytné; byl to mladý exemplář.

9. *Bukač obecný* (Botaurus stellaris) náleží mezi řídké u nás zjevy ptačí. Dne 4. dubna 1885 střelen jeden při ústí Rokytné u Ivančic, jiný v říjnu 1891 na Třebíčsku. R. 1889 hnízdil jeden pár na velkém rybníku „Dubovci“ u Náměště; bohužel byly tři členové této rodiny zastřeleni. R. 1890 usadil se podivín ten na rybníce u Čechovic (nad Starčí) a zavdal zde příčinu ke komicko-hrozným domněnkám.

10. Z rodu *bekasinek* pozoroval jsem u nás všecky tři druhy: *sluka střední* (Gallinago major) řídce o tahu jarním viděna na Oslavce i na rybnících u Náměště; častější je *sluka otavní* (Gall. scolopacina), jež kromě toho zapadá o tahu podzimním i do polí; jednu dostal jsem dne 13. září 1891; nejmenší pak z nich, *kozlík* (Gall. gallinula), byla dne 29. listopadu 1890 na potůčku u Ivančic zabita.

11. Kachna *ostralka* (Anas acuta) stavuje se táhnouc na rybnících náměšťských. Dne 2. dubna 1891 viděl jsem na rybníku „Dubovci“ asi 30 kusův.

12. Kachny: *poláka velkého* (Fuligula ferina) a *kach. chocholatou* (Ful. cristata) pozoroval jsem ve značném počtu v tahu jarním (poč. dubna 1891) na rybnících za Náměští. Několik jedinců druhu prvního postihl jsem tam v malém houfci též dne 19. května a 2. října t. r.

13. *Hohol* (Clangula glaucion) je vzácným zjevem ze severu o tahu jarním, někdy i v zimě. Dne 9. ledna 1890 jsem střelil na Oslavce samičku, dne 10. března byl tu párek po celý den na řece, a dne 27. prosince jsem ulovil krásného osamělého káčera, jenž měl v jícnu a zobáku sedm malých hrouzků (Gobio fluv.).

14. Mladou *kachnu lední* (Harelda glacialis) napadl jsem ojedinělou dne 20. ledna 1891 na otevřeném místě na Oslavce, a jelikož nebyla příliš plachá, podařilo se mi snadno tohoto velmi vzácného hostě severního, prvního svého druhu v mém okolí, uloviti; v jícnu měl pouze jednoho sykavce (Cobitis taenia).

15. *Morčák bílý* (Mergus albellus) jest u nás taktéž vzácným hostem zimním. Dne 27. prosince 1889 objevil se na Oslavce párek, sameček byl ode mne postřelen a ztratil se, samička se tu několik dní potloukala. Dne 17. prosince 1890 zapadli na řeku opět dva samečkové s jednou samičkou, ale brzo zmizeli.

16. *Morčák velký* (Mergus merganser). I tato statná kachna přichází k nám vzácně na zimu. Překrásný káčer v šatě svatebním zdržoval se na Oslavce (nejvíce poblíž houfce kachen obecných — Anas boschas) kolem Nového roku 1890. Dne 8. března byly dvě samičky na řece. Dne 28. prosince t. r. objevily se tu konečně opět tři samičky a byly ode mne v několika dnech střeleny; ve voleti a jícnu měly obyčejně hrouzky a parmičky. Osamělé dvě samičky ukázaly se tu ještě dne 10. ledna a počátkem února 1891. —

Teplé vody, vycházející z cukrovaru oslavanského, jsou příčinou, že řeka pod Oslavany jen částečně zamrzá, a tu kromě pravidelně zde přezimujících kachen obyčejných (Anas boschas) nacházejí zde i řídké kachny severní alespoň na čas vhodné loviště. Totéž možno nepochybně i jinde pozorovati. — Tuhá zima 1890—91 byla příčinou, že se vzácné, posledně jmenované čtyry druhy severní i u nás objevily; i v jiných zemích touže dobou byly pozorovány; totéž platí i o druhu následujícím.

17. Dne 7., pak 12. a 14. prosince 1890 pozorováni na Oslavě dva *rackové;* jelikož jsem ptáků těch sám neviděl, myslil jsem původně, že to byli rackové bouřní (Larus canus), poněvadž také r. 1884. dne 12. prosince mladý exemplář tohoto druhu na Jihlavce u Ivančic střelen byl. Avšak dle popisu dvou dobrých pozorovatelů nabyl jsem přesvědčení, že vzácní hosté ti byly *chaluhy* (nepochybně *chal. pomořní*, Lestris pomarina). Poletovaly nad řekou, usedly na břeh poblíž kachen, byly pak od vran popelavých pronásledovány. Na podzim toho roku viděny chaluhy (L. pomarina a parasitica) na více místech říše naší.

18. Mezi velké vzácnosti u nás patří i *potáplice malá* (Colymbus septentrionalis); mladý exemplář druhu tohoto chycen byl na ledě na řece Oslavce dne 7. listopadu 1891. Druhý kus střelen byl před několika lety na Jihlavce u Skrejí a nachází se v Mohelně ve sbírce školní. Domovem jest na dalekém severu.

19. *Drobnosti. Pěnice slavíková* (Sylvia hortensis) byla ode mne zjištěna r. 1890. poprvé jako pták hnízdící ve mladém listnatém lese. Dále seznal jsem, že *roháč černokrký* (Podiceps nigricollis) dosti četně na rybnících náměšťských hnízdí. *Šoupálek* žije v okolí mém v obou tvarech: šoupálek obecný i krátkoprstý (Certhia familiaris i var. brachydactyla). *Vodouše bahního* (Totamus glareola) střelil jsem dne 5. května

1891 v tahu na Oslavce. V zimě r. 1890—91 přezimovala na otevřených místech Oslavky *linduška luční* (Anthus pratensis).

* * *

Ke své zprávě připojuji prosbu, aby i jiní pozorovatelé moravští uveřejňovali v časopise tomto stručné zprávy o vzácnějších zjevech ze třídy ptactva, nebo aby mi podobné zprávy laskavě zaslati si neobtěžovali; výlohy poštovní ihned nahradím. Jsem přesvědčen, že často vzácné druhy zůstanou bez povšimnutí k nemalé škodě vědy ornithologické i badání vlastivědného.

Přispěvek k dějinám kroje lidového na Moravě.

Sestavil V. H.

Čím méně zachovalo se ze starších dob podrobných popisů kroje lidového na Moravě, tím povděčnější musíme býti za obrázky, které nám kroj lidu moravského za minulých věků znázorňují. Netvrdíme arci, že by všechny staré obrázky krojové byly věrnými a spolehlivými; třeba tu zajisté opatrně zkoušeti, zdali kreslič kroj dle svého výmyslu nepřikrojil.

Morava měla na štěstí již před stem let svědomitého pracovníka v oboru vlastivědy, totiž bibliotekáře olomucké studijní knihovny. Hanke z Hankenštejna; pravda sice, že on té příležitosti, jakou mu úřad jeho poskytoval, nevyužitkoval ku sepsání díla nějakého monumentálního; ale ten malý spisek, který Hanke r. 1786. vydal, totiž „Bibliothek der Mährschen Staatskunde"[1]), z níž arci jenom jeden svazeček vyšel, má pro nás přece cenu neobyčejnou, jsa opatřen 12 mědirytinami, znázorňujícími tehdejší kroje moravské; z nich dva jsou věnovány kroji šlechtickému, dva měšťanskému, ostatních 8 pak venkovskému; tyto představují dle podpisů: 1. svobodného hanáckého pacholka v letním šatě; 2. hanáckého sedláka na trhu v zimním šatě; 3. hanácké děvče v letním šatě; 4. vdanou Hanačku na trhu v zimním šatě; 5. Zálešáka (Valacha) ze Vsacka; 6. Slováka od Uh. Hradiště; 7. a 8. sedláka a svobodné děvče z Kravařska (kroj německý).

Z nich naprosto nesprávný je jenom kroj slovenský; aspoň kolem Uh. Hradiště tak, jako je v Hankově knížce Slovák z okolí hradišťského namalován, asi nikdy se nenosili. Za to obrázky Hanáků a Valacha pokládáme za podařené. Pro důležitosť těchto přes 100 let starých obrázků dali jsme z nich tři nejpěknější fototypicky reprodukovati, totiž Hanáka a Hanačku v šatě zimním (str. 20. a 21.) a Valacha (str. 23.). K tomu pak připojili jsme reprodukci malované dřevorytiny, představující hanácké děvče (str. 22.); originál je majetkem d. p. P. J. Jelínka, faráře bojkovského, jenž jej laskavě ku reprodukci zapůjčil.[2])

[1]) Hanke není na knize této jako autor podepsán plným jmenem, nýbrž způsobem nad míru originelním: na tytulním listu namalován totiž kohout, držící v drápech písmeny *KE* (Hahn-ke).

[2]) Mezi tiskem tohoto článku přinesl reprodukci této dřevorytiny též „Český lid" I. roč. str. 183. při článku J. Kouly: „O kroji lidu slovenského."

Popis kroje, jak jej Hanke obrázkům svým připojil, je velmi stručný; podáváme jej tuto v překladě.

O kroji hanáckém praví: „Muži nosí v letě kulatý klobouk s barevnými hedbávnými pentlemi, zelený lajblík, vyšitý červeným hedbávím, kožený pás s tuctem žlutých přesek kolem těla, baňaté kožené žluté gatě a vyleštěné boty. V zimě na místě klobouku beranici a na místě lajblíka kožuch. Děvčata nosí na hlavě bílou lněnou na ramena splývající úzkou šatku, kolem čela ovinutou (Stirnbinde), krajkami a černým hedbávím vyšitou; kolem krku na košili obojek z krajek, živůtek z barevného hedbáví s lyónskými pentlemi; krátkou lněnou, jako sníh bílou sukni, jenom do půl lýtek sahající; bílé punčochy, černé kordovánské střevíce s červenými podpatky a v lelíku (copu) dlouhou hedbávnou pentli dolů visící. Zábečáci pak rozeznávají se od ostatních Hanáků tím, že jejich gatě nejsou tak baňaté ani tak žluté.“

Moravské kroje před sto lety: Hanák na trhu.

Zpráva tato tu i tam potřebuje malé opravy. O ženském kroji hanáckém máme vzácnou, hodně starší zprávu v kázaních slatěnického faráře Bilovského z r. 1720.; podal ji P. J. Vychodil v tomto časopise roč. VI. 37. Z citátu tam uvedeného jde, že Hanačky — po způsobu slovanského lidu vůbec — chodily oblečeny bíle, že teprva za času Bilovského (po r. 1700.) počaly nositi sukně delší, že nosily „kordulky“ a vyšívané „loktušky“ či „plachetky“ na ramenách; o mužském kroji víme z Bilovského jenom, že se tehdy nosily klobouky „na tři kuráže.“

Mezi novějšími popisy kroje hanáckého ve století předešlém a v první polovici našeho století nejdůkladnější a nejlepší je dotyčná stať zvěčnělého Fr. Skopalíka v jeho „Památkách obce Záhlinic“, II. díl, str. 64.—73. Popis na upomínkách vlastních a bedlivém studiu pramenů listinných založený, je zároveň potvrzením věrnosti Hankových obrázků kroje hanáckého, tuto reprodukovaných. Probereme zprávy Skopalíkovy o jednotlivých částích kroje hanáckého.

O hanáckých gatích praví Skopalík: „Gatě neb koženice byly z vyčiněné ovčí, beraní neb i kozí kůže červeně barvené, jimž zkrá-

ceně „červenice“ říkali. U nás a v okolí nenosívali nikdy gatí tak baňatě nabíraných jako zámoravští Hanáci, ale asi dle téhož střihu, jak je dosavad nosíme. Na bokách nohavic byly hluboké kapsy, v nichž kuřáci míšek s tabákem a aspoň v neděli kapesní šátek nosívali. Konec šátku a třepení od míšku s tabákem a žlutý drátěný šparák nechávali viseti z kapsy pro parádu. U límce na levé straně bývala „kapsička“ pro drobné peníze a pro křesadlo (křemínek), ocelku a hubku. Svobodná chasa mívala gatě na obou nohavicích i okolo kapes bohatě červeným, zeleným a žlutým hedbávím, aneb aspoň kamrholem vyšívané. Rozličné květy a listy byly tam mistrně provedeny, že bylo k podivu, kterak venkovský krejčí tolik zběhlosti ve vyšívání nabyl. Spodních gatí nenosívali, ale obouvali na lýtka úzké plátěné „vílečka“, jimž někde také podvlečka říkali, které od kotníků až nad kolena do gatí dosahovaly, a aby dolů nespadaly, zavazovali gatě u kolen řemínky. Řemínky dělali ze zbytků kůže od gatí a jejich konce s vystřiženými dírkami a třepením nechávali přes lýtka neb holínky dolů viseti.“ (Str. 65.)

Moravské kroje před sto lety: Vdaná Hanačka.

O žlutých gatích Skopalík se nezmiňuje. Mluví-li naproti tomu Hanke jenom o žlutých hanáckých gatích vůbec, zdá se to zakládati na nedostatečné znalosti všech končin Hané. Alespoň na obraze, z téže asi nebo jen o málo novější doby jako Hankův spisek pocházejícím a představujícím hanáckou svatbu na návsi Náměšťské u Olomouce (obraz je majetkem rodiny pisatelovy) je množství Hanáků namalováno a všichni mají gatě červené, žádný žluté. Také Jurende ve své Moravii z r. 1815. mluví jenom o „hnědočervených“ gatích hanáckých. (Str. 58.) Přes to nosili Hanáci také žluté gatě; staré obrazy Hanáků na nádobách to dokazují; tak na př. na džbáně z r. 1782., dělaném v Brodku u Prostějova (viz tento časop. 1891. str. 162.) jsou dva Hanáci ve žlutých gatích. Dle laskavého sdělení prof. Klvaně nosívali Hanáci na Záhoří a na Koryčansku za stara jen žluté koženice. Výminkou najdeme na Holešovsku i dnes ještě Hanáka ve žlutých gatích, a bylo mně řečeno, že příčinou této nesrovnalosti s obecným krojem bývá často slib, učiněný

třebas od rodičů za zachránění dítěte na živu, že nebude nositi po celý život žádného šatu barvy červené. I Hanáci v nejbližším okolí Olomouce nosili asi ku konci minulého století gatě žluté, neboť nedá se mysliti, že by Hanke právě co do barvy koženic hanáckých se byl zmýlil.

O kožichu hanáckém praví Skopalík toto: „V zimě nosívali ženatí taky kožuchy z ovčích koží na bílo vyčiněné. Na počátku tohoto století nosívali tak zvané „ocasnaté kožuchy“, které na předu nebyly rozstřiženy, a proto se přes hlavu jako měch oblíkaly. Kožich takový sešit byl ze dvou ovčích koží spolu, přišity k němu rukávy, a dole zůstala kůže v přirozené podobě, jak z činu vyšla, s visícími kůžkami z nohou a ocasu; proto říkali „ocasnatý“. Oblékali je nejvíce jen ve všední dni do práce; na neděli mívali jiné delší, až do půl lýtek sahající kožichy, nejprve barvy bílé, pak barvy žluté (dubové), v nichž do kostela chodívali.“ (Str. 69.)

Moravské kroje před sto lety: Svobodné děvče hanácké.

Tyto „ocasaté“ kožuchy hanácké jsou zajisté šatem velmi starobylým. Na našem obrázku na str. 20. není těch ocásků při kožuchu dobře viděti; zdá se, že kreslič tu buď nedopatřil, buď úmyslně je vynechal; snad se mu to zdálo ozdobou příliš pochybnou. Jenom to je viděti na obrázku tom, že kožuch nebyl napřed na rozepínání. Za to velmi zřejmě je viděti ty ocásky na kožuchách Hanáků, kteří jsou namalováni na mapě panství náměšťského u Olomouce z roku 1746., v panském archivu náměšťském chované. Prázdný kout mapy totiž vyplněn je několika figurami: zeměměřičem, jemuž několik Hanáků pomáhá měřiti pole. Kroj jejich je úplně týž jako vyobrazeného zde Hanáka Hankova, jen že právě ty ocásky na kožuchu jsou zřetelnější.

Těchto kožichů vzpomíná také jedna píseň známého hanáckého rýmaře Jana Kužníka z polovice minulého století; zachoval ji Galaš ve své „Múze Moravské“. Popisujeť kroj hanácký takto:

„Hanák se takto poznává: šeroky gatě má
a kožóšek vešévané s dvóma ocáskama,
klobók jak na plně měsic,
bote nad kotike, nic vic,
pás na břocho decke —
snad misto hobróčke."

Jak z toho vidno, byl i kožuch hanácký vyšíván; ukazuje to také náš obrázek na str. 20. a viděti to také na zmíněné mapě náměšťské.

Skopalík nevzpomíná ve svém popisu takové čepice, jakou má na hlavě Hanák na našem obrázku. To není ani vydrovka čili aksamitka, ani pozdější „astrikánka", tím méně nejpozdější sobolovice, tchořovice nebo beranice. Ale že Hanáci skutečně v minulém století takové vysoké měchaté čepice nosili, jak na našem obrázku vidno, dokazují opětně obrazy Hanáků na mapě náměšťské.

Moravské kroje před sto lety: Valach.

Kroj ženský popsal Hanke dosti názorně. K našemu obrázku svobodné děvčice hanácké na str. 21. podáváme tento citát ze Skopalíkových „Památek obce Záhlinic": „Na hlavách nosila ženská svobodná mládež „šátky na úzko", buďto červené hedbávné, anebo bílé nitěné krajkami olemované, které na úzko složené přes hlavu od čela dolů k tylu zavazovaly a k lelíku pentli přivazovaly, tak že vrch hlavy zůstal nepřikrytý. Teprva v tomto století po r. 1820. přestaly nositi šátky na úzko a na místo nich zavazovaly na hlavu na zaušnice velké lipské, červené neb černé, květované neb holé šátky, s pestrými širokými formami okolo."

Jediný pohled na pokrývku hlavy obou Hanaček na našich obrázcích ukáže stejný původ této hanácké šatky se šatkou, jak ji nosí Slověnky na Strážnicku a tu i tam při svatbách na Břeclavsku.

Ostatně znázorňuje obrázek náš na str. 22., který původně tištěn byl v Olomouci u Freunda (dle domnění prof. Kouly, na počátku minulého století; viz „Český lid", roč. I. str. 182.), kterak Hanačky nosily

rukávce nabírané, krajkami lemované, pak bílé sukně tzv. fěrtochy do polovice lýtek, shrnované hustě do záhybů (faldů), květovanou zástěru a střevíce s cviklem. Jen podobu lajdíka na obrázku dobře neviděti.

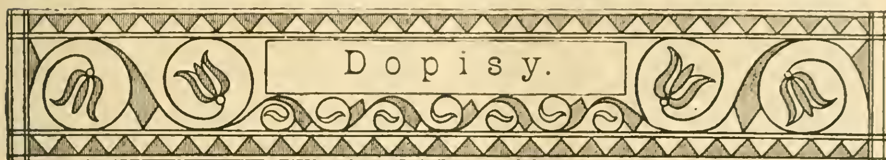
Věrnosť obrázku vdané Hanačky v zimním šatě na str. 21. stvrzuje tato zpráva Skopalíkova: „V zimě na místě kamizolek oblékaly krátké „kožóšky", které taky jen pod pás sáhaly a sice kožóšky z měkké jehněcí vlny, po vrchu černým nebo modrým suknem, anebo modro hnědavým cajkem obšité a červeným harasem dokola olemované... V zimě nosily ženské vysoké telecí boty, anebo krbce a černé punčochy s červenými cvikly, v létě střevíce s přaskami...." (Str. 72.) Čepci, či lépe, jeho kulatému dýnku říkali na Hané místy, jak mně znatel krojů moravských, prof. Klvaňa sděluje, „rajdák"; v olomuckém vlasten. muzeu je jeden takový rajdák i se šatkou jako převzácná relikvie Celkem byl kroj vdaných Hanaček na konci minulého století dle tohoto obrázku Hankova dosti podoben kroji Slověnek v některých krajích.

Tolik k našim obrázkům představujícím Hanáky. Zbývá ještě promluviti o obrázku posledním, jenž představuje Valacha či dle Hanka Zálešáka. Je zajímavo, že Hanke neuznává Valachů za zvláštní kmen národní, nýbrž za větev Slováků[2]; zahrnujeť pod názvem Slováci: Valachy, Zálešáky a Slováky vlastní. (Str. 5. a 6.) a) Valaši bydlí dle něho na hranicích těšínských u pramenů Bečvy. Nosí vysoký, homolovitý klobouk beze střechy, krátký, uherský (čímž míněn patrně zašněrovaný), mnoha tucty malých, cínových knoflíčků pošitý kabát (míněna patrně valašská župica), dlouhé, uherské (t. j. patrně přilehavé a zašněrované) nohavice a krpce („Bundschuhe"). Oblíbená barva jejich šatu je zelená nebo šedá. — b) Zálešáci bydlí dle Hanka podél uherské hranice („za lesem", resp. za horami se stanoviska Slováků uherských) na Vsacku, Kloboucku, Brumovsku až k Velké. Kroje jejich Hanke nepopisuje. — Zmínka jeho o kroji vlastních Slováků moravských pak je tak stručná, všeobecná a proto nedostatečná, že ani za překlad nestojí.

O kroji valašském za novější doby nejdůkladnější zprávy podal osvědčený znalec mor. Valašska p. ředitel M. Václavek (viz tento časop. roč. I. 110. a také samostatný spisek jeho „Moravské Valašsko"). Dle popisu toho shledáváme, že kreslič Hankův chtěl podati všední kroj rožnovský, záležející z košile na prsou rozhalené a přepásané, z volných, bílých gatí a z krpců. Škoda, že nepodal Hanke na obrázku sváteční kroj valašský (malebnou slovanskou župicu a přilehavé nohavice). Zajímava je na obrázku našem pokryvka hlavy, vypadající na první pohled jako vysoká beranice zvláštního tvaru, zatím je to asi klobouk „na guráš". Za zcela jisté to arci nevydáváme. Tolik však je známo, že na vrchu klobouku valašského byl knoflík, za nějž se střecha klobouku připevnila buď jenom s jedné strany, čemuž se říkalo „na (jeden) guráš" — jako asi na přítomném obrázku — anebo se tří stran, čemuž říkáno „na tři guráše", — jak také Bílovský r. 1720. o hanáckých kloboucích poznamenal. Za kloboukem je zastrčeno jehličí, t. zv. četiny. Stejnou pokryvku

[2]) Ještě r. 1815. rozděloval Jurende Slovany moravské na 1. Hanáky, 2. Slováky, 3. Horáky nebo Podhoráky a 4. Podlužáky. — Slováky pak zase na a) vlastní Slováky u Hradiště Uh., Kyjova, Strážnice a Ostroha; b) Valachy u pramenů Bečvy; c) Zálešáky u Vsetína, Klobúk, Brumova až k Velké; d) Kopaničáře; e) Pasekáře a Salašáky. — Podlužáci jsou prý vlastně Chorváty. (Moravia 1815. p. 57. a 58. Grundrisse zur Ethnografie Mährens).

hlavy jako Hankův Zálešák mají ostatně také Slováci namalovaní v kancionále rektora novolhotského Pavla Rašky z let 1752—55. — V levici drží náš Valach fasku s brynzou (ovčím sýrem), v pravici pak nezbytný druhdy doplněk kroje valašského — totiž obuch či valašku, lehkou to sekyrku na dlouhém topůrku, která mu sloužila obyčejně za hůlku, po případě za zbraň.

Ze Slavkova. (Městský archiv). Obdržev od sl. purkmistrovského úřadu ve Slavkově ochotně dovolení, prozkoumati městský archiv zdejší, začež tuto příslušné díky vzdávám, podivil jsem se, co tu neprozkoumané dosud historické látky, obzvláště v porovnání k těm chudým zprávám, které o osudech našeho města uvedl Wolný ve svém monumentálním díle (Markg. Mähren, sv. II., str. 154. a 155.). Na doklad toho uvádím seznam a stručný obsah nejstarších a pro dějiny Slavkova nejdůležitějších listin v městském archivu zdejším chovaných. — Nejstarší listina, kterou jsem zde našel, je německá na pergameně, daná v Praze ve středu po sv. Petru a Pavlu r. 1416.: král Václav IV. uděluje jí městu Slavkovu, tehdy Nawssedlicz (Novosedlice) zvanému, městský znak a povoluje, aby týdenní trh ze soboty na pondělí přeložen byl. Udělený znak městský je v této listině namalován barvami a popisuje se takto: Štít na příč ve dvě půle rozdělený. V hořejší části je vrchní polovice z dvojhlavé orlice, jejíž levá (dle heraldiky pravá) půle je černá v poli zlatém, pravá (dle heraldiky levá) půle červeně a bíle (stříbrně?) kostkovaná v poli modrém; zoban této hlavy je zlatý. Na spodním poli nachází se spodní polovice bílého lva dvojocasého v poli červeném. Jest to patrně spojený štít Čech, Moravy a buď Slezska, nebo německého císařství.

(Znak tento nalezáme na všech starých pečetích města Slavkova, totiž na obou pečetích stříbrných: větší z roku 1657. s opisem českým: PECZET WIETSSY MIESTA SLAWKOWA, i na menší z r. 1696., jakož i na pečeti rychtáře slavkovského z r. 1611. s latinským opisem: SIG(illum) IVDICIS . CIVITA(tis) AVSTERLICZ. Jenom ulice Špitálská ve Slavkově má jiný znak ve své pečeti z r. 1611.; totiž pokud porouchaná pečeť to rozeznati dovoluje, dva vinné hrozny, oddělené od sebe příčným trámcem šikmým z prava na levo, v němž jsou dva nože vinařské. Opis pečeti zní: VLICE . SPITALSKA . BLIZ . MIESTA . SLAWKOWA. Ulice Špitálská měla až do r. 1851., kdy sloučila se se Slavkovem, své zvláštní zřízení, privilegia a knihy gruntovní, o nichž, doufám, budu moci ještě zprávu podati.)

Následující co do času je latinská, pergamenová listina krále Zikmunda, daná na Slavkově dne 23. března r. 1422., kterou dal dědičně Markovi synu Jana z Hodatic rychtářství (judicium) ve Slavkově s jedním

svobodným lánem a třetím dílem penězitých pokut. — Další listinou českou (na pergameně) danou na Budíně v úterý před sv. Lucií r. 1492. udělil král Vladislav Slavkovu třetí výroční trh na třetí neděli po hodu velikonočním, o osmi dnech.

Poslední listina slavkovská z XV. století je zároveň nejzajímavější pro místní dějiny. Je to česká listina daná na Slavkově ve čtvrtek den sv. Matouše evang. r. 1497. na pergameně, kterou Petr hrabě od sv. Jiří a z Pezinku, tehdejší pán slavkovský, stanovil práva a povinnosti měšťanů zdejších. Po úvodě, v listinách obyčejném, z něhož se vyrozumívá, že Slavkovští druhdy „listy a privilegia jim na jich vysazení práv a svobod dané měli jsú, a že jim ti listové a privilegia jejich za časuov dávných a válečných, když město Slavkov od nepřátel zkaženo bylo, tu pohynuli jsú, bez kterýchžto listuov až do tohoto času byli sú“ — ustanovuje tedy řečený hrabě Petr nejprve, aby měšťané „při soudu zahájeném, nebo obecním, anebo přístranním i při všech svých starodávních zvyklých obyčejích podle práva a zřízení pánuov města Brna beze vší překážky naší — — držáni a zachováváni byli, a při jich soudech my ani budúcí naši, ani úředníci naši, anebo kto jiný — — aby nesedali, ani jim co mimo právo Brněnské v jejich soudech rozkazovali. Jestližeby kdy jakéžkoli pře přišly před radu města svrchupsaného a oni toho dostatečně podle práva mezi stranami rozsouditi neuměli; mají se o to ku pánom starším Brněnským na rathúz utéci a jim se dáti tolikrát, kolikrátby potřebí bylo, právem naučiti, a což by jim za naučení podle práva svého vydali, na tom přestati mají, tak jakož od starodávna zvyklosť a obyčej těch práv užívati měli. A pakli by se kdy stalo, že by se někdo od práva městského na pána města toho odvolati chtěl, tedy ten jistý má a povinen bude nejprvé hřivnu groší obecnej mince běžnej starším, radě k městu položiti, a pán vyslyše při, má zase tu při ku právu městskému pustiti a podati. — Viny všecky — — buďto soudové, anebo kteréžkoli s naší (vuolí?) uložené pro hodné příčiny v tom městě na svrchu psané měšťany přenášímy a jich se — — zbavujem — —, tak že takové všecky viny — — rada města svrchupsaného k užitku města bráti od vinných mají — — kromě čtyř vin, totižto vraždy, žhářství, kvaltu domovního a násilí. Ty čtyři viny a pokuty nám a našim budúcím sobě pozuostavujem k našemu panství. — Kdyby přišel čas, že by měla rada nová sazena býti, tehdy stará rada má vybrati a vyvoliti mužuov opatrných a na cti řádně zachovalých dvanácte osob a každého jmenem napsati na ceduli a pánu anebo ouředníku, kterýžby ty časy na páně místě na Slavkově usazen byl, podati čtrnácte dní před tím, než by rok vyšel: a z těch dvanácti osob pán nebo ouředník na páně místě má míti moc a vuoli, vybrati šest mužuov a těch šest mužuov — — mají dva muže z starej rady, kteráž[1]) se jim nejlépe líbiti a zdáti i hoditi budú, k sobě voliti a ty dva z starej rady s těmi šesti mají trvati v tom úřadě do plného roku, tak aby ten úřad podle práva osmi mužuov spravovalo, a tak pán nebo úředník — — má je podle starodávného řádu a obyčeje zříditi a přísahu od nich přijíti a jich na ten úřad potvrditi — — a za to pán ani úředník žádných daruov ani pocty nemají bráti. — — Také hned při té ceduli od starej rady pánu anebo úředníku na páně místě vydanej táž rada má vybrati a vyvoliti čtyři osoby

[1]) Starý duál.

z mužuov opatrných i na cti zachovalých, kteříby vší obci města svrchupsaného podstatni byli a fojtem se býti hodili, též každého napíšíc na druhej zvláštní ceduli a při tej první pánu, anebo úředníku — — ji podati a z těch čtyř osob pán nebo úředník — — má míti vuoli a moc, jednu osobu vybrati a fojtem jej usaditi a věrnosť od něho přijíti a na ten úřad jej potvrditi". — —

Dále jim pouští všecky odúmrti (t. j. dává právo statek svůj dáti nebo testamentárně odkázati). „A pakli by kdožkoli z dopuštění božího bez poručenství umřel buď mužského nebo ženského pohlaví, tehdy veškeren statek toho umrlého, movitý i nemovitý, na nejbližšího přítele[2]), kterýby živ byl, přijíti a spadnúti má beze vší překážky. A jestli že by se přihodilo, že by toho umrlého žádného přítele — — nezuostalo, tehdy ta odúmrť na dvé má býti rozdělena a dána jedna polovice na kostel a druhá polovice na opravu města". — — — —

Dále je osvobozuje „ode všech robot orných, povozných, žencových i jiných všelijakých — — krom robot k velikému rybníku. Jestliže by kdy nějaká potřeba přišla k opravování Tazúsu (?) voziti a my nebo budúcí naši v tom jich ku pomoci potřebovali, to sobě — — k našemu panství pozuostavujem. Za kterážto svrchupsaná naše obdarování, práva a svobody a milosti — — měšťané — — i okolo města všichni jich obyvatelé — — dobrovolně — — podvolili jsú se na věčné časy nám — — nejprvé úroky anebo činže roční starodávní vysazené z lánuov, z polulání, z čtvrtí, z domuov činžovati a platiti, jakž jsú od starodávna činžovali a platili grošemi dobrými, stříbrnými — — a to rozdílně na sv. Václav — — polovici toho platu a na sv. Jiří — — druhú polovici téhož platu. Každý obyvatel v městě svrchupsaném, ktožby duom měl. blásky 7 gr. do roka má platiti; a to rozdílně: na sv. Jan puolčtvrta groše a na vánoce též puolčtvrta groše. Z domuov od starodávna vysazených, ženných[3]) peněz jednú v roce o sv. Václavě mají platiti tři kopy groší. Z svobodných rolí z lánu úroku — — každý má dáti do roka $1^1/_2$ kopy a 7 gr. — — a s polulání polovici toho, což přijde z lánu. Z robotných lánuov: za všecky roboty i kury[4]) mají a povinni budú činže do roka platiti z jednoho lánu 43 gr. — — a to rozdílně na sv. Jan puol druhého a dvadceti gr. a potom na vánoce hned přišlé též puol druhého a dvadceti gr. a s polulání polovici všeho toho, což přijde z lánu robotního. Z domuov každý obyvatel města svrchupsaného i okolo města za všecky roboty i kury platu ročního má vdávati 17 gr. — — Ktožbykoli z měšťan a obyvateluov města — — piva jakážkoli vařil, počna od sv. Václava až do sv. Jiří, ten každý povinen bude platiti slove župného[5]) 24 gr. — — A opět ktožby piva vařil od sv. Jiří až do sv. Václava, vždy každý povinen bude z tohoto jisté župné dávati 24 gr." Platy tyto má vybírati a odváděti fojt. (Dokončení.)

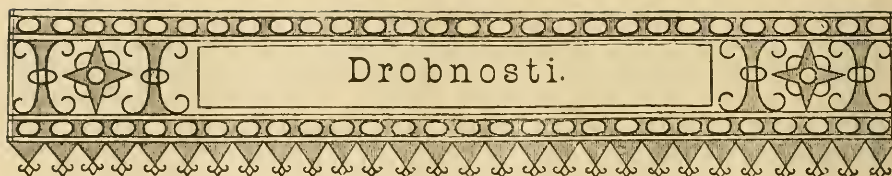
---

[2]) T. j. příbuzného.

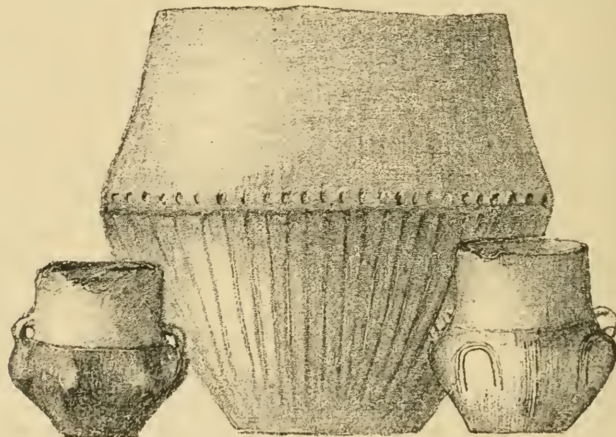
[3]) Ženné peníze = dávka za robotu ve žních.

[4]) Slepice, jež před tím pánu odváděti musili.

[5]) Tohoto slova Brandlův Glossář nevysvětluje.

Popelnicové hroby v Kožušanech. Dne 19. května 1891. vypravili se Dr. Wankel a několik ještě členů muz. spolku olom. do Kožušan u Olomouce, kde odkryto bylo popelnicové pohřebiště. Obětavý nadučitel kožušanský p. Pecha a p. starosta Kyselý přičinili se hlavně o zachování těchto starožitností. U pevnůstky olomucké poblíž Kožušan má pan Sigmund Masařík, hostinský v Kožušanech, najatý pozemek, na kterém při zakládání nové role nalezly se popelnice. Pan Masařík dovolil velmi ochotně, by muz. spolek naleziště ohledal a starožitnosti vykopati dal. Před svatodušními svátky přišlo se zase na velkou, také do červena vypálenou nádobu, z níž tu však nalezena již jenom polovice. Když totiž vojsko při stavbě náspu odtud hlínu bralo, odkopána skoro všem velkým nádobám hořejší část jejich. Nádoba ležela povalena na bok a vedle ní stála o něco níže popelnice jiná, kteráž velkou tuhovou, dvěma ouškama opatřenou misou pokryta byla. Dno mísy taktéž již scházelo, zato popelnice se zachovala celá a takořka neporušená. V povalené popelnici, kteráž taktéž při hrdle pod okrajem prstovým ornamentem jest ozdobena, nebylo kromě spálených drobných kostí ničeho. Za to do popelnice vedlejší vloženo

Nádoby z hrobů Kožušanských.

na první velkou, červeně vypálenou, z hlíny drobným pískem a potlučenou slídou promíchané urobenou, břichatou popelnici, kteráž opatřena byla čtyrmi vypuklinami na místě oušek. I kolem hrdla byla popelnice ozdobou prstem vytlačenou opatřena. Po délce pak až k ozdobě byla nádoba pruhována, kteréžto pruhy hrnčíř mokrými prsty utvořil. V popelnici kromě spálených kostí jen popel a několik střepů z malé tuhové nádobky a polovice misky s ouškem se nalezalo. Několik kroků od popsané popelnice přišli prý dělníci dříve již na dvě podobné nádoby, které však rozbili. Kopáno pak dále a tu přišlo se bylo několik zelených skleněných perel, kousek tenké bronzové duté perle, na dně pak byly spálené kosti. Nádoba barvy černé jest uhnětena z hlíny, tuhou a slídou hojně promíchané, kolem těla malými zářezy ozdobená, k hrdlu hladká, ke spodu však drsná, kolmými, mělkými rýhami opatřená, jež mokrými prsty způsobeny byly. (Prostřední velká popelnice na obr. na str. 28.) Výška její obnáší 27 cm., průměr otvoru 29 cm., největší průměr 37 cm., objem největší 110 cm., průměr dna 14 cm. Den na to vykopal pan Pecha podobný hrob popelnicový. Velká nádoba červená opětně byla na malé kousky rozdrobena,

za to vedlejší popelnice tuhová, kteráž původně též velkou, nyní rozbitou misou pokryta byla, zachovala se takořka celá. Při ní spolehnuta byla malá popelnička se dvěma ouškama, bez ozdoby; jenom šest vypuklin na břichu jejím dodává jí zvláštního tvaru. (Popelnička po levé straně na obr.) Zakryta byla polovičkou malé misky. Ve velké hladké popelnici bez oušek byly spálené kosti, něco střepů, dvě malé nádobky ušlechtilých forem typu lužického a pěkným ornamentem zdobené. (Nádoba po pravé straně na obr.) Jejich největší průměr činí 12 cm., výška 10 cm., průměr otvoru 7 cm. V jedné byla hlavička z bronzové jehlice a drobné kostky, v druhé bylo jen několik spálených kostek. Pozoruhodno jest, že černé tuhové popelnice opatřeny jsou na dně, mísy pak, jimiž hrnce byly přikryty, po stranách kulatými malými otvory. Totéž shledáno bylo i na nádobách z jiných pohřebišť, na př. v Maria Rast ve Štyrsku. (Mitth. d. Centr. Comm. f. Erf. d Kunst- u. hist. Denkm. Wien 1875. Alfons Müllner: Der Urnenfund bei Maria Rast in Steiermark.) Domnívám se, že otvor ten učiněn v popelnicích proto, by duše zemřelého při zmrtvých vstání ze svého hrobu vyjíti mohla. *Vl. H..... ová.*

Kroj lidový ve Veřovicích u Frenštátu. Vraceje se jednou o minulých prázdninách z petrografické výpravy zpět do Hodslavic, měl jsem ve Veřovicích nějakou hodinku času ke vlaku. Protože již dříve pozoroval jsem, kterak z celé bývalé (v minulém století) farnosti Životické, ovšem neněmecké, k níž patřívaly: Hodslavice, Mořkov a Veřovice, tato poslední, od veškerého spojení se světem abych tak řekl nejvzdálenější osada, nejlépe svůj starodávný kroj udržela, byl jsem velice povděčen náhodě, která v hostinci Veřovském zprvu se starou ženou a pak, když se řeč rozpředla, i se starým mužem mne svedla, kteříž oba nejen mé otázky ve příčině starého, původního kroje ochotně zodpovídali, nýbrž i celý ten kroj ve všech částech zachovalý mně ukázali.

V Hodslavicích, kdež již po dvě leta o prázdninách pobývám, mají ovšem ještě některé zbytky krojové (čepec, rukávce přetvořené, živůtek přetvořený), ale toho starého kroje, v němž ještě poslední sestra Palackého vypodobniti se dala, již tam nenajdeš. Více uchoval Mořkov, nejvíce však Veřovice. Však i tu dnešní kroj jsou jen zbytky. Původní kroj nosí jen několik starých lidí. Kroj ten mohli bychom nazvati přechodem starého valašského ku starému slezskému kroji, jak vidíme jej dosud v okolí Těšína, ovšem hlavně pokud ženského kroje se týče.

Staré kroje vůbec udržely se dosud hlavně při svatbách a jiných slavnostních okolnostech (křtu, pohřbu, Božím těle atd.); tak i ve Veřovicích nejstarobylejšími byla roucha svatební. Svatební roucho nevěsty skládalo se z tak zv. kromrážky (ve Veřovicích vyslovili by „kromrážkê“). To byla sukně asi do lýtek sahající z červené vlny utkaná (vyšlo prý na ni až tři funty vlny), vrapovaná, dole na dlaň modrým lemováním ozdobená a nahoře k živůtku damaškovému, napředu sešněrovanému přišitá. Živůtek lemovaný a zdobený zlatými asi 4 cm. širokými portami, úplně podoben je známým nízkým živůtkům Těšinským. Ke kromrážce připojila se modrá „kasanka“ (zástěra) a rukávce „s taclami“ asi po způsobu slováckých, s malým „kráslem“. „Tacle“ spadaly přes lokty dolů a byly podvázány dlouhými pentlemi. Jako roucho pro chladnější dny přistupovala krátká „župka“ z bílého flanelu. To byl šat pro zdavky. Odpůldne svatební nastupovalo již obecné roucho: leknice stienká (tenká sukně) černá s modrou pantlí jako kromrážka a živůtek byl červený, soukenný s modrým lemováním a zdobením jako živůtek kromrážky. Župka k tomu byla černomodrá se žlutými knoflíky. Na hlavu dala se bílá „šatka“ s červeným a zlatým vyšíváním a přehozen přes ramena bílý „ubrus.“ Ostatně se nosily „šátky“ na hlavu „krajové“ (tištěné), „tkaničkové“ s prolamováním, bíle vyšívané, „lipské“ atd. a „rožnovské“ tištěné kasanky ze dvou půlek, na „stienké leknice.“ V zimě nosily ženské dlouhé kožichy, kolem krku a rukou liščinou, dole teletinou (srstí) zdobené, barevnými kůžičkami pošité, od boků odstálé. Punčochy nosily se červené. Obuv byla pro leto botky „s ušima“, jazykovitým to přeložením přes šněrování červených pantlí. Botky byly nízké na způsob tak zv. našich pařížských. V zimě nosily se papuče černomodré soukenné se zeleným lemováním; měly též ucho a na něm střapec. Vdané ženy nosí tu dosud na hlavě pod šátkem čepečky škrobené se síťkovaným dýnkem bez krajkoví v předu na čelo padajícího.

Šat mužských skládal se z nohavic přiléhavých, černomodrých, na lýtkách haklíky upjatých, obyčejně s jediným „puntem“ (kapsovitým ošněrovaným bočním otvorem) po „módě Valašské“ (na den všední nosily se nohavice z bílé huně), z košile po způsobu valašském u krku úzce vyšité, širokého (na tři dlaně) červeného opasku, červeného „brucleku“ (vesty) a černomodré župky se

dvěma řadama olověných vypouklých knoflíků. Hlavu kryl vysoký klobouk jako useknutá homole vypadající, vyšperkovaný nad střeškou na dva prsty aksamitovými šňůrami. Těmto kloboukům říkalo se „klobúcké“ a vedle nich byly i jiné „uherské“, širokostřeché, nízké. Na nohách n sila se „kopýca“, bílé to huněné krbce v zimě v létě. Ovšem i vysoké boty — kdo si je mohl zaopatřiti — se nosily. Pacholci mívali širokou aksamítku (vydrovku) a na klobúku „tři fábí“ (sic!) pera. Ženatí nosili v letě o slavnostech „župici“ zelenou do půl stehen sahající, od těla, od pasu začínaje, odstávající. Knoflíky na ní byly olověné, jedny pleskaté, druhé kulovaté, výložek u rukávů červený. Všechno bylo zeleně lemováno. V zimě nosili mužci krátký, někdy i dlouhý (do půl lýtek) kožich.

Celkem byl zde kroj svěčný, byť i ne, vyjma snad „komrážky“, bohatý. Nevím však, vydrží-li zbytky jeho, které dosud hlavně ženské uchovaly, ještě deset let.

Jos. Klvaňa.

Románský portál velehradský. Za své poslední návštěvy v Uh. Hradišti prohlédl jsem si též objevený na Velehradě portál. Náhodou téhož dne meškal v Uh. Hradišti vdp. P. Fr. Koželuha, jenž se též chtěl súčastniti schůze bohoslovecké na Velehradě. Vydali jsme se tedy společně dne 29. července na Velehrad, a prohlíželi jsme ještě téhož, jakož i příštího dne portál vícekráte důkladně. Hlavní úsudek, jejž jsme si utvořili, shoduje se s úsudkem pp. inženýra Pallata a architekta C. K. Černého (v čísle 32. toh. časop.) v té věci, že účel portálu je prozatím záhadným. Jinak ale jsme usoudili o domnělém stáří portálu, k čemuž nás přimělo několik značek na portálu, o nichž se oni pánové nezmínili. — Na dvou velkých čtvercových kamenech, jež vedle nosníku zasazeny jsou, nalezají se dvě kamenické značky — kotvy — jejichž pravá má podobu ⁄, levá pak ⸦; značku prvější lze též viděti na kostele poblíž apsidy na evandělní straně se nalezající; mimo to kosočtvercový pas, zdobící portál, souhlasí úplně s pasem, jenž zakončuje ornamentiku hlavní apsidy, jejíž technika souhlasí úplně s technikou portálu. Považíme-li ještě k tomu, že hloubka prahu portálu a hloubka patic apsidových, odhalených r. 1885. je skoro tatáž, nemůžeme nevysloviti domněnku, že portál i apsidy jsou stejnodobé, t. j. staršího původu než-li ze 13. století. — Mimo to nalezl vdp. P. F. Koželuha na kamenech, jež hraničí s patkami venýře portálu, stopy starých freskových malеb, při čemž nám sdělil vldp. P. rektor velehradské kolleje, jenž nás doprovázel, že i kameny ostatní portál vroubící jevily stopy žluté barvy. — Dále třeba upozorniti na tu okolnosť, že portál nalezá se zrovna v oné čáře, kde roku 1885. za kostelem odhaleny byly základy starého konventu. — Upozorňuji na tu okolnosť proto, že snad může býti vodítkem k určení účelu. Že by portál byl pobočným vchodem chrámovým, je naprosto vyloučeno tím, že by musel býti ve zdi obráceně zasazen. — Doufejme, že další badání na Velehradě odhalí ještě jiné památky, jež k nám budou mluviti zřetelněji, než památky posud objevené.

J. D. Štoček.

K otázce o rodišti J. A. Komenského. Dodatkem ku zprávám o rodišti Komenského, které Hrazděra ve svém spisku „O jméně a rodišti J. A. Komenského“ sestavil, zaslal nám p. F. Tischer z Jindř. Hradce následující poznámku: „Na mapě diecéze olomoucké od Jana Václava svob. pána z Freyenfelsů, kanovníka olomouckého, vydané r. 1762., při vsi Komně týmže tiskem, který je na celé mapě, zřetelně vytištěno jest: „Komnia, Comeny patria“. — Laskavostí dp. J. Vyvlečky zaslán byl nám jeden výtisk této mapy z Olomouce, i mohli jsme se očitě přesvědčiti o tom, že na oné mapě tak vskutku stojí.

Úmrtí. Dne 24. září m. r. zemřel Dr. Izidor Kopernicki, professor anthropologie při universitě krakovské, slavný polský anthropolog, maje 66 let věku svého. Články své, týkající se hlavně poznání fyzické povahy lidu haličského, ukládal nejvíce v publikaci krakovské akademie věd: „Zbiór wiadomości do anthropologii krajowéj“. Věnoval při tom čilou pozornost také lidovědě české a udržoval přátelské styky s našimi učenci v oboru anthropologie, z moravských zejmena s Drem. Wanklem.

Dne 3. listopadu m. r. zemřel c. k. místodrž. rada na odpoč. Moric Lüssner, horlivý starožitník český, jenž napsal četná pojednání archeologická, zvláště do „Památek archaeolog. a místopisných“.

Dne 29. listopadu (dle rusk. kalendáře) zemřel prof. charkovské university A. A Potebnja, znamenitý slovanský filolog a ethnograf. Vydal mimo jiné několik spisů o národních písních ruských.

Dne 30. listopadu m. r. zemřel v Pešti přední maďarský národopisec Pavel Hunfalvy.

Dne 2. ledna t. r. skonal náhle professor slavistiky na universitě varšavské Jos. Perwolf v 50. roce věku svého, rodem Čech. Napsal četné články hlavně do „Časopisu českého musea“ a pracoval právě o velikém díle o Slovanech.

Dne 8. ledna t. r. zemřel ve Vídni v 56. roce věku svého p. Ignác Spöttl, neunavný a obětavý sběratel starožitností; byl upřímným naším příznivcem, jakož to dokazují pěkné obrázky Hostýna, měděné sekyry od Hodonína a j., jež pro náš muzejní časopis kreslil. Svá badání archeologická soustředil hlavně na Dolní Rakousy.

Dne 13. ledna t. r. zemřel v Paříži slavný anthropolog francouzský A. de Quatrefages ve stáří 81 let.

Kritické úvahy o otázce národnosti předhist. obyvatel střední Evropy.

Dra. Martina Křiže spis **„Kůlna a Kostelík“**. (Posuzuje *Jarosl. Palliardi*). Pan autor dospěl ve spisu tomto k úsudku, že Slované u nás národem předvěkým býti nemohli, že od pradávna národem předvěkým u nás byli keltičtí Bojové, kteří mezi rokem 113. a 60. před Kristem z krajin našich vytlačeni byli, po nich že osadili krajiny českomoravské germanští Markomané a po nich teprve počátkem století šestého po Kristu slovanští kmenové. Mínění toto opírá p. autor o četné důvody jazykozpytné, dějepisné, místopisné, numismatické, archeologické a kraniologické, věnovav rozjímání o otázce této 192 strany svého spisu.

Ačkoli tu důvodů sneseno mnoho, nepokládám přece to, co p. spisovatel uvedl, za dostatečný a nezvratný důkaz mínění svrchu položeného, zejména pak nepovažuji nikterak za dokázánou větu, že Slované u nás národem předvěkým býti nemohli, kterouž p. spisovatel opírá hlavně o svůj důkaz jazykozpytný.

Úkolem těchto řádků není obsáhlá a podrobná odpověď, kteráž by sepsání objemného spisu vyžadovala, nýbrž toliko přivedení některých námitek, kteréž se pisateli při čtení spisu páně Křížova namanuly a jejichžto uveřejnění děje se pouze za tím účelem, aby jiní povolanější následovali a věcnou rozpravou k objasnění sporné dosud otázky po národnosti předhistorických obyvatel vlasti naší přispěli.

Pokud se dotýče důvodů jazykozpytných, jest mi především podotknouti, že p. autor důkaz tento buduje na základě názoru, že Slované v době předhistorické zaujímali pouze krajiny, jež rozkládají se mezi Tatrami a Vislou, mezi mořem baltickým a mořem černým k řekám Donu a hořejší Volze, že v této tak zv. společné pravlasti slovanské po mnoho věků společný jazyk a vzdělanosť svoji rozvíjeli, asi v VI. stol. po Kr. z této společné pravlasti se vyrojili a střední Evropu lidem svým zaplavili. Dle učení, jehož se p. Dr. Kříž přidržuje, mohly pojmy a názory, které všem nynějším jazykům slovanským společny jsou, povstati a u Slovanů rozšířiti se pouze v době, kdy tito jenom domnělou pravlasť zatatranskou obývali.

Avšak pohlédněme na mapu Evropy, jak ohromné prostranství je vytčeno hranicemi svrchu uvedenými za pravlasť slovanskou! Považme, že tato oblasť v době předhistorické tak jako ostatní země slovanské ještě v době historické osazena byla četnými samostatnými kmeny slovanskými a uznáme zajisté, že nic na překážku není, abychom připustili možnosť rozšiřování pojmů a společných názvů všeslovanských u kmenů slovanských předvislanských a předtatranských, když toto pokládáme za skutečnosť ve příčině četných a lidnatých kmenů slovanských, kteříž obsáhlé prostranství zatatranské obývali.

Že pak rozšiřování názvů společných mezi Slovany i v tom případě díti se mohlo, když Slované netoliko t. zv. pravlasť zatatranskou nýbrž i krajiny předtatranské a předvislanské obývali, tomu nasvědčuje skutečnosť, že i v době historické rozmanité názvy všeslovanskými se staly jako na př. mše, oltář, pohan, puška a jiné, kteréž Dr. Kříž na str. 251. spisu svého uvádí, a neméně i okolnosť, že staří Slované pilně obchodu si hleděli a obchod zajisté nejen s cizinou nýbrž i ve spolek velmi čile vedli. Přišel-li kupec slovanský ze kmene, který železo od sousedních Reků seznal, k jinému kmeni slovanskému, jemuž kov tento ještě znám nebyl, pojmenoval zajisté i zboží, kteréž ku koupi nabízel a jest zajisté velmi pravděpodobno, že Slovan kovu tohoto neznalý necbť bydlel za Tatrami nebo před Tatrami, se znalostí železa přijal i název jeho, kupcem slovanským aneb kmenovci jeho z řeckého $\chi\alpha\lambda\kappa\acute{o}\varsigma$ slovanskému mluvidlu přizpůsobený.

Stejným způsobem mohl se i rozšířiti všeslovanský název kuru z perského slova „churu“ utvořený. — Nehledě k tomu, mohly společné nyní názvy slovanské mezi jednotlivými kmeny slovanskými rozšiřovány býti i pozdějšími přistěhovalci, kteří ze zemí slovanských do jiných zemí slovanských bráti se mohli. Připomenuli jsme právě názvů „kur“ a „železo“; oběma těmto názvům, jakož i všeslovanskému názvu kováře přikládá Dr. Kříž veda důkaz jazykozpytný velikou váhu, doklá

daje, že předhistoriské vrstvy u nás již z toho důvodu od Slovanů pocházeti nemohou, poněvadž v předhistorických (předvěkých) vrstvách kostí kuřích není a poněvadž nejstarším vrstvám schází kov a zejména železo.

O železe i kuru pojednali jsme již svrchu a zbývá připomenouti, že dle zpráv Julia Caesara staří obyvatelé Britanie kur znali, což na jevo vychází z kn. V. kap. 12. pamětí o válce gallské, kdež Caesar o Britanech pojednávaje, praví: „Zajíce a slepice a husy ochutnávati pokládají za hřích; tato zvířata přece živí pro radosť a potěšení“. — Pokud se dotýče názvu „kovář“, jest nám na paměti míti, že tomuto slovanskému názvu odpovídá bret. corn. cymr. „gof“ a kelt. „goba“ (viz O. Schrader, Sprachenvergleichung und Urgeschichte II. Aufl. p. 226.). Patrná tu příbuznosť názvů slovanských a keltických, na základě kteréž dle postupu Dra. Kříže bylo by lze tvrditi, že kovář Keltům a Slovanům v nějaké oběma společné pravlasti znám byl a že tudíž starší vrstvy předhistorické u nás ani Keltům přisouzeny býti nemohou!

Možnosť, že by Slované již v době předhistorické v krajinách předtatranských byli bydleli, popírá p. spisovatel vůbec z toho důvodu, že stupeň vzdělanosti, jehož Slované v pospolité vlasti zatatranské (dle názorů všeslovanských) dosáhli, byl s ohledem na stupeň člověka předvěkého příliš vysoký. Za doklad toho sestavena Drem. Křížem celá řada tabulek názvů všeslovanských, vztahujících se na dům a jeho části, na domácí zvířata a chov jejich, na užitek z domácích zvířat, na obilí a jiné plodiny zemské, na nářadí a práce hospodářské, na stromy ovocné a ovoce, na řemesla a výrobky řemeslnické, na domácí práce a výrobky, na jídla, nápoje, šatstvo, obchod, náboženství, na základy práva soukromého a veřejného a na rodinu staroslovanskou.

Oproti obrazu kulturnímu na základě tohoto materialu jazykozpytného sestavenému staví p. spisovatel obraz kultury člověka předhistorického, jak se jemu jeví podle nálezů z vrstev předhistorických vydobytých, zapomíná však zcela, že vrstvy předhistorické zachovaly nám pouze některé věci hmotné, kteréž dle povahy své pozdějším věkům udržeti se mohly a že protož obraz vzdělanosti na základě nálezů rozvinutý nikdy dostihnouti nemůže toho, co nám jazykozpytci na základě srovnávání názvů o stavu vzdělanosti národů předhistorických předkládají.

Ostatně dlužno na paměti míti, že obraz kulturní, o němž nám svědectví podávají nálezy z proslulých staveb jezerních a ze mnohých hradišť, rovinných osad a hrobů předhistorických vydobyté, zcela dobře vyváží to, co zbude na tabulkách páně Křížových, když z nich vyloučíme pojmy a věci, po nichž se vůbec žádné památky hmotné na naše časy zachovati nemohly. Na dotvrzení toho, co zde vysloveno, dostačí zajisté malá ukázka sestavená na základě nálezů ze švýcarských staveb kolových, kteréž zajisté s dobrým svědomím lze postaviti po bok i našim starším hradištím. Z nálezů těchto seznáme, že člověk předhistorický obýval stavení dobře zřízená a nejenom jeskyně neb chýše chatrně zbudované, že upravoval potravu svoji na ohništích a pecích, že pěstoval skot, brav a vepřový dobytek, že znal koně i psa, že uměl vydělávati kůže, že pěstoval pšenici, ječmen (v době bronzové též oves), hrách, čočku (v době bronzové i boby), mnohé druhy ovoce a mezi nimi i druh zušlechtěných jablek, len, z něhož vzorkované látky tkáti dovedl, že znal vozy, lopaty a vidle z parohů zhotovené, že uměl v pozdějších dobách kov slévati, že znal sekery, motyky, dláta, píly a nože kamenné a později bronzové, kotly, meče, dýky bronzové, kopí, střely z kamene, kosti a bronzu, uzdy, štíty atd., desky, klády, mosty, čluny, velmi rozmanité zboží hrnčené forem na mnoze velmi vkusných a krásně ozdobené, cedidla, lžice, ruční mlýnky, chléb (ze pšenice a prosa), skleněné perly (jistě v době bronzové), spony, jehlice a jiné ozdoby, byt tyto z velké části z cizích rukou pocházely.

K nálezům těmto, kteréžto s ohledem na zachovávající vlastnosť vody a bahna, v nichž uloženy byly, jsou mnohem bohatší a úplnější nežli nálezy z bydlišť jiných, druží se četné nálezy hrobové, z nichž poznáváme, že člověk předhistorický dle jistých o náboženství svědčících obřadů své zemřelé nejprve pohřbíval a později spaloval a na hroby často vysoké mohyly nasypával.

Nemoha zde zabíhati do podrobného vypisování vzdělanosti člověka předhistorického v různých obdobích vývoje jeho, doufám, že tato skrovná ukázka postačí, aby seznáno bylo, že svrchu dotčený důvod p. Drem. Křížem proti *možnosti* obývání Slovanů v době předhistorické v krajinách předtatranských pronešený na pevných základech nespočívá.

Další důvod p. Dra. K. jest založen na tvrzení, že osady slovanské nejsou na místech těch, na nichž nalezala se sedliště lidí předvěkých. Domnívám se, že výrok tento tak všeobecně neplatí, jak jej pan spisovatel pronáší a uvádím za doklad ně-

které zkušenosti, kterých jsem na Znojemsku nabyl, ponechávaje ostatním pp. badatelům, aby své zkušenosti ve směru tomto veřejnosti podali.

Pro soukromou potřebu svoji sestavil jsem mapu předhistorických nálezů okolí znojemského. Pohled na mapu tuto ukazuje, že velká většina nalezišť předhistorických těsně přiléhá ku nynějším osadám a že mnohá naleziště jsou uprostřed osad. Za doklad toho uvádím: Porůzné avšak četné nálezy hlazených nástrojů kamenných vyskytly se v nejbližším okolí Znojma, Hradiště nad Znojmem, Velkých Mašovic, Bezkova (zde též v osadě samé), Lukova, Citonic, Mramotic, Kravska, Pavlic, Přimětic, Plenkovic, Hlub. Mašůvek, Bojanovic, Jevišovic, Střelic (zde také v osadě), Biskupic, Boskova Týna, Jiřic, Únanova, Plavče, Rudlic, Vevčic, Černína, Němčiček, Mikulovic, Křepic, Stupešic, Ratišovic, Tvořihraze, Výrovic, Žerotic, Hor. Dunajovic, Domšic, Višňového, Křtěnice, Těšatic, Vel. Oleksovic a Miroslavi. Celkové nálezy zaznamenávám: ve Hnanicích (Gnadlersdorf) žárové jámy se střepinami hrubými z volné ruky urobenými; u Kallendorfu osadu se starou keramikou a krušci bronzoviny; v Oblekovicích (Oblas) skrčené kostry s bronzy rázu Unětického a při pohřebišti osadu velmi starého rázu, u Milifronu kulturní vrstvu s hrubými střepinami a nástroji pazourkovitými, u Hodonic žárové jámy dílem s nástroji kamennými a s tečkovanými střepinami, dílem s keramikou souhlasnou s rázem keramiky plochých hrobů popelnicových, pak jednu jámu, v níž nalezeny pouze střepiny mladšího rázu vlnitými ozdobami okrášlené. Nad jámami těmito táhne se vrstva kulturní obsahující střepiny mladší vlnitými čárami okrášlené (Burgwalltypus). U Borotic je těsně při osadě skupina mohyl; ve Znojmě zjistil jsem na Novosadech jámy s nástroji kamennými a se střepinami pomalovanými, na hradě pak vrstvy kulturní, z nichž spodní nástroje kamenné, drobné věci bronzové, střepiny a nádoby rázu neolithického, rázu doby bronzové a rázu hallštatského obsahují, kdežto hořejší vrstvy opětně charakterizovány jsou keramikou mladší (Burgwalltypus), kroužky hákovými a jinými nálezy soudobými. Na Hradišti nad Znojmem nalezl jsem hroby žárové, jednotlivé nástroje kamenné, koštěné a bronzové a pak opět nádoby a střepiny z nádob význačnými pro dobu mladší vlnicemi a jinými soudobými ornamenty okrášlené; u Těšatic shledal jsem při samé vsi žárové jámy se starší keramikou; u Výrovic nalezeny krušce bronzové; u Vevčic na blízku vsi sekyrky měděné; v Mikulovicích střepiny staršího rázu a pak opět pohřebiště kosterné s kroužky hákovými; u Mikulovic „u sv. Marka" jámy žárové se střepinami velmi hrubými; asi $^1/_4$ hodiny od Křepic je známé hradisko křepické s nálezy z doby neolithické, bronzové i hallštatské; v Hor. Dunajovicích objevil jsem u příležitosti prozkoumávání kosterného pohřebiště s kroužky hákovitými jámy žárové, kteréž obsahovaly nástroje kamenné; nad Jevišovicemi je stráň „starý zámek" zvaná, na níž jsem zjistil zbytky osady předhistorické s nástroji kamennými; u Šatova byly zjištěny hroby žárové a v pustině „Moskovice" u Micmanic objevil jsem na břehu Dyje silnou vrstvu kulturní, ve které jsem kromě četných střepin starého rázu nalezl též válcovité závaží hliněné. Oproti této řadě nálezů, pocházejících nepochybně z doby předvěké a z nichž mnohé, jak na příslušných místech uvedeno bylo, vedle nálezů z mladší doby pocházejících učiněny byly, shledal jsem na Znojemsku mladší dobu „slovanskou" totiž t. zv. „Burgwalltypus" pouze při následujících nynějších osadách a sice na hradě ve Znojmě, na Hradišti nad Znojmem, u Hodonic, v Mikulovicích, v Hor. Dunajovicích a na t. zv. Pustém Zámku u Višňové. Ačkoli tyto mladší nálezy poměrně dosti skrovným počtem zastoupeny jsou, nepřipadne zajisté nikomu na mysl pronésti úsudek, že všechny ostatní osady v okolí Znojemském, v nichž mladší tyto nálezy dosud učiněny nebyly, pocházejí z doby ještě pozdější nežli jest ona, do kteréž dotýčné nálezy mladšího rázu vřaditi sluší. Domnívám se proto, že p. Dr. Kříž také v tomto ohledu nepodal dostatečný důvod pro tvrzení své, že Slované v době předvěké u nás bydleti nemohli.

(Pokračování).

Literatura.

Ethnologische Mitteilungen aus Ungarn. *(Ethnologické zprávy z Uher).* — Časopis tento založen byl r. 1887. od prof. Dra. **Ant. Herrmanna** v Pešti. Do r. 1889. vyšly ho však jenom tři sešity — arci dosti objemné, ve čtvercovém formátě, a teprva r. 1891. vydáno zase dalších 5 čísel ve formátě osmerkovém, ve zcela jinakém uspořádání za redakce Dra. Herrmanna a Lud. Katony — všechno v jednom sešitě, při čemž číslo prvé zastupuje Oznamovatel společnosti pro národo-

vědu Uher (Anzeiger der Gesellschaft für die Völkerkunde Ungarns).

Jsou to tedy pestré osudy, od nichž časopisu toho neuchránil ani lichotivý výrok anglického folkloristy Charlesa G. Lelanda, jenž ve svém přípise na společnosť pro národovědu Uher nazval časopis ten „nejlepším lidoslovným časopisem v celé Evropě". (!) Jsme vážným časopisem a proto necháme tento výrok bez poznámky. Ostatně tolik je pravda, že Ethnologische Mitteilungen aus Ungarn mají mezi jiným vskutku cenné rozpravy z lidovědy; ve starších třech sešitech zejmena: od Katony Všeobecná charakteristika maďarské lidovědy; obzvláště pak zajímava je rozprava Dra. Herrmanna: Příspěvky ku srovnání lidové poezie. Jen mimochodem upozorňujeme tu autora na omyl, jemuž podlehl, přijímaje za pravdu, co o písni „Siládi a Haďmáši" r. 1884. maďarský historik literární Kardos tvrditi se odvážil, obviniv bez pozitivních důvodů Kollára z mystifikace s touto písní prý provedené. Kollár otiskl totiž slovenský text této písně podle starého rukopisu ve svých Zpěvankách. Když se zdvihla v Čechách před několika lety „bouře rukopisná", zatoužil p. Kardos po podobných vavřínech a obvinil Kollára, že on píseň tu z maďarčiny do slovenčiny sám přeložil a překlad ten za starý původní text slovenský vydal. Zatím podařilo se podepsanému najíti jiný starý rukopis této slovenské ballady z r. 1684., o kterém Kollár nevěděl a který dokazuje naprostou bezpodstatnosť onoho nařknutí Kollára z mystifikace na této písni prý spáchané. (Obšírný článek o tom vyjde co nejdříve v Časopisu matice moravské). — L. Csopey posuzuje sbírky rusínských národních písní — to se rozumí, že nepříliš příznivě. Dr. Fr. S. Krauss podává s komentárem a překladem bosenskou píseň Sveta Nedeljica a jinou o Nakić Huseinovi (das Burgfräulein von Pressburg); konečně posměšnou píseň ze Slavonska; J. Asboth pak sděluje „píseň z Gusinje". L. Thallóczy podal příspěvky k víře v upíry mezi Srby. Vil. Schulenburg píše o ženě jihoslovanské. Několik národních písních chorvatských, srbských, slovinských tu přeloženo do němčiny; výběr je nahodilý a cena překladů nestejná. — Všechen ostatní hojný obsah svazku 1887—89 věnován je ostatním národům, Uhry obývajícím a také jiným národům s Maďary spřibuzněným. — Z ročníku 1891. zajímá nás na předním místě přednáška Dra. S. Czambela: Příspěvek k ocenění sbírek slovanské lidové poezie (Zur Kritik der Editionen slovakischer Volksdichtungen). Stačí říci, že jemu žádná z dosavadních sbírek slovenských národních písní a pohádek nevyhovuje — vyjímaje sbírky pohádek Janka Rimavského, (ve článku Czambelově stojí „Ramavski", což je patrně tiskovou chybou) z r. 1845. a Škultéty-Dobšinského z let 1858 61 O slovenských pohádkách Boženy Němcové pan Czambel neví. Zvláště příkře vyslovuje se o Kollárových Zpěvankách. Neupíráme, že sbírka ta má vady; ale spravedlivý kritik nezapomene na to, že Kollárovy Zpěvanky jsou jednou z prvních co do času sbírek národních písní a že na tu dobu (v letech třicátých) jsou publikací zrovna epochální. Obsahují arci mnohé písně, jež nejsou lidovými ve vlastním slova smyslu a dnes by každý vydavatel učinil i z písní vskutku lidových přísnější výběr, nežli Kollár, jenž nevymýtil ani některých neestetických výstřelků lidových písní; ale že on otiskl na př. písně měšťanské a rektorské, za to jsme jemu jenom povděčni, poněvadž by jinak tyto písně dnes snad již byly navždy ztraceny; třebas jejich umělecká cena je skrovná, nesluší jich přece ignorovati. Do jisté míry má Dr. Czambel pravdu, praví-li, že Kollár slovenské písně počešťoval; on však tvrdí, že Kollár „čechizoval" nejen řeč, ale i ducha písní slovenských. Rádi bychom viděli na konkretním případě, jak to Kollár nastrojil, aby také ducha slovenských písní zčechizoval. Taková paušální výtka bez uvedení konkretních případů nedokazuje nic. Dále tvrdí p. Czambel, že „mnohé z písní od Kollára uveřejněných jsou jenom slabé překlady písní maďarských". Tento výrok svůj opřel poukázaním k jediné písni o Siládim a Hadmažim, o které ostatně akta ještě nejsou skončena, jak jsme nahoře zaznamenali. O tom, jak obeznalý je Czambel v československé literatuře, svědčí tato věta jeho: „Jak Kollár smýšlel, o tom vydává světlo jeden jeho list k Šafaříkovi, který onehdy v českém časopisu „Maticza" otištěn byl" („der neulich in der böhmischen Zeitschrift „Maticza" abgedruckt worden ist"). Nějakého časopisu českého, který by se jmenoval „Maticza" (Matica nebo Matice), neznáme a nemůžeme také vyzkoumati, který časopis p. Czambel tu vlastně mínil. Nám jsou povědomy Kollárovy listy pouze ty, které jsou vytištěny ve Slovanském sborníku, mezi těmi však není žádného Šafaříkovi psaného. Listy Šafaříkovy Kollárovi psané pak jsou v časopisu musea českého v ročnících 1873—75. Ale o listech Kollárových Šafaříkovi psaných, kde by otisknuty byly, nevíme. Věc je potud důležita, poněvadž p. Czambel tvrdí, že v jednom z těch listů svých k Šafaříkovi napsal Kollár (o svých Zpěvankách?) tato slova: „Má kniha není evangelium a

já také nechci, aby bylo všechno pravdou, co ona obsahuje". Tuto z kontextu vytrženou větu uvádí p. Czambel za doklad, jak prý Kollár smýšlel. („Ein Licht auf Kollár's Denkweise wirft ein Brief" atd.) Dokud p. Czambel neudá správně pramen, ze kterého tento domnělý výrok Kollárův čerpal, potud nemůže očekávati, že se jeho tvrzení bude pokládati za pravdu — vyjma ovšem ve vrstvách Slovákům nepříznivých. Nechceme se o takovém jednání dnes ještě vysloviti, očekávajíce, že p. Czambel poví správné jméno toho časopisu, ze kterého onen list Kollárův citoval. Napsal-li pak Kollár vskutku tato slova, záleží ještě velmi mnoho na tom, o které knize své to napsal, a v jaké souvislosti. V každém případě ale tolik je jisto, že kdo chce za sednouti na kritickou stolici nad literaturou československou, tomu jest prokázati dříve z československé literatury trochu více vědomostí, nežli p. Czambel touto „kritickou" přednáškou svou prokázal. — A toto je jediný článek o Slovácích v pěti sešitech letošního ročníku časopisu Ethnologische Mitteilungen aus Ungarn! Z ostatních článků tohoto ročníku zajímají nás ještě: Ethnografie, ethnologie, folklore, od L. Katony; Albánci ve Slavonsku od Fr. S. Kuhače; bosenská bajka o člověku a medvědu, kterou podádá Dr. Fr. S. Krauss. Všechny ostatní články věnovány jsou všem možným národům, Uhry a okolní země obývajícím, Cigánův nevyjímaje (naopak, tito participují na obsahu lvím podílem), i národům vzdáleným, jen jsou-li s Maďary spříbuzněni — jako Turci, Voguli, Osťáci, Čudové — jenom Slováci jsou zároveň s Rusíny i v tomto lidovědeckém časopise pravou popelkou v uherské domácnosti. Na 1. stránce ročníku 1891. řečeného časopisu otiskli redaktoři tato krásná slova ze stanov společnosti pro lidovědu Uherska: „Účelem společnosti této je, na základě vzájemného poznání pěstovati bratrskou shodu mezi národy ve vlasti žijícími". Přáli bychom si, aby skutky těmto slovům úplně odpovídaly. *V. H.*

Český lid. Sborník věnovaný studiu lidu českého v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku. Číslo 2. a 3. přináší kromě pokračování článků z čísla 1. (o nichž je zmínka v č. 32. toh. časopisu str. 164.) tato nová pojednání: V. Tille, Lidové povídky o panovníkovi, povolaném od železného stolu (ukázka z komentáře k lidovým povídkám, nasbíraným na mor. Valašsku; České tance, sebral Jos. Vycpálek (s notami); Svědectví mrtvého, podává dr. Zikmund Winter; Dr. A. Rezek, Několik poznámek ke článku p. dra. Nováčka v 1. čísle „Českého lidu" uveřejněnému; Zpráva o skřítkovi z r. 1382. od Dra. Zíbrta; V. Houdek: Moravská kniha o zaklínání duchův; F. Bartoš: Některé zprávy o skřítku dle dosavadních názorů lidu moravského. Zprávy o nálezech archaeologických: Mohyly ostřetické na Klatovsku, od Dra K. Hostaše; Hroby s kostrami u Křince od A. Stiftra; Hradiště chodovické u Hořic, od L. Novotného; Hroby se skrčenými kostrami ve Zvoleňovsi, od kons. Kl. Čermáka; Zajímavý nález v popelnici, od L. Niederle. Vánoce. (Ze sbírek zaslaných „Č. Lidu"); Česká literatura folkloristická do r. 1890. Podává Ferd. Pátek. J. V. Novák podává Slovo o úkolech našeho příslovnictví. Referáty o spisech, časopisech, časové zprávy, otázky a odpovědi. Články o českém lidovém vyšívání na zemské jub. výstavě od pí. Ren. Tyršové a o kroji lidu slovenského od J. Kouly jsou hojně illustrovány, taktéž některé články archeologické. — Český lid vychází jednou za dva měsíce za redakce dra. L. Niederle a dra. Č. Zíbrta a stojí celoročně 4 zl. — Znamenitý časopis tento splnil čísly dosud vyšlými všecky naděje, které jsme do něho kladli a zasluhuje největšího rozšíření.

Athenaeum. Listy pro literaturu a kritiku vědeckou. Rediguje prof. Dr. Kaizl. Roč. IX. seš. 2. obsahuje tyto články: Dr. K. Kadlec, Právo ku překladu; prof. Dr. Ot. Hostinský: Z dozvuků výstavních. — Četné posudky vyšlých spisů. — Athenaeum vychází 15. každého měsíce a předplatné obnáší celoročně 5 zl.

Kůlna a Kostelík. Pan Dr. Kříž požádal nás za uveřejnění této poznámky k „Poslednímu slovu" p. Kl. Čermáka na str. 168. v čísle předešlém uveřejněnému: „Výrok můj o Cosmovi obsažený na str. 168. předešlého čísla tohoto časopisu nemůže vztahovati se na celou jeho kroniku, nýbrž jen na to, co jsem z ní jako pramen byl uvedl. Nepřísluší mi pronášeti úsudky o kronice Cosmově vůbec, ovšem ale o onom výňatku. Že zprávu ode mne z Cosmy vyňatou nutno považovati za kalný pramen, na který se odvolávají spisovatelé, národu českému nepřející, pozná čtenář nejlépe z nejnovější takové publikace, totiž: „Der altdeutsche Volksstamm der Quaden" von Heinrich Kirchmayer 1888 str. 167." *Dr. M. Kříž.*

Hovorna.

Prvním podkladem přípravných prací pro národopisnou výstavu je rozdělení Moravy podle hranic národopisných na okrsky tomu kterému odboru vykázané. Toto vymezení je snadné jenom tam, kde lid československý se stýká s lidem německým; tíže však jest již, vytknouti hranice jednotlivých kmenů slovanského lidu mezi sebou. Jen výminkou liší se dvě sousední osady od sebe nářečím i krojem (pokud se tento zachoval) tou měrou, že můžeme říci na př.: v této dědině přestává Haná, v oné začíná Slovensko neb Valašsko. Někde je kroj týž a nářečí různé; hlavně ale přesnému rozdělení vadí osady, ano celé kraje přechodní, jichž nelze tak snadno přičísti ani jednomu ani druhému kmeni. V té příčině třeba ještě dále zkoumati a na základě toho pak třeba sestrojiti podrobnou národopisnou mapu Moravy. K této práci odnáší se následující poznámka zaslaná nám od důst. p. prof. Ed. Domluvila ve Val. Meziříčí:

*

Národopisné mapy pro výstavu. 13. odstavec povšechného programu národopisné výstavy ukládá též pořízení národopisných map a 14. odstavec předvedení „jazyku a nářečí". A skutečně tušim posud nemáme mapy, na které by přesněji označeny byly hranice různých našich moravských nářečí a přecházení jednoho do druhého. Mapa Šemberova dnes již nevyhovuje v té příčině. Výstavě pak právě chystané budou podobné mapy zrovna nutny. Sl. okresní spolky učitelské ve spojení se sbory škol středních zajisté nejsprávnější mapy svých okresů vyhotoviti dovedou. Výtečnou pomocí bude při tom díle „Dialektologie Moravská" p. ředitele Bartoše (vydaná Maticí Moravskou r. 1886), jakož i téhož spisovatele „Lid a národ" (Šašek — Vel. Meziříčí). Studium zmíněné dialektologie pro důkladné národopisné mapy krajové je nezbytno; pro jiné odbory výstavní bude spis druhý (Lid a národ) vodítkem výborným. Ve schůzích učitelských by nejsnáze dle dialektologie i dle vlastní zkušenosti — pokudby jakého doplnění snad ještě třeba bylo — naznačeny býti mohly vesnice na př. čiře valašské a vesnice, kde toto nářečí se odchyluje a dělí na různořečí a kde již zase přechází v nářečí jiné, s ním se splítajíc.

*

Podle toho může též naše vymezení okrsku olomuckého odboru výstavního býti dnes jenom prozatímné. O tom není pochybnosti, že k okrsku tomu patří celá Haná, pokud se totiž lid sám Hanáky nazývá. Kolem vlastní Hané však je oproti Horákům, Slovákům i Valachům pruh země, ať tak díme, neutrální: na západě Podhoráci, na jihovýchodě Zlinsko (více valašské), na východě Záhoří a Zábečáci. Zlinsko tuším zabere právem odbor valašský. Za to Záhoří a Zábečáci kloní se mnohem více k Hané. Také Podhoráci na Konicku mají asi větší spád na Hanou nežli k Brnu. Prosíme těch osobností, které se práce výstavní v těchto přechodních krajích kolem Hané chopí, aby nám oznámili, zdali rozdělení naše přijímají, abychom pak s nimi o podrobných mezích odboru hanáckého definitivně sjednotiti se mohli.

*

Okrsek moravskoslovenský vymezil výstavní odbor v Hradišti takto: Hranice mor. Slovácka táhne se, při Lednici u Břeclavi počínajíc, přes následující osady: Podivín, Rakvice, Starvičky, Hor. Bojanovice, Polehradice, Diváky, Klobúky (Brněnské), Kašnice, Bohumělice, Dambořice, Žarošice, Archlebov, Ždánice, Velké Lovčice, Nechvalín, Bohuslavice (u Kyjova), Čeložnice, Březovice, Osvětimany, Stupavu, Starou Huť, Salaš, Jankovice, Košíky, Halenkovice, Napajedla, Komárov, Šarovy, Dúbravy, Březůvky, Provodov, H. Lhotu, Sehradice, Nevšovou, Lipovou, Bohuslavice u Hrádku, Divnice, Hrádek, Roketnici. Šanov, Pitín, Krhovou, Bzové a Starý Hrozénkov s Kopanicemi: Žítkovou, Vápenicemi a Výškovcem. — Štítnou a Bilnici počítati lze již zcela dobře k jižnímu Valašsku.

Že připojili jsme Kobylsko a Klobúcko, děje se v souhlase rodáka Brumovického a výborného znalce jižní Moravy Dra. Herbena. Podle vlastního přesvědčení našeho bylo by ovšem odloučiti Luhačovsko od Slovače a přiřaditi je Valašsku, k němuž z části i krojem a hlavně i ornamentem se druží, avšak již od začátku tohoto století počítají se naši „Zálešáci" ke Slovači, k níž ovšem přechod tvoří. Z téže příčiny přiřaděno i bezkrojové (nyní) Slavičínsko a Bojkovsko ku Slovácku. V příštích číslech určíme jednotlivé okrsky krojové a jednotlivé osady k nim patřící, pak podáme návrh, dle něhož by snad záhodno bylo větve odboru Hradišťského zaříditi, načež teprve svolána bude schůze delegátů k definitivnímu rozdělení práce. Eventuelní dotazy, návrhy a rady adressovány buďtež prozatím na prof. Jos. Klvaňu, staršího (v Uh. Hradišti).

(Provolání odboru moravskoslovenského otiskujeme na obálce tohoto čísla).

*

Vznešená příznivkyně našeho muzejního spolku, vysoce urozená paní lantkraběnka Terézie z Fürstenberku, upozornila nás písemně na rázovité, zajímavé stukové ozdoby na jednom starém hanáckém gruntě v Hor. Mostěnici h a připojila k tomu též výkres. Kromě této zprávy, za kterou jsme velice povděčni, nedošel nás však odjinud ani jediný přípis, ve kterém by nám oznámeno bylo, kde se zachoval nějaký starosvětský hanácký grunt, tím méně poslán nám popis některého takového gruntu, nebo půdorys nebo vyobrazení. Redaktor tohoto časopisu zamýšlí v příštím létě — pokud mu to okolnosti dovolí — procestovati Hanou za příčinou seznání všech dosud zachovaných starohanáckých gruntů; ku sestavení cestovního plánu jest jemu zapotřebí věděti, kde všude takové grunty dosud nalézti lze. Vznáší tudíž snažnou prosbu ku všem přátelům našeho muzejního spolku, aby jej na takové grunty co nejdříve, třebas jen kratičkým přípisem upozornili. (Adresa udána v Listárně na obálce tohoto čísla).

*

Vypsání cen za popisy starohanáckých gruntů. Výbor vlasten. muzejního spolku v Olomouci vypisuje tímto trojí cenu na nejlepší popisy starohanáckých gruntů, opatřené věrným půdorysem celého dotyčného statku (budov, dvoru, zahrady) a dle možnosti opatřené též výkresy, a sice:

První cena: Moravské Ornamenty, II. sešit (vyšívání); krámská cena 5 zl.

Druhá cena: Moravské Ornamenty, III. sešit (kancionály); krámská cena 3 zl.

Třetí cena: Moravské Ornamenty, I. sešit (velikonoční vajíčka); krámská cena 2 zl.

Mimo to ponechává si výbor muzejního spolku na vůli, poděliti pisatele popisův ostatních jinými publikacemi, muzejním spolkem olomuckým vydanými (některým starším ročníkem časop. vlasten. muzej. spolku olom., textem ku III seš. Morav. Ornamentů, pamětním spisem o Losticích atd.)

Popisy zaslány buďtež redakci toh. časopisu do konce března 1892.

Práce cenami poctěné budou v časopise spolkovém uveřejněny buď úplně buď u výtahu i s půdorysy a obrazy. Autorům dostane se mimo to větší počet zvláštních výtisků článku.

Mimo to vypisuje výbor vlasten. muz. spolku cenu *na model* starohanáckého statku, totiž všechny tři sešity Moravských Ornamentů v úhrnné krámské ceně 10 zl. Konkurenční modely tyto zaslány buďtež do konce tohoto roku 1892 do Olomouce vlasteneckému muzejnímu spolku.

*

Modely chalup pro výstavu národopisnou nejlépe je pořizovati v měřítku 1:10, tak že každý decimetr 1 metru skutečnému. Stěny budov sklíží se z destic lipových, aby do nich různé zvláštnosti mohly býti vřezány. Štukové ozdoby, orámování oken a p. snadno z lepenky nebo papíru kartonového se vyřežou a naklíží. Střechu bude dobře dělati zvlášť, tak aby se dala zvednouti a bylo možno do vnitra světnic rozestaviti drobně zpracovaný nábytek a ovšem otevřenou střechou zařízení takové světnice si prohlédnouti. Střecha došková musí se dělati jako skutečná střecha z malých, nepříliš tlustých došečků. Tlustší došečky by se moc ježily. Naši páni učitelé, kteří často při začátcích zeměpisných užívají modelů školní budovy, budou si již věděti rady. Modely papírové dělati, anebo v měřítku menším, nelze doporučovati. Každým případem lípové dřevo a ostrý nožík nejlépe poslouží. Hnojiště slepí se z měkké, drobně roztrhané slámy a zhnědí se asfaltovým lakem v lihu silně rozředěným. Stromky napodobí se přiměřeně vyhledanými větvičkami, na něž nalepí se některý z listnatých mechů, dobře usušených, ovšem se příslušným vkusem. *J. Kl.*

*

Má-li Morava na výstavě národopisné v Praze důstojně zastoupena býti, je nezbytně třeba, aby odbory městské, které se již utvořily anebo ještě se utvoří, venkovem vydatně podporovány byly. Sebe větší činnosť obětavých vlastenek a vlastenců ve městech usedlých nedostačí, ostane-li venkov nečinným. V Čechách to půjde snadněji. Tam jsou všecky kraje po stránce národopisné už téměř prozkoumány, tam je už kde jaká zvláštnosť zaznamenána, okreslena, popsána. My na Moravě máme sice všelikých památek toho druhu hojnosť, ba místy i více než bratři naši v království, ale bohužel přiznati se musíme, že toho všeho namnoze ani neznáme, a kde co hledati, nevíme. Tak na př. typických staveb usedlostí moravských, zejména valašských je tolik, a přece nyní, kdy je třeba, abychom se jimi prokázali, teprve na ně doptávati se musíme. V tomto směru třeba je doháněti, i doporučuje se, aby mladí odborníci o prázdninách po moravském venkovu se rozešli a všecky karakteristické stavby venkovské věrně podati se vynasnažili.*) Pro valašskou

*) Redakce tohoto časopisu připravuje pro tento ročník články o některých typických stavbách usedlostí z různých končin Moravy s příslušnými obrázky. Všeliké příspěvky v tomto směru budou velevítány.

stavbu na výstavu hodilo by se kromě obyčejné „pasekyʻ některé staré fojtství, jež tu a tam dosud neporušené se zachovalo — přízemek z kamene, první patro dřevěné s pavlačí. V dědinách na Vyzovsku, pak kolem Luhačovic, v Horní a Dolní Lhotě, v Sehradicích, ve Slopném, v Provodově a jinde jsou zase zajímavy komory, samostatné jednopatrové domky dřevěné s pavláčkou a bez oken. V dolní komoře jsou truhly se šatsvem, v horní komoře obilí a mouka. Na pavláčku „lozí se po žebři,“ anebo jde se po rovných dřevěných schodech. Všecky komory jsou z pravidla až po krokevnici 5 m. vysoké a v průčelí i ve svislách 3—4 m. široké. Nábytek na venkově býval malovaný, ale také umělecky vykládaný, „vybíjaný.“ Vrchnosti skupují šmahem od lidu toto pohozené haraburdí a zdobí jím své komnaty. Přál bych každému, aby na své oči viděl ve vyzovském a bystřickém zámku všecky ty vykládané skříně na způsob oltářů, klekátka, kútnice, truhly a jiné věci, které do nedávna v chatrné chaloupce stály anebo někde na komoře rozbity ležely. Jsou to mistrovské kusy našich národních stolářů — umělců! Psané knihy modlitební a malované kancionály také se ještě najdou. Staré náboženské knihy tištěné z doby bratrské jsou skoro na každé pasece valašské. I tu se snad může přihoditi, že objeví se knihy posud neznámé. Věci takové může vyhledávati jen člověk na venkově usedlý, jenž s lidem ustavičně se stýká, obcuje a jeho důvěry požívá. Všecky tyto věcné památky po našich předcích jsou důležity, ale mnohem důležitější a vzácnější jsou staré paměti lidu našeho, a v tomto směru může naše venkovská intelligence mnoho, velmi mnoho vykonati. Kdož se domnívá, že ředitel Bartoš už všecko vysbíral, mýlí se. To vše jest jen část onoho ohromného bohatství, které dosud je v paměti lidu uloženo, ale brzo navždy se zapomene. Jediný člověk není s tu práci. Kolik je odlehlých vsí valašských a slováckých, aspoň tolik by mělo býti pracovníků, kteří by staré paměti, zvyky, obyčeje, přísloví, pořekadla, pověry, pověsti a j. znamenali. Všichni budou míti bohatou žeň, a každý sklidí obilí jiného druhu. Nuže s chutí do toho, je půl hotovo! *E. Peck.*

*

Co z okolí Val.-Meziříčského vystaviti neopomeňme. Ne všude na Moravě známy jsou naše valašské sušírny na ovoce. Bude tudíž užitečno i jejich modely vystaviti. Nejsou totiž všechny ve všem stejného způsobu. Jedny otápějí kamna kachlová, jiné cihlová; snad i jiné naskytnou se v nich rozdíly, jako na př. v lísách (val. lésa). Mohou sušírny naše dojíti následování v krajích, kde sice ovoce též pěstují, ale sušíren ještě neznají. Poskytujíť úsporou na palivu a času, jakož i jakostí v nich sušeného ovoce výhody značné. Zároveň buď vystaveno sušené ovoce a rozpočet, kolik, za jakého času a paliva se usuší. Prof. *Ed. Domluvil.*

*

Co všechno na výstavu národopisnou pošleme? Především ovšem to, co nejvíce do očí při lidu našem bije. Však nezapomínejme, že na výstavu patří i mapy dialektové a krojové. Ty nutno bude ve velkém měřítku poříditi k vůli názoru. A sice dialektovou mapu Moravy celou, krojové pak u každého moravského odboru zvláště. Také nebudou scházeti diagramy poměrů majetkových, jmění a dluhů, diagramy našich rolnických záložen. Nesmíme postrádati též ukázky (ovšem nejkrásnější) plodin hanáckých, slováckých, valašských a západomoravských. Však mělo by ukázáno býti na výstavě, kde je nejchudší lid a co jí. Nebudeme vymítati z výstavy ani to „sladké dřevo“, kteréž Březovjané v zimě (nakoupivše ho v letě u Hustopeče), ani „čagany“, které v létě prodávají, ani „kmín a semínka“, jež Komňané po světě rozvážejí, ani výtečnou brynzu Luhačovskou, Klobúckou, Rožnovskou, kteréž musejí býti sklady na výstavišti. Že nezapomeneme na tvarůžky olomucké, na křiváky Vsacké, vařečky, lopaty atd. valašské, papuče Klobúcké, jest přirozeno, ale nesmějí na výstavě scházeti ani Moravské výrobky pro cizinu, hlavně fezy Frenštatské, majolika Kopřivnická, ba neměl by ani ohybaný nábytek Bystřický a Koryčanský scházeti — ovšem tak, aby se znázornilo, že vynálezcem tohoto světového artykulu je náš lid Valašský, který již od staletí své čagany nad ohněm napařoval a ohybal a tak bystré a prozíravé mysli ukázal cestičku ku vzácnému průmyslu a — k bohatství. Nejnesnadněji bude ovšem dostati na výstavu překrásné, na jisto moravské výrobky sklenné a hliněné ze 16. a z počátku 17. století. Pěkná jich ukázka je na staroslavném hradě Buchlovském (majoliky Zástřizlů, skla pernštýnská, petřvaldská atd.) a tu zajisté J. E. p. hrabě Berchtold zdvořilé žádosti sotva bude odpírati. Tíže bude dostati jiné šlechtické majoliky a skla. Že nebudou scházeti novější keramiky moravské, městské i lidové, jest jisto. Upozorniti dlužno na kusy ze zašlých továren na př. Hranické, Bystřické a j. v. Na zašlá řemesla také dlužno pamatovati n. př. na olejníky, sanytrníky atd., neboť byla lidová. Také halenáři, lidoví (n. př.

slovenští) krejčíři, čípkařky a p. by měli své výrobky ve zvláštním oddělení vystaviti. Tolik prozatím. *J. Klvaňa.*

*

Na výstavě národopisné má býti znázorněna někdejší obecní samospráva našich dědin. Prosíme tudíž, aby nám bylo oznámeno, ve kterých obcích ještě mají obecní truhlici a čím je která pamětihodna; které staré listiny v ní jsou uloženy. Kde mají staré t. zv. gruntovní knihy, sirotčí knihy, knihy smluv svatebních nebo jednotlivé staré smlouvy takové a poručenství (testamenty) atd. Dotyčná obecní zastupitelstva resp. představenstva prosíme, aby zapůjčili takové knihy a listiny redaktoru tohoto časopisu ku prostudování. Prosíme dále, aby nám sděleno bylo, kde ještě mají „právo rychtářské“ nebo „právo chasy“ nebo jiné obecní odznaky; možno-li, budiž připojen popis a nákres. Také otisky obecních pečetí starých buďtež nám zaslány, pokud se tak snad ještě nestalo pro „Vlastivědu“.

*

Výstavní ruch na Hané. Výbor vlasten. muzej. spolku olomuckého pozval zástupce olomuckých spolků ke schůzi, v níž podal jim zprávu o dosavadních přípravných pracích jeho k národopisné výstavě. Zástupcové spolků vyslovili s programem muzej. spolku svůj souhlas i usnešeno, zříditi v Olomouci dva hanácké výstavní odbory, totiž výkonný a finanční. Náklad na výstavu z Hané vypočten je asi na 10.000 zl.

Před tím již, dne 13. prosince m. r., odbývala se schůze paní a dívek olomuckých a z okolí za příčinou jednotného pokračování ve sbírání materiálu pro národopisnou výstavu. Schůze byla četně navštívena. Když byl dr. Hynek jménem spolku muzejního přít mné vlastenky uvítal, damám olomuckým za dosavadní působení jejich v oboru muzejním vzdal díky povinné a pak vyložil význam a velký dosah podniku národopisného v poslední době u nás málo pěstovaného, ujala se slova pí. Wanklová, která dojemným způsobem vylíčila vývoj svérázné osvěty v našem národě a poukázala k tomu, jakých zásluh si pleť ženská získá o česť národa a jeho budoucí vzdělanosť, pak-li zbytky osvěty té vytrácející se v době naší šmahem, posbírá a uchová před záhubou. K tomu účelu zařizuje se právě národopisná výstava. Pak dáno slovo dp. Ign Wurmovi, jenž taktéž důležitosť národopisné výstavy vylíčil a zároveň vytknul, jaký čestný podíl právě ženám a dívkám v zařizování výstavy té připadá. Na to pí. Procházková ukázala v příkladech, jak snadno činnosti národopisné účastniti se a co všecko sbíráno býti má. Po dalším rozhovoru, jehož účastnil se dp. far. holický Šubert a dp. kons. rada Wurm, poděleni účastníci schůze „provoláním k československým sestrám“, načež předseda p. Dr. Hynek schůzi ukončil, vyslovil díky přítomným za účastenství a pronesl naději, že schůze ta nezůstane bez úspěchů pro zdar výstavy.

Ve schůzi výboru Ústřední jednoty rolnické pro Moravu v Olomouci dne 6. prosince m. r. usnešeno, vyzvati rolnictvo ku spolupůsobení při pořádání sbírek výstavních, a sice v ten způsob, aby jednota sama sbírky pořádala, ale aby předměty jí zaslané muzejnímu spolku olomuckému odváděla.

*

Ve Slavkově uspořádána byla dne 3. ledna t. r. veřejná schůze lidu, v níž advokát Dr. Jan Sedláček vyložil význam národopisné výstavy v Praze chystané, načež p. Boh. Večeř podrobně rozebral program výstavy a vyložil, jakým způsobem materiál výstavní sbírán býti má. Usnešeno pak utvořiti okresní výbor pro sbírání materiálu výstavního, jenž bude na radnici slavkovské ukládán.

*

Národopisné hnutí na Valašsku. Ku zorganizovanému Slovácku a Hané přidružila se organizace Lašska a Slezska, o níž mimo místní činitele přičinil se delegát „Mor. Besedy“ p. Oldřich Bukovanský. Valašskem zorganizovaným doplní se organizace Moravy východní. Přípravy k organizaci Valašska pro potřeby národopisného studia konali místní činitelé, na Val. Meziříčí zejména Muzejní společnosť tamní, v níž mimo členy obecního výboru hlavně professoři českého gymnasia (prof. F. Kuba, Ed. Domluvil a j.), pak dr. Mikyška a poslanec Hůlka spolupůsobí. Na Vsacku podjímal se přípravných prací posl. Karel Búbela; na Frenštátsku zase p. dr. Ed. Parma, advokát. Koncem ledna konány ve 4 městech valašských přednášky o výstavě národopisné delegátem „Mor. Besedy“ Jaroslavem Tůnou. Ve Valašském Meziříčí svolána Muzejní společností za tím účelem na neděli 24. ledna veřejná schůze, jíž přes 100 hostí navštívilo; v Rožnově přednášelo se dne 25. ledna v důvěrné schůzi, k níž zval p. Osvald Kotouček, obchodník a již se súčastnilo na 60 zvaných hostí; na Vsetíně sešlo se dne 26. ledna do místností „Snahy“ přes sto pánův i dam, členstva „Řemesl.-živnostenské besedy“ a „Snahy“; ve Valašských Klobúkách byla přednáška dne 27. ledna. Ve všech městech těch přikročuje se tyto dny ku tvoření výborů

sběracích pro města ta a širší jich okolí. V krátké době přikročí se k utvoření společného výboru pro celé Valašsko

Provolání muzejní společnosti ve Val. Meziříčí přineseme v čísle příštím.

*

V bibliotéce vlasten. muz. spolku olomuckého jsou mnohé knihy, týkající se naší užší vlasti Moravy. Poněvadž mezi přípravné práce ku moravské Vlastivědě náleží též (ano obzvláště) sestavení pokud možná úplného knihopisu moravského čili mor. bibliografie, směřuje snaha vlasten. muz. spolku našeho též k tomu, aby toto oddělení knihovny spolkové obsahovalo pokud možná úplnou literaturu k Moravě se vztahující. Vznášíme tudíž ku všem příznivcům muzea našeho a k přátelům myšlénky, vydati novou vlastivědu moravskou, prosbu, aby všeliká moravica, zejmena pak starší a vzácnější knihy k Moravě se vztahující nebo od Moravanů psané nebo konečně na Moravě tištěné, ve kterékoli řeči sepsané, muzeu našemu věnovali. Tam zajisté knihy ty ponesou dobré ovoce, kdežto jinak je možno, že by z nich nikdo pro vlastivědu netěžil.

Budeme nyní občas upozorňovati na takové knihy, jichžto věnování muzeu našemu neb alespoň uložení v něm bylo by žádoucí.

*

Jungmannova Historie literatury české uvádí na str. 343. tuto knihu: „Zakljnač aneb bič ďábla s obzwláštnjmi správami na zlé duchy, kteřjž se při pokladech nacházegj, gak se magj skrze tyto swaté modlitby odhánět preč, při nichž se nacházý wirgulář vkazugjc, kde se magj wirgule řezati. Nákladem Jozefa Zelenky obywatele města Towačowa 1733.“ – Kdo by o této knize věděl, nechť redakci časopisu tohoto podá o tom zprávu; za darování její pro knihovnu muzejní bychom byli obzvláště povděčni. — Vůbec pak prosíme, aby naši přátelé měli zření ku knihám čarodějnickým, ať tištěným ať psaným, a je muzejní knihovně buď darovali neb aspoň zapůjčili, buď redakci zprávu dali, kdo takovou knihu neb rukopis má. — R. 1886. daroval nebožtík p. J. Wunder, revírník v Nové Dědině u Kvasic rukopis obsahující opis takové knížky o zaklínání duchů. Ježto tytulní list rukopisné knížky té je utržen, a dárce zatím zemřel, ze zachovaného obsahu pak nevysvítá ani, odkud je to opsáno, ani od koho, kde a kdy, — prosíme, aby nám, víli kdo něco o osudech tohoto rukopisu, laskavě oznámil. Upozorňujeme také, že sbíráme zaříkací formule, kterých tu onde lid ještě užívá k odčarování nemocí atd.

*

Pro dějiny umění stavitelského na Moravě mají obzvláštní důležitosť románské kostely. Obracíme se v přední řadě na důst. duchovenstvo, pak i na ostatní naši venkovskou intelligenci, aby nám co nejdříve zprávu podali, kde na našem moravském venkově takové staré románské kostely jsou.

*

Počítají někde lidé (staří) zvláštními značkami, nikoli ciframi arabskými? Které značky jsou to, a jakou má která hodnotu?

*

Může někdo darovati muzeu našemu *vrub*, jejž někde nazývali *„rabuši“*, dřevěnou to tyčku, do níž vyrývány vroubky na poznačení, co kdo komu dlužen, také kolik roboty kdo odbyl atd.? Prosíme pamětníků za podrobnou zprávu o tom, jak se s tím zacházelo.

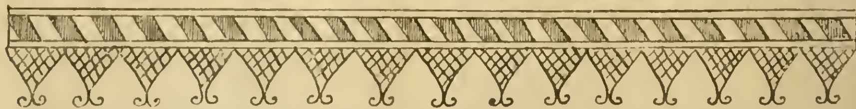
*

Prosíme, aby redaktorovi toh. časopisu oznámeno bylo, kde se zachovaly *staré náhrobky* a staré *nápisy* náhrobní — nejpozději z minulého století; pokud možná, prosíme za jejich popis neb aspoň za zprávu, je-li na nich vytesána jaká postava, erb, nápis. Za opsání nápisů budeme povděčni, při čemž ovšem klademe váhu na věrný opis; co nečitelno, budiž jako nečitelno poznamenáno.

Zprávy spolkové.

Jeho Jasnosť panující kn. Jan z Liechtensteinů daroval muzejnímu spolku olomuckému 25 zl., za kterýžto velkomyslný dar vzdává výbor muzejní uctivé díky.

Za správnosť obsahu svých vědeckých pojednání odpovídají pp. spisovatelé sami.

Redaktor V. Houdek. — Nákladem vlasten. spolku muz. v Olomouci. Tiskem nár. knihtiskárny Kramáře a Procházky.

Vydává se jenom členům spol. muz. a sice zdarma.

ČASOPIS

Expedice v panské ulici číslo 4. I. poschodí.

VLASTEN. SPOLKU MUZEJNÍHO V OLOMOUCI.

Číslo 34. Vydáno v dubnu r. 1892.

Kaple Cyrilka na Velehradě.

d příznivce našeho muzejního spolku zaslán nám byl k reprodukci starý průřez Cyrilky velehradské před její přestavbou r. 1862., jakož i průčelí kaple té z téže doby, což obé podáváme na str. 42. a 43. Pan zasílatel doprovázel obrázky ony touto poznámkou:

„Za příležitosti tisícileté památky příchodu ss. apoštolů slovanských, Cyrila a Metoděje na Moravu dal J. Emin. nejdůst. pan kardinál Bedřich lanthrabě z Fürstenberků r. 1863. obnoviti dle nárysu vídeňského architekta Lipperta nákladem nemalým starožitnou Cyrilku ve slohu gótickém, při čemž zachovány jsou všecky potřebné části staré stavby. Dle nákresů kaple před obnovou pořízených byla loď původně beze stropu, poněvadž na zdích nebylo znáti stop po trámích; pozdější strop z desek připevněn byl na vazných trámech střechy šindelové. — Loď čtyrstranná měla v průčelí čtyrstranné zapažené dvoukřídlé dvéře do oblouku sklenuté (šířky 1.9, výšky 2.5 m.); v obou dlouhých stranách lodi bylo polokruhové, do vnitř špaletované okno 1.2 m. šířky a 2.25 m. výšky a ve štítě byl malý otvor čtyrhranný. Gotické presbyterium klenuté, o stupeň vyšší než loď, bylo bezpochyby o několik set let později vystaveno než loď románská .....“

Bfl.

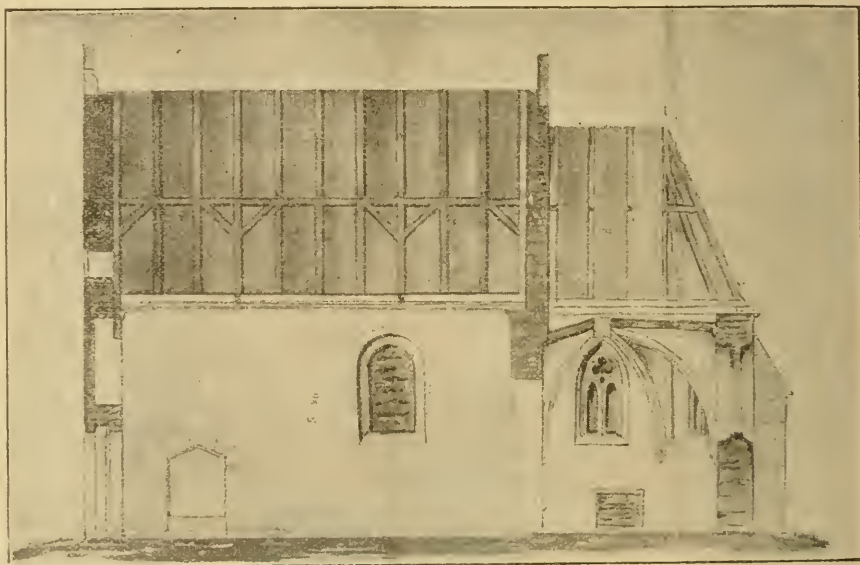
Cyrilka na Hiršmenclově obrazu Velehradu.

Podávajíce obrázky ty, dnes odjinud neznámé, veřejnosti, máme za to, že se čtenářům našim zavděčíme, rozebereme-li stručně spornou otázku o původu stáří Cyrilky, této u lidu našeho moravského v tak vysoké vážnosti chované památky. Bylyť a jsou o ní úsudky dosud velmi různé.

Tak slavný náš topograf Wolný napsal o ní ve své církevní topografii (Olmützer Erzdiöcese II. 241.) toto: „So wie sie dasteht, reicht sie keineswegs über das 14. Jahrhundert hinaus, wie dies ihr älterer Theil, nämlich das etwa 2° lange und gewölbte Presbyterium,

dessen 5 Gurten etwas in Spitzform zusammenlaufen, sowie dessen 4 länglichte Fenstern mit Steinmasswerk (jetzt vermauert) beweisen, während das später angebaute kleine Schiff eine Rohrdecke hat." To jest: „Jak dnes je zachována, nepochodí (Cyrilka) z doby starší nežli ze 14. století, jakož o tom svědčí její starší část, totiž presbyterium asi 2° dlouhé a klenuté, jehož 5 pasů poněkud do špice se sbíhá, jakož i 4 podlouhlá okna se svými ozdobami z kamene tesanými (nyní zazděná); kdežto malá loď, později přistavená má strop palachový."

Mínění toto, zdá se, převzal Wolný z farního inventáře velehradského z r. 1805. (viz Sborník velehradský III. 6.), kdež stojí: „Praví se o ní (Cyrilce), že aspoň její presbyterium, jež otevřenou kaplí jest, od sv. Cyrila vystaveno bylo, a v pravdě sloh kostela (lodi) liší se na dobro od slohu presbyteria: toto jest ve slohu gótickém, onen však v novo-

Podélný průřez Cyrilky před její obnovou roku 1862.

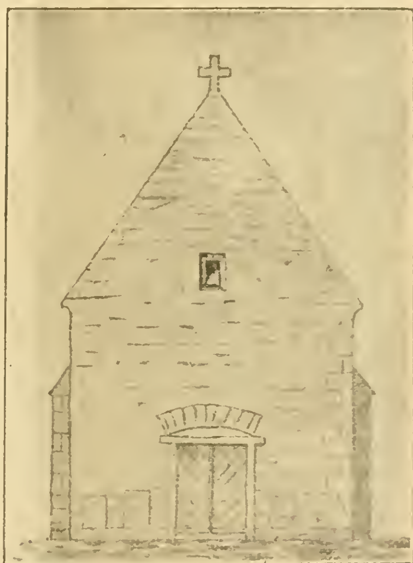
věkém (moderním) se stropem palachovým." — Citát tento obsahuje tu zřejmou nesprávnosť, že by sv. Cyril byl vystavěl presbyterium ve slohu gótickém, o němž za dob sv. Cyrila nebylo ještě ani potuchy. Právě tento gótický sloh presbyteria byl nejzávažnější námitkou proti učení těch, kteří hájili tisíciletou starobylosť Cyrilky, jak také nejhorlivější obhájce staroslovanského původu jejího, velezáslužný kaplan i administrátor velehradský, nyn. kons. rada P. Jan Vychodil doznati musil, pravě ve svém článku „Cyrilka na Velehradě" (Sborník velehr. III. 5.): „Avšak dle slohu není starší XIV. věku", řeknou nám znalci. Což odpovíme jim? Sloh gótický neupíráme kapli Cyrilce, popíráme však rozhodně, že by pouze sloh u naší kaple byl činitelem rozhodujícím." Na to uvedl P. Vychodil četné důkazy jiné pro svoje tvrzení, že Cyrilka pochází již z dob cyrilometodějských, jichž tuto — majíce pouze stavbu samu na

zřeteli — opakovati nemůžeme. Je to hlavně ústní podání a psané výroky v různých pamětech o Velehradě.

Dle mínění p. zasílatele uveřejněných zde obrázků Cyrilky před její přestavbou r. 1863. nebyl by ani původní sloh lodi překážkou tomuto učení; neboť dle jeho soudu byla loď původně vystavena slohem románským, při čemž obzvláště na váhu padá ta okolnosť, že dle úsudku p. zasílatele byla loď původně beze všeho stropu, tak že ze vnitřku kostela viděti bylo krovy a střechu, jako to bylo obvyklé u nejstarších románských basilik. Dle toho by palachový strop, o kterém mluví Wolný a jiné zprávy z první polovice tohoto století, pocházel z dob novějších.

Jiného náhledu však je známý čtenářům našim badatel velehradský P. Jindř. D. Štoček, jenž se o této věci k našemu dotazu vyslovil následovně:

„Chcemeli stáří Cyrilky přibližně určiti, třeba nám zření míti k tomu, že Cyrilka po celou dobu klášterní zove se kostelíčkem farním, určeným pro sluhy klášterní a obyvatele dnešního Velehradu.

Průčelí Cyrilky před její obnovou r. 1862.

Dr. Dohme píše v díle „Die Kirchen des Cistercienserordens in Deutschland" na str. 48: „Es ist mehrfach darauf hingewiesen, dass den Frauen der Eintritt in die Kirchen nicht gestattet war; nur für die nächsten neun Tage nach der Weihe eines Baues fand hierin eine Ausnahme statt. Es handelte sich daher darum, für ihre religiösen Bedürfnisse in irgend welcher Weise zu sorgen, da es durchaus nicht im Sinne des Ordens liegen konnte, sie vom Besuch des Gottesdienstes zurückzuhalten, sobald keine Gefahr für die Sittenstrenge des Conventes dabei zu befürchten war. Für sie wurde deshalb dicht an der Klostermauer eine besondere Capelle erbaut, wie ausserdem deren in jeder Abtei unabhängig von der Kirche vorhanden waren." To jest: „Bylo často k tomu poukázáno, že ženám vstup do kostela (totiž do klášterních kostelů cisterckých) dovolen nebyl; jenom v prvních devíti dnech po vysvěcení té které stavby činěna v té věci výminka. Jednalo se tedy o to, o náboženské potřeby jejich nějakým způsobem se postarati, ježto dokonce nemohlo býti úmyslem řádu, jich od návštěvy bohoslužby zdržovati, pokud při tom nebylo obavy pro přísnosť mravů konventu. Proto byla pro ně těsně při zdi klášterní zvláštní kaple vystavena, jako takové kaple u každého opatství nezávislé od kostela stály."

Takovou kaplí dle mého soudu byla původně dnešní Cyrilka, která později, když Cisterciákům dovoleno bylo vykonávati funkce farářské,

ba samostatné zřizovati fary, stala se kostelem farním, tak že by Cyrilka dle mého mínění pocházela z první polovice XIII. století.

Tomuto určení zdánlivě odporují následující dáta: Dr. Winter píše v díle „Die Cistercienser des nordöstlichen Deutschlands" (Gotha 1868 I. 5): „Sie (die Cistercienser) wollen nur Mönche, nicht zugleich Priester sein. Alle priesterlichen Verrichtungen, soweit sie nicht den Gottesdienst im Kloster selbst betreffen, sind ausgeschlossen. Man will keine Parochialkirchen verwalten . ." T. j. „Oni (cisterciáci) chtějí býti jen mnichy, nikoli pak zároveň kněžími. Všeliké výkony kněžské, pokud se netýkají bohoslužby v klášteře samém, jsou vyloučeny. Oni nechtějí míti správu kostelů farních." Z toho pak oni, kteří hájí Cyrilomethodějský původ Cyrilky takto soudí: Cyrilka však byla ode dávna kostelem farním, jak o tom svědčí Hiršmencl: ... „pro extraregularibus saepe sepulturis antiqua a fundatione ecclesia parochialis cum coemeterio et sacris in usum fidelium liquoribus, cum catechismo, praedicatione, divinorum celebratione, et affixa animarum cura numquam impedita exstat" (Cineres Welehr. p. 205) t. j. „pro časté pohřby neřeholníků stojí kostelík starý, od založení farní, se hřbitovem a křtitelnicí, s křesťanským cvičením, kázaním slova Božího, mší sv. a se správou duchovní neporušenou nikdy." Dle toho, stála-li Cyrilka již kolem r. 1200., Cisterciáci ji tehdy ani převzíti nemohli, nechtějíce a nemohouce dle své řehole duchovní správu vésti; tím se vysvětluje, proč se o ní listina z r. 1202. nezmiňuje.

K námitkám těmto však odpovídám: Správno je sice, že Cisterciáci původně neobírali se správou kostelů farních, než přes to vše nezanedbávali duchovní správu neřeholníků ku klášteru patřících. Původně byl skoro každý klášter o samotě, vzdálen lidských obydlí, než časem usadili se služebníci klášterní kolem kláštera, a na tyto se nevztahovalo zmíněné pravidlo, pokud tím kázeň klášterní neutrpěla. Viz uvedené již místo z Dra. Dohmea. Také dnešní ves Velehrad tímto způsobem povstala, tak že Cyrilka, byť i před r. 1202. stávala, kostelem farním nebyla z jednoduché příčiny, že nebylo farníků, neboť kde nejsou ťarníci, není též fary.

Další důvod: Posito, že Cyrilka byla již před r. 1202. kostelíkem farním, — ať nám povědí odpůrcové, kdy převzali Cisterciáci Cyrilku a duchovní správu při ní?

Bylaby tedy Cyrilka r. 1202 bývala prázdnou kaplí, kterou by Cisterciáci hned tenkráte byli převzali; o tom by však v listině z r. 1202. byla nějaká zpráva.

Taktéž neodporuje našemu náhledu sloh kaple, jenž byl dle mého soudu původně gótickým. Je sice pravda, že nejskvělejší doba gótiky padá do XIV. stol. Nesmíme však zapomenouti,

1. že Cyrilka není velkolepým chrámem, nýbrž jednoduchou kaplí venkovskou, na kteréž jak známo nikdy nesmíme přikládati míru přísného stavitelství, a

2. že Cisterciáci měli vlastní školu stavitelskou, kteráž byla o dobrých 100 let v gótice napřed, tak že mohli zcela dobře již v první polovici 13. století poříditi jednoduchou gótickou kapli. Dokladem k tomu jsou mně tato slova téhož Dra. Dohmea (v cit. spise str. 3. a d.): „Die Franzosen — von wo der Cistercienserorden abstammt — waren ihren

östlichen Nachbarn auf dem Gebiete der Architektur weit voraus. Seit Mitte des XII. Jahrhunderts schon kam bei ihnen die Gothik in Aufnahme.... Daher wird es begreiflich, dass die aus Frankreich stammenden und mit ihm in steter Verbindung stehenden Cistercienser sich bald die architektonischen Vorzüge dieses Landes zu Nutze machten.... Sie hatten ferner vielfältige Gelegenheit, die Gothik an Ort und Stelle kennen zu lernen, und die Neuheit derselben, ihr Gegensatz gegen die alte Kunstweise musste den gleichfalls neuen, in Opposition gegen die bestehenden Mönchscongregationen gegründeten Orden von vornherein zu ihrer Anwendung verlocken... Sie führten zu gleicher Zeit mit der Liebfrauenkirche zu Trier und völlig unabhängig davon diesseits des Rheins ihren ersten gothischen Bau zu Marienstadt (gegr. 1215, erbaut 1227—30) auf. So steht der Orden als der Vorkämpfer der neuen in Frankreich zum Durchbruch gelangten Principien da, man hat ihn höchst treffend als den Missionär der Gothik, d. h. der französischen Kunst auf deutschem Boden bezeichnet." To jest: „Francouzové — kdež řád cisterký původ svůj vzal — předčili v oboru stavitelském své východní sousedy daleko. Od polovice XII. století již pěstovali gotiku.... Tím se vysvětluje, že Cisterciáci, z Francie pocházejíce a s touto ustavičné spojení udržujíce, brzy architektonické přednosti této země využitkovali.. Oni měli též mnohonásobnou příležitosť, seznati gótiku na místě (v jejím domově); a nebylo jinak možno, nežli že novosť její, její protiva oproti starému slohu uměleckému, lákala rovněž nový řád, založený z opozice proti dosavadním kongregacím mnišským, k upotřebování tohoto nového slohu.... Oni provedli současně s chrámem matky Boží v Trevíru a zcela nezávisle na něm, s této strany Rýna svou první gótickou stavbu v Marienštatě (založ. 1215., vystavěno 1227—30.). Tak se stal řád ten bojovníkem za nové, z Francie vyšlé principy (totiž umělecké), i nazván byl nanejvýš případně misionářem gótiky, t. j. umění francouzského na německé půdě." —

Arci namítne se: gótickým bylo před obnovou r. 1863. pouze presbyterium; loď nikoli. Zdali byla loď stavěna slohem románským, jest dle mého soudu při stavbě tak jednoduché velmi těžce určiti. Jedinou známkou pro určení slohu jsou nám zde obloukovitá okna, která však sama sebou pro stanovení slohu románského nestačí, přes to však velmi závažným prostředkem jsou; okna Cyrilky však před obnovou r. 1863. svědčí spíše slohu modernímu než románskému. Dle průřezu na str. 42. bylo v obou dlouhých stranách lodi polokruhové do vnitř špaletované okno. A právě okna pouze do vnitř špaletovaná jsou znakem renesánce, kdežto okna románská bez výjimky vnitř i zevnitř špaletována jsou. Neméně padá též na váhu výrok P. Lehnera: „Při veškerých starých románských kostelích bývala umístněna okna v lodi vysoko nad podlahou, což při ohledávání kostelů později různě přeměňovaných věděti velmi prospívá" (Method XVI. str. 77). Okna však Cyrilky nalezají se dle průřezu na str. 42. právě v oné výšce, kde je obyčejně za doby renesánce dělali.

Že na Cyrilce řádilo stavitelství oné doby, „kdy", jak praví P. Lehner na témže místě, „z kostelů chtěli míti světlé skleníky, pročež úhledná stará okna zazdívána, a na místě jich prolomeny jsou do stěny ohavné díry nejrůznějších tvarů, jimž moderních oken přezdíváno", — to seznáme též ze zprávy Wolného, že za jeho času kamenné ozdoby oken zazděny byly.

Na vrub minulého století též musíme klásti strop z desek, jenž připěvnen byl na vazných trámech střechy šindelové; že nenalezl pan zpravodaj Bfl. žádných stop po starém trámoví, je stejným důkazem pro jeho tvrzení jako pro mé, jelikož já také netvrdím, že dříve byl strop dřevěný, nýbrž gotická klenba. —

Pravdě nejpodobnějším zdá se mi býti, že loď, původně gótická, utrpěla snad požárem r. 1719., který strávil velehradský chrám i klášter, veliké škody. Snad se tehdy původní gótické klenutí sesulo, a poněvadž oprava kláštera samého pohltila značné peníze, jichž klášter právě tehdy nazbyt neměl, byla Cyrilka jen prozatimně opravena a na místě klenutí prostým stropem z desek opatřena.

Zříme-li tedy, že loď Cyrilky byla renesancí, presbyterium gótikou staveno, třeba nám souditi, že toto je starší oné; jelikož však presbyterium samo příliš malým by bylo pro duchovní správu Velehraďanů, musela již dříve stávati loď a sice gótická. K úsudku tomuto přicházíme hlavně pomocí listin a zpráv starých. Jak jsme již dříve pravili, r. 1202. Cyrilka ještě nestála; stavěl ji tedy buď markrabí Vladislav, a ten by byl pořídil kapli románskou, buď ji stavěli Cisterciáci. Je již sice a priori pravdě nepodobno, žeby ji byli stavěli slohem románským, než dejme tomu. Nastává však potom otázka, kdy ji přeměnili v kapli gótickou. Čítáme-li, že kaple taková v držení řeholníků, kteří každé poškození hned opraví, vydrží několik století, bylo by se to muselo státi v času, kdy Cisterciáci již řádně veškeré změny v klášteře zapisovali. Hiršmencl však, jenž pilně prohledal vše, co o Velehradě nalézti mohl, nám nikde nepodal zprávu, že by Cyrilka byla přestavována, ba ani není s to udati rok jejího založení, z čehož souditi musíme 1. že zachovala až do dob Hiršmenclových původní podobu 2. že založení Cyrilky spadá do nejprvnějších let kláštera, kdy ještě zápisky spořádané vedeny nebyly. Byla-li tedy Cyrilka původně románská, znal ji také Hiršmencl románskou, a zgotizována byla až po něm Hiršmencl však zemřel 26. února 1703, a v minulém století nestavěl nikdo gótikou, která tenkráte úplně zneuznána stranou vržena byla. **Musela** tedy býti Cyrilka za dob Hiršmenclových **gótickou** a tedy, jak plyne z dříve řečeného, **od Cisterciáků hned v prvních letech jejich pobytu na Velehradě góticky vystavena.**

Namaloval-li Hiršmencl Cyrilku přece slohem románským (viz obrázek Cyrilky na str. 41. vzatý z Hiršmenclova obrazu Velehradu*), stalo se to tím, že Hiršmencl nakreslil klášter ne tak, jak ho znal, nýbrž tak, jak si ho za dob založení představoval. Staré základy, částečně dnes ještě viditelné, byly tenkráte mnohem zřejmější, a na těchto vystavěl ideální obraz Velehradu zrušeného r. 1630. Smí nám tedy obraz ten býti spolehlivým vůdcem při otázce, **kde** co stálo, ne však při otázce, **jak** to vypadalo.

Než namítne mi někdo: „Odkud to pevné přesvědčení lidu, že kostelík tento pochází od sv. Cyrila?“ Odpověď leží na snadě, pokud hypotézy o kostele sv. Jana mnou vyslovené (tento časopis 1888. str. 157. a násl., a 1891. str. 59. a násl.) nejsou vyvráceny.

Klášter sv. Jana, již sv. věrověsty vystavený byl u lidu v úctě tak veliké, a přesvědčení lidu, že chrám tento je chrámem velehradským,

*) Obraz ten se nalezá vlepen ve mnohých rukopisech Hiršmenclových, v císařské knihovně olomucké.

bylo tak pevné, že Cisterciáci jméno Velehrad pro svůj klášter přijali. Když však tito vystavěli novou kapli, určenou původně sice jen pro ženy, jimž přístup do chrámu řeholí zapověděn byl, stala se kaple tato místem, kam putoval lid, přišel li na Velehrad uctít místa, kde apoštoloval sv. Cyril. Tím ustoupila upomínka na původní chrám cyrilometodějský do pozadí, a lidu se stala Cyrilka tím, čím mu byl dříve chrám sv. Jana; lid přenesl na milou mu nyní Cyrilku veškeré dávné upomínky. Takových analogií je dosti: Lid bájí, že v Cyrilce byl pokřestěn kníže Bořivoj (Sborník Velehr. III. 7.), a přece byl dle souvěkých skoro pramenů pokřtěn ve chrámě sv. Víta na nynějším Starém Městě (časop. muz. ol. 1888. str. 129.). Lid vykládá, že král Svatopluk přepadl sv. Metoděje při oběti mše sv. v Cyrilce, a přece se to stalo pravdě podobně ve chrámě sv. Jana, v nynějším chrámě velehradském (čas. muz. ol. 1891. str. 62.).

Hiršmencl praví sice, že sv. Cyril kapli Cyrilku stavěl. Ale zpráva jeho nezdá se nám spolehlivou. Praviť ve svých „Nova et vetera loci Velehrad monimenta“: „Primum apud Moravos Velehradii sacellum christianum S. Cyrillus . . . primus fundamenta sacelli, quod nunc sub titulo Corporis Christi exstat, in valle jecit, ad cuius imo meliorem formam summum haud procul ab arce regia in colle templum erigeretur . . .“ T. j.: „První u Moravanů svatyně křesťanská na Velehradě byla; sv. Cyril první základ svatyně, kteráž nyní stává pode jmenem Večeře Páně, v údolí položil, dle jejíhož mnohem zlepšeného vzoru nedaleko hradu královského na pahorku měl vystaven býti chrám.“ Místo to obsahuje tu nesprávnosť, že kdyby byl sv. Cyril stavěl Cyrilku, nebyla tato prvním chrámem křesťanským na Moravě, jelikož na samém Velehradě již stál chrám sv. Víta, tak že Moravané nepotřebovali vzoru. Mimo to by jednoduchá čtyrhranná kaple, t. j. loď Cyrilky — byla bývala prašpatným modelem chrámu metropolitního.

Pravděpodobnějším mohlo býti toto: Svatopluk, jenž bydlel buď na velkém hradě (pravděpodobně dnešní Hradiště) buď na Hrádku u dnešního Velehradu, chtěl míti i zde příležitosť obcovati bohoslužbě, a proto zbudoval dle náčrtků sv. Cyrila kapli, arci dříve ještě, nežli vystavěl chrám a klášter sv. Jana. V tom případě by však byl zbudoval okrouhlici, ne pak kapli čtyrhrannou.

Zbývá nám pouze ještě námitka, kteráž mi učiněna byla: že není pražádného zápisu o přestavbě lodi Cyrilky z domněle původního slohu gótického na tzv. moderní, což by Cisterciáci velehradští snad přece nebyli opomenuli zaznamenati. Na to odpovídám: Jak z toho, co jsem uvedl, souditi můžeme, stala se změna s Cyrilkou patrně až po smrti Hiršmenclově. Žeby Cisterciáci to nebyli zaznamenali, netvrdím; čteme-li však zprávy, jak si komise při zrušování klášterů počínaly, snadno si vysvětlíme, že nás mnohé zprávy právě z posledního století nedošly, jelikož největší časť zápisků prodána byla jako starý papír. — Zachovaná pak časť roztroušena po všech možných archivech, kdež až po dnes prachniví.“ —

Potud náš ctěný spolupracovník. Třebas byly kombinace jeho sebe duchaplnější, nemůžeme přece zamlčeti, že plného přesvědčení nám nezjednaly. Bylo by záhodno, aby sporná tato otázka další diskusí znalců dějin umění stavitelského u nás ku svému rozřešení přivedena byla.

O čarodějné moci některých rostlin.

Z valašské botanotherapie a j. podává ředitel **Mat. Václavek.**

ejdůležitější rostlina, kterou musí každý bohoň (zaklínač) nebo bohyně v zahrádce míti, je *černobýl*. Je to v pravdě „nejhlavitější" bylina; neboť už přísloví praví: „Černobýl — otec bylin, koní ňatka — bylin matka". Pod černobýlem je též jako pod hořkým lopúnem uhlí, které se musí na den sv. Jana Kř. mezi $11^3/_4$—12. hodinou polední vykopati, na drobno roztlouci a s vodou vypiti. Pomůže to i od „smrtelného vředu".

Koní ňatka (koní mňatka, mentha pulegium) dává se do koupele nemluvňat, jakož i mateří douška a dobrá mysel. Od zimnice jsou mimo jiné psí jazýčky, musí jich však býti 77 a jenom ščava se z nich pije na „ščutrovo" (lačný žaludek).

Posedový kořen je dvojí: pro lidi a pro dobytek. Roste na plotech jako fazole a velice se „kříbí" (rozvětvuje). V sedmi letech je velmi veliký; ten pro lidi má potom už podobu lidskou (dětskou), ten pro „statek" má zase podobu nějakého zvířete, buď mašíka (vepře) nebo „telate". Pro lidi je od vředů a všelijakých „bolaček". Ale čarodenice dávají jenom listu, jiného nechtí dávati; kořen dávají svým kravám do „pitky" (nápoje), zvláště jdou-li na vesno ponejprv na pole nebo na pastvu, aby posbíraly užitek (mléko) po druhých kravách. Za týmž účelem dává se také kafrová voda. Který člověk užil léku z tohoto posedového kořene a zpovídá-li se to, nedostane rozhřešení. Posedový kořen stává se osmého roku čertem a kde je v zahrádce, dělá sedmi okolním dvorům (gruntům) dobře. Kdo ho zasadil, má dlouhou, těžkou smrť.

Velikou moc má též *cibule*. Ta z devíti dvorů nemoc táhne a má odpuzující účinek na vodníka. Kdo má při sobě cibuli nebo kousek chleba dvakrát pečeného, nemusí se vodníka báti.

Suřanka (suřanek) je také velemocná. Té se i čert bojí. O tom je následující pověsť. Jednou uchytil jakousi děvčici čert a když ji v povětří už hodný kus nesl, chtěl si odpočinouti a sedl si s ní na louku. Na té louce rostlo mnoho suřanky, ale čert si toho nevšimnul. Když pak chtěl děvčici dále nésti, nemohl se jí nijak uchopiti. I poznal čert, že tu je po jeho moci a právu do dívčiny a hleděl se s ní z toho místa co nejdříve pryč dostať. Nésti ji však už nemohl, musila tedy kráčeti podle něho. A suřanka byla tam až do kolen vzrostena a taká pěkná, bujná. Tu praví čert k děvčici: „Zdvihni si kasanku, vleče sa ti po suřanku!" — A tak to trvalo už chvíli, až děvčici to bylo divné, co ten čert o suřance stejně tolik mele a „na tož" (na vzdor) utrhla hrstku suřanky a zastrčila si ji za pás a tak si od čerta nevědomky pomohla, opustil ji. Když má tedy člověk u sebe suřanku, tož nemá ani čert do něho moci. —

Do *lísky* nemá opět práva hrom. Kdo má při sobě léskovou halúzku, nebo si sedne pod lésku, tož je před hromem jistější než pod hromosvodem.

Která gazděna dává „statku“ (dobytku) do soli něco *petrželi* na sv. Jana setého, té neuškodí žádná čarodenice. Dává-li se do soli i něco kořene zlatohlavového, tu se dobytek na trhu kupcům vždy lépe vidí a dobře se prodá. Týž účinek má i z oběšence provaz. — Když dívka jde na „muzigu“ a dá si do pravého střevíce kvítek zlatohlavu, všem chlapcům bude se líbiti a všichni budou na ní tolik čehosik pěkného viděť a stejně bude v kole. Totéž přivodí u děvčat *stříbrník* (potentilla argentea).

Laskavec nosí milenci při sobě, aby se vábili. Podobný účinek má lúbeček (libeček, lentixus). Mimo to odpuzuje lubeček od domu hady; též pomáhá od bolení v krku, kouří-li se dutá jeho lodyha.

Úročnice je dobrá od úroku. Dává se statku do soli. Statek je čilý, nechytí se ho tak snadno úrok a máslo je pěkně žluté a chutné. Za tím účelem se též látky (krajáče) vymývají žahavkami (kopřivami). Úročnicí okuřuje se dobytek, vyhání-li se poprvé na pastvu, nebo jede-li se jím poprvé orat.

Pobožnější gazděny, aby své svědomí uchlácholily, dávají na Nebevzetí P. M. (15. srpna) některé zeliny v kostele světiti, jako černobýl, úročnici, polýnek, heřmánek a j. Odvar z nich dávají pak statku i lidem píti, „moří-li nebo žere-li je v břuchu“, nebo když se kráva otelí. Svěcení takových zelin děje se někde i na Hané, buď v týž den anebo v oktávě Božího těla.

Rváč, to je zrovna čertova zelina. Podoben je mechu nebo ruskému rozmarinu. Když se vysype tráva z noše do vody, všecka jde dolů vodou, jen rváč jde „hore vodú“, po čemž se pozná. Neboť i tráva stejného druhu není všecka rváčem. Kdo má u sebe rváče, je nepřemožitelný, nikdo ho neošidí, všude projde nepozorován, všechny zámky jím otevře. O děvče, které má rváče u sebe, hoši se rvou. Má-li prodavač na trhu rváče, jde mu zboží na dračku, okamžitě vyprodá. Kdyby ho někdo pohodil do stavení tak, co by žádný nevěděl, strhne se v tom domě veliká hádka a pohoršení je hotovo. Rovněž i u muzigy hodí-li kdo rváče na zem, hned se všichni do jednoho porvou.

Do každého druhu obilí, které se na jaře seje, dá se svěcené vody a tři svěcené „kotěnky“ (kočičky), aby se urodilo a nepobily kroupy. Za bouřek rozžíhají se hromničky a na oheň hodí se několik svěcených kotěnek. Jejich kouř seslabuje moc zlomyslných převaděčů mračen. Kdo chce mračna voditi, musí dobře věděti, co k tomu patří a jak se při tom chovati, jinak by mohl zle pochoditi.

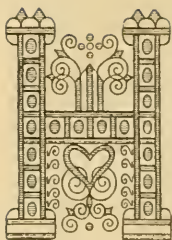
Jeden převaděč, když mračno vedl, měl na sobě košili v suché dni pranou. V suché dni (a v pátek) se nepere ani chleba nepeče. Padaly by za trest kroupy a v každé kroupě našel by se luh. Ta košile tedy nadělala milému převaděči mnoho těžkostí, ale přece se držel a nedal mračnu spadnouti, až najednou uslyší z mračna hlas: „Neudržíš! Darmo tvoje všecko říkání, lebo na sobě máš košelu v suché dni pranú. Nechceš-li tu zhynúť, tož košelu shoď!“ — Tož poslechl toho hlasu a košili shodil, a v tom krúpy hrk před něho a sedm neděl na tom místě tály, co taká tlúšť jich byla. Kdyby byl ještě okamžik otálel, bylo by jej tam mračno zasypalo.

Předhistorické nálezy bořitovské.

Popisuje **Jan Knies**, učitel v Blansku.

(Dokončení.)

III.

ledejme nyní analogii k nálezům bořitovským a sice nejprvé v zemích koruny české, abychom alespoň přibližně mohli udati jejich stáří.

Na Moravě jsou mi známy ještě následující naleziště stejné doby:

Hradiště ivančické „Réna“[6]), kdež nalezeno již množství starožitností, jako: pazourkové nože, šípy, pilky, kamenné zbraně, zlomky nádob starší keramiky, bronzy, vedle střepin z nádob na kruhu již točených, vlnou zdobených se znaky na dnech, předmětů železných, skleněných ozdob a jednoho bronzového obuší s esovitým zakončením.

Druhý podobný objev učiněn ve Vedrovicích v okresu Krumlovském, kdež za kostelem — tedy jako v Bořitově — ve tmavé půdě ihned za hřbitovní zdí vykopány dvě kostry, z nichž jedna měla kolem krku asi 10 menších massivních kroužků s charakteristickým S.

V Horních Dunajovicích na Znojemsku nalezl Jaroslav Palliardi hroby kosterné s podobnými ozdobami, z nichž nejdůležitější přídavek měla kostra č. IV. Při dlani pravé ruky nalezen totiž stříbrný denár shodující se s neurčeným dosud denárem ze známého nálezu Rakvického pocházejícím z první polovice XII. století[7]). Jiné zlomky mincí, bronzové obuší a železné kopí má dvorní muzeum ve Vídni z nálezu vranovického, bohužel dodnes neuveřejněného.

Podobnou zprávu o nalezených denárech při kostrách podává i první pěstitel věd přírodních na Moravě Albin Heinrich, kterýž odkryl ve hliníku u Rokytné pod ornicí troje kostry nad sebou, o nichž při tehdejším stavu vědy domníval se, že pocházejí z bitev mezi Rudolfem I. a Přemyslem Otakarem II. vedených. Jedna z těchto (kde, neudává) při sobě měla minci s nápisem CHVNRADVS; byla to snad mince Konráda († 1092), údělného knížete znojemského, později brněnského. Dle našeho náhledu nebyly to kostry vojínů ve válce padlých, nýbrž obyvatelů župy rokytenské, jejíž středem byl hrad Rokyten, o němž v dějinách již k r. 1052. zmínka se činí a jenž roku 1146 byl dobyt a spálen z neznámé příčiny.

Nejvíce nálezům Bořitovským podobají se obuší Palliardim vykopaná v Mikulovicích na Znojemsku hlavně svým ozdobeným esovitým za-

---

[6]) Podrobný popis hradiště toho, z něhož velkou většinu nálezů chovám ve své sbírce, ponechávám době příští. Předběžnou zprávu o něm podal V. Čapek v Mor. Orlici roku 1883. pod názvem: Hradiště ivančické. Ve článku tom zjistil p. Čapek pravěk hradiště toho a daroval mně veškeré nálezy odtamtud. Jemu, jakož i mladému příteli svému K. Coufalíkovi, učiteli v Ivančicích, kterýž podobně učinil, vzdávám tímto povinný srdečný dík. Na základě výzkumů Čapkových uveřejnil Fl. Koudelka o hradišti kusou zprávu v „Mittheilungen d. anthr. Ges in Wien“, kdež však opomenuto bylo uvésti jméno p. V. Čapka, jakožto zkoumatele.

[7]) J. Palliardi: „Slovanské pohřebiště kosterné v Horních Dunajovicích u Znojma. Časopis muz. sp. Ol. 1890. str. 69.

končením a naznačenou hlavou — z nichž jedna podobně jako v Bořitově temenem do vnitř je obrácena.[8])

Ze starších zpráv známy jsou podobné kruhy z Choliny[9]), Rybešovic[10]) a ze hradiště Znojemského[11]).

Zde nalezeny v mladší, předhistorické vrstvě u pohanského chrámu — tedy opětně jako v Bořitově — dvě obuší ze silného 2·5—3 mm. tlustého drátu, který jest na jednom konci hladký, na druhém pak na plocho roztepán a do ∾ zatočen. Záušnice tyto mají průměr 6 cm. a na jedné z nich taktéž shledáváme patrné stopy postříbření. Mimo to nalezeno zde množství předmětů železných a bronzových, hliněné přesleny, střepy mladší keramiky vlnicí krášlené, ozdobená dna atd. Že mrtvolám staří Slované moravští přidávali podobné přídavky do hrobů, dokazují nálezy i jinde učiněné na př. u Kroměříže, Strážnice atd.

Opětné doklady toho ze hřbitova dodnes užívaného zvěděl jsem v Citově u Přerova od A. Teličky, správce školy tamtéž, kterýž si podobných památek velice váží. Zde kolem kostela naleză se hřbitov, který se prostíral kdysi až pod odkap nynější školy. Když v letech 1781.—1782. stará škola se stavěla[12]), odebrána část hřbitova a proměněna na školní zahradu. Při nové stavbě školy prováděné roku 1890/91. vykopán ve školské zahradě hluboký důl, v němž ve hloubi 1—2 m. naraženo na žlutavý jemný říční písek. Při tom nalezeno několik koster, z nichž mnohé nalezaly se i nad sebou. Nejspodnější uloženy již v písku, na jehož průřezu hroby dobře se odrážely. Jedna měla u sebe nůž s kostěným držadlem, jiná zkřivenou ostruhu s bodcem. Nůž je zajímavý tím, že jeví na sobě patrné otisky tkaniny jakéhosi šatu.

Tak přecházíme nenáhle z praehistorie do dob našich, — z archeologie do národopisu a vidíme stále tytéž zvyky a obyčeje, bohužel čím blíže k nám, tím zatemněleji, až přijdeme do dob, kam lidská paměť dosud sahá a tu opětně shledáme se s krásnou analogií ve zvycích a obyčejích dosud zachovaných aneb do nedávna obvyklých. Dodnes vidíme pochovávati do jednoho a téhož hrobu dvě mrtvoly příbuzenstvím sobě blízké; podnes na Valaších a na Brodsku dávají nebožtíkovi do rakve peníz do ruky, dvacítku nebo čtvrťzlatník, chudému čtverku, aby hospodářství nešlo za ním[13]). Stále ještě vidíme ozdobovati ruce mrtvol prsteny, boltce náušnicemi, krk korály — mnohdy i jantarovými (v okolí Vel. Meziříčí, Tasov); mužským přikládají se boty nebo nějaký milý předmět, do otevřeného hrobu házejí přátelé a známí zesnulého hroudu — vlastně nasypávají mohylu.

* * *

---

[8]) J. Palliardi, Slov. pohřebiště kosterné v Mikulovicích. Č. m. sp. Olom. 1890. str. 173.

[9]) Č. M. sp. Ol. r. I. a VII.

[10]) Dr. B. Dudík: Über d. alten heidn. Begräbnissplätze in Mähren. (Sitz. Ber. d. phil. hist. Cl. d. kais. Ak. d. Wiss. in Wien. XII. B. 1854.)

[11]) J. Palliardi, Č. M. sp. Ol. 1888.

[12]) Vypsáno z pamětní knihy Citovské založené Matoušem Korhelem, rektorem v Citově.

[13]) „Obzor": r. XIV. č. 13. Smrť a pohřeb dle zvyků, názorův a pověr lidu moravského popisuje Fr. Bartoš.

Nepoměrně hojněji nalezeny staroslovanské hřbitovy kosterné, shodné s vykopaninami bořitovskými, v Čechách.

Uvádíme seznam nalezišť dle zpráv dosud uveřejněných hlavně prof. Smolíkem[14]), jakož i dle zaznamenání, které jsme učinili ve sbírkách českého muzea a retrospektivní výstavy v Praze a dvorního muzea ve Vídni. Naleziště tato jsou: Budeč, Běchary, Beroun, Bydžov, Dašice, Hořelice, Hradec Králové, Hrusice, Chotivín, Chotoviny, Chrudim, Chýnov, Jaroměř, Ječovice, Kladno, Kopidlno, Kouřim, Levý Hradec, Liteň, Malín, Otmíky, Otvice, Otvojovice, Panenská Týnice, Radměřice, Řeporyje, Skalsko, Slatina, Spikaly, Strahov, Sušice, Šebířov, Tetín, Újezd Velký, Václav svatý (u Podbořan), Veleliby, Veliš (vrch, kde?), Vladislavice, Větrušice, Zakolany, Zdislav a Zdislavice. Nejdůležitější jsou starožitnosti u Sušice a Otmík nalezené[15]).

U Sušice při patě kopce Svatoboru, jehož jméno již mluví — při rozšiřování továrny naraženo na kostry. Mezi nimi odkryl známý osteolog Dr. J. Woldřich 25 cm. hluboko kostru odpočívající směrem jihoseverním, hlavou k jihu. Kdežto sousední kostry měly mnoho kroužků buď stříbrných, bronzových nebo ze spěže zhotovených, a stříbrem platovaných a cínovaných, neměla kostra tato ozdoby žádné. Teprve když se pravá ruka odbírala, byli zkoumatelé překvapeni stříbrnou mincí v hrsti se nacházející. Jest to denár, na jehož jedné straně je hlava bez vousů s korunou knížecí a opisem: W R A T I S L V S; na druhé straně je krásně vyrytá hlava, jejíž kadeře visí až po uši, podobně jako při hlavě Kristově. Denár přináleží Vratislavovi II. (1061. až 1092.), spadá tudíž pohřebiště sušické d o p o l o v i c e j e d e n á c t é h o s t o l e t í.

Kosti na pohřebišti u Otmik leží hlavami k západu, obličejem k východu. Vykopáno celkem 5 koster, z nichž jedna obsahovala 7 kroužků podobných bořitovským a při noze u kolena taktéž minci Vratislavovu.

* * *

Nálezy obuší bronzových, mosazných, stříbrných, cínových, zlatých neb těmito kovy platovaných, učiněny jsou téměř ve všech zemích Slovany obydlených, byť i dnes tu onde byl kmen jejich uschl.

Tak vykopány při kostrách mezi městem Chelmem a Althausy v Prusích, Pomoří, Pozňansku, Slezsku, Braniborách, Meklenbursku, Durynkách, Dolních Rakousích (Thunau, okres Horn), Polsku (u vsi Urbanice 8 stříbrných obuší vedle 300 mincí Vladislava a Boleslava 1139—1173). Za Verou a Veserou se již nenacházejí. Nedávno vykopány i u pramenů řeky Mohanu poblíž Bayreuthu[16]), kterýžto objev, obzvláště shodný s bořitovským, nasvědčuje, že i tyto kraje Slovany byly obydleny, kteří stejný způsob života měli s bratry více jak 50 mil v přímé vzdálenosti na východ usazenými.

[14]) Památky arch. a místopisné.

[15]) Dr. J. Woldřich a J. Mužík: Dvě česká pohřebiště z XI. století. Památky archaeologické a místopisné.

[16]) Soukromý dopis něm. konservatora hejtmana D. Seylera a Bericht über die vorgesch. Forschungen des hist. Vereins in Bayreuth (1888—1889), kdež i nálezů bořitovských vzpomenuto.

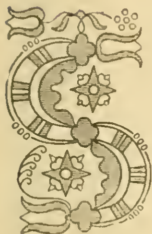
Srovnáme-li nyní vykopaniny bořitovské s ostatními nálezy, dojdeme úsudku, že kosterné hroby bořitovské patří slovanským obyvatelům, kteří zde ku konci doby pohanské, tedy v 10—12. století své hradiště měli.

Toť ve hlavních rysech vše, co pozoruhodného jsem shledal o staroslovanském hradišti a pohřebišti tomto. Vyhybali jsme se všem jiným předčasným soudům; snažili jsme se však poukázati k tomu, že až budeme po stránce této znáti celou Moravu, teprvé osvětlí se nám různé temné stránky historie naší, kteréž dodnes zahaleny jsou v roušku tajemnou.

Několik slov o národní písni československé a moravské zvlášť.

Napsala K. Bufková.

(Pokračování.)

ušil byl pevně přesvědčen, že písně lidu našeho opanují svět hudební, opanují ducha a mysl našich skladatelů. První vydání sbírky jeho nešlo dosti na odbyt, málo nebo nic si ho nevšímáno. Když stěžovali si přátelé jeho na to, pravil: „I nechte jen, nechte. však přijde zlatník, který z perel, zlata i drahokamů uplete věnec, ukuje korunu na hlavu národa!“

Ku radosti a spokojenosti naší vyplnilo se proroctví to, neboť símě, jež byl sbírkou svou zasel, ujalo se utěšeně v úrodné půdě, z něhož skladatelé naši hojně kořistili, kořistí a teprve kořistiti budou, až poznají a shledají, jaké bohatství, jak nevyčerpatelné poklady pro ně chovají písně lidové.

Uslyšel-li Sušil nové dílo některého našeho skladatele komponované na základě cizím, říkával: „Proč ti lidé nosí sovy do Athén? proč vodu do moře? Takových skladeb mají Němci a jiní nadbytek. Krásnější bude naše hudba, až naši skladatelé znárodní, až se postaví na vlastní stanovisko, až budou psáti duchem, jenž vane z písní našich! Není nám jenom řeči třeba, abychom žili a se udrželi, nýbrž všeho, zejmena hudby“.

Nesmí se však mysliti, že Sušil hudbu cizí zavrhoval, naopak: naslouchával rád provozování dokonalých skladeb starých i nových mistrů cizích. Jen od našich skladatelů, kteří povoláni byli naši hudbu povznésti a ve světě ku platnosti přivésti, neposlouchal rád skladby cizím duchem, cizími vzory se nesoucí. Jak velice zpěv a hudbu miloval, vysvítá z okolnosti té, že sám denně rád hymny a žalmy zpívával, doprovázeje se při tom na pianě. Číníval tak vždy se zálibou o polední hodině, čekaje však dříve, až mniši minoriti do jídelny odešli, by jich nevyrušoval*).

Skvostů, kterých byl Sušil uveřejnil, nalézá se v knize 800 stránek čítající na 873 s varianty ještě dvakráte tak hojnými. O zpěvích těchto bylo již tak mnoho pochvaly proneseno, že nenalezám slov více k ní připojiti a opakuji to, co na mnohých místech od osob kompetentních

---

*) Bydlelť toho času v klášteře minoritském v Brně.

bylo proneseno. Zejména nesmírné ceny jsou úsudky ty, které se starobylosti písní našich týkají.

Vídeňský „Světozor“ v čís. 3. z roku 1860. přinesl následující zprávu o písních těchto: „Byť písně ty nebyly obrazem historie národa našeho, aniž chrámem posvátného vědění, vědomí a věření jeho, přece se v nich co v prozračitém krystalu soukromý život národní obráží, dolování v nich pro starožitnosť není nevýnosno a vzduch nad nimi se vznáší, jímž duše blahodějně osvěžuje se. Uvážíme-li, že v celé této sbírce se nám na 1900, pravíme na devatenáct set nápěvů a skoro o jednu čtvrtinu více ještě textu podává, musíme se věru diviti náramné bohatosti česko-slovanského národního zpěvu na Moravě i můžeme směle zde prosloviti výrok Kollárův:

„Že vzdělanosti nemá náš lid, cizozemci, mluvíte?
Jakž? Vy umíte lidu zpívati, nám pěje lid!“ —

Dr. Wankel píše ve svém spisu „Beitrag zur Geschichte der Slaven“, (str. 66. a násl.) že v zádruze vzniklo a bylo pěstováno ne pouze vyšívání, nýbrž též překrásné písně s čarovnými nápěvy, neboť zpěvy tyto byly úzce spojeny se štěstím, blahobytem a spokojeností života rodinného; tak jako krásné ornamenty nádherného vyšívání národního, jsou též písně četné a krásné namnoze výplodem citu a mysli žen. Ze všech slovanských písní zaznívá národní, slovanský duch; i z rusínských, slovenských i všech písní moravských. Sušil sám byl unešen čistotou myšlenek v písních moravských se vyjadřujících, byl unešen jednoduchou okouzlující hudbou a často se vyslovil, že některé tyto písně pocházejí z pradávné doby a důkazem jsou čistoty duše národa, ačkoliv ještě pohanským byl. Jakou pravdu děl, dokazuje výrok známého kritika evropské hudby, Chrysandra, který v jednom dopisu k Sušilovi se vyslovil, že se mu nemožným zdá býti, aby nějaký národ dovedl komponovati takových písní, které v sobě tolik krásna, líbeznosti, důstojnosti a umělecké dokonalosti chovají, že by se skoro mysliti mohlo, že nějaký veliký genius komponoval zpěvy tyto a vydal je pak za písně národní.

Úsudek tento o národních písních je tím věrohodnějším, an pochází z úst nejznamenitějšího německého znalce hudby. Vysvítá z toho, jakou velikou kulturou a svérázností již za nejstarších dob národ tento se honositi mohl.

Zde připojuje dr. Wankel výrok našeho genialního, nepředpojatého znalce hudby a skladatele, mistra Nešvery, jenž budiž zde doslovně uveden:

„Jest vůbec známo, že každá nálada duševní, jež nás zaujala, vysloviti se dá hudbou. Můžeme bezpečně tvrditi, že hudba je zrcadlem naší duše; co slovy se vyjádřiti nedá, kde slovo příliš všedně zní, počíná hudba mluviti. V každé skladbě je duše skladatelova zobrazena, tu spatřujeme jeho bol i radosť vyjádřenu. Ze skladby dá se souditi na povahu a poměry jejího tvůrce. Vezmeme-li k ruce písně toho neb onoho národa, jest na první pohled patrno, v jakých poměrech národ ten žil a v jakých poměrech písně jeho počátek svůj vzaly. Popatřme na perly naší vlasti, naše písně lidové, o jejichž ceně se i odpůrcové národa českého pochvalně vyjádřili, vysloviti se musili; jaká nálada zachvívá z nich! Jest to nálada, která vzniká jen v blahobytu a štěstí rodinném. Některé z těchto písní jsou něžné, naivní; kdož by takým nebyl ve štěstí

a lásce? Z některých melodií zavznívá srdečný a zdravý humor, který nyní skoro již úplně neznám jest. Mimovolně klademe si otázku, kdy asi tyto písně počátek svůj vzaly? V době feudálního tlaku bylo konec humoru, v době bídy a žalu se nezpívá. Z toho dá se souditi, že většina těchto skvostných písní tenkráte počátek svůj vzala, když národ ve svobodných obcích u rodinného krbu v blahobytu a štěstí žil. Kdy tato doba byla, mají znáti naši historikové. — Důkazem, že mnohé tyto písně starobylými jsou, jest veliká podoba se starými nápěvy řeckými a římskými, ano v některých nacházejí se i podobné kadence a obraty. Též rytmická konstrukce našich písní je podobná jako v oněch zpěvích, některé z nich nedají se ani vřaditi v takt jako chorál. Avšak některé z těchto moravských písní neliší se pouze od těchto svrchu uvedených zpěvů, nýbrž též od českých lidových písní svou originálností, která záleží v tom, že je na zcela jiném základě zbudována. Specifickým znakem těchto písní je řada tónů bez sexty.

Některá melodie z těchto písní nese se nejraději v tetrachordu: *f, g, h, c.* (Japonci a Malayové mají též nedokonalé tóniny). Melodický proud vede nejraději svobodný tón *h* na *g* dolů, nikoliv na *c*. Byly tyto nedokonalé tóniny dříve nežli staré tóniny církevní? Nelze se o tom sice určitě vysloviti, avšak jisto jest, že hudba povstala z malých primitivních prostředků (intervalů) poznenáhla, že tudíž nedokonalé řady tónův dříve než dokonalé tóniny církevní povstati mohly. Vůbec poukazuje celé sestavení jednotlivých moravských písní lidových na dobu pravěkou. Mladší doba, zvláště pak naše doba nebyla by schopna podobného tvoření."

K tomu přiřaditi sluší též starší výrok hudebníka Maďara, Ladislava Füredyho, svého času učitele na ústavu slepců v Pešti, jehož jakožto výborného hudebníka byl Kollár za úsudek o hudební stránce národních písní slovenských požádal. Výrok jeho uveřejnil pak Kollár ve svých Národních Zpiewankách (II. 464 466), kamž laskavé čtenáře odkazujeme.

Kdy vůbec píseň se zrodila, kde původ svůj vzala, nemožno pověděti. A jaká ona první píseň byla, nezodpoví nám nižádný pozemčan. Zpěv se zrodil zároveň s mluvou lidskou, která sama o sobě hudbou jest; tak jako se mluva zdokonalovala, i píseň s ní se zdokonalovala. A mám za to, že píseň národa slovanského zrodila se zároveň s ním; jak dlouho národ náš trvá, trvá s ním i píseň jeho. I není divu, že dosáhla píseň slovanská té dokonalé krásy; vždyť i řeč naše byla krásna a bohata již tehdy, kdy mluva jiných kulturních národů teprve v počátcích se nacházela.

Nemá však každý národ svých vlastních starých písní lidových. Tak na př. německý národ má velmi málo svých písní vlastních; větším dílem jsou to znárodnělé písně umělé a mnohá je jistě od národů slovanských zděděna, ježto jisto je, že větším dílem obyvatelstvo Německa druhdy slovanským bylo.[1])

O národu německém historicky zjištěno jest, že se zpěvu teprve učiti musil, když víru křesťanskou byl přijal. Johannes Diaconus píše o žácích německých ve škole pěvecké Řehořem Velikým založené s ne-

[1]) Důkazem toho jest, že Němci v koloniích na Moravě zpívají jen obyčejně moravské písně a Erk právem je pojmenoval: „die singlosen Deutschen".

velikou pochvalou: „Hřmotné, jako hrom řvoucí jejich hlasy nejsou schopny jemné modulace, neboť jejich na pití uvyklá hrdla nemohou oné ohebnosti vyvoditi, kterou vyžaduje jemná melodie; jejich nepříjemné hlasy vyluzují pouze zvuky, které se porovnati mohou se hřmotem nákladního s kopce jedoucího vozu."

Jak se všeobecně za to mělo, že veškerá kultura pochází od Řeků, odvozovala se i hudba od nich. Z celé této řecké hudby, jak známo, zachovány jsou pouze čtyry melodie: Tři hymny na Kalliopu, Apolla a Nemesis, jejichž texty básnili asi v II. stol. po Kr. Dyonysios a Mesamedes. Čtvrtá melodie náleží k jedné ódě Pindarově z roku asi 500. před Kr.; kdo však původcem oněch melodií jest, není známo.

Kde jsou však písně lidu řeckého? —

Dlouho se čerpalo z řecké hudby a z výroků řeckých spisovatelů pro církevní umělou hudbu; pravdou však jest, vyslovuje se německý hudební spisovatel Kiesewetter, že nová hudba jen tehda se dařila, jakmile se odtrhla ode všech řeckých systémů a dostoupila značného stupně dokonalosti teprve tehdy, když se zbavila všeho řeckého.

Hudba dnešní vzala počátek svůj v církvi, jest uměním církevním. Hlavní základ k ní položil papež Řehoř Veliký († 604). Sebrati dal nejlepší užívané melodie a zavedl v celém křesťanství zpěv chorální, zvaný gregoriánský. Ustanovil jisté tóniny, pode jménem církevních tónův známé a položil takto základ ku theorii hudby a to na základě již stávajících písní čili melodií. Dle mého skromného mínění musila býti dříve již melodie a pak teprve tóniny.

Na základě Řehořem ustanoveném stavěli učení mužové vždy dále a dále, až povstala z toho celá věda theoretická, nauka o kompozici a harmonii, dle níž se učitelé, ředitelé hudby a skladatelé řídí. Avšak tu je řeč o hudbě umělé, nikoliv o písni lidu prostého, který nevěděl o tóninách a o theorii ničehož a zbudoval si ji sám. Neupírám arciť některý vliv této hudební theorie a umělé hudby na písně národní za pozdějších dob, zejména pak i v době poslední. Avšak jsou písně v národu našem staré, tradicí nám zachované, a i mnohé za našich dob lidem komponované, které svědčí o svéráznosti, nedbající žádných předepsaných zákonů. Důkazem jest nám již oněch na str. 6. a 7. v čís. 33. toh. časop. uvedených pět písní slovenských. Stává náhled, že i na Moravě a v Čechách řecký, římský ba i perský živel stopy zanechal, ano i docela původní staropohanská píseň lidová úplně nevymizela, neboť sv. Cyrill a Methoděj učili pohanský lid zpěvům církve řecké, podloživše text slovanský. Pravdě podobno jest, ba jisto, že se lid přiučil mnohé písni nábožné, svatými věrověsty ze slovanských zemí sem přinešené, a to tím více, tím snadněji, ana lidu spříbuzněna byla. Avšak za jisté se může pokládati, že sv. apoštolové nalezše zde nápěvy krásných písní, podložili nápěvům jejich text obsahu křesťanského. Pokřesťanili písně tak jako mnohé obřady pohanské, sochy pohanských bohů, čehož důkazem jsou mně tak zv. kamenné baby, proměněné v kříže, známé jménem křížů cyrillo-methodějských.

Vzácný zbytek českých nábožných písní zachoval se v chorálu svatováclavském, neprávem svatovojtěšskou písní zvaném: „Hospodine pomiluj ny". Zachována z rukopisu XIV. stol. a připisována před tím sv. Vojtěchu († 997). Píseň však dle Dobrovského mnohem starší jest.

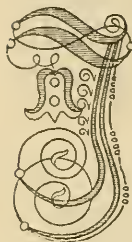
Slova „pomiluj ny“ (na místě „smiluj se nad námi“) jsou tak nečeská, tak zjevně cyrillská, že znateli jazyka nelze ovšem pochybovati o cyrillském její původu. Že sv. Vojtěch, cyrillské liturgii nepříznivý, píseň tuto nesložil a ona jenom později neprávem sv. Vojtěchu připisována byla, vysvítá i ze svědectví Kosmova, jenž praví, že již i před sv. Vojtěchem v Čechách zpívána byla. Šafařík klade původ její do časův ne-li slovanských věrozvěstcův sv. Cyrilla a Methoděje, tedy alespoň prvních jejich učenníků. Makušev soudí, že mohli ji složiti sázavští mniši (černí mniši) v XI. stol.

Další památky zpěvní jsou zachovány z roků 1457—1561—1643 atd. ve zpěvnících neboli kancionálech českomoravských bratrů. O těchto zpěvnících dá se mnoho vypravovati; ony jsou a budou předmětem zajímavých studií. Již Sušil připisoval všem kancionálům velikou důležitosť a velice jej rmoutil úpadek kostelního zpěvu lidového. Stěžoval si na nové kancionály, kterými se starší zpěv chorální kazí a lid neslyše v kostele zpěvu vážného ztrácí smysl i pro krásu zpěvu světského. Dle jeho pevného přesvědčení a zajisté odůvodněného, skryty jsou ve starých kancionálech veliké poklady hudební; tvrdil, že původ jejich dlužno hledati v pradávné minulosti, tak jako písní světských. Tvrdil, že jsou kancionály tištěné sbírkou starších písní chovaných v lidu způsobem tradičným. Také Fr. Bakeš, jenž obírá se zkoumáním starých kancionálů a jich velebných chorálů, píše ve své předmluvě ku klavírnímu průvodu „Královniček“: „To co Sušil, Bartoš, Erben a j. pro písně národní učinili, učinilo již před více než dvěma sty lety v Praze „Dědictví svatováclavské“ pro staroslovanské chorály církevní.“ Čím starší takový kancionál, tím velebnější nápěvy. I zde byl Sušil neustupným a bránil se proti každé tak zvané opravě i přeměně nábožných písní ve starých kancionálech se nacházejících, čehož důkazem je tato událosť: Výbor dědictví sv. Cyrilla a Methoděje shodl se se správou dědictví sv. Jana v Praze, vydati ku tisícileté památce příchodu sv. apoštolů na Velehrad společný kancionál pro Čechy a Moravu. Přijel pro tuto záležitosť do Brna redaktor sv. janského dědictví pražského, kanovník Bradáč z Hradčan, aby se v této příčině se Sušilem smluvil. Podkladem kancionálu budoucího měl býti kancionál svatováclavský. Sušil zastával stanovisko, že čím starší, tím velebnější jsou kancionální chorály a že je třeba přesnosti i velebnosti, jak toho vyžaduje duch církve, ježto církev má býti pěstovatelkou krásna i dobra i pravdy; čím krásnější něco, tím lépe že se hodí pro chrám; a lid, jenž zpíval pěkněji před 300 roky, naučí se opět tak pěkně zpívati. Avšak vše to by nebylo vadilo zdaru, jako vadila harmonizace oněch starých písní. Kanovník Bradáč předložil harmonizaci chorálů svatováclavského kancionálu takovou, jaká nikterak se ku starým nápěvům nehodila. Harmonizátor nevnikl v ducha oněch starých zpěvů, podloživ jim akordy úplně nesprávné. Z příčiny této rozešlo se oboje dědictví a nepřišlo ku společnému vydání přese všechnu touhu Sušilovu, spojiti český národ na Moravě a v Čechách jedním kancionálem: raději ustoupil a nechtěl nic, nežli aby se zpěvům původním bylo násilí činilo.

(Pokračování.)

Komenský na Herbornském učení.

Ukázka ze životopisu J. A. Komenského od Dra. J. Kvacsaly, prof. v Prešpurku.

estliže Bratří od jakživa se školou v Herborně čilé spojení udržovali, tož zdá se, že za mladých let Komenského také osobnosť mladého učence Alsteda, který na oné škole působil, žáky z Moravy do Herbornu lákala. Tento mladý muž (nar. r. 1588, tedy jenom o 4 léta starší nežli Komenský) měl za doby své peregrinace (tak nazýván čas strávený na cestách studijních) ve Švýcarsku mezi jinými též učitele A. Polana, jenž u Bratří velké úcty požíval a zvláště s Karlem ze Žerotína častěji si dopisoval. Polanus vypravoval mladému Alstedovi o blahosklonnosti Žerotínově, jíž se pak i tomuto dostalo, což ho přimělo k tomu, aby jeden ze svých prvních spisů, nazvaný Panacea Philosophica mocnému pánu moravskému věnoval. To stalo se roku 1609., tedy za doby, kdy Komenský v Přerově, sídle Žerotínově studoval. Rok co rok vycházely nové spisy od mladého professora onoho, čímž i sláva školy Herbornské se šířila. R. 1611. odebral se tam i Komenský s mladým pánem z Kunovic i byl tam 30. března za rektorátu Wolfganga Ficina immatrikulován a věnoval se brzy zároveň s četnými krajany tam studujícími horlivému učení.

Mimo jiné vydal Alsted také knížku, Methodus mixta, která podává návod, jak lze o celé encyklopedii věd disputovati; tři jsou věci, kterých toto umění vyžaduje: cvik paměti, soudnosť a obratnosť řečnická. Všechno toto ve spisu theoreticky vyložené, bylo pak v akademických disputacích prakticky pěstováno. Jednu z takových disputací měl též krajan a přítel Komenského, Jan Litomil z Litomyšle, a sice přednášel o pojmu metafyziky. Tehdy Komenský latinskou básní, která s jinými ještě k disputaci té připojena, tiskem vydána byla, disputanta oslavil. Vynáší sílu výcviku. která je způsobilou odchovati duševního velikána; zvláště pak důležitosť metafyziky, jíž nazývá klíčem vědy a ducha, a slibuje oslavenci všeliké pocty bojovníka duševního. Báseň ta, první to práce, kterou od Komenského máme, dokazuje veliký pokrok jeho v latině a v jasném vyjadřování myšlének. (Otištěna byla v tomto časopise 1891., str. 151.)

Nedostatky způsobené zanedbáním minulých let, dohonil Komenský i v jiných oborech vědění právě tak jako v latině. Předměty bohoslovecké našly u něho půdu již z domova připravenou, rovněž tak Alstedův encyklopedický směr badatelský. S jedinou pouze vědou — zdá se — Komenský nespřátelil se úže, s matematikou. Lze to vycítiti ze všech jeho spisů didaktických. Kdežto Alsted a jiný filosof německý, Andreae, touto vědou rádi se obírali, Komenský naproti tomu vypravuje ve svém Labyrintu světa, že když ho do Algebry nebo Cosy uvésti chtěli, takových tam divokých jakýchsi klik a háků hromady uhlídal, že ho o málo závrat nepopadl, a zavra oči prosil, aby ho odtud vedli. — Ostatně však duch jeho statečně času předbíhal. Kdežto žáci Němci o latinské výmluvnosti disputovali, a jako Mikuláš Hermann ve spisu „Oratoria" o hojnosti slov, výzdobě a eleganci řeči vzhledem k jazyku latinskému zákony hledali a stanovili, odtrhl se od toho duch žáka cizince a letěl

do svých domácích sborů (jednot bratrských), jejichž prostý, domácký zvuk ho více vábil nežli vystrojené a vyzdobené periody starších i novějších Latiníků. Láska k mateřštině a národní sebevědomí, tyto dva poklady duše ze života bratrského čerpané, sloučily se s požadavky jeho vlastního účelu životního a vzbudily v něm již v Herborně úmysl, jímž nad svou dobu bezmála o tolik předčil, jako později svými teoriemi vychovatelskými. Nikdy prý jemu — tak psal o 50 let později — nenapadlo, latinsky psáti a latinské spisy vydávati. Jedinému národu svému chtěl prospěti knihami materským jazykem sepsanými a to již od samých let mladosti. A co nejkrásnějšího při tom: že základy k tomuto českému spisování právě v Němcích hned ve druhém roce jeho tamějšího pobytu uprostřed cizích zvuků a ve víru jiných prací položeny byly.

Aby totiž dospěl k důkladnému poznání svého jazyka materského, ustanovil si cíl, důstojný hotového filologa: sepsati „Poklad jazyka českého", totiž úplný slovník, přesnou gramatiku, lahodná i jadrná rčení přísloví a pořekadel. To vše spisuje se stálým zřetelem k jazyku latinskému, aby všechno souměrně s latinou postupovalo, slova, fráze, přísloví a pořekadla s touže elegancí a jadrností, a to z té příčiny, aby i nejlatinštější autor stejně lahodně do češtiny přeložen býti mohl, nebo naopak.

Arciže položen k tomu v Herborně jenom základ, jako i ke druhému spisu, jejž nazval Amphitheatrum Universitatis Rerum. I tohoto spisu účel je eminentně vlastenecky praktický: doufaje, že tím jazyku materskému cti zjednati bude moci, počíná „principale opus", které krajanům jeho ve vlasti celou bibliotéku nahraditi mělo. Podle osnovy bylo na 28 knih rozvrženo. Tak poukazoval již začátek jeho spisovatelské činnosti ku pozdějším zásadám jejím, totiž k tomu, sloučiti badání jazykové s reálním a podávati výsledky jeho řečí materskou na prospěch národa, ale — což zvláště oceniti sluší — také zároveň na prospěch jazyka. O onom prvém díle pravil on sám (jenž sice chválu jiných o sobě uvádí, sebe sama však nikdy nechválí), že látky sebral tolik, jako sotva kdo jiný pro některou z novějších řečí.

Chalupy moravských Kopaničárů.

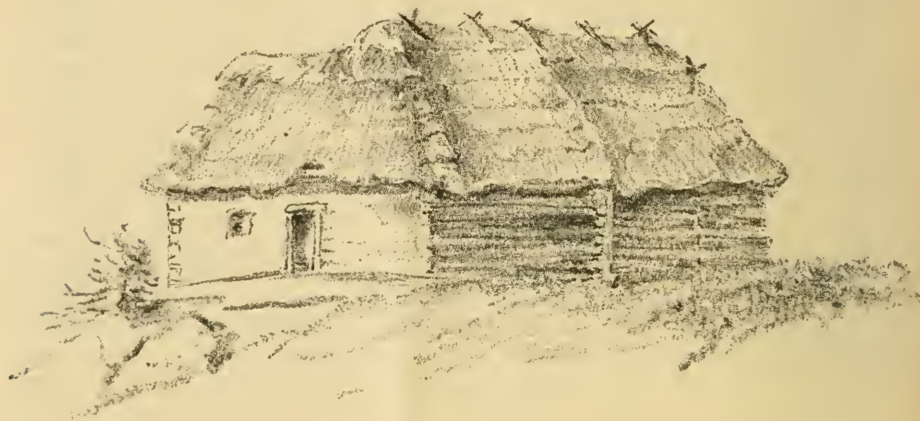
Popisuje **Fr. Dobiáš**, učitel ve Vápenicích.*)

lovo „kopanice" kryje se významem se slovem „paseka"; obojí znamená posekaný, okopaný, v pole obdělaný kus lesa, na němž si osadník vystavěl bydliště a stavení hospodárská. Název „paseka" je oblíben hlavně na mor. Valašsku, kopanice pak jsou na Slovensku, a sice s této strany uherské hranice jenom v okresu uhersko-brodském při samé hranici zemské, za níž je jich ovšem mnohem víc. Na Moravě je jenom čtvero dědin kopaničárských, totiž: Vápenice, Výškovec a Žítková — patřící

*) Obrázky k tomuto článku kreslil p. insp. Al. Komínek podle náčrtků p. Jana Veselky, ml. učitele ve Star. Hrozenkově (pohled na chalupu na str. 60.; mlýnec na str. 64. a stůl na str. 63.) a p. Hellwicha, lesního adjunkta ve St. Hrozenkově (pec a ohniště na str. 62.). Půdorysy nakreslil pisatel.

k obci Star. Hrozenkovu, a pak osada Lopeník. (Vápenice měly r. 1880. domů 54, Výškovec 99, Žítková 133. Pozn. red.) Vápenice jsou od St. Hrozenkova severo-západně, Výškovec jihozápadně a Žitková východně. Žitkovské kopanice souvisí na uherské straně s kopanicemi Horno-Sučanskými, takže od St. Hrozenkova možno jíti dobré dvě hodiny stále tak říkajíc osadou. Kopanice Vyškovské zase souvisí na uherské straně s kopanicemi Chocholanskými a jihozápadně s Bošáckými. Těmito posledními stále souvislými možno jíti několik hodin cesty. Tak St. Hrozenkov i se svými trojími kopanicemi zaujímá asi dvě čtvereční míle rozlohy. Jméno Vápenice pochází odtud, že se tu pálívalo vápno; dosud jsou zřejmy lomy, kde se kámen vápenný lámal, ač jsou už zavaleny a travou porostly. Jméno Žítková odvozuje se od „žita“, které se zde — na kopanicích výjimkou — rostí, poněvadž Žítková má příhodnou k tomu polohu jihovýchodní. Výškovec (či Víškovec?) pochodí snad od jmena osobního (snad se první Kopaničář tamější jmenoval Víšek?) a Lopeník jmenuje se dle kopce Lopeníka, na jehož stráni je osada tato rozložena.

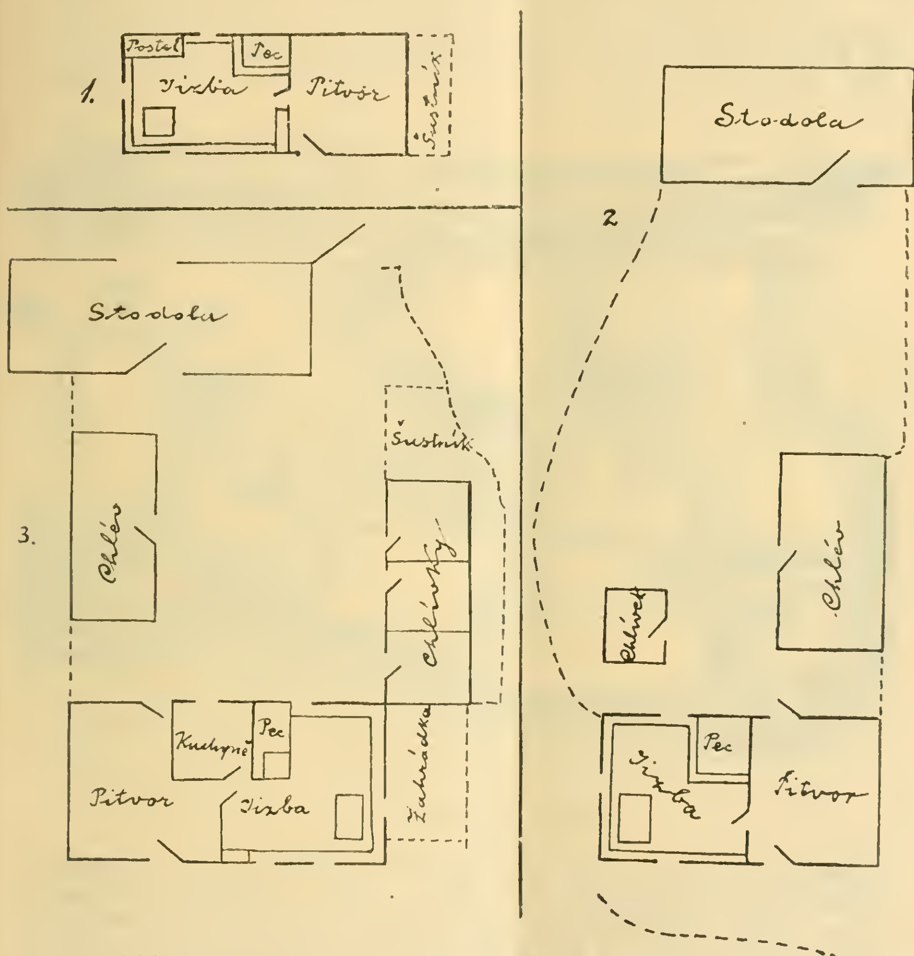
Jizba (chalupa) kopaničárská.

O vzniku kopanic domnívám se, že ve zdejších — druhdy neproniknutelných a neznámých lesích usazovali se uskoci z uherského Slovenska, prchnuvší z rozmanitých příčin ze své domoviny za „šancem“, jak Kopaničáři nazývají hranici moravsko-uherskou, která za minulých století bývala na některých místech chráněna náspy a okopy proti vpádům Turkův a Tatarů. Té domněnce o vzniku kopanic nasvědčuje ta okolnosť, že naši Kopaničáři tíhnou více do Uher než na Moravu; do Uher chodí na „výrobky“, to jest na výdělek, na trhy, tamtéž nosí svoje sukno do valchy atd. O dědinách moravských naproti tomu, hodinu od kopanic vzdálených říkají, to že už jest Morava.

Z povahy věci samé vyplývá, že kopanice roztroušeny jsou po kopcích a stráních beze všeho pravidla, bez ladu a skladu. Rovněž tak je samozřejmo, že uskoci, lidé, kteří z pravidla jenom nejnutnější potřeby životní s sebou do lesů těch přinesli, stavěli si chalupy co nejprimitivnější. Pohledněme na chalupu, nakreslenou na str. 60., která

znázorňuje velikou většinu chalup kopaničárských — a doznáme, že chalupa ta se hodí zcela dobře do rámce čirého středověku.

Kopaničáři nazývají kopanicí vlastně pole, na němž jsou usedlí a které obdělávají; stavení svoje se vším příslušenstvím jmenují chalupou, ale pokud mají na mysli sebe jako obyvatele chalupy, jmenují ji jizbou. Dle zámožnosti gazdů a dle závislé na ní rozsáhlosti i výstavnosti chalup možno kopaničárské chalupy rozděliti asi ve čtyry třídy. Nej-

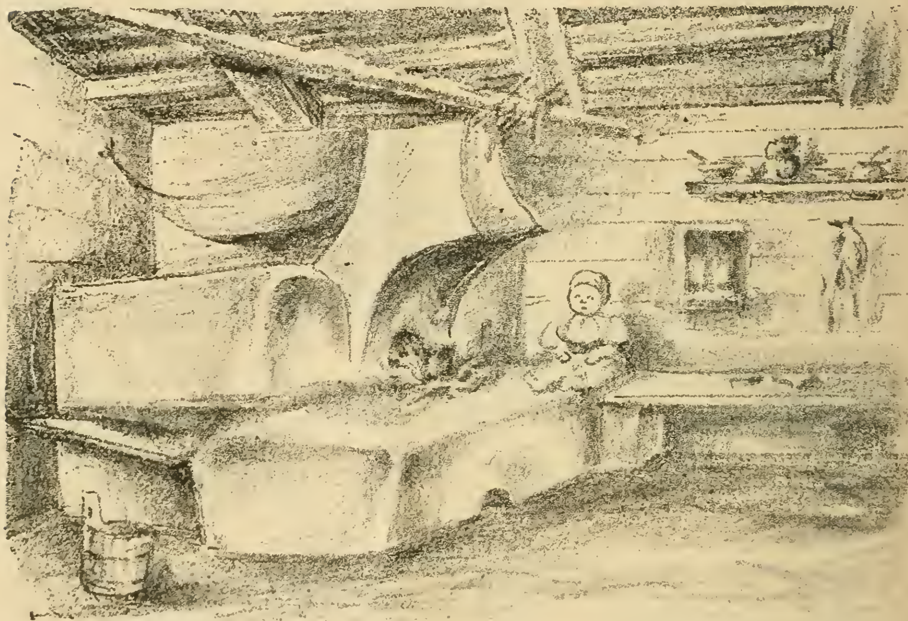

Půdorysy chalup (usedlostí) kopaničárských tří různých usedlostí.

chudší chalupy — lidí nemajících ani pole ani jakého dobytka — sestávají z jediné místnosti, čtyrmi zdmi tvořené; jediné dvéře vedou z venčí bezprostředně do jizby. Jinak ale, kdo má alespoň kravku, rozdělí si chalupu na dvě místnosti, z nichž jedna, kterou se vchází, tedy síň („pitvor“) je zároveň chlévem, z něhož vedou dvéře do jizby. (Půdorys 1. na str. 61.) Prostřední zámožnosť Kopaničárů znázorňuje však

půdorys 2., kde chlév je na dvoře ve zvláštním stavení, takže chalupa má kromě jizby skutečnou síň (pitvor); tento druh chalup je u nás pravidlem; takovou chalupu představuje též obrázek na str. 60. Jen výjimkou pak najíti lze chalupu s půdorysem 3.: svědčíť to již o obzvláštní zámožnosti, může-li si Kopaničář dopřáti zvláštní místnosti pro kuchyň, jež utvořena ohraděním jednoho koutu pitvora a přiléhajícího koutu jizby, tak že je kuchyň mezi obě tyto místnosti jakoby vklíněna.

Co do výstavnosti jsou jizby (chalupy) gazdů nejzámožnějších namnoze zděné, vlastně „nabíjané“. „Nabíjanica“ se provádí takto: Prkna na délku postaví se proti sobě tak daleko, jak tlustou má býti zeď. Mezi ně sype se hlína a utlouká se, ubijí. Když pak jest rovno s prkny,

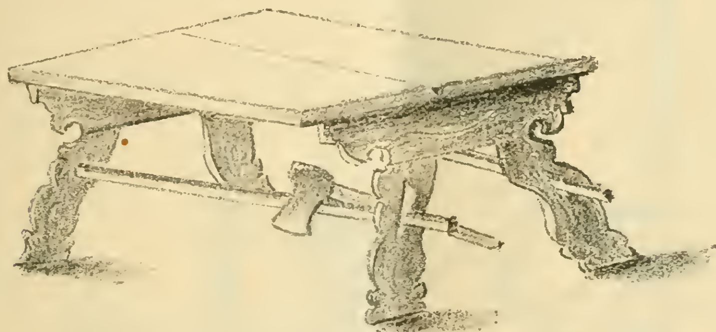

Vnitřek jizby: pec s ohništěm.

pozvednou se tato a zase se mezi ně hlína nabíjí, až je zeď hotova. Ostatní stavení hospodárská, jako chlévy, stodola, jsou veskrze dřevěná, až na základy, jež bývají z kamene. Chalupy Kopaničářů méně zámožných jsou všechny dřevěné. A sice staví se tím způsobem, že klády hrubě otesané kladou se na sebe vodorovně (srub); v rozích chalupy se vyčnívající konce jen zhruba zarovnají. Jenom nejzámožnější chalupy mají ve zdi průčelní po dvou oknech, jež obě vedou do jizby; ostatní chalupy mají v průčelí vždy okno jediné. Bohatou kopanici je znáti též po vratech, vedoucích na dvůr. Chudí Kopaničáři nemají vozů a proto vrat nepotřebují. S ostatním hospodárským nářadím, jako s pluhem a branami, přijedou před „jizbu“ a potom je dveřmi a pitvorem (síní) vnesou na dvůr. „Zápraž“ (potah) také tudyto vodí. Když pak v zimě nebo na jaře vozí

na pole „úpravu“ (mrvu) na voze dvoukolém, nějak sehnaném nebo na saňkách, rozeberou jednoduše kus plotu u dvora a to jsou dočasná vrata. Dvůr je ostatně umístěn vždy za chalupou, pročež si napřed tuto prohlédneme.

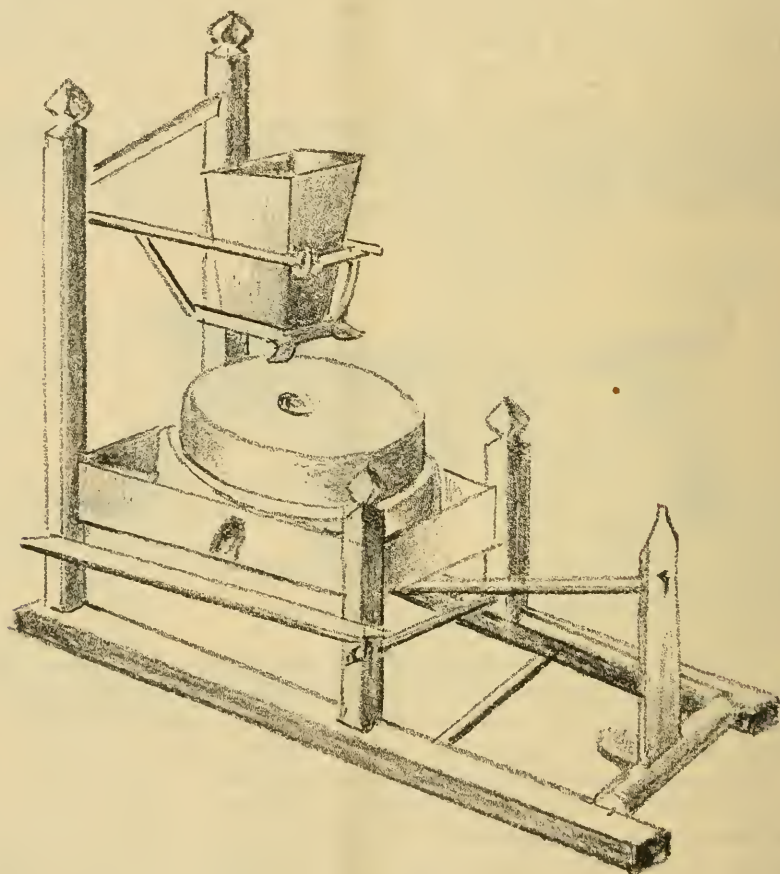
Dveřmi po pravidle velmi nízkými (něco přes 1 m.) a umístěnými vždy v podélné straně chalupy, vchází se z venku do „ňútra“ (do vnitř). Nejprv se octneme „v pitvore“, jenž obyčejně nemívá stropu či po kopaničársku „tla“, ani okna tu není žádného; světlo padá sem jen otevřenými dveřmi. V pitvoře bývají „škrychy“ na „zbožie“ (obilí); jsou to přihrady z prken sbité, asi půl druha metru vysoké, na způsob truhel zrobené. Bývá tam též truhla nebo dvě na šaty sváteční. Nezbytným v každém pitvoře jest mlýnec (obr. na str. 64.), neboť Kopaničáři melou si zbožie sami a jen před svátky výročními dávají si něco semlíti ve mlýně mlynáři. Mlýnec je tak zřízen, že se pohání nikoli rukou, nýbrž nohou, takže ten kdo mele, stále vyskakuje, což je na pohled dosti směšno. Ježto mlýnec jde hodně těžko, melou a vyskakují vždy dva. V pitvoře bývá také důl na zemáky. V chudobných chalupách, kde nemají zvláštního chlévu, tam ovšem stojí v pitvoře i krávy.

Stůl z chalupy kopaničárské.

Postranními dveřmi vchází se z pitvora do jizby. Tyto jsou všechny stejně stavěny, jen prostrannosť jejich je rozdílna. Ve všech zdích jizby — vyjma onu, která dělí jizbu od pitvora — je po okénku, ovšem velmi malém, čtvercovém. Kopaničáři mají v jizbách tolik rozmanitých věcí, že věru není ve mnohých možná ani se pohnouti. Nejdůležitější věcí v každé jizbě je ovšem pec s ohništěm. (Obr. na str. 62.) Ona zaujímá vždy kout vedle dveří při zadní (dvorské) zdi jizby. Kopaničáři rozeznávají při ní pec horní a dolní; horní pecí jmenuje se její vrchní plocha, kde celá rodina, zvláště v zimě, spává. V dolní peci peče se chléb — kde ho vůbec pekou — a na podzim v ní suší hrušky. Pak do ní též shrnou zbylé uhlí z ohniště a vytápějí takto jizbu. „Topiti“ jmenuje se po kopaničársku „kúriť“, jako na Slovensku vůbec. Ohništěm (Kopaničáři říkají „ohnišćo“) jmenuje se zděná, široká lavice před pecí, do které z ohniště vede otvor. Na ohništi se všechno vaří v hrncích, prostě k ohni přistavených. Kouř z ohně odvádí se dřevěnou a tlustě blatem pomazanou, k vrchu se súžující troubou, na předním okraji horní pece posazenou a vystupující jenom kousek nade „tlo“ (strop) na „náizbí“ (půdu). Tam se rozchází po celém náizbí i po „povale“ („poval“ jest

ostatní hůra kromě náizbí, které jest jenom nad jizbou) a odtamtud vychází děrami ve střeše. Onu dřevěnou troubu pro odvádění dýmu jmenují Kopaničáři komínem a její spodní otvor nad ohništěm „čeluscemi". Bok komína bývá ve zdi výklenek, jenž slouží dětem na pec lezoucím za stupínek; ten se jmenuje „piecka". Dole rovno se zemí pod ohništěm vlastním je ponecháno místo nezastavené pro popel, které se jmenuje „kucera". Nad horní pecí je zavěšena „kolíska" — plachta to, tak pověšená, že do ní možno položiti dítě a kolébati je. (Na Hané tomu říkají kolembač, kolumbač; Kopaničáři nekolébají dětí, ale

Mlýnec.

kolísají je; kolébek dřevěných nemají). Jako kolem celé jizby, tak i kolem pece jsou pevné lávky; je pozoruhodno, že celá lávka kolem pece se jmenuje „ohnišče".

Kde mají v jizbě mimo pec ještě postel, je tato velmi jednoduchou: kus ode zdi vrazili dva koly do země, která sestává všude jen z upěchované hlíny; na koly a na lávku u zdi připevnili dřevěné příčky a na ty položili desky, na tyto rozestřeli trochu slámy a halenu s kožichem — a postel je hotova. O peřinách téměř veskrze ani slechu, ani vidu.

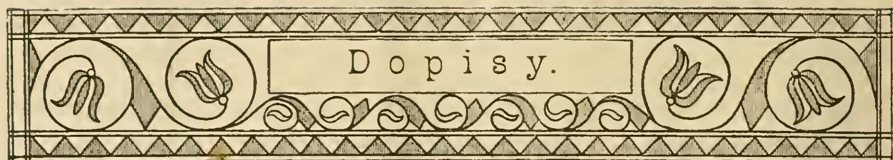
V koutě naproti dveřím v průčelní zdi stojí těžký stůl na skřížených vyřezávaných nohách (obr. na str. 63.), — pokud místo jeho nezastupuje bečka s kapustou, přikrytá velikým, plochým kamenem nebo prkny. V koutě u dveří — naproti peci stává „polica" na „tanírky" (talířky), hrnky, mísy atd. Na stěně nad stolem pod samým „tlem" bývá připevněn „fogaš", t. j. lišta a na ní jsou nastavěny sklenice, lepší talířky, hrnky, džbánky. Též růženec či „páterky" na něm visívá. Ku trámu ve „tle" nade stolem je přibito prkénko a na něm jsou uloženy dláta, nebozezy, kléště a pod. To je „sekýrník". Ale sekyře Kopaničáři říkají „obušek" a větší sekyře „pantok". Na příčkách ke „tlu" připevněných bývá to, čemu prý na „Moravě" říkají necky, ale na kopanicích „sa to volá korytá". Ve mnohých kopanicích mají na zdi zavěšený „ližičník", v němž ve příčných prkénkách do děr zapuštěny jsou „ližice". — Všechen domácí nábytek, jako stůl, polici, škrychy, ližičník zhotovovali druhdy jen domácí „majstrovia", nic nebylo kupováno v městě. Povolal se majster — a tím byl každý, kdo něco takového „spraviti" (t. j. zhotoviti) uměl — do domu a tam robil, až tu věc „spravil". Nyní už leckde viděti něco, co bylo koupeno na jarmeku v městě.

Ve všech jizbách kopaničárských najdeme konečně posadu pro slepice, v chudobnějších chalupách bývá u nohy u stola uvázané tele, „ušípané" má svoje místo pod ohništěm v popelu a v některém koutě tlačí se ovce s jehňaty. Taký je tam pořádek v zimě ve dne v noci, v létě pak jenom v noci; neboť ve dne je v létě všechno na pastvě. Poněvadž se jizby nikdy neprovětrávají a někde bezprostředně s chlévem sousedí, možno si pomysliti, jaký je v nich stále vzduch.

Z „pitvora" dveřmi zadními vyjdeme na dvůr, jenž jest ohrazen plotem, pokud ho neohraničují hospodárská stavení: chlévy a stodola. Plot je zroben z „haluzie". Vždy kus od sebe vrazí se do země dva a dva vysoké koly proti sobě, dosti blízko sebe, a mezi ně se naklade „haluzie" až po vrch kolů. Tak bývá plot vyšší dospělého člověka. Také před průčelí chalupy dělají si Kopaničáři na zimu vysoký plot, aby prý jim ty „vetriska" do chalup nepraly. Jizbě pak dávají na zimu kožich: obloží ji totiž celou listím a připevní je skříženými pruty ke zdi. Celá chalupa a také chlévy a stodola jsou pokryty slamou a kde ani slámy nemají s dostatek, pokryjí si chalupu svěžím haluzím bukovým, které když uschne, také vody nepropouští.

Chlévy, které stojí na dvoře v pravém úhle k chalupě, bývají až nápadně nízké, aby prý „statkům" nebylo zima. U chlévů stává „šustník", t. j. místo jakou takou střechou kryté, ale nezavřené — tedy asi jako kůlna na suchý list stromový, t. j. na „šustí", jež se pode „statky" stele. Mimo chlév pro „statky" mívají poněkud zámožnější Kopaničáři ještě chlívek pro „ušípané" (prasata).

Při stodolách kopaničárských, které jsou vesměs malé, poněvadž Kopaničáři mnoho obilí nemají, je to zvláštní, že na žádnou se nemůže vjeti vozem. U které stodoly jsou vrata, jsou jen malá, jen aby jimi lidé mohli do stodoly vcházeti. Obilí se dává do stodoly „okenicú", jež jest v zadní zdi stodoly; jest to otvor čtverhranný, asi metr vysoký a tolikéž široký. K okenici se přijede s obilím a tudyto se podává do vnitř. Která stodola nemá vrátek — a takých je dosti — do té i lidé vlézají „okenicí", když jdou mlátit obilí.

Ze Slavkova. (Městský archiv.) (Dokončení). Rovněž důležitou jest listina Jana z Kounic z roku 1561., psaná taktéž na pergameně, jíž uděleno bylo Slavkovu zřízení horenské, poplatek z vinohradů, šenkování vína atd. — Listinou danou ve Vídni ve čtvrtek po sv. Janě Křtiteli roku 1566. znovu udělil císař Maximilián Slavkovu „jarmark roční“ na pondělí po sv. Pavlu na víru obrácení s osmi dni pořád sběhlými a frejunkem obyčejným a zároveň dovolil městu Slavkovu „všelijaké listy od ouřadu o obecních věcích červeným voskem pečetiti“. Listina tato psaná na pergameně opatřena je vlastnoručním podpisem Maximiliánovým. — Listinou z roku 1567. (na Slavkově na den památky sv. Jakuba apošt.) potvrzuje Voldřich z Kounic městu Slavkovu všecka privilegia a uděluje zároveň některá nová, jako: osvobozuje jich od poplatků z rathouzu, z kněžského domu a ze dvojích chalúp pastýřských, z půl druhé čtvrti obecních vinohradův; pouští jim „štokové[6]) od masařův“; ustanovuje, že žádný žid nesmí „žádného křesťana skoupiti, buď tajně, aneb jakýmžkoli jejich židovským obmyslem, tak aby žádný dům žádnému židu v městě a při městě Slavkově od křesťana prodáván nebyl více: ale na těch, kteréž již mají, ať přestanou dotud, dokudž se jim i toho od nás — — příti bude“. Dále pouští Slavkovským na špitálské ulici šestmecítma podsedkův k špitáli. Konečně ustanovuje, že kdo by se ve Slavkově usaditi a ukoupení učiniti chtěl, ten má nejprvé list zachovací od rodu i vejhost[7]) ukázati a připovědného 16 gr. položiti. A což by koli domů v městě, anebo na předměstí rozděláno bylo, tak že by z jednoho domu dva nebo tři vystaveni byli, plat z těch domů, který dosud dle obdarování hrab. Petra od sv. Jiří dáván byl k obci, pustila obec pánům.

Listinou danou na Slavkově v outerý před nedělí Letare r. 1569. psanou na pergameně, uděluje Kryštof z Kounic Pavlu Reutmannovi výhradní právo, provozovati ve Slavkově řemeslo postřihačské, „aby žádnej jinej postřihač v městě Slavkově ani jinde na panství slavkovským osaditi se nemohl.“ — Zajímavým je nález z r. 1577., kterým jistý Jan Rybníkář dopustiv se vraždy na veřejné silnici na občanu slavkovském Bartoši Feykovi byl odsouzen k pokutě 72 zl. a nesměl se na 3 míle v okolí Slavkova zdržovati, že by jinak rukojmí jeho k pokutě 200 kop gr. odsouzeni byli. To již vyšel vrah zdejšího rektora, jehož r. 1595. ve škole zavraždil, mnohem laciněji před právem: platil totiž pouze 27 zl. Patrně necenili život rektora tak vysoko. — Německá listina na pergameně z r. 1580. obsahuje pořádek cechu klobučnického ve Slavkově; při ní je pečeť z vosku zeleného, mající na štítě vysoký, nahoře plochý klobouk s opisem: F. AVSTERLITZ · S · HVTER-MASTER. — Ze XVI. stol. jsou tu pak ještě dvě listiny Voldřicha z Kounic, totiž:

[6]) T. j. poplatek, jejž platili masaři = řezníci ze svých krámů = štoků.

[7]) Výhostní list dáván čeledínům při propuštění ze služby. (Brandl, Glossarium.)

stinou z r. 1589. potvrzuje on městu privilegia, listinou z r. 1593. pak daruje městu desátek vinný za 185 zl. a osvobozuje sbor Bratří od platu. Kromě toho jsou tu ze XVI. stol. ještě 4 listiny soukromého rázu a menší důležitosti.

Z listin stol. XVII. zasluhují zmínky: Voldřich z Kounic zakazuje prodej cizího vína ve městě, zrušuje všecky měšťanské pivovary a zakládá jeden, obecní (1606); Fridrich z Kounic potvrzuje privilegia městu (1617.) atd. Ze stol. XVIII. uvádím jen německé promemoria z r. 1742. o válce pruské a ohni ve Slavkově.

Kromě listin porůzných chová archiv slavkovský též dvě knihy svatebních smluv; jedna z nich má tento tytul: „Léta 1574. na den sv. Kříže za purgmistrů Václava Troubeckého, Matěje Panušara založena jest tato kniha, v níž se poznamenávají smluvy svatebné atd.“ Kniha tato obsahuje smlouvy až do r. 1607. — Znění jejich je bezmála u všech stejné a obvyklé. V jednom případě (r. 1578.) nacházíme tu i vydědění pro víru. Dotyčné místo zní: „. . . . Naproti tomu Anna Jiříka za věrného a pravého manžela sobě berouc, jeho tolikéž do všeho statku svého přijímá, nic více sobě nevymiňujíc než toliko 8 zl. Ty aby dotčený Jiřík, manžel její dceři její, kteráž mezi novokřtěnci huterskými jest, po dvakrát, každý rok po 4 zl. vydati povinen byl, však na takový způsob, jestli by dotčená dcera její od týchž novokřtěncův se odloučila. Pakli by přece při nich zůstala, aby jí nic povinen vydati nebyl a s této vejminky aby sešlo.“

Kromě svadebních smluv jsou v těch knihách zanešeny také některé „vejpovědi“, t. j. nálezy či rozsudky. Stůjž zde jeden na ukázku:

„Vejpověď mezi pánů starších a Jaroslavem Librem.

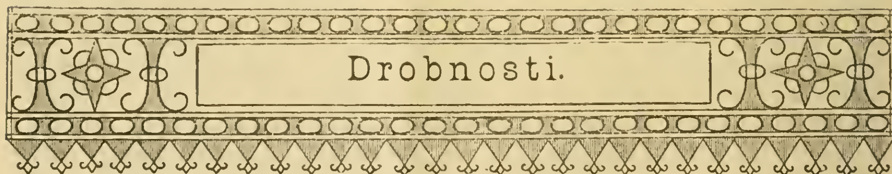
Léta Páně 1574. v pondělí den st. Lucii na zámku Slavkově stalo se jest porovnání námi: Janem Pražmou starším z Bilkova a na Uhřicích, Jindřichem Kralickejm z Kralic a na Kobylnicích, Bohuslavem Bořitou z Buče a na Jiříkovicích, Václavem z Bubna, ouředníkem na Slavkově — mezi moudrými a opatrnými purgmistry a radou města Slavkova strany jedné a opatrným Jaroslavem Librem, měštěnínem slavkovským strany druhé, a to takové: Jakož jsou sobě dotčení purgmistři a rada do Jaroslava Libra stížili a skrze suplikaci i oustně na pány poručníky vznesli, kterak dotčený Jaroslav spolu podlí soused (gen. plur.) jinejch hlásek a ponůcek nočních, kterýž podlí pořádku naň přicházejí, neodbejvá, tak že jiní, kteříž k tomu aby dohlídali, nařízeni sou, za něj odbývati a za peníze svy najímati musili. — Druhej artykl: tíž purgmistr a rada sobě stěžují, kterak manželka téhož Jaroslava skrz nerozšafnosť a neopatrnosť svou v domě Jaroslavovejm jdouc vín nějakých dolívat, uhlí na dvoře svém roztrousila, tak že se nějaká sláma byla již chytila, a kdyby obzvláštní ochrany Boží nebylo, a lidé jiní z sousedů k tomu se netrefili, a toho neshlédli a toho neohlášeli, tedy bylby oheň vzešel a pán Buoh ví, kde by se byl stavil; a tak by chudí lidé mnozí a snad všeci skrz tu nerozšafnosť o statečky svy a někteří o hrdla přijíti museli. — A třetí artykul sobě stěžují, kterak pominulého leta čeládka týhož Jaroslava v městě Slavkově vejboj učinili a jednomu z ouřadu pohlavek dali a zbraní dobytejmi za některejmi sousedy po městě honili, pro kteroužto zlomyslosť do kázně obecní od rychtáře a spolu jeho ponocnejch dáni jsou byli. — Čtvrté, když sou jej purgmistři a rada na radhouz obsílali, tu že jest se slovy nectnejmi a k nim nevážně osobou svou choval,

I toto jest protiv těm artykulům a stížnostem napřed psanej Jaroslav Liber v suplikaci svej i také sám oustně osobně promluvil: K prvnímu artykuli, že jest se nahodilo některého času toliko jedinou, že jest k němu od nařízených vysláno bylo nočním časem, aby na hlásku aneb ponůcku na svým místě poslal a tou příčinou, že mu časně ve dne oznámeno nebylo, svou omluvu učinil a tý noci na ponůcku neposlal. — K druhému artykulu omluvú svou psanou i také oustně Jaroslav Liber jest oznámil, že jest se tak stalo a voheň a uhlí to že jest roztroušeno v domě bylo, čehož dotekl, že jest tomu sám nerad a když jest od pánů purgmistrů a ouřadu vo to, aby se na rathouz předně se vší uctivostí najíti dal a páni purgmistři a rada, poněvadž se ještě nic zlého nestalo, na žádosť jeho sou mu to prominuli. — K třetímu artikuli omluvú svou psanou i také oustní Jaroslav Liber jest oznámil, že jest bez přítomnosti jeho táž čeládka zbraněmi svejmi po městě proti jisté vuoli jeho běhali, o čež tehdáž do vězení obecního od pana rychtáře dáni sou byli a ten jistej, kterej jest ten pohlavek jednomu dal, že jest tehdáž jeho čeledínem ani nikda na jeho chlebě nebyl, kterýžto jakž z vězení vypuštěn byl, zapomenúc na slib a rukojemství svy, pryč jest uběhl.

A protož my napřed psaní smlouvčí — — takto mezi nimi vypovídáme: Poněvadž se to nachází, že jsou páni purgmistři a radi tu nic nenáležitého neučinili, nýbrž poněvadž jim to vlastně přináleží, aby všelijaké různice a nevole a to, což by se při okršku města sběhlo, přetrhovati a ze zlého v dobré uvozovati, že v té mocnosti, jakž prvé i nyní i na časy budoucí zůstaveni býti mají, to všecko mezi oběmo stranami mocně zdviháme, rušíme, moříme, v nivec obracíme, tak aby na časy budoucí ničím zlejm jedna ani druhá strana toho sobě nezpomínali.“

Byl to věru šalomounský rozsudek: dáti žalobci za právo a zároveň mu naporučiti, aby o tom mlčel! — Doufám, že mně bude možná, podati příště další zprávu o archivu slavkovském.

J. Lužný.

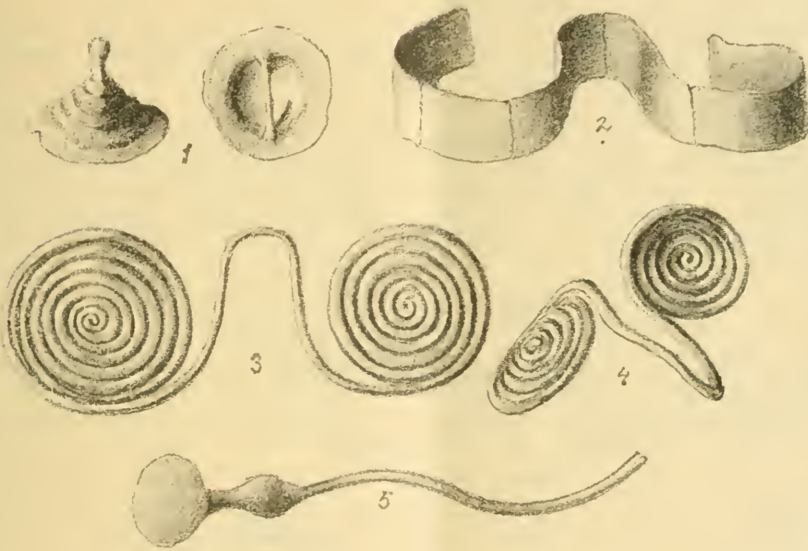
Nález u Věrovan. U Věrovan, osady to půl hodiny od Dubu vzdálené, zakládá se nová silnice. Kus této nové cesty táhne se od Věrovan až na Tovačovskou silnici širokým nevysokým úvozem, kde dříve byla pouhá polní cesta. Dělníci prokopávajíce tuto cestu padli na tři popelnice; dvé byly rozbity, poslední se však zachovala a má ji dle doslechu p. Otáhal z Holice. O nálezu tom dověděl se, arci teprva několik dní později nadučitel dubský, p. Fr. Běhal, jenž naleziště ohledal, o nálezu podepsanému zprávu podal a zachráněné věci do vlasten. muzea v Olomouci zaslal. V jedné z těch popelnic byly tyto bronzové předměty: dvě závěsky z kulatého drátu stočeného ve dvě ploché závitky spojené spolu na způsob ornamentu brejlového (č. 3. str. 69.); dva prsteny (?) z drátu hranatého a na týž způsob stočeného, jenže obě spirálovité plochy stojí na sobě kolmo (obr. č. 4.), jedna jehlice zlomená a pokřivená (obr. č. 5.); kroužek z drátu hranatého, úlomek spirálovitě svinutého drátu, asi 25 cm. dlouhý; dva zvonkovité knoflíky, vespod duté, nálevkovitě v kuličku vybíhající, na povrchu vroubkované (obr č. 1.); konečně jeden náramek na

6 kusů rozlomený a pokřivený, patrně úmyslně, aby se stal neupotřebitelným (obr. č. 2). — Ohledávaje sousední pole, našel tam p. Běhal ještě tuhový kroužek rybovaný. — Patrně byl zde náhodou otevřen hrob z doby halštatské. *V. H.*

Moravští ještěři. Řád ještěrů v tropických krajinách tak vyvinutý, žije u nás pouze ve dvou čeledích a sice čeleď ještěrek (Lacertidae) a slepýšů (Scincoidea). —

I. *Čeleď ještěrek* zastoupena těmito druhy: Ještěrka obecná (L. agilis L.) nejrozšířenější to druh na Moravě, dosahující délky 16 – 20 cm. Rozšířen po vší Moravě a hojně vyskytuje se ve starých zděch, kameních, výslunných svazích atd. — Ještěrka zelená (L. viridis Gessn.) jest nejpěknějším naším plazem dosahujícím délky až 40 cm. Hojněji vyskytuje se hlavně ve krajinách teplejších před severními větry chráněných, velmi často kolem Líšně, v údolí Oslavky, na kopcích Falavských a j. Přebývá v lesích a na výslunných stráních a vyznačuje se krásnou zelenou barvou někdy i kovově leskle namodralou. — Ještěrka živorodá (L. vivipara) jest nejméně známým druhem této čeledě, zajímava tím, že neklade vajec jako ostatní ještěři, nýbrž rodí již úplně vyvinutá mláďata. Albín Heinrich ve své monografii: Mährens und k. k. Schlesiens Fische, Reptilien u. Vögel uvádí naleziště její: Goldštýn, Wisenberg, moravskoslezský Jeseník, Praděd, Fuhrmannstein, Brünnelheide, Kopernik. Hochschar atd., podotýká však, že se zde všude vyskytuje řídce. O pravém opaku přesvědčili jsme se za výletu podniknutého v tato místa společně se známým ornithologem V. Čapkem o prázdninách roku 1890. Nejdříve setkali jsme se s druhem tím na místech, kde pásmo lesů přestávalo a ustupovalo horským pláním porostlým trsy vřesů, borůvek, zakrslých vrbic a jiných rostlin tundrovitého rázu v okolí samoty Franzensjagdhaus východně Sobotína u výši 1183 m. nad hladinou mořskou. Velmi často nalezli jsme ji na temenech hor: Maiberg (1381 m.), Heiligenbübl (1422), Hohe Haide (1464), v okolí Petersteinu, ponejvíce však na širokém temeni a mírných svazích Praděda, tedy ve výši až 1490 metrů. Jednotlivé exempláry barvou hřbetu často od sebe odchylné, různého stáří, dosahovaly délky 10—16 cm. Přítel můj, chtěje zjistiti druh, rozřezal jednu plnou samici a shledal v ní pět úplně vyvinutých mláďat. Jiný kus snešen do údolí, kdež v zajetí (v Oslavanech) po několik měsíců čile si počínal, nepřijímaje však potravy, až na konec hlady pošel.

II. *Čeleď slepýší* vykazuje jediný druh slepýše obecného (Augnis fragilis). tvoru to hadům velmi podobného, žijícího po vší Moravě velmi zhusta. Na Hané v okolí Kojetína (v Křenovicích) říkají mu zřítelnice, v okolí Blanska a na vy-

Bronzové předměty nalezené u Věrovan.

sočině českomoravské a drahanské **břítenica** nebo **slepák**. *J. Knies.*

Štípská monstrance. Volný vypravuje ve své „Markgrafschaft Mähren“ IV. 281., že ve faře Štípské (u Fryštáku) chována byla ještě r. 1806. monstrance z r. 1464. s erbem šternberským (zlatá hvězda osmihranná v modrém poli) s nápisem „Ecclesiae Štipensis“ (majetek kostela štípského). Ve své církevní topografii (olom. arcidiec. III. 441.) praví, že r. 1464. daroval nějaký Šternberk (bezpochyby Matouš) stříbrnou monstranci ozdobenou jeho erbem a nápisem „Ecclesiae Štipensis 1464“ farnímu kostelu panny Marie ve Štípě, kterážto monstrance prý ještě kolem r. 1808. ve faře **Fryštacké** chována byla. Ve stati o Fryštáku (Kirchl. Topografie v. Mähren, Olm. Erzdioec. III. 431.) pak vypravuje, že z kostelního náčiní tamějšího bylo na stříbře odvedeno (r. 1810.) 10 liber; gotická monstrance s letopočtem 1400. však že za obnos 123 zl. 51 kr., jejž farníci mezi sebou sebrali, na štěstí vykoupena byla. — Srovnáme-li tato tři místa v topografiích Volného, souditi musíme, že se tu mluví o dvou různých monstrancích: Štípské z r. 1464. s nápisem „Ecclesiae Štipensis“, která ještě kolem r. 1808 chována byla buď ve Štípě nebo ve Fryštáku a později se ztratila, a fryštacké z roku 1400., dosud ve Fryštáku chované, vzácném to uměleckém díle slohu gotického. — Podle všeho je to však omyl; obě tyto zprávy Volného týkají se jediné monstrance, dosud ve Fryštáku chované. Monstrance tato má totiž nápis: „Ecclesiae Štipensis saeculo 1400.“ Není tudiž pochybnosti, že monstrace zvaná dnes fryštackou, je totožná s onou, která původně kostelu štípskému patřila a na ni jedinou že vztahují se všecky zprávy Volného shora citované. *Ed. Peck,* učitel.

Počítací známky. V roč. 1887. tohoto časopisu na str. 36 a 125 podali pp. Nevrla a řed. Václavek zprávu o počítacích známkách, jakými namnoze podnes počítají moravští Valaši. (Zprávy tyto — do polštiny přeložené — otiskl lidoslovný časopis varšavský **Wisła** r. 1891. str. 163. pod názvem „Pismo obrazowe.“) Již tehdy pronesl se p. Nevrla, že se snad někomu podaří nalézti ve starších spisech takové počítací známky. Očekávání to splnilo se. Nález můj pak zároveň dokazuje, že takových počítacích známek užívali nejenom mor. Valaši, ale **ještě v minulém století i Hanáci.** Když jsem totiž v létě minulém prohlížel obecní archivy po západním Olomoucku, dostala se mně v Seničce do rukou „**Sirotčí kniha**“ obce malosenické, o jejímž založení dává zprávu tento zápis na deskách jejích: „Letha Panie 1654. za Fogta Marka Chytila a Konssielů s niim przeysežneych: Iry (Jíry = Jiříka) Zatloukala, ten čžas purkmistra, Waczlawa Cziauffala, Stainka Harhy, Petra Lakomyho, Jana Siusta: Za toho prawaa tato reystra syrotczy sau založieny w pondieli przed swatau Katerzinau.“ — Kniha má foliový formát, je pěkně a pevně v prasečí kůži vázána, ale množství listů je vytrháno. V knize této je několik zápisů obsahujících počítací známky, totiž:

„Dlužni sou do Holomuce pšenicu a hrach a ječmen r. 1719.

	žito;	hrach;	ječmen;	dal:
Řezník	2	—	1	+VOI
Vymazal	3	4½	2	⊕⊕⊕⊕; ⊕OOI
Nejezchleba	4	4	2	⊕⊕+; +VO
Sadil	3	2	3	⊕⊕+VO; ⊕⊕⊕OOOOO
Poledníček	2	—	2	⊕OO; ⊕VOO
Dostál	1	—	4	⊕OOO; ⊕+VOO
Zatlukal	—	—	3	+VO; +VOOO
Kašpar	1	2	1	⊕VOO; ⊕+OOO
Vodička	2	1	3	⊕+V; ⊕⊕VO
Přikryl	—	2	—	+V
Nevrlé	2	4	3	⊕⊕⊕⊕⊕+VOII
Borufka	3	3	2	⊕⊕VOOOI=; ⊕+V
Zahradník	1	2	—	⊕O; ⊕
Dostál	3	2	2	⊕⊕OO; ⊕⊕+VOO
Mlátil	3	3	4	⊕⊕⊕OI; ⊕⊕

(Tři jiná jména jsou již nečitelna.) Po straně je napsáno; „pšenice po 2 ß 30, ječmen po 2 ß 15, hrach 3 ß 15“ — patrně jedna měřice. Dlužné obilí splaceno patrně penězi. U většiny jmenovaných tu sousedů zanešena je dvojí splátka;

zápis obou splátek rozeznává se jak barvou inkoustu, tak i tím, že druhá splátka je zapsána poněkud výše než první; pro typografické obtíže položili jsme zde druhou splátku na týž řádek za splátkou první, oddělivše obě splátky středníkem. Ale sumy splacené nelze se z tohoto zápisu dopočítati, a nevysvítá z něho tudíž ani hodnota každé značky. Jen tolik lze za jisto míti, poněvadž hodnota větší psána vždy před menší, že následují značky po sobě co do hodnoty od největší až k nejmenší takto: ⊕, +, V, ○, |, —.

Druhý takový zápis, dle kterého již možno hodnotu některých značek zjistiti, je tento:

„Rejstřík sirotčí r. *1727.* Móčkovým sirotkům za obilí sou dlužni:

	ß	gr.	dal na to:
Vymazal	3	1½	⊕⊕⊕○○
Nejezchleba	6	48½	⊕⊕⊕⊕⊕⊕+V
Otahal	3	—	⊕⊕⊕
Borufka	2	38	⊕⊕+
Hofírek	3	25	⊕⊕⊕V○○“

a ještě několik jiných, při kterých však těchto znamínek není. Z porovnání sum, vyjádřených jednak číslicemi arabskými, jednak značkami domácími, jde tolik, že ⊕ = 1 ß (rýnský); + snad je 10 gr., V bezpochyby = 5 gr., ○ pak = 1 gr.

Že + = 10 gr. a ○ = 1 gr., to vysvítá najisto z tohoto zápisu: „Ignác Bohaté dal stech peněz, co je dlužen Antonovi po nebožtíku Mikulášu Škobrtalu (per) 13 ß... interes po Krošo z re(nskyho): dal na rok 1743 .... +○○○“ (t. j. 13 gr.) .. a tak stejně každého roku až do roku 1752.

Ještě na některých jiných místech porůznu užito těchto značek v letech 1760 – 1780, z těch zápisů nedá se však nic určitého vyvoditi. Poněvadž tehdy počítali na rýnské, groše a denáry, soudím, že značky ty měly takovouto hodnotu: ⊕ = 1 rýnský; + = 10 gr.; V = 5 gr.; ○ = 1 gr.; | = 1 denár; — = ½ den. Tato hanácká soustava ciferní se ovšem s oněmi valašskými, o nichž podali zprávu pp. Nevrla a řed. Václavek, kryje jenom částečně. Snad bude ještě některý starý pamětník moci toto určení buď potvrditi buď opraviti. Ze zápisů tuto uvedených, zvláště pak z prvého jde, že staří Hanáci upotřebovali těchto značek hlavně, ne-li výhradně při zaznamenávání splátek, kdežto sumy úhrnné označovali číslicemi arabskými.

V. Houdek.

Kritické úvahy o otázce národnosti předhist. obyvatel střední Evropy.

Dra. Martina Kříže spis **„Kůlna a Kostelík“.** (Posuzuje *Jarosl. Palliardi.* Pokračování a dokončení.)

Na straně 255. praví spisovatel, že prokopáním náspů na Hradisku u Obřan, na Leskouně u Olbramovic a na Hostýně nabyl přesvědčení, že náspy tyto byly mnohem později zřízeny, než jak člověk předvěký na těchto hradištích bydlel a že zřizování náspů těchto dělo se v době historické a pokračuje podobně na str. 358. o předmětu tomto uváděje, že v náspech na Hostýně nalezl dva úlomky pazourkové a střepy, jaké pozorujeme v předvěkých sídlištích na Obřanech a na Leskouně, v náspu na Leskouně právě takové střepy jako na hradišti samém, v náspu u Obřan právě takové střepy jako na hradišti samém a polovici kadlubu, na líšeňském hradisku pak zase v hrázi samé střepy ze starší doby, ač na hradisku samém také střepy z nádob na kruhu točených a vlnitou ozdobou opatřených se vyskytují.

Soudí-li p. Dr. Kříž z nálezů těchto, že staré střepiny ony v zemi již ležely, když náspy nasypávány byly, soudí tak zcela správně; pronáší-li však úsudek, že náspy ty v době, kdy v užívání byly nádoby na kruhu urobené a vlnicemi ozdobené, po nichž ve valech žádné stopy nenašel, anebo snad ještě později nasypány byly, pronáší úsudek zcela libovolný, poněvadž náspy obsahující střepiny starší zcela dobře nasypány býti mohly člověkem předhistorickým, kterýž na místech oněch bydlel a později, když potřeba nastala, bydliště své náspem ohradil. Tomu nasvědčuje i nedostatek mladších střepů ve valech, na kterýž Dr. Kříž sám upozorňuje. Zajímavými v tom ohledu jsou též náspy na Hradišti nad Znojmem, kteréž jsem na mnohých místech bedlivě prozkoumal. Na hradišti tomto různiti sluší ohradu vnitřní od náspu zevnějšího. Zevnitřní val tento obsahuje výhradně střepiny mladšího rázu (Burgwalltypus), kdežto při prokopávání náspu vnitřního, což se na několika místech stalo, shledáno bylo, že spodní část náspu vykazuje pouze střepiny starší, hořejší pak, patrně později přisypaná část, opět jenom střepiny mladšího rázu. Že pak tato hořejší část náspu skutečně nasypána byla v době, kdy v užívání byly nádoby bezuché, na kruhu urobené a vlnitými čárami okrášlené, vychází na jevo z

té okolnosti, že v této hořejší, později přisypané části valu, kteráž hojné střepin mladšího rázu obsahovala, nalezena byla hliněná pec, ve kteréž ještě několik celistvých nádob bezuchých, na kruhu urobených a vlnicemi okrášlených postaveno bylo.

Na námitku Dra. Kříže, že předvěké vrstvy u nás slovanskými býti nemohou, poněvadž ve starších vrstvách předvěkých není výrobků kovových ani sklenných, dovoluji si ještě odpověděti, že Dr. Kříž názvem doby předvěké zahrnuje netoliko dobu neolithickou a dobu bronzovou, nýbrž i dobu hallštatskou, ve kteréž přece předměty bronzové a železné, pak perly skleněné vzácnými úkazy nejsou. —

Dále obrací se p. spisovatel k důkazu, že národem předvěkým u nás byli keltičtí Bojové.

Z dějepisné stránky pojednali o otázce této velmi zevrubně A. V. Šembera ve spisu „Západní Slované v pravěku" str. 80. a násl., pak náš slovutný p. zemský archivář Vincenc Brandl ve článku o Bojích hercynských, kterýž r. 1873. v „Časopisu Matice moravské" byl uveřejněn. Odkazuji protož na tato pojednání a konstatuji pouze, že p. Dr. Kříž nevyvrátil, co jmenovanými spisovateli uvedeno bylo. Dále dovoluji si tázati se p. spisovatele, zač považuje Ptolemæem jmenovaný „*μέγα ἔθνος οἱ Βαῖμοι*", a zda-li nižádné váhy nepřikládá názvu „Beovinidi", jejž čteme v Chronicon Gothanum.

Důvody místopisné váží p. Dr. Kříž z názvů měst připadajících asi na naše krajiny, kteréž zachovány jsou v zeměpisném díle Cl. Ptolemæa, v nichž zvuku slovanského nepoznává. Při oceňování důvodu toho jest nám pamatovati na to, že Ptolemæus sám zapsal názvy ony tak, jak je ponejvíce od kupcův a plavců slyšel a tudíž pravděpodobně již ve formě valně zkažené; o další zkomolení postarali se pak nemálo středověcí přepisovači, kteří v tom oboru byli mistry. Kterak se slovanská jména osobní a místní komolila, o tom může se každý přesvědčiti nahlednutím do středověkých spisův a listin. Za příklad uvádíme zde některé názvy z latinských rukopisů kroniky Kosmovy, kdež v různých přepisech čteme:

Crocco — Groh — Grecko (I, 3).
Stybeczne — Stibcne — Ztbecne — Ztibene — Stibene — Stibrene (I, 3).
Mse — Mzie — Alsæ (I, 4).
Tetka — Tethka — Tetuka — Thetka — Teteka — Thechka (I, 4).
Msam — Mzam — Osam — Mzye (I, 4).
Stebecnam — Ztibecinam — Ztibecznam — Ztebczinam — Zubecznam — Ztbecnam — Zitbecinam — Zcibecinam (I, 4).
Belina — Bielina — Byelina — Belena (I. 5).
Brusnica — Bruzenca — Bruznice — Bruzniczka — Bruznica (I, 9).
Hrasten — Nurasten — Wrasten — Hurasten (I, 9).
Vogen — Voyn — Vogin — Moyen — Voin (I, 9).
Gutna — Buntua — Guntna — Suntua (I, 10).
Meduez — Medviz — Meduel — Meducz — Medwez (I, 10).
Dragus — Vragus — Oragus (i. e. hrad Drahouš; I, 13).
Postolopirth — Postoloprt — Postoloprith — Postoloporth — Postoloprth — Postolopret (I, 13).
Odram — Ogra — Gram (I, 14).
Suriam — Sirina — Suryna — Surma (i. e. potok Zířina; I, 27).
Dudlebi — Vndlebi (I, 27).
Trytri — Triti — Tryti — Trnin — Tritri — Tryn — Trin (i. e. Tatry; I, 33).
Drevic — Dreuic — Drewik — Drzewic — Drewic — Drevis (I, 36).
Cirnin — Cirum — Cirnu — Ciruin — Crinin — Crynin (i. e. Černín; II, 2).
Rezne — Rezene (i. e. řeka Regen; II, 9).
Bruzincam — Brusnicam — Bruskam — Bruznicam — Brucitucam — Brusnyczkam (II, 14).
Dobenina — Bobeuina — Debonina — Dobienina (II, 23).
Liusena — Luisena — Lucsane (i. e. Lučané; II, 37).
Dasena — Dacane — Daciane (i. e. Děčané; II, 37).
Psovane — Prouane (i. e. Pšované; II, 37).
Ghrovati — Chrouati — Chrovati — Chouuati — Crouati — Chovati — Chrouati — Hrouati — Chrowacz (i. e. Charváti; II, 37).
Dedosane — Dedosese — Dedossene — Dedosesi (i. e. Dědošané; II, 37).
Vacarat — Nakarat — Nacharat — Wanczerat (i. e. Načerat; II, 39).
Wlitava — Wlytaua — Wlauia — Wltaua — Multauia (II, 39.)
Drisimir — Drsimir — Disimir (i. e. Držimír; II, 44).
Trencin — Trenczin — Trenem — Orenem (II, 48).
Istimir — Lyztimir — Litmiri — Istimir — Lztimir (III, 12).
Vysplisa — Wispilza — Wzalsa — Wzlipsa (i. e. potok Vyspliš; III, 15).
Skribimir — Zribimir — Zkarbimir — Skrbimir (III, 16).
Bubni — Bubin — Bubny — Buben — Burni (III, 17).
Gapatæ — Gapati — Sapacæ — Gapathe (III, 19).
Hlumec — Ilimecz — Limec — Ilimek — Ilymec (i. e. Chlumec; III, 20).

Possen (i. e. Prešpurk; III, 22).
Lutomisl — Liutomysl — Litomysl — Luconis — Lutomizl (III, 22).
Zvini — Swidnicz — Swinn — Zuini — Zwiny — Swine (i. e. Svidnice; III, 23).
Vrisovici — Wrisowici — Wsseuiczi — Wirssowiczi — Wrissevici — Wersovici — Wrssovic (III, 23).
Boruth — Boruch — Borzuth (III, 24).
Trencinopoli — Atrentinopolim — Trentinopolim — Atrenemopolim (i. e. Trenčín; III, 25).
Prostey — Rosethey — Rosethey — Bosethey — Roseiey — Wsethey (III, 34).
Oldris — Olokis — Oldrzis (III. 35).
Criuci — Crinici — Criuczi — Cryvci — Criuci — Krziwczi — Kruici (i. e. Křivci; III, 35).
Trutinam — Trutnam — Crutinam (III, 36).
(Pons) Belin — Belun — Bebin (III 42).
Guozdec — Buozdec — Hwozdek (III, 53).
Voyzlav — Nozizlav — Woyslau atd. (III, 65).
Brevnov — Breunen — Breunou — Breunev atd. (III, 58.)

Ukázka tato vypsaná z „Fontes rerum bohemicarum Tom. II. Cosmæ Chronicon Boemorum" postačí Avšak ani při takové pravděpodobné porušenosti původního znění názvů není neslovanskost všech oněch Ptolemæem zaznamenaných názvů měst, kteráž snad do krajin našich připadají, tak zřejma jak to Dr. Kříž tvrdí. Pohleďněmež n. př. blíže na jméno „Brodentia", kteréž p. Dr. Kříž Brodiontiům připisuje. Domnívám se, že název ten spíše ze slovanského „brod" vzešel a že by město Brodiontiů „Brodiontia" a nikoli „Brodentia" slouti mohlo. —

Ani P. Jos. Šafařík není v příčině názvů měst Ptolemæových zajedno s Drem. Křížem, což na jevo vychází ze „Starožitností slovanských"*), kdež Šafařík píše: „Ptolemæus nám národních těch jmen nepodává v jejich čisté a domácí formě, nýbrž v cizí, zkažené, na díle zřečtěné, na díle zlatiněné. Naposledy text Ptolemæa, jakž jej nyní máme, jest z míry nekritický a porouchaný" (I., str 233). Jinde (I. 555) pak opět: „Některá jména jako Lugidunum, Karrhodunum, Budorgis, Kasurgis atd. buď zcela, buď z polovice jsou celtická, jiná jako Asciburgium, Wisburgum německá, jiná jako Setidava, Kalisia (nynější Kališ), Stragonia, Arsenium, Asanka, Setovia, Parienna, Arsicua atd proč by slovanského původu býti nemohla, já naskrze nevidím." (I., 555.)

Přistupuji k numismatické části, kteréž p. spisovatel zvláštní píli věnoval. V obšírné stati této nalezne čtenář mnoho zábavy i poučení, neshledá tam však opravdového důkazu, že ony zlaté a stříbrné mince z doby předhistorické, kteréž v Čechách a na Moravě nalezeny byly, jsou skutečně zde raženými mincemi keltických Bojův a že zde tito Keltové od počátku doby předvěké sídla svá měli. Z toho, že v Čechách učiněny byly dva hromadné nálezy zlatých mincí oněch, totiž nález podmokelský a nález na hradišti stradonickém, že kromě toho zlaté a stříbrné mince dotyčné po různu a celkem dosti zřídka v Čechách a na Moravě se vyskytují, že mince tyto z větší části shodují se s podobnými v jiných zemích nalezenými, ačkoli jednotlivé kusy jeví poněkud ráz odchylný, nelze ještě úsudků svrchu dotčených s takou určitostí pronášeti jak to p. Dr. Kříž činí, poněvadž nálezy tyto lze také vysvětliti tím, že mince ony následkem obchodního spojení k nám se dostaly. Avšak i v tom případě, kdyby třeba nálezem kadlubů pro mince takové domácí zhotovování jejich pověřeno bylo, nemohli bychom bezpečně souditi, že hotovitelé mincí oněch u nás byli stejné národnosti s těmi, kteří mince takové n. př. ve staré Gallii hotovili, poněvadž potřeba mincí takových také snadno vzejíti mohla u národa jiného, kterýž s národem, jenž mince takové zavedl, v obchodní styk vešel. Ostatně naskytují se mince takové u nás velmi zřídka ve spojení s osadami předhistorickými, v nichž jinak mnoho věcí patrně svého času ztracených se vyskytuje a v nichž by i mince ony častěji vyskytovati se musily, kdyby byly u lidu všeobecně a trvale jakožto domácí platidlo kolovaly. Hradiště stradonické nepadá tu na váhu, poněvadž právě hradiště toto chová nepochybné zbytky města, kteréž za doby rozkvětu svého bylo střediskem obchodu, v němž se rozmanité vlivy cizí stýkaly. Z nálezů mincí oněch u nás nelze právě tak souditi na původ domácí, jako na původ domácí souditi nelze z hromadných a porůzných nálezů bronzův importovaných, kteréž se u nás mnohem častěji vyskytují nežli nálezy mincí oněch, a jak to souditi nelze z porůzných a hromadných nálezů mincí cizozemských a zejména římských, kteréž ve krajinách středoevropských učiněny byly.

O tom, zda-li zlaťáky ony jsou vskutku původu keltického, nehodlám vésti spor, ponechávaje toto ku rozsouzení těm, kteří jakožto odborní numismatikové k tomu povoláni jsou, jen na to dovoluji si upozorniti že nápadnou jest okolnosť, že zlaté mince dotyčné, rázem svým tolik se liší od stříbrných napodobenin mincí makedonských, ačkoli dle Dra. Kříže vykazují totožnou váhu s mincí makedonskou. —

V části, kteráž nadepsána jest „důvody

*) Vydání z r. 1863.

archaeologické“, nenalezáme důvodů, z nichž by plynulo, že předhistoričtí obyvatelé v Čechách a na Moravě byli Keltové. Spokojíme se zde proto s vytknutím některých věcí, kteréž se vztahují na otázku, o níž zde pojednáváme. Na str. 326. praví p. spisovatel: „Tím vědomosti metalurgické se rozšiřovaly a zhotovovány výrobky bronzové také doma. — To byli zejména Keltové, kteří si těchto vědomostí záhy byli osvojili a sami pro jiné méně vzdělané kmeny (germanské a slovanské) bronzové zboží vyráběli“. Naproti tomu čteme na str. 209: „Stupeň vzdělanosti, jehož Slované v pospolité vlasti zatatranské dosáhli, byl s ohledem na stupeň člověka předvěkého příliš vysoký“ a na str. 257.: „Národem předvěkým u nás byli keltičtí Bojové“.

Dále jest pozoruhodno, že v 993 hrobech hallštatských nenalezen žádný předmět stříbrný (str. 327.), ačkoli Keltové mincí stříbrných měli, kteréžto mince, jak na str. 309. čteme, v době 330—250 př. Kr. (tudíž za období hallštatského) raziti se počaly.

Souhlasím s výkladem těch, kteří známé krásné bronzy antické, ušlechtilé zboží rázu hallštatského, laténského a římského pokládají za zboží cizími kovolitci zhotovené a nepřikládám protož při rozhodování otázky po národnosti předhistorických obyvatelů krajin našich významu okolnosti, že v pozdějších dobách na místě dřívějších ozdob ušlechtilých shledáváme jednoduché hákové kroužky.

Vedle dotčených výrobků ušlechtilých shledáváme v nálezech předhistorických a zejména na plochých pohřebištích popelnicových rázu obřanského a na některých hradištích jednoduché jehlice, kroužky a jiné méně dokonalé výrobky bronzové, práce neumělé a nedokonalé, kteréž zajisté ze stejných dílen nevyšly jako uvedené vynikající předměty bronzové rázu ušlechtilého. Tyto nedokonalé výrobky pokládám za dílo domácí. Srovnáme-li s nimi pozdější kroužky hákové často tenkou zlatou nebo stříbrnou mázdrou potažené a na svinutém esovitém zakončení mnohdy jemně rýhované, shledáme při těchto kroužcích oproti oněm neforemným domácím výrobkům starším zajisté spíše pokrok než úpadek u zpracování kovu.

Úpadek pozdější keramiky oproti úhledným výrobkům starším byl již od jiných vysvětlen zavedením kruhu hrnčířského, jehož se řemeslnická výroba uchopila.

V otázce kraniologické můžeme s dobrým svědomím přisvědčiti p. Dru. Křížovi, že na základě dnešního stavu vědy, ze tvaru lebek na národnosť pohřbených bezpečně souditi nemůžeme.

Na str. 382. dotýká se p. spisovatel lokalizování mythu, kteréž p. archivář V. Brandl v pojednání svém „O Bojích herkynských a o významu nejstarších českých pověstí“ v „Časopisu Matice moravské“ z r. 1873., jakožto důvod pró starobylosť Slovanů v krajinách našich uvedl. Nemůžeme ani v té příčině s výkladem p. Dra. Kříže souhlasiti, poněvadž se tu nejedná pouze o jednotlivé mythické zjevy, o nichž p. Dr. Kříž pojednává, nýbrž o lokalizování celých pověstí a událostí mythických, k němuž zajisté mnohem delší doby zapotřebí bylo, nežli jest doba od století šestého až do rozšiřování křesťanství, jež lokalizování mythu zajisté na odpor bylo. K tomu přistupuje ještě, že mythické pověsti nezřídka vztah mají ku předhistorickým hradištím, kteráž dle nálezů na nich učiněných již za doby předhistorické zanikla, jakž jsem to seznal na př. při hradisku Křepickém na Znojemsku, o čemž svého času podrobnou zprávu uveřejním. —

Pan Dr. Kříž věnoval spis svůj nesmrtelnému duchu Pavla Josefa Šafaříka, na jehož svědectví se též na str. 195. odvolává. Nebude protož od místa, promluvíme-li několik slov o monumentálním díle zvěčnělého učence onoho a uvedeme-li z jeho „Starožitností Slovanských“ několik výpisků, abychom poznali mínění jeho o národnosti předhistorického obyvatelstva krajin mezi Vislou a Odrou se rozkládajících a o národnosti předhistorických obyvatelů země České. Když P. J. Šafařík své „Slovanské starožitnosti“ psal, byl v učeném světě ten náhled panujícím, že Slované teprve ve čtvrtém nebo pátém století po Kr. ve spolek s Huny a Avary z krajin azijských do Evropy vtrhli. Bludné učení toto na dobro zvrátiti a starobylosť Slovanů v Evropě nade vši pochybnosť vyvýšiti, bylo hlavním účelem díla Šafaříkova. Týž byl si dobře vědom, že dílo jeho jen tenkráte všeobecně proniknouti může, když odpůrcům žádná příležitosť k vážným útokům ponechána nebude a ustanovil se protož na tom, zbudovati starožitnosti slovanské na pevných základech historických. Že tomu tak, vychází na jevo z vlastních slov spisovatelových, an v I. d. na str. 120. praví: „Soustava starožitností našich musí na nepohnutém základu historických svědectví osnována býti“; dále pak zase: „.... vystavěti starožitnosti slovanské na nepohnutém základu historické jistoty, bylo jediným cílem našeho badání“. Šafaříkovy „Starožitnosti slovanské“ jsou tudíž po výtce dílem historickým.

Abychom ukázali, že také obhájci starobylosti Slovanů v zemích předtatranských ve znamenitém díle Šafaříkově, pro

své učení vydatné opory nalézají, vyjímáme zde ze „Starožitností slovanských" některá místa, z nichž na jevo vychází, že Šafařík také krajiny mezi Vislou a Odrou za pradávná sídla Slovanů považoval a pravděpodobnosť osazení krajin našich od kmenů slovanských za doby předhistorické výslovně připouštěl. Píšeť Šafařík v I. dílu (vyd. z r. 1863) na stranách:

444 a *445*. . . . . „jakož Gothové na přímoří baltickém, tak i Vindilové a lygické národy mezi Odrou a Vislou byli jen pozdější němečtí osadníci ve pravlasti Venedů čili Slovanův".

525 . . . . „směle již zavírati můžeme, že nižádný jiný kmen evropský v dotčených krajinách před i za Tatrami od tak dávné doby a stále neobýval jako ten, kterýž u cizinců od nepaměti pod jménem Vendův, u nás pak pod jménem Slovanův a Srbův znám jest".

531. „Podle toho i v češtině povstalo ze slova Rhakatae Rakousy a z Korkonti Krkonoše. Jméno to v české řeči důkazem spolu jest dřevnějšího přibytí Slovanův do Čech, nežli obyčejně se pokládá".

531. a *532*. „Jméno to (t. j. Karpatských hor) buď zřečtěné podle jména řeckého ostrovu Karpathos buď již dříve od blízkých Celtův přejinačené pochází ode slv. chrib — chr'b t. vrch, hora a důkazem jest starobylosti Slovanův v Podkraji Tater".

552. a *553*. „Před Tatrami se nám zachovalo znamenité praslovanské jméno jezera Blatenského „Pleso", u Plinia omylem Peiso m. Pelso, u Aurelia Victora Pelso, u Jornanda Pelsodis lacus, u Gvidona Ravenského Pelsois, největší prý jezero v Panonii, u nejmenovaného Karantance Pelissa, o němž již nahoře zmínka byla. Ještě podnes u Moravanův, Slezákův a Slovákův v Tatrách každé menší jezero slove pleso. Známoť slovo to i Rusům".

„Z přehledu tohoto patrné jest, že jména řek a jezer Visla, Pěna, Berestina, Černa, Brzava, Potisí, Bystrica, Hron a Pleso dosti jasné a důkladné svědectví o starobylosti Slovanův před i za Tatrami vydávají, jemuž jiná, jako Rhudon, Tyras, Dunaj atd. buď všem evropským jazykům obecná, buď nejpřirozeněji ze slovanského povoditelná, žádnou měrou neodporují".

572. „. . . . donuceni jsme přijímati za pravé . . . . ., že sídla jeho (t. j. kmene slovanského) v nejstarší době rozprostírala se od moře adriatického, až k baltickému, od nábřeží O d r y až ku pramenům Dněpru a Donu . . ."

574. „. . . vyjmíníc ztenčení Staroslovanů v Podunají od Celtův a mezi Odrou a Vislou od Němcův, ostatní vlasť staroslovanská od O d r y až za Dněpr, od Tater až k jezeru ilmenskému, nikdy cele a stále od jiného nežli slovanského kmene zaujata nebyla".

575. „Na úsvitě historie severoevropejské . . . . . . nalézáme již větve Slovanů pod jménem Venedů v těchto krajinách od moře adriatického až k baltickému, od Odry až za Dněpr rozložené". — „Zbytkové Slovanů před Tatrami". — „. . . . s e v ř e n í S l o v a n é o d c e l t i c k ý c h B o j ů v B o j o h é m u a německých Gothův i Vandalův v pomoří baltickém . . ."

„. . . . aniž jest nepodobné, že již v této prastaré době a snad i před přibytím Celtův, slovanští národové do nynějších Čech zasahovali", a dále též v dílu II. na str. 429.:

„Avšak domněnce, že by větve velikého kmene slovanského již před vpádem Bojův do Čech byly zasahovaly, aspoň jako podobnější, neboť založené na nesmírné rozšířenosti Vinidův před i za Tatrami dříve náplyvu Celtův a Germánův, před soudnou stolicí nestranného historika vždy místo propůjčiti se musí."

L i t e r a t u r a.

Dějiny kroje v zemích českých až po války husitské. — Sepsal **Dr. Čeněk Zibrt.** 3 svazky. *V Praze* nákl. *F. Šimáčka* 1891—1892. Lex. 8°. Stran 458. Cena 4 zl. 60 kr. — Jako zrno hořčičné, zasazené v pravý čas do půdy úrodné, vzrostla u nás v posledním desítiletí snaha seznati se všech všudy stran kulturní poměry národa našeho. Jakkoliv mladou snaha ta je, přece nese již ovoce nejkrásnější; denně přibývá jí vyznavačů, denně obdivovatelů, denně takměř pracovníků. Mezi tím, co jedni horlivěji než kdy jindy pátrají po předhistorických památkách vlastí našich, chtějíce soustavným studiem jich provésti důkaz, že v těchto našich vlastech dávno před tak zvaným „stěhováním" národů žili předkové naši, pro-

hlížejí ornamentálné památky lidu našeho, aby na základě jejich spojili, pokud to ovšem možno, dobu kultury středověké s dobou novou, jiní zase probírají se ve starých archivech, ve starých knihách, aby nám na základě studií svých vylíčili, kterak naši předkové za dob dávných žili, bydlili, veselili se i truchlili.

I Dr. Č. Zíbrt pustil se do studia starých zpráv písemných, ovšem že našich v řadě první, aby nám ukázal, kterak naši předkové se šatili. Co všechno k tomu cíli přečísti musil, ukazuje nám hned úvod do jeho Dějin kroje od str. 1—16, a jak bedlivě čísti se jal, nesčetné ty citáty, které z počátku pod čarou, později — ovšem ku menšímu pohodlí čtenáře — za jednotlivými kapitolami uvedeny jsou. Ale spisovatel nečetl jen, on i srovnával, bádal po původu a co nejvíce ceníme, nefantazoval, nýbrž uvádí jen to, co se dá dokázati buď psaným slovem anebo obrazem současným. Úžasná až puntičkářská píle jeho ovšem korunována výsledkem co nejkrásnějším, tím dokonalejším, že nakladatelstvo nešetřilo nijak a řádky autorovy četnými, a co více — velice pěknými obrázky vystrojilo. Majíce pevné přesvědčení, že dobrý obrázek více ukáže, než celé stránky popisů, musíme dotvrditi, že za výbor obrázků pečlivě volený jsme p. spisovateli neméně povděčni než za jeho výborný text. Text sám, obsahující dobu od časů nejdávnějších do začátku věku XV., rozvržen jest na knihy patery. Kniha I. kteráž od dob nejdávnějších až do polovice stol. XIII. sahá, po všeobecných úvahách, po zprávách z doby předhistorické, po srovnání kroje staročeského s krojem jiných Slovanů a po velice zajímavé zprávě Ibrahima Ibn Jakuba o Čechách ve století X., popisuje kroj mužský, ženský a pak válečný té doby, ovšem velice zajímavě a připojuje stať o rouchu knížat a králův českých. Kniha II. jedná o odění rytířském v zemích našich ve stol. 13. a 14. Kniha III., pojednávající dobu od druhé polovice 13. století až po příchod královice Karla do Čech, seznamuje nás se vlivem rytířstva, významem barev, látkami, krojem mužským a ženským té doby. Kniha IV. popisuje kroj mužský, ženský a královský v době od příchodu Karla IV. s Blankou do Čech až po války husitské a kniha V., jako přídavek velice pěkně nám udává, kteraké v celé době staré až do začátku stol. XV. bylo u nás roucho církevní.

Není nám možno pouštěti se obšírněji do rozboru pilné a zajímavé práce páně Zíbrtovy, vzrostla by naše stať sic na celé pojednání. Poukazujíce čtenáře, jejž kroje zajímají, na práci samu, tím záslužnější, čím snáze lze zjistiti, že v kroji zachovává se vždy celá řada historických známek vedle myšlének, vkus lidu charakterizujících a tudíž pro lid význačných, nemůžeme neupozorniti čtenáře své na jednu okolnosť pro nás Moravany z knihy p. Zíbrtovy nad slunce jasněji zářící. Okolností tou jest to, co nápadno je hned každému čtenáři moravskému, jenž alespoň trochu kroj lidu svého zná: *Z knihy p. Zíbrtovy totiž zpříma vyčísti si můžeme, kterak mnohé části kroje lidu našeho moravského a slovenského pochodí až z nejstarších dob, ba místy až dob pohanských.* Ukážeme to alespoň v následujících případech: Šiřák, širák, širůch slove na mor. Slovensku každý klobouk, i maličký s úzkými střeškami, po šeré barvě, kteréž jako přirozené užíváno již za prastarých dob slovanských (srov. slovenské širica). Rubáš (spodní část ženské košile) u nás dosud nošený uvádí Hus jako šat odkládaný ve stol. XIV. Hace středověké kryjí se zajisté naším oděvem „gaté“, tak jako úzké středověké nohavice odpovídají tvarem (i výzdobou poněkud) nohavicím slováckým nebo valašským. Že kožichy dodnes se udržely, netřeba podotýkati, však i šuby středověké alespoň v pojmenování zvláštního kožichu najdeme v Lanžhotě na Moravě. Krzen již ovšem u nás nenosíme, ale název krzněř (Kürschner) místo kožišník zaslechl jsem na Lašsku našem. Podivno, že slovácké roucho halena, tak starožitná svým zjevem ba i českým svým názvem*), nemá nikde ve starých spisech dokladů. Či to bylo roucho specielně moravské a slovenské, anebo kryje se českým rouchem plášť, jemuž poněkud podobně se nosí? Všelijaké ty krpce a opánky ano i škarbaly ve středověku českém obvyklé, vyskytují se u nás dosud, byť i škarbal znamenalo dnes jen sešmatlaný střevíc. Zajímavo jest, že staří Čechové dle zprávy Kosmovy, tak jako u nás dosud, nosili opasky a kabely na přechovávání různých drobností. Staročeské zavití hlavy žen vdaných připomíná moravské slovo „závitka“; šorce, oplečí a rukávce dosud se u nás nosí. Z doby XIII. století pochází patrně žlutění různých rouch lidových, jak zachovalo se na Velecku (žluté fértochy) a druhdy alespoň v obojcích hanáckých a dělo se šafránem (šafranění). Šafránová barva byla ostatně již u národů azijských a Řeků oblíbená barva radosti a veselí. Ze starožitných látek druhdy užívaných zachoval se do-

*) Tvrdíme-li, že všechny části oděvu, mající české názvy (nohavice, rubáš, halena a p.) jsou prastaré oproti těm, jež mají název z jiných jazyků odvozený (čepice, košile, kabát a p.) a tudíž z ciziny přijaty jsou, zajisté tvrdíme to oprávněně.

dnes název holaňských, z červené látky urobených pasů přes ženské kožichy slovácké, pak různé harasky u nás na Slovácku často kamrhólové (Kamelhaar) a nikoliv hedvábné. Z doby Štítného víme o pentlíku ženském, u nás dosud alespoň při svadbách užívaném. Hus vykládá, kterak mnohá rozličná rúcha na bidlách visie — nepřipomíná-li to živě naše venkovské nynější způsoby? A zpráva Štítného (str. 284), „kterak ženy perou rúcha svá k hodom“, není-li jako by dnes byla odpozorována v některé slovácké neb valašské vesnici, kde v pajchovni se prádlo „zvářá“ a pak pístem špína opravdu „vypere“ (vytluče)? Kytle (307) v starých dobách nošené připomínají Hrubšické „ketle“ z plátna urobené a do práce nošené a poněkud i bílé letní „haleny“ Záhlinské. Název mantlík, jejž Hus káře, zachován dosud v různých mentýcích a mentlících barvy modré po celém Slovácku a liščí kožešina dosud u nás ve vážnosti veliké. Neznačí tkanice na okraji rouch to, co tkaničky Slovácké, totiž krajky? Milič uvádí název obojek. Lilíky na Moravě dosud slovou p'etence ženské (vl. lelíky), jež Hus kárá. Okrašlování vlasů ženských z doby Husovy zachovalo se do dnes v pentlení slováckém, jehož součásti jsou mimo „kánku“ i věnec (kranec) a fábor. Roucha tehdejší zachovala se dosud v šatkách a pokryvka ženské hlavy popsaná na str. 353. z věku XIV. zachovala se takměř až do podrobností ve svatebních „rožkách“ Lanžhotských. Místo forem dřevěných berou se k tomu nyní ovšem lepenkové. I ty „gučky“, růžky to z vlasů, dělaly si tenkrát ženské pod zajímavou tu pokryvku hlavy, tak jako dnes Lanžhoťanky. Že název loktušky nepochází od „Lakentuch“, nýbrž že jsou to úzké ozdobné rouchy, kolem loktí ovíjené, přesvědčiti lze se při každé svatbě, při každém křtu i úvodu na Slovácku, druhdy ovšem i na Hané. A že různé kasanky, kasanice, fěrtochy, šorce, fěrtušky dosud na Moravě, Slezsku i Slovensku jsou užívány, je známo. Na Moravě znamená ale vždy fěrtoch bílou slavnostní, šorec černou méně slavnostní zástěrovitou sukni a fěrtůšek vždy to, co obecně zástěrkou slove. Kasanka v okolí Unčova slove uzavřená sukně.

Však dosti na těch příkladech! Poznamenávajíce, že každý, kdo jen trochu starodávnými úbory se zaujímá, najde i ve statích o oděvu rytířském, knížecím, královském i kněžském velice mnoho zajímavosti, končíme zprávu svoji s přáním, aby další dějiny kroje co nejrychleji vycházely. Budou v celitosti své pro kulturní poměry národa našeho jedním ze základních kamenů! *J. Klvaňa.*

Časopis Matice moravské. Ročník XVI. seš. 1. a 2. mají tento obsah: Fr. A. Slavík, Komenského rodná krajina; Antonín Rybička, O zřízení bývalého pořádku lazebnického a bradyřského na Moravě; Ant. Rezek, Statistické výkazy o katolické reformaci na Moravě a v rak. 1661. 1678; Jarosl. Janoušek, Kostel v Lideřovicích jakožto příspěvek ku charakteristice naší gotiky XIV. věku; F. J. Rypáček, Smržické právo horenské; K. Kořínek, Františka Stránecká; Josef Pekař, Kandidatury krále Přemysla Otakara II. na německý trůn; Fr. Kameníček, Archivní rozhled. Fr. Bartoš: Drobné pov ry lidu moravského; V. Houdek: O písni „Siladi a Hadmaži“; Mat. Václavek: O některých bájeslovných bytostech na mor. Valašsku; Fr. Bílý: Jan Amos Komenský. — Umělecké a vědecké zprávy: Dvě památky u Jihlavy (Kostel sv. Jana Křtitele). Narodil-li se J. A. Komenský v Uh. Brodě? Jméno Jan Amos Komenský. Židé na Moravě po třicetileté válce. Pomník královské přísahy u Jihlavy. Která města moravská utrpěla 30letou válkou nejvíce a která nejméně? Školy v rodném kraji Komenského za jeho doby. (Vesměs o F. A. Slavíka). Ku kapitole o českém válečnictví v XVI. stol. J. A. Komenského mapa Moravy. Obé od F. Kameníčka. K výkladu letopisů Altašských (1041), od Klímy. Z městského archivu Levočského v Uhrách. (R.) V „Literatuře“ mimo jiné posouzeny též „Moravské Ornamenty III.“ a „Loštice, rodiště Jana Havelky“. (Viz obálku předešlého a tohoto čísla.) — Ročník tento věnován jest „Památce věhlasného Moravana Jana Amosa Komenského.“ — Členský příspěvek Matice Moravské obnáší ročně 2 zl.

Památky archaeologické a místopisné. Red. Dr. J. L. Píč. Dílu XV. seš. 4., 5. a 6. obsahují kromě článků ve dřívějších sešitech započatých ještě následující: Bojové, Markomani a Češi dle svědectví historického a archaeologického. Píše dr. J. L. Píč. — Kamenný hrob u Velvar. Píše J. Smolík. (S tab.) — Dodatky k dějinám kostela sv. Barbory v Kutné Hoře. Sděluje J. Šimek. — Pichmannovské paměti Pelhřimovské z roku 1691. Sděluje Jaromír Čelakovský. — Kterak vznikl ostrov Rohanský v Praze? Zpráva archivní od Zik. Wintra. — Tvrz ve Slatině u Žamberka. — Archaeologický výzkum z okolí Znojemského. Píše Jar. Palliardi. — Drobné zprávy o Maternech z Květnice. Podává Jos. Šimek. — Rožmberské mincovnictví. Napsal F. Mareš. — Fr. Dý: Některé starší zprávy k historii

archaeologie. — Nálezy ve tvrzce Batňovické u Úpice. Podává J. K. Hraše. (S tab.). — Žárové hroby u Měníka. Píše J. Honza. (S tab.). — Retrospektivní výstava. I. Praehistorické oddělení. Píše dr. J. L. Píč. (S obrázky). — Starý hřbitov sv. Havla v Mladé Boleslavi. Podává Fr. Bareš. (S tab. náhrobků). — Památky pořádku krejčů a postřihačů Přibyslavských. Sděluje Dr. V. Řezníček. — K místopisu města a okolí Landškrounského. Napsal Ant. Rybička. — Předhistorický hrad Náchodský. Místopisná a dějepisná studie J. K. Hraše — „Zdobné nádoby zvoncovité na'ezené v Čáslavi. Sděluje Kl. Čermák. (S obr.). — Hojné zprávy a drobnosti. — V „Literatuře" mimo jiné jsou též posudky o našem muzejním časopise a o II. a III. seš. Moravských Ornamentů. Stran úvodu k textu III. seš. těchto Ornamentů je recenzent (Dr. J. L. Píč) na rozpacích, zdali autorem úvodu toho je V. Houdek či Vl. Havelková. Opakujeme tuto opětně, co jsme již v č. 31. na str. 131. podotkli, že celý text ku III. seš. Mor. Ornamentů psán jest pouze od V. Houdka a J. Klvaně.

Pilatky okolí Milkova. *Příspěvek ku zřířeně hmyzu blanokřídlého na Moravě. Napsal* **Jan Slavíček,** *učitel v Milkově.*— Ve zprávách přírodozkumného spolku v Brně uvedl autor seznam pilatek v okolí Milkova pozorovaných. Uvádí celkem 150 druhů, což jest počet velmi značný, uvážíme-li, že všech středoevropských pilatek jest asi 360. Autor této záslužné práce jest velmi pilný a svědomitý sběratel a bystrozraký pozorovatel hmyzu různého vůbec, zejména ale blano- a dvoukřídlého zvlášť. Práci tuto oceniti nutno tím více, poněvadž velmi mnohé pilatky jen ve studiu larvovém sebrati možno, kdežto dospělé velmi často pozorovány býti nemohou z příčin, jen biologických jejich poměrů se týkajících. Jest to první práce o hmyzu blanokřídlém na Moravě vůbec. Těšíme se na další výzkumy o jiných skupinách hmyzu blanokřídlého. Naději tuto chová referent tím spíše, poněvadž viděl u p. autora obsáhlý materiál již sebraný a skoro úplně zpracovaný. Co vytrvalostí a pílí neúmornou vykonati lze v osamělé pohorské vesničce v poměrech vědecké práci nejméně příznivých, toho skvělým důkazem jsou sbírky p. autorovy. *Prof. V. Spitzner.*

Mäander, Kreuze, Hakenkreuze und urmotivische Wirbelornamente in Amerika. *(Meandry, kříže, sekáčové kříže a točinkové ornamenty z prvotních motývů v Americe.)* Příspěvek ku všeobecným dějinám ornamentiky od prof. **Al. Raim. Heina.** Se 30 obrázky. Ve Vídni 1891. Lex. 8⁰. Stran 48. — Čím jednodušší jsou formy ornamentální, tím hlouběji do začátků lidských dějin třeba jest jich stopovati, a na podkladě tím širším: ne u národu jediného, ani u jediného plemene — ale všude, u všech národů světa. Jako se během věků vyvinul srovnávací jazykozpyt, tak i v dějinách ornamentiky počíná si zjednávati platnosť srovnávací studium ornamentů všech věků a všech národův. Studium toto vede ku překvapujícímu poznání, že tak mnohý ornament, jenž zpytateli na jediný národ se obmezujícímu zdál se býti výhradným duševním majetkem tohoto národu, nalézá se v zemích od sebe nesmírně vzdálených, u různých plemen národních, která po našem vědomí nikdy spolu v nijakém styku nebyla. Toto poznalo se o všech v nadpise uvedených ornamentech: jak tvary meandrovité tak i kříž, který do nedávna pokládal se za symbol prvotně a výhradně křesťanský, tak i kříž sekáčový (souvaz) a různé ornamenty rotační o jednom, dvou, třech (trikvetrum, triskele) i více ramenech (kolotající slunce) — to všechno najdeme jak u národů starého světa, tak i v Americe. Mnozí vysvětlovali to neznámými nám styky národů evropských a azijských s prakmeny americkými. Prof. Hein odporuje tomu výkladu a zastává náhled, že ornamenty takové — třebas identické samostatně u každého národu vznikly. „Jsouce symbolickým výrazem pro náboženské myšlenky, zakládají se na duševné činnosti, jejíž pružina má všelidský ráz." Pojednání psáno s velkou znalostí dotyčné literatury amerikanistické. Spisovateli jsou také slovanské výšivky i malovaná vajíčka známa. Obrázky kresleny jsou spisovatelem; spojujeť on v sobě ty dvě vlastnosti, kterých ke studiu dějin ornamentiky nezbytně zapotřebí; jest on totiž nejenom etnografem, ale i odborníkem v dějinách umění a také sám kresličem. *V. H.*

Hovorna.

Mezi studiemi národopisnými, kterým se chystanou výstavou národopisnou dostalo za poslední doby mocného popudu, předůležité místo zaujímá badání o stavbě a slohu domu selského a vůbec celé usedlosti, jak se u různých národů a kmenů národních a v různých krajinách průběhem věků vyvinuly. Německá věda již od delší doby zabývá se zkoumáním a popisem domu a dvoru německého lidu;

je o tom dnes již celá řada německých spisů samostatných a tím více článků v časopisech vědeckých s hojnými, názornými illustracemi a půdorysy; ze studií těch těží se již také ve prospěch kulturní historie německé.

U nás naproti tomu zůstala otázka tato podnes takořka nepovšimnutou, z čehož může následkem toho, že staré svérázné stavby slovanského lidu valem ustupují stavbám slohu internacionálního, vzniknouti kulturním dějinám slovanským značná škoda. Vždyť němečtí učenci prohlašují na př. za jistotu naprostou, že „Franský dům selský je rozšířen po celých Čechách, Moravě a Slezsku v e n k o n c e m“ (Aug. Meitzen. „Das deutsche Haus in seinen volksthümlichen Formen,“ Berlin 1882, p. 14.), v čemž mlčky zahrnuto, že Čechoslované žádného vlastního slohu domového nemají, ne-li dokonce tolik, že Slované, dokud onoho německého vzoru nepoznali, vůbec domu budovati neuměli! A přece pochybujeme, že by Meitzen byl země československé procestoval. A jiný německý badatel, G. Bancalari (Forschungen über das deutsche Haus, v časopise „Ausland“ 1890, p. 486.) prohlašuje bez obalu, že „dům lidu slovanského znamená jemu: stavení nízké, přízemní, nevzhlídné,“ k čemuž prý dospěl názorem a zkušeností; ano i „bohatí a vzdělaní sedláci na Hané před 24 lety prý bydleli dílem v domech c h a t r č í m p o d o b n ý c h!“ —

Takové výroky vyzývají zrovna k odvetě. Jak ale má věda slovanská na takové výroky odpovídati, když tě sama lidového domu slovanského tak říkajíc nezná? Připomínáme tu slova učeného prof. Dra. Kreka (Einleitung in die slavische Literaturgeschichte, Graz 1887, p. 145, pozn.): „Že ve spisech Meitzenově a Henningově (Das deutsche Haus in seiner historischen Entwickelung, Strassburg 1882) mnoho nesprávného o stavbě domu slovanského se připletlo, je hlavně vinou slovanské vědy samé, která, pokud nám povědomo, tomuto předmětu dosud patřičné pozornosti nevěnovala.“

Tak se naší vlastní netečností stalo, že podnes nevíme, co ze selského domu československého je duševním vlastnictvím našeho lidu a co je převzato od sousedů. Mimo to zastihla nás myšlénka, zaříditi r. 1893. v Praze československou výstavu národopisnou, tak říkajíc úplně nepřipraveny na odpověď k otázce: Jak bydlí a bydlel náš lid po celých Čechách, Moravě, Slezsku a Slovensku? Zejmena pak z Moravy máme jenom stručné popisy chalupy valašské (také zlinské), podlužácké a kopaničárské od p. řed. Bartoše („Lid a Národ“, I. a II.) bez obrazů i půdorysů. O jihobanáckém gruntě důkladně pojednal zvěčn. Fr. Skopalík v „Památkách obce Záhlinic“ (Brno 1884, II., str. 1.—12.). O chalupě kopaničárské psáno též v „Moravské Orlici“ 1891. V tomto čísle našeho časopisu podáváme o téže chalupě první illustrovaný a půdorysy opatřený, podrobnější článek od Fr. Dobiáše. Německy psali o hanáckém gruntě Dr. B. Dudík (Catalog der nationalen Hausindustrie und der Volkstrachten in Mähren, Brünn 1873) a Dr C. Lechner (Land und Leute der Hanna v časop. „Globus“, sv. II.), tento povrchně a málo správně. O chalupě valašské a o domě moravských Chorvátů po německu rovněž Dr. Dudík (tamtéž). O dědinách moravských vůbec (s několika půdorysy dědin hanáckých) psal V. Houdek v Časop. vlasten. muz. spolku v Olomouci r. 1889. (o způsobu stavby dědin moravských.) — Uvážíme-li hojnosť materiálu Moravy i v této příčině, uznáme, že tato literatura o usedlosti moravského lidu je zajisté velmi chudá a nedostatečná. Zejmena pak nestačí takové stručné, více méně všeobecné popisy bez obrázků a bez půdorysů na správné vystihnutí typu domů všech moravských kmenů. K tomu zajisté potřebí p ř e m n o h ý c h půdorysů, neméně i obrazů domu a celé usedlosti a p o d r o b n ý c h popisů v e l k é h o množství jednotlivých domů, aby se mohly zjistiti všechny ony společné vlastnosti jejich, které dohromady tvoří typus domu každého kmene.

Mají-li již na přesrok na výstavě národopisné býti vystavěny pravé, nezfalšované typy domů a usedlostí selských z celé Moravy, nesluší mařiti času, nýbrž zapotřebí, bez odkladu a se vším úsilím provésti toto studium, — jinak byla by výstava ta nedokonalou.

Úlohu, prozkoumati a popsati dům — při ytek i celý statek — lidu moravského, považuje muzejní spolek olomucký za povinnosť, již mu ukládá jeho účel. Ve provedení úlohy té pak uvázal se redaktor Časopisu vlasten. muz. spolku olomuckého, jenž již v minulých letech za tímto účelem studijní cesty po Moravě konal a také na příště konati hodlá. Avšak takové práce nelze provésti jednotlivci bez účinné pomoci mnohých. Člověku jedinému nelze navštíviti veškery osady celé země v čase poměrně krátkém, tím méně pak prohlédnouti, změřiti a popsati všecky typické staré domy, nakresliti jejich půdorys, zaznamenati a nakresliti starobylý nábytek, nářadí atd.

Vlasten. muz. spolek olomucký vydal sice právě „Tazatele pro sběratele národopisného materiálu“. Poněvadž „Tazatel“ ten přihlíží ku v š e m stránkám národo-

pisu, bylo v něm možno, stavby usedlosti dotknouti se jen stručně. Účel náš vyžaduje však co nejpodrobnějšího popisu usedlosti moravské; pročež rozvádíme a doplňujeme zde onu část „Tazatele“, a obracíme se k venkovské intelligenci moravské s touto snažnou a důtklivou prosbou: Přispěj každý, komu možno, k uskutečnění této vlastivědné práce zodpověděním následujících otázek o selském domě moravském v bydlišti zpravodajově, po případě i v okolních vesnicích, pokud tam nikoho není, kdo by o tom zprávu podati mohl. Odpovědi opatřené půdorysy po případě i obrázky, zaslány buďtež co nejdříve redaktoru tohoto časopisu: p. V. Houdkovi, c. k. minist. vicesekretáři ve Vídni, I., Schillerplatz 4. — Jména zasilatelů budou v časopise tomto uveřejněna

Poznámka. Připojená tabulka na str. 80. znázorňuje některé způsoby stavby, zvláště pak různé druby střech.

Otázky.

Jméno osady a okresu.

I. Osada v celku.

1. Račte okreslití (okopírovati olůvkem na průhledný papír) *půdorys* Vaší osady dle staré katastrální mapy, u starosty obecního přechovávané — pokud taková kopie snad ještě nebyla pořízena a nám zaslána následkem dotazníku o mor. vlastivědě; po případě račte okresliti i jiné, starší mapy, v osadě Vaší snad chované (v archivu obecním nebo panském). Jednotlivé části osady buďtež na půdorysu svými jmény označeny.

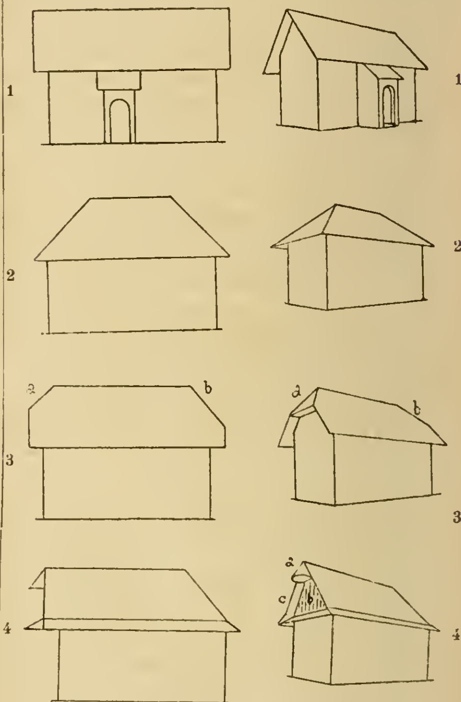
2. Je osada rozložena na rovině, na stráni, v údolí? Říká se některému vchodu do osady „brána“ nebo některé části osady „zábraní“? Trvají všechny vchody do osady od nepamětných dob, po případě kdy byl který prolomen? Od čeho mají části osady svá jména? Které jsou starší, které novější a kdy asi která vznikla? Ve které části jsou sedláci, kde chalupníci, kde domkaři?

3. Jsou domy obráceny na ulici (náves) stranou delší či úzkou (štítem)? Podlehají v té příčině statky selské jinému pravidlu než domy chalupníků, domkařů? či není v tom vůbec pravidla? Jsou mezery mezi domy (tam kde nestojí zcela při sobě) přepaženy zídkami, ploty, vraty? Tvoří čáru ulice domy samy či ploty (zídky) dvorů, zahrad? Jsou statky kolkolem ohraženy? (zídkou? z jakého materiálu? — plotem? jakým?) Jsou-li před domy zahrady, co se v nich pěstuje?

4. Je náves (ulice) vysázena stromy? porůznými či stromořadími? Odedávna? Co je všechno na návsi? Kostel, kolem něho hřbitov, obehnaný zdí, na pahorku? Jak starý je kostel, jakým slohem stavěn? Snad jenom zvonice; je-li dřevěná, račte ji dle možnosti nakresliti. Kdy byla vystavěna? Jsou ještě jiná stavení na návsi? Je tam rybník, louže?

5. Stojí *stodoly* nebo *sklepy* (také vinné) pohromadě za osadou, v řadě či bez ladu a skladu? Jak se kterým říká a k čemu se jich užívá?

6. Existuje jaký *starý obraz* osady? Ze které doby a kde? Věrný nártek podle něho olůvkem zhotovený je zvláště žádoucí.

Typy chalup, zvláště střech,
v levo pohledy z předu, v pravo perspektivní.
Střechy slují při č.: 1. sedlová; 2. valbovní;
3. a) polovičná valba; 3. b) dvoutřetinová valba;
4. a) kukla; b) svisle; c) postrannice.

II. Dům (příbytek).

7. *Půdorys* je nezbytnou částí popisu usedlosti. Račte vybrati po jedné *staré*, zachovalé, charakteristické usedlosti různé velikosti (grunt, chalupu, domek, fojtství atd.), které novějšími přestavbami nejméně utrpěly na svém původním rázu; račte změřiti všechny budovy *celé usedlosti* (domu, dvoru s budovami hospodářskými, též zahradu) každého druhu a nakresliti půdorysy jejich, každý na čtvrť archu, ve velikosti snad 1 : 100, tak že 1 cm. 1 metru skutečnosti, po případě v jiné velikosti, kterou arci vždy udati

třeba. Při staveních jednopatrových potřebí kromě půdorysu přízemku také půdorysu patra. Různí-li se jednotlivé usedlosti téhož druhu značněji mezi sebou, račte z každého druhu vybrati několik usedlostí a nakresliti půdorysy všech. Na každém půdorysu budiž napsáno číslo popisné, druh usedlosti, po případě jméno její, stáří budov aspoň přibližné. Na porovnanou bude dobře vybrati i některou usedlosť novější a pořiditi půdorys její, aby se objevily rozdíly staršího a novějšího způsobu co do rozdělení místností. — Na půdorysu buďtež označeny všechny místnosti svými jmény a budiž také naznačeno, jak je rozestaven nábytek v domě (v tom způsobu asi, jako na půdorysech článku o chalupě kopaničárské v tomto čísle našeho časopisu). Je-li však usedlosť příliš rozsáhlá, buďtež nakresleny půdorysy dva: jeden celé usedlosti v rozměru menším, a druhý, totiž půdorys pouze domu v rozměru větším. Kdo umíš kresliti, nakresli charakteristické staré domy v celku i pozoruhodné podrobnosti z nich, zejména pohled na průčelí z ulice, na štít, na dvůr s rozličných stran, stodolu.

(Následující otázky buďtež zodpovídány o každém druhu usedlostí — gruntě, chalupě, domku atd. — zvláště. V otázkách přihlíženo v přední řadě k usedlosti větší, ke gruntu. Pokud možná, budiž udáno při každé otázce, jak to bývalo druhdy, za lidské paměti, a jak je to nyní.)

8. *Stavba domu.* Jsou (bývaly) domy jen přízemní či mají (mívaly) patro, nad celým přízemkem či nad kterou místností? Z jakého materiálu jsou staré domy stavěny? (ze dřeva, pěchované hlíny, z „válků“, vepřovic, cihel, kamene.) Jsou stavěny veskrze z jediného materiálu či různé části z různého materiálu? Jak se říká jednotlivým způsobům stavby? (pichovaní, tlčénky, mazanka atd.) Při stavbách dřevěných: byly trámy otesány? jsou kladeny vodorovně na sebe (sruby) či kolmo postaveny? jsou zdi venkoncem ze dřeva či jenom hlavní konstrukce, kdežto prázdné prostory jsou vyzděny a čím? (hrazděná zeď — jak se tomu říká u Vás?); jaká je vazba trámů v úhlech (rozích) domu? Jsou štěrbiny mezi trámy ucpány mechem, zvenčí deštičkami vyrovnány? Zachovávají (zachovávaly) se při stavbě domu nějaké obřady a zvyky? (na př. klade se do základů po penízi a za jakým účelem?) Staví si dům majitel sám či najatý zedník (tesař) vyučený?

9. *Zevnějšek domu.* Jsou domy zomítány (vápnem, blatem), pobity šindelem (snad jen některá strana?), či jen zalíčeny? snad jen některá místa (kolem dveří, oken) a má to zalíčení určitých míst (na př. kolem oken) nějaký význam? (snad pověrečný?) Jsou (bývaly) domy natřeny nějakou barvou nebo jsou pomalovány, na kterých místech, jakými barvami, od ruky či pomocí patron? Kdo tyto vyřezává nebo vystřihuje a kdo provádí tyto malby? Podejte sbírku barevných kopií těchto maleb; po případě račte zaslati patrony papírové. Jsou na domě, zejmena kolem dveří a oken polovypuklé, štukové ozdoby? Račte charakteristické z nich okresliti. Jsou přede dveřmi a pod okny náspa? Jejich jméno, stavba, podoba, výška, šířka, účel.

10. *Vchod.* Mají (měly)-li domy přede dveřmi výstupky: z jakého materiálu a jak veliké? Jejich jméno (žudr, žúdro, žoldr, žebráčka atd.). Jaký mají (měly) vchod a dá (dal) se tento uzavříti? Jsou (bývaly) vymalovány? (Račte podati obrázek nebo několik, znázorňujících tyto malby.) Jaký účel mají (měly) tyto výstupky? Je (býval) v nich jaký nábytek? (snad jen zděné sedadlo; jak se tomuto říká?) — Jsou přede dveřmi či podél celého průčelí či snad i na jiných stranách kryté chodby, jak se jim říká, a z jakého jsou materiálu? Jsou stříšky jejich podepřeny sloupy, jakými? jsou chodby ty opatřeny zábradlím, z desek prostých či vyřezávaných? Vedou k chodbám schodky a z jakého materiálu?

11. *Dvéře.* Jak vysoké a široké jsou? Jednotné či o dvou polovicích? Od které doby dělají se u Vás dvéře o dvou polovicích? Jsou ze širokých či úzkých deštic složeny a jakým způsobem? (šalůvky.) Mají kování nebo aspoň symetricky rozestavené hřebíky, řezby? Jaké mají kliky? Jak se druhdy zamykaly? (dřevěné závory atd.). Jak se říkalo zámkům a klíčům? (na př. na Vyzovsku závlače, háky atd.) Vše, co na dveřích jakkoli pozoruhodno, račte nakresliti.

12. *Okna.* Jak jsou (bývala) veliká, jakou mají podobu? (Někde má dům okna různé velikosti s různými jmény.) Kolik mají skleněných tabulek? Jsou (bývala) jednoduchá či dvojitá, dají se otevříti či jen vysaditi? Jak se jmenují všechny části okna? Otvírají se v létě? Mají mříže a jaké? Mají okenice, zvenčí či uvnitř, a jaké? Zavírají se tyto na noc? Jak se zahrazují okna na zimu? Jsou v oknech květiny a které jsou u Vás obzvláště oblíbeny? — Jsou ve zdi domu jaké výklenky, slepá okna?

13. *Střecha a štít.* Jakou má střecha podobu (má ta forma zvláštní jméno?) a jakou výšku? je příkrá či plochá, v jakém stupni a čím je kryta? Jak se jmenují její části? Má sklopce (vikýře) a jak se jim říká? Je na střeše komín, na kterém místě, z jaké látky a jaké podoby?

(Zejmena: bývaly někde druhdy komíny dřevěné?) Jaký je štít? (zděný či dřevěný či pletený a blatem omazaný?) Má dům několik štítů? (snad také nad výstupkem?) Jak se jmenují části štítu (svisle, okřídlí, kukla atd.) a jak vypadají? Jsou malovány, nápisem, letopočtem, jmenem a průpověďmi opatřeny? (všechny záhodno opsati). Jsou na svislách okénka vyřezána, kolik a jaké podoby? Jak jinak je štít ozdoben? (latěmi na způsob arkád atd.) Je štít na místě kukly seříznut valbou (Walm) a jak se tomu u Vás říká? Stojí na lomenici baňka, kohout, plechový praporeček a pod. a jak se tomu říká, z čeho jsou a kdo je vyrábí? Račte okresliti všechny zajímavější štíty a jejich podrobnosti.

14. *Vnitřek domu vůbec.* Jaké jsou kde podlahy a stropy a jak se jim říká? Jsou stěny (trámy stropu) zabíleny, omalovány, nápisy opatřeny? Jakou výšku mají místnosti? Jaké jsou prahy ve dveřích? Jde se z jedné místnosti do druhé po kolika schodkách? Posýpává se zem pískem?

15. *Síň.* Její jméno, délka a šířka. Má jaká okna? Je jaký nábytek v ní? Zvláště: Je (bývalo) v síni *ohniště?* Na kterém místě, z čeho zděno a jak vypadalo? jeho šířka, výška. Kudy a kam ucházel kouř? Jak se jmenují části ohniště? (čeluště, čelesno, důlek atd.) Jakého nářadí železného užívá (užívalo) se při topení a vaření? (rožně, třínožky atd.; buďtež uvedena beze změny jména, kterých lid užívá, třeba by některé bylo původu cizího.) Zejmena: kladla se dřeva na nářadí železné na způsob kozy, aby způsoben byl průvan a jak tomu nářadí říkali? Zajímavé starší, dnes všeobecně neobvyklé nářadí, jakož i pohled na celé ohniště račte nakresliti. Slouží (sloužila) síň za místnosť obývací, kde se rodina a čeleď přes den zdržuje (zdržovala)? Je snad někde část síně oddělena a upravena na kuchyň a čím je tato část ohražena? Je někde za síní zvláštní podsíňka, jak je od síně oddělena a co je v ní?

16. *Jizba.* Jak se jí u Vás říká? Leží vždy v touže stranu ze síně?

a) *Pec—kamna.* Ve kterém koutě stávají a z čeho jsou stavěna? Rozměry a podoba jejich. Odkud se vytápějí, jak se jmenují části jejich (sklípek, pekýlko atd.) a k čemu která slouží (sloužívala)? Je v kamnech trouba, kamnovec? Jsou kolem nich lávky, zděné či dřevěné? Visí kolem nich bidla na sušení prádla, šatů?

b) *Postel.* Jak se jí u Vás říká a jak jejím částem? Jsou desky její pomalovány, vyřezávány? Jsou na ní peřiny či houně? Kde spává kdo z lidí domácích? Zavěšuje se lože šestinedělky boudnicí (koutnicí) a jaké zvyky a pověry s tím souvisící se udržely?

c) *Stůl a lavice.* Kde stává stůl, jakou má podobu, z jakého je dřeva? je vyřezávaný? na kolika nohách stojí a jsou tyto skříženy? Má trnož a zásuvku (šuple) a jak se jim říká? (Obrázek starých stolů žádoucí). Bývá pokryt ubrusem — jakým? Ležívá na něm chléb a kde? — Kde stojí lavice, jakou mají podobu, délku? jsou lenochy vyřezávány? Jakou podobu mají židle a kolik jich je v jizbě, v domě? z jakého jsou dřeva, kolik mají noh? mají lenochy — vyřezávané? Nakreslete zajímavější formy lenochů a celou židli.

d) Je (bývala) v rohu za stolem skříň trojhranná, malovaná, vyřezávaná, vykládaná, jak se jí říká a co je v ní? — Kde a jak visí obrazy a jaké jsou? (rytiny, malby — na skle, papíře, plátně). Kde jich tiskli nebo malovali? Kříž — žehnáček? Lištva — police? Jak vypadají tyto věci? Malované obrazy starých lidových nádob majolikových atd. jsou žádoucí; najisto však račte zaznamenati, ve kterém domě takové nádoby mají. Bývaly za stara na oknech záclony? Co stává na oknech? Jak se říká hlavnímu trámu a co se zaň klade? Bývá ornamentován, opatřen letopočtem? Visí se stropu holubička – z čeho udělaná? Čím a jak se druhdy svítívalo a rozžíhalo? Obrázky starých svícnů na posvěty jsou žádoucí. — Je za jizbou druhá (snad menší) světnice? Jak se jí říká, k čemu slouží, jaký je v ní nábytek?

17 *Kuchyň.* Je (bývala) v každém domě? Snad je novějším přístavkem? Je v ní ohniště otevřené? (Podrobnosti o tomto viz při síni). Jaký nábytek je tu? Jak vypadalo staré náčiní kuchyňské a jídelní, z jaké látky bylo, mělo řezby a malby? Slouží kuchyň také za jídelnu?

18 *Komora.* Jaká jsou v ní okna? Co bývá v ní? Jsou truhly malovány a jakými ornamenty (výkresy malované žádoucí), či jsou vykládány? Jak se říká truhlám na obilí, mouku atd. a jak vypadají? Je za touto komorou ještě jiná a jak se jí říká, jak je od prvé oddělena a co v ní bývá? Je nad komorou dolní komora horní a co v ní bývá? Odkud vedou do ní schody?

19. *Hůra.* Odkud se chodí na hůru (po schodech dřevěných či po žebři)? Jak se jí říká? Je rozdělena ve více místností a co na ní bývá?

20. *Sklep.* Je jaký v domě a odkud se jde do něho (po schodech (dřevěných?) či po žebři)? Rozměry a průřez. Co v něm bývá? Jsou v domech skrýše pod podlahou či lochy? (Půdorys a popis jich žádoucí). Našlo se v nich kdy něco a co se o nich vypravuje?

III. Dvůr a zahrada.

21. *Chlévy* atd. Jejich umístění a rozestavení v domě nebo na dvoře vysvitne z půdorysu; tak i v příčině studny, hnojiště, kolny, kurníku a krmce; jejich jmena po příp. obraz. Jsou na dvorské straně domu nebo před chlévy *náspa*, kryté chodby, sloupořadí? Podrobný popis jejich. Z čeho jsou stavěny chlévy a ostatní budovy hospodárské, jsou zomítány? Čím je kryta střecha? Kudy se vylízá na hůru (po žebříku?) a co na ní bývá? Jaké jsou dvéře ku chlévům a dají se tyto uzamknouti? Jaké polní nářadí staré se zachovalo? Mají vozy pěkné kování a pěknou práci kolářskou? (Výkresy). Jsou u Vás komory stavěny jako samostatné domky na dvorech? Popište je podrobně.

22. Stojí *výměna* (či jak se jmenuje) vždy na tom místě, jak půdorys ukazuje? Popis jako při domě. Jsou u Vás nájemníci a jak se jim říká? Mají najaty prázdné výměny?

23. Jaká jsou (bývala) *vrata* dvorská (v jednom kuse či o dvou polovicích), sestávají úplně z desek či částečně ze šprlení a jak se tomu říká? jejich výška? Jsou malovaná, vyřezávaná, polovypuklou prací nebo letopočtem atd. opatřená? Jak se zamykala? Jaká je brána? má střešku a jakou? Jsou (bývala) vedle vrat v zídce (plotě) zvláštní, úzká dvírka pro pěší a jak se jim říká? jejich konstrukce. — Vede ze dvora brána do zahrady a jaká? Je dvůr oddělen od zahrady plotem, zídkou?

24. Jak se říká *zahradě?* Co se v ní pěstuje? Je obehnána zídkami či ploty a jakými? Mají ploty přílazky? Jak se jim říká? (Výkres).

25. Stojí *stodola* vždy na tom místě jak na půdorysu? Z čeho je (bývala) stavěna, jak vysoké jsou zdi, střecha a čím je (bývala) kryta? Jakou podobu má střecha? Jaká vrata vedou do stodoly? Jaké části má stodola? jejich jména a popis, k čemu slouží jednotlivé části? (Ve vinných krajinách: Kde a v jakém pořádku stojí vinné skepy, jak se jim říká a jak jsou stavěny a zařízeny?)

*

K našemu dotazu o vrubu či rabuši v „Hovorně“ č. 33. uveřejněnému zaslali nám odpovědi s výkresy: p. stavitel K. Hladiš v Mor. Ostravě (připojil k tomu osm skutečných vrubů různé formy), pan J. Fischer v Jindř. Hradci a p. P. Papáček, odb. uč. v Berouně v Čechách. Pro nedostatek místa odkládáme uveřejnění odpovědí těch do čísla příštího.

Na ostatní otázky však nedostalo se nám odpovědí tak říkajíc žádných. Opakujeme tudíž důtklivě svou prosbu, odkazujíce na „Hovornu“ předešlého čísla.

*

Ze Vsetína. (Z ruchu národopisného). Zájem pro národopisnou výstavu v Praze je v našem městě a okresu Vsackém všeobecný. Během měsíce února podnikaly se práce přípravné, zvolen prozatimný výbor na Vsetíně (dne 6. února), pak širší pro veškeren okres (dne 27. února), načež svolán tento širší výbor na den 3. března na Vsetín, u příležitosti schůze učitelské, k valné hromadě, jíž se súčastnili mimo učitele v hojném počtu také kněží, občané jak ze Vsetína, tak i z okresu.

Ve schůzi této vylíčil pan řed. Mat. Václavek v obšírné řeči účel, význam a důležitosť národopisné výstavy, načež rozdal shromážděným různé programy a návody ku sbírkám, které ho došly jako důvěrníka, jmenovaného hlavním výborem Pražským pro město Vsetín a okolí. Ve schůzi této zvolen definitivní odbor pro národopisnou výstavu pro Vsetín a okolí se sídlem na Vsetíně, jehož předsedou se stal p. zem. poslanec a velkoobchodník Karel Bubela, místopředsedou p. ředitel obec. a měšť. škol Matouš Václavek. Zvolený tento výbor volil pak ve schůzi své dne 5. března hlavním jednatelem p. MUDra Františka Sovu, pak členy odboru finančního, jednatelského a zpravodajského. — Dne 10. března pozval pan místopředseda dámy Vsetinské do místností vzdělávacího spolku „Snahy“, kdež jim rovněž obšírně vyložil účel a význam budoucí výstavy, jejichž pomoci se dožadoval a způsob sbírání naznačil.

Jak podotčeno, zájem pro výstavu je všeobecný. Potrvá li takové nadšení i nadále, bude se Valašsko naše na budoucí výstavě důstojně reprezentovati V několika dnech sesbírali jsme již ve Vsetíně a nejbližším okolí několik krásných a vzácných starožitných biblí, postill, kancionálův a modlitebních knih.

Chováme pevné přesvědčení, že každý, kdož má upřímné srdce české, přiloží ruku k dílu, jež má naši česť, naši dobrou pověsť jako národa vzdělaného pro všechny budoucí časy zabezpečiti, že každý, kdož vystihnul účel a význam národopisné výstavy v ohledu kulturním, svou hřivnou přispěje, aby dílo tak velikolepé vším korunováno bylo zdarem!

M. V.

*

Slovácký odbor v Uh. Hradišti pro národopisnou výstavu jmenoval celou řadu čestných funkcionářů, vynikajících to osobností, jež ku Slovácku ať významem svým ať prací vztah svůj mají; mezi nimi na předním místě paní Vlastu Havelkovou.

Vlasteneckým muzejním a jiným odborným jim příbuzným spolkům v zemích koruny české!

Sbíraje materiál k publikaci o činnosti k zachování, ocenění a zajištění starých památek našich čelící, jak se v zemích koruny české jeví, jsouc sněmy, okresními zastupitelstvími, obcemi, spolky a jednotlivci provozována a podporována, obracím se tímto na čilé správy muzejních i jiných jim příbuzných odborných spolků v zemích koruny české, žádaje sobě, by níže uvedené otázky zodpověděti zevrubně si neobtížili. Věc, o niž jde, jest mi zárukou, že se tak stane. Čím zevrubnějšími budou odpovědi, tím budou vítanějšími.

V odpovědech buďtež laskavě uvedena data od počátku činnosti až do 31. prosince 1891.:

1. *Jméno a sídlo spolku.* 2. *Jeho založení, stanovy* (výtisk neb opis, kdy stvrzeny, změny v nich), *řády* (výtisk neb opis). 3. Přehled *o minulosti* spolku. 4. *Místnosti* původní a nynější, příspěvky na jich vydržování a j. 5. *Členové.* Počet členů v jednotlivých rocích spolkových dle druhů. Čestní členové kdy kteří zvoleni. 6. *Příjmy* spolkové (subvence, platy členské, dobrovolné sbírky, odkazy, vstupné do musea neb do přednášek, prodej publikací a j.) Obnos příjmů každého roku. *Vydání* každého roku. Jak užito příjmů. 7. *Sbírky* spolkové: *a)* vědecké Jich roztřídění a rozsah (dle odborů, čísel a j.), čelné předměty, obrazy, knihy (inkunabule a j.), národopisné a archaeolog. předměty (z nálezů kterých), rukopisy, mapy, listiny. Budiž po případě věnován výtisk katalogu. — *b)* úřední archiv spolkový, důležitější dokumenty, památní kniha, počet listin a úředních knih, počet odeslaných listin a j. — *c)* knižnice, počet knih, odbory, počet vypůjček, dárcové (aspoň čelnější), sbírek i knižnice. 8. *Činnosť spolková.* Kolik v kterém roce bylo valných schůzí členských, výborových, odborových. Důležitější návrhy a usnesení. Činnosť a členové výboru spolkového v jednotlivých letech (stačí zaslati výtisk výroční zprávy). Přednášky a schůze konané, kde, kým, které, o čem byly od bývány. Účasť členů v schůzích. Výzkumné práce kde, kdy, s jakým výsledkem. Vycházky spolkové kdy a kam. Odbory spolku, jejich řád, účel, počet členů odboru v jednotlivých létech, činnosť odborová. Výstavy spolkem pořádané, za jakého účastenství vystavovatelů a návštěvníků (katalog výstavní), kdy sbírky spolkové jsou přístupny. Účastenství spolku na výstavách jinými činiteli pořádaných. Slavnosti spolkové. 9. *Tiskopisy* spolkové zejména různá provolání litografovaná neb tištěná, výroční zprávy, přednášky, programy schůzí a slavností, stanovy, řády, katalogy sbírek (neb výstav) a j. publikace buďtež laskavě v 1 exempláři zaslány. Nejsou-li na skladě, zajisté je některý občan ochotně úč li tomuto věnuje. 10. *Styky* s jinými spolky. Mají-li jiné spolky svoje odbory historické, archaeologické, buďtež otázky též o nich zodpověděny. Rovněž i při spolcích, kteréž nemají sbírky. Členství spolků při jiných spolcích. Podpora vzájemná hmotná i mravní. 11. Jsou-li v okrsku působnosti spolku muzejního též jaké *sbírky soukromé*, obecní, okresní, školské a j., kdy zřízeny, jich obsah a rozsah, kdy jsou přístupny.

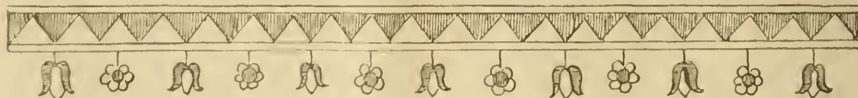
Odpovědi buďtež zasýlány laskavě pod adressou: JUC. K. V. Adámek v Hlinsku v Čechách.

Zprávy spolkové.

Kromě pravidelné roční subvence státní v obnosu *300 zl.* a zemské v obnosu *200 zl.* dostalo se vlasteneckému muzejnímu spolku olomuckému skvělého daru *100 zl.* od vdp. P. Bilčíka, faráře v Roketnici, jenž přijat za člena zakládajícího; týž daroval též mnoho vzácných knih. Pan ředitel reálních škol v Telči, Kar. Jar. Maška pak daroval muzejnímu spolku olomuckému 110 výtisků svého znamenitého spisu „Der diluviale Mensch in Mähren“, kterýžto spis možno objednati u výboru muzejního za 50 kr. po výtisku.

Za skvělé dary ty, jakož i ostatní, za poslední doby muzejnímu spolku našemu věnované, vzdáváme uctivé díky.

Za správnosť obsahu svých vědeckých pojednání odpovídají pp. spisovatelé sami.

Redaktor V. Houdek. — Nákladem vlasten. spolku muz. v Olomouci. Tiskem nár. knihtiskárny Kramáře a Procházky.

Vydává se jenom členům spol. muz. a sice zdarma.

ČASOPIS

Expedice v panské ulici číslo 4. I. poschodí.

VLASTEN. SPOLKU MUZEJNÍHO V OLOMOUCI.

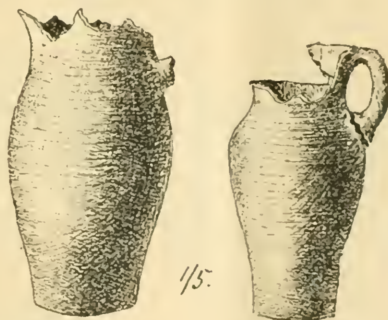
Číslo 35. Vydáno v červenci r. 1892.

Starověká hrnčířská pec v Kroměříži.

Sděluje Jaroslav Simonides, gymn. prof. v Kroměříži.

Kroměříž je zajisté místo již od pradávných věků obydlené. Kdybychom toho neměli listinných dokladů — r. 1207. uděleno dědině Kroměříži právo, trhy odbývati — mohli bychom tak souditi z polohy místa na pahorku sice mírném, nicméně rozhled do daleké krajiny poskytujícím, na břehu mocné řeky, v kraji co nejúrodnějším, uprostřed mezi posvátným Hostýnem a staroslavným Velehradem. Nasvědčuje tomu také veliký počet starožitností, jak v městě samém, tak v nejbližším jeho okolí nalezených. Jsou to zejména zbraně a nástroje kamenné, nádoby hliněné, buď rukou uhnětené neb na kruhu hrnčířském zhotovené. Nádob těchto a střepů z nich nalezeno v novější době ohromné množství, tak při stavbě hlavní stoky na Velkém náměstí, při stavbě některých budov, jichž základy do větší hloubky položeny, tak zejména při stavbě zemské reálky a r. 1889. při stavbě českého gymnazia. Obě tyto budovy stojí na náměstí Fürstenbergově před bývalou Kovářskou branou. Za příčinou stavby zemské reálky bylo návrší, na němž nynější Fürstenbergovo náměstí se rozprostírá, planýrováno, čímž se o více než o 1 m. snížilo. Roku 1889. kopány základy k rozsáhlé budově českého gymnazia, při čemž nalezeno veliké množství nádob hliněných, jak rukou uhnětených tak na kruhu zhotovených. Nádoby tyto chovají se ve sbírce zmíněného ústavu; několik zajímavých tvarů vidíme vyobrazeno[1]) na str. 87. č. 1., 2. a 4.

Nádoby nalezené v Kroměříži.

V listopadu r. 1891. kladen na zmíněném náměstí vodovod, jenž položen místy až 3 m. pod dlažbu. Dne 17. listopadu přišli dělníci na střepy nádob. Městští úředníci pp. Fáborský a Viktorin, přítomní při práci, zpravili mě o nálezu a ochotně přivolili průkop rozšířiti tak, jak by toho okolnosti vyžadovaly. V hloubce 35 cm. pod dlažbou ležela

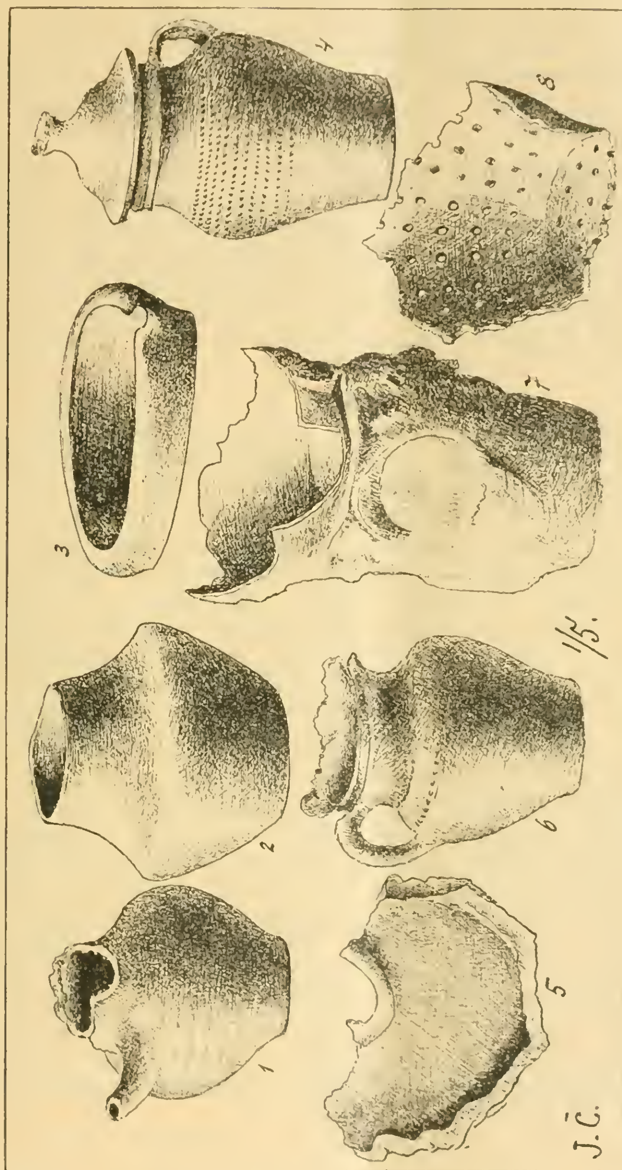
[1]) Nákresy zhotovil stud. Čechák.

2—3 cm. silná vrstva dřevěného uhlí, pod touto byla vrstva vypálené hlíny tak nepatrné soudržnosti, že se sotva mýlím, pokládám-li ji za znovu vypálený prach z cihel a hliněných nádob. Dále následovala vrstva tohoto prachu promíchaného popelem, v níž nalezeno 13 nádob, z nichž se některé při dobývání rozpadly. Některé nádoby byly tak jasně červené, vydávaly klepáním zvuk tak čistý, že není pochyby, že jsme narazili na starou hrnčířskou pec, v níž nádoby tyto byly vypáleny, z níž však už nemohly býti z příčiny jakékoliv vybrány. Nádoby byly všechny postaveny dnem vzhůru, jedině krásná nádoba č. 6. (na obr. str. 87.) činila výminku, stálať ona dnem svým nade dnem nádoby jiné, od níž byla vrstvou prachu oddělena. Vnitřek její naplněn byl hlinou, jež jsouc vypálena, s nádobou jediný činí celek. Některé nádoby (dostaly se patrně ne zcela vysušené do pece) byly obklopeny vrstvou vypáleného prachu, jež se však dala velmi snadno odloupnouti a ozdoby nijak neporušila. Velice zajímavou jest nádoba č. 7. obr. na str. 87; skládá se vlastně z nádob dvou, z nichž spodní je celá, horní, šikmo na ni položená, pak je rozbita. Obě jsou v jediný celek vypáleny a vězí ve zmíněném již obalu, jenž zavinil, že při vybírání nádoba horní byla poškozena. Tyto dvě v jediný celek spečené nádoby jsou nezvratným důkazem, že na místě, kde byly nalezeny, byly také zhotoveny. Když byla první vrstva nádob vybrána, objevily se stěny pece, bohužel neúplné.

Pec měla podobu soudku 82 cm. vysokého s největším průměrem 80 cm., byla v zemi vyhloubena a stěny její byly vymazány hlinou černou, místy světle modrou, jež patrně promíchána byla slamou, jak ze mnohých válcovitých otvorů uvnitř stěn patrno.[2]) Vrstva tato byla místy až 6 cm., místy pak také jen 3 cm. silná a byla, jak z četných stop patrno, před prvním upotřebením pece ohněm uvnitř zapáleným vysušena. Pode dnem pece bylo podobně připravené topeniště 68 cm. široké a na začátku 20 cm. vysoké, jež se však čím dále tím více snižovalo, na konci dna pak v úhlu 45° zahýbalo a patrně podél stěn pece na povrch vedlo. Bohužel byla právě tato část (snad při zakládání silnice) porušena, toliko na spodní stěně byla část ohybu zachována. Že plamen a žár skutečně tímto způsobem veden byl podél zadní stěny, vysvitá z toho, že právě při této zadní stěně nalezeny nádoby, přílišným teplem zkažené. Pec ležela patrně na svahu pahrbku, jenž se před časy v těchto místech nalézal a jenž poskytoval hojně hlíny, z níž nádoby byly hotoveny. Vedle pece nalezena hlína k hotovení nádob již připravená, dále hlína, plevami a sekanou slamou promíchaná a z části vypálená (snad vzniknuvším požárem), dále 4 kusy železa silným žárem tak strávené a znetvořené, že nelze s jistotou určiti, k čemu měly býti. Dva z nich připomínají poněkud tvar ostruh, třetí pak zdá se úlomkem nože. Ve vzdálenosti 1 m. od pece nalezeno těsně vedle sebe 8 nádob, kolem nich pak úlomky veliké nádoby na vnitřních stěnách pravidelnými vlnitými čarami zdobené, na horním kraji pak zevně i uvnitř zoubkované.

[2]) Dle dobrého zdání geologa p. A. Hanische, jemuž jsem úlomek předložil, je to obyčejná cihlářská hlína, jež častým a prudkým žárem nabyla barvy černé, místy modré a vzezření koksovitého. Tomuto náhledu nasvědčuje mimo důvody p. Hanischem uvedené, též ta okolnosť, že poblíž pece nalezena hromada cihlářské hlíny plevami a hrubě sekanou slamou promíchané, jež dle toho patrně chována v zásobě, aby nahodilé poškození pecí opraveno býti mohlo.

Patrně byly vypálené již nádoby do tohoto velikého hrnce uloženy, jenž se podobným osudem jako pec sama octl v zemi a

Nádoby nalezené v Kroměříži.

podlehl časem tlaku vrstev, v nichž byl uložen. Takovýchto velikých nádob téhož tvaru a ornamentu nalezeno v základech gymnazia několik.

Dalším kopáním jsme přišli na několik nádob v nejbližším okolí pece porůznu rozestavených, z nichž jedna (obr. 2.) stála mezi dvěma kameny. Hromádka dřevěného uhlí, kolkolem rozloženého, dokazuje, že si tu některý dělník vařil skrovný svůj pokrm. Dále vykopáno několik úlomků misek podobných obrazu 3. na str. 87., snad pradávných to kahanů. Zajímavý je též úlomek dna z veliké, silné nádoby (č. 8. obr. na str. 87.), četnými dírkami opatřeného (tedy cedidla), na vnitřní i vnější straně sazemi pokrytého. Nádoby jsou vesměs nepolévané, tečkovým neb vlnitým ornamentem zdobené.

Dalším kopáním nalezeno ještě množství nádob více méně poškozených, jež se svým tvarem úplně srovnávají s nádobami vyobrazenými Pocházejíť patrně všechny z téže dílny. Dále nalezl p. Slovák o několik dní později ještě druhou pec, jíž jsem bohužel neviděl, dověděv se o tom příliš pozdě; byla prý také tvaru zde popsaného, avšak větší. Konečně nutno podotknouti, že mnohé nádoby při kopání základů českého gymnazia nalezené od nádob zde popsaných se různí a že v hloubce $2^1/_2$ m. pod dlažbou leží mohutná vrstva uhlí.

Ze všeho, co tu řečeno, vysvitá, že na svahu pahrbku, na němž stojí nynější Fürstenbergovo náměstí, měli před dávnými časy své dílny a zajisté i své obydlí lidé, jež tu řemeslně hliněné nádobí vyráběli. Vrstva dřevěného uhlí nad pecemi, vypálená hlína, jež byla k výrobě nádob a opravě pecí připravená, kusy železa žárem strávené dokazují, že kolonie tato zanikla požárem. Obyvatelé její byli nuceni prchnouti v největším spěchu, neboť tu zanechali svůj majetek, všechno hotové už zboží, jakož i pec právě hořící. Příčinou takovéhoto spěchu nemohl býti, jak z povahy budov podobného druhu plyne, požár sám; ostatně jest patrno, že by v tomto případě byli dělníci po uhašení požáru zachránili, co se zachrániti dalo, a toho bylo ještě dosti. Pročež soudím, že obyvatelé této kolonie prchli v největším spěchu před blížícím se nepřítelem, jenž pak přišed k opuštěným budovám, tyto podpálil.

Záhadným zdál se mně účel několika nádob téhož tvaru, velikostí pak rozmanitých, z nichž dvě vidíme vyobrazeny na str. 85. Hledaje v tomto časopise podobných tvarů, byl jsem nemálo překvapen vyobrazením Loštických pohárů, podobnosť jich k nádobám našim bije do očí. Nádoby Loštické jsou buď bezuché aneb mají kolem hrdla celou řadu uch souměrně rozdělených, nádoby naše pak jsou buď bezuché aneb s uchem jediným (obě nádoby vyobrazené). Hrnčíř Loštický v polévání nádob patrně velikého cviku ještě neměl, naše nádoby pak jsou nepolévané. Při totožném tvaru lze tedy na nádobách Loštických znamenati pokrok dvojí: předně jsou polévané, za druhé pak ucho jediné nahraženo věncem oušek menších. Klade-li tedy p. Dr. J. Wankel nádoby Loštické do XII. až XIII. století, můžeme nález tuto popsaný s jistou pravděpodobností položiti do století XI.—XII.

Několik slov o národní písni československé a moravské zvlášť.
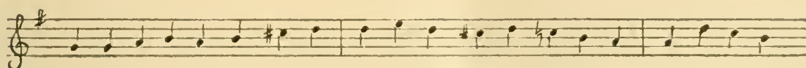
Napsala K. Bufková.

(Pokračování.)

Bylo opět chybou, že se hledělo na staré zpěvy prostředkem nové vědy hudební, ustanovenými zákony cizí teoretické školy, kdežto se měly podrobiti bližšímu zkoumání. Dobře poznal Sušil, že ony písně nábožné tak vyšly z úst lidu, jako písně světské; je v nich stejný duch, podobné obraty, ba celé stejné chody. Uvádím zde, co Fr. Bakeš při zkoumání rozličných kancionálů shledal a kterak podobu chorálů s písní lidovou zjistil.

Tak v kancionále biskupa Dlouhoveského z roku 1693. str. 174. je tato píseň:

Dneš-ní-ho dne se ra-du-je svát-ku sva-té-ho Ma-tě-je cír-kev sva-tá,

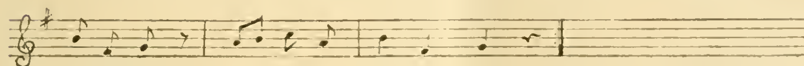

nás vzbu-zu-je, a-po-što-la o-zna-mu-je.

Národní píseň: Ed. Peck čís. 43.

Na do-li-ně v do-li-ně, na do-li-ně v do-li-ně ro-ste tam

čer-no-býl, ro-ste tam čer-no-býl.

Porovnejme dále chorál kancionálu dědictví sv. Václava z r. 1697. str. 44.

Anděl Gabriel, ten čistý posel, od Boha poslaný do Nazaretu k ctné panně Marii

s písní národní ze sbírky Sušilovy, str. 402. čís. 565.

Za-hu-ča-ly le-sy, za-hu-ča-ly le-sy, kam jste sa po-ďa-ly

moje mladé ča - sy, mo - je mla - dé ča - sy.

Dále v kancionálu Aujezdeckého z r. 1561. na straně Mijij je píseň

Požehnaný budiž Ježíš Pán, kterýž přišel na svět tělem k nám, aby v Krysta vě-ři-li a

to vě-dě-li, že on bude duchem a ohněm křtíti, do-ko-na-le Bo-hu či-sti-ti.

Tento chorál má podobu s písní ve sbírce Ed. Pecka na str. 11. čís. 25.

Dyby černé očička, dyby černé očička v krámě prodávali, ej v krámě prodávali.

Uvádím ještě chorál z kancionálu Aujezdeckého z r. 1561. str. Dv.:

Bože můj, dárče dobrého, uslyš mne v světě souženého, shlédniž mi - lo - sti-vě s ne-be,

nakloň ucha, prosím tobe a smiluj se, těsnou branou dejž jíti vždy předse.

jenž shoduje se s písní ze sbírky Sušilovy na str. 517.

Už jsme všecko zo - ra - li, eš-čo má-me u vra - tě; poď mně

mi - lá, poď po - há - ňat vrané koně v o - pra - tě.

Této písně použil Pavel Křížkovský velmi vhodně ku velkolepému oratoriu „sv. Cyrill a Methud“: „Hvězdy dvě jdou z východu.“

V muzejním časopise olomuckém z roku 1887. na str. 167.—168. uvedena je též podoba chorálu s národní písní a pilným zkoumáním nashromáždí se důkazů více. Tato podoba písní národních světských se zpěvy zbožnými je snad příčinou, že povstal náhled, jako

by se byl zvláštní národní zpěv vyvinul během času tím způsobem, že lid uslyšev v kostele melodii, zapamatoval si ji a podložil jí nějaký světský text; celek ten pak přirozeným rytmem dle ducha své řeči oživil, z čehož pak povstaly písně milostné, posměšné, ba i kouzelná říkadla atd. Já však mám za to, že lid zpěvy nábožné sám skládal, anebo že skladatelé písní nábožných řídíce se nápěvem známým písní světských, upotřebili jich, by lépe utkvěly v paměti lidu. Uvádí se také v některých kancionálech začátek národní písně, dle níž dotyčná píseň nábožná se zpívá, nebo je připsána v notách melodie písně světské. Tak vypravuje Kollár (Nár. Zpiewanky II. 462-3), že v kancionále z r. 1574., který jemu poslán byl od ev. faráře a básníka slovenského Sama Chalúpky z Hor. Lehoty ve Zvolenské stolici, zaznamenány jsou začátky starých světských písní, podle kterých se písně duchovní v témže kancionále vytištěné zpívati mají; na př. písně „Třetího dne splnilo se“ a „Všickni lidé, kteříž spíte“ zpívaly se jako: „Žel se Bohu Polské shody“; písně: „Kdež mám hledat Ježíše“ a „Co žádáš od nás, Pane“ zpívaly se jako: „Nepodobné pazdeří k té červené růži“; podle písně „Murán, zámek v Uherskej zemi“ složena je píseň o stětí sv. Jana. Jiné duchovní písně v kancionálu tom zase zpívaly se jako písně: „Zradná Marto falešná, kams muže poděla“, „I kogož mam winować w tej moji przygodzie“, „Jakaž ci to niezgoda“ (tyto dvě jsou polské).

Tyto písně zbožné obsahují v sobě tak mnoho krásy a velebnosti i hudební ceny jako naše písně lidové a každý znatel hudby je zajisté překvapen i unešen krásou jejich. Německý učenec Bunsen praví o písni českých Bratří: „Všechny tyto písně pojí s upřímností vroucnosť citu, s naivní prostotou zřejmou hloubku v lahodné a zpěvné formě, která se může vložiti mezi východní píseň žalmovou, píseň latinsko-německou a chorál. Slavnostním písním českých Bratří nemůže se nadšením vyrovnati žádná jiná píseň; jejich ranní a večerní písně a jiné modlitební zpěvy projevují nesmírnou moudrosť vnějšího života a opravdových obětí křesťanských, jejich projevy v chrámu Krista dýší duchem živé jednoty věřících, jejíž dojemným obrazem Bratří tito sami o sobě jsou. Všechny zpěvy však planou prorockým leskem; dýchají vůní ranních červánků blížícího se dne svobody a jsou naplněny touhou po věčném domovu duše, což písním zvláštního půvabu dodává. Tyto utěšené poklady užívány byly dosud — mimo některé výjimky — pouze nově založenou Zinzendorfskou bratrskou obcí r. 1727.“ —

Básník M. Weiss přeložil písně tyto pro vystěhovalce české, kteří jen německy mluvili a vydal je počtem 136 čísel se 111 nápěvy r. 1531. Později vyšly r. 1540 a 1566 rozmnožené a bohužel „opravené“ od J. Horna v Německu. Známo jest, že je přijal Luther ve svůj zpěvník a dobře je znal J. Seb. Bach. Dosud je zpívají v Německu a mnohé z nich nacházejí se ve zpěvníku, který v žádném domě protestantských rodin neschází, známém pod tytulem: „Hauschoralbuch. Alte u. neue Choralgesänge mit vierstimmigen Harmonien u. mit Text“; knížka tato vyšla v Gütersloh v Prusku. Ještě dlužno připojiti, že Sušil zdráhal se připustiti českým Bratřím skladatelství písní v jejich zpěvnících a připouštěl toliko tu zásluhu jejich, že sebravše nápěvy, je tiskem zachovali.

Co se týče starých i nových písní lidových v Čechách — vymizely — umlklyť zde dávno zpěvy lidu. Sem i tam uslyšíš některou ven-

kovanku při práci si zpívati — neb některou stařenku chraptivým hlasem nějakou tu „nábožnou“ v podvečer polohlasitě odříkávati. Avšak kde jsou ty pravé staré písně české, kterých druhdy zajisté lid zpíval na tisíce? jako dnes ještě částečně na Moravě, po celém Slovensku a dále k východu častěji a hlasitěji zaznívá nám píseň slovanská. — Umlkla v Čechách! — Zda na vždy? —

Již sbírka Erbenova obsahuje jen poměrně málo pravých perel písní lidových, ačkoli v Čechách měl lid zajisté tytéž písně jako na Moravě. V předmluvě k Sušilově sbírce moravských písní stojí: „Směle říci můžeme, že není žádné písně národní české, jež by se na Moravě neslyšela. Tolikéž se o písních slováckých v Uhrách dá tvrditi. Zjev tento, tak podivná shoda novým jest důkazem přirozené jednoty aneb přirozeného spojení slovanských Čechů, Moravanů, Slezanů a Slováků. Méně zhusta se písně naše s jinoslovanskými stýkají.“ Již Kollár ve svých „Zpěvankách“ (II. 477.) uvádí jenom na ukázku 26 písní slovenských jím uveřejněných, které se i v Čechách zpívají; z první sbírky Sušilovy z r. 1835 pak uvádí 35 písní, které se slovenskými se srovnávají.

Největší podobu má česká píseň lidová s písní lidovou v Chorvátsku; zdá se mně, že mnohé české písně příbuznější jsou s chorvatskou nežli s moravskou, zejména starší písní, ačkoliv dle mého mínění nebývalo rozdílu velikého mezi českou a moravskou písní starou; vždyť jest to jediný národ a zajisté měl svou společnou poezii, svoje stejné zpěvy, obřady a tance.

Dle nejstarších písní Sušilem sebraných můžeme se domnívati, že se zachoval mnohý nápěv z pradávné minulosti, mnohý obřad, mnohý tanec z doby pohanské; později arciť obřad, tanec proměnil se ve hry, jako: Hra na sv. Blažeje, hra na Helenu, na Elišku a pod., na husy, medvěda, na královnu, všeliká říkadla, koledy a hra na „Královničky“, které tak mnoho obdivu a nápodobení našly u paní a dívek českých na Moravě i v Čechách.

Tyto r. 1888. v dědině Ořechově u Brna při výstavní slavnosti vzkříseny. Obřadová hra „Královniček“ nejen půvabna jest, nýbrž i ctihodná památka po předcích našich. Provedením staré té památky nejen že osvěží se zábavy naše, ony stanou se i rázovitými, slovanskými. Proto také Sušil, dobře věda, že hry a tance se zpěvy významny jsou a prastarými památkami někdejší bohopocty našich předků, pojal je do své sbírky.*)

Vídeňský „Světozor“ z r. 1860. na str. 724. píše o hře na „Helenu“: „Ve hře na Helenu má poslední melodie cosi obřadového do sebe a zdá se nám, jakoby se druhdy při obřadech ku poctě nějaké bohyni slovanské byla zpívala. Tolikéž bychom tvrdili o druhé a čtvrté melodii na str. 771. při čísle smrtná neděle (ve sbírce Sušilově). Majíť i ty do sebe cosi posvátného a obřadového. Podobným chodem nesou se na str. 772. prvá a třetí. Tolikéž zdá se z jiných zaznívati chorál ku poctě starých bohův.“

Velmi zajímavou jeví se nám píseň na str. 760. ve hře na „Králky“, která nyní arciť křesťanská, druhdy zajisté jinou bývala, jak sám Sušil byl poznamenal. Z písní slovenských uvádím zde místo mnohých jenom

*) Bližší popis obřadu tohoto podává Vlasta Havelková v časopise muzejního spolku olomuckého v VI. roč., str. 12—14. Vyšly tiskem s průvodem piana a návodem sestaveným manželi Bakešovými. Lucie Bakešová pojednává též se stanoviska archeologického o „Královničkách“ v kalendáři dívek a paní českých pro r. 1891.

dvě, které velebností svých melodií uchvacují: „Čieže je to jarnie žítko“ a „Hoja Ďunďa hoja“. O prvé praví Kollár (Nár. Zpiewanky I. 447.): „Důstojnější a vznešenější melodie snad není mezi písněmi slovenskými jako melodie této žatevné písně . . . Kolikrátkoli pisatel tuto velebnokrásnou a majestátní notu (zpívá ji 20—50 žneček jednohlasně, zdlouhavě, slavným hlasem) slyšel, obraznosť ho samochtě přenesla do Arkony k obžinkám staroslávským a zdálo se mu, jakoby kněžkyně vůkol Živy aneb Svatovíta shromážděné zpívati slyšel . . . Melodie písně Hoja Ďunďa a melodie této žatevné písně (Čieže je to) přináležejí nepochybně k nejstarším, jedna má charakter milostného a laskavého, druhá velebného a vznešeného, obě svatokrásného.“

A tak bychom mohli celou řadu písní uvésti, které svým chodem, svou starobylostí nás překvapují. Bratránek v „Oesterreichische Revue“ praví, že starobylostí mnohé z těchto melodií musí býti každý trochu obeznalý laik překvapen, a dokazuje ze stanoviska etnografického duchaplným způsobem starobylosť písní těch, ovšem dle vědy německé a tímto směrem se též bere. Konečně nám může býti dokladem toho i národ sám. Neměníť se lid tak rychle, zvláště tam, kam ještě úplně vliv cizí vzdělanosti nezasáhl. Národ slovanský od pradávna zpíval, v čemž se všichni spisovatelé starého i nového věku shodují. Již Theofylakt zmiňuje se o slovanských poslancích k Avarům, že nejmilejším zaměstnáním Slovanů je hudba i tanec. Můžeme směle říci, že se nám zachovaly ze staré pohanské doby mnohé nápěvy tradicionelně, neboť zachovaly se všeliké zvyky, obyčeje, pověry a obřady; zachoval se i kroj a s ním starobylé ornamenty na vyšívání. (Dokončení.)

Květena okolí misteckého.

Píše Fr. Gogela, kooperator a katecheta v Místku.

(Pokračování.*)

4. Třída. Dicotyledoneae.

I. Apetalae DC.

Řád Callitrichineae Link.

190. *Callitriche verna Kütz.* (Hvězdoš jarní.) U pramenů, potůčků, ve příkopech a bařinách obecný.

Řád Euphorbiaceae R. Br.

191. *Euphorbia exigua L.* (Pryšec drobný.) Velmi porůznu na rolích u Zelinkovic a Stařiče. — 192. *Euphorbia helioscopia L.* (Kolovratec.) Na obdělaných půdách obecný. — 193. *Euphorbia platyphylla L.* (Pryšec plocholistý.) Na návsi v Metylovicích, u cest a rolí při Palkovicích, Stařiči, Sviadnovu, u Rychaltic, u St. Města při Frýdku. — 194. *Euphorbia stricta L.* (Pryšec tuhý.) Ve štěrku na poříčí Ostravice a Morávky hojný. — 195. *Euphorbia dulcis Jacq.* (Pryšec sladký.) Ve stinných lesích a křovištích; na Štandli, v parku Mistecké střelnice. — 196. *Euphorbia amygdaloides L.* (Pryšec mandloňovitý.) Ve Štandli v lese, ve křovištích při Ostravici, v Lipinském háji u Frýdku a jinde

*) Viz čís. 31. tohoto časopisu.

hojný. — 198. *Euphorbia Esula L.* (Pryšec obecný.) Při rolích v okolí Misteckém ne příliš hojný. — 197. *Euphorbia Cyparissias L.* (Pryšec chvojka.) Na mezích, u polních cest, na místech travnatých obecný. — 199. *Mercurialis perennis L.* (Bažanka lesní.) V lese na Štandli, na Kamenné u Stařiče, v Lipinském háji u Frýdku a jinde v okolí.

Řád Juglandeae DC.

200. *Juglans regia L.* (Ořešák královský.) Pořídku se pěstuje; nejhojněji v Zelinkovicích, Lotrynkovicích a na Lysůvkách.

Řád Betulaceae A. Br.

201. *Alnus glutinosa Gärt.* (Olše lepká.) Na poříčí Ostravice a Olešné a jejich přítoků. — 202. *Alnus incana DC.* (Olše lípalíska.) Jako předešlá, však hojnější. — 203. *Betula verrucosa Ehrh.* (Bříza obecná.) Na horách, pahorcích, v lesních křovištích v celém okolí hojná. — 204. *Corylus Avellana B.* (Líska obecná.) V lesích a křovištích obecná. — 205. *Corylus tubulosa Willd.* (Líska trubkovitá.) V zahradách sázená. — 206. *Carpinus Betulus L.* (Habr obecný.) Na lesnatých stráních, zde onde i při silnicích.

Řád Cupuliferae Rich. part.

207. *Fagus silvatica L.* (Buk obecný.) Na lesnaté stráni u Malých Kunčic velmi porůznu; hojný v lesích Frýdeckých a Hukvaldských. — 208. *Castanea sativa Mill.* (Kaštan jedlý.) V zámecké zahradě ve Frýdku. — 209. *Quercus Robur L.* (Dub letní.) V lesích obecný.

Řád Salicineae Rich.

210. *Salix fragilis L.* (Vrba křehká.) U břehů všude hojná. — 211. *Salix Alba L.* (Vrba bílá) Jako předešlá; *vitellina L.* v zahradě v Kolloredově pěstovaná. — 212. *Salix viridis F.* (Vrba zelená.) U břehů Ostravice i Olešné porůznu. — 213 *Salix amygdalina L.* (Vrba mandlová.) Obecná u břehů ve tvarech *discolor K.* a *triandra L.* — 214. *Salix babylonica L.* (Vrba smutková.) Na Misteckém hřbitově. — 215. *Salix purpurea L.* (Vrba nachová.) U břehů velmi obecná. — 216. *Salix rubra Huds.* (Vrba červená.) Na poříčí Ostravice a zvláště Olešné dosti hojná — 217. *Salix daphnoides Vill.* (Vrba lýkovcová.) U břehů roztroušená, místem i sázená. — 218. *Salix acutifolia Willd.* (Vrba ostrolistá). Ve vrbině u Sviadnova sázená. — 219. *Salix viminalis L.* (Vrba košařská.) U břehů hojná. — 220. *Salix incana Schrnk.* (Vrba šedá.) Na stěrkovité půdě řeky Ostravice, kde i v dosti mohútné stromy vyrůstá; na poříčí Olešné však neroste. — 221. *Salix cinerea L.* (Vrba popelavá.) U potůčků lučních, na poříčí Olešné dosti hojná. — 222. *Salix Caprea L* (Jíva.) Na stráních a ve křovištích obecná. — 223. *Salix aurita L.* (Vrba ušatá.) Ve křovištích, na vlhčinách lučních a lesních obecná. — 224. *Populus Alba L* (Topol bílý.) Několik keřů na stráni pod Frýdeckým zámkem. — 225. *Populus tremula L.* (Osyka.) V lesních křovištích, na poříčích obecná. — 226. *Populus nigra L.* (Topol černý.) Na poříčích obecný, u císařské silnice sázený. — 227. *Populus italica Mnch.* (Topol vlaský.) Při cestách sázený.

Řád Moraceae Endl.

228. *Morus alba L.* (Moruše bílá.) Ve školních zahradách ve Sviadnově a Malých Kunčicích sázená.

Řád Ulmaceae Mirb.

229. *Ulmus pedunculata Foug.* (Vaz.) V parku u Místecké střelnice a jinde porůznu.

Řád Cannabineae Endl.

230. *Humulus Lupulus L.* (Chmel obecný.) Ve křovištích obecný. — 231. *Cannabis sativa L.* (Konopě setá.) Nepěstuje se, někdy v zahradách z roztroušeného asi semena se objeví.

Řád Urticaceae Endl.

232. *Urtica urens L.* (Kopřiva palčivá.) Na neobdělaných, pustých místech. — 233. *Urtica dioica L.* (Kopřiva dvoudomá.) U plotů, křovišť a pod. míst.

Řád Chenopodiaceae Vent.

234. *Atriplex hortense L.* (Lebeda zahradní.) Někdy na půdách zahradních se objeví. — 235. *Atriplex patulum L.* (Lebedka rozkladitá.) Na místech pustých, u plotů hojná. — 236. *Spinacia oleracea L.* (Špenát zelní.) V zahradách se pěstuje. — 237. *Beta vulgaris L.* (Burák.) V odrůdách *Cicla L.* a *Rapa Dum.* se pěstuje. — 238. *Chenopodium bonus Henricus L.* (Všedobr.) Na nádvořích, u cest obecný. — 239. *Chenopodium hybridum L.* (Merlík zvrhlý.) Na zahradních půdách v Paskově; v Místku neroste. — 240. *Chenopodium polyspermum L.* (Merlík mnohosemenný.) Na půdách obdělaných i pustých hojný. — 241. *Chenopodium glaucum L.* (Merlík sivý.) S předešlým hojný. — 242. *Chenopodium rubrum L.* (Merlík červený.) V Mariánské ulici u cesty ve Frýdku; v Místku neroste. — 243. *Chenopodium album L.* (Merlík bílý.) Ve Frýdku při cestách; v okolí Místka porůznu; u příkopů v Hodoňovicích a v Paskově. — 244. *Chenopodium Vulvaria L.* (Merlík smradlavý.) V dolní ulici v Místku při staveních nehojný.

Řád Amarantaceae. R. Br.

245. *Albersia Blitum Kunth.* (Blít.) Na půdách zahradních i pustých, u cest dosti hojný. — 246. *Amarantus retroflexus L.* (Laskavec srstnatý.) Na půdách zahradních dosti hojný.

Řád Polygoneae Juss.

247. *Rumex obtusifolius L.* (Šťovík tupolistý). Na nádvořích, u cest, na rolích, ve křovištích obecný. — 248. *Rumex conglomeratus Murr.* (Šťovík klubkatý). U břehů, příkopů, cest, ve křovištích obecný. — 249. *Rumex crispus L.* (Šťovík kadeřavý). Na podobných místech jako předešlý hojně. — 250. *Rumex Acetosa L.* (Štovík obecný). Na lukách a pažitech obecný. — 251. *Rumex Acetosella L* (Šťovík menší). Na chudších a písčitých půdách obecný. — 252. *Polygonum amphibium L.* (Rdesno obojživelné.) *terrestre Leers.* Na vlhkých lukách, ve příkopech i na vlhkých rolích v okolí hojné. — 253. *Polygonum Persicaria L.* (Rdesno červivec.) Na vlhkých rolích, ve příkopech, u břehů obecné. — 254. *Polygonum Hydropiper L.* (Pálečník.) Ve vlhkých příkopech, u břehů, na vlhkých rolích obecný. — 255. *Polygonum mite Schr.* (Rdesno řídkokvěté.) U bařin při Olešné místem. — 256. *Polygonum minus Huds.* (Rdesno menší.) Na hlinitých rolích, zvláště u Bahna. — 257. *Polygonum aviculare L* (Truskavec.) Na rolích, úhorech, při cestách obecný. 258 *Polygonum Convolvulus L* (Rdesno svlačcovité.) Na rolích, úhorech, ve křovištích. — 259. *Fagopyrum esculentum Mnch.* (Pohanka.) Seje se.

Řád Thymelaeaceae Ad.

260. *Daphne Mezereum L.* (Lýkovec obecný.) Ve stinných lesích v celém okolí hojný.

Řád Eleagneae R. Br.

261. *Eleagnus angustifolia L.* (Česká oliva.) Ve Frýdeckém zámeckém parku.

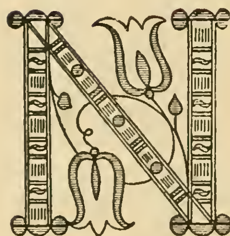
Řád Santalaceae R. Br.

262. *Thesium pratense Ehrh.* (Lněnka luční.) Za naleziště této řídké rostliny Karpatské udává prof. Oborny pouze Radhošť, Ondřejník a pravděpodobně Lysou horu; rostlina tato však i v okolí Místka na lukách na pravém břehu Olešné mezi Místkem a Palkovicemi dosti hojně roste. (Pokračování).

Předhistorické nálezy Bořitovské.

Popisuje J. Knies, učitel v Blansku.

IV.

a konci druhé části popisu nálezů bořitovských podotkli jsme, že vyměření zbytků lebek předhistorických a srovnání jejich s nynějšími ponecháváme době příští a osobě v té věci povolanější.

Zprávy té povšimnul sobě znamenitý český antropolog Dr. L. Niederle, vyměřil rozměry oněch lebek a srovnal se dvěma lebkami z hrobů nynějších na sousedním hřbitově vykopaných.*) Referát Dra. Lub. Niederle — první to pokus srovnávací antropologie na Moravě pro prvotní dějiny moravské — zní takto:

„Laskavostí nálezce p. učitele Kniese byly mi zaslány zbytky tří lebek předhistorických z hrobů bořitovských k ohledání; k zásilce byly přiloženy ještě dvě recentní lebky ze hřbitova bořitovského. Antropologické výsledky jsou stručně asi následující:

Lebky jsou velmi silně porouchány, pouze jediná jest aspoň ve svrchní části zachována. Tato lebkka přináležející kostře spodní druhého hrobu*) má sice některé znaky ukazující na pohlaví mužské, ale podle malé čelisti spodní a nesilné glabelly a j. znaků soudím, že náležela dospělé ženě. Zuby jsou dosti otřelé, žádný šev však dosud nezarostl. Lebka je velmi široká.

Cranie druhého hrobu svrchní kostry má zachovanou jen zadní část (occipitale, pravé parietale, část levého a část pravého temporale). Tato lebka náležela mladému individuu, jak svědčí silně rozčleněné a úplně otevřené švy, (z nichž šev lambdový obsahuje hojně vsutých kostí) vyčnívající bossy parietalní, slabé oblouky jařmové a slabý výčněl soscovitý. Byl to hoch nebo spíše dívka ne starší 16—18 let. Jsouť všechny zuby až na zub moudrosti vyvinuty a druhá stolička je úplně recentní. Lebka dle všech znaků byla také brachycephální.

---

*) Lebka z prvého hrobu nacházející se ve sbírce p. ředitele K. J. Mašky dosud uložena v bednách, nemohla býti dosud měřena.

Z lebky třetí nalezené ve čtvrtém hrobě zachována jest také jen zadní čásť (čásť obou parietalií a occipitale). Kosti jsou tenké, slabé. Dle toho znaku, jakož i z úplného nedostatku inia možno souditi spíše na pohlaví ženské. Ve švu lambdovém jsou hojné kůstky wormské, šev šípový a lambdový jsou otevřeny a zdá se, že i korunový byl ještě otevřen, což by ukazovalo, že osoba tato normálně nedospěla ještě věku 40 let. Dle útvaru kostí možno souditi, že i tato lebka byla brachycephální, ale v menší míře než lebka prvá.

Recentní lebky měřeny dvě, z nichž prvé byl pouze svršek bez obličeje přináležejí mladé ženě. Švy jsou velmi členité, v lambdovém jsou hojně kosti vsuté. Šev frontální zůstal celý otevřen. Témě je vysoké a spadá náhle na zad. V levém parietale u švu korunového nachází se patologické perforace. Lebka druhá přináležela muži a má tvary normální.

Hlavní míry všech těchto lebek podává následující tabulka:

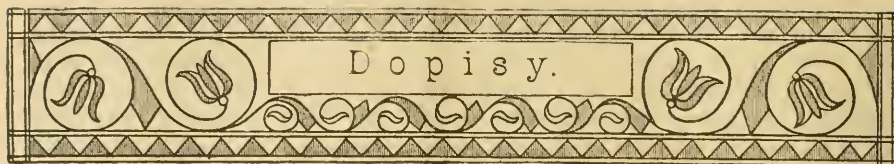
Číslo hrobu	Největší délka lebky	Největší šířka	Výška lebky	Dolní šířka čela	Výška obličeje (od nasico)	Šířka jařmová	Výška nosu	Šířka otvoru nosního	Výška očnice	Šířka očnice	Šířka meziočni	Index délkový	Index výšky	Index obličejový	Index nosní	Index oční	Poznámka
II. hrob spodní kostra	169	159	—	93	—	—	—	—	—	—	25	**94·08**	—	—	—	—	♀ ? dospělá
II. hrob svrchni kostra	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	brachycephalni	—	—	—	—	Mladik n. dívka 16-18 let
IV. hrob	—	150	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Dle útvaru brachy cephal.	—	—	—	—	♀ dospělá
Recentní																	
I.	177	154	—	93	—	—	—	—	—	—	—	87·—	—	—	—	—	♀ mladá
II.	172	151	136	96	73	139	54	23	34	38	24	87·79	79·07	52·52	42·59	89·47	♂ dospělý

O praehistorických lebkách bořitovských nelze sice mnoho říci, ale co lze pověděti, je charakteristické. Jsou to hlavně dvě vlastnosti, kterými se tři předložené lebky vyznačují: 1. brachycephalie spojená se silným vyvinutím hrbolů parietalních, tak že se největší šířka nalézá buď na nich nebo dále na rohu occipitotemporalním kosti parietalní (lebka II. hrobu svrchní kostry); 2. hojné vyskytování se prostředně velikých kůstek vsutých ve švu lambdovém. Occiput je plochý.

Oba tyto znaky lze sledovati i na dvou recentních lebkách ze hřbitova bořitovského, které i celým tvarem klenby lebeční se dobře s předešlými srovnávají." —

Potud zpráva Dra. Lubora Niederle, kterou se tudíž potvrzuje, co jsem ku konci II. stati tohoto pojednání (č. 33. str. 16.) podotkl.*)

*) V článku tomto, číslo 33., str. 14., řádek 1. shora místo: os phenoidum státi má: os occipitale. Obrázek 1. na str. 11. vytištěn má býti obráceně, tak že v levo mají býti dvě obuší se zakončením dolů, v pravo pak třetí obuší se zakončením nahoru.

Ze Zemanského Podhradí. („Mestečko“ v Bošácké Dolině pod Lopeníkem na Slovensku.) Téměř na samém konci Bošácké doliny, blízko kopanic Vyškovských, je na svahu k Předpolomě spadajícím malá rovinka dokola buky obrostlá, bošáckým a vyškovským kopaničárům pod jménem „Mestečko“ známá. Dle pověsti stálo zde za starodávna malé město, které se prý propadlo, a tu i tam z rovinky vyčnívající hrby ukazují prý místo domů pádem rozbořených. Jiná pověsť praví, že se sem v čas tureckých vojen uchýlilo mnoho pánů z Pováží a lidu z dědin Bošácké doliny, tam před drancujícími Turky a Tatary útočiště hledajíce. Ve starých zápisnicech evanjelických Contubernií od r. 1580—1707. často se vzpomínají výpady Turků a Tatarů, (mezi kterými však bývalo i mnoho křesťanů, Srbů totiž, Bulharů a Rumunů) a po každém takém nájezdu tureckém opakují se prosby u contubernií o povolení nového manželství takým manželům, jimž rabující Turci manželky do zajetí odvlékli. Poslední taký nájezd turecký, a to snad nejzáhubnější, vzpomíná se r. 1663., v němž se od Nových Zámků valily hordy tureckých plenníků údolím Váhu a Nitry, mnoho osad vypálily a vydrancovaly a mnoho tisíců slovenského lidu do zajetí odvlékly, ale daleko do hor lid pronásledovati se neodvážily. Proto není věcí nemožnou, že i na „Mestečku“ okolní obyvatelstvo útočiště hledalo a našlo, neboť i v Zemanském Háji výše Zemanského Podhradí, ukazují se prohlubiny, o kterých se praví, že tam byl vchod do podzemních splží, t. j. hlubokých děr, v tureckých vojnách zdejšímu obyvatelstvu za skrýš sloužívších. Že se ale na „Mestečko“ i jiné pověsti vztahují, domnívám se, že nám ty pověsti do doby o mnoho dávnější, předhistorické, ukazují.

Na „Mestečku“ se do nedávna uhlí pálívalo, a uhlíři při kopání hlíny, na obhazování hranice dřeva potřebné, nacházeli tam staré motyky a jiné nástroje. Lituji, že se ty nástroje potratily. Nedávno jsem se byl na „Mestečko“ podívat, ale nikde nezpozoval jsem ani stopy nějakých násypů; místo je travou zarostlé, země černá, silně s uhlím smíšená, a břeh s jedné strany zdá se býti skopávaný.

Pověsť praví, že není radno choditi na „Mestečko“ v pravé poledne nebo o půlnoci, neboť prý tam straší. Na poledne slýchati pod zemí silné zvonění zvonů, což se i o Marťákové Skale u Zemanského Podhradí praví; ba, lidé prý slyšeli i celé „bandy muziky vyhrávat“ pod zemí. Kdo nezná duchy zažehnávati, ten ať na poledne na „Mestečko“ nechodí, nebo by ho mohly Víly do tance pochytit, a tak dlouho by s ním točily, až by ho v pase roztočily. Kopaničář Martin Adamička mi rozprávěl, že když jeho otec, kovář, s bratrem na „Mestečku“ uhlí pálil, a před budou dřevěnou na hořící dřevo se díval, přišel k ohni malý chlapček s napichnutou na dřevěném rožni žabou, na uhlíře ani se neohlédl, ale zasedl si k ohni a žábu pekl, sem i tam ji obraceje. Adamičkovci se mu s ustrnutím za čas tiše dívali, jak tu žábu dopeká; potom řekl

jeden: „Daj mi tej pečienky!“ Chlapec se narovnal, drže rožeň se žabou pevně v hrsti, zadivil se a řekl: „Mhm! že pečienky!!“ a dal se hore strmým svahem na útěk, ustavičně s podivením říkaje: „Mhm! že pečienky!!“ Sotva se chlapec Adamičkovcům ztratil s očí, strhla se tak hrozná vichřice, že se zdálo, jakoby se měly všecky buky v korunách rozlámati. Adamičkovci strachem běželi, co jim para (dech) stačila, do doliny, kde o vichřici nebylo ani slychu. Až po poledni vrátili se zase na „Mestečko“ a našli všecko tak, jak byli odběhli, a s buků nebylo ani větvičky, ani lístka ulomeného na zemi, ač při útěku jen tak lomozilo korunami stromů. — Též se praví o zakopaných pokladech na tomto místě. Nedaleko od Předpolomy je na svahu Lopeníka u samé hranice moravské hon Zúberky, kde jsou dle pověsti zasypané zlaté doly, dle jiných zakopané zbojnické poklady. Pan prof. Klvaňa mi kdysi psal, že na moravské straně Lopeníka za starodávna byly doly na železo; proto nemožné to není, že i s této strany, v předhistorické době nějaké doly býti mohly. Dle pověsti stojí Lopeník na zlatých sloupech, i ukazují se prohlubiny, kde byly vchody do dolů, které prý jsou tak dlouhé, žeby shořela celá svíce, ba i velká pochodně, nežby se došlo na konec baní. V prostředku leží prý veliký plochý kámen, kterým se však hýbati nesmí; nebo kdyby se ten kámen odvalil, vyprýštil by se zpod něho tak mohutný proud vody, žeby nejen všecky doly, ale i celou Bošáckou dolinu až po Bohuslavice zaplavil. Po stěnách dolů v Zúberkách leskne se všudy zlato a „diamanty“: těch ale nesmí se nikdo dotknouti, nebo jakby se kdo zlata a diamantů dotekl, přiběhl by na opovážlivce velikánský býk a došlapal by ho. O starém Kusendovi, jináče Rechtorčín zvaném, (proto, že jeho matka byla dcerou podhraďského rektora Mázora) rozprávěli mi jeho vnuci, že když jednou v Zúberkách pásl, odkudsi ze země vystoupil a k němu přišel šedivý stařec a volal ho za sebou do báně, že mu dá pokladů. Na jakési slovo starcovo rozstoupila se země a Kusenda-Rechtorčín ubíral se se svým průvodčím do báně, jasné od skvoucího se zlata a diamantů, a cestu si značil pohazováním na zem třísek. Když stařec pozoroval, že si Kusenda cestu značí, zavázal mu šatkou oči, a tak ho vedl daleko pod zem, a naplniv mu kapsu zlatem, vyvedl ho zase ven. Onen Kusenda-Rechtorčín byl svého času jeden z nejmajetnějších gazdů v Kopanicích, a možno, že si sám spískal takou povídačku o svém zbohatnutí. Jindy prý, poněvadž znal slovo, na které se mu země otevřela, chtěl si o vlastní újmě sám nabrati pokladů z báně. Ale když se dostal ke zlatu a rukama po něm sahal, viděl zdaleka proti sobě s hrozným mumláním se valícího „nech sa ve snách neplete, bula“ (býka), tak že se před ním jen stěží rychlým útěkem zachrániti mohl. To všecko mi rozprávěli kopaničáři jako skutečnou událosť, o jejíž pravdivosti pochybovati nikomu ani nenapadne. Ve jméně honu „Zúberky“ a v pověsti o divém býku v lopenických dolech zachovaly se nám stopy zubrů, jichž za dávných oněch dob mnoho se tam proháněło. I na Marťákové Skale u Zem. Podhradí vykopali jsme mezi množstvím jeleních kostí i jeden veliký jelení paroh a polozkamenělý zubří roh.

Nápadno je, že i za novějších časů povstávají a udržují se pověsti, jako ta o vchodu Kusendovu do báně lopenické. Kusenda-Rechtorčín tento zemřel asi před 60 lety. Pověsti ale povstávají a rozšiřují se i za našich dnů. Tak se zde všeobecně rozpráví, že tohoto roku v den zvě-

stování Panně Marii (25. března) v jedné vesnici u Bánovec v Trenčanské stolici, v jednom domě večer při hudbě tancovala mládež. Když nejvíc tancovali, vkročila do izby bílá žena a tázala se muzikantů: „Hráte?“ — „„Hráme!““ odpověděli; a ona na to: „No, len hrajte!“ A obrátivši se k tancujícím, řekla: „Tancujete?“ — „„Tancujeme!““ odpověděli vesele; „No, len tancujte“ odpověděla žena, a ztratila se. A muzikanti hráli dále a nemohli přestat hráti, a tancující tancovali a nemohli přestat tancovati, tak že si již nohy až výše článků sedrali, maz (omítka) v izbě od ustavičného dupání poopadal, svíce hoří a nedohořívá, izba je celá začazena: a tak hráli a tancovali, až se do smrti dohráli a dotancovali. Tato pověsť je mysterium, jehož smysl je ten: aby se v postní čas veselosti do té doby se nehodící neprovozovaly.

Na „Mestečko“ vyberu se ještě někdy a pokusím se kopáním zjistit, byla-li tam kdy jaká osada, anebo nejsou-li tam stopy někdejších dolů.

Jos. L. Holuby.

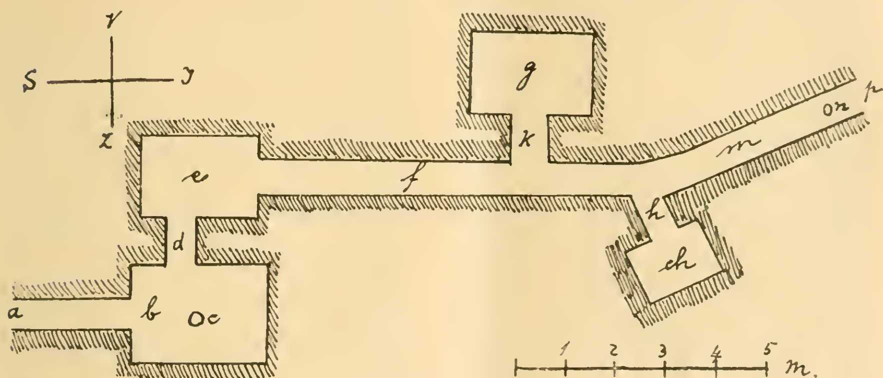
Ze Studence. (Podzemní chodby Koněšínské). V osadě Koněšíně, hejtm. Třebíčského asi před 15ti lety dobytek vyryl blíže kostela tamního díru do země. Osadníci tyčemi zkoušeli, daleko-li vede a shledali, že jest to chodba dlouhá; i kopali, až objeveny byly podzemní chodby a místnosti, komorám podobné, ve kterých však ničeho cenného prý nenalezli, až na střepy hrnců, které však rozbili. Chodby tyto prohledli již před více léty pp. Dr. Frt. Dvorský a c. k. okr. soudce Čempirek v Náměšti, avšak pro nákladné vykopávání do podrobného prozkoumání pustiti se nemohli. — Popudem p. MUDra. Fr. Dreuschucha, lékaře v Náměšti, vykopán byl opět letošního roku vchod do chodeb těch a malá společnosť odebrala se do vnitř.

Osada Koněšín rozkládá se obloukovitě v úzkém, hlubokém údolí, jímž teče malý potok, vlévající se do řeky Jihlavky. Na vrcholu stráně při levém břehu potoka rozprostírá se rovina, uprostřed níž stojí chrám Koněšínský se hřbitovem. Kolem zdi hřbitovní ve vzdálenosti 10—20 m. znatelny jsou valům podobné prohlubiny, tak že nepochybně vrch tento byl kdysi ohražen. Po celé rovině pozorovati jest menší nebo větší prohlubiny. Chodby podzemní nalézají se západně od kostela. Otvor *a* (obr. na str. 101.), jímž nyní možno do chodeb se dostati, jest asi 3 m. pod povrchem, tak že lze souditi, že původní vchod do chodeb těch hledati dlužno jinde. Otvor ten, který nutno bylo vykopati, jest asi 0·8 m. vysoký, tak že jen ležmo nebo skrčmo do chodeb dostati se možno. Chodby i komory *b*, *e*, *g*, *ch* jsou ve skály vytesány. Chodby nejsou nikdy širší 0·75 m., místy i užší, na vrchu pak jsou zvolna zakulaceny. Od otvoru *a* leze-li se as 3 m., přijde se do komory *b*, v níž již pohodlně pohybovati se možno, neboť jest asi 2 m. vysoká. Komora je 3 m. dlouhá, 2 m. široká, celá ve skále vytesána, tak že uprostřed je nejvyšší. Na stropu jejím jest otvor *c* (nyní ovšem kamenem a hlinou zanešený), který bezpochyby vedl dříve až na povrch. S komorou *b* spojena chodbou *d* (asi 1 m. dlouhou) komora *e*, podobná komoře prvé, jen že menší (2 m. dl. a $1^1/_2$ široká). Z komory *e* vede $7^1/_2$ m. dlouhá chodba *f*, k níž ústí asi 1 m. dlouhá chodba *k* na levo a ku krátké chodbě této opět připojena je komora *g* $2^1/_2$ m. dl. a 2 m. široká; na pravo připojuje se k chodbě *f* chodba *h*, jež souvisí s komorou *ch*, nejmenší ze všech. V ní pozorovati jest opět otvor vzhůru. Od směru chodby *f*

odchyluje se poněkud chodba *m*, která jest 5 m. dl., konec její je zasypán, v němž pozorovati je otvor nahoru vedoucí a možno souditi, že povstal sesutím hlíny do klenby chodby. Dle výroků lidí, kteří před 15 lety do chodeb vešli, byla chodba tato na konci svém plochými, na sebe srovnanými kameny zastavena. Srovnavše směr chodeb od *a* ku *p* na povrchu zemském, shledali jsme, že konec chodby *p* naleză se na stráni vrchu, tak že souditi možno, že původní vchod do chodeb byl na jihozápadní stráni vrchu. Dle ústního podání starců slýchávali tito, že u kostela byly skrýše, v nichž se obyvatelé před „Švédy“ ukrývali a svůj majetek schovávali. Podávaje tento kratičký náčrt, podotýkám, že připojený výkres přesným není, poněvadž za nedostatečného osvětlení a nepohodlí shotoven byl.

Al. Dostal, nadučitel ve Studenci.

Z Tršic. (Nově nalezené památky předhistorické). Severně od Tršic, asi čtvrť hodiny cesty, nedaleko silnice vedoucí k Doloplazům, prostírá se trať pole náležející kapitolnímu panství, které již

Podzemní chodby Koněšínské.

několik let vzbuzuje mou pozornosť nalezenými tam různými předměty praehistorickými. Pole to, jakož i ostatní některé vedlejší tratě, nazývá se „Hošek“ a má podobu trojúhelníka (plocha jeho obnáší skoro 6 jiter), jehož jednu stranu (východní) ohraničuje nyní vysušený a v louku přeměněný rybník „Farganík“, druhou (jihozápadní) dosti hluboké údolíčko s potůčkem na severní straně; pak se terén zvyšuje a pole souvisí s nevysokým pahorkem „Hůrkou“ zvaným. — Již předloni odevzdal jsem olomuckému muzeu některé na povrchu zde nalezené předměty (velké otřené kameny, ornamentované střepy, úlomky pazourku a j.); letos pak po jarním osetí procházeje pole po dešti našel jsem opět několik zajímavých předmětů. Jsou to: různé střepiny, některé i na několik ctm. silné, ornamentované nejvíce vlnitými čarami, úlomky pazourku, kulaté třecí kameny, kus přeražené kamenné sekyrky, pak zajímavý nedovrtaný kámen podobný onomu, jaký p. Palliardi v č. 17. r. 1888. Časop. muz. spol. olom. na str. 33. vyobrazil, v jehož navrtané díře dosud vězí kuželovitý čípek. Mimo to po poli roztroušeno je množství spáleného kamení, vypálené hlíny smíchané s úlomky slámy, ploské uhlazené kameny (snad na hlazení kamenných nástrojů) a j. Taktéž bylo kdysi na poli

tom nalezeno štěrchátko, které se však během času bohužel ztratilo. Dle nalezených předmětů a dle výborné polohy pole (prýští se také na louce v údoličku dva mohutné prameny) soudil bych, že stávala tu kdysi předhistorická osada, jejíž obyvatelé v čas nebezpečí utíkali se na sousedící kopec „Hurku", který snad byl ohražen. Aspoň velké množství opáleného kamení činí to místo pozoruhodným.

Jaroslav Bém, rolník.

Drobnosti.

Z pamětní knihy města Boskovic. (Vypisuje Fr. Lipka, mag. pharm. ve Slaném.) V tomto časopise (VII 91. a 137.) uveřejněny byly některé zápisky z pamětní knihy města Boskovic, zaznamenané od Dominika Kučery; jsou to částečně jeho vlastní, současné zápisky, částečně však výpisy z jiné pamětní knihy boskovské, kterou psal boskovský rychtář Ant. Pardubský; tyto původní zápisky Pardubského nebyly dosud známy. Přišed minulého roku do svého domova, města Boskovic, pátral jsem po té knize a našel jsem ji skutečně v obecním archivě. Objemná kniha ta, vázaná pergamenem, pochází z doby posledního Zástřizlovce († 1687.), jak o tom svědčí dvojitá lilie Zástřizlovská na kartuši i nápis: IOAN.B.W.M.P.Z.ZASTRZIZL.SVSAN.C.LI.Z.B.P.Z.ZASTRZI; do ní zapisována byla jména nových měšťanů boskovských, vedle jich slibův a jiných formalií. V této knize nachází se též oddíl, obsahující vlastní zápisky Antonína Pardubského, rychtáře města Boskovic. Počínají rokem 1702. a jdou nepřetržitě až do r. 1744., pak následuje mezera do r. 1781. Poslední datován jest r. 1785. Mimo poznamenání Pardubského na přední straně a na deskách knihy samé, nalezáme ještě jiná a to z téže doby od kaplana P. Karla Ferdinanda Polcera i Jana Filipovského, t. č. přísežného písaře, na různých místech a v neladu; a ježto se mnohé opakuje a jiné čísti nelze, jest příčinou, že z pamětí těchto, obsahujících nejeden důležitý moment z dějepisu města Boskovic a i jiné věci zajímavé a pro tehdejší věk charakteristické, reprodukujeme některé výpisy ve skupinách.

Nejstarší zpráva, týkající se dějin kostela, psána jest rukou Pardubského: Tuto se památka činí, že se náš boskovský farní kostel sv. Jakuba stavěl v létě 1346. Z města Vyškova vyšetřeno.

Chronologicky nejbližší, k dějinám kostela sv. Jakubského se vztahující dáta poznamenal P. K. F. Polcer: L. P. 1566. v sobotu na neděli masopustní za panování p. Víta Edera ze Šťávnice tento kostel všecek vyhořel, zvony všecky se rozpustily a podle toho 85 domů s farou i školou vyhořelo. A za p. Jaroše r. 1568. dán nový krov z obecního nákladu a pomocí pokladů kostelních jest sdělán a veliká makovice vytažena jest.

R. 1704. poznamenal o kostele zase Pardubský: Dne 4. Marti musilo se vydat z chrámu Páně S. Jakuba zdejšího na poručení slavné konsistoře stříbra 2 svícny, 1 lampa, 1 kaditelnice, to vážilo 7 liber, 27½ lotů a 15 liber stříbra se vyplatilo, každý funt za 30 r., vyšlo za ně 450; item ještě po druhé musilo se vydat: 1 pacifikal, kterýž vážil 30 lotů, peněz 15 r. —

Těm, kdož interesují se o to, jak a kdy vzaly za své zbytky druhého Boskovského hradu t. Bašty na protějším vrchu od zřícenin hradu Boskovského, o němž autor „Pánů z Boskovic", A. V. Šembera (II. vyd., str. 148.) napsal, že úplná pustota tohoto tvrziště dokazuje, že již ode dávna leží v sutinách, posloužil Pardubský násl. poznamenáním: 1703. dne 10. decembris začaly do Bašty na kopci šancovat palasaty (palisády) a vozili od pily klady a a mlejnsky kamení vzhůru — —. Dne 19. decembris šly podruhy na šance. 1704. 4. Aprilis šlo na šance 28 osob; 22. juni 81 osob. 1707. dne 23. april. vzala Bašta nad zámkem svůj konec, neb ju prachem rozhodili, mnoho prachu koštovala.

Drobty z kulturní historie té doby z oboru náboženského jsou v pamětech tyto:

1710. 22. Marti byly přede mší svatou před kostelem farním před křížem Janovi Jiříkovi 2 knihy luteránské spáleny.

1716. 15. Febr. bylo drżáno dedeum (sic!) Laudamus při otevření městské komory, při tom byl p. Podstatský na místě p. krajského, ledajak svůj úřad vedl, neboť židům veliký folk pustil, nebo žid Cavrna na koni přistrojený a půl obnažený a červenou hlinkou pokropený jako nějaký čert jezdil, neb to bylo proti církvi, až lidé plili a Podstatský se na to díval.

1720. 10. dec. byl citován Jiřík Smolka k p. faráři pro víru luteránskou už po druhé.

1721. 21. máje Pamětičští odtrženci skládali (přísahu) u přítomnosti V. V. P. Karla Josefa Klíče (?), t. č děkana Kunštáckého a p faráře Bořitovského, t. č. V. V. p. faráře Cyrila Klátila; stalo se, při tom bylo znamení na oltáři hrubém, neb se ten krucifix na vrchu jak n leží hejbal, což jsme všichni viděli, kteří při tom byli. Bylo (to) znamení, že přísahu spravedlivě skládají.

Z roku následujícího nalezá se v knize list, v němž O. Panka z Knihnic vypsal toto vysvědčení pro paměť (z něhož však některá místa jsme vypustili): „Vaší opatrnosti, Páni radní, páni pravopoctiví i celému magistrátu města Boskovic vinšujeme jakožto sousedům našim všecko dobré. Při tom, co se dotýče našeho souseda Jiříka Hronka od Vaší Opatrnosti k nám vyslaného, abychom Vám svědectví dali, dotýkající se Jiříka Pan-ového z městečka Boskovic, že on chodí po svém handlu. Tak šel z Knihnic do Šebetova a dohonil v té chůzi Antonína Brychu. Ant. se ho ptal: Odkud jste? A on odpověděl: Já jsem Jiřík Pán z Boskovic. Ant. se ho ptal, jak se s těmi lidmi míní, kteří pochybují o naší katolické samospasitelné víře, což mají? A on jemu odpověděl, oni jiného nemají, jedině o to, že nám kněží nedají z toho, co sami pijí a že v tom kněží bloudí a jiní jich poslouchají a jim věří a s nimi bloudí. Dále Ant. zas řekl: Poněvadž pak kněží mnoho mší sv. každý den slouží, kdyby platné nebyly, že by je Pán Bůh trestal. A Jiřík na to odpověděl, že (ty), kteří je poslouchají, s nimi trestat bude. A v tom se roz šli. — Dále co se dotýče souseda našeho Maksimiliána Mejtného, že Jiřík Pán přišel k němu do jeho domu a ohlížeje se po světnici, řekl tato slova: Nač tolik podruhů ve svém domě chova? Že kdyby on, Jiřík Pán, jich tak mnoho ve svém domě měl, že by se bál, že by mu všecek chléb snědli, že on s nimi nechce nic mít. Maks. na to odpověděl: Přece vy v těch Pamětících chodíte v těch medvědích kůžích! Odpověděl jemu Jiřík Pán: Já nejsem z Pamětic, já jsem z Boskovic. Maks. mu odpověděl, že proč oni potupují obrazy svatých? Odpověděl Jiřík Pán: Proč vy ve větší bohy nebo kolik věříte a my jenom v jednoho a přece více chleba máme, než-li vy zde. Vy chodíte ve dne a bloudíte, my kdybychom v noci chodili, nezabloudíme. Po tom se rozešli. — Tím Vás v ochranu Boží poroučíme, zůstáváme věrní a upřímní každého času, My purkmistr, rychtář, celá rada městyse Knihnic. Stalo se 20. Januari 1722. — Panu Purkmistru Boskovskému do jeho rukou k dání.

R. 1728. zaznamenal Pardubský zase toto: 15. Aug. byl do obecního arestu dán Jan K......, skalického šafáře syn, pro vypíchání v obrazu sv. Jana N. očí. Dne 2. — byl mu ortel čten, že má býti sťat, na to prosil o apelírování. Dostal od Jeho cís. Mil. milosť k životu býti, ale 2 léta na Špilberku arest vystát musil.

1730. dne 15. máje ujel Jíra Smolka, klobučník se svou ženou pro víru katolickou z Boskovic pryč do Uher mezi lutriany.

1731. na nebevzetí P. M. byla potrestána Franty H......ského žena pro potupení sv. Jana. Musila stát 2 hod. (tot. na pranýři) — a měla v hubě nastrojenou z hořce a peluňku a jiných věcí hrušku aneb s. v. cumel a po vykonanej pokutě musila jít k figuře sv. J. N. a u něho se modlit, jak by před ním odpros činila. Byla dcera Jakuba H.....a.

1735. 23. Juni okolo 10. hod. neseno tělo sv. Felicenia kol Boskovic — — odpoledne byli v Knihnicích. Naši rektoři byli tam s bubnami a muzikou.

1737. dne 28. Juli bylo procesí z farního kostela do kláštera k sv. Dominiku. Nesli P. M. a proseno za ochranu všech křesťanských potentátů a vítězství nad úhlavním nepřítelem Turkem.

1738. 30. Nov. skrze ústa p. F. B. Homoly publicírována kladba na Josefa Rakocziho atd.

24. April. 1742 do Boskovic mnoho lidu okolního (přišlo) z celého našeho panství. Těšili se, že budou židy rabovat (viz níže), ale jsme je zahnali.

1743. v dec. byla ohlášena v obou kostelích po kázání klatba od t. č. papeže Benedikta IV. na ty, kteří tu falešnou víru neslýchanou potajmu a ve skrytých místech začínali, jež se jmenovala Frey Maurer. Bylo moc vojenských p. officírů, 2 duchovní i prostý lid v tom bratrstvu zapsaní.

1789. za římského císaře Josefa II. přišla zas nová víra, jež se helvetská (jmenuje). P. Bůh chraň jednoho každého od toho bludu!

Těmito slovy přestávají zprávy o věcech náboženských. (Dokončení).

Poznámka ku starému kroji hanáckému. Starý hanácký kroj podobal se původnímu kroji slovenskému a byl docela z bílého domácího plátna pořízen. Tak vypravovala mi pětasedmdesátiletá stařena pí. Švestková rodem z Bystrovan u Olomouce následovné: „Před sedmdesáti a více ještě léty chodívaly moje matička v opasku (slovenský rubáš). Opasek byla z hrubého plátna ušitá řasnatá sukně (kytlice) s přišitým, až pod paždé sáhajícím plátěným pásem opatřeným trhačkami (náramky, šráky). Kolem holého těla (tehdá se ke kroji košile nenosily) obvazoval se opasek dvěma na koncích přišitými plátěnými tkaničkami. Přes opasek navlékly se plátěné rukávce, plátěné, úzce skládané zástěry (fěrtochy) a napřed uvazovaly si plátěné zástěrky (fěrtušky). Na hlavě nosívaly vdané ženy obalenku (čili také napleták), přes ni garguli obvázanou bílou plátěnou šatou (na Přerovsku rajdák). Za svobodna nosily moje matička jen lelík a hlavu obvázanou šatkou, jejíž konce přes záda splývaly“. Za deštivého počasí zahalovaly se ženy hanácké „plachtou na odití“, jako to ještě v některých krajinách nosí Slovenky. Stařenka sama nosila však již lipský červený šátek uvázaný na uši. Pro sváteční den jemné lněné sukně posílány bývaly do Holice k barvíři obarvit na černo. Barvíř nadělal hned foćke (skládal na varhánky); říkalo se jim „sokně na foke“ a byly prý do klínu střižené, nesměly však zmoknouti, sice ztratily lesknavý nátěr nadobro. Pro všední den ušily si ženské z hrubšího domácího plátna fěrtoche (sukně) a když je trochu schodily, totiž když se několikráte vypistovaly pístem (vypraly), posílány zase do Přerova k natisknutí. Později přestalo se doma přásti a tu kupováno plátno bavlněné a kartouny. Dle svědectví 77letého dřívějšího starosty Fr. Jeřábka ve Slatinkách odívali se jak muži tak ženy v plátno a muži prý měli dlouhé, široké, na koncích roztřepené kalhoty.

Vl. Havelková.

Jak se jmenoval pisatel kancionálu turolucké̈ho? V „Moravských Ornamentech“ III. praví se, že kancionál ten psal Jan Liborčén. On se však podepsal na iniciálce *C* na str. 241. kancionálu toho Liborčen*g*, což je latinská skratka za Liborčenus; tato latinská forma poukazuje patrně na jeho rodiště, jímž mohla býti jenom osada Liborča na pravém břehu Váhu, něco výše Trenčína ležící. Dle toho myslím, že by se původce kancionálu toho měl jmenovati Liborčanský.

Jos. L. Holuby, senior v Zem. Podhradí.

Nález bronzových kruhů na poli u Hlubočan, polit. okres Vyškov na Moravě. Asi před 4 lety byly na panském poli „Fünferacker“ patřícím k německé obci Hlubočanům (Hobitschau) vyorány čtyry kruhy, drát a křidýlka, vše dle udání měděné. Náhodou dověděl jsem se nedávno o tomto nálezu, jenž mně byl, až na ztracenou křidýlku, panem správcem Zounkem doručen. — Naleziště leží na svahu uvedeného panského pole, nakloněném k obci Lisovicím. Kruhy i drát, na němž byly navlečeny, jsou z bronzu pěkné patinovaného. Dvojmo složený a v kruh zatočený drát má asi 3 milimetry tloušťky, jest kulatý, na některých však místech hranatý; roztažen měl by délku 90 cm., jelikož objem kruhu obnáší 45 cm Na tomto drátu byly kruhy navlečeny. Všecky čtyry kruhy jsou z kovaného hlazeného bronzu, mají objem 41—47 cm. a skorem kulatý průřez; největší tlouštka obnáší 10 mm. Kruhy jsou otevřeny a odestávají oba konce od sebe 7—15·5 cm. Tyto konce jsou na plosko ztepané a v podobě ouška zevně zahnuté. Všechny čtyry kruhy váží 775 gramů, nejlehčí má 175 gramů, nejtěžší 197 gramů Podle popisu pana správce Zounka byla křidýlka z téhož kovu, poněkud vypouklá, měla asi 10 cm. v průměru a byla na obé ploše čárkovitými okrasami opatřena; zdá se, že to byla ozdoba z pasu. — Nález tento není na Moravě ojedinělý. Právě v této krajině a sice u Slavkova vyorány v srpnu 1890 na poli „Horakovanina“ v jámě asi 60 cm. hluboké a 50 cm. široké úplně totožné bronzové kruhy v počtu 80 kusů. Dne 4. května 1891 vyoral rolník Vrána na poli „u louky“ u Hodějic 3 podobné kruhy, jež souhlasí tvarem a prací atd se slavkovskými a hlubočanskými. Oba posledně uvedené nálezy popsali M. Trapp, kustos Františkova muzea v Brně a Josef Szombathy, kustos c. k. dvorního muzea ve Vídni ve Zprávách c. k. ústřední komise pro zachování uměleckých a historických památek ve Vídni (sv. 7.). — Mimo to popsal Josef Szombathy ve zprávách anthropologické společnosti vídeňské z roku 1890 hromadný nález 21 bronzových kruhů z Čech, jež s uvedenými moravskými kruhy úplně co do práce, podoby atd. souhlasí; jeden takový kruh je zároveň v poznačeném článku vyobrazen. Podle mínění J. Szombathyho užívalo se těchto kruhů jako okrasy nákrční.

Florian Koudelka.

Hromové kameny. V listech těchto stala se už na mnoha místech o „hromových kamenech“ (v. na př. roč. V. str. 64., VI. str. 87. a j.) zmínka; zaznamenávám k tomu toto: Všeobecná jest víra, že hro-

mový kámen padne s bleskem do země a za 7 let pomalu objeví se na povrchu: „tak lidé temu věrá a pravja, to inší není jak hrom“, řekli mi v Kuželovém (u Velké). Ve vesnici této chovají téměř v každém domě hromový kaméneк; těch černých užívá se, když krávě zatvrdne vemeno (potíráním změkne), těch „šedých“ potřebují, když člověku zapuchne nebo oteče pod bradou, „tak to tým kamenem masťá a to se ztratí“. Ve Slavkově (u Nivnice) zdají se mnohým „z olšového dřeva“; nechtějí-li koně táhati, potluč jich hromovým kamenem a pak berou jako čerti. V Malé Vrbce užívá se hromových kamenů v dobytčích nemocích; buď se takový kámen vypálí a hodí do vody anebo utluče se ho kousek a pak se dá nemocnému dobytčeti píti. Tak léčí se také v Komně černý dobytek. V Boršicích (u Nivnice) mají ho na „všelicos“, rovněž v Tasově, Súchově a Horněmčí, zvláště pak na boláky na krku. V Osvětimanech utírají hromovým kamenem vodu proti „čemeru“ (rheumatismu). V Kunovicích potírají spánky při častém a delším bolení hlavy hromovým kamenem a bolesť dojista přejde. V Pustoměři léčí hromovým kamenem „namnou kostku“. V Brusném (p. Hostýnem) užívá se jich při dobytčích nemocích. Téměř v každé vesnici v naší vlasti najdou se „hromové kameny“ a pokud se majitelé jejich pamatují, byly nalezeny bezprostředně u vsi anebo zděděny z pokolení na pokolení. Pověra působila, aby se našich dob tolik pěkných nástrojů pravěkých dochovalo a pověra ta působí leckde, že jich není možno ani za slušný peníz pro vědu zachovati.

In. Lad. Červinka.

Zajímavá topická jména. V Hradisku, vsi to u Kroměříže říká se za kostelem v polích: „na hroubech“. Nalezl jsem skutečně v místech těch kostru bronzovými naušnicemi zdobenou, mimo to rozloženo zde rozsáhlé hradiště s mocnými kulturními vrstvami. Hned v sousedství blíže k Bezměrovu je trať „Hořenůše“. Krásné a významné slovo to vyskytuje se i ve rčení mezi lidem, který říká o člověku nemocném, „že dlouho nebude již choditi Hořenůšó“. U Oslavan je trať „Zelkraty“, jméno patrně významné, kdež V. Čapek nalezl pěkný vývrtek z mlatu, v mé sbírce nyní uložený. Kolem Ivančic a Krumlova nazývá lid osamocené balvany tvaru kopky sena „mugle“ — patrně slovo s mohylou spřízněné, kteréž přeneseno na kameny tvarem svým mohylám podobné.

J. Knies.

Hrad a Hrádek u Přílep. Na Hrádek dojdeme z Přílep za $^1/_2$ hodiny, odtud pak na Hrad za $^1/_4$ hodiny. Hrádek, ostrý, 516 m. vysoký vrch, považuju za bývalé a původní sídlo pánů z Přílep, a Hrad (563 m.) s velikým Čertovým Kamenem mám za pravěké hradisko, což ovšem teprva zkoumáním v těch místech zjištěno býti musí. O Hradě koluje mezi lidem mnoho zajímavých pověstí. O poledni prý tu strašívá. Dvě panny v bíle chodí hore dolů. Jisté osobě se svěřily, až prý na Hradě třikrát po sobě se les vykácí a z největšího dubu kolébka udělá, pak teprv člověk, kterého v té kolébce odkolébají, je vysvobodí.

Ed. Peck, učitel.

Osadní jméno Ostružná. Jak někdy nesprávně jména osad z neznalosti původu a prvotního významu se na jiný jazyk převáděla, toho příklad podává jméno Ostružná. Zdejší osada vznikla tím, že r. 1561. za panování Václava ze Zvole na jeho zboží do zdejších hor 22 rodiny německé i s rychtářem se přistěhovaly a osvobozeny byvše po jistou dobu dávek všelikých, zde se usadily. Poněvadž osada vystavěna na mýtině, vykácením lesa vzniklé, a jelikož zdejší štíhlé jedle zvláště ku krovům způsobilé jsou, bylo místo to nazváno Sparrenhau, asi tolik co Kladoruby — odkudž i název dědinky Sparrenhau neb dialekticky Sporrnhau. České jméno Ostružná je tedy překlad mylný; neníť ve jméně německém slova Sporen = ostruhy.

Th. K.

Úmrtí. Dne 12. března t. r. zemřel v Brně starý zasloužilý sběratel národních pohádek moravských Matěj Mikšíček. Poprvé vydal „Sbírku pověstí moravských“ v Brně v letech 1843—45., později vyšly v Kobrově Národní bibliotéce v Praze jeho „Národní báchorky a pověsti moravské“. Byl rodák dačický a zemřel stár jsa 78 let jako úředník severní dráhy na odpočinku — Krátce potom, dne 21. května zemřel v Kraskově na Slovensku jiný sběratel a vydavatel pohádek národních, totiž Aug. Horislav Škultéty, který zároveň s Pavlem Dobšinským vydal r. 1858. velkou a cennou sbírku „Slovenských povestí“. Narodil se na Krtiši v Novohradě r. 1819., byl kaplanem v Tisovci, později farářem v Rozložné, stal se pak ředitelem slovenského gymnazia ve Velké Revúci, po jeho zrušení pak opět farářoval. — Jen asi o měsíc předešel ho na věčnosť jeden z pomocníků jeho při sbírání slovenských povestí, Štěpán M. Daxner, jenž ovšem více znám jest ze své činnosti veřejné. Škultétymu zaslal pro sbírku jeho množství povestí. Nar.

r. 1823., zemřel v Tisovci 11. dubna t. r. — V Doubravici zemřel dne 27. března t. r. moravský básník Jan Soukop, konsist. rada. Byl činným i v oboru vlastivědy, vydav r. 1858. pěkný popis „Macochy a jejího okolí“. — Česť budiž jim nehynoucí!

Dodatky a opravy. Vzhledem k poznámce 6) článku J. Kniese: „Předhistorické nálezy bořitovské“ v č. 34. tohoto Časopisu podotýkám toto: Zprávu o předhistorických starožitnostech na Réně u Ivančic (Vorgeschichtliche Alterthümer am Rheinberge bei Eibenschitz in Mähren) v Mittheilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien, Sitzungsberichte Nr. 3. ex 1888. uveřejnil jsem na základě vlastních, během svého více než dvouletého pobytu v Ivačicích (1886—1888) konaných výzkumů. Podkladem tohoto článku byly moje vlastní nálezy na Réně učiněné a moje zápisky o těchto výzkumech. Tyto v uvedeném článku mnou popsané starožitnosti nalézají se nyní ve Františkově Muzeu v Brně a jsou některé v síni XV. veřejně vystaveny; původní moje zápisky chová taktéž Františkovo muzeum a lze tam v ně nahlédnouti.

Flor. Koudelka, c. k. okr. zvěrolékař.

Literatura.

Bibliographische Übersicht über die slavische Philologie 1876—1890. *(Knihopisný přehled slovanské jazykovědy 1876 až 1890).* Sestavil **Dr. Fr. Pastrnek.** Jagičův Archiv für slavische Philologie. Supplement-Band.) Berlin 1892. Lex. 8⁰. Stran 415. — Náš rodák moravský p. Dr. Pastrnek, priv. docent slavistiky na universitě vídeňské, osvědčil tímto dílem neobyčejnou znalosť slavistické literatury. Čtenář probíraje se touto knihou žasnouti bude nad spoustou jmen, ale zároveň i nad sečtelostí p. autorovou. Neníť přehled tento pouhým seznamem publikací slavistických, je to soustava literatury sem spadající — uspořádaná tak jako druhdy přehled Jagičův v I. svazku jeho Archivu (za léta 1870—75) — dle odborů vědeckých (1. všeobecné pomůcky, 2. spisy z oboru slovanské jazykovědy, 3. díla literárně-historická, 4. zkoumání o slovanském národopise, 5. zkoumání o slovanských starožitnostech); o každém spise důležitějším podán též úsudek, jak se u veřejnosti ustálil — stručnými, ale obsažnými slovy, střízlivý ale vždy případný. V poznámkách pod čarou uvedeny plné názvy knih se všemi dáty bibliografickými — ani počet stran ani formát není opomenut; důkladnosť to a přesnosť hodná uznání. Spisovatel neobmezil se však na knihy samostatné, on zaznamenal i přečetné důležitější články po časopisech roztroušené, čímž teprvé nabývá práce jeho úplnosti, jaké za daných poměrů vůbec dosíci možno bylo; neboť úplnosť naprostá je v této příčině nemožností. Uvažme jen, kolik jinak pozoruhodných článků upadlo do moře zapomenutí proto, že vyšly v listech denních; jiné opět nepronikly do širší veřejnosti, jako tak mnohé články ve školních programech. Z těchto, pokud o Moravě jednají, doplňujeme v Bibliografii p. autorově na př. pojednání J. Neorala, Příspěvek ku dialektologii moravské, v programu české reálky v Brně na r. 1882/83. Také 1. sešit „Moravských Ornamentů“ vyšel již r. 1890. Snad ponechal p. autor tuto publikaci ku souhrnnému uvedení s dalšími sešity v příštím přehledu bibliografickém. I z časopisů často citovaných vybrány ovšem jenom nejdůležitější články, ježto by jinak objem knihy se byl několikanásobnil. — Velezajímavým stává se obraz činnosti národů slovanských v oboru slavistickém, porovnáme-li výkony jednotlivých národů slovanských v těch kterých oborech této literární činnosti; je to obraz povzbuzující ku vzpružení sil, k vydatnější soutěži národů, aby jeden nezůstával za druhým, ale v oboru dosud zanedbávaném snažil se dohoniti druhů pilnějších. I česká literatura mnoho, přemnoho má doháněti. Tak hned bibliografii slovanské se u nás nevalně daří. Litovati jest, že Jagičův Archiv je u nás tak příliš málo znám. Že by podobný slavistický orgán česky psaný u nás prospíval, o tom dlužno míti zajisté důvodné pochybnosti; ukázalo se to při pěkném zajisté Slovanském Sborníku Ed. Jelínka. Ale ani bibliografiím specificky českým u nás, jak dosavadní pokusy ukazují, se nedaří. Doufejme, že

vydání bibliografie Dra. Pastrnka bude míti u nás za následek větší přihlédání ku knihopisu, jakožto nezbytné podmínce soustředěné, programmatické a oekonomické činnosti vědecké. Obsáhlý rejstřík jmen na 23 stranách o třech sloupcích zvyšuje praktičnosť tohoto spisu, jejž neváháme vřaditi mezi ony knihy, bez kterých se zpytatel ve kterémkoli oboru slovanské vědy neobejde. Proto zaznamenáváme vydání její jako významnou literární událosť. Cena obnaší 15 marek. *V. H.*

Církevní památky umělecké z Olomouce. Vysvětlivky od prof. **Adolfa Nowaka,** konservátora. České vydání pořídil **Dr. Jos. Kachník,** konservátor. V Olomouci (Ed. Hölzel) 1892. 25 tabulí fol. a 32 stran textu. — Ku nemnohým nádherným publikacím, které jsme dosud o církevních uměleckých památkách moravských měli (je to hlavně veliké dílo moravského průmyslového muzea v Brně „Kunstgewerbliche Objekte der Ausstellung kirchlicher Kleinkunst“ 1885, a pak snad již jenom „Album Velehradské“) přistoupilo nedávno nové (tedy celkem třetí), předvádějící nám církevní umělecké památky z Olomouce krásnými reprodukcemi heliogravurou provedenými a doprovázenými znaleckým popisem; dílo vyšlo napřed německy, potom pak uspořádáno i české vydání s textem dokonale na češtinu převedeným. Je tu především obšírná monografie o chrámu sv. Mořice (s třemi tabulemi a 14 obrazy v textu); pak popsána a vyobrazena skulpturní díla z XV. a XVI. stol., a sice: Maria Opatrovnice, kamenná skulptura z XV. stol., umístěná nyní v kapličce nedaleko dómského kostela, a Smrť panny Marie, řezba ze stol. XVI. v sakristii téhož kostela; náhrobky rytíře Arnošta Kužela, biskupa Marka Kuena a Přemyslovců Václava i Břetislava (tento postaviti dal kardinál Dietrichštein), vesměs v dómském kostele; náhrobní kaple rodiny Edelmannovy z Brozdorfu tamže a portál i vchod do kaple sv. Stanislava v témže chrámě. — Miniatury v Olomouci chované zastoupeny zde jedním obrazem z památného zábrdovského evangeliáře vyzdobeného slohem byzanckým a pocházejícího z XI.—XII. stol.; dvěma ukázkami z překrásné české bible pána z Boskovic a jedním obrazem z antifonáře kláštera Louckého u Znojma. (Všechny tyto tři vzácné rukopisy uschovány jsou ve studijní bibliotéce olom.) Reprodukce miniatur těch — vzaté tuším vesměs z uvedeného shora díla „Kunstgewerbliche Objekte der Ausstellung kirchlicher Kleinkunst“ — jsou sice názorné a věrné, ale barvotisku přece jen nenahražují. Ze středověkých maleb nástěnných podána pouze ona z kostela dominikánského, vzácná to památka z r. 1500. Obraz na zevnější zdi kostela dómského, představující dle domnění sv. Václava, sv. Cyrila a Metoděje, kterýžto obraz P. Kráčmer ve svých „Dějinách metropolitního chrámu sv. Václava v Olomouci“ kladl do XII. stol., považuje prof. Nowak za mnohem pozdější, klada jej do doby kolem r. 1700., ježto prý má ráz barokní; byli bychom si přáli poněkud detailovaného odůvodnění tohoto určení i zde, jako se stalo později ve Zprávách c. k. ústřední komise pro zachování uměleckých památek ve Vídni. Dále zobrazeny a popsány dvě ostensoria a tři reliquiáře, jakož i krásná gotická monstrance z kostela sv. Michala; pak portál kaple sv. Anny, kůrní lavice na dómě, dvéře do krypty tamže a bronzové svícny v kapli sv. Barbory — vesměs to památky ze stol. XVI. a XVII. — Výběr to přesný, ač Olomouc chová ještě nejednu památku církevní, která by hodna byla reprodukce. Provedení tabul a úprava typografická textu je vskutku nádherná a slouží jak závodu Hölzlovu tak i arcibiskupské tiskárně v Olomouci ke cti. *V. H.*

Kniha pro každého Moravana. Sepsal **V. Brandl.** Druhé, rozmnožené vydání. V Brně 1892. Nákladem Matice Moravské. (Podíl pro členy Matice Moravské z roku 1890.) 8°. Stran 414. Krámská cena 2 zl. 50 kr. — V oněch dobách, kdy literární život český na Moravě teprva rozvíjeti se počal — r. 1863. — vyšla poprvé kniha s významným názvem „Kniha pro každého Moravana“. Teprva po třech desítiletích dočkala se kniha tato svého druhého vydání, což právě při této knize zajisté překvapuje. Nemajíce do té chvíle větší, česky psané vlastivědy moravské, jsme p. archiváři Brandlovi nemálo povděčni za přepracování a nové vydání této knihy. Slohem jasným, každému přístupným podáno v ní stručně to nejdůležitější, o čem zajisté každý vlastimil moravský poučiti se touží. Porovnáme-li toto druhé vydání s prvním z r. 1863, zasluhuje ono plným právem názvu vydání „rozmnoženého“. Již objemem vzrostla kniha o plných 80 stran (1. vydání mělo 335 stran); část statistická je novými dáty nahražena; ku stati o starožitnostech moravských připojen abecední seznam nalezišť a stručný popis důležitějších nálezů, sestavený od ředitele K. J. Mašky. Část historická značně přepracována, místopisná pak valně doplněna a opatřena zajímavým úvodem o stáři a významu osadních jmen, popis důležitějších míst pak opatřen hojnými novými dáty. Doufejme, že vydání 3. následovati bude rychleji po druhém, nežli toto po prvním. *V. H.*

Květena Moravy a rakouského Slezska. Sepsal Dr. **Edv. Formánek**, c. k. professor v Brně. První díl, 2. svazek. V Praze, 1892. Tiskem J. R. Vilímka. Nákladem spisovatelovým. — Do nedávna neměli jsme českého díla o květeně Moravy a rak. Slezska. Roku 1887. vydal autor v kruzích botanických známý svými cestami botanickými po zemích balkánských první svazek své „Květeny" o rostlinách tajnosnubných cévnatých, nahosemenných a jednoděložných, letos vydal druhý o bezkorunných a a srostloplátečných až po rod Carlina. Třetím svazkem, který již se tiskne, zakončeny budou srostloplátečné. V soustavném uspořádání řídil se autor Prodromem Čelakovského, jen malou odchýlku dovolil si v oddílu srostloplátečných. Skoro polovici 2. svazku zaujímá mnohotvárný a kritický rod Hieracium, jestřábník; zaujímá 143 str. Těžiště celé práce spočívá ve spracování tohoto rodu. Můžeme ujistiti naše botaniky a přátely květeny, že se spracování jestřábníků autorovi dle názorů nyní panujících úplně podařilo. Autor řídil se při tom dvěma nedávno uveřejněnými monografiemi, Naegeli a Peter, Die Hieracien Mittel-Europas a G. Schneider, Die Hieracien der Westsudeten. (Tato práce uveřejněna také v časopise: Das Riesengebirge in Wort u. Bild.) Obě tato díla spůsobila úplný převrat v dosavadních názorech o systematické hodnotě různých a početných tvarů tohoto rodu. Je sice pravda, že Naegeliho a Petrova monografie, kterouž odborná kritika nazvala klassickou, je knihou o „sedmi zámcích", jak ji Čelakovský pojmenoval, přece však po delší době lze se poněkud vpracovati do spousty těch různých hlavních, vedlejších a středních tvarů, subspecií, variet a forem. Na základě této monografie zpracoval později Schneider jestřábníky krkonošské s některými změnami. Sloučil na př. Hieracium Pilosella v. niveum Müller Aarg. = H. tardans NP. opětně s H. Pilosella, vedlejší specie Naegeliho a Petra H. flagellare Willd. a H. furcatum Hoppe zařadil mezi hlavní. Schneiderova práce má skutečnou cenu; to vidíme i v tom, že Schneider názory svého přítele Uechtritze, který v celé Evropě považován byl za prvního znalce jestřábníků, se řídil, a že Uechtritz sám názorům v díle Naegeliho a Petra proneseným nebyl nepřístupným. Na základě obou těchto velkých prací spracoval Dr. Formánek jestřábníky Pilosellidy našeho území, přijav mezi ně také některé, které v oné monografii jen povšechným stanoviskem „Beskydy" a Sudety" jsou označeny. Jakožto důvod udává autor, že nelze o tom pochybovat, že tvary v Sudetách a Beskydách vůbec pozorované, ale na území těchto hor, pokud k Moravě a Slezsku náležejí, dosud nepozorované, i u nás později snad objeveny budou. Abychom poznali, jakým směrem autor v tomto rodě se řídí, uvádíme za příklad Hieracium Pilosella. Oborny ve své „Floře" něm. uvádí k tomuto druhu pouze 5 odrůd. V naší „Květeně" rozpadá se týž druh na 12 skupin, k nimž náleží 37 různých sub specií a ku každé několik variet a forem. Nemnohá stanoviska k jednotlivým tvarům připojená, dokazují, že bude potřebí ještě mnoho H. Pilosella a jiných příbuzných druhů na Moravě sbírati. Při systematickém uspořádání Archhieracií řídil se autor monografií Schneiderovou a jinou prací téhož autora uveřejněnou v „Deut. bot. Monatschrift" 1889. (Systematische Gruppierung der europaeischem Archhieracien). Zejména zamlouvá se důkladný rozbor sekce Alpina — horských jestřábníků. — Nápadno v tomto oddílu, že H. polymorphum G. Schud., jež v Krkonoších tak hojně roste, v našem Jeseníku jen vzácně se vyskytuje. Mají Krkonoše svá endemická Hieracia; má je i náš Jeseník. Ani pro naše Sudety není H. nigrescens Willd. s jistotou konstatováno. Práce o Hieraciích tak malého území jako jest naše, nemůže ovšem sledovati hypothesy phyllogenetické, jak to činí Naegeli a Peter ve svém díle. To také n činí Schneider ve své monografii. Autorovi naší květeny jedná se pouze o správný systematický rozbor a uspořádání. Pro největší části ostatních v tomto svazku uvedených rostlin připojena jest řada nových stanovisek, kteráž v Oborného „Floře" scházejí. Z vlastního pozorování uvádí autor některé nové rostliny: Phyteuma spicatum odrůda sphaerocephalum Form., Campanula trachelium odr. nemoralis Form, Hieracium boreale odr. ramulosum Form., Chrysanthemum leucanthemum odr. hirsuta Form., Carlina vulgaris odr. nigrescens Form., Cirsium palustre odr. nemorale a opacum Form., nová je chrpa Centaurea Javornikiensis u Halenkova v horách autorem objevená a Carduus acanthoides odr. microcephalus Spitzner. Zajímava jest řada nových míšenců vrb z Těšínska. „Květena" Formánkova značí rozhodný pokrok v naší české botanické literatuře. Jest to první česká „Květena" Moravy a rak. Slezska; jí předcházely tři německé. Nad něm. dílo Oborného vyniká již nyní.

Znajíce výsledky bot. výzkumů na našem území za leta minulá, ujistiti můžeme naše botaniky a přátely květeny, že následující díly přinesou řadu nových velmi zajímavých rostlin. Uvážíme-li, že autor vlastním nákladem dílo své vydává, nemůžeme ani dost oceniti obětavosť p. autorovu. Jistě, že potřebí k tomu velkého nadšení pro květenu domácí, pro niž autor tak velkých obětí přináší. Uvažujíce takto, jsme přesvědčeni, že smíme spoléhati na podporu se strany našich odborníků a přátel naší domácí květeny, jimž toto první české dílo na Moravě a ve Slezsku vřele doporučujeme.

Prof. *V. Spitzner.*

Skřítek v lidovém podání staročeském. Sepsal Dr. **Č. Zíbrt.** (Knihovna Českého Lidu.) Pořádají Dr. L. Niederle a Dr. Č. Zíbrt. I.) V Praze 1891. 8°. Stran 44. Cena 36 kr. — Ve Knihovně Českého Lidu budou vydávány samostatné objemnější práce lidové, takže knihovnu tuto možno považovati za doplněk časopisu „Český Lid". První sešit této knihovny vydává nové svědectví o neúmorné píli Dra. Zíbrta v oblíbeném jeho studiu: vyhledávati ze starých spisů českých, hlavně mravokárných, povšechným obsahem svým dnes málo lákavých, úryvkovité příspěvky k české lidovědě. Že studium staročeských spisů i po vydání jeho „Staročeských výročních obyčejů" ještě značný výtěžek poskytuje, o tom svědčí přítomný spisek o skřítkovi. V oněch „Výročních obyčejích" mohly staré zprávy o skřítkovi, jež Dru. Zíbrtovi tehdy známy byly, směstnati se asi na 10 stránkách. Od r. 1889. však našel p. autor další četbou zpráv takových tolik, že vyplňují zvláštní spis o 44 stranách. Spis ten rozpadá se na 5 částí: I. jedná o úctě domových bůžků všeobecně a je vlastním úvodem spisu; ve II. oddíle podány jsou staročeské zprávy o skřítkovi z doby nejstarší až do stol. XV., ve III. pak zprávy o tom, jak skřítek žil v podání lidu českého za stol. XVI. až XVIII. Ve IV. části dokazuje p. autor všestranně, že nemoc vlasová zvaná koltun, připisována byla lidem slovanským rovněž skřítkovi; bylo by zajímavo vyzkoumati, zdali a v jakém spojení s tímto lidovým názorem stojí posmrtná trepanace lebek za dob předhistorických i novějších, o níž mimo jiné také Dr. Wankel v našem časopise (r. IV. 100. a násl.) jednal. V poslední (V.) stati uvedena ještě zpráva z r. 1613. o hadu hospodáříčkovi a o hadu s korunkou. K tomu pak druží se ve zvláštním dodatku přečetné poznámky, které podávají opětný důkaz o veliké sečtelosti p. autorově i o důkladnosti, s jakou práce jeho psány jsou. *V. H.*

Moravská svatba. Popsal **F. Bartoš.** (Knihovna Česk. Lidu. II.) V Praze (Fr. Šimáček) 1892. Lex. 8°. Stran 80. Cena 60 kr. — Poměrně dosti dlouho bylo Moravě čekati na popis moravské svadby; nyní tato mezera v moravském lidopisu vyplněna a to pérem k tomu nejpovolanějším. Práce tato obsahuje veliké množství svatebních zvyků, řečí a písní (tyto i s notami) a každý přítel lidu moravského bude svrchovaně povděčen slovutnému spisovateli za sebrání a uspořádaní jich. Pan spisovatel volil při tom jednotné, řekli bychom centralistické uspořádaní látky, — vyjma svatby městské, která popsána zvláště. Pan autor zajisté měl rozhodující důvody pro takový postup, ač jich neudává. Řídil-li se při tom vzorem Kuldovy „Svatby v národě československém", dlužno tu uvážiti, že tento spisek Kuldův měl účel praktický, ne pak vědecký, jaký přece sleduje spis Bartošův. A tu se nám zdá, že stanovisko vědecké nesrovnává se s centralizací moravského lidopisu, jak tuto je provedena. Po našem zdání by samostatné popisy svadby každého kmene moravského byly se více doporučovaly. Ovšem každá věc má své světlé i stinné stránky: lecco by se bylo musilo opakovati nebo častěji odkazovati k popisu svatby jiného kmene. Měli bychom tak několik menších obrazů, ale o sobě jednotnějších nežli tento jediný obraz, který při národopisné různosti kmenů moravských přece jen dělá dojem mozaiky. — Knížka má sice pět tiskových archů, (mnoho místa zabraly řeči vybrané z Vavákovy knihy svatebních řečí) ale zdá se nám, že p. spisovatel ještě příliš se dal vésti spořivostí. Škoda také, že nemáme dosud umělce, který by se byl dal úplně do služeb národopisu a k popisu byl připojil i obrázky znázorňující svatby různých kmenů moravských, resp. jednotlivé momenty jejich. Kéž se nám i toho brzy dostane! *V. H.*

Záhoří po stránce starožitnicko-historické od **Fr. Přikryla.** (Záhorské Kroniky seš. 2. až 4.) Malá osmerka; str. 33.-160. Cena sešitu 10 kr. — O sešitě 1. zmínili jsme se na str. 169. roč. VIII. toh. časopisu. — Tato práce pilného badatele je nemálo zajímavá, a to nejenom obsahem svým, namnoze cenným, ale také — originelním „uspořádáním" svým. Tytul „Záhoří po stránce starožitnicko-historické" je zajisté příliš úzký; vždyť převážná část těchto sešitů je věnována lidovědě, zvykům a obyčejům na Záhoří, povídkám, pohádkám a pověstem. Při tom jsou v prvních dvou sešitech prachistorie, historie a pověsti spolu pomíchány — tu kousek — tam kousek.

Teprve zvyky a obyčeje jsou uspořádány v jeden celek, zcela správně napřed výroční dle církevního roku, potom následuje dosti obšírné vypsání svatby na Záhoří. Zvláště zajímavě psáno t. zv. „právo chasy“ v ostatky; ale připojená k němu delší zmínka o loveckém právě buchlovském není tu zajisté na místě. Pan spisovatel nazývá je ostatně nepřípadně právem „lovcovým“ a pojednání p. arch. Brandla o tomto loveckém právu v Čas. Mat. Mor. 1880 dle všeho asi nezná. Odvážno je, tvrditi apodykticky, že Buchlov „vystavěn byl Mojmírovci“ (strana 52.). Úvahy rázu hospodářsko-politického ku konci 2. seš. připojené mají sice praktickou cenu, ale vymykají se rovněž z rámce „starožitnicko-historického“ popisu Záhoří. Povídka „Antůšek z Libosvár“ a také pohádky a pověsti ze Záhoří v 3. a 4. seš. dokazují pěkné vypravovatelské vlohy p. spisovatelovy; je to vskutku výtečná četba pro lid. Zvláště zdařilou je povídka o Antůškovi, zbojnickém to hejtmanu záhorském, jenž měl na Záhoří podobnou pověsť jako na uherském Slovensku Jánošík, na Valašsku pak Ondráš. Pohádka o Josefce, první a nejdelší ze všech dosud tuto podaných pohádek má týž děj jako slovenská pohádka o Zlatovlásce. (Bož. Němcová: Slovenské pohádky a pověsti 314; P. Dobšinský: Prostonárodní Slov. povesti, seš. 1., str. 8.) P. Přikryl dal arci této pohádce jiné zpracování a lokální zabarvení, a nepochybujeme též, že ji slyšel vypravovati na Záhoří. Neškodilo by však uvésti u každé pohádky jméno vypravovatelovo. Při stylistické redakci pohádek pak třeba velké opatrnosti, neboť umělými příkrasami slohovými ztrácejí pohádky na v ě d e c k é ceně, na způsobilosti, těžiti z nich jak pro lidovědu tak pro jazyk. Jednu mezeru v ději pak vykazuje vypravování této pohádky dle redakce p. Přikrylovy; Josefka totiž má zákaz nedívati se do poslední světnice v zámku. Když ona tam však přece nahlédne, žádá ji — dle s l o v e n s k é pohádky o Zlatovlásce — jeden ze zakletých lidí v té světnici důtklivými slovy, aby pevně zapírala, že do světnice té nahlédla, jinak že budou všichni nešťastni. V moravské pohádce však Josefky nikdo nežádá, aby o tom mlčela, a čtenář pak nechápe, proč Josefka tak tvrdošijně stále zapírá, tak že ji ani smrť jejích dětí k vyznání nepřiměje, ba že raději i sama smrť podstupuje. (Tutéž mezeru vykazuje tato pohádka dle podání slezského, viz V. Prasek, Vlastivěda I. 71.-73. „O čem Koval doma nevěděl.“) — Ostatní pohádky a pověsti (v seš. 4.) jsou vesměs kratší; i zde zaráží čtenáře tu a tam rčení, které se s lidovým způsobem vypravování pohádek nesrovnává; lid náš zajisté nemluví o s t ř í b r o v l a s é m starci, ani o r y c h l o n o h é m koni, a sotva též o o p o v ě d n é m listu. — Ku 4. seš. připojena mapa Záhoří, na níž mimo jiné poznamenána též předhistorická pohřebiště, hrady staroslovanské i středověké, strážiska, tvrze atd.; pak pohled na Soběchleby s tamějším chrámem. — Shrnujeme svůj úsudek o dosavadních sešitech Záhorské Kroniky v ten rozum, že by literární cena její byla mnohem větší, kdyby ten namnoze pěkný materiál byl podán soustavně uspořádaný. V t é t o podobě však dělá na nás „Záhorská Kronika“ dojem jako Krolmusovy originelní „Staročeské pověsti“. Jsme ostatně přesvědčeni, že Záhorská Kronika stane se zvláště po moravském venkově oblíbenou četbou, a přejeme takový úspěch z upřímného srdce zasloužilému p. spisovateli již vzhledem k tomu, že se nelekal vydati dílko své vlastním nákladem. *V. H.*

Kulturní historie. Její vznik, rozvoj a posavadní literaturu cizí i českou stručně popisuje Dr **Čeněk Zíbrt**. V Praze (J. R. Vilímek) 1892. Lex. 8⁰. Stran 122. — Je dosti možno, že mnohý čtenář bude dle hlavního tytulu knihy té očekávati něco jiného, než co v ní vskutku najde. Obsah její je rozdělen na tři kapitoly, z nichž první jedná o vzniku, druhá o rozvoji kulturní historie, třetí pak podává přehled literatury kulturně-historické, k čemuž ve zvláštním oddíle druží se česká literatura kulturně-historická. Je to tedy spis, pojednávající o kulturní historii jako disciplině, jako vědeckém odboru; jinak řečeno, je to theoretický úvod do této vědy. Pan spisovatel sám vypravuje, že práce tato byla vlastně původem rázu soukromého. „Byla to pro mne nutná příprava a nezbytný požadavek pro theoretické porozumění studia i předmětu, jemuž jsem se věnoval.“ Povoluje naléhavé žádosti přátel opětovně naň vznášené, uveřejnil pan autor konečně tento původně pro soukromou potřebu pořízený přehled a prospěl tím nemálo všem, kdož u nás kulturní historií se obírají: Vykonal takto obsáhlou přípravnou práci pro mnohé, kteří by bez této knihy znova sami tutéž práci konati musili. Zároveň podává nám knížka tato důkaz, jak vážně pojal Dr. Zíbrt tu úlohu, kterou si byl jako životní cíl svůj vytkl; jaké dalekosáhlé přípravy vědecké učinil, jak ducha svého četbou nejen domácí, ale i cizí literatury odborně vyzbrojil, a jak promyšlenou je celá jeho literární činnosť. Nepochybujeme, an buduje na tak širokém solidním základě, že zbuduje národu svému důkladnou kulturní historii. *V. H.*

Mince království českého za panování rodu Habsburského od r. 1526. Sešit I. Mince Ferdinanda I. a Maximiliána II. (1526—1576). Sepsal **Kliment Čermák.** S 91 obrazy mincí a 21 znameními mincmistrů. Lex. 8°. Stran 44 a 13 tabul. V Pardubicích (F. Hoblík) 1892. Cena 1. sešitu 1 zl. 40 kr., poštou 1 zl. 50 kr. — O tomto díle přineseme svým časem obšírnější posudek; prozatím upozorňujeme na toto první české numismatické dílo a doporučujeme je všem sběratelům českých mincí.

O některých záhadách a domněnkách týkajících se dějin moravských X. stol. Napsal **Konrad Hrastilek.** (Pátá zpráva c. k. vyš. stát. gymnasia ve Val. Meziříčí za r. 1884—85). — Oznamujíce poněkud opozděně toto pozoruhodné pojednání, omlouváme se tou s dostatek známou a politování hodnou věcí, že literární práce v programech našich středních škol uložené jen výjimkou stávají se známými mimo odborné kruhy školské. V té příčině mělo by se rozhodně více činiti, t. j. programy, které obsahují články šíře zajímavé, měly by zasílány býti časopisům vědeckým a poučným k oznamování a recenzi. — My zvěděvše teprve po šesti letech o rozpravě shora uvedené, neváháme ji — byť i tak pozdě — v našem časopisu registrovati, poněvadž jest jednou z oněch vzácných monografií v literatuře naší, které se zabývají temnou dobou dějin naší vlasti, následovavší po pádu říše velkomoravské. Rozprava ta pak je tím více pozoruhodna, poněvadž seznamuje s různými domněnkami, jak je zastával jednak Dudík, jednak slovenský historik Záhorský u nás tak málo známý a tudíž neoceněný, jenž dovozuje, že nitranské knížectví ještě v polovici X. stol. trvalo a teprva r. 1025. ku státu uherskému za sv. Štěpána připojeno bylo. Vyloživ pak p. Hrastilek obšírně polemiku maďarského dějepisce Karla Szabóa proti Záhorskému, uvedl velmi případné námitky proti učení Szabóovu. Jediné, co bychom si v rozpravě té byli ještě přáli, bylo by ocenění hypothéz Sasinkových a snad i Pluskalových. Svrchovaný zajisté čas, aby tato dosud temná i záhad plná, a přece tak důležitá kapitola našich domácích dějin kriticky a co nejdůkladněji i všestranně prozkoumána byla. *V. H.*

Listy týkající se dávnověkosti města Meziříčí nad Bečvou a okolí jeho. K tisku upravil prof. **Ed. Domluvil.** — Listiny tyto otisknuty jsou v IX. a XI. zprávě c. k vyš. státního gymnasia ve Val. Meziříčí z let 1889. a 1891. Celkem je jich dosud 37. Pan vydavatel opatřil je hojnými vysvětlujícími poznámkami, a možno je považovati za doplněk „Paměti města Valaš. Meziříčí a městečka Krasna“, jež p. prof. Domluvil před několika lety vydal. Kromě sedmi listin otištěných z Codex dipl. Moraviae, uveřejněny jsou všechny ostatní poprvé z archivu meziříčského a krásenského a pak z pamětní knihy Fučíkovy. Je to tedy vítaný příspěvek k moravské vlastivědě. Obsahem svým jsou pozoruhodny nejenom pro dějiny Meziříčí a Krasna, ale poskytují též nejedno zrnko pro kulturní dějiny naší vlasti vůbec. Litovati jest hojných tiskových chyb v II. části, jichž nelze však přičísti na vrub p. vydavatelův, jenž sám těžce nese, že okolnosti nedovolovaly korrekturu úplně provésti. Těšíme se na pokračování této záslužné publikace. *V. H.*

Paměti panství Veverského. Sepsal **Karel Eichler.** V Brně 1891. v. 8°. Str. 356. Cena 3 zl. 25 kr. — Jest to nejobšírnější a nejdůkladnější monografie mezi moravskými spisy topografickými; ano řekli bychom, že trochu méně bylo by tu „více“ znamenalo, ježto o některých věcech pojednáno až příliš obšírně. Že pojaty v monografii také věci všeobecného rázu (jako o poddanství, cechovnictví), to zajisté čtenářstvu bude vítáno, a z toho důvodu bude míti dílo to zajímavosť i pro širší vrstvy, nejenom pro obyvatele někdejšího panství veverského. Z obrázků (nestejné ceny) mohl býti učiněn přísnější výběr. Důst. p. autor dokázal spisem tím nejenom velikou píli a zálibu v pracích topografických, ale i znalosť společenských dějin naší vlasti, zvláště za posledních století.

Sebranice (v Litomyšlsku) a obce přifařené. Sepsal **Kar. Hovorka,** učitel. Polička 1892. Nákladem spisovatelovým. (Na skladě v knihk. G. Veselíka v Litomyšli a F. Popelky v Poličce.) 8°. Stran 64. Cena 30 kr. — Práce tato rozdělena je na dějepisnou část a na vlastní místopis. Dílko je psáno se zřejmou pílí a láskou k věci a dojde zajisté hojného rozšíření jak ve farnosti sebranské tak i v širším okolí.

Zpráva spolku musea krajinského v král. věn. městě **Mělníce,** vydaná na konci prvého třiletí r. 1591. Sestavil **Bohuslav Čermák,** t. č. jednatel. Na Mělníce 1892. 8°. Stran 24. — Vlastním zprávám spolkovým předcházejí dvě archeologické rozpravy od B. Čermáka, totiž: Doby kulturní historie lidstva a Předhistorické hroby u Brozánek. K této připojena tabulka nalezených předmětů, jež však bylo opomenuto číslovati. Přejeme mladistvému spolku muzejnímu na Mělníce nejlepšího zdaru.

Ethnologische Mitteilungen aus Ungarn. Na náš posudek o tomto časopise v čís. 33. našeho časop. str. 33—35 přinesly „Slovenské Noviny“ — orgán p. Dra. Czambela — v čís. 55. odpověď nikým nepodepsanou a stylizovanou tak jako by ji p. Cz. byl pouze objednal, ale nepsal, na čemž ostatně nezáleží. Pisatel její z nedostatku důvodů věcných vyvrací naše výtky — osobními insulty. Nemáme příčiny, odpovědi té čtenářům svým zatajovati; právě naopak: citujeme ji sami, abychom na jejím základě správnosť svého jednání znova obhájili, a pak také proto, aby naši čtenáři seznali ušlechtilosť tónu a ty argumenty, jakými se proti nám bojuje.

V odpovědi té praví se tedy o rozpravě „Zur Kritik der Editionen slovakischer Volksdichtungen“ toto: „Pôvodca rozpravy, napísanej pôvodne maďarsky a uverejnenej v maďarskom časopise „Etnographia“ dokazuje, že povesti a piesne slovenské, vydania doterajšie, nie sú spoľahlivým prameňom ani pre jazykozpytca ani pre mytologa. Pán .redaktor olomuckého Časopisu Houdek chce sa ovšem vyznať v tých veciach lepšie a riskiroval upodozrenie, že Czambel napísal svoju rozpravu tak, aby sa zalúbil „nepriaznivcom Slovákov“, a že pri tom spáchal toľko vecných chýb, že mu vôbec treba upreť právo ku kritike o týchže veciach. Srovnali sme výčitky p. Houdka s nemeckou osnovou a uznávame, že má pravdu. Sme však poverení osvedčiť, (čo osvedčí ovšem i redakcia časopisu „Ethnol. Mitteilungen aus Ungarn“), že rozprava Czambelova z Ethn. Mitt. aus Ung., uverejnená v maďarskom časopise „Ethnographia“, je ľubovoľne zhotoveným výťahom nemeckým, na ktorý Czambel žiadneho vlivu nemal a za ktorý žiadnu zodpovednosť na seba neprijíma. Je to výťah natoľko ľubovoľný, že nielen nesprávne prekladá (tak na pr. veta „a cseh Matica folyóiratában“ = „v časopise Matice českej“ přeloženo: „in der böhmischen Zeitschrift „Matica“ = „v českom časopise „Matica“; a na taký prekladový omyl p. Houdek zakladá príliš ďalekosiahavé konsekvencie!), ale dokladá i také veci (o piesni Silágyiho a Hagymásiho), o ktorých v originále niet reči. Ostatne p. Houdek musí byť veľmi nesvedomitým literátom, keďže prečítajúc púhy referát o niektorej rozprave, ktorú nečítal, — pri nemeckom referáte hviezdičkou je poznačené miesto kde vyšla pôvodná rozprava — hotový je vyniesť meritorný výrok o literárnej hodnosti spisovateľovej. — Tak robia len literárni dobrodruhovia.“

Prosíme lask. čtenáře, aby si přečetl náš posudek na str. 33—35. toh. časop. Seznáť zajisté, že jsme tam ovšem p. autorovi své mínění zcela rozhodně pověděli; v celém posudku našem však není ani jediného urážlivého osobního insultu. Těmi se po našem skromném mínění pranic nevyvrátí. Pro tuto stránku odpovědi oné nemáme tedy — než útrpný úsměv. Replikujeme-li na ni přece, činíme tak proto, že se nám jedná o to, dokázati, že jsme jednali korektně.

A tu béřeme především na vědomí výslovné doznání oné odpovědi, že jsme — posuzujíce onen článek, jak byl uveřejněn v časop. Ethnol. Mitt. a. Ung. — měli pravdu, úplnou, bezvýminečnou. Že však by tam byl z rozpravy původně maďarské jen „libovolný výtah“ či jak se v odpovědi Slov. Nov. jinde praví, jenom „osnova“ nebo dokonce dle třetího variantu „pouhý referát“, — to při rozpravě oné nikde není řečeno, ba ani naznačeno. Dotyčný článek v Ethn. Mitt. a. Ung. má toto záhlaví: „Zur Kritik der Editionen slovakischer Volksdichtungen. Von Dr. Samuel Czambel. (Vorgelesen in der Vortrags-Sitzung am 11. Januar 1890.)“ Je tím snad řečeno nebo jen naznačeno, že je tam pouhý výtah, osnova, referát? Hned po onom záhlaví následuje článek sám bezjakéhokoli úvodu neb doslovu redakce; článek také není snad podán řečí nepřímou; jsouť tam věty: „ich will hier nur .... mitteilen; ich gehe nun auf die Sammlungen .... über“. Tak přece nevypadá „púhý referát“ o rozpravě!

Než dále: v témže svazku časopisu Ethn. Mitt. a. Ung. stojí při článcích: „Ethnographie. Ethnologie. Folklore. Von L. Katona“ (str. 43.) a „Über meine Studienreise in Finnland. Von Béla Vikár“ (str. 61.) toto: „Auszug aus einem Vortrage“. Dle toho zajisté nutno zcela logicky souditi, že ostatní články v témže svazku téhož časopisu, při kterých slova „Auszug“ není, jsou úplným překladem rozpravy původní.

Při nápisu rozpravy „Zur Kritik atd.“ je ovšem hvězdička a pod čarou dole stojí: „Ethnographia. I. 3 Hft. S. 131. — 137.“ Ale také nic víc! Co z toho jde? Podle Slov. Nov. prý z této poznámky vysvítá, že v Ethn. Mitt. a. Ung. je z toho článku „púhý referát o rozpravě“. — No — to snad nepotřebujeme ani vyvracet!

Ale snad praví někde redakce časop. Ethn. Mitt. a. Ung. všeobecně a jednou pro vždy, že v tom časopise jsou pouhé výtahy z článků původně maďarských nebo dokonce jen pouhé referáty o nich? Na to odpovídáme: V témže svazku, ve kterém je též rozprava „Zur Kritik atd.“ stojí pod záhlavím „Mitteilung der Re-

daction" pouze tolik: „Die Gesellschaft für die Völkerkunde Ungarns .... gibt als Amtsorgan .... die Monatsschrift, Ethnographia heraus .... Um den Inhalt des Amtsorgans sowie diejenigen Verhandlungen der Gesellschaft, die ein allgemeineres Interesse beanspruchen dürfen, dem Volksforscher auch weiterer Kreise zugänglich zu machen, haben wir die Herausgabe dieser Anzeigers (který je s Ethn. Mitt. a. Ung. totožný) beschlossen". O nějakých výtazích, osnovách, referátech nikde v tomto programu redakčním není řeči.

Dokázali jsme tedy zajisté, že jsme jednali bona fide, a že to nebyla žádná nesvědomitosť, když jsme onu rozpravu v Ethn. Mitt. a. Ung. pokládali za překlad úplný, doslovný. Jsme přesvědčeni, že tento náhled náš sdíleti bude každý. — Dle Slov. Nov. arci jednají prý tak jenom — literární dobrodruhové!

Je to vskutku neuvěřitelné: Ethn. Mitt. a. Ung. vydávají se za tím — zajisté vší chvály a uznání hodným a výslovně doznaným — účelem, aby byly těm, kdož maďarsky neumějí, náhradou za maďarský časopis „Ethnographia"; jinými slovy: aby ti přátelé lidovědy uherské, kteří maďarsky neumějí, k vůli časop. Ethnographia maďarčině učiti se nemuseli. — Ale běda Tobě, čteš-li pouze Ethn. Mitt a. Ung. a ne také zároveň maď. list „Ethnographia". Slov. Nov. vyhlásí Tě následkem toho za „nesvědomitého literáta" a „literárního dobrodruha". Chceš-li se tomu vyhnouti, nezbývá Ti — přes to, že se vydávají Ethn. Mitt. a. Ung. — přece nic jiného nežli — učiti se maďarsky, — protože tento něm. časopis přináší jen „libovolné výtahy, za které autoři nepřijímají žádné zodpovědnosti", — ač toto v časopisu onom nikde není oznámeno. Tím je účelu, jaký si postavily Ethn. Mitt. a. Ung., velmi pěkně vyhověno!

Jsme věru zvědavi, zdali redakce časop. Ethn. Mitt. p. Cz—ovi dosvědčí, že podala sama, bez něho, z rozpravy jeho jenom „libovolný výtah". Takové dosvědčení bylo by vzhledem k tomu, jakou formou se tyto rozpravy v onom časopise uveřejňují, zároveň doznáním, že čtenářstvo časopisu toho bylo doposud uváděno v omyl.

Davše si ostatně nyní rozpravu p. Cz—ovu z časop. Ethnographia přeložiti, shledali jsme v skutku tolik, že v Ethn. Mitt je jenom libovolný výtah z ní a vůbec nepřesný překlad. Kdo tento překlad u výtahu pořídil, to ovšem nikde nestojí; p. autor prohlašuje ve Slov. Nov., že on na to neměl žádného vlivu, a my to nebudeme bráti v pochybnosť. Také je pravda, co Slov. Nov. tvrdí, že v německém „výtahu" jsou věci (o písni Siládi a Haďmáži), o kterých v originále není řeči. Tedy nejenom, že se podává po německu libovolný výtah a nepřesný překlad, ale vpašují se tam i věci, kterých v originále vůbec není! A přece nesou německé ty rozpravy jména autorů! Co si máme o tom mysliti?

Obdivujeme se bezstarostnosti autorů, kteří proti takovému zacházení s jejich rozpravami nic nenamítají. Stojí-li pod nápisem článku nějakého jméno autorovo, pak je tento vůči veřejnosti za obsah článku zajisté zodpovědným, nebo aspoň zároveň s redaktorem spoluzodpovědným. Dle toho byli jsme úplně v právu, když jsme se s výtkami svými stran článku „Zur Kritik atd." obrátili na jmenovaného tam autora. Věcí jeho bylo, proti takovému způsobu uveřejňování jeho rozpravy u redakce časop. Ethn. Mitt. protestovati, ne ale obořiti se na posuzovatele, který jednal bona fide.

Dle našeho mínění by měly Ethn. Mitt. a. Ung. býti redigovány ještě mnohem opatrněji nežli maď. list Ethnographia; neboť Ethn. Mitt. jsou určeny výslovně pro širý svět, kdežto maďarský časopis je obecenstvu nemaďarskému nepřístupným a nám tedy celkem irrelevantním. Nám Nemaďarům záleží pouze na tom, aby se nám německým vydáním časopisu toho dostalo zpráv spolehlivých; a národům slovanským v Uhrách zajisté také nebude lhostejno, jak se jejich lidověda pěstuje v listě pro svět nemaďarský určeném. –

Co do jednotlivostí dotkla se odpověď Slov. Nov. pouze hlavní naší výtky, pravíc, že slova „in der böhmischen Zeitschrift „Maticza" jsou v Ethn. Mitt. špatně přeložena; p. autor že napsal „a cseh Matica folyóiratában" a to prý znamená: „v časopise matice české". Snad bude pisatel oné odpovědi tak laskav a poví nám také, kde tento časopis matice české vychází. P. autor oné rozpravy zajisté tento „Časopis matice české" musil míti v rukách, vždyť z něho cituje jeden list Kollárův, kde prý tento napsal, že jeho kniha není evangelium, a že ani nechce, aby bylo všecko pravda, co v té knize stojí. Stopujeme zajisté českou literaturu již hezkých pár let, — o „Časopisu matice české" jsme však posud neslyšeli. Snad se p. autor zmýlil v názvu toho časopisu, snad mínil „Časopis českého musea", nebo snad „Časopis matice moravské", nebo mínil nějakou samostatnou publikaci „matice české"? Ale pak musí udati pramen svůj — jak jsme ho již v čís. 33. toh. časop. byli vyzvali — správně a pak-li to časopis, musí udati také ročník,

ve kterém list ten je uveřejněn, ne však řeci jednoduše, že se tak stalo „onehdy" (neulich). Každý žalobce musí zajisté žalobu dopodrobna odůvodniti, správnost její dokázati — jinak padne na něho odium křivé obžaloby. Očekáváme, že p. autor aspoň nyní udá správně svůj pramen; opakujeme tuto, co pravili jsme již v č. 33. toh. časop., že „dokud toho neučiní, nemůžeme očekávati, že se jeho tvrzení bude pokládati za pravdu — vyjma ovšem v kruzích Slovákům nepříznivých". Kdo ostatně tato naše slova porovná s dotyčnou větou odpověli Slov. Nov., sezná, že tato naše slova byla ve Slov. Nov. libovolně překroucena.

Ostatně doznává odpověď Slov. Nov. — tím svým všeobecným výrokem, že jsme měli pravdu, — sama, že německé vydání té rozpravy není psáno pro Slováky příznivě. I v maďarském originále jsou ostatně věci, s kterými nesouhlasíme; ale s tím se nebudeme z důvodů již uvedených zabývati. Připomínáme jenom tolik: jedno obvinění Kollára z mystifikace (s písní Siládi a Haďmáži), s jiné strany než od Dra. Czambela pronesené, ukázalo se bezpodstatným. Kdož ví, jak se má věc s písněmi měšťanskými a rektorskými, stran kterých p. autor v maďarském originále své rozpravy (v německém vydání to pominuto!) Kollára obviňuje, že je tento falšoval! Svědomitý literát, který se nerozpakuje podělovati jiné tytulaturou literárních dobrodruhů, neměl zajisté takovou obžalobu proti Kollárovi vysloviti nemaje o tom pozitivních důkazů v rukách. Že Kollárova sbírka písní má nemalé vady, to doznali jsme již ve svém posudku v čísle 33. tohoto časop. Takového naprostého odsouzení však, jakého se jí od dra. Czambela dostalo, nezasluhovala; považovali jsme tudíž za svou povinnosť, jakožto časopisu také lidovědou se zabývajícího, proti tomu se ozvati. Učinili jsme tak tónem sice rozhodným, ale slušným a věcným. V těchto mezích odpověď Slov. Nov. nezůstala a my za ní na toto pole následovati nebudeme. Účelem naší repliky bylo dokázati, že jsme jednali korektně, a že hlavní výtka naše stran onoho listu Kollárova odpovědí Slov. Nov. vyvrácena nebyla. *V. H.*

Hovorna.

Národopisná výstava v Praze je odložena na r. 1894. Usnešení toto je zajisté plně odůvodněno. I tato lhůta sotva bude stačiti na sebrání té veliké látky, která má býti v patřičném uspořádání a úpravě vystavena. — Nemůže býti povinností časopisu, který jednou za čtvrť roku vychází, přinášeti podrobné zprávy o postupu práce přípravné pro tuto výstavu. Přestaneme tudíž na tom, zaznamenati, že ruch ten trvá utěšeně dále, že na mnohých stranách pořádají se schůze, přednášky o výstavě národopisné a místní výstavky materiálu pro pražskou výstavu dosud sebraného. Tak odbýval odbor národopisný v Brně již několik schůzí, z nichž v poslední přednášela o činnosti pro výstavu národopisnou paní L. Bakešová. Velmi čile počíná si odbor uh.-hradištský, jehož jednatel prof. J. Klvaňa rozvíjí zdárnou činnosť. Na Vsetíně a v Boskovicích přihlížeti se bude na výstavě umělecké pro toto léto chystané také k národopisu. Hanácký Kojetín pak dne 3. července uspořádal národopisnou výstavu spojenou s národní slavností, o které podaly denní listy moravské obšírné zprávy. Citujeme z nich referát „Mor. Orlice":

„Nedělní svou výstavou a slavností národopisnou předvedl nám Kojetín rozkošný obrázek dávného života, zvyků a obyčejů hanáckých, kterýž jako v pohádce unesl diváka 50 roků nazpět do doby, ve kteréž rázovitá povaha hanácká a malebný kroj Hanáků byly pověstnými. Od rána valily se do města davy venkovanů, po většině vozmo, na vozech košinových, tak zvaných „národňácích", jež na Hané jsou typickými. Přibylo banderium z Klenovic. Čtyřiadvacet statných, ohebných hanáckých jezdců v červených gatích a zelených frýdkách (kordulkách) bohatě vyšívaných, „bez obleku", totiž bez kabátu, v košilích s baňatými rukávy. Klobouk jest pestře opentlen a ozdoben kytkou. Předpolednem již plní lid náměstí a poboční ulice, že stěží možno jimi se prodrati. Co však říci o pestré směsici lidstva odpoledne? Takořka najednou přivezly vlaky od Brna, Kroměříže a Přerova na 3000 cizích hostí. Stejnou dobu vjížděla do města Vyškovskou ulicí „hanácká svatba" z Křenovic a „dožatá" z Hrušky s „právem" z Měrovic. Uprostřed tisíců obecenstva provedena mezi tím na náměstí hra „Honění krále" chasou z Uhřičic. Uprostřed 30 švarných jezdců jede král, 10letý hoch, oděný v řásnou bílou sukni a ozdobený květinovou korunou. Napřed jezdec s praporem, za ním vůdce výpravy

prosí za dárky těmito slovy: „Králka na krále prosí, že to býti mosí, kdyby to býti nemoselo, ani by se o to neproselo. Máme krále poctivého, ale také chudobného, ukradli mu z prázdného stáje 300 koní, z prázdného dvora 300 volů. Dávejte, dávejte, než Vám začnem střecho dráti a pod svoje bujné koničky stláti. Přece, matičko, déte to vepřovy pleco, anebo to klobáso, co se ní třikrát opášo, po čtvrtý svého koníčka podepřo. Pochválen buď Pán Ježíš Kristus!“ Za průvodem krále jede „vajčař“, komicky nastrojený, s kabelou na klobásy, slaninu a j. Kroj „Honění krále“ je ryze hanácký: červené kožené „plondre“, zelená „frydka“, vyšívaná košile se širokými rukávy a klobouk „pantlék“, nízký, plstěný, formy talířovité s pentlovou kokardou v předu a voničkou. Po druhé hodině odbýval se velkolepý průvod na náměstí kojetínském. Zahájen byl jízdním „Sokolem“ z Ivanovic a bezmála stem hanáckých družiček a mládenců v krásných krojích národních. Za nimi stejný počet městských dívek z Přerova, Kroměříže a odjinud zařadil se do průvodu. Následovalo „právo“, šavle přistrojená do ženských hanáckých sukní s pentlemi, kterouž švarný Hanák dle taktu potřásal. Za „právem“ kráčel rychtář, pudmistr, konšelé „bitý“ s „ferulou“ na vyplácení trestů a průvod veselé chasy a spanilých děvčat z Měrotic. Za „právem“ následovala svatba: Nejprvé vůz se sousedy, starosvaty, pak ženich a družba, na to nevěsta ve trojspřežném povozu s družičkami, za tím „baby“ s peřinami, ku konci povoz, na jehož zadu upraveno na tyči kolo s figurami tančícího židovského párku. Svatbu vypravila hospodářská besídka z Křenovic, a vedl ji p. J. Daněk, pravý typ hanáckého rolníka. Následovalo banderium a za ním „dožatá“ z Hrušky, chasa a dívky se srpy a kosíři. „Dožatá“ zpívala veselé písně.

Průvod zakončili tovačovští na žebřinových vozech v kroji národním. Před tribunou vedle hlavní slavnostní brány zalikována byla svatba. Na tribuně shromáždily se vynikající osobnosti, školní rada řiditel Bartoš, univ. docent dr. Kovář, okr. hejtmani Navrátil a Büngener, poslanci dr. Žáček, dr. Helcelet, Bubela a Rozkošný, pí Vl. Havelková a mnozí jiní. Měrovické „právo“ vyžádalo si rychtářem svým Župkou právomoc v městě od starosty města Kojetína a soudilo potom v zahradě „na Hrázi“ s nevšední horlivostí. Dobře počítáno súčastnilo se slavnosti v Kojetíně na 10.000 lidu V zahradě „na Hrázi“ byla pak vpravdě národní slavnost, kořeněná nejlepším humorem a náladou, již vyvolalo krásné počasí i bohatý program. S těžkým srdcem loučilo se obecenstvo k vlakům. Kdo z blízka přišli, vytrvali až do tmavé noci. Kéž jest kojetínská slavnosť pobídkou k čilejšímu rozruchu pro myšlénku národopisnou, jejíž dosah a důležitosť pro kulturní rozvoj nár da českého nemůže dnes ještě ani dosti býti oceněn! Pokročilému venkovu a městu Kojetínu přísluší plné uznání za kousek poctivé české práce, jíž v tomto ohledu vykonaly.

K podobné výstavní slavnosti chystá se i Tovačov na den 14 srpna t. r. Také v Ivančicích a Tišnově zřídily se místní odbory národopisné.

*

Odpovědi na četné otázky „Tazatele pro sběratele národopisného materiálu“, vlasteneckým muzejním spolkem v Olomouci vydaného zaslali do 10. června důst. p. far. Ign. Vitonský v Biskupicích u Jevíčka a paní Augusta Šebestová ve Vel. Pavlovicích u Hustopeče; tyto sepsány jsou tamnějším dialektem. Na pokyn důst. p. far. Tom. Wiedermana v Klenovicích sebráno a zasláno nám odtamtud taktéž hojně odpovědí. — Starou hanáckou chalupu obšírně popsal a nám s půdorysem a s náčrtky poslal p. M. Chytil, býv. starosta a rolník v Nákle. Starou i novější chaloupku z Lipinky popsal a zobrazil p. Jakub Lolek, nadučitel ve Zvoli. Důst. p. prof Ed. Domluvil ve Val. Meziříří zaslal popis valašské sušírny od p. učitele Al. Horáka ve Hrachovci s důkladnými kresbami p. stav. Kroupy ve Val. Meziříčí. — S uveřejňováním tohoto materiálu započneme, až — jak se nadějeme — příspěvků takových dojde víc.

*

„Tazatel pro sběratele národopisného materiálu“ vydán zatím po druhé a k němu připojeny otázky pro studium stavby moravské usedlosti z čís. 34. toh. časopisu. Tazatel rozesílá se na požádání.

*

Upozorňujeme na staré výrobky hrnčířské, zvláště staré kachle a formy na tlačení jich. I zde možno stopovati svéráznou ornamentiku našeho lidu.

*

Prosíme za zprávy, kde všude udržují se pověsti o černokněžnících a jaké; jak si lid představuje černokněžníka? jak se jím kdo stane? jaké čarodějné kousky umí?

*

Zkázání tetičky Hanče Hiclovej z Velkých Pavlovic, jak a kerak oni malujú voskem tý *velkonoční vajíčka*. (Sděluje Augusta Šebestová.) Uvařím vajíčka v čistej vodě, potom ich vydělám a dám do teplej vody a tak teplý zasej ich předělám do tej barvičky. Po chvílce

vajičká vydělám, omastím trošičku sádlem, víte enom tak masnú hadýrkú a druhú hadýrkú suchú ho otřu. Na špolhertě musím mět pořád oheň, protože si v tem ma'ým kolečku na šíně přepaluju tento obyčejnej vosk k šití co je, a přidám ešče za dva grejcary černýho, je to zhlídnější černější. Potom pichňa špendlík do sirky (zápalky) tú špendlíkovú pálečku (hlavičku) v tem horkým vosku namáčím a maluju, jakej mustr mně napadne, takovej namaluju. Vejce musí byt teplý — ve svej míře — ale ne vřelý, protože by se to nesedalo, ale vosk musí byt pořád vřelej a tak se pěkně sedá. Napřed si to namaluju na obúch špičkách a potom ho za ty špice držím. Naši nebožka maminka — Pán Bůh jim tam odpusť — mně to naučili. Tadyk v Pavlovicích to tenkrát žádnej neuměl, oni to sami tak malúvali, od keho oni se to naučili, ví pánbu nebeskej. To už može byt od těch dob, co oni se to naučili, 75 roků. Oni byli chuderka tuze dobrýho srdce a tuze trpělivá, oni žádnýho nezarmútili, a dyž mu pomoct nemohli, aspoň ho potěšili. Trpělivej k temu mosí byt člověk, nebo by s tým nic nesvedl, ale já su k temu trpělivá. Já su jejich (matčiny) nátury, osmnáct roků snášela sem přetěžkej kříž a nikdá sem nereptala, enom sem se k Panence Marii, šak ju viděli, to je po chuderce mamince, dycky modlívala a na konec předce mně pánbu pomohl, trpělivej mosí být člověk ke všeckýmu!

*

P. J. Navrátil učitel v Bystročicích, zaslal tuto ukázku dialektologickou: Déte Nehanákom teto ořiške lóskat a ovizete, že ani jeden nerozlósknó — ať jenom probirojó, ežle jak se patři veslovijó:

včel = včel (gen. pl. od včela)	a	včêl = včil
ledô = ledu	a	lêdô = lidu
sena = sena	a	sêna = syna
sen = sen	a	sên = sen
kde? = kde	a	kdê? = kdy
zobe = zobe (zobati)	a	zôbê = zuby
sel = sil (seti)	a	sêl = sil (sila)
meze = meze	a	mezê = mezi
přejel = přejel	a	přêjel = přijel
zemó = zemí	a	zêmó = zimou
tře = tře (třiti)	a	třê = tři
ročnik = ročník	a	rôčnik = ručník
kopec = kopec	a	kôpec = kupec
potopa = potopa	a	potôpa = potôpa
rokê = roky	a	rôkê = ruce
kop = (gen. pl. od kopa) a též „kopej“	a	kôp = kup
ženo! = ženo!	a	ženô = ženu
kol (gen. pl. od kolo)	a	kôl (od kule)
otopil = otopil	a	ôtopil = utopil
	a	otôpil = utupil
kos = kos	a	kôs = kus
vino = víno	a	vinô = vinu
doch = doch (slaměná střecha)	a	dôch = duch
dlóho = dlouho	a	dlôhô = dluhu
bok = bok	a	bôk = buk.

*

Stará hanácká škola pro cvik jazyka. (Sděluje Mel. Chytil z Nákla.) Říkejte rychle:

I.

Dala sem si rôkavičkô šěti, vêpopencovati, nevim, ešle mně jô vêpôpencôje lebo nevêpôpencôje.

II.

Skákalo psêsko přes křipopêsko
přes pcháč, přes rosocháč,
přes Nesrovnávalovo hômno.

III.

Dala mně má matička do nevêmévaňěšího hrnička mlička.

Zprávy spolkové.

K dosavádním četným malovaným rukopisům lidovým (kancionálům a modlitebním knížkám), v muzeu našem chovaným, přidružily se dvě nové knihy modlitební, práce to lidu hanáckého, totiž: Žalmy a modlitby, psané r. 1831. a 1832. a pocházející z Tovačova. darovala paní Marie Petzoldová v Olomouci, a pak modlitby z r. 1835. psané a malované v Jankovicích u Holešova od tamnějšího býv. starosty, daroval p. Ed. Peck, učitel v Holešově. Zvláště tato práce svědčí o tom, že také hanácký lid měl do nedávna svéráznou ornamentiku knihovou. Dovolí-li poměry, budou podány i z těchto památek lidového umění některé ukázky.

Za správnosť obsahu svých vědeckých pojednání odpovídají pp. spisovatelé sami.

Redaktor V. Houdek. — Nákladem vlastén. spolku muz. v Olomouci.
Tiskem nár. knihtiskárny Kramáře a Procházky.

Vydává se jenom členům spol. mus. a sice zdarma.

ČASOPIS

Expedice v panské ulici číslo 4. I. poschodí.

VLASTEN. SPOLKU MUZEJNÍHO V OLOMOUCI.

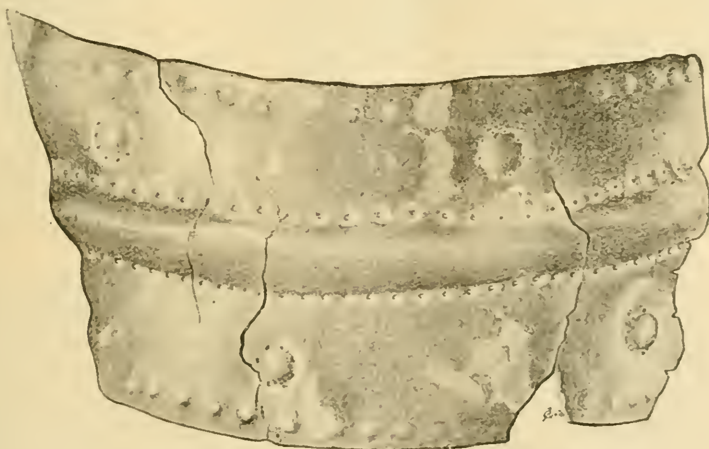
Číslo 36. Vydáno v září r. 1892.

Nález bronzů u Mankovic ve Slezsku.

Pojednává **K. J. Maška.**

V létě r. 1891. stavěla se odbočka severní dráhy císaře Ferdinanda do Oder a dále na severozápad do Budišova. Železnice tato vede ze stanice Suchdolské k jihozápadu nejprv podél hlavní trati, načež překročivši hranice Moravské zabočuje na půdě již Slezské k západu táhnouc se nízkou hrází na polích a lukách mezi vsí Mankovicemi a řekou Odrou k zástavce mankovické, jež ve vzdálenosti 5 kilometrů od Suchdola až na západním konci vsi se nalezá. Ještě před touto zástavkou a sice bezprostředně za předposledním pře-

Úlomek plechu z nálezu Mankovického.

chodem přes hráz železniční, kde totiž pěšinka z Mankovic dráhu lukami Oderskými k Velkému a Malému Vražnému (Gross- a Klein Petersdorf) vedoucí přestupuje, (stavební kilometr 4.765) vykopána za příčinou snadného dobývání štěrku na severní straně dráhy pětistranná jáma, 70 m. dlouhá a až 25 m. široká. Štěrkoviště toto přiléhá na severu těsně k pobočnímu, částečně již zanešenému rameni Odry. Při vybírání štěrku a sice u severní stěny jámy, tedy na jižním břehu řečeného ramene Odry, uhodili dělníci na místě od uvedené pěšinky 8 m. na západ ležícím na četné předměty bronzové, jež na hromadě beze všeho obalu

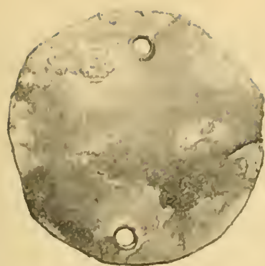
v nepatrné hloubce 70 cm. ležely. Bylo to naproti bodu 4.773 stavebního kilometru. Předmětů vykopaných bylo prý velké množství; bohužel nevyskytl se ani mezi dělníky ani mezi dozorci neb úřadníky nikdo, jenž by důležitosť nálezu byl pochopil a o zachování jeho se postaral. Jakkoli dřívějším zakročením c. k. centralní komisse pro památky umělecké i historické a c. k. ministerstvem obchodu podnikatelům i dozorčím inženýrům od generálního řiditelství severní dráhy přísně bylo nařízeno, aby každého nálezu dbali a mne bez odkladu přímo o tom uvědomili, nestalo se v té příčině ničeho, ba naopak všichni přítomní bez výminky počínali si přímo způsobem barbarským jednotlivé předměty lámajíce a ničíce. Velká částť nalezených věcí odvezena prý se štěrkem do hráze železniční, ostatní poházeny do vody. Toliko náhodou zůstal nějaký předmět tu a tam na břehu ležeti. Teprv později vzpomněl si jeden z dělníků, že Suchdolský strážmistr četníků Štěpán Weigel kupuje rozličné staré věci: posbíral tedy rozházené bronzy a šel mu jich prodat do blízkého Suchdola. Od tohoto a zejmena laskavostí okresního hejtmana novojičínského, hraběte A. Romera, dověděl jsem se po několika teprv dnech o bronzech mankovických; spěchal jsem okamžitě na místo nálezu, bych veškeré okolnosti zjistil a předměty nalezené pro vlastenecké muzeum v Olomouci získal. Zevrubným vyšetřováním s očitými svědky dověděl jsem se o uvedených nahoře podrobnostech a zjistil jsem také důležitou okolnosť, že nikde nebylo stopy po kostech, hliněných nádobách neb alespoň střepinách a že vůbec nebylo tam ničeho, co by k jakémukoli pohřbení z dob předhistorických poukazovalo. Tím zjištěno zároveň, že není nám tu činiti s pohřebištěm nějakým ani s osamělým hrobem, nýbrž s nálezem tak zvaným hromadným, sestávajícím z výrobků bronzových, zúmyslně do země zakopaných. V okolí naleziště podařilo se mi ještě vypátrati několik pohozených kousků bronzu. Na prohledání řečiště nebylo lze za daných okolností pomýšleti. Místo, kde se bronzy nalezaly, bylo celé prokopáno; v sousedství nepozoroval jsem taktéž pražádné stopy přítomnosti předhistorického člověka, i nezbývalo než spokojiti se s naznačeným výsledkem a upustiti od dalšího pátrání. —

Přecházeje nyní k výpočtu nálezu mankovického podotýkám, že sestává výhradně z předmětů bronzových, na nichž nelze upotřebení nějakého pozorovati. Bylyť ony zakopány vesměs ve stavu neporušeném, neopotřebovaném, jak z předhistorické dílny byly vyšly. Většina jich jeví na povrchu svém krásně zelenou ušlechtilou patinu; jiné opět, k nimž voda měla přístup, zachovaly svůj původní zlatoskvoucí lesk aspoň částečně. Celkem se dostalo do mých rukou 89 kusů, povětšině arci úlomků a porouchaných předmětů. Jelikož zlámaniny mají ráz vesměs nový, potvrzuje se tímto shora pronešený soud, že teprve při objevení zúmyslné poškození nastalo. Z nalezených úlomků celý nějaký předmět sestaviti nebylo lze, z čehož opět vysvítá, že skutečně velká částť nálezu schází, byvši svévolně zaházena.

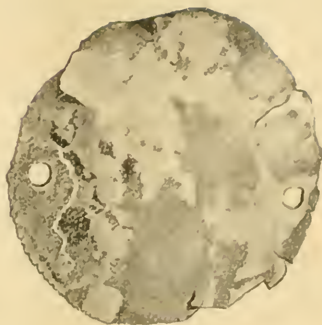
Z bronzů mankovických se zachovalo:

1) 21 úlomek plechu 62 mm. širokého, slabě patinovaného. (Obr. na str. 117.*) Rozličné hrbolky seřaděné kolem okrajů a podélního prostředního, taktéž vypuklého pruhu zdobí plásty tyto, jež původně byly

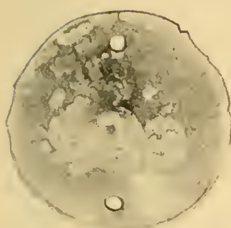
*) Obrázky k tomuto článku laskavě zapůjčila c. k. ústř. komise pro uměl. a hist. památky ve Vídni.

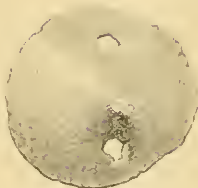
1

2

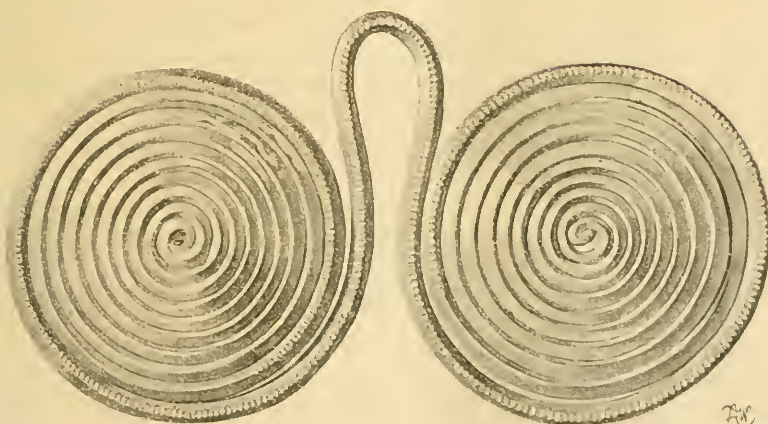
3

4

5

6

Bronzy mankovické.

1.—4. pukličky; 5. sluneční kolo; 6. dvojitá spirála.

asi, pokud možno ze zachovalých částí souditi, spiralovitě v trubici 10 až 12 centimetrů širokou stočeny a měly bezpochyby za okrasu pasu sloužiti. Že by to byly zbytky náramků nebo nějakého diademu, nezdá se mi býti pravdě podobno.

2) 41 dutá puklička ozdobná. Všecky mají tvar vrchlíku a jsou na okraji protilehle proraženy, čímž povstaly dírky patrně k připevnění určené. (Obraz 1.—4. na str. 119.) Zhotoveny jsou ze slabého plechu a tvoří dle velikosti čtyři skupiny, jimž průměry 31—35, 38—40, 42—45 a 52—57 milimetrů odpovídají. Dvě pukličky druhé skupiny mají okraj ven zahnutý; u jednoho exempláře třetí a jednoho čtvrté skupiny pozorujeme kromě původních dvou úšek ještě třetí, jež později teprv bylo proraženo. V několika případech byly tyto pukličky rzí spečeny, z čehož zřejmo, že byly uloženy do země jako mísečky na sobě ležící nepochybně jsouce navlečeny na šňůře nějaké. Zachovaly se totiž ve dvou pukličkách zřejmé stopy přediva, jež mikroskopickým ohledáním zjistil jsem jakožto zbytky lnu setého (linum usitatissimum). Maje po ruce zbytky lněných tkanin ze staroegyptských mumií stanovil jsem zároveň, že látka těchto lišila se od předhistorického lnu středoevropského. O významu nalezených pukliček není pochybnosti: sloužilyť za ozdobu oděvu na způsob našich knoflíků.

3) 8 úlomků trubiček spirálovitých, jichž průměr vnitřní 6 – 8 mm. obnáší. Na koncích téměř všude vidíme čerstvé lomy. Nejúplnější, avšak taktéž necelá trubička se 44 závity je 130 mm. dlouhá a zachovala původní pružnosť. Odstávající konec drátku poukazuje k tomu, že trubička končila kotoučem plochým, kteréžto spojení z jiných nálezů je známo. Také v jedné trubičce viděti stopy vláken lněných, pravdojatně zbytek nitě trubičkou protáhnuté. Nechybíme zajisté, soudíme-li z nálezu toho, že i trubičky navlečeny byly ve větším množství na šňůře lněné.

4) Malý kotouč plochý, průměru 15 mm. se 4 závity a kolmo odstávajícím koncem drátu. Přináleží bezpochyby k některé trubičce č. 3.

5) Větší trubička spiralovitá se 4 závity a 20 mm. průměru, malý to zbytek většího předmětu, jelikož oba konce jsou ulomeny.

6) 3 kotouče ploché, pokaždé se 6 závity a průměrem 26 mm. velkým. Také u těchto vyskytly se stopy vláken lněných.

7) 3 úlomky většího kruhu z drátu 4 — 5 mm. silného, oválového průřezu. Jeden konec jeví čerstvý lom.

8) Jehlice 29 cm. dlouhá a 5 mm. tlustá s ozdobným podélným zakončením nahoře; spodní část se špicí jest ulomena. (Obr. na str. 121.)

9) Devět stejně velikých kroužků průměru asi 35 mm. se dvěma kolmo k sobě stojícíma příčníma průměry. (Obr. 5. na str. 119.) Obyčejný název takových kroužků jest: sluneční kolo.

10) Dvojitá spirála sestávající ze dvou velkých kotoučů plochých a spojujícího je oblouku. (Obr. 6. na str. 119.) Překrásný tento předmět zůstal neporušen. Zhotoven je z drátu 5 mm. tlustého, průřezu kosočtvercového. Každý kotouč sestává z 10 závitů. Zevní závity i s obloukem jsou na přední straně jemně vroubkovány.

Přehledneme-li vypočtené předměty, seznáváme, že vesměs určeny byly k ozdobě; ani jeden nepoukazuje k výzbroji nebo domácí potřebě. Mohli bychom z toho souditi, že poklad mankovický v době blahého míru do země byl položen, nezdá se nám však býti radno, abychom z celkového

rázu nálezu vyvozovali další úsudky o potřebách předhistorického obyvatelstva vlasti naší aneb o poměrech kulturních tehdy u nás panujících.

Zbývá nám pouze stanoviti význam nálezu mankovického, naznačiti přibližné stáří jeho a srovnati jej s ostatními nálezy hromadnými na Moravě učiněnými.

Pokud se týče počtu a obsahu hromadných nálezů, nemůže se naše vlasť, ač bronzových výrobků se tu jinak hojně naskytuje, měřiti se sousedními zeměmi, zejména s Uhry a Čechami, kde na mnoha místech velké množství různých i stejných předmětů bronzových bylo objeveno. O starších nálezech hromadných z Moravy nemáme buď žádných neb jen kusých zpráv; nálezy v posledních 30 letech učiněné obsahovaly po většině předměty stejného tvaru; tak na př. nalezeno u Hodonína přes 600 hřiven úplně shodných, u Uh. Hradiště několik set kruhů pateré velikosti, u Slavkova asi 90 stejných hřiven, u Rybníka, Vlasatic, Hodějic a Hlubočan hřivny, u Líšně srpy, u Nákla kotel s 8 miskami, u Plumlova množství sekyrek (měděných), u Tišňova 12 stejných náramků. Toliko nález slatěnický vyniká nade všecky nejen bohatostí nýbrž i pestrostí předmětů, obsahujíc: uzavřené kruhy, náramky, sekyrky, srpy, diademy, náhrdelníky, knoflíky, fibule, jehlice a j. v.

K tomuto nálezu pojí se nyní skromně na území druhdy taktéž moravském bronzy mankovické, jejichž původního rozsahu arci neznáme, jež však stářím svým právě jako nález slatěnický přináleží asi do středu posledního tisíciletí před Kr., do počínající doby halštatské, za kteréžto doby střední a jižní část Moravy již hustě byla zalidněna.

Shoda obou nálezů obmezuje se arci toliko na sluneční kolečka a částečně i na ozdobné pukličky, leč uvážiti dlužno, že ve Slatěnicích stávalo skladiště slevární, kdežto u Mankovic zakopány bronzy bezpochyby nějakým potulným obchodníkem z příčiny nám neznámé, snad že mu hrozilo nebezpečí, snad jakožto oběť bohům. Vůbec bych nedovedl udati některý nález moravský, jenž by se s mankovickým shodoval, ač jednotlivé předměty podobné mankovickým se již častěji naskytly. Kolečka čtyrramenná kromě u jmenovaných již Slatěnic nalezeny ještě v Šipce u Štramberka a v Boškůvkách u Vyškova; trubičky spiralovité na Kotouči, v Mohelnici, v Klentnici, u Kyjova, u Rybešovic a j. v. Dvojitá spirála podobná krásnému exempláři mankovickému z Moravy mi není známa, vyskytla se však v Dolních Rakousích, v Čechách a Uhrách. V těchto dvou zemích máme vůbec hojně dokladů úplné shody s předměty mankovickými a sice v Uhrách v nálezech hromadných, v Čechách částečně v mohylách doby bronzové, kdež na př. ve Velké Dobré, v Sepechově, v Plavu a u Rataj zejmena zcela shodné pukličky ozdobné se nalezly.

Jehlice z nálezu mankovického.

Většího významu než předměty objevenými jest nález mankovický nalezištěm samým, neboť toto stanoví přesně nový bod jedné

dráhy obchodní od Dunaje k Baltickému moři. Jakkoli archeologové již od delší doby udávají, že dráha taková vedla také podél řek Moravy a Bečvy přes snížení hranické do údolí Odry, byla to přec jen domněnka spočívající více na příznivém útvaru celého území než na výzkumech předhistorických. Teprve na základě nálezu mankovického můžeme s určitostí dráhu do oněch krajin položiti, neboť nálezem tímto ve spojení se sousedními stanicemi předvěkými, jež většinou teprv v nejnovější době byly objeveny, možno nám stezku k jantaronosným břehům Slovanského moře na Moravě a ve Slezsku sledovati celou řadou nalezišť téměř všech dob předhistorických, hlavně však z doby bronzové, halštatské a latèneské. Odkládaje podrobné vylíčení obchodních stezek předhistorických na Moravě pro vhodnější příležitosť, uvádím zde toliko, že známe nyní četné stanice po obou březích Moravy, Bečvy i Odry, jež směr každé stezky dosti přesně označují. Tentokráte důležita jsou pro nás naleziště na pravém břehu Bečvy: Roketnice, Dluhonice, Předmostí, Lipník a Slavíč a za snížením hranickým Blahutovice, Mankovice, Suchdol, Stachovice-Životice, Butovice, Bílovec a Hulčín.

U Lipníka ústila stezka olomucká, u Mankovic bylo nutno Odru přebroditi.

Zajímavo jest, že tu nedaleko naleziště bronzů ještě doposud vede cesta z Vražína přes Odru do Mankovic a odsud že stopovati lze částečně toliko zachovalou prastarou cestu obchodní po levém břehu Odry do Slezska a Polska.

Celý nález mankovický uložen jest ve vlasten. muzeu olomuckém.

Léčení lidové v Ořechovičkách a okolí.

Sděluje L. Bakešová.

ázala jsem se babičky hojitelky 87leté Johany L.... ové z Ořechoviček, když bývá k nemocným volána, co v prvé chvilce myslí a co činí. I pravila mi, že se především za nemocného pomodlí otčenáš, vezme pak plátěný bílý pytlíček, v němž má ukrytý jeruzalemský růženec 7krát svěcený, pak kulatou kostečku z kerchova, kus ledku, kus kafru, šňůru „jak byl P. Kristus dlóhé“ a hromový kamen.

Na otázku mou, co jest ten hromový kamen, vysvětlovala mi, že jest to lesklý tmavý kámen „vod hroma na zem sražený“. Nejvíce ho lze nalézti pod stromy, ale také jinde i na poli porůznu. Zaráží se prý sedm sáhů hluboko do země a za 7 let, 7 měsíců, 7 neděl, 7 hodin ze země opět vychází a lidé ho pak najdou. Svůj hromový kámen má od jednoho pastýře. Nemohla prý dlouho nějaký dostat a onen pastýř čekal prý naň již také sedm let. Když k němu přišla podruhé, pravil jí: „Již ho mám!“ „Ale jak jste ho dostale?“ baběnka na to. „No jak. Když jsem šil k vobědo, díval jsem se pod vrbo, nebelo tam nic, do (jdu) nazpátek — ležel pod ňó jak diťátko.“ Baběnka poděkovala, dala pastýři „dvacetník stříbrné“ a šla blažená domů.

Hromový kámen má léčebnou moc „vod néstaršího Locipera“. Že však tato moc je dobrá, má příčinu v tom, „že Bůh mo dal ducha“. To stalo se tak: Když Bůh stvořil člověka, čert se na něho díval a posmívaje se, řekl: „Te's stvořil jednoho, ale já stvořím sedm!“ Bůh řekl: „Dé jim ducha.“ Ale toho čert nemohl dovést, i řekl: „Dé te jim ducha.“ Bůh se rozhněval a dal jim ducha, „ale vono se to jenom po zemi plazelo.“ I řekl pak Bůh: „Te's stvořil sedm, (míněno: sedm hromů) ale vone bodó po tobě bit!“ „Když bodó bit,“ na to čert, „tak já se za dobré skovám!“ To znamená prý: jakmile hrom chce udeřit do čerta, tento se vždy za osobu, strom, stavení atd. schová a hrom osobu zabije, stavení zapálí, strom rozdrtí atd. a čert zůstane bez pohromy.

Hromovým tím kamenem zažehnává stará hojitelka mnoho neduhů. Potírá jím chorou část těla, říkajíc rozličné modlitby a průpovídky.

Tak na př. při žloutenici omotá růženec sedmkrát svěcený kolem ruky, potírá jím nemocného a říká evangelium: „Na počátku bylo slovo a slovo bylo u Boha a Bůh byl slovo“ atd. Pak vezme hromový kámen, potírá plochou jeho stranou tělo a modlí se:

„Boží, pro vykoupení světa narození, obřezání, od Jidáše zrádce políbení, provazy svázaný, jako beránek nevinný k oběti vedený, k Anášovi, Kaifášovi, Herodesovi a od svědků obžalovaný, ubičovaný, trnem korunovaný, tvář i oči zakrývaný, z roucha svlečený, hřebíky přibitý, na kříži pozbížený, mezi lotry počtený, octem, žlučí napájený, kupím prohnaný, o Ježiši! Krz tvý nejsvětější muky, kříž a smrť tvó, o vesvoboď tóto Johano (jmenuje jmeno chorého) vod týto nemoce, vod muk pekelných a uveď ju jednó tam, kam uvedl's lotra kajícího, ukřižovaného, jenž živ jest s otcem i synem i duchem, jenž králuje na věky věkův.“

Nyní vezme 9 oloupaných česneků, navleče je na červenou nitku a kladouc šňůrku kolem krku nemocného, říká: „Nejeden, nedva, netři, nečtyry, nepět“ až do nedevět a zase nazpět až do nejedné, ale nesmí se zmýliti, sice by se chorému uškodilo. Devět dní musí být česnek na krku; sežloutne, přijma v sebe žloutenku a pak se spálí a člověk uzdraví. — „Žlótenica“ je prý někdy jenom v kůži a močem vyjde z těla. Musí se vzíti velká červená mrkev, vykrouhlit v ní žlábek a půlnoční moč nemocného se do toho žlábku naleje. Mrkev pak opatrně se musí pověsit do komína, nechá se kouřem přejít a žlótenka z člověka vyjde. Když slunce zachází, tu se dělí každá nemoc „vod člověka, tak jak se dělí slunce vod voblaků“ a to platí také o žloutenici. I ukládá babička nemocnému, aby se pomodlil po slunci západu otčenáš, věřím v Boha a zdrávas královno. Prvý večer po modlitbě říci musí nesedm. Druhý večer pomodliv se, musí říci nešest, třetí večer nepět až do nejeden. Nesmí se však zmýliti. Jak ubývá čísel, ubývá i choroby.

Žlótenka také „žlótenica“ jest nemoc od jater a když prý člověk má jenom „kósek játer“, tak má pit ráno a večer kozí mléko a „vone narostó“. „Říkávale nám to naši nebožtík tatíček.“

Játra také někdy tvrdnou a tu radí babička, aby nemocný pil odvar z jaterníku (Anemóne hepática), který se musí vařiti v hrnéčku křídelkou dobře zakrytém, aby síla neucházela.

Některé léčitelky dávají chorému malý plátěný pytlíček kolem krku, do něhož byly daly tajné koření, které nemocný nesmí spatřiti,

sice by „žlótenky“ neztratil. Pytlíček musí 14 dní nosit na krku, až sežloutne. Pak musí jít za dědinu k potoku, hodit pytlíček přes hlavu do vody po proudu „jak voda teče“, aby nemoc sebrala.

* * *

Kulaté kostečky ze hřbitova používá stará L...nka k tomu, aby jí zažehnávala námnou kosť, bouli neb oteklinu zatvrdlou a j. Kostka ta musí býti z dětského kolínka, ramínka nebo pod. Nejlépe je vzíti si ji z kerchova při svitání; musí si však dobře pamatovati místo, kde ju vzala a každý večer pomodliti se za dušičku tu otčenáš, sice by nedala pokoje. Když jsem se ptala, co by ta dušička činila, kdyby se za ni člověk nemodlil, vyprávěla mi: že byl v Ořechově jistý sedlák T..... Tomu narůstla námná kosť na ruce. Slyšel kdesi, že babičky hojitelky zažehnávají a potírají výrůstek takový kostkou z kerchova, říkajíce: „Ve jmenu Pána Ježíše Krista!“ I řekl: „E, co já potřebojo babe!“ Šel na kerchov, našel klíční kosť a doma si sám potlačoval výrůstek. Žena jeho varujíc ho před následky, prosila, aby dal mrtvým, co jim patří a nenechával kostku přes noc v domě. Muž však neposlechl. Potřel si ještě několikráte choré místo a položiv žlutou kostku na trám, ulehl. Nevěděl, že se musí pomodliti za dušičku tu, proto celou noc nebylo klidu. Jakmile zdříml, šimralo ho něco pod nosem, škrábalo to na podnebí lůžka, chodilo to po lištvě a šramotilo po zemi. Hned jak se rozednilo, vzal T.... kostku a zanesl tam, odkud ji byl vzal. Pak teprv šel k hojitelce a tato mu zažehnala výrůstek třikráte. Ponejprv po západu slunce, po druhé před východem a po třetí opět po západu. Zažehnávat se musí, když jde měsíc dolů.

Prostředním prstem pravé ruky udělá se kříž na kosti námné. Pak vezme se kostečka a říká se:

„Ve jménu Pána Ježíše Krista.
Zastav se znamení,
jak se zastavilo kamení
vod božího narození.“

Při tom tlačí a tře se boule kostečkou. Po druhé se říká:

„Nerusť, nerusť znamení,
jak nerůste kamení
vod božího narození.“

Po třetí, tlačíc a trouc bouli, říká:

„Zastav se znamení,
jak se zastavila voda
v Jordáně při křtu Ježíše.“

Námná kostka se pak ztratí.

* * *

Šňůry používá babička ku vyměřování souchotin. Měří-li chorého délku a šířku a není stejná, má člověk souchotiny. Je-li pravá paže delší půl těla, jsou souchotiny v nejvyšším stupni, „šak to šňůra poví.“ Při souchotinách bolí člověka celé tělo, je sláb, má nechuť k jídlu a ospalosť. Souchotě dostane od velké a náhlé lítosti, radosti nebo zlosti; také-li se náhle napije, jsa v chůzi uhřát, neb ovane-li ho chladný vítr, již je má. „Komu však padnó na plíca.“ poučovala mne babička, „tomu ani Pán Bůh nepomůže. Tatíček naši, dé mo Pán Bůh nebe, říkávale: „Dítě, pamatuj si, co ti řekno: Kdo kašle a má jož málo plic, ten ať

pije kozí mlíko a vone mo zas narostó.“ Babčnka mi to sice opakovala po svém tatíčku, ale jak jsem pozorovala, nepřikládala slovům těm úplné víry. Často bývají souchotiny přešlé. Tu kůže prý přisýchá ku kosti a tím se léčení velmi nesnadným stává.

Souchotiny vyměřují se obyčejně do devítníka a to státi se musí „lichó“. Prvého dne třikráte, pak zase třetího dne, pátého atd. Když vyměřovati jde stařena po deváté a nemocný ju dočká, tedy uzdraví. Souchotiny vyměřují se na délku, na šíř jsou ujmy. Při vyměřování musí si nemocný lehnout obličejem na zem, šňůra vloží se ku patě pravé nohy a vedouc ji k temeni, říká stařenka: „Ve jménu Ježíše Krista Pána našeho! Nebylo milo týto Mariáně (jmenuje jméno chorého), jak nebylo milo Kristu, když mu míro brale a na kříž ho přibíjale. Modlím já se včilka otčenáš k zemdlenému tělu Krista Pána a Zdrávas k sedmi pádům jeho. Otče náš atd.“

Nyní počnou se vyměřovati ujmy. Stařena natáhne šňůru od pravého palce k levému, modlí se otčenáš a pak říká: „Ej kříž Páně! Utíkejte všichni nepřátelé, neb jest přemožena krev pokolení Davidova. O Ježíši, stůj při mně, pomož mně, vysvoboď mně!“

Jiná zažehnávačka, měříc délku a šířku nemocnému, dá mu mezi modlením píti tři lžice svěcené vody. Před očima jeho zasází 3 neb 6 zrnek ječmene a tou vodou, kterou nechá chorý na lžičce, se zrna polejí. Hrnéček postaví se pod lůžko nemocného. Vzklíčí-li v brzku zrní, ozdraví nemocný. Vyměřuje se po tři dni, vždy licho a to vždy po západu slunce, aby nemoc prý též zašla, ale nikdy v pátek. Vyměřovačka se modlí k sv. Peregrinu a k sv. Rochu vždy po otčenáši.

Vyměřovačka souchotin Marie H.....ova naučila se umění tomu od své máměnky M. T...ové. Když přijde k ní chorý, změří ho a není-li tak „dlóhé jak šeroké“, tak je má. Buď jsou po prvý kloub prstu, po druhý, po třetí, aneb ještě dále až k záhybu ruky a pak je zle. Výkon měření je následující: Nemocný musí si lehnout na zem „dolů hubó“. Pak se vezme šňůra, pokřižuje se a počne se měřiti od temene k pravé patě i říká třikráte: Já měřím skrzeva otca, skrzeva syna, skrzeva ducha a skrzeva sv. Trojico. Amen. Pak zatočí šňůrou a vložíc ji na pravou ruku, měří k levé, říkajíc opět totéž třikráte. Když jest chorý změřen, vezme žena čerstvou vodu ze studně a zase říká nad vodou, nabírajíc ji třikráte: Já toto vodo nabírám skrzeva otca, skrzeva syna atd. Po té dá chorému půl lžičky požehnané té vody vypiti, řkouc: Von toto vodo pije skrzeva játra, skrzeva plíca, a skrzeva nerozdílnó Trojico amen. „Veměřojo decke po západo slunce,“ vypravovala mi žena „a vodložím nemocnýmo tři otčenáše, jedno zdrávas a jedno Věřím v Boha. Včil vezmo tři semena, hať je jaky chce: pšenica, voves, hrách, sechra — posypo je třikrát přehršló země a pokřižojo to, říkám: Já toto semeno sejo skrzeva otca, skrzeva syna atd. Tó požehnanó vodó, co nemocné nechá, polijo semeno a dež veklíčí pěkně, hozdraví nemocné, dež jenom slabo, homře anebo se dlóho táhá. Veklíčeny stebla spálím.“

Někdy se souchotiny také stírají, což děje se následovně: Vezme se měkká kůrka chlebová, sůl a svěcená tříkrálová voda. Tím potírá „stíračka“ paže a nohy a hodně přitlačuje, aby choroba se vytlačila. Za stírání souchotin nesmí se bráti žádných peněz, pouze potraviny. Stíračky musí se tři dni postiti a s nikým kromě domácích se nestýkati.

* *
*

Zajímavý je rozličný způsob léčení vztekliny u nás. Jakmile byl člověk kousnut pominutým psem, hned má píti jezevčí sádlo, jež do sebe vzteklinu vtáhne. Na to píti musí odvar ze satorajky a šalvije a rozetřenou jísti s kouskem chlebem. Kus, v němž bylinky ty jsou vmíchány, hoditi se musí vzteklému psu se slovy: „Ej, běhé psisko po polu, žáddnému neuškoď a běhé, až ju potrháš.“

Jak pomáhal dědeček 78leté babičky Anny Hájkové z Ořechova od vztekliny, zasluhuje zvláštního povšimnutí. Ukrojí se čtyrhranný kousek chlebové kůrky a na ni se napíší tato slova jedno pod druhé:

Sator
arepo
tenet
opera
rotas.

Kůrka ta se dá vzteklině sníst a ona se ztratí. Dědeček stařenky jmenoval se Martin Fiala z Vobrové a byl před šedesáti lety 55 let stár. „Tenkráte jsem bela ješče takové chlopáč,“ když říkal dědóšek, abysme si to dobře pamatovali, kdyby se někdo pominul. Dlouho si nemohla stařenka slova ta připoměti a po několik nocí přemýšlela, až konečně jí napadla. Jak přišla tajemná ta slova cizí v náš lid? Bylo by žádoucno, aby se pátralo, zdali snad ještě někde mezi lidem průpověď tato se nenachází, a jak se do lidu dostala.

Od vztekliny pomáhal pastýř z Ořechova M. Pírek a jak všeobecně se za to má, s velkým úspěchem. Tajemství to sdělil i synu svému, který ochotně mi vše pověděl. Satorajka a tis svaří se; když pak tekutina schládne, přidá se k tomu žitná mouka a nastrouhá se do těsta olova z oken, jak dříve bývala olovem zasklená.[1]) Z těsta utvoří se tři pekáčky velikosti čtyrkrejcaru a dají se do trouby upéci. Pro dobytek se dává syrový užíti, kdežto člověk upečené pekáčky sníst musí na lačný žaludek a pomodliti se 5 otčenášů, 5 zdrávas, jedno věřím v Boha a obětovat vše k pěti ranám Krista Pána.

* * *

Baběnky hojitelky rozeznávají více druhů „lišaje“ a také kolikerým způsobem ho léčí. Koňský lišej potírá se dvakrát denně mastí, kterou naučila se vařiti babička H...ová od svého dědouška. Kořen „koňského štahlíku“ roztluče se mezi dvěma kameny a dá se do másla hodně rozvařiti. Máslo se pak sleje a skýtá hojivou masť.

Jistý starý pastýř J. H. vařívá proti lišaji masť takto: Suchá zrna bobu roztlukou se na prášek, dají se na rendlík a za ustavičného míchání přiměšuje se mladá smetana. Když se vše bylo chvilku povařilo, přimíchá se na prášek potlučený kočičenec, ještě se nechá varem přejít a sleje se. Masť jakmile stuhla, musí se prostředním prstem bráti a lišaj jím potírati.

L....ová babička vytlačuje šťávu z hromotřesku, dá ji do sádla svařit, a potírá tím obolavenou část těla, modlíc se při potírání, nesmí však to býti ten „krvavý lišaj“, pouze rozlezlý po kůži.

---

[1]) Když jsem se tázala, zdaž by nebylo lhostejno vzíti čisté neupotřebené olovo, odpověděl záporně, klada důraz na to „z oken“.

Kdo má lišaj, musí jíti k oknu a rosu s něho prstem setřít a jí lišaj od vrchu dolů potírat, stírat i říkat třikráte: „Dopomáhej mě Bůh, panna Maria a všichni svatí!

Lišaj, lišaj divoké,
nedělé se široké,
židi maso v pátek jijá
hať tí lišaj take snijá.“

Tak poučila mne stařenka G.... ovka z Prštic.

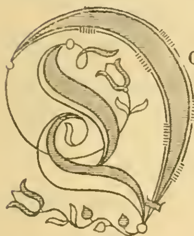
V Ořechově zaříkával se lišej asi takto:

„Šla tady jedna divá žena,
škaredou lišaj měla,
židi v pátek maso jí,
nechť ten lišaj také sní.“

Po druhé, když se zažehnává, musí se říci: „Šli tady dvě divé ženy“, po třetí „tři“ a zase nazpátek. Když se bylo místo pokřižovalo, pomodlí se zažehnávač otčenáš. (Pokračování.)

Z obecních počtů města Příbora v letech 1612 a 1615.

Vypsal **F. Adamík**, kn.-arcib. úředník v Kroměříži.

ostaly se mi k nahlédnutí dva zápisníky o výdajích města Příbora v letech 1612. a 1615. za purkmistrů Kopřivy a Veličovského. Poněvadž staré obecní počty našich osad mnohé zrnko pro kulturní i místní dějiny obsahují, podávám zde některé položky z oněch zápisníků vypsané.

Tak čte se mezi „vydáním na všeliké potřeby obecní“:

„Jakubovi Škroblovi od přeložení psaní moravského na německo J. Milosti knížecí (tot. biskupovi olomuckému) strany Rotta a Živeckých poslaného, 1 zl. 6 gr.“ — Dle toho obecní rada města Příbora začátkem 17. stol. byla ještě tak ryze českou, že potřebovala translátora pro německé dopisy.

Za dva voly k svadebnímu veselí J. K. M. panny tetky, Jeho Milosti darované dáno 29 zl.

Pod záhlavím „Počty J. M. a jiným dobrým pánům a lidem“ jsou mimo jiné tyto položky:

Při procesí v půstě na fáru kněžím přespolním posláno vína pocty 6 mázů, za nějž dáno 28 gr.

Pánům literátům na koledu dáno 1 dukát, činí v něm 1 zl. 34 gr.

J. M. panu hejtmanovi nového leta šafránu 4 loty (po 14 gr.), pepře $1\frac{1}{2}$ ℔ (po 1 zl. 2 den.) činí 3 zl. 5 gr.“

„Platů slove k šosu do důchodův J. M. o vánocích:

Zapraveno 21 zl. mor. 10 gr. alb., činí slezských 20 zl. 26 gr. 4 den.

Za vepře 4 zl. mor., činí slezských 3 zl 32 gr.“ — „Šos“ nazýval se poplatek dávaný od měšťanů poddaných měst. (Srov. Brandlovo Glossarium.)

Služby písaři radnímu (za rok) 30 zl.

Od zvonění protiv povětří 12 gr.

Od zvonění frejunkův 4 gr. — Frejunk byla jistá doba před výročním trhem a po něm; počátek a konec té doby oznamován vyzváněním, pak ale též vystrčením na radnici neb jiném veřejném místě a zase snětím odznaku, obyčejně železné ruky držící meč, jak o tom svědčí další zápis: „poslu právnímu od vystrčení a snětí frajunkův (3krát v roce) po 2 gr.“

„Almužny chudým lidem a jiným ptajícím“:

Pohořelým z Lipníka 6 gr.

Dvěma mnichům z Brna od sv. Františka vyhořelým 20 gr.

Václavovi Rymbalskému ze stavu rytířského 18 gr.

Vandrovnímu študentu z Prešpurku 9 gr.

Jednomu mnichovi de monte Sinai dáno 16 gr.

Osobě stavu rytířského zajatému z Turek 10 gr.

Knězi poutníkovi jednomu do Říma 7 gr. 3 den.

Pohořelým ze Staré Vsi 18 gr.

Panu Janu Bousovskému ze stavu rytířského ptajícímu na list dáno 6 gr.

Vandrovnímu mnichu do Olomouce jedoucímu 7 gr.

Žebravým mnichům řádu sv. Františka z Kroměříže 1 zl. 5 gr.

Z tureckého vězení jednomu Poláku 4 gr. 3 den.

Z položek těchto vidno, že tehdy ptali, t. j. žebrali nejenom vandrovní mniši, študenti, zajatí, vojáci, ale i osoby stavu rytířského.

Čističům, popravním mistrům vydáno:

Mistrovi z Lipníka za suché dni (tedy 4krát do roka) vždy po 35 gr.

Od zahrabání nečistoty (t. j. pochytaných psů, padlých zvířat atd.) pacholkům (několikrát v roce) 4 gr. 4 den.

Vandrovnímu katu jednomu 3 gr.

K svátkům velkonočním rektorovi a mládencům školním (t. j. mladším učitelům) 18 gr.

Ku karmaši (t. j. k hodům, k posvícení) rektorovi a mládencům školním 15 gr.

Za nový taflobrus na tafli k obecní potřebě koupený 2 zl.

Za 3 centnýře 24 ℔. střely šípovej, kterou jsme na zámek Aukvaldy povinní, kteráž v rathuze před rukami jest, i s furami dáno 62 zl. 1 gr. 2 den.

Pútníkům Slovákům darováno achtel piva bílého 2 zl. 18 gr.

Při pouti pánům přespolním, totiž panu Jiříkovi Sedlnickému a panu Stiborovi Sirakovskému, též kněžím k obědu darováno pocty vína 12 mázův, máz po 3 gr. 2 den., činí 1 zl. 4 gr.

Za nový kalendář od rektora školním pánům došikovaný dáno 18 gr.

Jednomu rytířskému člověku z Portugalie 4 gr.

Od zabití vzteklého psa 3 gr.

Pastýřovi služby se dáti má za tento rok 22 zl.

Hlásní na věži dvá měli po dvou sáhách dříví a 10 zl. každý.

A. 1612. dt. 19. Martii k žádosti fojta, purkmistra a starších z dědiny Tichéj dán jest přímluvčí list pod pečetí městskou na ptaní na kostel jejich, jimž se pokladnice s zámkem i škatule obecní propůjčila, což vše i s listem tohož dne a. 1613. zase navrátiti mají.

Od žida z handle přijato podle umluvení jeho 3 zl.

Pokut všelijakých:

Od Jana Horáka za přesezení hodin nočního času pokuty 12 gr.

Od Jana Hájka proto že v půstě maso jedl, 2 zl.

Od Bartoše Bilského, že na vycházení pánův a uznání o pomezní plot přestati nechtěl, pokuty 1 zl.

Od Kašpara Zayverta, že na den sv. Marka o procesí za holuby z svého domu po střechách lidských kamením házel a v říce obecní zapovězené ryby lovil, 1 zl.

Od Jakuba Lískového, že v svatodušní svátky při konání služby Boží po poli chodil, nežli by do chrámu Božího šel, 18 gr.

Od Stan. Košmidra, že se našlo, kdy v karmaš víno šenkoval, že lidem do vína vodu přimišoval, pokuty 6 zl.

Od Lorence Šastara, že holuby mimo zápověď a snešení vší obce toho roku choval, 24 gr.

Od . . . . , že nad zápověď obecní jeho dívka za dům smetí sypala, 1 zl.; též pokuty od . . . . , že to vida, podle snešení neoznámil a zapíral, 1 zl.

Z těchto položek vysvítá, že tehdejší policejní trestní právomoc obce byla dosti rozsáhlá, vztahujíc se nejen na přestupky i dnes pokutám podléhající, ale i na neplnění nařízení cíkevních.

Celoroční obecní příjmy obnášely tehdy 1178 zl. 5 gr. 3 den., celoroční vydání obecní pak 666 zl. 16 gr. 1 den.

Několik slov o národní písni československé a moravské zvlášť.

Napsala K. **Bufková.**

(Dokončeni.)

Pochybuji, aby lid byl úplně odpadl od svých starých nápěvů a že by jen řecký, latinský i perský živel byl zde stopy zanechal. Veliké vlohy hudební, láska neobyčejná ku zpěvu jest jednou z nejkrásnějších vlastností v povaze slovanské, což nám nikdo, ani nepřátelé naši neupírají. Našinci však bohužel uvykli tomu příliš, původ všeho, zejmena krásného a dobrého, co se v lidu jeví, co v naší vlasti se vyskytne, všude jinde hledati, nežli zde doma. Osmělí-li se kdo tvrditi, že to neb ono vyšlo z lidu našeho, že to neb ono kus zbytku bývalé jeho kultury jest, potká se s odporem a to pak horší nepřítel, nežli skutečný. Jsou mezi našinci i mnozí, kteří ani za vlastní přijati nechtějí, co sami naši odpůrci nám takořka vnucují, za naše uznávají. Příčinu toho snad dlužno hledati v tom, že se hlavně a namnoze pouze ze studnic cizí vědy čerpá a pátrá.

Též i zvláštní náhledy mívají našinci o vývoji písně národní. Lid prý uslyšel buď v kostele nebo jinde mané nějakou melodii, neb náhodou se dostala některá ze stolku skladatelova mezi lid, jenž si text k ní teprve přibásnil. Neboť prý lid může býti sice básníkem, nikdy však skladatelem. Náhledu takového může býti jen člověk takový, který lidu nezná, nevšímá si ho, lid básnit a skládat ani zpívati neslyší. Lid básní

a skládá zároveň, báseň vzniká s melodií najednou, ba někdy i s tancem ve spojení. Tato lidová poezie s hudbou a tancem ve spojení byla již dávno samostatným uměním bohatě rozvětveným národa našeho.

Jak by bylo možno, aby se píseň byla v lidu vyvinula a udržela způsobem dle náhledu svrchu uvedeného, v národě, který má písní na tisíce, který svůj celý život prozpívá: při křtu, svatbě, v kostele, při práci a tanci, ba i při smrti? Důkaz tohoto výroku podává nám kancionál Jana Muzofila Soběslavského kněze z r. 1585., kde pod číslem CCLX, stojí: „Ač tato píseň mnohdykráte byla tlačena, někteří se mi chlubili, však teď z liter versálních pravý její autor se ukazuje. Byl výborný zpěvák, umřel v městečku Přesticích skrze nešťastnou příhodu leta 50. (r. 1550) a na smrtelné pesteli složil tu píseň: „Spomoziž mi z hoře mého.“

Jiný příklad, že náš lid útěchy nachází ve zpěvu v hodince smrti i za naší doby, jest následující vypravování věrohodné osoby, která výjevu tomu přítomna byla: „Umíral moravský dělník J. Kubeš z O. I zpíval hlasem slabým: „Má duše schovej se, smrť krutá blíží se“, zpíval a zpíval a než dozpíval druhou sloku, již anděl smrti uzavřel mu ústa navždy. Hluboce dojati byli kolemstojící výjevem tímto.“

V Čechách podnes je známo v lidovém podání bědování a zpívané kvílení nad mrtvolou. Synodální řády prov. Štítníka (vyd. Bartolomaeides 223) zakazují r. 1591. pohanské to nad mrtvým tělem „naříkanie a uvikanie“, kvílení, rukama lámaní, které bývá spojeno s vyčítáváním kde jakých skutků a činů mrtvého.*)

Tento zvyk po dnešní den udržel se mezi lidem maloruským a jest obvyklým i v mnohých krajích Slovenska. Již dítky záhy se učí „narikati“ hrajíce si na pohřeby, aby dobře naříkati uměli ve skutečnosti, neboť onomu dostane se výsměchu, kdo pěkně „narikati“ neumí, a domnívají se, že ani ztráty drahé zesnulé osoby nežele. Umře-li některý milovaný člen rodiny, nastane při hrobě ono „narikání“. Jest to dojemný improvizovaný zpěv, vlastně pláčem a vzdechy přerývaný recitativ. Pozůstalí vrhnuvše se na kolena, objímají a líbají vykopanou zem plačíce, kvílíce, rukama lomí, vypisují dobrodiní, kterých nebožtík byl jim prokázal a chválí jiné šlechetné skutky, které byl vykonal ve svém živobytí. Nejtklivější a nejúchvatnější jest bědování a zpívání dcery nad mrtvolou matky.

V notách toto „narikání“ podati, které bývá často uprostřed slova přerušeno hlubokým vzdechem neb vzlykotem, je těžko, ba nemožno. To slyšeti musí, kdo si o tomto zvláštím zpívaném kvílení pojem učiniti chce.

Vůbec veškeré písně lidu našeho, zejmena slovenské a valašské nutno slyšeti zpívati lidem samým. Vyznívá z nich zvláštní duch, rytmus, přízvuk a přednes, který se nijak naznačiti nedá a nejznamenitější vyškolený zpěvák nezazpívá ony písně týmže duchem, týmže přízvukem, když zpívati neslyšel jich od lidu. Přijdeme-li na Slovensko, každá dívčina, každý jonák, stařec i stařena, ba i každý žebrák nám zapěje až radosť poslouchati.

Spisovatel Emil Karel Franzos pojednal mnoho o písních rusínských, i nebude od místa, uvedu-li zde v krátkosti úsudek jeho, zvláště vzhledem

*) Viz v „Národních Listech“: Staročeské obyčeje pohřební, píše Dr. Č. Zíbrt.

ku vlohám básnickým a skladatelským v lidu slovanském. Můžeme směle úsudek jeho potáhnouti na veškerý slovanský národ i na lid náš na Moravě, jehož písně se tak velice podobají maloruským a rusínským. Úsudek svrchu jmenovaného spisovatele zní asi takto:

„Píseň rusínská nejen že se může stavěti v roveň s písní všech slovanských národů, ale ona převyšuje svou něžností, bohatostí a hloubkou citu většinu, libozvučností a počtem však všechny. Nemožností snad jest, udati hojnosť písní; ve sterých časopisech byly tyto písně vytištěny a nepřejde ani jeden rok, aby tento poklad čítající tisíce a tisíce čísel o několik set nevzrostl a přece, jak maličký jen díl byl posud vytištěn! Podobá se zpěvnosť tato moři, které by chtěl někdo na sudy vyměřiti. Možno že srbská píseň epická se počtem vyrovná písním epickým a dumkám Malorusů; v lyrice však jest národ tentó bohatší nežli každý jiný slovanský národ, ano nežli každý jiný národ světa. — Však ještě více! — Kdyby bylo pro tento dosud ještě tak chudičký národ desetkráte více tiskáren po ruce, nežli jich jest, a kdyby nic jiného netiskly než písně, sotva by nové písně vyčerpati mohly, neřkuli teprve starých, po otcích zděděných. Neboť jak se každým rokem východní haličská a ukrajinská step nesčíslným počtem květin pokrývá, tak vykvétá i nyní ještě nesčíslně mnoho písní. Některá zahyne jako ono kvítí, ale některá padne co semeno na úrodné pole a nese se od úst k ústům.

„Každý rusínský sedlák jest básníkem“ praví jeden ukrajinský učenec; a neméně každá selka básnířkou, připojuji k tomu. Kdo kráčel zemí, kterou tento lid obývá, stane se skorem sám básníkem, hledaje slov, aby vypsal plnozvučnosť zpěvu, jenž ho obklopuje; jakž teprve ten, kdo tento lid zná! Marně bych hledal slov ku vylíčení obrazů, marně bych uváděl jednotlivých zkušeností! Člověk, který mne jednou východní Haličí vezl, recitoval mně na vyzvání mé v jednom pouze dnu více nežli sto větších a menších písní. Večer, když jsem mu jeho ochotu zpropitným odměnil, vzal je váhavě, ujišťuje mne slovy: „Nepřišel jsi pane na toho pravého, mám tak slabou paměť.“ A vskutku, byla mně v jedné vsi severní Bukoviny přivedena stará žena, která mně po několik dnů, pokaždé několik hodin písně přednášela, aniž se rozmýšlela, a také aniž jen jedinou opakovala. Mému přání, by zazpívala některou, od ní samé složenou píseň, vyhověla bez rozmýšlení ihned a improvizovala píseň na dceru domácí; na otázku, zdali by mohla zazpívati píseň již dříve od ní složenou? potřásla záporně hlavou, tvrdíc, že neví již, co od ní složeno bylo.“ —

Na jediné cestě gubernií Pultavou naznamenal básník Bodňanský 8000 písní! Talvj praví: „V bohatých a plodných rovinách Ukrainy povstalo takové množství písní, že se zdá, jakoby každá větev jejích lesních stromů zpěváka skrývala a v každé travičce ozvěna některé písně zaznívala.“ Na tisíce čítá jich Rus, na stotisíce jižní Slovan, avšak na miliony Malorus!

Mělo se za to, že jako v Čechách a na severní Moravě, všude již tvořivosť skladatelská mezi lidem vyhynula. Toto domnění však vyvrátil v nejnovějším čase Bartoš a jiní sběratelé prostonárodních písní na Moravě a na uherském Slovensku.

Ještě jest se zmíniti o tom, že často se potkáváme s nápěvy prostonárodními, nebo jim alespoň velmi podobnými ve skladbách skladatelů staršího i novějšího věku, a proto snad jsou mnozí toho náhledu, že se dostala některá melodie náhodou ze stolka skladatelova mezi lid a takto s textem od lidu básněným znárodněla. Stává se často za posledních a nynějších dob, že mnoho písní jednotlivými skladateli složených znárodní; lze jich však dobře rozeznati od písní lidových, zvláště starých. Ostatně jest i dobře známo jmeno autorů většiny znárodnělých písní.

Jak již shora uvedeno, potkáváme se ve skladbách nových i starých s nápěvy písní lidových. Zdali to nahodilá, překvapující shoda myšlének nebo úmyslné upotřebení známých skladatelům nápěvů lidových, to rozhodne hlubší zkoumání a kritika. Na prvním místě uvádím motýv ve Wagnerově opeře „Lohengrinu“: „Nie darfst du mich befragen.“ Začátek tohoto motývu je stejný s nápěvem v Sušilově sbírce na str. 368. čís. 518. Wagner sám píše ve svém životopise, že když se odvrátil ode všeho moderního směru v opeře a počal pracovati svým vlastním samostatným způsobem, dostalo se mu náhrady a potravy pro jeho melodie z písně prostonárodní. Dle tohoto výroku tím více můžeme souditi, že veliký mistr, znaje též sbírku Sušilovu a uče se z písně prostonárodní, mnohé ku svým motývům upotřebil.

Robert Schumann, který žil nějaký čas v Čechách a nikdy nezapíral, že bral mnohé svoje motývy z písní českých, pravíval: „Nejkrásnější melodie slýchával jsem v Čechách.“ Oblíbenou svou píseň „Když jsem k vám chodíval přes ty lesy“ zpracoval na mnohých místech ve svých skladbách, hlavně ve skladbě pro piano „der Faschingsschwank“. Motýv ve valčíku „Albumblätter“ op. 124. je začátek písně: „Ach není tu není“. V Kreisleriané jsou motývy z písní: „Když jsem plela len“, „Má milá Mařenko“ i znárodnělé „Bětulinko“; v čísle posledním jest upotřebena píseň polská. A i v jiných skladbách Schumannových zaznívají nám motývy písní slovanských. Píseň česká to byla, píseň česká prosté dívky, která působila na Mozarta divem! Mozart bydlel v Praze v malém domku, v utěšeném skrytém údoličku blíže Prahy; tam vzdálen ruchu a šumu městského skládal svou operu „Don Juan“. Vyšel si jednoho večera do sadů zelených, obklopující jeho skromné bydliště, ve strašlivém, pustém stavu duševním, nemaje myšlének ani osvěžení a klidu. I byl takořka v zoufalství. Tu pojednou v šeru večerním zavzněl zpěv. Zpěv ženský, zpěv prosté venkovanky, která prozpěvujíc kráčela kolem vracejíc se z práce domů. Napjatě a u vytržení naslouchal Mozart zpěvu dívčímu i dlouho ještě seděl rozechvěn a radostně dojat i zadumán v klidu večerní samoty, když již dávno byl zpěv v dáli zanikl. Uchýliv se pak do své pracovny a usednuv ku svému stolku, věděl již, kterak svoje dílo napsati má.

A což Hayden? O Haydenových skladbách pojednal ve zvláštní brožurce prof. Kuhač ze Záhřebu, v níž dokazuje, jak upotřebil a zpracoval veliký mistr prostonárodní písně chorvatské ve svých znamenitých skladbách. Dokazuje mezi jiným, že hymna rakouská, která náleží k nejkrásnějším toho druhu, je částí písně chorvátské. Bývalý poslanec důst. P. Ig. Wurm zmínil se svého času o této věci na radě říšské, doloživ: „Budujeť město Vídeň Haydenovi pomník, buduje ho skladateli, který nikdy nezapíral, že motývy ku svým skladbám a nadšení svoje čerpá

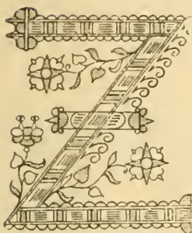
z písní národních!" Hayden byl rodem Chorvat z obce Rohrau u Hainburku, kdež byl otec jeho učitelem.

Konečně zdá se nám, že i v Beethovenových skladbách zaznívá duch hudby slovanské, zejmena v jeho „Symfonii pastorale"; též v Mozartových a Šubertových skladbách; tak v písni „das Lied des Harfenisten aus Meister Wilhelm" nacházíme nápadnou shodu s písní v Sušilově sbírce na stránce 518. čís. 107.

Luther, Händl a Bach konečně čerpali mnohé z písní nábožných českých, které dávno našly ozvěnu v Německu a jsou do dnešního dne oblíbeny a zpívány od sousedů našich. A takto píseň lidu, národa slovanského ode dávna opanovala svět hudební, aniž si toho kdo povšimnul. — Budiž toto vědomí pro nás částečným dostiučiněním pro nespravedlivé úsudky o nízké vzdělanosti národa našeho.

Obrázky folkloristické z mor. Valašska.

Podává **Mat. Václavek**, ředitel měšť. škol na Vsetíně.

a nynějšího ruchu národopisného dostalo se nám do rukou několik zajímavých věcí folkloristických, z nichž tuto tři podáváme ukázkou. Podržujeme při nich aspoň ze začátku týž pravopis, jaký jsme shledali u písařů dotčených věcí.

Co se prvního obrázku týká, odkazujeme laskavého čtenáře na svůj článek v Časopisu tomto č. 29. r. 1891., v němž hovoříce o dobývání pokladů vytkli jsme všeobecně, z jakých pohnutek Valach odhodlává se vyhledávati pokladů. Neníť to lakota po penězích, po mamonu, ale je to u něho pouze touha, aby sobě a své rodině „pomohl". Dobývaje na příhodných místech pokladů přivolává ku pomoci nikoli zlé duchy, ale samého Pána Boha a jeho anděly, „aby všecky věci škodlivé od něho odňal a jemu dobré budoucně propůjčil skrze Pána našeho Ježíše Krista".

I.
O virgulích.

Shledeg Lyskowi Prautki tryhranné na wirgule gednoroční, ktery geden rok ze Země wirostly a uřež ge proti wegchodu slunci gednim trhem. Udělej zespod na nich křížek a máš je řezati na Svatý Duch aneb na vánoce aneb na Tři krále a napiš na nich na čtyřech stranách na tom prutu na každé straně jedno slovo. Na jedné straně Kašpar †, na druhé straně proti tomu jménu Baltazar †, na třetí straně Melichar †, na čtvrté straně proti tomu jménu napiš Machon a říkej Otče náš, Zdrávas Maria a Věřím v Boha a potom tuto modlitbu:

Pane uslyš modlitbu mou a Pán Bůh buď s námi s touto mocí, jehožto opatrnosť svým spůsobem nesklamána, tebe nábožně prosíme, abys všecky věci škodné od nás odjal a nám dobré budoucně propůjčil skrze Pána našeho Ježíše Krista. Amen.

Pane Bože, Otče nebeský, Jesu Kriste, Synu! Tě prosíme pro pravdu tvou a pro narození tvé a obřezání tvé, pro křest tvůj a pokušení tvé,

pro kříž, utrpení a pohřeb tvůj, skrze z mrtvých vstání, do pekel vstoupení a na nebe vstoupení tvé.

Jest-li tuto poklad leží zlata aneb stříbra pod zemí, pod kterým stromem aneb na kterém místě, jakož jsi ukázal Panně Marii skrze Gabriela archanděla tajemství vtělení jeho, který jsi poklad všeho potěšení. Potěš nás hodné služebníky tvé na tomto místě a poklad za dar ukaž mi skrze virkule z lísky učiněné ve jménu Otce i Syna i Ducha Svatého. Amen.

Kde se hnou virkule v ruce tvé na kterém místě, tu máš státi, dokud tobě právě neukáží. Kde jest poklad, tu kopej, avšak pro duchy kořenův zásobiti máš.

Duchy citovati.

Kdo chce jakého umění od Boha dosáhnouti, ten se musy předně Pana Boha bati, Źiwot Pobozni westi, Kněh čitani Pilen byti a často se modliti obzwlasstě pak ma tuto modlitbu říkati.

1. dne nového měsíce ihned při svitání při první hodině. Po 2. mezi 9. hodinou, po třetí hodině, před soumrakem po 4. hodině, potom naposledy po 5. hodině. Chceš-li v neděli: tehdy nábožně rozjímej slovo Boží. Almužny dávej. Posti se snažně a potom když se na své lože položíš, žádnému, coť bude zjeveno tobě, všetečně nepovídej.

Modlitba.

Ve Jménu tvém, nejdobrotivější Spasiteli, modliti se budu šťastně, Svrchovaný Bože Otče, Nejmilejší Ježíši Kriste, Nejmoudřejší Duchu S. osvětiteli nejsvětější v Trojích osobách jediný Bože Všemohoucí a silný a Nejsladší Králi Králův, Nejvyšší Stvořiteli všeho Umění, Nejmocnější Řiditeli všech věkův Kralující. Svatý S. S. Kristus Pán jest ve středu zrazen a židům v ruce dán. Svatý S. S. Kristus Pán dal ve čtvrtek své Tělo a svou Krev za Pokrm. Svatý S. S. Kristus Pán v pátek za nás ukřižován. Svatý S. S. Pane Bože prosíme Tvé Svaté Božské milosti poníženě se vší pokorou, rač mi býti milostivým spomocníkem, aby tato práce má prospěšna byla skrze Tebe Pane Bože a skrze tyto Svatá Jména Agios †, Otheas †, Athanatos †, Tetragamanton †, Adonay Agladoth. (Slova tato jsou ovšem částečně zkomolena.)

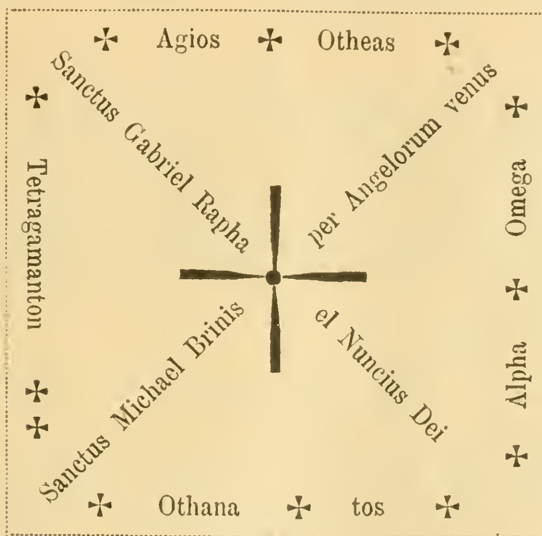
Pane Bože všemohoucí rač se nade mnou hříšným smilovati a mně anděla svatého, kterého Jsi mi k ostříhání duše i těla dáti ráčil a pod svou mocí máš, všecko, co jest v nebi i na zemi i pod zemí, skrze Tvé Pane Kriste vtělení a narození, skrze Tvé obřezání a obětování, skrze tvůj křest, půst i pokušení, skrze Tvé umučení i usmrcení, skrze bok Tvůj proklaný a Tvé nejnovější rány, skrze pohřeb Tvůj a do pekel vstoupení, skrze Tvé slavné z mrtvých vstání a na nebe vstoupení, skrze ducha Svatého na apoštoly seslání, skrze moc, česť a chválu Tvou Božskou, který máš souditi živé i mrtvé. Všemohoucí, milosrdný a dobrotivý Pane Bože: Rač uslyšeti tuto modlitbu mou a mně anděla svého, kteréhož Jsi mi k ostříhání těla i duše dáti ráčil, seslati, aby mi tuto noc ve snách oznámil a v pravdě pověděl (jmenuj, co chceš) skrze Tebe Jezu Kriste Spasiteli náš milý, jenž s Bohem Otcem i Duchem Svatým rovný Bůh živ jest a kraluješ na věky věkův. Amen.

Králi nebeský a Pane nade všemi věcmi, Spasiteli všeho světa, račiž přítomen býti mně hříšnému, abych tuto věc, kterou jsem před sebe vzal,

šťastně vykonati mohl, a rač mně seslati Svého sv. anděla k ostříhání duše i těla mého mně daného, ať mi tuto noc beze všeho klamu poví a pravou pravdu oznámí (oznam, co chceš) . . . .

Všemohoucí věčný Bože, kterýž Jsi mi svatého anděla Svého k ostříhání prve nežli jsem narozen byl, zříditi a dáti ráčil, dovol svatému andělu mému, ať mně této noci ostříhá a mně vinšuje i pravdu zjeví (jmenuj, co žádáš), nechť mne ochraňuje každé hodiny a po tomto bídném životě k Tobě, kterýž Jsi pravé světlo, přivede skrze Pána našeho Ježíše Krista. Amen.

A napiš sobě tuto figuru na panenském pergamentu a napiš sobě v pravé ruce dlani Alfa a Omega a polož sobě tu figuru s pravou rukou dlaní pod ucho a říkaje Otčenáš, lehni ve jménu Otce i Syna i Ducha Svatého. Amen.

* * *

Ale i kus alchymie provozovalo se od jednotlivců, jak následující výpis z černokněžnické knihy dokazuje.*)

Zlato dělati.

Takto Ssimon Wlach Zlato palil:

Vzal dva Hrnce / w jednom udělal diru při samim dně a wložil sstiru dewět / a tak mi pravil, že gich ma biti tolik.

Y vzal druhi Hrnec poliwani / zakopal ho do Země w břehů a wložil do něho tito wěci / Wzal Antimonaspiklosu 2 loti: wagsstanu 2 loty / paleniho bilo letku 1 lot / witrolimu modrého 1 lot. A setřel všecko na prach a vložil do toho hrnce železo a k tomu měď a druhý s těmi devíti štíry vpustil na dva prsty a křidlou přikryl tím ciplíkem dolů a zamazal a nakladl dříví.

*) Opatřil laskavě p. uč. Jos. Zelený v Léskovci.

I šli jsme odtud pryč, pak přijdouce hledali jsme a byl jest v dolním hrnci olej a v horním zůstal prach. A ze železa a z mědi udělalo se pravé zlato a roztínal ho sekerou a nalezlo se v něm co navrchu a když rozpálil železo dobře, tehdy ho smáčel v tom oleji a hned velmi zbělelo a popadalo se, jako by se mělo rozsypati a při tom po druhé rozpálil a posypal ho tím prachem a tak ho obrátil v dobré zlato a nesli jsme ho k zlatníkovi a prubíroval ho a pravil, že jest lepší nežli uherské zlato: prubirovaná věc!

* * *

Stříbro dělati.

Vezmi štíra strakatého, vlož jej do hrnce nového a vlož měď a železo, přikryj pokličkou a zamaž a usuš. Potom vlož na oheň, ať shoří a najdeš měď ve stříbro obrácenou.

II.

Na Valaších bývala druhdy bezpříkladná jistota a bezpečnosť osoby i majetku. Zámkův u chat neměli: ve dne i v noci bylo vše přístupno. Místo zámků zaujímaly háčky a závory. Avšak někdy přece vyskytnul se výjimkou nějaký škůdce na poli, ve včelíně, na zahradě, zřídka kdy blíže domku nebo v něm. V případě takovém, když měli důkazy nepopíratelné o nějakém škůdci, zloději, nenamáhal se gazda valašský snad nějakou hlídkou noční, nebo pronásledováním a na konec soudem nějakým, nýbrž utíkal se o pomoc rovněž k Pánu Bohu a následující modlitbou zaklínal zloděje.

Modlitba na zloděje, aby nemohli nic ukradnouti a zastaviti ho.

Ja wychazym s pomocy Boži, ochranůjž mně swatá Trojice Ježíš, jsteli kdo sylnější můž nežli Bůh, ten přichil se ke mně, jest-li jest zmocy nepřítele, tedy Pán Bůh Ježíš mezy mnoů a tebů zlodeji. Já na tě budu patřiti a na tebe zloději tři krůpěje krvi majíce Krista Ježíše kladu: první krůpěj na tvé plíca, druhú krůpěj na tvé játra, třetí krůpěj na tvé srdce a osobu, abys ty nemohl z toho místa ani jednoho kroku, ani půl kroku, ani čtvrť kroku učiniti, ani jakým způsobem se hnouti a tak se pevně držel a stál na tom místě, kde mi co ukradeš [: buďto při domě aneb v poli, v zahradě, neb včelíně, aneb kde koli to místo jmenované jest toho člověka :], abys tak pevně stál, jak byl Pán Ježíš třema hřebíky na kříži přibit a jak se hřebík ve zdi pevno drží, tak abys pevno stál a zůstal na tom místě, kde mi co ukradeš. A jako voda stála v Jordáně, když svatý Jan křtil Krysta Pána, abys tak stál a nikam mi nešel a já to tobě zloději na pokání činím, že musí čtyry a dvacet hodin stáť a to ve jméno Boha Otce i Syna i Ducha Svatého Amen. Na počátku bylo slovo Bůh, Stvořitel nebe i země, ano všecko dobré pro člověka na zemi. A já takto pravím: Stavím i tebe zloději [: muže a ženo:] Bůh má své místo, stavuji tebe a tvého kroku tak dlouho, až já okolo svatého Kříže obejdu, kdež sám Kristus Pán na něm viseti ráčil. Bůh mně pomáhej stavěti tebe při tomto včelíně [: zahradě, domě, poli :] Včil jsem si umínil jíti, Bůh Otec Syn i Duch svatý račiž při mně býti, aby mně

žádný zloděj nemohl nic ukradnúti [: při domě, v poli, v zahradě, ve včelíně :]. K tomu mně dopomáhaj Bůh Otec, Bůh Syn, Bůh Duch Svatý. Amen.

Kdo jest silnější než Bůh, ten přichyl se ke mně, aneb Pán Ježíš jest jméno jeho. Ježíš na věky kraluj, aj král Židovský jeho tytul. Amen.

Propuštění zloděje.

S těmi slovy a silú, kterými jsem tě svázal, s těmi slovy a silú tě propúštím: Jdiž zloději ve jméno Boha Otce, Boha Syna, Boha Ducha Svatého, ve jméno Trojice Svaté. Amen. Otče náš, jensi v nebesích, posvěť se jméno Tvé, přijď k nám království Tvé, buď vůle Tvá jako v nebi tak i na zemi atd.

III.

Náš lid má mnoho prostředků po ruce, jimiž si pomáhá od všelikých neduhův a nemocí. Skoro každá nemoc má i svůj význačný lék. Nemůže-li ze svých domácích prostředků nemoci zažehnati, utíká se k různým „božcům“ a „bohyním“ o radu a pomoc, nebo užívá různých zaříkacích modliteb a formulí, jimiž zlo všeliké zapuzuje. K modlitbám a formulím zažehnávacím náležejí i žalmy, které tomu, kdož je v případnostech rozličných, ať v nemoci, ať v nebezpečí nějakém, ať v chudobě nebo jakékoli tísni tělesné nebo duševní odříkává, kýžené rady a pomoci poskytují.

Uvádíme tuto 36 případů, v nichž člověk postaven jsa v tísni jakékoli a žádostiv jsa pomoci, jen dotčený žalm „říkati“ (po případě rady udělené poslechnouti) může, aby si pomoci zjednal.

1. Kdo chce přes pole jíti, říkej žalem 23. sedmkrát, tak se tobě šťastně povede a budou se báti tebe všichni nepřátelé tvoji.

2. Když nemůže nemocný spáť, napiš žalem 25. a polož ho na jeho hlavu.

3. Před čáry a blázněním a všemi tvými nepřátely říkej žalem 26., tak budeš osvobozený.

4. Když někoho šlak trefí, říkej jemu žalem 29. do ucha a bude toho šlaku sprostěný.

5. Napiš žalem 35., říkej ho a nos na pravém rameně přivázaný, tak budeš osvobozený ode všeho nebezpečenství a chudoby.

6. Kdo mnoho protivenství a nepřátelství má, ten ať říká žalem 42. ustavičně, tak tobě nebudú protivni.

7. Když ty chceš před vrchnosť jíti, tak říkej žalem 43. a přivaž jej na pravé rameno, tak ty jeho užitek zkusíš.

8. Když ty máš do vojny jíti, tak říkej žalem 46. sedmkrát až na ty slova: „a vozy spaluje ohněm,“ tak nebude žádný moci před tebou zvítěziti, ani obstáti.

9. Chceš-li krev anebo ženskou zbytečnú její nemoc zastaviti v čas květu jejího, tak napiš žalem 51. až na ty slova: „o Bože, Bože Spasiteli můj“ a zavaž to tomuto nemocnému, tak zastaví se krev; ženě ale musí se přivázati na žebra.

10. Napiš žalem 52. a přivaž ho těhotný ženě na rameno, tak se zadrží její plod až k náležitému času.

11. K dobrému štěstí a proti svým nepřátelům pak čti žalem 53. sedmkrát, napiš ho také a nos při sobě.

12. Jest-li od tvojich nepřátelů súžený jsi, tak říkej žalem 54. sedmkrát, budeš osvobozený.

13. Má-li žena krvotok, tak vezmi sklenici vína a říkej žalem 56. sedmkrát, dej jí vypit, tak přestane její krvotok.

14. Chceš-li ty čary tak při člověku, tak při rudách aneb po kladech rozvázati, tak říkej žalem 58. sedmkrát, nemůže pak takového víc občarovati, ani zaslepiti nebo omámiti.

15. Přijdeš-li do núze, tak říkej žalem 65. sedmkrát každý den, tak budeš s pomocí Boží sprostěný.

16. Napiš žalem 68. a zakopej ho pode dvéři tvého nepřítele domu, tak budeš věděť, jak se jemu díti bude.

17. Říkej žalem 71. sedmkrát, tak přemóžeš všecky nepřátely tvoje a dosáhneš všeho, co požádáš před právem a všudy.

18. Napiš žalem 77. na široké sklo, myj ho čistú vodú a když někdo bude občarovaný, bude osvobozený.

19. Abys u krále i knížat a vrchnosti ve vlídnosti byl, napiš žalem 84. až na ty slova: „a viz tvář pomazaného tvého"; přivaž to sobě na pravé rameno.

20. Napiš žalem 85. na bobkovém listu a pokuř jej s mastiricú a potři růžovým olejem a namaž tvůj obličej s tím, budeš šťastný bez všecké škody.

21. Když někoho hlava bolí, čti žalem 89. nad vodú a přivaž nemocnému na hlavu a bude zdráv.

22. Napiš žalem 92. a zmyj ho čistou vodou, pokrop ňú v domě tvého nepřítele nebo nalej mu pode dveři jeho, tak budeš od něho skrze Boha ochráněný.

23. Modli se žalem 94. každodenně 7krát, tak budú všichni nepřátelé tvoji před tebú utíkati a báti se tebe budú.

24. Jestli tobě nechce učiniti, co ty chceš, tak říkej žalem 96. sedmkrát skrze 8 dní a napiš ho ve jméno jeho a jdi směle k němu a žádej, co ty chceš, on tobě to učiní.

25. Abys příjemný a vzácný u lidí byl, anebo před vrchností když něco vyříditi máš, čti žalem 99. sedmkrát nad vodou a umyj se ráno s ňú, když vstáváš.

26. Chceš-li dobromyslný a veselý býti, tak čti z rána žalem 103. prve než z domu vyjdeš, tak najdeš radosti i potěšení.

27. Jestli je někdo od mnoha nepřátel obklíčený aneb ve vězení zavřítý, tak žalem 118. sedmkrát nad koflíkem vodou naplněným až na ty slova: „otevři mi brány spravedlnosti," tak púta s tebe spadnou a budeš vysvobozený.

28. Když ty s někým před právo aneb do bitky jdeš, říkej žalem 122. sedmkrát nad koflíkem vodou naplněným, do které slunce nesvítilo, pokrop ňú rybářský nevod (síť), tak naplníš mnoho ryb. (?)

29. Napiš žalem 128. na jakékoli sklo, zmyj ho zase vodú a vlej na to místo, kde mravenci jsou, uteče jisto. (?)

30. Napiš žalem 124. a přivaž ho na pravé rameno, když někdo nemůže moču pustiti, tak půjde moč té hodiny.

31. Chceš-li svoje role aneb včelín zachráněný míti, napiš žalem 129. na čtyry cedulky a zakopej do čtyr rohů tvého pole aneb ve včelíně.

32. Kdo těžké sny mívá, napiš žalem 130. a přivaž na pravé rameno, tak nebude nikdy žádný takového míti.

33. Aby jeden každý k člověku přívětivý byl, tak nos 133. žalem napsaný u sebe a čti jej 7krát nad dobrým růžovým olejem a namaž se s ním.

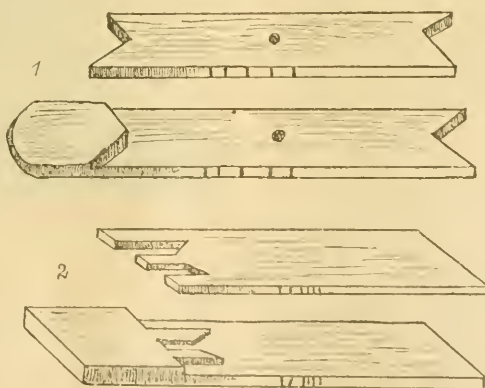
34. Přijde-li někdo o usedlosti a do nouze, pak čti žalem 143. sedmkrát až na ty slova: „vytrhni mne z nepřátel mých Hospodine“ — tak budeš rozvázaný. (?)

35. Přijdeš-li mezi mordéře, tak říkej žalem 141. sedmkrát a budeš vysvobozený.

36. Říkej žalem 148. každodenně ráno a večer sedmkrát, tak budeš požehnání Boží v tvém domě cítiti.

Drobnosti.

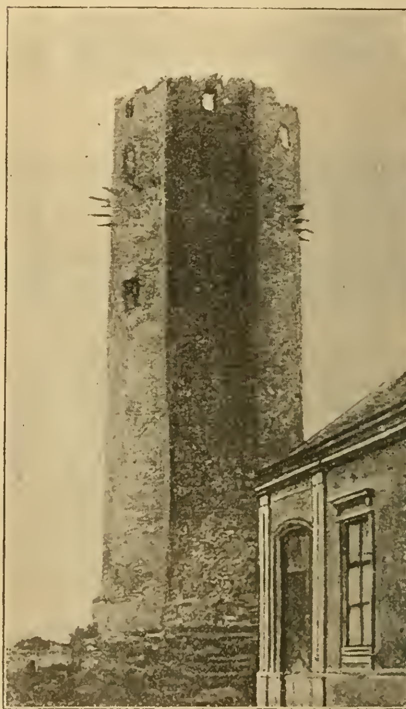
O vrubu čili rabuši sdělil nám p. stavitel K. Hladiš v Mor. Ostravě následující: „Zde na Slezsku říkají jim robuš, pomalu však vyšly ony zde úplně z užívání. Já jsem těchto robuší nikdy neviděl jiných upotřebovati, ale čta o nich před časy, zavedl jsem je sám při větších stavbách svých, poprvé r. 1875 až 1878. v Těšíně. Malá, praktická dřívka tato se obecně líbila, osvědčila a ujala. Robuš sestává ze dvou dřívek, rozštípnutím vzniklých; jedna (delší) polovice má na jednom konci hlavičku, která může býti všelijakými zuby opatřena, do nichž se druhá částka, stejnými ale negativními zuby opatřená zapasuje. Zacházení s robuší je velmi jednoduché. Objednatel nebo zaměstnavatel podrží si jednu polovici, dodavatel nebo dělník pak obdrží druhou; jakmile jeden náklad (nebo 1 metr) materiálu odveden nebo jeden pracovní den odbyt atd., složí se obě polovice jedné robuše na sebe a učiní se po straně do obou polovic zároveň jeden zářez — vrub, vroubek, načež se opět jedna polovice odevzdá dělníkovi resp. dodavateli. Když je celá strana (resp. obě strany) robuše takovými řezy (vruby) pokryta, sečtou se tyto, pořezaná strana se zase na hladko ostrouhá (ohobluje) a vřezy činí se znova. Kontrola je při tom úplně spolehlivá, poněvadž přiloží-li se obě polovice robuše k sobě, vřezy spolu úplně souhlasiti musí. Na jednom konci bývají robuše provrtány, aby se na špagát nebo drát navléci daly. Také bývají označeny číslicemi, aby se patřičná polovice mezi množstvím ihned najíti dala“. — Pan stavitel Hladiš poslal nám 8 takových robuší nově zhotovených s různě ozubenými konci; jednu z nich zobrazujeme pod č. 2. na str. 139.

Vruby.

O starobylosti tohoto způsobu účtování pomocí vrubu u nás podal nám pan Fr. Em. Tischer (v čís. 34. toh. časop. str. 83. mylně udáno: Fischer) z Jindřichova Hradce tuto zprávu: „Vrub znamená zářez pro paměť, kterým se něco zaznamenává, na př. pinty piva u sládka odebraného, jak mnoho piva navařil, jak mnoho sladu obdržel, co kdo je komu dlužen nebo jakou část roboty byl vykonal. Nejvíce upotřebovalo se vrubů v pivovarech při vybírání deputátního piva úředníkům od vrchnosti určeného. V archivu jindřicho-hradeckém zachovalo se několik vrubů rozdílně ozubených. Jeden z nich (vyobrazen pod č. 1. na str. 139.) má tento nápis: „Vrub s pilařem na řezání reylů (t. j. špalků, kmenů; viz Kottův Slovník) od sv. Havla letha 1586. až do sv. Jiří letha 1587. od jednoho po 4 den(árech) čes.“ Od tohoto vrubu tedy podržel jednu polovici pilař a druhou buď úředník panský nebo vozka, jenž špalky nebo prkna přivážel. Při kladení účtů byly obě části vrubu, jak tečka uprostřed značí, nožem protknuty, malým dřevěným hřebíčkem spojeny a k účtům přiloženy. Nejčastěji upotřebovalo se vrubů, jak řečeno, v pivovarnictví. Na jednu várku brávalo se na př. 50 korců ječmene a várka označovala se jedním zářezem na vrubu. Jednu část vrubu měl písař obroční, druhou sladovník. — Některé jiné vruby v archivu jindřicho-hradeckém mají tyto nápisy: „Vrub s Janem Chvojkou na ječné várky od sv. Havla 1596 až do sv. Jiří 1597.“ — „Vrub s Štanglem na ječné várky od sv. Havla 1596 až do sv. Jiří 1597“ atd. Doklady listinné o starobylém užívání vrubu u nás, uvedeny v Brandlově Glossáři a Kottově Slovníku. Rčení „Máš u mě vroubek“, znamenající: „učinil jsi mně něco (zlého), co ti nezapomenu, ale splatím,“ má z těchto starých vrubů, rabuší svůj původ. — Slovo „rabuše“ je s vrubem totožné; pochází od rabiti. Slovensky rovaš, což Kott vykládá: mezera (po nařízuutí). — Pan Jakub Lolek, nadučitel ve Zvoli upozornil, že rabuše užíváno také ve mlýnech; jedna polovice přivázána ve mlýně ku provázku od měcha, druhá pak dána onomu člověku, jemuž pytel s melivem náležel. Že obě polovice rabuše k sobě se hodily, do zubů zapadaly, bylo známkou, že dotyčnému člověku ten pytel patří. Rabuše však znamená ještě něco jiného, a sice právo choditi do panského lesa na souš, trávu a pod. Někde dává se svolení k tomu písemně; jinde obejdou se bez toho; hajný zná již své rabušáky. Za rabuši dlužno v lese robotovati: stromky sázeti, kopati, na hon jako honák choditi atd. Proč se nazývá toto právo „rabuší?“ Zaznamenávalo se snad někde vykonávání jeho zářezy na vrubech? Pozoruhodno je, že „vrub“ znamená dle Kottova Slovníku také „právo v lese cizím dříví porážeti.“

Loupežnická věž ve Znojmě. Laskavým prostřednictvím ct. spolupracovníka našeho p. Jarosl. Palliardiho jest nám možno předvésti čtenářům našim ve věrné reprodukci onu historickou znamenitosť, o kterou město Znojmo koncem července t. r. připraveno bylo. Věž ta stála na předhradí znojemského knížecího hradu, byla druhdy 40 m. vysoká, od té doby však, co neměla dřívější špičaté střechy, t. j. asi od 200 let, obnášela výška její jenom 32 m. Z venčí byla osmihranná, uvnitř pak kulatá. Průměr vnitřní prostory její obnášel 6·7 m. Zdi její byly 2·16 m. tlusty a spočívaly na základech 4 m. hlubokých a 3·16 m. tlustých. Asi před 15—20 lety byla země kolem věže za příčinou upravení cesty na 4 m. hluboko odkopána. Tato okolnosť, jakož i ta věc, že věž nemajíc již po tak dlouhé věky žádné střechy,

„Loupežnická“ věž ve Znojmě, sřícená dne 25. července 1892.

vystavena byla ničícímu vlivu deště, způsobily její konečnou záhubu. Ačkoli již před 3 lety znalecké ohledání její dokazovalo nezbytnou potřebu rychlé opravy, nestalo se přece se strany obce znojemské ničeho na záchranu této zajímavé památky stavitelské. V první polovici července t. r., když se stále větší a nové trhliny na věži objevovaly, svolána opět komise na ohledání věže, při níž zastoupena byla c. k. ústřední komise pro zachování památek uměleckých a historických konservatorem prof. Aug. Prokopem. Dobrozdání komise znělo v ten smysl, že má věž obepjata býti lešením. Nežli však k provedení usnešení toho přikročeno, sřítila se věž v noci ze dne 24. na 25. červenec, při čemž zbořeno také sousední stavení, v němž zasypána trojčlenná rodina pivovarského strojníka Škody. — Název „Räuberthurm" (loupežnická věž) odvozuje se z oněch bouřlivých dob před husitskými válkami, ze začátku XV. stol., kdy markrabata moravští Jošt a Prokop o panství v zemi spolu bojovali. Tehdy zmocnil se Prokop Znojma lstí; hejtmanem vojsk jeho byl pan Hynek z Kunštátu, zvaný Suchý čert. Ten, jakož i druhý vůdce vojsk Prokopových, Jan Sokol z Lamberka, statečně hájili Znojmo proti útokům vojsk Joštových a spojeným s ním Rakušanův. Na to přešel Hynek Suchý Čert k offenzivě, která za těch dob záležela v podnikání loupežných výprav na statky pánův nepříteli sloužících. Znojemští konečně, nepřejíce panu Hynkovi ani markraběti Prokopovi, otevřeli v noci tajně brány města Joštovi, jenž s vojskem tam vnikl, posádku zajal a dal popraviti. I Hynek Suchý čert sťat byl v Brně. Na tyto doby šerého bouřlivého dávnověku upomínala dosud každého příchozího ve Znojmě prastará věž „loupežnická". V těchto dnech rozebírají se poslední trosky její a Znojmo je o jednu charakteristickou památku stavitelskou chudší. O štěstí ještě možno mluviti, že padající věž nezasáhla blízkou hradní kapli v byzanckém slohu stavěnou, tak zv. Heidentempel, jejíž velezajímavé fresky, ze XIII. stol. neb ještě ze starších dob pocházející letos nákladem obce znojemské obnoveny byly. Obraz kaple a popis fresek přineseme příště.

V. H.

Z pamětní knihy města Boskovic. (Sděluje Fr. Lipka, mag. pharm. ve Slaném. — Dokončení). O popravách v Boskovicích jsou zde tyto zápisy:

1702. zatoužil ze šatlavy šenkýř (?) — na hranice — (toto místo je nečitelno) — — ten byl na kusy roztrhán a zakopán, byla — — šebetovskýma, nebo nechtěli dovoliť ho tam vést přes jejich lesy, ale Matěj Havelka poukázal, kudy předky takové zlé paměti, kteří sebe o život připravili, vyváželi z města Boskovic, tak musili popravního mistra nechat s ním jet, kudy M. Havelka šel.

1703. 8. aug. byl těm vězňům, kteří Pavla Holáska ve Skalickém mlýně vyrabovali, ortel čten — — — 5. sept. byl popraven z nich Frant. Sytaře syn, oběšen, Franta Sekerka též, pastýř Jakub Pokorný též na řetázkách — — —

1704. v pamětní den před sv. Tomášem byla poprava v městečku Letovic(ích), věšeli v lese 7 cikánů a 8 cikánek, jedna byla těhotna, nic jí nepomohlo, umříti musila.

1708. 3. octobr. byla poprava Frant. Karlinského — — byl sťat, tělo na kolo, hlava na špicu — —, udělali zloději obci zdejší útraty 696 gr., na to dostalo se náhrady 13 gr.

1724. 5. dec. dle práva stanného (aneb standrechtu) byl Jan Kotvald, ovčák panský, pro jeho výstupky, které učinili jeho kamarádi, když — — — Husrlovi židovi zdejšímu — — — peníze pobrali, v radovém žlíbku na hrušce oběšen a jeho manželka Dorota pro zahubení dítěte po smrti jeho, když se s jiným dopustila, byla na stínadle za ulicí německou sťata, do hrobu dána a kůlem skrze srdce proražena.

1732. dne 20. Juni dostal se Heršl L..., žid do arestu zdejšího, že ukradl svým kamarádům Prostějovským, v plátnech handlířům, 1300 r. peněz v hospodě Tvarožnické. Na to byl 4. mart. 1733. zde v Boskovicích blíže spravedlnosti na čekanu oběšen, kdežto duchovní napomínali v víru a půst, aby se obrátil. On je divně — — — a když na řebříku byl a pan farář Kunštátský jej napomínal, on mu k......ů nadal, aby šel k svým k....m. Tak umřel židem.

1736 5. Januari vezli 4 sousedy Mlatkovské do Nikolspurku stran jejich procesu do areštu, byli tam až do 5. máje 1737.

O živelních pohromách a pod. Pardubský poznamenal: 1713. vyšel oheň o 12. hod. v poledne od Václava Eliáše skrze sušení konopí. Vyhořelo 8 domů až po rathous a panský dům.

1715. 22. sept. Židy zatlučeny, proto že seslal Pánbůh morové nakažení. — Na jiném místě pokračuje Filipovský: V tomto městě 1715. řádila infekti (neboli) morová rána 26 týdnů, v kterém čase mimo inficirovaných a zas ku zdraví přišlých lidí umřelo z křesťanů 136 a z židů 892 osob. (Viz Čas. mus. ol. VII. str. 91.)

Pard. 1717. dne 13. Juni zvonili poprve všemi hrubými zvony proti mračnům. 1720. 8. Juni na sv. Medarda veliké povětří, 14 dní — nadělalo škodu; 20. aug. z dopuštění Božího přišla v poledne veliká povodeň, že jí nebylo pamětníka, že voda přinesla až 2 centy těžké kameny ke kostelu všech svatých. 1722. 17. Juli na malé věži malým zvonkem poprve proti mračnům zvonili, (což před tím nikdy nedělali. To naučení z města Prostějova jest.

1740. dne 22. august. okolo 5. hod. s poledne letěly muchy, zde říkají jim hadihlavy, mnoho tisíc milionů. Žádná se nedala chytit.

1705. 5. Martii byli jsme na zámek... citýrováni, nebo chtěli p. officíři, abychom vozili kamení na ty nové maštale před zámkem, ale my sme se nechtěli uvolit, neb zdejší sedláci již ho něco přivezli, ale my ne.

1708. začali stavět mezi židy jen na překážku měšťanům sklep bardon. 9. aug v té nové hospodě mezi židy (počalo se) šenkovat pivo, uličníci velice tam šli k židovi.

1708. 22. aug. byli vysláni J. C. kn. Milostí strany té hospody p. Lorenc Kučera, Jan Kučera, Martin Lang, Šimon Mikuláš, ale nic u něho obdržet nemohli.

26. aug. byli jsme měšťané zase citýrováni na zámek strany té hospody po jednom, neb — — — purg. Václav Slovák, Jakub Slouka, Jakub Pokorný, Lorenc Hradkovský a Řemenář seděli za stolem hejtmanovým a tu hejtman Karel Byn a Karel Vincovský, důchodní, hrubě na to stáli, abychom se podpisovali, že dovolujeme ji knížeti mít, ale málo jich svolilo a se podepsalo.

1710. dne 14. Januari bylo convocati u p. Jos. Kučery v příčině koňského trhu... též o zvýšení lánů i komínů, též o útraty s delikventy, co Holáska obrali...., aby se podal starší císařovnej memorial za přímluvu těch věcí. Když přišlo o bardon židovský, nechtěl o něm p. Frant. Pštros nic slyšet, abychom o něm taky psali; když mu Ant. Pardubský prál, že při té hospodě nechce slova ztratit, on zdvihl na něj špaňhelku a chtěl ho uderyt, že jsou mu všichni čerti potom, aby jsme sobě o ni stáli, že je nás více.

1711. 17. januari vzali jsme u...... žida víno, co šenkoval křesťanům. Byli jsme u p. hejtmana na stížnosti, nechal ho...... v zámku, až položil pokutu 11 kp. 40 g.

23. august. vzali jsme chlapci klášterskému flaši a 17 g. peněz, když šel k p. faráři Heglovi pro víno. Přišel Pater Blažej k staršímu Frant. Štrausovi o to, navrátilo se, odpověď se stala, že my měštané v panském domě máme víno za peníze!

1712. 26. Febr. přivezli sem ryby ze Svitav. Šenkýř pansko-domský na ten čas Matys Trávníček jim zbraňoval a zapovídal, aby jich neprodávali, ale nestalo se po jeho vůli, nebo jsme ho předešli u p. hejtmana a on zůstal s dlouhým nosem.

1714. 31. decemb. sem přijel kníže pán a dne 3. Januari 1715. byl úřad a my měšťané z ulic citýrováni na zámek strany špitálky a těch zahrad, které měla vrchnosť ve svém užívání, které se obci s mocí vzaly a my o ten židovský šenk bardon, který proti privilejím a nám měšťanům se na zkázu vystavěl, že bychom my: Lorenc Oderský, Frant. Kořínek, Šimon Mikuláš a já Antonín Pardubský, huličníky naváděli proti knížeti Pánu, což dokázat nemohli, na to nám s mocí chtěl p. Karel Venclovský měšťanům dát 200 rýnských a z těch lánů, ze kterých my měšťané platíme, že kníže Pán platit bude, ale my jsme nechtěli na to svolit.

1718. 14. Juli přijel sem p. krajský hejtman Leopold Sak po druhé na komisi; dne 15. o 8. hod. se začala; 16. složili přísahu Frant. Štraus, Lor. Oderský, Jak. Pštros, Vilém Kulhánek a Anna Krubrová strany podpisování o židovskou vystavěnou pivnou hospodu, k té přísaze jsme ostatní nebyli puštění, jenom oni.

1725. 14. Juli dostali jsme se do zámeckého vězení pro kontribuční rest, který byl vykázán od král. úřadu knížeti Pánu; v pivárně nás zavírali.

1726. 26. aug. byla v zámku komise.... v příčině obecních užitků, neb uličníci usilovali u knížete Pána, aby obrátil várky městské na celou obec, ale měšťané podle naší povinnosti jsme tomu odpírali a nechtěli tomu dovolit a oni nemohli nás k tomu donutit.

1727. dne 8. aprilis byla držána komis v zámku v pokoji p. hejtmana Rottlejnera v příčině křivd trpěných od vrchnosti, jak měšťané, tak uličníci, aby ta věc jedenkráte v šťastné konce přišla, aby lány a komíny zůstaly stát. Přísloví je, že dobrovolné porovnání bývá, ale při našem porovnání dosti pláče bylo, nebo pan — — činil všechno na stranu knížecí a když jsme který ústa otevřeli, hned se dal do plisnění, pana Lorence Oderského divně, až hanba vyplísnil a hejtmanu předešlému za předešlé vrchnosti Jem-

nosť Pana Zátřizla Johanesa Justiniana, neboť ten hejtman sloužil zle městečku; prál, že neudělá z městečka Boskovic dědinu, že si (radš) dá u zdejšího planíře čekan udělati, aby jej na něm obésili.

1730. dne 5. Juni o 6. hod. dal nás citýrovat hejtman na zámek a přednesl poručení od J. O. Milosti v příčině té nové školy vedle Davida Sklenáře, nebo chtěl, by se p. purkmistr Lorenc Oderský a rychtář Ant. Pardubský a Josef ...... radní do Nyklspurku dostavili, protože chodili na poručení p. faráře s kaplanem Janem Nedomou k prohlednutí té školy, nebo ji chtěl dát zapečetit, ale oni nechtěli svými ......, proto se kníže Pán rozhněval.

1738. dne 1. Juni přišel patent o tabák, uložili na městečko samo 458 r. 58 + 3 $\frac{3}{4}$, a na panství 370 r. 33 + 3 $\frac{3}{4}$. Byl toho příčina veliká Josef Štuc, nebo on prvý handloval v něm a na jiné věci panství vydával, proto uznali. NB. byl ten jistý Josef Štuc velký nepřítel privilegií městských, neboť více držel s uličníky a při privilegiích je popouzel.

1738. dne 23. aug. přivezla se z Brna pivovární městská naše pánev od mistra kotláře Karla Tyba za starších pánů měšťanů: Tom. Mich. Kučery a J. Chlupa, mědi v sobě samé mající 8 centů, 71 liber, železa se na ni dalo na kruhy 63 centů, koštovala nás měšťany mimo staré 375 r. 15 r. 15 dl. Gabriel Kořínek dostal od přivežení 40 r. a míru ovsa.

1739. dne 4 Febr. byli jsme u p. hejtmana Fr. Komornického v příčině piva předního, co vzal žid Poláček z panského pivovaru, bečku svému synovi na veselí, též stran patok, co tak pomáhají z pivovaru panského mezi židy roznášeti. Kázal p. hejtman, aby se jim bečice. když je ponesou, roztloukly, nebo pobraly a chudým do špitálu daly. Byl u něho p. Tomáš Kučera, Tim. Mikuláš, Ant. Pardubský a Gabr. Kořínek.

1739. dne 11. máje přijel sem Leopold z Ditrichst. a 14. mezi 9. a 10. hod. poslal 3krát k p. purkmistru t. č. Frant. Treyslebnovi, aby se dostavil s úřadem a obecním lidem k němu. Než nedalo se věděť v jaké příčině. Když jsme k němu přišli, sedna do sesli, hned žádal, abychom mu slibovali člověčenství: předně městečko slibovalo, pak rukou dáním po nás dědináři, posledně židé. Den na to poslali měšťané jemu svoje privileje a cechové artikule; on všem vrátil jich věci a slíbil jim při nich je zachovati. A téhož roku dne 15. máje konečně stalo se narovnání mezi měšťany a uličníky z lánů a pivovaru.

O lány a komíny mějme vždycky v paměti, aby z městečka Boskovic sňaty byly.

Tuto jsem paměť učinil, jak mnoho komínů na městečko Boskovice bylo tenkráte uznáno (r 1719) i taky na dědinách na panství zdejším: Boskovice mají 200, Drbálovice 20, Pamětice 14, Vísky 11, Bačov 7, Chrudichromy 19, Mlatkov 11, Lhota 26, Valchov 12, Ludikov 9. Žďárná 18, Velenov 12, Vraťkov 7, Hrádkov 5, Nová Seč. Sudice, Hangerd, Skalice, Krchov, Obora, Protivanov — —.

Příspěvek k dějinám Slavkova v letech 1657—1673. Slavkov dlužno zajisté počítati k oněm městům moravským, kteráž válkou třicetiletou nejvíce utrpěla. Bohužel zachovala se z knihy gruntovní z let těchto jen nepatrná část, tak že nemožno učiniti si úplný obraz změn města během války. Následující tabulky podají nám však obraz o smutném stavu města v letech 1657—1673.

1. Domy do roku 1657 osazené.

Druh usedlosti	Počet	à měr	celkem měr
$\frac{7}{4}$ lány*)	1	126	126
$1\frac{1}{2}$ lány	—	—	—
$\frac{5}{4}$ lány	—	—	—
lány	3	72	216
$\frac{3}{4}$ lány	3	54	162
$\frac{1}{2}$ lány	13	36	468
$\frac{1}{4}$ lány	16	18	288
$\frac{1}{4}$ lány polí svobodných	4	18	72
domky s polemi	1	—	6
domky bez polí	36	—	—
domy židovské	30	—	—
pole svobodná	—	—	63
Hoffstädtäcker	—	—	$166\frac{4}{8}$
Úhrnem usedlostí	107	—	$1567\frac{4}{8}$

*) Pole všech usedlostí nacházela se v 6 kusech.

2. Domy od roku 1657—1673. osazené.

Druh usedlosti	Počet	à mír	celkem mír
5/4 lány	1	90	90
3/4 lány	2	54	108
1/2 lány	3	36	108
1/4 lány	5	18	90
domky bez polí	2	—	—
domy židovské	8	—	--
Úhrnem usedlosti	21	—	396

3. Domy od r. 1657—1673 nově opuštěné.

Druh usedlosti	Počet	à mír	celkem mír
1/2 lány	1	36	36
1/4 lány	1	18	18
domky bez polí	14	—	—
domy židovské	4	—	--
Úhrnem usedlostí	20	—	54

4. Domy vůbec neosazené do roku 1673.

Druh usedlosti	Počet	à mír	celkem mír
1 1/2 lány	1	108	108
lány	2	72	144
3/4 lány	2	54	108
1/2 lány	5	36	180
1/4 lány	7	18	126
domky bez polí	160	—	—
domy židovské	23	—	—
Hoffstädtäcker	—	—	99
Úhrnem usedlostí	200	—	765

K tomuto přistupují ještě vinice a to vinice obilím oseté v rozloze 37 mír a 2 achtelů,

vinice pěstěné v rozloze 256 mír a 3 1/2 achtelů a

vinice úplně pusté v rozloze 786 mír a 4 achtelů.

Bylo tedy ještě roku 1673 pustých domů 220 čili 63·2% a nevzdělávané půdy 1605 mír čili 41·6%. —

Poněkud příznivější poměr nacházíme na ulici Špitalské, kteráž tvořila samostatnou obec. Bylo tu

roku 1657 osazených domů

Druh usedlosti	Počet	à mír	celkem mír
3/4 lány	1	54	54
1/2 lány	4	36	144
1/4 lány	13	18	234
bez rolí	1	—	—
najatých rolí	-—	—	7
svobodných polí	—	—	9
Hoffstädtäcker	—	—	18
osetých vinic	—	—	316 4/8
Úhrnem usedlostí	19	—	782 4/8

Od roku 1657—1673 bylo osazeno

2 čtvrtlány utvořené z 1/2 lánu a 8 domů bez polí, celkem 10 usedlostí a 72 mír.

Pustých zůstávalo

2 celolány à 72 m. = 144 mír, 6 domů bez polí. Celkem 8 usedlostí se 144 mírami, z nichž ale 72 mír užívala zatímně vrchnosť. Poměrně vyjádřeno zůstávalo pustých domů 21·6% a nevzdělávané půdy pouze 7·2%.

J. Lužný.

Výsledky botanického zkoumání na Moravě a v rak. Slezsku za rok 1891. Některé pro území naše nové rostliny uvedeny jsou v druhém a třetím svazku „*Květeny*“ *Moravy a rak. Slezska* od Dr. *E. Formánka*. Ostatní uvádím tuto. Z tajnosnubných: *plavuň zaplavená*, (*Lycopodium inundatum* L. (Žďár), dosud známá

jen ze Slezska, z jednoděložných: *rdest proudící*, *Potamogeton fluitans* Roth, nová pro Slezsko (Těšín), ze dvouděložných: nové odrůdy *svízele porázky*, *Gallium mollugo*, a to: G. mollugo L. odr. *angustifolium* Leers. (Grygov, Držovice, Biskupice), G. mollugo L. odr. *tyrolense* Willd. (v okolí Prostějova hojně), G. mollugo L. odr. *brevifolium* Borb. et Braun (Kralice), G. mollugo L. odr. *praticolum* H. Br. (Hlubočky u Olomouce), nové pro území jsou *ostružiny (Rubus)*: *R. pallidus* Whe. (Milkov, údolí Nectavy, Plumlovské lesy), *R. hemimacrophyllus* Krause (Lesy u Lulče), *R. Metschii* Focke (Studánka pod Andělem Strážcem u Drahan), *R. pygmaeopsis* Focke (Spálená u Drahan), *R. hemithyrsoideus* Krause R. caesius — montanus (candicans) (Lulč), R. *Pseudo — Wahlbergii* Sabr. = R. caesius — > discolor = R. pachyphyllus Borb. (Na Skalici u Prostějova), *R. fossicola* Hol. odr. *epitrichus* Sabr. (Drahanské lesy), a některé *mochny (Potentilla)*, *P. Rubens* Crantz P. opaca aut. non. L. (Vranovský háj u Prostějova), *P. argentea* L. odr. *perincisa* Borb. (Prostějov), *P. dissecta* Wallr. (Prostějov). Oprava: Místo *Rumex stenophyllus* M. B. ve „Květeně“ Oborného i Formánkově má býti *R. biformis* Menyh., místo *Rosa corymbifera Borkhausen*, *R. corymbifera Déséglise* ve „Květeně“ Oborného (Keller in lit.). Mimo to zjištěna četná nová stanoviska rostlin známých. Botanického zkoumání súčastnili se pp. Czerny, Červinka, Fick, Dr. Formánek, P. Gogela, Dr. Hanáček, Havelka, Kotek, Kovář, Niessner, prof. Oborny, P. Ripper, Slavíček, Svěrák, Wetschky, prof. Zahradník a referent. Prof. *V. Spitzner*.

Literatura.

Okresní hejtmanství Holešovské. Popisuje **Eduard Peck.** V Holešově 1892. Velká 8°. Stran XV. a 247. — Leží před námi výsledek dlouholeté, pilné a svědomité práce sběratelské. Viděli jsme spis tento vznikati, ano — smíme-li se obrazně vyjádřiti — stáli jsme jemu kmotrovstvím, jak čtenář z předmluvy ku knize sezná. Víme, že doznáním tímto bereme na sebe jistou část odpovědnosti za obsah knihy té; toho však netřeba; jméno p. autorovo samo je zárukou důkladnosti díla, spolehlivosti každého údaje; čtenářstvo pak přesvědčí se o tom četbou samou, že úsudek náš je zcela objektivní. Je možno, že mnohý hledati bude ve spisu tom více než tam najde. Vysvětlení a odůvodnění této okolnosti podá jemu však předmluva, dle níž kniha ta obsahovati měla dle intence p. autorovy, jakož i nakladatelovy (jímž je učitelstvo hejtmanství Holešovského) „co možná všecek **dosud neznámý** materiál vlastivědný“ z toho kraje. To co známo a zaznamenáno již v místopisech starších, podáno jenom v nejstručnější formě a u výběru nejpřesnějším. „Při jednotlivých osadách udává se v první části jméno, jak žije v řeči lidu, poloha, vzdálenosť od města po silnici okresní, počet obyvatelů dle sčítání z r. 1890. a dle jiných starších zpráv, popisují se znamenitější budovy v obci, potom jiná důležitá místa v okolí. V odstavci o kostele a faře pojednáno též o bývalých poměrech církevních. Jména pozemků byla sebrána všecka, ale pro veliký jich počet uvádějí se všude jen ta důležitější a zajímavější. V části druhé poznamenává se: kdy byla osada založena anebo kdy se poprvé připomíná, jak se psávala za minulých dob, jakého je asi původu jméno její, ku kterému panství kdy náležela, jak tu tehda lidé poddaní žili, jaká měli privilegia od vrchností, jakými platy a robotami jim byli povinni, co vojnami a nepřátelskými vpády utrpěli, kterak a kde hrdelní právo se vykonávalo, jaké cesty kde bývaly atd.“ Těmito slovy znázorňuje předmluva obsah článků o jednotlivých osadách. Než znázornění toto není vyčerpávající. Uvedeny jsou v tomto citátě jenom zprávy historické, jež kniha obsahuje; avšak i pokud se těchto týče, doplniti sluší, že uveřejněno je v knize té **veliké množství listin do té doby neznámých**, jež p. autor, obcházeje okres — obec vedle obce — z archivů obecních, farních i panských vypsal. Kdyby ničím jiném, tedy již uveřejněním těchto listin zjednává si kniha ta nemalé důležitosti v moravské literatuře vlastivědné. Vedle historie přihlíženo však také ku praehistorii, všechny dosavadní nálezy předhistorické na Holešovsku věrně

zaznamenány a nejdůležitější předměty vyobrazeny. Z památek pozdějších upoutají pozornosť čtenářovu jak četné pěkné obrazy náhrobních kamenů prusinovských i pavlovských i neméně četné otisky početí obecních atd., tak i velezajímavá křtitelnice pavlovská, kterou pan autor objevil, zachrániv takto od zkázy památku, která snad z prvních dob křesťanských na Moravě pochází. Co nejstručnější je arci popisná část — stránka národopisná pak pominuta vůbec. Pan spisovatel je zajisté nejpovolanější znatel lidu na Holešovsku a neopomene výsledky svých dotyčných studií za nedlouho veřejnosti předložiti. Popisu obcí předeslán úvod, zabývající se poměry přírodními a společenskými na Holešovsku. Zakončena pak je kniha abecedním seznamem jmen místních a mapou okresního hejtmanství Holešovskéko. Věnována je památce Komenského, jež prací touto velmi pěkně je uctěna. Shrnujeme zprávu svou o díle tom v ta slova, že se jím dostalo okresu holešovskému prvnímu na Moravě takového popisu, jaký bychom přáli v brzce všem okresům naší vlasti. Cena 1·50 zl. *V. H.*

Květena Moravy a rak. Slezska. Sepsal Dr. **Edv. Formánek**, gymn. professor v Brně. Prvního dílu svazek *třetí*. V Praze 1892. Nákladem vlastním. Str. 593 - 864. Třetím svazkem tohoto vynikajícího díla ukončeny jsou rostliny *srostloplátečné (Gamopetalae)*. Ze 4. sv. připojena jest část, ve kteréž autor přehled novější literatury botanické, pokud Moravy a rak. Slezska se týče, uvádí, a probrány jsou tu dále některé řády *prostoplátečných* rostlin, *(Eleutheropetalae)* totiž *Saxifrageae (lomikamenovité)*, *Crassulaceae (tučnicovité)*, *Pomarieae (jabloňovité)* a z *Rosaceí (růžovité)* rod *Spiraea (tavolník)*. Pokud se týče vědeckého stanoviska, na němž autor stojí, nutno uvésti, že autor jest přívržencem názorů moderních, nyní v systematické botanice panujících. Rozeznává a jmény označuje nejvýznamnější a nápadně od sebe se lišící členy jednotlivých řad k téže skupině přináležejících. S tohoto stanoviska pojednává autor ve třetím svazku o rodech *Galium (svízel)*, *Mentha (máta)* a *Thymus (douška)*. Při *Galium mollugo (svízel porázka)* uvedeny jsou sice nejvýznačnější odrůdy a formy, nikoliv ale všechny. Nemohl ovšem autor upotřebiti práce, již uveřejnil ve Vídni *J. Braun*, v Oe. B. Z. 1892. čís. 5. 6. 7. o tomto mnohotvarném druhu. Ačkoliv *G. erectum* Huds. zevnějškem celým jest rostlina odchylná od různých forem *G. mollugo*, nepovažovali bychom ji přece za druh, nýbrž za formu parallelní ku *G. elatura* Thuil. Také *G. insubricum* Gaud. = *G. mollugo f. tyrolense* Willd., patří do řady forem *G. mollugo*. Připomínáme, že *G. tyrolense*, forma nízká po většině, svými vejčitě eliptičnými neb opak vejčitými, papírovitými listy a staženou latou ihned znatelná, ve střední Moravě hojně roste, na př. v okolí Prostějova, ač autor ji jakožto pochybnou pro Moravu uvádí. Zajímava jest řada míšenců různých forem *G. mollugo* × *G. verum*. Našim botanikům odporučujeme je ku dálšímu pozorování, nejsouť jistě tak vzácní a snadno po bledě citronově žlutých květech se poznávají. Důkladněji, nežli jak se to stalo v „Květené“ Oborného, zpracoval autor nesnadné *Menthy a Thymy*. Pokud se týče rodu *Mentha*, přidržel se autor práce *J. Brauna: Ueber einige Arten und Formen der Gattung Mentha*, uveřejněné v pojednáních víd. zoolog. bot. společnosti r. 1890. Malou změnu provedl ve skupině *Trichomentha*. Upozorňujeme, že určení neznámé máty dle této práce je dosti nesnadné; jistě by se byl autor zavděčil zejména začátečníkům, kdyby byl v předu připojil přehledný a stručný analytický rozbor těch různých druhů tohoto rodu, jak to učinil *Braun* ve zmíněné práci. Myslíme, že by se tím určování velice usnadnilo a různosť druhů a forem nápadnější by byla, čehož dlouhými diagnosami tak snadno dosíci nelze. Nemyslíme, že by pak důsledně při všech rodech podobný rozbor měl býti uveden, nýbrž jen při nesnadných mnohotvárných rodech, aby praktičnost díla se zvýšila. Upozorňujeme, že druhy našich mát v tomto díle uvedené nejsou druhy *Opizovy*, aniž jiných menthologů, druhy Opizovy degradovány jsou tu na pouhé formy. — Začátečníkům milejší budou jistě *Thymy* než *Menthy*, neboť neznámý Thymus (douška) snáze lze určiti než Menthu. Při zpracování rodu *Thymus* užil autor všech novějších prací o tomto rodu. Ku skupině *Camptodromae* čítá autor tři druhy: *Thymus Lövyanus* Opiz, *T. Kosteleckyanus* Opiz a *T. Marschallianus* Willd. Ve Floře Oborného uvádí se *T. Lövyanus* = *T. arenarius* Bernh. jen jako odrůda ku *T. Marschallianus*. Autor uvádí ji jako druh, poněvadž nimi četné morfologické znaky zejména vzrůstem a způsobem obnovování větévek elice se různí. Pro některé druhy obnovuje autor pojmenování Opizovo na základě priority; pak ale nutno také uvésti synonyma, tak na př. *T. praecox* Opiz = *T. humifusus* Bernh. Vůbec by celému dílu nebylo na škodu více „citátů“, jež na úkor přečetných stanovisek vložiti bylo by snadno možno. Pravý *T. chamaedrys* Fries, ve „Floře“ *Oborného* ještě pochybný, uvádí

se z několika míst střední Moravy. Jest nápadno, že tato *douška kalaman rrorità,* v Čechách obecná, na Moravě vskutku je vzácná. Totéž platí o *Veronica agrestis L. (rozrazil polní),* kteráž pro většinu zemí rakouských dle výzkumů *Wiesbaurových* jest pochybna; obyčejně pomíchána bývá s *V. opaca (r. tmavý)* a *V. polita (r. lesklý).* V jižní a střední Moravě neroste, zdali stanoviska uvedená ve „Květeně" jsou správná, nelze určitě říci. Při zpracování rodu *Gentiana (hořec)* řídil se autor novější prací *Wettsteinovou* (Oe. B. Z. 1891. a 92.). Uvádí nové druhy: *Gentiana carpathica* Wett. a *Austriaca* A. et J. Kern, dříve ku *G. germanica* Willd. počítané. K těm nutno ještě připojiti *G. praecox* A. et J. Kerner od Vsetína, kdež ji sbíral Bubela. — Do literatury bot. uvádí se poprvé: *Carlina semiamplexicaulis* Form. *(pupava poloobjímavá)* z morav. Karpat a Beskyd, kterouž autor i v Uhrách a Bosně pozoroval. Pro území naše nové jsou některé druhy: *Melampyrum moravicum* H. Br. *(Černýš moravský) Orobanche picridis* F. Sch. *(záraza hořčíková), Mimulus luteus (kejklířka žlutá)* a j. Upozorňujeme opětně na to vynikající dílo, jež botanické literatuře naší skvostnou jest ozdobou. *V. S.*

„Český Lid." Sborník věnovaný studiu lidu českého v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku. Red. Dr. L. Niederle a Dr. Č. Zíbrt. Roč. I. Čís. 4.–6. — Tyto sešity, jimiž je první ročník ukončen, přinesly kromě pokračování článků v předešlých číslech započatých tato pojednání: Několik slov o pěstování české archaeologie. Napsal L. Niederle. Selský statek v okresu hlineckém. (S vyobrazeními). Napsal K. V. Adámek. K názvosloví našeho dialektu. Podává dr. J. Jakubec. Národní písně z Chodska. Podává J. F. Hruška. Česká literatura folkloristická do r. 1890. Podává Ferd. Pátek. Příspěvky k poznání tělesné povahy obyvatelstva v severozáp. Čechách. Podává Dr. J. Matiegka. Vzpomínka z mé činnosti sběratelské. Napsal B. M. Kulda. Lužický (polabský) ráz hrobů i vztah jeho k jménům osad. Uvažuje konserv. Kl. Čermák. Některé zbytky starého řemesla domácího. (S obrázky od Madl Wanklovy). Podává Vl. Havelková. Lidové zkázky z okolí poličského. Podává Al. Jirásek. České tance. Sebral Jos. Vycpálek. Řada druhá. Z obcí nábožensky smíšených na nejzazším východě Čech. Podává Ter. Nováková. — Zprávy archaeologické: Předhistorické nálezy telnické na Moravě. Od J. Kniese. Hradiště ostroměřské. Od L. Novotného. Nové hroby typu únětického v Minkovicích a v Holubicích. Od Kl. Čermáka a V. Švarce. Z národopisných studií o Valašsku. Podává M. Václavek. Malované šatníky z Turnovska. (S obrázky). Kancionál Jana Drašnara, kantora Doberského. (S obrázky). Od Dra Č. Zíbrta. O živočišných „pochoutkách" pasáčků na mor. Slovácku. Píše J. Klvaňa. Z berounských Knih svědomí. Vypravuje J. Vávra. II. Slavnostní pokrmy a obřady moravsk. Horňáků. Sebral M. Běňa. Co zpívali a řečnovali staríček Janišů o chození s tabákem. Ze svých zápisek podává K. V. Prokop. Vesnické léčení v okolí Proseče na Skutečsku. Píše MUDr. Ed. Čermák. Od vánoc do velikonoc. Ze sbírek zaslaných „Českému Lidu". — Mimo to v každém sešitě: Referáty o spisech a časopisech. Literatura. Časové zprávy. Otázky a odpovědi. — „Český Lid" vychází jednou za 2 měsíce ve svazku o 6 arších velkého 8°. formátu. Předplatné na celý rok 4 zl.

Mittheilungen der anthropologischen Gesellschaft in Wien. Svazek XXI. (1891.) obsahuje tyto články: Materiály ku pradějinám a lidovědě Čech. Od Břet. Jelínka. I. díl. Upotřebení lidské postavy v pletených pracích. Od dra. W. Heina. Selský statek v Rakousko-Uhersku. Od Dra Al. Peeze. Vykopaniny z pohřebišť Kumbultských v Digorii (na Kavkaze). Od W. J. Dolbeševa. Umrlčí prkna ze Šumavy. Od Dra W. Heina. Studie ku germánské lidovědě: Selský statek a jeho zařízení. Od Dra. K. Meringera. Předhistorická figura hliněná ze Srbska a počátky hliněné plastiky ve střední Evropě. Od Dra M. Hoernesa. Předhistorické nálezy v okolí Šoproně v Uhrách. Od L. Belly a Dra O. Müllera. — Všechny články jsou bohaté illustrovány. — Zprávy o schůzích společnosti obsahují též četné přednášky a zaslaná pojednání u výtahu; uvádíme z nich: Nálezy z okolí Plzně. Od J. Strnada. Předhistorické hroby kosterné v Němčanech a okolí na Moravě. Od Fl. Koudelky.

Hovorna.

Léto právě uplynulé mohli bychom nazvati dobou národopisných výstavek sběracích na Moravě. Kus pořádné práce přípravné pro chystanou výstavu národopisnou v Praze byl tím vykonán. Každý kraj a každý kmen moravského lidu, jenž takovou výstavku uspořádal, sebe ve výstavce té poznal; složil tím účty sobě a národu o tom, co z individuality své ještě si zachoval až do našich dnů. A výsledky byly překvapující, radostné. Nebudeme zde opakovati zprávy o jednotlivých výstavách; byloť možno obšírné zprávy o nich čísti ve všech denních listech na Moravě i v Čechách vycházejících. Na důkladné široké zprávy nedostává se nám místa, a několika stručnými dáty nebylo by účelu dosaženo. Dosti na tom, že všechny výstavky vydařily se nad očekávání a výtěžek z nich pro národopis moravský že je převeliký. Čtyři kmenové lidu moravského zahájili letos tento ruch národopisný: Hanáci výstavami v Kojetíně, Tovačově a Vyškově; Horáci výstavou v Boskovicích a v Ořechově u Brna; Valaši velikou výstavou na Vsetíně; zakončena pak bude řada letošních výstav slováckou výstavou v Hodoníně.

*

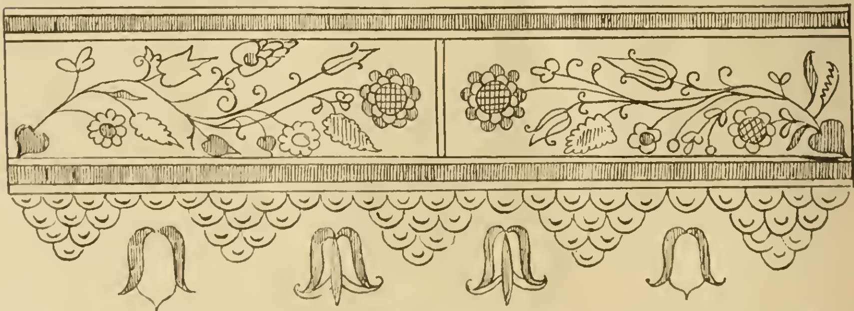
První model hanáckého gruntu shotovil a vlasten. muzeu v Olomouci věnoval dosavadní redaktor tohoto časopisu za pomoci abiturienta p. Jos. Podivínského. Odhodlali se k tomu proto, že náš výzev v čísle 33. toh. časop., aby někdo takový model shotovil, zůstal bezvýsledným. Arci model v muzeu uložený nevyhovuje přísnějším požadavkům; jestiť pouze z lepenky; je v rozměru 1 : 50 skutečné velikosti. Ukázalo se, že velikosť tato nedostačuje, má-li také rozestavení nábytku uvnitř místností býti znázorněno. Pro modely dřevěné bude tedy nutno voliti rozměry větší, aspoň 1 : 40 Kdo by si však na model dřevěný netroufal, nechť pokusí se o model lepenkový na způsob onoho, v muzeu našem uloženého. Výlohy jsou při tom minimální: stačilyť dva archy lepenky, hrníček gumy, trochu barvy. Ani času nevyžaduje takový jednoduchý model přílišného. Model zmíněný hotov byl za dva dni. Postup při práci je ten, že napřed se všechny hlavní rozměry usedlosti vyměří, a dle toho půdorys narýsuje, třebas hned ve velikosti 1 : 50; k tomu arci třeba velikého archu kreslicího papíru. Narýsuje-li se půdorys ve velikosti jiné, třeba pak všechny rozměry převáděti znova na velikosť, ve které model sestrojen býti má. Model v muzeu našem uložený představuje grunt č. 45. v Náměšti u Olomouce; je to jeden z nemnohých gruntů na severní Hané, které se ještě v původní rázovitosti, aspoň co do hlavních rysů zachovaly. Půdorys gruntu toho a popis jeho se zřetelem k některým jiným starosvětským gruntům na záp. Olomucku přinese svého času časopis „Český Lid.“

Zprávy spolkové.

Skládaje po pěti letech redakci „Časopisu vlasten. muzejního spolku v Olomouci“, vyslovuji všem, kdož mě při práci té jakýmkoli způsobem obětavě podporovali, srdečné díky.

V. Houdek.

Za správnosť obsahu svých vědeckých pojednání odpovídají pp. spisovatelé sami.

Nákladem vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci.
Tiskem nár. knihtiskárny Kramáře a Procházky.

ČASOPIS

VLASTENECKÉHO

MUZEJNÍHO SPOLKU

OLOMUCKÉHO.

ČÍSLO 30.

V OLOMOUCI 1891.

Nákladem vlast. muz. spolku olomuckého.

Tiskem národní knihtiskárny Kramáře a Procházky.

OBSAH:

Články: Strana

Listárna.

Časopis vlasten. muzejn. spolku v Olomouci posílá se členům spolku tohoto za **roční příspěvek členský obnášející 1 zl.** a vychází koncem každého čtvrtletí, tedy v posledních dnech měsíce března, června, září a prosince. Koho by některé číslo nedošlo, nechť to laskavě oznámí p. Mil. Otáhalovi, účetnímu „Ústř. zál. roln." v Olomouci, a sice nejdéle do 14 dní po vydání dotyčného čísla, což se vždy ve všech denních listech českých na Moravě ohlašuje. Na reklamace později došlé nemohlo by dbáno býti; ovšem ale lze starší čísla, pokud zásoba stačí, koupiti a sice číslo po 25 kr. — Přihlášky nových členův a členské příspěvky, dary peněžité, jakož i obnos za dílo „Mor. Ornamenty" přijímá pokladník spolkový p. Mil. Otáhal, účetní Ústř. záložny roln. v Olomouci. Aby se zabránilo nesprávnostem a omylům, je žádoucno, aby pp. členové psali adresy své zřetelně, by je udali dopodrobna (jméno křestní, příjmení, charakter, bydliště, při větších městech též ulici a číslo domu, při menších osadách též poslední poštu), dále aby udali za jakým účelem ten který obnos posílají: zda-li jako členský příspěvek (a sice za který rok) či jako dar (zejména zda-li je určen fondu pro zjednání vlastní budovy muzejní) či konečně za „Moravské Ornamenty". Rovněž tak prosíme, aby nám každá změna adresy našich pp. členů zavčas oznámena byla. Všeliké dary pro sbírky muzejní i dopisy správy muzea se týkající zasílány buďtež pod adresou: Vlastenecký muzejní spolek v Olomouci. — Dopisy redakce tohoto časopisu se týkající zasílány buďtež redaktoru: V. Houdkovi ve Vídni, I. Schillerplatz 4.

Oprava. V čís. 29. str. 37. řád. 29. shora v II. sloupci místo: Heisselmann státi má: Henszlmann. — V čís. 30. str. 64. řád. 19. shora místo: „tři" státi má: čtyry; na téže stránce, řádek 26. shora po slově: „Komenský" vynecháno slovo po.

K tomuto číslu přiložen je prospekt nového sborníku „Český lid."

Provolání.

Již drahně tomu let, co nelítostná smrť předčasně ve hrob sklátila slovutného spisovatele a archaeologa slovanského,

Professora Jana Havelku.

Již tenkráte projeveno od mnohých upřímných vlastenců přání, by oslavena byla památka zesnulého zřízením pamětní desky na rodném jeho domku. Tísnila nás však tehdy myšlénka, že tehdejší zastupitelstvo městské mohlo by zaujati oproti podniku tomu stanovisko ne-li přímo nepřátelské, tedy alespoň passivní. Za tou příčinou odložili jsme provedení na dobu pozdější, kojíce se nadějí, že brzy vzejdou nám časové lepší. A spravedlivá naděje naše nebyla sklamána. Dopracovali jsme se konečně po dlouhém, houževnatém boji zastupitelstva českého. Ihned sestaven z tohoto, jakož i z jiných zdejších korporací a spolků vlastenecký výbor, jenž by se ujal přípravných prací. Výbor tento v první své schůzi usnesl se na tom, by již v měsíci srpnu běžícího roku **slavnosť odhalení pamětní desky** se odbývala.

Za tou příčinou obracíme se v první řadě k rodákům z Loštic a okolí, jichž chloubou zesnulý zajisté po celý svůj život byl, dále ku bývalým jeho žákům, jimž vždy dobrým otcem a rádcem býval, a z nichž mnozí snad již vynikající místo v životě společenském zaujímají, dále pak k učitelstvu českému, jehož upřímným přítelem i podporovatelem neunavným v každé době byl a konečně ku všem přátelům a ctitelům zesnulého, by nějakým, třeba nepatrným obnosem ku podniku tak krásnému přispěli.

Nechceme zde rozepisovati se o zásluhách zesnulého. Znal, tuším, každý upřímný vlastenec tohoto tichého genia, jenž ani klidu ani oddechu si nedopřál, jednalo-li se o zvelebení vlasti a národu a jemuž v celém životě heslem byla slova slavného našeho básníka „Růže stolisté“: *„Práce tichá a společná získá vlasti oslavu!“*

V Lošticích, dne 7. dubna 1891.

R. A. Schönhöffer, starosta města a předseda výboru.

Jos. Schönhöffer. pokladník.

Frant. Čepička, jednatel.

Nákladem „Vlasten. muzejn. spolku v Olomouci“ vyjde 15. srpna 1891:

Loštice, rodiště Jana Havelky.

Pamětní spis ku slavnosti odhalení pamětní desky na rodném domě Jana Havelky. Kniha bude míti nejméně 3 tiskové archy osmerkového formátu a ozdobena bude asi 15 obrázky z Loštic a okolí. (Podobizna Havelkova, rodný domek jeho, celkový pohled na Loštice, loštické náměstí, vnitřek chrámu Páně v Lošticích, loštická střelnice, zámek žadlovský, hrad Búzov, Zkamenělý zámek, jeskyně Svěcená díra a j.) Obsahovati bude: Slavnostní báseň od Fr. Táborského; Popis Loštic a okolí od Fr. Čepičky; Dějiny Loštic od V. Houdka; Životopisné upomínky na J. Havelku. — Cena pouze 30 kr. a čistý výnos věnován bude fondu na zjednání budovy pro vlasten. muzeum v Olomouci. Přihlášky u p. Mil. Otáhala, účetního „Ústř. zál. roln. v Olomouci“.

Listárna.

Číslem tímto končí osmý ročník Časopisu vlasten. muzejn. spolku v Olomouci, jenž se posílá členům spolku tohoto za roční příspěvek členský obnášející 1 zl. a vychází koncem každého čtvrtletí, tedy v posledních dnech měsíce března, června, září a prosince. Koho by některé číslo nedošlo, nechť to laskavě oznámí p. Mil. Otáhalovi, účetnímu „Ústř. zál. roln." v Olomouci, a sice nejdéle do 14 dní po vydání dotyčného čísla, což se vždy ve všech denních listech českých na Moravě ohlašuje. Na reklamace později došlé nemohlo by dbáno býti; ovšem ale lze starší čísla, pokud zásoba stačí, koupiti a sice číslo po 25 kr. — Přihlášky nových členův a členské příspěvky, dary peněžité, jakož i obnos za „Mor. Ornamenty" a spis „Loštice" přijímá pokladník spolkový p. Mil. Otáhal, účetní Ústř. záložny roln. v Olomouci. Aby se zabránilo nesprávnostem a omylům, je žádoucno, aby pp. členové psali adresy své zřetelně, by je udali dopodrobna (jméno křestní, příjmení, charakter, bydliště, při větších městech též ulici a číslo domu, při menších osadách též poslední poštu), dále aby udali, za jakým účelem ten který obnos posílají: zda-li jako členský příspěvek (a sice za který rok) či jako dar (zejména zda-li je určen fondu pro zjednání vlastní budovy muzejní) či konečně za „Moravské Ornamenty" nebo „Loštice". Rovněž tak prosíme, aby nám každá změna adresy našich pp. členů zavčas oznámena byla. Všeliké dary pro sbírky muzejní i dopisy správy muzea se týkající zasílány buďtež pod adresou: Vlastenecký muzejní spolek v Olomouci. — Dopisy redakce tohoto časopisu se týkající zasílány buďtež redaktoru: V. Houdkovi ve Vídni, I. Schillerplatz 4.

Chyba tisku. V čísle 31. na stránce 119. první odstavec, řádek 5. shora místo 1648 státi má: *1686*.

ČASOPIS

VLASTENECKÉHO

MUZEJNÍHO SPOLKU

OLOMUCKÉHO.

ČÍSLO 33.

V OLOMOUCI 1892.

Nákladem vlast. muz. spolku olomuckého.

Tiskem národní knihtiskárny Kramáře a Procházky.

OBSAH:

Články:

Listárna.

Počínajíc číslem tímto nastane v uspořádaní obsahu časopisu našeho ta změna, že odpadne dosavadní „Kronika muzej. spolku olom.“ s dalšími rubrikami: Dary pro sbírky, seznamy členů muz. spolku a dary peněžité. O těchto věcech sestavovány budou celoroční zprávy, které jako příloha posledního čísla každého ročníku pp. členům spolku našeho zasílány budou. Naproti tomu obsahovati bude časopis náš od nynějška kromě úvodních článků, dopisů, drobností a literatury — obsáhlou Hovornu, obsahující jednak zprávy o činnosti na Moravě pro národopisnou výstavu v Praze, jakož i pokyny pro sběratele, pak otázky i odpovědi ze všelikých oborů vlastivědných naším časopisem dosud pěstovaných; konečně důležitější zprávy spolkové. —

Časopis náš bude od nynějška vycházeti opět začátkem každého čtvrtletí a bude vydání každého čísla oznamováno v denních listech moravských. Koho by některé číslo nedošlo, nechť to laskavě oznámí p. Mil. Otáhalovi, účetnímu „Ústř. zál. roln.“ v Olomouci, a sice nejdéle do 14 dní po vydání dotyčného čísla. Na reklamace později došlé nemohlo by dbáno býti; ovšem ale lze starší čísla, pokud jsou na skladě, koupiti, číslo po 25 kr. —

Časopis vlasten. muz. spolku olom. posílá se členům tohoto spolku zdarma; členem pak se stává, kdo každoročně 1 zl. zašle pokladníkovi spolkovému, p. Mil. Otáhalovi v Olomouci. Členové zakládající zaplatí jednou pro vždy 25 zl.

Všeliké dary pro sbírky muzejní i dopisy týkající se správy muzea zasílány buďtež pod adresou. Vlastenecký muzejní spolek v Olomouci. Dopisy redakce tohoto časopisu se týkající zasílány buďtež redaktoru: V. Houdkovi, c. k. ministerskému vicesekretáři ve Vídni, I. Schillerplatz 4.

Ku provedení úkolu toho více než všeho jiného potřebí jest spolupůsobení všech vrstev národních na Slovácku našem, porozumění pravého, že výstavou Slováckou jednak kraji našemu má býti dodán lesk co největší, jednak, že ukázáno býti má, kterakou má pro národ náš cenu zachovalý, bohužel dosud zanedbaný lid Slovácký a konečně, že i z praktického stanoviska umění vyšívačské našich žen Slováckých může se umělostí a vkusem svým světu lépe doporučiti na výstavě, než dosud se dělo soukromým odporučováním.

A k tomuto spolupůsobení při výstavě Slovácka zveme dnes všechny krajany, naše velebné duchovenstvo, naše učitelstvo, naše úřednictvo, naše rolnictvo, naše záložny a spolky hospodářské, slovem každého, kdo pro kraj náš a pro jeho lid smysl míti může a má.

Každý dle sil svých duševních a po případě hmotných přispějž k tomu, aby Slovácko moravské na národopisné výstavě pražské ukázalo se v úplné kráse své!

V Uh. Hradišti, před svátky vánočními l. P. 1891.

Moravské Ornamenty seš. I.—III. jsou dosud na skladě. Pro nečleny stojí I. sešit 2 zl., II. seš. 5 zl., III. seš. 3 zl.; pro členy muz. spolku olomuckého pak: I. seš. 1 zl., II. seš. 2 zl, III. seš. 1 zl.

Mimo to vydal muz. spolek olomucký „Loštice, rodiště Jana Havelky“. Cena 30 kr.

O „Moravských Ornamentech III.“ přinesl Časopis Matice moravské (ročn. XVI. sešit 1., str. 70—71) z péra Jar. Janouška tento posudek: „Velice činný a podnikavý spolek vlasten. musea v Olomouci vydal již třetí svazek díla o ornamentech moravských. Kdežto v předešlých dvou číslech malba kraslic a vzorky k vyšívání v hojných a rázovitých příkladech nám podány, poskytuje svazek třetí vzory miniatur a ozdob krajových v několika dosud zachovaných a známých kancionálech .... Četné příklady tyto jsou opětně toho dokladem, jak hluboko vnikla snaha po ozdobování ve všelikých odvětvích umělecké tvorby lidu našeho, zvláště doplníme-li příklady ve výborných publikacích musejního spolku Olomuckého četnými památkami ornamentálního vystrojení staveb, nářadí domácího a keramiky, kterážto zvláště bedlivé pozornosti zasluhuje .... Musejní spolek Olomoucký má proto neocenitelné zásluhy, že stará se o zachování těchto památek lidového umění, jakož i rozšíření znalosti ornamentů moravských v kruzích nejširších. Jako veškery předešlé publikace jeho vyniká i tato poslední vzornou úpravou, náležitou promyšleností i důkladností textu a dokonalostí v nápodobení originálů v části obrázkové. Toť vše ukazuje, jak s neobyčejnou zálibou a láskou přilnuli ku předmětu tomuto všichni, již díla toho se podjali. Vlastenecká práce tato zasluhuje všeho uznání a proto bylo by si přáti, aby studium památek samorostlého a prastarého umění lidu moravského, jež hlavně zásluhou muzejního spolku Olomuckého v život uvedeno, podalo základ k novému výkvětu a rozšíření jeho do všech vrstev národa našeho!“

Ku slovům těmto, jimž upřímně jsme povděčni, dokládáme, že náš muzejní spolek ovšem zamýšlel v publikaci Moravských Ornamentů pokračovati vydáním také ornamentů na lidových stavbách a nádobách, — na ten čas však bylo nám od úmyslu toho upustiti, poněvadž tato publikace — přes její všestranně uznanou krásu a dokonalosť i přes neuvěřitelnou láci — nenachází dosud tolik odběratelů, aby veliký náklad, jejž vyžaduje, byl aspoň přibližně kryt.

Provolání

k veškerému vlasteneckému obyvatelstvu moravského Slovácka.

Hluboký dojem, kterýž na památné jubilejní výstavě pražské učinila česká chalupa a všechny v ní nahromaděné památky lidového umění českého, v nichž tak jadrně a rázovitě jevil se vkus lidu, z nichž dýchal opravdový jeho život: vše to zavdalo příčinu, že v duši vlastimilů českých i moravských, kteří sešli se v Praze koncem července tohoto roku, ozvalo se přání:

„Shledejme v *celém* národě českoslovanském vše to, co ukazuje, jak jinak národ náš cítí, mluví, jedná, než národové jiní, jak různý od sousedů má vkus, jak jinak bydlí a žije, jak jinak se veselí a truchlí a *vystavmež vše to* na odiv souborně *v nové výstavě, ve výstavě národopisné.* Ukážeme tím jednak názorně světu svoji kmenovou samobytnosť i samostatnosť, poznáme také sami sebe důkladněji, poznáme základy ty, dosud většinou utajené, na nichž tak obdivuhodně vystavěna budova našeho znovuzrození! A věda národopisná, ta biologie kmenů a národů, zvláště naše, dosud značně zanedbávaná, bude míti z toho užitek největší!“

A následkem přání toho sestoupil se v Praze výbor složený z Čechů, Moravanů i Slováků, který vytkl si za úkol, provésti přání to a uspořádati roku 1893. v Praze **národopisnou výstavu českoslovanskou.**

Není pochybnosti, že na výstavě té naše milé Slovácko — od Břeclavska po Napajedelsko, od Kyjova po Starý Hrozénkov — jako kraj ve vlastech českomoravských nejryzejší a nejzachovalejší, může se státi pravou perlou, bodem nejlesklejším. Chováť v lidu svém, v jeho kroji, umění prostonárodním, v jeho obydlí, v jeho písni, hudbě, tanci, zvycích atd. tolik rázovitého a zajímavého, že potřebí ruky jen poněkud příčinlivé, vůle jen poněkud dobré, aby vše to na výstavě té v pravém slova smyslu zazářilo.

Aby se tak stalo, ustanoví se v souhlase s hlavním výborem pražským v *Uh. Hradišti*, jako hlavním městě Slovácka, **výstavní odbor pro kraj Slovácký**, který skládati se bude z jednatelů čestných, jako mravních podpůrců věci, jmenovaných pražským výborem, z jednatelův odborových, kteří vše pořádati budou, a ze spolupracovníků, dobrovolně k jakékoliv i sebe menší práci a k vystavování se přihlásivších.

Úkolem odboru toho bude, aby pro národopisnou výstavu pražskou zaopatřil ze Slovácka následující věci:

1.) Ukázky typů lidu Slováckého ve větších fotografiích.

2.) Vzory obydlí Slováckých a sice:

a) grunt (starodávný) ze severního Pomoraví (Hradišťska) s vinohradem a „búdú“ (sklepem), v níž mohla by se nalévati vzácná přirozená vína severního Slovácka (Blatnické, Domanínské, Polešovské, Bzenecké atd.);

b) grunt z jižního Pomoraví (Břeclavska), význačný svým malováním, nábytkem atd., rovněž s vinohradem a sklepem s víny jihomoravskými;

c) chalupu z Kopanic Staro-Hrozénkovských se zařízením. (Chalupy ty jsou rázu úplně středověkého).

3.) Kroje ze všech Slováckých okrsků krojových — asi osmnácti celkem.

4.) Ukázky nejkrásnější ze Slováckého umění textilního, staršího a novějšího.

5.) Ukázky nejkrásnější z umění malířského (kancionály, vajíčka, obrovnávky, džbány, mísy atd.)

6.) Ukázky z hudebního umění Slováckého (smyčcová muzika Horňácká z Velké, cymbálová z Kaňovic, dudácká z Výškovca u St. Hrozénkova).

7.) Předvedení některých zvyků a obyčejů Slováckých, především slavnostního jezdění králů ve svatodušní pondělí.

8.) Přehledy poměrů národohospodářských a sociálních na Slovácku.

Listárna.

Časopis vlasten. muz. spolku olom. vychází začátkem každého čtvrtletí a posílá se členům tohoto spolku zdarma; členem pak se stává, kdo každoročně 1 zl. zašle pokladníkovi spolkovému, p. Mil. Otáhalovi, účetnímu „Ústřední záložny roln." v Olomouci. Členové zakládající zaplatí jednou pro vždy 25 zl.

Koho by některé číslo nedošlo, nechť to laskavě oznámí spolkovému pokladníkovi a sice nejdéle do 14 dní po vydání dotyčného čísla. Na reklamace později došlé nemohlo by dbáno býti; ovšem ale lze starší čísla, pokud jsou na skladě, koupiti, číslo po 25 kr.

Všeliké dary pro sbírky muzejní i dopisy týkající se správy muzea zasílány buďtež pod adresou: Vlastenecký muzejní spolek v Olomouci.

Dopisy redakce tohoto časopisu se týkající zasílány buďtež redaktoru: V. Houdkovi, c. k. ministerskému vicesekretáři ve Vídni, I. Schillerplatz 4.

Zprávy zaslané nám o vrubu musili jsme pro nedostatek místa odložiti do čísla příštího.

Časopis „Internationales Archiv für Ethnografie" vycházející v Leidenu přinesl v roč. 1892. zprávu o činnosti vlasten. muzejního spolku olomuckého, kdež mimo jiné se praví: „Činnosť tohoto spolku, před 9 lety založeného, možno nazvati obsáhlou a prospěšnou. Mnohé, co v moravském národopisu dosud nepovšimnuto zůstávalo, vynesl spolek na světlo denní a mnohý květ lidového umění ukázal obecenstvu. Takováto činnosť vysvětluje se jenom onou touhou členů tohoto spolku, vyzkoumati všechno, co jejich milí krajané krásného vykonali." (Pak podána zpráva o ročníku VIII. Časop. muz. spolku olom. a o všech třech sešitech Mor. Ornamentů. O třetím sešitě — kancionálech — praví se, že „každý přítel malovaných rukopisů potěší se touto uměleckou prací slovenského lidu". Zpráva končí uznáním působnosti vlast. muz. spol. olom. jakož i činnosti paní Vlasty Havelkové, slečny Madlénky Wanklovy a redaktora tohoto časopisu.)

Znamenité dílo dějepisné „Reformace katolická neboli Obnovení náboženství katolického v království Českém po bitvě bělohorské", které sepsal Tom. V. Bílek, býv. ředitel Akademického gymnasia pražského, počalo vycházeti v sešitech po 40 kr. nákladem knihkupectví Dra Frant. Bačkovského v Praze. Slovutný spisovatel díla toho jest co nejchvalněji znám „Dějinami konfiskací v Čechách", které vydala Matice česká. Celkem bude asi 6 sešitů tříarchových.

Literární zpráva. Prvního srpna t. r. počne v Praze vycházeti dílo „*Lidstvo v dobách předhistorických*" od *Dra. Lub. Niederle*, v úpravě velmi pěkné s mnoha obrázky, s velké části původními. Bude vycházeti ve 2archových sešitech — celkem asi 12 – 14 sešitů — ve lhůtách čtrnáctidenních. Bude to první souborný český spis o tomto předmětu, zvláště pak první spis, v němž přihlédnuto velmi značnou měrou i ku starožitnostem slovanským. Upozorňujíce z těchto důvodů čtenáře naše již předem na tento spis, jenž zajisté hojně bude odebírán, zůstavujeme sobě svým časem přinésti o něm podrobný referát.

Zpráva o Moravské Vlastivědě.

Odpovědi na dotazník ve příčině Vlastivědy zaslány byly vlasten. muz. spolku v Olomouci od 9. prosince 1890. do konce března 1891. o následujících osadách (abecedně spořádaných):

Bečva Horní (vel. p. Fr. Zapletal, koop.), Bludov (důstp. Fr. Ermis, far.; velmi důkladně); Břesko (p. J. K. Srostlík, spr. šk.; s půdorysem); Břesovice (důstp. Ig. Eichler, far. a p. D. Měrka, naduč., půd.); Čechy u Domaželic (p. F. Berka, spr. šk.); Domaželice (týž); Frenštát p. Radhoštěm (p. J. Felix, odb. uč. za pomoci p. řid. Chochola a p. řid. A. Jádrníčka, dp. P. J. Obdržálka, katechety, pp. E. Křenka a Zd. Bumbaly; velmi obšírná monografie s četn. obr. a opisy listin); Halenkovice (dp. Fr. Matulík, far., půd.); Hluchov (p. Ad. Matoušek, spr. šk.); Hlusovice (p. J. Pospíšil, spr. šk.; půd. a obr.); Hrubčice (bez podp., obšírně, půd.); Hruška (p. R. Klumpler, uč., půd.); Chum u Luk (p. K. Zapletal, spr. šk., půd.); Kobeřice, okr. Prostějov (p. J. Vavrouch, spr. šk.); Kosov (p. C. M. Vaňourek, stud. VIII. gymn. tř., půd.); Kostelec u Prostějova (p. J. Opluštil, naduč.); Kozlovice u Přerova (vp. Ig. Zavřel, půd.), Lhota Nedašova (p. Fr. Ročák, uč.); Lhota Malá (p. J. Mikulíček, naduč., půd.); Lišná (p. Fr. Berka, spr. šk.); Luky u Malenovic (p. K. Zapletal, spr. šk., půd.); Lutín (p. R. Orel, uč., půd.); Lužná (p. J. Novotný, spr. šk.); Nedašov (p. P. Mucha, spr. šk.); Nenakonice (p. J. Spáčil) spr. šk.); Němčice na Hané (dp. J. Kubánek, far.); Ostrava Mor. (p. dr. K. Kubíček, c. k. okr. soudce, fotogr. kostela a havířů); Otonovice (bez podp.); Oujezd u Přerova (vel. p. Ig. Zavřel, koop., půd.); Pěnčín (p. A. Zezula, naduč.); Piňovice (p. Th. Schön, bohosl.); Podolí (p. Fr. Berka, spr. šk.), Přemyslovice (p. J. Červinka, naduč., půd., obr.); Roštín (dp. J. Kaláb, far.); Rozvadovice (p. J. Brtníček, spr. šk., půd.); Súchov (J. A. Vorel, spr. šk.); Svatý kopeček (p. J. Wartoň); Ščudlov (p. Fr. Koncer, spr. šk.); Tečovice (p. Ig. Mikulíček, naduč.); Tvorovice (p. Fr. Šelepa, uč., půd.); Vičice (p. J. Dobeš, spr. šk.); Zástavka u Pěnčína (p. Al. Zezula, naduč.); Želátovice (vel. p. Ig. Zavřel, koop.); Zlutavy (p. A. Daněk, spr. šk.). Mimo to poslal poslanec p. Fr. Skopalík (zatím zemřelý) půdorys Záhlinic z r. 1615 se jmény usedlých a pak půdorys nový; a p. Fr. Červinka, naduč. v Prusinovicích, pěkné půdorysy Prusinovic, Pacedluk a Tučap. K četným odpovědém připojeny jsou též otisky pečetí a opisy listin.

Listárna.

Číslem tímto začíná se **osmý ročník (1891.)** našeho časopisu. Žádáme tedy uctivě pány členy vlasten. muzejního spolku, aby **neopomenuli členský příspěvek na rok 1891. zavčas zaslati**, aby v zasílání časopisu nenastala přestávka, ježto se náš časopis posílá jen těm členům, kteří příspěvek svůj za dotyčný rok zapravili. Roční příspěvek členský obnáší pouze **jeden zl.** — Časopis vlasten. muzejn. spolku v Olomouci vychází koncem každého čtvrtletí, tedy v posledních dnech měsíce března, června, září a prosince. Koho by některé číslo nedošlo, nechť to laskavě oznámí expedici časopisu vlast. muzejn. spolku v Olomouci, Bělidla č. 19., a sice nejdéle do 14 dní po vydání dotyčného čísla, což se vždy ve všech denních listech českých na Moravě ohlašuje. Na reklamace později došlé nemohlo by dbáno býti; ovšem ale lze starší čísla, pokud zásoba stačí, koupiti a sice číslo po 25 kr. — Přihlášky nových členův a členské příspěvky, dary peněžité, jakož i obnos za dílo „Mor. Ornamenty" přijímá pokladník spolkový p. Mil. Otáhal, účetní Ústř. záložny roln. v Olomouci. Aby se zabránilo nesprávnostem a omylům, je žádoucno, aby pp. členové psali adresy své zřetelně, by je udali dopodrobna (jméno křestní, příjmení, charakter, bydliště, při větších městech též ulici a číslo domu, při menších osadách též poslední poštu), dále aby udali za jakým účelem ten který obnos posílají: zda-li jako členský příspěvek (a sice za který rok) či jako dar (zejména zda-li je určen fondu pro zjednání vlastní budovy muzejní) či konečně za „Moravské ornamenty". Rovněž tak prosíme, aby nám každá změna adresy našich pp. členů zavčas oznámena byla. Veškeré dary pro sbírky muzejní i dopisy správy muzea se týkající zasílány buďtež pod adresou: Vlasten. muzejní spolek v Olomouci. — Dopisy redakce tohoto časopisu se týkající zasílány buďtež redaktoru: V. Houdkovi ve Vídni, I. Schillerplatz 4. — Vydání tohoto čísla opozdilo se pro práce spojené se současným vydáním III. seš. Mor. Ornamentů, a prosíme za laskavou omluvu tohoto opozdění. Číslo 30. za to vyjde jak obyčejně, koncem června.

Čechoslované!

Přistupujeme k novému dílu, jehož východištěm i cílem jest národ.

Proniknuti hlubokou úctou k bytosti kmene, z něhož pocházíme, spatřili jsme zářící výsledky práce jeho všestranné, ušlechtěné vzděláním a uměním, podporované bohatstvím a všemi pomůckami doby moderní, doby technických zázraků, na jubilejní výstavě zemské; ale uprostřed toho výkvětu pokroků pravidelně vypěstovaných mocně nás dojal prostinký květ půvabu samorostlého, nepěstovaný ani bohatstvím, ani moderní technikou, ani učebným vzděláním a vyškoleným uměním: toť onen obraz svérázného žití lidu, jak si je lid sám upodobil bez pomoci číkoli, vlastním přirozeným rozumem a pudem, jak si je přikrášil vlastním vkusem, uzákonil vlastním mravním citem i důmyslem, jak si je v ústraní, za větrem rychlokřídlých změn časových zachoval dědičně od pokolení k pokolení. Jest to názorná idylla skromnosti a požehnané práce, jež nás tak tklivě dojímá v české chalupě a v oddělení lidového umění. Kolkolem venku skvělé důkazy, jak vysoko jsme dospěli, — zde tichá připomínka, odkud jsme započali; tam kvetoucí koruna plodného stromu a zde rodná půda naší síly a práce, kolébka semene jejího a živitelka jejích kořenů.

Jest to však jen malý kousek té původní půdy naší, jen úryvek širého a rozmanitého celku. Vzniklo v nás přání, aby se před zraky veškerého kmene československého rozestřel celistvý obraz všeho života jeho lidového se všemi znaky jeho povahy vrozené, jeho názorů dědičných, jeho kultury samorostlé, jeho práce a vynalezavosti nejvlastnější, jeho umu a vývoje domácího, jeho mravního i hmotného bohatství, před bohem i lidmi poctivě dobytého rádlem a myšlénkou, tvrdou dlaní a mírnou zpěvnou duší.

Vedeni tímto přáním, usnesli jsme se s nadšenou jednomyslností, že vše učiníme, aby v době dvou, nebo nejdéle tří let na výstavišti našem jubilejním, v budovách zasvěcených vítězoslávou českého umění, průmyslu, lidumilství, samosprávy a dějin českých, vznikla

národopisná výstava kmene československého,

která by shromáždila vše, co se zachovalo a co lze snésti z památek samobytného, svérázného života našeho lidu, vše, co osvětliti může jeho povahu, jeho vlohy, jeho snažení, jeho smýšlení a cítění, jeho práci hospodářskou i řemeslnou, jeho záliby a pokusy krasoumné, jeho pudy básnické i myslitelské, jeho potřeby životní i řády jeho rodinné, stav jeho majetku i stupeň jeho vzdělání; chceme z obrazu co možná nejširšího po všech stránkách poznati samo původní jádro lidu toho statného a dobrého, jenž zachoval jazyk náš a zrodil křisitele naše, jenž na rozhraní národností českosť svou brání a za ni trpí, jenž s nadšením se staví k praporu každé nové, světlé myšlénky národního pokroku, jenž svými zpěvy rozezpíval velikány jako Bedřicha Smetanu, Karla Jaromíra Erbena, skřivana Čelakovského, jenž milým zjevem svým a malebným svým krojem přiměl štětec Manesův k nesmrtelným výtvorům a jehož zajímavé žití bylo vzorem k nejvýznamnějším obrazům, jež vykreslili Němcová, Třebízský, arcibásník Hálek, ať nemluvíme o žijících mistrech.

Když jednotlivé zjevy lidového žití, jež tito všichni porůznu postihli, byly pramenem tak velkých činův uměleckých, jakž bychom neočekávali, že souborná výstava národopisná bohatě zúrodní pole našeho písemnictví a krásných umělin vůbec? Když materiál, který pracně sbírali jednotlivci, stačil učencům, z jakých Hanuš byl, k studiím nehynoucí důležitosti, jakž bychom nebyli jisti, že výstava, o jejíž úplnosť by se postaral celý národ, bude skvostnou studnicí pro budoucí práce vědecké?

A když jediná ta česká chalupa na výstavě jubilejní tak mocně promluvila k srdcím našim, když vzpomínky a dojmy, jejím vzhledem vzbuzené, posvěcují svým drahým kouzlem celou naši výstavu a provázejí nás všemi dvoranami jejími, ba daleko až za bránu její, na cesty naše v každodenní žití zpět: jakž teprve příští velká výstava, jejímž účelem bude poznání lidu našeho, roznítí lásku svojich ke svým a k svému, přirozenou lásku Čecha k Čechu a k českosti, v níž sloučí mocného s nejskromnějším, prostého s nejučenějším, bohatého i chudého v nerozdílném vnuknutí! Jak mohutně posilní národní uvědomění ve všech vrstvách našich, utuží nás ke zmužilému vytrvání, ku svorné obraně a žárlivému střežení pokladu národní samostatnosti v každém jejím výrazu, v každém jejím ostatku i v každém jejím právu.

Ale díla tak velikého nemůžeme se odvážiti sami. Ochotného přičinění všech synů a dcer národa jest k tomu potřeba, a celý národ k dílu tomu voláme Až dosud nikdy neselhal, byv povolán k úkolu v zájmu vlastní cti a vlastního pokroku; neselže ani nyní, tím jsme jisti.

Přispějtež tedy všichni Čechoslované dílu společnému; pomáhej každý, čím můžeš, k uskutečnění národopisné výstavy. Zevrubný návod k této čestné práci, zejména k soustavnému sbírání materiálu na venkově, podáme k veřejnosti později, dnes jen vybízíme: věnujte nám svůj souhlas a své odhodlání, podejte nám své ruce pomocné a přinášejte každý hřivnu svoji hmotnou či duševní, a tak pro myšlénku všem nám významnou sjednoťme se skutkem!

V Praze, dne 9. září 1891.

(Následují přečetné podpisy).

Muzejní společnost ve Val. Meziříčí vydala toto provolání:

Krajané Valaši!

Pozdrav budiž Vám krajané milí a zdar podniku, jejž národ náš český právě strojí.

O výstavě národopisné, jíž roku 1893. v Praze všecek život národa našeho, všech jeho kmenů — tudíž i našeho valašského — znázorněn býti má jednou dobou a na jednom místě, píší všechny naše časopisy.

Obraz národních krojů kmenů Moravských podala r. 1836. výstava v Brně pořádaná na počesť císaře a krále Ferdinanda I. Tehdy se předkové výstavy súčastnili; manželé fojtové z Krhové zastupovali kroj valašský. Dnes ne kroj toliko, všecek život kmene našeho má v zlaté Praze býti ukázán; úkol to sice nesnadný, ale hodný toho, aby byl proveden dokonale. Pokrok doby naší žádá ovšem více než výstavu pouhých krojů národních. Chtějí nás bratři v Čechách poznati blíže; ukáží se čeští kmenové v Praze nám. My ukažme se jim. Mezi bratry neslušno jakékoli se ukrývání, tu nepřístojno každé podezřívání neb závidění: jasno budiž mezi námi a laskavo, jak na lid vzdělaný patří!

Plný tudíž a dokonalý obraz žití v horách a údolích Valašských podati se chystejme! Dobře propověděl „Časopis vlast. muz. spol. Olomuckého": oddělení hanácké na výstavě jiného bude významu než oddělení na př. valašské; kdežto oddělení valašské předvede kmen valašský výhradně v jeho přítomnosti, bude účelem oddělení hanáckého předvésti Hanou, jakou byla. —

My totiž na Valašsku rázovitosť svou kmenovou lépe jsme zachovali než kmen Hanáků: nám bude obeslání výstavy v té příčině skutečně snadnější, ale přičiniti se přece musíme, aby výstava z Valašska byla nás důstojna.

Výstava bude spojena s obětmi nejen na práci než i na penězích — netajíme toho. Vystavme valašské fojtství, valaš. paseku, dílnu křivačkáře, sušírnu ovoce a j. se vším činem příslušným. Již nyní tedy se dovoláváme svorné práce všech krajemilovných mužů povolání jakéhokoli; příspěvků pak na penězích — malých neb větších — očekáváme ode všech záložen, obcí a spolků kraje našeho. Dejme potomkům příklad práce svorné a obětavé pro česť národa a ve zdar vědy národopisné.

Společným pak orgánem staň se nám: Časopis muzejního spolku Olomuckého.

